

שבוע פרשת בהעלותך - באה"ק

(05 - 11 June 2022)

ו' - י"ב סיון תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָּ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּם אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וָאָרֶץ:
ג אֲלִיתֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֲלֵיָנוּם שְׁמֹרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֹרְךָ
מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והנוסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְדִּי: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יְחֻדּוּ: ד שִׁשִּׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבַט־יְהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יֵשְׁבוּ
כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּידִי: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

זמן תחילת קידוש לבנה: יום שני בערב, ז' סיון

אגרות קודש

ב"ה, כ"א אייר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מל"ג בעומר, ונהייתי במאד לקרות בו ממ"ש שהוא זוגותו שיחיו רואים השגחה פרטית בעיני בשר שלהם, וצריך הי' להסביר לזוגתו תחי' את הענין בביאור יותר, אשר כיון שראתה במוחש איד שהשייטל הביא לה ברכה והצלחה, הרי צריכה להיות עינה טובה גם בשל אחרים וכמרו"ל במדות נותני צדקה ולהשפיע גם על סביבתה בכיוון זה, אשר כששומעים דברים כאלה מאשה שנתחנכה באויר ארצוה"ב, הנה יש לזה השפעה גדולה ביותר עליהם.

מ"ש שקונה בית במקום שאין שם בית תפלה אורטו[דו]כסית, ובמילא יתפלל בביתו בשבת, הנה בכלל אין זה סדר, אף אם פעמים בחדש יסע למקום אחר ליום הש"ק, וצריך הי' לחפש דרכים ולעשות שם עכ"פ מנין אחד, ואז יש להתיר ג"כ לקחת ספר תורה מקום שם יהי' המנין וכו', מובן שהדבר צריך להעשות באופן שלא יעורר מחלוקת יתירה ומה טוב מבלי מחלוקת כלל.

נהניתי מהפ"ש לו שמחזיק בהשיעור לימוד חסידות בכל יום וכן מאשר חידש הלימוד עם הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ כו' מוהרש"ל שי' גרינבערג, ומטובו לפרוש בשלומו הטוב משמי.

מוסג"פ מה שאמרתי להתלמידים שי' בל"ג בעומר העבר, ובטח יצלל את זה באופן המתאים גם בסביבתו, והשי"ת יצליחו ואת כל ב"ב שי' בכל המצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

מפתח כללי

(א) סדר הנחת תפילין	ב	(כג) מסכת יבמות עם ביאורים	כד
(ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג	מדף צ עד דף צו	רכח
(ג) הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות .	ה		
(ד) מאמר ד"ה בשעה שעלה משה למרום			
ליל א' דחג השבועות, ה'תשכ"ה	ו		
(ה) מאמר ד"ה ועשית חג שבועות			
יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ה	כה		
(ו) מאמר ד"ה נשא את ראש			
שבת פרשת נשא, י"ב סיון, ה'תשכ"ה	מה		
(ז) שיחת יום ב' דחה"ש, ה'תשכ"ה	מט		
(ח) לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח, ג	סד		
(ט) לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח, ד	סט		
(י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח			
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	עג		
(יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהעלותך	עד		
(יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהעלותך	עה		
(יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך	קib		
(יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)			
לשבוע פרשת בהעלותך	קיג		
(טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בהעלותך	קכה		
(טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קכח		
שיעורי רמב"ם			
(יז) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת בהעלותך ...	קלא		
(יח) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת בהעלותך ...	קצה		
(יט) – ספר המצוות, לשבוע פרשת בהעלותך	קריד		
(כ) נביאים וכתובים			
יחזקאל פרק כא, דברי הימים פרק ד-ה	רטז		
(כא) משניות – מסכת שביעית			
ביאור קהתי	ריח		
(כב) עין יעקב מסכת יומא	רכז		
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :			
(כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים			
אדמו"ר הזקן	רנט		
(כה) שולחן ערוך הלכות עירובין			
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רנט		
(כו) לקוטי תורה ביאור על פרשת בהעלותך			
אדמו"ר הזקן	רסב		
(כז) תורת חיים			
אדמו"ר האמצעי	רסד		
(כח) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך			
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסו		
(כט) תורת שמואל תרל"ב			
אדמו"ר מוהר"ש	רסז		
(ל) ספר המאמרים – המשך תער"ב			
אדמו"ר מוהר"ש"ב	רסח		
(לא) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)			
אדמו"ר מוהר"י"צ	רסח		
(לב) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק			
אדמו"ר מוהר"י"צ	רסט		
(לג) ספר הזכרונות פרק קיב	רעא		
(לד) אגרות קודש			
אדמו"ר מוהר"י"צ	רעג		
(לה) חומש לקריאה בציבור	עדר		
(לו) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רפב		
(לז) ביאורים לפרקי אבות פרק א	רפד		
(לח) לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך	רפה		
(לט) סדר מצות הדלקת נרות לערב חג השבועות			
וערב שבת קודש	רפז		

הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות

- על פי הוראת חז"ל דמזכירים "ומזרזין . . בשעת מעשה" – כאן המקום להזכיר ולזרז עוד הפעם אודות הענינים דלקמן שהזמן גרמא:
- (א) ב"תיקון ליל שבועות" – בכל הדפוסים שראיתי – הסיום דספר יצירה הוא: "... נאמנת בפנים . . אחד בפה ואחד בלב".
- ולפי עניות דעתי, אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל. וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפני עצמו: "... נאמנת. ג' רעות ללשון, דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב. ג' טובות ללשון, שתיקה ושמירת הלשון ודיבור אמת".
- ומענין לענין: ב"תיקון" שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב"י: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב כו", הובאו רק ב' פסוקים.
- וצ"ל כבזהר: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה' אלקיך, וכתיב מאהבת ה' אתכם, וכתיב אהבתי אתכם אמר ה'".
- (ב) כמדובר כמה פעמים – על פי מאמר רז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל, בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה" – כשם שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, גם הקטני קטנים – כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מתן תורה בכל שנה ושנה,
- כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות), יהיו בבית הכנסת (לכל הפחות) בעת קריאת עשרת הדברות. ולהעיר אשר מתן תורה הוא על-ידי אשר "בנינו עורבים אותנו".
- (ג) הרגילים בנתינת צדקה בכל יום – בערב חג השבועות זה, יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות. ועל-דרך-זה בכל ערב שבת קודש⁵ וערב יום-טוב כו".

(משיחת יום ב' דחה"ש תשמ"ג)

(5) אף ד"פרש שבתכם לא קאמר" ואצ"ל הכנסת אורחים כביו"ט (זח"ב פח, ב. סידור עם דא"ח רא, א. שם ד"ה יגלה לך – רג, ג ואילך).

(6) ועיין תניא פל"ז (מח, ב).

(1) מכילתא (ורש"י) יתרו יט, כד.

(2) עיין לקוטי לוי"צ הערות לזהר פ' נשא ס"ע שנה ואילך – ביאור ג' פסוקים אל.

(3) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ"ו).

(4) שהש"ר פ"א, ד (א).

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' ב

אחותה בשוגג תיחשב האחות כאשתו, ואשתו תיאסר מדין אחות אשה, מידי דהוה אאשה – ויהא דינה כאשה שחלה בעלה למדינת הים ואמר לה עד אחד שמת בעלה, ונישאה, והתברר שהיה חי, שהיא אסורה עליו כאילו נישאה לאחר במזיד.

מתרצת הגמרא: לא דמי – אין לדמות אשה השוגגת באיסור אשת איש, לאדם השוגג באיסור אחות אשה, משום שאשתו, כיון דאם היתה נישאת לאחר במזיד, אסירה על בעלה מדאורייתא, גם כשנישאה בשוגג, על פי עד שהעיד שמת בעלה, נזרז בה רבנן לאוסרה.

קשה, ליתני נמי חמות, שנשאה בשמיע שמתה אשתו. מתרצת הגמרא: אמר ליה רב כהנא, אף לרבא, נהי דמיצטת קרא – אף שמיעט הכתוב את חמותו לאחר מיתת אשתו מעונש שרפה, מאיסורא מי מיעטת קרא – וכי מיעטת הכתוב מאיסור, ודרי אף לאחר מיתת אשתו היא אסורה, אלא שאינה חייבת מיתה, ואם כן לא יכלה משנתנו לדרן באופן שנשא את חמותו לאחר ששמע שמתה אשתו, שהרי היא אסורה עליו.

התבאר במשנתנו שהשומע שמתה אשתו ונשא את אחותה, והתברר שאשתו חיה, מותר לו להחזיר את אשתו. מקשה הגמרא: ותאמר האשה על בעלה בשכיבה דאחותה, שאף שנשא את

ביאור בדרך אפשר

אמרו חכמינו ז"ל בגמרא:

בשעה¹ שעלה משה למרום לקבל את התורה מהקדוש-ברוך-הוא, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבונו של עולם, מה לילוד אשה ביינו, על מה ולמה בא אלינו למרום ילוד

אשה שמקומו למטה. אמר להן

ענה להם הקדוש-ברוך-הוא למלאכי

השרת, לקבל תורה בא. אמרו

מלאכי השרת לפני הקדוש-

ברוך-הוא, חמדה² גנוזה כו' היא

התורה אתה מבקש לתנה

לבשר-יודם כו' תנה הודף על

השמים³ ותן לנו את התורה, אמר

לו הקדוש-ברוך-הוא למשה

החזיר להן למלאכי השרת

תשובה כו'. אמר משה לפניו,

רבונו של עולם, תורה שאתה

נותן לי, מה כתיב כתוב בה⁴

בתורה אנכי ה' אלוקיך אשר

הוצאתיך מארץ מצרים כו',

וכי אתם המלאכים למצרים

יִרְדְּתֶם כו' תורה למה תהא

לכם. שוב עוד, מה כתיב כתוב

בה⁵ לא יהיה לך אלוקים

אחרים, וכי בין עמים אתם

המלאכים שריוניך שעובדיך

עובדי-זרה. שוב עוד, מה

כתיב כתוב בה⁶ בתורה זכור את

יום השבת לקדשו, כלום

אתם עושים מלאכה שאתם

צריכין שבות הפסקה ממלאכה.

שוב עוד, מה כתיב כתוב בה⁷

בתורה לא תשא האיסור להישבע

לשקר, וכי משא ומתן יש

ביניכם שאתם נזקקים לשבועה.

שוב עוד, מה כתיב כתוב בה⁸

בתורה כבד את אביך ואת

אמך, וכי אב ואם יש לכם

המלאכים. שוב עוד, מה כתיב

כתוב בה⁹ בתורה לא תרצח לא

תנאף לא תגנב, וכי קנאה יש

ביניכם, יצר הרע יש ביניכם

בס"ד. ליל א' דחג השבועות
(לפנות בוקר), ה'תשכ"ה*

בשעה¹ שעלה משה למרום, אמרו מלאכי

השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבונו

של עולם, מה לילוד אשה ביינו. אמר להן,

לקבל תורה בא. אמרו לפניו, חמדה² גנוזה כו'

אתה מבקש לתנה לבשר-יודם כו' תנה הודף על

השמים³, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה

החזיר להן תשובה כו'. אמר לפניו, רבונו של

עולם, תורה שאתה נותן לי, מה כתיב בה⁴ אנכי

ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים כו',

למצרים יִרְדְּתֶם כו' תורה למה תהא לכם. שוב,

מה כתיב בה⁵ לא יהיה לך אלוקים אחרים, בין

עמים אתם שריוניך שעובדיך עובדי-זרה. שוב,

מה כתיב בה⁶ זכור את יום השבת לקדשו,

כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות.

שוב, מה כתיב בה⁷ לא תשא, משא ומתן יש

ביניכם. שוב, מה כתיב בה⁸ כבד את אביך ואת

אמך, אב ואם יש לכם. שוב, מה כתיב בה⁹ לא

תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר

הרע יש ביניכם. ויש לומר, שבתשובה דמשה

רבונו על טענת המלאכים, שני ענינים בכללות.

"למצרים יִרְדְּתֶם" היא תשובה בנוגע לכללות

התורה, דכיון שהטעם על פללות הענין דמתן-

תורה הוא אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, לכן, בין ש"למצרים

יִרְדְּתֶם" (בתמיהה) תורה למה תהא לכם. ולאחרי-זה מוסיף, "שוב מה כתיב

בה", שגם הצוויים הפְּרָטִים שבתורה (לא יהיה לך, זכור את יום השבת,

וכו') שייכים לישראל ולא למלאכים].

וצריך להבין, דבקשת המלאכים "תנה הודף על השמים" היתה שתנתן

להם תורה כמו שהיא ברוחניות, ומה השיב להם משה "כלום אתם

צריכין שבות הפסקה ממלאכה.

שוב עוד, מה כתיב כתוב בה⁸

בתורה כבד את אביך ואת

אמך, וכי אב ואם יש לכם

המלאכים. שוב עוד, מה כתיב

כתוב בה⁹ בתורה לא תרצח לא

תנאף לא תגנב, וכי קנאה יש

ביניכם, יצר הרע יש ביניכם

ביאור בדרך אפשר

ובנימוקים אלה דחה משה רבינו את טענת המלאכים 'תנה הודף על השמים'.

ויש לומר, שבתשובה דמשה רבונו על טענת המלאכים,

שני ענינים שונים בכללות באופן כללי (ואילו בפרטיות יש בה יותר

משני ענינים). טענתו של משה כלפי המלאכים "למצרים יִרְדְּתֶם" היא

תשובה בנוגע לכללות

התורה, מדוע באופן כללי לא ראוי

לתת את התורה למלאכים דכיון

שהטעם על פללות הענין

דמתן-תורה הוא אנכי ה'

אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ

מצרים, ויציאת מצרים היא ההסבר

למתן תורה לכן, בין

ש"למצרים יִרְדְּתֶם"

(בתמיהה כלומר, משה רבונו טוען

כלפי המלאכים - וכי ירדתם

למצרים!?) תורה למה תהא

לכם. ולאחרי-זה מוסיף משה

רבונו וטוען, "שוב מה כתיב

בה", שגם הצוויים הפְּרָטִים

שבתורה (לא יהיה לך, זכור את יום השבת

והמצווה לשבות בשבת, וכו')

שייכים לישראל ודווקא ולא

למלאכים].

וצריך להבין, דבקשת

המלאכים "תנה הודף על

השמים" היתה שתנתן להם

תורה כמו שהיא ברוחניות

שהרי המלאכים הם רוחניים ונמצאים

בעולמות עליונים ("על השמים")

רוחניים, ובודאי לא בקשו לקבל את

התורה כפי שירדה מדרגה לדרגה

ונתלכשה בדברים גשמיים, ומה

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס חג השבועות - תש"א. (1) שבת פח, סע"ב ואילך. (2) בש"ס שם: חמורה, אבל כ"ה (חמורה) בעין יעקב כאן. ועוד. (3) תהלים ח, ב. (4) יתרו כ, ב. (5) שם, ג. (6) שם, ח. (7) שם, ז. (8) שם, יב. (9) שם, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 השיב להם משה "כלום אתם עושים מלאכה" וכו' והרי
 - 2 מלכתחילה לא היתה להם בקשה לקבל את התורה למטה, בעולם הזה שבו
 - 3 עושים מלאכה?
 - 4 גם צריך להבין מה שהשיב משה בנוגע למצות "לא
 - 5 תרצה לא תנאף לא תגנוב,
 - 6 שאי אפשר לצוות ציוויים אלה
 - 7 למלאכים, וטען כלפיהם, קנאה יש
 - 8 ביניכם יצר הרע יש ביניכם" (במתיחה), ותוכן המענה הוא דפיון
 - 9 שהמלאכים אין קנאה
 - 10 ביניהם ואין להם יצר הרע,
 - 11 לכן אין צריך לצוות ולהזהיר
 - 12 אותם על מצוות אלו כי גם ללא
 - 13 הציווי אין כל אפשרות שיעברו על
 - 14 איסורים אלו, ועל טענה זו יש לתמוה,
 - 15 דלקאורה עדיפא הוה ליה
 - 16 למימר, טענה עדיפה מזו היה לו,
 - 17 למשה רבנו, לומר, והיא שגם
 - 18 המצוות של לא תרצה, לא תנאף, לא
 - 19 תגנוב עצמם (כמו שהם
 - 20 בגשמיות לאחר שהרצון האלוקי
 - 21 העליון לאסור דברים אלו ירד והתלבש
 - 22 בדברים גשמיים בעולם הזה) אינם
 - 23 שייכים למלאכים (כמו
 - 24 שאמר לפניו בנוגע למצות
 - 25 שבת, לא תשא, וכבוד אב
 - 26 ואם שכל אלה שייכים רק בחיים
 - 27 בעולם הזה וקיומם לא ייתכן בעולמות
 - 28 הרוחניים העליונים בהם נמצאים
 - 29 המלאכים) ולמה אם כן בחר משה
 - 30 רבינו לומר שאין לתת למלאכים מצוות
 - 31 אלה כי אין להם יצר הרע שעלול
 - 32 להביא אותם לידי כך?
 - 33 והענין הוא, דבטעם הפנימי
 - 34 על זה שהתורה נתנה למטה
 - 35 בארץ דוקא ולא למלאכים בשמים,
 - 36 שגני ענינים. ענין אחד, לפי
 - 37 שהממשקה של אור אלוקי
 - 38 מלמעלה למטה שעל-ידי קיום
 - 39 המצות היא פשקיים המצות
 - 40 הוא בגשמיות בהתאם לרצון האלוקי, וגם לפי שעל-ידי קיום
- המצות למטה נעשה הברור דנפש הבהמית¹⁰ כשהארם מקיים מצוות בעולם הזה הגשמי, עם אברי גופו שמקבלים את החיות הגשמית שלהם מ'הנפש החיונית', היא נפש הבהמית, גם הנפש הבהמית משתתפת בקיום המצוות ועל-ידיה הטוב שבה נברר ונפרד מהרע והוא מתעלית לקדושה. וזהו שאמר משה למלאכים "כלום אתם עושים מלאכה כו' יצר הרע יש ביניכם", דהטעם שהתורה לא נתנה בשמים למלאכים הוא כי אז אילו התורה כן הייתה ניתנת למלאכים היו חסרים שני הענינים האמורים, המשכת האור האלוקי מלמעלה למטה ובירור הנפש הבהמית. ולכן ענה משה רבנו למלאכים, "כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות", ולכן אין שייך שייקמו מצות שבת בגשמיות, ועל-דרך זה הוא בנוגע לא תשא, כבוד אב ואם שגם קיום מצוות אלה לא שייך אצל המלאכים בגשמיות. והדבר הנוסף שטען משה כלפי המלאכים, יצר הרע יש ביניכם¹¹ הוא הנימוק השני מדרע אין ראוי לתת את התורה למלאכים, כי כיוון שאין להם יצר הרע ולכן אין שייך אצלם ברור נפש הבהמית.
- (ב) ויש לומר, דבשכיחות דברור נפש הבהמית (שלכך התכוון משה רבנו באמרו יצר הרע יש ביניכם) למתן-תורה עד כרי כך שזו אחת הסיבות למתן תורה, שני ענינים שונים. הענין האחד שעל-ידי קיום המצות שנתנו במתן-תורה נעשה ברור נפש הבהמית שהיא שותפה לקיום המצוות, פנוקר לעיל. והענין השני שברור נפש הבהמית קודם שניתנה תורה הוא גם הכנה של כל אחד ואחד מישראל למתן-תורה. שלכן גם בשנים הבאות, בכל

(10) להעיר מסה"מ תרע"ח ע' סז ואילך וסה"מ תש"ו ע' 104 ואילך, דזה שהמצוות דהאבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך (שהש"ר פ"א, ג (א)), הוא, מצד שני ענינים: כי אצל האבות לא היו העלמות והסתרים מצד הגוף (נה"ב), ולא הי' להם מצוות בגשמיות. (11) וגם "בין עמים אתם שרויין שאתם עובדין ע"ז" הוא דוגמת "יצר הרע יש ביניכם", ואדרבה יצה"ר שהוא דוגמת "שד משדין נוכראין" (בין עמים אתם שרויין), ועד שצריך להזהירו שלא יעבוד ע"ז.

בשעה שעלה משה למרום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הדורות שאחרי מתן תורה, מידי שנה בשנה, סופרים ספירת העומר
2 לפני חג השבועות יום מתן תורה, כי העבודה הרוחנית של ימי
3 ספירת העומר הוא ברור עידון וחיכוך המדות הנפש בהקמית,
4 ועל-ידיה שבימי ספירת העומר עוסקים בבירור וחיכוך המידות זוכים
5 בחג השבועות למתן-
6 תורה¹². ועל-פי-זה, הענין
7 דיצר הרע יש ביניכם (ענין
8 האחרון שבתשובת משה)
9 המתייחס לכך שאם התורה תינתן
10 למלאכים לא יהיה בירור היצר הרע
11 הוא על-דרך דומה ומקביל אל
12 הענין ד"למצרים וידתם"
13 (ענין הראשון שבתשובת משה), שפשיכות
14 משה) המתייחס לכך שהקדוש-
15 ברוך-הוא רוצה בקיום המצוות
16 בגשמיות, והדברים דומים ומקבילים,
17 כיון שפשיכות דיציאת מצרים
18 למתן-תורה, שני ענינים. ענין
19 אחד שעל-ידי מתן-תורה,
20 שתוכנו וענינו הפנימי הוא המשיכה
21 מלמעלה למטה וגילוי "אנכי
22 הו' אלוקיך" הקדוש-ברוך-הוא
23 בעצמו בעולם, נעשה נפעל "אשר
24 הוצאתיך מארץ מצרים"¹³,
25 ביציאת מצרים, והענין השני הוא
26 ש"ציאת מצרים היא הקדמה
27 והקנה למתן-תורה, כפירוש
28 הפשוט ב"אנכי הו' אלוקיך
29 אשר הוצאתיך מארץ
30 מצרים", ד"אשר הוצאתיך
31 מארץ מצרים" הוא טעם
32 סיבה על "אנכי הו'
33 אלוקיך"¹⁴.
34 וצריך להבין, דענין התוכן
35 הפנימי של מתן-תורה הוא
36 (כמו שכתוב בפתיחה דמתן-
37 תורה בפסוק הפותח את דברי ה'
38 בעשרת הדברות שנאמרו במתן תורה)
39 "אנכי הו' אלוקיך",
40 ש"אנכי" הוא מהותו
41 ועצמותו של הקדוש-ברוך-הוא
42 בעצמו, נעשה
- אלוקיך"¹⁵, כלומר, עצמיות האלוהות נעשית
"אלוקיך", אלוהים שלך, ואיך שיהי ייתכן שעל-ידי העבודה דברור
נפש בהקמית שלכאורה היא עבודה בדרגה נחותה, תהיה המשיכה
"אנכי", עצמיות האלוהות?
(ג) והנה איתא במדרש¹⁶
על הפסוק¹⁷ בתורה העוסק
במצוות ספירת העומר וספרתם
לכם ממחרת השבת ג' שבע שבתות
מיום ט"ו בניסן, למחרת היום הראשון
של חג הפסח שחל בט"ו בניסן שבע
שבתות שבועות תמימות שלימות
תהינה, אימתי הן תמימות,
מתי ימי ספירת העומר הם שלמים
בזמן שישראל עושין רצונו
של מקום עד כאן דברי המדרש.
ועל-פי המבאר בכמה
מקומות¹⁸ בתורת החסידות דענין
"עושין רצונו של מקום"
הוא דוקא על-ידי האהבה
ד"בכל מאדך", כלומר, עבודת
ה' ראוייה לשמה היא דוקא על-ידי
אהבת ה' בדרגה של "בכל מאדך",
ו"מאד" משמעו בלי גבול, למעלה
ממדידה והגבלה, ומה מוכן
דמה שכתוב במדרש "אימתי
הן השבועות של ספירת העומר,
תמימות והתוכן שלהם מלא ושלם,
בזמן שישראל עושין רצונו
של מקום" הוא כשהעבודה
הרוחנית הפנימית דספירת העומר
קשורה עם האהבה של האדם
אל הקדוש-ברוך-הוא ד"בכל
מאדך", למעלה ממדידה והגבלה.
וילהעיר, דבמקום אחר
אמרו רז"ל¹⁹ ד"שבע שבתות
תמימות" פירושו הוא דשבע
השבתות דספירת העומר
מתחילות באחד בשבת ביום
(ג) והנה איתא במדרש¹⁶ על הפסוק¹⁷ וספרתם
לכם ממחרת השבת ג' שבע שבתות
תמימות תהינה, אימתי הן תמימות, בזמן
שישראל עושין רצונו של מקום. ועל-פי
המבאר בכמה מקומות¹⁸ דענין "עושין רצונו
של מקום" הוא דוקא על-ידי האהבה ד"בכל
מאדך", למעלה ממדידה והגבלה, מוכן דמה
שכתוב במדרש "אימתי הן תמימות, בזמן
שישראל עושין רצונו של מקום" הוא
כשהעבודה דספירת העומר קשורה עם האהבה
ד"בכל מאדך". וילהעיר, דבמקום אחר אמרו רז"ל¹⁹ ד"שבע שבתות
תמימות" הוא דשבע השבתות דספירת העומר מתחילות באחד בשבת

(12) לקו"ת במדבר טז, ד. ובכ"מ. (13) תו"א יתרו סז, סע"ב. (14) פירש"י עה"פ (יתרו כ, ב). (15) תו"א שם. לקו"ת שם.
(16) ויק"ר פכ"ח, ג. (17) אמור כג, טו. (18) או"ת להמגיד פ' עקב ד"ה מפני מה. לקו"ת שלח מב, ג. ובכ"מ. וראה גם חדא"ג
מהרש"א ברכות לה, ב. (19) פסיקתא דר"ב פ"ח. פסיקתא רבתי פ"ח. קה"ר פ"א, ג. יל"ש אמור שם, י (רמז תרגמ). וראה
ראב"ן סי' פ. ראבי"ה פסחים סתק"ז. רוקח סרצ"ה (הובא בכ"מ לקה"ר שם).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ראשון בשבוע (כאשר היום הראשון של חג הפסח חל בשבת והתחלת ספירת
 - 2 העומר היא במוצאי שבת), ומסילות בשבת היום השביעי שפשיבת
 - 3 (דחג השבועות חל ביום ראשון בשבוע), כמו בשנת אמירת המאמר, תשכ"ה,
 - 4 ובשנה זו, תשפ"ב שפשיבת שבתות תמימות ושלמות וענין
 - 5 ה'תמימות' מתבטא באופן מיוחד.
 - 6 ויש לומר הקשר דשני 1 ומסילות בשבת שפשיבת, שפשיבת שבתות
 - 7 הפירושים 2 בשבת בשבתות
 - 8 תמימות', האחד שהעבודה היא
 - 9 שלימה, למעלה ממדידה והגבלה.
 - 10 והשני שה'תמימות' ניכרת בכך שימי
 - 11 ספירת העומר מתחילים ביום ראשון
 - 12 ומסתיימים בשבת, דבאותם
 - 13 השנים ששפשיבת שבתות
 - 14 דספירת העומר מתחילות
 - 15 באחד בשבת ומסילות
 - 16 בשבת²⁰, בנקל יותר, ניתן כוח
 - 17 מיוחד לאדם שהעבודה דספירת
 - 18 העומר תהיה באופן ד'בכל
 - 19 מאדף" ואכן תהיה להם מעלת
 - 20 ה'תמימות'.
 - 21 ולכאורה יש לומר,
 - 22 שהשפשיבת ד'עושין רצונו
 - 23 של מקום" (שהיא, כאמור, כאשר
 - 24 עבודת ה' היא מתוך אהבת ה' "בכל
 - 25 מאדף") לספירת העומר
 - 26 היא, כי ספירת העומר היא
 - 27 הכנה למתן-תורה, וכיון
 - 28 שההכנה למתן-תורה צריכה
 - 29 להיות בשני ענינים, יציאת
 - 30 מצרים וברור נפש הפהמית
 - 31 כמבואר לעיל, לכן, צריך להיות
 - 32 בספירת העומר (נוסף
 - 33 להענין דברור המדות דנפש
 - 34 הפהמית, גם) העבודה
 - 35 ד'בכל מאדף", למעלה
 - 36 ממדידה והגבלה, היציאה
 - 37 ממצרים מלשון מוצר
 - 38 והגבלה וגם ענין זה של עבודת ה'
 - 39 מתוך יציאה מגדרי המציאות האישית
 - 40 היא עבודה ששייכת במיוחד לימי
 - 41 ספירת העומר. וצריך להבין,
 - 42 דלפי-זה העבודה ד'בכל
 - 43 מאדף" היא הכנה מוכרחת
- למתן-תורה כמובן מדברי משה רבינו שלכן יש לתת את התורה לבני ישראל ולא למלאכים, ומזה שאמר חכמינו ז"ל בגמרא "אימתי הן תמימות" כו' משמע שעקר הענין דספירת העומר, הכנה למתן-תורה, הוא ברור המדות דנפש הפהמית שהיא עבודה השייכת בספירת העומר בכל השנים, גם כאשר יום התחלת ספירת העומר, ט"ז ניסן, לא חל ביום ראשון בשבוע, והעבודה ד'בכל מאדף", יציאה מההגבלות והמצרים, שייכת רק לשלמות ההכנה למתן-תורה ענין ה'תמימות'.
- וביותר אינו מובן, דכיון שענין מתן-תורה הוא הגילוי ד'אנכי", מהותו ועצמותו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שלמעלה מעלה מגדר השתלשלות²¹ הסדר שבו האור האלוני יורד ומשתלשל ממדידה למדידה בריבוי צמצומים והגבלות, הרי העבודה המתאימה להמשכת גילוי זה גילוי מהותו ועצמותו, היא לכאורה העבודה ד'בכל מאדף" (למעלה מהשתלשלות שפאדם, אהבת ה' של יציאה מהגדרים), ואף-על-פי-כן, עקר העבודה דספירת העומר הוא ברור המדות דנפש הפהמית [שפכדי לברר המדות דנפש הפהמית הוא דוקא על-ידי שפשיבת האלקית מתלבשת בנפש הפהמית²² והתלבשות זו מחייבת את הנפש האלקית לצמצם ולעטם את ההתגלות שלה], ועל-ידי-זה דוקא על ידי העבודה של בירור נפש הבהמית, ולא על ידי העבודה של "בכל מאדף" נמשך הגילוי ד'אנכי" וצריך להבין מהו טעם הדבר, והרי לכאורה מתאים יותר שהמשכת עצמותו תהיה כתוצאה מהעבודה של "בכל מאדף"? (ד) ויובן זה פהקדים מה שכתוב²³ בספר משלי פמים הפנים לפנים, פן לב האדם לאדם,

(20) להעיר, שכן ה' בשנה שבה נאמר המאמר (תשכ"ה). וכ"ה בשנה זו (תשנ"א). (21) כ"ה הלשון בלקו"ת שבהערה 12.

(22) סה"מ ה'שי"ת ע' 23. ובכ"מ. (23) משלי כז, יט.

בשעה שעלה משה למרום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **לְאָדָם**, וכמבואר בספר התניא (פרק מו) "פירוש, כמו שכרמות וצורת הפנים
2 שהאדם מראה במים, כן נראה לו שם במים אותה צורה עצמה. ככה ממש
3 לב האדם הנאמן באהבתו לאיש אחר, הרי האהבה זו מעוררת אהבה בלב
4 חבירו אליו גם כן להיות אוהבים נאמנים זה לזה, בפרט כשרואה אהבת חבירו
5 אליו", וכן באהבת ה', כאשר האדם
6 מעורר אהבה לה', מתעוררת אהבת ה'
7 אליו.
8 **וּמִבְּאֵר בְּחִסְדֵּי** ²⁴ **ד' לֵב**
9 **הָאָדָם לְאָדָם** קָאֵי הַכּוֹנֵה לֹא
10 **רַק עַל שְׁנֵי בְנֵי אָדָם**, דְּלֵב
11 **הָאָדָם** המרגיש בְּאַהֲבָתוֹ לְחִבְרוֹ
12 **מְעֻרָר** את הרגש של אֲהֵבָת
13 **חִבְרוֹ אֵלָיו**, אֵלָא גַם עַל אָדָם
14 **הַתַּחְתּוֹן** האדם למטה וְאָדָם
15 **הָעֲלִיּוֹן** הקדוש-ברוך-הוא, דְּכָפִי
16 **אוֹפֵן הָעֲבוּדָה שֶׁל אָדָם**
17 **הַתַּחְתּוֹן**, אֲתַעְרוּתָא-דְּלִתְמָא,
18 **הַתַּעֲוִירוֹת מַלְמֻטָּה**, מצד האדם,
19 **לְהִתְקַרֵּב לְאֻלּוּקוֹת**, כֵּן **הוּא אוֹפֵן**
20 **הָאֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲיָלָא**
21 **הַהֲתַעֲוִירוֹת מַלְמַעְלָה** להמשיך על
22 **הָאָדָם גִּילּוֹי** והארה אלוּקוֹת,
23 **הַהִמְשָׁכָה מֵאָדָם הָעֲלִיּוֹן**
24 **לְאָדָם הַתַּחְתּוֹן**, "בְּמִים
25 **הַפְּנִים לְפָנִים**" ²⁵.
26 **וַיֵּשׁ לְוֹמַר, שֶׁהִדְמִיּוֹן ד' לֵב**
27 **הָאָדָם לְאָדָם** "לְמִים הַפְּנִים
28 **לְפָנִים**" והטעם הפנימי לכך שעניין
29 זה שרגש האדם כלפי חבירו מעורר את
30 רגש חבירו כלפיו, והנמשל לגבי
31 'אתערותא דליתא' מצד האדם
32 שמעוררת 'אתערותא דלעילא' מצד
33 האלוּקוֹת, נמשל דווקא למים
34 **הוּא** ²⁶, **דְּכִמּוֹ שְׁפ"מִים**
35 **הַפְּנִים לְפָנִים**, "זֶה שֶׁנִּרְאָה
36 **לְהָאָדָם** השתקפות מהמים שהוא
37 **מִבִּיט בָּהֶם אוֹתָהּ הַצִּנּוּרָה שֶׁהוּא**
38 **עֲצֻמוֹ מִרְאָה בְּמִים הוּא לְפִי**
39 **שְׁעַל-יָדֵי הַסִּתְפָּלוּתוֹ בְּמִים**
- וּמִבְּאֵר בְּחִסְדֵּי ²⁴ ד' לֵב הָאָדָם לְאָדָם קָאֵי לֹא
רַק עַל שְׁנֵי בְנֵי אָדָם, דְּלֵב הָאָדָם בְּאַהֲבָתוֹ
לְחִבְרוֹ מְעֻרָר אֲהֵבָת חִבְרוֹ אֵלָיו, אֵלָא גַם עַל
אָדָם הַתַּחְתּוֹן וְאָדָם הָעֲלִיּוֹן, דְּכָפִי אוֹפֵן הָעֲבוּדָה
שֶׁל אָדָם הַתַּחְתּוֹן, אֲתַעְרוּתָא-דְּלִתְמָא, כֵּן הוּא
אוֹפֵן הָאֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא, הַהִמְשָׁכָה מֵאָדָם
הָעֲלִיּוֹן לְאָדָם הַתַּחְתּוֹן, "בְּמִים הַפְּנִים לְפָנִים" ²⁵.
וַיֵּשׁ לְוֹמַר, שֶׁהִדְמִיּוֹן ד' לֵב הָאָדָם לְאָדָם "לְמִים
הַפְּנִים לְפָנִים" הוּא ²⁶, דְּכִמּוֹ שְׁפ"מִים הַפְּנִים
לְפָנִים, זֶה שֶׁנִּרְאָה לְהָאָדָם אוֹתָהּ הַצִּנּוּרָה שֶׁהוּא
מִרְאָה בְּמִים הוּא לְפִי שְׁעַל-יָדֵי הַסִּתְפָּלוּתוֹ בְּמִים
נְעֻשִׁים (נִרְאִים) בְּמִים צוּרַת הַפְּנִים הַמִּסְתַּפְּלָת
בָּהֶם, וְצוּרָה זֹאת נִרְאֶת אַחֲר־כֵּן לְאָדָם הַמִּסְתַּפְּלָת,
כֵּן הוּא ב' לֵב הָאָדָם לְאָדָם, דְּזֶה שְׁעַל-יָדֵי
הָעֲבוּדָה וְהָאֲתַעְרוּתָא-דְּלִתְמָא שֶׁל אָדָם הַתַּחְתּוֹן,
נַעֲשֶׂה אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא וְהִמְשָׁכָה מֵאָדָם
הָעֲלִיּוֹן לְאָדָם הַתַּחְתּוֹן – הוּא, כִּי הָעֲבוּדָה
דְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן עוֹלָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, לְאָדָם
הָעֲלִיּוֹן, וְעַל-יָדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה בּוֹ (דוּגְמָת) עֲנִין זֶה,
וְאַחֲר־כֵּן נִמְשָׁךְ עֲנִין זֶה (שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּאָדָם הָעֲלִיּוֹן)
מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, לְאָדָם הַתַּחְתּוֹן. וְהִלּוּסִיָּהּ,
דְּבִמְשָׁל הַמִּים, זֶה שֶׁפְּנֵי הָאָדָם שְׁמִסְתַּפֵּל בְּמִים
נִרְאִים בְּמִים, הוּא רַק שֶׁנִּרְאָה כֵּן לְעֵין הַרְוָאָה.
וּבִנְמֻשָּׁל, עַל-יָדֵי הָעֲבוּדָה דְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן -
נַעֲשֶׂה ²⁷ (דוּגְמָת) עֲנִין זֶה בְּאָדָם הָעֲלִיּוֹן (וְלֹא רַק
שֶׁנִּרְאָה כֵּן) ²⁸.
וְהִנֵּה ²⁹ כִּמּוֹ ש' לֵב הָאָדָם לְאָדָם" הוּא (לֹא רַק
כִּפְשׁוּטוֹ, אֵלָא) גַם בְּרוּחָנִיּוֹת (בְּאָדָם
הָעֲלִיּוֹן וְאָדָם הַתַּחְתּוֹן), כִּמּוֹ

(24) ראה ד"ה לרוקע תקס"ב (סה"מ תקס"ב ח"א ע' קצד ואילך. ח"ב ע' תלה ואילך. ועם הגהות וכו' - בסהמ"צ להצ"צ קנט, סע"ב ואילך). ד"ה כמים הפנים לפנים באוה"ת בשלח (ע' תעז ואילך). המשך תער"ב ח"ב ע' תתקסד ואילך. (25) וראה תורת מנחם - ספר המאמרים שבט, ע' שכה ובהנסמן שם. (26) ראה אוה"ת והמשך תער"ב שם. (27) אלא שאין זה שינוי (ח"ו) באדם העליון, כדלקמן הערה 58. (28) ראה סהמ"צ להצ"צ נד, ב. (29) בכמה ענינים דלקמן - ראה אוה"ת והמשך תער"ב שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כן הוא גם בנוגע להתחלת הכתוב "במים הפנים לפנים",
- 2 שְׁמִדְבָּר (לא רק במים כפשוטם, אלא) הדבר מהווה משל גם
- 3 במים העליונים, הינו הפשיטות דאור-אין-סוף שלמעלה
- 4 מציור אדם האור האלוקי הבלי גבול שהוא 'פשוט', היינו נעלה ומופשט
- 5 מכל הגדרה והוא למעלה מדרגת
- 6 האלוקות הנקראת 'אדם העליון' על
- 7 שם שיש 'ציור', צורה והגדרה
- 8 מסוימת שנמשלה ל'אדם'. וענין
- 9 "במים הפנים לפנים" בנמשל
- 10 הוא, דהגם שאור-אין-סוף
- 11 הוא פשוט בתכלית
- 12 הפשיטות נעלה ומופשט לחלוטין
- 13 מכל צורה והגדרה מכל סוג שהוא
- 14 ואין שיעור בו ציור דספירות
- 15 ואין בו שום שייכות לספירות' שהן
- 16 הגדרה ו'ציור' (כמו 'חכמה' או 'חסד'
- 17 וכד'), מכל-מקום על-ידי
- 18 העלאת 'מין נוקבין'
- 19 דהספירות לאור-אין-סוף,
- 20 כאשר יש התעוררות מצד הספירות
- 21 להתעלות ולהתקרב לאלוהות
- 22 (התעוררות הנקראת 'העלאת מין
- 23 נוקבין', היינו התעוררות מצד המקבל
- 24 הנקרא 'נקבה', לקבל מהמשפיע
- 25 הנקרא 'זכר') נעשים בו באין-סוף
- 26 שמצד עצמו לא שייך ל'ציור' והגדרה,
- 27 ספירות – אלא שבאין-סוף הספירות
- 28 אינם באותה צורה כפי שהן בעולמות
- 29 תחתונים יותר אלא באופן של עשר
- 30 ספירות הגנוזות³⁰, כמבואר
- 31 בקבלה וחסידות עשר הספירות
- 32 העליונות קיימות ופועלות בצורה
- 33 מוגדרת בעיקר החל מעולם האצילות
- 34 ומטה, אבל באופן 'נעלם' ('עשר
- 35 ספירות הגנוזות') הן קיימות גם באור
- 36 אין-סוף שלמעלה מהאצילות כי בעצם
- 37 כל המשכה והתגלות מאלוהות היא
- 38 באמצעות עשר הספירות, ועשר
- 39 ספירות הגנוזות הם כמו
- 40 מקור אם כי לא מקור גלוי וישרי שמהם נמשכים עשר ספירות
- 41 הגלויות [על-דרך שני הענינים ד"במים הפנים לפנים"
- 42 במים כפשוטם, הענין האחד שדמות הפנים המסתפלת בהם
- 43 נראת במים, העלאת מלמשה מהאדם למעלה אל המים,
- 44 ושהדמות הנראת במים היא נראת אחר-כך לאדם
- 45 המסתפל, המשכה מלמעלה מהמים למטה אל האדם].
- 46 וצריך להבין, דמזה שנאמר "במים הפנים לפנים, בן לב האדם לאדם" משמע,
- 47 "מים הפנים לפנים" הוא פשוט יותר
- 48 מענין "לב האדם לאדם", ולכאורה, הרי האין-
- 49 ערוף דציור ("פנים") לגבי פשיטות ("מים")
- 50 הוא הרבה יותר מהאין-ערוף של הציור דאדם
- 51 התחתון לגבי הציור דאדם העליון [כמאמר
- 52 הידוע³¹ יותר משאין-ערוף עשיה לגבי
- 53 אצילות, אין-ערוף אצילות
- 54 לגבי אור-אין-סוף כלומר,
- 55 ב'סדר השתלשלות' של האור האלוקי
- 56 יש חלוקה כללית בין ארבעת העולמות
- 57 אצילות-בראה-יצירה-עשיה שבהם יש
- 58 מציאות של נבראים, להאין-סוף
- 59 שלמעלה מעולמות אלו ולמעלה מגדרי
- 60 המציאות, ועל כך מבואר שאף כי בין
- 61 עולם האצילות, הראשון והנעלה,
- 62 לעולם העשיה האחרון והנחות יש
- 63 פער גדול מאוד, לאין שיעור, בכל זאת
- 64 ההבדל והפער בין האין-סוף לאצילות
- 65 הוא פער גדול הרבה יותר], ועל-פי-זה, זה שעל-ידי העלאת 'מין נוקבין'
- 66 נוקבין' התעוררות מלמטה, כאמור נעשה ציור דספירות באור-
- 67 אין-סוף עצמו שמצד מהותו הוא מופשט לחלוטין מכל 'ציור' והגדרה,
- 68 הוא לכאורה חדוש גדול הרבה יותר מזה שהציור דאדם

(30) והגם שע"ס הגנוזות היו לפני ע"ס הגלויות, הי' זה ע"י העלאת מ"ן מיני' ובי' - ראה המשך תער"ב שם ס"ע תקסה ואילך. (תקעב. 31) ספר אלימה להרמ"ק - הובא בפלה הרמון על הפרדס ש"ג פ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַתַּחֲתוֹן נַעֲשֶׂה בְּאֶדָם הָעֲלִיּוֹן, שהרי הפער בין האין-סוף לספירות
2 גדול לאין שיעור מזה שבין 'אדם התחתון' 'לאדם העליון' וּמִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר
3 "כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם" מִשְׁמַע, דַּעֲנִן
4 "מִים הַפְּנִים לַפְּנִים" הוּא פְּשׁוּט יוֹתֵר³² ולכן הוא משל לענין
5 'לב האדם לאדם' הנעלה יותר.
- 6 ה) וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה 1 הַתַּחֲתוֹן נַעֲשֶׂה בְּאֶדָם הָעֲלִיּוֹן, וּמִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר
7 בְּהִקְדִּים דְּהַטַּעַם הַסִּיכָה עַל זֶה 2 "כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם"
8 שֶׁשֶּׁמֶסְתַּכְּלִים בְּמִים נִרְאָת 3 מִשְׁמַע, דַּעֲנִן "מִים הַפְּנִים לַפְּנִים" הוּא פְּשׁוּט
9 בְּהֵם מִשְׁתַּקֶּפֶת בְּמִים דְּמִוּת 4
10 הַפְּנִים הַמִּסְתַּכְּלִת בְּהֵם, הוּא
11 לְפִי שֶׁהַמִּים הֵם חוּמֵר זֶה 5 וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה בְּהִקְדִּים דְּהַטַּעַם
12 וְצִלּוּל שֶׁפְּשׁוּט מִכָּל הַגּוֹנִים³³ 6
13 שאינו מוגדר באף אחד מהצבעים
14 [מִה־שְׁאִינ־כֵּן כְּשֶׁמֶסְתַּכְּלִים 7 נִרְאָת בְּהֵם דְּמִוּת הַפְּנִים הַמִּסְתַּכְּלִת בְּהֵם, הוּא
15 בְּדִכְר שִׁישׁ בּוֹ צִיּוֹר, הַצִּיּוֹר 8 לְפִי שֶׁהַמִּים הֵם חוּמֵר זֶה וְצִלּוּל שֶׁפְּשׁוּט מִכָּל
9 הַגּוֹנִים³³ [מִה־שְׁאִינ־כֵּן כְּשֶׁמֶסְתַּכְּלִים בְּדִכְר שִׁישׁ
10 בּוֹ צִיּוֹר, הַצִּיּוֹר (הַגּוֹן) שֶׁל הַדִּכְר הוּא סוֹתֵר 11 לְצִיּוֹר שֶׁל הַפְּנִים שֶׁמֶסְתַּכְּל בּוֹ³⁴, וְלִכֵּן, הַעֲנִין
12 דְּ"מִים הַפְּנִים לַפְּנִים" (שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲלָאֵת 'מִן
13 נּוֹקֵבִין' נַעֲשֶׂה צִיּוֹר בְּאוֹר־אִין־סוֹף), הוּא פְּשׁוּט
14 יוֹתֵר מִהַעֲנִין דְּ"לֵב הָאָדָם לָאָדָם". אֲבָל בְּאוֹר זֶה
15 צִרִיף לְבָאוֹר נּוֹסֵף, דְּלִכְאוּרָה, זֶה שֶׁבְּדִכְר
16 הַפְּשׁוּט נִרְאִים כָּל הַצִּיּוֹרִים, הוּא דּוֹקָא
17 כְּשֶׁהַגּוֹנִים וְהַדִּכְר פְּשׁוּט' הֵם בְּאוֹתוֹ הַסּוֹג, הֵינּוּ
18 שֶׁשֶּׁנִּיָּהֶם הֵם גְּשָׁמִיִּים (כְּמוֹ הַמִּים וְהַפְּנִים
19 שֶׁמֶסְתַּכְּלִים בְּהֵם) אוֹ שֶׁשֶּׁנִּיָּהֶם הֵם רוֹחַנִיִּים
20 [עַל־דֶּרֶךְ סִבְרָא פְּשׁוּטָה שֶׁמֶצֶד פְּשִׁיטוּתָהּ הִיא
21 יְכוּלָה לְהַצְטִיר הֵן בְּצִיּוֹר דְּחֶסֶד וְהֵן בְּצִיּוֹר
22 דְּגִבּוּרָה³⁵, שֶׁשֶּׁנִּיָּהֶם (הַסִּבְרָא וְהַצִּיּוֹרִים דְּחֶסֶד
23 וְגִבּוּרָה) הֵם רוֹחַנִיִּים], אֲבָל אֵין שִׁיף שֶׁבְּדִכְר
24 הַפְּשׁוּט יִהְיוּ נִרְאִים צִיּוֹרִים שֶׁמֶסּוֹג אַחֵר [כְּמוֹ
25 סִבְרָא שְׂכִלִית, שְׁאִין שִׁיף שֶׁתַּצְטִיר בְּלוֹכֵן וְאוֹדָם
26 (גְּשָׁמִיִּים), וְכֵן לְאִידֵף שְׁאִין שִׁיף שְׂבָמִים
27 גְּשָׁמִיִּים יִהְיוּ נִרְאִים צִיּוֹרִים דְּחֶסֶד וְגִבּוּרָה],
- 1 הַתַּחֲתוֹן נַעֲשֶׂה בְּאֶדָם הָעֲלִיּוֹן, שהרי הפער בין האין-סוף לספירות
2 גדול לאין שיעור מזה שבין 'אדם התחתון' 'לאדם העליון' וּמִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר
3 "כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם" מִשְׁמַע, דַּעֲנִן
4 "מִים הַפְּנִים לַפְּנִים" הוּא פְּשׁוּט יוֹתֵר³² ולכן הוא משל לענין
5 'לב האדם לאדם' הנעלה יותר.
- 6 ה) וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה 1 הַתַּחֲתוֹן נַעֲשֶׂה בְּאֶדָם הָעֲלִיּוֹן, וּמִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר
7 בְּהִקְדִּים דְּהַטַּעַם הַסִּיכָה עַל זֶה 2 "כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם"
8 שֶׁשֶּׁמֶסְתַּכְּלִים בְּמִים נִרְאָת 3 מִשְׁמַע, דַּעֲנִן "מִים הַפְּנִים לַפְּנִים" הוּא פְּשׁוּט
9 בְּהֵם מִשְׁתַּקֶּפֶת בְּמִים דְּמִוּת 4
10 הַפְּנִים הַמִּסְתַּכְּלִת בְּהֵם, הוּא
11 לְפִי שֶׁהַמִּים הֵם חוּמֵר זֶה 5 וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה בְּהִקְדִּים דְּהַטַּעַם
12 וְצִלּוּל שֶׁפְּשׁוּט מִכָּל הַגּוֹנִים³³ 6
13 שאינו מוגדר באף אחד מהצבעים
14 [מִה־שְׁאִינ־כֵּן כְּשֶׁמֶסְתַּכְּלִים 7 נִרְאָת בְּהֵם דְּמִוּת הַפְּנִים הַמִּסְתַּכְּלִת בְּהֵם, הוּא
15 בְּדִכְר שִׁישׁ בּוֹ צִיּוֹר, הַצִּיּוֹר 8 לְפִי שֶׁהַמִּים הֵם חוּמֵר זֶה וְצִלּוּל שֶׁפְּשׁוּט מִכָּל
9 הַגּוֹנִים³³ [מִה־שְׁאִינ־כֵּן כְּשֶׁמֶסְתַּכְּלִים בְּדִכְר שִׁישׁ
10 בּוֹ צִיּוֹר, הַצִּיּוֹר (הַגּוֹן) שֶׁל הַדִּכְר הוּא סוֹתֵר 11 לְצִיּוֹר שֶׁל הַפְּנִים שֶׁמֶסְתַּכְּל בּוֹ³⁴, וְלִכֵּן, הַעֲנִין
12 דְּ"מִים הַפְּנִים לַפְּנִים" (שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲלָאֵת 'מִן
13 נּוֹקֵבִין' נַעֲשֶׂה צִיּוֹר בְּאוֹר־אִין־סוֹף), הוּא פְּשׁוּט
14 יוֹתֵר מִהַעֲנִין דְּ"לֵב הָאָדָם לָאָדָם". אֲבָל בְּאוֹר זֶה
15 צִרִיף לְבָאוֹר נּוֹסֵף, דְּלִכְאוּרָה, זֶה שֶׁבְּדִכְר
16 הַפְּשׁוּט נִרְאִים כָּל הַצִּיּוֹרִים, הוּא דּוֹקָא
17 כְּשֶׁהַגּוֹנִים וְהַדִּכְר פְּשׁוּט' הֵם בְּאוֹתוֹ הַסּוֹג, הֵינּוּ
18 שֶׁשֶּׁנִּיָּהֶם הֵם גְּשָׁמִיִּים (כְּמוֹ הַמִּים וְהַפְּנִים
19 שֶׁמֶסְתַּכְּלִים בְּהֵם) אוֹ שֶׁשֶּׁנִּיָּהֶם הֵם רוֹחַנִיִּים
20 [עַל־דֶּרֶךְ סִבְרָא פְּשׁוּטָה שֶׁמֶצֶד פְּשִׁיטוּתָהּ הִיא
21 יְכוּלָה לְהַצְטִיר הֵן בְּצִיּוֹר דְּחֶסֶד וְהֵן בְּצִיּוֹר
22 דְּגִבּוּרָה³⁵, שֶׁשֶּׁנִּיָּהֶם (הַסִּבְרָא וְהַצִּיּוֹרִים דְּחֶסֶד
23 וְגִבּוּרָה) הֵם רוֹחַנִיִּים], אֲבָל אֵין שִׁיף שֶׁבְּדִכְר
24 הַפְּשׁוּט יִהְיוּ נִרְאִים צִיּוֹרִים שֶׁמֶסּוֹג אַחֵר [כְּמוֹ
25 סִבְרָא שְׂכִלִית, שְׁאִין שִׁיף שֶׁתַּצְטִיר בְּלוֹכֵן וְאוֹדָם
26 (גְּשָׁמִיִּים), וְכֵן לְאִידֵף שְׁאִין שִׁיף שְׂבָמִים
27 גְּשָׁמִיִּים יִהְיוּ נִרְאִים צִיּוֹרִים דְּחֶסֶד וְגִבּוּרָה],

(32) באוה"ת שם (ריש ע' תפ), שבענין מים הפנים לפנים "הדבר פשוט יותר" ש"אין השינוי בו באמתיות". אבל לכאורה, עיקר תוכן החידוש בהכתוב הוא שע"י העלאת מ"ן להתחתון נעשה הציור להתחתון בהעליון (ולא שע"י הציור אינו משתנה), ומזה מובן, דזה שמשמע מהכתוב שמים הפנים לפנים הוא פשוט יותר הוא גם בנוגע לענין העיקרי שהציור להתחתון נעשה בהעליון. (33) כ"ה הלשון בהמשך תער"ב שם ע' תתקסד. (34) להעיר מהמשך תער"ב ח"א פק"ז (ע' רכז) "שכל הציורים מצירים על גוון לבן דוקא.. לפי שהוא פשוט מכל הגוונים, ע"כ כל הגוונים והציורים ניכרים עליו דוקא". (35) כהסברא "כל יצר מחשבות לבו רק רע גוי" (בראשית ו, ה) שהוא טעם לחוב "אמחה גוי" (שם, ז), וסברא זו היא טעם המזכה, כמ"ש (נח ח, כא) "כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ו(לכן) לא אוסיף להכות גוי". וראה תו"ח וירא קא, סע"ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רוחנית], וְכִינּוֹן שְׁאוּר-אֵין-סוֹף הוּא מוֹפָשֵׁט וְנִעְלָה לַחְלוּטִין לֹא
2 רַק מְהֻצֵּיר וְהַגְדֵּרָה הַמְסוּיִמֶּת דְּסְפִירוֹת כְּמוֹ הַהֲגֵדוֹת שֶׁל 'חֲכֻמָּה'
3 או 'חֶסֶד' שִׁינּוּכּוֹת לַמְהוּת מוֹגֵדֶרֶת אֲלֵא גַם מְהֻצֵּיאוֹת דְּסְפִירוֹת
4 הַאֵין-סוֹף מוֹפָשֵׁט גַם מֵעֵצָה הַמְצִיאוֹת שֶׁל סְפִירוֹת (כּוֹחוֹת שֶׁל אוֹרוֹת
5 הַמְלוּבָשִׁים בְּכָלִים) אֵפִילוּ לִפְנֵי
6 שֶׁהוֹגְדֵרֵי בַּהֲגֵרָה פְּרִטִית כּוֹז או אַחֶרֶת
7 [דְּכֻמּוֹ שְׁעֻנֵּן רִיחָנִי אִיזָה
8 שִׁיחִי, בְּכָל דְּרָגָה שֶׁהִיא, הוּא
9 מוֹפָשֵׁט מְהֻצֵּיאוֹת
10 דְּגִשְׁמִיּוֹת³⁶ וְלֹא חָלָה עָלָיו שׁוֹם
11 הַגְדֵּרָה גִּשְׁמִית, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא
12 בְּנוֹגֵעַ לְאוּר-אֵין-סוֹף שֶׁהוּא
13 מוֹפָשֵׁט מְהֻצֵּיאוֹת דְּסְפִירוֹת
14 וְאֵין לִיחֶסֶס לוֹ מְצִיאוֹת כּוֹז. כִּי
15 מְהֻצֵּיאוֹת דְּסְפִירוֹת הוּא שֶׁהֵם
16 נִתְפָּסִים בְּאִיזָה גֵּדֶר (הַגְדֵּרָה
17 פְּרִטִית מְסוּיִמֶּת כְּמוֹ חֲכָמָה, בִּינָה,
18 וְכו'), וְכִינּוֹן שְׁאוּר-אֵין-סוֹף
19 הוּא פְּשׁוּט בְּתַכְלִית
20 הַפְּשִׁיטוֹת וְאֵין שִׁיךְ בּוֹ
21 תְּפִסָּא כִּי אֵין לוֹ הַגְדֵּרָה, הֲרִי
22 הוּא מוֹפָשֵׁט מְהֻצֵּיאוֹת
23 דְּסְפִירוֹת], וְאִיךְ שִׁיךְ שְׁעַל-
24 יָדֵי הַעֲלָאֵת 'מִן נִיקְבִין'
25 מַלְמֻטָּה לַמַּעֲלָה, מִצַּד הָאֵדָם, יִצְטִירוּ
26 בּוֹ סְפִירוֹת וְהִרִי כָל הַעֲנִיין לֹא שִׁיךְ
27 בּוֹ כָּלל וּמוֹפָרֵךְ מִמֶּנּוּ לַחְלוּטִין כְּמוֹ
28 שֶׁלִּסְבָּרָא שְׁכִלִית אֵין צָבֵעַ, וְאֵם כֵּן
29 חֲחוּרֵת הַשְּׁאֵלָה, הַכִּינֵד 'כְּמִים הַפְּנִים
30 לַפְּנִים' מְהוּוֹת מִשָּׁל לִילֵב הָאֵדָם אֵל
31 הָאֵדָם' וְהִרִי לִכְאוּרָה 'כְּמִים הַפְּנִים
32 לַפְּנִים' הוּא לֹא פְּשׁוּט יוֹתֵר אֵלָּא חִידוּשׁ
33 גְּדוֹל יוֹתֵר (כְּמִבּוּרָא לַעִיל בְּאִרְכּוּת)?
34 וְהַבְּאוּר בְּזָה, עַל-פִּי הַיָּדוּעַ³⁷
35 בְּתוֹרֵת הַחֲסִידוֹת דָּזָה
36 שְׁאֲתַעְרוּתָא-דְּלִתְמָא מִצַּד הָאֵדָם
37 מְעוּרְרָת וּמִמְשַׁכָּת מַלְמַעְלָה
38 מַלְמֻטָּה אֲתַעְרוּתָא-דְּלִעִילָא מִצַּד
39 הָאֵלּוּקוֹת [גַּם אֵפִילוּ הָאֲתַעְרוּתָא-
40 דְּלִעִילָא שְׁבַבְחִינָת אֲדָם הַעֲלִיּוֹן, אֲצִילוֹת וְכֹל-שֶׁכֵּן הַהִמְשַׁכָּה שֶׁל
41 'אֲתַעְרוּתָא דְּלִעִילָא' שְׁלֹמַעְלָה מִהַאֲצִילוֹת], הוּא לֹא עַל-פִּי טַעַם
42 וְשִׁכְלָא, אֵלָּא עֲנִיין שְׁלֹמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, דְּכִינּוֹן שְׁנִבְרָא' הוּא
- בְּאֵין-עֲרוֹךְ לְגַבִּי 'בּוּרָא', וְהַפְּעֵר וְהִרְחִיק בֵּין 'בּוּרָא' וְהוּא לֵאל
כָּל יֶחֱס וְהַשׁוּוּאָה הֲרִי עַל-פִּי שִׁכְלָא וְהִיגִינוּ אֵין מְקוֹם שְׁעֻבּוֹדָת
הַנִּבְרָאִים תְּעוּרֵר (תַּפְּעוּל שְׁנוּי)³⁸ לַמַּעֲלָה בִּיחֶס לַמַּצֵּב שֶׁהִיא קוֹדֵם
הַהֲתַעוּרֵר (הַהֲתַעוּרֵר) בְּהַעֲנִינִים דְּלִמְעָלָה בְּאֵלּוּקוֹת, אֲלֵא הַסִּיבָה לִכְךָ
שְׁאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְמָא' גּוֹרֵמֶת וּמַעוּרֶרֶת
'אֲתַעְרוּתָא דְּלִעִילָא' הִיא אֲכָן לֹא מִפְּנֵי
שֶׁכֵּן מִתְחַיֵּיב עַל פִּי הַהִיגִינוּ אֵלָּא לְפִי
שְׁכֹן עָלָה בְּמִחְשַׁבָּה הַקְּדוּמָה
דְּ'אֲדָם-קְדוּמִין' כְּמִבּוּרָא בַּחֲסִידוֹת
שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁלִּכָּל עוֹלָם וּמְדִירָגָה פְּרִטִית
ב'סֹדֶר הַהֲשַׁתְּלָשׁוּת' קֹדֵם רִצּוֹן
לַהֲתַהוּוֹת עוֹלָם וּמְדִירָגָה זֶן, כֵּן גַם בִּיחֶס
לְכָלּוֹת כָּל סֹדֶר הַהֲשַׁתְּלָשׁוּת קֹדֵם
רִצּוֹן כָּלּוּל, וְהוּא מְדִירָגָה "אֲדָם קְדוּמִין"
("א"ק"), הַנִּקְרָא גַם "אוּר כָּלּוּל"
(שְׁלֹמַעְלָה) מִהַתְּחַלְקוֹת לְפִרְטִים
מוֹגֵדֶרֶת] בּוֹ כָּל הַנִּבְרָאִים נִסְקִירִים
בְּסִקִּירָה אַחַת כָּלּוּלִית [שְׁלִפְנִי
שְׁלֹמַעְלָה מְעוֹלָם הַאֲצִילוֹת],
וּבְמְדִירָגָה זֶז עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא שְׁעַל-יָדֵי עֲבוּדָת
הַנִּבְרָאִים הַתְּחַתּוּנִים לַמַּטָּה,
'בְּאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְמָא', תְּהִיָּה
הַתְּעוּרֵרֵת וְהַמְשַׁכָּת הַעֲנִינִים
דְּאֲצִילוֹת, 'אֲתַעְרוּתָא דְּלִעִילָא'.
וּמִזָּה מוֹבֵן בְּמִפְּלִ-שְׁכֹן וְקֹל-
וְחוֹמֶר בְּעֻנֵּן ד'מִים הַפְּנִים
לַפְּנִים", דָּזָה שְׁעַל-יָדֵי
הַעֲלָאֵת 'מִן נִיקְבִין' מַלְמֻטָּה
דְּבַחֲנִית פְּנִים, עֲשׂוֹר סְפִירוֹת
דְּאֲצִילוֹת, עִם כָּל הַהֲגֵדוֹת שֶׁל
הַסְפִירוֹת נַעֲשֶׂה אֲתַעְרוּתָא-
דְּלִעִילָא בְּבַחֲנִית מִים
הַעֲלִיּוֹנִים, בְּפְשִׁיטוֹת דְּאוּר-
אֵין-סוֹף שְׁלֹמַעְלָה מִבְּחִינָת
אֲדָם, שְׁזוֹה חִידוּשׁ וּפְלֹא גְּדוֹל
בְּהַרְבֵּה מִהַחִידוּשׁ וְהַפְּלֹא בִּכְךָ
ש'בְּאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְמָא אֲתַעְרוּתָא
דְּלִעִילָא', קִלְוֹחוֹמֶר שְׁדִּבֵּר זֶה הוּא
לְפִי שְׁכֹן עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, בְּעֻצְמוֹת אוּר-אֵין-סוֹף
שְׁלֹמַעְלָה גַם מִבְּחִינָת מִים שֶׁהֵם מִשָּׁל לַפְּשִׁיטוֹת הַאֵין-סוֹף, וְאִילוּ כֵּאֵן
מְדוּבֵר עַל עֲצוּמוֹת ית' שְׁלֹמַעְלָה גַם מְאוּר הַאֵין-סוֹף.

(36) ראה סה"מ תרפ"ח ע' קעא. ובכ"מ. (37) סהמ"צ להצ"צ שם (קס, א). המשך תער"ב שם ע' תתקעב. (38) דגם כשהאתערותא דלעילא היא שתהי' ההמשכה למטה, הרי ההתעוררות שתהי' ההמשכה היא למעלה (אתערותא דלעילא), שינוי. ובפרט לפני המבואר לעיל ס"ד שהאתערותא דלעילא שנתעוררה ע"י אתערותא דלתתא, היא זה שלמעלה נראית הדמות של האתעדל"ת.

בשעה שעלה משה למרום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, דַּעַל-יָדֵי שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ של הקדוש-ברוך-הוא יתְבַרַךְ
 2 שַׁעֲלֵ-יָדֵי הַעֲלָאת 'מִן נִוְקֵבִין' דְּבַחֲיִנַת פָּנִים שִׁישׁ לָהֶם צוּרָה
 3 וְהַגְדָּרָה (עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת) תְּהִיָּה הַהִמְשָׁכָה מִלְמַעֲלָה
 4 מִבְּחִינַת מֵיִם הַעֲלִיּוֹנִים, הִדְרָגָה הַפְּשׁוּטָה לֹא צוּרָה, עַל-יָדֵי-זֶה
 5 נַעֲשֶׂה לָהֶם ל'מִים' הַמּוֹפְשָׁטִים מִכָּל
 6 צוּרָה שִׁיכוֹת לְבַחֲיִנַת הַפָּנִים שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ יתְבַרַךְ שַׁעֲלֵ-יָדֵי הַעֲלָאת 'מִן
 7 שְׁמִמְשִׁיכִים אוֹתָם וּכְבִּיכּוֹל נִוְקֵבִין' דְּבַחֲיִנַת פָּנִים (עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת)
 8 נַעֲשִׂית ב'מִים' צוּרָה פְּרִטִית מְסוּיִמָּת, וְהַפָּנִים
 9 בְּדוּגְמַת מֵיִם כְּפִשׁוּטָם, שֶׁהֵם דִּי-זֶה נַעֲשֶׂה לָהֶם שִׁיכוֹת לְבַחֲיִנַת הַפָּנִים
 10 הַמִּים עֲצָמָם וְהַפָּנִים (שְׁמִסְתַּפְּלִים בָּהֶם) הֵם
 11 בְּאוֹתוֹ הַסּוּג אִף שֶׁהֵמָּה 'פְּשׁוּטִים' וְהַפָּנִים 'מְצוּיִרִים', אַחֲרֵי הַכּוֹל מְדוּבָר
 12 בְּאוֹתוֹ סוּג. וְלָכֵן, כִּךְ גַּם בְּנִמְשָׁל, הָאֶתְעֹרֶוֹת-דְּלַעֲלָא בְּבַחֲיִנַת
 13 הַמִּים כְּלוּמֹר, הַהִמְשָׁכָה וְהַשְׁפָּעָה בְּסְפִירוֹת, אֲלָא גַם שְׁבַפְשִׁיטוֹת דְּאוּר-אֵין-סוּף
 14 הַבָּאָה מְאוּר אֵין-סוּף מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה שַׁעֲלֵ-יָדֵי הַעֲלָאת 'מִן
 15 נִוְקֵבִין' דְּהַסְפִּירוֹת כְּתוּצָא וְהַתְעוֹרוֹרוֹת מִלְמַטָּה לְהִתְקַרֵּב לְמַעֲלָה
 16 שְׁבָאָה מִצַּד הַסְפִּירוֹת הוּא (לֹא רַק הַתְעוֹרוֹרוֹת שֶׁתְּהִיָּה הַמְשָׁכָה
 17 אוּר-אֵין-סוּף בְּסְפִירוֹת, אֲלָא פְּעוּלָתָהּ הִיא גַם בְּכִיוּן הַשֵּׁנִי)
 18 שְׁבַפְשִׁיטוֹת דְּאוּר-אֵין-סוּף עֲצָמוֹ נַעֲשֶׂה עֲנִין הַסְפִּירוֹת,
 19 אֲלָא שְׁבָאוֹר אֵין-סוּף הַסְפִּירוֹת לֹא מוּגְדָּרוֹת וּמְצוּיִיּוֹת' כְּמוֹ בְּאֶצִּילוֹת
 20 אֲלָא הֵן בְּאוֹפֵן שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת וְהַמְצִיאָוֹת וְהַהִגְדָּרָה שֶׁלָּהֶן
 21 הֵיא בְּהַעֲלָם, בְּדוּגְמַת מֵיִם כְּפִשׁוּטָם, שְׁמַצֵּד עֲצָמָם הֵם
 22 'פְּשׁוּטִים' שְׁנִרְאָת בָּהֶם עֲצָמָם לְמִירוֹת שְׁמַצֵּד עֲצָמָם הֵם 'פְּשׁוּטִים',
 23 דְּמוֹת וְצוּרֹת הַפָּנִים הַמְסְתַּפְּלִים בָּהֶם. וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, דַּהֲטַעַם עַל זֶה שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ
 24 שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ של הקדוש-ברוך-
 25 הוּא בְּעֶצְמוֹ שֶׁהַהִמְשָׁכָה נִוְקֵבִין' דְּבַחֲיִנַת פָּנִים (עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת)
 26 הַהִמְשָׁכָה מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה עֲנִין הַסְפִּירוֹת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת
 27 הַגְּנוּזוֹת, בְּדוּגְמַת מֵיִם כְּפִשׁוּטָם, שְׁנִרְאָת בָּהֶם עֲצָמָם הַפָּנִים הַמְסְתַּפְּלִים בָּהֶם.
 28 וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, דַּהֲטַעַם עַל זֶה שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ
 29 שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ של הקדוש-ברוך-
 30 הוּא בְּעֶצְמוֹ שֶׁהַהִמְשָׁכָה נִוְקֵבִין' דְּבַחֲיִנַת פָּנִים (עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת)
 31 הַהִמְשָׁכָה מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה עֲנִין הַסְפִּירוֹת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת
 32 הַגְּנוּזוֹת, בְּדוּגְמַת מֵיִם כְּפִשׁוּטָם, שְׁנִרְאָת בָּהֶם עֲצָמָם הַפָּנִים הַמְסְתַּפְּלִים בָּהֶם.
 33 וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, דַּהֲטַעַם עַל זֶה שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ
 34 שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ של הקדוש-ברוך-
 35 הוּא בְּעֶצְמוֹ שֶׁהַהִמְשָׁכָה נִוְקֵבִין' דְּבַחֲיִנַת פָּנִים (עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת)
 36 הַהִמְשָׁכָה מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה עֲנִין הַסְפִּירוֹת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת
 37 הַגְּנוּזוֹת, בְּדוּגְמַת מֵיִם כְּפִשׁוּטָם, שְׁנִרְאָת בָּהֶם עֲצָמָם הַפָּנִים הַמְסְתַּפְּלִים בָּהֶם.
 38 וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, דַּהֲטַעַם עַל זֶה שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ
 39 שַׁעֲלָה בְּרָצוֹנָוּ של הקדוש-ברוך-
 40 הוּא בְּעֶצְמוֹ שֶׁהַהִמְשָׁכָה נִוְקֵבִין' דְּבַחֲיִנַת פָּנִים (עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת)
 41 הַהִמְשָׁכָה מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה עֲנִין הַסְפִּירוֹת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת
 42 הַגְּנוּזוֹת, בְּדוּגְמַת מֵיִם כְּפִשׁוּטָם, שְׁנִרְאָת בָּהֶם עֲצָמָם הַפָּנִים הַמְסְתַּפְּלִים בָּהֶם.

(39) ראה עד"ז המשך תער"ב ח"ב ריש ע' תתקג. (40) או"ת (הוצאת קה"ת) ב, סע"ג (בהוצאת קה"ת תש"מ ואילך - ס"ו) - הובא בהמשך הנ"ל שם ס"ע תתקב. וראה גם המשך תרס"ו ע' רלא. (41) ב"ר פ"א, ד. (42) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג. (43) בכ"מ (המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקצא. המשך ר"ה תש"ג פ"ג ופ"ו ועוד) דבמי נמלך הו"ע העלאת מ"ן מיני' ובי'. היינו, שגם במי נמלך הוא העלאת מ"ן, אלא שהוא "מיני' ובי'". ולפי מ"ש בפנים, דבמי נמלך הוא במקום שאין צריך להעלאת מ"ן, ואדרבה, הוא הסיבה לזה שעלה ברצונו שההמשכה תהי' ע"י העלאת מ"ן. (44) כמובן גם מזה שההמלכה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעבודת הצדיקים מגיע עד ה'עצמות' ממש **עֲלָה בְּרָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ (גם)**
2 **בְּבַחֲנֵית הַגִּילּוּיִים** כפי שהרצון יורד ומתגלה בגילוי) **שֶׁהַמְשָׁכָה**
3 **וְהַגִּילּוּי דְלִמְעָלָה** בחינת 'אתערותא דלעילא' שמשפיעה למטה, **תְּהִיָּה**
4 **עַל-יְדֵי עֲבוּדָה** של בני ישראל למטה **דְּוָקָא. וְעַל-יְדֵי-זֶה** שעלה
5 ברצונו ש'אתערותא דלעילא' תבוא
6 ותומשך על ידי 'אתערותא דלתתא'
7 בעבודת האדם **נַעֲשֶׂה עַל-דֶּרֶךְ-**
8 **זֶה גַם בְּנוֹגַע לְכָלִּלוֹת הָעֲנָן**
9 **דְּהַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין'**
10 התעוררות של בחינת המקבל והדרגות
11 הנמוכות באלוקות, להתעלות
12 ולהתקרב לבחינת המשפיע והדרגות
13 הגבוהות באלוקות (כמו למשל
14 **הַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין'** מים
15 נקביים, התעוררות מצד המקבל,
16 **דְּסִפִּירוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּזָה** להתקרב
17 לדרגות נעלות באור אין סוף שלמעלה
18 מהספירות), **שֶׁעֲלָה בְּרָצוֹנוֹ**
19 **יִתְבָּרַךְ שֶׁהַמְשָׁכָה דְּאוֹר-**
20 **אֵין-סוֹף תְּהִיָּה עַל-יְדֵי**
21 **הַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין'**
22 **דְּהַסִּפִּירוֹת. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא**
23 **גַּם בְּמַחְשָׁבָה הַקְדוּמָה**
24 **ד'אָדָם-קְדָמוֹן'**, שעניינה נתבאר
25 לעיל דִּזֶּה שֶׁעֲלָה בְּמַחְשָׁבָה
26 **הַקְדוּמָה ד'אָדָם-קְדָמוֹן'**
27 **שֶׁהַמְשָׁכָה דְלִמְעָלָה תְּהִיָּה**
28 **עַל-יְדֵי אֲתַעְרוּתָא-דְלִתְתָּא**
29 **דְּוָקָא - הוּא כִּי הִשְׁרֵשׁ**
30 **דִּישְׁרָאֵל הוּא בְּעֶצְמוֹת אָדָם-**
31 **קְדָמוֹן'** הדרגה שבה מושרשים בני
32 ישראל היא הדרגה שבה עלה ברצונו
33 ומחשבתו של הקדוש-ברוך-הוא
34 שההמשכה מלמעלה למטה תהיה על
35 ידי עבודתם **וְכַמְבָּאֵר בְּמָקוֹם**
36 **אַחֲרֵי⁴⁵ בַּחֲסִידוֹת דְּזֶה ש'אָדָם-**
37 **קְדָמוֹן'** עם היותו בחינה כללית,
38 שלמעלה מגדרים פרטיים, הוא בכל
39 זאת **בְּצִיּוּר שֶׁל 'אָדָם'⁴⁶** (ונקרא
40 **'אָדָם-קְדָמוֹן')** הוא הציור
- 1 **בְּרָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ (גַּם בְּבַחֲנֵית הַגִּילּוּיִים)**
2 **שֶׁהַמְשָׁכָה וְהַגִּילּוּי דְלִמְעָלָה תְּהִיָּה עַל-יְדֵי**
3 **עֲבוּדָה דְּוָקָא. וְעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה עַל-דֶּרֶךְ-זֶה גַּם**
4 **בְּנוֹגַע לְכָלִּלוֹת הָעֲנָן דְּהַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין'**
5 **(הַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין' דְּסִפִּירוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּזָה),**
6 **שֶׁעֲלָה בְּרָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהַמְשָׁכָה דְּאוֹר-אֵין-**
7 **סוֹף תְּהִיָּה עַל-יְדֵי הַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין'**
8 **דְּהַסִּפִּירוֹת. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא גַּם בְּמַחְשָׁבָה**
9 **הַקְדוּמָה ד'אָדָם-קְדָמוֹן', דִּזֶּה שֶׁעֲלָה בְּמַחְשָׁבָה**
10 **הַקְדוּמָה ד'אָדָם-קְדָמוֹן' שֶׁהַמְשָׁכָה דְלִמְעָלָה**
11 **תְּהִיָּה עַל-יְדֵי אֲתַעְרוּתָא-דְלִתְתָּא דְּוָקָא - הוּא**
12 **כִּי הִשְׁרֵשׁ דִּישְׁרָאֵל הוּא בְּעֶצְמוֹת אָדָם-קְדָמוֹן'**
13 **[וְכַמְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֲרֵי⁴⁵ דִּזֶּה ש'אָדָם-קְדָמוֹן'**
14 **הוּא בְּצִיּוּר 'אָדָם'⁴⁶ ('אָדָם-קְדָמוֹן') הוּא הַצִּיּוּר**
15 **דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעָלוּ בְּמַחְשָׁבָה הַקְדוּמָה**
16 **ד'אָדָם-קְדָמוֹן'], וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם בְּמַחְשָׁבָה**
17 **ד'אָדָם-קְדָמוֹן' שֶׁבְּנוֹגַע לְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שֶׁכָּל**
18 **הַמְשָׁכוֹת [הַמְשָׁכָה מְאַצִּילוֹת לְבְּרִיאָה-יִצִּירָה-**
19 **עֲשִׂיָּה, וְגַם הַמְשָׁכָה מְלַמְעָלָה מְאַצִּילוֹת**
20 **לְאַצִּילוֹת] יְהִיּוּ עַל-יְדֵי עֲבוּדָה, הַעֲלָאֵת 'מִיָּן**
21 **נוֹקְבִין'.**
22 **(ז) וּבְאוֹר הָעֲנָן דְּשִׁלְשׁ מַדְרָגוֹת הַנ"ל בְּאוֹר-**
23 **אֵין-סוֹף שֶׁלִּמְעָלָה מַעֲשֵׂר סִפִּירוֹת**
24 **הַגְּנוּזוֹת [לְאַחֲרֵי שֶׁעֲלָה בְּרָצוֹנוֹ שִׁיְהִיָּה תְּפִיסַת**
25 **מָקוֹם לְהַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין' [שֶׁגַם דְּרָגָא זֶה הִיא**
26 **לְמַעַלָה מַעֲשֵׂר סִפִּירוֹת הַגְּנוּזוֹת, בֵּינָן שֶׁעֲשֵׂר**
27 **סִפִּירוֹת הַגְּנוּזוֹת הֵם "הַפְּנִיִּים" שֶׁנַּעֲשִׂו בְּאוֹר-**
28 **אֵין-סוֹף עַל-יְדֵי (לְאַחֲרֵי) הַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין'],**
29 **כְּמוֹ שֶׁהוּא מַצֵּד עֲצָמוֹ (לְפָנֵי עֲלִית רָצוֹן הַנ"ל)**
30 **שֶׁבְּדְּרָגָא זֶה אֵין שִׁיף הַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין',**
- 41 דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעָלוּ וְהִרְצוּן לְבָרוּת אוֹתָם וְהִתְעַנּוּ מִעֲבוּדָתָם
42 הַתְּעוּר בְּמַחְשָׁבָה הַקְדוּמָה ד'אָדָם-קְדָמוֹן' וְהַצִּיּוּר' שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת
43 כ'אָדָם' חֲקוּק ב'אָדָם קְדָמוֹן', וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם בְּמַחְשָׁבָה ד'אָדָם-
44 קְדָמוֹן' שֶׁבְּנוֹגַע לְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁהִי 'אָדָם קְדָמוֹן' הוּא רָצוֹן כִּלְי
45 לְכָל הַמְדִּירוֹת, כּוֹלֵל אֵלוּ שְׁבַסְדֵּר
46 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שֶׁכָּל הַמְשָׁכוֹת
47 שְׁבַסְדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת' עֲצָמוֹ
48 [הַמְשָׁכָה מְאַצִּילוֹת
49 לְבְּרִיאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה שֶׁהִי
50 עוֹלָמוֹת עִם סִפִּירוֹת וּמְדִירוֹת מוֹגִדְרוֹת
51 ר'מְצוּיִרוֹת', וְגַם הַמְשָׁכָה
52 מְלַמְעָלָה מְאַצִּילוֹת לְאַצִּילוֹת
53 שְׁכָרִי לִדְרֹת לְאַצִּילוֹת הִיא עוֹבֵרֶת
54 צָמֻצִּים כְּדִי לִרְדֹּת לְסִפִּירוֹת מוֹגִדְרוֹת]
55 יְהִיּוּ עַל-יְדֵי עֲבוּדָה, הַעֲלָאֵת
56 'מִיָּן נוֹקְבִין' מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה,
57 בַּחֲנִית 'אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא'.
58 **(ז) וּבְאוֹר הָעֲנָן דְּשִׁלְשׁ**
59 **מַדְרָגוֹת הַנ"ל בְּאוֹר-אֵין-סוֹף**
60 **עֲצָמוֹ, שֶׁלִּמְעָלָה מַעֲשֵׂר סִפִּירוֹת**
61 **הַגְּנוּזוֹת שֶׁאֵין בּוֹ 'צִיּוּר' וְהַגִּדְרָה שֶׁל**
62 **סִפִּירוֹת כִּלְי, אִפִּילוּ לֹא בַּהֶעֱלֵם**
63 **[לְאַחֲרֵי שֶׁעֲלָה בְּרָצוֹנוֹ**
64 **שִׁיְהִיָּה תְּפִיסַת מָקוֹם**
65 **לְהַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין' [שֶׁגַם**
66 **דְּרָגָא זֶה שְׁבַה יֵשׁ תְּפִיסַת מָקוֹם**
67 **לְעֲבוּדָה שֶׁל הַמְקַבֵּל הִיא לְמַעַלָה**
68 **מַעֲשֵׂר סִפִּירוֹת הַגְּנוּזוֹת, בֵּינָן**
69 **שֶׁעֲשֵׂר סִפִּירוֹת הַגְּנוּזוֹת הֵם**
70 **"הַפְּנִיִּים" שֶׁנַּעֲשִׂו בְּאוֹר-אֵין-**
71 **סוֹף עַל-יְדֵי (לְאַחֲרֵי) הַעֲלָאֵת**
72 **'מִיָּן נוֹקְבִין' אֲבָל קוֹרֵם שֶׁהִיָּתָה**
73 **נַחֲנִית וְתְּפִיסַת מָקוֹם לְבַחֲנִיָּה זֶה, לֹא**
74 **הִיָּתָה בְּאוֹר אֵין-סוֹף בַּחֲנִית 'פְּנִיִּים'**
75 **שֶׁהִיא 'צִיּוּר' מְסוּיִים], כְּמוֹ שֶׁהוּא**
76 **הָאוֹר אֵין-סוֹף מַצֵּד עֲצָמוֹ (לְפָנֵי**
77 **עֲלִית רָצוֹן הַנ"ל לְעֲבוּדָה מִלְּמַטָּה**
78 **לְמַעֲלָה) שֶׁבְּדְּרָגָא זֶה אֵין שִׁיף**
79 **הַעֲלָאֵת 'מִיָּן נוֹקְבִין', וְהַמְדִּירוֹת**
80 **הַנְּעֻלִּית יוֹתֵר וְעֶצְמוֹת אוֹר-אֵין-**

דבמי נמלך היא גם על גילויים הכי נעלים (כיון שהם ברצון ולא בהכרח ח"ו). (45) ראה המשך תרס"ו ע' רלג. והמבואר שם הוא בהמשך להמבואר שם ע' רלא בענין ישראל עלו במחשבה. (46) וזה (ציור אדם) הוא ענינו, שלכן נקרא בשם אדם. ראה המשך תרס"ו שם ע' רלב "שכל הפרצופים יש להם שמות פרטים.. ופרצוף א"ק אין לו שם פרטי כ"א נק' בשם אדם".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 סוף ששם מושרש הענין דהעלאת מין נוקבין' אבל אין הענין
2 ניכר בגלוי, כמבואר לעיל] והסבר ההבדלים בין שלוש מדרגות אלו
3 בפרטיות יותר, יובן בהקדים אופן ההעלם דעשר ספירות
4 הגנוזות⁴⁷ שכאמור בדרגה זו יש עשר ספירות שונות ולכל אחת יש 'ציר'
5 מיוחד לה, אבל מציאות הספירות
6 בבחינה זו היא כהעלם. דבהעלם
7 יש שני אופנים⁴⁸ שונים, 1
8 העלם שישנו במציאות, היינו
9 שאמנם הדבר נעלם ואינו נראה וניכר
10 אבל הוא קיים וישנו כמו אש
11 שבתוך הגחלת, שעם היותו
12 נעלם ומכוסה בגחלת והאש
13 אינה נראית בגלוי מחוץ לגחלת – בכל
14 זאת הוא מציאות אש ומוכן שזו
15 אש שקיימת במציאות, ולכן בקדי
16 לגלות אותו מהעלמו ולהפוך
17 את האש שנעלמת בגחלת לאש גלויה
18 לעין אין צריך לטרחא (דעל-
19 ידי שנופחים בגחלת בלבד
20 מתגלה האש). והעלם שאינו
21 במציאות, כמו אש שבצור
22 אבן החלמיש, שאינו מציאות
23 אש קיימת בפועל ורק אלא יש
24 באבן רק את כח האש בלבד, ולכן
25 הוצאת אש מהצור האבן היא
26 על-ידי הפאה, בטרחא
27 ויגיעה ונפיתה בלבד לא תועיל כדי
28 להוציא את האש הזו מהכוח אל
29 הפועל.
30 ובכחות הנפש הוא הברל זה בין
31 'העלם שישנו במציאות' ל'העלם שאינו
32 במציאות' החלוק ההברל בין
33 כחות הנעלמים לכחות
34 הפולולים בנפש. שההעלם
35 דכחות הנעלמים, כמו כח
36 המשפיל, הכוח של הנפש להבין
37 ולהשכיל דברי שכל, הוא העלם
- 1 ועצמות אור-אין-סוף ששם מושרש הענין
2 דהעלאת מין נוקבין] בפרטיות יותר, יובן
3 בהקדים אופן ההעלם דעשר ספירות הגנוזות⁴⁷.
4 דבהעלם יש שני אופנים⁴⁸, העלם שישנו
5 במציאות, כמו אש שבתוך הגחלת, שעם היותו
6 נעלם ומכוסה בגחלת - הוא מציאות אש, ולכן
7 בקדי לגלות אותו מהעלמו אין צריך לטרחא
8 (דעל-ידי שנופחים בגחלת מתגלה האש).
9 והעלם שאינו במציאות, כמו אש שבצור
10 החלמיש, שאינו מציאות אש ורק כח האש,
11 ולכן הוצאת אש מהצור היא על-ידי הפאה,
12 בטרחא ויגיעה. ובכחות הנפש הוא החלוק בין
13 כחות הנעלמים לכחות הפולולים בנפש.
14 שההעלם דכחות הנעלמים, כמו כח המשפיל,
15 הוא העלם שישנו במציאות, וההעלם דכחות
16 הפולולים בנפש, כמו כח השכל ההיולי העצמי,
17 הוא העלם שאינו במציאות. וההעלם דעשר
18 ספירות הגנוזות הוא העלם שאינו במציאות⁴⁹.
19 כי זה שהעשר ספירות שלמעלה מאצילות הן
20 גנוזות ונעלמות הוא לפי שהן פולולות באור-
21 אין-סוף, על-דרך התפלות הכחות בנפש,
22 וההעלם דכחות הפולולים בנפש הוא העלם
23 שאינו במציאות, פנזר לעיל.
24 והנה גם העלם שאינו במציאות הוא איזה
25 מציאות, אלא שהמציאות שלו היא זה
26 שהוא מקור למציאות. וכמו כח האש שבצור
27 החלמיש, שהוא כח ומקור לאש. ומזה מוכן,

(47) בהבא לקמן, ראה סהמ"צ להצ"צ קפב, א ואילך. המשך מים רבים תרל"ו פס"ד ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקסח.
(48) ראה בארוכה ד"ה ואברהם זקן תרס"ו (המשך תרס"ו ע' פ ואילך). ובכ"מ. (49) ומ"ש בספר יצירה (פ"א מ"ז) ע"ס בלי
מה כשלהבת הקשורה בגחלת, דע"ס הגלויות הם דוגמת שלהבת שעל גבי הגחלת וע"ס הגנוזות הם דוגמת השלהבת
שבגחלת - הוא, כי משל זה בא בעיקר לבאר הקשר דע"ס הגלויות עם ע"ס הגנוזות, אבל בנוגע לאופן ההעלם דע"ס
הגנוזות, המשל דאש שבצור החלמיש הוא מכוון יותר, כי ההעלם דע"ס הגנוזות הוא העלם שאינו במציאות. - כ"ה
בסהמ"צ ובהמשך מים רבים שם (נעתק בקיצור בסה"מ תש"ח ע' 243, בהערה). ולהעיר מסה"מ תרס"ח ע' רג, דג' המשלים
על ע"ס הגנוזות - שלהבת הטמונה בגחלת, צור החלמיש, ושמות (ראה לקמן בפנים) - הם ג' מדרגות בע"ס הגנוזות.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וימזה מוכן, דזה שיש בצור פח האש הוא דבר נוסף על
 - 2 הצור עצמו ולא חלק בלתי נפרד מעצם המהות שלו. וכמו-כן הוא
 - 3 בכחות הכלולים בנפש, שהם כחות (ולא נפש), כלומר שעם
 - 4 היותם כלולים בנפש ולא מציאות בפני עצמה, בכל זאת הם נחשבים מציאות
 - 5 וסוף סוף הרי הם כחות הנפש ולא
 - 6 הנפש עצמה, ויתרה מזו, שהם
 - 7 כמו מקור לכחות הגלויים
 - 8 הזיקה שלהם לכחות הגלויים
 - 9 המוגדרים היא שייכות ממשית עד כדי
 - 10 כך שאם כי השייכות לא ניכרת בצורה
 - 11 גלויה וישירה, בכל זאת הם 'כמו
 - 12 מקור' לכוחות כפי שהם באים בגלוי.
 - 13 ולכן, הממשל דכחות
 - 14 הכלולים בנפש על עשר
 - 15 ספירות הגנוזות הוא בעשר
 - 16 ספירות ד'עקודים', בעולם זה
 - 17 שבו יש עשר ספירות מוגדרות, שונות
 - 18 זו מזו, אלא שהן 'עקודים בכלי אחד'
 - 19 וההבדלים והשינויים ביניהם הם רק
 - 20 בדקות ולא באופן ניכר וגלוי ומודגש
 - 21 אצל בדרגות דעשר ספירות
 - 22 הגנוזות שלמעלה
 - 23 מ'עקודים'⁵⁰, כפי שהספירות הן
 - 24 באין-סוף עצמו אין שני לומר
 - 25 גם שהם בהעלם שאינו
 - 26 במציאות, אלא שאינם
 - 27 מציאות מוגדרת וניכרת כלל,
 - 28 כלשון (המוכא בכמה
 - 29 מקומות)⁵¹ אין מציאות
 - 30 לגנוזות אלא כלולות לגמרי בתוך
 - 31 השורש והמקור בו הן נעלמות. כי
 - 32 זה שנתחדש בענין דעשר
 - 33 ספירות הגנוזות והוא חידוש
 - 34 לגבי דרגות נעלות עוד יותר שם אין
 - 35 כלל מציאות של עשר ספירות שונות,
 - 36 אפילו לא באופן של 'גנוזות', אבל
 - 37 החידוש הוא רק יכולת אפשרות
 - 38 - שיכול להיות התהוות עשר
 - 39 ספירות, וכל זמן שלא נתהוו
 - 40 הספירות לא ישנה כלומר, אין
- מציאות דספירות כלל, גם לא מציאות דמקור לספירות.
- והמשל על זה על הספירות כפי שהן למעלה מ'עקודים' ואינם מציאות אפילו כמקור לספירות הוא משם האדם⁵², דזה שנתחדש באדם על-ידי שיש לו שם, הוא רק בסך הכול שבאם יקראו אותו בשמו, יהיה פונה (נמשך) לקוראים אותו. דמציאותה של המשכה זו (שנפנה לקוראיו בשמו) מתחילה בעת שקוראין אותו בשמו, ולפני שקוראין אותו בשמו לא ישנה ההמשכה והפניה של האדם למי שקורא לו בשמו, ובשלב זה, כאשר אמנם יש לו שם, אבל אף אחד לא קורא לו בשמו, אזי השם של האדם לא פועל דבר לגבי פניה והמשכה של המציאות שלו, גם לא מקור להמשכה, וזה שנתחדש על-ידי שיש לו שם הוא רק יכולת - אפשרות שיכולה להיות ההמשכה דנפנה לקוראיו בשמו אבל למעשה (בשלב זה) אין פניה ואין המשכה.
- והנה כמו שהוא בנוגע לשם האדם (ראובן, שמעון) שעצם העובדה שהאדם נקרא בשם מסוים אינה פועלת שום המשכה ופניה של מציאותו, על-דרך-זה הוא בנוגע לשמות התואר והמעלה שמות שנועדו לשבח אדם ולתת ביטוי למעלתו, דכשקוראין לאדם בשם חכם או חסיד וכיוצא בזה, הרי על-ידי שאומרים עליו שבחים אלה מעוררים את פח החכמה והחסד שבו שיומשכו מההעלם אל הגילוי אבל עד שיתגלו, השמות עצמן לא פועלים את ההמשכה והגילוי.

(50) בכ"מ, דזה שע"ס הגנוזות הם רק שמות ("אין מציאות לגנוזות") הוא לפני הצמצום, אבל בהמשך תער"ב שם ע' תתקסח ואילך מפורש שגם אחר הצמצום יש ענין זה. וצ"ע. (51) סה"מ תרנ"ט ע' קפז. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקסט. סה"מ תרס"ח ע' רב. ועוד. (52) ראה בארוכה המשך תער"ב שם ע' תתקסט ואילך. וראה גם תו"א (הוספות) ויחי קג, ג. אה"ת ויחי (השמטות) תכז, ב. ועוד. (53) ויחי שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וכמו במשל, בשמות ובתארים של האדם, כך גם בנמשל, בעשר ספירות
2 הגנוזות, כפי שממשך.
3 ומבאר ב'תורה אור'⁵³ לאדמו"ר חזקן ובכמה דרושים⁵⁴,
4 מאמרי חסידות, דעשר ספירות הגנוזות הם עשרה שמות של
5 עשרה עניינים ובחינות באלוקות,
6 שעל-ידי הקריאה בהם בשמות
7 אלו, תהיה התהוות הספירות
8 כשם שבמשל הקריאה בשם 'חכם'
9 מעוררת חכמה. והינו, דכשעלה
10 ברצונו יתברך להיות
11 הספירות, האציל תחלה
12 עשרה שמות⁵⁵, שכל ענינם
13 של עשרה שמות אלו אינו מציאות
14 מוגדרת של ספירות אלא הוא רק
15 דכאשר יקראו אותו יתברך
16 באחד משמות אלה, תתהווה
17 אז (על-ידי הקריאה) אותה
18 הספירה השכינה לשם זה
19 [ולדוגמה דעל-ידי שיקראו
20 אותו בשם חכם, תתהווה
21 ספירת החכמה, ועל-ידי
22 שיקראו אותו בשם חסיד,
23 תתהווה ספירת החסד] -
24 בדוגמת אדם, שעל-ידי
25 שקוראין אותו חכם וחסיד,
26 נעשה המשכת החכמה
27 והחסד. אלא שיש הבדל גדול בין
28 המשל מהאדם למטה לנמשל למעלה
29 באלוקות שבאדם למטה,
30 ההמשכה על-ידי שקוראין
31 אותו חכם וחסיד, היא רק מן
32 ההעלם אל הגילוי והקריאה רק
33 מגלה דבר שכבר היה קיים קודם לכן
34 בהעלם. ולמעלה באלוקות, על-
35 ידי קריאת השמות נעשה
36 עצם מציאות הספירות,
37 דקודם הקריאה בשמות אלו
38 ('חכם' או 'חסיד' וכד') לא היו
39 ספירות כלל במציאות, גם לא
40 בהעלם והייתה רק התעוררות רצון
41 שיהיו ספירות. על-דבר
42 ההמשכה שהאדם פונה ונמשך
- שעל-ידי קריאת שם האדם (שנפנה לשקוראין אותו בשמו), שכל מציאותה של ההמשכה נעשית על-ידי הקריאה בשם, ולפני הקריאה בשם, לא היתה בהעלם (פנוקר לעיל).
(ח) והנה מבאר לעיל (סעיף ד-ה) בפירוש הפתוב "פנים הפנים לפני", דכמו שבמים כפשוטם, על-ידי ההסתכלות של האדם בהם בתוך המים, נראת בהם דמות הפנים שמסתכלת בהם וזאת על אף שהמים מצד עצמם הם 'פשוטים' ואין בהם שום צורה, על-דרך זה הוא במים העליונים, פשיטות דאור-אין-סוף, שעל-ידי העלאת 'מין נוקבין' דהספירות ("פנים") כאשר הספירות מתעלות להיות נמשכות ומתקרבות לאור-אין-סוף, נעשה בו באין-סוף עצמו ענין הספירות - אלא שכיוון שמדובר באין-סוף שלמעלה מכל 'ציור' והגדרה, הספירות אינן ספירות מציורות ומגוורות כמו בעולם האצילות ובעולמות שלמטה מאצילות אלא מציאות הספירות היא בהעלם, עשר ספירות הגנוזות. וזה שעל-ידי העלאת 'מין נוקבין' נעשה ספירות באור-אין-סוף אף שלכאורה תמוה איך ההתעוררות מלמטה, מצד המקבל, יכולה לפעול במשפיע העליון ענין של 'ציור' שלא היה בו קודם לכן, הוא מפני שגם לפני-זה קודם ההתעוררות מלמטה, יש לו לאין-סוף עצמו שכיכות לספירות [בדוגמת מים כפשוטם, המשל לענין זה למעלה, דזה שנתאם בהם דמות הפנים שמסתכלת

(54) אוה"ת ויחי שם. סהמ"צ להצ"צ קמט, א ואילך. סה"מ תרנ"ט ע' קפו ואילך. המשך תרס"ו ע' קפד. סה"מ תרס"ח ע' רב. המשך תער"ב שם ע' תתקע. (55) כ"ה בסהמ"צ שם. וראה לקמן ס"ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 שחיכות הוא מצד העצם הרי הוא מתאחד ממש עם העצם, מה שאין כן
 45 הכוחות עם היותם מיוחדים עם העצם מכל-מקום הנה אין זה בהתאחדות
 46 ממש"ן, מפל-מקום, זה שהעצם הוא יכול, פירושו הוא -
 47 שביכולת העצם הוא שיהיה כן וכך. והשיכות דאור-אין-
 48 סוף לספירות (ד"מים
 49 לפנים) הוא (לא שמצד
 50 האור-אין-סוף יכול להיות
 51 ספירות, אלא אדרבה) שציוור
 52 הספירות יכול להיות באור-
 53 אין-סוף ונמצא שהשיכות של אור
 54 אין-סוף לספירות היא הרבה יותר
 55 ישירה וקרובה מאשר השיכות של
 56 העצם ליכולת. והגם שגם ענין
 57 זה באור אין-סוף, היינו השיכות שלו
 58 לספירות, הוא ירידה לגבי אור-
 59 אין-סוף כמו שהוא מצד
 60 עצמו, לפני שהייתה התעוררות
 61 מלמטה (העלאת מין-נוקבין שמעוררת
 62 את האור אין-סוף לשיכות לספירות)
 63 דבאור-אין-סוף מצד עצמו
 64 אין יחס כלל לענין הספירות
 65 [וכנזכר לעיל סעיף ה, שהוא
 66 על-דרך סבא שכלית שאין
 67 לה שום שיכות עם גוונים,
 68 הצבעים לזבן ואודם], אלא
 69 שלאחר שיעלה ברצונו של
 70 הקדוש-ברוך הוא שיהיה באין-סוף
 71 תפיסת מקום להעלאת מין
 72 נוקבין' דהספירות על-ידי-זה
 73 נעשה לו שיכות לספירות
 74 (כנזכר לעיל), מפל-מקום
 75 ה'תפיסת מקום' דהעלאת
 76 מין נוקבין' דהספירות באור
 77 האין-סוף הוא שה'מין נוקבין'
 78 שלהם של הספירות יתפוס מקום
 79 אצלו, שעל-ידי ההעלאת
 80 תהיה המשכת אור-אין-סוף,
 81 ולכן, השיכות דאור-אין-סוף
 82 לספירות שנעשית על-ידי
 83 שהעלאת מין נוקבין'
 84 דהספירות תופסת מקום
 85 אצלו, היא זה שבאור-אין-סוף אפשר
 86 הספירות.

1 בָּהֶם, הוא לפי שהמים והפנים הם באותו סוג המציאות
 2 שניהם הם מציאות גשמית].
 3 וצריך באור, דכיון שגם עשר ספירות הגנוזות (הפנים
 4 הנראים במים) הם רק יכולת לספירות ולא מציאות של ספירות
 5 ממש (כנזכר לעיל סעיף ז),
 6 ולאידך מצד שני, גם האור-
 7 אין-סוף שלמעלה מעשר
 8 ספירות הגנוזות (ובמשל היינו
 9 המים שבהם נראים הפנים)
 10 יש לו שיכות לספירות, מהו
 11 החילוק שבין שני הענינים
 12 כלומר, אם גם עשר ספירות הגנוזות
 13 הם רק יכולת לספירות ולא מציאות
 14 מוגדרת, וגם האין סוף לא מופשט
 15 לגמרי מהספירות, אם כן מה ההבדל
 16 הספירות הגנוזות לאין-סוף עצמו?
 17 ויש לומר הבאור בזה, דענין
 18 היכולת על איה דבר
 19 האפשרות (הפוטנציאל) לדבר מסוים
 20 הוא - שהדבר יכול להיות.
 21 דהגם שיכולת אינו מקור
 22 לדבר אלא רחוק מהדבר יותר מאשר
 23 היחס שבין דבר למקורו הישר,
 24 וענינו של 'יכולת' הוא זה
 25 שהעצם הוא יכול [פידוע
 26 החלוק בין כח ליכולת]⁵⁶
 27 ש'כוח' הוא כוח פרטי מוגדר ואילו
 28 'יכולת' היא חלק מהעצם, כמבואר
 29 בספר המאמרים תש"ג הנסמך בהערה
 30 כאן: "דוה ההפרש בין כוח ויכולת,
 31 דכוח הוא פרטי ופועל פעולתו לפי מה
 32 שהוא וכמו כוח החכמה הוא פרטי
 33 ופועל להתחכם ואופן פעולתו הוא
 34 בהשכלה אבל יכולת אינה כוח פרטי
 35 בבעל היכולת כי אם מצד העצם שיש
 36 ביכולתו כך וכך, והיינו דמפני שהעצם
 37 הוא כך וכך לכן הנה יש ביכולתו כך
 38 וכך, ועם היות דגם הכוחות הם מצד
 39 העצם והיינו דמצד שלימות עצמותו
 40 הנה משום זה צריך להיות בו כוחות,
 41 בכל זה הרי הם כוחות הנפש לא מצד
 42 עצמות הנפש, מה שאין-כן יכולת היא מצד עצמותו, וממילא מובן דיכולת
 43 מתאחד עם העצם הרבה יותר מהתאחדות הכוחות עם העצם דמאחר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְלֹכֵן, מאחר והספירות תופסות מקום באין-סוף באופן כזה שהדבר גורם
2 'ציור' של ספירות באין-סוף, כיוון שכך הִיכּוּלֵת לִסְפִירוֹת, כִּיּוֹן
3 שְׁעִנְיָהּ הִיא שִׁכּוּל לְהִיּוֹת סְפִירוֹת, הרי היכולת עצמה נִקְרָא
4 בְּשֵׁם סְפִירוֹת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, וְנֶאֱמַר בָּזָה לְשׁוֹן
5 הָאֵצֶלָה והפרשה, לשון שנאמר על
6 התהוות שיש לה 'ציור' וגדר
7 נִכְמּוּבָא לְעִיל סְעִיף ז'
8 מִהֲדִירוּשִׁים ממאמרי חסידות
9 "הָאֵצֶל עֲשָׂרָה שְׁמוֹת",
10 וְיִתְרָה מִזֶּה, דְּזֶה שְׁנַעֲשָׂה
11 בְּאֹר־אֵין-סוּף הִיכּוּלֵת
12 לִסְפִירוֹת, הוּא לֹא מִצַּד
13 הָאֹר־אֵין-סוּף מִצַּד עֲצָמוֹ אֲלֵא
14 עַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן' נִקְבִּין'
15 דִּהֲסִפִּירוֹת. וְהִירִידָה כְּכִכּוּל
16 בְּאֹר־אֵין-סוּף שִׁיְהִיָּה בְּאֹפֶן
17 שְׁעַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן'
18 נִקְבִּין' נִרְאִים בּוֹ הַפְּנִים
19 דִּהֲסִפִּירוֹת, אֵין זֶה שְׁנַאֲצַל
20 וְנוֹצַר וְנִתְהוּוּה בּוֹ אֵיזָה עֲנִין חֲדָשׁ,
21 אֲלֵא הוּא הָאֹר־אֵין-סוּף
22 עֲצָמוֹ, דְּיוֹגְמַת הַמִּים שֶׁהֵם
23 עֲצָמָם בְּאֹפֶן כְּזֶה שְׁנִרְאָת בָּהֶם
24 הַפְּנִים הַמְּסִתְפַּלֵּת בָּהֶם.
25 (ט) וְהִנֵּה מְבַאֵר בְּדִירוּשִׁים⁵⁷,
26 מאמרי חסידות, שֶׁהַפְּנִים שֶׁל הָאֵדָם
27 הִנֵּרְאִים בְּמִים, מִכִּיּוֹן שֶׁהֵם
28 נִצְרִים וְנִרְאִים בְּמִים מִצַּד הַפְּנִים
29 הַמְּסִתְפַּלֵּים לֹא מִצַּד הַמִּים,
30 לְכֵן הֵם לֹא דָּבָר נִבְדָּל
31 מִהֵמִים אֲלֵא הַמִּים עֲצָמָם
32 מִשְׁתַּקְפִּים בְּצִיּוֹר וְדִמּוּת הַפְּנִים
33 הַמְּסִתְכִלִים בָּהֶם. דְּבָאֵם הַפְּנִים
34 הִנֵּרְאִים וּמִשְׁתַּקְפִּים בְּמִים הִיוּ
35 נִמְשָׁכִים מִהֵמִים, אֲזִי הִיוּ
36 דָּבָר מִבְּדָל מִהֵמִים עֲצָמָם
37 שְׁנִתְהוּוּה מִהֵמִים (וְעַל-דִּרְךָ
38 דְּגִים שְׂבִיִּים שְׁשׂוּאִבִּים חַיִּים מִהֵמִים
39 אֲבָל הֵם דָּבָר נִבְדָּל וְנִפְרָד מִהֵמִים
40 עֲצָמָם). אֲבָל כִּיּוֹן שֶׁהַפְּנִים
41 הִנֵּרְאִים הֵם לֹא מִצַּד הַמִּים
42 שֶׁשֵּׁנוֹ אֵת צוּרָתָם לְהִיּוֹת בְּצוּרַת הַפְּנִים
43 אֲלֵא הַמִּים נִשְׁאָרוּ כְּפִי שְׁהִיוּ, לְכֵן
44 אֵינָם דָּבָר נִבְדָּל וְנִפְרָד שְׁנִתְהוּוּה
- מִהֵמִים אֲלֵא הַמִּים עֲצָמָם. - וְעַל-דִּרְךָ-זֶה הוּא בְּנִמְשָׁל
למעלה באלוקות, דְּכִיּוֹן דְּזֶה שְׁבְּאֹר־אֵין-סוּף יִשְׁנֵם עֶשֶׂר
סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת הוּא לֹא מִצַּד שִׁנּוּי שֶׁהִתְרַחַשׁ בְּאֹר־אֵין-סוּף, אֲלֵא
דָּבָר שְׁנוֹצַר מִסִּבַּת גּוֹרָם אַחֵר, עַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן' נִקְבִּין'
דִּהֲסִפִּירוֹת (וְלֹא שְׁנִתְהוּוּהוּ
סְפִירוֹת מְאֹר־אֵין-סוּף), לְכֵן
אֵינָם דָּבָר נִבְדָּל מְאֹר־אֵין-
סוּף אֲלֵא הוּא אֹר־אֵין-סוּף
עֲצָמוֹ שֶׁהוּא מִצִּיּוֹר לֹא נִשְׁתַּנָּה כֻּלָּל
כְּשֶׁנִּצְוָה בּוֹ סְפִירוֹת.
וְעַל-פִּי-זֶה, שְׁאֹפֶן הַתְּהוּוֹת 'עֶשֶׂר
סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת' בְּאֹר־אֵין-סוּף הוּא כֵךְ
שֶׁלֹּא חָל שׁוּם שִׁנּוּי בְּאֹר־אֵין-סוּף
עֲצָמוֹ, נִמְצָא כִּי בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת
הַגְּנוּזוֹת - שְׁנֵי עֲנִינִים.
דְּכִבְחִיצוּנִיּוֹת, כְּפִי שֶׁהִדְבַּר מִשְׁתַּקֵּף
לְרֹאשׁ (עַל-דִּרְךָ עֲנִין הַפְּנִים הִנֵּרְאִים
בְּמִים) עֲנִינָם הוּא - יְכּוּלֵת
לִסְפִירוֹת דָּבָר שֶׁלְכֹאֲרָה שׁוֹנָה
מִהֵמִים הַפְּשׁוּטָה שֶׁל אֹר־אֵין-סוּף.
וּבְכַפְּנִיּוֹת, הֵם - אֹר־אֵין-
סוּף כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד מִהוּוֹת, לֹא
שִׁנּוּי (עַל-דִּרְךָ שֶׁהֵמִים נִשְׁאָרוּ
בְּפִשְׁטוּתָם גַּם כֹּאשֶׁר מִשְׁתַּקֵּפֶת מֵהֶם
צוּרָה).
וְהִנֵּה מְבַאֵר לְעִיל סְעִיף ד',
דְּב"מִים הַפְּנִים לְפָנִים", שְׁנֵי
עֲנִינִים. הַעֲנִין הָאֶחָד שְׁדִּמּוּת
הַפְּנִים הַמְּסִתְפַּלֵּת בְּמִים נִרְאָת
בְּמִים עֲצָמָם, וְהַעֲנִין הַשֵּׁנִי
וְשְׁדִּמּוּת זֶה נִרְאָת אַחֲרֵךְ
לְאֵדָם הַמְּסִתְפַּל בָּהֶם. הִינוּ,
שְׁהִדְמוּת הַנִּרְאָת לְאֵדָם הִיא
אוֹתָהּ הִדְמוּת עֲצָמָה הַנִּרְאָת
בְּמִים.
וְעַל-דִּרְךָ-זֶה הוּא בְּנִמְשָׁל
למעלה באלוקות, שְׁעַל-יְדֵי
- לְהִיּוֹת צִיּוֹר הַסְפִירוֹת. וְלֹכֵן, הִיכּוּלֵת לִסְפִירוֹת,
כִּיּוֹן שְׁעִנְיָהּ הִיא שִׁכּוּל לְהִיּוֹת סְפִירוֹת, נִקְרָא
בְּשֵׁם סְפִירוֹת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, וְנֶאֱמַר בָּזָה
לְשׁוֹן הָאֵצֶלָה [וְכִמּוּבָא לְעִיל סְעִיף ז' מִהֲדִירוּשִׁים
"הָאֵצֶל עֲשָׂרָה שְׁמוֹת"]⁵⁷, וְיִתְרָה מִזֶּה, דְּזֶה
שְׁנַעֲשָׂה בְּאֹר־אֵין-סוּף הִיכּוּלֵת לִסְפִירוֹת, הוּא
לֹא מִצַּד הָאֹר־אֵין-סוּף אֲלֵא עַל-יְדֵי הַעֲלָאת
'מִן' נִקְבִּין' דִּהֲסִפִּירוֹת. וְהִירִידָה כְּכִכּוּל בְּאֹר־
אֵין-סוּף שִׁיְהִיָּה בְּאֹפֶן שְׁעַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן'
נִקְבִּין' נִרְאִים בּוֹ הַפְּנִים דִּהֲסִפִּירוֹת, אֵין זֶה
שְׁנַאֲצַל בּוֹ אֵיזָה עֲנִין, אֲלֵא הוּא הָאֹר־אֵין-סוּף
עֲצָמוֹ, דְּיוֹגְמַת הַמִּים שֶׁהֵם בְּאֹפֶן כְּזֶה שְׁנִרְאָת
בָּהֶם הַפְּנִים הַמְּסִתְפַּלֵּת בָּהֶם.
(ט) וְהִנֵּה מְבַאֵר בְּדִירוּשִׁים⁵⁷, שֶׁהַפְּנִים הִנֵּרְאִים
בְּמִים, מִכִּיּוֹן שֶׁהֵם מִצַּד הַפְּנִים
הַמְּסִתְפַּלֵּים לֹא מִצַּד הַמִּים, לְכֵן הֵם לֹא דָּבָר
נִבְדָּל מִהֵמִים אֲלֵא הַמִּים עֲצָמָם. דְּבָאֵם הַפְּנִים
הִנֵּרְאִים הִיוּ נִמְשָׁכִים מִהֵמִים, אֲזִי הִיוּ דָּבָר
מִבְּדָל שְׁנִתְהוּוּה מִהֵמִים (וְעַל-דִּרְךָ דְּגִים שְׂבִיִּים).
אֲבָל כִּיּוֹן שֶׁהַפְּנִים הִנֵּרְאִים הֵם לֹא מִצַּד הַמִּים,
אֵינָם דָּבָר נִבְדָּל שְׁנִתְהוּוּה מִהֵמִים אֲלֵא הַמִּים
עֲצָמָם. - וְעַל-דִּרְךָ-זֶה הוּא בְּנִמְשָׁל, דְּכִיּוֹן דְּזֶה
שְׁבְּאֹר־אֵין-סוּף יִשְׁנֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת
הוּא עַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן' נִקְבִּין' דִּהֲסִפִּירוֹת
(וְלֹא שְׁנִתְהוּוּהוּ מְאֹר־אֵין-סוּף), לְכֵן אֵינָם דָּבָר
נִבְדָּל מְאֹר־אֵין-סוּף אֲלֵא הוּא אֹר־אֵין-סוּף
עֲצָמוֹ. וְעַל-פִּי-זֶה, בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת - שְׁנֵי
עֲנִינִים. דְּכִבְחִיצוּנִיּוֹת, עֲנִינָם הוּא - יְכּוּלֵת
לִסְפִירוֹת. וּבְכַפְּנִיּוֹת, הֵם - אֹר־אֵין-סוּף.
וְהִנֵּה מְבַאֵר לְעִיל סְעִיף ד', דְּב"מִים הַפְּנִים לְפָנִים", שְׁנֵי עֲנִינִים. שְׁדִּמּוּת
הַפְּנִים הַמְּסִתְפַּלֵּת בְּמִים נִרְאָת בְּמִים, וְשְׁדִּמּוּת זֶה נִרְאָת אַחֲרֵךְ לְאֵדָם
הַמְּסִתְפַּל בָּהֶם. הִינוּ, שְׁהִדְמוּת הַנִּרְאָת לְאֵדָם הִיא הִדְמוּת הַנִּרְאָת בְּמִים,
וְעַל-דִּרְךָ-זֶה הוּא בְּנִמְשָׁל, שְׁעַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן' נִקְבִּין' דְּפָנִים הַתְּחַתּוֹנִים,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 העֲלָאָת 'מִין נוֹקְבִין' הַהֲתַעֲרוּת מִלְמַטָּה ד'פְּנִים הַתַּחְתּוֹנִים',
2 עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת דְּאֶצְלִיּוֹת הַנִּמְשָׁכִים לַהֲתַעֲלוֹת וּלְהִתְקַרֵּב אֶל הָאֵין-סוֹף,
3 נִפְעָלִים שְׁנֵי עֲנִינִים, עֲנִין אֶחָד, נַעֲשִׂים "פְּנִים" (עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת
4 הַגְּנוּזוֹת) בְּמִים (פְּשִׁיטוֹת דְּאוּר-אֵין-סוֹף), וְהַעֲנִין הַשֵּׁנִי
5 וְאַחֲרֵי-כֵן נִמְשָׁכִים וּמִתְגַּלִּים
6 ה'פְּנִים הָעֲלִיּוֹנִים' שְׁבָמִים
7 (עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת)
8 מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, וּמִזָּה
9 נַעֲשִׂים 'פְּנִים הַתַּחְתּוֹנִים',
10 עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת דְּאֶצְלִיּוֹת. הֵינּוּ
11 שְׁעִנְיָנִים דְּעֶשְׂרֵי סְפִירוֹת
12 הַגְּלוּיּוֹת (בְּפִנְיָמִיּוֹת) הֵיא -
13 הַגְּלוּיִי דְּעֶשְׂרֵי סְפִירוֹת
14 הַגְּנוּזוֹת, כְּלוּמֹר, גַּם אִם לֹאֲרָה
15 נִרְאָה שְׁעֶשְׂרֵי סְפִירוֹת דְּאֶצְלִיּוֹת הֵם
16 סְפִירוֹת בְּצִיּוּר מוּגָדָר, לֹאֲמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר
17 אֵין זֶה אֵלָּא גִילּוּי (וּמַעַן הַשְׁתַּקְּפוֹת)
18 שֶׁל עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת בְּדוּגְמַת
19 דְּמוּת הַפְּנִים הַנִּרְאָת לְאָדָם
20 הַמְּסַתְּפֵל בְּמִים שֶׁהִיא הַדְּמוּת
21 הַנִּרְאָת בְּמִים עֲצָמִים (עֶשְׂרֵי
22 סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת).
23 וְעַל-פִּי הַנ"ל בְּמִשְׁמַעוֹת הַעֲמוּקָה
24 שֶׁל הַמֶּשֶׁל שֶׁהַדְּמוּת הַנִּרְאָת
25 בְּמִים הִיא הַמִּים עֲצָמִים,
26 מוֹכֵן שֶׁכֵּן הוּא גַם בְּנִמְשָׁל, שְׁגָם
27 ה'פְּנִים הַתַּחְתּוֹנִים' (עֶשְׂרֵי
28 סְפִירוֹת דְּאֶצְלִיּוֹת), שֶׁהֵם
29 הַגְּלוּיִי ד'פְּנִים הָעֲלִיּוֹנִים',
30 עֲנִינָם הַפְּנִימִי הוּא - מִים,
31 פְּשִׁיטוֹת דְּאוּר-אֵין-סוֹף וְאֵף
32 שְׂבָחִיצוּנוֹת נִרְאָה שֶׁהַסְּפִירוֹת מְצוּיּוֹת
33 וּמוּגָדָרוֹת, לֹאֲמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר, בְּפִנְיָמִיּוֹת
34 גַּם הֵן פְּשׁוּטוֹת.
35 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן מַה שֶׁכְּתוּב
36 "בְּמִים הַפְּנִים לְפָנִים, כֵּן לֹב
37 הָאָדָם לְאָדָם", וּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב
38 הִיא שְׂכָמִים הַפְּנִים לְפָנִים שְׂבָחֵם
39 הַדָּבָר מוֹכֵן כֵּן גַּם בִּלְבַּב הָאָדָם לֹאֲדָם
40 שְׂבָחָה הַדָּבָר הוּא חִירוּשׁ, דְּכִמּוֹ
41 שְׁבָמִים (וּבְנִמְשָׁל הֵינּוּ פְּשִׁיטוֹת
42 דְּאוּר-אֵין-סוֹף), עַל-יְדֵי
43 הָעֲלָאָת 'מִין נוֹקְבִין' נַעֲשִׂה
44 בָּהֶם "פְּנִים" (סְפִירוֹת),
45 כְּמוֹ-כֵן הוּא בְּאָדָם הָעֲלִיּוֹן,
שְׁעַל-יְדֵי הָעֲלָאָת 'מִין נוֹקְבִין' דְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, נַעֲשִׂה
הַצִּיּוּר וְהַדְּמוּת דְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן בְּאָדָם הָעֲלִיּוֹן וּדְבָר זֶה שִׂאֲדָם
הַתַּחְתּוֹן פּוֹעֵל 'צִיּוּר' בִּיאָדָם הָעֲלִיּוֹן' (לֹב הָאָדָם אֶל הָאָדָם) הוּא פִּלְא
וְחִירוּשׁ. דְּלִכְאוּרָה, הָרִי הַטָּעַם עַל זֶה שְׁבָמִים נִרְאָת דְּמוּת
הַפְּנִים הַמְּסַתְּפֵל בָּהֶם, הוּא לְפִי שְׁמִים הֵם
פְּשׁוּטִים, מַה-שְּׂאֵין-כֵּן כְּשֶׁמְסַתְּפִלִים בְּדָבָר שִׂישׁ
בּו צִיּוּר, הַצִּיּוּר שֶׁל הַדָּבָר הוּא סוֹתָר לְצוּרַת
הַפְּנִים הַמְּסַתְּפֵל בּו (פְּנִזְכָּר לְעִיל סְעִיף ה'),
וְכִיּוֹן שְׂאֲדָם הָעֲלִיּוֹן' (עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת דְּאֶצְלִיּוֹת)
הוּא בְּחִינַת צִיּוּר, אֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּו הַצִּיּוּר
דְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן. וְהַבְּאוּר בָּזָה, דְּעַל-יְדֵי הָעֲבֻדָּה
שֶׁל אָדָם הַתַּחְתּוֹן, מִתְגַּלִּית הַפְּנִימִיּוֹת דְּאָדָם
הָעֲלִיּוֹן, עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת דְּאֶצְלִיּוֹת, שְׁעִנְיָנִים
הוּא - הַגְּלוּיִי דְּעֶשְׂרֵי סְפִירוֹת
הַגְּנוּזוֹת (פְּנִים הַנִּרְאִים
בְּמִים), כְּמִבְאוּר לְעִיל שְׁעֶשְׂרֵי סְפִירוֹת
הַגְּלוּיּוֹת (הַסְּפִירוֹת דְּאֶצְלִיּוֹת) הֵן בְּעֶצֶם
הַתְּגַלּוּת שֶׁל הַסְּפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, וְעַד
שֶׁהֵם הַמִּים (פְּשִׁיטוֹת דְּאוּר-
אֵין-סוֹף) עֲצָמִים. וְעַל-יְדֵי הָעֲבֻדָּה
שֶׁמִּתְגַּלֶּה (עַל-יְדֵי הָעֲבֻדָּה
דְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן) הַפְּנִימִיּוֹת
דְּאָדָם הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא
הַפְּשִׁיטוֹת דְּאוּר-אֵין-סוֹף,

בשעה שעלה משה למרום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֶפְשָׁר יָכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ הַצִּיּוֹר דָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן⁵⁸ כְּמוֹ שְׂבָמִים
 - 2 הַפְּשׁוּטִים מְצוּרָה יְכוּלָה לִהְיוֹת צוּרָה, כְּמִבּוּאָר לַעִיל בְּאֵרִיכוֹת.
 - 3 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לֹמֵר ד' כְּמִים הַפְּנִים לַפְּנִים" הוּא לֹא רָק
 - 4 מִשָּׁל גִּשְׁמִי לַעֲנִיין הִרְחִנִי אֵלָּא גַם טַעַם וּבִאּוֹר עַל "כֵּן לֵב הָאָדָם
 - 5 לְאָדָם". דְּעִנֵּן "מִים הַפְּנִים
 - 6 לַפְּנִים" לִפִּי מִשְׁמַעוֹתוֹ הַפְּנִימִית
 - 7 הוּא שֶׁהַפְּנִים הַתַּחְתּוֹנִים
 - 8 הַנִּרְאִים מִחוּץ לַמִּים (עֶשֶׂר
 - 9 סְפִירוֹת הַגְּלוּיּוֹת) הֵם 'חַד'
 - 10 מְצִיאוֹת אַחַת מִמֶּשׁ עִם הַפְּנִים
 - 11 הַעֲלִיּוֹנִים הַנִּרְאִים בְּמִים
 - 12 (עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת), וְעַד
 - 13 שֶׁהֵם 'חַד' מְצִיאוֹת אַחַת מִמֶּשׁ עִם
 - 14 הַמִּים עֲצָמָם (פְּשִׁיטוֹת דָּאוֹר-
 - 15 אֵין-סוֹף), וְכִאֲמוֹר שֶׁהַסְפִירוֹת
 - 16 הַגְּלוּיּוֹת הֵן הַתְּגֻלוֹת שֶׁל הַסְפִירוֹת
 - 17 הַגְּנוּזוֹת, וּמִמִּלָּא גַם מְצִיאוֹת אַחַת עִם
 - 18 הָאֵין-סוֹף עֲצָמוֹ שְׁבוּ נִמְצְאוֹת הַסְפִירוֹת
 - 19 הַגְּנוּזוֹת, וְזֶהוּ הַטַּעַם עַל "לֵב
 - 20 הָאָדָם לְאָדָם", שֶׁבְּאָדָם
 - 21 הַעֲלִיּוֹן נַעֲשֶׂה הַצִּיּוֹר דָּאָדָם
 - 22 הַתַּחְתּוֹן.
 - 23 וְלִהְיוֹסִיף, עוֹד עֲנִיין בּוֹה, דְּעַל-פִּי
 - 24 הַמְּבַאֵר לַעִיל (סְעִיף ו') דְּזֶה
 - 25 שֶׁעָלָה בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁהַמְּשָׁכָה
 - 26 דְּלִמְעָלָה תִּהְיֶה עַל-יְדֵי
 - 27 אֲתַעֲרוּתָא-דְּלִתְתָּא הוּא לֹא
 - 28 בְּגַלל שֶׁאֵין לִ'אֲתַעֲרוּתָא דִּלְתַּתָּא' יֵשׁ
 - 29 כּוֹחַ לְעוֹרֵר אֶת הִ'אֲתַעֲרוּתָא דִּלְעִילָא'
 - 30 שֶׁהִיא אֵין-עוֹרֵר בֵּין שְׁנֵי הַעֲנִינִים,
 - 31 כְּמִבּוּאָר לַעִיל, אֵלָּא, כִּי שֶׁרֶשׁ
 - 32 הִ'אֲתַעֲרוּתָא-דְּלִתְתָּא גְּבוּה מְאֹד,
 - 33 הוּא בְּעֲצָמוֹת אוֹר-אֵין-סוֹף
 - 34 שֶׁלֹּמְעָלָה גַם מִהָאֹר כְּמוֹ
 - 35 שֶׁהוּא מְצַד-עֲצָמוֹ קוֹדָם
 - 36 שֶׁעָלָה בְּרִצּוֹנוֹ עֲנִין
 - 37 הִ'אֲתַעֲרוּתָא-דְּלִתְתָּא, וְלִפִּי זֶה
 - 38 יֵשׁ לֹמֵר, דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁעַל-
 - 39 יְדֵי הַעֲבוּדָה דָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן
 - 40 מִתְּגַלֶּה הַפְּנִימִיּוֹת דָּאָדָם
 - 41 הַעֲלִיּוֹן שֶׁהוּא 'חַד' מְצִיאוֹת
 - 42 אַחַת מִמֶּשׁ עִם הַפְּשִׁיטוֹת דָּאוֹר-
- אֵין-סוֹף כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּכַחֲשֵׁי מִים נִהְיָא שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׂכִיכוֹת
- לְצִיּוֹר, דְּוִגְמָת מִים כְּפִשׁוּטִים שְׁגָם לַפְּנִי שֶׁמְסַתְּפָלִים בָּהֶם,
- הֵם בְּאוֹפֵן שֶׁאֶפְשָׁר יְכוּל לִהְיוֹת נִרְאָה בָּהֶם הַפְּנִים
- שֶׁמְסַתְּפָלִים בָּהֶם], הִנֵּה עַל-יְדֵי הַעֲבוּדָה דָּאָדָם
- הַתַּחְתּוֹן, נִמְשָׁף גַם גִּילּוֹי עֲצָמוֹת אוֹר-אֵין-סוֹף שֶׁלֹּמְעָלָה גַם מִהָאֹר כְּמוֹ
- שֶׁהוּא מְצַד-עֲצָמוֹ.
- י"ד) וְהִנֵּה⁵⁹ הַעֲבוּדָה שֶׁעַל-יְדֵיהָ מִתְּגַלֶּה הַפְּנִימִיּוֹת דָּאָדָם הַעֲלִיּוֹן הִיא
- בְּכָללוֹת הַעֲבוּדָה דְּבִרְוִר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית. כִּי זֶה שֶׁעֶשֶׂר סְפִירוֹת
- הַגְּלוּיּוֹת הֵם (בְּחִיצוֹנִיּוֹת) כְּמוֹ דְּכָר נִבְדָּל שְׁנֵתִּהּוּ מִעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת,
- הוּא מְצַד הַפְּרָסָא בֵּין עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּלוּיּוֹת. וְעַל-יְדֵי
- זִכּוּף נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית נַעֲשֶׂה זִכּוּף הַפְּרָסָא שְׁבִין לְמַעְלָה מְאֻצִּילוֹת (עֶשֶׂר סְפִירוֹת

(58) והציור דאדם התחתון שבאדם העליון אינו דבר מובדל מאדם העליון אלא הוא אדה"ע עצמו, ע"ד הפנים הנראים במים שהם המים עצמם (כנ"ל בפנים). ועפ"ז מובן שאין שינוי (ח"ו) באדם העליון ע"י הציור דאדם התחתון שבו - ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקסה. וראה גם אוה"ת בשלח ע' תפ. 59) בהבא לקמן, ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקעה"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (הַגְנוּזוֹת) וְאַצִּילוֹת (עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְלוּיוֹת), והמסך המבדיל
- 2 ומעלים נהיה יותר זך ופחות מסתיר, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִרְגַּשׁ בְּגִילּוֹי
- 3 בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאַצִּילוֹת לְמִרוֹת שֶׁהֵן בִּצְיֹר וְגֵדֵר שֶׁהֵם הַגִּילּוֹי
- 4 דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְנוּזוֹת שֶׁלֹּא מוֹגֵדוֹת וּמְצִיּוּרוֹת, וְכַנּוֹזֵר לְעִיל
- 5 שֶׁהַפְּנִים שֶׁבְּמִים הַפְּשׁוּטִים הֵם
- 6 הַנִּרְאִים לְהֶאֱדָם מִתּוֹךְ הַמִּים וְלֹא
- 7 דְּמוּת הַפְּנִים שֶׁהֵבִיטוּ בְּמִים שֶׁהֵם
- 8 בִּצְיֹר מוֹגֵדֵר וּמְצִיּוֹת נִבְדָּלוֹת.
- 9 וְהַלּוּסִיף, דְּעַל־יְדֵי בְּרוּר
- 10 וְזוֹכֵךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁל כָּל אָדָם
- 11 פְּרִיט, נַעֲשֶׂה זְכוּךְ כָּל
- 12 הַפְּרִסָּאוֹת, וְלֹא רַק הַפְּרִסָּאוֹת, וְגַם הַזְכוּךְ
- 13 הַסְפִּירוֹת הַגְלוּיוֹת לְסְפִירוֹת הַגְנוּזוֹת
- 14 וְגַם הַזְכוּךְ דְּעֶמְצוֹם הָרָאוֹן
- 15 הַתַּחֲלֵת כָּל הַעֲמָצוֹם שֶׁהוּא עֲמָצוֹם
- 16 גְּדוֹל מְאֹד, וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁכָּל
- 17 הַעֲמָצוֹמִים מוֹדֵכִים וְכֹבֵד אִינֵם
- 18 מְעַלְמִים וּמְסַתְרִים, הִרִי הַחֲבֹר
- 19 דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְלוּיוֹת עִם
- 20 עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְנוּזוֹת הוּא
- 21 עִם כָּל הַדְּרָגוֹת שֶׁבְּעֶשֶׂר
- 22 סְפִירוֹת הַגְנוּזוֹת, כּוֹלֵל גַּם
- 23 הַדְּרָגָה הַכִּי נִעְלֵת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת
- 24 הַגְנוּזוֹת שֶׁלְּפָנֵי הַעֲמָצוֹם
- 25 (כַּמְבֹּאֵר בְּחִסְדוֹת שֶׁלֹּאֵמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר
- 26 כָּל גִּילּוֹי וְהַמְשַׁכָּה הֵם בְּאִמְצוֹת עֶשֶׂר
- 27 סְפִירוֹת, וּבַעֲצֵם הַמוֹשֵׁג עֶשֶׂר סְפִירוֹת
- 28 קִיִּים גַּם בְּדִרְגוֹת הַכִּי עֲלִיּוֹנוֹת, וְעַד
- 29 לְבַחֲיוֹת שֶׁלְּפָנֵי הַעֲמָצוֹם).
- 30 וְעַל־יְדֵי־זֶה כֵּשֶׁם שֶׁהַעֲבֹדָה שֶׁל
- 31 בִּירוֹר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה פּוֹעֵלֶת חִיבּוּר שֶׁל
- 32 הַסְפִּירוֹת הַגְלוּיוֹת עַד לְדִרְגָּה הַכִּי
- 33 עֲלִיּוֹנָה שֶׁל הַסְפִּירוֹת הַגְנוּזוֹת, הוּא
- 34 לְאִדְךָ לְצַד שְׁנֵי, לְגַבִּי זִיכּוֹךְ
- 35 הַתַּחֲתוֹן, שֶׁעַל־יְדֵי זְכוּךְ נֶפֶשׁ
- 36 הַבְּהֵמָה, מְזַדְּכֶכֶת לֹא רַק הַפְּרִסָּא
- 37 הַמְבֹּדֵלֶת בֵּין הַסְפִּירוֹת, בֵּין הַסְפִּירוֹת
- 38 הַגְלוּיוֹת וְהַגְנוּזוֹת אֵלָּא גַּם הַפְּרִסָּא
- 39 שֶׁבֵּין אַצִּילוֹת לְבְּרִיָּאָה
- 40 יְצִירָה־עֲשִׂיָּה [דְּעֶקֶר הַהֶעֱלָם
- 41 וְהַעֲמָצוֹם בֵּין הָאוֹר הַבְּלִי־גְבוּל לָאוֹר
- 42 הָמָאִיר בְּעוֹלָמוֹת וּבְנִבְרָאִים מוֹגְבִּלִים
- 43 וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַחֲבֹר דְּאָדָם הַתַּחֲתוֹן עִם אָדָם
- 44 הָעֲלִיּוֹן.

בשעה שעלה משה למרום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגיירה המפרידה בין עליונים ותחתונים, בטלה המחיצה **בְּכָל הָעוֹלָמוֹת**.
 - 2 **וְהַמִּשְׁכָּה גִּילְיָה זֶה** שמחבר עליונים ותחתונים הוא **עַל־יָדֵי בְּרוּר**
 - 3 **נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה**.
 - 4 **וְלָכֵן בְּסִפְרֵית הָעוֹמֵר, שֶׁהִיא הַהֶכְנָה לַמִּתְנֵי-תוֹרָה, צָרִיף**
 - 5 **לְהִיּוֹת שְׁנֵי הָעֲנָנִים**, העניין
 - 6 האחד **בְּרוּר** וזיכור **הַמִּדּוֹת דִּנְפֶּשׁ**
 - 7 **הַבְּהֵמָה** שהיא העבודה המבטלת
 - 8 את הצמצומים והמחיצות ומחברת בין
 - 9 עליונים ותחתונים, **וְהַהֶכְנָה**
 - 10 **דְּ"בְּכָל מֵאֲדָרָה" ('רְעוּתָא**
 - 11 **דְּלִבָּא')** שהיא הפועלת את המשכת
 - 12 עצמותו ("אנוכיה") למטה.
 - 13 **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכְּתוּב וּסְפָרְתָם**
 - 14 **לָכֶם גּוֹ'** את ספירת העומר החל
 - 15 **מִיּוֹם הַבֵּיאָכֶם אֶת עֹמֶר**
 - 16 **הַתְּנוּפָה גּוֹ', דַּעֲנִין עֹמֶר**
 - 17 **הַתְּנוּפָה גּוֹ' הוּא כְּמוֹ**
 - 18 **שֶׁכְּתוּב⁶¹ וְהִנֵּף אֶת הָעֹמֶר**
 - 19 **גּוֹ' לְרִצּוֹנְכֶם, לְרִצּוֹנְכֶם הוּא**
- רמו לעבודה הנעלית של נשמות ישראל עצמן, 'רְעוּתָא דְּלִבָּא', העבודה של התעוררות רצון הלב לאלוקות, וְעַל־יָדֵי רִצּוֹן זֶה (דְּהֶאָדָם) "עושים" וממשיכים "רצונו של מקום". וְזֶהוּ "אִימְתִי הֵן תְּמִימוֹת, בְּזִמְן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם", וזו המשמעות הפנימית של דברי המדרש המובאים בתחילת המאמר שספירת העומר היא במעלה ומדרגה של 'תְּמִימוֹת', ככתוב 'שבע שבתות תְּמִימוֹת', כאשר בני ישראל 'עושים' רצונו של מקום 'דְּהַמִּשְׁכָּה זֶה' המשכת ה'עצמות' על עבודת הנשמות ב'רעותא דליבא' הוא **עֲנִין הַתְּמִימוֹת, אֲמִתִּית הַשְּׁלָמוֹת**.
- וְזֶהוּ מַה שֶּׁכְּתוּב וּסְפָרְתָם לָכֶם גּוֹ' מִיּוֹם הַבֵּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה גּוֹ', דַּעֲנִין עֹמֶר הַתְּנוּפָה גּוֹ' הוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶¹ וְהִנֵּף אֶת הָעֹמֶר גּוֹ' לְרִצּוֹנְכֶם, לְרִצּוֹנְכֶם הוּא 'רְעוּתָא דְּלִבָּא', וְעַל־יָדֵי רִצּוֹן זֶה (דְּהֶאָדָם) "עושים" וממשיכים "רצונו של מקום". וְזֶהוּ "אִימְתִי הֵן תְּמִימוֹת, בְּזִמְן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם", דְּהַמִּשְׁכָּה זֶה הוּא עֲנִין הַתְּמִימוֹת, אֲמִתִּית הַשְּׁלָמוֹת.**

(61) אמור כג, יא.

המשך מעמוד רנז

- 1 וחששו שיבואו לייבם גם מי שנחשבת אשת שני מתים מן התורה.
 - 2 ולפי טעם זה, רק את האשה שעשה בה מאמר, או שבא עליה
 - 3 הקטן אסור לייבם, כיון שיש עליה זיקת שני יבמים, אבל צרתה
 - 4 מותרת להתייבם כיון שאין סיבה לאוסרה, וְאִשְׁמַעֲיָן התנא דין זה
 - 5 בְּקָטָן, וְהוּא הָדִין בְּגִדּוֹל שעשה בה מאמר שצרתה מותרת, וְהָאִי
 - 6 דְּקָאֵמֶר התנא את דינו בְּקָטָן ולא בגדול, משום דְּבְּקָטָן קָאִי – משום
 - 7 שעסק עד עתה בדיני ביאת קטן, לכן כתב גם את הדין הזה בקטן.
 - 8 הגמרא מביאה מעשה שאירע בעת שנלמד ענין זה ברבים, ואגב
 - 9 כך יבואר הענין של אמירת דבר בשם אומרו. אומרת הגמרא: אֱוֹל
 - 10 – הלך רבי אֱלֵעָזָר, וְאִמְרָא לְשִׁמְעֵתָא בִּי מְדֻרָּשָׁא – אמר בבית המדרש
 - 11 את השמועה הזו, שעשו ביאת קטן כמאמר בגדול לכל דבר, ולא
 - 12 אִמְרָא מִשְׁמִית דְּרַבִּי יוֹחָנָן – ולא אמר זאת בשם רבי יוחנן, אף שהיה
 - 13 תלמידו ושמע זאת ממנו. שִׁמְעֵ דְּרַבִּי יוֹחָנָן שרבי אלעזר לא אמר את
 - 14 השמועה בשמו, אִיְקָפֵּד – הקפיד על כך. עוֹל לְנִבְיָה – נכנסו לפניו
 - 15 רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי כְּדִי לְפִיּוּסוֹ, וְאִמְרָו לִיהִ, הָאֵם לֹא כִּף הָיָה הַמַּעֲשֶׂה
 - 16 בְּבֵית הַכְּנֻסָּת שֶׁל מִכְרִיא כְּשֶׁדָּנוּ הַתְּנָאִים בְּדִין נֶגֶד – בְּרִיחַ שְׁתוּחָבִים
 - 17 אוֹתוֹ בַּחוּר שֶׁבִּמְשַׁקּוֹף כְּדִי לְנַעֲלוֹ בֹּא אֶת הַדֶּלֶת, שִׁישׁ בְּרֹאשׁוֹ
 - 18 לְקִטְמָרָא – שראשו עבה והוא ראוי לשחוק בו שומים לעלוד
 - 19 תְּשֻׁמִּישִׁי, שְׁנֹחֲלָקוּ בֹּ רַבִּי אֱלֵעָזָר וְרַבִּי יוֹסִי אֵם מוֹתֵר לַתְּחַבּוֹ
 - 20 בִּשְׁבַת בַּחוּר שֶׁבִּמְשַׁקּוֹף כְּדִי לְנַעֲלוֹ אֶת הַדֶּלֶת, שֶׁרַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹסֵר,
 - 21 וְרַבִּי יוֹסִי מַתִּיר, כִּיּוֹן שִׁישׁ לוֹ רֹאשׁ עֵבֶה שֶׁרַאוי לְשִׁימוֹשׁ, וְדִינוֹ
 - 22 כְּכָלִי, וְנַחֲלָקוּ בֹ עַד שֶׁקָּרְעוּ סֵפֶר תּוֹרָה בְּחִמְקָן.
 - 23 קודם שתמשיך הגמרא בסיפור המעשה, תמזה הגמרא: 'קָרְעוּ'
 - 24 סֵפֶרָא דְּעִתָּה – וכי תעלה בדעתך שקרעו ספר תורה בכוונה בידים.
 - 25 מתרצת הגמרא: אֵלֶּא אִמְרָא – (אמור), שֶׁנֶּקְרַע סֵפֶר תּוֹרָה בְּחִמְקָן –
 - 26 שִׁמְחַמַּת הוֹיכּוֹחַ שֶׁלָּהֶם נִגְרַם שֶׁנֶּקְרַע סֵפֶר הַתּוֹרָה, מִתּוֹךְ שֶׁכָּל אֶחָד
 - 27 מֵשָׁר בֹּ כְּדִי לְהוֹיכּוֹחַ מִן הַפְּסוּקִים כְּדַבְּרֵיו.
 - 28 הגמרא ממשיכה בדברי רבי אמי ורבי אסי לרבי יוחנן: וּבֵאוּתָה
 - 29 שְׁעָה הָיָה שָׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִיסְמָא, וְאִמְרָא תְּמִיתָא אֲנִי אֵם לֹא יִתֵּיה
 - 30 בֵּית הַכְּנֻסָּת, זֶה מְקוֹם לְעֹבְדֵת בּוֹכֵבִים, כִּיּוֹן שֶׁבֹּאוּ בֹ לִידֵי כַּעַס,
- וכעס דוחק רגלי שכניה מבית הכנסת, וְכֵן הָיָה – וכך היה, שלאחר זמן נעשה בית הכנסת הזה מקום לעבודת כוכבים, והתכוונו רבי אמי ורבי אסי לרמוז לרבי יוחנן שהכעס מביא לידי תקלה, ולא כדאי לבעוס על רבי אלעזר.
- לאחר שאמרו כן לרבי יוחנן, הִדֵּר אִיְקָפֵּד טַפִּי – חזר והקפיד יותר, אִמְרָא להם רבי יוחנן, תְּהִירָתָא נָמִי – וכי אתם עושים את רבי אלעזר כחבר שלי, שאתם מביאים ראיה מרבי אלעזר ורבי יוסי שהיו חברים, ולכן לא היה להם לבעוס אחד על השני, ובאו לידי תקלה, אבל רבי אלעזר תלמידו הוא, וראוי לי לבעוס עליו.
- עוֹל לְנִבְיָה – נכנס לפניו רַבִּי יַעֲקֹב בֶּר אִידִי כְּדִי לְפִיּוּסוֹ, אִמְרָא לִיה רַבִּי יַעֲקֹב, נִאֲמַר בְּפִסּוֹק (יהושע יא טו) 'בְּכָאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עֲבָדוּ בֶּן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא חָסִיר דְּכָר מִכָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה', כלומר, כל מה שעשה יהושע היה מפני משה, כפי שציווה ה'. ויש לשאול, וְכֵי עַל כָּל דְּכָר שֶׁאִמְרָא להם יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל הָיָה אֹמֵר לָהֶם 'כִּף אִמְרָא לִי מֹשֶׁה', והרי לא מסתבר שהיה כן, אֵלֶּא וְדֹאֵי הָיָה יְהוֹשֻׁעַ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל סָתָם – בלי לומר ממי שמע את הדברים, וְהִכָּל יוֹדְעִין שְׁתוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה. וכמו כן אִף רַבִּי אֱלֵעָזָר לְמִלְרִידִי יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ סָתָם בְּלֹא לומר את שמו, וְהִכָּל יוֹדְעִין בִּי מַה שֶׁדוֹרֵשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה. נתפסים רבי יוחנן ואִמְרָא לָהֶם לרבי אמי ורבי אסי, מִפְּנֵי מַה אִי אֲתָם יוֹדְעִין לְפִיּוּסוֹ וְלִרְצוֹת אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁרִצִּיעָה אוֹתוֹ רַבִּי יַעֲקֹב בֶּן אִידִי תְּהִירָנוּ.
- שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי טַעֲמָא קָפִיד בּוֹלִי הָאִי – מדוע הקפיד כל כך על שלא אמר רבי אלעזר את ההלכה בשמו. משיבה הגמרא: משום דְּאִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן, אִמְרָא רַבִּי, מֵאִי דְּקָתִיב – מהו פירוש הפסוק שאמר דוד המלך בתהלים (סא ה) 'אֲנִיחָה בְּאֶהְלֵךְ עוֹלָמִים', שֶׁמִּשְׁמַע שְׁדוּד בִּיקֵּשׁ שִׁיגוֹר בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת, בעולם הזה ובעולם הבא, ולבאורה קשה, וְכִי אֲפָשֶׁר לוֹ לְאָדָם לְגוֹר בְּבֵת אֶחָד בְּשְׁנֵי עוֹלָמִים. אֵלֶּא, כִּרְ אִמְרָא דוֹד לְפָנֵי תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבּוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יִהְיֶה רִצּוֹן

וְעִשִּׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַה' אֱלֹקֶיךָ מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן
 גו'.¹ וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק² השאלה בפסוק זה המבוססת על דיוק בלשון
 הכתוב כִּמְהָ שְׁכָתוֹב בפסוק זה נִדְבַת יָדְךָ, הֲרִי עֲנֵן הַנְּדִיבוֹת
 שִׁיף אֶל הַלֵּב, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב³
 בתורה לגבי התרומות שבני ישראל
 הביאו למלאכת המשכן וכליו כל
 נָדִיב לְבוֹ וּבִיָּאָה, וּמָהוּ אוֹמְרוֹ
 ומאחר שהנדיבות שייכת ללב, למה
 נאמר כאן נִדְבַת יָדְךָ דָּוָק?

בס"ד. יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְעִשִּׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַה' אֱלֹקֶיךָ מִסֵּת נִדְבַת
 יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן גו'.¹ וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק² כִּמְהָ
 שְׁכָתוֹב נִדְבַת יָדְךָ, הֲרִי עֲנֵן הַנְּדִיבוֹת שִׁיף אֶל
 הַלֵּב, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב³ כל נָדִיב לְבוֹ וּבִיָּאָה, וּמָהוּ
 אוֹמְרוֹ נִדְבַת יָדְךָ דָּוָק. וְעוֹד דִּיּוּק בִּזְהָ, מָה
 שִׁיף עֲנֵן זֶה לַחַג הַשְּׁבוּעוֹת דָּוָק. דְּהִנֵּה, מִמָּה
 שְׁכָתוֹב "מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ", דְּרָשׁוּ חז"ל⁵ שְׁאָדָם
 מְבִיא חוֹבָתוֹ מִן הַחֻלִּין, הִינֵנו, שְׁצִירָה לְהַקְרִיב
 קֶרֶבֶנּוֹת בְּרִיבּוּי יוֹתֵר מִן הַמַּעֲשֵׂר⁶, בְּעֵין יָפָה,
 וּבִאֲוֶפֶן שֶׁל וִיתוּר. וְעֲנֵן זֶה נִתְפָּרֵשׁ לְהִדְאָ בְּחַג
 הַשְּׁבוּעוֹת, וּמִמֶּנּוּ יִלְפִינָם שֶׁבְּכָל הַמוֹעֲדִים צִירָה
 לְהִיּוֹת הַקֶּרְבָּנוֹת בְּעֵין יָפָה וּבִאֲוֶפֶן שֶׁל וִיתוּר.
 וְלִכְאוּרָה, הִנֵּה לִיָּה לְמִימֵר עֲנֵן זֶה בְּחַג הַפֶּסַח,
 שֶׁהוּא רֹאשׁוֹן לְרִגְלִים⁷, וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד עַל כָּל
 הַמוֹעֲדִים, וְלָמָּה נֶאֱמָר עֲנֵן זֶה בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת
 דָּוָק. וּמָה שְׁכָתוֹב "מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ" נִתְפָּרֵשׁ
 בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת, מוֹכַח, שְׁעִיקָר עֲנֵן הַנְּדִיבוֹת בְּעֵין
 יָפָה וּבִאֲוֶפֶן שֶׁל וִיתוּר שִׁיף לַחַג הַשְּׁבוּעוֹת

דָּוָק, וּבִזְהָ גּוּפָא מוֹדְגָשׁ (לא כִּלְכָּף עֲנֵן נִדְבַת הַלֵּב, אֲלֵא) הָעֲנֵן דִּ"נִדְבַת
 יָדְךָ דָּוָק, כְּנֻזְכָּר לְעִיל.

(ב) וְלִהְבִּין בְּאוֹר הָעֲנֵן, יֵשׁ לְהַקְדִּים תַּחֲלָה מָה שְׁכָתוֹב בַּהֲפָטְרָה⁸ וְעַל דְּמוֹת
 הַפֶּסַח דְּמוֹת כְּמִרְאָה אָדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה, דְּצִירָה לְהִבִּין⁹ מָהוּ
 עֲנֵן צִיּוֹר אָדָם לְמַעְלָה, הֲלֵא אֵין לוֹ דְּמוֹת הַגּוֹף וְאֵין לוֹ גּוּף¹⁰. וּבְמִדְרָשׁ
 רַבָּה¹¹ אֵיתָא "גְּדוֹל כֶּחָן שֶׁל נְבִיאִים שְׁמִדְמִין צוּרָה לִיּוֹצְרָה כּו' שְׁנֶאֱמָר וְעַל
 דְּמוֹת הַפֶּסַח דְּמוֹת כְּמִרְאָה אָדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה", אֲמָנָם, כִּינֵן שְׁעֲנֵן זֶה
 מִדְּמִין צוּרָה נִבְרָא לִיּוֹצְרָה
 (לְבוֹרָא) נֶאֱמָר בַּתּוֹרָה, עַל-
 כְּרִתְחָה בַּחֲכָרָה צִירָה לֹמֵר שְׁכָן

(1) פ' ראה טז, יו"ד - בקריאת היום. (2) ד"ה זה בהמשך תער"ב ח"א ע' רמה. ובכ"מ. (3) ויקהל לה, ה. (4) ד"ה זה בסה"מ
 תרנ"ו ע' שנ. המשך תרס"ו ס"ע רלו. וראה גם אוה"ת פ' ראה ע' תשנ"ד. ע' תשס"ד. (5) חגיגה ח, א. (6) ראה פנים יפות
 עה"פ. (7) ריש מסכת ר"ה. (8) דיוס א' דחג השבועות - יחזקאל א, כו. (9) בהבא לקמן - ראה ד"ה כי תשא העת"ר (המשך
 תער"ב ח"ב ס"ע תתצו). (10) פיוט יגדל. (11) ב"ר ר"פ כז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הוא המציאות ואכן יש דמיון ביניהם. וצריך להבין איך שיף
- 2 לומר 'ציור אדם' למעלה?
- 3 (ג) ויובן בהקדים מה שנתבאר לעיל¹² במאמר שנאמר בליל א'
- 4 דחג השבועות (נדפס לעיל עמוד ו) בפירוש הפנימי על פי חסידות של
- 5 דברי הכתוב¹³ במים הפנים
- 6 לפנים, בן לב האדם לאדם, 1 הוא המציאות. וצריך להבין איך שיף לומר
- 7 שקאי הכתוב מדבר לא רק במים 2 'ציור אדם' למעלה.
- 8 בפשוטם, שלמרות שמצד עצמם 3 (ג) ויובן בהקדים מה שנתבאר לעיל¹² בפירוש
- 9 אין בהם 'ציר' ודמות מסוימת, הדמות 4
- 10 המסתכלת בהם נשקפת מהם אלא
- 11 גם במים העליונים, שהוא 5 האדם לאדם, שקאי לא רק במים בפשוטם, אלא
- 12 ענין הפשיטות דאור-אין 6 גם במים העליונים, שהוא ענין הפשיטות
- 13 סוף שלמעלה מ'ציור אדם' 7 דאור-אין-סוף שלמעלה מ'ציור אדם'. והענין
- 14 'מים' למעלה הם משל לכך שהאור 8 בזה, דהנה, המים (כפשוטם) הם חומר ון
- 15 האלוקי האין-סוף הוא 'פשוט', כלומר 9 וצלול ופשוט מפל גונים, וכאשר אדם מסתפל
- 16 מופשט מהגדרה ו'ציר' מסוים והוא 10 בתוך המים, נראים במים פני האדם המסתפל
- 17 למעלה מ'ציר אדם', דרגה באלוקות 11 בהם, והמים עצמם אינם משתנים כלל, ושינוי
- 18 שבה יש 'ציר' וה'דמות' שנמשלה 12 הפנים הנראים במים הוא מחמת שינוי הפנים
- 19 'לאדם', כפי שממשיך ומבאר. 13 של המסתכלים בהם (אם המסתפל הוא ראובן
- 20 והענין בזה, דהנה, המים 14 או שמעון כו'), וגם בשעה שנראים בהם פני
- 21 (כפשוטם) המים הגשמיים הם 15 האדם המסתפל בהם, אין השינוי קנוי באמתית
- 22 חומר ון וצלול נקי ופשוט 16 במים, רק שנראה בן לעיני הרואה בלבד,
- 23 מפל גונים מופשט ללא כל צבע, 17 ואמתית מהות הפנים הנראים במים אינו אלא
- 24 וכאשר אדם מסתפל בתוך 18 מהות המים עצמם. וכן הוא גם למעלה, דענין
- 25 המים, נראים משתקפים במים 19 מים העליונים כמו שהוא בתכלית העילוי, רומז
- 26 פני האדם המסתפל בהם, 20 על אור-אין-סוף שלפני הצמצום שהוא פשוט
- 27 והמים עצמם אינם משתנים 21 בתכלית הפשיטות, ולא שיף בו שום רצון ושום
- 28 כלל בעקבות העובדה שפני האדם 22 ציור כלל, ומה שעלה ברצונו הפשוט לברוא
- 29 משתקפים בהם, ושינוי הפנים 23 את העולם, הרי זה על-ידי העלאת 'מין נוקבין'
- 30 הנראים במים השינוי שחל 24 מינה-ובה מהתענוג שיהיה במעשה התחתונים,
- 31 במראה המים הוא לא שינוי במים 25 שזהו ענין "במי נמלך בנשמותיהם של
- 32 עצמם אלא מחמת שינוי 26 צדיקים"¹⁴, שעלה לפניו יתברך מה שעתידי
- 33 הפנים של האנשים 27 להתענג בעבודת הצדיקים בקיום התורה
- 34 המסתכלים בהם (אם 28 ומצות, ועל-ידי-זה היתה התעוררות הרצון
- 35 המסתפל הוא ראובן הפנים 29 לברוא את העולם.
- 36 הנראים במים הם פניו של ראובן 30
- 37 או שמעון כו'), וגם בשעה 31
- 38 שנראים בהם פני האדם 32
- 39 המסתפל בהם, לא זו בלבד 33
- 40 שלאחר שהאדם יפסיק להביט במים, 34
- 41 מראה המים יחזור להיות כפי שהיה אלא אפילו באותה שעה שבה האדם 35
- 42 מביט במים וצורת פניו נראית בהם אין השינוי קנוי באמתית 36

(12) ד"ה בשעה שעלה משה למרום - דליל א' דחג השבועות פ"ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ג ע' 343 ואילך).

(13) משלי כו, יט. וראה המשך תער"ב שם ע' תתקסד ואילך. דרושים שנשמנו בד"ה בשעה שעלה הנ"ל. (14) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְאֵף שִׁדּוּעַ שְׁתַּחֲלָה צָרִיכָה לְהִיטְתָּ הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן
2 לְבִרְוֹא עוֹלָמוֹת, וְאַחֲרֵי־כֵן כִּי־רָצוֹן כֹּה יָכוֹל לְהִיטְתָּ עֲנִין
3 הַהִמְלָכָה הַהִתְעִיעֻצוֹת, כְּבִיכּוֹל הָאֵם לְמַלֵּא אֶת הָרָצוֹן וּלְבִרְוֹא עוֹלָמוֹת
4 בְּפוֹעַל (בְּמִי נִמְלָךְ כו'), מִה־שְּׂאִין־כֵּן קוֹדֶם הַתְּעוֹרְרוֹת
5 הָרָצוֹן בְּדָכָר לֹא שִׁיף עֲנִין
6 הַהִמְלָכָה שֶׁהִי אִם אֵין רָצוֹן, אֵין
7 עַל מַה לְהִתְעִיעֵץ, וְאַם־כֵּן הָרִי גַם
8 קוֹדֶם הַעֲלָאָת 'מִן נִוְקִבִין'
9 מִים נְקִיבִים, הַתְּעוֹרְרוֹת מְלֻמָּטָה, מִצַּד
10 הַמִּקְבֵּל, הֵינּוּ הַנִּבְרָאִים כו' הִתְהַ
11 כְּכֹר הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן
12 לְעוֹלָמוֹת מִצַּד עֲצָמוֹ וּלְכַאֲרָה לֹא
13 מוֹכֵן אֵין הַרְבֵּים מִתְאִימִים עִם הָאִמּוֹר
14 לְעִיל שֶׁהַתְּעוֹרְרוֹת ה'מִין נִוְקִבִין' הִיא
15 זֶה שְׁגוֹרֶמֶת אֶת הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן, אֲלֹא
16 הַהִסְבֵּר הוּא מְכַל־מְקוֹם לְמִרּוֹת
17 שֶׁאֵין לֵאל הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן תַּחֲלִילָה
18 אֵין עַל מַה לְהִתְעִיעֵץ, בִּין שְׁגַם
19 לְאַחֲרֵי הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן עַל
20 בְּרִיאַת הָעוֹלָם צָרִיךְ לְהִיטְתָּ
21 עֲנִין הַהִמְלָכָה אִם לְכַרְאוֹ אִם
22 לֹא, וְאַם בְּעֵת הַהִמְלָכָה
23 יוֹחֲלֵט עַל לֹא, וּמִסְקֶנָה
24 הַהִתְעִיעֻצוֹת תַּהִיָּה לֹא לְבִרְוֹא אֶת
25 הָעוֹלָם, יִהְיֶה זֶה פְּאִילֹו לֹא
26 נִתְעוֹרֵר בְּזֶה כָּלֵל וְכָלֵל (שִׁנְהוּ)
27 עֲנִין הַהִמְלָכָה שֶׁהִי זֶה הַמִּשְׁמַעוֹת
28 שֶׁל הַתְּעִיעֻצוֹת שְׁמוֹסֵר הַמִּתְעִיעֵץ
29 אֶת רָצוֹנוֹ לְזֶה שְׁנִמְלָךְ אֹתוֹ,
30 שְׂאֵם יֵאֵמַר לֹא, יִהְיֶה הָרָצוֹן
31 כְּאִילוֹ לֹא הִיָּה כָּלֵל, נִמְצָא,
32 שֶׁהִתְחַלֵּט עַל הֵן הַמִּסְקֶנָה כֵּן
33 לְבִרְוֹא אֶת הָעוֹלָמוֹת בְּעֵת
34 הַהִמְלָכָה הוּא כְּמוֹ תַּחֲלִילָה
35 הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן שֶׁהִי עַד
36 שֶׁתַּחֲקֵבֵל הַמִּסְקֶנָה כֵּן לְבִרְוֹא אֶת
37 הָעוֹלָם, הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן יִכּוֹלָה
38 לְהַתְבַּטֵּל כְּאִילוֹ לֹא הִיתָה. וְהֵינּוּ,
39 שְׁתַּחֲלִילָה הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן
40 (שִׁלְפָנֵי הַהִמְלָכָה) אֵינּוּ
41 בְּכַחֲנִית רָצוֹן בְּרוֹר וּמִשִּׁי עֲדִין
42 אֲלֹא זֶה רַק הַתַּחֲלִיל בְּלִבְד, וְלִכֵּן
43 בְּשֶׁלֶכ זֶה הֵן וְלֹא שׁוֹיִן וַיִּתְּכֵן שֶׁהַמִּסְקֶנָה תַּהִיָּה לֹא לְמַלֵּא אֶת הָרָצוֹן,
44 וְרַק עַל־יְדֵי הַהִמְלָכָה וְהַמִּסְקֶנָה שֶׁלָּה כֵּן לְבִרְוֹא עוֹלָמוֹת נַעֲשֶׂה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נחשב בעיניו, שזהו ענין ד"כי חפץ חסד הוא"16 ויש לו
- 2 רצון להשפיע ולתת מצידו (ולא בגלל החשיבות של עבודת האדם מצד
- 3 עצמה), וְעַל-יְדֵי־זֶה שעבודת הצדיקים נחשבת ותופסת מקום לגביו
- 4 יְהִיָּה בְכַח הַעֲלָאת 'מִן נוקבין' מצד הנכבדים לַפְעוּל
- 5 הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן למעלה כו'.
- 6 וְעִנֵּן זֶה שֶׁבְּהַעֲלֵם כפי שהדברים
- 7 הם בשורשם הנעלם ב'עצמות', קוֹדֶם
- 8 ה"נִמְלָךְ" לַהֲתְעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן
- 9 (שלא כפי סדר הדברים בפועל ובגלוי,
- 10 כמבואר לעיל), הוא הַטַּעַם והסיבה
- 11 עַל זֶה שֶׁבִּכְחוּ שֶׁל ה"נִמְלָךְ"
- 12 לְבַטֵּל אֶת הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן כֵּאלוֹ לֹא הִיתָה כָּלל, שְׁזָהוּ
- 13 כֵּאלוֹ לֹא הִיתָה כָּלל שְׁהָרִי
- 14 לכאורה לא מובן, מאחר שבפועל
- 15 הייתה התעוררות של הרצון, מדוע
- 16 כאשר מסקנת ה'נמלך' היא שלא למלא
- 17 את הרצון, הדבר נחשב כאילו לא היה
- 18 רצון כלל, והרי למעשה כן היה רצון,
- 19 אלא שְׁזָהוּ מִצַּד קְדִימַת
- 20 ה"נִמְלָךְ", כי בשרוש ובהעלם,
- 21 ה'נמלך' בא לפני ההתעוררות ומושרש
- 22 במקום יותר עמוק ויותר פנימי, וכיוון
- 23 שה'נמלך' נעלה יותר ועמוק יותר
- 24 מאשר הרצון, מסקנת הנמלך לשלילה
- 25 מבטלת את הרצון כאילו לא היה
- 26 מלכתחילה.
- 27 וּמִכָּל זֶה מוֹכֵן, שֶׁהַתְּעוֹרְרוֹת
- 28 הָרָצוֹן בְּאוֹר־אֵין-סוֹף אֵינוֹ
- 29 מִצַּד הָאוֹר־אֵין-סוֹף עֲצָמוֹ,
- 30 שְׁהָרִי אֵינוֹ בְּגֵדֵר רָצוֹן כָּלל
- 31 אלא מופשט מרצון מסויים ומוגדר,
- 32 אֲלֵא נַעֲשֶׂה רַק מִצַּד הַעֲלָאת
- 33 'מִן נוקבין' וכל התעוררות הרצון
- 34 היא כתוצאה מזה שעלה לפניו העונג
- 35 שעתיד להיות מעבודת הצדיקים.
- 36 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בכתוב "בְּמִים
- 37 הַפְּנִימִים לַפְּנִימִים", דְּכָשֶׁם
- 38 שֶׁהַפְּנִימִים של האדם המביט במים הַנִּרְאִים משתקפים בְּמִים אֵינִם
- 39 מִצַּד הַמִּים עֲצָמָם שלאמתו של דבר לא חל בהם שינוי ולא הפכו להיות
- 40 מים בעלי צורה מסויימת אֲלֵא פני האדם נראים במים רַק מִצַּד הַפְּנִימִים
- 41 הַמְּסַתְּפִלִים בָּהֶם, כֵּן גַּם הָרָצוֹן לעולמות בְּאוֹר־אֵין-סוֹף אֵינוֹ
- 42 מִצַּד הָאוֹר־אֵין-סוֹף עֲצָמוֹ שגם לאחר התעוררות הרצון ממשיך

- 43 להיות מופשט מכל הגדרה אֲלֵא נַעֲשֶׂה רַק מִצַּד הַעֲלָאת 'מִן
- 44 נוקבין'. וּמִזֶּה שמצד האין-סוף לא חל שום שינוי מוֹכֵן שֶׁגַם הָרָצוֹן
- 45 בְּאוֹר־אֵין-סוֹף, הוא עֲצָמוֹ הָאוֹר־אֵין-סוֹף הַפְּשוּט בְּתַכְלִית
- 46 וגם הרצון אין פירושו שיש באור אין-אין-סוף 'ציור' והגדרה מסוימת,
- 47 דְּכָשֶׁם שֶׁהַפְּנִימִים הַנִּרְאִים
- 48 בְּמִים (מִצַּד הַפְּנִימִים
- 49 הַמְּסַתְּפִלִים בָּהֶם ולא מצד המים
- 50 עצמם, כמבואר לעיל) אֵינִם מֵהוּת
- 51 דְּכָר בְּפִנִּי-עֲצָמוֹ נפרד מהמים
- 52 ונוסף עליהם אֲלֵא מֵהוּתָם הִיא
- 53 מֵהוּת הַמִּים עֲצָמָם, כֵּן גַּם
- 54 הָרָצוֹן בְּאוֹר־אֵין-סוֹף
- 55 (שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן
- 56 נוקבין') הוא עֲצָמוֹ הָאוֹר־
- 57 אֵין-סוֹף הַפְּשוּט בְּתַכְלִית ולא
- 58 מציאות נפרדת מהאין-סוף ונוספת על
- 59 האין-סוף. וּכְמוֹ-כֵן הוא בְּעִנֵּן
- 60 הַהִמְשָׁכָה וההתגלות של האור
- 61 האלוקי לְמַטָּה, וְהִינוּ, כָּללִית
- 62 גִּילּוֹי אֹר הַקּוֹ הַנִּמְשָׁךְ
- 63 מְאוֹר־אֵין-סוֹף, כמבואר בקבלה
- 64 וחסידות, לפני הבריאה היה אור האין-
- 65 סוף ממלא את כל המציאות ולא הייתה
- 66 נתינת מקום לקיום העולמות, ובצמצום
- 67 הראשון הקדוש-ברוך-הוא צמצם
- 68 וסילק את אורו הגדול הצידה, כביכול,
- 69 ונוצר חלל ומקום פנוי לעולמות, ואחר
- 70 כך חזר והאיר אור מצומצם הנמשל
- 71 לקו דק והוא תחילת 'סדר השתלשלות'
- 72 של ירידת והארת האור האלוקי
- 73 מלמעלה למטה, ועל כך מבואר כאן
- 74 שכשם שהתעוררות והעלאת 'מִין
- 75 נוקבין' המעוררת את הרצון לעולמות
- 76 היא לא דבר נפרד מהרצון עצמו אלא
- 77 חלק ממנו עצמו (כמו הצורה
- 78 המשתקפת במים שהיא חלק ממציאות
- 79 המים עצמם ולא דבר נוסף עליהם), כך
- 80 גם הארת אור הקו, כללות הגילוי מאין-סוף, שֶׁהוּא גַּם-כֵּן אוֹר־אֵין-
- 81 סוֹף וְלֹא מֵהוּת אַחֲרָת השונה ונבדלת מהאין-סוף כו', וכפי שממשיך
- 82 ומבאר.
- 83 וְהַעֲנֵן בָּזָה, שֶׁהַהִמְשָׁכָה והגילוי של האור האלוקי מלמעלה למטה
- 84 נַעֲשִׂית עַל-יְדֵי הַהֲעֲלָאָה ההתעוררות מצד הלמטה להתקרב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 ולתעלות למעלה, ואם-כן אותו האור שנעשה ומתעורר למעלה
 44 על-ידי העלאת 'מין נוקבין' מלמטה למעלה הוא האור
 45 הנמשך מלמעלה למטה בעקבות ההתעוררות, ולכן, כשם שהפנים
 46 העליונים' שנעשים על-ידי העלאת 'מין נוקבין' מלמטה
 47 למעלה אינם מהות דבר בפני-
 48 עצמו אלא הם אור-אין-סוף 1 והעלאתה, ואם-כן אותו האור שנעשה על-ידי
 49 ממש, כמבואר לעיל, כך גם 2 העלאת 'מין נוקבין' הוא האור הנמשך, ולכן,
 50 האור הנמשך מאור-אין-סוף 3 כשם שהפנים העליונים' שנעשים על-ידי
 51 בעקבות ההתעוררות שפעלה ההעלאת 4 העלאת 'מין נוקבין' אינם מהות דבר בפני-
 52 אינו מהות אחרת אלא הוא 5 עצמו אלא הם אור-אין-סוף ממש, כך גם האור
 53 אור-אין-סוף ממש. וכמו 6 הנמשך מאור-אין-סוף אינו מהות אחרת אלא
 54 שהוא במשל דהמים, 7 הוא אור-אין-סוף ממש. וכמו שהוא במשל
 55 שאותם הפנים שנעשים 8 דהמים, שאותם הפנים שנעשים במים שמהותם
 56 במים שמהותם של פנים אלו 9 היא מהות המים, הם החוזרים ונראים לאדם
 57 המשתקפים במים היא מהות 10 המים עצמם ולא מציאות אחרת,
 58 הם עצמם הם הפנים החוזרים 11 הם עצמם לאדם המסתכל
 59 ונראים לאדם המסתכל 12 במים.
 60 (ד) והנה כשם שישנו הענין ד'פנים' 13 כשם שהאור באור-אין-סוף
 61 שלפני הצמצום, כן הוא גם במדרגות שלאחר 14 הצמצום, שהפנים העליונים' הם עשר ספירות
 62 הגנוזות, והפנים התחתונים' הם עשר ספירות 15 הגלויות, עשר ספירות דאצילות. ובהקדים
 63 באור החלוק בין עשר ספירות דאצילות לעשר 16 ספירות הגנוזות. דהנה 17, עשר ספירות
 64 דאצילות נמצאות תמיד במציאות, שהרי גם 18 לפי המבאר במקום אחר 18 שכל מציאות
 65 היא מהות אחרת אלא הוא 19 הספירות היא רק בעת הפעולה וההשפעה
 66 בעולמות, כי האור והחיות שמהיה את 20 העולמות הוא מבחינת החסד, כמו שכתוב 19 כי
 67 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 21 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 20 כי
 68 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 22 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 21 כי
 69 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 23 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 22 כי
 70 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 24 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 23 כי
 71 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 25 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 24 כי
 72 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 26 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 25 כי
 73 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 27 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 26 כי
 74 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 28 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 27 כי
 75 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 29 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 28 כי
 76 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 30 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 29 כי
 77 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 31 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 30 כי
 78 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 32 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 31 כי
 79 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 33 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 32 כי
 80 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 34 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 33 כי
 81 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 35 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 34 כי
 82 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 36 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 35 כי
 83 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 37 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 36 כי
 84 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 38 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 37 כי

1 ולתעלות למעלה, ואם-כן אותו האור שנעשה ומתעורר למעלה
 2 על-ידי העלאת 'מין נוקבין' מלמטה למעלה הוא האור
 3 הנמשך מלמעלה למטה בעקבות ההתעוררות, ולכן, כשם שהפנים
 4 העליונים' שנעשים על-ידי העלאת 'מין נוקבין' מלמטה
 5 למעלה אינם מהות דבר בפני-
 6 עצמו אלא הם אור-אין-סוף 1 והעלאתה, ואם-כן אותו האור שנעשה על-ידי
 7 ממש, כמבואר לעיל, כך גם 2 העלאת 'מין נוקבין' הוא האור הנמשך, ולכן,
 8 האור הנמשך מאור-אין-סוף 3 כשם שהפנים העליונים' שנעשים על-ידי
 9 בעקבות ההתעוררות שפעלה ההעלאת 4 העלאת 'מין נוקבין' אינם מהות דבר בפני-
 10 אינו מהות אחרת אלא הוא 5 עצמו אלא הם אור-אין-סוף ממש, כך גם האור
 11 אור-אין-סוף ממש. וכמו 6 הנמשך מאור-אין-סוף אינו מהות אחרת אלא
 12 שהוא במשל דהמים, 7 הוא אור-אין-סוף ממש. וכמו שהוא במשל
 13 שאותם הפנים שנעשים 8 דהמים, שאותם הפנים שנעשים במים שמהותם
 14 במים שמהותם של פנים אלו 9 היא מהות המים, הם החוזרים ונראים לאדם
 15 המשתקפים במים היא מהות 10 המים עצמם ולא מציאות אחרת,
 16 הם עצמם הם הפנים החוזרים 11 הם עצמם לאדם המסתכל
 17 ונראים לאדם המסתכל 12 במים.
 18 (ד) והנה כשם שישנו הענין ד'פנים' 13 כשם שהאור באור-אין-סוף
 19 שלפני הצמצום, כן הוא גם במדרגות שלאחר 14 הצמצום, שהפנים העליונים' הם עשר ספירות
 20 הגנוזות, והפנים התחתונים' הם עשר ספירות 15 הגלויות, עשר ספירות דאצילות. ובהקדים
 21 באור החלוק בין עשר ספירות דאצילות לעשר 16 ספירות הגנוזות. דהנה 17, עשר ספירות
 22 דאצילות נמצאות תמיד במציאות, שהרי גם 18 לפי המבאר במקום אחר 18 שכל מציאות
 23 היא מהות אחרת אלא הוא 19 הספירות היא רק בעת הפעולה וההשפעה
 24 בעולמות, כי האור והחיות שמהיה את 20 העולמות הוא מבחינת החסד, כמו שכתוב 19 כי
 21 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 21 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 20 כי
 22 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 22 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 21 כי
 23 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 23 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 22 כי
 24 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 24 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 23 כי
 25 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 25 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 24 כי
 26 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 26 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 25 כי
 27 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 27 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 26 כי
 28 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 28 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 27 כי
 29 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 29 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 28 כי
 30 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 30 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 29 כי
 31 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 31 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 30 כי
 32 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 32 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 31 כי
 33 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 33 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 32 כי
 34 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 34 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 33 כי
 35 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 35 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 34 כי
 36 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 36 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 35 כי
 37 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 37 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 36 כי
 38 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 38 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 37 כי
 39 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 39 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 38 כי
 40 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 40 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 39 כי
 41 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 41 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 40 כי
 42 אמת עולם חסד יבנה, וכמו-כן יש צורך גם 42 במדת הגבורה במדת החסד, כמו שכתוב 41 כי

(17) בסעיף זה - שולבו כמה פרטים ממאמר ד"ה בשעה שעלה משה למרום דליל א' דחג השבועות, שלא נכללו במאמר המוגה. (18) ראה פרס שער ד (שער עצמות וכלים) פ"ב בשם הר"ד - הובא בסה"מ תרנ"ז ע' קצב. תרנ"ט ע' קפו.
 (19) תהלים פט, ג. (20) חגיגה יב, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בתמידות ללא הפסק, הנה גם מציאות העֶשֶׂר ספירות שהן
2 בעולם האצילות שֶׁעַל־יָדָן היא פְּעוּלַת הַהִתְהוּוּת של העולמות
3 וְהַשְׁפָּעָה בְּעוֹלָמוֹת, היא בתמידות. אף בְּאַמְתָּ, הנה
4 מציאות הספירות היא לא רק מצד פְּעוּלָתָן שעל ידן היא
5 ההתהוות וההשפעה, אלא
6 מציאותן של עשר הספירות היא
7 מצד עצמן²¹, וְהִינּוּ, דְּכִינּוֹ
8 שְׁעָלָה בְּרָצוֹנוֹ יִתְבַּרְךְ
9 לְהַאֲצִיל ולברוא עֶשֶׂר ספירות,
10 הנה מצד רצון זה שהוא רצון
11 תמידי יִשְׁנָה מציאות העֶשֶׂר
12 ספירות בתמידות, וְהִשְׁנִינִי
13 שְׁנַעֲשֶׂה בָּהֶם בספירות על-יְדֵי
14 עֲבוֹדַת הָאָדָם ביחס לאופן פעולתן
15 ומידת פעולתן הוא רק אם יהיה
16 תוספת אור כו' או גֶּרֶעוֹן
17 בהשפעה חס־וְשְׁלוֹם, אָבֵל
18 ההשפעה של מעשי האדם על
19 הספירות היא לא בְּנוֹגַע לְשֵׁרֶשׁ
20 וּפְנִימִיּוֹת הָעֵנִין, עֶצֶם מציאות
21 הַסְּפִירוֹת, שִׁישְׁנוֹ תְּמִיד ללא
22 שינוי.
23 וְהִנֵּה, עֶשֶׂר ספירות
24 דְּאֲצִילוֹת, שֶׁהֵן עֶשֶׂר ספירות
25 הַגְּלוּיּוֹת, כפי שהן מציאות גלויה,
26 שְׁנִמְצָאוֹת תְּמִיד בְּמַצִּיאוֹת
27 שקיימים תמיד כמציאות ניכרת
28 וּמוֹגֵדֶת, שֶׁרִשָּׁן מֵעֶשֶׂר ספירות
29 הַגְּנוּזוֹת שְׁאִינָן נִמְצָאוֹת
30 בְּמַצִּיאוֹת כָּלֵל, שקיימות
31 כמציאות לא ניכרת ולא מוגדרת,
32 שְׁלֹכָן²² הנה גם הַמְּשָׁלֵל²³
33 דָּאֵשׁ שֶׁבְּצוּר אֵבֶן הַחֲלָמִישׁ
34 שֶׁהוּא בְּהֶעֱלֵם שְׁאִינוֹ
35 בְּמַצִּיאוֹת שֶׁם האש קיימת בהעלם
36 שאינו מציאות ניכרת וּמוֹגֵדֶת
37 [שְׁלֹכָן, גם אם יהיה האבן שיש
38 בתוכה אש בהעלם מִשְׁוֹף זְמַן רַב
39 בְּתוֹךְ הַמַּיִם, לא יוֹגֵרַע
40 מְאוּמָּה כֹּחַ הָאֵשׁ שֶׁבּוֹ וְעִדִּין
41 האש קיימת באבן (בהעלם) בדיוק כמו
- לפני שהכניסו את האבן לתוך מים (ולא כמו הָאֵשׁ שֶׁבְּנִחְלָתָהּ, שֶׁאֵף
שְׁאִין פֶּאֶן שְׁלֵהֶבֶת בְּגִילּוּי, אֵלָא הָאֵשׁ היא בְּהֶעֱלֵם בְּתוֹךְ
הַנִּחְלָתָהּ ואם כן לכאורה יש דמיון בין האש שבצור החלמיש לאש שבנחלת,
אבל לאמתו של דבר יש הבדל גדול מאד ביניהם כי ההעלם של האש
שבנחלת הרי זה הֶעֱלֵם שִׁישְׁנוֹ
בְּמַצִּיאוֹת מציאות שלא נראית
וניכרת בגלוי והיא נעלמת אבל
מציאות ניכרת וּמוֹגֵדֶת, וְלֹכֵן יִכְבֶּה וְכִכָּה
האש שבנחלת בְּמַיִם), וְהִינּוּ לְפִי
שְׁאִינוֹ האש שבצור החלמיש
מציאות אֵשׁ, אֵלָא רַק כֹּחַ
הַחֹם כו', ואילו כשמדובר על
עשר ספירות הגנוזות, הרי ההעלם
והעדר המציאות הם עד כדי כך שגם
עניין האש שבצור החלמיש אִינוֹ
מִשָּׁל מְכוּן מתאים והולם בדיוק
לְעֶשֶׂר ספירות הַגְּנוּזוֹת,
שְׁאִינָן נִמְצָאוֹת בְּמַצִּיאוֹת
כָּלֵל.
וְהַמְּשָׁל²² לִזֶּה לעשר ספירות
הַגְּנוּזוֹת שקיימות בהעלם מוחלט ולא
מוגדרות כמציאות הוא מְעַנֵּן
הַשְּׂמוֹת, כְּמוֹ שֶׁם הָאָדָם כְּמוֹ
ראובן, שְׁמוֹעֵן וְכוּ', שְׁקוּדָם
שְׁקוּרָאִים אוֹתוֹ בְּשִׁמוֹ, לפני
שְׁעוֹשִׂים שִׁימוֹשׁ בְּשֶׁם אֵין הַשֵּׁם
נִמְצָא בּוֹ כָּל־כֶּף ולמרות שזה
שְׁמוֹ, הֵשֶׁם לא נחשב למציאות
ממשיה, וְהִינּוּ, שֶׁאֵף שִׁישְׁנוֹ
עֵנִין הַשֵּׁם מֵצֵד עֶצֶם נִפְשׁוֹ
בְּשִׁרְשׁוֹ וּמְקוּרֹוֹ, וְעַל־כֵּל־
פְּנִים מֵצֵד הָאֶרֶץ הַנִּפְשׁ
שְׁמִחָה אֶת הַגּוֹף, כלומר,
למרות שלשם יש שורש ומקור בעצם
הנפש, או לפחות בחלק הנחות יותר
של הנפש, שהוא הארה בלבד מהעצם,
ואם כן השם הוא לא דבר חיצוני
הנפרד לחלוטין מהנפש עצמה, מְכַל־
מְקוֹם אֵין הַשֵּׁם בְּבַחֲיַנָּה
מַצִּיאוֹת בְּנִפְשׁ וְקִיּוּמוֹ בְּנִפְשׁ הוא
בתור מציאות ממשיה מוגדרת,

(21) פרס שם פ"ג וסה"מ שם. (22) ראה תו"א ויחי קג, ג. המשך תרס"ו ע' קפג ואילך. סה"מ תרנ"ט ע' קפד ואילך. עטר"ת ע' רל. (23) פרס שער ה (שער סדר האצילות) פ"ד.

ביאור בדרך אפשר

47 וְזֶהוּ שֶׁם הָאָדָם שָׁבוּ הוּא נִקְרָא מִשָּׁל הוֹלָם לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת,
48 שְׁאֵינָן בְּבַחֲבִינָת מְצִיאוֹת כָּלָל, כְּמוֹ הַשְּׁמוֹת, וְנִעְשִׂים מְצִיאוֹת
49 מוּגֵדֶרֶת רַק עַל־יְדֵי הַקְּרִיָּאָה וְהַעֲלָאָת 'מִיָּן נוֹקְבִין' מִלְּמִטָּה כו',
50 כְּמוֹכָא רַעֲלִי.

51 וְהַמִּשָּׁל עַל זֶה (שְׁמִצִּיאוֹת

52 הַדְּבָר נִעְשִׂית עַל־יְדֵי

53 הַקְּרִיָּאָה וְכַאֲמוֹר כֵּן הוּא בְּמִשָּׁל

54 מַעֲנִיָּן הַשֵּׁם וְגַם בְּנִמְשָׁל בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת

55 הַגְּנוּזוֹת) הוּא מְקִרְיָאָת שֵׁם

56 חֲכָם כַּאֲשֶׁר מְשַׁבְּחִים אִדָּם בְּתוֹרָה

57 'חֲכָם' וְכִי־צָא בָּזָה בְּתַאֲרוֹם נוֹסְפִים

58 שֶׁל שִׁבְחָה, כִּידְעָה בְּעִנְיָן פְּעוּלָתָם

59 שֶׁל הַהִילּוּלִים וְהַתְּשַׁבְּחוֹת,

60 שְׁעַל־יְדֵי־זֶה שְׁמִשְׁבָּחִים אֶת

61 הָאָדָם שֶׁהוּא חֲכָם גְּדוֹל כו',

62 הֵנָּה גַּם בְּהִיּוֹתוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל

63 הַבְּדִלָּה (אֶפְגַּעְטְרָאָנָן מְרוּמָם

64 וְנִבְדֵּל) מַעֲנִיָּן הַחֲכָמָה, אִזִּי

65 כְּתוּצָא מִכָּךְ מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ כִּי־חֲכָם,

66 מְעוֹרְרִים וּמְגַלִּים אֶצְלוֹ אֶת

67 כַּחַ הַחֲכָמָה הַנִּעְלָמָה אֲצֵלוֹ

68 בְּעוֹמֵק נִפְשׁוֹ כו', וְעַד לִכְחַ

69 הַשִּׁכְלָה הַיְּהוּלִי הַעֲצָמִי עַד לְאוֹתָהּ

70 דְּרָגָה פְּנִימִית וְעוֹמֵקָה בְּנִפְשָׁה שִׁבְחָה אֵין

71 כּוֹחַ גָּלוּי שֶׁל שִׁכְלָה אֵלָּא כֹּחַ עִנְיָן הַשִּׁכְלָה

72 קִיָּם בְּתוֹרָה כּוֹחַ עֲצָמִי שֶׁל אִפְשָׁרוֹת

73 לְשִׁכְלָה. וְזֶהוּ מֵה שְׁמִצִּינִי

74 שְׁתַּלְמִידֵי רַבִּי שְׁמִעוֹן בֶּן

75 יוֹחָאי הָיוּ מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ

76 בְּכַמָּה שְׁבָחִים גְּדוּלִים בְּיִתְרוֹ,

77 שֶׁהוּא בְּכָרִי לְעוֹרֵר אֶצְלוֹ אֶת

78 הַכּוֹחוֹת הַנִּעְלָמִים בְּעוֹמֵק פְּנִימִיּוֹת

79 נִפְשׁוֹ כְּדֵי שִׁיבּוּאוֹ לִידֵי גִילּוּי, וְעַל־

80 יְדִידִיּוֹת פְּעֻלָּתוֹ תַּלְמִידֵיּוֹ שֶׁל רִשְׁבִּי

81 שְׁגִילָה לָהֶם סוּדוֹת הַתּוֹרָה

82 נִפְלָאִים בְּיִתְרוֹ, שְׁמִצִּד־עֲצָמָם

83 סוּדוֹת אֵלּוּ הֵם אֵינָם בְּגֵדֵר

84 הַשְּׁפָעָה אֵלָּא נִעְלָמִים לְגַמְרֵי נִעְלָמִים

85 מְכַדִּי לְדוֹת וּלְבָאוֹ לִידֵי גִילּוּי, וְעַד

86 שְׁאֵינָם בְּגֵדֵר בְּגֵדֵר גִּילּוּי אִפְּיִלּוֹ

87 לְעֲצָמָם כְּלוֹמֵר, סוּדוֹת נִעְלָמִים

88 בְּעוֹמֵק וּפְנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ שֶׁל רִשְׁבִּי

89 שְׁמִצִּד עֲצָמָם נִוְעָדוּ לְהִישָׁר בְּהַעֲלֵם

90 וְלֹא לְהַתְּגַלּוֹת אִפְּיִלּוֹ לְרִשְׁבִּי עֲצָמָם, אֲבָל עַל יְדֵי שֶׁהַתַּלְמִידִים הִילְלוּ וְשִׁיבְּחוּ

91 אוֹתוֹ, גַּם דְּבָרִים אֵלֶּה בָּאוּ לִידֵי גִילּוּי. אֵלָּא שְׁבָמִשָּׁל מֵאִמִּית שְׁבָחִים

92 וְהוֹלָדִים עַל הַחֲכָם, יִשְׁנֻ קִיָּם כְּכָר עִנְיָן הַחֲכָמָה בְּהַעֲלֵם בְּעוֹמֵק

ביאור בדרך אפשר

1 אִפְּיִלּוֹ לֹא כְּמוֹ כּוֹחוֹת הַיְּהוּלִיִּים הַעֲצָמִיִּים, כּוֹחוֹת הַנִּפְשָׁה קִיָּמִים
2 תַּחֲלִילָה בְּנִפְשָׁה עֲצָמָה בְּתוֹרָה כּוֹחוֹת הַיְּהוּלִיִּים עֲצָמִיִּים, הֵינִי אִפְשָׁרוֹת וְפּוֹטֵנְצִיָּאל
3 לְכּוֹחַ וּבְמַצֵּב זֶה הֵם 'עֲצָמִיִּים' וְנִעְלָמִים וְלֹא מוּגֵדֶרֶת (וּרְקָה בְּשִׁלְבַּת הַרְבֵּה יוֹתֵר
4 מֵאוּחֵר הֵם מִתְּגַלִּים כְּכּוֹחוֹת עִם מְצִיאוֹת מוּגֵדֶרֶת) שְׁלֹכָן כִּיּוֹן שְׁקִיּוּמוֹ שֶׁל

5 הַשֵּׁם בְּנִפְשָׁה עֲצָמָה אֵינִי 'בְּבַחֲבִינָת

6 מְצִיאוֹת', אֵינִי נִכְרַ וְנִכְרַשׁ בּוֹ

7 בְּאִדָּם הַשֵּׁם כָּלָל, וְהֵינִי שְׁאֵינִי

8 מְרַגֵּשׁ שׁוֹם צוֹרֶךְ וְשׁוֹם עִנְיָן

9 בְּשֵׁם (מְלִכְדָּה לְמַעַט מֵה שְׁעַל־

10 יְדֵי הַשֵּׁם הוּא הָאָדָם נִפְנָה

11 לְקוֹרְאִיו, וְזֶה גּוֹפָא שְׁנִפְנָה כְּשֶׁקּוֹרְאִים אוֹתוֹ

12 שְׁנִפְנָה כְּשֶׁקּוֹרְאִים אוֹתוֹ

13 בְּשִׁמּוֹ דְּרָקָא אֵינִי מִהוּוֶה הוֹכַחָה

14 שֶׁאֵין הַשֵּׁם קָשׁוּר בְּעֵצָם מְצִיאוֹתוֹ, אֵלָּא

15 הוּא רַק בְּגִלְלָה שְׁהוֹסְכָם

16 וְהוֹרְגָל אֶצְלוֹ שֶׁהוּא שְׁמוֹ

17 אֲשֶׁר יִקְרָאוּ לוֹ, וְהֵינִי שֶׁהֵשֵׁם

18 אֵינִי אֵלָּא סִימָן שֶׁהוֹרָא

19 מִתְּכַפֵּן אֵלָּיו וְלֹא לְמִשְׁהוֹ אַחֵר,

20 וְלִכְּנָה נִפְנָה הָאָדָם שְׁקָרָא בְּשִׁמּוֹ

21 אֵלָּיו אֵל הָאִישׁ שְׁקָרָא לוֹ בְּשִׁמּוֹ

22 בְּכָל עֲצָמּוֹתָיו וְלֹא רַק חֵלֶק מִמֶּנּוּ

23 פּוֹנֶה וְנִעֲנֶה לְקִרְיָאָה, אֲבָל כֹּחַ זֶה,

24 כּוֹלֵל הַעוֹבְדָה שֶׁהָאָדָם פּוֹנֶה לְמִי שְׁקָרָא

25 בְּשִׁמּוֹ בְּכָל עֲצָמּוֹתָיו, הִרִי זֶה לֹא

26 בְּאוֹפֶן שְׁנִפְנָה אֶצְלוֹ אֲצֵל הָאָדָם

27 הַפּוֹנֶה שֶׁהֵשֵׁם נִוְגַע לְעֵצָם

28 נִפְשׁוֹ, אוֹ עַל־כָּל־פְּנִיָּם לְפָחוֹת

29 לְהָאֵרֶת הַנִּפְשָׁה שְׁמִיחָה אֶת

30 הַגּוֹפָן, וְלֹא כְּמוֹ הַכּוֹחוֹת

31 הַעֲצָמִיִּים שֶׁל הַנִּפְשָׁה, הֵינִי הַכּוֹחוֹת

32 כְּפִי שֶׁהֵם עִדִּין בְּעֵצָם הַנִּפְשָׁה וְלֹא בָּאוּ

33 לִידֵי גִילּוּי וּבִיטוּי, שְׁאֵי־אִפְשָׁר

34 לְזַמֵּר שְׁאֵינִי מְרַגֵּשׁ בָּהֶם

35 שׁוֹם עִנְיָן, שֶׁהִרִי מוֹכֵן שְׁאֵי־

36 אִפְשָׁר לֹא יִכּוּלִים לְהִיּוֹת לְנִפְשָׁה

37 כּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים הַפּוֹעֵלִים בְּצוּרָה

38 גְּלוּיָה וְנִיכְרָת אֵלָּא־אִם־כֵּן יִשְׁנָם

39 תַּחֲלִילָה בְּנִפְשָׁה עֲצָמָה הַכּוֹחוֹת

40 הַנִּעְלָמִים הַעֲצָמִיִּים שֶׁהֵם שׁוֹרֵשׁ

41 וּמְקוֹר הַכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים, מֵה־שְׁאֵי־

42 כֵּן בְּשֵׁם אֵינִי מְרַגֵּשׁ הָאָדָם

43 שֶׁהוּא שְׁמוֹ שׁוֹם צוֹרֶךְ וְעִנְיָן

44 כָּלָל, לְפִי שְׁאֵינִי בּוֹ בְּבַחֲבִינָת מְצִיאוֹת כָּלָל וְכַאֲמוֹר, לְמִדָּת

45 שֶׁהֵשֵׁם בְּחִלּוּט קִיָּם וְאֵין מְשַׁמֵּשׁ לְעִנְיָנִים מְסוּיָמִים, קִיּוּמוֹ אֵינִי 'בְּבַחֲבִינָת

46 מְצִיאוֹת'.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- נפשו של החכם, ופעולת קריאת שם חכם היא רק שכיבא הדבר
 שכבר קיים מן ההעלם אל הגילוי, מה-שאין-פן למעלה
 באלוקות, הנה כל מציאות הספירות שהם כוחות אלוקיים בעלי
 מציאות מוגדרת נעשית רק על-ידי הקריאה בו, ולפני-זה קודם
 הקריאה (שהיא עניין 'העלאת מין
 נוקבין' מלמעלה) אין מציאות
 של ספירות אפילו בהעלם,
 כי-אם אלא עניין הספירות קיים רק
 כמו שמות, שאינם בבחינת
 מציאות בנפש, אפילו לא
 כמו כחות היוליים העצמיים,
 כנזכר לעיל²⁴.
 אמנם באמת הנה גם המשל
 לאופן המציאות של עשר ספירות
 הגנוזות משם האדם אינו משל
 מכון מתאים והולם לגמרי ועדיין
 יש הבדל בין המשל לנמשל, כי
 במשל, בעניין שם האדם, גם קודם
 שקוראים לאדם בשמו, ישנו
 ענין השם מצד עצם נפשו,
 ועל-כך-פנים מצד הארת
 הנפש המכחיה את הגוף,
 כאמור לעיל, שלכן כיוון שבעצם יש
 לשם שורש ומקור בעומק הנפש
 צריכים לקרותו לאדם זה בשם
 זה דוקא, אלא שאינו
 בבחינת מציאות כל-כך אלא
 שהשם קיים בצורה שאינה מוגדרת
 לגמרי כ'מציאות', שלכן אינו נבר
 ונרגש השם בו באדם כלל,
 כמבואר לעיל, מה-שאין-פן
 עשר ספירות הגנוזות שהן
 בתכלית הפשיטות לגמרי
 מציאות מופשטת לחלוטין, ללא כל
 'ציור' והגדרה כלל, הרי זה כמו
 האדם קודם שנותנים לו
 שם, שאז אין לשם מציאות
 כלל. ועל זה על כך שעשר
 ספירות הגנוזות שאינם בבחינת
 מציאות כלל הופכות להיות שורש
 ומקור לספירות מוגדרות (עשר
 ספירות דאצילות) נאמר "כמים הפנים לפנים", הינו שעל-ידי
- העלאת 'מין נוקבין' ד'פנים התחתונים' שהם עשר
 ספירות דאצילות שהן מצידם מתעוררות להתעלות מלמטה למעלה
 ולהתקרב למקורם, נעשים 'פנים העליונים' דעשר ספירות
 הגנוזות שמצד עצמן אין הן מציאות כלל, להיות מקור להמשכת
 האור האלוני הגנוז והנעלם, לדרת
 ולהתגלות ולהאיר בעשר ספירות
 דאצילות. והינו, שגם לאחר
 הצמצום כאשר לצורך התהוות
 העולמות מאיר אור מצומצם הנמשל
 ל'קר' דק, הנה מציאות עשר
 ספירות הגנוזות היא על-ידי
 העלאת 'מין נוקבין' מעשר
 ספירות דאצילות, כי בחינת
 הכתר שלמעלה מעשר ספירות
 דאצילות (כשם שכתר כפשוטו הוא
 מעל לראשו וכל גופו של האדם)
 הוא פשוט בתכלית מציאות
 מופשטת לגמרי ללא כל 'ציור'
 והגדרה ואין בו ב'כתר' שום
 ציור דמות וגוון צבע דעשר
 ספירות, ורק על-ידי העלאת
 'מין נוקבין' מעשר ספירות
 דאצילות נעשה בו ב'כתר' עשר
 ספירות הגנוזות, והעשר
 ספירות הגנוזות למרות שנוצרו
 כתוצאה מהעלאת מעשר ספירות
 המוגדרות הן גם-כן בבחינת
 פשיטות ואין בהן שום 'ציור'
 וגוון' שמאפיינים מציאות מוגדרת,
 ומקדם מעשר ספירות הגנוזות
 נמשך האור בעשר ספירות
 דאצילות שהוא עולם האצילות,
 למרות שהספירות שבו הן כן בבחינת
 מציאות מוגדרת, גם בבחינת
 אין-סוף, והינו, שהן מהות
 אחת כלומר, לאמתו של דבר, עשר
 ספירות הגנוזות ('פנים העליונים')
 ועשר ספירות דאצילות ('פנים
 התחתונים') הם מהות אחת כי בסופו
 של דבר שני העניינים הם 'אין סוף'
 (ולכן הכתוב משווה בין שני סוגי
 ה'פנים' ואומר "כמים הפנים לפנים").

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וימַשִּׁיף בַּתּוֹב "כֵּן לֵב הָאָדָם" (כמים הפנים לפנים), "כֵּן לֵב הָאָדָם
2 לְאָדָם", דְּקָאֵי עַל שְׁתֵּי בַחֲנִינֹת 'אָדָם', 'אָדָם
3 עֲלֵאָה' אָדָם עֲלִיָּן וְ'אָדָם תַּתָּאָה' אָדָם תַּתְּתֹן, 'אָדָם עֲלֵאָה' הוּא
4 בַּחֲנִינֹת 'זְעִיר אֲנָפִין' הַמִּידוֹת הַעֲלִיּוֹת הַנִּקְרָאוֹת 'פָּנִים זַעֲרוֹת' (כִּי הָאֹר
5 הַמֵּאִיר בָּהֶן הוּא 'קֹטָן' וּמוֹעֵט לַגִּבִּי
6 הָאֹר הַמֵּאִיר בְּמוֹחִין), וְ'אָדָם
7 תַּתָּאָה' הוּא בַּחֲנִינֹת סְפִירוֹת
8 הַמְּלָכוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּכִרְיָאָה־
9 יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה שְׁלוֹשֶׁת הָעוֹלָמוֹת
10 שֶׁלֹּמֶטָה מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת בָּהֶם
11 הַנִּבְרָאִים הֵם בְּבַחֲנִינֹת מִצִּיּוֹת מוֹגֵדֶרֶת.
12 וְעֵנִין "לֵב הָאָדָם לְאָדָם"
13 הוּא בַּחֲנִינֹת הַעֲלֵאָה הַתַּעֲלוֹת
14 'מִן נֹקְבִין' הַתַּעֲרוּרוֹת מִלִּמְטָה
15 דְּכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה עֲלֵיוֹת
16 לְבַחֲנִינֹת 'זְעִיר אֲנָפִין'
17 דְּאֲצִילוֹת, שְׁעַל־יְדֵיָּה
18 כְּתוּצָה מִהַתַּעֲלוֹת זוֹ נַעֲשֶׂה בַּחֲנִינֹת
19 הַפָּנִים גַּם בְּבַחֲנִינֹת 'אָדָם
20 עֲלֵאָה' לְהִיּוֹת מְבַחֲנִינֹת זוֹ ('זְעִיר
21 אֲנָפִין', הַמִּידוֹת) הַהִמְשָׁכָה הָאֵרָה
22 מִלִּמְעַלָּה לִמְטָה
23 לְכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה, וְהֵינּוּ,
24 שֶׁגַּם הַהִמְשָׁכָה בְּכִרְיָאָה־
25 יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה הִיא אֱלֻקוֹת
26 מִמֶּשׁ כְּמוֹ עוֹלָם הָאֲצִילוֹת עֲצוּמָה.
27 וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית
28 שֶׁל דְּבָרֵי הַכְּתוּב "כְּפָמִים הַפָּנִים
29 לְפָנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם",
30 דְּכָשֶׁם שֶׁ'מִּים הַפָּנִים
31 לְפָנִים" אֵינָם מֵהוּת אַחֶרֶת
32 כִּי, כֶּשֶׁם שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁכֶּשֶׁם הַפָּנִים
33 הַמִּשְׁתַּקְפּוֹת בָּמִים, בַּעֲקֻבוֹת הַסְּתַכְלוֹת
34 הָאָדָם בָּמִים אֵינָם מֵהוּת אַחֶרֶת מֵהֵמָּה
35 ה'פְּשׁוּטִים' עֲצוּמָה וְכֵן גַּם בְּנִמְשָׁל, מֵה
36 שֶׁנִּפְעַל וּמִתְעוֹרֵר לִמְעַלָּה בַּעֲקֻבוֹת
37 הַהֶעֱלָאָה מִלִּמְטָה אֵינָם מֵהוּת אַחֶרֶת,
38 וְכַמְּבֹאֵר לַעֲלִיל בְּאִרְכּוּת, הַדְּבָרִים
39 נִכּוּנִים הֵן לְפָנֵי הַעֲצוּמָה
40 (כְּרִצּוֹן דְּאוּר־אֵין־סוֹף לְבִרְוֹא
41 עוֹלָמוֹת שְׁעַל־יְדֵי הַעֲלֵאָה 'מִן
42 נֹקְבִין' דְּ'כָמִי נִמְלֹךְ',
43 וְהַמְשָׁכָה הַקּוֹ), וְהֵן לְאַחֵר
- 1 (ה) וימַשִּׁיף בַּתּוֹב "כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם",
2 דְּקָאֵי עַל שְׁתֵּי בַחֲנִינֹת 'אָדָם',
3 'אָדָם עֲלֵאָה' וְ'אָדָם תַּתָּאָה', 'אָדָם עֲלֵאָה' הוּא
4 בַּחֲנִינֹת 'זְעִיר אֲנָפִין', וְ'אָדָם תַּתָּאָה' הוּא בַּחֲנִינֹת
5 הַמְּלָכוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה.
6 וְעֵנִין "לֵב הָאָדָם לְאָדָם" הוּא בַּחֲנִינֹת הַעֲלֵאָה
7 'מִן נֹקְבִין' דְּכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה לְבַחֲנִינֹת
8 'זְעִיר אֲנָפִין' דְּאֲצִילוֹת, שְׁעַל־יְדֵיָּה נַעֲשֶׂה
9 בַּחֲנִינֹת הַפָּנִים בְּבַחֲנִינֹת 'אָדָם עֲלֵאָה' לְהִיּוֹת
10 הַהִמְשָׁכָה מֵאֲצִילוֹת לְכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה,
11 וְהֵינּוּ, שֶׁגַּם הַהִמְשָׁכָה בְּכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה
12 הִיא אֱלֻקוֹת מִמֶּשׁ. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ "כְּפָמִים הַפָּנִים
13 לְפָנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם", דְּכָשֶׁם שֶׁ'מִּים
14 הַפָּנִים לְפָנִים" אֵינָם מֵהוּת אַחֶרֶת כִּי, הֵן לְפָנֵי
15 הַעֲצוּמָה (כְּרִצּוֹן דְּאוּר־אֵין־סוֹף שְׁעַל־יְדֵי
16 הַעֲלֵאָה 'מִן נֹקְבִין' דְּכָמִי נִמְלֹךְ), וְהַמְשָׁכָה
17 הַקּוֹ), וְהֵן לְאַחֵר הַעֲצוּמָה (כְּרִצּוֹן דְּאוּר־אֵין־סוֹף
18 הַגְּנוּזוֹת וְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת), כְּמוֹ־כֵן נִמְשָׁךְ
19 גַּם בְּנוֹגַע לְאֲצִילוֹת וּכְרִיָּאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה, "לֵב
20 הָאָדָם לְאָדָם" וְהֵינּוּ, שֶׁ'כְּפָמִים הַפָּנִים לְפָנִים"
21 הוּא (לֹא רַק דּוֹגְמָא, אֲלֵא גַּם) סְבָה שְׁעַל־יְדֵיָּה
22 נִמְשָׁךְ כֵּן גַּם בְּנוֹגַע לְאֲצִילוֹת וּכְרִיָּאָה־יִצְרֵה־
23 עֲשִׂיָּה], שֶׁגַּם הַהִמְשָׁכָה בְּכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה
24 הִיא אֱלֻקוֹת מִמֶּשׁ. וְהַחֲדוּשׁ בְּזֶה, דְּעַם הִיּוֹת
25 שְׁבִין אֲצִילוֹת לְכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה יֵשׁ פְּרָסָא
26 שְׁמִפְסָקָת וּמַעֲלָמָת, מְפַל־מְקוֹם עַל־יְדֵי הַעֲלֵאָה
27 'מִן נֹקְבִין' יוֹמֶשֶׁךְ גַּם בְּכִרְיָאָה־יִצְרֵה־עֲשִׂיָּה
28 גִּילּוֹי אֱלֻקוֹת מִמֶּשׁ, עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הַהִמְשָׁכָה
29 שְׁנִמְשָׁכָת עַל־יְדֵי הַפְּרָסָא שְׁבִין אוּר־אֵין־סוֹף
30 הַמַּאֲצִיל אֶל הַנְּאָצִלִים שְׁנִקְרָאת "אֲבִנֵי שִׁישׁ
31 טָהוֹר"²⁵, שְׁאֲבָן שִׁישׁ טָהוֹר נִרְאֶה לְעֵין הָרוּאָה
32 כְּמַהוּת הַמִּים²⁶, שְׁבָהֶם נִרְאִים פָּנֵי הַמְּסַתְּפֵל כְּפִי
33 וְהַמְשָׁכָה הַקּוֹ), וְהֵן לְאַחֵר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 [מבהיק כמים צלולין, רש"י] אל תאמרו מים מים [יש כאן איך נלך, רש"י]
 - 2 משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיניי, שְׂבָהֶם במים נִרְאִים פְּנֵי
 - 3 הַמִּסְתַּכֵּל כְּפִי שֶׁהֵם מֵהוּת הַמַּיִם מִמֶּשׁ ולא דבר נפרד מהמים
 - 4 ונוסף עליהם, שְׂעַל זֶה אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא לְחֻבְרִי שֶׁנִּכְסַּס עִמּוֹ
 - 5 ל'פרדס' "כְּשֶׁתִּגְעִיעוּ לְמָקוֹם
 - 6 אֲבָנִי שִׁישׁ טָהוֹר, אֵל תֹּאמְרוּ
 - 7 מַיִם מַיִם" ²⁵ פעמיים, הֵינּוּ ²⁷,
 - 8 שְׂאִינִם שְׁנֵי אוֹפְנֵי מַיִם, אֵלָּא
 - 9 הַפְּנִים הַמְּבִטִּים בְּמִים וְהַפְּנִים הַנִּרְאִים
 - 10 מִהֶמֶם, מֵהוּת אַחַת וְכֵן בְּעֵינֵינוּ,
 - 11 הַהֲתַעֲלוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת בְּרִיאַת-יְצִירָה
 - 12 עֲשִׂיהַּ לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת גּוֹרֶמֶת הַמִּשְׁכָּה
 - 13 מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאַת
 - 14 יְצִירָה-עֲשִׂיהָ עַד שִׁיהִי מֵהוּת אַחַת
 - 15 כִּיוּן שֶׁגַם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאַת-יְצִירָה
 - 16 עֲשִׂיהַּ יִהְיֶה גִילּוֹי אֲלוֹקוֹת מִמֶּשׁ.
 - 17 (ו) וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן מֵאֲמַר
 - 18 "וְלֹא-בְּמִדְרַשׁ רַבָּה הַנִּלְ" (לעיל
 - 19 בְּסֵפֶר ב',) גְּדוֹל כּוֹחַם שֶׁל נְבִיאִים
 - 20 "שֶׁמִּדְּמִין צוּרָה נִבְרָא לְיוֹצְרָהּ
 - 21 בּוֹרָא, שֶׁאֲנֵאמַר בְּמִרְכַּבָּה הָעֲלִיוֹנָה
 - 22 שֶׁרָאָה יִחְזָקֵאל הַנְּבִיא וְעַל דְּמוּת
 - 23 הַכֶּסֶּף דְּמוּת כְּמִרְאָה אָדָם
 - 24 עָלָיו מִלְּמַעְלָה", שֶׁהוּא עֲנִין
 - 25 'צִיּוֹר אָדָם' לְמַעְלָה וְהַנְּבִיא
 - 26 אֹמֵר שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ 'צִיּוֹר, דְּמוּת, שֶׁל
 - 27 אָדָם.
 - 28 וְהָעֲנִין בָּזָה, דְּכֶשֶׁם שְׂבָמִים
 - 29 כְּפֶשׁוּטִם מַיִם גִּשְׁמִיִּים, נִרְאִים
 - 30 פְּנֵי הָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בָּהֶם
 - 31 בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין חֲלוּק הַבֵּדֵל בֵּין
 - 32 פְּנֵי הָאָדָם לְפָנִים הַנִּרְאִים
 - 33 בְּמִים וְשִׁנְיָהֵם נִרְאִים שׁוּיִם, כִּין
 - 34 שֶׁכֵּל הָעֲנִינִים שְׂבָמִי הָאָדָם
 - 35 מִשְׁתַּקְּפִים (שְׁפִיגְלֵעֵן זִיף
 - 36 אָפ) בְּפָנִים הַנִּרְאִים בְּמִים עַד
 - 37 כְּדִי כֵךְ שֶׁכֵּל צוּרְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם נִרְאִית
 - 38 בְּמִים, כֵּן הוּא גַם בְּמִים
 - 39 הָעֲלִיוֹנִים, שֶׁהוּא עֲנִין
 - 40 הַפְּשִׁיטוֹת הָעֵדֶר הַצִּיּוֹר 'דָּאוֹר-
 - 41 אֵין-סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִ'צִּיּוֹר
 - 42 אָדָם', שְׂעַל-יְדֵי הָעֲלָאָת 'מִן
 - 43 נּוֹקְבִין' שְׂעַלָּה לְפָנֵי הַתַּעֲנוּג
- שְׂבָבֻדָּת הַצִּדִּיקִים, "בְּמִי נִמְלֹךְ" כּו' (שְׂעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה) הַתַּעֲוִרֻת הַרְצוֹן הָעֲלִין לְבִרְוֹא עוֹלָמוֹת), נַעֲשִׂים לְמַעְלָה עֲנִין שֶׁל כָּל הַמִּדְרָגוֹת שְׂבָבֻדָּה, 'רַעוּתָא דְּלִבָּא' רַצוֹן הֵלֶב וְאַהֲבָה וְיִרְאָה וּמוֹחִין וּמִדּוֹת בְּכָלֵל, שְׂזָהוּ כְּלָלוֹת הָעֲנִין דְּ'צִיּוֹר אָדָם', עֶשֶׂר סְפִירוֹת כְּלֹמֶר, כֹּאשֶׁר יֵשׁ הַתַּעֲוִרֻת מִלְּמַטָּה לְהַתַּעֲלוֹת לְאֲלוֹקוֹת, מִתַּעֲוִיר לְמַעְלָה הָעוֹנֵג מַעֲבֻדָּת הַצִּדִּיקִים, וְכִיוּן שְׂבָבֻדָּת הַצִּדִּיקִים מְוֹרֶכֶת מַעֲנִינִים בְּחוֹכֵן מְקַבֵּל לְחוֹכֵן שֶׁל עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת (מוֹחִין, מִידוֹת, אַהֲבָה וְיִרְאָה), הִרִי זֶה פּוֹעֵל לְמַעְלָה עֲנִינִים אֵלּוֹ וְעַל יְדֵי זֶה נִהְיָ לְמַעְלָה 'צִיּוֹר אָדָם' וְזוֹ הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל דְּבָרֵי הַמִּדְרַשׁ אֹדוֹת הַדְּמִיוֹן בֵּין הַצּוּרָה (עֲנִינִי עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בְּנִבְרָאִים, עֲבֻדָּת הַצִּדִּיקִים) לְיוֹצְרָהּ (עֲנִינִי עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת כְּפִי שֶׁהֵם אֲצֵל הַבּוֹרָא, בְּאֵין-סוֹף). וְמָה שֶׁאֲנֵאמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ "מִדְּמִין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ", "מִדְּמִין" דִּיקָא וְדִיקָא וְאֵמַר 'מִדְּמִין', לְשׁוֹן דְּמִיוֹן, דְּמִשְׁמַע שֶׁאֵין זֶה שׁוּוֹה מִמֶּשׁ בְּאֵמָת, הִרִי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַפְּנִים הַנִּרְאִים וּמִשְׁתַּקְּפִים בְּמִים אֵינֶם מֵהוּת דְּבָר כְּפִנִי עֲצָמוֹ נִפְרָד מֵהֶם, אֵלָּא הֵם מֵהוּת הַמַּיִם עֲצָמָם, וְעַל-דִּרְךָ-זֶה בְּנִמְשָׁל, שֶׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת ('צִיּוֹר אָדָם') שְׂנַעֲשׂוּ עַל-יְדֵי הָעֲלָאָת 'מִן נּוֹקְבִין' הֵם בְּחִינַת אוֹר-אֵין-סוֹף מִמֶּשׁ וְגַם לְאַחֵר שֶׁהָעֲלָאָה מִלְּמַטָּה פְּעֵלָה בּו 'צִיּוֹר' שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת, עֲדִין הוּא נִשְׂאָר אֵין-סוֹף כְּפִי שֶׁהִיא, אֵלָּא שְׂבָבֻדָּת הַפְּשִׁיטוֹת הָאוֹר-אֵין-סוֹף יִשְׁנֹו גַם בְּחוֹר דְּבָר נּוֹסֵף עַל עַצֶּם מֵהוּת שֶׁהִיא 'פְּשׁוּטָה' לְגַמְרֵי הָעֲנִין דְּ'צִיּוֹר אָדָם', שְׂזָהוּ עֲנִין "בְּמִי נִמְלֹךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צִדִּיקִים", כְּמִבּוֹאָר לְעִיל בְּאוֹרִיכוֹ. (ז) אֲמָנָם עָקַר עֲנִין הַצִּוּרָה כְּמוֹכֵן שֶׁל מִצִּיאוֹת 'מִצִּוִּיּוֹת' וּמוֹגֵדֶרֶת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אלא למעלה מגדרי הגבול של מקום (וזמן), אֵלָא הפירוש
 ד"תחתונים" הוא במעלה ומדרגה, שְׁזָהוּ "תחתונים" הוא
 עולם הזה הגשמי והחמרי שהוא היותר תחתון וְשָׁפֵל
 בְּמִדְרָגָה ביחס לכל שאר העולמות, שְׁנִתְּהוּהוּ כעולם מוגבל הנתון בגדרי
 המקום והזמן וכעולם גשמי וחומרי
 עַל־יְדֵי רִיבּוּי צְמֻצוּמִים
 וְרִיבּוּי הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים
 בְּיֹתֵר והאור האלוקי שמהווה
 ומחיה את העולם הזה הגשמי הוא
 מועט ומצומצם ביותר ונעלם ונסתר
 ביותר. וְדוֹקָא עוֹלָם הַזֶּה
 הַתַּחְתּוֹן הוא תְּכֵלֶת פְּנִינָה
 המטרה העיקרית והסופית של
 הַבְּרִיאָה, כְּמִבְאָר ב'תניא'³²
 שְׁתַּכְלִית הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת
 הָעוֹלָמוֹת וְיִרְדָּתָם מִמִּדְרָגָה
 לְמִדְרָגָה, אֵינוֹ בְּשִׁבִּיל
 עוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים הוֹאִיל
 וְלָהֶם לגבי העולמות העליונים
 ההשתלשלות של האור האלוקי מדרגה
 לדרגה ומעולם לעולם יְרִידָה
 והתרחקות מֵאוֹר פְּנִינָה יְתִבְרֵךְ³³
 ולא ייתכן שמטרת הבריאה היא לגרום
 ריחוק מאלוקות וירידה. וממשיך
 ומפרט כיצד לגבי העולמות העליונים
 הבריאה היא ירידה, דְּהֵנָּה,
 עוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, עוֹלָם
 הָאֲצִילוֹת וְלִמְעַלָּה מְאֲצִילוֹת,
 אֵף שְׁנִתְּהוּ לְאַחֲרֵי כִּמְהָ
 צְמֻצוּמִים באור האלוקי
 ופְּסָאֻת צְמֻצוּמִים נוספים שנמשלו
 למסך מְבִדֵּל, מְפָל־מְקוֹם
 הַתְּהוּוֹתָם מֵאֵין לִישׁ וּמִצִּיאוֹת
 הֵיא בְּכַחֲנִית גִּילּוֹי הַהֶעֱלָם,
 שְׁהִיוּ כְּלוּלִים תַּחְלָה קוֹדֵם
 שִׁנְבְּרָאוּ, בְּמִקְוֶם וּבְהֶעֱלָם כִּבְרָהּ
 קִיּוּמִים, וְהַתְּהוּוֹתָם בְּפועֵל הוּא
 מֵהָ שְׁנִתְּהוּ מִהֶעֱלָם אֶל
 הַגִּילּוֹי, וְכִיּוֹן שְׁבִהֵתְכַלְלוֹתָם
 בְּמִקְוֶם קוֹדֵם שִׁנְבְּרָאוּ הִיוּ
 בְּמִעַלָּה וּמִדְרָגָה גְבוּהָה
 הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמִּדְרָגָתָם לֵאחֹר שִׁנְבְּרָאוּ בְּפועֵל, וּבִהֶתְהוּוֹתָם יְרִדּוּ

1 (שְׁעַל זֶה אָמְרוּ ד'מִדְמִין צוּרָה לְיוֹצְרָה", שְׁכָמוֹ שְׁהַצּוּרָה
 2 הַמוֹגֵדֶת הוּא 'אָדָם', כִּף קוֹרִין לְיוֹצְרָה 'אָדָם') קֹאִי הַכוּוֹנָה
 3 עַל הַצּוּרָה הַמְצִיאוֹת הַמוֹגֵדֶת דְּהָאָדָם כְּפִי שֶׁהוּא לְמִטָּה בְּעוֹלָם
 4 הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, שְׁהָרִי הַהִמְלָכָה בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צִדִּיקִים עַל
 5 בְּרִיאַת הָעוֹלָם שִׁמְשַׁמְעוֹתָהּ הִיא
 6 שְׁעַלָּה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג בְּעִבּוּדָת
 7 הַצִּדִּיקִים, הוּא בְּנוֹגֵעַ
 8 לְעִבּוּדָה דְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
 9 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי דוֹקָא.
 10 וְזֶה גַם מֵהָ שְׁאָמְרוּ חז"ל²⁸
 11 יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה הַעֲלִיוֹנָה
 12 לִפְנֵי הַבְּרִיאָה, וְעַד שְׁמַחְשַׁבְתָּן
 13 שֶׁל יִשְׂרָאֵל קִדְמָה לְכָל דְּבָרִי,
 14 אֲפִילוּ לַתּוֹרָה שֶׁגַם הִיא קִדְמָה
 15 לְעוֹלָם, כְּדִמּוּכָה מִזֶּה שֶׁהַתּוֹרָה
 16 עֲצָמָה אוֹמֶרֶת "צוֹ אֶת בְּנֵי
 17 יִשְׂרָאֵל" "דְּבָרִי אֶל בְּנֵי
 18 יִשְׂרָאֵל"²⁹ (ובלשון המדרש:
 19 "מחשבתן של ישראל קדמה לכל
 20 דבר... אילויל שצפה הקדוש-ברוך-הוא
 21 שאחר כ"ו דורות ישראל עתידין לקבל
 22 את התורה, לא היה כותב בתורה צו
 23 את בני ישראל דבר אל בני ישראל"),
 24 וּמִזֶּה מוֹכֵן, שְׁהַעֲנִין
 25 ד'יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה
 26 קֹאִי מִכוּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי
 27 שֶׁהֵם בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי,
 28 שְׁבוּ דוֹקָא מְקִימִים אֶת
 29 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.
 30 וְהַעֲנִין בְּזֶה³⁰, לְבַאֵר אֵיךְ דוֹקָא
 31 הַצִּיּוֹרִי שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהוּא
 32 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, גּוֹרֵם וּמוֹעֵרֵר אֶת
 33 עֲנִין הַצִּיּוֹרִי אָדָם לְמַעַלָּה, דְּהֵנָּה
 34 אָמְרוּ חז"ל³¹ בְּמִדְרַשׁ גִּתָּא
 35 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִיּוֹת לוֹ
 36 דִּירָה בְּתַתְּחוֹנִים, שְׁדוּקָא
 37 הָעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, וּבְעִיקָר עוֹלָם
 38 הַזֶּה הַגִּשְׁמִי שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמִטָּה מִמֶּנּוּ,
 39 יִהְיוּ מְקוֹם רֹאוּי לְגִילּוֹי וְהַשְׂרָאָה
 40 הַשְׁכִּינָה, וְהַפִּירּוּשׁ
 41 ד'תַּחְתּוֹנִים" אֵינוֹ 'תַּחְתּוֹן'
 42 בְּמִקְוֶם, שְׁהָרִי הוּא יְתִבְרֵךְ אֵינוֹ בְּגִדְרֵי מְקוֹם (וְזָמָן)

(28) ב"ר פ"א, ד. (29) ראה גם ב"ר שם. וראה סה"מ תרל"ה ח"ב ס"ע שנו ואילך. וש"נ. (30) בהבא לקמן - ראה המשך תער"ב שבהערה 9. (31) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ. (32) פל"ו. (33) ראה גם סה"מ תרע"ח ע' קיב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ממַעַלְתֶּם וּמִדְרַגְתֶּם לעומת כפי שהיו בעולם במקורם, הָרִי זוֹ
2 יְרִידָה וְהִתְרַחֲקוּת מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבַּרְךָ. וְתַכְלִית הַפְּנוּנָה בִּירִידָה
3 זוֹ שִׁירְדוּ עוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְהָעוֹלָמוֹת שְׁלֵמָה מֵאֲצִילוֹת, הִיא בְּכָדִי
4 שְׁתֵּהִיָּה הַתְּהוּוֹת עוֹלָמוֹת נְחוּתִים יוֹתֵר, עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-
5 עֲשִׂיָּה, שֶׁהֵם בְּכַחֲנִית יֵשׁ כִּי
6 הַבִּטּוּל לֹא לֹקוֹת לֹא נִכְרַ בָּהֶם כְּמוֹ
7 בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, שְׁזָהוּ הַמְצִיאֹת
8 שֶׁל בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה בְּחוּר 'יֵשׁ'
9 בְּכַחֲנִית הַתְּחַדְּשוֹת דְּבָר שֶׁל
10 יֵשׁ מֵאִיךְ (וְלֹא גִילּוֹי הַהֶעָלָם
11 בְּלִבָּהּ). וּבְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-
12 יְצִירָה-עֲשִׂיָּה גּוֹפָא עֲצָמִם
13 (שְׁגָם בָּהֶם יֵשׁ סֹדֵר
14 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת מִמְּדֻרְגָּה
15 לְמִדְרַגָּה) תַּכְלִית הַפְּנוּנָה
16 הַמְּטֵרָה הָעִיקָרִית שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם
17 הִיא עוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּא
18 הַתַּחְתּוֹן בְּמִדְרַגָּה מְכַל הָעוֹלָמוֹת
19 כּוֹלֵם שְׂאִין תַּחְתּוֹן לְמִטָּה
20 מִמֶּנּוּ, שְׁהָרִי אֵלּוֹ הִיָּתָה
21 הַפְּנוּנָה הַמְּטֵרָה שֶׁל הַבְּרִיאָה
22 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-
23 עֲשִׂיָּה הָרוּחָנִיִּים, לֹא הִנָּה
24 נִצְרָף לְבְּרֹא עוֹד עוֹלָם נֹסֵף
25 עֲלֵיהֶם, וּמִזֶּה שְׁנֹבָרָא עוֹלָם
26 תַּחְתּוֹן יוֹתֵר מֵהָעוֹלָמוֹת הָרוּחָנִיִּים,
27 הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, מוֹכַח,
28 שֶׁהַתַּכְלִית אֵינָה בְּעוֹלָם
29 שְׁלֵמָה הִימָנּוּ וְאֵינוֹ גִּשְׁמִי
30 וְחוּמִרִי, כִּי־אֵם אֵלּוֹ דּוֹקָא
31 בְּעוֹלָם הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן, עַד
32 לְעוֹלָם הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן שֶׁהוּא
33 סוֹף כָּל הַמְּדֻרְגּוֹת
34 בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת,
35 וּבִשְׁבִּילֹו כְּדִי לְבְּרֹא אוֹתוֹ דּוֹקָא
36 הִיָּתָה הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת
37 וְיִרְדָּתָם מִמְּדֻרְגָּה לְמִדְרַגָּה,
38 לְפִי שְׁנֹבָרָה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
39 הוּא שְׁבַע עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן
40 דּוֹקָא, תִּהְיֶה לוֹ דִּירָה כּוֹ'
41 וְדוֹקָא הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן הַזֶּה יִהְיֶה מְקוֹם
42 רְאוּי לְגִילּוֹי אֲלוֹקוֹת.
43 וְעַנְיָן זֶה ("דִּירָה לוֹ יִתְבַּרְךָ
44 בְּתַחְתּוֹנִים" שֶׁהוּא כְּאִמּוֹר הַמְּטֵרָה
- וְהַתַּכְלִית שֶׁל הַבְּרִיאָה) נַעֲשֶׂה וְהַכּוּנָה נְשַׁלְמָת בְּפוֹעַל עַל-יְדֵי נִשְׁמוֹת
יִשְׂרָאֵל לֹא כְּפִי שֶׁהַנִּשְׁמוֹת הֵן לְמַעַלָּה אֵלּוֹ דּוֹקָא כְּפִי שְׁיִרְדּוּ נִשְׁמוֹת
יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּגוֹף גִּשְׁמִי, וּמִקְנִיִּים תוֹרָה וּמִצְוֹת
בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, וְעַל-יְדֵי-זֶה קִיּוֹם תוֹרָה וּמִצְוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת דּוֹקָא
עוֹשִׂים "דִּירָה לוֹ יִתְבַּרְךָ
בְּתַחְתּוֹנִים". וְעַל זֶה אָמְרוּ
רַז"ל³⁴ "בְּרִאשִׁית, בִּשְׁבִּיל יִשְׂרָאֵל שְׁנֹבָרָה רִאשִׁית וּבִשְׁבִּיל הַתּוֹרָה שְׁנֹבָרָה
רִאשִׁית", וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב³⁵ אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בְּרִאשִׁית, דִּזֶּה שְׁ"אַנְכִּי
לְהוֹרוֹת שֶׁה' בְּרָא אֶת הָעוֹלָם בִּשְׁבִּיל
ב' דְּבוּרִים שְׁנֹבָרָה 'רִאשִׁית' יִשְׂרָאֵל
שְׁנֹבָרָה רִאשִׁית וּבִשְׁבִּיל
הַתּוֹרָה שְׁנֹבָרָה רִאשִׁית", כִּי
כֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לּוֹמְדִים תוֹרָה
וּמִקְנִיִּים מִצְוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה,
אֵזִי נְשַׁלְמָת הַמְּטֵרָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל
הַבְּרִיאָה וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב³⁵ אֲנֹכִי
עֲשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ
בְּרִאשִׁית, דִּזֶּה שְׁ"אַנְכִּי - מִי
שְׁאֲנֹכִי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ,
לְמַעַל מִהַדְּרוֹת וְהַבְּחִינּוֹת בְּאֲלוֹקוֹת
שְׁנֹבָרָה בְּשִׁמּוֹת שׁוֹנִים - עֲשִׂיתִי
אֶרֶץ" (שְׁקָאִי וְהַכּוּנָה לֹא רַק
לְאֶרֶץ הַגִּשְׁמִי אֵלּוֹ עַל כָּלָל
סֹדֵר הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת) הוּא
בִּשְׁבִּיל הָאָדָם, וְ"אָדָם עָלֶיהָ
בְּרִאשִׁית", שְׁבְּרִיאַת הָאָדָם הִיא
בִּשְׁבִּיל בְּרִאשִׁית "בְּגִימָטְרִיא
תַּרְנִי"ג³⁶ כְּדִי שֶׁהָאָדָם יִקְיִם תַּרְנִי"ג
מִצְוֹת. וּמִשּׁוּם זֶה מֵאֲחֵר שׁוֹ
הַמְּטֵרָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל הַבְּרִיאָה נִתְּנָה
הַתּוֹרָה דּוֹקָא לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
שְׁיִרְדּוּ לְמִטָּה לְעוֹלָם הַגִּשְׁמִי,
וְלֹא לְמִלְאכֵי הַשֶּׁרֶת שְׁבִקְשׁוּ
"תְּנָה הוֹדָף עַל הַשְּׁמַיִם"³⁷
(וְכִסְפּוֹר הַגְּמָרָא: "בְּשַׁעָה שְׁעֵלָה מֹשֶׁה
לְמוֹרֹם, אָמַר מִלְאכֵי הַשֶּׁרֶת לְפָנָי

(34) הוּבָא בְּפִירְשׁ"י וּרְמַב"ן בְּרִאשִׁית א, א. (35) יִשְׁעִי מֵה, יב. (36) מִקְדָּשׁ מֶלֶךְ לֹחַ"א רה, ב. (37) תַּהֲלִים ח, ב. שַׁבַּת פח, סע"ב וְאִילָךְ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כאנשים, הרי זה רק בדרך שליחות מאת הקדוש-ברוך-הוא, והינו
2 שאין זה הפעולה שלהם לא מדובר בכוח של המלאכים עצמם,
3 אלא הפעולה של המלאכים היא לאמיתו של דבר הפעולה דכח
4 המשלח, ועד כדי כך שנקראים על שם המשלח, כמבאר
5 ב'אגרת הקדש'³⁹ שבספר התניא
6 שמצינו שמלאך נברא נקרא בשם הוי', כמו שכתוב⁴⁰
7 בהגר שפחת שרה לאחר שהתגלה אליה מלאך מאת ה' ותקרא שם
8 הוי' הדובר אליה גו', כיון שבעת השליחות בשעה
9 שהמלאכים ממלאים את השליחות שנמסרה להם מאת ה' מתלבש
10 בהם שם הוי', שהוא אור עצמי אור אלוקי שנשאר תמיד
11 בעצם מהותו שאינו מתעלם כו' וגם כשהוא מתלבש במלאך אינו
12 מתעלם ונשאר גלוי, ולכן הגר ראתה במלאך את שם הוי'. אבל
13 המלאכים מצד-עצמם אינם יכולים להתלבש בגוף גשמי או
14 בדבר גשמי בעולם הזה ולפעול ברור וזכוף בדבר גשמי, ואדרבה, אם
15 יתעלם ויסתתר בהם גשמי האור כו' והדבר לא יגרום בירור
16 וזיכרון והתעלות של הדבר הגשמי אלא להיפך, יגרום העלם והסתר נוסף על
17 האור האלוקי. מה שאין-כן נשמות, להיותן בחינת אור עצמי
18 שנשאר בעצם מהותו בכל מצב, בכחן לירד למטה
19 להתלבש בלבושים גשמיים ולפעול בירור וזיכרון של הדברים
20 הגשמיים, ולא עוד אלא שכולם הנשמות להתלבש לא רק בדברים
21 גשמיים סתם אלא בגוף האדם שהוא נמוך במדרגה יותר
22 מגופי ה'פעלי חיים' והצומח, כמבאר ב'תורה אור'⁴¹ לארמ"ר
23 חזקוני ש'פעלי חיים' והצומח נהנו גופם ונפשם החינית בבת אחת,

1 הקדוש-ברוך-הוא: ריבונו של עולם, מה לילד אשה בינינו? אמר להן: לקבל
2 תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה
3 דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו
4 ובן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על
5 השמים? אמר לו הקדוש-ברוך-הוא
6 למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה
7 נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר
8 להן: למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם?...
9 מיד הודו לו להקדוש-ברוך-הוא...".
10 ובאור הענין, דהנה ידוע³⁸ בתורת החסידות ההפך בין
11 מלאכים לנשמות, שמלאכים אין בכחם להתלבש בגוף
12 גשמי כדי לפעול בו ברור הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה
13 וזכוף עידון החומיות, ואם יתלבשו המלאכים בגוף גשמי, יתעלם ויסתתר בהם האור
14 ולא יאיר בגלוי ולא יפעל את פעולתו על הגוף הגשמי, במפל-שפן וקל-
15 וחומר מההארה האלקית שירדה לעולם שבירידתה והתלבשותה בדברים גשמיים הרי היא
16 מתעלמת בהם כי הגשמיות מעלימה ומסתירה על האלוקות, שלא
17 נראה בנבראים הגשמיים הכח האלקי הפועל בהם, בורא ומחיה אותם, כיון
18 מה שניכר הוא מציאות הדבר הגשמי בלבד, ועל-אחת-כמה וכמה שפן
19 הוא בנוגע למלאכים שהם נבראים, אם הגשמיות מעלימה ומסתירה על הבורא, קל-וחומר
20 שתסתיר על המלאכים אם הם יתלבשו בה. ומה שמצינו פעולת השפעה של המלאכים בעולם
21 בהתלבשותם בגופים, כמו במלאכים דאברהם שלושת המלאכים שבאו לבקר את אברהם ובאותה שעה היו מלוכשים בגופים ונראו

(38) ראה גם אוה"ת פינחס ע' אפ"ט. (39) סכ"ה* (קמא, סע"א). וראה גם קו"א קנט, א. (40) לך-לך טז, יג. (41) בראשית ג,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגוף שלהם **בַּבְּחִינָה דְּוָמָם כו'** והם נבראו נשמות בגופים, **מֵה־שְּׁאִין־כֶּן**
 2 **הָאָדָם** נברא בצורה כזו **שֶׁנַּעֲשֶׂה** נברא גופו **תַּחֲלָה בְּפִנְי־עֲצָמוֹ**
 3 לבדו, ללא נשמה **עֶפֶר בְּלִי שׁוֹם נָפֶשׁ חַיּוֹנִית בְּתוֹכּוֹ, הִנְנוּ,**
 4 **שְׁנֵתְהוּהָ בְּבַחֲיִנַת דְּוָמָם כו'** ואם כן מוכח שהגוף הגשמי של האדם
 5 נחלת יותר מגוף בעלי החיים והצומח
 6 ומצד עצמו הוא כדומם שיש בו פחות
 7 חיות מאשר בבעלי חיים ובצומח,
 8 **וּמִכָּל־מְקוֹם, עִם הָיִוֹת גּוֹף**
 9 **הָאָדָם תַּחְתּוֹן שְׁאִין לְמִטָּה**
 10 **מִמֶּנּוּ, מִתְּלַבֶּשֶׁת בּוֹ הַנֶּשְׁמָה,**
 11 **וְלֹא זֶה בְּלִבָּר שְׁלֹא מִתְעַלֵּם**
 12 **אוֹרָה** כמו שהיה קורה אילו מלאך
 13 היה מתלבש בגוף גשמי, **אֲלָא**
 14 **אֲדַרְבָּה, שְׁפּוֹעֶלֶת הַנֶּשְׁמָה בְּרוּר**
 15 **וְזִכּוֹן בַּגּוֹף וּבְכָל הַדְּבָרִים הַגָּשְׁמִיִּים שִׁבְהֵם**
 16 **וְעַל־יָדָם נַעֲשֶׂה קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת, וְעַל־יְדֵי־זֶה**
 17 **נִשְׁלַמֶּת הַכּוֹנֵה דַּעֲשִׁית "דִּירָה לּוֹ יִתְבָּרַךְ**
 18 **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלַמֶּת הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת,**
 19 **דַּעֲשִׁית "דִּירָה לּוֹ יִתְבָּרַךְ**
 20 **בְּתַתְּחוּנִים"** וזוה מוכן היתרון
 21 הגדול שיש לנשמות על מלאכים
 22 שבגללו יתנהג התורה דווקא לנשמות
 23 ולא למלאכים.
 24 **(ח) וְעוֹד עֲנִין בְּזֶה, שֶׁנַּעֲשִׂית**
 25 **הַדִּירָה לַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא בעולם הזה**
 26 **הַתַּחְתּוֹן הִיא דוּקָא עַל־יְדֵי**
 27 **נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּי שִׁמְשִׁיךְ**
 28 **ומבאר.**
 29 **דִּהְנֶה, נִתְבָּאֵר לְעִיל שִׁישְׁרָאֵל**
 30 **עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה הַעֲלִינָה הַאֲלוּקִית,**
 31 **דְּקָאֵי הַכוּנָה עַל דְּרָגָא**
 32 **הַעֲלִינָה שִׁבְמַחֲשָׁבָה⁴²** עצמה
 33 (כמבאר ב'לקוטי תורה': "ופירוש
 34 עלה במחשבה כי יש ג' מיני
 35 מחשבות... מחשבה שבמחשבה דהיינו
 36 שחושב מחשבת שכל והבנה ודבר
 37 שצריך בו עיון הלב. ודבור שבמחשבה
 38 שחושב דברים בעלמא שאין בהם רק
 39 צירופי אותיות ואין מלושב בהם שום
 40 שכל והבנה. ומעשה שבמחשבה הוא
 41 כוח המדמה שהוא רק דמיון לכל מה שרואה במעשה גשמיית ובפועל ממש.
 42 ועלה במחשבה היינו מחשבה שבמחשבה שהיא מחשבה עליונה"), **וְיִתְרָה**
 43 **מִזֶּה, שֶׁהֵם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִכָּל הַדְּרָגוֹת וְהַגִּילּוּיִים**

- האלוקים **הַיּוֹתֵר נַעֲלִים כו'** **(וּבְשִׁבְלֵם)** למען נשמות ישראל **הֵם**
כָּל הַגִּילּוּיִים), לְהִיּוֹתָם מוֹשְׁרָשִׁים בְּעֲצָמוֹת אֵין־סוֹף כִּפִּי
שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר גִּילּוּי, הַסִּיבָה לַכֵּן נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם בְּדִרְגָּא
נְעִלִית יוֹתֵר מִכָּל הַגִּילּוּיִים היא משום שכל ה'גילויים' הם הארה והתפשטות
 מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, ואילו
 הנשמות מושרשות ב'עצמות האין־
 סוף' שלמעלה מגדר גילוי **וְעַד**
לְבַחֲיִנַת "יְדִיעַת עֲצָמוֹ",
 השרוש של נשמות ישראל בעצמותו
 ית' הוא באותה בחינה שבה הקדוש־
 ברוך־הוא יודע את עצמו **שֶׁזֶהוּ**
 בחינה נעלית כזו שנמצאת **בְּהַעֲלֵם**
בְּעֲצָמוֹת האין־סוף בעצמו
לְמַעְלָה מִעֲלָה מִגֶּדֶר גִּילּוּי
לְגַמְרִי, הִנֵּה "בִּידִיעַת עֲצָמוֹ"
כִּבְכּוֹל יוֹדֵעַ אֶת הַנֶּשְׁמוֹת
כו'⁴³ שֶׁהֵן חֵלֶק בְּלִתי נִפְרָד
"מִעֲצָמוֹ", וּמְדִירָגָה זֶה שֶׁל "יְדִיעַת
עֲצָמוֹ" נְעִלִית יוֹתֵר מִמְדִּירָגַת 'עֲלָה
בְּמַחֲשָׁבָה.
וְעַל זֶה נֶאֱמַר⁴⁴ בְּסֵפֶר דְּבָרֵי
הַיָּמִים (עַל בְּנֵי שֶׁבֶט יְהוּדָה) עִם
הַמֶּלֶךְ בְּמִלְאכְתּוֹ יֵשְׁבוּ שָׁם,
וְדִרְשׁוּ חֻכְמֵי וְ"ל בְּמִדְרַשׁ, עִם מֶלֶךְ
מִלְכֵי הַמִּלְכִּים הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
הוא יֵשְׁבוּ נִפְשׁוֹת שֶׁל צַדִּיקִים
שִׁבְהֵם נִמְלֶךְ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא
קוֹדֶם הַבְּרִיאָה וְכִבְּרָא אֶת הָעוֹלָם,
דְּכִיּוֹן שֶׁהַנֶּשְׁמוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מוֹשְׁרָשׁוֹת בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ
כְּמִבְּאֵר לְעִיל וְשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
הוא בְּדִרְגָּה הַעֲלִינָה שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה,
וּלְמַעַל מִזֶּה בְּבַחֲיִנַת "יְדִיעַת עֲצָמוֹ"
וְיּוֹדְעִים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ, לִכֵּן
נִמְלֶךְ בָּהֶם עַל כָּלִיוֹת
הַתְּעוֹרְרוֹת הַרְצוֹן כו'. וּמִשּׁוּם
זֶה כִּיּוֹן שֶׁתַּחֲלִיל הַבְּרִיאָה הִיּתָה עַל
יְדִי שֶׁנִּמְלָךְ עִם נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הִנֵּה
גַּם בִּירִידָתָם שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
לְמִטָּה, יוֹדְעִים הֵם אֲמִתִּית
הַפָּצוּ וְרָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ לְהִיּוֹת לּוֹ דִּירָה בְּתַתְּחוּנִים, וְגַם פּוֹעֲלִים חֲפָצוֹ וְרָצוֹנוֹ
פּוֹעֲלִים מִמֵּלָאִים וּמִקִּיָּמִים בְּפּוֹעֵל אֶת חֲפָצוֹ וְרָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בִּדִּירָה
בְּתַתְּחוּנִים, עַל־יְדֵי קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת⁴⁵.

(42) ראה לקו"ת שה"ש יז, סע"ד. לד, ג. (43) ראה המשך תערי"ב שם ע' תתקכ. (44) דברי הימים א' ד, כג. ב"ר ורות רבה שבעה עשר 14.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 וְהָיוּ גַם שְׁנֵתָנָה הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל דְּוָקָא, וְעַד כְּדֵי כֶּף
45 שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר נִצְחוֹנִי בְּנִי נִצְחוֹנִי⁴⁶ כְּסִיפּוֹר
46 חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהֵייתָה מַחְלֻקָּת בַּהֲלָכָה בֵּין חֲכָמִים וּרְבֵי אֲלִיעִזָּר, וּלְמִדּוֹת
47 שִׁיעָצָה בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁהֲלָכָה כִּרְבִּי אֲלִיעִזָּר, מְכַל־מִקּוֹם כִּיּוֹן שֶׁהַתּוֹרָה
48 לֹא בְּשִׁמּוֹת הָיָא הַהֲכָרָעָה הִיא שֶׁהֲלָכָה
49 כְּחֲכָמִים בַּהֲתָאם לְכָל הַקּוֹבֵעַ שְׂאֲחָרִי
50 רַבִּים לַהֲטוֹת'. וּמִסּוּפֵר בַּגְּמָרָא שְׂרָבִי
51 נִתַּן שָׁאֵל אֶת אֱלִיהוּ הַנְּבִיא מִה עוֹשֶׂה
52 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְאָמַר
53 לוֹ אֱלִיהוּ שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא חִיִּךְ
54 וְאָמַר 'נִצְחוֹנִי בְּנִי נִצְחוֹנִי', הִרִי שֶׁהַתּוֹרָה
55 נִמְסְרָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה דְּוָקָא,
56 וְהִטְעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ הוּא דְּכִיּוֹן
57 שֶׁנִּשְׁמָוֹת יִשְׂרָאֵל מוֹשְׁרָשׁוֹת
58 בְּעֶצְמוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, יוֹדְעִים הֵם
59 וּמִגְלִים אֲמָתִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ
60 בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שִׁיּוּדְעִים
61 וּמִגְלִים וּפּוֹעֲלִים אֲמָתִית
62 רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעֵנֵן הַדִּירָה
63 בְּתַתְּחוֹנִים כְּמַבּוּרָא לְעִיל בְּאִרְכּוֹת
64 כִּיְצַד תְּכִלִּית הַבְּרִיאָה לַעֲשׂוֹת אֶת
65 הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי לְמִקּוֹם רֹאשׁ הַהֲשָׂרָת
66 וְהַתְּגָלוֹת הַשְּׁכִינָה, נִשְׁלַמַּת דְּוָקָא עַל
67 יְדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל.
68 וְהִמְשָׁל לָזֶה, מִמֵּי שְׂרָאָה אֵת
69 הַמֶּלֶךְ עֵבֶר וְשָׁהָה מִשָּׁךְ זְמַן
70 יָחַד עִמּוֹ, עַד שִׁיּוּדַע וּבָקִי
71 וְרָגִיל בְּאוֹפֶן רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ
72 לְדוֹר בְּדִירָה נָאָה וּבְכָלִים
73 מְקוֹשְׁטִים, אָזִי יָכוֹל הוּא
74 לַעֲשׂוֹת וּלְתַקֵּן וּלְקַשֵּׁט הַדִּירָה
75 שֶׁתִּהְיֶה כְּפִי אוֹפֶן רְצוֹן
76 הַמֶּלֶךְ, מִה-שְׂאִין-בֶּן מִי
77 שְׂאִינוֹ יוֹדַע וּמְכִיר בְּטָבַע
78 רְצוֹן וּבְכּוֹד הַמֶּלֶךְ אִיוֹ דִּירָה
79 וּבְכָלִים יַעֲשׂוּ לוֹ כֶּךָ שֶׁאֵין יִתְאִימוּ
80 בְּדִיּוֹק לְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, לֹא יָדַע
81 וְלֹא יוֹכֵל לַעֲשׂוֹת וּלְתַקֵּן
82 הַדִּירָה כּו'.
83 וְכִמוֹ כֵּן בְּנִמְשָׁל בְּנוֹגַע לְנִשְׁמָוֹת
84 יִשְׂרָאֵל, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁעָלָה
85 בְּמַחְשָׁבָה הָעֲלִינָה הַקְדוּמָה,
86 וְ"עַם הַמֶּלֶךְ בְּמִלְאָכָתָהּ

יִשְׁכּוּבוּ", וּבִלְשׁוֹן הַחֲסִידוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהֵם מוֹשְׁרִשִׁים בְּעֶצְמוֹתָיו לְכֵן יוֹדְעִים
הֵם אֲמָתִית רְצוֹנוֹ בְּאִיזָה אוֹפֶן תִּהְיֶה דִּירָתוֹ יִתְבָּרַךְ אִךְ בְּדִיּוֹק
הוּא הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן לְדִירָה בַּתְּחוֹנִים, יוֹדְעִים כִּיְצַד לְתַקֵּן הַדִּירָה
עַל-יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, הֵן עַל-יְדֵי הַשְּׁמִירָה הַזּוֹהִירוֹת
שֶׁלָּא לְעֹבֵר דְּשִׁס"ה לֹא-תַעֲשֶׂה
וְהֵן עַל-יְדֵי הַקִּיּוּם דְּרַמ"ח
מִצְוֹת-עֲשֶׂה, כְּמִשְׁל מֶלֶךְ
בְּשֶׁר-וְדָם שְׂרוּצִים לַעֲשׂוֹת לוֹ
דִּירָה נָאָה, שְׂעָרִיכִים תַּחֲלָה
לְפָנוֹת הַהִיכָל מְכַל לְכָלוֹךְ
וְטָנוֹף כּו'. וְהוּא מִשְׁל לְזוֹהִירוֹת
וּלְשִׁמְרָה מְעִבְרָה עַל אַחַת מִמִּצְוֹת
לֹא-תַעֲשֶׂה, כְּדִלְהֵלן וְאַחֲרֵי-כֵן
לְסִדֵּר שָׁם בְּדִירַת הַמֶּלֶךְ כְּלָיִם
נָאִים כּו'. שֶׁזֶה מִשְׁל לְקִיּוּם מִצְוֹת
עֲשֶׂה, כְּדִלְהֵלן וְדוֹגְמָתוֹ בְּעִבּוּדַת
הָאָדָם, שֶׁהַשְּׁמִירָה דְּשִׁס"ה
לֹא-תַעֲשֶׂה עֲנִינָה לְבַעַר הָרַע
מִן הָעוֹלָם שֶׁלָּא יִהְיֶה שׁוֹם
לְכָלוֹךְ וְטָנוֹף חֲסִי-וְשָׁלוֹם וְכֶךָ
הָעוֹלָם יוֹכֵל לִהְיוֹת דִּירָה נְקִיָּה
לְאֻלּוּקוֹת, וְקִיּוּם רַמ"ח מִצְוֹת
עֲשֶׂה הוּא עֲנֵן תְּקוּן וְסִדּוּר
כְּלָיִם נָאִים כּו'.⁴⁷ כְּדִי שֶׁהָעוֹלָם
יִהְיֶה דִירָה נָאָה וּמְקוֹשֶׁט, וְאוֹפֶן
תְּקוּן וְסִדּוּר ה"דִירָה לוֹ
יִתְבָּרַךְ" שֶׁהוּא כְּאִמּוֹר עַל יְדֵי תּוֹרָה
וּמִצְוֹת, יוֹדַע לְנִשְׁמָוֹת יִשְׂרָאֵל
דְּוָקָא, לְפִי שֶׁהֵם מוֹשְׁרִשִׁים
בְּעֶצְמוֹתָיו יוֹדְעִים אֲמָתִית
רְצוֹנוֹ כּו'.
וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל-פִּי
הַיְדוּעָה⁴⁸ בַּתּוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּעֵנֵן
ה"דִירָה בְּתַתְּחוֹנִים", שֶׁהוּא
כְּמִשְׁל דִּירַת הַמֶּלֶךְ שְׂבָה
מִתְגַּלָּה הַמֶּלֶךְ בְּכָל עֶצְמוֹתָיו,
כְּמַבּוּרָא בַּחֲסִידוֹת, אַחַד הַטַּעֲמִים לִכְךָ
שֶׁעֲנִיִּן הַשְּׂרָתָה וְגִילּוֹ אֻלּוּקוֹת בְּעוֹלָם
נִקְרָא בְּשֵׁם 'דִּירָה' הוּא מִשׁוֹם שְׂגִילּוֹ
הָאֻלּוּקוֹת עָלָיו מְדוּבָר הוּא גִילּוֹ

(45) ראה גם סה"מ עטר"ת ע' לה. (46) ב"מ נט, ב. (47) לקו"ת בלק ע, ג. (48) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' תפט (ועם הגהות - אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך). אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו ס"ע ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ה'עצמותו' והדבר דומה למלך שהתארה וההשפעה שלו היא על כל המדינה,
2 אבל רק בבית דירתו הוא נמצא בכל עצמותו (וזה גם המקום היחיד בו הוא
3 לא לובש תמיד בגדי מלכות המכסים על העצמות שלו) ולכן כיוון שמדובר
4 על גילוי ה'עצמותו' שיש ענין זה לנשמות ישראל ודוקא, כי
5 להיותם מושגים בעצמותו
6 יתברר, ועד ל"דיעת עצמו" עצמותו, ולכן שיש ענין זה לנשמות ישראל
7 בפני עצמו, לעיל, כיוון שהשורש
8 והמקור שלהם עצמם הוא ב'עצמותו'
9 ובידיעת עצמו, יודעים הם כיצד
10 צריכה להיות וכיצד נעשית
11 הדיקה לעצמותו ולכן דוקא
12 נשמות ישראל ממלאות ומשלימות את
13 כוונת הבריאה.
14 ט) אף כפי שגשמות ישראל
15 יוכלו לעשות ולפעול "דיקה
16 לו יתברר בתחתונים" ולהשלים
17 ולמלא את כוונת הבריאה בפועל, לא
18 די בכך שבהיותם בשרשם
19 בעצמותו יתברר יודעים הם
20 אמתית רצונו יתברר כו',
21 אלא יש צורך שגם בירידתם
22 למטה גם לאחר שהנשמות התלבשו
23 בגוף גשמי תהיה אצלם הידיעה
24 כו' כמו בשעה שהנשמות היו
25 למעלה בשורשן, בעת שישבו עם
26 המלך במלאכתו מלאכת הבריאה
27 ובהם נמלך כו'. ועל זה
28 נאמר "במים הפנים לפניו,
29 בן לב האדם לאדם", היינו,
30 שפני האדם שגשמות במים,
31 שענינם של ה'פנים' של האדם
32 ב'מים העליונים' הוא ענין
33 במי נמלך כו', שעלה לפניו
34 התענוג שיהיה בעבודת
35 הצדיקים ועל ידי ה'פנים' של
36 נשמות ישראל עלו והשתקפו למעלה
37 ב'מים העליונים', הם הם הפנים
38 הנראים לאדם המסתכל,
39 הינו, שפשם שהפנים שבמים
40 הם מהות המים עצמם,
41 שהוא ענין פשיטות האור-
42 אין-סוף והעובדה שבמים יש
43 השתקפות של צורת פנים איננה דבר
44 נפרד מהמים ותוספת על המים עצמם,
45 כן הוא גם בהמשכתם של
- ה'מים העליונים', הפשיטות של אור אין-סוף, מלמעלה למטה, עד
ל"לב האדם", אדם תתאם שהוא בחינת מלכות
ספירת המלכות כפי שהיא בעולם האצילות כמו שיוצרת לבריאה
יצירה-עשה, ועד לאדם שבעולם הזה התחתון, עליו
נאמר⁴⁹ נעשה אדם בצלמנו
בדמותנו בגלל הדמיון בין 'פנים'
העליונים' ל'פנים' התחתונים, הנה
גם אז לא נעשים ה'מים'
העליונים, הפשיטות של האין-סוף,
מהות דבר בפני עצמו, אלא
מהותם האמתית היא מהות
האלקות ממש, וגם בבריאה-
יצירה-עשה, וגם באדם, מאיר האור
דאצילות ממש, כמבואר לעיל, שזהו
ענין שהנשמה למטה היא
אלקות כמו שנעשה בבחינת
נברא⁵⁰, אבל עדיין היא אלוהית
ממש כמו שהייתה קודם הירידה
למטה.
וזהו שאמרו חז"ל במדרש
המובא לעיל "גדול כחן של
נביאים שמדמין צורה נברא
ליוצרה בוראה", שהפירוש בזה
הוא (לא רק שפמו שהצורה
שנבראה הוא אדם, כן קורין
ליוצרה אדם (פנזכר לעיל
סעיף ב לענין 'ציור אדם'
מלמעלה), אלא גם) שצורת
האדם דלמטה לאחר שנתלבש
בגוף גשמי, היא בדומה
ליוצרה, הינו, שצורת האדם
דלמטה היא בדמות "אדם
העליון שעל הכסא" (ככתוב
נעשה אדם בצלמנו
בדמותנו), ועד שהיא צורת
האדם למטה בדמות הפנים
שב'מים העליונים', שזהו
כמו שגשמות ישראל
מושגים בידיעת העצמות,

44 המתעלית מלמטה למעלה, מגעת עד האיין-סוף הפשוט, נעשית גם
45 ההמשכה והגילוי האלוקי מלמעלה למטה, שבמעשה המצות
46 נמשך גילוי עצמות אור-אין-סוף ממש שמאיר בכל
47 המצות שהן כולן רצונו ותבונה, שזהו הרצון הפשוט המופשט
48 והלא מוגדר שבכל המצות
49 בשהו, כמודגש בנוסח
50 הפירוש לכל המצות שהוא נוסח
51 שווה לכל המצות: אשר קדשנו
52 במצותיו וצונו, ומצד זה
53 שבמצות מאיר הרצון העליון האלוקי
54 הפשוט נעשה קיום כל המצות
55 באופן של קבלת עול, מתוך
56 התבטלות מוחלטת, שזהו ענין
57 דרעוּתא דלפא' כפי שנמשך
58 ומתגלה בעקב שברגל המסמל
59 את ענין הקבלת עול' והביטול שהרי
60 בעקב שברגל אין התגלות של כוחות
61 השכל והרגש של הנפש כמו במוח
62 ובלב.
63 (יא) ועל-פי-זה יובן מה
64 שנאמר בחג השבועות דווקא
65 ולא בשאר הרגלים (הזמן דמתן
66 תורה וקבלת התורה) מסת
67 נדבת ידך גו'. דהנה, מבאר
68 בהמשך תרס"ו⁵² לאדמו"ר
69 הרש"ב (ובקצור גם בלקוטי
70 תורה⁵³ לאדמו"ר הזקן) דאיתא
71 ב'פרי עין חיים'⁵⁴ מכתבי
72 האריז"ל שבשבועות מידי שנה
73 בשנה נמשך ומתגלה מלמעלה
74 למטה בחינת הפתח 'כתר עליו'
75 שלמעלה מעשר הספירות ופנימיות
76 הפתח, ומאיר ה'כתר' בשנה
77 באותה מידה ל'זעיר אנפין'
78 המידות העליונות וספירת
79 המלכות, ועד לחיצוניות
80 המלכות שענינה להשפיע לבחינות
81 שלמטה ממנה, והינו, דאף שעל-

1 שבידיעת עצמו כפיכול יודע את הנשמות, שמשום זה בגלל
2 שהשורש והמקור של הנשמות נעלה כל כך שהם מושרשים בידעת
3 העצמות, הנה גם בהיותם למטה יודעים הם אמתית רצונו
4 בעשית ה'דירה לו ותבונה' על-ידי קיום התורה ומצות
5 והם המלאים ומשלימים את כוונת
6 ותכלית הבריאה, כמבאר לעיל.
7 (י) ובאור הענין בעבודת
8 האדם, הנה פני האדם דלמטה
9 המסתכל במים העליונים, הוא
10 ענין הראיה וההסתכלות
11 ההתבוננות באלוקות בדרגה פנימית
12 ועמוקה ביותר שנמשלה להסתכלות
13 ביקרא דמלכא⁵¹ כבודו של
14 המלך, שעל-ידי-זה נעשית
15 האהבה לה' שמתעוררת בלב האדם
16 כתוצאה מההתבוננות, באופן של
17 התקשרות ודבקות אמתית של
18 האדם בעצמות אור-אין-סוף,
19 והוא ענין דרעוּתא דלפא' רצון
20 ומשיכת הלב לאלוקות. וכשם
21 שבפנים שבמים אף שנראים
22 כל הפרטים דציור הפנים
23 המביטים במים, מכל-מקום
24 מהותם של הפנים המשתקפים במים
25 היא מהות המים שאין בהם
26 ציור דמות מוגדרת וגון צבע מוגדר
27 אלא הם 'פשוטים', כך גם
28 בעבודה דרעוּתא דלפא',
29 שאף שיש בה כל פרטי
30 הענינים דמוחזין ומדות כו',
31 וכאמור שהתעוררות של 'רצון הלב'
32 היא על ידי התבוננות (מוחזין)
33 והתעוררות באהבת ה' (מידות),
34 מכל-מקום עקר העבודה
35 היא דרעוּתא דלפא' התעוררות
36 של הרצון עצמו שהיא באופן של
37 פשיטות שלמעלה מציוור
38 כו'.
39 ו'במים הפנים לפנים, כן לב
40 האדם לאדם', שבאופן זה
41 באותו אופן שבו פועלת ההתעוררות
42 מלמטה, שהיא מעוררת את ה'פשיטות'
43 שלמעלה מציוור וגדר, כי הנשמה

(51) ראה זוהר ח"א קצט, א. לח, ב. ח"ב רמז, ב. ח"ג יג, א. 52) סד"ה ועשית חג שבועות גו' הנ"ל (ע' רמז). 53) ראה לקו"ת במדבר יב, א ואילך. 54) שער חג השבועות פ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 פי סדר השתלשלות הקבוע והרגיל נמשך לספירת המלכות
2 בחינת הארה חיצונית בלבד, ובאופן שגם ההארה
3 החיצונית מסתתרת ומתעלמת, כי על ידי המלכות נמשך אור
4 הספירות למטה והמשכה זו היא מועטת ומצומצמת, כדי שיתהוו ממנה
5 עולמות ונבראים מוגבלים, מכל-
- 6 מקום בחג השבועות מדי שנה
7 בשנה נמשך הגילוי דפנימיות
8 הפתח גם לספירת המלכות,
9 הינו, שגם בדרגא היותר
10 תחתונה מלכות, שהיא הספירה
11 האחרונה והתחתונה מעשר הספירות
12 ובמלכות עצמה, חיצונית המלכות,
13 מאיר האור כמו שהוא
14 בדרגא היותר עליונה כתר,
15 ובכתר עצמו, פנימיות הכתר שלמעלה
16 מהספירות.
- 17 ומזה מכך שבחג השבועות נמשך
18 למטה אור עליון מבחינה נעלית ביותר,
19 בחינת הכתר, נמשך גם בעבודת
20 האדם, שצריך להקריב
21 קרבנות בריבוי יותר ובאופן
22 של יותר על נכסיו וממונו, כי
23 מצד בחינת הפתח ובפטר
24 פנימיות הפתח - נמשכת
25 ההשפעה האלוהית מלמעלה למטה
26 בריבוי וביותר, ולכן גם
27 הנהגת האדם למטה בהקצת
28 הקרבנות צריכה להיות
29 בריבוי וביותר. וכשם
30 שפנימיות הפתח נמשכת
31 מלמעלה למטה בחג השבועות
32 ומתגלה בדרגא היותר
33 תחתונה בספירות (חיצונית
34 המלכות), כך גם ענין
35 היותר נמשך ומתגלה ביד
36 הגשמית הינו ריבוי ויותר במעשה
37 בפועל, שזהו הדין "נדרת
38 ידך", ולא "נדרת לבך"
39 למרות שלמאורה ענין הנדיבות קשור
40 יותר ללב, כפי שהקשה בתחילת
41 המאמר אלא שכאן הדגש הוא על כך
42 שהנתינה היא בריבוי בפועל, ותוכן
43 הענין בעבודת ה' הוא, הינו,
- שענין היותר של האדם על ממונו ועל מציאותו האישית הוא לא
רק מצד הלב, שהוא ענין האהבה רבה דרעוּתא דלְבָא
ברצון הלב שיתכן ולא יבוא לידי ביטוי במעשה בפועל, אלא 'נדיבות' גם
מצד היד הגשמית, ובאופן שענין הנדיבות נמשך ביד
הגשמית שלא על-ידי
אמצעות רגש הלב שהוא חזק
כל כך עד שיש לו השפעה גם על היד,
אלא שהיד נותנת מאליה
ומעצמה⁵⁵ וזו 'נדיבות' נעלית עוד
יותר.
- וזהו הטעם הפנימי לכך שהכתוב
"מסת נדבת ידך" נאמר בחג
השבועות דוקא, וממנו
למדים גם בנוגע לחג הפסח
וחג הסוכות, כיון שעקר
ההמשכה דפנימיות הפתח
שתהיה בגילוי למטה ויאר גם
בדרגות הנמוכות ביותר, הוא בחג
השבועות, דאף שגם בחג
הפסח היה גילוי אלוהי נעלה
ביותר, כאמרם ז"ל כפי שאמרו
חכמינו ז"ל "ובמזרח גדול⁵⁶ זה
גילוי שכינה"⁵⁷, וכן אמרו על
הגילוי האלוהי בחג הפסח, נגלה
עליהם מלך מלכי המלכים
הקדוש-ברוך-הוא כו'⁵⁸,
מכל-מקום גילוי זה לא היה
אלא לפי שעה באופן זמני
בלבד, ועקר הגילוי של אלוהות
בעולם באופן של קביעות כך
שהאור האלוהי אכן יתדור אל תוך
המציאות הגשמית המוגבלת ויאר
אותה נעשה נפעל במתן-
תורה⁵⁹, שזהו מה שנאמר⁶⁰
במתן תורה, בפסוק הפותח את עשרת
הדברות, "אנכי הו' אלקיך
אשר הוצאתיך מארץ
מצרים", שהגילוי האלוהי

(55) ראה גם לקו"ת במדבר טז, ד. (56) תבוא כו, ח. (57) הגש"פ פיסקא ביד חזקה. (58) שם פיסקא מצה זו. (59) ראה לקו"ת ויקרא ג, א. שה"ש כד, ג. (60) יתרו כ, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 העליון שְׁהִיָּה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְפִי שְׁעָה באופן זמני בלִבְדֹּר, כִּיּוֹן שְׁכָל הַפְּרָסָאוֹת כּוֹ' הַצִּמְצוּמִים וְהַמְסָכִים וְהַמְחִיצוֹת שְׁקִיּוּמִים
2 נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלָּה בְּמִתֵּן תּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת.
3 וּמִדִּיק בְּפִתּוֹב בְּמִצְוָה עַל חַג הַשְּׁבוּעוֹת וְכוּ נִפְתַּח הַמֶּאֱמָר "וְעֵשִׂיתָ
4 חַג שְׁבוּעוֹת לַהוֹי' אֱלֹקֶיךָ" גו', לְשׁוֹן עֲשִׂיהַּ דִּיקָא⁶¹. בְּעִצְמוֹת, שֶׁהוּא עֲנִין 'צִיּוֹר אָדָם' דְּלִמְעַלָּה שְׁגָם
5 וְהַעֲנִין בְּזֶה, שְׁבִמְתֵּן-תּוֹרָה שְׁהִיָּה עֲנִין הַעֲשִׂיהַּ, שְׁהִיָּה
6 מוֹדֵגֶשׁ עֲנִין הַעֲשִׂיהַּ, שְׁהִיָּה הַטֶּעַם שְׁנִתְּנָה הַתּוֹרָה לְבָנֵי
7 יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה בְּאַרְצָן, וְלֹא הַטֶּעַם שְׁנִתְּנָה הַתּוֹרָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה
8 לְמִלְאָכֵי הַשָּׂרָת, כְּסִפּוֹר הַגִּמְרָא הַמּוֹרָבָא לְעִיל, כִּיּוֹן שְׁצָרִיק לְהִיּוֹת
9 קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲשִׂיהַּ דִּיקָא, שְׁעַל-יְדֵי
10 יָדָה דְּוִיקָא עַל יְדֵי קִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת נִשְׁלָמָת תְּכִלָּת
11 הַבְּרִיאָה שְׁנִתְּנָה הַקְּדוּשָׁה וְזֶהוּ "וְעֵשִׂיתָ גו' לַהוֹי' אֱלֹקֶיךָ", הִנֵּנוּ שְׁעִנִּין
12 הַעֲשִׂיהַּ הוּא לְמַעַלָּה בִּיּוֹתֵר, עֲשִׂיהַּ לְעִילָא⁶², עַד
13 לְתִכְלִית הָעִילּוּי שְׁעַלָּה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ הַתַּעֲנוּג
14 בְּעִבּוּדֵת הַצְּדִיקִים לְמִטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲשִׂיהַּ דִּיקָא, שְׁהִיָּה הַטֶּעַם דְּנִתְּנָה הַתּוֹרָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל
15 לְמִטָּה, מִצַּד שְׂרָשָׁם בְּעִצְמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ עַד
16 לְבִחִינַת "יְדִיעַת עֲצָמוֹ", וּבְאוֹפֶן שְׁגָם בִּירִידָתָם
17 לְמִטָּה יִשְׁנָה אֲצֵלָם הִדְרָעָה בְּאַמְתִּית רְצוֹנוֹ
18 בְּאוֹפֶן עֲשִׂיתָ הַ"דִּירָה לֹא יִתְבָּרַךְ", כִּיּוֹן שְׁכָל
19 הַפְּרָסָאוֹת כּוֹ' אֵינָם פּוֹעֲלִים שִׁינוּי בְּפָנִים
20 הַנֶּרְאִים בְּפָנִים (נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹשְׁרָשִׁים
21 בְּעִצְמוֹת, שֶׁהוּא עֲנִין 'צִיּוֹר אָדָם' דְּלִמְעַלָּה) שְׁגָם
22 בְּהִמְשָׁכָתָם לְמִטָּה הָרִי הֵם מֵהוּת אַחַת מִמֶּשֶׁ, שְׁהִיָּה עֲנִין "כְּפִיּוֹם הַפָּנִים לְפָנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם
23 לְאָדָם", כְּנִזְכָּר לְעִיל בְּאַרְוֶכָה. וּמִצַּד זֶה נִעֲשִׂיתָ
24 גַּם עִבּוּדֵת הָאָדָם בְּאוֹפֶן ד' מִסַּת נִדְבַת יָדָה גו', שְׁעִנִּין הַיִּתְּנוּר נִמְשָׁךְ בִּיד הַגְּשָׁמִית שְׁלֹא עַל-יְדֵי
25 אֲמָצְעוֹת רָגֶשׁ הַלֵּב, "נִדְבַת יָדָה" דִּיקָא, שְׁגָם
26 בִּיד הַגְּשָׁמִית נִמְשָׁךְ עֲנִין הַיִּתְּנוּר כְּמוֹ שֶׁהוּא
27 בְּאוֹפֶן עֲשִׂיתָ הַ"דִּירָה לֹא יִתְבָּרַךְ", כְּמוֹבָר לְעִיל בְּאַרְוֶכָת
28 יִתְבָּרַךְ", כְּמוֹבָר לְעִיל בְּאַרְוֶכָת
29 שׁוּ אַחַת הַמִּשְׁמַעוּתוֹת שֶׁל הַכְּתוּב
30 "כִּמִּים הַפָּנִים לְפָנִים...", שֶׁהַמִּשְׁמַכָּה
42 מִלְּמַעַלָּה נִמְשַׁכָּת עַד לְמִטָּה בִּיּוֹתֵר,

וְעֵנִין זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת בְּכָל שָׁנָה
וְשָׁנָה, וּמִחַג הַשְּׁבוּעוֹת הָרִי זֶה נִמְשָׁךְ עַל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, שְׁהִיָּה
שְׂאוּמָרִים בְּכִרְפַּת הַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם "נִתְּנָה הַתּוֹרָה", לְשׁוֹן הָהָה⁶³, וְאָמְרוּ חז"ל⁶⁴

(61) ראה גם סה"מ תרנ"ו ע' שפו ואילך. (62) זוהר ח"א קטו, א. ח"ג קח, ב. וראה גם סה"מ תרע"ח ע' שצו. (63) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ועוד. (64) ראה ספרי ופירש"י ואתחנן ו, ו. שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גם בְּהִיּוֹתוֹ הַיְּהוּדִי הַעוֹבֵד אֶת ה' 1
2 לְמִטָּה הָרִי הוּא בְּאוֹתָהּ 2
3 הַמְּהוּת כְּפִי שְׁמוֹשָׁרְשׁ 3
4 בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבְכַח זֶה 4
5 עֲבוֹדָתוֹ לַעֲשׂוֹת "דִּירָה לֹא יִתְבָּרֵךְ בְּתַתְּוֹנִים", בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לְכָב. 5

(65) פירש"י תבוא כו, טז. ועוד.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' א

- 1 ללמוד מדין יבם שאוסר את יבמתו מלהנשא לזר, ונאסר עליה 1
2 כשנבעלה לזר, אף שזהו איסור קל של לאו, כל שכן שאשתו 2
3 שאסרה עליו את אחותה באיסור חמור, שאם בא על אחותה 3
4 תאסר עליו אשתו. 4
5 דוחה הגמרא: הרי גם קל וחומר זה יש לפרוק, מִה לִיבְמָה שזינתה 5
6 שנאסרת על היבם, שֶׁכֵּן נִמְצָא הַגּוֹף בּוֹנוֹת זֶה, והרי היא כאשת איש 6
7 שזינתה, מה שאין כן בבא על אחות אשתו, שלא נעשה מעשה 7
8 בגופה של אשתו, אלא באחותה. וְעוֹד, שְׁאִיִּסוּרָהּ שֶׁל הַיִּבְמָה שִׁיךְ 8
9 בְּרוֹב בְּנֵי אָדָם, שהרי היא אסורה לכל העולם מלבד אחי בעלה, 9
10 ולכן איסורה חמור ואם עברה עליו נאסרת על היבם, מה שאין כן 10
11 באחות אשתו, שאינה אסורה אלא לבעל אחותה, ויתכן שאין 11
12 שכיבתה אוסרת עליו את אשתו. 12
13 מבארת הגמרא: אֵלָּא יֵשׁ לִפְרֹשׁ אֶת דְּבָרֵי רִישׁ לְקִישׁ בְּבִיאוֹר 13
14 הברייא, באיסור יִבְמָה לְאִחִי, שעשה בה אחד היבמים 'מאמר', 14
15 והיינו קידושין דרבנן שעושה היבם ביבמתו קודם שבא עליה, 15
16 וחזר אחיו ובא עליה, שכאשר עָבַד בָּהּ מֵאִמָּר הָאִי – היבם 16
17 הראשון, וקנאה מדרבנן, אִסְרָה מִדְּרַבְּנָן עָלֶיהָ דְּהָאִי – על היבם 17
18 השני, וכאשר בָּא עָלֶיהָ אִידָךְ – השני, ועבר על איסור דרבנן, אִסְרָה 18
19 ליבמה מן התורה עָלֶיהָ דְּהָאִי – על הראשון, שהרי חל יבומו 19
20 ונעשתה אשתו מן התורה, ועל זה אמרה הברייא שיש ללמוד 20
21 מכאן את דין אחות אשתו, שהרי אם היבם הראשון שאסר את 21
22 יבמתו על אחיו במאמרו, נאסר ביבמתו כשנבעלה לאחיו באיסור 22
23 קל, כל שכן שאשתו שאסרה עליו את אחותה, תיאסר לבעלה 23
24 כשבא על האחות באיסור חמור. 24
25 מנסה הגמרא לדחות ביאור זה: אם כן, שמדובר בשני יבמים, 25
26 שהראשון עשה מאמר והשני כנס, מֵאִי אִידָךְ – מדוע נקטה 26
27 הברייא לשון 'מקום שבא על איסור קל', והיינו שמדובר דווקא 27
28 באופן שֶׁבָּא עָלֶיהָ הַיִּבְמָה הַשֵּׁנִי, הרי אִפְּסִילוּ עָבַד בָּהּ נְמִי מֵאִמָּר – 28
29 כשעשה בה השני מאמר, הרי היא נאסרת לראשון מחמת זיקתו 29
30 של השני, ולא מחמת הביאה, ואי אפשר ללמוד מכאן לאיסור 30
31 אחות אשתו, שמעשה ביאתה הוא האוסר, ויתכן שלא נאסרה 31
32 האשה על בעלה בביאת אחותה. מתרצת הגמרא: הָאִי לֹא קִשְׁיָא – 32
33 זו אינה קושיא, משום שיש לפרש שהברייא סוברת בַּרְכָּן נִמְלִיָּא 33
34 דְּאִמָּר (לעיל ג.) שֶׁאִין מֵאִמָּר שְׁנַעֲשֶׂה בִּיבְמָה קוֹנָה אַחֵר שֶׁכָּבַד נַעֲשֶׂה 34
35 מֵאִמָּר אַחֵר לַפְּנִי, ולכן אם עשה אחד היבמים מאמר ביבמה, אין 35

נָשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם וגו'.¹ וּמִדִּיק וּשְׂוֹל רַבְּנוּ
הַזֶּקֶן בְּלִקְוֹטֵי תוֹרָה², ספר המכיל מאמרי חסידות שלו על פרשיות
התורה בחומשים ויקרא במדבר דברים (ושיר השירים) יֵשׁ לְהִבִּין לָמָּה

נֶאֱמַר בְּכֵנִי גֵרְשׁוֹן "גַּם הֵם"

ביטוי שמשמעותו שהם פחות חשובים

וטפלים לגבי שאר משפחות הלויים

שעליהם מדובר בפסוקים אלה?

וּנְקִידַת הַבְּאֹר שֶׁל רַבְּנוּ הֶזְקֵן

בְּזָה³ ב'לקוטי תורה' שם, שְׁהֶעֱנָן

ד'נשא את ראש' לפי משמעותו

הפנימית הוא להעלות לנשא

ולרומם את בְּחִינַת הָרֹאשׁ

שעניינו שכל לְבַחֲיַנַת הָרִצּוֹן

(שְׁלֹמֶעֱלָה מִן הַשֶּׁכֶל כפי

סרואים גם בכוחות הנפש של האדם,

המקבילים לספירות ולבחינות

העליונות באלוקות שדרך כלל השכל

נוטה אחר הרצון) ו'פֶתֶר' בחינת

כְּתֵר עליון שענינו הרצון העליון

שלמעלה מבחינת 'ראש' ר'חכמה'

שעניינה שכל. וְעַקֵּר הָעֲלָאָה זֶה

של השכל אל הרצון הִיא עַל-יְדֵי

עֶסֶק לִימּוּד הַתּוֹרָה, שְׁהִיא

הַתּוֹרָה בְּחִינַת רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן

שהיא בהלכות התורה הקדוש-בירוך

הוא גילה את רצונו.

וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, יֵשׁ מַעֲלָה

בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא הָרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן גַּם

לְגַבִּי מִצּוֹת, שְׁהַמִּצּוֹת (שְׁגַם

הֵן רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן וְאֵם כֵּן לְכַאוּרָה

הַתּוֹרָה וְהַמִּצּוֹת שׁוּרִים בְּחִשְׁבוֹתָם

וּמַעֲלָתָם, אֲלֵא (שֶׁהַמִּצּוֹת) הֵן

בְּבַחֲיַנַת מִקִּיף בְּלִבָּד, וְאֵינוֹ

מֵאִיר הַגִּילּוֹי בְּבַחֲיַנַת אֹר

פְּנִימִי מִמֶּשׁ, אֲבָל הַתּוֹרָה

הִיא בְּבַחֲיַנַת אֹר פְּנִימִי

מִמֶּשׁ, כִּמְבוּאָר בִּקְבֶּלָה וְחִסְדוֹת

שֶׁהַמִּשְׁכָּה וְגִילּוֹי הָאֹר הָאֱלֹקִי

בעולמות ובנבראים באה בשני אופנים: המשכה 'פנימית', הנרגשת ונקלטת

בהם בפנימיות ומתאחדת איתם, והמשכה בדרך 'מקיף' שמאירה ומתגלה

באופן של רוממות והבדלה, ועל כך מבוואר כאן שהיתרון בהמשכה על ידי

לימוד התורה הוא שהיא המשכה פנימית ואילו ההמשכה שעל ידי קיום

בס"ד. שבת פרשת נשא, י"ב

סיון, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

נָשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם וגו'.¹ וּמִדִּיק

רַבְּנוּ הַזֶּקֶן בְּלִקְוֹטֵי תוֹרָה², יֵשׁ לְהִבִּין

לָמָּה נֶאֱמַר בְּכֵנִי גֵרְשׁוֹן "גַּם הֵם". וּנְקִידַת

הַבְּאֹר בְּזָה³, שְׁהֶעֱנָן ד'נשא את ראש' הוא

לְהַעֲלוֹת אֶת בְּחִינַת הָרֹאשׁ לְבַחֲיַנַת הָרִצּוֹן

(שְׁלֹמֶעֱלָה מִן הַשֶּׁכֶל) וְעַקֵּר הָעֲלָאָה זֶה

הִיא עַל-יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, שְׁהִיא בְּחִינַת רִצּוֹן

הָעֲלִיּוֹן. וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, יֵשׁ מַעֲלָה בַּתּוֹרָה גַּם

לְגַבִּי מִצּוֹת, שְׁהַמִּצּוֹת (שְׁגַם הֵן רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן) הֵן

בְּבַחֲיַנַת מִקִּיף בְּלִבָּד, וְאֵינוֹ מֵאִיר הַגִּילּוֹי

בְּבַחֲיַנַת אֹר פְּנִימִי מִמֶּשׁ, אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא

בְּבַחֲיַנַת אֹר פְּנִימִי מִמֶּשׁ, וְשִׁרְשָׁה גַּם-כֵּן

מִפְּנִימִיּוֹת הַפֶּתֶר כו'. וְלִכֵּן גַּבִּי בְּנֵי קֵהַת שְׁהִיו

טוֹעֲנִין אֶת הָאֶרֶץ שָׁבוּ הַלּוֹחֹת, נֶאֱמַר "נָשָׂא אֶת

רֹאשׁ". אֲךָ גַּם בְּנֵי גֵרְשׁוֹן, כִּיֵּן שְׁנִשְׂאוֹ אֶת

הַיְרִיעוֹת, בְּחִינַת הַמִּקִּיף, דְּוִגְמַת הַהִמְשָׁכָה

שְׁעַל-יְדֵי הַמִּצּוֹת, לִכֵּן נֶאֱמַר בָּהֶם "נָשָׂא אֶת

רֹאשׁ", שְׁזָהוּ הַהִעֲלָאָה לְבַחֲיַנַת פֶּתֶר, וּמִכָּל-

מָקוֹם נֶאֱמַר "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם", לְפִי שְׁאֲצָלָם

הָרִי זֶה בְּבַחֲיַנַת מִקִּיף עֲדִין, וְאֵלוֹ עַקֵּר עֲנִין

נִשְׂיָאֵת רֹאשׁ נֶאֱמַר בְּכֵנִי קֵהַת שְׁנִשְׂאוֹ אֶת

הַלּוֹחֹת, שְׁמֵאִיר בְּבַחֲיַנַת פְּנִימִיּוֹת. וְעוֹד זֹאת,

שְׁבָנִי גֵרְשׁוֹן מַעֲלִים אֶת הַמִּדּוֹת לְבַחֲיַנַת מִדּוֹת

שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשֶּׁכֶל (בְּחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת ד'אֲרִיף

הַשְׁתַּלְשׁוֹת' שֶׁל הָאוֹרוֹת וְהַסְפִּירוֹת

הַעֲלִיּוֹת, הַמּוֹחִין, הַשֶּׁכֶל (חֲכֵמָה בִּינָה וְדַעַת) הֵם מַעַל לְמִדּוֹת (חֶסֶד, גְּבוּרָה,

תַּפְאֶרֶת וְכֵן הַלָּאָה), אֲבָל לְמִדּוֹת יֵשׁ שׁוֹרֵשׁ וּמִקּוֹר בְּדִרְגּוֹת עֲלִיּוֹנוֹת יוֹתֵר,

שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשֶּׁכֶל (וְשׁוֹרֵשׁ הַמִּדּוֹת בְּמַדְרִיגָה שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשֶּׁכֶל הוּא בְּחִינַת

ז' תַּחְתּוֹנוֹת שֶׁבַע הַמִּדּוֹת הַנִּקְרָאוֹת 'תַּחְתּוֹנוֹת' כִּי הֵן בְּדִרְגָּה נְמוּכָה בִּיחַס

מצוות היא באופן 'מקיף' שאינו נמשך וחודר בעולמות ובנבראים בפנימיות,

וְשִׁרְשָׁה גַּם-כֵּן מִפְּנִימִיּוֹת הַפֶּתֶר כו' והעובדה שמדובר באור פנימי

היא בגלל שהוא אור ממדריגה נמוכה יותר אלא גם אור זה נמשך ממקור

גבוה מאוד, פנימיות הכתר, וכיוון שהוא נמשך מהפנימיות, לכן הוא אור

פנימי.

וְלִכֵּן גַּבִּי בְּנֵי קֵהַת שְׁהִיו

טוֹעֲנִין אֶת הָאֶרֶץ שָׁבוּ

הַלּוֹחֹת, עֲנִין הַתּוֹרָה, נֶאֱמַר

"נָשָׂא אֶת רֹאשׁ" כִּי עֲבוּדָה זֹה שֶׁל

נְשִׂיאַת רֹאשׁ (הַעֲלָאָה הַמּוֹחִין אֶל

הָרִצּוֹן) שִׁיכַת בְּעִיקָר לְלִימּוּד הַתּוֹרָה

שֶׁהוּא עֲנִינָם שֶׁל בְּנֵי קֵהַת. אֲךָ מִכָּל-

מָקוֹם גַּם בְּנֵי גֵרְשׁוֹן, כִּיֵּן

שְׁנִשְׂאוֹ אֶת הַיְרִיעוֹת שֶׁל

הַמִּשְׁכָּן, שֶׁגַּם הֵם בְּחִינַת הַמִּקִּיף,

דְּוִגְמַת הַהִמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי

הַמִּצּוֹת כִּמְבוּאָר לְעִיל. לִכֵּן נֶאֱמַר

בָּהֶם בְּכֵנִי גֵרְשׁוֹן "נָשָׂא אֶת

רֹאשׁ", שְׁזָהוּ הַהִעֲלָאָה

לְבַחֲיַנַת פֶּתֶר, וּמִכָּל-מָקוֹם

נֶאֱמַר "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם"

וּמִשְׁמַע שְׁעִיקָר 'נְשִׂיאַת רֹאשׁ' הוּא שֶׁל

בְּנֵי קֵהַת וְאֵילוֹ הַנְּשִׂיאַת רֹאשׁ שֶׁל בְּנֵי

גֵרְשׁוֹן הִיא כְּתוּסַפָּה וְטַפֵּל לְבְנֵי קֵהַת,

("גַּם הֵם"), לְפִי שְׁאֲצָלָם אֲצֵל בְּנֵי

גֵרְשׁוֹן. הָרִי זֶה הַנְּשִׂיאַת רֹאשׁ'

(הַנִּפְעֵלָת עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצּוֹת)

בְּבַחֲיַנַת מִקִּיף עֲדִין, וְאֵלוֹ

עַקֵּר עֲנִין נִשְׂיָאֵת רֹאשׁ נֶאֱמַר

בְּכֵנִי קֵהַת שְׁנִשְׂאוֹ אֶת

הַלּוֹחֹת, עֲנִין הַתּוֹרָה שְׁמֵאִיר

בְּבַחֲיַנַת פְּנִימִיּוֹת כִּמְבוּאָר לְעִיל.

וְעוֹד זֹאת, עֲנִין נוֹסֵף שָׁבוּ יֵשׁ לְבְנֵי

קֵהַת יִתְרוֹן עַל בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וְלִכֵּן נֶאֱמַר

בְּכֵנִי גֵרְשׁוֹן "גַּם הֵם", הוּא שְׁבָנִי

גֵרְשׁוֹן מַעֲלִים מִזְכֵּכִים וּמְרומִמים

אֶת הַמִּדּוֹת הַעֲלִיּוֹת לְבַחֲיַנַת

מִדּוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשֶּׁכֶל בִּסְדֵּר

הַשְׁתַּלְשׁוֹת' שֶׁל הָאוֹרוֹת וְהַסְפִּירוֹת

הַעֲלִיּוֹת, הַמּוֹחִין, הַשֶּׁכֶל (חֲכֵמָה בִּינָה וְדַעַת) הֵם מַעַל לְמִדּוֹת (חֶסֶד, גְּבוּרָה,

תַּפְאֶרֶת וְכֵן הַלָּאָה), אֲבָל לְמִדּוֹת יֵשׁ שׁוֹרֵשׁ וּמִקּוֹר בְּדִרְגּוֹת עֲלִיּוֹנוֹת יוֹתֵר,

שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשֶּׁכֶל (וְשׁוֹרֵשׁ הַמִּדּוֹת בְּמַדְרִיגָה שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשֶּׁכֶל הוּא בְּחִינַת

ז' תַּחְתּוֹנוֹת שֶׁבַע הַמִּדּוֹת הַנִּקְרָאוֹת 'תַּחְתּוֹנוֹת' כִּי הֵן בְּדִרְגָּה נְמוּכָה בִּיחַס

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לשלוש הספירות של המוחין, כפי ששבע המידות ד' צריך אנפין פנים
2 ארוכות, והיא בחינה ממדריגת ה' כתר' שלמעלה מהשכל והחכמה, כשם
3 שכתר בגשמיות הוא מעל הראש), אבל בני קהת מעלים את בחינת
4 ההקמה שהיא ענינים ומדריגתם (כמבואר לעיל שהדבר נרמז בשייכות של
5 בני קהת לארון וללוחות) לבחינת
6 ההקמה שבפסוק (שלמעלה
7 מהמידות כפי שהן בכתר). אבל
8 עבודת בני מררי שהיא כאמור
9 עבודת המידות היא בבחינת
10 יראה עבודת ה' מתוך יראה
11 הנמשכת מן הראש והמוחין
12 והיא למטה מהראש והמוחין עצמם,
13 לקד לא נאמר בהם 'נשיאת
14 ראש' שהרי זו עבודת המידות ולא
15 עבודת הראש.
16 ומוסיף רבנו הזקן לבאר⁴ בהמשך
17 המאמר ב'לקוטי תורה', שהענין
18 ד'נשיאת ראש' שהוא, כאמור,
19 העלאת הראש והמוחין לבחינה
20 שלמעלה מהשכל, מורה על
21 העבודה עבודת ה' בבחינת
22 הליוף הליכה ועלייה ממדריגה
23 למדריגה בלי גבול (והוא ענין
24 העבודה ד'בכל מאדך'⁵
25 כנאמר בקריאת שמע 'ואהבת את ה'
26 אלוך... בכל מאודך, ר' מאיר'⁶
27 משמעותו בלי גבול), כמו
28 שכתוב⁶ בנבואת זכריה בדבר ה'
29 ליהושע הכהן הגדול ונתתי לך
30 מהלכים בין העומדים,
31 דפירוש 'מהלכים' הליכה
32 בלשון רבים הוא שני מיני
33 הליוף שני סוגים של הליכה,
34 האחד הליכה והתעלות על-ידי
35 'רעותא דלפא' רצון הלב,
36 התעוררות של האדם מלמטה מצד
37 האדם למעלה להתקרב לאלוקות,
38 וזהו ענין בני גרשון העובדים
39 את ה' בעיקר בעבודת הלב. והשני
40 ומצות הפועלים התגלות והארת אור אלוךי להאיר על האדם מלמעלה
41 למטה⁷, וזהו עבודה זו של המשכת אלוקות על ידי תורה ומצוות היא
- על-ידי בני קהת, ולכן נאמר בשניהם הן בבני קהת והן בבני
גרשון 'נשיאת ראש' כי למעשה בשני האופנים (הן בעבודה בדרך
מלמטה למעלה והן בעבודה בדרך מלמעלה למטה) יש נשיאת ראש (שעיקר
ה'נשיאת ראש' היא על ידי בני קהת ולכן נאמר בבני גרשון 'גם הם', כמבואר
לעיל).
ובחינת 'מהלכים' שני אופני
ההליכה האמורים לעיל צריך
להיות 'בין העומדים', והוא
רמז על בחינת 'עצי שטים
עומדים' דבני מררי
(שעבודתם היתה משא
הקשים של המשכן שנעשו
מ'עצי שטים עומדים'⁸,
והוא ענין העבודה ד'בכל
נפשך' שהיא בבחינת
עמידה⁵ כיוון שעמידה מסמלת
ביטול של המציאות האישית), ולכן
לא נאמר בהם בבני מררי
'נשיאת ראש' שהיא ענין
שמגדיל את המציאות.
(ב) אף באמור לעיל שבבני קהת
ובבני גרשון היתה נשיאת ראש ואילו
בבני מררי לא היתה נשיאת ראש
צריך להבין⁹, הרי ידוע¹⁰
בתורת החסידות שכל ענין נסיעת
בני ישראל עם המשכן וכליו
במדבר (והכוונה למסע כולו החל
מיציאת מצרים שבה התחילו
מסעי בני ישראל במדבר עד בואם
אל ירדן ירחו, שאז נכנסו
לארץ טובה ורחבה) היה כדי
לפעול אצל בני ישראל ענין
ההליוף והעלייה ממדריגה למדריגה,
ואין אפשר לומר שאצל בני
מררי לא היתה העבודה
דבחינת הליוף?
והינו, דעם היות שעבודת
בני מררי היתה משא קרשי
המשכן שמצד-עצמם הקשים הם 'עצי שטים עומדים'
ועמידה פירושה לעמוד במקום אחד, ללא הליכה והתקדמות, מפל-מקום
היה צריך להיות אצלם גם אצל בני מררי ענין ההליוף (התקדמות

(4) שם כה, ב. (5) שם כג, סע"ד. (6) זכריה, ג. (7) ראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. סה"מ אעת"ר ע' סט ואילך. (8) תרומה כו, טו. ויקהל לו, כ. (9) בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ח ע' 53 ואילך (ממאמר זה). (10) ראה לקו"ת מסעי פח, ריש ע"ד. פט, ב. ושם צו, א - שהוא בחי' הליכה. וראה המשך המאמר בלקו"ת כאן.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ועליה (בלי-גבול) מצד ענין הנסיעה שהיה בכל חלקי
 - 2 המשכן (שעל-ידו על ידי המשכן כולו נעשה הענין ד"ושכנתי
 - 3 בתוכם" ¹¹ השראת השכינה בתוך כל אחד ואחד מבני ישראל), והמסע
 - 4 של כל חלקי המשכן כולל גם קרשי המשכן, שעל-ידם על-ידי
 - 5 הקרשים הוא עקר קיום
 - 6 המשכן. ועל-כרחי בהכרח
 - 7 צריך לומר, שגם אצל בני
 - 8 מררי נושאי הקרשים היה כללות
 - 9 ענין ההלוק בלי-גבול ("נשא
 - 10 את ראש" ¹²), אלא שמצד שני
 - 11 יש הבדל מהותי בין הנשיאת ראש
 - 12 של בני מררי לזו של בני גרשון
 - 13 (וכל-שכן לגבי זו של בני קהת), פיון
 - 14 שעבודתם של בני גרשון
 - 15 בנשיאת קרשי המשכן היתה
 - 16 רק על-ידי עגלות (ולא כבני
 - 17 גרשון שאצלם היתה גם
 - 18 עבודת מִשָּׁא ¹³ בעצמם), הנה
 - 19 גם ענין ההלוק קשור עם
 - 20 בחינת עגלות, שרומז על
 - 21 הנפש הבהמית, כלומר, התעלות
 - 22 והליכה מתוך התעסקות לבור
 - 23 ולהעלות את הנפש הבהמית, כפי
 - 24 שממשך ומבאר.
 - 25 ג) ויובן בהקדים באור ענין
 - 26 העבודה דהלוק ועליה רוחנית
 - 27 ממדריגה למדריגה בלי-גבול,
 - 28 שנעשה על-ידי הירידה
 - 29 למטה דוקא ¹⁴, כמבאר במאמרי
 - 30 חסידות על הפסוק הנזכר, "ונתתי לך
 - 31 מהלכים בין העומדים האלה",
 - 32 ש"מהלכים" הן הנשמות ו"עומדים" הם
 - 33 המלאכים, ודוקא הנשמות זוכות
 - 34 להליכה בלי גבול ולא המלאכים, כי
 - 35 רק הנשמות יורדות למטה לעולם הזה
 - 36 ומתלבשות בגוף גשמי, מה-שאי-כן
 - 37 המלאכים, שיש בזה שלשה
 - 38 ענינים ¹⁵, כפי שממשך ומפרט.
 - 39 ענין האחר, עצם ההלוק
 - 40 והעליה בלי-גבול, שהוא ענין האהבה לה' דנפש הבהמית
 - 41 (לאחר ברוך לאחר הפרדת הטוב שבה מהרע והעלאתו לקדושה),
- דכיון ששרש נפש הבהמית הוא מעולם ה'תהו' כמבאר
- בקבלה וחסידות, העולמות במתכונתם הנוכחית, עם 'סדר השתלשלות' הדרגתי
- ומסודר ועשר ספירות שהאורות שלהם מלוכשים בתוך כלים ראויים לקליטתם,
- נקראים 'עולם התיקון'. ול'תיקון' קדם 'עולם התהו' בו היו אורות מרובים
- וכלים מועטים, מצב שגרם ל'שבירת
- הכלים' ו'נפילה' של ניצוצות קדושה
- ואלוקות לתחומים שמחוץ לגבולות
- הקדושה, ובשורש הדברים 'תהו' נעלה
- מ'תיקון' (ולכן שורש הנפש הבהמית
- הוא למעלה מהשרש של נפש
- האלקית שהוא מעולם ה'תיקון'),
- לכן הנה דוקא בה בנפש
- הבהמית ישנו הענין ד'רב
- תבואות בכת שור" ¹⁶, וכאשר
- היא מתבררת ומתעלה לקדושה, כל
- הכוחות שהיו בה קודם לכן עוברים
- לצד הקדושה וכיוון שקודם הבירור
- הנפש הבהמית היא בתוקף ובכוח רב
- בענינים של היפך הקדושה, כאשר היא
- מתבררת אהבת ה' בכוחה היא בתוקף
- רב, שהוא ענין האהבה בלי
- גבול.
- וענין השני באהבת ה' בלי גבול
- הוא, שפונת המטרה של ההלוק
- בלי-גבול היא כדי שיהיה
- לאחר מכן "אחריו נרוצה" ¹⁷,
- לשון רבים, שגם הנפש
- האלקית (שמבחינת ה'תיקון')
- ולכן מצד עצמה היא שייכת יותר
- לעבודה בסדר והדרגה) תהיה
- בתנועה של אהבת ה' בלי
- גבול, מתוך יציאה מוחלטת מגדרי
- המציאות האישית.
- וענין השלישי, שלאחרי
- שנעשה ההלוק בלי-גבול
- בנפש האלקית ("אחריו
- נרוצה"), אזי מתעלית הנפש האלקית לאמתת
- שרשה ומקורה כפי ששייך לה לכדה, שזהו ענין
- "הביאני (לשון יחיד) המלך חדריו" ¹⁷.
- לכדה, והוא למעלה משורש הנפש האלוקית, כאמור לעיל, שזהו ענין
- "הביאני (לשון יחיד) המלך חדריו" ¹⁷.

(11) תרומה כה, ח. 12) להעיר מש"ך עה"ת פרשתנו ד, כט. אלשיך ריש פרשתנו ד"ה עוד אפשר. 13) נתבאר בארוכה בשיחות שלפני המאמר (לקו"ש שם ע' 49 ואילך). 14) ראה סה"מ אעת"ר שם. 15) בכל הבא לקמן - ראה בפרטיות ספר הערכים-חב"ד ח"א ע' אהבת ה' - ההוספה שבה ע"י נה"ב. וש"נ. 16) לשון הכתוב - משלי יד, ד. 17) לשון הכתוב -

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ד) וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחֲלוּקִים בֵּין בְּנֵי קָהָת, בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
 2 וּבְנֵי מְרָרִי. שְׂאֵצֶל בְּנֵי מְרָרִי, שֶׁהַמֶּשָּׂא שֶׁלָּהֶם הָיָה עַל גְּבִי
 3 הָעֲגֻלּוֹת, דָּבַר שֶׁמִּסְמַל אֶת הָעֲבֹדָה עִם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, הָיָה עֲנָן
 4 הַהֲלֹף בְּלִי-גָבוּל רַק בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית עֲצָמָה (בְּחִינַת עֲגֻלּוֹת).
 5 וְלֹא נִפְעַל הַהֲלֹף בָּהֶם גּוֹפָא,
 6 בְּכַנִּי מְרִירֵי עֲצָמָם, בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית.
 7 וְאֵלֹהֵי אֶצֶל בְּנֵי גֵרְשׁוֹן, נַעֲשֶׂה
 8 גַּם הָעֲנָן ד' אַחֲרֵיךְ נְרוּצָה",
 9 הֵינִי, שֶׁהַהֲלֹף בְּלִי-גָבוּל הָיָה
 10 הֵן בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית (מֶשָּׂא
 11 בְּעֲגֻלּוֹת), וְהֵן בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
 12 (עֲבֹדַת מֶשָּׂא).
 13 וְאֶצֶל בְּנֵי קָהָת הָיָה גַּם הָעֲנָן
 14 הַיּוֹתֵר נַעֲלָה ד' הֵבִיאֲנִי הַמֶּלֶךְ
 15 חֲדָרָיו", הַאֲמֹר בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק
 16 לְאַחֵר 'מִשְׁכְּנִי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה', שֶׁזֶּהוּ
 17 הַהֲלֹף בְּלִי-גָבוּל שֶׁמִּצַּד
 18 הַשָּׂרֵשׁ הָאֲמִתִּי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 19 הָאֱלֹקִית שְׁבַעֲסָם מוֹשְׁרֶשֶׁת בְּמִקּוֹר
 20 גְּבוּהָ בִּיטוּר בְּאֻלְקוֹת שְׁאִינוֹ שִׁיךְ
 21 כָּלִל לַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית (עֲגֻלּוֹת),
 22 וְלִכְּנֹן הָיָה עָקֵר מֶשָּׂאָם שֶׁל בְּנֵי
 23 קָהָת - הָאֲרֹן, עֲנָן הַתּוֹרָה,
 24 כִּינּוֹן שֶׁהָעֲנָן ד' הֵבִיאֲנִי
 25 הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו" נִפְעַל בְּמִתֵּן-
 26 תּוֹרָה בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת¹⁸ כַּמְבוֹאֵר
 27 בְּאִירֵכּוֹת בְּמִאֲמָרֵי חֲסִידוֹת הַמִּפְרָטִים
 28 אֶת הַמִּשְׁמָעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל יִצְחָק
 29 מִצְרַיִם, סְפִירַת הָעוֹמֵר וּמִתַּן תּוֹרָה
 30 שֶׁשְׁלִימוֹת הַהִתְאַחֲדוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 31 עִם הַקְּדוּשָׁה-בִּירוּךְ הָיָה נִפְעָלָה בְּמִתֵּן
 32 תּוֹרָה.
 33 (ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה,
 34 שֶׁכָּלִלוֹת עֲנָן הַהֲלֹף בְּלִי-
 35 גָבוּל שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַיְרִידָה
- 1 (ד) וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחֲלוּקִים בֵּין בְּנֵי קָהָת,
 2 בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. שְׂאֵצֶל
 3 בְּנֵי מְרָרִי, שֶׁהַמֶּשָּׂא שֶׁלָּהֶם הָיָה עַל גְּבִי הָעֲגֻלּוֹת,
 4 הָיָה עֲנָן הַהֲלֹף בְּלִי-גָבוּל רַק בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית
 5 (בְּחִינַת עֲגֻלּוֹת), וְלֹא נִפְעַל הַהֲלֹף בָּהֶם גּוֹפָא,
 6 בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְאֵלֹהֵי אֶצֶל בְּנֵי גֵרְשׁוֹן, נַעֲשֶׂה גַּם
 7 הָעֲנָן ד' אַחֲרֵיךְ נְרוּצָה", הֵינִי, שֶׁהַהֲלֹף בְּלִי-
 8 גָבוּל הָיָה הֵן בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית (מֶשָּׂא בְּעֲגֻלּוֹת),
 9 וְהֵן בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית (עֲבֹדַת מֶשָּׂא). וְאֶצֶל בְּנֵי
 10 קָהָת הָיָה גַּם הָעֲנָן הַיּוֹתֵר נַעֲלָה ד' הֵבִיאֲנִי
 11 הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו", שֶׁזֶּהוּ הַהֲלֹף בְּלִי-גָבוּל שֶׁמִּצַּד
 12 הַשָּׂרֵשׁ הָאֲמִתִּי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שְׁאִינוֹ שִׁיךְ
 13 כָּלִל לַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית (עֲגֻלּוֹת), וְלִכְּנֹן הָיָה עָקֵר
 14 מֶשָּׂאָם - הָאֲרֹן, עֲנָן הַתּוֹרָה, כִּינּוֹן שֶׁהָעֲנָן
 15 ד' הֵבִיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו" נִפְעַל בְּמִתֵּן-תּוֹרָה בְּחַג
 16 הַשְּׁבוּעוֹת¹⁸.
 17 (ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה, שֶׁכָּלִלוֹת עֲנָן הַהֲלֹף
 18 בְּלִי-גָבוּל שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַיְרִידָה
 19 לְמִטָּה בְּעֲבֹדָה דְּבִירוֹ הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית דְּוָקָא,
 20 הוּא עֲנָן שִׁיתְגַּלָּה לְעֵתִיד-לְבָא, שְׂאֵז תִּתְגַּלָּה מַעֲלַת הַגּוֹף עַל הַנֶּפֶשׁ, עַד
 21 שֶׁהַנֶּפֶשׁ תִּתְגַּלָּה מַעֲלַת הַגּוֹף עַל הַנֶּפֶשׁ, עַד שֶׁהַנֶּפֶשׁ תִּתְגַּלָּה מַעֲלַת הַגּוֹף עַל הַנֶּפֶשׁ, עַד
 22 זֶהוּ הָעֵלָם שֶׁיִּשְׁנֹו בְּמִצִּיאוֹת וְקָרוֹב אֶל הַמִּצִּיאוֹת (וְלֹא כְמוֹ הָעֵלָם דָּאֵשׁ
 23 שֶׁבְּצִוּוֹר הַחֲלָמִישׁ, שֶׁכְּדִי לְגַלּוֹתוֹ יֵשׁ צוּרָה בְּהַפָּאָה מִתּוֹךְ יְגִיעָה דְּוָקָא)²⁰, כָּכָל
 24 הָעֲנָנִים דְּלַעֲתִיד-לְבָא שֶׁהֵם בְּאֻפֵּן ד' אַחֲכָה לֹו כָּכָל יוֹם שְׁיָבֵא"²¹, וְכָפֶּשֶׁר
 25 יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה, מִיָּד הֵן נִגְאָלִין²², וְהָרִי עֲנָן הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּשַׁעֲתָא
 26 חֲדָא וּבְרַעְצָא חֲדָא²³.

שה"ש א, ד. 18) ראה רד"ה משכני (הא) תש"א. ובכ"מ. 19) ראה ד"ה אלה תולדות נח תרל"ז פ"ח-יט. המשך וככה תרל"ז פצ"א-ב. סה"מ תרס"ז ע' ריט. 20) ראה סה"מ תר"ן ע' שס ואילך. המשך תרס"ו ע' קז ואילך. 21) נוסח "אני מאמין" - ע"פ עיקר ה"ב מ"ג העיקרים (פיה"מ להרמב"ם, סנהדרין - הקדמה לפרק חלק). 22) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 23) זח"א קכט, א.

בס"ד. שיחת* יום ב' רחג השבועות, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדוש לסעודה.

א. ידוע נוסח הברכה שהיה כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נוהג לברך בקשר לחג השבועות (בדיבור ובכתב, ליחיד ולרבים): "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות"¹.
ולכאורה אינו מובן:

ענין השמחה צריך להיות לא רק בתורה, אלא גם במצוות (לא רק בקו התורה, אלא גם בקו העבודה וגמילות חסדים)², וכמו שכתב הרמב"ם³ "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה... עבודה גדולה היא... שנאמר" תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב". ולא מצינו הדגשה מיוחדת בנוגע לתורה שצריכה להיות שמחה גדולה יותר.

ואם כן, מהו הטעם שדוקא בקשר לחג השבועות, זמן מתן תורה, היה כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר מביע ברכתו שתהיה קבלת התורה בשמחה?

ב. ויובן מהענין דמתן תורה בפעם הראשונה, שאז היו בני ישראל כמו גרים, כדאיתא בגמרא במסכת יבמות⁵ שמתן תורה הוא ענין הגירות (שלכן למדים ממתן תורה כמה פרטי דינים בנוגע לגירות).

והנה, כאשר גר בא להתגייר ולקבל על עצמו עול תורה ומצוות, הרי הסדר בזה - שתחילה אומרים לו "מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע וכו'"⁶, והיינו, שמנסים להניאו מלהתגייר, ורק לאחר שרואים שאכן רוצה באמת כו', אזי מקבלים אותו, כך, שענין הגירות צריך להיות מרצונו הטוב דוקא - בשמחה, ולא בעל-כרחו, שאז אין זו גירות.

- לאחר שנתגייר, הרי הוא כמו כל איש ישראל בתולדתו, שאז יכולים גם לכוף אותו לקיים מצוה⁷ (כיון שזהו רצונו האמיתי, וכמו שכתב הרמב"ם⁸ ש"הוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות כו'", אלא "יצרו הוא שתקפו"); אבל ענין הגירות צריך להיות ברצון ובשמחה דוקא, ולא באופן של כפייה.

וכיון שמתן תורה הוא ענין של גירות - הרי זה צריך להיות בשמחה דוקא.

וכמבואר בדרושי חסידות⁹ בפירוש מאמר רז"ל¹⁰ שבמתן תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית כו'", שהוא ענין התגלות האהבה העליונה כו', שעל-ידי-זה נתעוררה האהבה אצל ישראל לקבל את התורה ברצון ובשמחה; מה-שאי-כן אילו קבלת התורה היתה באונס, לא היה הדבר כדבעי, ובלשון הגמרא¹⁰: "מודעא רבה לאורייתא"¹¹.

ג. ועל-פי-זה יובן מאמר רז"ל¹² שלוחות ראשונות שניתנו ברעש, שלט בהם עין הרע ונשתברו, ודוקא לוחות אחרונות שניתנו בחשאי נתקיימו, כי "אין לך מדה יפה מן הצניעות" - דלכאורה אינו מובן: הרי הקב"ה ידע שהרעש יגרום לשבירת הלוחות, ואם כן, למה נתן את הלוחות הראשונות ברעש, ולא נתנם מלכתחילה בחשאי?

(7) ברשימה נוספת: ודוקא באופן כזה יוכל לקיים את כל המצוות, הן מצוות עשה והן מצוות לא תעשה, שיש בהם ענינים שהם נגד רצונו של האדם.

(8) הל' גירושין ספ"ב.

(9) תו"א מג"א צח, סע"ד. לקו"ת פ' ראה כב, רע"א.

(10) שבת פח, א.

(11) נתבאר בשיחת ש"פ נשא בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד בתחלתו).

(12) תנחומא תשא לא. פרש"י תשא לד, ג.

(* שיחות אג"ס (ט"ט) - תוכן וראשי-פרקים בלבד (המו"ל).

(1) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשי"ז בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות ח"כ ע' 38). וש"נ.

(2) שהרי נתינת הצדקה צריכה להיות בסבר פנים יפות (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד).

(3) סוף הל' לולב.

(4) תבוא כח, מז.

(5) מו, א"ב. וש"נ.

(6) שם מז, א.

1 והביאור בזה - על-פי האמור לעיל שקבלת התורה צריכה להיות מתוך שמחה דוקא, כי לולי זאת
2 לא יכול להיות ענין הגירות, ולכן הוצרכה להיות נתינת הלוחות מתוך "רעש", כי, הרעש מלמעלה עורר
3 את הרעש והשמחה אצל בני ישראל (שזהו ענין השמחה - התפשטות הנפש, בחינת "רעש", עד ליציאה
4 מגדרים).

5 [ואין להקשות שעל-פי-זה נמצא שקבלת התורה היתה מצד ה"רעש" דלמעלה, ולא מצד רצונם
6 ובחירתם של בני ישראל, ואילו ענין הגירות צריך להיות מצד בחירתו החפשית של הגר - שהרי מובן,
7 שהרעש דלמעלה לא הכריח בחירתם של בני ישראל (כי "רשות לכל אדם נתונה" .. ואין מי שיעכב בידו
8 מלעשות הטוב או הרע", ולא יתכן לומר ש"תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו"¹³), ובא
9 רק להקל עליהם להגיע לידי שמחה]. אלא שלפועל מצד בחירתם הרעה כו', גרם הרעש שנשתכרו
10 הלוחות, והוצרכה להיות נתינת לוחות שניות בחשאי ובצנעה כו'.

11 ד. אך עדיין אינו מובן: מה נוגע הדבר אלינו עתה, לאחרית מתן תורה?
12 והענין בזה - דכיון ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"¹⁴, הנה בחג השבועות בכל שנה חוזר ומתחדש
13 הענין דמתן-תורה ("יהיו בעיניך כחדשים"¹⁵), ולגבי ההתחדשות דמתן תורה בשנה זו נמצאים אנו
14 במעמד ומצב של גירות.

15 ומובן, שאין זה גורע חס ושלום במעלת לימוד התורה כו' בשנה שעברה, אלא, שהתורה היא בלי
16 גבול, ולכן בכל שנה ושנה צריך להיות הענין דקבלת התורה באופן נעלה יותר, בעילוי אחר עילוי, באופן
17 של הילוך שבאין ערוך לגמרי, עד כדי כך, שלגבי עליה זו הרי זה כמו מעמד ומצב של גירות, כקטן
18 שנולד¹⁶.

19 וכיון שבחג השבועות כל שנה ישנו הענין דקבלת התורה מחדש באופן של גירות, לכן צריכה להיות
20 קבלת התורה בשמחה דוקא¹⁷.

* * *

21
22 ה. על-פי האמור יש לבאר גם את הסיפור שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר בחג השבועות
23 לפני עשרים שנה¹⁸:

24 לאדמו"ר מהר"ש היה חסיד בשם ר' פרץ, מלמד, בעל מדריגה, וכרגיל בכגון-דא - עני מרוד ... שהיה
25 רגיל לבוא לחג השבועות לאדמו"ר מהר"ש. פעם אחת הגיעו לחג השבועות אורחים רבים, ור' פרץ
26 חשב שלא יספיק להיכנס ליחידות לפני חג השבועות, אבל לפתע בא הגבאי ואמר לו שהרבי קורא לו
27 להיכנס אליו ליחידות.

28 בעת היחידות התאונן ר' פרץ לפני אדמו"ר מהר"ש שהוא כלי ריקן מלא בושה וכלימה. ואמר לו
29 אדמו"ר מהר"ש: "דאָס דאַרף מען קענען דערהערן" (כלומר: להרגיש זאת - זו גם "מדריגה"). ושאל
30 אותו אדמו"ר מהר"ש: האם אתה אומר תהלים בבכיות, והשיב: כן. ואמר לו אדמו"ר מהר"ש: תאמר
31 בכל יום שני קאָפּיטלאַך תהלים בבכיות, וסיים: אבל לקבלת התורה צריכים ללכת בשמחה.

32 [וסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שבקטנותו ראה את ר' פרץ הנ"ל בחג השבועות שאומר
33 "תיקון" בבכיות. וכנראה, שכוונת אדמו"ר מהר"ש ב"קבלת התורה" (שצריך להיות בשמחה) היא לקריאת
34 התורה - שקורין עשרת-הדברות, בדוגמת מתן תורה בפעם הראשונה¹⁹].

יודעים כבר בני"י איך להזהר ("באָוואָרענען זיך") במצב של רעש
ושמחה כו'.

(18) שיחת ליל א' דחה"ש תש"ה ס"ג (ס"ה) תש"ה ע' 101
ואילך). וראה שיחת יום ב' דחה"ש תשט"ו בתחלתה (תורת מנחם
- התוועדות ח"ד ע' 111).

(19) ראה פסדר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ"ו).

(13) רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"א-ד.

(14) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת'
בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(15) ראה שו"ע אדה"ז אור"ח סס"א ס"ב. וש"נ.

(16) יבמות כב, א. וש"נ.

(17) ולאחרי שכבר היתה קבלת התורה בפעם הראשונה -

ו. ולכאורה, סיפור זה תמוה מתחילתו עד סופו:

(א) למה דוקא בנוגע לחג השבועות אמר לו אדמו"ר מהר"ש שצריך להיות בשמחה, ולא בנוגע לשאר המועדים, שכולם נקראים "מועדים לשמחה"?

(ב) כיון שחג השבועות הוא יום ההסתלקות של דוד המלך²⁰, הרי זה הזמן המתאים ביותר לאמירת תהלים, ספרו של דוד המלך. ואם כן, יהודי שנוהג בכל יום לומר תהלים בבכיות - למה לא ינהג כן גם בחג השבועות?

ז. ויובן על-פי האמור לעיל, שבחג השבועות, זמן מתן תורה, נמצאים בני ישראל במעמד ומצב של גירות, ולכן צריכים לקבל את התורה בשמחה דוקא.

- לאחר קבלת התורה בחג השבועות, בכללות העבודה במשך כל השנה, ישנם חילוקים בפרטי אופני העבודה: יש מי שעבודתו בקו האהבה (חסד), יש מי שעבודתו בקו היראה (גבורה), ויש מי שעבודתו בקו הרחמים כו'; אבל לקבלת התורה צריכים כולם להיות בשמחה.

ולהעיר, שאף ששמחה היא היפך השפלות, ובשביל קבלת התורה צריך להיות ענין השפלות דוקא, כמו שכתוב²¹ "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", וכמו שכתוב²² "ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל-ידי-זה) פתח לבי בתורתך" - הנה ענין השפלות צריך להיות לאחר קבלת התורה, ואילו קבלת התורה עצמה צריך להיות בשמחה דוקא.

* * *

ח. על-פי האמור לעיל בנוגע לקבלת התורה בשמחה - יובן גם בנוגע לענין הפנימיות:

קיום כל המצוות צריך להיות לכל לראש בפועל ממש, במעשה או בדיבור, ונוסף לזה, צריך להיות גם בפנימיות, ולא די בכך שמקיים את המצוה "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני .. מצות אנשים מלומדה"²³.

אבל אף-על-פי-כן, גם כאשר חסר בקיום המצוות אפילו במעשה בפועל - הרי אמרו רז"ל²⁴ "ישראל אף-על-פי שחטא ישראל הוא", ואפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון²⁵. ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לקיום המצוות בפנימיות - הרי אמרו רז"ל²⁶ "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף-על-פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה", אף שכל זמן שהעסק בתורה ומצוות הוא "שלא לשמה", אין זה בפנימיות.

אמנם, כאשר מדובר אודות גר שבא להתגייר - צריך לקבל על עצמו קיום כל המצוות, ולא רק במעשה ובדיבור, אלא גם במחשבה, והיינו, שלא די בכך שמקבל על עצמו לקיים את המצוות במעשה בפועל, אבל מחשבתו תהיה בענין אחר, אלא קבלת המצוות צריכה להיות בכל פנימיותו.

והמשל לזה מ"מלכותא דארעא" - שהיא "כעין מלכותא דרקיעא"²⁷ - כפי שרואים באמריקא, שכדי לקבל "אזרחות" צריך להסכים לקיים את כל חוקי המדינה, ומי שלא מוכן לקבל על עצמו חוק מסויים, לא יתקבל בתור "אזרח"; מה-שאיך-כן מי שהוא כבר אזרח, אזי לא מקפידים עליו כל כך.

וכיון שבכל שנה מתחדש כללות הענין דמתן תורה שהוא בדוגמת ענין הגירות, מובן, שקבלת התורה צריכה להיות בפנימיות, היינו, לקבל על עצמו לקיים את כל עניני התורה ומצוות, וכאמור, לא רק במעשה ובדיבור, אלא גם במחשבה.

(23) ישע"י כט, יג.

(24) סנהדרין מד, רע"א.

(25) חגיגה בסופה. וש"נ.

(26) פסחים נ, ב. וש"נ.

(27) ברכות נח, א.

(20) ירושלמי (ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג) הובא

בתוד"ה אף עצרת (חגיגה יז, א).

(21) ישע"י נז, טו.

(22) תפלת "אלקי נצור" (ברכות יז, א). וראה לקו"ת במדבר

טו, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

1 ט. ולהעיר:

2 ישנם הטוענים שאף שבדאי צריכים לקיים את כל המצוות, מכל־מקום, יש גם מצוות קלות שאדם
3 דש בעקביו²⁸.

4 ומוסיפים לטעון, שעיקר הזהירות צריכה להיות בנוגע למעשה ודיבור, אבל בנוגע למחשבה - הרי
5 הוא חפשי לחשוב מה שרוצה; לפעמים חושב אודות ענינים ששייכים למשה רבינו, ולפעמים חושב
6 אודות ענינים הפכיים, באמרו, שאין מענישים על מחשבה²⁹. ומבטיח להיזהר שלא תהיה לזה השפעה
7 על כח הדיבור, ועל־אחת־כמה־וכמה על המעשה בפועל.

8 וכמו כן כשמדובר אודות ענין הקשור עם רגש שבלב, וכמו אהבת ישראל, שצריך לחוש אפילו כלפי
9 יהודי שאינו מכירו ומעולם לא ראהו³⁰ - טוען הוא שאין זה שייך אליו; אם יש ביכולתו לעזור לו על־ידי
10 מעשה בפועל, או על־ידי־זה שידבר עם פלוני שיעזור לו - בודאי יעשה זאת, אבל לא מתוך הרגש הלב.
11 אבל, האמת היא שיהודי צריך לקיים את כל המצוות: רמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח אברים, ושס"ה
12 מצוות לא תעשה כנגד שס"ה גידים³¹, באופן שלא יחסר אצלו שום אבר כו', אלא יהיה שלם ותמים³²,
13 והשלימות שלו צריכה להיות לא רק במעשה ודיבור, אלא גם במחשבה, ואדרבה: כיון שכח המחשבה
14 הוא נעלה יותר, אזי הזהירות צריכה להיות גדולה יותר³³.

15 ואכן, סוף כל סוף יהיה כל אחד מישראל במעמד ומצב כזה, שהרי "לא ידח ממנו נדח"³⁴. ובאופן
16 כזה צריכה להיות קבלת התורה מלכתחילה.

17 (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:)

18 יתן השם יתברך שתהיה לנו "אזרחות" טובה - על־ידי קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, ובאופן
19 שמזה תומשך נתינת כח על כל השנה כולה.

20 * * *

21 י. ידועה תורת רבינו הזקן³⁵ על הפסוק³⁶ "משכני אחריו נרוצה":

22 "משכני" - הוא ענין יציאת מצרים.

23 "אחריו נרוצה" - המסירת נפש דקריעת ים סוף שפעלה את הענין ד"נרוצה".

24 "הביאני המלך חדריו"³⁶ - הוא ענין מתן תורה, שבזה ישנם ריבוי מדרגות. ומה עשו היהודים
25 הפשוטים - "נגילה ונשמחה בך"³⁶, בכ"ב אותיות התורה.

26 והנה, הפירוש הפשוט בזה - שכאשר מדובר אודות אותיות התורה, הרי זה ענין השייך לכל, גם
27 לאנשים פשוטים; אבל בעומק יותר, הנה דוקא בענין ד"נגילה ונשמחה בך" - בכ"ב אותיות התורה -
28 בא לידי ביטוי ענין קבלת התורה לאמיתותו.

29 יא. והענין בזה:

30 הפירוש ד"משכני" הוא - שהקב"ה מושך ומוציא אותו, ולא שהוא בעצמו יוצא. ובאופן כזה היתה
31 היציאה ממצרים - שהרי בני ישראל עצמם לא היו יכולים לצאת ממצרים, כמאמר רז"ל³⁷ שאפילו עבד
32 לא היה יכול לברוח משם, ולכן הוצרך הקב"ה להוציא אותם ממצרים - "משכני".

(28) תנחומא ופרש"י ר"פ עקב.

ובכ"מ.

(34) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת

לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(35) שיחת ליל א' דחה"ש תש"ג ס"ב (סה"ש תש"ג ס"ע 118). וראה גם לקו"ת ויקרא ב, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(36) שה"ש א, ד.

(37) מכילתא יתרו ית, יא. פרש"י שם, ט.

(29) ראה קידושין מ, א.

(30) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקל"ג.

וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אדר א').

(31) זח"א קע, ב.

(32) ראה לקו"ת נצבים מה, ג. ובכ"מ.

(33) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ג. תניא אגה"ק סוסכ"ב.

- 1 אמנם, לאחר שהקב"ה הוציא את בני ישראל ממצרים - דרש ותבע מהם שיהיה ענין של עבודה גם
2 מצדם.
- 3 וענין זה נפעל בעיקר לאחר ששה ימים הראשונים לצאתם ממצרים, בשביעי של פסח, בעת קריעת
4 ים סוף - שהרי קריעת ים סוף היתה קשורה עם המסירות נפש של נחשון בן עמינדב, שקפץ לים³⁸,
5 שזהו ענין של מסירות נפש במעשה בפועל.
- 6 ואז התחילה גם המסירות נפש בפועל של כל בני ישראל שהלכו במדבר - כדברי הנביא³⁹: "לכתך
7 אחרי במדבר בארץ לא זרועה":
- 8 בהיותם בארץ מצרים - לאחר ש"בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים"⁴⁰ - היה לבני ישראל
9 כל המצטרך להם, שהרי ארץ מצרים היתה מבורכת בגשמיות כו'. ואף-על-פי-כן, יצאו ממצרים באופן
10 ש"גם צדה לא עשו להם"⁴¹, "מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא
11 האמינו והלכו כו'".⁴²
- 12 אלא שזהו רק מה שהחליטו כו' ולא הקשו כו', אבל עדיין היו בארץ מצרים*; ואילו המסירות נפש
13 בפועל ד"לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"⁴³, היתה רק לאחר קריעת ים סוף, שאז יצאו למדבר
14 ולא מצאו מים⁴⁷.
- 15 ועל-ידי-זה נפעל הענין ד"נרוצה" (על דרך מה שכתוב⁴⁸ "כי ברח העם") - שאין זה באופן של
16 התיישובות, על-פי השכל, כי, מצד השכל הפשוט אין מקום להנהגה כזו שששים ריבוא אנשים, לבד
17 מנשים וטף, יצאו למדבר, "ארץ לא זרועה", אלא זוהי הנהגה של מסירות נפש - לא רק מסירת הרצון,
18 אלא מסירת כל מציאותו, אפילו גופו, בשביל קיום רצונו יתברך.
- 19 ודוקא באופן כזה היה יכול להיות הענין ד"הביאני המלך חדריו", שזהו ענין דמתן תורה:
- 20 התורה - חכמתו ורצונו של הקב"ה שלמעלה מגדר שכל האנושי - אינה כמו כל שאר החכמות
21 שמשגיגים אותם על-ידי יגיעה בלבד (כמאמר⁴⁹ "יגיעת ומצאת"), אלא יש צורך בהכנה מוקדמת - "ברכו
22 בתורה תחלה"⁵⁰, "אשר בחר בנו מכל העמים", שזהו תנאי מוקדם לכך ש"נתן לנו את תורתו"⁵¹, ולכן
23 לא די בהלימוד כשלעצמו, אלא הלימוד צריך להיות כדי לכוין אל האמת, ולהתאחד עם הקב"ה כו'".⁵²
- 24 וזהו גם הטעם לכך ש"עובד כוכבים ומזלות שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר⁵³ תורה צוה לנו משה
25 מורשה", אם מצד גזל, או מצד גילוי עריות ("מורשה מאורסה")⁵⁴, והיינו, לפי שלימוד התורה יכול
26 להיות רק לאחר הקדמת הבחירה - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", ולולי זאת, לא
27 יתכן שתהיה התלבשות רצונו וחכמתו יתברך בשכל האדם באופן של יחוד נפלא כו' (כמבואר בתניא⁵⁵).

(*) שהרי היה זה ברעמסס, ומשם ק"כ מיל לסוכות⁴³, וכל זה בתוך ארץ מצרים, ואחר כך "ויחנו באתם אשר
בקצה המדבר"⁴⁴. ובפירוש רש"י על הפסוק⁴⁵ "וישובו ויחנו לפני פי החירות... לפני בעל צפון": "הוא פיתום"
- ארץ מצרים.

(**) שאין זה המדבר שאודותיו אמר משה לפרעה "דרך שלשת ימים נלך במדבר" והסכים פרעה על זה⁴⁶ -
שלזה אין צורך במסירות נפש כו'.

(47) בשלח טו, כב.
(48) שם יד, ה.
(49) מגילה ו, רע"ב.
(50) ראה נדרים פא, א. וש"נ.
(51) נוסח ברכת התורה.
(52) ראה ר"ן שם.
(53) ברכה לג, ד.
(54) סנהדרין נט, א ובפרש"י. וש"נ.
(55) פ"ה.

(38) סוטה לו, א. מכילתא בשלח יד, כב.
(39) ירמ' ב, ב.
(40) ר"ה יא, רע"א.
(41) בא יב, לט.
(42) פרש"י עה"פ.
(43) פרש"י שם, לו.
(44) בשלח יג, כ.
(45) שם יד, ב.
(46) וארא ח, כג"כד.

- 1 וכללות הענין בזה - שכדי לקבל את התורה צריך יהודי להיות שונה מכל העולם, והיינו, להתעלות
2 ולצאת מהמדירה וההגבלה של העולם,
- 3 - שזהו כללות הענין דארץ מצרים, מלשון מיצרים וגבולים⁵⁶, ולכן, עכו"ם שנמצא במיצרים וגבולים
4 של העולם, אינו יכול להשיג את התורה שלמעלה מהעולם, ואדרבה: על-ידי לימוד התורה הרי הוא
5 משנה סדרי בראשית ומביא לידי קלקול -
- 6 וכידוע מאמר רבינו הזקן⁵⁷ בענין "צאינה וראינה" (ששייך לחג השבועות)⁵⁸, שזהו גם תוכן הענין
7 ד"נרוצה".
- 8 וזהו שלא מספיק הענין ד"משכני", באופן של אתערותא דלעילא, אלא צריך להיות גם אתערותא
9 דלתתא - "אחריו נרוצה", שזהו ענין הריצה והמסירת נפש שלמעלה מן הרעת, ודוקא על-ידי-זה תוכל
10 התורה לחדור את מציאות האדם בפנימיות, בנפשו האלקית, וגם בנפשו הבהמית ובגופו, מאחר שהפך
11 והעלה אותם למעלה מהעולם.
- 12 וזהו גם מה שכתוב "הביאני המלך חדריו", לשון רבים - דלכאורה, ענין התורה שייך רק לראש האדם
13 ושכלו, ומהו ענין "חדריו" לשון רבים - כי, כדי "לקחת" תורתו של הקב"ה, לא מספיק ענין הראש
14 (שכל) בלבד, אלא התורה צריכה לחדור את כל ציור הקומה, עד לעקב, שבוזה ניכר שענין התורה אצלו
15 אינו ענין של שכל בלבד, אלא הוא ענין שלמעלה מגדרי העולם, שלכן חודר את כל ציור הקומה שלו.
- 16 ועל זה מסיים "נגילה ונשמחה בך" - בכ"ב אותיות התורה, ששייך ליהודים פשוטים דוקא, שנתנת
17 התורה לישראל באה לידי ביטוי דוקא בכך שהתורה חודרת גם בבחינת "עקב" שבבני ישראל, האנשים
18 פשוטים שאינם שייכים להבנה והשגה, שגם אצלם יש הענין ד"נגילה ונשמחה בך", על-ידי כ"ב אותיות
19 התורה, שזהו בחינת הדומם שבתורה⁵⁹.
- 20 יב. ועל-פי המדובר כמה פעמים שכל הענינים שבכללות התורה וכללות עם ישראל ישנם גם בחייו
21 של כל אחד מישראל - כן הוא גם בנוגע להאמור לעיל בענין "משכני אחריו נרוצה" בשייכות לקבלת
22 התורה:
- 23 נוסף לכך שבנוגע לכללות הזמן דקבלת התורה ישנו הענין ד"משכני", מימות החול ליום-טוב - צריך
24 להיות גם הענין ד"נרוצה", כולל גם ריצה כפשוטה, ברגלים.
- 25 וענין זה מתבטא במנהג שיסד כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר⁶⁰ - לילך ברגלים למקומות רחוקים כדי
26 לשמח יהודים בשמחת יום-טוב בכלל, ובשמחה דקבלת התורה בפרט.
- 27 ומהנכון, שאלו שעשו כן בפועל, יאמרו לחיים, בשמחה ובפנימיות, ועל-ידי-זה ימשיכו השמחה אצל
28 כל אלו שביקרו אותם, בתוככי כללות ישראל, בטוב הנראה והנגלה, על כל השנה כולה⁶¹.

* * *

30 יג. בסוף הלכות פסח, בסימן תצ"ד⁶², כותב רבינו הזקן:

31 "נוהגין בכל המקומות לאכול מאכלי חלב ביום א' של שבועות, ומנהג אבותינו תורה היא, כי הרבה
32 טעמים נאמרו עליו"⁶³.

התועודויות ח"מ ע' 54).
61 יש לציין, שכאשר הקהל חזר מה"תהלוכה", הביע כ"ק אדמו"ר שליט"א את ברכתו (ע"י הרב חזקוני), שכיון שכבר הי' הענין ד"משכני" נרוצה, "יהי גם הענין ד"הביאני המלך חדריו" (המור"ל).
62 סט"ז.

63 ראה גם שיחת יום ב' דחג"ש תשי"ג ס"ו ואילך (תורת מנחם - התועודויות ח"מ ע' 210 ואילך). וש"נ.

56 ראה תו"א שמות מט, סע"ד ואילך. וארא נז, ב ואילך.
יתרו עא, ג ואילך. ובכ"מ.
57 ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שלח. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כג שבט).
58 שה"ש ג, יא. וראה תענית כו, ב (במשנה). וראה גם לקו"ת שה"ש כד, ד ואילך.
59 ראה לקו"ת חוקת נח, א. ברכה צה, ג. ובכ"מ.
60 ראה גם שיחת יום ב' דחג"ש דאשתקד (תורת מנחם -

- 1 ופירוש הדברים - בפשטות - שרבינו הזקן ממליץ על קיום מנהג זה, "כי הרבה טעמים נאמרו עליו",
 2 כך, שגם אם טעם אחד אינו מכוון, הרי ישנם טעמים נוספים כו'.
- 3 אך לכאורה אינו מובן: בנוגע לקיום מנהג ישראל בגלל ש"תורה היא"⁶⁴ - אין הגבלה אם זהו מנהג
 4 שיש בו "הרבה טעמים", או רק טעם אחד?
- 5 זאת ועוד: מקור דברי אדמו"ר הזקן הוא ב'מגן אברהם', אבל שם הלשון הוא "יש הרבה טעמים ..
 6 ומנהג אבותינו תורה היא" נכי, ברמ"א⁶⁵ כתב "ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של
 7 שבועות", וכותב על זה טעם, ועל זה מוסיף ה'מגן אברהם': "יש הרבה טעמים", ומסיים "ומנהג אבותינו
 8 תורה היא"; ואילו רבינו הזקן מהפך את סדר הדברים - שמקדים תחילה "ומנהג אבותינו תורה היא",
 9 ואחר כך כותב "כי הרבה טעמים נאמרו עליו", שמשמעות הלשון היא, שהטעם לכך שצריכים לקיים
 10 מנהג זה הוא לפי ש"הרבה טעמים נאמרו עליו". ולכאורה תמוה, שהרי גם אם יש בו רק טעם אחד,
 11 "ומנהג אבותינו תורה היא". וכיון שרבינו הזקן משנה מלשון ה'מגן אברהם', מודגש יותר הדיוק שבדבר!
 12 יד. ויש לבאר תחילה דיוק הלשון "ומנהג .. תורה היא" - דלכאורה, בנוגע למנהג שצריך לקיימו נכמו
 13 המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, ועל-דרך-זה בשאר מנהגים (כמו מנהגי ראש חודש או מנהגי
 14 חנוכה וכיוצא בזה) בענינים של עשה טוב, וכן בענינים של לא תעשה, כמו מנהג הנשים שלא לעשות
 15 מלאכה בזמן ספירת העומר⁶⁶ - מתאים יותר הלשון "מצוה" או "חובה", ולא הלשון "תורה", שהרי
 16 אין זה ענין של לימוד?
- 17 טו. ויובן בהקדם ביאור אחד החילוקים שבין תורה למצוות⁶⁷:
- 18 מצוות - ענינם אחד הוא: ציווי הקב"ה, כמודגש בנוסח הברכה שהוא בכל המצוות בשוה: "אשר
 19 קדשנו במצוותיו וצונו". - יש אמנם חילוקים בהסגולה שבקיום המצוות, שיש סגולה מיוחדת במצות
 20 תפילין, שעל-ידי נעשית המשכת המוחין בז"א⁶⁸, ועל-ידי-זה גם בעולם, וסגולה מיוחדת במצות
 21 הקרבנות, ש"כל החי עולה לה' על-ידי בהמה אחת וכל הצומח על-ידי עשרון סולת אחד כלול בשמן
 22 כו"⁶⁹, וכיוצא בזה בשאר המצוות; אבל אופן קיום כל המצוות הוא ענין אחד - ציווי הקב"ה.
- 23 אבל תורה - ענינה הוא הבנה והשגה, וכמ"ש⁷⁰ "כי היא חכמתכם ובינתכם", ובפרט תורה שבעל פה,
 24 ש"אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל"⁷¹, ולכן מודגש בה ענין של ריבוי והתחלקות דוקא,
 25 ולא באופן של נקודה אחת, שהרי בנקודה אחת לא שייך הבנה והשגה, כי אם כאשר הענין בא באופן
 26 של ריבוי והתחלקות דוקא.
- 27 ולהעיר:
- 28 יש אמנם בתורה גם ענין של התכללות, כידוע מה שכתב הרס"ג⁷² שכל תרי"ג מצוות (וכן ז' מצוות
 29 דרבנן⁷³) כלולים בעשרת הדברות, ובעומק יותר, כמאמר הבעל-שם-טוב⁷⁴ (שחג השבועות הוא יום
 30 ההילולא שלו) שכל עשרת הדברות כלולים בתיבת "אנכי", ועד שכלולים באות א' ד"אנכי". וכמו כן
 31 יש בכל עניני התורה נקודה אחת השוה בכלם, כמודגש בכך שבכל אות ואות שבספר תורה תלויה כשרות
 32 הספר תורה כולה⁷⁵.

(72) הובא בפרש"י משפטים כד, יב.
 (73) של"ה שטז, סע"א בשם "קדמונים". כתר תורה (לר"ד ויטאל) הובא בתורת העולה להרמ"א ח"ג פל"ח. וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד הערה 135 (תורת מנחם - התוועדיות ח"מ ע' 56). לעיל ע' 325 הערה 10. וש"נ.
 (74) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ג ס"ב (תורת מנחם חל"ז ס"ע 30). שם חמ"ב ריש ע' 110. וש"נ.
 (75) ראה גם לעיל ס"ע 28. וש"נ.

(64) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. תוד"ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל - הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. ועוד.
 (65) שם ס"ג.
 (66) טושו"ע ואדה"ז שם סוסתצ"ג.
 (67) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חמ"א ע' 151. וש"נ.
 (68) ראה תורת מנחם סה"מ אלול ע' רס. וש"נ.
 (69) תניא פל"ד (מג, ב).
 (70) ואתחנן ד, ו.
 (71) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

- 1 אבל, ענין זה אינו שייך להבנה והשגה שבתורה, אלא לענין הקריאה בתורה, ש"קורא להקב"ה לבוא
- 2 אליו כביכול, כאדם הקורא לחבירו .. וכבן קטן הקורא לאביו כו"76. ומטעם זה, הנה גם מי "שאינו
- 3 מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ .. מברך ברכת התורה .. כשעולה לספר תורה"71.
- 4 ואילו מצד ענין ההבנה וההשגה שבתורה, "חכמתכם ובינתכם" - מודגש בתורה ענין ההתחלקות והריבוי
- 5 דוקא.
- 6 ומוכן, שלא די בענין הקריאה בתורה, אלא צריך להיות גם ענין ההבנה וההשגה בתורה. ובאותיות
- 7 הקבלה - שלא די בבחינת פנימיות עתיק, אלא יש צורך שימוש גם בפנימיות אבא77.
- 8 טז. וחילוק זה (שכל המצוות הם נקודה אחת, ואילו בתורה ישנו ענין ההתחלקות והריבוי דוקא)
- 9 הוא (לא בגלל שמדריגת התורה היא למטה ממדריגת המצוות, אלא אדרבה) בגלל מעלת התורה על
- 10 המצוות:
- 11 ידוע78 שמצוות הם בחינת הרצון, ותורה - שיש בה גם ענין ההבנה וההשגה - היא בחינת התענוג.
- 12 ומהחילוקים שביניהם79 - שברצון אין התחלקות, והיינו, שבכל הענינים שבהם מתבטא הרצון הרי
- 13 זה אותו רצון, מה שאין כן התענוג, הרי אינו דומה התענוג שבשמיעה לתענוג שבראיה, התענוג שבשכל
- 14 עמוק, ועד לתענוג שבפנימיות הנפש, שכל מין תענוג הוא מהות אחר.
- 15 ולכן: מצוות שענינם רצון - ענינם אחד, ואילו תורה שענינה תענוג - יש בה ריבוי והתחלקות.
- 16 וזהו שאמרו רז"ל בנוגע למתן תורה ש"על כל דיבור ודיבור פרח נשמתן"80, "לפי שבכל דיבור
- 17 מעשרת הדברות היה גילוי עונג פרטי המלוּבש בדיבור זה בלבד שאינו דומה לגילוי העונג שבדיבור
- 18 השני"81, ולכן, גם כאשר החזיר הקב"ה את הנשמה שפרחה בדיבור הראשון, אין זה מועיל לגבי
- 19 ההתפעלות המחודשת מצד התענוג שבדיבור השני שבגללו פרח הנשמה עוד הפעם.
- 20 יז. ועל-פי-זה מוכן גם בנוגע ללשון "מנהג אבותינו תורה היא", "תורה" דייקא (ולא רק) "מצוה"
- 21 או "חובה", ללמדנו, שגם מנהגי ישראל שלא נאמרו בתורה שבכתב או בתורה שבעל פה, פועלים בני
- 22 ישראל שתהיה בהם גם מעלת התורה, שענינה הבנה והשגה, שלכן יש בה ענין התענוג (ולא רק ענין
- 23 הרצון).
- 24 וענין זה מרמז רבינו הזקן בדיוק ושינוי לשונו גבי מנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות - "ומנהג
- 25 אבותינו תורה היא כי הרבה טעמים נאמרו עליו" (שמקדים הפיסקא "מנהג אבותינו תורה היא" לפיסקא
- 26 "הרבה טעמים נאמרו עליו", ומוסיף תיבת "כי"):
- 27 אכילת מאכלי חלב בחג השבועות קשורה עם עריבות ומתיקות ("געשמאק") התורה, שנמשלה לחלב
- 28 ודבש, כמו שכתוב82 "דבש וחלב תחת לשונך" - שזהו העונג שבתורה מחמת הלימוד והבנת והשגת
- 29 התורה.
- 30 וזהו שמדגיש רבינו הזקן, שמעלה זו שבתורה היא גם בעיני מנהג ישראל - "ומנהג אבותינו תורה
- 31 היא כי הרבה טעמים נאמרו עליו", שגם במנהגי ישראל ישנו ענין ה"טעם" - עריבות ומתיקות - שבתורה,
- 32 ובמילא יש בהם גם ענין הריבוי ("הרבה טעמים"), שזהו הריבוי שבתורה שמצד ענין ההבנה וההשגה
- 33 והתענוג כנ"ל.
- 34 וענין זה מרמז רבינו הזקן בהלכות השייכות לחג השבועות, זמן מתן תורתנו, כי: ישנם הטעמים
- 35 שדי בכך שמקבלים את התורה עצמה בשמחה ובפנימיות, אבל בנוגע למנהגים - אין זה נוגע כו'. ולכן
- 36 מדגיש רבינו הזקן מעלת מנהגי ישראל במנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות, המדגיש ענין קבלת

(76) תניא ספ"ז.

(77) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. וראה גם סה"מ ה'ש"ת

(80) שבת פח, ב.

(81) לקו"ת שם.

ס"ע 49, ובהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א שם.

(82) שה"ש ד, יא. וראה חגיגה יג, א. רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ב.

(78) ראה תורת מנחם - התועדויות חל"ז ע' 5. וש"נ.

התורה בשמחה ועונג ("דבש וחלב תחת לשונך"), ללמדנו, שקבלה זו כוללת גם מנהגי ישראל, שהם בכלל תורה, עם "הרבה טעמים".

* * *

יח. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שלש התנועות (דהבעל-שם-טוב, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן). ואחר כך צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל ועשית חג שבועות להוי' אלקיך.

* * *

יט. האמור לעיל בביאור דיוק לשון רבינו הזקן אודות המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, "כי הרבה טעמים נאמרו עליו", שבוה מודגש ענין הטעם והעונג שצריך להיות בתורה ("דבש וחלב תחת לשונך") - יש לקשר גם עם אחד הטעמים שהובא לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, שהוא זכר לשתי הלחם שהיו מקריבין בחג השבועות, כי כאשר "אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר, וצריכין להביא עמהם ב' לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים"⁶⁵.

כלומר: נוסף על אכילת מאכלי חלב בחג השבועות - צריכים לאכול גם מאכלי בשר, שהרי "מצוה לאכול בשר בכל יום-טוב" (כמובא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הנ"ל⁶²). ובהדגשה יתירה בחג השבועות - כדאיתא בגמרא⁸³ "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם . . יום שניתנה בו תורה", "שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו"⁸⁴, ו"רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תילתא, אמר, אי לאו האי יומא דקא גרים וכו'", וכמו שכתב רבינו הזקן בשולחן ערוך⁸⁵ "לפיכך אינו דומה לשאר יום טוב ושבתות שמותר להתענות בהם תענית חלום", אלא "אסור להתענות תענית חלום בחג השבועות"⁸⁶. וכיון שבחג השבועות צריכים לאכול הן מאכלי חלב והן מאכלי בשר - צריכים להביא עמהם ב' לחם, ויש בזה זכרון לשתי הלחם.

וכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, הרי מובן, שיש קשר בין מנהג אכילת מאכלי חלב (המורה על עונג האדם בלימוד התורה) לזכרון לשתי הלחם.

כ. ויש לבאר תחילה תוכן הענין שאסור להתענות תענית חלום בחג השבועות, כדי "להראות שנוח ומקובל לישראל יום שניתנה בו התורה"⁸⁵ - בהקדם ביאור כללות ענין החלום בעבודת האדם⁸⁶.

מבואר בדרושי חסידות⁸⁷ על הפסוק⁸⁸ "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים", שהעבודה בזמן הגלות היא בדוגמת חלום שבו יכולים להתחבר שני הפכים, ודוגמתו בעבודת בני ישראל לבוראם בזמן הגלות, שבשעת התפילה ולימוד התורה יכולה להיות התעוררות אהבה ויראה בשלימות, ולאחרי כן יכול להתנהג להיפך לגמרי. ואף-על-פי-כן, "לא יפול לב האדם עליו" לומר שההתעוררות שבתפילה אינה ענין אמיתי הקשורה בעצם מציאותו, דאם לא כן, איך יתכן שבמשך זמן קצר ישתנה אל ההיפך לגמרי (היפך עצם מציאותו) - כיון שזהו מצד המעמד ומצב דומן הגלות, ש"אותותינו לא ראינו גו' ולא אתנו יודע עד מה"⁸⁹, שלכן יכולה להיות התגברות הלעומת זה כו', ומכל-מקום אין זה אלא "חלום", שיש בו חיבור שני הפכים, שלכן אין זו סתירה שגם ההתעוררות שלו בשעת התפילה היא ענין אמיתי.

וזוהי הנחמה שבפסוק "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים" - דלכאורה, כיון שקאי על זמן הגאולה, למה נאמר ונכתב בתורה בתור נצחית בדורות שלפני ביאת המשיח - כיון שנוגע גם בזמן הזה, כדי להתמודד עם היצר הרע שא' מתכססיו הוא לפעול יאוש ונפילת הרוח, היפך השמחה וטוב לבב שצריך להיות בעבודת ה'.

- התוועדויות ח"מ ע' 48 ואילך. וש"נ.

(87) תו"א וישב כח, ג ואילך.

(88) תהלים קכו, א.

(89) שם עד, ט.

(83) פסחים סח, ב.

(84) פרש"י שם.

(85) שם ס"ח.

(86) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד סי"ד (תורת מנחם

- 1 ובכן: ענין החלום, ובמילא גם תענית חלום - יכול להיות בכל שאר הימים טובים, ואפילו בשבתות,
2 אבל לא בחג השבועות, שאז אין שליטה ללעומת זה כו'.
- 3 כא. ויובן על-פי מה שנתבאר לעיל (סעיף א ואילך) בנוגע לנוסח הברכה של כבוד-קדושת מורי
4 וחמי אדמו"ר - "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות":
- 5 אף שלכאורה צריכים להיות כל עניני המועדים והשבחות וכל עניני תורה ומצוות בשמחה ובפנימיות,
6 מכל-מקום, יש חילוק עיקרי בזה - שבכל השנה כולה אמרו רז"ל²⁶ "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות
7 אף-על-פי שלא לשמה", אף שלעת-עתה חסר בענין השמחה והפנימיות; מה-שאינ-כן בחג השבועות,
8 שאז נעשה מחדש הענין דמתן תורה, שזהו ענין של גירות - הרי זה צריך להיות בשמחה ובפנימיות
9 דוקא, כנ"ל בארוכה.
- 10 וזהו הטעם לשלילת תענית חלום בחג השבועות דוקא, "להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה
11 תורה בו", כי זהו כל החידוש דחג השבועות, שאז הוא זמן ה"גירות" שצריך להיות בשמחה ובפנימיות
12 דוקא, ולכן לא שייך שביום זה יהיה מצב של "חלום" שנותן מקום לענין הפכי כו'.
- 13 אך עדיין אינו מובן: במשך המעט-לעת דחג השבועות, ועל-אחת-כמה-וכמה בחוץ לארץ שהיום-טוב
14 הוא במשך ב' ימים - יכולים להיות כמה וכמה רגעים שבהם לא נמצאים במעמד ומצב של קבלת התורה
15 בשמחה ובפנימיות?
- 16 כב. ויש לבאר זה על-פי דברי רבינו הזקן⁹⁰ בפנימיות הענינים (ומזה יובן גם בנגלה דתורה), בביאור
17 "הטעם מה שחג השבועות אינו אלא יום אחד בלבד, מה-שאינ-כן בפסח וסוכות שהן ז' ימים".
- 18 [ובהקדמה - שלא שייך לשאול למה נקבע חג השבועות ליום אחד ולא לשבעה ימים, כמו פסח
19 וסוכות; יכולים רק לשאול מהי ההוראה ("תורה" מלשון הוראה⁹¹) שיכולים ללמוד מענין זה, ובשביל
20 לימוד ההוראה יש צורך בביאור טעם הדבר - לא רק בנוגע לכללות הענין, אלא גם בנוגע לפרטים שבו.
- 21 ואף שהרמב"ם כותב ב'מורה נבוכים'⁹² שרק בנוגע לכללות המצוה שייך ליתן טעם (ויש מצוות שלא
22 נודע הטעם גם לכללות המצוה, כמו לחם הפנים, שעל זה כותב הרמב"ם⁹³ "איני יודע לכך טעם"),
23 מה-שאינ-כן בנוגע לפרטי המצוה - הרי על-ידי שנתגלתה פנימיות התורה נתבארו כמה וכמה טעמים
24 גם בנוגע לפרטי המצוות, וכפי שמצינו בספר המצוות לה'צמח-צדק', שמבאר טעמי המצוות בשייכות
25 לעבודת ה'].
- 26 ומבאר בזה רבינו הזקן, ש"חג השבועות הוא זמן קבלת התורה שהוא בבחינת הכתר, שהוא בחינת
27 יחידה שלמעלה מהתחלקות ז' מדות שנק' ז' ימים למעלה, וכדמיון מולד הלבנה שהיא בנקודה אחת
28 בלבד כו'".
- 29 והענין בזה - שענינם של חג הפסח וחג הסוכות הוא מצוות פרטיות, כמו מצות קרבן פסח, מצות
30 חמץ ומצה, ועל-דרך-זה בחג הסוכות; מה-שאינ-כן ענינו של חג השבועות הוא כללות נתינת התורה
31 ומצוות. ובהתאם לכך מתבטא הדבר גם בענין הזמן, שחג הפסח וחג הסוכות באים בהתחלקות פרטי
32 הזמן - שבעת ימים, מה-שאינ-כן חג השבועות, שגם בהמשכתו למטה הוא למעלה מהתחלקות פרטי
33 הזמן - נקודה אחת.
- 34 כג. ועדיין צריך להבין: הרי גם ביום אחד (ועל-אחת-כמה-וכמה בב' ימים, כבחוץ לארץ) ישנה
35 התחלקות הזמן לכמה וכמה שעות ורגעים, ומהו הפירוש שחג השבועות הוא "בחינת יחידה שלמעלה
36 מהתחלקות .. נקודה אחת"?

(92) ח"ג פכ"ו.

(93) שם פמ"ה.

(90) תו"א (הוספות) יתרו קט, סע"ד.

(91) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם

הרד"ק). זח"ג נג, ב.

אך הענין בזה - על-פי ביאור הגאון הרגצ'ובי⁹⁴ - שיש מציאות של נקודה אחת, אלא שמתפשטת במשך כל כ"ד שעות המעת-לעת, אבל גם לאחר התפשטותה נשארת נקודה אחת, שלכן, הרי זה באופן שתופסים את כולה (או לאידך גיסא - שלא תופסים מאומה).

כלומר: נקודה זו היא בעצם למעלה מגדר זמן, אלא זהו כפי שהבחינה שלמעלה מזמן מאירה בתוך גדרי הזמן, שלכן גם בתוך הזמן הרי היא נקודה שאינה נחלקת.

[ועל דרך מה שנתבאר לעיל במאמר⁹⁵ בענין "כמים הפנים לפנים"⁹⁶, שהמים הם פשוטים, ונראים בהם פני האדם המסתכל בהם, אבל גם אז המים עצמם אינם משתנים כלל ונשארים בפשיטותם, כי גם מהות הפנים הנראים במים אינו אלא מהות המים עצמם⁹⁷. וכן הוא למעלה, שאור אין-סוף שלמעלה מהצמצום הוא פשוט בתכלית הפשיטות ולא שייך בו שום ציור כלל, וזה שעלה ברצונו יתברך לברוא את העולם מחמת התענוג שיהיה במעשה התחתונים, אינו עושה שום שינוי בו יתברך, כי הכל מיניה וביה ונשאר בפשיטותו.

ומעין זה הוא בענין כ"ד שעות המעת-לעת דחג השבועות, שהם נקודה אחת - שזהו לפי שבזמן זה נמשכת ומתגלה נקודה שהיא בעצם למעלה מגדר זמן, ולכן, גם כפי שנמשכת בתוך זמן, הרי היא נשארה בפשיטותה למעלה מגדר התחלקות, כך שכל המשך זמן זה הוא בבחינת נקודה אחת].

וזהו גם כללות ענין התורה - שענינה הוא עצם פשיטות אור אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מגדר התחלקות, אלא שניתנה למטה באופן שמתחלקת לריבוי פרטים ופרטי פרטים, אבל גם לאחר ירידתה בבחינת התחלקות נשארת היא עצם אחד שלמעלה מגדר התחלקות.

וענין זה בא לידי הדגשה בשעת מתן תורה, שאז ניתנה התורה כפי שהיא למעלה מהתחלקות, שזהו ענין עשרת הדברות שבהם נכללות כל תרי"ג מצוות (כמבואר ברס"ג⁹⁸), וגם עשרת הדברות עצמם נאמרו "בדיבור אחד"⁹⁹ דוקא, ועד להתכללות של כל עשרת הדברות באות א' דתיבת "אנכי" (כנ"ל סעיף ט"ו), והרי הזמן דהברת אות א' עם הניקוד שלה הוא "רגע כמימרא"⁹⁹, שעל-פי דין הרי זה שיעור זמן שאין פחות ממנו - נקודה אחת.

וזהו ענין ה"נקודה אחת" של המעת-לעת דחג השבועות, שהוא הרגע דאמירת עשרת הדברות, שבו ניתנה התורה כפי שהיא למעלה מגדר התחלקות, אלא שנקודה זו מתפשטת בכל כ"ד שעות המעת-לעת - כשם שה"א" ד"אנכי" כולל ומתפשט בכל עשרת הדיברות, וכל תרי"ג מצוות התורה.

והטעם שהתפשטות הנקודה היא במשך כ"ד שעות המעת-לעת, לא פחות ולא יותר, הוא - על-פי דברי הגמרא במסכת נזיר¹⁰⁰ ש"יומא מיפסקי מהדדי", "כדכתיב¹⁰¹ ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", היינו, שסדר הבריאה הוא באופן שמעת-לעת הוא מציאות אחת - נקודה אחת, ולכן מתפשטת הנקודה דחג השבועות במשך המעת-לעת דוקא.

כד. ובנוגע לענינו:

כיון שרצונו של הקב"ה שקבלת התורה תהיה בשמחה ובפנימיות, הרי לא יתכן שבמשך כל המעת-לעת דחג השבועות לא יהיה רגע אחד - כפשוטו - שבו יהיה חפץ באמת, בשמחה ובפנימיות, למלא רצונו של הקב"ה.

ורגע זה מספיק בשביל שתהיה אצלו הנקודה דחג השבועות (שמתפשטת במשך כל המעת לעת) - קבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

(94) ראה בארוכה מפענח צפונות פ"ג. וש"נ.

(95) ד"ה בשעה שעלה משה למרום פ"ד ואילך; ד"ה ועשית חג שבועות פ"ג ואילך (לעיל ע' 343 ואילך; ע' 354 ואילך).

(96) משלי כז, יט.

(97) המשך הענין, דלכאורה אין משל זה מכוון לנמשל למעלה לענין פשיטות אוא"ס שלפני הצמצום - נכלל בד"ה

בשעה שעלה הנ"ל פ"ה (לעיל ע' 345).

(98) מכילתא ופרש"י יתרו כ, א. וראה גם לקמן סל"ח ואילך.

(99) ראה ברכות ז, א.

(100) ז, א.

(101) בראשית א, ה.

- 1 וכיון שבחג השבועות יש אצל כל אחד מישראל קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, הרי מובן, שלא שיין
2 אצלו מעמד ומצב של "היינו כחולמים", ובמילא, אין נתינת מקום ל"תענית חלום" בחג השבועות.
- 3 וכשם שהנקודה דמתן תורה מתפשטת בתוך גדר הזמן, בכל כ"ד שעות המעת-לעת דחג השבועות,
4 כך היא חודרת את כל מציאותו של האדם לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות, עד שגם גופו הגשמי
5 שמח בקבלת התורה - "שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה
6 בו".
- 7 כה. על-פי כל הנ"ל יובן הקשר דסעודות חג השבועות - שבאו להורות "שנוח ומקובל יום זה
8 לישראל שניתנה תורה בו" - לזכרון לשתי הלחם דוקא.
- 9 והענין בזה:
- 10 "לחם" - רומז על התורה, ו"שתי הלחם" - כמו שכתוב¹⁰² "לכו לחמו בלחמי" - רומזים על שתי
11 הבחינות שבתורה, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה¹⁰³, שהחילוק הכללי ביניהם הוא - שתורה שבכתב
12 נקראת "לחמו" (לחם שלי), של הקב"ה, להיותה בתכלית הדיוק על כל אות וקוץ כו' כפי שניתנה
13 מלמעלה, באופן ד"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו"¹⁰⁴; ואילו תורה שבעל-פה נקראת "לחמו" (לחם
14 שלו), של האדם הלומד, שעל ידו ניתוסף בתורה - "לאפשא לה"¹⁰⁵ - ריבוי בלי גבול, כמו שכתוב¹⁰⁶
15 "ועלמות אין מספר", "אלו ההלכות", על-ידי-זה שכל אחד מישראל מתייגע ומוצא את חלקו בתורה -
16 כמו שכתוב¹⁰⁷ "ותן חלקנו בתורתך" - שבו צריך להוסיף ולחדש.
- 17 וענין "שתי הלחם" שמקריבים בחג השבועות מורה על חיבור שני הלחמים יחד, כי ענין התורה הוא
18 - המשכת "לחמו", היינו תורתו של הקב"ה כפי שהיא למעלה מגדר התחלקות, בתוך "לחמו", שהיא
19 התורה שנלמדת על-ידי בני ישראל; והרי זהו כל ענין התורה - שהתורה שלמעלה מתפשטת בתוך גדר
20 הזמן והמטה, שלכן, גם כפי שניתנה למטה, בתוך גדר הזמן, נשארת היא תורת ה' שלמעלה מגדרי
21 הזמן.
- 22 כו. וזהו אחד הביאורים במאמר רז"ל¹⁰⁸ "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני" -
23 דלכאורה הרי זה דבר והיפוכו: מחד גיסא, חידוש של התלמיד ותיק, ולאידך גיסא, דבר שנאמר למשה
24 מסיני?
- 25 וידוע שיש בזה ב' ביאורים¹⁰⁹:
- 26 (א) בסיני ניתנו הכללים והיסודות של התורה, ועליהם בנוי חידושו של התלמיד ותיק.
- 27 (ב) ביאור עמוק יותר:
- 28 תורתו של הקב"ה היא בעצם למעלה מגדר זמן, דכשם שהקב"ה היה הוה ויהיה כאחד, ואין אצלו
29 שום הגבלה של חילוקי הזמנים דעבר הוה ועתיד, כך לא שיין ההתחלקות דעבר הוה ועתיד בתורה;
30 אלא שהתורה ניתנה למטה בתוך גדר הזמן דעבר הוה ועתיד, אך גם כפי שניתנה למטה נשארת היא
31 במהותה למעלה מגדר התחלקות הזמן.
- 32 וזהו ביאור שני הקצוות בחידושים שנחתדשו על ידי תלמיד ותיק:
- 33 ברגע דמתן-תורה - אמירת עשרת הדברות בדיבור אחד - היה גילוי נקודה העצמית דתורה כפי שהיא
34 למעלה מגדר התחלקות (כנ"ל סעיף כ"ג), כולל התחלקות דזמן - עבר הוה ועתיד, ובמילא נכלל בנקודה

(102) משלי ט, ה. (107) אבות פ"ה מ"כ. וראה לקו"ש ח"ג ע' 116 ואילך,

(103) זח"א (בהשמטות) רס, א. וראה לקו"ת אמור לו, ב. ובהערה 34 שם.

(104) פ' ראה יג, א. (108) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמור"ר

רפמ"ז. ועוד. (109) ראה שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד ס"ב (תורת מנחם

- התועדויות ח"מ ע' 37 ואילך). וש"נ.

(102) משלי ט, ה. (103) זח"א (בהשמטות) רס, א. וראה לקו"ת אמור לו, ב.

(104) פ' ראה יג, א. (108) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמור"ר

רפמ"ז. ועוד. (109) ראה שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד ס"ב (תורת מנחם

- התועדויות ח"מ ע' 37 ואילך). וש"נ.

זו גם חידושו של התלמיד ותיק שיתחדש בעתיד; אלא שאחר כך נמשכה ה"נקודה" של התורה בגדרי
 הזמן דעבר הוה ועתיד, ומצד גדרי הזמן הרי זה חידושו של התלמיד ותיק שחידש ענין זה בתורה בזמן
 זה - כמה דורות לאחר מתן-תורה, ומכל-מקום, הרי זה חלק מתורת ה' שניתנה ברגע דמתן תורה.
 כז. והנה, על-פי הנ"ל שענין "שתי הלחם" מורה על חיבור "לחמו בלחמי", שגם התורה הנלמדת
 למטה על ידי האדם היא בעצם "לחמי", תורתו של הקב"ה שלמעלה מגדר התחלקות - יובן עוד ענין
 ב"שתי הלחם":
 משמעות לשון הזהר¹¹⁰ הוא שהיו מקריבים את שתי הלחם על גבי המזבח. אבל, זהו היפך הדין
 ש"שתי הלחם" נאכלים לכהנים, ואין בהם למזבח¹¹¹, ולא עוד אלא שהמעלה מהם על גבי המזבח
 עובר בלא תעשה¹¹².
 והענין הוא¹¹³:
 התורה מצד עצמה - הנה גם כאשר נלמדת על-ידי האדם למטה שנמצא במצב של היפך הטהרה,
 נאמר עליה¹¹⁴ "הלא כה דברי כאש", "מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה"¹¹⁵,
 כך, שבכל מקום שנמצאת הרי היא - לאמיתו של דבר - על גבי המזבח.
 וזוהי משמעות דברי הזהר ששתי הלחם - גם התורה כפי שנלמדת על ידי האדם למטה, "לחמו" -
 קרבים על גבי המזבח, שהם לחמו של הקב"ה (וכנ"ל, שזהו תוכן ענין הקרבת שתי הלחם בחג השבועות
 - חיבור "לחמו" ב"לחמי").
 אלא שאין ההלכה כן, והדין בפועל ממש הוא שאין מקריבים את שתי הלחם על גבי המזבח, אלא
 הם נאכלים לכהנים, כי, כל ענין נתינת התורה למטה הוא - שהתורה שלמעלה מהתחלקות תומשך
 ותתפשט בגדרי הזמן גופא.
 וענין זה הוא בהתאם לכללות התכלית דמתן תורה - לפעול בידור העולם, שלכן ניתנה התורה למטה
 דוקא, כדברי הגמרא¹¹⁶ שכאשר מלאכי השרת ביקשו שתינתן להם התורה, השיבו להם: "למצרים ירדתם
 כו' יצר הרע יש ביניכם", והיינו, שהסיבה לכך שהתורה לא ניתנה למלאכים היא לפי שאינם שייכים
 לבירור ארץ מצרים [ואדרבה - כמבואר בכתבי האריז"ל¹¹⁷ בפירוש מאמר רז"ל¹¹⁸ "אני ולא מלאך",
 שאילו היה מלאך יורד למצרים, הנה מצד גודל הטומאה כו', לא זו בלבד שלא היה יכול להוציא את
 בני ישראל משם, אלא הוא בעצמו היה נשקע שם]; מלאכים - יכולים רק למלא שליחות, אבל אינם
 יכולים לפעול בירור וזינוך כו'¹¹⁹. ומזה מובן, שהבירור דמצרים ויצר הרע כו' הוא ענין עיקרי בתורה,
 ולכן ניתנה לבני ישראל דוקא, אשר, להיותם "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"¹²⁰, הנה גם בהיותם למטה
 במצב של "יצר הרע יש ביניכם", הרי "לא ידח ממנו נדח"¹²¹, ובדאי שסוף כל סוף יפעלו בירור העולם,
 החל מבירור היצר הרע, כמאמר רז"ל¹²¹ "בכל לבבך, בשני יצריך", ועד לבירור ארץ מצרים ("למצרים
 ירדתם").
 ובהתאם לכך, הנה גם שתי הלחם נאכלים לכהנים, שנעשים מאכל אדם שקשור עם ענין הבירורים
 כו'.

וכן הוא בנוגע למנהגם של ישראל בחג השבועות, ש"אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר,
 וצריכין להביא עמהן ב' לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבין

(110) ח"ב קפג, ב.
 (111) מנחות עד, ב (במשנה).
 (112) שם נז, ב.
 (113) הביאור ע"פ נגלה - ראה בארוכה "רשימות" חוברת
 קמז ע' 6 ואילך. אג"ק ח"א ס"ע שז ואילך.
 (114) ירמי' כג, כט.
 (115) ברכות כב, א.
 (116) שבת פח, סע"ב ואילך.
 (117) סידור האריז"ל בהגש"פ במקומו. הובא בלקו"ת צו טז,
 א.
 (118) הגש"פ (פיסקא ויציאנו).
 (119) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תצט.
 (120) ישעי' ס, כא.
 (121) ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ה.

1 ביום הביכורים" - שבמנהג זה יש זכרון לענין חיבור שני הלחמים ד"לכו לחמו בלחמי", שמצד זה הנה
 2 גם התורה כפי שירדה למטה נמצאת תמיד על גבי המזבח (כנ"ל בדברי הזהר); ולאידך גיסא, הרי זה
 3 צריך לחדור את מציאות האדם ("המטה") באופן שגם בגופו הגשמי מרגיש ש"נח ומקובל לישראל יום
 4 שנתנה בו התורה", כפי שבא לידי ביטוי בסעודות דחג השבועות.

5 כח. ומכאן באים לבירור הספק בדברי האחרונים בנוגע לשתי הלחם¹²²:

6 איתא במשנה¹²³: "העומר היה מתיר במדינה (לאכול החדש בכל המקומות¹²⁴)", ושתי הלחם במקדש"
 7 (שקודם שתי הלחם אין מביאין מנחה מתבואה חדשה¹²⁴).

8 אך יש להסתפק בנוגע ל"שתי הלחם במקדש" - אם זה בגדר "מתיר" כמו העומר במדינה, או שאין
 9 זה בגדר "מתיר", כיון שאין איסור להקריב חדש קודם שתי הלחם, אלא שיש תנאי בשתי הלחם שצריכים
 10 להיות "מנחה חדשה"¹²⁵, ובמילא אין להקריב מתבואה חדשה קודם שתי הלחם, כדי ששתי הלחם יהיו
 11 "מנחה חדשה".

12 אמנם, על-פי המבואר לעיל בביאור גדרה ותכליתה של תורה, מובן, ששתי הלחם הוא בגדר מתיר.
 13 ובהקדים - שכיון ששתי הלחם הם קרבנות היום דחג השבועות, הרי הם קשורים עם ענינו של היום,
 14 "יומא דקא גרים"⁸³ (על דרך מאמר רז"ל¹²⁶ "מגלגלין זכות ליום זכאי"), שזהו הענין דמתן-תורה, וכנ"ל
 15 ששתי הלחם רומזים על הענין ד"לכו לחמו בלחמי".

16 ועל-פי המבואר לעיל בארוכה, שאף שהתורה מצד עצמה היא למעלה מהעולם (והיא תמיד "על גבי
 17 המזבח"), הרי התכלית של מתן-תורה הוא לפעול בידור העולם (בירור דארץ מצרים ויצר הרע), על-ידי
 18 ירידת התורה והתלבשותה בגדרי העולם - יש ללמוד גם בנוגע לשתי הלחם (שרומזים על ענין התורה),
 19 שהחיוב שיהיו "מנחה חדשה" הוא לא רק תנאי בשתי הלחם עצמם (כשם שצריכים לבוא מן החטים¹²⁷,
 20 וחמץ¹²⁸ דוקא), אלא הוא גם בגדר "מתיר" לאחרים, בהתאם לכללות ענין התורה, שהיא לא רק לעצמה,
 21 אלא גם לפעול על ענינים אחרים.

22 ולהעיר: ידוע הכלל שמביא ה'צמח-צדק'¹²⁹, שאין להכריע ולפסוק על-פי קבלה, כפי שמוסכם אפילו
 23 אצל מקובלים, ועל-אחת-כמה-וכמה אצל בעלי נגלה. אבל בנדון דידן, הרי מפורש במשנה ש"העומר
 24 היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש", ובגמרא נתפרש להדיא הלשון "מתיר" גם בנוגע לשתי הלחם
 25 - "מהו שיתירו כו"¹²³. והרי פשטות הלשון "מתיר" מורה שענינו הוא להתיר לאחרים, ועל דרך הדם
 26 שנקרא מתיר, לפי שמתיר בשר הקרבן לאכילה, וכן הקומץ נקרא מתיר, לפי שמתיר את השיריים¹³⁰.
 27 ונמצא, שהגדר ד"מתיר" בנוגע לשתי הלחם הוא על-פי נגלה דתורה, ובמילא, כן הוא גם בפנימיות
 28 הענינים, בעבודת האדם - כאמור שענינה של התורה (שתי הלחם) הוא לפעול גם הבירור דארץ מצרים
 29 ויצר הרע כו'.

30 [ומטעם זה, הנה כאשר לומדים ענין בתורה, הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה, גם כאשר מדובר
 31 אודות סדר השתלשלות, עניני הספירות, נשמות וכו', צריך לבוא מזה "בכך" בנוגע לעבודה בפועל אצל
 32 נשמה בגוף בעולם הזה הגשמי, וכדברי כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר¹³¹ שזהו על דרך הפתגם "אין
 33 חכם כבעל הנסיון"¹³², וכל זמן שלא נתנסה בפועל ממש, יש להסתפק אם אכן יודע ומבין את השכל
 34 לאשורו].

(128) אמור שם, יז. מנחות נב, ב.
 (129) חידושים על הש"ס לשבת פי"ט מ"ב (נד, ד), למקואות
 פ"א מ"ו (קעב, סע"א). הובא באג"ק ח"י ע' יד.
 (130) רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"ח ה"ז.
 (131) סה"מ ה"ש"ת ע' יא. וראה גם לעיל ע' 322 הערה 3.
 וש"נ.
 (132) עקידה פ' נח (שער יד ד"ה [הקדמה] השלישית). מעבר
 יבוק שער ב.

(122) בהבא לקמן - ראה לקו"ש חל"ב ע' 134 ואילך,
 ובהנסמן שם. תורת מנחם - התועודיות ח"מ ע' 244 ואילך.
 וש"נ.
 (123) מנחות סח, ב.
 (124) פי' הרע"ב (ועוד) שם (פ"י מ"ו).
 (125) אמור כג, טז.
 (126) תענית כט, א. וש"נ.
 (127) תשא לד, כב ובפרש"י.

וזהו גם המשך הענינים ד"עומר .. ושתי הלחם" 133 - שתחילה צריך להיות הבירור ד"עומר", שבא מן
 1 השעורים 123, מאכל בהמה [כדאיתא בגמרא במסכת פסחים 134 "יוחנן חקוקאה .. אמרו ליה חטיין נעשו
 2 יפות, אמר להם שעורים נעשו יפות, אמרו ליה צא ובשר לסוסים ולחמורים"], ואחר כך צריך להיות
 3 הבירור ד"שתי הלחם", שבאות מן החטים, מאכל אדם (כמאמר רז"ל 135 עץ הדעת חטה היתה), שלאחרי
 4 הבירור - כלום "אדם מביא חטין חטין כוסס כו" 136 - נעשים ראויים לאכילת אדם.
 5

כט. וענין זה מודגש מיד בהתחלת עשרת הדיברות - "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
 6 מצרים" 137;
 7

אף-על-פי שבריאית שמים וארץ הוא פלא גדול יותר מאשר יציאת מצרים, מכל-מקום, לא נאמר "אנכי
 8 הוי' אלקיך אשר בראתי שמים וארץ" 138, אלא "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" דוקא, כי, ביציאת מצרים
 9 התחיל כללות הענין דמתן תורה (כמובן גם מדברי הגמרא במסכת יבמות 5, שהתחלת הגירות היתה
 10 על-ידי המילה ביציאת מצרים, וסיומה על-ידי טבילה והזאה במתן תורה), כמו שכתוב 139 "וארא אל
 11 אברהם וגו' ושמי הוי' לא נודעתי להם", "לא ניכרתי להם במדת אמיתית שלי" 140, "לכן אמר לבני
 12 ישראל אני הוי' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו'" 141, שאז (ביציאת מצרים) התחיל כללות
 13 החידוש דמתן תורה - שבטלה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים כו' 142, שזהו כללות הענין דבירור
 14 המטה.
 15

וזהו כללות הענין דמתן תורה - שהא' ד"אנכי", נקודה שלמעלה מהתחלקות (שלכן חג השבועות
 16 אינו שבעת ימים, כמו חג הפסח וחג הסוכות, אלא יום אחד), נמשכת ומתפשטת בכל פרטי הענינים
 17 שבעולם, לבררם ולזככם, עד שגם הם יהיו חדורים באחדות הוי'.
 18

וכהרמז בתיבת "אחד", כמו שכתב הסמ"ק 143 שגם בד' רוחות העולם וכו' רקיעים וארץ (ח') נמשך
 19 וחודר הא', אלופו של עולם - כפי שהקב"ה הוא למעלה משמות, שלכן נרמז באות א', נקודה שלמעלה
 20 מהתחלקות.
 21

ועל זה נאמר 144 "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", "לא כעולם הזה .. נכתב ביו"ד ה"י ונקרא
 22 באל"ף דל"ת ("לא כשאני נכתב אני נקרא", היינו, שבגילוי (נקרא) ישנו רק ענין האדנות, שיכול להיות
 23 בעל כרחו), אבל לעולם הבא כולו אחד, נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י" 145, כפי שיתגלה בקרוב
 24 ממש, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.
 25

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת שלח

(133) ראה גם לקו"ש שם ע' 136 ואילך.

(134) ג, סע"ב. וראה גם התוועדיות תש"נ ח"ב ע' 258 ואילך. וש"נ.

(135) ברכות מ, סע"א.

(136) יבמות סג, א.

(137) יתרו כ, ב.

(138) ראה תורת מנחם סה"מ סיון ע' שח. וש"נ.

(139) וארא ו, ג.

(140) פרש"י עה"פ.

(141) שם, ו.

(142) שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

(143) הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם ס"ו. וראה

לקו"ת תזריע כג, ג. ובכ"מ.

(144) זכרי' יד, ט.

(145) פסחים נ, סע"א. וש"נ.

להיות לו חבר טוב אשר עמו ישוחח בעניינים הרוחניים, אשר אז הם שתי נפשות אלוקית על נפש בהמית אחת.

ממכתב כ"ג סיוון, תשי"ח

יסיח דעתו לגמרי מאנחות וירבה בפעולות.

ממכתב כ"ג סיוון, תשי"ח

לקוטי שיחות פרשת בהעלותך כרך יח שיחה ג

כרת⁸. ולכן, אם הוא לא הקריב פסח שני בשוגג, הוא
פסח שני מן הכרת, כי "בעת התקנה (=שאו חל חיוב כרת)
שוגג היה⁹.

ב.

פסח ראשון ופסח שני - שונים במהותם

הרמב"ם בספר המצוות¹⁰, מונה את מצוות פסח
שני כמצוה בפני עצמה, ומסביר, שההלכה היא כדברי
רבי מאיר, שפסח שני הוא "רגל בפני עצמו".
וצריך להבין¹¹: גם לדעת רבי, שפסח שני הוא
"רגל בפני עצמו". הרי חובתו חלה רק על מי שלא
הקריב פסח ראשון, ואילו מי שהקריב פסח ראשון אינו
יכול להקריב פסח שני, וא"כ זוהי אותה מצווה:
הקרבת קרבן פסח. ומדוע, איפוא, מונה זאת הרמב"ם
כמצווה בפני עצמה?

הכרחי, אם כך, לומר, שלמרות שפסח ראשון ופסח
שני קשורים זה לזה, בכל זאת, הם שני עינינים שונים
במהותם, ולכן הם נמנים במנין המצוות כשתי מצוות¹².

ג.

ההבדל הכללי בין פסח ראשון לפסח שני

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את ההבדל
הכללי בין פסח ראשון לפסח שני:

בין ההבדלים שבין פסח ראשון לפסח שני, אנו
רואים: (א) "הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא,
והשני – חמץ ומצה עמו בבית"¹³. (ב) "הראשון נוהג
כל שבעה [כלומר – לא רק איסור "חימוצו... נוהג כל

א.

פסח שני - שלושה אופני הגדרה

לגבי הגדרת מהותו של פסח שני יש שלוש דעות:¹
(א) "רגל בפני עצמו הוא", (ב) "תשלומין דראשון
הוא (תיקוני לא מתקנין ליה)", (ג) "תקנתא דראשון
הוא".
ההבדל הנובע להלכה משלוש דעות אלו², כמוסבר
בהרחבה בתשובת רבי אברהם בן הרמב"ם³, הוא:
"רגל בפני עצמו" – כלומר, פסח שני אינו תלוי
בחובת פסח ראשון, אלא הוא "חיוב בעצמו כמו שאר
הרגלים"⁴. ולכן, "גר שנתגיר בין שני פסחים וכן קטן
שהגדיל... חייב לעשות פסח שני"⁵. בעוד אשר לפי
הדעות שזהו "תשלומין" או "תקנתא" של פסח ראשון,
תלויה חובת פסח שני בחובת פסח ראשון, ואדם שאינו
חייב בפסח ראשון אינו חייב גם בפסח שני.
"תשלומין דראשון הוא" – כלומר, אדם שלא
הקריב פסח ראשון במזיד, עבר בכך מיד על איסור
כרת, אך למרות זאת מאפשרת לו התורה "תשלומין"
לכך, שעל ידי הקרבת פסח שני תתבטל מעליו חובת
כרת⁶. אבל אם הוא לא הקריב פסח שני, ואפילו
בשוגג, נשארת עליו חובת הכרת, על שהזיד בפסח
ראשון, כיון שלא היו "תשלומין דראשון"⁷.

תקנתא דראשון הוא": כאשר אדם אינו מקריב
פסח ראשון במזיד, מאפשרת לו התורה מלכתחילה את
התקנה להקריב פסח שני בזמן אחר, כך שכל עוד לא
עבר המועד של "תקנתא", עדיין לא חלה עליו חובת

(1) פסחים צג, א.

(2) ראה בכ"ז פסחים שם ואילך.

(3) בס' ברכת אברהם ס"ד. ונעתק (בשינוי לשון) בכס"מ הל' ק"פ
פ"ה ה"ב.

(4) ל' ר"א בן הרמב"ם שם. ועד"ז בפרש"י פסחים שם ד"ה חייבין.
וראה לקמן בפנים ס"ב.

(5) פסחים שם.

(6) כ"ה שיטת ר"א בן הרמב"ם, אבל בפרש"י פסחים שם ד"ה
תשלומין: הלכך חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני*.

וראה רמב"ם הל' ק"פ (שם) דגם לדעת רבי (דפסק כותי) חייב כרת
רק אם לא הקריב בשני (ואף דבסהמ"צ מ"ע נו כ': "אם הזיד בראשון
והקריב בשני הוא חייב לרבי לפי שאין לדעתו תשלומין מן הראשון" –
ראה בתשו' ר"א בן הרמב"ם (בס' מעשה נסים ס"ז) דהרמב"ם חזר בו.
וראה ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע נו (רמ, ג. רמג, ד)).

הגהות הר"ח העליר בסהמ"צ שם.

(7) פסחים שם, ב.

(8) ראה ר"ח פסחים שם, א: ולעולם אינו חייב אלא על השני.

(9) ל' ר"א בן הרמב"ם.

(10) מ"ע נו.

(11) ע"ד קושיית ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים שם. וראה ג"כ ביאור
הרי"ף פערלא במבוא שורש השביעי. מ"ע נו (רלט, סע"ד. רמג, א
ואילך).

(12) וראה ביאור הרי"ף פערלא שם (במבוא. וראה שם רמג, ג) בתי'
קושיא הנ"ל, דמאחר שמצינו לרז"ל שאמרו דפ"ש רגל בפ"ע הוא א"כ
נשמע מזה דס"ל דמצוה בפ"ע הוא. ויומתק ע"פ המבואר בפנים, שפ"ר
ופ"ש מובדלים בעצם מהותם.

(13) פסחים צה, רע"א (במשנה).

(*) ובאור חדש לפסחים שם כ' דרש"י כתב כן רק לדעת ר"ז ולא לדעת רבי. אבל בצל"ח שם (וראה ביאור הרי"ף פערלא (שם רמ, א)) שרש"י ס"ל כן גם אליבא
דריב.

24 כך אנו רואים את ההבדל בין מצב בני ישראל
25 בפסח ראשון לפסח שני, בפעם הראשונה:
26 בעת הקרבת הפסח היו ישראל במצב של
27 "נולדים", כנבואת יחזקאל²⁴, ללא עבירות, ובעלי
28 מצוות מילה ופסח – בדמיון חיי בדמיון חיי²⁵, מצב
29 של צדיקים – כמצב של (התחלת²⁶) "גירות"²⁷ לפי
30 ההלכה – "וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי"²⁸, ללא
31 עבירות, ואומרים לו: ²⁹ ישרם ה' פעלך ותהי משכרתך
32 שלמה... (על³⁰) אשר באת לחסות תחת כנפיו³¹.
33 ואילו פסח שני היה עבור מי ש"היו טמאים (ואיו
34 טומאה? – טומאת מת³² לנפש אדם"³³) (שהמות נגרם
35 על ידי חטא עץ הדעת³⁴, מקור כל החטאים³⁵), והם
36 בקשו, לאחר שהודו ש"אנחנו טמאים לנפש אדם –
37 למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני
38 ישראל"³⁶ – בדומה לתשובה לכל פרטיה: וידידי³⁷,
39 תיקון הפגם, תיקון מושלם – לא רק "להקריב" אלא
40 גם בשלמות של "במועדו" ו"בתוך בני ישראל"³⁸.
41 בזה מובן מדוע לא ציווה הקדוש-ברוך-הוא על
42 פסח שני כעל שאר המצוות, אלא לאחר שישאל
43 התעוררו ובקשו "למה נגרע...", כי התשובה באה
44 בדרך כלל לאחר התעוררות האדם. אמנם, הוא במצב
45 של "טמא לנפש אדם" – בלתי טהור ובלתי קדוש
46 ואינו חש בגילוי אור מלמעלה, אך בכל זאת הוא
47 מתעורר מעצמו – ממטה למעלה – לחזרה
48 בתשובה³⁹.

1 שבעה¹⁴, אלא שקרבן פסח ראשון, כלשון הגמרא¹⁵,
2 "נאכל לששה"¹⁶ – "שאוכלין עליו מצות ששה
3 ימים"¹⁷ והשני יום אחד¹⁸.
4 ההבדלים בין פסח ראשון לשני הם תוצאה של
5 ההבדל המהותי ביניהם.
6
7 פסח שני - עבודת 'בעלי-התשובה'
8 ההסבר לכך הוא:
9 ההבדל הפשוט בין פסח ראשון לפסח שני הוא:
10 בפסח ראשון אופן החיוב של הקרבת הפסח הוא כפי
11 שנקבע וחיוב להיות לפי סדר בתורה (בזמנו). ואילו
12 אופן החיוב של פסח שני הוא שלא לפי הסדר (שלא
13 בזמנו): לאלה אשר לא הקריבו את הפסח בזמנו, אין
14 אומרים, שעבר יומו בטל קרבנו¹⁹, אלא התורה
15 מאפשרת להם להקריבו מאוחר יותר. כמאמר כ"ק
16 מו"ח אדמו"ר²⁰ "פסח שני – ענינו, שאין דבר "אבוד",
17 תמיד אפשר לתקן. אפילו מי שהיה טמא, מי שהיה
18 בדרך רחוקה, ואף "לכם"²¹ – שהיה זה ברצונו²² –
19 יכול, בכל זאת, לתקן".
20 וזאת, בדומה להבדל שבין עבודת צדיק לעבודת
21 בעל תשובה: צדיק עובד את הקדוש-ברוך-הוא בדרך
22 הישרה – "אשר עשה האלוקים את האדם ישר"²³ –
23 לפי סדרי התורה. ל'בעל התשובה', אשר שינה את
24 סדרי התורה, נותן הקדוש-ברוך-הוא אפשרות לתקן
25 את העבר ולהשלים את החסר.

(29) רות ב, יב.
(30) שזהו פירוש המדרש רבה (שם) שיש שנתקשו בפירושו: ישרם ה' פעלך גו' מעם ה' א"ר חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו. – עתה מצאתי כן בפי' עין חנוך.
(31) ראה תרגום שם: ובההוא זכותא תשייזיבי מדין גיהנם למיהוי חולקך עם שרה רבקה רחל ולאה – דקשה לומר שכו"ז בא בזכות ד"עשית את חמותך", כ"א הוא הזכות "אשר באת גו'", כנ"ל.
(32) החמור מכולם (כלים פ"א, מ"ד).
(33) פרשתנו שם, ו.
(34) שבת נה, ריש ע"ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 177 הערה 55.
(35) ראה תו"א עט, רע"ד. ד"ה באתי לגני ה'תשי"א פ"ב.
(36) פרשתנו שם, ז.
(37) עפ"ז יומתק הסגנון "אנחנו טמאים לנפ"א למה נגרע" – דצ"ע וכושיית המפרשים.
(38) וי"ל דזהו הרמז ב"ככל חקת הפסח יעשו אותו", ונחשב להם כ"במועדו" ו"בתוך בני" – ועפ"ז יתורץ דלכאורה חסרה התשובה לטענתם "למה נגרע גו' במועדו בתוך בני" – ועפ"ז ה' "תשלומין" ו"תקנתא" הנאמר בפ"ש – הכוונה בשלימות.
(39) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 5-64 ובהערה 26 שם.

(14) פסחים צו, ריש ע"ב.
(15) פסחים צה, ב. וראה ל' הגמ' (הנ"ל בפנים): "ווחימוצו (דפסח).. כל שבעה". וכן במשנה (שם צו, א) "פסח דורות נוהג כל שבעה" – אף שהכוונה היא לחימוצו, כנ"ל.
(16) ראה פרש"י פסחים שם (ד"ה הנאכל) "ולישנא דקרא נקט כר".
(17) פרש"י שם.
(18) תוספתא פסחים פ"ח סה"ג.
(19) ברכות כו, סע"א. ספרי (הובא ברש"י) פינחס כח, י. יד. ועוד.
(20) היום יום י"ד אייר. וראה בארוכה לקמן ע' 138 ואילך.
(21) פרשתנו ט, י.
(22) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 75 הערה 60. ח"ב ע' 216-7.
(23) קהלת ז, כט.
(24) טז.
(25) יחזקאל שם, ו. מכילתא (הובא ברש"י) בא יב, ו. שמו"ר פי"ז, ג. פי"ט, ה. ועוד.
(26) לכאורה פשוט דאז ה' זה כל הגירות – ונפק"מ בגר שמל ולא טבל האם מחוייב בפסח. ודוגמתו – מל ולא פרע. קודם שנצטוו על הפריעה. וראה תו"ד"ה כי פליגי ותו"י יבמות מו, ב. ואכ"מ.
(27) ראה יבמות (שם), א"ב וכויתות ט, א.
(28) יבמות כב, א. וש"נ.

ה.

למה דחו פסח שני לחודש אחר

- 1 לפי האמור לעיל מובנת תמיהה המתעוררת לפי
- 2 תורת הנגלה: חז"ל אומרים⁴⁰, שהיום השביעי
- 3 לטומאתם של הטמאים לנפש אדם חל בערב פסח,
- 4 ולפי זה צריכים היו, לכאורה, להקריב תשלומין
- 5 בשבעת הימים הבאים, כבקרבות יוס"ט אחרים כפי
- 6 שמזכיר האור-החיים, ולא אחר חודש, כחידוש מיוחד?
- 7 אך לפי הנאמר מוכן ההסבר לכך בפנימיות
- 8 הענינים: תשובה איננה רק משלימה את החסר, אלא
- 9 זוהי דרך בעבודת ה', "רגל בפני עצמו", חידוש מיוחד
- 10 בחודש אחר.

ו.

המעלה שבתשובה - הפיכת הרע לטוב

- 11 אמנם, עבודת הצדיק היא ה"ישרה" לפי סדר
- 12 התורה, אך בכל זאת יש יתרון בעבודת בעל-
- 13 התשובה⁴¹: עבודת הצדיק פועלת בדברים שבקדושה,
- 14 או בדברים מותרים. אבל לא ב"מצוה הבאה
- 15 בעבירה"⁴² – ענינים של רע הנובעים משלוש קליפות
- 16 הטמאות לגמרי אי אפשר לזכך⁴³, אלא, לפי סדר
- 17 התורה, צריך לדחותם⁴⁴. ואילו עבודת בעל-התשובה,
- 18 בתשובה מאהבה, הופכת גם את זדונותיו לזכויות⁴⁵.
- 19 כחה של התשובה לכך, נובע ממקור הנעלה מן
- 20 ה"השתלשלות": לפי סדר התורה, ההשתלשלות, אי-
- 21 אפשר להפוך זדונות לזכויות. כמאמר חז"ל⁴⁶ שאלו
- 22 לחכמה... לנבואה... לתורה: "חוטא מה ענשו", וכולם
- 23 גם התורה⁴⁷, לא איפשרו חזרה בתשובה. רק כאשר

(40) פסחים צ, ב. סוכה כה, ב.

(41) ראה בכ"ז דמ"צ קצא, א. ובכ"מ.

(42) ברכות מז, ב. וש"נ.

(43) תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(44) ראה גם לקו"ת שה"ש ו, ד.

(45) יומא פו, ב.

(46) י"ל תהלים רמז תשב, וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו.

(47) כי אף שמענה תתור יביא אשם" צ"ל גם תשובה, דאז דוקא מכפר הקרבן –

ראה אורח"ת י"ב ס"ע א'תקנו ואילך, ציונים לסהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה, ועוד (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 132 הערה 12. ח"ג ע' 76-7) – דתשובה זו עושה הזדונות כשגגות.

(48) ל' הכתוב – תהלים קלט, יב.

(49) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 23. וש"נ.

(50) ולהעיר דאין תשובה מועלת לשנות (ולבטל) דין ועונש ב"ד,

"שאלו להקדוש-ברוך-הוא", שמעל להשתלשלות, היה²⁴
 המענה "יעשה תשובה ויתכפר לו", כי רק בדרגה נעלית²⁵
 זו "כחשיכה כאורה"⁴⁸, ואפשר להפוך את הרע לטוב⁴⁹.
 לפי זה אפשר להבין את הטענה "למה נגרע..." כי²⁷
 לכאורה: מדוע תהיה מלכתחילה סברא ש"נגרע"? וכן²⁸
 לגבי מאמרו הנ"ל של כ"ק מורי-יחמי אדמו"ר,²⁹
 שההוראה הנלמדת מפסח שני היא שאין דבר אבוד,³⁰
 אפשר לשאול: מדוע יחשבו בכלל שיש דבר אבוד?³¹

אלא, כדלעיל: מצד התורה עצמה אכן התשובה³²
 איננה מועילה⁵⁰ להפיכת הזדונות לזכויות, אלא הם דבר³³
 אבוד. רק כאשר בני ישראל נתעוררו לחזור בתשובה,³⁴
 באומרים "למה נגרע...", הם הגיעו עד לדרגה של³⁵
 "שאלו להקדוש-ברוך-הוא", שמעל להשתלשלות,³⁶
 ומשם הגיעה התשובה, שאין דבר אבוד, שיש ענין של³⁷
 פסח שני.³⁸

כל זאת מסופר ומתגלה בתוך התורה ובאמצעותה,³⁹
 כי למרות שהתורה כשלעצמה היא בדרגה של סדר⁴⁰
 ההשתלשלות, בכל זאת – אורייתא וקודשא-ברוך-הוא⁴¹
 כולא חד-⁵¹ וכל הענינים, גם מה שמעל להשתלשלות,⁴²
 מתגלים באמצעות התורה⁵².⁴³

ז.

עבודת התשובה - למעלם מהגבלות

זהו ההסבר גם להבדלים המנויים לעיל (בסעיף ג)⁴⁴
 בין פסח ראשון לפסח שני⁵³:
 בפסח ראשון – עבודת הצדיקים – אין עוסקים⁴⁶
 ברע, אלא דוחים אותו. לכן החמץ אסור בכל יראה⁴⁷
 ובל ימצא⁵⁴, ולכן נמשך החג שבעה ימים, כי עבודת⁴⁸

וכסות"נו"ב (מהדו"ק אור"ח סי' ל"ה) הידועה.

(51) תניא רפכ"ג בשם הוהר. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 66 בהערה.

(52) ראה גם המשך תער"ב ח"ג ע' א'תת. לקו"ש ח"א [המתורגם]

ע' 65. ח"ד [המתורגם] ע' 329. 334. ועוד.

(53) ראה עד"ז לקו"ש ח"ז ע' 327.

(54) ראה אורח"ת פרשתנו ד"ה להבין ענין פ"ש (ע' שס"ח) דפ"ר ופ"ש
 הם אתכפא ואתהפכא, דכפ"ר הוא היציאה מן הרע – אתכפא (ולכן אסור
 בחמץ), ובפ"ש "שכבר יצא מהרע" (ואפשר להיות) – אתהפכא (ולכן
 חמץ ומצה עמו בבית). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 283 ואילך)
 דהוא דוגמת החילוק דבע"ת וצדיקים: פ"ר – ע"ד בע"ת שצ"ל אי
 אפשרי* (לקו"ת ואתחנן ט, ד). ופ"ש – ע"ד צדיקים שצ"ל אפשרי.אבל** הביאור שם הוא בנוגע הבידור שנעשה בהאדם, וכאן
 מבואר: א) עצם העבודות דפ"ר ופ"ש (פ"ר – תנועה דצדיקים, ופ"ש –
 תנועה דתשובה). ב) הבידור שנעשה בהזדונות (בפ"ר – דוחה אותם.
 בפ"ש – גם מהפכם). ועצ"ע.(*) יש לקשור זה עם המבואר לעיל (ס"ד) שבנ"י בצאתם ממצרים היו גרים – כי הסעם שבע"ת צ"ל אי אפשר כי צריך והירות "שלא יחזור לסודר" (לקו"ת שם). דחשש
 זה הוא בגר (קידושין יז, טע"ב).(**) וגם: שם המדובר בדרגה נמוכה בתשובה שעדיין צריך והירות שלא יפול כי' (ככהנה הקודמת), וכאן – בתשובה (מאהבה רבה – תניא פ"ז) שזדונות נעשים
 נכונות.

מהותו של אייר היא העלאה מלמטה למעלה, 30
 בירור, וזיכור, והעלאת ה"מטה" למעלה באופן 31
 תמיד 58. לכן קשורה מצות ספירת העומר בעיקר 32
 לחודש אייר 65, כי היא עוסקת בזיכור המידות. וזאת, 33
 כעבודת התשובה 59, שבאמצעותה מזככים את הענינים 34
 הנחותים ביותר, עד אשר גם ענינים של רע הופכים 35
 לטוב. 36

[באופן כללי דומה הדבר להבדל שבין חודש ניסן 37
 לתשרי, כידוע 66, שחודש ניסן הוא עבודת הצדיקים, 38
 ותשרי – עבודת התשובה]. 39

ט.

שלושת אופני התשובה

לפי האמור, שפסח שני הוא עבודת התשובה, יובן 40
 הטעם, בפנימיות הענינים, לכך שלגבי מהות פסח שני 41
 קיימים שלושת האופנים דלעיל בסעיף א' (ואלו ואלו 42
 דברי אלוקים חיים 67), כי באופן כללי קיימים שלושה 43
 אופנים אלו בתשובה: 44

א) "תקנתא" שבתשובה: העובדה שמיד בעת 45
 מעשה החטא ישנה התקנה של תשובה, כשם שבהפסד 46
 של פסח ראשון ישנה מיד התקנה של פסח שני – אופן 47
 זה של תשובה הוא בחטאים רגילים, כאשר מיד בשעת 48
 החטא קיימת האפשרות לתיקונו באמצעות תשובה. 49

ב) "תשלומין" דתשובה: התשובה על חטא 50
 שנעשה באופן של "אחטא ואשוב", שאז "אין 51
 מספיקין בידו לעשות תשובה" 68 – בעת מעשה החטא 52
 אין לו אפשרות של תקנה "הואיל והתשובה גורמת לו 53
 לחטא" 69, כשם ש"אין קטגור נעשה סניגור" 70, אבל 54
 מאוחר יותר, אם "דחק ונתחזק... ועשה תשובה – 55
 מקבלין תשובתו" 71, 56

ג) "רגל בפני עצמו": תשובת הצדיקים. כידוע 72, 57
 שהתשובה איננה – כטעות הנפוצה – על חטאים דוקא, 58

1 הצדיקים היא עבודה מסודרת ומדורגת, המתבטאת
 2 בסדר ההשתלשלות בשבעה ימים, בשבע מידות
 3 וכדומה 55.

4 ואילו בפסח שני – עבודת התשובה שהופכת
 5 וזדונו לזכויות – אפשר לזכך גם את החמץ 49, ולכן
 6 "חמץ ומצה עמו בבית". וכיוון שעבודת התשובה היא
 7 למעלה מהגבלות, הרי היא יום א"ת, המראה על דרגה
 8 הנעלית מהגבלות והתחלקות. כמוסבר ב"תורה אור" 56,
 9 ששבועות הוא יום אחד כי זהו "זמן קבלת התורה
 10 שהוא בבחינת הכתר שהוא בחינת יחידה שלמעלה
 11 מהתחלקות...".

12 וזהו מה שמסופר בגמרא 57 על תשובתו של רבי
 13 אלעזר בן דורדיא – "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו
 14 בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת": עבודת
 15 הצדיקים, שהיא מדורגת, אורכת מספר שנים – דרגה
 16 של "התחלקות" 58. ואילו אצל רבי אלעזר בן דורדיא
 17 היתה עבודה של תשובה ובאופן ש"ראשו בין ברכיו
 18 – מעל להבדלים בין ראשו לברכיו" 59 – וגעה
 19 בבכיה 52, ולכן הוא "קונה עולמו בשעה אחת". כלשון
 20 הוהר"ר 60, שהתשובה היא "בשעתא חדא".

ח.

ניסן - מלמעלה; אייר מלמטה

21 הבדל זה בין פסח ראשון לפסח שני מתבטא גם
 22 בכך שפסח ראשון חל בחודש ניסן, ופסח שני –
 23 בחודש אייר 61:

24 ידוע 62 ההבדל בין חודש ניסן, החודש הראשון,
 25 לבין חודש אייר, החודש השני: ניסן מורה על גילוי
 26 אלוקות מלמעלה למטה, שאינו מביא לידי זיכור בר
 27 קיימא ותמידי ב"מטה", אלא הוא יכול באותה שעה
 28 רק לדחות את הרע 63. כעבודת הצדיקים 64 שעוסקים
 29 בענינים של אור, ודוחים את הרע.

אתכפיא ואתהפכא. כנ"ל הערה 54.

64) ראה לעיל הערה 54.

65) ראה לקו"ש ח"א שם.

66) ראה אוה"ת בא ד"ה החודש (ע' רנו ואילך).

67) עירובין יג, ב. גיטין ו, ב.

68) משנה סוף יומא (פה, ב).

69) אגה"ת פי"א.

70) ראה צפע"נ הל' יבום פ"ד ה"כ (בסופה) – לענין אחטא ויוהכ"פ

מכפר.

71) אגה"ת שם. ועד"ז בתיא פכ"ה.

72) לקו"ת ראה כד, ד. ש"ש סו, ג. ר"פ האינו. ועוד.

55) ראה תו"א שהובא לקמן בפנים.

56) קט, סע"ד ואילך. ראה ג"כ אוה"ת ד"ה להבין מה שבשבעות יום

א' (במדבר ע' א'תקעג).

57) ע"ז יז, א. וראה סה"מ – לאדה"ז – תקס"ב (ע' יג). דרך חיים

(כמצויין במפתחות).

58) להעיר ד"שנים" ל' שינוי (ראה אוה"ת מקץ שלה, סע"ב).

59) עייג"כ תו"א ר"פ וארא.

60) זח"א קט, סע"א.

61) ראה אוה"ת הנסמן בהערה 54. לקו"ש ח"ד שם.

62) ראה לקו"ש ח"א פ' אמור. ח"ד שם. ח"ח [המתורגם] ע' 6. ס"ע

235 ואילך. ועוד.

63) ראה אוה"ת ולקו"ש (ח"ד) שם, דפסח ראשון ופסח שני הם

במקרה כזה נזקקים לטעם שגם ל"נידח" מובטח, 31
 שגם הוא "ודאי סופו לעשות תשובה" 76, "בגלגול זה
 או בגלגול אחר, כמו שנאמר 77 כי לא ידח ממנו
 נדח" 78, בעוד אשר לגבי חטאים אחרים אין נזקקים
 לטעם זה של "לא ידח ממנו נידח" 79, כי מלכתחילה
 אין הוא "נידח", אלא "רחוק" בלבד, כי כבר בעת
 החטא יש לו תקנתא דתשובה, כתקנת פסח שני 80.
 יא.

פסח ראשון - גם תשובת הצדיקים

כשם שפסח שני כולל את כל אופני התשובה, וגם
 תשובת הצדיקים, כך גם פסח ראשון כולל את כל
 האופנים, בעבודת הצדיקים, גם תשובת הצדיקים. לכן
 למרות שהגאולה העתידה תהיה בחודש ניסן 81 –
 עבודת הצדיקים – היא בכל זאת תהיה קשורה
 לעבודת התשובה, כאמור, שמישהי אתא לאתבא
 צדיקא בתיובתא 82.

מעין ענין זה אנו מוצאים בפסח מצרים, שאז היה
 הציווי 83 "משכו וקחו לכם", ופירשו חז"ל 84 "משכו
 ידיכם מעבודה זרה", שזהו ענין התשובה, למרות שאלו
 שנימולו לפני יציאת מצרים היו כגרים (בתחילת
 הגיור) 85, ונוסף לכך נאמרו הדברים לכל מי שנאמר לו
 "וקחו" (כדיק לגבי וא"ו המוסיף ומחבר), כולל אלו
 שלא היה להם קשר לעבודה זרה, שאצלם לא היתה
 זו תשובה על חטא, אלא כתשובת הצדיקים, הנמצאים
 בעולם שקיימת בו עבודה זרה, וצריך להזהירם "משכו
 ידיכם מעבודה זרה".

יב.

פסח שני - מצוה בפני עצמה

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע מונה הרמב"ם את
 פסח שני כמצווה בפני עצמה, למרות שמי שהקריב
 פסח ראשון אינו יכול להקריב פסח שני: אכן, פסח
 ראשון ופסח שני הם שני סוגים שונים של עבודה –
 המשך בעמוד רפג

1 אלא זוהי דרך בעבודת ה', המתאימה גם לאלה הנקיים
 2 מחטאים, כנאמר 73: משיח אתא לאתבא צדיקא
 3 בתיובתא (=משיח בא להחזיר את הצדיקים בתשובה).
 4 אמנם, פסח שני הוא תשובה על חטא (כמאמר
 5 הנ"ל של כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"אין דבר אבוד.. אפילו
 6 מי שהיה טמא.. ואף "לכם", שזהו היה ברצונו וכו'),
 7 אך בכל זאת, קיימים, באופן כללי, בפסח שני כל
 8 האופנים של תשובה, כולל תשובת הצדיקים [בדוגמת
 9 חודש תשרי – שפסח שני היא דוגמת חודש תשרי,
 10 כדלעיל סעיף ח' – הכולל בתוכו כל אופני התשובה,
 11 גם תשובת הצדיקים] 74.

י.

חובת לימוד התורה בעודו רשע

12 לפי האמור לעיל, בענין "תקנתא דתשובה", תובן
 13 יותר ההלכה 75, שאפילו רשע, שתורתו ומצוותיו
 14 "מוסיף כח בקליפות", צריך ללמוד תורה, ואפילו שלא
 15 לשמה, כי "כשיחזור אחר-כך בתשובה.. אזי מוציא
 16 מהקליפה כל התורה והמצוות...". כלומר, לימוד
 17 התורה "בעודו רשע" מסתמך מלכתחילה על כך
 18 שיחזור בתשובה, וזוהי המשמעות של "תקנתא"
 19 דתשובה: התורה נותנת בשעת מעשה את האפשרות
 20 והתקנה של תשובה.

21 ואמנם, הלכה זו, שגם "בעודו רשע" צריך ללמוד
 22 תורה, חלה על כל סוגי הרשעים, גם על האומר "אחטא
 23 ואשוב" שאין לו תקנה של תשובה, הרי שלעליית
 24 לימוד התורה שלו אין לכך שום קשר, כי הרי באומרו
 25 "אחטא" הוא לא מתכוון ללימוד, אלא בודאי "יחזור
 26 אחר כך בתשובה". יותר מכך: אף אם, במקרים מעטים
 27 ביותר, הוא לומד, ר"ל, כדי להוסיף כח לטומאה,
 28 ומסתמך על כך ש"אחטא ואשוב" גם אז הוא צריך
 29 ללמוד,
 30 אבל במקרה כזה יש הבדל, כי "אין מספיקין...":

הקצוות: מקצה ד"נידח" (אחטא ואשוב), עד לומר סתם שאפילו ק"ל לא
 נתלבשה בו; וכמה דרגות ביניים (וכדמוכח גם בהל' ת"ת שם ובקו"א),
 ובכל הדרגות הנ"ל "לעולם יעסוק בו".

(80) ועוד דוגמאות: לאו שניתק לעשה, שריפת נותר, שילוח הקן –
 לכמה מ"ד (חולין קמא, א"ב. וש"נ).

(81) כדעת ר"י – ר"ה יא, א. ובשמו"ר (פט"ו, יא) סתם כמותו.
 (82) וגם הגאולה עצמה תלוי בתשובה (סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל'
 תשובה פ"ז ה"ה), אלא שלדעת ר"י אם לא יעשו תשובה מעצמם
 "הקב"ה מעמיד להן כו' ומחזירן למוטב" (סנהדרין שם).

(83) בא יב, כא.

(84) מכילתא עה"פ.

(85) ראה תוד"ה דכתיב – כריתות ט, א.

(73) הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב (וראה זח"ג קנב,
 ב). ונת' בלקו"ד ח"א קמא א, ואילך.
 (74) כמובן מהמבואר בדרושי לקו"ת שנשמנו בהערה 72.
 (75) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.
 (76) תניא ספ"ט.
 (77) ש"ב יד, יד (בשינוי לשון).
 (78) הל' ת"ת שם. תניא שם.

(79) וע"ד מ"ש בתניא שם, דבלימוד סתם לעולם יעסוק כו' גם שלא
 מצד הטעם דלא ידח כו' (אלא שכלומד סתם "אין הדבר תלוי בתשובה
 אלא מיד שחזור ולומד דבר זה לשמה כו", משא"כ ברשע שצריך
 לתשובה להוציא תומ"צ שלו מהקליפה).
 והא דמביא בתניא שם גם הטעם דלא ידח כו' (אלומד "שלא לשמה
 ממש לשום איזו פני") – כי בתניא שם כולל הכל. בסגנון אחר – נקט

לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

24 כיצד ייתכן לומר לפי דיעה זו ש"ענינו הוא, שאין
25 "דבר אבוד", תמיד אפשר לתקן?"

ב.

ההסבר הפשוט לשאלה זו, והקושי לגבי קטן
וגר

26 באופן פשוט ביותר אין זאת שאלה כלל, שהרי גם
27 לדעת רבי, ש"רגל בפני עצמו הוא", חובת פסח שני
28 חלה רק כאשר לא הקריבו בראשון, ומי שהקריב פסח
29 בראשון אסור לו להביא פסח שני, ויתר-על-כן: גם
30 כאשר נמנע להקריב בראשון במזיד – "הרי זה מקריב
31 בשני", ואז הוא פטור מן הכרת¹⁰, ואם-כן יוצא שגם
32 לדעתו מתאים לומר ש"ענינו (של פסח שני) הוא,
33 שאין "דבר אבוד".

34 וכך אכן היה למעשה מלכתחילה – בחידוש
35 המצווה שניתנה כדי לתקן, הרי כדי שלא ייגרם מצב
36 של "נגרע" לגבי ה"טמאים לנפש אדם" בא ציווי ה'¹¹
37 "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם...
38 בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו
39 אותו".

40 ודעת רבי שפסח שני "רגל בפני עצמו הוא"¹² היא
41 בעיקר לגבי הפרט ש"חייבין עליו (על פסח שני בפני
42 עצמו) כרת", "כיצד¹³, מי ששגג או נאנס ולא הקריב
43 בראשון, אם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת"¹⁴.

44 אך עדיין לא מובן: מן הסיבה ש"רגל בפני עצמו
45 הוא" סובר רבי¹⁵ (וכך פוסק הרמב"ם¹⁶) שגם "גר
46 שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני

א.

אימרת הרבי הרי"צ נ"ע על פסח שני,
והשאלה עליה

1 ידועה אימרתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בקשר לפסח
2 שני¹: "ענינו של פסח שני הוא, שאין "דבר אבוד",
3 תמיד אפשר לתקן. אפילו מי שהיה טמא, מי שהיה
4 בדרך רחוקה, ואפילו "לכם"², שהיה זה מרצונו, בכל
5 זאת ניתן לתקן".

6 יש להבין: אמנם לפעמים ההסברים של פנימיות
7 התורה מבוססים על אחת מן הדיעות שבנגלה
8 שבתורה³, אפילו כאשר ההלכה היא כדיעה אחרת,
9 שהרי אלו ואלו דברי אלקים חיים⁴ וחובה היא לברך
10 ברכת התורה לפני לימוד דברי בית שמאי, למרות
11 ש"בית שמאי במקום בית הלל איננה משנה"⁵,

12 בכל זאת, הרי הדברים מתקבלים יותר אם הם
13 מתאימים גם לדיעה שההלכה כמותה, ובמיוחד במקרה
14 זה, כאשר הביטוי הוא שזהו "ענינו" של פסח שני.

15 ולכאורה: אכן, לפי הדיעה⁶ שפסח שני "תשלומין
16 דראשון הוא", מובן שנאמר על פסח שני ש"ענינו הוא,
17 שאין "דבר אבוד", תמיד אפשר לתקן",

18 וכך גם לגבי הדיעה⁷ ש"תקנתא דראשון הוא",
19 שהתורה מציינת כיצד ניתן לתקן באמצעות הקרבת
20 פסח שני אי-הקרבה בפסח ראשון במזיד.

21 אך לפי דעת רבי, שההלכה כמותה⁸, שפסח שני "רגל
22 בפני עצמו הוא", ו"אין השני תלוי בראשון אלא חיוב
23 בעצמו כמו שאר הרגלים"⁹,

(10) שם ה"ב. וחזר בו ממש"כ בסהמ"צ שם דלרבי "אם הזיד בראשון
והקריב בשני הוא חייב" – כמ"ש בתשובת הר"א בן הרמב"ם בס' מעשה
נסים שם*. וראה ביאור הרי"פ פערלא לספהמ"צ רס"ג מ"ע נו (רמ, א-ג.
רמג, ד).

(11) פרשתנו שם, י"א.

(12) ראה שאלת ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים שם. ביאור הרי"פ שם.
ועוד.

(13) רמב"ם שם סה"א וה"ב. וראה הערה 17.

(14) משא"כ לדעת ר"נ ור"ח בן עקיבא שם (צג, ב) ששגג בראשון
והזיד בשני פטור.

(15) פסחים שם, ע"א "במאי קמפלגי", פרש"י שם ד"ה חייבין, וראה
פרש"י שם סד"ה חייב כרת.

(16) שם ה"ז.

(1) היום יום ע' נג.

(2) פרשתנו ט, יוד.

(3) וכמו הביאור בלקו"ת (נצבים מה, סע"א) בענין שופר של ר"ה
של יעל פשוט, שאין הלכה כן (תושב"ע ואדה"ז אר"ח ר"ס תקפו).

(4) עירובין יג, ב.

(5) ברכות לו, רע"ב. וש"נ. וראה בארוכה לקוטי לוי"צ אגרות-קודש
ע' רסו. לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 249.

(6) דעת ר' נתן פסחים צג, א. וראה ביאור ג' הדיעות דלקמן בתשובות
ר"א בן הרמב"ם (בס' ברכת אברהם סי' ד – נעתק בשינויים בכס"מ הל'
ק"פ פ"ה ה"ב. וס' מעשה נסים סי' ז). וראה לעיל ע' 128 ואילך.

(7) דר' חנינא בן עקיבא.

(8) רמב"ם רפ"ה מהל' ק"פ. ספה"מ מ"ע נו.

(9) לשון הר"א בן הרמב"ם שם בס' ברכת אברהם.

(*) וכן מ"ש בפרש"י פסחים שם ד"ה תשלומין ד"חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני" כתב באור חדש שם שזהו רק לדעת ר"ג ולא לדעת רבי. אבל בצל"ח
שם שרשי" ס"ל כן גם אליבא דרבי. וראה ביאור הרי"פ שם. ואכ"מ.

ש"רגל בפני עצמו הוא", מבטאת יותר את הענין
ש"אין דבר אבוד" מאשר שאר הדיעות, ש"תשלומין
דראשון הוא", או "תקנתא דראשון הוא", כדלהלן:

לפי הדיעות שפסח שני הוא "תשלומין דראשון"
או "תקנתא דראשון", הרי הזמן העיקרי להקרכת פסח
ראשון הוא ב"ד ניסן, אלא שניתן "להשלים" או
"לתקן" את החובה של פסח ראשון החלה עליו, אך
התורה לא קבעה זמן אחר לפסח²¹.

אך לא כן לדעת רבי, ולפי דיוקו בהתבטאותו "רגל
בפני עצמו הוא". לפי זה נתנה התורה, בנוסף לזמן של
פסח ראשון, רגל – זמן ב"ד אייר להקרכת הפסח.
כאשר מקריבים את הפסח ב"ד אייר, הרי זה, בנוסף
להשלמת החסרון של אי-הקרכת הפסח הראשון²², גם
הקרכת פסח בפני עצמה²³, י"ד אייר הוא זמנו של
הפסח – "מועדו"²⁴ של פסח²⁵.

כלומר, לדעתו של רבי אין חייבים בפסח שני מפני
שנשארה חובת קרבן פסח מ"ד ניסן (כדיעות שזהו
תשלומין או תקנתא) אלא מפני ש"ד באייר הוא זמן
שבו חייבים להקריב קרבן פסח, אם לא הקריבו ב"ד
ניסן.

(מי שהקריב את הפסח בראשון איננו צריך להקריב
בפסח שני, מפני שקיים רק קרבן אחד על יציאת
מצרים).

ולפיכך, באימרה "פסח שני ענינו הוא, שאין דבר
אבוד" אין הכוונה רק לכך ש"תמיד אפשר לתקן" דבר
שכבר הפסידו ומשלימים אותו באופן כללי, אלא²⁶

1 פסחים חייב לעשות פסח שני". ואס"כ כיצד ייתכן
2 להסביר לגבי גר וקטן הללו ש"ענינו (של פסח שני)
3 הוא, שאין "דבר אבוד" – הם לא היו כלל חייבים
4 בפסח ראשון?!?

ג.

הסבר דחוק לגבי הקטן שהגדיל בין שני הפסחים

5 על "קטן שהגדיל בין שני פסחים" שהוא "חייב
6 לעשות פסח שני", אפשר להסביר (באופן דחוק,
7 לפחות) כיצד ייתכן לומר לגבי שקיים בפסח שני
8 הענין ש"אין דבר אבוד": קטן נמנה על קרבן פסח,
9 וקיימת אף דיעה ש"שה לבית אבות" הוא
10 מדאורייתא¹⁸. יתר-על-כן: הרמב"ם¹⁹ פוסק ש"אם
11 שחטו עליו – על קטן – בראשון, פטור (מפסח שני)".
12 רואים אפוא שיש לו קשר למצוות קרבן הפסח²⁰. ולכן,
13 במקרה שלא שחטו עליו בראשון, והגדיל בין שני
14 פסחים, הרי הדין ש"חייב לעשות פסח שני" מהווה
15 כעין תשלומין, "וענינו הוא, שאין דבר אבוד" (לגבי
16 פסח ראשון, שהרי אם היו מקריבים עבורו בראשון
17 היה פטור מפסח שני).

18 אך עדיין קשה, כיצד ניתן לומר גם לגבי גר
19 שנתגייר, שלא היה לו שום קשר לפסח ראשון, ש"אין
20 דבר אבוד"?

ד.

דוקא דעת רבי מבטאת את ענין התיקון

21 ההסבר לענין זה הוא, שאדרבא, דוקא דעת רבי

בשני פוטרתו מכרת שהזיד בראשון (כנ"ל ס"ב והערה 10), כי גם לדעתו
הוא תשלומין לראשון כבפנים, אלא שהוא בשלימות יותר, כדלקמן.

23 אלא שלדעת הרמב"ם בסהמ"צ (הנ"ל הערה 10) לרבי כשהזיד
בראשון אין הקרתו בשני פוטרתו מכרת, כי התורה נתנה הזמן דפ"ש
בתור תשלומין, רק באם לא הפקיע א"ע, כמו מי שה' טמא או בדרך
רחוקה שאין עליו חיוב פסח (ראה צפ"ע שבהערה 35), או אפילו כשיש
עליו חיוב אלא שנאנס באונס אחר, או שגג, משא"כ כשה' לו הזמן
דפסח וכן החיוב דפסח אלא שהזיד ולא הקריב, לא ניתן לו הזמן דפ"ש
בתור תשלומין לפ"ד.

24 פסחים שם ס"א.

25 שזהו חילוק הלשון "רגל בפ"ע" והלשון "מצות נעשה בפני עצמו
ודוחה את כו" (שהביא הרמב"ם שם לפנינו), כי "מצות-עשה בפ"ע"
מורה על החיוב גבאי, ו"רגל בפ"ע" על הזמן.

26 ואולי מרמזו בכפל הלשון: "מען קען אלעמאל פאריכטען אפילו
מי שה' טמא, מי שה' בדרך רחוקה. און אפילו לנס דאס איז געווען
ברצונו, פונדעסטוועגן קען מען מתקן זיין (=תמיד ניתן לתקן, אפילו מי
שהיה טמא, מי שהיה בדרך רחוקה. ואפילו לנס שזה היה ברצונו, בכל
זאת ניתן לתקן)". דלכאורה "פונדעסטוועגן .. מתקן זיין" מיותר.

ו"ל שב' ענינים בזה: 'עס איז ניטא קיין פארפאלען מען קען
אלעמאל פאריכטען (אין אבוד! תמיד ניתן לתקן)', הכוונה לתשלומין

17 להעיר שהרמב"ם שם לא כתב הא דגר שנתגייר וקטן שהגדיל
חייבין בפ"ע – בהמשך להלכה א' ד"רגל בפ"ע הוא", כ"א כמה הלכות
לאח"י, וגם לא הזכירם בסהמ"צ שם כשמכריח דמצוה בפ"ע הוא.

ולהעיר ממאירי פסחים שם: פסח שני אינו תשלומין של ראשון אלא
מצוה בפ"ע הוא .. מכל-מקום מי שלא היתה עליו תורת חיוב בראשון
אין בו חיוב שני כלל. ולשיטתנו מיהא גר שנתגייר בין שני פסחים או
קטן שהגדיל אין חייבין בפ"ע כלל.

אבל ראה רש"י פסחים שבהערה 15. ומלשוננו שם בסד"ה חייב,
משמע קצת לדעת רבי גר הנ"ל שלא הקריב בשני חייב כרת. ואכ"מ.

18 ראה נדרים לו, א.

19 שם ה"ז.

20 ראה כס"מ שם, ובמפרשי הרמב"ם שם. צפ"ע הלכות נזירות
פ"ב ה"ט (כ, א), וראה לקר"י [המתורגמן] ח"י"ז ע' 255 (ס"ז), ובארוכה
לקו"ש חכ"י ע' 69 ואילך.

21 וכמפורש בפסחים שם (ע"ב) לדעת ר"נ "קרבן ה' לא הקריב
במועדו בראשון", אבל להעיר מדעת ר"ח בן עקביא שם. וראה מ"ש הר"ד
הבבלי שם לדעתו: כי הוא סובר, כי הזמן הוא זמן אחד מדובק לענין
חיוב עש"י כו' ע"ש.

משא"כ לדעת רבי – ראה לקמן בפנים.

22 עפ"ז מובן בפשטות מה שלדעת רבי דרגל בפ"ע הוא הקרתו

27 אחריה עבודה, והעבודה שלאחריה "גומרת ומתממת
28 את הדבר", היא משלימה את העבודה הקודמת.
29 [ולכן, נאמר לגבי העבודות הקודמות ש"אף-על-פי
30 שהזרים מוזהרים שלא יתעסקו בעבודה מעבודות
31 הקרבנות, אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה].
32 זאת בדומה לשני הענינים שנמצאים בצדקה³³: "די
33 מחסורו אתה מצווה עליו לפרנסו... אשר יחסר לו,
34 אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו", ונוסף על
35 כך – "לעשרו", למרות שאין הדבר חסר לו.

ו.

ה"שלימות" שבתשלומין

36 כך יש לומר שהקביעה ש"אין השני תשלומין
37 לראשון אלא רגל בפני עצמו"³⁴ באה לציין שאין כאן
38 "תשלומין" במשמעות של השלמת החסר, אלא "רגל
39 בפני עצמו" – הדבר מתרחש בשלימותו.
40 ובמשמעות זו קיים ענין התשלומין גם אצל גר
41 שנתגייר, שלמרות שלפניו כן אסור היה לו להקריב³⁵,
42 גם לגביו "אין דבר אבוד" – אין הוא מאבד את
43 השלימות שבהקרכת הפסח.
44 דברים אלו יומתקו יותר לפי דיוקו הידוע של
45 חיד"א³⁶ בביטוי "גר שנתגייר", ולא "גרי שנתגייר" כפי
46 שאומרים "עבד שנשתחרר", "קטן שהגדיל", ועוד –
47 כיוון שכבר לפני גיורו בפועל הוא כבר גר. יש לו, עוד
48 בהיותו גר, ניצוץ של נשמה קדושה³⁷, אלא שעם גיורו
49 הגיע הדבר אל הגילוי, ואם-כן יוצא שגם בפסח ראשון
50 היה לו קשר מסויים לפסח³⁸, ופסח שני מהווה
51 תשלומין – מלשון שלימות – בקשר שלו אל פסח
52 ראשון.

1 לכך שהדבר נעשה בדיוק בכל פרטיו²⁷, הפעולה
2 מתרחשת בשלמותה²⁸.
3 לפי זה מובן ענינו של "גר שנתגייר בין פסח ראשון
4 לפסח שני וקטן שהגדיל בין שני פסחים", שהעבודה
5 שהם "חייבין לעשות פסח שני", למרות שלא החסירו
6 את עשיית הפסח, שהרי אין הוא בא רק כדי להשלים
7 את המחסור של העבר, אלא הוא יוצר חובה בפני
8 עצמה בזמן י"ד באייר²⁹, ולכך שייכים גם הגר והקטן
9 הללו, שהרי במצב שבו הם נמצאים ב"ד אייר הם
10 חייבים במצוות.

ה.

שתי המשמעויות של המושג "תשלומין"

11 לפי המוסבר לעיל יש לומר שגם לדעת רבי מהווה
12 'פסח שני' תשלומין. לביטוי "תשלומין" יש שתי
13 משמעויות: א) השלמת מחסור, גרעון. ב) שלימות –
14 למרות שאין חסרון בדבר, בכל זאת נוספת בו שלימות.
15 וזאת בדומה לביטוי "תמימה" בקשר ל"שנה":
16 הגמרא³⁰ אומרת, ש"תמימה" היא "להביא את חודש
17 העיבור", למרות שגם ללא חודש העיבור היא נקראת
18 שנה³¹, בכל זאת חסר בה.
19 וכך אומרים גם לגבי עבודת בית המקדש³², שיש
20 עבודה שאינה תמה, אם "יש אחריה עבודה", כדוגמת
21 "שחיטה, קבלה והולכה שיש אחריה זריקה".
22 "[עבודה תמה" היא "עבודה שהיא גומרת ומתממת
23 את הדבר" – כדוגמת זריקה והקטרה, ניסוך המים
24 וכדומה] –
25 למרות שאין גרעון בעבודה עצמה, והיא נעשתה
26 כראוי, בכל זאת אין היא מלאכה תמה, כיוון שיש

אזה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים יט, ח (ס"ד, ה).

(32) ראה בהבא לקמן יומא כד, א ובפרש"י שם ד"ה עבודה תמה (וראה זבחים קטו, ב).

(33) כתובות סו, ב.

(34) לשון הרמב"ם הל' ק"פ רפ"ה.

(35) להעיר מצפ"ע הפלאה שם לגבי מי שה' בדרך רחוקה "דהוי כמו מי שאינו בגדר עשיית הפסח" ע"ש.

(36) מדבר קדמות מערכת ג' אות ג.

(37) ראה תשובות מהר"ם מרוטנבורג (הובא בספר תשובות כעלי התוס' מכת"י (ניו יארק תשי"ד – ע' רפו, סי"ט)).

(38) להעיר מרמב"ן ואזה"ת פרשתו ט, יד.

מל' שלימות. והמשך הלשון מדובר בזה שה' חסר* (וכפשוט הלשון "אפילו מי שה' טמא כו' .. ברצונו") שגם זה "קצן מען מתקן זיין".

(27) ולהעיר ממשנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ג (ע' 239 ואילך) בנוגע למילה, לדעת הרמב"ם ותוס' גם כשמל אחר יום השמיני יש בזה הענין דמילה בזמנה. ע"ש.

(28) התיקון ומילוי בקשתם "למה נגרע" הוא בשלימות, כי גם להם ניתן "רגל – זמן פסח".

(29) להעיר מצפ"ע לרמב"ם בתחלתו (ב, טור ב' בסופו). ובהשטות לשם (הפלאה נד, ב). ועוד.

(30) ערכין לא, א.

(31) ראה ר"ן נדרים סג, א. שו"ת נו"ב מהד"ק אה"ע ס"כ. וראה

* ונקט מי שה' טמא מי שה' בדרך רחוקה המפורשים בקרא. ואף שבחסר לו יש אופנים למטה יותר כמו "מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון" (שאו "אם היד ולא הקריב בשני חייב כרת") – רמב"ם שם ה"ב, אי"צ לפרטם בפ"ע, כי כ"ז נכלל במש"כ "און אפילו לכם אז דאס איז געווען ברצונו" וריינו שזדונו היתה בזה שה' טמא כו', וכמובאר ברמב"ם שם ה"ד ד"הי זה מיד בראשון".

ז.

השגת שלימות - אף היא השלמת מחסור

1 שני ההסברים המובאים לעיל הם על אותה מילה:
2 "תשלומין", ולפיכך מובן שגם לפירוש "תשלומין"
3 מלשון "שלימות" יש קשר להסבר הפשוט של
4 תשלומין – מילוי והשלמת החסר, כדלהלן:

5 כיוון שזו אפשרות הוספה על המצב הקודם, הרי
6 הוא נחשב כחסר. השלימות היא כל מה שיתכן היה
7 להגיע אליו.

8 בדומה לתופעה זו בגשמיות, כמו שהוזכר לעיל,
9 שכאשר אדם זוכה בעושר, הרי לאחר שהוא מתרגל
10 אליו, אין זה עושר ומותרות לגביו, אלא דבר אשר
11 "יחסר לו", ואפילו אם מדובר ב"עבד לרוץ לפניו".

12 וברוחניות, במחשבה, בעבודת הנפש, הרי נחשבת
13 המחשבה והרצון לכך כ"עושר", כאילו כבר קיבל זאת,
14 כיוון שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא³⁹,
15 הרי עושר זה ושלימות זו כבר נחשבים אצלו כדבר
16 אשר "יחסר לו", וכאשר הוא מקבל אותם הרי זוהי
17 השלמה ומילוי של החסר לו.

18 כלפי שמים גלוי, שכבר לפני כן נחשב אצלו הענין
19 של "חמישים איש רצים לפניו..." כדבר שיחסר לו,
20 אבל למטה, בגשמיות, "אין לדיין אלא מה שענינו
21 ראות"⁴⁰. בהלכה לפועל מתגלה שזהו דבר אשר יחסר
22 לו רק אחרי שקיבל עושר זה והתרגל אליו.

ח.

לאחר הגיור מתגלה שלגר היה כבר קשר למצוות

23 ולגבי גר שנתגייר בין פסח ראשון לבין פסח שני,
24 הרי עוד לפני שנתגייר בפועל, הוא כבר גר, כמוסבר
25 לעיל, כבר בהיותו גוי יש בו ניצוץ של נשמה קדושה,
26 ולפיכך, למרות שבגלוי מתגלה הענין רק לאחר הגיור,
27 בכל זאת מתגלה אז גם למפרע, שמלכתחילה היה לו
28 קשר למצוות התורה⁴¹ (מבחינת נשמתו).

29 ולכן יוצא, שלא זו בלבד שהקרבת הפסח השני
30 מוסיפה לו שלימות, אלא הוא אף משלים את החסר,
31 כי מצד הנשמה היה "חסר" לו משהו בהקרבת קרבן
32 הפסח בפסח ראשון.

ט.

העיסוק בהפצת היהדות הוא הכרחי

33 ההוראה מכך לכל אחד ואחד בעבודת ה', היא: עד
34 כמה צריכה להיות ההתעסקות בהפצת התורה
35 והיהדות, ובמיוחד בהפצת המעיינות.

36 יהודי עלול להרהר לעצמו: אכן, העבודה בהפצת
37 התורה והיהדות, ובמיוחד בהפצת המעיינות, היא
38 חשובה, אך זהו הידור מצוה בלבד, זוהי רק שלימות
39 שתיוסף לו אם יעשה זאת, אך מהו ההכרח בכך?

40 על כך אומרים, שמה שנחשבה אצלו כשלימות בלבד,
41 יכול להיות באמתו של דבר, השלמת מחסורו, בדברים
42 שיש בהם הכרח לעבודתו הרוחנית ולשורש נשמתו.

43 וכדברי הבעש"ט⁴²: "הקב"ה שולח לעולם הזה
44 נשמה, והיא חיה כאן שבעים או שמונים שנה, וכל
45 זאת כאשר מטרת השליחות היא עשיית טובה ליהודי
46 בגשמיות בכלל, ובפרט ברוחניות".

47 ייתכן, שטובה זו שהיה עליו לעשות ליהודי זה
48 ביום זה היא התכלית של ירידת נשמתו לעולם, ואם
49 הוא יפסיד זאת, הרי הוא גורע בשלימותו, ולמעלה
50 מזה: הוא פוגם בעיקר מטרת ירידת נשמתו.

51 וכיוון ש"אין אתנו יודע עד מה", איננו יודעים איזו
52 פעולה היא סיבת ירידת הנשמה למטה, הרי העיסוק
53 בהפצת היהדות צריך להתבצע באופן של "חטוף
54 ואכול חטוף ושתי"⁴³, כל עוד בא הדבר לידו.

55 באמצעות זאת זוכים לגאולה האמיתית והשלימה,
56 בשני מובני המילה: אז יושלמו כל חסרונות הגלות,
57 ואז יגיע העולם לשלימות נעלית יותר ממצבו לפני
58 חטא עץ הדעת ("אלה תולדות השמים והארץ", שעולם
59 על מילואו נברא⁴⁴) – "אלה תולדות פרץ" מלא⁴⁵.

60 ובלשון הרמב"ם⁴⁶: "ובאותו הזמן לא יהיה שם לא
61 רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות (שלימות) – במובן
62 שלא יהיה ענין של חסרון, שהטובה תהיה מושפעת
63 הרבה... ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'
64 בלבד" (שלימות – ממש).

65 בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו
66 ממש.

(משיחת פסח שני תש"מ)

(39) ראה כש"ט הוספות סי' לח, ושי"ג.

(40) ב"ב קלא, רע"א. ושי"ג.

(41) ראה מדבר קדמות שם, דוה שאמר גר שנתגייר להורות דבמעמד
הר סיני שקבלנו התורה שם נמצא נפש הגר הזה.

(42) לקו"ד ח"ג ע' 1126. סה"ש תש"ה ע' 67. היום יום ע' נא.

(43) ראה מבוא לקונטרס ומעין ע' 22.

(44) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג. ושם שהי' העולם חסר עד שבא שבת
(ב"ר ספ"י).

(45) ב"ר פי"ב, ו.

(46) סוף הלי' מלכים.

לכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום. ויאמר ה' אל משה במדין לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך

לז

ביאור הטעם, דהקב"ה אמר למשה ב"מדין" דוקא, "כי מתו כל האנשים" דעני חשוב כמות, עפ"י הגמ' ב"מ (נ"ט ע"א) שאין מריבה אלא על עסקי תבואה וכו', ולא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה וכו'.

כי 1 מתו כל האנשים וכו' הנהו מי מייתי, והא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כל מקום שנאמר נצים ונצבים אינן אלא דתן ואבירם, אלא אמר ר"ל שירדו מנכסיהן ותניא ארבעה חשובין כמות, עני, ומצורע, וסומא, ומי שאין לו בנים, עני דכתיב כי מתו כל האנשים.

נדרים טז, ב

1 כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשיך, (פירוש: שכשברח משה ממצרים ובא ליתרו ונשא צפורה, משה השביע ליתרו שלא יעזוב את מדין בלי רשותו, ומשה השביע כן ליתרו, שבין כך ה' ירא משה לשוב למצרים מחמת אלו שביקשו להרגו, היינו דתן ואבירם שילשינו עליו לפרעה וכו', והקב"ה התיר את שבועת יתרו ע"י פתח שמתו שונאיו, שהרי אילו ה' יודע משה שימותו לא ה' נשבע [ראה גם ר"ן ר"א ש], והגמ' שואלת) הנהו מי מייתי (וכי האנשים האלו היו מתים בשעה שהותרה שבועתו?), והא (הרי) אמר רבי יוחנן משום רשב"י: כל מקום שנא' (בתורה) "נצים", ו"נצבים" אינן אלא דתן ואבירם (והלשון "נצים" מופיע בפסוק (שמות ב', יג) העוסק בשונאיו של משה, ו"נצבים" (במדבר טז, כז) "ודתן ואבירם יצאו נצבים", הרי ששונאיו היו דתן ואבירם, וידוע שדתן ואבירם נטלו חלק במחלוקת קרח, וא"כ לא מתו?), אלא אמר ר"ל שירדו מנכסיהן (שנעשו עניים, ועני חשוב כמות, וכבר לא יוכלו להזיק למשה).

כי מתו כל האנשים, לפי שנדר משה ליתרו שלא לשוב מצרימה בשביל אותן האנשים המבקשים את נפשו כדמפרש לקמן ויואל משה, ופתח לו המקום בכך לך שוב מצרים ומותר לך כדין שבשביל אותן שנדרת כבר מתים הן.

ואינו אלא דתן ואבירם, ולא מתו עד מעשה קרח, אלא האי כי מיתו שירדו מנכסיהן כבר בשעת הנדר. רש"י

כי מתו כל האנשים, משה נדר לשבת במדין ושלא לשוב למצרים, ופתח לו הקב"ה פתח שאם ה' יודע שמתו שונאיו לא ה' נודר, ואע"פ שנדר ליתרו חמיו מכל מקום עיקר הנדר ה' משום דבלאו הכי לא ה' רשאי לשוב למצרים מפני שונאיו.

כל מקום שנאמר נצים אינן אלא דתן ואבירם, שכן מצינו בהם (במדבר כו, ט) אשר הצו וכתוב (שם טז, כז) יצאו נצבים הלכך שני אנשים עברים נצים היו דתן ואבירם, וכן (שמות ה, כ) ויפגעו את משה ואהרן נצבים כלומר הנצבים פגעו במשה ואהרן והם היו דתן ואבירם אלמא לא מתו.

אלא כדאמר ריש לקיש שירדו מנכסיהם, וכיון דעניים הם לא היו יכולין להזיקו שאין דבריהם נשמעין, ועניות לאו נולד הוא דשכיח.

עני ומצורע ומי שאין לו בנים, והנהו לא הוו מצורעים דאם עשירים היו היו יכולין להזיק למשה אע"ג דמצורעים היו, ועוד דאם כן היו משולחין מן המחנה, וסומין לא היו דכתיב (במדבר טז, כז) העיני האנשים ההם תנקר, ובנים היו להם דכתיב הם ובניהם [צ"ל ונשיהם ובניהם והיינו קרא פרשת קרח טז פסוק כז] אלא על כרחך עניים היו.

פירוש הרא"ש

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' א

9 הוא הנקרא בשם בית הגמ, שאינו גט גמור אלא ריח גירושין יש
10 בו, דפוסל בכהונה אף שאין הגירושין חלים.

משנה

11 משנתנו עוסקת במי שנשא אשה באיסור מחמת שהטעוהו עדים:
12 מי שהלכה אשתו למדינת הים, ונאן ואמרו לו מתי אשתך ואתה
13 מותר באחותה, ונשא את אחותה, ואחר כך באת אשתו ממדינת
14 הים ונמצא שנשא את אחותה באיסור, מותרת אשתו לחזור
15

1 שהרי דין זה שדרש רבי אלעזר, שגט שלא ניתן על ידי הבעל אינו
2 כלום, דבר פשוט הוא, ואף ללא הפסוק היינו יודעים שאינו פוסל
3 לכהונה. ומבארת הגמרא: מאי מ'נתיא – מהי הדרשה היקרה
4 שהיה יכול לדרוש מן הכתוב, דתניא בברייתא, ואשה גרושה
5 מאשה לא יקחו' ויש לדייק מהנאמר 'מאשה', שאפילו לא
6 נתגרשה אלא מאשה, ולא הותרה לאחרים, כגון שאמר לה הרי
7 את מגורשת ממני ואין את מותרת לכל אדם, הרי היא נחשבת
8 גרושה ואף אם מת הבעל היא פסולה לכהונה. והיינו – ופסול זה

ט, טו – **וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי על המשכן כמראה אש עד בוקר**

א. כתוב בפרשה זו וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי על המשכן כמראה אש עד בקר כן יהי תמיד הענן יכסנו וגו' ולפי העלות הענן וגו' ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות¹ וצריך לעמוד עליהם.

ונראה לעניות דעתי שיובנו עם מאמרם ז"ל במדבר רבה פרק יב א"ר סימון בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם משכן, ובעת שהוקם למטן הוקם למעלן והוא משכן הנער ששמו מט"ט שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם ולכן כתב את המשכן שמשכן אחר הוקם עמו וכה"א מוכן לשבתך פעלת ה' וגו'.

הרי כי המשכן רומז לגלות שגולים ממקום למקום וכן המשכן הי' מיטלטל והולך, ולכן אמר הכתוב ויהי ביום כלות משה לשון צרה לפי שרומז לימי הגלות, שאילו זכו ישראל תכף ליציאתם ממצרים היו נכנסין לארץ ישראל והי' יורד להם בית המקדש בנוי מן השמים כדאיתא בזהר פרשת פינחס רכ"ח א' עי"ן שם.

אך בעשותם עגל בחורב נשתהו במדבר ונגזר עליהם לעשות משכן לרמוז לימי הגלות שבכל מקום שגלו שכינה עמם, זש"ה **וביום הקים את המשכן** דהיינו גם המשכן העליון כמו שבא במאמר הנ"ל כסה הענן וכו' להיות עדות לישראל שהשכינה בתוכם, וזה למשמרת לאות כי **ובערב** דהיינו בזמן הגלות **יהי על המשכן כמראה אש, על דוקא**, דהיינו המשכן למעלה ששם מקריב נפשותיהם של צדיקים בימי גלות, וזהו **עד בקר** שהוא עת הגאולה, ובוה אתי שפיר שהתחיל בלשון עבר **כסה הענן**, וסיים בלשון עתיד **יהי על המשכן** דהיינו בימי הגלות.

ובמסורה פרשה זו, **ובערב ד'**, וסי' ובערב יהי על המשכן, ובערב תאמר מי יתן בקר (דברים כח, סז), ובערב חתרת לי בקיר יחזקאל י"ב, ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב דברי הימים ב' י"ג, הכונה כי ובערב יהי על המשכן מדבר בזמן הגלות, שאז בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר וכו', ואז ובערב חתרת לי בקיר דאיתא בברכות פ"ה א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, ואם תעלה תפלת ישראל למעלה צריך לסתור באותו הקיר עד שתעבור התפלה וזה

יהי בתפלות הצבור שהן אל כביר לא ימאס שאין תפלתם נמאסת, וזהו ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב כי תפלות כנגד תמידין תקנום, גם אמרו ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי אלו תלמידים חכמים שבבבל שעוסקין בתורה בכל מקום מעלה עליהם כאילו מקטירים ומגישים לשמי.

וזהו כן יהי תמיד הענן יכסנו שלא וזה שכינה מישראל ומראה אש לילה זה הגלות הדומה ללילה.

ולפי העלות הענן מעל האהל, איתא בפ"ד דר"ה עשר מסעות נסעה שכינה ופירש רש"י ז"ל שהיתה מתעכבת ממסע למסע לראות אם יחזרו ישראל בתשובה, ואחרי כן יסעו בני ישראל, שגם הם הלכו בגלות.

ובמקום אשר ישכן שם הענן וכו' הוא מ"ש בחגיגה פ"ב וארא והנה רוח סערה בא מן הצפון שהלך לכבוש את כל העולם לפני נבוכדנאצר הרשע וכל כך למה כדי שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו ע"כ. הנה כי השכינה קדמה להכין להם מקום בימי גלותם על פי ה' יסעו בני ישראל שהוא יתברך גזר להקדים שתי שנים לנושנתם² דשקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו, ועל פי ה' יחנו כי רק לו יתברך נודע הקץ ואין לישראל לצאת מהגלות כי אם על פיו יתברך כי השבע השביע את בני ישראל לאמר שלא ידחקו את הקץ³ כנודע.

כל ימי אשר ישכון הענן על המשכן יחנו, זה הי' בגלגל שחנו שם י"ד שנה, ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים רבים זה משכן שילה שהאריך קצו שס"ט שנה כדאיתא בזבחים פ"ד יע"ש. אחר כך חרבה שילה ובאו לנוב וזה שכתוב ויש אשר יהי הענן ימים מספר על המשכן שהיו י"א שנה לבד ואחר כך באו לגבעון, וזהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, וכשחרבה נוב ומת שאל ומלך דוד תחתיו הי' ראוי שיבנה בית המקדש וכן הי' רוצה דוד שאמר הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון ה' בתוך היריעה, ויהי בלילה ההוא וישלח ה' ביד נתן הנביא לומר לדוד לא אתה תבנה הבית לשבתי, וזהו ויש אשר יהי הענן מערב עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו אך לא רצה הקב"ה מן הטעמים הכתובים אצלנו במ"א רק ששלמה יבנה הבית, וזהו או יומים וכו' בהאריך הענן על המשכן לשכון עליו כי היו מקטירים בבמה אשר בגבעון, עד שבא שלמה המלך ע"ה ובנה הבית וגם הוא חרב, וזהו (י, לג) ויסעו מהר ה' זה בית המקדש⁴... גבול בנימין חלק א דרוש לה

(2) שתי שנים לנושנתם: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ואתחנן פרק ד פסוק כה, ובהנסמן שם.

(3) שלא ידחקו את הקץ כנודע: עיין כתובות קיא.

(4) עיין המשך הפירוש לקמן סימן קט.

(1) ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות: עיין עוד בזה לקמן סימן מז. ג. נה. נו. נז. נט.

♦ יום ראשון ו' סיון ♦

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלְתָּךְ אֶת־הַנֹּרֹת:
אֶל־מֹול פְּנֵי הַמִּנְוֹרָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנֹּרוֹת:

ב מלל עם אהרן ומימר לה באדלקותך את
בוצינא לקבל אפי מנרתא יהון מנרתין
שבבעא בוצינא:

היתה לפני המנורה, שעליה הכהן עומד ומיטיב.
אל-מול פני המנורה. אל מול גר האמצעי שאינו
בקנים אלא בגוף של מנורה. יאירו שבעת הנרות.
ששה שעל ששת הקנים. שלשת המזרחיים פונים
למול האמצעי הפתילות שבהן, וכן שלשה
המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי, ולמה?
כדי שלא יאמרו: לאורה הוא צריך.

כ"י ב"העלתך. למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת
הנשיאים? לפי ששקרא אהרן חנכת הנשיאים,
חלשה אז דעתו, כשלא היה עמהם בחנכה לא הוא
ולא שבטו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חייך, שלך
גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות.
בהעלתך. על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתן
לשון "עליה", שצריך להדליק עד שתהא שלהבת
עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו: מפאן, שמעלה

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בכבודו של אהרן שלא נמנה עמקם:
ור"א אמר כי נסמכה זאת הפרשה,
להודיע כי הדבור יהיה גם
בלילה, כי שם יהיה הנר דלוק ולא
יכבה. וזה איננו ככה על דעת רבותינו,
שאמרו (מכילתא כ א) והלא לא נדבר
עמו אלא ביום. ואלו ידע ר"א מה בין
נבואת משה לנבואת שאר הנביאים,
לא חשב כן. והוא מה שאמר הכתוב
(הלל יב ט) במראה אליו אתודע בחלום
אדבר בו. לא כן עבדי משה, שאין
נבואתו בחלום כי החלום בלילה ממש:
אבל הסדור בפרשיות האלה הוא,
באשר פרשתי (בתחלת הספר) כי
בא הכתוב בספר הזה להשלים תורת
הקרבנות וכל המחזיק לעשות באהל
מועד. והנה אמר מתחלה (שמות כו ב)
ואתה תצוה וגו' ויקחו אליך שמן זית
ור להעלת נר תמיד, ולא הזכיר שם
המנורה, והיה במשמע שידליקו
במנורה בהמצאה כמו שאמר
בששיתיה (שם כה לו) והעלה את נרותיה
והאיר על עבר פניה, אבל אם אולי
תאבד או תשבר ידליקו בלתי מנורה,
ואין המנורה מעבד ההדלקה, כי
המצוה להעלת נר תמיד לעולם. ואחר
כן הוסיף וצוה מיד ולדורות (ויקרא כד
ב) צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן
זית וך, ואמר (שם פסוק ד) על המנרה

ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים
לרבנו נסים שהזכיר האגדה
הזו, ואמר: ראיתי במדרש פיון
שהקריבו שנים עשר שבטים ולא
הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקדוש
ברוך הוא למשה, דבר אל אהרן
ואמרת אליו, יש חנכה אחת שיש בה
הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל
על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה
שקרויה על שמם, והיא חנכת בני
חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו
לפרשת חנכת המזבח, עכ"ל:
וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ח)
וכן במדרש רבה (טו ט), אמר
לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמר
לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת
אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית
המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות
לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל
הקרבנות שנתתי לך לברך את בני אינן
בטלין לעולם:
והנה דבר ידוע שששין בית המקדש
קיים והקרבנות בטלין מפני
הקרבנות אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו
אלא לנרות חנכת חשמונאי שהיא
נוהגת אף לאחר הרבן בגלותנו. וכן
ברכת פהנים הסמוכה לחנכת
הנשיאים נוהגת לעולם, דרשו סמוכין
לחנכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה

(ב) בהעלתך. למה נסמכה פרשת
מנורה לחנכת הנשיאים, לפי
ששקרא אהרן חנכת הנשיאים
חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנכה
לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש
ברוך הוא חייך שלך גדולה משלהם,
שאתה מדליק ומיטיב את הנרות בקר
וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה:
ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת
הנרות, ולא נחמו בקטרת בקר
וערב ששפחו בו הכתוב (דברים לג ט)
ישימו קטורה באפך, ובכל הקרבנות,
ובמנחת חבתין, ובעבודת יום הכפורים
שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני
ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו
לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כלו
משרתי אלהינו:
ועוד מה טעם לחלשות הדעת הזו,
והלא קרבנו גדול משל נשיאים,
שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה
כל ימי המלוואים. ואם תאמר שהיו
חובה ונצטוו בהם וחלשה דעתו על
שלא הקריב נדבה כמוהם לחנכת
המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה
חובה ונצטוו עליה. אבל ענין ההנהגה
הזו, לדרש רמז מן הפרשה על חנכה
של נרות שהיתה בבית שני על ידי
אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי בהן
גדול ובניו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 94)

(הדלקתם), ואלו הנשיאים עשו את ההתקלה (הבאת קרבן) ולא את הגמר (הקרבן הקרבן). **את הנרות** - הדלקת הנרות היתה בפנים, ואלו קרבנות הנשיאים נקראו על המזבח החיצון.

שאתה מדליק ומטיב את הנרות (רש"י ח, ב)
שאתה - אהרן עצמו הדליק את המנורה, ואלו קרבנות הנשיאים נקראו על ידי הפנים. **מדליק ומטיב** - אהרן עשה הן את ההתקלה (הטבת הנרות) והן את הגמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

"הדלקה" בשרה בור

ותתלהט מאליה בעבודתם לקונם.
ו"הדלקה" זו "כשרה בור" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ז):

אל יאמר האדם, שרק אהרן הכהן הוא המצוה ב"העלאת הנרות" והדלקת נשמות ישראל, אלא כל אחד ואחד וגם "זר" מצוה "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א מ"ב), שחובת כל אחד ואחד היא לקרב את אלו שאור נשמתם נעלם ומקסה, ולהעלות ולהדליק את ה"נר ה'", עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה".

בהעלתך את הנרות אל-מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: (ח, ב)

כתיב "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז), שנשמת כל אחד מישראל מאירה באור ה'.

אף ישנם כאלו מבני ישראל שאור נשמתם אינו גלוי לכל, אלא טמון בעמק הלב ומקסה בכמה העלמות המסתירות על אור ה'.

וזוהי עבודת אהרן כהן גדול, "להעלות" ולגלות בכל "שבעת הנרות", שהם שבעת הסוגים בנשמות ישראל (ראה לקוטי תורה במדבר כט, א) את "נר ה'" של נשמתם, עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה" (שבת כא, א), שנשמתם תתלהב

גועש בן אהרן לקבל אפי מנחתא אדלק
בוצינהא כמא די פקיד יי ית משה:

(ג) **ויעש בן אהרן אל-מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את-משה:**

כ"י • **ויעש בן אהרן** • (ספרי) להגיד שבחו של אהרן, שלא שנה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך לח עמוד 38 - מתוך 'לקראת שבת')

שבחו של אהרן - שלא שנה

מגדר הנבאים, ובאה בדרך מתנה מלמעלה, ובלשון הזהר "אתערוותא דלעילא שאין אתערוותא דלתתא מוגעת לשם". והנה על עשית המנורה אומר רש"י: "על-ידי הקדוש-ברוך הוא נעשית מאליה" - ללא עשית הנבאים, ואף לאחר עשית הנה האור שבה לא היה אור טבעי, כמדגש בנר המערבי שהיה "עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל" - שאף זה תלוי אף ורק בידי הקדוש-ברוך-הוא. וזהו שבחו של אהרן - דאף-על-פי שאור המנורה לא היה

ויעש בן אהרן להגיד שבחו של אהרן שלא שנה (ח, ג, ובפרש"י)
וצריך להבין, מה השבח הגדול של אהרן, וכי זהו שבחו שלא שנה מצווי ה'?

ויש לומר הבאור בזה על דרך פנימיות הענינים: ידוע שיש בגלויים שמלמעלה שני אופנים, התגלות הבאה על-ידי עבודת האדם ובלשון הזהר "באתערוותא דלתתא אתערוותא דלעילא", ויש התגלות עליונה שהיא למעלה

~ רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ ~

(שמות כז כא) יערף אותו אהרן ובניו, אכל היה הוא מוודרו במצוה הגדולה הזאת הרומות לדבר עליון וסוד נשגב:
ואולי נרמז לו זה מפסוק (ויקרא כד א) מחוץ לפרכת העצת וגו' יערף אותו אהרן מערב עד בקר, כי בו בחר השם בנפיו. ומפני זה אמר גם עתה **"דבר אל אהרן וגו' בהעלתך"**, ולא אמר **"דבר אל אהרן"** ואל בניו בהעלתכם": תורה ד

הזאת "באהל מועד", ללמד שיהיה גם בן במקדש. אולי יחשב, כי בעבור שאין חלונות באהל מועד יצטרף לאורה הזאת, אבל במקדש שיהיו שם חלונות שקפים (מ"א ו) לא יצטרף בן, לפיכך לא הוזכר בכאן "באהל מועד": תורה ג

(ג) וטעם **ויעש בן אהרן**. לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו. ואף על פי שהמצוה בשרה בבניו, כמו שנאמר

הטהרה יערף את הנרות, שלא יערף אלא במנורה הטהורה:
ובכאן כאשר השלים להזכיר הקמת המשכן, השלים עוד כל דיני הנרות, וצוה שיהיו שבעת הנרות כלן דולקות לדורות אל מול פני המנורה, כאשר הוזכר במעשה המנורה "והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה", לא בלתי מנורה ולא בלתי שיאירו כלם אל עבר פניה. ולא הוזכר בפרשה

טבעי והיה מקום לחשב שאין צורך לדיק באפו הדלקתה פיו שהנפגעל הוא משמאי, אר-על-פי-כן לא שנה אהרן מהצווי. והטעם לזה שנוצרת עבודת אהרן הוא, דאר-על-פי שהאור הנמשך הוא למעלה מעבודת האדם, מכל-מקום הקדוש-ברוך-הוא ממשיכו רק לאחר עבודת האדם,

(ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה מִקִּשָּׁה זֶה־בְּעֵד־יָרְכָה
עַד־פְּרֻחָהּ מִקִּשָּׁה הוּא כַּמֵּרָאֵה אֲשֶׁר הָרָאֵה יְהוָה
אֶת־מִשָּׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמִּנְרָה: פ

ישי"מ וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֶרֶה • (שם) שֶׁהָאֱהוּ הַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ-הוּא בְּאַצְבָּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשֶּׁה בּוֹ, לְכוֹן נֶאֱמַר
"וְזֶה". מִקְשָׁה • בְּטִי"ץ בְּלֻעַז (גַּעַשְׁלֶאגֶען) לְשׁוֹן
"דָּא לְדָא נִקְשֵׁן" (דִּנְיָאֵל ח.). עֲשֵׂת שֶׁל כֹּהֵן וְזֶה הֵיחָד
וּמִקִּישׁ בְּקִנְיָן וְחֻתָּף בְּכַשִּׁיל לִפְשֻׁט אִיבְרִיָּה בְּתַקְוִינֹן,
וְלֹא נַעֲשִׂית אִיבְרִים אִיבְרִים עַל-יְדֵי חֲבוּר. עַד-יִרְכָּה
עַד-פִּרְחָה • "יִרְכָּה" הִיא הַשְׂדֵּה שֶׁעַל הָרְגָלִים, חֲלוּל,
בְּדֶרֶךְ מְנוּרֶת כֶּסֶף שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׁרִים. עַד-יִרְכָּה עַד-
פִּרְחָה • כְּלוּמָר גּוֹפֶה שֶׁל מְנוּרָה כְּלֵה וְכָל הַתְּלוּי

מַעֲלֵתָהּ שֶׁל הַמְּנוּרָה עַל שְׂאֵר הָעֲבוּדוֹת

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה . . פִּמְרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה
 אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשָׂה אֶת-הַמִּנְחָה:
 כֹּן עֲשָׂה . . מִי שֶׁעָשָׂאָה, וּמִדָּרֵשׁ אֲגֻדָּה עַל דִּי הַקֶּבֶץ"
 נַעֲשִׂית מִזֵּלֶיךָ (ח. ד. ובפרש"י)

וַיֵּשׁ לֹמֶר הַבְּאוֹר (לְדַרְכּוֹ שֶׁל רֵשׁ"י):

הנה הַדִּלְקַת הַנֵּרוֹת עַל יְדֵי אֶהֱרֹן הִיא נִחְמָתוֹ עַל הַקֶּרֶבֶת
הַקֶּרֶבֶנוֹת עַל־יְדֵי הַנְּשִׂאִים, וְכַפִּי שְׂאֹמֵר לוֹ ה' יִתְבָּרַךְ (הַיָּבֵא

(ה) וַיֹּדֶבֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

אֶלֶּא מִקְשָׁה לֹא הִזְהִב, וְכֹל שֶׁפֶן שֶׁאֵר
לְפִיּוֹם שָׁבָה, וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּסִפְרֵי
(בהעלתך טא) וּבְמִסְכֵּת מְנֻחוֹת (כח):
וְטַעַם בֵּן עֲשֵׂה, מֹשֶׁה הַנֶּזֶק, כִּי הוּא
הִשְׁתַּדֵּל בְּלִמּוּדָה וְעָשָׂה אוֹתָהּ
בְּצוּי. וְכֵן אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (שם) לְהוֹדִיעַ
שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁאָמַר לוֹ
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֶּן עֲשֵׂה. וְרַשִּׁי בְּתַב,
בֶּן עֲשֵׂה מִי שֶׁעָשָׂה. וּמִדְרַשׁ אֲגִדָּה

(ד) וטעם וזה מעשה המנרה. לרמז שצריך לדורות שתהיה מקשה, כי הוא מעבב בה. ולכך הוקיר תחלה בפרש מעשה המקשה, ולא הוקיר במעשה שלה שהיו בה קנים וכפתורים וגביעים משקדים. והוקיר **"זהב"**, כי כן יהיה מצוה לדורות לעשותה ממנו לרומם את בית אלהינו. והחזיר **"מקשה היא"**, לומר שאין מעבב בה

(ו) קח את־הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: וקרב ית לואי מגו בני ישראל ותדבי ותהיון:
 כ"י קח את־הלוים • קחם בדברים: אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום.

(ז) וכה־תעשה להם לטהרם הנה עליהם מי חטאת והעבירו תער על־כל־בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו:
 זוכדין תעבד להון לדבואיהון אדי עליהון מיא דחטאתא ונעברון מספר על כל בשרהון ויחורון לבושיהון ויזכון:

כ"י וְהָיָה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאתָ, שֶׁל אִפֹּר הַפָּרָה, מִפְּנֵי טִמְאֵי מַתִּים שִׁבְּהֶם. וְהִעֲבִירוּ תֵּעַר • מִצָּאֵתִי בְּדַבְּרִי רַבִּי מִשָּׁה הַדְּרָשׁן: לִפִּי שְׁנַתְנוּ כַּפָּרָה עַל
 הַכֹּכֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְהָיָה קְרוּיָה: "זִבְחֵי מַתִּים", וְהַמְצָרַע קְרוּי "מַת" – הַזִּקְקִים תְּגַלְחַת כְּמַצְרְעִים.

(ח) וּלְקַחוּ פֶּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפְרֹשְׁנֵי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחֲטָאתָ:
 ח ויזכון תור בר תורי ומנחתה סלמא דפילא כמשח ותור תנן בר תורי תסב לחטאתא:

כ"י וּלְקַחוּ פֶּר בֶּן־בָּקָר • וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיַּעֲשֶׂה אֶת הָאֶחָד עֹלָה", וְהוּא קָרְבֵּן צְבוּר בַּעֲבוּדָה־זָרָה. וּפְרֹשְׁנֵי • (ת"כ) מֵהַ תִּלְמוּד־לוֹמַר "שְׁנֵי"? לוֹמַר לָךְ: מֵהַ עוֹלָה לֹא נֶאֱכָלָת, אִף חֲטָאת לֹא נֶאֱכָלָת (ע"כ)
 דברי ר"מ, וכו' יש סמך לדבריו ב'תורת כהנים', ואומר אני שהוראת שעה היתה, ששעיר היה להם להביא לחטאת עבודה־זרה עם פר העולה.

(ט) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלוֹיִם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 ט ותקרב ית לואי קדם משפן זמנא ותכנוש ית כל פנשמתא דבני ישראל:

כ"י וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עַדַּת • לִפִּי שֶׁהַלוֹיִם נִתּוּנִים קָרְבֵּן כַּפָּרָה תַּחֲתֵיהֶם, יָבוֹאוּ וַיַּעֲמֵדוּ עַל קָרְבָּנָם וַיִּסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם.

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלוֹיִם לִפְנֵי יְהוָה וּסְמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלוֹיִם:
 י ותקרב ית לואי קדם יי ויסמכון בני ישראל ית ידיהון על לואי:

(יא) וְהִנִּיף אֹהֶרֶן אֶת־הַלוֹיִם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:
 יא וירם אהרן ית לואי ארמא קדם יי מן בני ישראל ויהיו למפלח ית פלחנא דיי:

כ"י וְהִנִּיף אֹהֶרֶן אֶת־הַלוֹיִם תְּנוּפָה • בְּדֶרֶךְ שֶׁאִשֵּׁם מִצָּרַע טַעוֹן תְּנוּפָה חִי. שֶׁלֹּשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמָרוּ בַּפָּרָשָׁה זוֹ: הָרִאשׁוֹנָה לְבְנֵי קָהֵת, לְכֹהֵן נֶאֱמַר בָּם: "וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה'", לִפִּי שֶׁעֲבוֹדַת קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים עֲלֵיהֶם: הָאֲרוֹן וְהַשְּׁלֶחֶן וְגו'. הַשְּׁנִיָּה לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן, לְכֹהֵן נֶאֱמַר
 בָּם: "תְּנוּפָה לָהּ", שֶׁאִף עֲלֵיהֶם הָיְתָה עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ: יָרִיעוֹת וּקְרָשִׁים (צ"ל: וּקְרָסִים, דָּאלוּ קְרָשִׁים בִּיד מִשָּׂא בְנֵי מְרָרִי) הַנִּרְאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים, וְהַשְּׁלִישִׁית לְבְנֵי מְרָרִי.

(יב) וְהַלוֹיִם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֶׂה אֶת־הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לַכֹּהֵן עַל־הַלוֹיִם:
 יב ולואי יסמכון ית ידיהון על ריש תוריא ועבד ית חר חטאתא וית חר עלמא קדם יי לכפרא על לואי:

(יג) וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהְרֹן וּלְפָנֵי בְנָיו יִתְּנָם יְתֵהוֹן אֲרָמָא קָדָם יְיָ:
וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:

(יד) וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:
יְדוּמְפָרֵשׁ יֵת לְוָאִי מְגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹן
מִשְׁמָשִׁין קְדָמִי לְוָאִי:

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש - "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד - יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד - יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

מתוך הנגה ראה דמוות ארבע חיות וזה תואר מראיהן דמות גוף אדם להנה: ו וארבעה פנים אדם וארבע ושר ונשר, אחד לכל רוח לאחת לכל חיה, וארבע כנפים לאחת להם: ו רגליהם רגל ישרה שוח, מבלי עקום פרקים וכן תחתיות רגליהם ככף כדמות כף רגל

עגל ונצצים כאלו משליכים ניעוצות אש כעין נחשת קלל מווקק: ח חיים וידי בידי אדם מתחת כנפיהם על ארבעת רבעיהם אדריהם ופניהם וכנפיהם לארבעתם היו שנים לארבעת החיות זה כוח: ט כנפיהם היו חכרת מחבורות ונזעזות אשה אל-אחותיה לכפות בהם הפנים, כנפיהם לא יסבו בלכתן מצד אל צד איש אל-עבר מול פניו ולכו בי שיהם פנים לכל רוח: י ודמות פניהם מראה פני החיות, אחת היה לפניו פני אדם ופני אריה אל-הימין הפנים

עטרת מרים

א ויהי | בשלשים שנה בשנת היובל האחרון שגלו בו ברכיעי בחדש הרכיעי בחמשה לחדש ואני אז הייתי בתוך אנשי הגולה חיון לארץ ישראל עליהם בשם כפר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים מראות השכינה: ב בחמשה לחדש האמור, היא היה השנה החמישית לגלות המלך ויכין:

ג אחר סיפור המראה של פסוק הבא היה היה דבר-יהוה אלי-יחזקאל בן-בוזי הכהן לנחם את הגולים שדעו שהשכינה עמם גם בהיותם בארץ כשדים והמראות ראה כשעמד על-נהר-כבר במקום טהור על תמים ותתי עליו שם יד-יהוה כח הנבואה: ד וארא ונהג רוח סערה באה מן-הצפון ענן גדול ואש מתלקחת מתחת ובוער ונגה ויריחה לו סביב ומתוכה כעין כען החשמל שהוא האש תוך כל העשן מתוך האש: ה ומתוכה

הפטרה ליום ראשון של שבועות

יחזקאל פרק א

א א ויהי | בשלשים שנה ברכיעי בחמשה לחדש ואני בתוך-הגולה על-נהר-כבר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים: ב בחמשה לחדש השנה החמישית לגלות המלך ויכין: ג היה היה דבר-יהוה אלי-יחזקאל בן-בוזי הכהן בארץ כשדים על-נהר-כבר ותתי עליו

שם יד-יהוה: ד וארא ונהג רוח סערה באה מן-הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב ומתוכה כעין החשמל מתוך האש: ה ומתוכה דמות ארבע חיות וזה מראיהן דמות אדם להנה: ו וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם: ז ורגליהם רגל ישרה וכן רגליהם ככף רגל עגל ונצצים כעין נחשת קלל: ח וידי אדם מתחת כנפיהם על ארבעת רבעיהם ופניהם וכנפיהם לארבעתם: ט חכרת אשה אל-אחותיה כנפיהם לא יסבו בלכתן איש אל-עבר פניו ולכו: י ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל-הימין לארבעתם ופני-שור

עטרת מרים

לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מִהַשְׁמָאוֹל לְאַרְבַּעַתָּן וּפְנֵי־נִשְׁר מֵאַחֲרָיו לְאַרְבַּעַתָּן: יֵא וּפְנִיָּהֶם שֶׁל הַחַיִּיּוֹת וְכַנְפֵיהֶם הָיוּ פְּרָדוֹת פְּרוּשׁוֹת מִלְמַעְלָה לָהֶם לַחַיִּיּוֹת מְכֻסּוֹת בָּהֶם, לְאִישׁ לְכָל פָּנִים הָיָה שְׁתֵּי כַנָּפִים חֲבֻרֹת נֹנְעוֹת אִישׁ אֶל אַחֲיו לְכַסּוֹת בָּהֶם הַפָּנִים, וְשְׁתֵּי וְשְׁתֵּי

כַּנָּפִים הָיוּ מְכֻסּוֹת אֶת גְּוִיָּתֵיהֶנָּה אֶת גּוֹפָתָן: יֵב וְאִישׁ כָּל חַיָּה מִהַחַיִּיּוֹת אֶל מוֹל עֹבֵר פָּנָיו יִלְכוּ כִּי הָיָה לָהֶם פָּנִים בְּכָל רוּחַ, אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָׁמָּה הָרָצוֹן שֶׁל הָרוּחַ לְלַכֵּת יִלְכוּ וְלִכּוּ וְלֹא יִסְבּוּ מִצַּד אֶל צֵד בְּלִכְתָּן: יג וְדַמּוּת הַחַיִּיּוֹת מֵרֵאִיתָם בְּגַחֲלִי־אֵשׁ בַּעֲרוֹת בְּמֵרָאָה הַלְפָדִים הַמֵּרָאָה הָיָה הַחַיָּה מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיִּיּוֹת לְכוּן הָיָה הַמֵּרָאָה הָיָה וְנָגַהּ הָאֵרָא וְיִמְרָה וְיִמְרָה הָיָה לְאֵשׁ וּמִן מֵרָאָה הָאֵשׁ הָיָה יוֹצֵא פֶעֶן בָּרָק: יד וְהַחַיִּיּוֹת לֹא עָמְדוּ בְּמָקוֹם אֶחָד אֶלָּא הָיוּ רָצוּא וְשׁוֹב בְּמַהוּיֹת רַב בְּמֵרָאָה הַבּוֹק: טו וְאֵרָא הַסִּתְפָּלְחִי אֶל הַחַיִּיּוֹת וְרֵאִיתִי וְהִנֵּה דַמּוּת אוֹפֵן אֶחָד בְּאֶרֶץ לְמִשָּׁה מִן הַחַיִּיּוֹת אֶצֶל כָּל אֶחָד מִהַחַיִּיּוֹת עָמַד אוֹפֵן אֶחָד לְאַרְבַּעַת פָּנָיו לֹא הָיָה אֶלָּא אוֹפֵן אֶחָד: טז מֵרָאָה הָאוֹפָנִים וּמַעֲשִׂיהֶם פֶּעֶן תִּרְשִׁישׁ פֶּעֶן גִּזַּן הַתְּכַלֵּת וְדָבָר עַד שִׁירָאָה בּוֹ מַעֲבָר אֶל עֵבֶר וְדַמּוּת אֶחָד לְאַרְבַּעַתָּן לְאַרְבַּעַת הָאוֹפָנִים וּמֵרֵאִיתָם תּוֹאֵר פְּנִיָּהִם וּמַעֲשִׂיהֶם וּפְעוּלָתָם הָיָה כְּאִשֶּׁר יִהְיֶה הָאוֹפֵן בְּתוֹךְ הָאוֹפֵן לְהַתְגַּלְגֵּל לְכָל רוּחַ מְבִילִי סָבִיב וְהַחֲזִירָה: יז מִכּוּן שְׁחָיו מִתְגַּלְגְּלִים לְכָל צֵד עַל־

עטרת מרים

אֶרְבַּעַת רַבְעִיָּהן צְדִידֵיהֶן בְּלִכְתָּם בַּחֲפִץ לָתֵת יִלְכוּ לֹא יִסְבּוּ בְּלִכְתָּן: יח וְגִבִּיָּהֶן וְגִב שִׁלְהֶם וְגִבָּה לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם אֲשֶׁר מֵאֲמִינִים הֵם לְרוֹאֶה אוֹתָם וְגִבָּתָם וְגִבּוֹת עֵינֵים שִׁלְהֶם מִלֵּאֵת עֵינֵים סָבִיב לְרוֹאֵת לְכָל רוּחַ לְאַרְבַּעַתָּן: יט וּבְלִכְתָּ הַחַיִּיּוֹת יִלְכוּ גַם הָאוֹפָנִים אֶצֶלָם וּבִהְנִשָּׂא הַחַיִּיּוֹת עֲצוּן מֵעַל הָאֶרֶץ לַעֲלוֹת

לְמַעְלָה וּנְשָׂאוּ גַם הָאוֹפָנִים: כ עַל אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָׁם הָרוּחַ הָרָצוֹן מֵהָאֵל יִחְבְּרֵד הַרוֹכֵב בָּהּ לְלַכֵּת יִלְכוּ הַחַיִּיּוֹת כִּי שָׁמָּה גַם רָצוֹן הָרוּחַ לְלַכֵּת וְהָאוֹפָנִים כְּאִשֶּׁר יִנְשָׂאוּ הַחַיִּיּוֹת לְמַעְלָה לְעִמָּתָם גַם הָאוֹפָנִים יִנְשָׂאוּ כִּי רוּחַ הַחַיָּה תִּקְוָה בְּאוֹפָנִים: כא בְּלִכְתָּם בַּעֲת יִלְכוּ הַחַיִּיּוֹת וְגַם הָאוֹפָנִים וּבְעִמָּתָם יַעֲמִדוּ וּבִהְנִשָּׂאָם מֵעַל הָאֶרֶץ יִנְשָׂאוּ הָאוֹפָנִים לְעִמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בְּאוֹפָנִים: כב וְדַמּוּת הַשְׁטוּת וּפְרוּשׁ עַל־רֵאשֵׁי הַחַיָּה שֶׁל רִקְיעַ פֶּעֶן פֶּעֶן הַקֶּרֶחַ הַנּוֹרָא הַמְפִּיל אִימָה עַל רוֹאֵיו בְּעִבּוֹר הַפְּלִגָּת וְהָיוּ הָיָה נְטוּי עַל־רֵאשֵׁיהֶם מִלְמַעְלָה: כג וְתַחַת הַרְקִיעַ בְּנִפְיָהֶם שֶׁל הַחַיִּיּוֹת הָיוּ יִשְׁרוֹת מְכֻסּוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוּתָהּ לְאִישׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ שְׁתֵּי מְכֻסּוֹת לְהִנָּה לָהֶם, וּלְפָנֵים זֶה הָיָה וְלֹאִישׁ שְׁתֵּי מְכֻסּוֹת לְהִנָּה לָהֶם אֶת גְּוִיָּתֵיהֶם: כד וְאֲשַׁמַּע אֶת־קוֹל הַרְעֶשֶׁת בְּנִפְיָהֶם בְּקוֹל מִיּוֹם רַבִּים הַשְׁטוּפִים וּבְקוֹל־שִׁדִּי בְּדָבָרוֹ בְּסִינִי, קוֹל תְּהוֹא שְׁמַעְתִּי בְּלִכְתָּם בְּקוֹל הַמְּלָאָה הַמִּיָּה וְשִׁאוֹן בְּקוֹל מַחְנֶה מִתְּהוֹן עִם. בְּעִמָּדָם תִּפְרִינָה

מִהַשְׁמָאוֹל לְאַרְבַּעַתָּן וּפְנֵי־נִשְׁר

לְאַרְבַּעַתָּן: יֵא וּפְנִיָּהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרָדוֹת

מִלְמַעְלָה לְאִישׁ שְׁתֵּי חֲבֻרֹת אִישׁ

וְשְׁתֵּי מְכֻסּוֹת אֶת גְּוִיָּתֵיהֶנָּה: יב וְאִישׁ

אֶל־עֹבֵר פָּנָיו יִלְכוּ אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָׁמָּה

הָרוּחַ לְלַכֵּת יִלְכוּ לֹא יִסְבּוּ בְּלִכְתָּן:

יג וְדַמּוּת הַחַיִּיּוֹת מֵרֵאִיתָם בְּגַחֲלִי־אֵשׁ

בַּעֲרוֹת בְּמֵרָאָה הַלְפָדִים הָיָה מִתְהַלֶּכֶת

בֵּין הַחַיִּיּוֹת וְנָגַהּ לְאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ יוֹצֵא

בָּרָק: יד וְהַחַיִּיּוֹת רָצוּא וְשׁוֹב בְּמֵרָאָה

הַבּוֹק: טו וְאֵרָא הַחַיִּיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפֵן אֶחָד

בְּאֶרֶץ אֶצֶל הַחַיִּיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו:

טז מֵרָאָה הָאוֹפָנִים וּמַעֲשִׂיהֶם פֶּעֶן

תִּרְשִׁישׁ וְדַמּוּת אֶחָד לְאַרְבַּעַתָּן וּמֵרֵאִיתָם

וּמַעֲשִׂיהֶם כְּאִשֶּׁר יִהְיֶה הָאוֹפֵן בְּתוֹךְ

הָאוֹפֵן: יז עַל־אַרְבַּעַת רַבְעִיָּהן בְּלִכְתָּם

יח וְגִבִּיָּהֶן וְגִבָּה לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם אֲשֶׁר מֵאֲמִינִים הֵם לְרוֹאֶה

אוֹתָם וְגִבָּתָם וְגִבּוֹת עֵינֵים סָבִיב לְאַרְבַּעַתָּן: יט וּבְלִכְתָּ הַחַיִּיּוֹת יִלְכוּ גַם הָאוֹפָנִים אֶצֶלָם

וּבִהְנִשָּׂא הַחַיִּיּוֹת מֵעַל הָאֶרֶץ יִנְשָׂאוּ הָאוֹפָנִים: כ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָׁם הָרוּחַ לְלַכֵּת

יִלְכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לְלַכֵּת וְהָאוֹפָנִים יִנְשָׂאוּ לְעִמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בְּאוֹפָנִים: כא בְּלִכְתָּם יִלְכוּ

וּבְעִמָּדָם יַעֲמִדוּ וּבִהְנִשָּׂאָם מֵעַל הָאֶרֶץ יִנְשָׂאוּ הָאוֹפָנִים לְעִמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בְּאוֹפָנִים:

כב וְדַמּוּת עַל־רֵאשֵׁי הַחַיָּה רִקְיעַ פֶּעֶן הַקֶּרֶחַ הַנּוֹרָא נְטוּי עַל־רֵאשֵׁיהֶם מִלְמַעְלָה: כג וְתַחַת

הַרְקִיעַ בְּנִפְיָהֶם יִשְׁרוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוּתָהּ לְאִישׁ שְׁתֵּי מְכֻסּוֹת לְהִנָּה וְלֹאִישׁ שְׁתֵּי מְכֻסּוֹת

לְהִנָּה אֶת גְּוִיָּתֵיהֶם: כד וְאֲשַׁמַּע אֶת־קוֹל בְּנִפְיָהֶם בְּקוֹל מִיּוֹם רַבִּים בְּקוֹל־שִׁדִּי בְּלִכְתָּם קוֹל

לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם וְגִבָּתָם מִלֵּאֵת עֵינֵים סָבִיב לְאַרְבַּעַתָּן: יט וּבְלִכְתָּ הַחַיִּיּוֹת יִלְכוּ הָאוֹפָנִים

אֶצֶלָם וּבִהְנִשָּׂא הַחַיִּיּוֹת מֵעַל הָאֶרֶץ יִנְשָׂאוּ הָאוֹפָנִים: כ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָׁם הָרוּחַ לְלַכֵּת

יִלְכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לְלַכֵּת וְהָאוֹפָנִים יִנְשָׂאוּ לְעִמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בְּאוֹפָנִים: כא בְּלִכְתָּם יִלְכוּ

וּבְעִמָּדָם יַעֲמִדוּ וּבִהְנִשָּׂאָם מֵעַל הָאֶרֶץ יִנְשָׂאוּ הָאוֹפָנִים לְעִמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בְּאוֹפָנִים:

כב וְדַמּוּת עַל־רֵאשֵׁי הַחַיָּה רִקְיעַ פֶּעֶן הַקֶּרֶחַ הַנּוֹרָא נְטוּי עַל־רֵאשֵׁיהֶם מִלְמַעְלָה: כג וְתַחַת

הַרְקִיעַ בְּנִפְיָהֶם יִשְׁרוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוּתָהּ לְאִישׁ שְׁתֵּי מְכֻסּוֹת לְהִנָּה וְלֹאִישׁ שְׁתֵּי מְכֻסּוֹת

לְהִנָּה אֶת גְּוִיָּתֵיהֶם: כד וְאֲשַׁמַּע אֶת־קוֹל בְּנִפְיָהֶם בְּקוֹל מִיּוֹם רַבִּים בְּקוֹל־שִׁדִּי בְּלִכְתָּם קוֹל

עטרת מרים

כַּנְפֵיהֶן לֹא הִרְעִישוּ אוֹ כַּנְפֵיהֶם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל: כֹּה וַיְהִי מִתִּי עֲמִדוֹ הַחַיִּית וְלֹא הִרְעִישוּ, כִּשְׁהִיה הַקּוֹל יוֹצֵא מֵעַל לָרְקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כִּשְׁהִיה מְקוֹם בְּרִיד־הַיָּד כִּדְבַר אֵל הַנְּבִיאִים, אֲבָל בְּעַמּוּדָם אוֹ תַרְפִּינָה כַּנְפֵיהֶן: כּו וּמִמַּעַל לָרְקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם רֵאִיתִי דָבָר מְוָהִיר כַּמְרָאָה

אֲבָן־סַפִּיר וְהָיוּ כְדָמוֹת כֶּסֶף וְעַל דָּמוֹת הַכֶּסֶף רֵאִיתִי דָמוֹת כַּמְרָאָה אֲדָם עָלָיו מִלְמַעְלָה: כּו כַּאֲשֶׁר הִסְתַּפַּלְתִּי לָרְאוֹת מְרָאָה הָאֲדָם הַיּוֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶף וְאֶרְאֶה | כַּעֲיִן בְּנֵן חֲשָׁמֶל כַּמְרָאָה־אֵשׁ וְדִ וְנָקִי, וְהָיָה לָהּ כַּעֲיִן בֵּית כַּמְרָאָה אֵשׁ לָהּ סָבִיב כִּן הָיָה מְרָאָה מִתְּנִיּוֹ וּלְמַעְלָה אֲבָל וּמְרָאָה מִתְּנִיּוֹ וּלְמַטָּה רֵאִיתִי כַּמְרָאָה־אֵשׁ וְנִגְהָה הָאָדָם וְרִירָהָ הָיָה לוֹ סָבִיב: כח כַּמְרָאָה הַקִּשְׁתִּי אֲשֶׁר יְהִיה

עטרת מרים

כַּעֲיִן בְּנוֹם הַנֶּשֶׁם בֵּן מְרָאָה הַנֶּגְהָה סָבִיב הָיָה מְרָאָה דָּמוֹת כַּבּוֹד־יְהוָה נִסְעָה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּדָמוֹת מִלֵּךְ יוֹשֵׁב עַל הַמִּקְדָּבָה וְנִסְעָה וְאֶרְאֶה אֵת כָּל זֶה, אִי וְאֶפְּלַע עַל־פְּנֵי הַהִשְׁתַּחֲוִיּוֹת מִלֵּךְ ה' וְאֲשַׁמְעֵה קוֹל מְדַבֵּר וַיֹּאמֶר אֵלַי בֵּן אֲדָם עֲמִידוֹ עַל רִגְלָיָהּ וְגו': יב לְאַחֵר שֶׁנִּמְדַּר בְּדִבְרֵי צִוְּהָ

אֵל הָרוּחַ לְשִׁאתָהּ אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר בְּנֵי הַגּוֹלָה שָׁם וְהַשְׁאֲנִי רוּחַ וְאֲשַׁמְעֵה אַחֲרָי מְקוֹם הַנְּבִיאָה שֶׁהִיִּיתִי שָׁם קוֹל רַעֲשׁ גָּדוֹל שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּרוּךְ כַּבּוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ כִּמוֹ שֶׁהָיָה בְּהִיוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ בְּבֵית כְּדֵשׁ הַקִּדְשִׁים אֶרֶץ־עַל־פִּי שֶׁשָּׁר מִמְּקוֹמוֹ:

הַמֶּלֶךְ בְּקוֹל מַחְנֶה בְּעַמּוּדָם תַּרְפִּינָה

כַּנְפֵיהֶן: כה וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרְקִיעַ אֲשֶׁר

עַל־רֹאשָׁם בְּעַמּוּדָם תַּרְפִּינָה כַּנְפֵיהֶן:

כו וּמִמַּעַל לָרְקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כַּמְרָאָה

אֲבָן־סַפִּיר דָּמוֹת כֶּסֶף וְעַל דָּמוֹת הַכֶּסֶף דָּמוֹת כַּמְרָאָה אֲדָם עָלָיו מִלְמַעְלָה: כו וְאֶרְאֶה | כַּעֲיִן חֲשָׁמֶל כַּמְרָאָה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב מְרָאָה מִתְּנִיּוֹ וּלְמַעְלָה וּמְרָאָה מִתְּנִיּוֹ וּלְמַטָּה רֵאִיתִי כַּמְרָאָה־אֵשׁ וְנִגְהָה לוֹ סָבִיב: כח כַּמְרָאָה הַקִּשְׁתִּי אֲשֶׁר יְהִיה בַּעֲנַן בְּנוֹם הַנֶּשֶׁם בֵּן מְרָאָה הַנֶּגְהָה סָבִיב הָיָה מְרָאָה דָּמוֹת כַּבּוֹד־יְהוָה וְאֶפְּלַע עַל־פְּנֵי וְאֲשַׁמְעֵה קוֹל מְדַבֵּר: ג יב וְהַשְׁאֲנִי רוּחַ וְאֲשַׁמְעֵה אַחֲרָי קוֹל רַעֲשׁ גָּדוֹל בְּרוּךְ כַּבּוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:

♦ יום שני ז' סיון ♦

עטרת מרים

כ אֲוֹלָם ה' אֲשֶׁר בְּיָמֵינוּ אוֹתוֹ וְחִלְלָתוֹ כְּלִי הַיֵּכֶל קִדְשׁוֹ, וַיְהִי עֲדֵן שׁוֹכֵן הָיָה בְּהִיכָל קִדְשׁוֹ בְּשִׁמְשׁוֹ מִמַּעַל, עִם כָּל זֶה תָּם שׁוֹתֵקִים מִפְּנֵי מִפְּנֵי אִמְרוֹת כַּל־הָאָרֶץ כִּי הָיָה מִפְּשָׁעֵינוּ בָּהֶם וְרָאָה כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: א תַּפְלָה לְחַבְּקוֹת הַנְּבִיאִים עַל שְׂגִינֹת כַּעֲבֹר שֶׁשָּׁנָה וְהִתְרַעַם מִלֵּךְ ה': ב יְהוָה שְׁמַעְתִּי שְׁמַעְתָּ מִה שֶׁאֲמַרְתָּ לִּי מִתְּחִלָּה וְאַחֲרָי וְהָיָה יְרֵאָתִי עַד מֵאֹד לִכֵּן אֲבַשֵּׁשׁ מִפֶּה אִתָּה יְהוָה פֶּעֶלְךָ עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁמוֹר עֲלֵיהֶם כִּדְבַר בְּקֶרֶב שְׁנֵים הָאֵלֶּה לֹא יִכָּלֶה תִּיְהִי עוֹדֵרָהּ וְהַשְׁבִּיחָהּ, וְגַם בְּקֶרֶב שְׁנֵים הָאֵלֶּה שְׁאֵנוּ בְּפֶתֶר תוֹדִיעַ כִּי אֵף בְּרָגָה בַּעֲדָהּ הָרָגָה רַחֵם תוֹכְרוֹ: ג הָאֵלֶּה הָיָה אִתָּה הָיָה אֵלֶּה כִּשְׁבָּאָה לִימֵן אֵת הַתְּהִלָּה הַזֹּאת עַל עֲשׂוֹ מִתִּימָן אֶרֶץ אֲדָם וְלֹא קִבְּלָהּ, וְאַחֵר

הַפֶּתֶר לְיוֹם שְׁנֵי שָׁל שְׁבוּעוֹת בַּחוּ"ל

חֲבִיקוֹת פֶּתֶר ב

ב כִּי יְהוָה בְּהִיכָל קִדְשׁוֹ הֵם מִפְּנֵי כָל־

הָאָרֶץ: ג א תַּפְלָה לְחַבְּקוֹת הַנְּבִיאִים עַל

שְׂגִינֹת: ד יְהוָה שְׁמַעְתִּי שְׁמַעְתָּ יְרֵאָתִי

יְהוָה פֶּעֶלְךָ בְּקֶרֶב שְׁנֵים תִּיְהִי בְּקֶרֶב

שְׁנֵים תוֹדִיעַ בְּרָגָה רַחֵם תוֹכְרוֹ: ג אֵלֶּה

מִתִּימָן יְבֹא וְקִדְשׁ מִהֶרֶץ־פָּאָרֶן סֵלָה כֶּסֶף

שְׁמִימִם הוֹדוּ וְתִהְיוּ מִלֵּךְ הָאָרֶץ: ד וְנִגְהָה

כְּאֹר תִּהְיֶה קֶרֶנִּים מִיָּדוֹ לוֹ וְשֵׁם חֲבִיזוֹן

עֲזוֹ: ה לְפָנָיו יִלְךְ דְּבַר וַיֵּצֵא רֶשֶׁף לְרִגְלָיו:

ו עֲמִידוֹ | וַיִּמְדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹלָם

קִדְשׁ יְבֹא וְקִדְשׁ מִהֶרֶץ־פָּאָרֶן מִאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי גַם הֵם לֹא קִבְּלוּהָ סֵלָה לְעוֹלָם, וְכִמִּי כֶּסֶף שְׁמִימִם הוֹדוּ בַּעֲדָהּ מִתּוֹךְ הַיִּשְׂרָאֵל בְּסִינִי וְתִהְיוּ וְהָיוּ אוֹ מִלֵּךְ הָאָרֶץ: ד בְּמִתְּנֵי הַתְּהִלָּה וְכִי לְרְאוֹת וְנִגְהָה מְרָאָה כְּבֹד ה' כַּאֲשֶׁר אוֹכְלָת בְּרָאשׁ הָהָר כְּאֹר תִּהְיֶה קֶרֶנִּים בְּהָר עוֹר פְּנֵי מִשְׁחָה כִּי מִיָּדוֹ מִיָּד ה' כֹּא זֹאת לוֹ לְמִשְׁחָה, וְשֵׁם בְּסִינִי חֲבִיזוֹן מִה שֶׁהָיָה נִחְבָּא עַד הַיּוֹם הַזֶּה נִגְהָה עֲזוֹ הַלְלוּתוֹ: ה כִּבְבוֹשׁ הָאָרֶץ לְפָנָיו לְפָנֵי הָאָרֶץ יִלְךְ הַלֵּךְ הַדְּבַר הַצְרָעָה לְהַרְגוֹ אֵת הַכְּנָעִימִים וַיֵּצֵא רֶשֶׁף וַיִּפֹּי אֵשׁ הַמִּבְּיָאִים אֵת הַדְּבַר הַלֵּךְ קֶרֶב לְרִגְלָיו: ו כַּאֲשֶׁר עֲמִידוֹ הָאָרֶץ כִּבְבוֹשׁ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל וַיִּמְדֵּד אֶרֶץ וְחִלְקָהּ לְשִׁבְטִים כְּמִדָּה, כַּאֲשֶׁר רָאָה הָאָרֶץ וְשֵׁם עֲזוֹ בְּאֶרֶץ וַיִּתֵּר הָיָה

עטרת מרים

מעתיק גוים את הנענים לנרשם מארצם ויתפצצו ונשתברו הררי עד שרי הנענים שחו כרעו ונפלו גבעות עולם התקפים והעריצים שלהם, מאחר שכל הליכות עולם מוליכי ומנהיגי העולם לו של המקום ברוך הוא לעשות בהם כרצונו: 1 חזקיהו עתה גבורות עשה לנו במלחמות כישן רשעותם על ידי

עתניאל בן קנו ובמלחמת גרעון עם מדין, ואמר תחת און במקום שלא היה להם העמדה וקיים כי המקום ה' את עתניאל והפיל אותם אהלים ראיתי אהלי כושן ורגזון ויריעות ארץ מדין: ח הכנהרים ובי בנהרים הרה אף יהודה כשקער את הירדן לפני ישראל אם בנהרים אפך להחריב מימיו, אם בנים עברתך להחריב מימיו כשקער את הים, אלא הסבה היתה כי תרפב לפי שרדבת על-סוסך מרפבתך וישועה להושיע עמך ולבן בקעת המים ללכת בדרך הבקעת. והכל ענין מליצה: 8 עריה תעור גילה גלית קשתך גבורתך, שבעות ממות בשבועות שנשבעת לשבטים אמר סלה הוא מאמר המתקדם לעולם, וכמו נהרות תבקע בקעת להם הארץ לתת להם מים רבים: 9 כאשר ראוך הרי ארגון עובר לפני ישראל יחילו חלו ורעדו הרים ונתקרכו זה לזה והרינו את הנסתרים בבקעי ההרים זרם מים מי הבאר עבר בין ההרים והעלה מאברי המרוגים להודיע הנם לישראל נתן תהום קולו מהעומק השמעי מי הבאר קולו לפרסם הנם רום רוממות ידיהו כח יד המקום נשא או עד למעלה כי כלם הכירו בנפלאותיו: 10 מימי יהושע שמש ירח כל אחד מהם עמד ובלה כבודו שלא ולא הלכה במלכה אלא לאור חציו חצי המקום ברוך הוא והלכו לגנה פרק חניתך: 11 בזעם בועמד על שבעה גוים תצער רמסת יושבי הארץ באף תרוש גרשת את שבעת גוים: 12 מעולם יצאת לישע להושיע את עמך לישע אתי משיחך חזקו מלך יהודה כי מחצת כל ראש מבית רשע מפתח סתריב על ידי המלאך ערות גלית את הנסוד עד

עטרת מרים

צואר האבדת כל המחתה סלה עד עולם ולא יסופו לקום: 13 סתריב, נקבת במטיו כמפך כל ראש אנשי חושבים בערי פרזון בלי חוכמה כי מרוב אנשי לא וכלם מקום מוקף חוכמה, הם יסערו באו ברוח סערה להפיצני בארצות אחרות, אבל עליצתם סוף שמחת הצלחתם היה כמו אלו שחשבו לאכל את ישראל שתיה עני מעונה ולכלותם במסתר במדבר, כמו מצרים שרדפו אחרתם לללות את ישראל בצאתם ממצרים: 14 מו דרכת רמסת בים בסוסך הם הענים עליהם חמר וכערמת מים רבים באת להלחם עמכם ולאבדם: 15 מו אמר הנביא שמעתי מהצרה שיהיו בה ישראל בעת ההיא ביום בא גוג, וכעבורה ותרנן תהדר במני לקול השמעה צללו רעו שפתי, מרוב הצער יבוא רקב ורקב בעצמי ותחתי בכל מקום עמך ארגו אחר, כי שמעתי אשר אגוז הייתי חשוב שאנום בארצי אחר שובי מהגלות לארצי, ותה נהפכה מעותתי ליום צרה כי הוא היום שחשב גוג לעלות לעם ויחשלו ישראל ויגדנו ויבא עליו גידדי העמים: 16 כיריתאנה ישראל לאתפרח עדן לא קנו גבורה ואמצות חלב לעמוד במלחמה למולם ואין יבול עדן אין פרי בגפנים כחש כחוש מעשה-זית ושרמות ושרות תבואה לא-עשה אכל עדן לא הצמיחו מאכל גזר ממכלה צאן דין הצאן נכרת במקום בלאו כי מעט ואין בקר ברפתים הנה ישראל בחיותם כבכל תמנעט, ואין יעמדי מול המון הרב תהי: 17 עם כל זה ואני בנסת ישראל ביהודה אעלוזה אגילה אשמח במשענת ה' ובגבורות באלתי ישעי: 18 עם כי אנהו המעט, הנה יהודה אדני לי במקום חילי וישם רגלי קלות פאילות לדרוף אחר האויב ועל-במותי ידריכני ידרוף אותי לדרוף על גבתי ההרים אשר סביבות ויחשלו, למנצח לבן לוי המנצח בשרי בנגינותי למנצח בנגון אשר יחדתי לה:

רגלי פאילות ועל-במותי ידריכני למנצח בנגינותי:

טו ובתור בן יצחק לואי למפלח ית משכן
זמנא ותדפי יתהון ותרים יתהון ארמא:

(טו) וְאַחֲרֵיכֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְהִהְיֶתְּ אֹתָם וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה:

טז ארי אפרשא מפרשין אנון קדמי מגו בני
ישראל חלף פתח כל ולדא בוכרא כלא
מבני ישראל קרבית יתהון קדמי:

(טז) כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הָמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תַּחַת פְּטֻרַת כָּל־רָחֹם בְּכוֹר כָּל־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַקְּחָתִי
אֹתָם לִי:

כז"י • נתונים נתונים למשא, נתונים לשיר. פטרת • פתיחת.

~ נקודות משיחות קורש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 15)

על הלויים לסייע לפניהם בעבודה שלהם. אם-כן אין לפרש
שהכפל קאי על משא ושיר, שהם חובת הלויים עצמם. אך
כאן נאמר "לִי", ולכן אפשר לפרש שהפניה גם לעבודת
הלויים - משא ושיר.

נתונים למשא, נתונים לשיר (רש"י ח, טז)
לא פרש כן בפרשת במדבר (ג, ט) - "ונתתה את הלויים
לאהרן ולבניו, נתונים נתונים המה לו". ויש לומר, דהנה
שם נאמר "לו", והפניה לעבודת שמירת המשכן, שבה הטל

יז ארי דילי כל בוכרא בבני ישראל באנשא
ובבעירא ביומא דקטלית כל בוכרא
בארעא דמצרים אקדשית יתהון קדמי:

(יז) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבִהֵמָה
בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקֹּדֶשְׁתִּי אֹתָם
לִי:

כז"י • כי לי כל-בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים, ולקחתי אותם לי
עד שטעו בעגל, ועכשו "ואקח את-הלויים".

יח וקרבית ית לואי חלף כל בוכרא בבני
ישראל:

(יח) וְאָקַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל:

יט ויהבית ית לואי מסירין לאהרן ולבנוהי
מגו בני ישראל למפלח ית פלחן בני
ישראל במשכן זמנא ולכפרא על בני
ישראל ולא יהי בבני ישראל מותא במקרב
בני ישראל לקודשא:

(יט) וְאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתָנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל
מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל
גִּגְף בְּגִשֵּׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ:

כ • במדבר רבה. ולא יהיה בבני ישראל גגף.
שלא יצטרכו לגשת אל הקדש, שאם יגשו - יהיה
גגף.

כז"י • ואתנה וגו'. חמש פעמים נאמר "בני ישראל"
במקרא זה - להודיע חבתן, שנקבלו אזכרותיהן
במקרא אחד כמנזן חמשה חמשי תורה. וכך ראינו

כא ועבד משה ואהרן וכל פגשתא דבני
ישראל ללואי ככל די פקיד יי ית משה
ללואי בן עבדו להון בני ישראל:

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוֹיִם
כָּל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוֹיִם כַּן־עָשׂוּ לָהֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כז"י • ויעש משה ואהרן וכל-עדת וגו'. משה העמידן, ואהרן הניפם, וישראל סמכו את ידיהם.

כא ואדפיו לואי וחרו לבושהון וארם
אהרן יתהון ארמא קדם יי וכפר עליהון
אהרן לדכואיהון:

(כא) וַיַּתְּחִטּוּ הַלְוִיִּם וַיַּכְבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וַיִּנָּף אֶהֱרֹן
אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיַּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן לְטַהֲרָם:

כב ובמר בן עלוי לואי למפלח ית פלחנהון
במשפן זמנא קדם אהרן וקדם בנזיה קמא
די פקיד יי ית משה על לואי בן עבדו
להון:

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאַהֲלֵי
מוֹעֵד לִפְנֵי אֹהֶלן וּלְפָנֵי בְנֵי פֶאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם בֶּן עֶשְׂרֹה לָהֶם: ס

זש"י פֶאֶשֶׁר צִוָּה ה' וגו' בֶּן עֶשְׂרֹה לָהֶם. להגיד שבת העושים והנעשה בהם, שאחד מהן לא עבב.

כג ומליל יי עם משה למימר:

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כד דא די ללואי מבר חמש ועשרין שני
ולעלא ייתי לחילא חילא בפלחן משפן
זמנא:

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְמוֹעֵלָה יָבוֹא לַצֵּבֶא צֵבֶא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

(חולין כז) מבין כ"ה בא ללמד הלכות עבודה ולומד חמש
שנים, וכן שלשים עובר. מכאן לתלמיד שלא ראה
סימן יפה במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה.

זש"י זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם. שנים פוסלין בהם, ואין
המומין פוסלין בהם. מבין חמש ועשרים. ובמקום
אחר אומר (במדבר ד): "מבין שלשים שנה". הא כיצד?

כה ומבר חמשין שני יתוב מחיל פלחנא
ולא יפלח עוד:

(כה) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצֵּבֶא הָעֲבֹדָה וְלֹא
יַעֲבֹד עוֹד:

זש"י וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. עבודת משא בפתח, אבל חזור הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות. וזהו
"וְיָשַׁרְתָּ אֶת־אֲחִיו" – "עם אחיהי", כתרנגומו.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נאמר גם בן (ולעל ד כג) כל הצבא לצבא
צבא לעבד עבודה באהל מועד, ונאמר
(שם פסוק כד) לעבד ולמשא. ועוד, כי כתיב
במקדש (יה"א כג כד כה) אלה בני לוי לבית
אבותיהם ראשי האבות לפקודיהם
במספר שמות לגלגלתם עשה המלאכה
לעבדת בית ה' מבין עשרים שנה ומעלה.
כי אמר דוד הנני ה' אלהי ישךאל
לעמו וישכן בירושלים עד לעולם. וגם
ללוים אין לשאת את המשכן ואת כל
כליו לעבדתו. כי בדברי דוד האחרונים
המה מספר בני לוי מבין עשרים שנה
ולמעלה. כי מעמדם ליד בני אהרן
לעבדת בית ה' על החצרות ועל
הלשכות. יאמר, כי בדברי דוד האחרונים,
משיבנה הבית ואין להם משא בפתח
ואין עבודתם רק על החצרות ועל
הלשכות, מנה אותם מבין עשרים שנה
ומעלה, ומתחילה מבין שלשים, ואם
בדברי ר"א היה חיב שיימנה אותם מבין
חמש ועשרים: תורה כה

(כז) וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. עבודת משא
בפתח, אבל חזור הוא לנעילת
שערים ולשיר ולטעון עגלות, לשון

אסמכתא, שנהגו התלמידים ללמד
בהלכות עבודה חמש שנים:

ועל דרך הפשט, הנמנים ביד משה
ואהרן היו מבין ל' שנה ומעלה,
והם אשר הפקיד אותם איש איש על
עבודתו ועל משאו, אבל בכאן צוה כי
כל אשר ידע בעצמו שבא לכלל
עשרים וחמש שנה יהיה פשו לעבודה,
ויבא בכל אות נפשו לעבד עמם
ולסיעם בעבודה, אבל לא יהיה פקיד
נגיד על עבודה ידועה:

והטעם בזה, כי כל אדם נותן לבו
בעשירותיו, כי ישתנו בהן
הטבעים, וידע בהגיעו לעשרים או
לשלשים, כי ידעו בו שכניו וקרוביו
ואביו ואמו ויולדיו ויודיעוהו. אבל
בהגיעו לכ"ה לא ירגישו בו כל כך,
ולכן לא צוה למשה שיטרח למנות רק
מבין שלשים שהאיש נודע בהן. וכן
אמר דוד (יה"א כג א) ויספרו הלוים מבין
שלשים שנה ומעלה:

ור"א אמר בדרך הפשט, כי מבין שלשים
הוא לעבודת משא ומבין כ"ה
לעבודת האהל. ואינו נכון, כי שם

(כד) והשלים במצוה לדורות מבין חמש
שנים ועשרים שנה ומעלה יבוא
לצבא צבא. וכתב רש"י: כאן הוא אומר
מבין חמש ועשרים, ובמקום אחר (לעיל
ד א) הוא אומר מבין שלשים שנה, הא
כיצד, מבין חמש ועשרים יבא ללמד
הלכות עבודה, ולומד חמש שנים וכן
ל' עובר, מכאן לתלמיד היושב לפני
רבו שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש
שנים שוב אינו רואה. ואם בן יהיה
פרוש "יבוא לצבא צבא", שיבוא
להקהל בנקהלים בעבודת אהל מועד,
שיעמד עמם ויראה תמיד עבודתם
ביום ובלילה כדי שילמד הלכות
עבודה בתלמוד ובמעשה. ולכך לא
אמר כאן "לעבד עבודה" כמו שנאמר
למעלה, אלא אמר "לצבא צבא
בעבודת אהל מועד" שיהיה בא עם
הצובאים בעבודה:

אבל לא ידעתי אם זה דברי הכל
לרבתינו, כי בלשון יחיד אני
שונה אותה בספרי (בהעלותך סו) רבי נתן
אומר כתוב אחד אומר מבין חמש
ועשרים וכו'. וגם נראה שהם דברי

כו וישמש עם אחוהי במשכן זמנא למטר
מטרא ופלחנא לא יפלח כדון תעבד ללואי
במטרתהון:

(כו) וְיִשְׂרָאֵל אֶת־אֶחָיו בְּאֶהָל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת
וְעֹבְדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתם: פ

כז"י"א לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת • לַחֲנוּת סָבִיב לְאֶהָל, וְלִהְיוֹת בְּשִׁעַת הַמַּסְעוֹת.

♦ יום שלישי ח' סיון ♦

א ומליל יי עם משה במדברא דסיני בשתא
תניתא למפקהון מארעא דמצרים בירחא
קדמאה למימר:

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינִי בַּשָּׁנָה
הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
לְאֹמֶר:

גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל
במדבר, לא הקריבו אלא פסח זה בלבד.

כז"י"א בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן • פְּרָשָׁה שְׁבַרְאשׁ הַסֵּפֶר לֹא
נֶאֱמָרָה עַד אִיר, לַמִּדָּת (פסחים פ"ק, ספרי) שְׁאִין סֵדֶר מְקַדֵּם
וּמֵאַחֵר בַּתּוֹרָה. וְלָמָּה לֹא פֶתַח בְּזוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אזכרה שהזכיר אותם שלא ישכחו
מצות הפסח. ועל דעת רבותינו לא
נהנה במדבר אלא בשנה זו בלבד, לפי
שלא מלו במדבר והיתה מילת זכרים
ועבדים מעבכת בהם:
ויתכן שהצרך למצוה זו, בעבור שלא
נצטוו מתחלה בעשית פסח
דורות אלא בארץ, דכתיב (שמות יב כה)
והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה'
לכם כאשר דבר ושמרתם את העבדה
הזאת. ועוד נאמר שם (שם יג ד) והיה
כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו'
ועבדת את העבדה הזאת בחודש הזה.
ועכשיו רצה הקדוש ברוך הוא וצוה
שיעשו אותו, כדי שתהיה זכר גאלתם
והנסים שנעשו להם ולעבדותיהם נעתק
להם מן האבות הרואים לבניהם,
ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון.
והנה אמר תחלה "והיה כי תבאו אל
הארץ", לומר שאין מצוה זו נוהגת
בדוצה לארץ לדורות, ועכשיו צוה
שינהגו כה במדבר:

ועל דעת רבותינו, לא עשו אותה
אלא בשנה זו בלבד, שלא היו
יכולין לעשותה לפי שנולו להם בנים
ועבדים ולא יכלו למול אותם מן
הטעם שהזכירו שהיה להם לסבבה,
כמו שמפרש ביבמות (עא:):

אבל בספרי (בהעלתך טז) אמרו: ויעשו
את הפסח בראשון וגו', בגנות

בסדר נשא (דמז), אם בן אף לשיר נפסלו
בזמן שעבודה בכתף:
וכן בדברי דוד נאמר (דה"א כג א) ויספרו
הלויים מכן שלשים שנה ומעלה,
וכתוב (שם פסוקים ד ה) מאלה לנצח על
מלאכת בית ה' עשרים וארבעה אלף
וגו' וארבעת אלפים מהללים לה'
בבלים אשר עשיתי להלל. כי עד
שנבנה הבית שהיה להם משא בכתף
לא היו ממנים בשיר אלא בראויים
למשא. אבל חזר דוד למנותם מכן
עשרים, לצרך הבית כשנבנה כמו
שנתבאר (סוף הדבור הקודם): תורה כו

(א) בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. מִכָּאן
אָמְרוּ חֲכָמִים: (ספרי בהעלתך טז, פסחים ו) אֵין
מְקַדֵּם וּמֵאַחֵר בַּתּוֹרָה. וְטַעַם הָאֲחֹזֵר
הַזֶּה הִיךְ, כִּי כַּאֲשֶׁר בָּא הַסֵּפֶר הַזֶּה
הַרְבִּיעִי לְהַזְכִּיר הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטָווּ
יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינִי לַעֲשׂוֹתָם, רָצָה
לְהַשְׁלִים עֲנֻנּוֹ אֶהָל מוֹעֵד וְתַקְוָנוּ כֹּל
יְמֵי הַמִּדְבָּר:

והזכיר תחלה הדגלים ומקום האהל
ומעמד משרתיו ותקון
המשמרות למשאו לכל עבדות האהל,
והזכיר קרבנות הנשיאים שהביאו
העגלות אשר ישאו אותו בהן כל עת
היותם במדבר, והשלים קרבנותם
בהנפת המזבח שהיו מאחד בניסן או
שאחר לכן, ואחר כך שב להזכיר

רש"י. אבל בספרי (בהעלתך טז) לא אמרו
אלא מגיד שחזר לנעילת שערים
ולעבודת בני גרשון:
וכן נראה, שאם בדברי הרב, למה לא
היו ממנים אותם בני עשרים לשיר
ולנעילת שערים ולטען העגלות עד
שיוקינו, ולמה היה מנינם מכן שלשים
ועד חמשים אלא במשא בלבד. ועוד
בני גרשון ובני מררי שכל עבודתם
כשירה בזקנים, למה נמנו בן. אלא כיון
שהיו פקדתיים במשא הארון מכן
שלשים ועד בן חמשים, לא היו ממנים
אותם לשיר שהוא עקר עבודה של
לויים אלא בראויים למשא, שכל
הממונים לשיר ראויים בעבודת כלם.
ומתוך שנמנו בני קהת מכן שלשים
ועד חמשים אפלו לשיר, נמנו כלם
בן, שלא יהיו בני גרשון ובני מררי
בשנים אלו כשרים לשיר ובני קהת
פסולים בו. אבל לנעילת שערים או
לטען עגלות כלם כשרים הם:

ועוד כתוב (לעיל ד מז) מכן שלשים שנה
ומעלה ועד בן חמשים שנה כל
הבא לעבד עבדות עבודה ועבדות
משא באהל מועד, ודרשו בשחיטת
חלין (כה:): יכול אף בשילה ובית עולמים
כן, תלמוד לומר לעבד עבדות עבודה
ועבדות משא, לא אמרתי אלא בזמן
שעבודה בכתף. והרי "עבדות עבודה"
היא השיר, כמו שכתב למעלה רש"י

(ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:

ב וַיַּעֲבֹדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יְת פֶּסַח בְּזִמְנָה:

כ"ט בְּמוֹעֲדוֹ • (שס) אף בְּשַׁבָּת, "בְּמוֹעֲדוֹ" – אף בְּטַמְאָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הקרבנות הפסח במדבר

וַיֵּשׁ לומר בזה באופן חדש. דהנה בפרשה זו מדבר אודות ה"טמאים לנפש אדם", דכשלא יכלו להקריב את קרבן הפסח, תבעו מהקדוש-ברוך-הוא "למה נגדע לבלתי הקריב את קרבן ה'", והסכים להם הקדוש-ברוך-הוא ונתן להם מצות פסח שני.

ואם-כן הרי הדברים קל-וחומר, ומה אם מספר מועט מזבחי ישראל, כשבקשו מאת הקדוש-ברוך-הוא להקריב הפסח, נתן להם פסח שני, הרי אם כלל ישראל פלו היו מבקשים מהשם-יתברך שרוצים הם להקריב את הפסח גם בשאר השנים ששהו במדבר, כל-שכן וקל-וחומר שהיה מסכים עמם, ונותן להם להקריב את הפסח!

וזוהי "גנותו של ישראל" שלא בקשו להקריב את קרבן הפסח בשאר השנים.

וַיִּדְבֹּר יְהוָה . . בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת . . בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן . . וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח

פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אין . . ולמה לא פתח בזה, מפני שהוא גנותו של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד (ט, א.ב. ובפרש"י)

כבר הקשו מפרשים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הרי זה ש"לא הקריבו אלא פסח זה", הוא מפני שבשאר השנים לא נתחייבו כלל להקריב את הפסח במדבר, וכמו שכתב רש"י (בא יב, כה) "תלה הכתוב מצוה זו [קרבן פסח] בביאתם לארץ, ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על-פי הדבור", ואם כן מהי גנותו של ישראל בזה שלא הקריבו אז את הפסח? ונדחקו לבאר באופנים שונים.

(ג) בְּאַרְבַּעַה עֶשְׂרִיּוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרָבִים

תַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכֹל־חֻקְתָּיו וּכְכֹל־מִשְׁפָּטָיו

תַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ:

ג בארבעת עשר יומא בירחא הדין בין שמיאי מעבדון יתה בזמנה ככל גזרתה וככל דחזי לה מעבדון יתה:

חמץ. (ספרים אחרים: מצות שבגופו: ש, תמים, זכר, בן שנה. שעל גופו: צלי-אש, ראשו על כרעיו ועל קרבו; שחויץ לגופו: מצה ובעור חמץ.)

כ"ט בְּכֹל־חֻקְתָּיו • אלו מצות שבגופו: ש, תמים, זכר, בן שנה. וככל-משפטי • אלו מצות שעל גופו ממקום אחר, כגון שבעת ימים למצה ולבעור

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

גופו, צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו, שחויץ לגופו, מצה ובעור חמץ, ולא דבר בהן הכתוב כאן. וכן בפסח שני נאמר חקתיו ומשפטי (בפסוק יד), ומצה וחמץ עמו בבית, ואינו נוהג אלא יום אחד:

וּבְיָמֵי הַכֶּתֹּב לֵאמֹר בֵּין הָעֲרָבִים תַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ, כְּכֹל חֻקְתָּיו וּכְכֹל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ, לְרִבּוֹת דִּינֵי הָאֲכִילָה שְׁאִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה בְּכַתּוּב, כִּי בְלִילָה שְׁאֲחִירֵי יֶאֱכֹל, שְׂכֹכֶר פֶּרֶשׁ שֶׁם (שמות יב ט) וְאֶכְלֹה אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה וְגו'. וכן בחדש השני בארבעה עשר בין הערבים יעשו אותו על מצות ומררים יאכלוהו (פסוק יא), טעמו יאכלוהו בעת האכילה הנזכרת שם בצנאזה של פסח ראשון: תורה ד

כדברי האומר (מכילתא בא טו) אין מילת וְחִירֵי וְעֲבָדִיו מעבבית בו, והיו רשאים לעשותו ונתעצלו ולא עשו אותו, והוא גנות גדול:

אָכַל הָרִאשׁוֹן הוא יותר נכון בעיני, כי היה משה מכריחם לעשותו ולא היה מניחם בחיוב כרת. אכל חג המצות שבצה והשבתת חמץ לא הצרך לומר שנהגו בו, שהן חובת הגוף הנוהגת בכל מקום, וכבר נאמר בהם (שמות יב ט) לְדוֹרוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: תוֹרַת ב (ג) כְּכֹל חֻקְתָּיו. כתוב בפרוש רש"י,

אלו מצוות שבגופו שה תמים זכר בן שנה, וככל משפטי, אלו מצוות שעל גופו לשבעת ימים למצה ולבעור חמץ. וטעות סופר הוא, אלא מצוות שבגופו, שה תמים זכר בן שנה, שעל

ישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד, וכן הוא אומר (עמסו ה כה) הַזִּבְחִים וּמִנְחָה הַגִּשְׁתֶּם לִי בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. דרשו כן מן הכתוב הזה שאמר (פסוק ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַה עֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרָבִים בַּמִּדְבָּר סִינִי. כי המקרא מיתר, ודי במה שיאמר "וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ד' אֶת מֹשֶׁה", אכל הנזיר היום והמדבר לרמוז שלא עשו אותו במדבר רק ביום הזה, והוא גנותו:

וַיִּתְּבֹן שהגנות הזה הוא קלקלתם בענין המרגלים, שממנה נתנדדו ולא נשבה להם הרוח הצפונית ולא מלו, ולפיכך נאסרו בכל הקנזשים, והיו נזופים. או שתהיה הברייתא הזו

(ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח: וַיִּמְלִיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמַּעֲבָד פֶּסַח:

כ"ט"א וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגו' • (ספרי) מַה תִּלְמוּד לומר? וְהָלַל כְּבֹד נֶאֱמַר (ויקרא כג): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה'?

(ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרִפִּים בְּמִדְבַּר סִינַי כָּל אִשׁ צֹוֹה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לַפְּנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד בַּיּוֹם הַהוּא:

כ"ט"ב לַפְּנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד • (ספרי) כְּשֶׁשְׁנִיָּהֶם יוֹשְׁבֵין בְּבֵית הַמִּדְבָּר, בָּאוּ וּשְׁאֲלוּם; וְלֹא יִתְּנוּ לומר

(ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת־קֶרְבְּנִי יְהוָה בַּמַּעֲבָד בַּתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט"ג לָמָּה נִגְרַע • (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קְדָשִׁים קְרִבִּים בְּטִמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יִזְרַק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכַהֲנִים טְהוֹרִים, וַיֵּאָכֵל הַבָּשָׂר לְטִמְאִים * (ס"א: לטהורים. כ"ג ראם). אָמַר לָהֶם: עֲמְדוּ וְאַשְׁמְעָה, כִּתְלִמִּיד הַמִּבְטָח לְשִׁמְעַם מִפִּי רַבּוֹ. אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה שִׁכָּף מִבְטָח, שָׁפֵל זְמַן שֶׁהִיא רוֹצָה

(ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאַשְׁמְעָה מַה־יִּצְוָה יְהוָה לָכֶם: פ

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ בִּי־יָהוּה טִמְאָה לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדֶרֶתִיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה:

כ"ט"ד אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה • נִקְוֶה עָלָיו, לומר: לֹא שֶׁרַחֲקָה וְדַאי, אֲלֹא שֶׁהִיא חוּץ לַאֲסֻקְתָּ הָעֲזָרָה כִּל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(י) וְטַעַם בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה, כִּתְבֵי רַש"י זְמַן שֶׁשְׁחִיטָה, וְהוּא נִרְמָז בְּנִקְוֶה כִּפִּי הַדַּעַת הַזֹּאת. וְאֵין תְּמִינָה עָלָיו לָמָּה תִּפְסֵי בְּשִׁיתָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, מִן הַמוֹדִיעִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמוד 121)

מצה וחמץ עמו בבית (רש"י ט, י)

פסח שני רומז לעבודת התשובה. לכן חמץ ומצה עמו בבית, כי התשובה הופכת גם את הרע לטוב, "זדונות נעשו

לו כזכיות". ולכן פסח שני הוא יום אחד, כי התשובה היא "בשעתא חדא וברגעא חדא", וכמאמר "יש קונה עולמו בשעה אחת".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

ממנו. בפרטים מאי קא ממעט ליה, לא יראה ולא ימצא. בכללים דעצם לא ישרו בו, מאי קא מרבה, אל תאכלו ממנו נא. בפרטים מאי קא ממעט, לא תשחט על חמץ דם זבחי".

ומזה מוכח, שמלבד הענינים שמעט הכתוב - שנה פסח שני לפסח ראשון בכל הענינים, ובנידון דידן, בנוגע לאסור אכילת חמץ עם הפסח, "לא תאכל עליו חמץ", שאסור גם בפסח שני.

ויש להוסיף ולחזק את הראיה, מהא דמיעט הלאו ד"לא תשחט על חמץ דם זבחי", כפי שמפרש רש"י ש"אף-על-גב דקבר מעט ליה מהשבתת שאור ומבל יראה, הוה אמינא שלא בשעת שחיטה, אבל בשעת שחיטה לא, להכי איצטריך למעוטי מלא תשחט" - הינו, שהמעוט הוא רק בנוגע לשחיטת הפסח, מה שאין-כן בנוגע לאכילת הפסח, אסור לאכול עמו חמץ.

ועל-פי-זה, מה שכתב ה'מנחת חנוך' "והוא אצלי דבר חדש מאוד, ולא ידעתי מהיכן יצא לרבינו זה כו'" - אינני יודע כיצד לתרץ את דברי ה'מנחת חנוך'.

ובכל אופן, כשיש סתירה ונגוד בין דברי רש"י לדברי ה'מנחת חנוך' - פשוט, שיש לקבל את דברי רש"י, ולחפש באור ותרוע על דברי ה'מנחת חנוך', שאז הולכים על דרך בטוחה ("אויף א איינערנעם בריק") - דבר המפורש בפירוש רש"י, ומספם אצל כל מפרשי רש"י שלא נעמדו על זה (כמו שכתב ה'מנחת חנוך' "לא ראיתי למפרשים שיגישו בזה"), מלבד ה'מנחת חנוך', שאינו מפרשי רש"י, למרות גדלותו בתורה כו', עד שהאחרונים סומכים על דבריו להלכה.

בנוגע לפרוש רש"י בענין פסח שני, "אין אסור חמץ, אלא עמו באכילתו", שתמה ב'מנחת חנוך' מנין מקורו של רש"י - יש לומר, שמקורו של רש"י הוא מפשטות הסוגיא "מה בין פסח ראשון לפסח שני כו".

ובהקדמה - שה'מנחת חנוך' עצמו כותב "לא ראיתי למפרשים שיגישו בזה", ומפנין שכן, הרי הא גופא שהרא"ם, ה'גור אריה', ה'שפתי חכמים', 'לבוש האזנה' ועוד, לא הקשו מנא-ליה לרש"י שאסור לאכול חמץ ביחד עם פסח שני (אף שבדרך כלל שקלול וטרו בבאור דברי רש"י בהתאם לדרך ההלכה), מהנה הוכחה שלדעתם אין קשי כלל בדברי רש"י.

והבאור בזה:

שינוי בגמרא: "תנו רבנן, ככל חקת הפסח יעשו אותו, במצה **שבגופו** - הכתוב מדבר (לא ריבה את השני לדין ראשון אלא במצות שבגופו, כגון סדר עבודותיו ואכילת צלי). מצוה **שעל גופו** (כגון מצה ומרור שהן דברים אחרים ובאין חובה לו) מנין, תלמוד-לומר על מצות ומרורים יאכלוהו. יכול אפילו מצות **שלא על גופו** (כגון השבתת שאור), תלמוד-לומר: ועצם לא ישרו בו, מה שבירת העצם מיוחד מצוה שבגופו, אף כל מצוה שבגופו".

ובהמשך הסוגיא מבאר, שהדמיון דפסח שני לפסח ראשון הוא לא רק במצות-עשה אלא גם במצות לא-תעשה - "מה הפרט מפרש מצות-עשה ולא-תעשה גמור", ומבאר בפרטיות, "בכללים דמצות ומרורים, מאי קא מרבי, צלי אש. בפרטים מאי ממעט ליה, השבתת שאור. בכללים דלא ישרו ממנו עד בקר, מאי קא מרבה ליה, לא תוציא

(יא) בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על-מצות ומרורים יאכלוהו:

יא בירחא תננא בארבעת עשר יומא בין שמשא יעבדון יתה על פטיר ומררין ייכלנה:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פטור מן הראשון ועושה השני, ואם רצה לצאת בראשון וצוה ושחט עליו הרצה, דקיימא לן (שם צב) מיחס הוא דחוס רחמנא עילויה ואי עביר תבא עליו ברכה. ויתכן שלכך הופיר הכתוב "רחוקה", כי בדרך הקרובה בידו לעשות השני או הראשון, שישחטו ויזרקו עליו ויבא ויאכל לערב: תורה יא

ובדרך לא היה, ולא הופיר "רחוקה". וצוה הכתוב לטמא ולמי שהיה בדרך רחוקה לעשות השני, והוא הדין והטעם לכל מי שלא עשה הראשון ואפילו במזיד שחייב לעשות השני, כדברי רבותינו (פסחים שם): **ולא** הופיר הכתוב אלא לומר שיעשו השני ברשות, ולמנע הטמא מלעשות הראשון, אבל מי שהיה בדרך

ולחוצו, וכן דעת האמוראים בגמרא (פסחים צב) דאמר עולא כל שאינו יכול לכנס בשעת שחיטה. והוא פשוטו של מקרא, כי העומד בתחלת בין הערבים במקום שלא יגיע לעזרה בעת השחיטה דרך רחוקה היא לו ופטור: **ויתכן** שטעם הנקודה, שהיא דרך רחוקה לו בעשית הפסח לא רחוקה ממנו, ולכך חזר ואמר (בפסוק יא)

(יב) לֹא־יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעַצֶּם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בּוֹ
בְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדָרְדָּר לֹא־הָיָה וְחָדַל
לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וּנְכִרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ כִּי קָרַבָּן
יְהִי לֹא הַקָּרִיב בְּמַעַדוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

(יד) וְכִי־יִגֹּר אִתְּכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה בְּחֻקָּת
הַפֶּסַח וּבְמִשְׁפָּטוֹ כִּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יְהִי לָכֶם
וְלַגֵּר וּלְאֲזֻרַח הָאָרֶץ: ם

כ"י • וְכִי־יִגֹּר אִתְּכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח • (פסחים צג. ספרי)
יכול כל המתגורר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר "חֻקָּה
אחת וגו'", אלא כן משמעו: וכי־יגור אִתְּכֶם גֵּר וְכִי
עת לעשות פסח עם חבירו, בחֻקָּה וּבְמִשְׁפָּט יַעֲשֶׂה.

♦ יום רביעי ט' סיון ♦

(טו) וּבַיּוֹם הַקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן בְּסֶהַר הָעֵנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן
לְאַהֲלֵי הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן בְּמִרְאֵה־אֵשׁ
עַד־בֹּקֶר:

כ"י • הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵי הָעֵדֻת • הַמִּשְׁכָּן הָעֲשׂוֹי לְהִיּוֹת אֹהֶל לְלוּחֹת הָעֵדוּת. יְהִי עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּמוֹ "הָיָה
עַל הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה.

(טז) בֵּן יְהִי תָמִיד הָעֵנָן יִכְסֶּה וּמִרְאֵה־אֵשׁ לַיְלָה:
(יז) וּלְפִי הָעֲלֹת הָעֵנָן מַעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן־שָׁם הָעֵנָן שָׁם יַחֲנוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • הָעֲלֹת הָעֵנָן • בְּתַגְרוּמוֹ: "אֶסְתַּלְקוּת", וְכֵן
"וְנַעֲלָה הָעֵנָן". וְלֹא יִתְּכֵן לְכַתֵּב "וּלְפִי עֲלֹת הָעֵנָן"
"וְעָלָה הָעֵנָן", שָׂאִין זֶה לְשׁוֹן סְלוּק אֲלָא צְמוּחַ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) וְטַעַם וְכִי יִגֹּר אִתְּכֶם גֵּר. לְצוּרוֹת
אֶת הַגֵּרִים בְּפֶסַח זֶה שֶׁל מִדְּבַר
בְּאֲשֶׁר יֵצֵא בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל וְיִתְּכֵן כִּי מִה
שָׂאֵמֶר בְּסֻדֵּר בֹּא אֵל פְּרַעַה (שְׁמוֹת יב מו)
וְכִי יִגֹּר אִתּוֹ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח, הוּא עַל
פֶּסַח מִצְרִים, כִּי הִפְרָשָׁה הָיָה עַל פֶּסַח
מִצְרִים בְּאִמְרָה, בְּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי שָׁם
(בַּפְּסוּק מו). וְהָיָה בְּמִשְׁמַע כִּי הַגֵּרִים
הַיּוֹצֵאִים מִמִּצְרַיִם עָרַב רַב יַעֲשׂוּ פֶסַח
שָׂאֵף הֵם הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֶּסֶךְ, אֲבָל
הַמִּתְּגַיְרִים אַחֲרָיו כֵּן בְּמִדְּבַר אֵל בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְּחַבּוּ בְּפֶסַח שְׁלֵא הָיוּ הֵם
אוֹ אֲבוֹתֵיהֶם בְּכָלֵל וְאוֹתָנּוּ הוֹצִיא מִשָּׁם
(דברים ו כג), לְפִיכָּה הִצְרָךְ בְּכָאֵן לְחַיְבָם
בְּפֶסַח דּוֹרוֹת בְּמִדְּבַר וּבְאֶרֶץ: תוֹרָה טו
(טו) וּבַיּוֹם הַקִּים אֶת הַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן. עֲתָה
יִחְזֹר לְסַפֵּר בְּעֵינֵי הַנְּסִיעָה,
וְהַמִּצְוֹת שֶׁנֶּצְטִיב בָּהֶן, כְּגוֹן הַחֲצוּצוֹת
שֶׁנֶּצְטִיב בָּהֶן עֲכָשׁוּ לְהִיּוֹת לְמִקְרָא
הַעֲדָה וְלִמְסַע אֶת הַמִּחְנוֹת: וְטַעַם בְּסֶהַר
הָעֵנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵי הָעֵדוּת.

(יח) **עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֵּן הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:**
 יח על מימרא דיי נטלין בגי ישראל ועל מימרא דיי שרון כל יומי די שרי עננא על משכנא שרון:

כ"י «עַל־פִּי ה' יִסְעוּ • שְׁנִינוּ ב"מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן»: כִּינן שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הָיָה עֲמוּד הָעֵנָן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גְּבִי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה; תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ, וְלֹא הָיָה מְהִלָּךְ עַד שְׁמֹשֶׁה אָמַר: "קוּמָה ה'" וְנִסַּע הָגַל מִחֲנֵה יְהוּדָה. זֶה ב'סִפְרֵי'.

וְעַל־פִּי ה' יַחֲנוּ • כִּינן שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים, עֲמוּד הָעֵנָן מִתְּמַר וְעוֹלָה וְנִמְשָׁךְ עַל גְּבִי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין סֶפֶה, וְלֹא הָיָה נִפְרָשׁ עַד שְׁמֹשֶׁה אָמַר: "שׁוּבָה ה' רַבּוֹת אֵלַי יִשְׂרָאֵל", הָיוּ אוֹמְרִים: "עַל־פִּי ה' וּבִיד־מֹשֶׁה".

(יט) **וּבַהֲאָרִיךְ הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ:**
 יט ובאורכות עננא על משכנא יומין סגיאין ויטריין בגי ישראל ית מטרת מימרא דיי נטלין: ולא נטלין:

(כ) **וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהוָה הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ:**
 כ ואית די הוה עננא יומי דמננן על משכנא על מימרא דיי שרון ועל מימרא דיי נטלין:

כ"י «וַיֵּשׁ • כְּלוֹמַר: וּפְעָמִים. יָמִים מִסְפָּר • יָמִים מְצֻטִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ו)

כָּל הַזְמַן קִימוּ מִצְוֹת ה', בַּחֲנִיתָם אוֹ בְּנִסְעֵתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בְּגִמְרָא דְכִינן כְּתִיב בְּהוּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, כְּמֵאן דְקָבִיעַ לְהוּ דְמִי. (וְיִדְעוּ גַם פֶּתָגִם כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֲדָמוֹר לְגַבֵּי אוֹפֵן הָעֲבוּדָה בְּזִמְנָה הַזֶּה, אֵף שֶׁהִנֵּה בֵּא מִשִּׁיחַ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הַקְּמוֹת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהִתְהַלְּפָה לְפָעֻמִּים לְיוֹם אֶחָד, וּבִלְשׁוֹן הַכְּתוּב "וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהוָה הָעֵנָן מִעֲרֵב עַד

בּוֹקֵר וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסָּעוּ", דָּגֵם אַז הִיתְהַ הֶהָקְמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהִתְהַ כְּאֲשֶׁר חֲנוּ בְּקֻדֶּשׁ בְּרִנָּע "י"ט שְׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבְּהִיוֹתָם בְּמִדְבָּר, הָיוּ בְּקִבְעוּת בְּמִצְבֵּשׁ שֶׁל "עַל־פִּי ה'". וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפֵן שֶׁל קְבִיעוּת וְעִמּוּדָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲלֹא שֶׁבְּזֶה גּוֹפֵא עָלוּ מִחִיל אֵל חֵיל, שֶׁהָיָה זֶה צִיּוּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בְּקוֹדֶשׁ.

(כא) **וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהוָה הָעֵנָן מִעֲרֵב עַד־בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בִּבְקָר וְנִסָּעוּ אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסָּעוּ:**
 כא ואית די הוה עננא מרמשא עד צפרא ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או יומם ולילי ומסתלק עננא ונטלין:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לְהַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה הָעֵנָן מְכֻסָּה אֲלֹא אֶהָל הָעֲדוּת, לֹא חִצֵּר הַמִּשְׁכָּן: תּוֹרָה טו (יט) וְטַעַם וּבַהֲאָרִיךְ הָעֵנָן. לֵאמֹר כִּי אִם יֵאָרִיךְ הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים, וְהַמָּקוֹם הַהוּא אֵינֶנּוּ טוֹב בְּעִינֵיהֶם וְהָיוּ חֹפְצִים וּמִתְאֵוִים מְאֹד לְנִסָּע מִן הַמָּקוֹם, אֵף עַל פִּי כֵן לֹא יַעֲבְרוּ עַל רִצּוֹן הַשֵּׁם. וְזֶה טַעַם וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא יִסָּעוּ, כִּי מִיֵּרֶאת הַשֵּׁם וּמִשְׁמַרְם מִשְׁמֶרֶת מִצְוֹתָיו לֹא יִסָּעוּ. וְכֵן אִם יְהִיָּה הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר כְּשֶׁנִּים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְהָיוּ הָעַם יִגְעִים מְאֹד וְעָנָה בְּדֶרֶךְ בָּחֶם, יַעֲשׂוּ רִצּוֹן הַשֵּׁם לְלָכַת אַחֲרֵי הָעֵנָן: וּבִסְפָּר עוֹד (פסוק כא), כִּי יֵשׁ שֶׁלֹּא יַעֲמִדוּ רַק לֵילָה אֶחָד וְיִסָּעוּ בְּבִקְרָא אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טָרַח גְּדוֹל לָהֶם. וְלִפְעָמִים יַעֲמִד הָעֵנָן יוֹמָם וְלַיְלָה, כִּי הֵלְכוּ כָּל הַלַּיְלָה וּבָאוּ בְּמָקוֹם הַהוּא בְּבִקְרָא וַיִּנּוּחַ הָעֵנָן שָׁם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְנִעְלָה בְּבִקְרָא הַשְּׁנִי וְנִסָּעוּ. וְהוּא טָרַח גְּדוֹל מִן הָרָאשׁוֹן, כִּי הָיוּ הָעַם סְבוּרִים שֶׁיַּעֲמִדוּ שָׁם וּפְרָקוּ הָעֲגָלוֹת וְהִנּוּחוּ מִשָּׁאֵם כְּמִנְהַג הַבָּאִים מִן הַדֶּרֶךְ,

וּבַהֲעֲלוֹת הָעֵנָן יַחֲנוּ וְלִטְעֵן וְלֹא יוֹכְלוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם תַּקְוָה לְדֶרֶךְ. אוֹ יוֹמִים (פסוק כב), וְיִסָּעוּ בְּלַיְלָה: וְיִתְּנוּ שְׂאֲרֵע לָהֶם בְּמִסְעוֹת שְׁעִשׂוּ בְּמִסְפָּר בְּכָאן וְלֹא בְּעֵנִין אַחֵר, כִּי עָמַד הָעֵנָן מִעֲרֵב וְעַד בֹּקֶר וַיּוֹמָם וְלַיְלָה וַיּוֹמָם וְחָדָשׁ וְשָׁנָה, וְלִכְרֵךְ הַזִּכִּיר הַכְּתוּב אֵלּוּ הַשְּׁעוּרִין בְּפָרֶט. וְעָמַד שְׁנִים רַבּוֹת כְּאֲשֶׁר הַזִּכִּיר תַּחֲלָה, כְּגוֹן בְּקֻדֶּשׁ שְׁאֲמֹר (דברים א) וְתִשְׁבוּ בְּקֻדֶּשׁ יָמִים רַבִּים כְּיָמִים אֲשֶׁר שָׁבְתֶם: תּוֹרָה כ

(כב) אוֹיְמִים אוֹת־חֲדָשׁ אוֹיְמִים בְּהַאֲרִיךְ הָעֵנָן
עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ
וּבַהֲעֹלְתוֹ יִסָּעוּ:

כ"ב - אוֹיְמִים • שָׁנָה, כְּמוֹ (וּמִקְרָא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלְתּוֹ".

(כג) עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־
מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה שְׁמָרוּ עַל־פִּי יְהוָה בֵּיד־מֹשֶׁה: פ

י (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוּצֹת כָּסֶף מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה
אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנֹת:

ב עבד לך תרתין חצוצרן דכסף נגיד תעבד
יתהו ויהיון לך לערעא כנשתא ולאשלא ית
משריתא:

כ"ג - עֲשֵׂה־לָךְ • (שִׁיחֵיו תוֹקְעִין לְפָנֶיךָ כְּמֶלֶךְ, וַיְהִי
בִּישְׁרוֹן מֶלֶךְ"). עֲשֵׂה לָךְ • מִשְׁלָךְ (עֲשֵׂה לָךְ - אֵתָּה
עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְלֹא אֲחֵר). לְמִקְרָא הָעֵדָה •
כְּשֶׁתִּרְצֶה לְדַבֵּר עִם הַסִּנְהֶדְרִין וּשְׂאֵר הָעָם וּתְקַרְאֵם
לְאַסֵּף אֵלֶיךָ, תְּקַרְאֵם עַל־יְדֵי חֲצוּצְרוֹת. וּלְמַסַּע

אֶת־הַמַּחֲנֹת • בְּשַׁעַת סְלוֹק מִסַּעוֹת תִּתְקַעוּ בָּהֶם
לְסִימָן; נִמְצְאָתָא אֵתָּה אוֹמֵר: עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה הָיוּ
נוֹסְעִים: עַל־פִּי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְעַל־פִּי מֹשֶׁה
וְעַל־פִּי חֲצוּצְרוֹת. מִקְשָׁה • מַהֲעֲשֶׂת תַּעֲשֶׂה בְּהַקְשַׁת
הַקֶּרֶן־ס.

(ג) וְתִתְקַעוּ בָּהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד:

ג ויתקעו ביהן וינועדו לותך כל כנשתא
לתרע משכן זמנא:

כ"ד - וְתִתְקַעוּ בָּהֶן • בְּשִׁתִּיקוֹן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שְׁנֵאמַר: "וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד".

(ד) וְאִם־בָּאֵחָת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי
אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל:

ד ואם בחדא יתקעו וינועדו לותך
ברבכא רישי אלפאי דישראל:

כ"ה - וְאִם־בָּאֵחָת יִתְקַעוּ • הוּא סִימָן לְמִקְרָא
הַנְּשִׂאִים, שְׁנֵאמַר: "וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים". וְאִךְ

הן יעידתן אל פתח אהל מועד, ומגזרה שוה' הוא
בא ב'ספרי'.

(ה) וְתִתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים קִדְמָה:

ה ותתקעו יבכתא ויטלון משריתא דשרון
קדומא:

כ"ו - וְתִתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה • סִימָן מִסַּע הַמַּחֲנֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתִקְיעָה. כִּךְ הוּא נִדְרָשׁ בְּ"סִפְרִי" מִן הַמִּקְרָאוֹת
הַיָּתִירִים (ר"ה לה).

(ו) וְתִתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים
תַּיִמָּנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

ו ותתקעו יבכתא תנינות ויטלון משריתא
דשרון דרומא יבכא יתקעו למטלגיהון:

(ו-ז) וְנָסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים תַּיִמָּנָה. (ח) וְהַשְׁנִית לְמַסַּע מַחֲנֹת הַדְּרוֹם. וְאָמַר
תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם, שִׁיתְקַעוּ כֵּן
לְכָל מַסְעֵיהֶם, לֹאמַר שִׁיתְקַעוּ תְּרוּעָה
פֶּרֶשׁ הַכְּתוּב שְׁתֵּי תְּרוּעוֹת,
הָרִאשׁוֹנָה לְמַסַּע מַחֲנֹת הַמִּזְרָח (פסוק

שְׁלִישִׁית לְמַסַּע הַמַּחֲנֹת הַחוּגִים יָמָה
וּרְבִיעִית לְמַסַּע הַחוּגִים צְפוֹנָה, כִּי לְכָל
דָּגֹל מַסַּע בִּפְנֵי עֲצָמוֹ, כְּאִשֶּׁר יִפְרֹשׁ

(ד) ובהקהיל את־הקהל לתקעו ולא תרעו:

וּבַמִּכְנָשׁ יִתְּ קֹהֵל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִנָּכְבוּ:

מקרא העדה למסע את המחנות? תלמוד-לומר "ובהקהיל את־הקהל וגו'", לומר שאין תרועה למקרא העדה, והוא־הדין לנשיאים, הרי סימן לשלשום: מקרא העדה בשמים ושל נשיאים באחת, וזו וזו אין בהם תרועה, ומסע המחנות בשמים – על־ידי תרועה ותקיעה.

כ"י ובהקהיל את־הקהל וגו' • לפי שהוא אומר "והיו לך למקרא העדה ולמסע את־המחנות". מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתיקה, שנאמר: "ותקעו בהן וגו'", אף מסע המחנות בשתיקה. יכול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע, אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע, ומעשה אין חלוק בין

(ה) ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרות והיו לכם לחקת עולם לדורתיכם:

חֲבִינֵי אֶהְרֹן כֹּהֲנֵיךָ יִתְקַעוּ בַּחֲצֹצְרוֹתָא וְיִהְיוּ לָכֶם לְחֻקֵּי עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"י וּבְנֵי אֶהְרֹן יִתְקַעוּ • בַּמִּקְרָאוֹת וּבַמַּסְעוֹת הַלָּלוּ.

(ו) וכי־תבאו מלחמה בארצכם על־הצר הצר אתכם והרעתם בחצצרת ונזפרתם לפני יהוה אלהיכם ונשעתם מאיביכם:

ט וְאֲרִי תַעֲלוּן לְאַנְחָא קָרְבָּא פְּאַרְעֻכוֹן עַל מַעֲיָקֵי דַמַּעֲיָקִין לְכוֹן וְתִנָּכְבוּן בַּחֲצֹצְרוֹתָא וְיִיעוֹל דְּיוֹכְרָנִיכוֹן לְטָבָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֵיכוֹן וְתִתְפָּרְקוּן מִסַּנְאִיכוֹן:

(ז) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדישכם ותקעתם בחצצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם: פ

י וּבְיוֹם שְׂמִיחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֲלֵיתֵיכֶם וְעַל זְבָחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

שופרות, "לזכרון" – הרי זכרונות. "אני ה' אלהיכם" – זו מלכיות וכו'.

כ"י עַל עֲלֵיתֵיכֶם • (ספרי ערכין יא) בְּקֶרֶן צִבּוּר, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • מִכָּאן לְמַדְנוּ מַלְכוּיּוֹת עִם זְכוּרֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת, שְׁנֵאמַר: "וּתְקַעְתֶּם" – הרי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

את הקהל ראויים לתקיעה, כי הפשוטה רמז למדת רחמים, כי ימינו פשוטה לקבל שבים, על כן יאמר (א) בְּנִיחָה (להלן פסוק לו) שובח ה' רבבות אלפי ישראל, ובתיב (פסוק י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ותקעתם, כי המלחמה לתרועה והמועדים והשמחה לרחמים. ורבתינו (ר"ה לו) העתיקה, פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע, שלא יקצץ בנטיעות בראש השנה ויום הכפורים ועל הקרבן, אבל הכונה זו לתקיעה וזו לתרועה, והמשפיל נבין: תורה ח

בסדר אמר אל הכהנים (ויקרא כג כד) כי התרועה רמז למדת הדין, כי כן כתוב במסעות (לעיל ט ב) על פי ה' ביד משה, והיא המנצחת במלחמה, וכתוב (להלן פסוק ט) וכי תבאו מלחמה בארצכם וגו' והרעתם, ועל כן אמר משה (להלן פסוק לו) וינסו משנאיד מפניך, וכבר פרשתי סוד הפנים בעשרת הדברות (שמות כ ג), וכן תראו כי חומת יריחו נפלה בתרועה, דכתיב (יהושע י) עד יום אפרי אליכם הריעו והריעתם, ובתיב (שם פסוק ט) ויריעו העם תרועה גדולה ותפל החומה, ולכך היתה חרם. ובהקהיל

"וְיִנָּסַע דָּגֵל מִחֲנֵה בְנֵי אֶפְרַיִם" (פסוק כב) "וְיִנָּסַע דָּגֵל מִחֲנֵה בְנֵי דָן" (פסוק כה), וכך היא שנויה בברייתא של מלאכת המשכן (פרק יא):
אבל בספרי (בהעלותך עג) שנו אי בשם שתוקע למזרח ולדרום כך תוקע למערב ולצפון, תלמוד לומר **תרועה יתקעו למסעיהם** תקיעה אחת לשתיקה, ויש אומרים שלש לכל רוח ורוח, עד כאן. וכן הוא פשוטו של מקרא באמת שיתקעו לכל רוח כמו שפרשתי:
תרועה יתקעו למסעיהם. כבר פרשתי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 24)

שְׁהָרִי תִּכְף נֹאמֵר "וּבְמוֹעֲדֵיכֶם". וּמִכֵּיּוֹן שְׁכַל הַפָּרָשָׁה מִדְּבַר בְּעִנְיֵי צָבוֹר, מוֹבֵן שֶׁגַּם "עוֹלוֹתֵיכֶם וְזִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם" מִדְּבַר בְּקֶרֶב צָבוֹר.

בְּקֶרֶב צָבוֹר, הַכְּתוּב מְדַבֵּר (רש"י י' י)
בַּפְּסוּק הַקּוֹדֵם נֹאמֵר "וְנוֹשְׁעֵתֶם מֵאֲזִיבֵיכֶם", וּבְהִמָּשֵׁךְ לָזֶה נֹאמֵר "וּבַיּוֹם שִׁמְחַתְכֶם" – הֵינּוּ יוֹם שִׁמְחָה שְׁנֹקֵבֵעַ עַל נִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה (דָּאִין לומר שֶׁהַפְּנִיָּה ל"מוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה",

♦ יום חמישי י' סיון ♦

יֵא וְהוּא בְּשֵׁמָה תְּנִיתָא בִּירְחָא תְּנִינָא
בְּעִשְׂרִין לִירְחָא אֶסְתִּילַק עֲנָנָא מֵעֲלוֹי
מִשְׁכָּנָא דְּסִהְדוּתָא:

(יא) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעִשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ
נִעְלָה הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת:

חֹדֶשׁ סִיּוֹן חָנוּ שָׁם, וְלֹא נִסְעוּ עַד עֶשְׂרִים בְּאִיר לַשָּׁנָה
הַבָּאָה.

כ"י! בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי • נִמְצְאָתָא אִתָּהּ אוֹמֵר: שָׁנִים עֶשֶׂר
חֹדֶשׁ חֲסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בַּחוּרֵב, שְׁהָרִי בְּרֹאשׁ-

יב וְנִטְלוּ בְּגֵי יִשְׂרָאֵל לְמִטְלֵיהוֹן מִמִּדְּבָרָא
דְּסִינֵי וְיִשְׂרָאֵל עֲנָנָא בְּמִדְּבָרָא דְּפֶאֶרֶן:

(יב) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְּבַר סִינַי וַיֵּשְׁבּוּ
הָעֲנָן בְּמִדְּבַר פֶּאֶרָן:

כ"י! לְמַסְעֵיהֶם • בְּמִשְׁפָּט הַמִּפְרָשׁ לְמַסַּע דְּגָלֵיהֶם, מִי רֹאשׁוֹן וְיָמֵי אַחֲרוֹן. בְּמִדְּבַר פֶּאֶרָן • קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה
בְּמִדְּבַר פֶּאֶרָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמַּסַּע זֶה.

כ"י! לְמַסְעֵיהֶם • בְּמִשְׁפָּט הַמִּפְרָשׁ לְמַסַּע דְּגָלֵיהֶם, מִי רֹאשׁוֹן וְיָמֵי אַחֲרוֹן. בְּמִדְּבַר פֶּאֶרָן • קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה
בְּמִדְּבַר פֶּאֶרָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמַּסַּע זֶה.

יג וְנִטְלוּ בְּקִדְמִיתָא עַל מִימְרָא דִּי בִידָא
דְּמִשָּׂה:

(יג) וַיִּסְעוּ בְּרֹאשׁוֹנָה עַל־פִּי יְהוָה בִּידֵּי־מִשָּׁה:

יד וְנִטְל טַקִּס מִשְׁרִית בְּגֵי יְהוּדָה בְּקִדְמִיתָא
לְחִילֵיהוֹן וְעַל חִילָה נְחֻשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב:

(יד) וַיִּפֹּעַ דְּגַל מַחֲנֶה בְּנֵי־יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצִבְאָתָם
וְעַל־צִבְאֹו נְחֻשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

טו וְעַל חִילָא דְּשִׁבְטָא דְּבִנֵּי יִשְׁשַׁכָּר נְתַנְאֵל
בַּר צוּעֵר:

(טו) וְעַל־צִבְאָא מִטָּה בְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעֵר:

טז וְעַל חִילָא דְּשִׁבְטָא דְּבִנֵּי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בַּר
חִלּוֹן:

(טז) וְעַל־צִבְאָא מִטָּה בְּנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן־חִלּוֹן:

יז וּמִתְפָּרַק מִשְׁכָּנָא וְנִטְלִין בְּגֵי גֵרְשׁוֹן וּבְגֵי
מִרְרִי נָטְלִי מִשְׁכָּנָא:

(יז) וַהֲוִירַד הַמִּשְׁכָּן וַיִּסְעוּ בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מִרְרִי נִשְׁאִי
הַמִּשְׁכָּן:

בְּעִגְלוֹת, וְהָאֲרוֹן וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מִשָּׁא בְּנֵי קֹהַת
עוֹמְדִים מְכַסִּין וְנִתּוּנִין עַל הַמוֹטוֹת עַד שֶׁנִּסְעָה דְּגָל
מַחֲנֶה רְאוּבֵן, וְאַחֲרֵי־כֵן "וַיִּסְעוּ הַקֹּהֲתִים".

כ"י! וַהֲוִירַד הַמִּשְׁכָּן • כִּיּוֹן שֶׁנִּסְעָה דְּגָל יְהוּדָה, נִכְנָסוּ
אַהֲרֹן וּבְנָיו וּפָרָקוּ אֶת הַפָּרֻכָּת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת הָאֲרוֹן,
שֶׁנֹּאמֵר (במדבר ד'): "וַיָּבֹא אַהֲרֹן וּבְנָיו בְּנִסְעֵה הַמַּחֲנֶה",
וּבְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מִרְרִי פוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּעִנְיֵן הַזֶּה, כִּי אַחֲרֵי נִסְעֵה דְּגָל יְהוּדָה
יִתְחִילוּ בִּפְרוּק הַמִּשְׁכָּן, וְיִתְחַלֵּל פְּרוּקוֹ
שֶׁיָּבֹא אַהֲרֹן וּבְנָיו וַהֲוִירֵדוּ אֶת פָּרֻכַּת
הַמִּסָּפָה, וְהוּא שֶׁנֹּאמֵר (לעיל ד) וַיָּבֹא אַהֲרֹן
וּבְנָיו בְּנִסְעֵה הַמַּחֲנֶה וַהֲוִירֵדוּ וְגו', כְּלוּמַר
בְּנִסְעֵה הַמַּחֲנֶה הִרְאִישׁוֹן, וְכֹאשֶׁר יִשְׁלִימוּ
לְכִסּוֹת הָאֲרוֹן וְכָל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מִשָּׁא

שֶׁגַּם בְּלִכְתָּם בְּדֶרֶךְ יִלְךְ הַנָּשִׂיא בְּרֹאשׁ
צִבְאֹו שִׁיעֲשׂוּ מִצְוֹתוֹ וַיֵּשְׁבּוּ בְּמִלְכָּה
בְּגִדוֹד וְלֹא יִלְכוּ בְּצֹאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם
רֹעֶה, וְלֹא שִׁמְנוּ לָהֶם אֶחָד לָזֶה
כֹּאשֶׁר יַעֲשׂוּ מִשׁוּחַ מִלְחָמָה: תורה טו
(יז) וַהֲוִירַד הַמִּשְׁכָּן וַיִּסְעוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
וּבְנֵי מִרְרִי. מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּבִים

(יז) וְעַל צִבְאֹו נְחֻשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב.
לֹא יִדְעִיתִי לָמָּה יִזְכִּיר בְּכָאן שֵׁם
נָשִׂיאֵי הַדְּגָלִים, שֶׁבְּכָר הַזֶּכֶּר זֶה. וְאִם
תֹּאמַר לְרִמּוֹז כִּי הָיוּ חַיִּים, כְּבָר נִרְמַז
זֶה בְּפָרֻשַׁת הַדְּגָלִים (לעיל ב ג) כִּי מִיּוֹם
הַמָּוֶן וְעַד עַתָּה הַמַּסַּע לֹא מָת אֶחָד
מִכָּל הַפָּקִידִים. אוֹלֵי בָּא הַכְּתוּב לומר,

(יח) וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצַבְאָתָם וְעַל־צִבְאוֹ
אֲלִיצוֹר בֶּן־שִׁדְיָאוֹר:

(יט) וְעַל־צִבְא מַטֵּה בִנְיָ שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישַׁדִי:

(כ) וְעַל־צִבְא מַטֵּה בְנֵי־גַד אֶלִּיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

(כא) וְנָסַעוּ הַקְּהָתִים נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וַהֲקִימוּ אֶת־
הַמִּשְׁכָּן עַד־בָּאָם:

כ"י – נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ • נושאי דברים המקדשים.
וַהֲקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן • בני גרשון ובני מררי, שהיו
קודמים להם מסע שני דגלים, היו מקימין את
הַמִּשְׁכָּן כְּשֶׁהָיָה הָעֵנָן שׁוֹכֵן, וְסִימָן הַחֲנִיכָה נִרְאָה בְּדָגַל
מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. וְהָם חֹנִיכִים, וְעֵדִין בְּנֵי קֹהֵת בָּאִים
מֵאַחֲרֵיהֶם עִם שְׁנֵי דָגָלִים הָאֲחֵרוֹנִים, הָיוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן

(כב) וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצַבְאָתָם וְעַל־
צִבְאוֹ אֲלִישַׁמֶּע בֶּן־עֲמִיהוֹד:

(כג) וְעַל־צִבְא מַטֵּה בִנְיָ מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוֹר:

(כד) וְעַל־צִבְא מַטֵּה בִנְיָ בְּנִימִן אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעוֹנִי:

(כה) וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מֵאִסָּף לְכָל־הַמַּחֲנֶה
לְצַבְאָתָם וְעַל־צִבְאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדִי:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶפְרַיִם מִיָּד נִכְנְסוּ בְּנֵי קֹהֵת וּפָרְקוּ אֶת
הַמִּקְדָּשׁ וְטָעְנוּהוּ בִּכְתָף, שְׁנָאֲמַר (לעיל ד'
טו) וְכָלֶּה אֶהְרֹן וּבְנָיו וְגו':
וְשָׂמָא כֶּף פְּרוּשָׁה, תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ
לְנֹסַע דָּגַל רְאוּבֵן וּמִיָּד מִקְדֵּימִין
בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי וּפָרְקוּ הַמִּשְׁכָּן
וְנָסַעוּ קֶדֶם בְּנֵי רְאוּבֵן, וְכֵן תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ
וְתִקְעוּ שִׁיסַע דָּגַל אֶפְרַיִם וּמִקְדֵּימִים
בְּנֵי קֹהֵת וְטוֹעֲנִין כָּלִי הַקֹּדֶשׁ עַל
כְּתֻפֵּיהֶם וְנוֹסְעִים קֶדֶם בְּנֵי אֶפְרַיִם.
לְמַדּוּ עַל נְסִיעַת הַלָּוִיִּם שֶׁהָיוּ בְּתֻקְעוֹת
וְתִכְף לָהֶם נְסִיעַת הַדָּגַל
שְׁאֲחֲרִייהֶם: תורה יח

אָבֵל בְּבִרְיָתָא שֶׁל מְלָאכְתָּהּ הַמִּשְׁכָּן (פירק'
יא) רִאִיתִי כָּל־שׁוֹן הָיָה: תִּקְעוּ
וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ וְנָסַע דָּגַל שֶׁל יְהוּדָה
תִּחְלָה, שְׁנָאֲמַר (פסוק יד) וְיִסַּע דָּגַל מַחֲנֵה
בְּנֵי יְהוּדָה בְּרֹאשְׁנָה, נִכְנְסוּ בְּנֵי אֶהְרֹן
וּפָרְקוּ אֶת הַפֶּרֶכֶת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת הָאֶרֶץ,
שְׁנָאֲמַר (לעיל ד' ה) וְכֵן אֶהְרֹן וּבְנָיו בְּנֹסַע
הַמַּחֲנֵה וְגו', תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ וְנָסַע
דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, מִיָּד נִכְנְסוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
וּבְנֵי מְרָרִי וּפָרְקוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְטָעְנוּ
אוֹתוֹ בְּעִגְלוֹת וְהִעֲמִידוּהוּ עַד בָּא בְּנֵי
קֹהֵת, שְׁנָאֲמַר (פסוק כא) וְנָסַעוּ הַקְּהָתִים
נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וַהֲקִימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד
בּוֹאָם, תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ וְנָסַע דָּגַל

בְּנֵי קֹהֵת יוֹרִידוּ הַלָּוִיִּם הַמִּשְׁכָּן כָּל־
וְיִטְעְנוּ עַל הָעִגְלוֹת וְיִסַּעוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
וּבְנֵי מְרָרִי אַחֲרֵי דָגַל יְהוּדָה, וְהָאֶרֶץ
וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ עוֹמְדִים מְכוּסִּים וְנִתְּנִים
עַל הַמוֹטוֹת עַד שֶׁנָּסַע דָּגַל רְאוּבֵן:
וְיִתְּנָה פְרוֹשׁ וְנָסַע אֶהֱל מוֹעֵד מַחֲנֵה
הַלָּוִיִּם בְּתוֹף הַמַּחֲנוֹת (לעיל ב' יח),
שִׁיסַע אֶהֱל מוֹעֵד וְכָל מַחֲנֵה הַלָּוִיִּם
בְּתוֹף הַמַּחֲנוֹת הַנִּזְכָּרוֹת, כִּי הִגְרִשׁוּנִים
וְהִמְקִירִים נֹסְעִים בֵּין דָּגַל יְהוּדָה לְדָגַל
רְאוּבֵן, וְהַקְּהָתִים נֹסְעִים בֵּין דָּגַל
רְאוּבֵן לְדָגַל אֶפְרַיִם כְּאִשְׁרֵי פֶרֶשׁ עוֹד,
וְיִזְכִּיר הַטֵּעַם שֶׁיְקִימוּ הַמִּשְׁכָּן טָרָם
בּוֹאָם (פסוק כא):

שיעור יומי ליום חמישי י' סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – י – פרשת בהעלותך צה

אֶתִּיא כְּמָאן דָּאָמַר: כְּתִיבָה הָיוּ מְהֻלְכִין, וּמִפִּיק לָהּ מִן
(במדבר ב): "כִּפְאֲשֵׁר יִחְנּוּ בֶן יִסְעוּ". וְאִית דָּאָמַרִי: כְּקוֹרָה
הָיוּ מְהֻלְכִין, וּמִפִּיק לָהּ מִן "מִאֲסַף לְכָל-הַמִּחֲנֶה".

כִּי־מִאֲסַף לְכָל-הַמִּחֲנֶה • תִּלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי: לְפִי
שְׁהִיָּה שְׂבָטוֹ שֶׁל דָּן מְרַבָּה בְּאוֹכְלוֹסִין, הָיָה נוֹסֵעַ
בְּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שְׁהִיָּה מֵאֲבָד דְּבָר הָיָה מַחְזִירוֹ לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 103)

לְאָבָד אוֹתוֹ. בְּמִחְנוֹת שְׂעָעְדוֹ בְּרָאשׁ, קְרוּבִים לְמִשְׁכָּן, עֲלוּל
לְהִיּוֹת אֲבוֹד ה"מָה"; אִךְ בְּמִחְנֶה דָּן, שְׂעָעְד בְּסוּף, בְּחִינַת
רָגֶל – ה"מָה" שֶׁלֶם. וְלֹא זֶה בְּלִבְד, אֲלָא שְׁמִשְׁבִּים אוֹתוֹ
לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְכָל מִי שְׁהִיָּה מֵאֲבָד דְּבָר הָיָה מַחְזִירוֹ לוֹ (רש"י י כה)
אָמְרוּ רַז"ל "אִיזְהוּ שׁוּטָה, זֶה הַמֵּאֲבָד כָּל מָה שְׁנוֹתְנִים לוֹ".
כְּלוּמַר: לְכָל יְהוּדִי נִתֵּן מִלְּמַעַל ה"מָה", בְּטוֹל לְאֻלְקוֹת, אִךְ
בְּגִלְל הַיָּצֵר הַרַע, ה"מָלֶךְ זְמַן וְכִסִּיל" (שׁוּטָה), עֲלוּל הוּא

כּוֹנֵעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי אֲשֵׁר פִּגְעִיָּאל
בְּר עֶכְרָן:

(כו) וְעַל-צִבְאָה מִטָּה בְּנֵי אֲשֵׁר פִּגְעִיָּאל בְּר־עֶכְרָן:

כּוֹנֵעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע
בְּר עֵינָן:

(כו) וְעַל-צִבְאָה מִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בְּר־עֵינָן:

כַּח אֵלִין מְטוֹלָנִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחִילִיהוֹן
וְנָטְלוּ:

(כח) אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְצִבְאָתָם וַיִּסְעוּ:

כִּי־אֵלֶּה מִסְעֵי • זֶה סֵדֶר מִסְעֵיהֶם. וַיִּסְעוּ • בַּיּוֹם הַהוּא נָסְעוּ.

כַּס וְאָמַר מֹשֶׁה לְחֻבֵּב בְּר רַעוּאֵל מְדִינָאָה
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה נָטְלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי
אָמַר יְיָ יִתְה אֲתָן לְכוּן אִיתָא עֲמָנָא וְנוֹטִיב
לָךְ אַרִי יְיָ מְלִיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֻבֵּב בְּר־רַעוּאֵל הַמְדִּינִי חֲתָן
מֹשֶׁה נֹסְעִים • אֲנַחְנוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
אֲתוּ אֲתָן לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטְבַּנוּ לָךְ כִּי־יִהְיֶה
דְּבִר־טוֹב עַל-יִשְׂרָאֵל:

(ספרי) מִיד – עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנָסִין לְאַרְץ; שְׁבַמְסַע
זֶה הָרָאשׁוֹן נָסְעוּ עַל-מִנַּת לְהַכְנִס לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֲלָא
שְׁחַטָּאוּ ב"מִתְאַוְנִים". וּמִפְּנֵי מָה שִׁתַּף מֹשֶׁה עֲצָמוֹ
עִמָּהֶם? שְׂעָדִין לֹא נִגְזְרָה גְזֻרָה עָלָיו, וְכִסְבוֹר שֶׁהוּא
נִכְנָס.

כִּי־חֻבֵּב • (ספרי) הוּא יִתְרוֹ, שְׁנֶאֱמַר (שׁוּפְטִים ד): "מִבְּנֵי
חֻבֵּב חוֹתָן מֹשֶׁה". וְמָה תִּלְמוּד־לוֹמַר (שְׁמוֹת ב):
"וַתְּבַאנָה אֶל-רַעוּאֵל אֲבִיהֶן"? מִלְּמַד, שֶׁהִתְיַנְקוּת
קוֹרִין לְאַבִּי אֲבִיהֶן "אָבָא", וְשְׁמוֹת הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ:
יִתֵּר – עַל שֵׁם שְׁיִתֵּר פְּרִשָּׁה אַחַת בַּתוֹרָה, חוֹבֵב – עַל
שֶׁחֻבֵּב אֶת הַתּוֹרָה וְכו'. נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל-הַמָּקוֹם •

לְוֹאֲמַר לָהּ לֹא אֲזַל אֶלְהֵן לְאַרְעֵי וּלְיִלְדוּתֵי
אֲזַל:

(ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ כִּי אִם-אֶל-אַרְצִי וְאֶל-
מוֹלְדֹתֵי אֵלֶיךָ:

כִּי־אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מוֹלְדֹתֵי • (ספרי) אִם בְּשָׁבִיל נָכְסִי, אִם בְּשָׁבִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נָטִיב לָךְ, רִמּוֹ לְתַת לוֹ אַחֲזָה בְּאַרְץ
טוֹבָה בְּשָׂכְרוֹ עַל טְרַחוֹ וְעֲזָרָתוֹ אֲשֶׁר
יַעֲזֹרֶם בְּכַבּוּשׁ הָאָרֶץ. וְעַל דַּעְתִּי כִּי
נִתְרַצָּה אֵלָיו בְּזֶה וְעָשָׂה בֶן כְּאֲשֶׁר
הִזְכַּרְתִּי שָׁם (שְׁמוֹת יח א), וְכִךְ אָמְרוּ
בִּירוּשָׁלַיִם (בְּכּוֹרִים פ"א ה"ד) בְּנֵי קִינֵי חוֹתָן
מֹשֶׁה מְבִיאִין וְקוֹרִין, דְּכְתִיב לָכֶה אֲתָנוּ
וְהַטְבַּנוּ לָךְ: תּוֹרָה ל

וּבְגָדִים וְצֶאֱן וּבִקְרָ וְלֹא תִהְיֶה לוֹ נִחְלָה
בְּתוֹכָם, וְעַל כֵּן לֹא הָיָה חֲפִץ, וְעָנָה כִּי
אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלְדֹתֵי אֵלֶיךָ, כִּי שָׁם
לִי נִחְלָה וְנִכְסִים וְכְבוֹד. אִזּוֹ אָמַר לוֹ
מֹשֶׁה אֵל נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ, כִּי מִדַּעְתְּךָ
הַמְדַּבֵּר, תִּהְיֶה לָנוּ לְעֵינִים בְּכַבּוּשׁ
הָאָרְצוֹת וְתוֹרְנוּ הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלָה בָּהּ,
וּמִכָּל הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' לָנוּ

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֻבֵּב. כְּבָר פְּרִשְׁתִּי
(שְׁמוֹת ב טו) כִּי חוֹבֵב שֵׁם חֲדָשׁ
שֶׁקָּרָאוּ לִיתְרוֹ כְּאֲשֶׁר שָׁב לְתוֹרַת
יִשְׂרָאֵל, כִּי זֶה דֶּרֶךְ כָּל הַמִּתְגַּדֵּר כִּי
לַעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם אֲחֵר:
וְהִנֵּה מֹשֶׁה חָלָה פָּנָיו לְלַכַּת עִמָּהֶם
וְאָמַר לוֹ סִתָּם וְהַטְבַּנוּ לָךְ, וְהוּא
חֻשֵּׁב שִׁיתָנוּ לוֹ מִן הַשֶּׁלֶל בְּסָף וְהִבָּה

(לא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי תַעֲזֹב אֶתְּנוּ כִּי עַל־כֵּן יִדְעַתְּ חֲנֻתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינִים:

לא ואמר לא כען תשובוק יתנא ארי על כן ידעת בד הוינא שרן במדברא וגבורן דאתעבידן לנא חזיתא בעיניך:

על-כן לא-נתתיה לשלח בני" (שם יח): "כי-על-כן עברתם" (שם יט): "כי על-כן באו" (שם לג): "כי על-כן ראיתי פניך". והיית לנו לעינים. לשון עבר, פתרגומו. דבר אחר, לשון עתיד: כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו, תהיה מאיר עינינו. דבר אחר: שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שנאמר (דברים י'): "ואהבתם את-הגור".

כ"י אֱלֹהֵי תַעֲזֹב. אין "נא" אלא לשון בקשה, שלא יאמרו: לא נתגיר יתרו מחבה; סבור היה שיש לגרים חלק בארץ, עכשו שראה שאין להם חלק, הניחם והלך לו. כי על-כן ידעת חננתנו במדבר. כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חננתנו במדבר, וראית נסים וגבורות שנעשו לנו. כי על-כן ידעת. כמו: על אשר ידעת, כמו (בראשית לח): "כי-

(לב) וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְּבֹנוּ לָךְ:

לב ויהי כן יתלך עמנו ויהי הטוב ההוא אשר ייטיב יי הוה עמנו והטבנו לך:

המקדש בקלקו הוא יטלנו, ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו, ליונדב בן רכב, שנאמר: "ובני קיני חתן משה עליו מעיר התמרים וגו'" (שופטים א).

כ"י וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וגו'. מה טובה היטיבו לו? אמרו: כשהיו ישראל מחלקין את הארץ, היה דשנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, והניחוהו מלחלק; אמרו: מי שיבנה בית

(לג) וַיִּסְעוּ מֵהָרַיְהוּה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּרִית־יְהוָה נִסַּע לַפְּנִימָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹרָהּ לָהֶם מְנוּחָה:

לג ונסעו מהר יהוה דרך שלשת ימים ברית-יהוה נסע לפנימה דרך שלשת ימים לתורה להם מנוחה:

שְׁלֹשֶׁת יָמִים • (ספרי. כ"ב יד) זֶה הָאָרֶז הַיּוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה וְכו' שְׂכָרֵי לוחות מנחים, ומקדים לפנייהם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַתָּנִין לָהֶם מְקוֹם חֲנִיָּה.

כ"י דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים • מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש-ברוך-הוא חפץ להכניסם לארץ מיד. וארון ברית-ה' נסע לפנייהם דֶּרֶךְ

(לד) וַעֲנֵן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן־הַמִּחֲנֶה: ׀

לד וענן יהוה עליהם יומם בנסעם מן-המחנה: ׀

את הנמוך והורג נחשים ועקרבים. מן המחנה. ממקום חנייתו.

כ"י וַעֲנֵן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם • שבועה עננים כתובים במסעיהם: ארבעה מארבע רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפנייהם, מנמיך את הגבה ומגביה

♦ יום שישי י"א סיון ♦

ז נ הופת (לה) וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה וַיְהוֹה וַיַּפְּצוּ אֲבִיבֵי וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאוֹיָם מִפְּנֵי:

ז נ הופת (לה) ויהי בנסעי הארץ ואמר משה קומה ויהוה ויפצו אביבי וינסו משנאוי מפני:

כדי להפסיק בין פרענות לפרענות וכו', כדאיתא ב'כל כתבי הקדש' (שבת קטז). קומה ה' • לפי שהיה

כ"י וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶז • עשה לו סימניות מלפניו ומלאחרי, לומר שאין זה מקומו; ולמה נכתב כאן?

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וזה טעם לתור להם מנוחה, ובשכן הענן הקימו המושכן והביאו שם הארון. ולא נתפרש אם הלכו גם בליקל: תורה ל-

אחרי הענן לפני העם, ולא שכן במקום עד יום השלישי בערב ששכן הענן במדבר פארן, ושם מקום טוב לחנותם,

(לג) וַיִּסְעוּ מֵהָרַיְהוּה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. על דרך הפשט, נסע הענן והלך לפנייהם שלשת ימים, והארון הולך

מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים, היה משה אומר: עמד והמתן לנו ואל תתרחק יותר. (תנחומא בריקתל) • ויפצו איביה • המכנסין. וינסו משנאי • אלו הרודפים. משנאי, אלו שונאי ישראל, שכל השונא

את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהילים פג): "ומשנאיך נשאו ראש", ומי הם? "על-עמך יערימו סוד".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמוד 80)

"ויפצו איביה" – שם הוי'; בכתובים נמשך הדבר למטה יותר, שם אלקים, שהוא שרש ומקור העולם של העולם; ובתורה שבעל פה נמשך הדבר לתוך העולם העולם עצמו.

שונא את מי שאמר והיה העולם (רש"י י, לה) נאמר בתהלים "יקום אלקים ויפצו איביו". הרי שבחמש נאמר שם הוי'; בכתובים נאמר שם אלקים; וברש"י – מי שאמר והיה העולם. ויש לבאר: בחמש מאיר השרש של

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שונאי ישראל – שונאי הקב"ה

אף אם כן, איך יתכן כלל מציאות של "שונאי ה'" חס-ושלום, הרי אם מאמין הוא בקב"ה, וב"מי שאמר והיה העולם", יודע ממילא שכל חיותו וקיומו מגיעים מהקב"ה, ואיך שייך שתהיה לו שונאה חס-ושלום להשם-יתברך? ולכן מפרש רש"י שאכן לא מדבר כאן על שונאי הקב"ה בעצמו, דהוה דבר שאי-אפשר להיות כלל, כ"אם על שונאי ישראל, ו"כל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם". וק"ל. (ועי' במקור הדברים ב'לקוטי שיחות', שבאר מדוע לא פירש כן רש"י גם על "ויפצו איביה" שלפני זה).

וינסו משנאי מפני: אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם (י, לה. ובפרש"י) יש לעי', מדוע הוציא רש"י את הכתוב מפשוטו, ופירש "משנאי" על שונאי ישראל, הרי יש לומר בפשטות דקאי על שונאי הקדוש-ברוך-הוא? ויש לבאר בזה, דהנה פשוט שלא מדבר כאן על מי שאינו מאמין בקדוש-ברוך-הוא, כי אם אינו מאמין כלל בקדוש-ברוך-הוא, איך אפשר שישנא אותו? ועל-כרחי שמאמין הוא בקדוש-ברוך-הוא.

לוי ובמשרוהי אמר תוב יי שרי ביקרך בגו רבות אלפני דישראל:

(לו) ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: ז נ הופכה פ

מגיד, שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות.

כ"י • שובה ה' • מנחם תרגמו לשון מרגוע, וכן (ישעיהו ב): "בשובה ונחת תושעון". רבבות אלפי ישראל •

א והיה עמא פד מסתקפין ביש קדם יי ושמיע קדם יי ותקף רגזה ודלקת בהון אשתא מן קדם יי ושציאת בסנפי משריתא:

יא (א) ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער-רבם אש יהוה ותאכל בקצה המחנה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אכל ענין המדרש הזה מצינו אותו באגדה, שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצוות, וזהו ויסעו מהר ה', שהיה מחשבתם להסיע עצמן משם מפני שהוא הר ה' וזהו פרענות ראשונה. והפסיק, שלא יהיו שלש פרעניות סמוכות זו לזו ונמצאו מחזקים בפרענות. וקרא החטא "פרענות" אף על פי שלא ארע להם ממנו פרענות. ושמא אלמלא חטאם זה היה מכניסם לארץ מיד: תורה לו

(לה) ויהי בנסע הארץ. עשה לו סימן מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו. ולמה כתב כאן, כדי להפסיק בין פרענות לפרענות, בדאייתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז), לשון רש"י. ולא פירש לנו הרב מה הפרענות הוא שהצריך להפסיק בה, כי לא נזכר כאן בכתוב פרענות קדם ויהי בנסע הארון: ולשון הגמרא שם, פרענות שניה ויהי העם כמתאננים (ולחן יא א), פרענות ראשונה דכתוב ויסעו מהר ה' (פסוק לג), ואמר רבי חנינא מלמד שסרו

(י) : "כִּי תֵאָנֶה הוּא-מִבְּקֶשׁ". רַע בְּאֲזְנֵי ה' • תֹּאנֶה שֶׁהִיא רַעָה בְּאֲזְנֵי ה', שְׂמִתְכֹּנִים שֶׁתְּבוֹא בְּאֲזְנֵי וְיִקְנִיט. אָמְרוּ: "אִי לָנוּ, כִּמְהָ לְבִטְנֵנוּ בְּדֶרֶךְ הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שְׁלֹא נִחְנוּ מֵעֲנוּי הַדֶּרֶךְ". וַיַּחַר אָפּוֹ • אֲנִי הֵייתִי מִתְכֹּנֶן לְטוֹבְתְּכֶם, שֶׁתִּכְנְסוּ לְאַרְץ מִיָּד. בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה • בְּמִקְצֵין שְׂבָהֶם לְשִׁפְלוֹת, אֵלּוּ עָרַב רַב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מִנְסֵיָא אָמַר: בְּקִצֵּינִים שְׂבָהֶם וּבְגִדוּלִים.

כ"י • וַיְהִי הָעֵם כְּמִתְאַנְנִים • אין "הָעֵם" אֵלָּא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אָמַר (שמות י'): "מָה אֶעֱשֶׂה לָּעַם הַזֶּה". וְאָמַר (ירמיה ג'): "הָעֵם הָרַע הַזֶּה". וּכְשֶׁהֵם בְּשָׂרִים, קְרוּאִים: "עַמִּי", שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה'): "שְׁלַח אֶת עַמִּי" (מִיכָה נ): "עַמִּי מָה-עֲשִׂיתִי לָךְ". כְּמִתְאַנְנִים • אין 'מִתְאַנְנִים' אֵלָּא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מְבַקְשִׁים עֲלִילָה הַאִיף לְפָרֶשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אָמַר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים

(ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

הָאֵשׁ • (שם) שִׁקְעָה בְּמִקְוֵה בְּאַרְץ, שְׂאֵלּוּ חֲזָרָה לְאַחַת הַרוּחוֹת – הֵייתָה מְקַפֶּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ הָרוֹחַ.

כ"י • וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה • (ספרי) מָשַׁל לְמִלָּךְ בְּשֶׁר-יָדָם שֶׁכַּעַס עַל בְּנוֹ, וְהִלָּךְ הֵבִין אֶצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֵא וּבְקֶשׁ עָלִי מֵאַבָּא. וַתִּשְׁקַע

ג' וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה בִּי-בִעָרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה:

(ג) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה בִּי-בִעָרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה:

ד' וַיַּעֲרֹכְרֵכִין דִּי בִינְהוֹן שְׂאִילוֹ שְׂאֵלְתָא וְתִבּוּ וַיְכּוּ אָף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ מִן יִיכְלִנָּא בְּשׂוֹר:

(ד) וְהָאִסְפָּסְף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּ תֵּאוּה וַיִּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בְּשׂוֹר:

וַיֵּצֵא וַיְבָקֵר וְגו'". וְאִם תֹּאמַר: אֲכָלוּם, וְהִלֵּא בְּכִנְיֹסְתָם לְאַרְץ נֶאֱמַר (במדבר לב'): "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגו'", אֵלָּא שֶׁמְבַקְשִׁים עֲלִילָה.

כ"י • וְהָאִסְפָּסְף • אֵלּוּ עָרַב רַב שֶׁנֶּאֱסָפוּ עֲלֵיהֶם בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם. וַיִּשְׁבוּ • (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְבּוּ עִמָּהֶם. מִי יֵאָכְלֵנוּ בְּשׂוֹר • וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בְּשׂוֹר? וְהִלֵּא כָּבֹד נֶאֱמַר (שמות יב'): "וְגַם-עָרַב רַב עָלָה אִתָּם

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

הַמָּקוֹם קְבֻרוֹת הַתֵּאָנֶה: תוֹרָה ד' (ד) וְטַעַם וְהָאִסְפָּסְף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּ תֵּאוּה. שְׁלֹא הָיָה לָהֶם חֲסֹרֹן בְּמִדְבָּר, כִּי הָיָה לָהֶם הַמֶּן לְשׁוֹבַע וְהָיוּ עוֹשִׂים בּוֹ מִטְעָמִים שׁוֹנִים בְּטַעַם חֲשׁוֹב מֵאֹד בְּאֲשֶׁר יִסְפֹּר, אֲבָל הַמִּשְׁיֵלוֹ בְּנִפְשׁוֹתָם תֵּאָנֶה רַבָּה כְּמִתְאַוִּים לְאָכֹל הַפְּחִימִים וְהַעֲפָר וְהַמֵּאֲכָלִים הַנִּבְאָשִׁים: וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בְּשׂוֹר. כִּי לֹא הָיָה לְכָל הָעָם בְּשׂוֹר לְאָכֹל בְּכָל יוֹם, אִף עַל פִּי שְׂאֵכֵלּוֹ מִמֶּנּוּ פְעָמִים רַבּוֹת. וְהָיָה לְמִקְצֵתָם מִקְנֶה וְאָכְלוּ מִמֶּנּוּ הַגִּדּוּלִים, כְּמִנְהַג הַמִּתְחַנֵּן וּמִקּוֹמוֹת הַיּוֹקֵר. אֲבָל בְּיָדֵי אָמְרוּ (פסוק ה) וַיִּכְרְנוּ אֶת הַדֶּגֶה, כְּזוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת, כִּי לֹא אָכְלוּ דָגִים מִיּוֹם צֵאתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנֶּה: תוֹרָה ה'

הַחֲטָא. וְאָמַר "כְּמִתְאַנְנִים", כִּי הָיוּ מִדְּבָרִים בְּמֶר נִפְשָׁם בְּאֲשֶׁר יַעֲשׂוּ הַכּוֹאֲבִים. וְהָיָה רַע בְּעֵינֵי ה', שֶׁהָיָה לָהֶם לְלֶכֶת אַחֲרָיו בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵב מִרַב כָּל טוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם, וְהֵם הָיוּ בְּאֲנוּסִים וּמְכַרְחִין מִתְאַנְנִים וּמִתְרַעְמִים עַל עֲנִיָּתָם. וְלִכְרָ אָמַר בְּשִׁנְיָה (פסוק ד') וַיִּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הָיָה חֲטָאָם הִרְאִשׁוֹן לְהִתְרַעַם עַל חֲסֹרֹן הַנְּאוּתִיהֶם בְּמִדְבָּר, וַיִּשְׁוּבוּ עוֹד לַעֲשׂוֹת כְּעֵינֵן הַהוּא, וְלֹא לְקַחוּ מוֹסֵר עַל אֵשׁ הַשֵּׁם שֶׁבָּעָרָה בָּם: תוֹרָה ב' (ג) וְטַעַם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה. לְמָקוֹם אֲשֶׁר יִרְדֶּה בּוֹ הָאֵשׁ בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה קְרָאוּ כּוֹ. וְלֹא נִסְעוּ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, רַק בְּחִנְיָה הִהִיא הַתֵּאָוּ תֵּאָנֶה וְקִרְאוּ שֵׁם הָעִיר אוֹ

(א) וַיְהִי הָעֵם כְּמִתְאַנְנִים. אָמַר ר"א מִגִּזְרֵת אוֹן, וְכֵן מִחֲשׁוֹת אוֹנָה (ירמיה ד יח) שֶׁדְּבָרוֹ דְּבָרֵי אָנוּ. וְאֵינָנוּ נִכּוֹן, כִּי לְמָה יִכְסֶּה הַכְּתוּב עַל חֲטָאָם וְלֹא יִגִּידֵנוּ בְּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּכָל הַמִּקְוֹמוֹת: וְהַנִּכְוֵן בְּעֵינֵי, כִּי בְּאֲשֶׁר נִתְרַחֲקוּ מִהָרָ סִינֵי שֶׁהָיָה קְרוֹב לְיִשׁוּבָם, וּבָאוּ בְּתוֹךְ הַמִּדְבָּר הַגִּדּוּל וְהַנּוֹרָא בְּמִסַּע הִרְאִשׁוֹן הָיוּ מִצְטָעֲרִים בְּעֶצְמָם לֹאמַר מָה נַעֲשֶׂה, וְאִיךְ נִחְיֶה בְּמִדְבָּר הַזֶּה, וּמָה נֵאָכֹל וּמָה נִשְׁתֶּה, וְאִיךְ נִסְבֵּל הַעֲמֵל וְהָעֲנוּי וְנִתִּי נִצָּא מִמֶּנּוּ, מִלְּשׁוֹן מָה יִתְאַוֵּן אָדָם חִי גָבֵר עַל חֲטָאֵיו (איכה ג לט), שֶׁהוּא לְשׁוֹן כּוֹאֵב וּמִצְטָעֵר עַל עֲצָמוֹ, וְכֵן בֶּן אוֹנִי (בראשית יח יח) בֶּן צַעֲרִי, וְאָנוּ הַדִּיגִים וְאָכְלוּ (ישעיה יט ח): וְכַאֲשֶׁר אָמַר הַכְּתוּב כִּי הָיוּ כּוֹאֲבִים וּמִצְטָעֲרִים כְּכֹר הַיּוֹכֵר וְסִפֵּר

(ה) וְזָכְרָנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמִּצְרִים חֲנָם אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֶבְטָחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבָּצִלִּים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

הַדִּבְרִין אֲנִינָא יְת נִנְיָא דְהוּנָא אֶכְלִין בַּמִּצְרִים מִגֵּן יְת בּוּצִינָא וְיֵת אֶבְטִיחָא וְכִרְתִּי וּבּוּצְלִי וְתוּמִי:

חוץ מאלו? מפני שהם קשים למניקות. אומרים לאשה: אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק. משל למלך כו' פדאיאת ב'ספרי'. הקשאים הם קוקומברו"ש (גורקען) בלעז. אבטחים • בורק"ש. החציר • פרישין פוריל"ש (לויך), ותרגומו "ית בוצינא" וכו'.

כ"י אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמִּצְרִים חֲנָם • אם תאמר שִׁמְצָרִים נִוְתָּנִים לָהֶם דָּגִים חֲנָם, וְהָלֹא כָּבֶד נֶאֱמַר (שמות ה'): "וְתָבֵן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם". אם תָּבֵן לֹא הָיוּ נִוְתָּנִים לָהֶם חֲנָם, דָּגִים הָיוּ נִוְתָּנִים לָהֶם חֲנָם? וּמָהוּ אוֹמֵר "חֲנָם"? חֲנָם מִן הַמִּצְוֹת (ספרי). אֶת הַקִּשְׁאִים • אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה הָמָן מִשְׁתַּנֶּה לְכָל דָּבָר,

(ו) וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל בְּלָתִי אֶל־הֶמָּן עֵינֵינוּ: כ"י אֶל־הֶמָּן עֵינֵינוּ • מִן בִּשְׁחַר, מִן בְּעָרָב.

(ז) וְהָמָן פּוֹרֵעַ־גֹּד הוּא וְעֵינוּ בְּעֵין הַבְּדִלְחָ: זומנא כבר זרע גדא הוא וְחִזּוּהָ כְחִזּוּ בְדִלְחָא:

כ"י וְהָמָן פּוֹרֵעַ־גֹּד • מִי שָׁאֵמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בְּלָתִי אֶל־הֶמָּן עֵינֵינוּ", וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא הַכְּתִיב בַּתּוֹרָה: "וְהָמָן פּוֹרֵעַ־גֹּד וְגו'".

(ח) שְׁטוֹ הָעָם וְלִקְטוּ וְיִטְחֲנוּ בְּרִיחִים אֹדְכוֹ בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלֹ בַּפִּרְוֹר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ בְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן:

ח שְׁטִיטִין עֲמָא וְלִקְטִין דְּצָבִי טְחִין בְּרִיחָא אֹדְכוֹ דְּצָבִי דְּאִיף בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלִין לָהּ בַּקִּדְרָא וְעֲבָדִין יְתָה גְרִינֶץ וְהָיָה טַעְמָה בְּטַעַם דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא:

כ"י שְׁטוֹ • אֵין "שְׁטִיט" אֵלֶּא לֶשׁוֹן טִיּוֹל אִישׁבְנִי"ר, בְּלֹא עֲמָל. וְיִטְחֲנוּ בְּרִיחִים וְגו' • לֹא יִרְדּוּ בְּרִיחִים וְלֹא בַּקִּדְרָה וְלֹא בַּמִּדְבָּה, אֵלֶּא מִשְׁתַּנֶּה הָיָה טַעְמוֹ לְנִטְחָנִין וְלִנְדוּכִין וְלִמְבַּשְׁלִין. בַּפִּרְוֹר • קִנְדֵּרָה. לֶשֶׁד

הַשָּׁמֶן • לַחֲלוּת שֶׁל שָׁמֶן, כֶּף פֶּרֶשׁוֹ דּוֹנֵשׁ. וְדוּמָה לוֹ: (תהילים לב): "נִהַפֵּף לִשְׂדֵי בַּחֲרֹבֵי קִיץ", וְהִלְכֵּם־יִסוֹד — נִהַפֵּף לַחֲלוּתֵי בַּחֲרֹבֵי קִיץ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֶּרֶשׁוּהוּ (ספרי) לֶשׁוֹן שְׂדִים, אֵף אֵין עֵנִין שְׂדִים אֵאֵל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְאָמְרוּ בְּלָתִי אֶל הֶמָּן עֵינֵינוּ, שָׁאֵפְלוּ הַמּוֹזֵן אֲשֶׁר אָנוּ חַיִּים בּוֹ אֵינְנוּ בְּיָדֵינוּ שֶׁתִּהְיֶה נִפְשָׁנוּ דִּשְׁנָה וּשְׁבָעָה בּוֹ, אֶבֶל נִתְאַוָּה לוֹ וְנִשָּׂא עֵינֵינוּ אֵלָיו בְּכָל עֵת כִּי בְּאוֹלֵי יָבֵא לָנוּ, וְהָיָה אֵין כָּל בְּלָתִי תוֹחֶלֶת הֶמָּן. אָמְרוּ הַמֶּשֶׁל הִדְרִיעַ (יומא ע"א), אֵינוּ דוֹמָה מִי שֵׁנִשׁ לוֹ פֶּת בְּסֵלֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ פֶּת בְּסֵלֹ. וְסִפְרֵי הַכְּתוּב כִּמְהָ מַעֲלוֹת בָּמָן, וְאָמַר שִׁטְעָמוּ בְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן, לְהַגִּיד כִּי נֶפֶשׁ אוֹכְלִיו לֹא תִיבֹשׁ, כִּי הוּא וְלַחֲלָלֹת וְיִרְרוּהָ וְתִהְיֶה נֶפֶשׁ אוֹכְלִיו כֶּגֶן רְוָה וּכְמוֹצָא מִיָּם: תורה ו

וְהָיוּ אוֹכְלִין מִן הַיִּרְקוֹת וְאֵין מִכְלִים דְּבָר כְּמִנְהַג עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ, וְנִוְתָּנִים לָהֶם עַל שִׁפְתֵי הַיָּאֹר מִמִּנְתֵּי הַמֶּלֶךְ דָּגִים קִטְנִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם דָּמִים בַּמִּצְרִים, כְּאֲשֶׁר פֶּרֶשְׁתִּי בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת א. וְזֹאת תְּלוּנֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא תְלוּנֶת הָאֶסְפָּסוּף. וְהָיָה הָיוּ מִתְאַוְּנִים עַל מִשָּׁה, וְצוּעָקִים עָלָיו "תִּנָּה לָנוּ בִּשְׁר נֹאכַלָּה", כְּאֲשֶׁר יִזְכִּיר (בפסוק יא): תורה ו (ו) וְטַעַם נִפְשָׁנוּ יִבְשֶׁה, שְׁנִתְחַמֵּם טַעַם מֵרֵב הַתְּאוּוֹת וְיִבְשֶׁה לָהּ, כְּדִבְרֵי אוֹנְקֵלוֹס. אוֹ נִפְשָׁנוּ יִבְשֶׁה כִּי אֵין לָהּ כָּל לַחֲלָלֹת אוֹתָהּ, כִּי הַמֶּאֱכָל מוֹלִיד הַלְחוֹת בְּגוֹף וְיִשֵּׁב הַנֶּפֶשׁ רְוָה.

(ה) וְטַעַם אֲשֶׁר נֹאכַל בַּמִּצְרִים חֲנָם. לְפִי פְשׁוּטוֹ, כִּי הָיוּ הַדִּיגִים הַמִּצְרִים מַעֲבִידִין אוֹתָן לְמִשְׁךְ הַדִּיגִים שְׂנֵאָחוּזִים בַּמִּצְוֶה וּבְמִכְמוּרוֹת, וְהָיוּ נִוְתָּנִין לָהֶם מִן הַדִּיגִים כְּמִנְהַג כָּל פּוֹרְשֵׁי מִכְמוּרָת. וְהַקִּשְׁאִים וְהָאֶבְטָחִים וְהַחֲצִיר וְהַבָּצִלִּים וְהַשּׁוּמִים בַּמִּצְרִים הִרְבֵּה מְאֹד, כִּי הָיָה כֶּגֶן הַיֶּרֶק, וְכָאֲשֶׁר הָיוּ חוֹפְרִין לָהֶן בִּגְנוֹת וּבְכָל עֲבוּדָה בִּשְׂדֵה הָיוּ אוֹכְלִין מִן הַיִּרְקוֹת: אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ עוֹשִׂים מְלָאכְתּוֹ, וְהָיָה מִפְּרִנְס אוֹתָם בְּלֶחֶם צָר וּבְקִמִּים לַחֵץ, וְהָיוּ נִפְּצִים בְּעִיר וּנְכַנְסִין בִּגְנוֹת וּבִשְׂדוֹת

בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק. דבר אחר: "לשד" לשון נטריקון: ל'ש ש'מן ד'בש – כעסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש. ותרגום של אונקלוס דמתרגם: "דלש במשחא" נוטה לפתורנו של דונש; שהעסה הנלושה בשמן, לחלוחית שמן יש בה.

שמן. ואי אפשר לומר "לשד השמן", לשון (דברים לב) "וישמן ישורון", שאם כן היה המ"ם נקוד קמץ קטן (צירה) וטעמו למטה תחת המ"ם. עכשו שהמ"ם נקוד פתח קטן (סגול) והטעם תחת השי"ן, לשון שמן הוא, והשי"ן הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה

ט וכד נחת טלא על משריתא ליליא נחת מנא עלוהי:

(ט) וברדת הטל עליה מחנה לילה ירד המן עליו:

יושמע משה ית עמא בכן לזרציתיהון גבר בתרע משכנה ותקף רגזא דיי לחדא ובעיני משה ביש:

(י) וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהליו ויחר-אף יהוה מאד ובעיני משה רע:

"למשפחתיו" – על עסקי משפחות של עריות הנאסרות להם (ספרי).

כש- בכה למשפחתיו • משפחות משפחות נאספים ויבוכים, לפרסם תרעמתן בגלוי. ורבותינו אמרו

יא ואמר משה קדם יי למא אבאשתא לעבדך ולמא לא אשכחית רחמין גדמך לשואה ית מטיל כל עמא הדין עלי:

(יא) ויאמר משה אלי-יהוה למה הרעת לעבדך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את-משא כל-העם הזה עלי:

יב האב אנה לכל עמא הדין אם בני אנון דאמרת לי סוכריה בתקפך קמא דמסוכר תרבינא ית ינקא על ארעא די קיממא לאבקהתוהי:

(יב) האנכי הריתי את כל-העם הזה אם-אנכי ילדתיהו כיתאמר אלי שאתה בחיךך באשר ישא האמן את-הינך על האדמה אשר נשבעת לאבותיו:

על-מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם. על-האדמה אשר נשבעת לאבותיו • אתה אומר לי לשאתם בחיקי.

כש- כיתאמר אלי • שאתה אומר אלי שאתה בחיךך. והיכן אמר לו כן? (שמות לב): "לך נחה את-העם", ואומר (שמות ח): "ויצגם אל-בני ישראל"

יג מנן לי בשרא למייהב לכל עמא הדין ארי בכן עלי למימר הב לנא בסרא וניכול:

(יג) מאין לי בשר לתת לכל-העם הזה כייובכו עלי לאמר תנה-לנו בשר ונאכלה:

יד לית אנה יכיל בלחודי לסוכרא ית כל עמא הדין ארי יקיר מני:

(יד) לא-אוכל אנכי לבדי לשאת את-כל-העם הזה כי כבד ממני:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) וטעם לא אוכל אנכי לבדי. לא שיעזרוהו הזקנים לתת להם בשר, כי מאין להם. ועוד, אפילו בהיות להם פרנסים רבים לא יתלוננו רק על משה רבינו שהוציאם ממצרים, כמנהגם לאמר לו "למה העליתנו ממצרים", והוא שיתן להם בתפלתו כל משאלותם ותאותם וביא להם. אבל חשב משה, כי בהיות להם מנהיגים רבים ושכבו חמתם וידברו על לבם

לאבדך זה ילדך (משלי בג כב), וזולתם. ואמר באשר ישא האמן את הינך, האב או האם: ועל דעתי הכל מליצה באם, וטעמו כמו האנכי הריתי את כל העם הזה ואנכי ילדתיהו, והזכיר כן כי האשה תסבל צער גדול הבנים בזכרה מה שסבלה בהם מלדה ומבטן ומחיריון. ואמר "אומן", כי הוא אומן לא אומנת: תורה יג

(יב) האנכי הריתי את כל העם הזה. על דעת אונקלוס כמו על ברכת הוררי (בראשית מט כו), כי האב יקרא הוררי, מפני שנותן וממין ההריון, ואמר אם אני אביהם או אמן שילדתי אותם: ובעלי הפשט אמרו בהפך, האנכי אמן שהייתי הרה בהם ויולדת. וכן ותהר את מרים ואת שמי (רח"א ד יז) שהרתה ויולדה אותם, או אנכי אביהם שילדתיהו, כמו ויולד נח (בראשית ו י)

(טו) וְאִם-כָּכָה | אֶת-עֲשֵׂה לִי הֲרַגְנִי נָא הָרֹג אִם-
טו וְאִם כָּדִין אֶת עֲבֹד לִי קִטְלִי כְעַן קִטּוֹל
אִם אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין קְדָמָךְ וְלֹא אֲחֹזִי
בְּכִישְׁתִּי:

אם כן, הרגני תחלה. ואל-אֶרְאֶה בְּרַעְתִּי • "בְּרַעַתְם"
הִיזָה לוֹ לְכַתֵּב, אֲלֵא שֶׁכָּכָה הַכְּתוּב. וְזֶה אֶחָד מִתְקוּנֵי
סוּפְרִים בַּתּוֹרָה לְכַנּוּי וּלְתַקּוּן לְשׁוֹן.

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קְדָמִי שְׁבָעִין גְּבֵרָא
מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל דִּי יַדְעַת אֲרִי אֲנִין סְבִי עֲמָא
וּסְרוּכְהִי וְיַתְדִּבְרִי וְתַהוֹן לְמִשְׁכַּן זְמָנָא
וְיַתְעַתְדִּין תַּמָּן עֲמָךְ:

מִכִּיר שְׁנַתְמַנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוּרַת פָּרֹךְ,
וְהָיוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּמִכִּים עַל יָדָם, שְׁנָאֲמַר (שְׁמוֹת
ח): "וַיִּכּוּ שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" – עֲתָה יִתְמַנּוּ בַּגְּדִלְתָּן,
כְּדֶרֶךְ שְׁנַצְטַעְרוּ בְּצִרְתָּן. וְלִקְחַתְּ אִתָּם • קַחֶם
בְּדָכְרִים: "אֲשֵׁרִיכֶם שְׁנַתְמַנִּיתֶם פְּרָסִים עַל בְּנֵיו שֶׁל
מִקּוֹם!". וְהִתְנַצְּבוּ שָׁם עֲמָךְ • כְּדִי שִׁירְאוּ יִשְׂרָאֵל
וְיִנְהֲגוּ בָהֶם גְּדֻלָּה וְכְבוֹד, וַיֹּאמְרוּ: חֲבִיבִין אֵלֵינוּ
שֶׁנִּכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה לְשֹׁמֵעַ דְּבוּר מִפִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
לָהֶם כָּאֵן. אֲשֶׁר יַדְעַת כִּי-הֵם יְגוּ • אוֹתָן שְׁאֵתָה

• (ספרי)

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַזֶּה שִׁישְׁרָה עֲלֵיהֶם כְּבוֹד הַשְׁכִּינָה
כְּאֲשֶׁר הִיא הַמְּחַנֶּה הָעֲלִיוֹן, כִּי יִשְׂרָאֵל
צְבָאוֹת הָשֵׁם בְּאֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּעֱשֶׂה אֲרוֹן
וּכְפֹרֶת וּמִשְׁכָּן בְּדִמּוּת הַמִּשְׁמָשִׁין
בְּמִרוֹם, וְנִעֲשֶׂה הַדְּגֻלִּים בְּדִמּוּן
הַמְּרַכֵּבָה אֲשֶׁר רָאָה יְחֻזְקָאֵל לְהַשְׁרֹת
שְׁכִינָה עֲלֵיהֶם בְּאֶרֶץ כְּאֲשֶׁר הִיא
שְׁכִינָה בְּשָׁמַיִם:
וְהִנֵּה מֹשֶׁה עַל גְּבִי שְׁבָעִים וָקָנִים, רָמַז
לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ:
וְקִבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ (סַטְהָרִיז' ב.) כִּי כָל סַטְהָרִי
גְּדוֹלָה הַיוֹשֶׁבֶת בְּבֵית הָשֵׁם בְּמִקּוֹם
אֲשֶׁר יִחַר לְשָׁכְנוֹ שָׁם, כֵּן יִהְיֶה מִיָּנֶס
שְׁבָעִים, וְהַנִּשְׂאִי עַל גְּבִיָּהֶם כְּמֹשֶׁה
רַבֵּינוּ, וְהִנֵּה הֵם שְׁבָעִים וָאָחִד. וְכֵן
הָאוֹתִיוֹת בְּשֵׁם הַגְּדוֹל הַמְּפָרֵשׁ שְׁבָעִים
וְשִׁתִּים, כְּגֹנֵה הַשָּׁרִים וְהָשֵׁם הַמְּיָהֵר
שֶׁהוּא אֲדוֹן יְחִיד עַל כָּלָם:
וְלִזֶּה יְרַמֵּז הַכְּתוּב בְּאֶמְרוֹ (תְּהִלִּים פב א)
אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵדַת אֵל בְּקֶרֶב
אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט, כִּי הַשְׁכִּינָה עִמָּהֶם
לְהַסְבִּים עַל יָדָם. וְאִמְרַת הַכְּתוּב (שֵׁם פֶּסוּק
א) עַד מָתִי תִשְׁפֹּטוּ עוֹלָם, יְיָהוֹרִי בָהֶם
אֲחֵרֵי שֶׁהָשֵׁם הַנִּכְבָּד עִמָּהֶם בְּדַבָּר

וְיִתְכַן שֶׁהוּא כְּמוֹ הַמִּיתָנִי, וְכֵן וְאֲנִישֵׁיהֶם
יִהְיוּ הֲרִגִי מוֹת בַּחֲרִירָהֶם מִכִּי חָרַב
בְּמִלְחָמָה (יִרְמְיָה יח כא), וְכֵן וּפְחִי בְּהִירוּגֵים
הָאֵלֶּה (יְחֻזְקָאֵל לו ט): תּוֹרָה טו
(טו) אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקֵנֵי
יִשְׂרָאֵל. כְּבָר הַזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ, כִּי
שְׁבָעִים אֲמוֹת הֵן בְּשָׁבָעִים לְשׁוֹן, וְיֵשׁ
לְכָל אַחַת וְאַחַת מִזֵּל בְּרַקִּיעַ וְיֵשׁ
לְמַעֲלָה כְּעֶנְיָן שְׁנָאֲמַר בְּדִנְיָאֵל י"א וְיֵשׁ
מִלְכוּת פָּרַס, וְכַתִּיב (שֵׁם) אֶצֶל מַלְכֵי (יח)
וּפָרַס, וְכֵן וְהִנֵּה שֶׁר זָן בָּא (שֵׁם פֶּסוּק ב), וְהוּא
שְׁנָאֲמַר (יִשְׁעִיָּה כד כא) יִפְקֹד ה' עַל צָבָא
הַמְּרוֹם בְּמִרוֹם (מִכִּילְתָא שִׁירָה א). וְאִמְרוּ
(סוֹכָה נה) כִּי פָרִי הַחֵץ יִרְמְזוּ בָהֶם: וּבִפְרָקֵי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פֶּרֶק כד) אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְשָׁבָעִים מִלְּאָכִים הַסּוֹכְבִים כְּסֵא
כְּבוֹדוֹ, בּוֹאֵא וּנְבַלְבֵּל לְשׁוֹנָם. וְלָכֵן הִיָּה
הַמְּסַפֵּר בְּיִזְרְדִי מִצְרַיִם שְׁבָעִים. וְצִוָּה
הַמְּסַפֵּר הַזֶּה בְּשׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי
הַמְּסַפֵּר הַזֶּה יִכְלַל כָּל הַדְּעוֹת בְּהִיוּתוֹ
כּוֹלֵל כָּל הַכְּחוֹת, וְלֹא יִפְלֹא מִמֶּה כָּל
דְּבָר:

וְכֵן בְּמַתָּן תּוֹרָה וְשְׁבָעִים מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל
(שְׁמוֹת כד א), כִּי רַמְזֵי בְּמִסְפַּר הַשְּׁלָם

בַּעַת תְּלוּנָתָם. וְאִפְשָׁר כִּי כְּאֲשֶׁר
הַתְּנַבְּאוֹ הַזֶּקֶנִים שְׁנָאֲצֵל עֲלֵיהֶם מִן
הָרוּחַ וְיִדְעוּ הָעָם כִּי נֶאֱמָנִים הֵם
לְנִבְיָאִים, לֹא יִתְאַסְפוּ כָּלָם עַל מֹשֶׁה,
וְיִשְׁאֲלוּ תַּאֲתָם גַּם מִמֶּה: תּוֹרָה טו
(טו) וְאִם כָּכָה אֶת עֲשֵׂה לִי. תִּשָּׁשׁ
כַּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּנִקְבָה, שֶׁהָרָאָהוּ
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא פְּרַעְנוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד
לְהִבִּיא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אֲמַר לְפָנָיו
אִם כֵּן הֲרַגְנִי נָא הָרֹג, לְשׁוֹן רַשִׁי. וְלֹא
הִבְיָנוּתִי זֶה, שְׁכַנּוּי "אֶת" כְּלָפִי מַעֲלָה
הוּא. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשֹׁט, מִנְּהֵג הַלְשׁוֹן
הוּא גַם בְּזָכַר, אֶת כְּרוֹב מִמִּשַׁח הַסּוֹכֵף
(יְחֻזְקָאֵל כח יד):
וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמִתּוּ אִם כָּכָה אֶת עֲשֵׂה
לִי, בְּמַדַּת הַדִּין יִדְבֵּר, כְּמוֹ שְׁאִמְרַ
וְיִחַר אִף ה' מֵאֵד (בִּפְסוּק י) וְכֵן וְאֶת תְּדַבֵּר
אֲלֵינוּ (דְּבָרִים ח כד), כְּנוּי לְאֵשׁ הַגְּדוֹלָה
שֶׁתְּדַבֵּר דְּבָרֵי הָשֵׁם אֲלֵינוּ, וְשִׁמְעֵנוּ
מִפִּיךְ וְעֲשִׂינוּ. וְכֵן אֶת כְּרוֹב מִמִּשַׁח,
בְּכְרוֹב הַשָּׁנִי יְרַמֵּז. וְהַמִּשְׁכִּיל יִבִּין:
וְעַתָּה הֲרַגְנִי נָא הָרֹג. שֶׁתִּשְׁלַח עָלֵי
הַוּרָגִים בְּחֶרֶב, כִּי טוֹב מוֹתִי
אִפְלוּ בְּחֶרֶב אֲדָם מִחַיִּי בַּעֲצֵר הַזֶּה.

י וְאֶתְגַּלִּי וְאֶמְלֵל עִמָּךְ תָּמָן וְאַרְבִּי מִן רוּחָא
דְּעָלְךָ וְאַשְׁוִי עֲלֵיהוֹן וְיִסְכְּרוּן עִמָּךְ בְּמִטּוּל
עִמָּא וְלֹא תִסְכֹּר אֶת בְּלֻחְדָּךְ:

(י) וְיִרְדְּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאַצְלֹתִי מִן־הָרוּחַ
אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ בְּמִשְׁאֵה
הָעֵם וְלֹא־תִשָּׂא אֶתָּה לְבִדְךָ:

מְדַלִּיקִין הֵימָנוּ וְאֵין אֹרֹחַ חֹסֵר כָּלֵם. וְנִשְׂאוּ
אִתָּךְ • הַתְּנָה עִמָּהֶם עַל־מִנַּת שִׁיקְבָּלוּ עֲלֵיהֶם טֶרַח
בְּנִי, שֶׁהֶם טֶרַחֲנִים וְסֶרְכָּנִים. וְלֹא־תִשָּׂא אֶתָּה
לְבִדְךָ • (ספרי) הָרִי תִשׁוּבָה לְמָה שֶׁאִמְרָתְךָ: "לֹא־אוּכַל
אֲנֹכִי לְבִדִּי".

כ"י וְיִרְדְּתִי • זוֹ אַחַת מֵעֲשָׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת
בַּתּוֹרָה. וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ • וְלֹא עִמָּהֶם. וְאַצְלֹתִי •
כְּתוּבָמוֹ "וְאַרְבִּי", כְּמוֹ (שְׁמוֹת כד): "וְאֶל־אֲצִילִי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל". וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם • לְמָה מִשָּׁה דוּמָה
בְּאוֹתָהּ שָׁעָה? לְנֹר שִׁמְנָה עַל גְּבִי מְנוּרָה וְהַכֵּל

יח וְלַעֲמָא תִימַר אֲזִמְנֹנוּ לְמַחַר וְתִיכְלוּן
בְּסָרָא אַרְי בְּכִיתוּן קָדָם יִי לְמִימַר מִן
יְכַלְנָא בְּסָרָא אַרְי טַב לָנָא בְּמַצְרִים וְיִתֵּן יִי
לְכוּן בְּסָרָא וְתִיכְלוּן:

(יח) וְאַל־הָעֵם תֹּאמַר הַתְּקַדְּשׁוּ לְמַחַר וְאַכְלֹתֶם בָּשָׂר
כִּי בְכִיתֶם בְּאֻזִּי יְהוָה לֵאמֹר מִי יִאכְלֵנוּ בָּשָׂר
כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמַצְרִים וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וְאַכְלֹתֶם:

כ"י וְהַתְּקַדְּשׁוּ • הִזְמִינוּ עֲצֻמְכֶם לְפָרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יִרְמְיָה יב): "וְהִקְדַּשְׁתֶּם לְיוֹם הַרְגָּה".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אֲמֹשִׁיךְ מֵאֲשֶׁר אֲצִלְךָ מִן רוּחַ הַנְּבוּאָה
וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם, וְנֹאמַר עוֹד עַל
הַהִמְשָׁכָה שִׁימְשִׁיךְ הַנּוֹתֵן אֲצִלְךָ מִן
הַדִּבֶּר הַנָּתוּן וְיִשְׂאָר עִמּוֹ, וְזֶה טַעַם הַלֵּא
אֲצִלְתָּ לִי בִּרְכָה, שֶׁמִּשְׁכַּתְּ לִי אֲצִלְךָ
אַחַת מִן הַבְּרָכָה לְכִרְכְּנִי בָּהּ:
וְעַל הַכָּל בְּזֻקְנֵים, כִּי אֵין נְבוּאָתָם רַק
מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּמִשְׁחָה וּמִמֶּנּוּ
הוּא לָהֶם. וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ בַּמִּדְבָּר
בְּמִדְבָּר סִינֵי רַבָּה (סוף בַּהֲעֻלְתָּךְ), מִשָּׁל
לְאֲדוֹן שֶׁמֶסֶר פְּרִדָּס לְשׁוֹמֵר וְנָתַן לוֹ
שָׂכָר הַשְּׁמִירָה, אַחֵר וְזֶמֶן אָמַר לוֹ
הַשׁוֹמֵר אֵינִי יָכוֹל לְשִׁמְרוֹ כִּלּוֹ לְבִדִּי
הֵבֵא עוֹד אַחֲרֵים שִׁימְשִׁמְרוּ עִמִּי, אָמַר
לוֹ הָאֲדוֹן נָתַתִּי לָךְ הַפְּרִדָּס שְׁלִי לְשִׁמְרוֹ
וְכָל פְּרוֹת שְׁמִירָתוֹ נָתַתִּי לָךְ וְעַכְשִׁיו
אֶתָּה אוֹמֵר הֵבֵא עוֹד אַחֲרֵים שִׁימְשִׁמְרוּ
עִמָּךְ, הֲרִינִי מִבֵּיא אַחֲרֵים שִׁימְשִׁמְרוּ עִמָּךְ
וְהוּי יוֹדַע שֶׁאֵין אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם שָׂכָר
שְׁמִירָה מִשְׁלִי אֲלָא מִתּוֹךְ שָׂכָר שְׁנִיתִי
לָךְ מִשֶּׁם הֵם נוֹטְלִין שָׂכָר. כִּי אָמַר
לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה, אֲנִי נָתַתִּי
לָךְ רוּחַ וְדַעַת לְפָרִיט אֶת בְּנֵי וְלֹא הֵייתִי
מִבְּקֵשׁ אַחֵר, כִּדִּי שְׁתַּחֲוֶיֶה אֶתָּה
בְּאוֹתָהּ הַשְּׁמִירָה, וְעַכְשִׁיו אֶתָּה מִבְּקֵשׁ
אַחֵר, תִּדַּע שֶׁמִּשְׁלִי אֵינִן נוֹטְלִין כָּלֵם
אֲלָא וְאַצְלֹתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ
וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם, וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא חֹסֵר
מִשָּׁה כָּלֵם, עַד כָּאֵן בַּמִּדְבָּר:
וְהַקְּרֹב אֵלִי, כִּי כָל יְמֵי הַזֻּקְנִים נַעֲשֶׂה

"וְאַצְלֹתִי", שֶׁאֵינִי אֲצִיל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר
אֲנִי שֵׁם עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם:
וְאֵין זֶה כְּעִנְיָן וְנִתְּתָה מִהוֹדֵךְ עָלָיו (וְלֹאֵן
כ"ו), כִּי אֲצִילוֹת בְּכָל מְקוֹם לְשׁוֹן
עֹבֵב אֲצִלוֹ, כְּלִשׁוֹן וְכָל אֲשֶׁר שָׁאֵל
עֵינִי לֹא אֲצִלְתִּי מֵהֶם (קְדַלְתָּ ב"י), הֵלֹא
אֲצִלְתָּ לִי בִּרְכָה (בְּרַאשִׁית כ"ו), וְכֵן עַל
כֵּן נֶאֱצַל מִהַתְּחַנּוּת וּמִהַתִּיכְנוּת
מִהָאֶרֶץ (יִחְזָקֵאל מ"ב ו'), שֶׁנִּשְׁאָר אֲצִלָּם
מִהַלְשָׁכוֹת הַתְּחַתּוּנוֹת וְהַתִּיכְנוּת
מִהָאֶרֶץ שֶׁלֹּא יֵאָכְלוּ הָאֲתִיקִים מִהֵנָּה
בְּעִלְיוֹנוֹת. וְכֵן וְאֵל אֲצִילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
(שְׁמוֹת כד יא), הַנִּשְׁאָרִים וְהַפְּרוּשִׁים מֵהֶם
שֶׁנֶּאֱצִלִים אֵל עֲצֻמָּן מִכָּל הַזֶּמֶן הָעֵם,
אוֹ שֶׁנֶּאֱקָרְאִים כֵּן הַגְּדוֹלִים שֶׁהַכֵּל בָּאִים
אֲצִלָּם:
וְהַמַּעֲתִיקִים מִן הַלְשׁוֹנוֹת אָמְרוּ
"אֲצִילוֹת" עַל יִצְיָאָה
כֵּחַ מִן הַכְּחוֹת מֵאֵת הַבּוֹרָא וּמִתְּפַשֵּׁט
עַל הַנֶּבֶךְ, וְאוֹמְרִים בְּנֶפֶשׁ "אֲצִילָהּ
מִרוּחַ הַקֹּדֶשׁ", כִּי הוּא אֲצִלָּם לְשׁוֹן
הַמִּשְׁכָּה. וְאֵינֶנּוּ נִכּוֹן אֲצִילִי, כִּי
הָאֲצִילוֹת יִהְיֶה הַמִּשְׁכָּה אוֹ הַנִּזְחָה
וְהַפְּרָשָׁה, אֲצִל הַנּוֹתֵן הוּא:
אֲכַל אֲנִיכְלוּס יַעֲשֶׂה בּוֹ שְׁנֵי פָנִים,
תִּרְגָּם כָּאֵן וְאַרְבִּי, וְכֵן "וְאֵל
אֲצִילִי" וְלִרְכִּבִי, וְתִרְגָּם הֵלֹא אֲצִלְתָּ
לִי בִּרְכָה, שֶׁבִקְרָתָה נִרְאָה שְׂדַעְתָּ
בְּאֲצִילוֹת שֶׁהוּא עִנְיָן הַמִּשְׁכָּה, אוֹ
מֵאֲצִיל הַנּוֹתֵן עַל הַמִּקְבָּל, וְיֹאמַר כָּאֵן

הַמִּשְׁפָּט אֵיךְ לֹא תִרְאוּ מִמֶּנּוּ לְהַטּוֹת
הַמִּשְׁפָּט, כְּטַעַם הָעֵם הַמְּכַעֲסִים אוֹתִי
עַל פְּנֵי (יִשְׁעִיה ס"ה א). וְאוֹמֵר עוֹד (תְּהִלִּים כ"ב
ו'), אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אֲתֶם וּבְנֵי עֲלִיוֹן
כָּלֶכֶם, כִּי מִסְפָּרְכֶם בְּמִסְפָּר שָׂרֵי מַעְלָה
וְאֲדוֹן הַיְחִיד, וְאֲמַרְתִּי שֶׁתִּשְׁבּוּ מוֹשֵׁב
אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ, אֲכֹן בְּאֶדָם תִּמּוֹתוֹן,
בְּאֶדָם הָרֵאשׁוֹן שֶׁגֵּרַשׁ מִמֶּקְוָמוֹ הַנִּכְבָּד
וְמָת, כֵּן תִּתְגַּרְשׁוּ מִבֵּית הַשֵּׁם וּתְמוֹתוֹ,
וְכֹאחַד הַשָּׂרִים שֶׁל מַעְלָה הֵייתֶם,
וְתִפְּלוּ מִן הַמַּעְלָה הַהִיא. וְכִּבְר הַזִּכְרָתִי
מִן הָעִנְיָן הַזֶּה בְּסֶדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים
(שְׁמוֹת כ"א ו') תּוֹרָה יִי

(יז) וְיִרְדְּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאַצְלֹתִי
עִנְיָן הַכְּתוּב לְהַגִּיד כִּי בַּעַת הַדְּבוּר
עִם מִשָּׁה יִהְיֶה הָאֲצִילוֹת וּמִמֶּנּוּ הוּא.
וְכֵן אָמַר בְּמַעֲשֶׂה (פְּסוּק כ"ה) וְיִרְדֵּה בְּעֵנִן
וְיִדְבֹר אֵלָיו:

וְלֹא פֶרֶשׁ הַכְּתוּב הַדְּבוּר הַזֶּה מִה הִיָּה
כֹּאֲשֶׁר הוּא כְּתוּב בְּכָל הַתּוֹרָה
שִׁיבָאֵר אַחֲרֵי כֵן מִה אָמַר וּמִה דִּבֶּר
ה'. כִּי הָעִנְיָן בָּאֵן, כִּי הַזֻּקְנִים אֲשֶׁר
אָמַר בָּהֶם שֶׁהַתְּנַבְּאוֹ, לֹא שָׁמְעוּ דְּבוּר
מִפִּי הַשֵּׁם וְלֹא נִרְאָה לָהֶם בְּמִרְאֵה אוֹ
בְּחִלּוֹם, אֲכַל הַשֵּׁם מְדַבֵּר עִם מִשָּׁה
וּמֵאֲצִילוֹת רוּחַ מִשָּׁה הֵם יוֹדְעִים
הַנְּבוּאָה הַהִיא. וְזֶה טַעַם וְיִתְנַבְּאוֹ וְלֹא
יְסֻפּוּ (ש"ס), שֶׁלֹּא יְסֻפּוּ לְהַתְּנַבְּאוֹת
מֵעַצְמָם, אֲכַל בְּנְבוּאָה שֶׁאִמַּר הַשֵּׁם
לְמִשָּׁה בָּהּ לְבִדְהָ הַתְּנַבְּאוֹ. וְזֶה טַעַם

(יט) **לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:**
 יט לא יומא חד תיכלון ולא יומים ולא חמשה
 חמשה יומין ולא עשרא יומין ולא עשרין
 יומין:

(כ) **עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאִפְכָּם וְהָיָה לָכֶם לזָרָא יַעַן כִּי־מֵאִסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בָּקָרְבָּכֶם וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי לֵאמֹר לָמָּה זֶה יַצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם:**
 כ עד ירח יומין עד די תקוצון ביה ויהי לכון
 לתקלא חלף דקצתון ית מימרא דין
 דשכנתה שנית ביניכון ובכיתון קדמוהי
 למימר למא דנן נפקנא ממצרים:

כ"א **עַד חֹדֶשׁ יָמִים • זֶה בְּפִשְׁרִים, שְׁמַתְמָצִין עַל מִטּוֹתֵיהֶן וְאַחֲר־כֵּן נִשְׁמָתִין יוֹצְאָה. וּבְרָשָׁעִים הוּא אוֹמֵר: "הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם" – כֵּן הִיא שְׁנוּיָה בִּסְפָרִי, אָבֵל בְּמִכִּילָתָא שְׁנוּיָה חֲלוּף: הִרְשָׁעִים אוֹכְלִין וּמִצְטָרְרִין שְׁלִשִּׁים יוֹם, וְהַבֶּשֶׂרִים "הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם". עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאִפְכָּם • כְּתוּבָמוּ: "דִּי תִקְוֹצוּן בִּיה". יְהֵא דוֹמָה לָכֶם כְּאֵלוּ**
 אכלתם ממנו יותר מדאי, עד שיוצא ונגעל לחזון
 דרך האף. והיה לכם לזרא • (פסוק) שתהיו מרחקין
 אותו יותר ממה שקרבתם. ובדברי רבי משה הדרשן
 ראיתי שיש מקום שקורין לחרב "זרא". אתה
 אשר בקרבכם • אם לא שנטעתי שכניתי ביניכם,
 לא גבה לבבכם לפנס לכל הדברים הללו.

(כא) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אִמְרָת בָּשָׂר אַתָּן לָהֶם וְאֹכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:**
 כא ואמר משה שש-מאות אלף רגלי העם אשר
 אנכי בקרבך ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו
 חודש ימים:

כ"ב **שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי • לֹא חֵשׁ לִמְנוֹת אֶת הַפָּרֹט, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הִיתָרִים. וְרַבִּי מֹשֶׁה הִדְרָשָׁן פִּירֵשׁ: שֶׁלֹּא בָכוּ אֶלָּא אוֹתָן שִׁצְאוּ מִמִּצְרַיִם.**
 כ"ב שש-מאות אלף רגלי • לא חש למנות את הפרט, שלשת אלפים היתרים. ורבי משה הדרשן פירש:
 שלא בכו אלא אותן שיצאו ממצרים.

(כב) **הַצֵּאן וּבִקְרָ יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם אֶת־כָּל־דִּגְי הַיָּם יֹאסֹף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: פ**
 כב הצאן ובקרי ישחט להם ומצא להם אם
 את-כל-דגי הים יאסף להם ומצא להם: פ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

למשפחתם איש פתח אהלו (פסוק י)
 אכלו ממנו חדר ימים, והיה להם לזרא
 וזרקו הקמרים אשר נשארו להם ממנו.
 וכן אמר המזמור (תהלים עח ב' דלא) וימטר
 עליהם כעפר שאר וגו' ויאכלו וישבעו
 מאד ותאותם יביא להם, לא זרו
 מתאותם עוד אכלם בפיהם ואף
 אלהים עלה וגו', כי קצתם אכלו
 וישבעו מאד, ובעלי התאנה לא נפרדו
 מתאותם כלל כי בעוד אכלם בפיהם
 עלה בהם אף ה': תורה כ
 (כב) ואין מדרשו של רבי שמעון ושל
 רבי יהודה הנשיא נאותין ללשון
 הכתוב, בעבור שאמר (פסוק כג) עתה
 תראה היקרך דברי אם לא, ומדרשו
 של רבי עקיבא שאמר דברים במשמעון
 מי מספיק להם הוא משמעות הכתוב

אחד תאכלו ולא יומים ועשרה
 ועשרים יום אחדים, רק חדר שלם:
 והנה נתן להם תאותם בבשר, ולא
 בדגה ולא בירקות, כי עקר
 שאלתם אשר יכבו עליו "תנה לנו
 בשר" (פסוק יא). וטעם עד חדר ימים עד
 אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא.
 (פסוק כ) שיתן להם בשר הרבה ויאכלו
 ממנו כל החדש לרב מאד, עד שיקיצו
 בו ויהיה להם כדבר נחשב וזר שאיננו
 נאכל:
 ועל דרך הפשט כן היה, כי ביום
 הראשון הבו מכה רבה ומתו
 העם המתאנים תחלה, הם האספסוף
 אשר בקרבם. גם בני ישראל הנזכרים
 תחלה שאמרו (פסוק ד) מי יאכלנו בשר,
 ושאר כל העם אשר בכו אחרי כן

להם כן, שידעו בכל מה שיצוה השם
 לישראל ביד משה בצרכי שעתם
 והמקרים אשר יבואו להם במדבר. וזה
 טעם ונשאו אתה במשא העם, כי כל
 מה שיאמר משה לעם ידעו הם
 ויתנבאו בהם לעם כל אחד בשבטו,
 ומפני זה לא ישא משה לבדו
 תלונותם: תורה יח
 (יט) לא יום אחד תאכלו. שעורו
 לא יום אחד בלבד תאכלו ולא
 יומים בלבד, וכמוהו לא אחת ולא
 שתיים (מ"ב ו י ט), שאינם אחת ושנים
 בלבד. ועל דעתו, האוכל והעושה דבר
 ימים רבים רצופים איננו נקרא אוכל
 ועושה יום אחד, וכן האוכל שלשים
 יום רצופים איננו נקרא אוכל עשרים
 יום. או שיהיה ה"אחד" נמשך, לא יום

כ"י: «הִצֵּאן וּבָקֵר יִשְׁחָט» (ספרי) זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ, וְאֵין רַבִּי שְׁמַעוֹן דּוֹרֵשׁ כְּמוֹתָיו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: «שִׁשׁ־מֵאוֹת אֵלֶּף רִגְלִי... וְאַתָּה אֲמַרְתָּ: בֶּשֶׁר אֶתָּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים הִצֵּאן וּבָקֵר וְגו'» – הַכֹּל כְּמִשְׁמַעוֹ: מִי יִסְפִּיק לָהֶם? כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה): «וּמִצָּא כְּדִי גִּאֲלָתוֹ». וְאִיזוֹ קֶשֶׁה: זֶה, אוֹ (במדבר כ): «שְׁמַעוּ־נָא הַמִּרְיָם?» אֵלֹא לִפִּי שְׁלֹא אֲמַר בְּרַבִּים, חֶסֶף לֹא הִפְתּוּב וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ, וְזוֹ שֶׁל מְרִיבָה הִיְתָה בְּגִלּוּי, לִפְיָךְ לֹא חֶסֶף לֹא הִפְתּוּב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: חֶסֶף־שְׁלוֹם, לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צָדִיק כֶּף! מִי שֶׁפְּתוּב בּוֹ

(שם יב): «בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא», יֹאמֵר: אֵין הַמָּקוֹם מְסֻפֵּק לָנוּ? אֵלֹא כֶּף אֲמַר: «שִׁשׁ־מֵאוֹת אֵלֶּף רִגְלִי וְגו', וְאַתָּה אֲמַרְתָּ בֶּשֶׁר אֶתָּן» לְחֹדֶשׁ יָמִים, וְאַחֲר־כֶּף תִּהְיֶה אִמָּה גְדוּלָּה כְּזוֹ! «הִצֵּאן וּבָקֵר יִשְׁחָט לָהֶם» כְּדִי שִׁיְהָרְגוּ, וְתִהְיֶה אֲכִילָה זֶה מְסַפֶּקְתָּן עַד עוֹלָם? וְכִי שֶׁבָּחָךְ הוּא זֶה? אוֹמְרִים לוֹ לְחִמּוֹר: «טַל כּוֹר שְׁעוּרִים וְנִחְתָּךְ רֹאשֶׁךְ?» הַשִּׁיבוּ הַקְדוּשׁ־כְּרוּח־הוּא: «וְאִם לֹא אֶתָּן, יֹאמְרוּ שֶׁקָּצְרָה יְדִי. הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שִׁיד ה' תִּקְצֹר בְּעֵינֵיהֶם? יֹאכְדוּ הֵם וּמֵאָה כִּיּוֹצֵא בָהֶם, וְאֵל תִּהְיֶה יְדִי קָצְרָה לִפְנֵיהֶם אֲפֵלוּ שְׁעָה אַחַת»!.

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִיד יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה תִרְאֶה הַיִּקְרָךְ דְּבָרֵי אִם־לֹא:

כג וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הַמִּימָרָא דִּי יִתְעַבֵּב כְּעַן תִּתְּחִי הַיַּעְרָעָנָךְ פְּתָגְמִי אִם לֹא:

תִּרְאֶה הַיִּקְרָךְ דְּבָרֵי – שְׁלֹא יִשְׁמַעוּ לָךְ. הֵלֶךְ מֹשֶׁה לִּפְסִין (זֶה קָאִי גַם לְרִשִׁי לְעִיל). אֲמַר לָהֶם: הִיד ה' תִּקְצֹר? (תהילים עח) «הֵן הִכָּה־צוּר וַיִּזְכּוּ מִים וְגו' הִגַּם־לָהֶם יוֹכַל־תַּת». אֲמַרְוּ: פֶּשֶׁרָה הִיא זֶה, אֵין בּוֹ כַּחַ לְמִלֵּאוֹת שֶׁאֲלַתְנוּ. וְהָיוּ שֶׁנֶּאֱמַר: «וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם», כִּיּוֹן שְׁלֹא שְׁמַעוּ לוֹ: וַיֵּאָסֶף שְׁבָעִים אִישׁ וְגו'.

כ"י: «עַתָּה תִּרְאֶה הַיִּקְרָךְ דְּבָרֵי» רַבִּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: אִי אֲפָשֶׁר לַעֲמֹד עַל הַטֶּפֶל, מֵאַחַר שֶׁאֵין מְבַקְשִׁים אֵלֹא עֲלִילָה לֹא תִסְפִּיק לָהֶם, סוּפֵן לְדוֹן אַחֲרֶיךָ; אִם אֶתָּה נוֹתֵן לָהֶם בֶּשֶׁר בְּהֵמָה גִּסָּה, יֹאמְרוּ: דָּקָה בְּקִשְׁנוּ. וְאִם אֶתָּה נוֹתֵן לָהֶם דָּקָה, יֹאמְרוּ: גִּסָּה בְּקִשְׁנוּ, תִּיָּה וְעוֹף בְּקִשְׁנוּ, דִּגִּים וְחִגְבִּים בְּקִשְׁנוּ! אֲמַר לוֹ: אִם־כֵּן יֹאמְרוּ שֶׁקָּצְרָה יְדִי. אֲמַר לִפְנֵי: הַרְגִּי הוֹלֶךְ וּמִפְסִין. אֲמַר לוֹ: «עַתָּה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לָהֶם כָּל דִּגִּי הֵימָּן אֲשֶׁר בַּמָּקוֹם הַהוּא הַקְּרוֹב לָהֶם לֹא יִסְפִּיק לָהֶם. וְהָשֵׁם הַשִּׁיבוּ, כִּי אֵין יָד הָשֵׁם קָצְרָה לְתַת לָהֶם שְׁאֲלָתָם גַּם בְּדִרְךְ הַמִּקְרִים. וְהָ טַעַם הַיִּקְרָךְ דְּבָרֵי אִם לֹא: וַיֹּאמֶר "הִיד ה' תִּקְצֹר", כְּלָשׁוֹן וַיִּין מְלָכוֹת רַב כִּיד הַמִּלָּךְ (אסתר א ו). וְלֹא אֲמַר ה' "הַמִּמְנִי יִפְלֹא כָּל דְּבָרִי", כִּי לֹא יַעֲשֶׂה זֶה בְּמוֹפֶת. וְכֵן הָיָה, שֶׁנִּסְעַע רוּחַ מֵאֵת הָשֵׁם (פסוק לא) כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא "רוּחַ יָם חֹזֵק מֵאֵד" וְלֹא "רוּחַ קָדִים עֹזֵד" בְּאֲשֶׁר יִזְכִּיר בְּמוֹפְתֵים (שמות י ט). שֵׁם יֵד כֹּא, אֲבָל רוּחַ סֶתֶם כְּהוֹנִגִּים, וַיִּגְוּ שְׁלֹוִים מִן הָיָם, לֹא שֶׁנִּבְרָאוּ עֲתָה בְּעֵבְרוֹם, וְאֵין בְּדָבָר חֲדוּשׁ מִטְּבַעוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְעוֹד שֶׁכִּבְרָה הָיָה לָהֶם כֵּן, וְלֹא חֲדָשׁ עֲתָה רַק שִׁיְהִיו שְׁלֹוִים רַבִּים מֵאֵד: תוֹרָה כג

בְּנִסִּים רַק טוֹבָה גְּמוּרָה שֶׁלִּמָּה בְּרַחֲמִים אוֹ נִקְמָה בְּמִדַּת הַדִּין. אֲבָל עַתָּה כְּשֶׁאֲמַר לוֹ שִׁיתֵּן לָהֶם שְׁאֲלָתָם וְיֹאכְלוּ בֶּשֶׁר עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לְיֹרָד, יָדַע מֹשֶׁה רַבִּינוּ שְׁלֹא יִהְיֶה אוֹת מֵאֵת הָשֵׁם לְכָרוֹת לָהֶם בֶּשֶׁר בְּאֲשֶׁר נָתַן לָהֶם דָּגִן שְׁמִים, כְּעִנְיָן שִׁיאֲמְרוּ חֻקִּים (סנהדרין נט) אֵין דְּבָר טֵמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם. וְעוֹד כִּי כָּל הַנִּסִּים יוֹדִיעִם לְמֹשֶׁה הַנָּבִי מִמְּטִיר לָכֶם לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (שמות טז ד), הַנָּבִי עֹמֵד לִפְנֵיךְ שֶׁם עַל הַצּוּר (שם טז א), אֲבָל בְּכָאֵן שֶׁאֲמַר לוֹ וְאֵל הָעָם תֹּאמַר הַתְּקַדְּשׁוּ לְמַחֲרָ (פסוק יח), וְלֹא הוֹדִיעוּ, הַבֵּין מֹשֶׁה שְׁלֹא יִהְיֶה זֶה בְּנִס מֵאֵתוֹ יִתְבָּרָךְ. וְעַל כֵּן שְׁאֵל בְּתַמִּיָּה מֵה יַעֲשֶׂה לָהֶם בְּדִרְךְ כָּל הָאָרֶץ, אִם יִשְׁחָט לָהֶם צֹאן וּבָקֵר מִכָּל סִבִּיבוֹתֵיהֶם לֹא יִסְפִּיק לָהֶם, וְאִם יֵאָסֶף

בְּאֵמָת, וְהוּא יַעֲתוּ שֶׁל אוֹנְקָלוּס. אֲבָל הָעִנְיָן בְּעֵצְמוֹ תִּמָּה, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִי שֶׁפְּתוּב בּוֹ (להלן יב ז) בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא יֹאמֵר אֵין הַמָּקוֹם מְסֻפֵּק לָהֶם. וְעוֹד כִּי כָּלֶם רָאוּ כְּבָר נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת מוֹ. וְר"א תִּרְץ כִּי מֹשֶׁה הָיָה חוֹשֵׁב שְׁלֹא יִחְדָּשׁ הָשֵׁם מוֹפֶת כִּי אִם לְהַצְדִּיק נְבִיאָיו: וְגַם זֶה אֵינְנוּ נִכּוֹן בְּעֵינֵי, כִּי כְּבָר עָשָׂה עֲמָהֶם כְּזֶה בְּשִׁלּוֹי רֹאשׁוֹן (שמות טז ג) וְכֵן בְּמִים (שם יז א) וּבְכֵן (שם טז), כִּי כָּלֶם עַל תְּלוּנֹתָם נִתְּנוּ לָהֶם. וְהַנִּכּוֹן אֲצִלִּי, כִּי בְּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָשֵׁם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד הֵם מֵאֵתוֹ, וְכָלֶן לְטוֹב לָהֶם, כִּי טוֹב ה' לְכָל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו, וְזוֹלָתִי בְּאֲשֶׁר יֵצֵא הַקָּצֶף עַל עוֹבְרֵי רַצּוֹנוֹ שִׁיעֲשֶׂה עֲמָהֶם בְּאֶף וּבְמִדַּת הַדִּין לְרַעַה גְּמוּרָה. וְהָיָה אֵין

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֶת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֹּאמְרוּ שְׂבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:

כד ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמא דיי וקנש שבועין גברא מסבי עמא ואקם יתהון סחור סחור למשקנא:

(כה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שְׂבָעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְנֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֹפוּ:

כה ואתגלי יי בעננא ומליל עמה ורבי מן רוחא די עלוהי ויהב על שבועין גברא סביא ויהוה כד שרת עליהון רוחא דנבואה ומתנבאין ולא פסקין:

כז י"א ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפרש ב'ספרי'. ואונקלוס תרגם: "ולא פסקין", שלא פסקה נבואה מהם.

(כו) וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַהֲמָה בַּפִּתְּיִם וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶל וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה:

כו וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בפיתים ולא יצאו האהל ויתנבאו במחנה:

כז י"א וישארו שני אנשים. (ספרי) מאותן שנבחרו. אמרו: אין אנו כדאין לגדלה זו. והמה בפיתים. במבררים שבהם לסנהדרין. ונכתבו כלם נקובים בשמות ועל ידי גורל; לפי שהחשבון עולה לשנים עשר שבטים, ששה ששה לכל שבט ושבט, חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה.

אמר משה: אין שבט שומע לי לפחות משבט זקן אחד. מה עשה? נטל שבועים וששים פתקין וכתב על שבועים "זקן", ועל שנים חלק. וברר מכל שבט ושבט ששה, והיו שבועים וששים. אמר להם: טלו פתקיכם מתוך קלפי. מי שעלה בידו "זקן" נתקדש, ומי שעלה בידו חלק, אמר לו: המקום לא חפץ בך.

(כז) וַיֵּרֶץ הַנֶּעֱר וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

כז ויריט הנער ויגיד למשה ואמר אלדד ומידד מתנבאין במחנה:

כז י"א ויריץ הנער. יש אומרים: גרשום בן משה היה.

(כח) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנֵי מֹשֶׁה כֹּלָאם:

כח ואתב יהושע בר נון משמשנה דמשה מעולמותה ואמר רבוני משה אסרנני:

כז י"א כלאם. (סנהדרין ו) הטל עליהם צרכי צבור, והם כלים מאליהם. (ספרי) דבר אחר: תגם אל בית הקלא,

לפי שהיו מתנבאים: משה מת, ויהושע מכניס את ישראל לארץ.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אבל הולכים אחריו בתלמידיו והם בני הנביאים. כך אמרו בסנהדרין (ח), בשלמא למאן דאמר "משה מת", הנינו דקאמר יהושע אדני משה כלאם, אלא למאן דאמר על עסקי שלו, אמאי כלאם, דהנה ליה כמורה הלכה לפני רבו. וכן למאן דאמר על גוג ומגוג נתנבאו, וכך הופירו עוד בענין דבורה במסכת מגלה (יד). ומשה אמר כי הוא

לשומם בבית הקלא כאיש משוגע ומתנבא. ומשה בענותנותו השיב, ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם, כי השם נתן עליהם רוחו מבלתי אצילות הרוח שעלי, ומי יתן ויהיה זה בכל העם: אבל מדברי רבותינו נראה, כי היה המנהג בישראל שלא יתנבא אדם בעתידות במקום נביא גדול ממנו,

(כח) אדני משה כלאם. הטעם בזה, כי משה דבר אל העם את דברי ה', כי הוא יאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על המתנבאים עמו באהל מועד, והנה אלה אשר לא יצאו אל האהל ועושים עצמן מכלל הנאצלים כממרים בדבריו. ולכך אמר לו "כלאם", כי אולי רוח הוא שקר בפייהם או רוח רעה מבעתם, והנה צריכין

(כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֶתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

כט"י • הֲמִקְנָא אֶתָּה לִי • הֲקִנָּאתִי אֶתָּה מִקְנָא? • לִי • כְּמוֹ "בְּשִׁבְלִי" • כָּל לָשׁוֹן "קִנָּאָה" – אָדָם הַנּוֹתֵן לִבּוֹ

על הדבר, או לָנֶקֶם או לְעֹזֵר אֲנִפְרַמְנִיט בְּלִעֻז, אוֹחֵז בְּעֵבֶי הַמִּשָּׁא.

♦ שבת קודש י"ב סיון ♦

(ל) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כס"י • וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה • מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • אֶל־הַמַּחֲנֶה • נִכְנסוּ אִישׁ לְאֹהֶלוֹ • וַיֹּאסֶף • לָשׁוֹן בְּנִיסָה אֶל הַבֵּית, כְּמוֹ (דְּבָרִים כב): "וַיֹּאסֶפְתוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךְ" • וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל (תְּחִלִּים ז): "וַיֹּאסֶף אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל מִי אֶסְפֶּם" • מִלְּמַד, שֶׁלֹּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פְּרָעֻנוֹת עַד שֶׁנִּכְנסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ לְאֹהֶלוֹ (סְפָרִי).

(לא) וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת יְהוָה וַיָּגֵזוּ שְׁלֹוִים מִן־הַיָּם וַיִּשֹׁטַע עַל־הַמַּחֲנֶה כִּדְרֹךְ יוֹם כֹּה וּכְדְרֹךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֻמָּתָם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

כס"י • וַיָּגֵזוּ • וַיִּפְרִיחַ, וְכֵן (תְּחִלִּים ז): "כִּי גַז חֵישׁ" • וְכֵן (נחום א): "נִגְזְרוּ וַעֲבָרוּ" • וַיִּשֹׁטַע • וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שְׁמוּאֵל א ז): "וַהֲגִה נְטָשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט): "וַיִּנְטְשֵׁתִיךְ הַמִּדְבָּרָה" • וּכְאֻמָּתָם • פּוֹרְחוֹת בְּגִבָּה עַד שֶׁהֵן כָּנָגַד לְבוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה טוֹרַח בְּאִסְיֶפְתָּן, לֹא לְהַגְבִּיהַ וְלֹא לְשַׁחֲתָהּ (סְפָרִי).

(לב) וַיִּקָּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרֹת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב הַשְּׁלֹוֹ הַמִּמַּעֲיֵט אֶסֶף עֲשֶׂרָה חֲמֻרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

כס"י • הַמִּמַּעֲיֵט • מִי שֶׁאֶסֶף פְּחוֹת מִכָּלֶם, הַעֲצָלִים וְהַחֲגָרִים, אֶסֶף עֲשֶׂרָה חֲמֻרִים • וַיִּשְׁטְחוּ • עָשׂוּ אוֹתָם מִשְׁטִיחִין מִשְׁטִיחִין.

(לג) הַבִּשָּׁר עוֹדְנָה בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֶם יִכְרֹת וְאֵף יְהוָה חָרָה בָּעָם וַיִּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד:

כס"י • טָרֶם יִכְרֹת • כְּתֻרְגוּמוֹ: "עַד לֹא פִסַּק" • דָּבָר אַחֵר: אֵינוֹ מִסְפִּיק לְפִסְקוֹ בְּשָׁנִיו, עַד שֶׁנִּשְׁמְתוּ יוֹצָאָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָרַב וּמִחֵל עַל כְּבוֹדוֹ וּמִתְאַנָּה וְשִׁמְח בְּכָךְ: וּבְתִרְגוּמִים יְרוּשְׁלָמִי רִאֲיִיתִי שֶׁאָמַר בְּלֵאָם, מִנֵּעַ מִנְהוֹן רוּחַ קוֹדֶשׁ. אֲשֶׁר מִלְּשׁוֹן הַנָּה שִׁפְתִּי לֹא אֲכַלָּא (תְּחִלִּים מ י), לֹא תִכְלֹא רַחֲמִיךְ מִמֶּנִּי (שֶׁם פִּסְק יב): וַיִּשְׁטְחוּ הַעֲנִיָּן, כִּי הָשִׁב יְהוָה שֶׁמֶן מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּתוֹבִים הֵם מִתְנַבְּאִים, כִּי נֶאֱצַל רוּחַ מֹשֶׁה עַל כָּל הַתּוֹבִים, שֶׁעַל כָּלֶם נִתְפָּן, וְלָכֵן אָמַר לוֹ אֵין נִכּוֹן שִׁתְּנַבְּאוּ הֵם בְּמַחֲנֶה, שֶׁלֹּא הִקִּימוּ דְּבַר ה' שֶׁצִּוָּה וְלִקְחַת אוֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ (פִּסְק טו). וְהִנֵּה יִרְאֶה שֶׁאֵין נְבוֹאָת כָּלֶם מְאֻצִּילוֹת הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ, וְרִאֲוִי לֹאדוֹנִי לְהַתְכַּנּוּ בְּרוּחַ הָאֱלֹהִים לְהַשְׁבִּיבוֹ אֵלֶיךָ לְבַל יֵאָצַל מִמֶּךָ רַק לְעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ

בְּדָבָר ה', כִּי בַעֲבוּר שְׁתַּכְּנוּתָּ מִתְחַלֵּה עַל כָּל הַתּוֹבִים הִיָּה מְהוּדָךְ עֲלֵיהֶם, וְאִם תִּתְכַּנֵּן עֲתִיד לְהַשְׁכִּיחַ מֵהֶם תְּנוּחַ אֶל הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ בְּלִבְךָ בְּדָבָר ה'. וּמֹשֶׁה אָמַר שֶׁלֹּא יִקְנֹא לוֹ, כִּי הוּא חֹפֵץ שִׁתְּנַבְּאוּ לְפָנָיו אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, כִּיִּן שֶׁנֶּתַן ה' רוּחוֹ עֲלֵיהֶם בְּאֻצִּילוֹתָ מִמֹּשֶׁה אוֹ בְּלִתֵּי אֻצִּילוֹת מִמֶּנּוּ: תוֹרָה כט

שיעור יומי לשבת קודש י"ב סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת בהעלותך קז

(ד) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמֵי־הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֻרֹת הַתְּאוּהָ בִּישָׁם קְבֻרוֹ אֶת־הָעַם הַמִּתְאוּיִם:

לד ויקרא ית שמא דאתרא ההוא קברי
דמשאלי ארי תמן קברו ית עמא דשאילו:

(לה) מִקְבְּרוֹת הַתְּאוּהָ נָסְעוּ הָעַם חֲצֵרוֹת וַיְהִי בַחֲצֵרוֹת: פ

לה מקברי דמשאלי נטלו עמא לחצרות
והוו בחרצות:

יב (א) וַתְּדַבֵּר מֶרֶם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁהַ עַל־אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכִּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי־אִשָּׁה כִּשִּׁית לָקַח:

א ומללת מרים ואהרן במשה על עסק
אתתא שפרתא די נסיב ארי אתתא שפרתא
דנסיב רחיק:

כ"י • וַתְּדַבֵּר • (ספרי) אֵין "דבֹּר" בְּכָל מָקוֹם אֱלָא לְשׁוֹן קָשָׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית מב): "דְּבַר הָאִישׁ אֲדֹנִי הָאָרֶץ אֲתַנּוּ קָשׁוֹת". וְאֵין "אֲמִירָה" בְּכָל מָקוֹם אֱלָא לְשׁוֹן תַּחְנוּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יט): "וַיֹּאמֶר אֶל־נָא אֲחֵי תִרְעוּ", (במדבר יב): "וַיֹּאמֶר שְׁמַע־נָא דְבָרִי". כָּל "נָא" לְשׁוֹן בִּקְשָׁה. וַתְּדַבֵּר מֶרֶם וְאַהֲרֹן • (ספרי) הִיא פְּתִיחַה בְּדִבּוּר תַּחֲלָה, לְפִיכָךְ הִקְדִּימָה הַכְּתוּב תַּחֲלָה. וּמִזֵּי הִתְּהַ יוֹדַעַת מֶרֶם שְׁפִירָשׁ מִשָּׁה מִן הָאִשָּׁה? רַבִּי נֶתָן אוֹמֵר: מֶרֶם הִתְּהַ בְּצַד צְפוּרָה בְּשַׁעַת שְׁנָאֵמֵר לְמִשָּׁה: "אֵלֶּדֶד וּמִיָּדֶד מִתְּנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה", כִּיּוֹן שְׁשֻׁמְעָה צְפוּרָה, אֲמָרָה: "אִי לְנִשְׁמִיתִיךְ שֶׁל אֵלֹו אִם הֵם נִזְקָקִים לְנִבּוּאָה, שִׁיְהִי

פּוֹרְשִׁין מִנִּשְׁמִיתִיךְ כְּדֶרֶךְ שְׁפִירָשׁ בְּעִלִּי מִמֶּנִּי!". וּמִשָּׁם יָדַעָה מֶרֶם וְהִגִּידָה לְאַהֲרֹן. וּמִה מֶרֶם שֶׁלֹא נִתְּפֹנָה לְגִנּוּתוֹ, כִּךְ נַעֲנֶשָׁה, קַל־וְחֹמֶר לְמַסְפָּר בְּגִנּוּתוֹ שֶׁל חִבְרוֹ. הָאִשָּׁה הַכִּשִּׁית • (שם) מַגִּיד, שֶׁהַכָּל מוֹדִים בְּיָפִיָּה, כִּשֶׁם שֶׁהַכָּל מוֹדִים בְּשִׁחְרוּתוֹ שֶׁל כּוֹשִׁי. כִּשִּׁית • בְּגִימָטְרִיא: יִפְתַּ מֶרְאָה. עַל־אֲדוֹת הָאִשָּׁה • עַל אוֹדוֹת גְּרוּשִׁיָּה. כִּי־אִשָּׁה כִּשִּׁית לָקַח • מֵה תִלְמוּד־לוֹמֵר? אֱלָא יֵשׁ לָךְ אִשָּׁה נָאָה בְּיָפִיָּה וְאִינָה נָאָה בְּמַעֲשִׂיָּה, בְּמַעֲשִׂיָּה וְלֹא בְּיָפִיָּה, אֲבָל זֹאת נָאָה בְּכָל. הָאִשָּׁה הַכִּשִּׁית • עַל שֶׁם נִזְיָה נִקְרְאת "כוֹשִׁית", כְּאֵדָם הַקּוֹרֵא אֶת בְּנוֹ נָאָה: "כוֹשִׁי", כְּדִי שֶׁלֹא תִשְׁלַט בּוֹ עֵין רָעָה. כִּי־אִשָּׁה כִּשִּׁית לָקַח • וְעַתָּה גִרְשָׁה.

(ב) וַיֹּאמְרוּ הֵרֶק אֲדֹת־בְּמִשְׁהַ דְּבַר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דְּבַר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:

ב ואמרו הלחוד ברם במשה מליל יי הלא
אף עמנא מליל ושמיצ קדם יי:

כ"י • הֵרֶק אֶף • עֲמוּ לְבַדּוֹ דְּבַר ה'. הֲלֹא גַם־בָּנוּ דְּבַר • וְלֹא פִירְשָׁנוּ מִדְּרָךְ אֲרִיץ.

(ג) וְהָאִישׁ מִשָּׁה עָנּוּ מֵאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פָּנָיו הָאֲדָמָה: ה

ג וגברא משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני
על אפי ארעא:

כ"י • עָנּוּ • שָׁפֵל וְסִבְלָן.

~ נְכוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ע"פ לקו"ש חז"ל עמ' 38-30 - מוֹתֵךְ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

מַעֲלַת הָעֲנוּהָ דְּמִשָּׁה רַבִּנּוּ

וְהָאִישׁ מִשָּׁה עָנּוּ מֵאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פָּנָיו הָאֲדָמָה: (במדבר יב, ג)

ולכאורה אינו מובן כלל: הרי משה הוא שקבל תורה מסיני
והקודש-ברוך-הוא למדו תורה ארבעים יום ונתנה לו

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) וְטַעַם וְהָאִישׁ מִשָּׁה עָנּוּ מֵאֹד. לְהַגִּיד כִּי הַשֵּׁם קָנָא לוֹ בְּעִבּוּר עֲנוּתָנוּתוֹ, כִּי הוּא לֹא יַעֲבֶה עַל רִיב לַעֲוֹלָם אֶף אִם יִדַּע. וְר"א מִפְּרָשׁ וְאָמֵר כִּי הוּא לֹא הָיָה מִבְּקָשׁ גְּדֻלָּה עַל שׁוֹם

אדם, ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי
על אחיו, והם חוטאים שמדברים עליו
הדם:
בספרי (בהעלתך ק) רבי נתן אומר
אף בפניו של משה דברו בו,

שנאמר וישמע ה' והאיש משה ענו
מאד, אלא שכבש משה על הדבר.
יזכיר ענותנותו שסבל ולא עצנם, והשם
קנא לו: תורה ד

היא מעלה ומדרגה נגלית הנתנת מלמעלה, ומפני מה היה משה עניו מאד (שפירושו הכנעה) לגבי כל האדם? ויש לומר שיש ב' סוגי ענוה, יש ענוה על פי חשבון וטעם ודעת (ויכמו שנתבאר לעיל במשה) ויש ענוה עצמית שלמעלה מחשבונות שכליים, על-דרך מה שנגאמר על הקדוש-ברוך-הוא "במקום גדלתו של הקדוש-ברוך-הוא שם אתה מוצא ענותנותו" – והרי על הקדוש-ברוך-הוא לא שייך לומר שאזיה ענוה על פי חשבון (חס ושלום), אלא היא ענוה עצמית, וענוה זו היתה למשה רבנו, דנוסף על זה שהיה לו את מעלת הענוה על פי חשבון, היה לו אף את מעלת הענוה בעצם, דגם כאשר מצד השכל אין נתינת מקום כלל לענוה – וכמו בענין הנבואה שבו – מכל-מקום היה בטל לגבי כל אדם, "עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

התורה במתנה, ולפני-זה הוציא את בני ישראל ממצרים, ובכל עת שרצה דבר עם השכינה, ועוד מעלות רבות, ואיך שייך שיהיה "עניו מכל האדם"? ומבאר בזה דעם היות שמשה הפיר במעלתו וידע שהוא גבוה במעלה מכל אדם, מכל-מקום היה עניו, מפני שידע שכל מעלותיו נתנו לו מלמעלה, וחשב שאם הכחות האלו היו אצל יהודי אחר, היה גם-כן במעלה ומדרגה זו, ויכול להיות שהיה מגלה את הכחות יותר, ומפני זה היה עניו בפני כל אחד ואחד.

אף עדן צריך באור: הניחא לגבי כחות הנפש, אף לגבי מעלתו העקרית של משה לגבי "כל האדם אשר על פני האדמה" שהיא הנבואה ש"לא קם נביא עוד בישראל כמשה", לא שייך לומר שאדם אחר היה מגלה כחות אלו יותר ממשה, פי נבואה לא שיתק לעבודת האדם, אלא

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה פֶּתָאֵם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צֵאוּ שְׁלֹשְׁתֵּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשֶׁתָּם:

וַיֹּאמֶר יי בתפף למשה ולאֲהֲרֹן ולמרים פוקו תלתיכוֹן למשפֹּן זמנא ונפקו תלתייהוֹן:

תדיר ואין עת קבועה לדבור. צאו שלשתכם. מגיד, ששלשתן נקראו בדבור אחד, מה שאי-אפשר לפה לומר ולאֲזֵן לשמע.

נ"י פתאום • נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ, והיו צועקים: מים, מים, להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה, מאחר שנגלית עליו שכינה

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

הואתגלי יי בעמודא דעננא וקם בתרע משפנא וקרא אהרן ומרים ונפקו תרויהוֹן:

החצר לקראת הדבור. ויצאו שניהם • ומפני מה משכן והפרידן משה? לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכלו שלא בפניו. וכן מצינו בנח: שלא בפניו, נאמר (בראשית ו'): "איש צדיק תמים". ובפניו, נאמר (שם): "כי אתה ראיתי צדיק לפני". דבר אחר: שלא ישמע בגזירתו של אהרן.

נ"י פ'עמוד ענן • (שם) יצא יחיד, שלא כמדת בשר-ודם: מלך בשר-ודם כשיצא למלחמה, יוצא באוכלוסין. וכשיצא לשלום יוצא במעטים. ומדת הקדוש-ברוך-הוא יוצא למלחמה יחיד, שנגאמר (שמות טו): "ה' איש מלחמה". ויוצא לשלום באוכלוסין, שנגאמר (תהילים סו): "רכב אלהים רבתיים אלפי שנגאן". ויקרא אהרן ומרים • שיהיו נמשכין ויוצאין מן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

א, וכן במאד מאד (שם יז ב), וכיוצא בהם. ו"פתאום" הם הנמקרים ביותר שאין להם עיון בדבר ולא עצה כלל, כמו ועצת נפתלים נמרה (איוב ה יא), וכן פתע ושב (משלי ו טו), ואם בפתע בלא איבה (להלן לה כב), בתפיה, והוא כמו פתי מלשון פתאום: וטעם צאו שלשתכם, ויקרא אהרן ומרים. כי רצה שיהיה משה שם ויקרא בקנאת השם לכבודו, ויהיה מצוי להם, שלא יחולו השם להם רק

כמו שפרשו רבותינו (שבת פו). בטעם פרישתו מן האשה: אבל אונקלוס אמר "בתפיה", והטעם, כי כאשר היו נדברים במשה עוד הדבר בפיהם נאמר להם צאו שלשתכם לא אחר להם כלל, ו"פתאום" ענין מהירות הוא, וכן נאקוב גודו פתאם (איוב ה ג), אשר פתאם לפתע (ישעיה ל ג), בפתע פתאם (לעל ו טו), כפולי הטעם להפליגה, כמו כמעט קט (יחזקאל טז מז), הרבה מאד (בראשית טו

(ד) אל משה ואל אהרן ואל מרים. הנה משה לא היה עמקם אבל הנבואה באה לשלשתן כאחד. וטעם פתאום, שלא היו צעת ההיא נותנים לבם ומתפנינים לנבואה, ולכבוד משה באה להם מבלי הזמנה לדבר, כי "פתאום" על דעת המפרשים דבר שלא עלה על לב מגזרת פתי. ואמר הכתוב זה בעבור אהרן ומרים, כי משה רבינו ראוי לנבואה בכל עת ודעתו נכונה לדבקה בשם הנקבד בכל שעה,

(ו) וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְּרֶבּוּ:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְּרֶבּוּ:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְּרֶבּוּ:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְּרֶבּוּ:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְּרֶבּוּ:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְּרֶבּוּ:

(ח) פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבְּרֶבּוּ וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידָת וּתְמִנָּה יְהוָה יִבִּיט וּמִדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעִבְדֵי בְּמִשָּׁה:

פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבְּרֶבּוּ וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידָת וּתְמִנָּה יְהוָה יִבִּיט וּמִדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעִבְדֵי בְּמִשָּׁה:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְּרֶבּוּ:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְּרֶבּוּ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אליו להורידו לאלה בעת צרתם. והנה הזכיר גדולי השבט אשר בחר השם לשירתו ולכרף בשמו המתפללים על ישראל, וכן הטעם במה שנאמר (תהלים עט ו) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו'.

וַיִּטְעַם וְאַחַר נִסְעוּ הָעָם מִחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּאֲרֹן. לומר כי כאשר נסעו מחצרות לא נסעו ממדבר זה אל מדבר אחר כאשר במסע הראשון שנסעו ממדבר סיני ויחנו במדבר פארן (לעיל י יב), אֲבָל נסעו מחצרות אשר הוא במדבר פארן וחנו במקום אחר מן המדבר ההוא עצמו. והוא קדש ברנע, כי משם נשתלחו מרגלים כאשר אמר במקום אחר (להלן יב כג) אל מדבר פארן קדשה, וכן כתוב (דברים א יט כג) וַיִּבְרָא עַד קֶדֶשׁ בְּרִנְעָה וְגו' וַתִּקְרְבוּן אֵלַי וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַחָה אַנְשִׁים: **וְלֹא** אמר הכתוב "ויסעו מחצרות ויחנו בקדש ברנע", כי אולי מסעות הרבה ביניהם ואין עתה מקום להזכירם. אֲבָל הזכיר מדבר פארן, להודיע כי קדש זה הוא קדש ברנע אשר במדבר פארן, לא קדש אשר במדבר צין שהיה שם ענן מי מריבה בשנת הארבעים: תורה ז

יהיה לו הדבור מאתי, והתמונה יביט בה לא יראנה בחלום: **וְלִשְׁוֹן** ספרי (בהעלתך ק) **וּתְמִנָּה ה' יִבִּיט,** זה מראה אחרים. והנה בכאן למד הכתוב מה בין נבואת משה לנבואת האחרים אשר בדורו, וכבר הזכיר בן פקודמים לו, וארא אל אברהם וגו' כאשר פרשתי, ויזכיר בן בסוף התורה בבאים אחריו, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים (דברים לד י), והענין בכלל שוה: **וְאֵל** תחוש למה שאמר בשמואל ששקול כמשה, דְּכָתִיב (ירמיה טו א) אם יַעֲמֹד מִשָּׁה וּשְׁמוּאֵל לִפְנֵי אֵין נִפְשִׁי אֵל הָעָם הַזֶּה, כי בעבור שהזכירו עמו חשבוהו רבותינו לגדלה, לא שישוו הנבואות, חלילה להם. וענין הכתוב, כי הזכיר משה מפני עמדו לפניו בפרץ להשיב חמתו מהשחית גם בעגל וגם במרגלים שהיו חִיבִים כלִיה, והזכיר שמואל, מפני שהכתוב הנה על דברי הבצרות שהיו צריכים גֶּשֶׁם, אמר הַיֵּשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מִגִּשְׁמִים וְגו' (שם יד כג), ואמר השם שאם יַעֲמֹד שְׁמוּאֵל לִפְנֵי הַמּוֹרִיד גֶּשֶׁם שְׁלֹא בַּעֲתוֹ בִּימֵי קִצְרֵי חֲטָיִים (ש"א יב ח) לא יִשְׁמַע

על ידו כאשר יתחננו אליו ויתרצה להם. **וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם,** שיאמר שבחו שלא בפניו: תורה ה

(ו) **אֱם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם.** אם יהיה לכם נביא, בדברי אונקלוס. ורבי אברהם פרש כי טעמו אם יהיה נביאכם נביא ה', כמו והנבואה עודד הנביא (דברים טו ח), ויפה אמר: **וַיִּטְעַם** הכתוב, שאפלו אם יהיה נביאכם נביא ה', אינו מתנבא בשמי הגדול רק במראה או בחידות. והזכיר בן, כי רבים מן הנביאים לא ישיגו לזה אֲבָל יהיו נביאים ברוח הקדש, כענין שנאמר רוח ה' דבר בי (ש"ב כג ג), והיא יד ה' האמורה ביוחזקאל, ויתבאר בדברי זכריה: **בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע.** לא אמר הכתוב "במראה אליו אראה" אֲבָל אמר "**אֲתוּדַע**", והנה הפסוק הנה בפסוק וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי (שמות א), יאמר כי השם הגדול יהיה במראה ובה יתודע אל הנביא, לא בשמו הגדול, כמו שאמר (שם) ושמי ה' לא נודעתי: **וְאֵמַר** כי הדבור יהיה בחלום, ולא בן עבדי משה, כי בכל ביתי אשר בו יראו הנביאים חלומות נאמן הוא יודע מעצמו כל המדות, ומפה אל פה

"במשה", אפלו אינו עבדי, כדאי הייתם לירא מפניו, וכל-שכן שהוא עבדי, ועבד מלך – מלך, היה לכם לומר: אין המלך אוהבו חנם (ספרי. תנחומא). ואם תאמרו: איני מכיר במעשיו – זו קשה מן הראשונה.

מראה שכינה? תלמוד-לומר (שמות לג): "לא תוכל לראת את-פני". ותמנת ה' נביט. זה מראה אחרים, בענין שנאמר (שם) "וראית את-אחרי". בעבדי במשה. אינו אומר "בעבדי משה", אלא "בעבדי במשה". "בעבדי", אף-על-פי שאינו משה.

(ט) ויחר-אף יהוה בם וילך:

כ"י ויחר-אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם, גזר עליהם נדוי, קל-וחמר לבשר-ודם, שלא יכעס על חברו עד שיודיענו סרחונו.

יוענא אסתלק מעלוי משכנא והא מרים חורא כתלגא ואתפני אהרן לות מרים והא סגירת:

(י) והענן סר מעל האהל והנה מרים מצרעת בשלג ויפן אהרן אל-מרים והנה מצרעת:

כ"י והענן סר. ואחר-כך: "והנה מרים מצרעת בשלג". משל למלך שאמר לפדגוג: רדה את בני, אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלה, שרחמי עליו.

יא ואמר אהרן למשה בבועי רבועי לא כען תשוי עלנא חובא דאטפשאנא ודי סרחנא:

(יא) ויאמר אהרן אל-משה בי אדני אל-נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו:

כ"י נואלנו. כתרגומו, לשון איל.

יב לא כען תתרחק דא מבינא ארי אסתנא היא עלי כען על בסרא מיתא הדין די בה ויתסי:

(יב) אל-נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו:

את אחותו להיות כמת. אשר בצאתו. מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה, שיש פת בידו לעזר ואינו עוזרו, הרי נאכל חצי בשרו – שאחיו בשרו הוא. דבר אחר: "אל-נא תהי כמת" – (ספרי) אם אינך רופאה בתפלה, מי מסגירה ומי מטהרה? אני אי אפשר לראותה, שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם. וזהו: "אשר בצאתו מרחם אמו".

כ"י אל-נא תהי. אחותנו זו. כמת. שהמצרע חשוב כמת: מה מת מטמא בביתא, אף מצרע מטמא בביתא. אשר בצאתו מרחם אמו. "אמנו" היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. וכן "חצי בשרו", "חצי בשרנו" היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. מאחר שיצאה מרחם אמנו, היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו, בענין שנאמר (בראשית לו): "כי אחינו בשרנו הוא". ולפי משמעו אף הוא נראה כן: אין ראוי לאח להניח

(יג) ויצעק משה אל-יהוה לאמר אל נא רפא נא לה: יג וצלי משה קדם יי למימר אלהא בבועי אסי כען יתה:

להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. פיוצא בו (שמות ג): "וידבר משה לפני ה' לאמר וגו'" (ספרי), מה תלמוד-לומר "לאמר"? השיבני אם גואלם אתה אם לאו. עד שהשיבו: עתה תראה וגו'. פיוצא בו (במדבר כז): "וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אליה הרוחת לכל-בשר", השיבו: "קח לך". פיוצא בו (דברים א): "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר", השיבו: "רב-

כ"י אל נא רפא נא לה. בא הכתוב ללמדך דרך ארץ, שהשואל דבר מחברו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים, ואחר-כך יבקש שאלותיו. לאמר. מה תלמוד-לומר? אמר לו: השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו? עד שהשיבו: "ואביה ירק ירק וגו'". רבי אלעזר בן עזריה אומר: בארבעה מקומות בקש משה מלפני הקדוש-ברוך-הוא

שיעור יומי לשבת קודש י"ב סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – יב – פרשת בהעלותך קיא

יאמרו ישראל: בשביל אחרותו הוא מאריך בתפלה, אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה).

לך". רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפלה? שלא יהיו ישראל אומרים: אחרותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה! (דבר אחר: שלא

ידאמר יי למשה ואלו אביהא מגנף נזיף בה הלא תתפלם שבועא יומין תסתגר שבועא יומין מברא למשריתא וכתר פן תתנש: תתנש:

(יד) ויאמר יהוה אל-משה ואליה ירק ירק בפניה הלא תפלם שבועת ימים תסגר שבועת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף:

שבועת ימים". ואחר תאסף. אומר אני: כל ה"אסיפות" האמורות במצרים על שם שהוא משלח מחוץ למחנה, וכשהוא נרפא – נאסף אל המחנה, כתוב בו 'אסיפה' לשון הכנסה.

ש"י. ואביה ירק ירק בפניה. ואם אביה הראה לה פנים זועפות, הלא תפלם שבועת ימים, (כ"ק כ"ה) קל-וחמר לשכינה ארבעה עשר יום; אלא דיו לבא מן הדין להיות פגדון, לפיכך אף בגזיפתי "תסגר

טו ואסתגרת מרים מברא למשריתא שבועא יומין ועמא לא נטל עד דאתקנשת מרים:

(טו) ותסגר מרים מחוץ למחנה שבועת ימים והעם לא נסע עד-האסף מרים:

כשהשלף ליאור, שנאמר (שמות ב): "ותתצב אחרתו מרחק וגו'".

ש"י. והעם לא נסע. (סוטה ט) זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעפכה למשה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 139)

שמים", הרי כתב המהרש"א: מפל-מקום פשיטא דביד הקדוש-ברוך-הוא להטות לב בני אדם לטובה. וה'בחי' כתב, שהתעוררות זו באה מדרגה שנוכלית יותר מ"ידי שמים" (ראה לקוטי תורה במדבר טו, א).

זה הכבוד חלק לה המקום (רש"י יב, טו) בכתוב נאמר "והעם לא נסע", אף רש"י מדיק "המקום". רמז יש פאן, שרצונם של ישראל לכבד את מרים בא מהתעוררות מלמעלה. ואף ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת

טז וכתר פן נטלו עמא מחצרות ושרו במדברא דפארן: פ פ פ

(טז) ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן:

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהלל"ל סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפב

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' ב

8 הגמרא מבארת שאם נישאת על פי בית דין ויצא קול שבעלה חי
9 אין אוסרים אותה על בעלה השני: אמר רב אשי, ולקלא לא תישינן
10 – אם נישאת בבית דין ויצא קול שבעלה חי, אין חוששים לו, ואין
11 אוסרים אותה על בעלה השני. מבררת הגמרא: ה' קלא – מתי יצא
12 הקול שבעלה חי, אילימא קלא דכתר נשואין – אם נאמר שיצא
13 הקול לאחר שנישאת, הא אמרה רב אשי תרא וימנא – הרי כבר
14 אמר רב אשי פעם אחת דין זה, דאמר רב אשי,

1 כשהיא אנוסה קנסה חכמים. אמר ליה רב פפא, ולא שנינהו – וכי
2 לא תירצנו שבאופנים אלו אינה נחשבת אנוסה. אמר ליה רב הונא
3 בריה דרב יהושע, ואשינני ליקו וליקמוך – וכי מחמת שהתרצן
4 נדחק ליישב את כל המשניות, נובל לסמוך על כך להנהיג כן
5 למעשה, והרי מכך שהוצרך להידחק כל כך כדי ליישב את
6 המשניות כדבריו, יש ללמוד שאין סברא זו נכונה. (ופסק), ומתוך
7 כך נמנע רב פפא ולא התירה לבעלה הראשון.

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' ב

7 התרת יבמה לשוק, לא משקר, שהרי עתיד הדבר להתברר אם
8 בשעה שמת הניח בנים או לא, והאמינודו להתירה. או דלמא,
9 מעמא דעד אחר שנאמן להתיר אשת איש הוא משום דאיהי,
10 האשה, דייקא ומינסבא, ואילו הא – אשה זו שהעד פוטרה מייבום,
11 יתכן שלא דייקא ומינסבא, משום דמינסבא הוא

1 לעלמא – להתיר אשה שהיתה מוחזקת לנו בזקוקה ליבום, שמת
2 בעלה ללא בנים, והעד מעיד שמת האח הראוי לייבמה, או
3 שהעיד העד שמת בעלה תחילה ואחר כך מת בנה ואינה זקוקה
4 לייבום, וצדדי הספק הם כעין מה שהתבאר לעיל, בלשון
5 הראשונה, מאי מעמא דעד אחר, שהוא נאמן להתיר אשת איש,
6 האם משום דמילתא דעבידא לאיגלוי לא משקר, והקא נמי, לגבי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ו' סיון פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח	יום רביעי - ט' סיון פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שני - ז' סיון פרק כ, מפרק לט עד סוף פרק מג	יום חמישי - י' סיון פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שלישי - ח' סיון פרק כ, מפרק מד עד סוף פרק מח	יום שישי - י"א סיון פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה
שבת קודש - י"ב סיון פרק כ מפרק סו עד סוף פרק סח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ו' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 150, ליקוטי אמרים... עד עמ' עו, יתברך ויתעלה:

ליקוטי אמרים חלק שני

הנקרא בשם חינוך קטן

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע
מיוסד על פרשה ראשונה של קריאת שמע:

חנוך

לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה הנה מדכתיב על פי דרכו משמע שאינה דרך האמת לאמיתו וא"כ מאי מעליותא שגם כי יזקין לא יסור ממנה. אך הנה מודעת

22 ישראל" וב"ברוך שם כבוד מלכותו כו", עליהם נאמר בזהר,
23 ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – הפן הנעלה יותר
24 בהבנת אחדות ה', ו"ברוך שם" – "יחודא תתאה" – הפן הנמוך
25 יותר בהבנת אחדות ה'. על שני אלה מיוסד החלק השני של
26 "ליקוטי אמרים", הנקרא "שער היחוד והאמונה".
27 (מלות כותרת אלו הן גם כן לשון המחבר, רבנו הזקן):
28 "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה".
29 הנה, מדכתיב – ממה שהפסוק אומר: "על פי דרכו", –
30 שיש לחנך את הנער לפי הדרך שלו, משמע שאינה – דרך
31 זו, דרך האמת לאמתו, – זוהי דרך לנער בלבד, ואינה הדרך
32 האמיתית, ואם-כן מאי מעליותא – מהי המעלה בכך עד,
33 ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה"? – אדרבה, כשיתבגר –
34 אכן עליו לסור מדרכו של ה"נער", כדי להגיע לדרך
35 האמיתית. מהי המעלה, איפוא, שלא יסור מדרך זו? אה, הנה
36 מודעת זאת, – דבר ידוע הוא, כי שרשי עבודת ה'
37 ויסודותיה: הן דחילו ורחימו, – יראת ה' ואהבת ה' הן
38 השרשים וחסידות של עבודת ה', המתבטאת בקיום תורה
39 ומצוות במחשבה דיבור ומעשה – להיזהר מכל מצוות
40 לא-תעשה ולקיים כל מצוות-עשה; יראת ה' משפיעה ופועלת
41 שיהודי יישמר מכל לא-תעשה, ואהבת ה' משפיעה ופועלת

שיקיים כל מצוות-עשה מתוך רגש פנימי של הנפש (הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: כדלעיל רפ"ד), כפי המוסבר להלן: חנניא
– שרש יוסור ל"סור מרע", – שלא לעשות מה שאסור
לעשות, והאהבה – היא שורש ויסוד, ל"עשה טוב",
וקיום כל מצוות-עשה
דאורייתא ודרבנן, –
מצוות שמן התורה,
ומצוות שמדרבנן, כמו
שיתבאר במקומו. –
בחלק הראשון של ספר
ה"תניא", כפי המקובל בין
חסידים, היתה סברא
אצל רבנו הזקן, שחלק זה
(השני מספר ה"תניא")
יהיה החלק הראשון,
וחמישים ושלשה הפרקים
של החלק הראשון, יהיו
החלק השני, לכן, כשהוא
מתייחס כאן לחלק
הראשון, הוא משתמש
בלשון "כמו שיתבאר"

להלן. (ומצות החנוך – לחנך את הקטן, היא גם-כן
במצוות-עשה, כמו שכתוב ב'ארח חיים' סימן שמג): –
כיוון שיש לחנך את הקטן לא רק במצוות לא-תעשה אלא גם
במצוות-עשה, ומאחר שאהבת ה' היא השורש והיסוד לכל
מצוות-עשה (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נוסף ע"ז שאהבה
עצמה – וכן יראה – הן מ"ע פרטיות") יש לומר שקיימת בחינת
אהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות-העשה שמקיימים מצד
חינוך. כלומר, אהבה זו אינה דומה למדריגת האהבה
המשמשת שורש ויסוד למצוות-העשה הנעשות על-ידי האדם
במצב של תמידיות, בהיותו גדול ומחוייב במצוות. אלא, מכיון
שאהבה זו משמשת שורש לקיום מצוות-העשה שמקיימים
אותן בתור חינוך בלבד, נכללת גם אהבה זו בסוג של חינוך –
לא אהבה יציבה, שאפשר להישאר אתה לתמיד. להלן יוסבר
אופן החינוך לאהבה זו, שגם עליה מתאים לומר "חנוך לנער
על פי דרכו", כי קיימת כאן מעלה שגם "כי יזקין" לא יסור
ממנה. והנה, באהבה כתיב – כתוב, בסוף פרשת עקב:
"אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה, לאהבה את ה' וגו'".
וצריך להבין, איך שיה' לשון "עשיה" גבי אהבה – שהיא
רגש שפליג? – הלשון "עשיה" מתאים על דבר של מעשה.
כיצד, איפוא, מתאים להשתמש בלשון עשיה לגבי אהבה שהיא

1. משלי כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' ה' יל"ה: שרש – שממנו נמצאים ונמשכים. יסור – שגם בשעת מעשה המצוה מתקיים ע"ז [ובפ"ד: נמשכות... קיום אמיתי]". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצ"ע שלא הוסיף כאן "כל מל"ת" כדלקמן באהבה. וכדלעיל בפ"ד. ואולי נשמטה חיבה אחת וצ"ל לקמן 'כל מ"ע ומל"ת דאורייתא".
(* הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאי להוסיף שבסו"ס פלח הרמון ח"א (קה"ת, תשי"ד) הערות מ"רה מפאריטש ע"ז. מראי מקומות – נמצאו באוה"ת להצ"צ (לחנוכה)".

1 רגש שבלב? – להלן יוסבר, שישנה אהבה שאדם משיג אותה
2 על-ידי התבוננות, על-ידי התעמקותו בענינים המעוררים אהבה
3 זו. לכן מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של עשיה –
4 ליצור ולפתח בתוכו אהבה זו. דבר זה יוסבר להלן אחרי הדיון
5 במדריגה העליונה יותר
6 של אהבה, שלגביה לא
7 מתאים להשתמש בלשון
8 עשיה, מפני שאין זו
9 אהבה הנוצרת ונפעלת
10 על-ידי האדם: הוא רק
11 עושה הכנה שאהבה זו
12 תוכל להתגלות אצלו. **אך**
13 **הַעֲנִין הוּא, דִּישׁ שְׁנֵי**
14 **מִיְנֵי אֲהֶבֶת ה'. הָאֶחָת,**
15 **הִיא בְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ**
16 **בְּמַבְעָה אֶל בּוֹרְאָהּ, –**
17 בטבע הנפש ישנה אהבה
18 כזו של "כלות הנפש".

19 שהרי הנפש האלקית היא "חלק אלקה ממעל ממש", היא חלק
20 מעצם ה"אין-סוף" – לכן יש בה, מצד הטבע, אהבה כזו של
21 כליון לעצמותה, ל"אין-סוף" ברוך-הוא. הרי מובן שאהבה זו
22 אין צורך ליצור – ואף אין יכולת ליצור אותה – כיוון שהיא
23 נמצאת בטבע הנפש האלקית; אך יש לגלות אהבה זו של הנפש
24 האלקית, שגם לב הבשר הגשמי ירגיש באהבה ובכלות הנפש
25 אלו. כיצד היא אכן מתגלה? **כְּאִשֶּׁר תִּתְּנֶנּוּ נֶפֶשׁ הַשְּׂכֵלִית**
26 **עַל הַחֲמֹד – של הגוף, וְתִשְׁפִּילֶהוּ וְתִכְנִיעֶהוּ תַּחְתֵּיהָ, –** דבר
27 המתבטא בעבודת הנפש האלקית – לתקן את הנפש הבהמית
28 ולזכך את הגוף על-ידי הנפש השכלית: על-ידי שהשכל מבין
29 עניני אלקות. שכן, השכל של הנפש האלקית והשגתו באלקות
30 הם במצב מרום ונעלה יותר מאשר להשפיע על הגוף, ואילו
31 הנפש השכלית שהיא השכל הטבעי של האדם, כאשר הוא
32 מבין אלקות, הרי זה כבר קרוב לגוף ומשפיע על חומר הגוף.
33 להכניעו אל הנפש באופן של "הגברת הצורה על החומר".
34 וכשהנפש השכלית יוצרת השפלת והכנעת חומר הגוף – **אִין**
35 **תִּתְּלַחַב וְתִתְּלַחַט –** הנפש, **שֶׁלֹּחֶת הַעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ, –** לא
36 שלהבת של אהבה הנוצרת על-ידי התבוננות, אלא שלהבת
37 של אהבה המתלקחת בנפש עצמה; שכן, בנפש קיימת אהבה זו,
38 אלא שבתחילה כיסה עליה חומר הגוף ולא היה באפשרותה
39 להתגלות – ועתה היא מתגלה, **וְתִגַּל וְתִשְׁמַח בָּהּ עוֹשָׁה,**
40 **וְתִתְּעַנֶּנּוּ עַל ה' –** בקב"ה, **תִּעֲנֶנּוּ נִפְלָא. –** בעבודה מסוג אחר
41 ממשם התענוג כשכר על העבודה, ואילו באהבה ועבודה זו,
42 התענוג הוא באהבה ובעבודה עצמן. **וְהַזִּכִּים לְמַעַלֵּת אֲהֶבֶת**
43 **רַבָּה זֶה – הֵם הַנִּקְרָאִים צִדִּיקִים, –** אופן האהבה של צדיקים
44 הוא בתענוג ושמחה, **בְּדִבְתֵּיב: –** כמו שכתוב: **"שִׂמְחוּ**
45 **צִדִּיקִים בָּהּ"** – כלומר, אופן העבודה בצדיקים הוא אהבה
46 בשמחה ותענוג. למרות שכאמור לעיל, זוהי אהבה שמצד
47 הנפש האלקית הנמצאת בכל אחד מישראל, ואם כך, הרי

ליקוטי חלק שני אמרים

לנשמה עליונה שלמעלה ממדריגת רוח
ונפש כמ"ש בר"ח שער האהבה.
והשנית היא אהבה שכל אדם יוכל
להגיע אליה כשיתבונן היטב בעומקא
דלכא ברברים המעוררים את האהבה
לה' בלב כל ישראל. הן דרך כלל
כי הוא חיינו ממש וכאשר האדם
אוהב את נפשו וחיו. כן יאהב את
ה' כאשר יתבונן וישים אל לבו כי
ה' הוא נפשו האמתית וחיו ממש
כמ"ש בזהר ע"פ נפשי אויתך וגו',
והן דרך פרט שכשיבין וישכיל

היתה צריכה להיות יכולת בכל יהודי להגיע לאהבה כזו –
מוסבר מיד להלן, שלא כל אחד יכול להגיע לכך, כי לשם כך
נדרשת עבודה רבה ועבודה גדולה מאד, כדי לזכך את החומר
שלא יפריע ליכולת קליטת אהבה כזו. **אך, לֹא כָּל אָדָם זֹכֵכָה**
לָזֶה, – להגיע לאהבה זו,
שאו הוא במדריגת צדיק,
כִּי לָזֶה צָרִיךְ – לשם כך
נדרש, **זְכוּת הַחֲמֹד –** של
הגוף, **כְּמָאד מְאֹד, וְגַם –**
נדרשים לשם כך, לימוד
תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים מְזִכִּים
הַרְבֵּה, כְּדִי לְזַכּוֹת
לְנִשְׁמָה עֲלִיוֹנָה
שֶׁלְּמַעַל מִמְּדִרְגַּת רוּחַ
– שעל-ידיה זוכה האדם
לדרגת "נשמה" שהיא
העליונה בין שלש
הדרגות: "נפש", "רוח",
נשמה", שכן, מצד מדריגת ה"רוח" העבודה היא במדות שבלב,
וְנִפְשָׁה, – מצד ה"נפש" אופן קיום המצוות הוא בקבלת עול –
אלא זו מדריגה של נשמה, שמבחינתה העבודה היא של שכל
– כלשון הכתוב: "ונשמת שדי תבינם" – המשפיע על החומר
להכניעו ולזככו. **כְּמֹו שֶׁכָּתַב בְּרִאשִׁית הַכְּמָה' שֶׁעַר**
הָאֲהֶבֶת. – שאהבה כזו קשורה במדריגה של נשמה דוקא –
על-כּל־פנים מובן, שעל אהבה זו לא מתאים לומר שהאדם
יפעל וייצר אותה בתוכו – שכן, אין באפשרותו ליצור אותה;
הוא יכול רק להכשיר ולזכך את עצמו, כך שהאהבה שמהנפש
תתגלה בתוכו, וכן אין ביכולת כל אחד להגיע לכך. **וְהַשְׁנִית,**
– הבחינה השניה של אהבה **הִיא אֲהֶבֶת שְׂכָל אָדָם יוֹכֵל**
לְהִגִּיעַ אֵלֶיהָ, – כל אדם יכול להגיע למדריגת אהבה זו, –
כיצד? – **כְּשִׁיתְּבוֹנֵן הַיָּטִב בְּעֻמְקָא דְלִבָּא –** בעומק הלב,
שהתבוננות היא באופן שהיא באה בלב, **בְּדִבְרֵים הַמְּעוֹרְרִים**
אֶת הָאֲהֶבֶת לַה' בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל. – ישנם ענינים המעוררים
את האהבה (השניה) להקב"ה בלב יהודי – וכאשר הוא יתבונן
בענינים אלה – **הֵן דֶּרֶךְ בְּלָל, –** גם כשהוא מתבונן באופן כללי,
כִּי הוּא – הקב"ה, **חֲיִינוּ מִמֶּשׁ, –** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"כמבואר לעיל פמ"ד", **וְכִאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹהֵב אֶת נִפְשׁוֹ וְחַיּוֹ**
– **בִּן יֹאחֵב אֶת ה', כְּאִשֶּׁר יִתְּבוֹנֵן וְיִשִּׁים אֶל לְבוֹ כִּי ה' הוּא**
נִפְשׁוֹ הָאֱמֵתִית וְחַיּוֹ מִמֶּשׁ, – שהרי הקב"ה הוא הנפש
והחיות של נפשו, וממילא הקב"ה הוא חיו האמתיים – לכן
ההתעמקות בזה תעורר בו אהבה להקב"ה, כאהבת האדם
לנפשו ולחיו, **כְּמֹו שֶׁכָּתוּב בְּזֶהר עַל פְּסוּק: "נִפְשִׁי אוֹתִירָךְ**
וְגו'". – הוזהר מפרש, ש"נפשי" הכוונה על הקב"ה: "נפשי", מפני
שאתה, ריבונו של עולם, הוא נפשי וחיו, לכן "אויתך", אני אוהב
אותך ומתאוה לך. **וְהֵן דֶּרֶךְ פְּרָט, –** וגם כשיתבונן באופן פרטי
– "כמבואר לעיל פמ"ד" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, **שֶׁכְּשִׁיבִין**
וְיִשְׁכִּיל בְּגִדְלָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשִׁי-בְּרוּךְ-הוּא

1 דרך פרטית - כגון, בפרטי גדלות האלקות, שהקב"ה הוא
2 "ממלא כל עולמן וסובב כל עולמן, וכולא קמיה כלא חשיבי" -
3 הרי כשיתבונן בפרטי הגדלות, באשר יוכל שאת בשכלו ומה
4 שלמעלה משכלו. - ענינים שבכוח שכלו להבין, יבין אותם

5 ב"ידיעת החיוב" - וענינים

6 שלמעלה מהבנתו, יבין

7 אותם ב"ידיעת השלילה",

8 שאין הוא מבין את הדבר

9 עצמו, אלא רק כפי

10 שהדבר מושלל מענינים

11 וגדרים מסויימים. כלומר,

12 עניני האלקות שלמעלה

13 מהבנתו, יבין אותם לכל-

14 הפחות איך שהקב"ה

15 מושלל מענין ומושג זה

16 וזה - בכך יש כבר גם מדה

17 מסויימת של ידיעה

18 באלקות; ואחר-כך -

19 אחרי שיתבונן בפרטי

20 גדלות ה' יתבונן פארהבת

21 ה' הגדולה ונפלאה

22 אלינו, - בני ישראל, אהבה שהביאה לכמה פרטי ענינים: לירד

23 - לירד, למצרים "עצות הארץ", - שם "ירד" כביכול הקב"ה,

24 להוציא נשמותינו מ"כור הפרזל", שהוא ה"סמרא-אחרא"

25 רחמנא "לצל", - בה היו בני ישראל שקועים רחמנא-ליצלן

26 בהיותם במצרים - והוא יתברך הוציאנו משם, לקרבנו אליו

27 ולקרבנו בשמו ממש, והוא ושמו אחר, - ועלידי היותנו

28 דבוקים בשמו התדבקנו בו יתברך. דהיינו, - כלומר: שרוממנו

29 מתכלית השפלות והטמאה לתכלית הקדשה, וגדלתו

30 יתברך שאין לה קץ ותכלית, - ואחרי שיבין במפורט את

31 גדלות הקב"ה, ולאחרי שיתעמק באהבת הקב"ה הגדולה לבני

32 ישראל - אזי "כמים הפנים אל פנים" - הרי "לב האדם

33 לאדם", הלב, האהבה שחש אדם לזולתו, מעוררת אהבה חוזרת

34 מהזולת אליו; כך גם בענינו, האהבה שהראה ומראה הקב"ה

35 לבני ישראל, תשפיע "כמים הפנים לפנים", שתתעורר האהבה

36 בלב כל משביל ומתבונן בענין זה בעמקא דלפא, - בעומק

37 הלב, לאהב את ה' אהבה עזה, ולדבקה בו בלב ונפש, כמו

38 שיתבאר במקומה באריכות.

39 - היכן שמדובר אודות האהבה שבבחינת "כמים הפנים", והוא

40 בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרקים מ"ז עד מ"ט.

41 והנה, ענין אהבה זו - האהבה הבאה מהתבוננות, רצה

42 משה רבנו עליו השלום לטע - לטעת, בלב כל ישראל,

43 בפדשה: "ועתה ישראל וגו', בפסוק: "הן לה' אלהיך

44 השמים וגו', - בפסוק זה מדובר אודות גדלות ה' ובפסוקים

ליקוטי חלק שני אמרים

לה' אלהיך השמים וגו' רק באבותיך
חשק וגו' ומלתם וגו' בשכנים נפש
וגו' ואהבת וגו' ולכן סיים דבריו על
אהבה זו אשר אנכי מצוה אתכם
לעשותה שהיא אהבה עשויה בלב
ע"י הבנה והרעית בדברים המעוררים
את האהבה וע"ז צוה כבר תחלה והיו
הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום
על לבבך כדי שיע"ז תבא לאהבה
את ה' בדאיתא כספרי ע"פ זה.
והנה על אהבה זו השנית שייך לשון
מצוה וצויו דהיינו לשום לבו ודעתו
בדברים המעוררים את האהבה אבל
באהבה ראשונה שהיא שלחנת העולה
מאליה לא שייך לשון צויו ומצוה כלל
ולא עוד אלא שהיא סתם שכרן של
צדיקים לשעום מעין עו"הב בע"הו

הבאים אחריו מובאים ענינים המראים על אהבתו הגדולה של
הקב"ה לבני ישראל: רק באבותיך חשק וגו', ומלתם וגו',
בשכנים נפש וגו', - ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה'
אלקך ככוכבי השמים לרוב, דבר הדורש, כפי שהפסוק אומר
להלן, את הענין של:

ואהבת וגו' - להגיע

לאהבת ה' ולכן סיים

דבריו - בפרשה זו, על

אהבה זו: "אשר אנכי

מצוה אתכם לעשותה",

- שלכאורה לא מובן,

כיצד מתאים לומר על

אהבה - שהיא רגש שבלב

- לשון עשייה? - אלא,

מפני שמדובר על אהבה

הבאה מהתבוננות, עליה

מתאים הלשון

"לעשותה", משום, שהיא

אהבה עשויה בלב, על-

ידי הבנה והרעית -

ההבנה והעמקה, בדברים

המעוררים את האהבה. - ברם, לכאורה אפשר לשאול:

מכיוון שיש לעורר אהבה זו על-ידי התבוננות, היה על הפסוק

להורות בתחילה שצריכים להתבונן? מעיר רבנו הזקן מיד,

שאכן: ועל זה צוה כבר תחלה - בפרשה ראשונה של "קריאת

שמע": "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על

לבבך",¹⁰ כדי שעל-ידיה תבא לאהבה את ה', בדאיתא

- כפי שמובא ב"ספרי" על פסוק זה.¹¹ והנה, על אהבה זו

השנית - הבאה מהתבוננות, שייך לשון מצוה וצויו, - כלשון

הפסוק "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה". שהרי,

לכאורה, לא מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של צויו,

כיוון שאהבה היא הרי רגש הלב, וממה-נפשך: אם יש לו רגש

זה, הרי הציווי מיותר; ואם חסר לו רגש זה, מה יועיל הציווי? -

ברם, לגבי אהבה זו מכיון שהיא באה מהתבוננות, מתאים

להשתמש בלשון ציווי: ציווי שיתבונן ויעורר את האהבה. דהיינו

- כלומר, כוונת הציווי היא: לשום לבו ודעתו בדברים

המעוררים את האהבה. אבל באהבה ראשונה, - לגבי

מדריגת האהבה הראשונה אודותה דובר לעיל, שהיא שלחנת

העולה מאליה, - ואין היא אהבה שיוצרים אותה, לא שייך

לשון צויו ומצוה כלל. ולא עוד, - לא זו בלבד שמדריגת

אהבה ראשונה זו אי אפשר ליצור על-ידי התבוננות, שלכן לא

מתאים לגביה לשון ציווי, אלא שהיא - אהבה זו היא סתם

שכרן של צדיקים, למעם מעין עולם הקא בעולם הזה, -

העולם הבא הוא הרי הענין של "נהנין מזיו השכינה" - תענוג

ופרטים וכו'. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וככל שידע בפרטיות יותר ריחוק הערך וכו' תגדל יותר האהבה - עיין פמ"ו". 7. עקב י, יב - יד - טו - טז - כד. 8. שם יא, א. 9. יא, כב. 10. ואתחנן ו, ו. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז מוכנים דברי הספרי הסתומים שם: איני יודע כו' ת"ל כו' לבבך - מה מוסיף בזה על מש"י (ומובא שם) ואהבת את ה"א בכל לבבך וק"ל".

1 מאלקות, ומזה נהנים צדיקים בעולם הזה, באהבה זו, שְׁעִלְיָה –
 2 על מדריגת אהבה זו, נֶאֱמָר¹²: "עֲבוֹרֶת מִתְּנֶה אֶתְּ אֶת
 3 בְּהִתְנַכֵּם"¹³, – שישנו אופן עבודה שבא כמתנה מלמעלה, כְּמוֹ
 4 שְׂתִיכָאָר בְּמִקְוָה – היכן שמדובר אודות מדריגת אהבה
 5 בתענוגים. להלן מסיים
 6 רבנו הזקן את אשר
 7 התחיל להסביר במה
 8 מתבטאת מעלת "חנוך"
 9 לנער על פי דרכו, עד
 10 ש"גם כי יזקין לא יסור
 11 ממנה", כלומר, כש"יזקין",
 12 כשיגיע למדריגה עליונה
 13 יותר, לא יסור מדרך
 14 העבודה שהיא ענין של
 15 "חנוך לנער" בלבד. כדי
 16 להקל על הבנת הענין,
 17 הרי הביאור בקצרה הוא:

18 למרות שהאהבה הנמוכה יותר, הבאה עליידי התבוננות, היא
 19 בבחינה של "חינוך" (דרך העבודה של "נער" שכל אחד יכול
 20 להגיע אליה) בהשוואה למדריגה העליונה יותר של אהבה,
 21 שהיא עצמותית ותמידית (והשייכות לצדיקים בלבד) – הרי יש
 22 בה (באהבה של "חינוך") מעלה, שגם כשנמצא במדריגת צדיק,
 23 הכוללת מדריגת האהבה העליונה יותר – עליו להודק גם אז
 24 להאהבה של "חינוך" הבאה עליידי התבוננות. שכן, גם בצדיק
 25 יכול להיות אי-פעם, שהמדריגה העליונה שלו באהבה
 26 בתענוגים לא תהיה אצלו בגילוי; במיוחד משום שכשעולים
 27 ממדריגה למדריגה, נדרש, לפני שמגיעים למדריגה העליונה
 28 יותר, לסגת מהמדריגה הקודמת, וזאת כדי שהיא לא תפריע
 29 להגיע למדריגה העליונה יותר – ואז, כשחסרה לו המדריגה
 30 שלו באהבה, הוא עובד את ה' במה שנשאר לו ממדריגת
 31 האהבה הראשונה שלו, האהבה של "חינוך" הבאה עליידי
 32 התבוננות, בה "התחנך" לפני שהגיע למדריגת צדיק.
 33 אֶךְ הִנֵּה יָדוּעַ לְיֹדְעִים, מַעֲמָא דְקָרָא מֵאֵי דְבְּתִיב: – טעם
 34 הפסוק מה שנאמר: "כִּי שָׁבַע יִפּוֹל צָדִיק וְקָם"¹⁴, – שגם
 35 בצדיק שייך ענין ה'נפילה', שהוא נופל ממדריגתו ועולה לאחר
 36 מכן שוב – כך, שישנו זמן שאין הוא במדריגת אהבה בתענוגים,
 37 וּבְפִרְטָא – שמצד סדר העבודה נדרש שבזמנים מסויימים לא
 38 יעמוד הצדיק במדריגתו, מפני שְׁהָאֲדָם נִקְרָא "מִהֲלֵךְ" וְלֹא
 39 "עוֹמֵד", – האדם נקרא "מהלך", הוא הולך ועולה ממדריגה
 40 למדריגה, ובאופן שהמדריגה אליה הגיע היא באי-ערך
 41 למעלה מהמדריגה הקודמת, וזו ענינו האמיתי של "מהלך",
 42 ולא "עומד" הנמצא תמיד במדריגה אחת, או גם כשהעליונות
 43 של המדריגה השניה היא ביחס מסויים למדריגה הראשונה,
 44 שאז לא נדרש (כפי שיוסבר להלן) שלפני שהוא מגיע למדריגה
 45 השניה, הוא מוכרח לסור ממדריגתו הראשונה. להיפך,

ליקוטי חלק שני אמרים

נפילה אלא לגבי מדריגתו הראשונה
 ולא לגבי שאר כל אדם ח"ו שאעפ"כ
 הוא למעלה מכל האדם בעבודתו כי
 נשאר בה בח"י רשימו ממדריגתו
 הראשונה אך עיקרה מאהבה שנתחנך
 ותרגל בה מנעוריו בטרם שהגיע
 למדרגת צדיק ו"ש גם כי יזקין וגו'.
 והנה ראשית הדברים המעוררים האהבה
 והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה
 ונאמנה ביהודי ואחדותו יתברך וית':

המדריגה הראשונה מסייעת למדריגה השניה. ואילו ב"מהלך"
 אמיתי, ההולך ועולה ממדריגה אחת למדריגה שניה, שהיא
 עליונה שלא בערך – מפריעה אז המדריגה הראשונה למדריגה
 העליונה השניה, ולכן מן ההכרח שיסור לגמרי ממדריגתו
 הראשונה, כדי שיוכל
 להגיע למדריגה השניה¹⁵,
 וצריך – האדם המהלך,
 לֵילֵךְ – ללכת, מִמְּדִרְגָּה
 לִמְדִרְגָּה, וְלֹא לַעֲמֹד
 בְּמִדְרָגָה אֶחָת לְעוֹלָם, –
 שכאמור, גם כשהמדריגה
 (העליונה) השניה היא
 בערך למדריגה
 הראשונה, הן נקראות
 שתיהן מדריגה אחת, וְכֵן
 מְדִרְגָּה לִמְדִרְגָּה מִרְם
 שְׂגִיעַ לִמְדִרְגָּה עֲלִיוֹנָה
 מִמְּנָה, הוא בְּבִחִינַת "נְפִילָה" מִמְּדִרְגָּה הָרְאשׁוֹנָה. – כך, שאז
 אין לו את מדריגתו הגבוהה של אהבה בתענוגים. אֶךְ "כִּי יִפּוֹל
 לֹא יוֹטֵל" בְּתִיב¹⁶, –גם כשהוא נופל, אין הוא ניטל לגמרי
 מעבודתו, וְאִינָה נִקְרָאת נְפִילָה – מה שאומרים "כי יפול"
 ו"שבע יפול צדיק", שלפעמים הצדיק הוא במצב של נפילה, אין
 זה נקרא נפילה, אֲלָא לְגַבִּי מְדִרְגָּתוֹ הָרְאשׁוֹנָה, – בהשוואה
 למדריגתו המעולה הקודמת לפני ה"נפילה", זה נקרא נפילה,
 וְלֹא לְגַבִּי שְׁאֵר כָּל אָדָם חֹסֵי-וְשׁוֹלֵם, – שיהיה חלילה למטה
 מאלה שאינם במדריגת צדיק, שְׁאֵי-עֲלִיפִיכֵן – למרות
 ה"נפילה" שלו, הוא לְמַעַל מִכָּל הָאָדָם בְּעִבְדוּתוֹ, כִּי נִשְׁאָר
 בָּהּ – בעבודתו, בְּחִינַת רְשִׁימוֹ – רושם, מִמְּדִרְגָּתוֹ הָרְאשׁוֹנָה.
 אֶךְ עֲקָרָה – עיקר עבודתו באה אז מֵאֲהָבָה שְׁנִתְחַנֵּךְ וְתִרְגַּל
 בָּהּ מִנְעוּרָיו, בְּטָרָם – לפני, שְׂהִיגַע לִמְדִרְגָּת צָדִיק. –
 ולמדריגה העליונה יותר של אהבה; שאז היתה עבודתו באהבה
 הזאת הבאה מהתבוננות, האהבה של "חינוך" – הנה גם כעת
 עיקר עבודתו הוא באהבה זו. וְהוּא שְׂפִתְנוֹב: "גַּם כִּי יִזְקִין וְגו'".
 – מ"דרכו", בה מחנכים את ה'נער'. – לא נאמר "גם בזקנתו לא
 יסור ממנה", שגם כשיהיה קשיש לא יסור מהדרך בה נתחנך,
 אלא כתוב "כי יזקין" – כשהוא בתהליך של התבגרות, כלומר:
 בהליכתו ועלייתו ממדריגה למדריגה, ובהיותו בין מדריגה אחת
 לשניה (שזה "כי יזקין", שהוא בתהליך של התבגרות ושל
 התעלות למדריגה עליונה יותר) – לא יסור אז מהדרך
 (מהאהבה) בה נתחנך בנערותו. וְהִנֵּה, רִאשִׁית הַדְּבָרִים
 הַמְעוֹרְרִים הָאֲהָבָה וְהִירָאָה וְיִסוּדֵן – אהבה ויראה הן הרי,
 כאמור, השורש והיסוד לעבודת ה', וראשית ויסוד האהבה
 והיראה¹⁷, הִיא הָאֱמוּנָה הַטְּהוֹרָה וְנִאֲמָנָה בְּיַחְדוֹ וְאַחֲדוּתוֹ
 יִתְבָּרָךְ וְיִתְעַלֶּה: – "אחדות" היינו מה שכל הנבראים
 מאוחדים אתו ובטלים לגמרי אליו. – אמונה טהורה, היינו

12. קרח יח, ז. 13. על הפירוש שבחינת כהונה כעבודת האדם היא מדריגת אהבה בתענוגים, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם כן הוא – ויל"ע אגה"ק רס"ח". 14. משל כד, טז. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדוגמא דר"ז צם דלישכח בבלי כו' (ב"מ פה, א)". 16. תהלים לו, כד. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"מ (קצת) הפי' גם בפלח הרמון, אלא שלפ"ז זהו סותר הנ"ל

– אין זו אמונה טהורה. דוקא כשבשכל מבינים מה שניתן להבנה, והאמונה היא רק במה שלמעלה מהבנה, אז היא אמונה טהורה. כמו בענין אחדות ה', שישנם בו ענינים שהשכל יכול וצריך להבין אותם, וישנם בו ענינים שהם למעלה מהבנה, צריכים איפוא להסביר את הענינים שביכולת השכל להביןם, כדי שהאמונה תהיה טהורה ונקיה רק בענינים שלמעלה מהבנה.

1 ש"לוקחים" באמונה את הענינים שלמעלה מהשכל ונתפסים בכוח האמונה בלבד. שכן, זה הרי ענין כוח האמונה לתפוס 2 מה שלמעלה מהשכל. שהרי דבר שהשכל יכול לתפוס 3 ו"לוקחים" אותו באמונה, אין זו תפיסה בחוש ובכוח הנכון, כי 4 "כל חוש תופס מוחשו": השכל צריך "לקחת" ענינים של שכל, 5 והאמונה צריכה "לקחת" ענינים שלמעלה מהשכל. וכיון 6 שבענינים שהוא מאמין בהם ישנם כאלה שאפשר להבין אותם 7

יום שני ז' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 152, שער היחוד והאמונה... עד עמ' עז, וקב"ה כולא חד:

היטב ולשים לב כי אין הדבר כך? הנה, כתיב: "לעולם, ה', 43 דברך נצב בשמים", ופרש הפעל-שם טוב ז"ל: – הסביר 44 באריכות, ובביאור באופן של הפצה⁴ שפירוש הפסוק הוא: כי 45 דברך – של הקב"ה, שאמרתי "יהי רקיע בתוך המים וגו'" – 46 שמדיבור ואותיות אלו 47 נברא רקיע השמים, 48 תבות ואותיות אלו, הן 49 נצבות ועומדות לעולם 50 בתוך רקיע השמים, 51 ומלפשות בתוך כל 52 הרקיעים לעולם 53 להחיותם, – הערת כ"ק 54 אדמו"ר שליט"א: "ול"ק – 55 שהדבר נאמר מכבר, לפני 56 כמה אלפים שנה" – 57 כדכתיב: – כמו שכתוב: 58 "ודבר אלהינו יקום 59 לעולם", ודבריו חיים 60 וקיימים לעד כו' – ולא 61 זו בלבד שהדברים 62

שער היחוד והאמונה

להבין מעט מועד מ"ש בזה דשמע ישראל כו' הוא יחודא עילאה ובשכמל"ו הוא יחודא תתאה:

פרק א וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"ב והשבות אל לבבך. הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות 23 הוא – להבין, ולו במעט 24 משהו ממנה שכתוב בזהר 25 (ח"א יח, א. יב, א. ועוד.) 26 ש"שמע ישראל ה' אלקינו 27 ה' אחד" הוא האופן 28 העליון ביותר בהבנת 29 אחדות ה', ו"ברוך שם 30 כבוד מלכותו לעולם ועד" 31 (המלה "ועד" בחילופי 32 אותיות היא "אחד", 33 כנאמר בזהר, הוא האופן 34 התחתון יותר בהבנת 35 אחדות ה', להבין, איך יתכנו שני אופני הבנה באחדות ה', עליון 36 ותחתון, וביאורם –

15 **שער היחוד והאמונה**
16 (השורות דלהלן, משמשות כמבוא ל"שער היחוד והאמונה")
17 להבין מעט מועד מה שכתוב בזהר, ד"שמע ישראל כו"
18 – הוא יחודא עילאה, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם 19 ועד" – הוא יחודא 20 תתאה. – הערת כ"ק 21 אדמו"ר שליט"א: "תוכן 22 שער היחוד והאמונה 23 הוא" – להבין, ולו במעט 24 משהו ממנה שכתוב בזהר 25 (ח"א יח, א. יב, א. ועוד.) 26 ש"שמע ישראל ה' אלקינו 27 ה' אחד" הוא האופן 28 העליון ביותר בהבנת 29 אחדות ה', ו"ברוך שם 30 כבוד מלכותו לעולם ועד" 31 (המלה "ועד" בחילופי 32 אותיות היא "אחד", 33 כנאמר בזהר, הוא האופן 34 התחתון יותר בהבנת 35 אחדות ה', להבין, איך יתכנו שני אופני הבנה באחדות ה', עליון 36 ותחתון, וביאורם –

37 **פרק א.** כתוב: "וידעת היום והשבת אל לבבך, כי ה' הוא 38 האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת – אין עוד" – 39 פירושו הפשוט של הפסוק הוא, שאין א"ל נוסף בשמים ממעל 40 ועל הארץ ומתחת לארץ. וצריך להבין: וכי תעלה על דעתך 41 שיש אלהים נשרה – שרי במים מתחת לארץ, שצריך 42 להזהיר כל-כך "והשבת אל לבבך"? – כלומר, להתבונן

– שבאים ע"י הבינה ודעת כו' (היפך, דאמונה, ובפרט – טהורה), או ע"י האהבה העליונה – (דרך באבותיך גו'). – וכנראה הפי' שצ"ל האמונה הטהורה ביחודו כו' (יחוד"ע ויחוד"ת וכו'). שבא לבארם עתה) ואיך מעוררת האהוד"ר כו'? ע"י הבינה ודעת בכ"ז (ושאפ"כ באבותיך חשק גו' והוא חייו כו') וכו'. ולפי' הפי': 'ראשית הדברים' – שכמה 'דברים' ישנם (שה' חייו, גדלות ה' וכו' – כדלעיל) וראשית כולם האמונה כו'. והוא ע"ד מש"כ פל"ג 'כשיעמיק כו' באמונתו ביחוד ה' כו' כל התרי"ג מצות'. ועד"ז באגה"ק להצ"צ (דרמ"צ סוף ע' 226): אמונת ה' אחד כו' אך כדי שיבוא... בגילוי כו' ע"י התבוננות כו' (עיי"ש). ועיי"כ הקדמה לשער האמונה (ע' 14): ואחר חיזוק האמונה כו' התבוננות ביחוד"ע ויחוד"ת כו' אהוד"ר כו". 1. ואתחנן ד, לט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה בא בהמשך לקודמו אתה הראת (כעת מ"ת), שאז וידבר גו' (ד, יב) פן תשתיתן גו' (- מלמטה מטה) דגה אשר במים מתחת לארץ (ועד למעלה) תשא עיניך השמימה גו'". 3. תהלים קיט, פט. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמובא בלקר"ת ר"פ אחרי שנקודת הענין היא במד"ת" [על הפסוק]. 5. ישעי' מ, ח.

46 האותיות של "עשרה מאמרות" – ואם כן, האותיות של "עשרה
47 מאמרות" הן הנפש והחיות הרוחניות של ה"דומם".
48 ואף שלא הזכיר שם "אבן" בעשרה מאמרות שבתורה, –
49 כיצד, איפוא, אנו אומרים שב"אבן" נמצאות האותיות של
50 "עשרה מאמרות"

51 שבתורה? אף-על-פי-כן
52 נמשך חיות לאבן –
53 מ"עשרה מאמרות", על-
54 ידי צירופים וחלופי
55 אותיות, – אות אחת
56 מחליפה את השניה,
57 לדוגמה: האות אל"ף
58 מתחלפת באות ה"א, כי
59 שתייהן הן ממוצא אחד,
60 וכדומה, המתגלגלות
61 בר"א שְׁעָרִים פְּנִים
62 ואחור, – המתגלגלות
63 ומתחלפות לפי מאתים
64 שלשים ואחד אופנים,
65 באופן של "פנים ואחור",
66 כמו שכתוב ב"ספר
67 יצירה", עד שמשתלשל
68 מעשרה מאמרות
69 ונמשך מהן צירוף –
70 האותיות המהוות שם
71 "אבן", והוא – צירוף
72 האותיות המשתלשלות
73 מ"עשרה מאמרות"
74 ומצטרפות למלה "אבן",
75 הן חיות של האבן. וכן
76 בכל הנבראים שבעולם,

77 השמות שנקראים בהם – הנבראים, בלשון תקדש – לשון
78 הקודש היא הלשון שבה נברא העולם – והשמות בלשון
79 הקודש של הדברים קשורים למהותם – שלא כמו בשפות
80 אחרות, שהן שפות הסכמה בלבד, שבני אדם החליטו לקרוא
81 לדבר מסוים בשם מסוים – הרי השמות בהם נקראים
82 הנבראים בלשון הקודש – הן הן אותיות הדבור,
83 המשתלשלות במדרגה למדרגה מעשרה מאמרות
84 שבתורה, על-ידי חלופים ותמורות האותיות בר"א
85 שְׁעָרִים, עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו.
86 לפי שאין פרטי הנבראים – (לא הנבראים הכלליים כמו
87 שמים, ארץ, או שמש וירח, אלא) הנבראים הפרטיים, אינם
88 יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה,
89 שהחיות הנמשך מהן – מ"עשרה מאמרות" עצמן – גדול
90 מאד מבחינת הנבראים פרטיים, – מלהיות החיות של

1 חס-ושלום וחוזרות למקורן – לאותה דרגה באלקות שממנה
2 באות האותיות, הן כל השמים – כל הרקיעים, אין ואפס
3 ממש, והיו בלא היו כלל, וכמו קדם מאמר "הי רקיע
4 בו" ממש – שאז לא הייתה קיימת כלל שום מציאות של רקיע,

5 כך גם עתה לא היתה
6 קיימת שום מציאות של
7 רקיע אילו האותיות היו
8 מסתלקות ממנו. להלן
9 מסביר רבנו הזקן,
10 שהדברים אמורים לא רק
11 לגבי רקיע, אלא כך הדבר
12 גם בכל הנבראים: וכן
13 בכל הנבראים שבעל
14 העולמות עליונים
15 ותחתונים, ואפילו ארץ
16 הלוו השמיית ובחינת
17 דומם ממש, – הדברים
18 הדוממים שבהם לא
19 נראית שום תנועה של
20 חיות ושל רוחניות, גם לא
21 החיות הנראית ב"צומח"
22 כשגדל מקטן לגדול,
23 ואילו ב"דומם", כמו
24 ארמה, אבנים וכדומה,
25 לא נראית שום חיות,
26 אלא חומר בלבד – אף-
27 על-פי-כן גם ב"דומם"
28 קיים תמיד הכוח האלקי
29 שברא אותו, אלו הן
30 מסתלקות ממנה כרגע
31 חס-ושלום האותיות

32 מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי
33 בראשית – בתחילת בריאת העולם, היתה – הארץ, חוזרת
34 לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש –
35 שאז הרי לא היתה קיימת שום מציאות של ארץ, כך לא הייתה
36 קיימת גם עתה שום מציאות של ארץ. והיו שכתב, ה"א"
37 וזל, שגם בדומם ממש, כמו אבנים ועפר ומים, – בהם לא
38 נראית שום חיות ושום רוחניות, יש בחינת נפש וחיות
39 רוחנית. דהיינו, – איזו חיות רוחנית ישנה ב"דומם", מאחר שגם
40 החיות שקיימת ב"צומח", איננה נמצאת בו – זו בחינת
41 התלבשות אותיות הדבור, מעשרה מאמרות המחיות
42 ומהוות את הדומם, להיות – שיהא הדומם יש מאין ואפס
43 שלפני ששת ימי בראשית – שבמקום המצב שלפני ששת ימי
44 בראשית שאז לא הייתה קיימת שום מציאות של "דומם", אלא
45 רק "אין ואפס" – תהיה עכשיו מציאות של "דומם", באמצעות

שער היחוד והאמונה

מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים
אין ואפס ממש והיו בלא היו כלל וכמו קודם מאמר
הי רקיע בו ממש וכן בכל הנבראים שבעל העולמות
עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלוו הגשמית ובחי' דומם
ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות
מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי
בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת
ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש
כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית
דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמר'
המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס
שלפני ששת ימי בראשית ואף שלא הוזכר שם אבן
בעשרה מאמרות שבתורה אעפ"כ נמשך חיות לאבן
ע"י צירופים וחילופי אותיות המתגלגלות בר"א שְׁעָרִים
פנים ואחור כמו"ש בס' יצירה עד שמשתלשל מעשרה
מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של
האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים
בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשלו'
ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י
חילופים ותמורות האותיות בר"א שְׁעָרִים עד שמגיעות
ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי
הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן
שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי'

שקוראים לנברא, בלשון הקדש, הוא כלי לחיות המצמצם
באותיות שם זה, שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה,
שיש בהם - בעשרה מאמרות, בה לחיות לברא יש מאין,
ולחיותו - את ה"יש"
הנברא, לעולם, - מדוע
יש בהם כח זה? - הרי זה
מפני דאורייתא וקדשא
ברידהו - התורה
והקדוש-ברוך-הוא בלא
חד - הם כולם אחד.
וכשם שיש בכוחו של
הקב"ה לברוא יש מאין,
כך יש לעשרה מאמרות
שבתורה הכוח והחיות
לברוא "יש" מ"אין".

שער היחוד והאמונה

הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י
שיוורד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה
ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגמיטריאות
שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש
ולתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו
בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה
שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח
וחיות לברוא יש מאין ולחיותו לעולם דאורייתא
וקב"ה כולא חד:

הנבראים, ואין בהם בהם - הנבראים הפרטיים, לקבל החיות,
אלא על-ידי שיוורד החיות ומשתלשל ממדרגה - שלה,
למדרגה פחותה ממנה, - וירידה זו נעשית על-ידי חילופים
ותמורות האותיות,
וגמיטריאות שהן חשבון
האותיות, - החיות היא
לא רק על-ידי חילוף אות
אחת בשניה, אלא גם על-
ידי חישוב חשבון האות,
עד שיוכל - שתוכל
לחתצמצם
ולתלבש ולתהוות
ממנו - מהחיות, נברא
פרטי. וזה שמו אשר
יקראו לו - השם

יום שלישי ח' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עז, פרק ב. והנה... עד עמ' 154, המים אינו כן.

והולך לו בשוק - הכלי קנה בתבניתו וצלמו ממש באשר
יצא מידי הצורה, כך מדיין - משוים, הסכלים האלו
מעשה שמים וארץ. - שאחרי שהקב"ה ברא שמים וארץ, אין
הם צריכים להזדקק יותר, חלילה, להקב"ה, בוראם, ולכן הם
כופרים בהשגחה פרטית
ובאותות ובמופתים
שבתורה המראים
שהקב"ה משגיח על
הנבראים, ולפעמים גם
משנה, על-ידי נסים
ומופתים, את טבע
הנבראים. אך טח
מראות עיניהם, - את,
ההבדל הגדול שבין
מעשה אנוש
ותחבולותיו, שהוא -
מעשה האנוש, יש מיש,
- מדבר שכבר קיים, ויצר
האדם יצירה נוספת, כפי

פרק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא
כל נברא, חייב להתקיים תמיד בנברא, לברוא אותו ולהחיותו מחדש. שכן,
אם הכוח האלקי שברא את הנברא היה חוזר למקורו, היה הופך הנברא
ל"אין ואפס", הוא היה מתבטל ממציאיותו, כפי שהיה לפני שנברא.
והנה, מכאן - ממה
שהוסבר עד עתה, שהכוח
האלקי שברא את הנברא
חייב להתקיים תמיד
בנברא, לבראו ולהחיותו
מחדש, תשובת המינים
- התשובה למינים, וגלוי
שרש מעותם, - של
המינים. הכוונה ב"מינים"
כאן, היא לא לאלה
שכופרים בחידוש העולם,
שהעולם נברא על-ידי
הבורא - בכך הם מודים,
אלא הכופרים בהשגחה
ופרטית ובאותות

שער היחוד והאמונה

פרק ב והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש
טעותם הכופרים בהשגחה פרטית
ובאותות ומופתים שטועי' בדמיונם הכוזב שמדמין
מעשה ה' עושה שמו' וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי
כאשר יצא לצורך כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורה
כי אף שידין מסולקות הימנו והולך לו בשוק הכלי קיים
בתבניתו וצלמו ממש כאשר יצא מידי הצורה כך
מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ אך טח מראות
עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו
שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת
חתיכת כסף לתמונת כלי למעשה שמים וארץ שהוא

המשל המובא להלן, על כלי הנוצר מחתיכת כסף, שהכסף הוא
דבר שכבר קיים, רק שמשנה - האומן את הצורה והתמונה
- של החומר: מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי, - הרי
כיוון שלא יצר כאן מציאות חדשה, שהרי המציאות, החומר
של הכלי, היתה קיימת גם לפני עשיית הכלי, וגם הצורה
והתבנית של הכלי שיצר האומן מחתיכת הכסף, אין בהם באמת
משום חידוש בכסף, כי מציאות הכסף נבראה כך, שהיא ניתנת
לעיצוב בכל מיני צורות ותבניות של כלים - הרי שהאדם לא
חידש חידוש מהותי במציאות הכסף, ולכן אין הכלי, אחרי
יצירתו, צריך להזדקק לידי האדם שיצר אותו - ואילו ה"מינים"
אינם רואים כיצד אי אפשר להשוות יצירת כלי - למעשה

ומופתי התורה, - הם כופרים בכך שהקב"ה משגיח בהשגחה
פרטית על כל נברא ויצור, וכופרים גם באותות ובמופתים
הכתובים בתורה; מדוע הם אכן כופרים בכך, למרות שהם
מודים שהקב"ה ברא את העולם? הרי זה מפני שפועים
בדמיונם הכוזב, - הם טועים בהשוואתם הכוזבת והם טועים
גם בנוסף לכך. שכן, גם לפי השוואתם הכוזבת צריך להיות
אחרת מכפי שהם חושבים, כפי שמוכן מההסבר הבא: שפדמין
- שהם משווים מעשה ה' "עשה שמים וארץ" למעשה אנוש
ותחבולותיו, כי כאשר יצא לצורך כלי - כשכלי יוצא
מתחת ידי האומן, שוב אין הכלי צריך לידי הצורה, כי -
שהרי, אף שידין - של האומן, מסלקות הימנו - מהכלי,

40 להיות ניגרים הוא בריאה "יש מיש" ולא ענין עצמי במים –
 41 כלומר, שנאמר, שאם נוצרת מציאות של מים, מן ההכרח
 42 שעליהם להיות ממילא דבר שניגר מלמעלה למטה (כמו
 43 למשל, הענין מה שנברא תופס מקום, הרי זה ענין עצמי שנברא,
 44 באופן שעל תפיסת
 45 המקום שלו אין בריאה
 46 מיוחדת "יש מאין", אלא
 47 עם יצירת נברא הוא
 48 ממילא באופן שהוא תופס
 49 מקום, ואילו מה שהמים
 50 ניגרים אינו כן), אלא טבע
 51 זה עצמו הוא בריאה "יש
 52 מאין" – על כך מביא רבנו
 53 הזקן מיד להלן ראייה ממה
 54 שישנם נבראים, כמו קיר,

שער היחוד והאמונה

יש מאין והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף עד"מ
 שהולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו
 המים ונצבו כמו נד וכחומה ואילו הפסיק ה' את הרוח
 כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם
 ולא קמו כחומה בלי ספק אף שהטבע הזה במים גם כן
 נברא ומחדש יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת
 מעצמה בלי רוח רק שטבע המים אינו כן

חומה, העומדים מעצמם מבלי להזדקק לכוח אחר שיחזיק
 אותם – שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח –
 שיחזיק אותה, רק שטבע המים אינו כן; – ואם למים יש טבע
 לא להיות עומדים, אלא להיות ניגרים מלמעלה למטה, הרי
 שטבע זה הוא בריאה "יש מאין" במים עצמם, הרי שהכוח
 האלקי שברוח, לא היה צריך ליצור מציאות חדשה "יש מאין",
 דבר חדש שלא היה לפני כן בנבראים, אלא רק שינוי "יש" אחד
 ל"יש" שני – מן הטבע להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה
 – ואף-על-פי-כן יש בכך משום פלא-חידוש גדול, עד שלשם כך
 מוכרח הכוח מחדש לברוא תמיד את החידוש (ובאם לאו –
 מתבטל החידוש מיד), הרי מכל-שכן וקל-יחומר שבחידוש של
 "יש מאין", שזה התהוותם של כל הנבראים, על הכוח האלקי
 שברא אותם, לברוא את החידוש תמיד ובלי הפסק, שיהיו "יש"
 ולא יחזרו ל"אין" כלפני בריאתם – הרי שגם לפי ההשוואה
 הכוזבת, מה שהמינים מדמים מעשה שמים וארץ ("יש מאין")
 ליצירתו של אדם שהיא רק "יש מיש", צריכים לומר שגם
 בשינוי מ"יש" אחד ל"יש" שני ובאופן של חידוש (כמו מטבע
 המים להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה) מוכרח הכוח
 לחדש זאת באופן תמידי; דבר זה עצמו כבר מחייב, שהכוח
 האלקי שברא את הנברא חייב לעמוד תמיד בנברא ולברוא
 אותו תמיד בלי הפסק. כך, שנוסף על הכוב שבהשוואתם, הם
 גם טועים, בחשבם שהכוח המחדש אינו מוכרח לעמוד תמיד
 בחידוש – ואם בקריעת ים סוף, שינוי "יש" אחד לשני בלבד, מן
 ההכרח שהכוח המחדש יברא את החידוש תמיד ובלי הפסק.

1 שמים וארץ, שהוא יש מאין. – לפני שנבראו השמים והארץ,
 2 הם היו אין ואפס, הם לא היו קיימים כלל, ועם התהוותם הם
 3 נעשו בבחינת "יש" דבר ממשי – הרי שנתחדש כאן דבר חדש
 4 שלא היה קיים מקודם כלל. ומכיוון שנוצרת כאן יצירה מהותית
 5 חדשה – יסביר להלן – מן
 6 ההכרח, איפוא, שהכוח
 7 שיצר חידוש זה יהווה
 8 תמיד את החידוש, שאם
 9 לא כן – יתבטל הדבר
 10 ממציאותו. והוא –
 11 בהתהוותם של שמים
 12 וארץ "יש מאין", פלא
 13 גדול יותר מקריעת ים
 14 סוף על-דרך-משל, –
 15 שהיתה על-ידי שהולך
 16 ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה – כלומר, הכוח
 17 שבקע את הים התלבש ברוח הקדים ויבקעו המים, ונצבו
 18 כמו נד וכחומה, – שלא זו בלבד שהמים לא המשיכו
 19 בוריתם הטבעית, אלא גם עמדו כחומה בצורה. ואילו הפסיק
 20 ה' את הרוח כרגע – היו המים חוזרים וניגרים במורד
 21 כדרכם וטבעם, ולא קמו כחומה בלי ספק, – כלומר, אין
 22 מקום לחשוב כלל, שהמים היו נשארים עומדים כחומה אחרי
 23 שהרוח היתה מפסיקה לנשוב עליהם בחזקה, אלא בודאי היו
 24 המים חוזרים לטבעם וניגרים מלמעלה למטה. אף שהטבע
 25 הזה במים גם-כן נברא ומחדש יש מאין, – שבמקום
 26 שמקודם היה "אין", שלא היה טבע כזה – נעשה "יש", נתהווה
 27 טבע כזה. כלומר, כפי שמפרש הרבי שליט"א – שטבע זה במים,
 28 הניגרים תמיד ואינם עומדים כחומה, גם הוא נברא "יש מאין":
 29 לא רק מציאות המים נבראה "יש מאין", אלא שגם נברא במים
 30 הטבע להיות ניגרים ולא לעמוד כחומה. הרי כשהרוח החזקה
 31 משפיעה על המים שיעמדו כחומה, אין זה באופן שנוצר דבר
 32 חדש לגמרי, "יש מאין", אלא רק שינוי "יש" אחד (טבע המים
 33 להיות ניגרים) ל"יש" שני (לעמוד כחומה); ואף על פי כן, כדי
 34 שהמים יעמדו באופן של חידוש, מן ההכרח שכוח הפועל
 35 חידוש זה, יברא את החידוש בלי הפסק – הרוח מוכרחה תמיד
 36 ובאופן סדיר לעשות את המים עומדים כחומה – וכשכוח זה
 37 מפסיק לרגע פעילותו זו, מתבטל החידוש. אם כן מוכיח הדבר
 38 שגם בחידוש של "יש" מ"יש", מן ההכרח שהכוח המחדש לא
 39 יפסיק מלברוא את החידוש. וכלפי מה שדובר שטבע המים

יום רביעי ט' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 154, וכ"ש וק"ו בבריאת... עד עמ' 154, בעולם הבריאה:

שער היחוד והאמונה

וב"ש וק"ו
 בבריאת יש מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא
 יותר מקריעת ים סוף עאכ"ו שבתסתלקו" כח הכורא מן
 הנברא ח"ו ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צריך

79 על-אחת-במה-וכמה
 80 שבתסתלקות
 81 הנברא מן הנברא חס'
 82 ושלום - ישוב הנברא
 83 לאין ואפס ממש. אלא

79 וכל-שכן וקל-והמר
 80 בבריאת - הנבראים, יש
 81 מאין, שהיא למעלה
 82 מהטבע, והפלא ופלא
 83 יותר מקריעת ים סוף,

מאין, שהתהוות "יש מאין" באה בעיקר מצד האותיות, ולא מצד האור המאיר עלידי האותיות. ואף שאין לו – להקב"ה, דמות הגוף – כיצד, איפוא, אומרים אנו שקיים ענין האותיות למעלה, ואשר מהן דוקא באה ההתהוות "יש מאין"? – הרי מקרא מלא דבר הפתוב: "וידבר ה'", – ענין של דיבור ושל אותיות, והיא – מה שכתוב "ידבר ה'", הכונה ויאמר ה', הכונה לפחיתת התגלות הכ"ב האותיות עליונות לגביאם, ומחלפות – האותיות העליונות, בשכלם והשגתם – של הנביאים, במראה הנבואה, – ולא רק בשכלם ובהשגתם, אלא וגם במחשבתם ודבורם, כמו שכתוב: "רוח ה' דבר בי, ומלתו על לשוני", וכמו שכתב הא"י ז"ל [בשער הנבואה]. – הרי, שקיים למעלה ענין של אותיות, השייכות להתלבש עד במחשבתם ודיבורם של הנביאים. וכעין זה – דומה לכך, היא התלפשות האותיות – שלמעלה, בפרואים, כדכתיב: – כמו שכתוב: "בדבר ה' שמים נעשו, וברוח פיו נבראו, כל צבאם", – הרי זה ענין של "דיבור" ו"רוח פה", כמו שבנבואה הוא ענין של "דיבור" ו"רוח ה'", רק שהיא – מה שהדיבור מתלבש בנבראים, הוא עלידי השתלשלות רבות ועצומות, עד שיודרות לעשיה גופנית, – בעולם העשיה, שהוא עולם גופני בעל נבראים גופניים מהשאין-כן השגת הנביאים היא – בעולם פאצילות המתלפשת בעולם הנביאה: – וממדרגה עליונה זו, מאיר ומתגלה לנביאים. ברם, על כל פנים, מדובר כאן על האותיות שלמעלה המתלבשות בנבראים להחיותם באופן של התהוות יש מאין.

צריך להיות כח הפועל – המהווה את הנברא, בנפעל – בנברא, תמיד, להחיותו ולקיימו. והן הן פחיתת אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נבראו וע"ז נאמר ואתה מחיה את כולם אל תקרי מחיה אלא מהוה דהיינו יש מאין ואתה הן בחי' האותיות מאל"ף ועד תי"ו והה"א היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות ואף שאין לו דמות הגוף הרי מקרא מלא דבר הכתוב וידבר ה' ויאמר ה' והיא בחי' התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאי' ומתלבשות בשכלם והשגתם כמראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמ"ש רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני וכמ"ש הא"י ז"ל [בשער הנבואה] וכעין זה היא התלבשות האותיות בנבראים כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם רק שהיא ע"י השתלשלות רבות ועצומות עד שיודרות לעשיה גופנית משא"כ השגת הנביאי' היא באצילו' המתלבשת בעולם הבריאה: שנאמר "מחיה", אין הכוונה שהקב"ה מחיה בלבד את הנבראים, שבתחילה ברא אותם ועתה הוא רק נותן להם חיים בלבד, כמו מה שהנשמה נותנת לגוף, אלא הכוונה היא שהחיות גם מחודשת את קיומו של הנברא, דהיינו יש מאין, – דבר קיים מדבר שלא היה קיים, ובלעדי החיות האלקית לא היה הדבר נמצא כלל, ועלידי החיות הדבר הוא "יש", דבר קיים. ו"אתה" – המלה "אתה", הן פחיתת האותיות מאל"ף – האות הראשונה באותיות – ועד תי"ו, – האות האחרונה באותיות – זהו הא' והת' שבמלה "אתה", והה"א – שבמלת "אתה", היא – רומזת על ה' מוצאות הפה, – חמשת המוצאות של הדיבור, מקור האותיות. – זהו פירוש "אתה מחיה את כולם", ש"אתה" – האותיות שלמעלה, הבאות מחמשה המוצאות שלמעלה, מקור האותיות, הן מחיות כל הנבראים באופן של התהוות "יש

יום חמישי י' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עה, פרק ג והנה... עד עמ' עה, א"כ אפס בלעדו באמת.

שלמעלה, הבאות מ"מוצא פי ה'", המתלבשות בנברא ומחיות אותו באופן של התהוות "יש מאין".

73 פֶּרֶק ג. לעיל הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא את הנברא, חייב 74 להתקיים תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, ושאלה הן האותיות

(*) על השאלה, כיצד אפשר לשכנע את ה"מינים" הכופרים במופתי התורה וגם בקריעת ים סוף, על ידי השתמשות בדוגמה של קריעת ים סוף? – ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין זה מכוון אליהם – שהרי אומרים להד"ם – כ"א זהו מעין מאמר המוסגר, המבאר אליבא דאמת – איך שזהו פלא גדול וכו' [כן בזה מסולקת קושיא עצומה לכאורה ודוקא אצל המאמינים דאין לדמות מעשה ה' עושה שו"א למעשה כו' ולכן מעשיו עצמאים לגמרי אחרי שבראם – אלא שקרי"ס שהוליד ה' מוכיחה שאינו".

29 אֶת הַחַיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת שֶׁכָּל נִבְרָא, הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ מִמוּצָא פִּי ה' וְרוּחַ פִּי — אִילוּ הֵינּוּ רוּאִים בְּעֵינֵי בָשָׂר וּמִבְחִינִים בְּאוֹתוֹ כּוֹחַ אֱלֹקֵי רוּחָנִי הַשּׁוֹפֵעַ בְּכָל נִבְרָא, הָאוֹתוֹת מִ"מוּצָא פִּי ה'". לֹא הָיָה גִשְׁמִיּוֹת הַנִּבְרָא וְחִמְרוֹ וּמִמָּשׁוֹ נִרְאָה כָּלֵל לְעֵינֵינוּ, כִּי הוּא — הַחוּמָּר וְהַמִּמְשׁוֹת

33 הוּא — הַחוּמָּר וְהַמִּמְשׁוֹת

34 שֶׁל הַנִּבְרָא, כְּמֵל

35 בְּמִצִּיאוֹת מָמָשׁ — נִחְשָׁב

36 כְּאִפְס, לְגַבִּי הַחַיּוֹת

37 וְהַרוּחָנִיּוֹת שָׁבוּ, מֵאַחֵר

38 — כִּיּוֹן, שֶׁמִּבְלָעָדֵי

39 הַרוּחָנִיּוֹת — שֶׁבִּנְבְּרָא,

40 הָיָה — הַנִּבְרָא, אֵין וְאַפְס

41 מָמָשׁ, כְּמוֹ קֶדֶם שִׁשְׁתִּי

42 יָמֵי בְּרֵאשִׁית מָמָשׁ, —

43 שֶׁאֵין הֵיךְ "אֵין וְאַפְס"

44 מִמָּשׁ; וְהַרוּחָנִיּוֹת הַשּׁוֹפֵעַ

45 עָלָיו — עַל הַנִּבְרָא,

46 מִמוּצָא פִּי ה' וְרוּחַ פִּי,

47 הוּא לְבָדוֹ הַמוּצִיא

48 תְּמִיד מֵאַפְס וְאֵין לִישׁ,

49 וּמִתְּחִלָּה אוֹתוֹ — הַחַיּוֹת

50 הָאֱלֹקִית מִקִּימָת אוֹת

51 הַנִּבְרָא וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְדַבֵּר

52 מִמָּשִׁי, אִם-כֵּן אָפְס כְּלָעָדוֹ בְּאַמֶּת. — הוּא בְּאַמֶּת כְּלוֹם, מִלְבָּד

53 הַחַיּוֹת הַרוּחָנִית מִקִּימָת אוֹתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁרָק הֵיא, הֵיא הַמִּצִּיאוֹת

54 הָאֱמִיתִית; וְאִילוּ הַנִּבְרָא, הַנִּבְרָא לֵאלֹהִי מִן הַחַיּוֹת הַרוּחָנִית,

55 אֵין מִצִּיאוֹתוֹ אֱמִיתִית. שֶׁכֵּן, כָּל מִצִּיאוֹתוֹ בָּאָה רַק מִמָּה שֶׁהַחַיּוֹת

56 הַרוּחָנִית "עוֹמֶדֶת" בּוֹ תְּמִיד וּמַעֲנִיקָה לוֹ אוֹת מִצִּיאוֹתוֹ.

1 וְהֵנָּה, אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה, — שֶׁהוֹסְבְּרוּ לְעֵיל, שֶׁהַכּוֹחַ הָאֱלֹקִי מוֹכֵרָה "לְעַמּוּד" תְּמִיד בִּנְבְּרָא וּלְבִרּוֹא אוֹתוֹ בְּלִי הַפֶּסֶק מִ"אֵין לִישׁ". כָּל מִשְׁכִּיל עַל דְּבַר יָבִין לְאַשּׁוּרוֹ, אֵיךְ שֶׁכָּל נִבְרָא וְיֵשׁ — לַמּוֹת שֶׁהִנְבְּרָא נִרְאָה לִ"מִצִּיאוֹת", לִ"ישׁ",

5 הֵרִי הוּא בְּאַמֶּת נִחְשָׁב

6 לְאֵין וְאַפְס מָמָשׁ לְגַבִּי

7 בַּח הַשּׁוֹפֵעַ וְרוּחַ פִּי —

8 שֶׁל הַקֶּבֶד, שֶׁבִּנְפִעֵל, —

9 בְּדַבֵּר הַנִּבְרָא, הַתְּחִלָּה

10 אוֹתוֹ תְּמִיד וּמוּצִיא —

11 בְּלִי הַפֶּסֶק, מֵאֵין מָמָשׁ

12 לִישׁ. — שֶׁבִּמְקוֹם שִׁדְּחָה

13 "אֵין" — דְּבַר שֶׁאֵינוֹ בִּנְמִצָּא

14 — כִּפִּי שִׁדְּחָה לְפָנֵי שֶׁנִּבְרָא —

15 יִהְיֶה "ישׁ", דְּבַר קִיָּם. —

16 כִּיּוֹן שֶׁהַכּוֹחַ הָאֱלֹקִי צָרִיךְ

17 תְּמִיד לְבִרּוֹא אוֹת הַנִּבְרָא

18 מִ"אֵין לִישׁ", וּבִלְעָדֵי כּוֹחַ

19 זֶה, הֵיךְ הַנִּבְרָא הוֹפֵךְ

20 לִ"אֵין וְאַפְס", הֵרִי שֶׁהַכּוֹחַ

21 הָאֱלֹקִי הוּא כָּל מִצִּיאוֹתוֹ

22 שֶׁל הַנִּבְרָא, וּמִמִּילָא

23 הַנִּבְרָא הוּא כָּל כְּלוֹם

24 לְגַבִּי הַכּוֹחַ הָאֱלֹקִי הַמִּצִּיא בְּלִי הַפֶּסֶק אוֹת מִצִּיאוֹתוֹ שֶׁל הַנִּבְרָא.

25 וְזֶה שֶׁכָּל נִבְרָא וְנִפְעֵל נִרְאָה לְגַבִּי לִישׁ וּמִמְשׁוֹת, — דְּבַר

26 מִצִּיאוֹתֵי וּמִמָּשִׁי, וְלֹא כְּכּוֹחַ אֱלֹקֵי רוּחָנִי בְּלָבָד, זֶהוּ מִתְּחִלָּה —

27 מִפְּנֵי, שֶׁאֵין אֵינוֹ מִשְׁיָנִים וְרוּאִים בְּעֵינֵי בָשָׂר אוֹת כֵּן ה' וְרוּחַ

28 פִּי שֶׁבִּנְבְּרָא, אֲבָל אִילוּ נִתְּנָה רְשׁוּת לְעֵין לְרְאֹת וּלְהִשְׁגִּיחַ

שער היחוד והאמונה

פרק ג והנה אחרי הדברי' והאמת האלה כל משכיל

על דבר יבין לאשורו איך שכל נברא

ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל

ורוח פיו שבנפעל המהות אותו תמיד ומוציאו מאין ממש

ליש ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממש' וזהו

מחמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה'

ורוח פיו שבנברא אבל אילו ניתנה רשות לעין לראות

ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע בו

ממוצא פיו ה' ורוח פיו לא היה גשמייות הנברא וחומר

וממשו נראה כלל לעינינו כי הוא בטל במציאות ממש

לגבי החיות והרוחניות שבו מאחר שמבלעדי הרוחני'

היה אין ואפס ממש כמו קודם ששת ימי בראש' ממש

והרוחניות השופע עליו ממוצא פיו ה' ורוח פיו הוא לבדו

המוציאו תמיד מאפס ואין ליש ומהות אותו א"כ אפס

בלעדו באמת

יום שישי י"א סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עח, והמשל לזה... עד עמ' 156, המאיר ואפס בלעדו.

72 נִמְצָאִים, גַּם-כֵּן בְּגוֹף וְחִמְרוֹ כְּדוֹר הַשְּׁמִשׁ עֲצָמוֹ שֶׁבְּשָׂמִים, שֶׁאֵם — שֶׁהֵרִי אִם אוֹר זֶה, מִתְּפַשֵּׁט וּמֵאִיר לְמִרְחֹק כְּלִי-כֶּד, — עַד לֶאֱרֶץ, כְּלִי-שֶׁכֶן שְׂיוֹכֵל לְהֵאִיר בְּמִקְוֵמוֹ מָמָשׁ, —

73 כְּלוּמָר, בְּכַדּוֹר הַשֶּׁמֶשׁ

74 עֲצָמוֹ; רַק שֶׁשֶּׁם בְּמִקְוֵמוֹ

75 מָמָשׁ — בְּכַדּוֹר הַשֶּׁמֶשׁ

76 עֲצָמוֹ, נִחְשָׁב הָיָה הָזֶה

77 לְאֵין וְאַפְס מָמָשׁ, כִּי —

78 הוּא, כְּמֵל מָמָשׁ

79 בְּמִצִּיאוֹת לְגַבִּי גוֹף

80 כְּדוֹר הַשְּׁמִשׁ, שֶׁהוּא —

81 כְּדוֹר הַשְּׁמִשׁ, מִהוּדָה

82 מְקוֹר הָאוֹר וְהָיָה הָזֶה,

83 שֶׁהָיָה וְהָאוֹר הָיָה אֵינוֹ

84 רַק הָאֶרֶץ מֵאִירָה מְנוּחָה

57 וְהַשְּׁמֶשׁ לְזֶה — שֶׁאֵינוֹ אוֹמְרִים, שֶׁהִנְבְּרָאִים, לַמּוֹת שֶׁהֵם נִרְאִים

58 בְּעֵינֵינוּ כִ"ש" וְ"מִצִּיאוֹת", אֵין הֵם לֵאמֹתוֹ שֶׁל דְּבַר, מִצִּיאוֹת

59 אֱמִיתִית, כִּיּוֹן שֶׁכָּל מִצִּיאוֹתוֹ הוּא הַכּוֹחַ הָאֱלֹקִי שֶׁבָּהֶם, הַמִּשָּׁל

60 לְכָר הוּא, אוֹר הַשְּׁמֶשׁ

61 הַמֵּאִיר לְאֶרֶץ וּלְדָרִים —

62 עֲלֵיהָ, כְּלוּמָר, קִרְנֵי

63 הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהוּא זֶה וְאוֹר

64 הַמִּתְּפַשֵּׁט מְנוּחָה הַשְּׁמֶשׁ

65 וְנִרְאָה — אוֹר זֶה, לְעֵין

66 כָּל, — כִּפִּי שֶׁהוּא מֵאִיר

67 עַל הָאֶרֶץ וּבְחִלָּל

68 הָעוֹלָם. וְהֵנָּה, זֶה פְּשׁוּט,

69 — וְדֹאֵי הַדְּבַר, שֶׁאוֹר זֶה

70 הָיָה יֵשֶׁנוֹ — אוֹתוֹ זֶה, קִרְנֵי

71 הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁמִּגִּיעִים לֶאֱרֶץ,

18 וזיווה. מה שאין בין כשהוא - הזיו, במקורו בנות השמש
19 - אין נופל עליו שם - אינו מוגדר בתואר "יש" כלל, רק
20 שם של "אין" ו"אפס", כי באמת הוא - הזיו, שם - בתוך
21 גוף כדור השמש, לאין ואפס ממש, שאין מאיר שם רק
22 מקורו לבדו, שהוא גוף
23 השמש המאיר, ואפס
24 בלעדיו. - הרי, למרות
25 שהאור המתפשט
26 מהשמש נמצא בודאי
27 בשמש עצמה, אף על פי
28 כן, אין הוא יכול להיחשב
29 כ"יש". אך באיזה אופן
30 הוא נמצא שם? - באופן
31 שהוא בטל במציאות,
32 ובשאנו רוצים להגדיר מי
33 נמצא שם במציאות - הרי זה רק על השמש עצמה ולא על
34 האור והזיו.

1 ועצם כדור השמש; - ומכיוון שאור השמש אינו אלא זיו
2 מגוף השמש, לכן בהיותו במקורו, בגוף השמש, בטלה הארה
3 זו במציאות לגבי גוף השמש שהוא ה"עצם" שלה, ואין כל
4 מקום לומר שבגוף השמש מאיר אור השמש, אלא - שם
5 קיימת ומאירה השמש
6 עצמה בלבד, רק בחלל
7 העולם, - בלבד, תחת
8 כל השמים ועל הארץ,
9 שאין כאן גוף כדור
10 השמש במציאות -
11 אלא קיים כאן זיו השמש
12 בלבד, נראה כאן האור
13 והזיו תוך - של השמש,
14 ליש ממש לעין כל,
15 ונופל עליו כאן שם
16 "יש" באמת. - מתאים באמת לומר, שהזיו הוא כאן דבר
17 ממש, שהרי השמש עצמה איננה נמצאת כאן, רק אורה

שער היחוד והאמונה

העולם תחת כל השמים ועל הארץ שאין כאן גוף
כדור השמש במציאות נראה כאן האור והזיו הזה
ליש ממש לעין כל ונופל עליו כאן שם יש באמת
משא"כ כשהוא במקורו בגוף השמש אין נופל עליו שם
יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס
ממש שאין מאיר שם רק מקורו לבדו שהוא גוף
השמש המאיר ואפס בלעדיו

יום שבת קודש י"ב סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 156, וכדברים האלה... עד עמ' 156, צריך להקדים:

מקורם של הנבראים, נראה לעינינו נשמיות הנבראים
והמקור וממשם שהם יש גמור, כמו שנראה אור השמש
יש גמור כשאין במקורו. - אלא נמצא בחלל העולם או על
הארץ. כך, שרק לגבי עיני הבשר שלנו, מכיוון שאין הן רואות
את מקור הנבראים, הרי
לגביהן הנבראים הם
כאילו היו מחוץ למקורם
(כמו אור השמש כשהוא
נמצא מחוץ לשמש שהיא
מקורו). אבל האמת היא,
שהמקור נמצא בהם,
למרות שאין אנו רואים
אותו, ולכן אין הם באמת
מציאות כלל, אלא הם
בטלים במציאות למקורם.
רק שכן אין המשל
דומה למשל לגמרי
לבאורה, - יש, לכאורה,
הבדל בין המשל לבין
המשל, שבמשל - של
אור השמש לגבי השמש,
אין המקור - השמש,
נמצא במציאות כלל
בחלל העולם ועל הארץ
הרי כיוון שהשמש המקור, איננה נמצאת שם כלל, לכן אור
השמש הוא שם בבחינת מציאות, ומוכן מדוע הוא נראה

35 וכדברים האלה ממש, בדמותם בצלמם, הם כל הברואים
36 לגבי שפע האלהי מרוח פיו, השופע עליהם ומתנה אותם,
37 והוא - "רוח פיו" של הקב"ה, מקורם, והם עצמם - הנבראים,
38 אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע
39 ומתלבש בתוכם - בתוך
40 הנבראים, ומוציאם מאין
41 ליש, ולכן הם -
42 הנבראים, בטלים
43 במציאות לגבי מקורם,
44 כמו אור השמש שבטל
45 במציאות ונחשב לאין
46 ואפס ממש, ואינו נקרא
47 בשם "יש" כלל כשהוא
48 במקורו, - גוף כדור
49 השמש, רק תחת השמים
50 שאין שם מקורו, - שם
51 נקרא האור והזיו בשם
52 "יש", ואילו בתוך גוף
53 כדור השמש, אין הוא
54 נקרא בשם "יש" כלל. כך
55 כל הברואים אין נופל
56 עליהם שם "יש" כלל,
57 אלא לעיני בשר שלנו,
58 - נראים הנבראים כ"יש". מדוע? מפני שאין אנו רואים
59 ומשיגים כלל את המקור, - של הנבראים שהוא רוח ה'
60 המתנה אותם, ולכן - מפני שאין אנו רואים ומשיגים את

- 1 כמציאות. מה שאין בן כל הפרואים הם במקורם תמיד, –
 2 שהרי המקור, הכוח האלקי, נמצא תמיד בתוך הנברא ובורא
 3 אותו תמיד מחדש מ"אין"
 4 ל"יש", רק שאין המקור
 5 נראה לעיני בשר. – אך, 1
 6 באמת הם נמצאים תמיד 2
 7 במקורם, ואם כך – ולמה 3
 8 אינן בטלים במציאות? למקורם? – מדוע אין ביטולם
 9 במציאות של הנבראים, באופן שיראה אין הם בטלים
- במציאות, וממילא לא לתת מקום לראות את הנבראים כ"יש" 10
 וב"מציאות"? אך להבין זה - צריך לתקדים: – רבנו הזקן 11
 יסביר בפרק הבא, שדבר 12
 זה בא מהכוח האלקי של 13
 צמצום והעלם המכסה 14
 על האור ועל החיות 15
 האלקית, ו"פועל" 16
 שהנבראים יוכלו להיראות כ"יש" וב"מציאות", למרות שבאמת 17
 הם בטלים במציאות. 18

שער היחוד והאמונה

הם במקורם תמיד רק שאין המקור נראה לעיני בשר
 ולמה אינן בטלים במציאות למקורם אך להבין זה
 צריך להקדים:

רק באופן שפוסל על ידי אחרים. וסברה עתה הגמרא ששמואל 44
 פסק הלכה כרבי יוסי כפי שביארו רבי יצחק נפחא, שרבי יוסי 45
 סובר שבעל הארוסה שנשא את אחותה על פי עד אחד אסורה 46
 לחזור לבעלה, מחשש שיאמרו שהיה תנאי בקידושי הארוסה ולא 47
 נתקיים התנאי ובטלו הקידושין, ונשא את אחותה אחר 48
 שנתגרשה, ואם יחזירנה יאמרו שהוא מחזיר גרושתו משנשאת. 49
 מקשה הגמרא: מתקין לה רב יוסף, ופי אמר שמואל הכי - וכי כך 50
 אמר שמואל, שבארוסה יש לחוש שיאמרו שהיה תנאי בקידושין, 51
 והתקין - והרי שנינו מחלוקת זו לגבי יבמה, רב אמר, הרי היא 52
 כאשת איש, ושמואל אמר אינה כאשת איש. ובביאור מחלוקתם 53
 אמר רב הונא, שזוהו כגון שקדש אחיו את האשה ולא נשאה, והלך 54
 לו למדינת הים, ושם אחיו הנמצא כאן מעד אחד שמת אחיו 55
 המאורס במדינת הים בלא בנים, ועמד ונשא את אשתו הארוסה 56
 על מנת לייבמה, ועתה בא בעלה ונמצא שנישאה לאחיו באיסור. 57
 דרב אמר, הרי היא חשובה כאשת איש של המייבם, והתקין להם 58
 - לבעלה הראשון שהוא עתה היבם, שיש לחוש שיאמרו 59
 שלראשון היה תנאי בקידושין ולא נתקיים התנאי ובטלו 60
 הקידושין, ונשא אותה השני בהיתר שהרי לא היתה אשת אחיו, 61
 ואם נתיירנה לחזור עתה לבעלה הראשון, יאמרו שנשא את 62
 גרושת אחיו. ושמואל אמר, שהארוסה אינה חשובה כאשת איש 63
 של המייבם, ושיצא ליה - והיא מותרת לחזור לבעלה הראשון, 64
 שאין לחוש שיתלו שהיה תנאי בקידושין ובטלו כשלא נתקיים 65
 התנאי, משום שתנאי אינו מצוי ולא יתלו בדבר שאינו מצוי, אלא 66
 יאמרו שהיתה כאן טעות שהטעוהו העדים. הרי ששמואל אינו 67
 חושש שיאמרו שהיה תנאי בקידושין, וכיצד יתכן שפסק כרבי יוסי 68
 שכשהלכו ארוסתו וגיסו למדינת הים ושמע שמתו שניהם ונשא 69
 את אחות אשתו, אסורה לחזור לבעלה מחשש שיאמרו 70
 שנישואיה לשני כדן היו, ומשום שקידושי הארוסה היו בתנאי, 71
 והתבטלו, ונמצא מחזיר גרושתו משנישאת. 72
 מתרצת הגמרא: אמר ליה אבי לרב יוסף, ופמאי דבי - ומנן שמה 73
 שאמר שמואל הלכה כרבי יוסי, אדרבי יצחק נפחא קאמר - על פי 74
 פירוש של רבי יצחק נפחא אמר כן, דלמא אדרבי אמי קאמר - 75
 שמה על פי פירוש של רבי אמי בביאור דעת רבי יוסי פסק 76
 שמואל שהלכה כמותו, ולפי פירוש זה לא דיבר רבי יוסי כלל 77
 בענין תנאי בקידושין, אלא אמר שאפילו אם נישאת על פי עד 78
 אחד שמתו בעלה ואחותה אסורה לחזור לבעלה, ואוסרת אף את 79
 אחותה לבעלה ולא דווקא בקידושין, ואף שלא שייך כאן תנאי. ואי 80
 נמי - ואף אם תאמר שדברי שמואל שהלכה כרבי יוסי נאמרו 81
 אדרבי יצחק נפחא בביאור דעת רבי יוסי, פמאי דאפוסל - מנן 82
 שאמר כן אף על ארוסתו וגיסו שהלכו למדינת הים, שארוסתו 83
 פסולה עליו מחמת אשת גיסו שאסורה לבעלה, ומכאן שפסק 84
 שיש לחוש שיאמרו שהיה תנאי בקידושין, 85

שניהם ונשא את אחות ארוסתו, ואחר כך באו שניהם, אולם הא 1
 - דרבי רבי יוסי שכשלא פסל על אחרים אף על עצמו אינו פוסל, 2
 נאמרו באופן דאולי - שהלכו אשתו הנשואה לו וניסו למדינת הים, 3
 והעיד עד אחד שמתו שניהם ונשא את אחות אשתו. 4
 מבאר רבי יצחק נפחא את המחלוקת: וקאמר תנא קמא - ובכך 5
 שתנא קמא כתב רק את דין אשתו, שהיא מותרת לו, ולא כתב 6
 כלל את דינה של אחות אשתו, שהיא אשת גיסו, מוכח שהוא 7
 סובר שדין אשת גיסו שזה בכל האופנים, ולא שניא - ואין חילוק 8
 אם הלכו אשתו וניסו למדינת הים, ולא שניא אם הלכו ארוסתו 9
 וניסו למדינת הים, לעולם אשת גיסו שנישאה לו בטעות אסורה 10
 לחזור לבעלה, כדן אשת איש שנישאת על פי עד אחד, שקנסה 11
 חכמים ואסורה על בעלה, ואילו אשתו שבאה ממדינת הים שריא 12
 - מותרת לו, משום שאין לאסור עליו את ארוסתו או אשתו אף 13
 שאשת גיסו אסורה על בעלה. 14
 וקאמר ליה רבי יוסי לתנא קמא, שיש לחלק בין אשתו לבין 15
 ארוסתו, וטעם החילוק, כיון שמה שאמרו חכמים שאשת איש 16
 שנישאת על פי עד אחד אסורה לחזור לבעלה, אינו משום קנס, 17
 אלא מחשש שיסברו הרואים שהתגרשה מהראשון ונישאה לשני 18
 כדן, ועתה היא חוזרת לבעלה הראשון, ויאמרו שמותר לאדם 19
 להחזיר את גרושתו לאחר שנישאת, וממילא, אם הלכו אשתו 20
 וניסו למדינת הים, ונשא את אשת גיסו על פי עד אחד, דבאופן זה 21
 לית ליימר - אין לחוש שיאמרו בני אדם שתנאה הוה ליה 22
 בנשואין - היה תנאי בנשואיו לאשתו, ולא התקיים התנאי, 23
 וממילא היתה אחותה מותרת לו ונשאה כדן, ועתה שהיא חוזרת 24
 לבעלה יאמרו שבעלה החזיר את גרושתו משנישאת, והטעם 25
 שלא יאמרו כן, כיון שהכל יודעים שאין תנאי בנשואין, וממילא 26
 לא יתכן שהתבטלו נישואיו לאשתו, ויבינו שמה שנשא את 27
 אחותה היה מחמת טעות, דמחמת כן אינו פוסל על ידי אחר - אין 28
 אשת גיסו נאסרת על בעלה, ולכן אף אינו פוסל על ידי עצמו - אף 29
 אשתו מותרת לו. אבל אם הלכו ארוסתו וניסו למדינת הים, והעיד 30
 עד אחד שמתו ונשא את אחות ארוסתו, ואחר כך באו שניהם, 31
 דאיכא ליימר - שיש לחוש שיאמרו שתנאה הוה ליה בקידושין - 32
 שארוסתו הייתה מאורסת לו בתנאי, ולא התקיים התנאי וממילא 33
 היה מותר לו לישא את אחותה, ויאמרו שהאחות התגרשה 34
 מבעלה ונישאה לו, וכשיראו שהוא מוציא את אחותה והיא 35
 חוזרת לבעלה הראשון, יאמרו שמותר להחזיר גרושה לאחר 36
 שנישאה לאחר, וכיון שבנישואיו לאחות הוא פוסל על ידי אחרים 37
 - אוסר את אחות אשתו על בעלה, ונמצא שהועילו נישואין לענין 38
 זה, ולכן אף פוסל את אשתו על ידי עצמו - והיא אסורה עליו, כיון 39
 שהועילו נישואיו אף להחשיבה קצת כאשתו, ואשתו האמיתית 40
 אסורה עליו מדין אחות גרושתו. 41
 הגמרא מביאה את פסק ההלכה במחלוקת תנא קמא ורבי יוסי: 42
 אמר רב יהודה, אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי, שפוסל על ידי עצמו 43

יום ראשון

יום רביעי

ו סיון, א דחה"ש

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר תורה, אין אומרים אקדמות. שיעורים. חומש: נשא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: להילח.

תניא: לקוטי אמרים .. הנקרא בשם . . . ואחדותו ית'.

הסתלקות הבעל-שם-טוב - ביום הרביעי א דחג השבועות תק"ך, ומנוחתו כבוד במעזיבוש. אדמו"ר הזקן אמר על זה - יום ד כ בכסלו תקנ"ט בפעטערבורג - ביום הרביעי גטלי המאורות.

יום שני

יום חמישי

ז סיון, ב דחג השבועות [בחול"ל]

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: לט"ג.

תניא: שער היחוד . . . כולא חד.

גשיאות בפנים:

כשאומרים תבת יברךך - המתברך ראשו באמצע. ה' - מסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך - באמצע. יאר - לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום - ראשו באמצע. אמירת רבונו של עולם - בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם", אומרים רבונו של עולם . . . הצדיק. כשמנגנים לתבת "לך" - ואם . . . אלישע. ל"שלום" - וכשם . . . לטובה. כשאומרים [הכהנים] "שלום" - אומרים [הקהל] "ותשמרני ותחנני ותרחמי". "אדיר במרום" אומרים אחר עניית אמן, כשעדין הטלית על פניו.

יום שלישי

יום ששי

ח סיון, אסרו חה"ש [בחול"ל]

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, ששי.

תהלים: מד"ח.

תניא: פרק ב. והנה . . . 154 אינו כן.

דער עולם הזה הגשמי איז א געמיש פון גיננויא של הקב"ה (א צוזאמענקונפט פלאץ, וואו השי"ת כביכול קומט זיך צוזאמען מיט דעם אדם בחיר הנבראים) און גנת אגוז (בגימטריא חטא). און השי"ת גיט א בחירה חפשית צום מענשען, אז דער מענש קען זיך אליין אויסקלייבן א וועג אין לעבען.

העולם הזה הגשמי הוא תערכת של "גיננויא" של הקדוש-ברוך-הוא (מקום מפגש, שבו ה' יתברך כביכול מזדמן עם האדם בחיר הנבראים) ו"גנת אגוז" [=המלה 'אגוז' עם הכולל] (בגימטריא חטא). והשם יתברך מעניק בחירה חפשית לאדם, שהאדם יכול לבחור בעצמו דרך בחיים.

יום רביעי

שבת

ט סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: מט"ד.

תניא: וכ"ש . . . 154 הבריאה.

די וועלט דארף האבען טהרת האויר. טהרת האויר איז נאך דורך אותיות התורה. די אותיות שבתורה זיינען א שמירה כללית און א שמירה פרטית. חלוקת השתא סדרי

משנה (בעל-פה) איז א "ובלכתך בדרך" דיקער. די משנה משניות וואס מען וועט חזר'ן וואו מען וועט זיין, אין וואס פאר א פלאץ מען וועט זיין, וועט באלייכטען די פארבינדונג פון ישראל מיט קוב"ה. משנה איז אותיות נשמה. עס איז זייער שווער צו געפינען די ווערטער אויסצודריקען דעם גרעסטען תועלת בעזה"י אין דער שמירה כללית און דער שמירה פרטית, וואס דער כסדר'דיגער חזר'ן משניות וועט בעזה"י בריינגען. און עס פעלען אויס די ווערטער צו באשרייבען דעם גרויסען נחת רוח, וואס מען וועט פארשאפען דעם בורא עולם ב"ה.

העולם זקוק לטהרת האויר. טהרת האויר היא רק על ידי אותיות התורה. האותיות שבתורה הן שמירה כללית ושמירה פרטית. חלקת הששה סדרי משנה (בעל פה) היא "ובלכתך בדרך". המשנה-משניות שישננו אותם היכן שימצאו, באיזה מקום שימצאו – יאירו את הקשר של ישראל עם קודשא-בריך-הוא. משנה היא אותיות נשמה. קשה מאד למצא את המלים להביע את התועלת הגדולה ביותר, בעזרת ה' יתברך, בשמירה הכללית ובשמירה הפרטית, שהחזרה הסדירה של משניות תביא, בעזרת ה' יתברך, וחסרות המלים לתאר את גדל נחת הרוח שיגמרו לבורא עולם ברוך-הוא.

יום חמישי

יום ראשון

י סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: נה-נט.
תנאי: פרק ג. והנה . . . אפס בלעדו.

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ... בני ישראל ווערען אנגערופען נרות. א נר איז כלול פון כלי פתילה שמן ואש. מען מוז אבער אנצינדען דעם אש און דעמאלט איז דאס מאיר. בא דיר איז א גוטער נר, אבער עס פעלט דיר דער אנצינדער. דורך הכאה בכח אין דעם אבן של נפש הבהמית, געהט ארויס א ניצוץ אש, וועלכער צינדט אן דעם אש אלקי.

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ... בני ישראל קרויים נרות. נר כלול מכלי, פתילה, שמן ואש. אך חביבים להצית את האש, ואז הוא מאיר. הנר שבך הוא טוב, אך חסר לך המדליק; על-ידי הפאה בכח באבן של נפש הבהמית, נתז ניצוץ אש, שמצית את האש האלקי.

יום שישי

יום שני

יא סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שני עם פירש"י.
תהלים: ס-סח.
תנאי: והמשל . . . 156- ואפס בלעדו.

משיחות אאמו"ר: אין דער עבודה פון עבודת ה' ע"ד החסידות, זיינען פאראן אלע מדריגות ... די דרגא פון מת באדארף קיין סך הסבר נישט האבען. עס איז אבער אויך פאראן – ת"ל – תחית המתים אין עבודה רוחנית. א מת איז קאלט, עס איז נישט אזא קאלטע זאך ווי שכל הטבעי און שכל אנושי, און ווען דער שכל הטבעי פארשטעהט א השגה אלקית און די מדות שבשכל ווערען נתפעל און גערירט פון דעם געשמאק שכלי, איז דאס דער אמת'ער תחית המתים.

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: בסדר העבודה של עבודת ה' על דרך החסידות, נמצאות כל הרמות.. דרגת מת אינה זקוקה להסבר רב. אך קיימת גם – תודה לה' – תחית המתים

בַּעֲבוּדָה רוֹחֶנִית. מֵת הוּא קר, אֵין דְּבַר כֹּל־כֶּךָ קר כְּמוֹ הַשְׂכָּל הַטְּבָעִי וְשֶׁכָּל אָנוּשִׁי, וְכֹאשֶׁר הַשְׂכָּל הַטְּבָעִי מִבֵּין הַשְּׂגָה אֱלֹקִית, וְהַמְדוּת שֶׁבַּשְׂכָּל מִתְפַּעֲלוֹת וּמְגִיבוֹת מִהָעֲרֻכּוֹת הַשְּׂכָלִית – הֵרִי זוֹ תַחֲתִית הַמֵּתִים הָאֲמִתִּית.

ה'תש"ג

יב סיון

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י.

תהלים: סו"סח.

תנאי: וכדברים . . . "156" להקדים.

בְּבִרְכַּת "שֶׁהַכֹּל נִהְיָ בְּדַבְרוֹ": נִהְיָ – חֲיוֹ"ד בְּקִמְצָן וְלֹא בְּסִגּוּל.

אֲדֹנֵי אֲבֵי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: אֶהוּב אֶת הַבִּקְרָת, כִּי הִיא תַעֲמִידָךְ עַל הַגִּבּוֹה הָאֲמִתִּי.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' א

קנסוה חכמים, שהרי רבי שמעון מדמה את שני האופנים לזנות
של אשת איש בודון או בשוגג, שאינן צריכות גט. אלא לאו – ודאי
הברייתא האומרת שאשת איש הנישאת על פי בית דין בעד אחד
צריכה ממנו גט, דעת רבנן היא, ואם כן מוכח שגם רבנן מודים
שרק בנישאת על פי עד אחד צריכה גט, ואילו אם נישאת על פי
שני עדים לא קנסוה להצריכה גט, וממילא גם אינה נאסרת עליו,
ושלא כמשמעות דברי רב שיש מחלוקת בדין הנשאת על פי שני
עדים, אם צריכה גט, והוצרך לפסוק הלכה כרבי שמעון.
הגמרא דוחה תחילה את ראייתו של רב ששת מהברייתא, ולהלן
הגמרא דוחה הגמרא גם בסברתו. דוחה הגמרא: לעולם יש לומר
שהברייתא הראשונה, שמשמע ממנה שבנישאת על פי שני עדים
אינה צריכה גט, כרבי שמעון היא, ואילו חכמים סוברים שאף
בנישאת על פי עדים צריכה גט ואסורה לחזור אליו. ומה שדייק
רב ששת מהברייתא השניה שלדעת רבי שמעון אף בנישאת על
פי בית דין בעד אחד אינה צריכה גט, שהרי אמר שם רבי שמעון
שדינה כזדון איש באשה, יש לדחות דיוק זה מהברייתא, ותרין
הכי – כך יש לתרץ ולבאר את האמור בברייתא השניה, רבי שמעון
אומר, עשו בית דין בהוראתן – אם הורו לה בית דין שהיא מותרת
להינשא, והיינו כשיש עד אחד המעיד שמת בעלה, והוברר שהיה
חי, הרי זה ככוננת איש באשה – כאיש שבא על פנויה לשם
קידושין, ובענין – ולכן היא צריכה גט, אבל שבנישאת על פי
עדים דינה כשלא ככוננת איש באשה – כאיש שבא על אשה פנויה
לא לשם קידושין, [ולכן לא כענין גט]. וכיון שניתן להעמיד את
הברייתא כרבי שמעון, אם כן לא מוכח שחכמים מודים לדבריו,
ולכן הוצרך רב לפסוק הלכה כרבי שמעון.
הגמרא מביאה דחיה נוספת על ראיית רב ששת מהברייתא: רב
אשי אומר, באמת הברייתא האומרת שאשת איש שנישאת על פי
עד אחד צריכה גט, סוברת כרבי שמעון, ואבל לחכמים אף
בנישאת על פי שני עדים צריכה גט ואסורה על בעלה הראשון,
ואין להקשות על כך מהברייתא האומרת שלרבי שמעון עשו
חכמים אשת איש שנשאת על פי עד אחד כזדון איש באשה,
ומשמע שאינה צריכה גט משום שרק לענין איסורא קתני – נאמרו
דברי רבי שמעון, והכי קאמר רבי שמעון, עשו בית דין בהוראתן
כשהתירו להינשא על פי עד אחד, בודון איש באשה – כאשת
איש שנבעלה לאיש אחר במזיד, ולכן מיתקרא על בעלה, אבל
נישאת על פי עדים, דינה כשננת איש באשה – כאשה שנבעלה
לאיש אחר בשוגג, ולכן לא מיתקרא על בעלה, אך באמת סובר
רבי שמעון שאם נישאת על פי עד אחד צריכה ממנו גט, ומשמע
שאם נישאת על פי שני עדים אינה צריכה גט, ואילו חכמים
החולקים עליו סוברים שאף אם נישאת על פי שני עדים צריכה
גט, ולכן פסק רב הלכה כרבי שמעון.

1 תנא קמא מודה בדין זה, והרי באמת רק דעת רבי שמעון היא כן,
2 אי כבירא לה – ואם אתה סובר שהלכה כרבי שמעון, אימא – אמור
3 שהלכה כרבי שמעון, דשמעתיה – שהרי דברך, שאתה פוסק שאם
4 נשאת על פי שני עדים מותרת לחזור לבעלה, כרבי שמעון קאזלה
5 – והו כדברי רבי שמעון. וכי תימא – ואם אתה אומר בליכך, דאי
6 אימינא – שאם אומר שהלכה כרבי שמעון, משמע מכך שהלכה
7 כמותו אפילו בקמייתא – אף בדבריו הראשונים, שביאתה או
8 חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה, אפילו בנשאת בעד
9 אחד, ובוזה אינך סובר כרבי שמעון, אימא – אמור הלכה כרבי
10 שמעון באחרונה – רק בדבריו האחרונים, שהנישאת שלא ברשות
11 בית דין אלא על פי שני עדים, מותרת לחזור לו. מסיקה הגמרא:
12 קשיא – אכן קשה מדוע נאמרה ההלכה בלשון זו.
13 הגמרא דנה בדברי רב, שאמר 'הכי הלכתא', שאם נישאת על פי
14 שני עדים מותרת לחזור לה. אמר רב ששת, אימינא – אומר אני, כי
15 יינין וישיב רב, אמרה להא שמעתיה – בשעה שנמנע רב ונטה
16 לישון אמר שמועה זו. ומשמע שאני אומר כן, שהרי מלשון 'הלכה'
17 שאמר רב, מקבל – משמע דפליגי – שיש בזה מחלוקת, ולכן
18 הוצרך לפסוק הלכה בנידון זה, ולא יתכן לומר כן, שיש מי שאומר
19 שהיא אסורה, דמאי הוה לה למיתקב – שהרי מה היה עליה
20 לעשות, מיאנס אנסה – אנוסה היא, כיון שנשאת על פי שני עדים
21 שאמרו שמת בעלה.
22 ועוד ראייה לכך שאין מחלוקת בדבר, דתניא בברייתא, כל גזירות
23 שבתותיה – כל אשה שנישאת למי שהיא אסורה עליו באיסור
24 ערוה, אין צריכות תימנו – מהבעל גמ, שהרי לא תפסו קידושיהן
25 כלל, הוין מאשת איש שניסת לאחר על פי היתר של בית דין, מחמת
26 עדות של עד אחד, שבוזה הצריכה חכמים גט מהשני, אף שהיא
27 ערוה עליו ולא תפסו בה קידושין. ויש לדייק, דווקא נישאת על פי
28 בית דין, והיינו בעד אחד, הוא דכענין תימא – רק בזה צריכה ממנו
29 גט, אבל אם נישאת על פי שני עדים, לא כענין תימא – אינה צריכה
30 גט, כיון שלא קנסוה חכמים, וכמו כן לא קנסוה להאסר על הבעל
31 הראשון.
32 ממשיך רב ששת בראייתו: ומני – כדעת מי נשנתה ברייתא זו,
33 אילימא – אם נאמר שכדעת רבי שמעון הוא, אם כן קשה,
34 שבנישאת על פי בית דין בעד אחד, מי כענין גט – וכי סובר רבי
35 שמעון שהיא צריכה גט, והתניא, רבי שמעון אומר, עשו בית דין
36 בהוראתן – אם הורו לה בית דין שהיא מותרת להינשא, והיינו
37 כשיש עד אחד המעיד שמת בעלה, והוברר שהיה חי, הרי זה בודון
38 איש באשה – כמי שבא על אשת איש במזיד, שנאסרת על בעלה.
39 ואם נישאת על פי שני עדים, עשאה חכמים כשננת איש באשה –
40 כמי שבא על אשת איש בשוגג, שאינה נאסרת על בעלה. הרי
41 שלדעת רבי שמעון אידי ואידי – בין נישאת על פי עד אחד ובין
42 נישאת על פי שני עדים, לא כענין גט – אינה צריכה ממנו גט ולא

האם שעבוד מצרים הוכרח להתממש? יום ראשון ו' סיון ה'תשפ"ב

להם העונש.
וה'אור שמח' הקשה על כך: הרי אין לדמות את ענין ידיעתו יתברך כפי שנתבאר לעיל שאין הידיעה מכריחה את ההתנהגות בפועל, לנידון דין שההודעה "ועבדום וענו אותם" באה כגזירה ונאמרה במפורש לאברהם אבינו ו"ידיעת הנביאים מכרחת"!

ויש לבאר על פי דברי הרמב"ם לעיל (הל' יסודות פ"י ה"ד) כי "דברי הפורענות שהנביא אומר... אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה ברוך הוא אך אפים ורב חסד ונחם על הרעה". וכיון שנבואה לרעה אינה מוכרחת להתקיים, ההודעה לאברהם אבינו שהמצרים ישתעבדו בבני ישראל אינה מכריחה שכך יתרחש בפועל והרי זה דומה לדברי הרמב"ם לעיל, שידיעתו יתברך לא מכריחה את התנהגות האדם (לקוטי שיחות כו עמ' 151 הע' 35. התוודעויות תשד"מ עמ' 1705).

הלכות תשובה פרק ו, הלכה ה: וּבָרַךְ אֶמְרָנוּ, שְׁאִין בֶּחַ בְּאֶדָם לִידַע הַיָּדָע יִדַע הַקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא דְבָרִים שְׂעִתִּידִין לְהִיטֵל.

יש להבין: מדוע הזכיר כאן הרמב"ם שנית את שכתב לעיל (סוף פרק ה) שאי אפשר להבין את ידיעתו של הקב"ה? ומבאר הל'חם משנה' כי הדברים באים בהמשך לשאלה שעורר הרמב"ם כאן, כיצד ניתן להעניש את המצריים, אחר שכבר הקב"ה גזר וקבע "עבדום וענו אותם", ובנוסף לתירוץ שכתב בהלכה זו (שהגזירה לא הייתה על היחיד, אלא על הכלל), בא הרמב"ם לתרץ תירוץ נוסף, על פי מה שכתב לעיל ש"אין בנו כח לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא כל הברואים והמעשים, אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם, ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך", היינו שידיעת הקב"ה לא מכריחה את בחירת האדם, ולכן העובדה שה' גזר "ועבדום וענו אותם" לא מכריחה את ההתנהגות הרעה של המצרים, אלא הדבר נעשה בבחירתם המוחלטת ועל כך מגיע

שכר המצוות - כרווח בשותפות יום שני ז' סיון ה'תשפ"ב

מוזכרים את העולם ומביאים לידי גילוי את האלוקות הנמצאת בו בהעלם, ועל ידי עשיית העולם 'דירה לו יתברך' נעשים ישראל 'שותף לקב"ה במעשה בראשית' (שבת קט, ב). כמו השותפות שנעשתה בין נותן הביצים לבעל התרנגולים, שבעל התרנגולים מגדל את האפרוחים שהיו בביצים 'בכח' ומשתתף עם נותן הביצים ברייוח, כך מתחלק ה'רווח' בין הקב"ה וישראל: הקב"ה מתענג, כביכול, מהשלמת הכוונה של 'דירה בתחתונים', כמאמר חז"ל "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" (ספרי פנחס כח, ח) וישראל הננים 'לחזות בנועם ה' ובגילוי אלוקות שנפעל על ידי עבודתם. וכשם שבנוסף לרווח שמקבל בעל התרנגולים חייב נותן הביצים "להעלות שכר עמלו ומזונו בכל יום", כך גם בשכר המצוות, בנוסף לרווח לעתיד לבוא, לאחר השלמת עשיית הדירה לו יתברך, ישנו 'חיוב' לתת לישראל בזמן הזה (במהלך העבודה) את שכר 'עמלם ומזונם' כדי שיוכלו לעבוד עבודתם כשהם "פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה".

(לקוטי שיחות כט, עמ' 140)

הלכות תשובה פרק ט, הלכה א: וּבִזְמַן שְׁאִינוּ עוֹשִׂין כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יִגְיעוּ אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה... וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַכְּתוּב בָּהֶם... וְזֶכֶר בָּהֶם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא... וְהַבְטִיחֵנוּ בַּתּוֹרָה, שְׁאֵם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְמִטְבֵּחַ נַפְשֵׁנוּ... וְשִׁפְעֵנוּ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְּחֻקִּים אֶת יְדֵינוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹרָה... בְּרִי שְׁנוּבָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

בנוסף למתן שכרן של מצוות בעולם הבא, בו יראו ישראל 'עין בעין' את האור האלוקי הנמשך על ידי עבודתם (כי "שכר מצוה - מצוה" - הבטיחנו הקב"ה שאם "אנו עושים כל מצוות התורה - יגיעו אלינו טובות העולם הזה").

ויש לבאר זאת על פי הלכה בדיני השותפים: "הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהם עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותם בעל התרנגולים ויהיה הריח בניהם... חייב להעלות לו שכר עמלו ומזונו בכל יום" (הל' שלוחין ושתפין פ"ח ה"א).

תפקידו של עם ישראל הוא לעשות את העולם הזה דירה לו יתברך (ראה תניא פל"י) ו'דירה' זו נעשית על ידי שבני ישראל

בין תורה למצוות יום שלישי ח' סיון ה'תשפ"ב

חז"ל קבעו שיש לעסוק במצוה גם שלא לשמה, כי גם בעשיית המצוה שלא לשמה המצוה מתקיימת. ובזכות עשיית המצוה (אף שהיא שלא לשמה) יבוא לעשותה לשמה.

והנה, מצוה הנעשית שלא לשמה הרי עשייתה היא ללא כוונה לשם מצוה, וכיון שמצוות צריכות כוונה - "אם עשאה בלא כוונה לצאת ידי חובתו... לא יצא ידי חובתו מן התורה" (ש"ע אדח"ז א"ח סי' ס ס"ה, וראה רמב"ם הל' שופר פ"ב ה"ד) ואם כן העושה מצוה בלא כוונה לא קיים את המצוה, ועשייה זו לא

הלכות תשובה פרק י, הלכה ה: אֶמְרוּ חֲכָמִים: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ שְׂלֵא לְשִׁמָּה - שְׂמִתוֹף שְׂלֵא לְשִׁמָּה, בָּא לְשִׁמָּה.

מדוע לא הזכיר הרמב"ם שגם במצוות יש לעסוק אף שלא לשמה, כדברי הגמרא (פסחים י, ב): "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה"?

מבאר האדמו"ר מסוכטשוב:

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קטט

ה"רן ר"ה ד, ב). וכך גם בתלמוד תורה – השמחה וההנאה בעת הלימוד היא מכלל המצוה. וגם אם לא יתכוין לשם מצוה, נהנה מהלימוד וממקיים מצות תלמוד תורה. ומדויקים דברי הרמב"ם שרק בתורה יכול לעסוק אף שלא לשמה ולא במצוות: כי העוסק בתורה, גם אם שלא לשמה, יבוא בזכות קיום מצות תלמוד תורה ללימוד לשמה, מה שאין כן העוסק במצוה שלא לשמה שאין בזה קיום מצוה, לא יגיע לידי עשייתה לשמה.

(אגלי טז, בהקדמות הספר)

תביא אותו לקיום המצוה ככוונה ולשמה, ולכן לא כתב הרמב"ם שגם במצוות יעסוק אדם שלא לשמה. אמנם בתורה יש לומר שאף אם לומד שלא לשמה ובלא כוונה הרי הוא מקיים את המצוה (ובזכותה יבוא לקיומה בלימוד לשמה), וכמו שמצינו באוכל מצה בפסח בלא כוונה שיוצא ידי חובתו, כי "מצוות התלויות באכילה... כיון שיש בהן הנאה לגוף, אף שלא נתכוין לצאת באכילה זו – יצא ידי חובתו, שהרי על כרחו נהנה הגוף מאכילה והרי זו נקראת אכילה, ונמצא שקיים מצות האכילה" (ש"ע אדה"ז א"ח סי' תעה סכ"ח, ע"פ

חינוך למצוות וחינוך לקריאת שמע יום רביעי ט' סיון ה'תשפ"ב

ולכן מצות החינוך כאן שונה במהותה משאר המצוות שבהן חל חיוב על הקטן, וגדר מצות החינוך במצוה זו הוא שהאב ילמד את הקטן לקרות אע"פ שלמעשה אין בזה קיום מצוה כלל מצידו, כדי שיורגל לעשות זאת בגדלותו. ולכן הוסיף הרמב"ם ש"מברכין לפניו ולאחריה", אף שכל המצוות שהקטן מקיים מברך עליהן, ובשאר המקומות הרמב"ם אינו מוצא לנכון להזכיר זאת (וכגון בהלכות סוכה שכתב "קטן חייב בסוכה מדברי סופרים" ולא הוסיף שמברך), כי בשאר המצוות ברור שהקטן מברך שהרי בעשייתו הוא מקיים מצוה מדרבנן, אולם בקריאת שמע שאינו מקיים מצוה אלא מעשה תרגול בלבד, ניתן היה לחשוב שלא יברך ועל כך מחדש הרמב"ם שמכל-מקום יברך, משום שברכות קריאת שמע אינן רק ברכת המצוות על מצות קריאת שמע אלא יש בהן ענין כשלעצמו, ולכן גם הקטן מברך, למרות שאינו מקיים את מצוות הקריאה.

(משנת יעבץ א"ח ע' ד)

הלכות קריאת שמע פרק ד, הלכה א: נְשִׁים וְעֶבְרִים וְקִטְנִים, פְּטוּרִין מִקְרִיאת שְׁמַע; וּמְלַמְדִּין אֶת הַקִּטְנִים לְקִרְוֹת אוֹתָהּ בְּעוֹנָתָהּ, וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וְלֵאחֶרֶת, כִּדִּי לְחַנְכָּן בְּמִצְוֹת. הרמב"ם מגדיר כאן את מצות חינוך, אחרת מאשר במצוות אחרות: בדרך כלל הוא מייחס את החיוב לקטן עצמו, כגון בהלכות ברכות (פ"ה ה"א), "הקטנים חייבים בברכת המזון מדברי סופרים כדי לחנכן במצוות" ובהלכות סוכה (פ"ו ה"א) "קטן... חייב בסוכה מדברי סופרים". ואילו כאן כותב "נשים וקטנים פטורים מקריאת שמע" אלא ש"מלמדין את הקטנים לקרותה בעונתה". הווי אומר: הקטן עצמו פטור אך האב חייב ללמדו.

וטעם החילוק:

עיקר המצווה בקריאת שמע הוא כוונת הלב, כפי שכותב הרמב"ם (לעיל פ"ב ה"א) "הקורא את שמע ולא כיוון לבו בפסוק ראשון לא יצא ידי חובתו", ונמצא שהקטן אינו שייך כלל לקיום מצוה זו שהרי אינו בר כוונה, ואין מקום לחייבו בה אפילו מדרבנן.

מתי אין להתפלל תפלת 'הביננו' יום חמישי י' סיון ה'תשפ"ב

שמה לא יוכל לחזור לתפלתו לדעת לכוין ולהתחיל בשים שלום" (ש"ע אדמו"ר א"ח סי' קלב סל"ב), אך אם מובטח שיחזור לתפלתו – ישא כפיו (שם). אך לדעת ה'פרי חדש' (א"ח סי' קי סק"א), כיון שחכמים חששו (בימות הגשמים ובמוצאי שבתות) שמה יתבלבל בתפילת הביננו – גם אם מובטח לו שלא יתבלבל, צריך להתפלל תפילת שמונה-עשרה. וגם בנשיאת כפים, ש"ץ כהן אינו נושא כפיו – גם אם מובטח שלא יתבלבל, ורק אם אין שם כהן אלא הוא, ישא כפיו כדי שלא תתבטל נשיאת כפים. ואדמו"ר הזקן (א"ח שם ס"א) הביא טעם אחר (בשם הרב רבינו יונה, הובא בבית יוסף) מדוע אין להתפלל הביננו במוצאי שבתות ובימות הגשמים, כי אינו יכול לכלול בה מעין הבדלה ושאלה "לפי שהשאלה וההבדלה אינן ברכות בפני עצמן אלא תקנו לכללן בברכת י"ח – שאלה בברכת השנים והבדלה בברכת חונן הדעת – ואם היה אומר בהביננו מעין הבדלה ושאלה, היה נראה שהן גם כן ברכות בפני עצמן, כמו כל ברכות האמצעיות שאומר מעין כל אחת ואחת בהביננו".

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ב, הלכה ד: בְּיָמוֹת הַנֶּשְׁמִים – אֵינוֹ מְתַפַּלל 'הַבִּינֵנוּ', מִפְּנֵי שְׁצִירָה לִזְמַר שְׁאֵלָה בְּכִרְכַּת הַשָּׁנִים. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים מְזֻבָּים – אֵינוֹ מְתַפַּלל 'הַבִּינֵנוּ', מִפְּנֵי שְׁצִירָה לִזְמַר הַבְּדִלָה בְּחוֹנֵן הַדַּעַת. במקור הדברים (ברכות כט, א) שואלת הגמרא: מדוע לא יוסיף המתפלל שאלת גשמים (וכן, 'אתה חוננתנו' במוצאי שבתות) בתוך תפילת 'הביננו'? ומתרת: אם יוסיף באמצע 'הביננו' יבוא להתבלבל מחמת השינוי מהנוסח בשאר ימות השנה. ומבאר ה'בית יוסף' (א"ח סי' ק"ד וכל השנה) שבתפילת 'הביננו' הבקשות הן בקיצור ולכן אדם עשוי לטעות, מה שאין כן בתפילת שמונה-עשרה הבקשות הן באריכות ואין חשש לטעות.

וכתב ה'כסף משנה' בשם הרב מנוח: לפי טעם זה (שאין להוסיף ברכת השנים שמה יבוא להתבלבל), אם המתפלל בטוח בעצמו שלא יתבלבל, הרי הוא רשאי להתפלל תפילת 'הביננו' בימות הגשמים ובמוצאי שבתות, כמו שמצינו בהלכות נשיאת כפים – "שליח ציבור שהוא כהן... לא ישא כפיו מפני הטרור

אכילה קודם התפילה

יום שישי י"א סיון ה'תשפ"ב

ועל לשון הרמב"ם תמהו אחרונים (בית מאיר אור"ח סי' ע, מנחת חינוך שם):

בגמרא אסרו אכילה ושתייה קודם התפילה, ומדוע כתב הרמב"ם שאסור אפילו טעימה? גם ב'שלחן ערוך' (אור"ח סי' פט ס"ג) הלשון הוא: שאסור "לא לאכול ולא לשותות".

ובשו"ת 'קרבן לדוד' (אור"ח סי' כא) כתב "ליישב מנהג החסידים ואנשי מעשה שמקילין לשתות קאווי עם צוקר קודם התפילה כאשר קרא כבר קריאת שמע – שבוזה קיבל עליו עול מלכות שמים, וגם אמר מקצת הברכות – שבוזה יוצא לכמה דעות חובת התפילה מן התורה".

והנה, כתב הרמב"ם (לעיל פ"ה ה"ב) שהצמא והרעב, אם אינו יכול לכוון דעתו "אל יתפלל עד שיאכל וישתה", והביאו אדה"ז בשולחנו (שם). ועל סמך זה כתב הרבי (אגרות קודש ח"י עמ' שכו) "שאם הוא רעב בשעת התפילה, הרי אי אפשר לאנשים כערכנו שלא תהיה לזה נגיעה בהתבוננות בתפילה... משא"כ כשיאכל יסולק בלבול זה, וביכולתו – אם רק ברצונו – לעבוד עבודתו ביותר טוב ובאופן נעלה".

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ו, הלכה ד: אסור לו לאדם שיטעם כלום... עד שיתפלל תפלת שחרית.

בגמרא (ברכות י, ב) למדו מהכתוב "לא תאכלו על הדם" – "לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם". ועוד אמרו: "כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל, עליו הכתוב אומר 'ואותי השלכת אחר גויך'... אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה, קיבל עליו מלכות שמים", והיינו שהאיסור הוא משום שלא הקדים וקיבל עליו עול מלכות שמים בקריאת שמע.

וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה רמח): לדעת הרמב"ם (לעיל פ"א ה"א) שתפילה בכל יום היא מצוה מן התורה, גם איסור אכילה קודם התפילה הוא מן התורה. וכן כתב ב'ספר החינוך' (שם) שאיסור זה נכלל באיסור לאו דאורייתא ("לא תאכלו..."). אך לדעת הראשונים (הרמב"ן ועוד) שהתפילה היא מדרבנן, בהכרח שאיסור האכילה הוא מדרבנן, והפוסק ("לא תאכלו") הוא רק אסמכתא. וכך כתב אדה"ז בשולחנו (א"ח סי' פט ס"ה) "אסור חכמים לאכול או לשתות... וסמכו איסור זה על מה שנאמר לא תאכלו על הדם".

בין תפילת שחרית לתפילת מוסף

שבת קודש י"ב סיון ה'תשפ"ב

דווקא?

וביאר ה'לחם משנה': "משום דהוה-אמינא דכולא ענין תפילה דשחרית היא, לא בעינא שהיה". כלומר, מאחר ששחרית ומוסף הן חלק מתפילה אחת, היה מקום לומר שאין צורך בשהייה ביניהם כי מדובר בשני חלקים של אותה חטיבת תפילה, ולכן כתב הרמב"ם שצריך לשהות 'אפילו' בין שחרית למוסף.

ויש מי שביאר באופן אחר: תפילת מוסף היא כנגד קרבן המוספין, כמבואר בתוספות (ברכות כו, א ד"ה איבעיא), והיה מקום לומר שבמוסף אין צריך "לערוך דבריו בלשון תחינה" כי אין בו ענין של רחמים והוא רק כנגד קרבן מוסף, וממילא אין צורך בשהייה, והרמב"ם מחדש שאפילו בין שחרית למוסף צריך לשהות (פרדס שלום, עמ' מד).

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק י, הלכה טו: וְכָל הַמִּתְפַּלֵּל שְׁתֵּי תַּפִּלוֹת, אֶפְלוּ שְׁחֲרִית וּמוֹסֵף – לֹא יִתְפַּלֵּל זוֹ אַחֲרֵי זוֹ; אֶלָּא יִשְׁתַּחֲוֶה בֵּין תַּפִּלָּה לַתַּפִּלָּה, בְּדִי שְׁתַּחֲוִינָן דְּעֵתוֹ עָלָיו.

במקור ההלכה בגמרא (ברכות ל, ב) נאמר: "כמה ישהה בין תפילה לתפילה, רב הונא ורב חסדא, חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו, דכתיב ואתחנן אל ה'...". ופירש רש"י: "כמה ישהה בין תפילה לתפילה – מי שיש עליו לחזור ולהתפלל או משום דטעה או משום מוספין, כמה ישהה בין זו לזו...". וכן כתבו גם התוספות שם: "כגון אדם שטעה ורוצה להתפלל שנית וכן בין תפילת שחרית לתפילת המוספין".

ומעתה יש לתמוה: מדוע בעוד שרש"י ותוספות מביאים את ההפסק בין שחרית למוסף בתורת דוגמה נוספת, הרמב"ם כתב "ואפילו שחרית ומוסף"? מהו החידוש בשחרית ומוסף

אגרות קודש

ב"ה, י"ד סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ד' סיון, בו שואל חו"ד אודות קביעות זמן החתונה של בנם... שי, ולפלא שאינו מזכיר במכתבו כל הצעה בזה. וכיון ששואל בשם המחותנים משני הצדדים הרי לדעת לקבוע הזמן בחדש אלול או בחדש כסלו הבע"ל. ויותר נראה לי בחדש אלול הבע"ל, ובפרט אם הזכירו שיהי' בשנת ה'תשי"ג. ואידך שיקבעו יהי' בשעה טובה ומוצלחת ולבנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

ברבכה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ו'י"ב סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון ו' סיון ה'תשפ"ב

הלכות תשובה

פרק רביעי

(1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

1 א. ארבעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה.
2 ארבעה מהן עון גדול, והעושה אחד מהן, אין
3 הקדוש-ברוך-הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי
4 גדל חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים;
5 ובכלל עון זה, המעכב את הרבים מלעשות מצוה.
6 (ב) והמטה את חברו מדרך טובה בדרך לרעה, כגון
7 מסית ומדיח.⁷ (ג) הרואה בנו יוצא לתרבות רעה
8 ואינו ממחה בידו; הואיל ובנו ברשותו - אלו מה
9 בו היה פורש, ונמצא כמחטיא. ובכלל עון זה, כל
10 שאפשר בידו למחות באחרים⁸ - בין יחיד, בין
11 רבים, ולא מחה, אלא יניחם כשולונם. (ד)
12 והאומר: אֲחֵטָא וְאֵשׁוּב! ובכלל זה האומר: אֲחֵטָא,
13 וְיִוִּם-הַכִּפּוּרִים מִכִּפּוּר!

(2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם
ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור
ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא
בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו
מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד,
והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" (תשובות
הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד).
מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא
תבוא. (3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו
שמייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמר: "הבא לטהר
מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה
שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה",
כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עשרים
וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: (א) שאין
מספיקים בידו לעשות תשובה, (ב) הנוצלים דרכי תשובה
מפני עושיהם. (ג) שאי אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה
גמורה. (ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, (ה) דברים
שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך).
(4) "כדי שלא יאה הוא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם
בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק
בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז). (5) כמו
שאמרו חכמינו על גחזי: לא הספיקו בידו לעשות תשובה
מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד
תורה (סנהדרין קז:). (6) את היחיד לעבודה-זרה. (7) את
הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב)
ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי

רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך
טובה לדרך רעה". (8) (שבת נד:). (9) (יומא פרק ח,
משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם
לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישוב ונסלח לו, על
כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).
14 ב. ומהן חמשה דברים הנוצלים¹⁰ דרכי התשובה
15 בפני עושיהן. ואלו הן: (א) הפורש מן הצבור¹¹,
16 לפי שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן, ואינו
17 זוכה עמהן בזכות שעושיין. (ב) והחולק על דברי
18 חכמים, לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו
19 יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצוות, שפיון
20 שנתבזו בעיניו אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם
21 לא יעשה - במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו, שדבר
22 זה גורם לו לדחפו ולטרונו כגחזי¹²; ובזמן שנטרד,
23 לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת¹³. (ה) והשונא
24 את התוכחות, שהרי לא הניח לו דרך תשובה;
25 שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו
26 לאדם חטאיו ומכלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו
27 שפתיב בתורה: "זכר ואל תשכח"; "ממרים
28 הייתם"; "ולא נתן ה' לכם לב"; "עם נבל ולא
29 חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי
30 גוי חוטא"; "ידע שור קונהו"; "מדעתי פי קשה
31 אפה". וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר:
32 "קרא בגרון אל תחשף". וכן כל הנביאים הוכיחו
33 לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד
34 בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול¹⁴ וזקן וירא-
35 שמים מנעוריו ואהוב להם¹⁵, שיהא מוכיח לרבים
36 ומחזירן בתשובה. וזה ששונא את התוכחות אינו
37 פא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך יעמד
38 בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.

(10) כשהוא מתעורר ובא לשוב, הוא מוצא שערי תשובה
נוצלים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. (11) אינו נכנס
בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל.
ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים
מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל
צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות
ובכיבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם כבני
חורין לעצמם" (12) (סנהדרין קז:). (13) ובוזה הוא נועל
בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז:).
(15) כמו שאמרו: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם
והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל
אומרים: שונא מוכיחנו! ואילו בירכם משה, היו אומות
העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא:
יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו
הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים-רבה, פרשה א).

וְחִכְמָתוֹ לְמוֹל מַעֲשֵׂה חֲבָרוֹ אוֹ חִכְמָתוֹ, כְּדִי שִׁירָאָה
מִכְלָלוֹ שֶׁהוּא מְכַבֵּד וְחֲבָרוֹ בְּזוּיָהּ. (ה) וְהַחֲשָׁד
כְּשֵׁרִים, אוֹמֵר בְּלָבוֹ שְׂאִינוֹ חָטָא, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר:
מָה עָשִׂיתִי לוֹ? וְכִי יֵשׁ שֵׁם אֱלֹא חָשָׁד שְׂמָא עָשָׂה
אוֹ לֹא עָשָׂה; וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׂזָה עוֹן, שְׂמָשִׁים
אָדָם כְּשֹׁר בְּדַעְתּוֹ כְּבַעַל עֲבָרָה.²⁸

(21) אלא יאחז בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום
עוול במעשיו. (22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך
נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא
יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. (23) לא גזל
ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם.
(24) במשכנו. (25) גם בעבוטו של עשיר אסור להשתמש;
אלא עבוטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ודמיו נפחתיים
על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום
גזילה; לא כן עבוטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון
קרדום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה
היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתיים
מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). (26) ריבוי מן ערווה.
(27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות
פרק א, הלכה ה). (28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת
צז:).

ה. וּמִהֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָם יִמְשֹׁף
אֲחֵרֵיהֶם תָּמִיד וְקָשִׁים הֵם לִפְרֹשׁ מִהֵן. לְפִיכָךְ צָרִיף
אָדָם לְהִנָּהֵר מִהֵן שְׂמָא יִדְבֹק בָּהֶן, וְהֵן כָּלן דַּעוֹת
רַעוֹת עַד מָאֵד. וְאֵלּוּ הֵן: רִכִּילוֹת²⁹, וְלִשׁוֹן הָרַע³⁰,
וּבַעַל חֲמָה, וּבַעַל מַחֲשָׁבָה רָעָה³¹, וְהַמִּתְחַבֵּר לְרָשָׁע;
מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹאִיד מִמַּעֲשָׂיו וְהֵם נִרְשָׁמִים בְּלָבוֹ. הוּא
שְׂאֹמֵר שְׁלֵמָה: "וְרַעָה כְּסִילִים יִרְעֶה". וְכַבֵּר בְּאֲרָנוֹ
בְּהִלְכוֹת דַּעוֹת דְּבָרִים שְׂצָרִיף כָּל אָדָם לְנַהֵג בָּהֶן
תָּמִיד, קָל-וְחֹמֶר לְבַעַל-תְּשׁוּבָה.

(29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזיר בעיירות.
(30) המספר בגנות חבירו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז,
הלכה ב). (31) החושב מחשבות להרע לחבירו, כלשון
הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו
ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, יט).

ו. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי
שְׂמַעֲכֵבִין אֶת הַתְּשׁוּבָה, אֵין מוֹנְעִין³² אוֹתָהּ; אֱלֹא
אִם עָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה מִקֵּה, הָרִי זֶה בַּעַל-תְּשׁוּבָה³³,
וְיִשְׁלֹו חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.³⁴

(32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. (33) שאמרו
חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה
פרק א, הלכה א). (34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) שהבחירה ביד האדם; 'ידעת ה' אינה שוללת את בחירתו
של האדם.

ג. וּמִהֵם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן, אֵי אִפְשָׁר לוֹ
שִׁיָּשׁוּב בְּתִשְׁבּוּבָה גְּמוּרָה, לְפִי שֶׁהֵם עֲוֹנוֹת שְׂבִינִן אָדָם
לְחֲבָרוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲבָרוֹ שֶׁחָטָא לוֹ כְּדִי שִׁיחְזִיר לוֹ
אוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ. וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמְקַלֵּל אֶת
הָרַבִּים, וְלֹא קָלַל אָדָם יָדוּעַ כְּדִי שִׁיִּשְׁאַל מִמֶּנּוּ
כְּפָרָה. (ב) וְהַחֲוֹלֵק עִם גֵּנֹב, שְׁלֹפִי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ גֵּנֹבָה
זוֹ שֶׁל מִי הִיא, אֱלֹא הַגֵּנֹב גֹּנֵב לְרַבִּים וּמִכִּיּא לוֹ
וְהוּא לֹקָח; וְעוֹד, שֶׁהוּא מַחְזִיק¹⁶ יָד הַגֵּנֹב
וּמַחְטִיאֻ. (ג) וְהַמוֹצֵא אֲבָדָה וְאֵינוֹ מְכַרִּיז עָלֶיהָ עַד
שִׁיחְזִירָהּ לְבַעֲלֶיהָ - לְאַחֵר זְמַן כְּשִׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה,
אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי יַחְזִיר. (ד) וְהַאֹכֵל שׁוֹר¹⁷ עֲנִיִּים
וְיִתוּמִים וְאֶלְמָנוֹת; אֵלּוּ בְּנֵי-אָדָם אֲמָלִינִין הֵם,
וְאֵינָם יְדוּעִים וּמְפָרְסָמִים, וְגוֹלִים מְעִיר לְעִיר וְאֵין
לָהֶם מְכִיר כְּדִי שִׁיַּדַּע שׁוֹר זֶה שֶׁל מִי הוּא וְיַחְזִירָנּוּ
לוֹ. (ה) וְהַמְקַבֵּל שָׂחַד לְהַטּוֹת דִּין, אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַד
הֵיכָן הִגִּיעַ¹⁸ הַטָּיָה זוֹ וְכַמָּה הִיא כְּחָה¹⁹ כְּדִי
שִׁיחְזִיר²⁰, שֶׁהַדָּבָר יִשְׁלֹו רְגָלִים; וְעוֹד, שֶׁהוּא
מַחְזִיק יָד זֶה וּמַחְטִיאֻ.

(16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעודדו לבל יעזוב דרכו
ויסוּף לחטוא. (17) בנוסח אוקספורד, מנטובה. וכן מעיד
ה"מגדל עוז" שבדק בכתבת יד רבינו ומצא שוד בדל"ת,
כלשון הכתוב: משוד עניים (תהלים יב, ו), ובספרים
אחרים: [=כגרסתנו] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד
וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שוד
בדל"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו
את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי
אני נוטל". (18) הואיל והשוחד יעוור את העיניים אין
הדיין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין.
(19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים ניזוקו על ידי זה שהיטה
את הדין. (20) לאלה שניזוקו על ידו.

ד. וּמִהֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן אֵין הִזְקָתוֹ
לְשׁוּבָה²¹ מִקֵּה, לְפִי שֶׁהֵם דְּבָרִים קָלִים בְּעֵינֵי רַב
הָאָדָם, וְנִמְצָא חוֹטָא, וְהוּא יִדְמָה שְׂאִין זֶה חָטָא.
וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַאֹכֵל מִסַּעֲוִדָה שְׂאִינָה מִסַּפְקָת²²
לְבַעֲלֶיהָ, שְׂזָה אֶבֶק גִּזְלָה²³ הוּא; וְהוּא מְדַמָּה שֶׁלֹא
חָטָא וְיֹאמֵר: כְּלוּם אֲכַלְתִּי אֱלֹא בְּרִשׁוֹתִי! (ב)
הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבוֹט²⁴ שֶׁל עֲנִי²⁵, שֶׁהַעֲבוֹט שֶׁל עֲנִי
אֵינוֹ אֱלֹא כְּגוֹן קָרְדָם וּמַחְרָשָׁה, וְיֹאמֵר בְּלָבוֹ: אֵינִן
חֲסִרִים, וְהָרִי לֹא גִזְלָתִי אוֹתוֹ! (ג) הַמְסַתְּפֵל
בַּעֲרִיּוֹת²⁶, מַעֲלָה עַל דַּעְתּוֹ שְׂאִין בְּכָף כְּלוּם, שֶׁהוּא
אוֹמֵר: וְכִי בַּעֲלִיתִי אוֹ קָרְבָתִי אֲעֲלֶה! וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ
שֶׁרְאִית הָעֲנִיִּים עוֹן גָּדוֹל, שֶׁהִיא גּוֹרְמַת לְגִפְתָן שֶׁל
עֲרִיּוֹת, שְׂנֹאֵמֵר: "וְלֹא תִתּוּרוֹ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי
עֵינֵיכֶם"²⁷. (ד) הַמִּתְכַּבֵּד בְּקִלּוֹן חֲבָרוֹ, אוֹמֵר בְּלָבוֹ
שְׂאִינוֹ חָטָא, לְפִי שְׂאִין חֲבָרוֹ עוֹמֵד שָׁם וְלֹא הִגִּיעַ
לוֹ בִּשֵׁת וְלֹא בִישׁוֹ, אֱלֹא עָרַךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון ו' סיון – ספר המדע – הלכות תשובה קלג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"רְשׁוּת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ כו'".

צריך להבין: מדוע כתב ענין הבחירה החופשית בהלכות תשובה ובסוף ספר המדע שבו כתב "כל המצוות שהם עיקר דת משה רבינו ע"ה" והלא הבחירה חפשית הוא "עיקר גדול . . והוא עמוד התורה והמצוה" והי' לו לכאורה לכותבו בהלכות יסודי התורה שבריש ספר מדע.

בפשטות יש לומר שהשייכות בין בחירה ותשובה היא שרק מצד שיש לאדם בחירה שייך בכלל הציווי, השכר והעונש, ואם אין לאדם הרגשת אשמה במעשיו על שלא בחר בטוב אין לו במילא גם חרטה על מעשיו שהיא תנאי לתשובה.

ובעומק יותר יש לומר שסידר ענין הבחירה בהלכות תשובה לרמז ולהשמיע ענין נוסף, שהתשובה האמתית צריכה לבא מתוך בחירה ולא מפני סיבה חיצונית שהכריחה את האדם לעשות תשובה כגון שעושה תשובה מיראה או "מכשלוך כח" כי התשובה האמתית היא ש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם" ואם היתה סיבה חיצונית לתשובתו אין כאן בטחון גמור שלא ישוב לזה החטא לעולם. ולכן מאריך דווקא כאן בענין הבחירה חפשית כי תשובה אמיתית באה רק מצד בחירתו החפשית של האדם ולא מצד צרות וייסורים שבאו עליו ח"ו.

עפ"ז יש לישוב הקושיה על דברי ראובן לאחיו אחרי שהתוודו ואמרו: "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו כו'" שאמר: "הלא אמרתי אלכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש" ולכאורה, מה תועלת יש בדבריו אחרי שמצטערים, מודים שחטאו, ומצדיקים עליהם את הדין.

אלא שרצה לומר לאחיו שהתשובה האמתית צריכה לבא מתוך בחירה ולא בגלל צרה שבאה עליהם כעת, על דרך תשובתו שלו שהיתה מתוך בחירה, שהי' עסוק "בשקו ובתעניתו" על חטאו ולא חיכה עד שיבואו עליו צרות וייסורים אלא עשה תשובה מתוך בחירה, ומשמיעם עתה שהיא התשובה הנכונה.

לקוטי שיחות חלק ז' עמוד 199.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"... הוּא שְׁכָתוֹב בַּתּוֹרָה: הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ, לְדַעַת טוֹב וְרָע."

מבואר בכמה ספרי חקירה, קבלה, וחסידות, שלגוי אין בחירה כי כח הבחירה ניתן ליהודי מצד שהוא "כאחד ממנו" וענין זה שייך רק ביהודי.

לקוטי שיחות חלק ז"ב עמוד 246.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

בְּעֵינֵי הַבְּחִירָה יֵשׁ לְחֶקֶר הָאֵם יִשְׁנֶה בְּחִירָה חֲפֵשִׁית לְמַלְךְ.

מצד אחד הבחירה "עיקר גדול הוא וכו'" ושייך לכל אחד, ולאידך מקרא מלא דיבר הכתוב "לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו" ובנוסף, ענין מוכרח הוא מצד השכל הפשוט כיון שגורלו של העם כולו הוא בידי המלך - "לבו הוא לב כל קהל ישראל" - הרי לא יתכן שהקב"ה יפקיר את גורל העם לבחירתו של יחיד אלא וודאי צ"ל שהנהגתו של המלך היא בידו של הקב"ה וברשותו ולא מצד בחירתו של המלך. ולכן צע"ג אם יש למלך בחירה חפשית.

וי"ל: בעינים הנוגעים למלך נתנה לו בחירה חפשית וכן מצינו ששאל יכול ה' לעבור על רצון ה' במעשה אגג ובלשון הכתוב "את דברי לא הקים" כי מלחמת עמלק הוא ענין הקשור למלך - "מיניו מלך קודם למלחמת עמלק" ולא יכלה להתקיים אלא על ידי שאלו.

וכן יש לפרש דברי הגמ' "שאלו באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו" כי ה"אחת" של שאלו היתה קשורה לקיום ציווי פרטי מאת ה' כנ"ל, משא"כ השתיים של דוד "דאורי" ודהסתה" הם ענינים הקשורים להנהגת עם ישראל שהרי לאורי' דין מורד במלכות וכן ההסתה מלמעלה למנות את ישראל היא ענין הנוגע לכלל עם ישראל ולכן לא נענש ע"כ דוד, וצע"ג כנ"ל אם יש בחירה למלך בענין הנהגת העם.

יין מלכות ספר המדע סימן נ.

- 1 א. רְשׁוּת לְכָל אָדָם נְתוּנָה, אִם רָצָה לְהִטּוֹת עַצְמוֹ
- 2 לְדָרֶךְ טוֹבָה וְלִהְיוֹת צָדִיק - הִרְשׁוּת בְּיָדוֹ; וְאִם רָצָה
- 3 לְהִטּוֹת עַצְמוֹ לְדָרֶךְ רָעָה וְלִהְיוֹת רָשָׁע - הִרְשׁוּת
- 4 בְּיָדוֹ.² הוּא שְׁכָתוֹב בַּתּוֹרָה: "הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד
- 5 מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע"; לְזוֹמֵר: הֵן מִיִּן זֶה שֶׁל אָדָם
- 6 הָיָה יָחִיד בְּעוֹלָם וְאִין מִיִּן שֶׁנִּי דוֹמָה לוֹ בְּזֶה הָעֵנִיָּן,
- 7 שֶׁיֵּהָא הוּא מַעֲצָמוֹ³ בְּדַעַתוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ יוֹדַע הַטּוֹב
- 8 וְהָרָע, וְעוֹשֶׂה כָּל מַה שֶׁהוּא חָפֵץ וְאִין מִי שֶׁיַּעֲפֹב
- 9 בְּיָדוֹ מַלְעָשׂוֹת הַטּוֹב אוֹ הָרָע. וְכִיִּין שְׁפָן-הוּא - "פֶּן
- 10 יִשְׁלַח יָדוֹ".

(2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג:), כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפנינו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). (3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מניה למידע טב וביש. בעור שפירושו הרווח הוא: כאחד מאתנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נפרז. (10) נדיב פורן. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א).
 (11) המידות. (12) שיכריח אותו. (13) הטוב והרע.
 (14) "הרעות והטוב" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של האדם. (15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים, אלא על חטאיו שעשה ברצונו ובזדון לבו, ובזה גרם לעצמו כל אשר הגיע לו. (16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.
 ג. ודבר זה¹⁷ עקר גדול הוא, והוא עמוד¹⁸ התורה והמצוה, שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים", וכתוב: "ראה אנכי נתן לפניכם היום", כלומר, שהרשות בידיכם. וכל שיחפץ האדם לעשות ממעשה בני האדם, עושה - בין טובים, בין רעים¹⁹. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן והיה לבכם זה להם"²⁰, כלומר, שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהם לעשות טובה או רעה, אלא הפל מסור להם.

(17) שהביריה בידו לעשות כרצונו ויכלתו. (18) שעליו נשענת התורה ומצוותיה. (19) והברכה באה מאליה לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי אלעזר (דברים-רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נתן וגו'": משאמר הקב"ה הדבר הזה בסני, באותה שעה "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. (20) כאילו אין הדבר תלוי אלא בהם.

ד. אלו האל היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע; או אלו היה שם דבר שמושף את האדם בעקר תולדתו²¹ לדרך מן הדיכים²², או למדע²³ מן המדעות, או לדעה²⁴ מן הדעות, או למעשה²⁵ מן המעשים, כמו שבודים מלפם הטפשים הוברי שמים²⁶ - היאך היה מצוה לנו על-ידי הנביאים: עשה כך ואל תעשה כך! הטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם! והוא מתחלת בריתו פבר נגזר עליו, או תולדתו²⁷ תמשך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה פלה? ובאיזה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? השופט פל הארץ לא יעשה משפט²⁸?! ואל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה פל מה שיחפץ ויהיו מעשיו מסורים לו - וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו, והקתוב אומר: "פל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ"?! דע, שהכל בחפצו יעשה, ואף-על-פי שמעשינו מסורים לנו! כיצד? פשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה, והמים והארץ יורדים למטה, והגלגל²⁹ סובב בעגול, וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן³⁰ שחפץ בו - פכה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורים לו, ולא יהיה לו, לא כופה ולא מושף, אלא הוא מעצמו ובדעתו

ב. אל יעבר במחשבתך דבר זה, שאומרים טפשי אמות העולם ורב גלמי⁴ בני-ישראל, שהקדוש-ברוך-הוא גוזר על האדם מתחלת בריתו⁵ להיות צדיק או רשע - אין הדבר כן. אלא פל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבנו⁶ או רשע כירבעם⁷, או חכם או סכל⁸, או רחמן או אכזרי, או כליז⁹ או שוע¹⁰, וכן שאר פל הדעות¹¹. ואין לו מי שיכפהו¹² ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדיכים¹³, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי-זו דרך שיצא. הוא שימיהו אמר: "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב"¹⁴, כלומר: אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע; וכיון שכן-הוא נמצא, זה החוטא הוא הפסיד את עצמו, ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו: "מה יתאונן אדם חיי¹⁵ וגו'", ויחזר ואמר: הואיל וישותנו בדינו, ומדעתנו עשינו פל הרעות - ראוי לנו לחזר בתשובה ולעזוב רשענו, שהרשות עתה בדינו¹⁶. הוא שכתוב אחריו: "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה וגו'".

(4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עייני הלכות יסודי התורה פ"ד, ה"ח). (5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם, ושאין ביד האדם לשנות גורלו ומזלו. (6) שכן מצינו "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבות: אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה). (7) כן-נבט שחטא והחטיא את הרבים. (8) על זה הקשה בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז): "אותו מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה: גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל "ההגהות" את התירוץ שתיירץ לו רבו ר' מאיר מרוטנברג בהיותו אסור במגדל איניסיהיים, והוא: "מה שאמר כאן רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות, כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף; לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה טז): "שהקב"ה גוזר על האדם להיות "חכם או טיפש", כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי שמים". שיתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכמה, אבל אין זה מחייב שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן אדם שנוול בלב טיפש אין זה מחייבו שיישאר כל ימיו בור ועם-הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד בטבע בעל מעלה או בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן המלאכות, אבל אפשר יוולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (9) קמצן

יַתְעַלָּה, שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ אֶחָד, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם
יְכוּלָה לְהַשִּׁיג דְּבַר זֶה עַל בְּרִיּוֹ. וְכִשְׁם שֶׁאֵין כָּח
בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וּלְמַצֵּא אֲמִתּוּת³⁶ הַבּוֹרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי
לֹא יֵרָאֵי הָאָדָם וְחִי" - כִּף אֵין כָּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיג
וּלְמַצֵּא דַּעְתּוֹ³⁷ שֶׁל בּוֹרָא. הוּא שֶׁהִנָּכִי אָמַר: "כִּי
לֹא מִחֻשְׁבוֹתֵי מַחֲשַׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכֵי".
וְכִינּוֹן שֶׁכֵּן³⁸ הוּא - אֵין בְּנוֹ כָּח לִידַע הֵיאָף יָדַע
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כָּל הַבְּרֹאִים וְהַמַּעֲשִׂים; אֲבָל
נִדַּע בְּלֹא סִפֵּק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בִּיַּד הָאָדָם, וְאֵין
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹשִׁכּוֹ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לַעֲשׂוֹת
כִּף³⁹. וְלֹא מִפְּנֵי קִבְּלַת הַדָּת בְּלִבָּד⁴⁰ נִדַּע דְּבַר זֶה,
אֲלֵא בְּרֵאיוֹת בְּרוּרוֹת מְדַבְּרֵי הַחֲכָמָה. וּמִפְּנֵי זֶה
נֶאֱמַר בְּנִבְיָאָה, שֶׁדִּנְיָן אֶת הָאָדָם עַל מַעֲשָׂיו כְּפִי
מַעֲשָׂיו אִם טוֹב וְאִם רָע, וְזֶה הוּא הַעֲקָר שֶׁכָּל דְּבָרֵי
הַנְּבִיָּאָה תְּלִינּוּ בּוֹ.

כי ידיעתו של הקדוש-ברוך-הוא מחייבת זאת בהכרח,
והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו?
(33) ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש-ברוך-הוא שהוא שלם
בתכלית השלימות. (34) מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא,
ט). (35) הלכה י, וראה בביאורנו שם. (36) מציאותו
ומהותו האמתית. (37) אופן ידיעתו. (38) שאין כח באדם
להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד
השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם
מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות
קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה; וטוב היה
לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח
דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה".
אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב
את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל
זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה
לשוא היא. התשובות רפויית הן ואין כדאי כלל לעורר
שאלות כאלה ששכרן יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה
הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה
לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש,
סימן קיח; תי"ט, אבות פ"ג, מ"ט). וה"כסף-משנה" מגין
על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון,
שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן
הציע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו
ליישובה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח
לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל
"עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הנידון ואומר, שרבינו
נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא -
כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה:
רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה
האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר
שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה"
ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שתים כפול
שתים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא
שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי

שֶׁנֶתַּן לוֹ הָאֵל, עוֹשֶׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יְכוּל לַעֲשׂוֹת.
לְפִיכָף דִּנְיָן אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עָשָׂה טוֹבָה -
מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עָשָׂה רָעָה - מַרְעִינִין לוֹ. הוּא
שֶׁהִנָּכִי אֹמֵר: "מִיִּדְכֶם הִתְהַה זֹאת לָכֶם"; "גַּם
הִמָּה בָּחֲרוּ בְּדְרָכֵיהֶם". וּבַעֲנִיָּן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה:
"שָׁמַח בְּחֹר בְּיִלְדוּתָהּ... וְדַע כִּי עַל-כָּל-אֵלֶּה יִבְיָאָף
הָאֱלֹקִים בְּמַשְׁפָּט"; כְּלוּמַר: דַּע שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָךְ כָּח
לַעֲשׂוֹת, וְעַתִּיד אֲתָה לִתֵּן אֶת הַדִּין⁴¹!

טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו.
(22) טוב או רע. (23) לחכמה מן החכמות; להשקפה
באמונות ודעות. (24) מידה, תכונת נפש. ואין להקשות
ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב),
שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע
גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב
שם יתכן באותן הדעות שלא יפול בהן עוון או מצוה, כגון:
עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת
מנטובה). (25) העשויים בידי אדם יום יום. (26) החושים
בכוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין
לשנותו. (27) טבעו ומזגו. (28) למה ישלם שכר טוב
לאדם, או למה יענישהו על מעשים שעשה שלא מדעתו
ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו
באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי
האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנז), ובמשנה
ובמדרשות, שמשמע מהם שבעת לידתו של אדם גרמו
הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם
להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה
בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר,
או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן
התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי
אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס)
ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו
אחרי, כי העינים הן לפנים ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם,
דפוס ליפסיה, עמ' כז). (29) הוא הגלגל התשיעי המקיף
את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע
שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי
התורה פ"ג, ה"א). (30) כפי טבען שהטביע בהן מששת
ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח).
(31) (שבת 30:).

ה. שְׁמָא תֹאמַר: וְהֵלֵא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ כָּל
מֶה שִׁיְהִיָּה, וְקֹדֶם שִׁיְהִיָּה יָדַע שֶׁזֶה יְהִיָּה צָדִיק או
רָשָׁע אוֹ לֹא יָדַע: אִם יָדַע שֶׁהוּא יְהִיָּה צָדִיק - אֵי
אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְהִיָּה צָדִיק³²; וְאִם תֹּאמַר, שִׁידַע שִׁיְהִיָּה
צָדִיק, וְאֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה רָשָׁע - הֲרִי לֹא יָדַע הַדְּבָר עַל
בְּרִיּוֹ³³? דַּע, שֶׁתְּשׁוּבַת שְׁאֵלָה זוֹ אֲרָכָה מְאֹד מְדָה³⁴
וְרַחֲבָה מְנִי יָם, וְכִמְהָ עֲקָרִים גְּדוּלִים וְהַרְרִים רָמִים
תְּלִינּוּם בָּהּ; אֲבָל צְרִיף אֲתָה לִידַע וּלְהִבִּין בְּדָבָר זֶה
שֶׁאֵין אֹמֵר: כִּכָּר בְּאֶרְצוֹ בְּפֶרֶק שְׁנַיִם³⁵ מִהִלְכוֹת יִסּוּדֵי
הַתּוֹרָה, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִדַּעַה שֶׁהִיא
חוּץ מִמֶּנּוּ בְּכִנְיָ-אָדָם שֶׁהֵם וְדַעְתָּם שְׁנַיִם; אֲלֵא הוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 חוֹטְאִים, וְעוֹשֵׂה הַחוּטָא חָטָא שְׁעוֹשֵׂה מַדְעָתוֹ
13 וּבִרְצוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדְעָנוּ - רָאוּי לְהַפְרֵעַ³ מִמֶּנּוּ,
14 וְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ אֵיךְ יִפְרַע. וְשׁ חָטָא,
15 שֶׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנִפְרָעִים מִמֶּנּוּ עַל חָטָאוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה
16 בְּגוֹפּוֹ⁴ אוֹ בְּקַמּוֹנוֹ⁵ אוֹ בְּכַנּוּי הַקְּטָנִים⁶; שְׁכַנּוּי שֶׁל
17 אָדָם הַקְּטָנִים שָׁאִין בָּהֶם דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לְכָלֵל
18 מִצְוֹת, כְּקִנְיָנוֹ הֵן, וּכְתִיב: "אִישׁ בְּחָטָאוֹ יָמוּת" -
19 עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אִישׁ. וְיֵשׁ חָטָא, שֶׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנִפְרָעִין
20 מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין לְעוֹבֵר עָלָיו שׁוּם נֶזֶק
21 בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חָטָא, שְׁנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
22 וְלְעוֹלָם הַבָּא⁸.

(2) עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו:
רע או טוב, צדיק או רשע. (3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה
להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון.
(4) שבאים עליו מיחושים וחליים שונים. (5) נכסיו נפסדים
או יורדים לטמיון וכלים. (6) שמתים בעוון אבותם.
(7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון
אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" -
גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן
במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו
(דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על
בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. (8) הוא עולם
הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא
חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

23 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹? בְּזִמְנָן שְׁלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה;
24 אָבֵל אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה - הַתְּשׁוּבָה כְּתִישׁ¹⁰ בְּפָנָי
25 הַפְּרָעוֹנֹת¹¹. וְכִשֶּׁם שֶׁהָאָדָם חוֹטָא מַדְעָתוֹ וּבִרְצוֹנוֹ,
26 כִּף הוּא עוֹשֵׂה תְּשׁוּבָה מַדְעָתוֹ וּבִרְצוֹנוֹ¹².

(9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. (10) מגן. ולא יקדמנה מגן
(מלכים-ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין.
(11) (אבות פ"ד, מ"א). (12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.

27 ג. וְאִפְשָׁר שֶׁיַּחְטֹא אָדָם חָטָא גְּדוֹל אוֹ חָטָאִים
28 רַבִּים, עַד שֶׁיִּתֵּן הַדִּין לְפָנָי דִּין הָאֵמֶת, שֶׁיִּהְיֶה
29 הַפְּרָעוֹן¹³ מִזֶּה הַחוּטָא עַל חָטָאִים אֵלּוּ שֶׁעָשָׂה
30 בִּרְצוֹנוֹ וּמַדְעָתוֹ, שְׁמוֹנֶעֶין מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה וְאֵין
31 מִנִּיחִין לוֹ רְשׁוּת לְשׁוּב מִרְשָׁעוֹ, כְּדִי שֶׁיָּמוּת וְיֵאבֵד
32 בְּחָטָאוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה. הוּא שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר
33 עַל-יְדֵי יִשְׁעֵיהֶו: "הַשָּׁמַן לֵב הָעָם הַזֶּה וְגוֹ"¹⁴, וְכֵן
34 הוּא אוֹמֵר: "וַיְהִי מְלָעֲכִים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים
35 וּבִזְוִים דְּבָרֵי וּמִתַּעֲתָעִים¹⁵ בְּנִבְיָאֵי עַד עֲלוֹת חֲמַת
36 ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאִין מִרְפָּא"; כְּלוּמַר: חָטָאוֹ בִּרְצוֹנָם
37 וְהִרְבּוּ לַפְשָׁע, עַד שֶׁנִּתְחַכְּבוּ לְמַנַּע מִזֶּה הַתְּשׁוּבָה,
38 שֶׁהִיא הַמִּרְפָּא. לְפִיכָף כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְאִנִּי אֲחַזֵּק
39 אֶת לֵב פְּרָעָה" - לְפִי שֶׁחָטָא מַעֲצָמוֹ תַּחֲלָה וְהִרַע
40 לְיִשְׂרָאֵל הַגָּרִים בְּאֶרֶצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה נִתְחַכְּמָה
41 לוֹ" - נָתַן הַדִּין לְמַנַּע¹⁶ הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנִּפְרַע
42 מִמֶּנּוּ, לְפִיכָף חֻזַּק הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת לְבוֹ. וְלָמָּה

1 ידיעתו וכח השגתו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר
2 כי לא ידיעתו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה
3 מהשגתו ידיעת מציאותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע"
4 אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתו, ובכגון זו אין לנו עסק
כלל, כי לשוא ילאה בהן בן-אדם למצוא פתרון. (39) הוא
שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, מ"ט): "הכל צפוי והרשות
נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני-אדם,
בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו
ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו,
שם). (40) מתוך אמונה שבלב גרידא.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שְׁמָא תֵּאמַר: וְהִלָּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שֶׁיְהִי
קִדְמָה שֶׁיְהִי כו'."

ובהמשך כתב ש"תשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה
ורחבה מני ים. . ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר
זה על בוריו אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל
הברואים והמעשים כו'".

ולכאורה קשה א: קושית הראב"ד ש"לא נהג זה המחבר
מנהג החכמים. . והניח הדבר בקושיא. . כו'".

ב: הרי התשובה לקושיא זו פשוטה ומבוארת במפרשים
שגם אצל הקב"ה הידיעה מסובבת מהמעשה ולא להיפך
אלא מכיון שאצלו ית' עבר הווה ועתיד כאחד ממיאלא,
לגביו ית' כבר היתה הבחירה אבל לא שידיעתו שוללת
הבחירה, וא"כ מדוע כתב שתשובת שאלה זו אין בנו כח
לידע כו'.

ויש לומר הביאור בזה: הכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת
מהדבר הוא על פי גדרי השכל ושייכת אחר שהקב"ה
צמצם עצמו בגדרי השכל, אבל קודם הצמצום הרי ידיעתו
אינה בגלל שמסובבת מהדבר אלא מכיון שיודע הדבר
מצד שיודע עצמו. ועפ"ז י"ל שהמפרשים הנ"ל בתירוצם
דברו בידיעה שאחר הצמצום אבל מה שכתב הרמב"ם כאן
שתשובת דבר זה ארוכה מארץ מדה כו' מדבר בענין
הידיעה שלפני הצמצום, וענין זה שהקב"ה יודע הדבר
מצד שיודע עצמו, הוא דבר שאין דעתו של אדם יכולה
להשיגו על בוריו.

יין מלכות ספר מדע סימן מב

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם
מוכרח במעשיו.

5 א. פְּסוּקִים הִרְבֵּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְדְבָרֵי נְבִיאִים, שֶׁהֵן
6 נִרְאִין כְּסוֹתְרִין עֶקֶר דָּהֲ, וְנִכְשְׁלִין בְּהֵן רַב הָאָדָם,
7 וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתָּן מִזֶּה שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא גּוֹזֵר
8 עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רָעָה אוֹ טוֹבָה, וְשָׁאִין לְבוֹ שֶׁל
9 אָדָם מְסוּר לוֹ לְהַטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וְהִרִי אִנִּי
10 מְבָאֵר עֶקֶר גְּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תִדַּע פְּרוּשׁ כָּל אוֹתָן
11 הַפְּסוּקִים: בְּזִמְנָן שֶׁאָדָם אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁי מְדִינָה

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"לפי שחטא מעצמו תחלה. שנאמר: "הבה נתחכמה לו", נתן הדין למנוע ממנו התשובה".

צריך להבין: אם רצה לתאר חומרת מעשיו של פרעה שבגללם נמנעה ממנו תשובה צריך הי' לציין הפסוקים המתארים את פשעיו החמורים כלפי עם ישראל "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כו" וכד' ומה שאמר "הבה נתחכמה לו" אינו ענין חמור כל כך המצדיק נטילת הבחירה ממנו.

אלא, שבזה מסביר עונשו המיוחד של פרעה שנהגו בו "מידה כנגד מידה" כיון "שהרשיע והתריס כנגדי". ואמר "מי ה' אשר אשמע בקולו" כפר במציאותו ית' לכן, נלקחה ממנו הבחירה באופן של "נתחכמה לו" לפרעה, ומצד שהוא ית' "נורא עלילה על בני אדם" (שהו"ע ההתחכמות) השולט גם בבחירתו ובמחשבותיו של אדם נלקחה ממנו הבחירה עד שלא הרגיש שהמחשבה הרעה שנוקדה בו היא מצד "הבה נתחכמה לו" מלמעלה ולא מצד בחירתו החפשית והוא עונש על כפירתו במציאות ה' שהראהו שנמצא ומכוון גם את מחשבתו ובחירתו.

לקוטי שיחות חלק ו' עמוד 63 הערה 37.

1 הִיָּה שׁוֹלַח לוֹ בִּיד מִשָּׁה וְאוֹמֵר: שְׁלַח וְעֲשֵׂה
2 תְּשׁוּבָה! וּכְבַר אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אֵין אַתָּה
3 מְשַׁלַּח, שְׁנֵאמַר: "וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יַדְעֵתִי וְגו'". וְאוֹלָם
4 בְּעֵבֹר זֹאת הַעֲמִדְתִּיךָ? כִּדִּי לְהוֹדִיעַ לְכָאֵי הָעוֹלָם,
5 שְׁבֻזְמָן שְׁמוֹנֶע הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הַתְּשׁוּבָה לַחוּטָא,
6 אֵינוֹ יָכוֹל לְשׁוּב, אֲלֵא יְמוֹת בְּרָשָׁעוֹ שְׁעֲשֵׂה בְּתַחֲלָה
7 בְּרָצוֹנוֹ. וְכֵן סִיחּוֹן, לְפִי עֲוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ¹⁷, נִתְחַיֵּב
8 לְמַנְעוֹ מִן הַתְּשׁוּבָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי הִקְשָׁה ה' אֶלְלִיקֶיךָ
9 אֶת רוּחוֹ וְאַמֵּץ אֶת לִבּוֹ"¹⁸. וְכֵן הַפְּנֻעִים, לְפִי
10 תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן מְנַע מֵהֵן הַתְּשׁוּבָה, עַד שְׁעֲשׂוּ מַלְחָמָה
11 עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "כִּי מֵאֵת ה' הִיָּתָה לְחִזְקָא אֶת
12 לְבָם לְקִרְאֵת הַמַּלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחֲרִימָם".
13 וְכֵן יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֱלִיהוֹ, לְפִי שֶׁהִרְבּוּ לְפָשַׁע, מְנַע
14 מֵאוֹתָן הַמַּרְבִּים לְפָשַׁע תְּשׁוּבָה, שְׁנֵאמַר: "וְאַתָּה
15 הִסַּבְתָּ אֶת לְבָם אֲחֻרְיִית", כְּלוּמַר: מְנַעַת מֵהֵן
16 הַתְּשׁוּבָה¹⁹. נִמְצָאֵת אוֹמֵר, שְׁלֵא גִזַּר הָאֵל עַל פְּרָעָה
17 לְהִרְעֵ לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא עַל סִיחּוֹן לְחֻטָא בְּאַרְצוֹ, וְלֹא
18 עַל הַפְּנֻעִים לְהַתְעִיב²⁰, וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל לְעַבֵּד
19 עֲבוֹתִים - אֲלֵא כָּלֵן חֻטָּאוֹ מַעֲצָמוֹ, וְכָלֵם נִתְחַיֵּבו
20 לְמַנְעֵ מֵהֵן הַתְּשׁוּבָה.

(13) העונש. (14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם. (15) ומתקלסים. (16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר הקב"ה - אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לבו, כדי שאפרע כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג) על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" - שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" אמר לו ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה, שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו בני-ישראל לגבולו. (18) למן תת אותו בידי ישראל על עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה: שלא נתן לבני-ישראל עבור בגבולו, ולכן תמהים הם ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו, ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים-א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוורים ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם). (20) לעשות מעשי תועבה.

ד. וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם מאת ה' לעזרם²¹ על האמת; כמו שאמר דוד: "הוֹדִנִי ה' דְּרָכְךָ", כְּלוּמַר: אֵל יִמְנְעֵנִי חֻטְאֵי דְרָךְ הָאֱמֶת, שְׁמִמְנָה אֲדַע דְּרָכְךָ וְיִחַדְךָ²² שְׁמֶךָ. וְכֵן זֶה שְׁאָמַר: "וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי", כְּלוּמַר: תְּנִית רוּחִי לַעֲשׂוֹת חֲפְצֶיךָ²³, וְאֵל יִגְרַמוֹ לִי חֻטְאֵי לְמַנְעֵנִי מִתְּשׁוּבָה, אֲלֵא תְהִיָּה הַרְשׁוֹת בְּיָדֶיךָ²⁴ עַד שְׁאַחֲזֹר וְאִבִּין וְאֲדַע דְּרָךְ הָאֱמֶת. וְעַל דְּרָךְ זֶה כָּל הַדּוּמָה לְפִסּוּקִים אֵלֶּי.

(21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". (23) ונו"א: חפצה. (24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשיה מרצון טוב.

ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פן יורה חטאים בדרךך. ידרך עניים וגו'"²⁵? זֶה שְׁשַׁלַּח נְבִיאִים לָהֶם מוֹדִיעִים דְּרָכֵי ה' וּמַחֲזִירִין אוֹתָן בְּתְשׁוּבָה. וְעוֹד, שְׁנֵמָן בָּהֶם פֶּחַ לְלַמֵּד וּלְהַבִּין; שְׁמָדָה זֶה כָּל אָדָם, שְׁכָל זֶמַן שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ בְּדְרָכֵי הַחֲכָמָה וְהַעֲדָךְ - מֵתְאַוָּה לָהֶן וְיִרְדֵּף אוֹתָם. וְהוּא מֵה שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרָם לְבִרְכָּה: פֶּא לְטַהֵר - מְסִיעִין אוֹתוֹ²⁶, כְּלוּמַר: יִמְצָא עֲצָמוֹ נִעְזֵר עַל הַדְּבַר. וְהָלוֹא כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְעַבְדוֹם וְעַנּוֹ אֹתָם" - הָרִי גִזַּר²⁷ עַל הַמַּצְרִיִּים לַעֲשׂוֹת רָע? וּכְתִיב: "וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי גִבְרֵי הָאֶרֶץ" - הָרִי גִזַּר עַל יִשְׂרָאֵל²⁸ לְעַבֵּד פּוֹכְכִים וּמַזְלוֹת, וְלָמָּה נִפְרַע מֵהֵן? לְפִי שְׁלֵא גִזַּר עַל אִישׁ פְּלוֹנִי הַיָּדוּעַ, שִׁיְהִיָּה הוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניח דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו, שהם בנויים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת שישב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסיה).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הרי גזר על ישראל לעבד עבודה זרה. ולמה נפרע מה?"

ולכאורה כבר תירץ שאלה זו בהלכות תשובה פרק ה' "שאף שהקב"ה יודע כל מה שיהיה וקודם שיהיה יודע שזה יהיה צדיק כו' שאין ידיעתו מכרחת כי אין ידיעתו כידיעתנו כו' ואין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו". ויש לומר שזה דווקא כשאין הדבר בא בדיבורו של הקב"ה אבל אם בא בדיבור הרי "גזר בו" כלשון הרמב"ם כאן ולכן הוצרך כאן לתירוצו האחר "שלא גזר על איש ידוע כו".

לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 132 הערה 3.

יום שני ז' סיון ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

- א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, 14
ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפיו 15
מחטאיו ולגער בפיו² מחטאיו, פדי שומות והוא 16
בעל-תשובה, ויזכה לחיי העולם הבא. 17

(2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"ידידי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

- ב. לעולם יראה אדם עצמו כאלו הוא נוטה למות, 18
ושמא ימות בשעתו³ ונמצא עומד בחטאו, לפיכך 19
ישוב מחטאיו מיד⁴; ולא יאמר, פשאזקין אשוב, 20
שמא ימות טרם שייזקין. הוא ששלמה אמר 21
בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים"⁵. 22

(3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י') "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג): "שאלו תלמידי את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומוזמן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם

- הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבד 1
נוכבים ומזלות - אלו לא רצה לעבד, לא היה 2
עובד, ולא הודיעו²⁹ הבורא אלא מנהגו של עולם³⁰. 3
הא למה זה דומה? לאומר: העם הזה יהיה בהן 4
צדיקים ורשעים. לא מפני זה יאמר הרשע כבר נגזר 5
עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע למשה שיהיה 6
רשעים בישראל. פענן שנאמר כי לא יחדל אביון 7
מקרב הארץ³¹. וכן המצרים כל אחד ואחד מאותן 8
המצרים והמרים לישראל, אלו לא רצה להרע 9
להם, הרשות בידו; שלא גזר על איש ידוע, אלא 10
הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם. 11
וכבר אמרנו³², שאין פח באדם לידע היאך ידע 12
הקדוש-ברוך-הוא דברים העתידין להיות. 13

(25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:). מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"ג), שאמר: "שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה - הלא רואים אנו שה' גזר על עבדות בני-ישראל ועניינים במצרים? (28) גם זה מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוע את התשובה" - הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבוד אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו. (30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "וענין המצרים אינה שאלה" ונימקויו עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר: "ועינו אותם" - והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) - ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים (שמות-רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם - עמדו עליהם ושעבדום בחוזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כבעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר - הרי יוצא שידעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מור"ח ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראייתו המכריעת, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימשכנו לאחד משני הדרכים.

המצוות והלא מפסוק זה מוכח לכאורה החיוב למצות התשובה.

והביאור בזה: הרמב"ם עצמו מבאר כאן שהפסוק הנ"ל הוא סיפור דברים והבטחה לישראל שבסוף גלותן יעשו תשובה וי"ל שטעמו עמו כי כן הוא פשט סגנון המקרא - סיפור הדברים אשר יקרא באחרית הימים.

ולוא דמסתפינא ממה שלא מצאתי לע"ע בספרים בפירוש, הנה לפענ"ד י"ל בפשיטות שהציווי על התשובה הוא בפסוק "ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד" שפירושו ציווי למול את ערלת הלב ולהסיר את קשיות הערף שישנה כבר. ולא הגדיר הכתוב אם כבר גרמו לעבירה בפועל (ענין התשובה) או לא, ובמילא נכללו שני הענינים בציווי זה.

ומה שלא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות הוא מפני שתשובה היא ציווי כולל לכל התורה כולה שהרי עניינה הוא החלטת האדם לקיים כל מצוות התורה, ומצות כלליות לא מנה הרמב"ם כמו שכתב בסהמ"צ שורש ד' ומביא שם ג"כ הציווי ומלתם ג'.

לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 532. חלק כ"ט עמוד 166.

1 את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו
2 זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחוץ וסך.
3 וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה
4 בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת
5 שבת" (שם).

6 ג. אל תאמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן
7 מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה; אלא כשם שצריך
8 אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות
9 רעות שיש לו, ולשוב מן הפעם ומן האיבה ומן
10 הקנאה ומן ההתולל⁷ ומרדיפת הממון והפכוד
11 ומרדיפת המאכלות⁸ וכיוצא בהן - מן הכל צריך
12 לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש
13 בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא
14 לפרש מהם. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו
15 וגו'⁹".

(6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כזולל וסובא הלהוט
אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות.
(9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון:
מידות רעות ומרשחנות.

16 ד. ואל ידמה אדם בעל-תשובה שהוא מרחק
17 ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה -
18 אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא
19 באלו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו
20 הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש
21 יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי-תשובה עומדין,
22 אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו¹⁰, כלומר:
23 מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם,
24 מפני שהן כובשים את יצרם יותר מהם.

(10) (ברכות לד:) שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרב אמר
ה' (ישעיה נז, ט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק"
שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום
ל"קרב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

25 ה. כל הנביאים פלן צויו על התשובה, ואין ישראל
26 נגאלין אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שסוף
27 ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין,
28 שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו',
29 ושבת עד ה' אלקיך... ושב ה' אלקיך וגו'".

(11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה -
נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם
אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש-
ברוך הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל
עושים תשובה ומחזירם למוטב" (סנהדרין צז:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ושבת עד ה' אלקיך".

יש שהקשו מדוע לא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין

ו. גדולה תשובה, שמקרבת את האדם לשכינה¹²,
שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר:
"ולא שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב
ישראל נאם ה', אלי תשוב", כלומר: אם תחזור
בתשובה - פי תדבק. התשובה מקרבת את
הרחוקים: אמש היה זה שנאוי לפני המקום,
משקין ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד,
קרוב וידיד¹³. וכן אתה מוצא, שכלשון שהקדוש-
ברוך הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את
השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה
במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם
בני אל חיי"¹⁴. ונאמר ביכניהו ברשעתו: "כתבו
את האיש הזה ערירי¹⁵ גבר לא יציל בימיו";
"אם יהיה כניהו כן-יהו לקים מלך יהודה חותם¹⁶
על-יד ימיני כי משם אתקנה¹⁷ וגו'". וכיון ששב
בגלותו, נאמר בזרפבל בנו¹⁸: "ביום ההוא נאם
ה' צבאות אקחך זרפבל בן-שאלתיאל עבדי נאם
ה' ושמתיך בחותם"¹⁹.

(12) (יומא פו.). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה): כל
העושה תשובה מעבירה שבירו הקדוש-ברוך הוא מוסיף
וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורח, משעשו תשובה
נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני
קורח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק
שלאחריו: "אמרו לאחיהם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי,
פרק מד): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א,
ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק שמיני

(1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתייה וכדומה.

א. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והיא, החיים שאין מות עמה, והטובה שאין עמה רעה. הוא שכתוב בתורה: "למען ייטב לך והארקת נפשו". מפי השמועה למדו: "למען ייטב לך" - לעולם שפלו טוב; "והארקת נפשו" - לעולם שפלו ארף³, וזהו הוא העולם הבא. שכר הצדיקים הוא, שיזכו לנעם זה ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים הוא, שלא יזכו לחיים אלו, אלא יפחתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי לעולם, אלא נכרת ברשעו ואבד פבהמה, וזהו פרת התשובה בתורה, שנאמר: "הפרת תפלת הנפש ההיא"; מפי השמועה למדו: "הפרת" - בעולם הזה, "תפלת" - לעולם הבא; כלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה, אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת⁴.

(2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (3) (קידושין לט:). (4) שילוש שטר חובם, כלומר: ענשם. (5) (סנהדרין סד:). (6) שימות קודם זמנו וערירי. (7) מרן ה"כסף-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה שכתב להלן (ה"ה)": "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה" נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת - והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוסר בטענה זו את כל החוטאים מן העונש? ! התשובה על כל זה נתן הרמב"ם ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בביאור).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא כו".

בפשטות יש לומר הטעם שהביא ענין הטובה הצפונה לצדיקים בהלכות תשובה (אף שכבר הזכירה בהלכות מלכים וגם בסיום וחתימת משנה תורה) כיון שעל ידי התשובה זוכים לטובה הנ"ל ולחיי העולם הבא.

לקוטי שיחות חלק י' עמוד 257

ב. העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני-אדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאָרע⁵ דבר בו מן הדברים שמאָרעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כך אמרו חכמים⁶ הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין ועטורתיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי

ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים - ימותו בחייו; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק). (16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה בן-פדיה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-יכניה, כמפורש בספר (דברי-הימים ג, יז) - אלא בני בנים הרי הם כבנים. (19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט, ירמיה כב): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: 'חי אני, נאום ה', כי אם יהיה כנייה בן-יהויקים חותם על יד ימיני... משם אתקנך; וכתוב: ביום ההוא אקחך' וגו'. את הגזירה מניין? - שנאמר: 'כתבו את האיש הזה ערירי'. וכתוב: 'ובני יכניה: אסיר, שאלתיאל' וגו'.

ז. כמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש היה זה מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנאמר: "כי תרבו תפלה וגו'"; ועושה מצות וטורפין²¹ אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי"; "מי גם בכם ויסגר דלתים וגו'"; והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר: "והיה טרם יקראו ואני אענה"; ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "כי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא שמתאווים להם, שנאמר: "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים, בימי עולם²² ובשנים קדמיות"²³.

(20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו: דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון (הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה' את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יומא כא:).

ח. בעלי-תשובה, דרך להיות שפלים וענוים ביותר. אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן: אמש היית עושה כך וכך, ואמש היית אומר כך וכך - אל ירגישו²⁴ להן, אלא שומעין ושומחים ויודעין שזו זכות להם; שפל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן - וכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחטא גמור הוא לומר לבצל-תשובה: זכר מעשיך הראשונים! או להזכירן לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה - הפל אסור, ומזהר עליו בכלל הונת דברים, שהזהירה תורה עליה, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו".

(24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).

15 הצריכה לגוף¹⁹, אלא צורת הנפש²⁰, שהיא הדעה
16 שהשיגה מהבורא כפי כחה, והשיגה הדעות
17 הנפרדות²¹ ושאר המעשים²²; והיא הצורה שבארנו
18 ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה²³, היא
19 הנקראת נפש בענין זה. חיים אלו - לפי שאין
20 עמהם מות, שאין המות אלא ממאורעות הגוף,
21 ואין שם גוף נקרא צורר החיים שנאמר והיתה
22 נפש אדני צורה בצורר החיים²⁴. וזהו השכר שאין
23 שכר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה טובה
24 והיא שהתאוו לה כל הנביאים²⁵.

(18) כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל-א כה, כט) וכדומה.
(19) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינה הצריכה לגוף
ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. (20) צורת הנפש
החיונית, נשמת הנשמה החיונית. (21) הם מלאכי מעלה
למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים
נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף,
כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"א).
(22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. (23) (הלכות ח"ט).
(24) החיים הנצחיים הצוררים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום
יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא.
(25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראך (תהלים לא, כ)
וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

25 ד. וכן שמות נקראו לה²⁶. דרך משל²⁷: "הר ה'",
26 ו"מקום קדשו", ו"דרך הקדש", ו"תצרות ה'",
27 ו"נצם ה'", ו"אהל ה'", ו"היכל ה'", ו"בית ה'",
28 ו"שער ה'". וכן מקומות קראו לה דרך משל, לטובה
29 זו המזמנת לצדיקים: סעודה²⁸, וקורין לה בכל
30 מקום: העולם הבא.

(26) לטובה זו. (27) ודמיון, כדי לשבר את האוזן שאינה
שומעת דברים מופשטים מגשמיים. (28) (אבות פ"ג,
מ"ט) "והכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא.
הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה - אין כאן כוס של
ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים ק"ט): עתיד
הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו
של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של
ברכה ומחזר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל
ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין
כאן סעודה - וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתרץ: "אותה
כוס של ברכה מיועדת ל"עולם התחיה"; ומה ששינונו:
"והכל מתוקן לסעודה" - היינו "עולם הבא" שאחר המות,
שהוא "עולם הנפשות". כי שיטת רבינו היא: עולם הבא
ותחיית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף
כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה
וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף - שהתורה היא
גם לגופות - ויש שם אכילה ושתיה. וכדברי רבינו מפורש
גם בזוהר (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא
תהיה על-דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו
(שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניוונים עד ששיגו השגה

1 נתפרר לה שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה
2 ושתיה. וזה שאמרו: "צדיקים יושבים" - דרך
3 חידה¹⁰ אמרו, כלומר: הצדיקים מצויין שם בלא
4 עמל ובלא גייעה¹¹. וכן זה שאמרו: "עטרותיהן
5 בראשיהן", כלומר: דעת שידעו¹² - שבגללה זכו
6 לחיי העולם הבא¹³ - מצויה עמהן, והיא העטרה
7 שלחן, בענין שאמר שלמה: "בעטרה¹⁴ שעטרה-לו
8 אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על
9 ראשם", ואין השמחה גוף כפי שתנוח¹⁵ על הראש;
10 כפי עטרה שאמרו חכמים כאן¹⁶ היא הידיעה. ומהו
11 זהו שאמרו: "נהנין מזיו השכינה" - שיודעים
12 ומשיגין מאמתת הקדוש-ברוך-הוא, מה שאינם
13 יודעים והם בגוף האפל השפל¹⁷.

(8) ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. (9) (ברכות יז:).
(10) דרך משל. (11) שהרי "ישיבה" היא סמל המנוחה
והשלווה. (12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת
תפארת שבראשם. (13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא,
המביאה לחיי עוה"ב. (14) שאין הכוונה לעטרה ממש,
שכן מצוין (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזרנו על כל
המקרא ולא מצינו שעשתה בת-שבע עטרה לשלמה בנה,
אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). (15) שהרי
"שמחה" שם מופשט הוא. (16) "ועטרותיהם בראשיהם"
משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם.
(17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו
ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין
תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחיי ראשי! לא
היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידים הצדיקים
שיעמדו בלבושיהם" (כתובות ק"א:); וכן אמרו: "צדיקים
שעתיד הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים
בגוייתם" (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה
מוכיחים כי בגוייתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא
ישים גוייתיהם חזקות וברירות כגויית המלאכים וכגויית
אליהו זכור לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא
יהיה משל? וה"כספ-משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד
ואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין
הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם
שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף
פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם
להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את
המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה:
עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי
אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם
התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתנו בתחיית המתים לעיל
(פ"ג, ה"ו), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין
שלשה-עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י),
ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה
רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא
יאמין בזה".

14 ג. כל נפש האמורה בענין זה¹⁸, אינה הנשמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים-עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז): "לאחר שנים-עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפורתם תחת כפות רגלי הצדיקים", כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת - ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה - הוא האבדון", כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתייטר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאיהם" - ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... וזהו דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפים, ושמונהו בין העינים. וכבר ראו כל בני לוניל והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו לגנוזו. ואין אחד מהם על לומדיו חרבו חוגר; אבל כולם אינו לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ם, קובץ "אגרות קנאות", לפסיאה).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המולך" ~

"הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה . . . כו".

יש ששאלו איך יתכן להעניש אדם בגיהנם והלא אי אפשר להתריע עליו שהרי אין האדם משיגו כי אינו בר השגה כלל ע"ד שכתב בנוגע לשכר (ומזה מובן בנוגע לעונש) "ואין שום דרך בעוה"ז להשיגה". וי"ל שהוא על דרך התראה על מיתה שגם בה אינו יודע מהות ואיכות צער המיתה בפועל ובכל זאת מספיק שמתרים בו שצער המיתה אינו בערך וכו'.

לקוטי שיחות חלק ל"ו עמוד 241.

1 שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתייה אלא זו - וזוהי הסעודה.
2 ומניין? - ממש, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? - מפני שהיה ניזון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר ר' יהודה: אם כן מהו לויתן, ומהו שור הבר? - להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחיזקו ועודדו שמזומנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתן להם - ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמונת הצדיקים וכיסופם הוא: לשמוח בה', ככתוב: נגילה ונשמחה בך (שה"ש א, ד) - "בך" ולא באכילה.

3 ה. הנקמה, שאין נקמה גדולה ממנה - שתפלת²⁹
4 הנפש ולא תזכה לאומן החיים, שנאמר: "הפלת
5 תפלת הנפש ההיא עונה בה"³⁰. וזהו האבדון³¹ הוא
6 שקורין אותו הנביאים דרך משל: "באר-שחת"³²,
7 ו"אבדון"³³, ו"תפתה"³⁴, ו"עלוקה"³⁵, וכל לשון
8 פליה והשחתה קוראין לו, לפי שהיא הפליה שאין
9 אחריה תקומה, והתפסד שאינו חוזר לעולם³⁶.

(29) כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה החוטא תשובה, ועונו עמו (שבוועת יג.). (31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם - וזה עונש גדול ואבדון חמור. (32) (תהלים נה, כד). (33) (שם פח, יב). (34) (ישעיה ל, לג). מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בני-בן-הנוס בדומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא - לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שר הצדיקים: גן-עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט.). (35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טרפה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בביאורנו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדון הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר המדע", לולא קם הרמב"ם ז"ל וערך אגרת לרבני צרפת (בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבוננו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה היא: שתיכרת הנפש" - ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר 'כרת' בכל מקום, ואיני יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) - לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. וחס-ושלום מלכפור

10 ו. שמה תקל בעיניך טובה זו, ותדמה, שאין שבר
11 המצות והיות האדם שלם בדרך האמת, אלא
12 להיותו אוכל ושותה מאגלות טובות, ובוועל צורות
13 נאות, ולובש בגדי שש ורקמה, ושוין באהלי-שן,
14 ומשתמש בכלי כסף וזהב, ודברים הדומים לאלו,
15 כמו שמדמין אלו הערביים השפשיים האוילים
16 השטופים בזמה³⁷. אבל החכמים ובעלי-דעה ידעו,
17 שכל הדברים האלו דברי הבאי והכל הם, ואין בהם
18 תועלת. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה;
19 אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה, וכל הדברים
20 האלו³⁸ צרכי הגוף הם ואין הנפש מתאנה להם
21 ומחמדתן, אלא מפני צרך הגוף כדי שימצא חפצו
22 ויעמד על פרי³⁹; ובזמן שאין שם גוף, נמצאו כל
23 הדברים האלו בטלים. הטובה הגדולה שתהיה בה
24 הנפש בעולם הבא, אין שום דרך בעולם הזה
25 להשיגה ולידע אותה. שאין אנו יודעים בעולם הזה
26 אלא טובת הגוף ולה אנו מתאווין; אבל אותה
27 הטובה גדולה עד מאד, ואין לה צרך⁴⁰ בטובות
28 העולם הזה אלא דרך משל; אבל בדרך האמת,

החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו
קיימים בו בגוף ונפש, וזהו הנמצא לכל אדם
בראשונה.

(49) אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו ובהו והקדוש-ברוך-הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין צו.): שיתא אלפי שנין הוה עלמא אחד חריב, ונמצא שהוא עולם חדש? ומתרץ ה"כסף-משנה": כבר ביארנו שאין רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו חז"ל שהעולם יחרב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא. וכדברי רבינו מפורש בתנחומא (ויקרא, אות ח.) (50) הרי הוא קיים, צפון ועומד.

פרק תשיעי

(1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

א. מאחר שנדע שמתן שכרן של מצות, והטובה
שנזכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, היא
חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך והארכת
ימים"; והנזקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו
ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הפרת, שנאמר:
"הפרת תפירת הנפש ההיא עונה בה" - מהו זה
שכתוב בכל התורה פלה: אם תשמעו - יגיע לכם
כף, ואם לא תשמעו - יקרה אתכם כף; וכל אותן
הדברים בעולם הזה, כגון שבע ורעב, ומלחמה
ושלום, ומלכות ושפלות, ושיבת הארץ וגלות,
והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הפרית -
כל אותן הדברים אמת היו ויהיו. ובזמן שאנו
עושים כל מצות התורה, יגיעו אלינו טובות העולם
הזה פלו; ובזמן שאנו עוברין עליה, תקראנה
אותנו הרעות הרעות הכתובות. ואף על פי כן אין אותן
הטובות הן סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן
הרעות הן סוף הנזקמה שנוקמין מעובר על כל
המצות. אלא כף הוא הכרע⁶ כל הדברים, הקדוש
ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ-חיים היא, וכל
העושה כל הכתוב בה ויודעו⁷ דעה גמורה נכונה⁸,
זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גדל מעשיו ורב
חקמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה
אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד,
שניסי ממונו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה,
כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן; וישפיע לנו
כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה,
כגון שבע ושלוש ורבות כסף וזהב, כדי שלא נעסוק
כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב
פנויים ללמד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנזכה
לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר
שהבטיח בטובות העולם הזה: "וצדקה תהיה לנו
וגו"⁹. וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה

שנעזר טובת הנפש בעולם הבא בטובות הגוף
בעולם הזה כמאכל ובמשתה - אינו כן⁴¹; אלא
אותה הטובה גדולה עד אין חקר ואין לה ערך
ודמיון. הוא שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת
ליראיך וגו'".

(37) (קידושין מט.): עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה
נטלה ערביא וכו'. (38) אכילה ושתייה ודומיהן. (39) על
בריות גופו השלימה. (40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה
דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום
דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו
בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י): "הוי יודע, כי כמו שלא
ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן
לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם
יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי
- כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן
אנחנו כשיזכה מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו
- אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

ז. וכמה כמה דוד והתאווה לחיי העולם הבא,
שנאמר: "לולא"⁴² האמנתי לראות בטוב ה' בארץ
חיים". כבר הודיענו החכמים הראשונים⁴³,
שטובת העולם הבא אין פח באדם להשיגה על
בריה⁴⁴, ואין יודע גדלה ויפיה ועצמה⁴⁵ אלא
הקדוש-ברוך-הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנבאים
בהם הנביאים לישראל אינן אלא לדברים שבגוף,
שנהנין בהן ישראל לימות המשיח⁴⁶ בזמן שתשוב
הממשלה לישראל; אבל טובת חיי העולם הבא אין
לה ערך ודמיון, ולא דמות הנביאים⁴⁷, כדי שלא
יפחתו אותה בדמיון. הוא שישעיהו אומר: "עין
לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחפה-לו",
כלומר: הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, ולא
ראה אותה אלא אלהים - עשה אותה האלהים
לאדם שמחפה לו. אמרו חכמים⁴⁸: כל הנביאים
כלן לא נבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא
- עין לא ראתה אלהים זולתך.

(42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד.): "למה נקוד
על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני בך שאתה
משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם
יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד.). (44) כמו
שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון תנחומא (פ' ויקרא).
(46) שאין ביניהם ובין עזה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה
לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר:
וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד.).

ח. זה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני
שאנו מצוי עתה, וזה העולם אוברד⁴⁹ ואחר-כך
יבוא אותו העולם - אין הדבר כן; אלא הרי הוא
מצוי ועומד, שנאמר: "אשר צפנת"⁵⁰ ליראיך פעלת
וגו". ולא קראוהו עולם הבא, אלא מפני שאותן

כי מדבר בזמן הזה שצריך להיות מיעוט עסק לצורך פרנסתו משא"כ בנוגע לעתיד לבא כתב "לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" כי זה שתהי' אכילה ושתיה ו"עמל מעט" למצוא מחייתם - לא יהי' באופן של עסק ביגיעה והשתדלות.

לקוטי שיחות חלק כ"ז עמוד 239.

ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאיהם וחכמיהם, לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכיות¹⁵, שאינן מניחות להן לעסק בתורה ובמצות כהן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולמדו איש את אחיו ואיש את רעהו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם". מפני שאותו המלך שיעמד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יותר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבנו¹⁶; ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה', ויבואו כל הגויים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף כל השקר כלול¹⁷ והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון, הוא חיי העולם הבא. אבל ימות המשיח הוא העולם הזה, ועולם כמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים¹⁸: "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד"¹⁹.

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) - כולו נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא ממשה (במובן השררה, וקרוב למשה במובן הנבואה). (17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי. (18) (שבת סג). (19) שנפרק מעל צוארנו עול הגויים. השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר שאת בפירוש רבינו למשנה (סנהדרין פ"ו).

יום שלישי ח' סיון ה'תשפ"ב

פרק עשירי

(1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמדם; העסק בתורה לשמה.

א. אל יאמר אדם: הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמה כדי שאקבל² כל הברכות הפתובות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרש מן העברות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הפתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא. אין ראוי לעבד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיתא ואינה מעלת

1 מדעת¹⁰ ונעסק בהבלי הזמן, פענני שנאמר: "וישמך ישרון ויבעט", שדנן האמת יסיר מן העוברים כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט¹¹, ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו פרשעם. הוא שפיתוב בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו'". ועבדת את איביך אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר: אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו - משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא, ויטב לך - לעולם שכלו טוב, ותאריך ימים - לעולם שכלו ארך, ונמצאתם זוכים לשני העולמות: לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים, אין לו במה יזכה, שנאמר: "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול"¹². ואם עזבתם את ה' ושיגיתם¹³ במאכל ובמשקה וזנות¹⁴ ודומה להם - מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות, עד שיקלו ימיכם בבהלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא, ונמצא שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק, לא בחכמה ולא במצות, שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

(2) ואמרו חז"ל (קידושין לט): "למען ייטב לך" - ליום שכולו טוב וכו'. (3) (סנהדרין סד): "הכרת" - בעוה"ז: "תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. (4) המפורשים בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו: דברים, כח). (5) כוונתו לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, טט), והלא מכל אלה משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? (6) סדר הדברים והצעתם. ונוסח אוקספורד: הציע. (7) את כל הכתוב בתורה. (8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. (9) כלומר: טובת עוה"ז תהיה לנו לצדקה. שתאפשר לנו לשמור ולעשות, לזכות על ידי זה לחיי נצחים בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי. (10) במתכוון, בלי אונס והכרח. (11) כי מרוב טובה שכחו את ה' מיטיבם. (12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא): "במתים חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות". (13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים המולכים את האדם שולל. (14) כדברי הכתוב: זנות ויין ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמד בחכמה ולעשות המצוה כו".

כאן מיעט רק שלא נעסוק כל ימינו ומשמעו שמקצת כן,

ד. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים¹⁰: שָׁמָּא תֹאמַר, הֲרִינִי
לְמַד תּוֹרָה בְּשִׁבִּיל שְׂאֵהָיָה עֲשִׂיר, בְּשִׁבִּיל שְׂאֵקְרָא
רַבִּי, בְּשִׁבִּיל שְׂאֵקְבֵּל שְׂכָר בְּעוֹלָם הַבָּא - תִּלְמִיד
לּוֹמַר: "לֹא־הִבֵּה אֶת ה'" - כָּל מָה שְׂאֵתָם עוֹשִׂים,
לֹא תַעֲשׂוּ אֲלָא מֵאֲהֵבָה¹¹. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים¹²:
"בְּמִצְוֹתָיו חֲפֵץ מֵאֵד" - וְלֹא בְּשִׁכָּר מִצְוֹתָיו. וְכֵן הָיָה
גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים מִצְוִים לְנִבּוּנֵי תִלְמִידֵיהֶם
וּמְשַׁפְּלֵיהֶם בִּיחּוּד¹³: "אֵל תִּהְיֶה פֶּעֶבְדִּים
הַמְּשֻׁמְשִׁים אֶת הָרֶבֶךְ וְכוּ'", אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָרֶבֶךְ
רָאִי לְשֻׁמְשׁוֹ, כְּלוּמַר: עֲבָדוּ מֵאֲהֵבָה.

(10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה' ומצוותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י'): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיך לך: שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לעניין מה שישגיג מן השלימות. אלא שהוא, למיעוט שני וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד לזרוז אותו בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים. ובזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי שישגיג באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפניו, יזרוזוהו ויעוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים יפים, או בגדים חמודים. ובזה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד ההוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבזה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למוד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, שישגיג את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוהו למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו: למוד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך. והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר זולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה'): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא קדרום לחפור בה..." ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשאעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר

הַנְּבִיאִים וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים; וְאֵין עוֹבְדִים ה' עַל דֶּרֶךְ זֶה אֲלָא עַמִּי-הָאֲרֵץ³ וְהַנָּשִׁים וְהַקְטָנִים,
שֶׁמִּתְחַבְּנִין אוֹתָן לַעֲבֹד מִיָּרֵאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיַעֲבֹדוּ מֵאֲהֵבָה⁴.

(2) (אבות פרק א, משנה ג.). (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו, אבות פרק ה, משנה ז.). (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א'): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או שיסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני-אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות - לתקוות שכר; ולהניזו מן העבירות - מיראת העונש, "מזרזים אותם על זה עד שישגו את האמת וידעוה".

ב. הַעוֹבֵד מֵאֲהֵבָה, עוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְהוֹלֵךְ בְּנִתְיבוֹת הַחֲכָמָה, לֹא מִפְּנֵי דִבְרֵי בְּעוֹלָם וְלֹא מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָעָה וְלֹא כְּדֵי לִירֵשׁ הַטּוֹבָה; אֲלָא עוֹשֶׂה הָאֱמֶת מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֱמֶת, וְסוֹף הַטּוֹבָה לְבֹא⁵ בְּגִלְגָּלָה. וּמַעֲלָה זוֹ הִיא מַעֲלָה גְּדוּלָּה מֵאֵד, וְאֵין כָּל חָכָם זוֹכֵה לָהּ, וְהִיא מַעֲלַת אֲבָרָהָם אֲבִינוּ⁶, שֶׁקָּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֲבָה⁷, לְפִי שֶׁלֹּא עֲבָד אֲלָא מֵאֲהֵבָה. וְהִיא הַמַּעֲלָה שֶׁצּוּנָה בָּהּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל-יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶהְבֶּתָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וּבִזְמַן שֶׁיֵּאָהֵב אָדָם אֶת ה' אֶהְבֶּה הָרְאוּיָה, מִיָּד יַעֲשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת מֵאֲהֵבָה.

(5) מאלה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי.

ג. וְכִיצַד הִיא הָאֲהֵבָה הָרְאוּיָה? הוּא, שֶׁיֵּאָהֵב אֶת ה' אֶהְבֶּה גְּדוּלָּה, יִתְרָה, עֲזָה מֵאֵד, עַד שֶׁתִּהְיֶה נִפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּאֲהֵבַת ה', וְנִמְצָא שׁוֹגָה⁸ בָּהּ תָּמִיד כְּאִלּוּ חוֹלָה חֲלֵי הָאֲהֵבָה, שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה מֵאֲהֵבַת אוֹתָהּ אֲשֶׁר הִיא שׁוֹגָה בָּהּ תָּמִיד - בֵּין בְּשִׁבְתּוֹ, בֵּין בְּקוּמוֹ, בֵּין בְּשַׁעֲשֻׁעָה שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה - יִתֵּר מִזֶּה תִּהְיֶה אֲהֵבַת ה' בְּלֵב אוֹהֲבֵיו שׁוֹגִים בָּהּ תָּמִיד, כְּמֹו שֶׁצּוּנָה: "בְּכָל לִבְכֶּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". וְהוּא שֶׁשְׁלָמָה אָמַר דֶּרֶךְ מִשָּׁל: "כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אֲנִי"; וְכָל שִׁיר-הַשִּׁירִים מִשָּׁל הוּא לַעֲנִין זֶה⁹.

(8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסת-ישראל האהובה לאוהבה אביה שבשמים.

היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד:) על רבי אלעזר בן-פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "באהבתה תשגה תמיד", וכפירוש רש"י, שם: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש. לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד". (17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. (18) (פרק ד, הלכה יב).

מָה אֶהְבֵּתִי תוֹרָתְךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׁיחִתִּי

סֵפֶר שְׁנִי וְהוּא סֵפֶר אֶהְבָּה

הִלְכוֹתָיו שֶׁשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:

- א. הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. ב. הִלְכוֹת תַּפְלָה וּבִרְכַּת פְּהָנִים. ג. הִלְכוֹת תַּפְלִין מְזוּזָה וְסֵפֶר תוֹרָה. ד.
- הִלְכוֹת צִיצִית. ה. הִלְכוֹת בְּרִכּוֹת. ו. הִלְכוֹת מִילָה.
- וְהַמְצוֹת הַנִּקְלָלִים בָּהֶם מִפְּרָשִׁים בְּשִׁמּוֹתָם בְּמִקּוֹמָם.

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע

- מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת וְהִיא, לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פְּעָמִים בַּיּוֹם. וּבְאֹרֶךְ מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) כמה פרשיות הוא קורא; נוסח ברכות קריאת שמע ומי תיקן; זמן קריאתה בערב ובבוקר.

- א. פְּעָמִים כָּל יוֹם קוֹרְאִין קְרִיאַת־שְׁמַע: בְּעֶרֶב וּבִבְקָר², שְׁנָאֹמֶר: 'וּבִשְׁכֶּבְךָ' וּבִקְוֹמְךָ' - בְּשִׁעָה שְׁדִרְךָ בְּגִי־אָדָם שׁוֹכֵבִין, וְזֶה הוּא לִילָה; וּבִשְׁעָה שְׁדִרְךָ בְּגִי־אָדָם עוֹמְדִין, וְזֶה הוּא יוֹם⁴.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

סמיכות הלכות קרית שמע להלכות תשובה.

בסמיכות הלכות תשובה להלכות ק"ש נרמזת הוראה למעשה: שאף שתנועת התשובה היא למעלה ממדידה והגבלה יש להחדירה בתוך גדרי הזמן - חיוב ק"ש פעמיים בכל יום.

בתחילת הלכות תשובה כתב: "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד . . . וכן יתנחם על שעבר . . . ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

כלומר: אע"פ שעבודת התשובה בתוכנה היא תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי הבאה מהתעוררות ברגע מיוחד "בשעתא חדא וברגעא חדא" מכל מקום צריך לחברה ולהחדירה בגדרי הזמן שלאחרי כן - "שלא ישוב לזה החטא לעולם".

הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר פלוני. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסכלתו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (12) (עבודה-זרה יט.). (13) לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירוש, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד את חבירו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "חכמים, היזהרו בדבריכם!" (על פי פירוש רבינו, שם).

- ה. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדִי לִקְבֹּל שָׂכָר אוֹ כְּדִי שְׂלָא תִגְיַע עָלָיו פְּרַעְנוֹת - הָרִי זֶה עוֹסֵק שְׂלָא לְשִׁמָּה. וְכָל הָעוֹסֵק בָּהּ, לֹא לִירְאָה וְלֹא לִקְבֹּל שָׂכָר, אֲלֵא מִפְּנֵי אֲהֵבַת אֱדוֹן כָּל הָאָרֶץ שְׂעִינָה בָּהּ - הָרִי זֶה עוֹסֵק בָּהּ לְשִׁמָּה. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: "לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וְאִפְלוּ שְׂלָא לְשִׁמָּה, שְׁמַתוּף שְׂלָא לְשִׁמָּה בָּא לְשִׁמָּה"¹⁴. לְפִיכָף כְּשֶׁמִּלְמִדִּין אֶת הַקִּטְנִים וְאֶת הַנְּשִׁים וְכָל עַמִּי־הָאָרֶץ, אֵין מִלְמִדִּין אוֹתָן אֲלֵא לְעַבֵּד מִירְאָה וְכִדִּי לִקְבֹּל שָׂכָר; עַד שֶׁתִּרְבֶּה וְדַעְתָּן וְיִתְחַכְּמוּ חֲכָמָה יִתְרָה, מְגִלִּים לָהֶם רִז זֶה מַעֲט מַעֲט וּמְרַגְלִין אוֹתָן לְעֵנָן¹⁵ זֶה בְּנַחַת, עַד שֶׁיִּשְׁשִׁיגוּהוּ וְיִדְעוּהוּ וְיַעֲבֹדוּהוּ מֵאֲהֵבָה.

(14) פסחים נ: אבל ללמוד על מנת לקנטר את חביריו - אסור, ועליו אמרו (ברכות יז): העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז): "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס.

- ו. דְּבַר יְדוּעַ וּבְרוּר, שְׂאִין אֲהֵבַת הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִקְשֶׁרֶת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם עַד שִׁשְׁגָּה¹⁶ בָּהּ תְּמִיד כְּרִאִי וְיַעֲזוֹב כָּל מָה שֶׁבַּעוֹלָם חוּץ מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שְׂעִינָה וְאָמֵר: "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". אֵינוֹ אוֹהֵב הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֲלֵא פִדְעַת שְׂיַדְעָהוּ¹⁷; וְעַל פִּי הַדְּעָה תִּהְיֶה הָאֲהֵבָה: אִם מַעֲט - מַעֲט, וְאִם הִרְבָּה - הִרְבָּה. לְפִיכָף צִרְיָךְ הָאָדָם לִיחַד עֲצָמוֹ לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּחֲכָמּוֹת וּתְבוּנוֹת הַמּוֹדִיעִים לוֹ אֶת קוֹנּוֹ, כְּפִי כַּח שֵׁשׁ בְּאָדָם לְהִבִּין וּלְהַשִּׁיג, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה¹⁸.

(16) שיעסוק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתו: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיאה - שבכלל אהבתו לה', ישגה בענייניו

ג. אף-על-פי שאין מצות ציצת נוהגת בלילה¹⁶ -
קוראין אותה בלילה¹⁷, מפני שיש בה זכרון יציאת
מצרים¹⁸, ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום
ובלילה, שנאמר: 'למען תזכר את יום צאתך מארץ
מצרים כל ימי חייך'. וקריאת שלש פרושיות אלו
על סדר זה היא הנקראת קריאת-שמע²⁰.

16 שנאמר בה "וראיתם אותו", ולילה לאו זמן ראייה הוא.
17 בקריאת-שמע של לילה. 18 "אני ה' אלהיכם אשר
הוצאתי אתכם מארץ מצרים". 19 המלה "כל" באה לרבות
את הלילות (ברכות יב), כי אף-על-פי שיציאת מצרים חלה
ביום, ככתוב: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" וגו'
(במדבר לג, ג) - התחלת הגאולה בלילה היתה, שבלילה
ניתנה להם הרשות לצאת, ככתוב: "ויקרא למשה ולאהרן
לילה, ויאמר: קומו צאו מתוך עמי" (שמות יב, לא), והוא
שאמר הכתוב (דברים טז, א): "הוציאתי ה' אלהיך ממצרים
לילה" (ברכות ס. 20) (ברכות פרק ב' מ"ב). ובירושלמי
(ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "מפני מה קוראים שלש פרושיות
אלו בכל יום? אמר רבי לוי, מפני שעשרת הדברות כלולין
בהן".

ד. הקורא קריאת-שמע - פשהוא גומר פסוק
ראשון, ואמר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד, וחזר וקרא בדרבנן²¹ וְאַהֲבַת אֱת ה'
אֱלֹהֶיךָ עַד סוּפָה. ולמה קורין כן?²² מִסֵּרַת הַיָּד
בְּיָדֵינוּ, שֶׁפִּשְׁעָה שֶׁקִּבֵּץ יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת בָּנָיו
בְּמִצְרַיִם בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, צִוָּם וְזָרָם עַל יְחִיד הַשֵּׁם,
וְעַל דִּרְגָּה ה' שֶׁהָלַךְ בָּהּ אֲבִרָהּ וְיִצְחָק אָבִיו. וְשָׂאֵל
אוֹתָם וְאָמַר לָהֶם: בָּנִי, שָׂמָא יֵשׁ בָּכֶם פְּסָלוֹת²³, מִי
שָׂאִינוּ עוֹמֵד עִמִּי בְּיָחִיד הַשֵּׁם; פָּעֲנִין שָׂאֵמָר לָנוּ
מִשָּׁה רַבָּנוּ: 'פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה' וגו' עָנוּ
כֻּלָּם וְאָמְרוּ: 'שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד',
כְּלוּמָר: שָׁמַע מִמֶּנּוּ, אָבִינוּ יִשְׂרָאֵל - ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
אֶחָד²⁴. פֶּתַח הַזֵּקֵן וְאָמַר: 'בְּרוּךְ שָׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד²⁵. לְפִיכָּה נִגְהֶה כָּל יִשְׂרָאֵל לֹמֵר שִׁבְחָה
שֶׁשִּׁבַּח בּוֹ יִשְׂרָאֵל הַזֵּקֵן אַחֵר פְּסוּקָה זֶה²⁶.

21 וצריך להפסיק מעט בין "עולם ועד" ל"ואהבת" (טור)
אורח-חיים סימן סא), והטעם: כדי ליתן ריוח בין קבלת
מלכות שמים לדברים אחרים, ו"ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד" מכלל קבלת מלכות שמים הוא, (ראה פסחים
נו. 22) הלא אין זה פסוק מפרשת "שמע", ומה ענינו
לכאן? 23 פסול ופגם באמונתכם בה' ובאחדותו.
24 (פסחים נו.) "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו
אלא אחד". 25 דברי הוראה לה' שבנוי צדיקים, ואין בהם
פסול. 26 אבל מתוך שמשה רבינו לא אמרו, התקינו לאמרו
בלחש (שם). והכסף-משנה שואל: היכן מצינו שיעקב זרם
על יחוד ה', והלא בגמרא (פסחים, שם) לא אמרו אלא
שביקש יעקב לגלות את קץ הימין לבניו, ולא שאלם על
אמונתם ביחוד ה'? והוא מראה מקור הדברים ב"ספרי"
פרשת ואתחנן על הפסוק שמע ישראל וגו'. והדברים

בנוסף, תשובה מאהבה פועלת לא רק מכאן ולהבא אלא
גם על זמן העבר שנעשה בו שינוי כמודגש מהנפק"מ
להלכה במקדש אשה על מנת שאין עליה עבירות שאם
עשתה תשובה מיראה אינה מקודשת כיון שהעבירות
שהיו עליה בשעת קידושין לא נעקרו, אבל אם עשתה
תשובה מאהבה שאז "נעקר עונו מתחילתו" מקודשת, כיון
שבשעת הקידושין לא היו עליה עבירות כלל כיון
שתשובתה פעלה גם על העבר.

יין מלכות ספר מדע סימן נב

2 מפני שהאדם נפתה אחר הבלי העולם ונמשך אחר
תאוותו - צריך הוא לזכרון תמידי במלכות שמים וביחוד
ה' לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדי ה' לזפותנו, וציונו
לזכרו בקביעות ובכוונה גמורה בשתי העתים האלה: אחת
ביום להועיל לכל מעשינו במשך היום, כי בהיות האדם
זוכר בבוקר אחדות ה' ומלכותו, ויתן אל לבו כי עיני ה'
פקוחות על כל דרכיו וכל צעדי יספור - תהיה לו מחשבה
זו והודאת פיו בדבר הזה למשמר, שלא יחטא כל היום
ההוא. וכן תועיל לו הודאתו זו בלילה, לשמור עליו כל
הלילה מן החטא (מלשון ה'חנינו', מצוה ת"כ). 3 הקדים
הכתוב קריאת-שמע של ערבית, כסדר בריאת העולם
שהתחיל היום מן הלילה, ככתוב: ויהי ערב ויהי בוקר יום
אחד (בראשית א, ה). 4 ברכות פ"א, מ"ג.

ב. ומה הוא קורא? שלש פרושיות, אלו הן:
1 'שמע', 2 'והיה אם שמע', 3 'ויאמר'. ומקדימין
לקרות פרשת 'שמע', מפני שיש בה יחוד השם
4 וְאַהֲבַת⁵ וְתַלְמוּדוֹ⁶, שהוא⁷ הַעֲקָר הַגָּדוֹל שֶׁהִפֵּל
5 תְּלוּי בּוֹ⁸. וְאַחֲרֵיהּ - 'וְהָיָה אִם שָׁמַע', שִׁישׁ בָּהּ צְווּי
6 עַל (זְכִירַת) שָׂאֵר כָּל הַמִּצְוֹת⁹. וְאַחֲרֵיהּ - פְּרִשְׁת
7 'צִיצִית'¹⁰, שֶׁגַּם הִיא יֵשׁ בָּהּ צְווּי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת¹¹.

5 דברים ו, ד. 6 שם, יא, יג. 7 במדבר טו, לו. 8 האמונה
בה' שהוא אחד ואין שני לו - "ה' אלהינו ה' אחד".
9 שעלינו לאהבו, ככתוב: "ואהבת את ה' אלהיך".
10 מצות תלמוד תורה - ככתוב: "ושננתם לבניך ודברת
בם". 11 חזון אל יחוד ה'. 12 כלשון רבינו בהל' יסודי
התורה (פ"א, ה"ו): "וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה
אחר חוץ מזה... כופר בעיקר - שזה הוא העיקר הגדול
שהכל תלוי בו". וכוונת רבינו לומר: שפרשת "שמע" יש
בה מלבד אהבת ה' ותלמודו, גם מצות יחוד ה', ולפיכך
קוראים אותה לפני פרשת "והיה אם שמע" שאין בה עיקר
גדול זה, אע"פ שיש בה אהבת ה', ככתוב: "לאהבה את ה'
אלהיכם: וכן תלמוד, ככתוב: "ולמדתם אותם את בניכם"
(הגהות "מעשה רב" לרמב"ם דפוס וילנה). 13 ככתוב:
"והיה אם שמעו תשמעו אל מצוותי". 14 היא פרשת
"ויאמר" המדברת במצות ציצית. 15 "וזכרתם את כל
מצוות ה'", וראויה היא פרשת "והיה אם שמעו" להקדימה
ל"ויאמר" שאין בה "אהבת ה' ותלמודו, הנאמרים ב"והיה
אם שמעו" (מעשה רב). וכבר קדמו בזה הרב"ז, ח"א אות
נ"ו ב"לשונות הרמב"ם".

מפורשים יותר ב'מדרש רבה' בראשית (פ' צח). וכן ב'דברים רבה' (פ"ב) "מהיכן זכו ישראל לקריאת-שמע? בשעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להם: שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה אחר... אמרו לו: שמע ישראל... והוא אמר בלחישתו: ברוך שם כבוד וגו'. ומפני מה נוהגים לאמרו ביום הכיפורים בקול רם? כתב ה'טור' או"ח (סימן תרי"ט) על-פי ה'מדרש רבה' (שם) "בשעה שעלה משה למרום, שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם וגו', והוריד אותה לישראל. (אבל אין אומרים אותו בפרהסיא, מפני שמה לקחו בסתר, שלא ידעו המלאכים ויקנאו בנו). וביום הכיפורים שאנו נקיים כמלאכי השרת, אומרים אותו בפרהסיא.

ה. הקורא קריאת-שמע, מברך לפניה ולאחריה. ביום מברך שתיים²⁷ לפניה ואחת לאחריה; ובלילה מברך שתיים לפניה ושתיים לאחריה²⁸.

27 שתי ברכות. 28 ברכות פ"א, מ"ד. ושבע ברכות אלו סמכון חז"ל על הפסוק (תהלים קיט, קסד) "שבע ביום הללתיך" (ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה).

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום - 'יוצר אור ובזרא חשך' וכו', וברכה שניה - 'אהבת עולם' אהבתנו. ושל אחריה - 'אמת ויציב'. וברכה ראשונה שלפניה בלילה - 'מעריב ערבים' וכו', שניה לה - 'אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת' וכו'. וברכה ראשונה של אחריה - 'אמת ואמונה', שניה לה - 'השכיבנו'.

29 כדעת החכמים (ברכות יא:) החולקים על שמואל, האומר: שהנוסח הוא "אהבה רבה", ומקרא מסייע להם, שנאמר: "ואהבת עולם אהבתך" (ירמיה לא, ב). והגאונים הכריעו לומר שחזית - "אהבה רבה", וערבית - "אהבת עולם", כדי לצאת ידי שניהם, וכן המנהג האשכנזי. ('טור' או"ח סי' ס).

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה, פותח בה ב'ברוך' וחותם³⁰ בה ב'ברוך'³¹; ושאר ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם פתיחה ב'ברוך'³². ברכות אלו, עם שאר כל הברכות³³ הערוכות בפי כל ישראל - עזרא הסופר ובית-דינו תקנום³⁴; ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא להוסיף עליהם. מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך' - אינו רשאי שלא לחתם; ומקום שהתקינו שלא לחתם³⁵ - אינו רשאי לחתם³⁶. מקום שהתקינו שלא לפתח ב'ברוך' - אינו רשאי לפתח; ומקום שהתקינו לפתח - אינו רשאי שלא לפתח³⁷. כללו של דבר: כל המונהג ממטבע³⁸ שטבעו חכמים בברכות - הרי זה טועה, וחוזר ומברך ממטבע³⁹. וכל שאינו אומר 'אמת ויציב' בשחרית ואמת ואמונה בערבית, לא יצא ידי חובתו⁴⁰.

30 ומסיים. 31 ברוך אתה ה' יוצר המאורות; וכן בערב הוא מסיים "ברוך אתה ה' המעריב ערבים". 32 מפני שהן סמוכות זו לזו, וכלל הוא "כל ברכה הסמוכה לחברתה (שלפניה) אינה פותחת בברוך" (ברכות מו.), מפני שחתם בראשונה בברוך, אינו צריך לפתוח בו בשניה. וגם הברכה שלאחר קריאת-שמע (אמת ויציב), נקראת סמוכה לחברתה, כי אין קריאת-שמע נחשבת הפסק, הואיל והברכות בשבילה תוקנו, (רש"י שם. 33) כל הברכות לאו דוקא, שהרי יש ברכות שחכמי המשנה תקנון, כגון: ברכת "הטוב והמטיב", שתקנוה ביבנה כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה (ברכות מח:), (וראה הלכות ברכות פ"ב, ה"א) אלא רוב הברכות (מעשה רוקח. 34) ברכות לג ע"א. 35 כגון: ברכת הפירות, והמצוות, שאינן חותמות בברוך. 36 ברכות יא, ע"א. 37 (שם): "מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר; לקצר - אינו רשאי להאריך". ופירש רבינו שם, "כל ברכה שיש בתחילתה ברוך ובסופה ברוך, נקראת: ארוכה; ושאניה כן, נקראת: קצרה". ויהיה איפוא פירוש המשנה לדעת רבינו: מקום שאמרו להאריך: לפתוח ולחתום בברוך - אינו רשאי לקצר, כלומר: שלא להתחיל, או שלא לחתום בברוך. 38 מטבע - צורה ונוסח של קבע. 39 דוקא ששניה בפתחת הברכה או בחתימתה, כגון שחתם במקום שתיקנו שלא לחתום; אבל אם שינה רק בנוסח הברכה, שאמרה במלים אחרות שאין בהן משום שינוי הכוונה - אינו חוזר ומברך, כדברי רבינו לקמן הל' ברכות (פ"א, ה"ו), וכביאור הכסף-משנה שם. 40 ברכות יב., כלומר: אפילו אמר הברכות האלו, אלא שלא התחיל בהן "אמת ויציב", או "אמת ואמונה" - לא יצא ידי קריאת הברכות כראוי (כסף-משנה), ושתי הברכות האלו יש להן חשיבות יתירה, ונוסדו על הפסוק: (תהלים צב, ג) "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות", וכפירוש רש"י (ברכות שם): "ברכת אמת ויציב - כולה על החסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם; וברכת אמת ואמונה מדובר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים". ולפיכך אם לא אמרנו בנוסח הברכות, לא יצא ידי חובת הברכה כראוי, לפי שעיקרן ניתקנו לומר שהקב"ה אימת הבטחתו במצרים, ועתיד לאמתה לנו לעתיד-לבוא (כסף-משנה).

ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה - בין ביום בין בלילה, בין לפניה בין לפניה בין לאחריה - יצא, לפי שאין סדר בברכות⁴¹. בשחרית פתח 'יוצר אור' וסיים 'מעריב ערבים'⁴² - לא יצא. פתח ב'מעריב ערבים'⁴³ וסיים ב'יוצר אור' - יצא. ובערב פתח ב'מעריב ערבים' וסיים ב'יוצר אור' - לא יצא. פתח ב'יוצר אור' וסיים ב'מעריב ערבים' - יצא; שקל הברכות הולכות אחר חתימתן⁴⁴.

41 ברכות יב, ע"א. 42 שבמקום "יוצר המאורות", חתם בברכת "המעריב ערבים". 43 במקום "יוצר אור". 44 שם. ט. אי-זהו זמן קריאת-שמע בלילה? מצותה משעת יציאת הפוכבים⁴⁵ עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר

1 וְקָרָא עַד שֶׁלֹּא עָלָה עֲמוּד הַשְּׁחָרָה⁴⁶ - יֵצֵא יָדֵי
2 חוֹבְתוֹ⁴⁷; שֶׁלֹּא אָמְרוּ⁴⁸ עַד חֲצוֹת, אֲלֵא כְּדֵי לְהַרְחִיק
3 אָדָם מִן הַפְּשִׁיעָה⁴⁹.

(45) שמאז מתחיל זמן שכיבה, והתורה אמרה "ובשכבך".
(46) הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש, בכדי
שעה וחומש שעה (מלשון רבינו בפירושו למשנה ברכות
פ"א, מ"א). (47) שמן התורה, כל הלילה הוא זמן קריאת
שמע, שהרי נאמר: "ובשכבך", כל זמן שבני אדם שוכבים
(והוא כל הלילה. (48) החכמים. (49) העבירה, (ברכות פ"א,
מ"א). כמו ששינונו: "חכמים עשו סייג לדבריהם, כדי שלא
יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר: אלך לביתי, ואוכל
קמעה ואישן קימעה ואח"כ אקרא קריאת-שמע ואתפלל,
והוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן
השדה בערב - נכנס לבית הכנסת - אם רגיל לקרות -
קורא... וקורא קריאת-שמע ומתפלל. ואוכל פתו ומברך"
(ברכות ד:). וזוהי ה'פשיעה' שכתב רבינו, שבזמן שאדם
אוכל ושותה לפני קריאת-שמע, הרי הוא בא לידי שינה
ונמצא מבטל מצות קריאת-שמע, לפיכך יהיה זהיר לקרותה
קודם שיאכל, מיד אחר צאת הכוכבים (כסף-משנה).

4 י. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת-שִׁמְעַ שֶׁל עֶרְבִית אַחֵר שִׁיעָלָה
5 עֲמוּד הַשְּׁחָרָה, קֹדֶם הַגֶּזֶץ⁵⁰ הַחֲמָה - לֹא יֵצֵא יָדֵי
6 חוֹבְתוֹ; אֲלֵא-אִם-כֵּן הָיָה אָנוּס, כִּגוֹן שְׁפוֹר⁵¹ אוֹ
7 חוֹלָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. וְאָנוּס שֶׁקָּרָא בַּעֲת זֶה אֵינוֹ אוֹמֵר
8 'הַשְּׁפִיכֵנוּ⁵².

(50) מלשון הנצו הרימונים (שיר השירים ו, יא). והיא השעה
שהשמש מתחילה לזרוח בראשי ההרים (רבינו יונה).
(51) ונרדם לאחר עמוד השחר; אבל אם עבר ואיחר במזיד
- לא יצא ידי חובתו (ברכות ט). והטעם שיש לחלק בין
מזיד לאנוס, הוא: שהתורה אמרה "ובשכבך" - בשעה
שדרך בני אדם שוכבים, ומסרה הדבר לחכמים שיפרשו עד
אימתי הוא זמן שכיבה. והם פירשו שעיקר זמן שכיבה הוא
עד שיעלה עמוד השחר. ולפיכך אפילו מי שאיחר במזיד
ולא קראה עד חצות, יכול לקראה עד שיעלה עמוד השחר,
ולפי שיש אנשים השוכבים גם אחר עלות השחר קודם הנץ
החמה, אמרו שעדיין זמן קריאה הוא לגבי אנוסים, אבל לא
לגבי מזידים (כסף-משנה). (52) שאין עתה תחילת זמן
שכיבה אלא סוף זמן שכיבה (שם, וברש"י).

9 יא. וְאִי-זֶה הוּא זְמַנָּה בְּיוֹם? מִצְוַתָּה שִׁיתְחִיל
10 לְקִרְוֹת קֹדֶם הַגֶּזֶץ הַחֲמָה⁵³, כְּדֵי שִׁיגְמֹר לְקִרְוֹת וּלְכַרֵּךְ
11 בְּרִכָּה אַחֲרוֹנָה⁵⁴ עִם הַגֶּזֶץ הַחֲמָה⁵⁵. וְשִׁעוֹר זֶה⁵⁶ -
12 כְּמוֹ [עֲשׂוֹר] שְׁעָה⁵⁷ קֹדֶם שִׁתְעָלָה הַשֶּׁמֶשׁ⁵⁸. וְאִם
13 אַחֵר וְקָרָא קְרִיאַת-שִׁמְעַ אַחֵר שִׁתְעָלָה הַשֶּׁמֶשׁ - יֵצֵא
14 יָדֵי חוֹבְתוֹ, שְׁעוֹנָתָה עַד סוֹף שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת בְּיוֹם⁵⁹ לְמִי
15 שֶׁעֶבֶר וְאַחֲרוֹ⁶⁰.

(53) אחרי עלות השחר. (54) של קריאת-שמע המסיימת
ב"גאל ישראל". (55) התחלת יציאת השמש, וכדברי הגמרא
(ברכות ט:): "ותיקין (בעלי מדות טובות ומחבבי מצוה)
היו גומרים אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה

לתפילה ונמצא מתפלל ביום", (שזמן הנץ החמה לדברי-
הכל יום הוא) - וזהו מנהג ותיקין הידוע. (56) של תחילת
נץ החמה. (57) שהוא כשש דקות. (58) גוף השמש כולו
הנראה על כל פני הארץ, בעוד שעם הנץ החמה, "היא
מטפטפת (זורחת) על ראשי ההרים" (כלשון הירושלמי
ברכות פ"א, ה"ה). וכדאי להעיר שגירסת דפוס שווינצינו
היא "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש". והרמ"א
ב'טור' או"ח סימן נח, תומך בגירסא זו ואומר: שכל היודע
מעט בחכמת התכונה יודע, ששיעור הנץ החמה שהוא
תחילת זריחת השמש עד שיעלה כל גוף השמש הוא
כשיעור שעה מלאה". (59) (ברכות ט:): "שכן דרך מלכים
לעמוד בשלוש שעות", והרי זה בכלל "ובקומך", שהוא זמן
קריאת-שמע של שחרית. ושיעור שלש שעות הוא רבע
היום, כדברי רבינו בפירושו למשנה (ברכות פ"א, מ"ג):
"ודע כי כל השעות הנזכרות בכל, הן השעות הזמניות".
וענין ה'זמניות' הן השעות שיש מהן י"ב שעות ביום, וי"ב
שעות בלילה. ומה שאמר "עד שלש שעות" כאילו אמר עד
כלות רביע היום, בין שיהיה יום תקופת תמוז, בין שיהיה
יום תקופת טבת. (60) אבל לכתחילה - מצוה לקרות כמנהג
ותיקין האמור לעיל.

16 יב. מִי שֶׁהִקְדִּים וְקָרָא קְרִיאַת-שִׁמְעַ שֶׁל שְׁחָרִית
17 אַחֵר שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשְּׁחָרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָשִׁלִּים קֹדֶם
18 שֶׁתִּנָּץ הַחֲמָה - יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ⁶¹. וּבִשְׁעַת הַדְּחִק,
19 כִּגוֹן שֶׁהָיָה מְשֻׁפָּם לְצֵאת לְדֶרֶךְ⁶² - קוֹרֵא לְכַתְּחִלָּה
20 מִשְׁעָלָה עֲמוּד הַשְּׁחָרָה⁶³.

(61) ברכות ה: , הואיל ויש אנשים הקמים משנתם בזמן זה,
הרי זה ג"כ נקרא: "ובקומך". (62) וחושש שלא יוכל לכוין
לבו שם בקריאת-שמע. (63) שם. וכתב הרב מנוח, שכן הדין
אם יש בעיר קבורת המת, או ברית מילה, וכן ביום הערבה
(הושענא רבה) שמרבים בו בתחנונים, יכולים לקרותה מיד
אחר עמוד השחר.

21 יג. הַקּוֹרֵא אַחֵר שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת בְּיוֹם, אֶפְלוּ הָיָה אָנוּס
22 - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתָה קְרִיאַת-שִׁמְעַ בְּעוֹנָתָה⁶⁴, אֲלֵא
23 הֲרִי הוּא כְּקוֹרֵא בְּתוֹרָה⁶⁵. וּמְכַרֵּךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ
24 כָּל הַיּוֹם, אֶפְלוּ אַחֵר וְקָרָא אַחֵר שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת⁶⁶.

(64) בזמנה. (65) שהרי אינו גרוע משאר כל אדם הקורא
פרשה בתורה, אלא שגדול שכר הקורא קריאת-שמע
בעונתה יותר מהעוסק בתורה (ברכות י:). (66) (שם),
והכסף-משנה מקשה: למה לא יהיה זמן קריאת-שמע של
שחרית כל היום, ונאמר שמשמעות לשון התורה "ובקומך"
כל זמן שבני אדם קמים, דהיינו כל היום, כמו שזמן
קריאת-שמע של ערבית הוא כל הלילה, מפני שאנו
מפרשים מלת "ובשכבך" כל זמן שבני אדם שוכבים על
מיטתם, והוא כל הלילה? ויפה תירץ ה'טורי' וזה: בשולחן-
ערוך או"ח (סימן נ"ח ס"ק ד), שדוקא בשכיבה אנו אומרים
בשעה שבני אדם שוכבים, והוא כל הלילה. שהרי כל זמן
ששוכב לא ישתנה שם "שכיבה"; לא כן ב"קמיה"
שמשנתה שם קמיה לישיבה והילוך, ואין נקראת קמיה,
אלא כשקם ממיטתו והוא בתחילת היום.

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) כוונת קריאת שמע עד היכן היא מעכבת; הפועלים אם מבטלים מלאכתם לקריאת שמע; שצריך לדקדק באותיותיה וכיצד ידקדק; למי מותר לומר שלום בין הפרקים.

2 א. הקורא את שמע ולא כון לבו בפסוק ראשון
3 שהוא שמע ישראל - לא יצא ידי חובתו;
4 והשאר, אם לא כון לבו - יצא. אפילו היה קורא
5 בתורה כדרך³ או מגיה⁴ את הפרשיות האלו בעונת
6 קריאה - יצא⁵; והוא⁶ שפון לבו בפסוק ראשון.

(2) ברכות יג: , שהפסוק הראשון מדבר ביחוד ה', והוא עיקר קבלת מלכות שמים, ולפיכך צריך כוונת הלב.
(3) לשם לימוד בעלמא. (4) בודק את הספר לראות אם יש בו טעות, שאפילו לקריאה אינו מתכוין. (5) שם, יג.
(6) ובלבד.

7 ב. פל אדם קורין כדרך⁷ - בין עומדין, בין
8 מהלכין, בין שוכבין⁸, בין רוכבין על גבי בהמה⁹.
9 ואסור לקרות קריאת-שמע והוא מוטל ופניו
10 טוחות¹⁰ בקרקע¹¹, או משלף על גבו ופניו למעלה.
11 אבל קורא הוא והוא שוכב על צדו. ואם היה פעל
12 בשור הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו, או שהיה
13 חולה - נוטה מעט לצדו וקורא¹².

(7) כי דברי התורה "ובשכבך ובקומך" אינם מכוונים למצב של שכיבה או עמידה אלא לזמן שכיבה וקומה, כלומר: בערב ובבוקר (ברכות י:). ואלה שיושבים ומתפללים, וכשמגיעים לקריאת-שמע הם קמים, ומתכוונים להחמיר על עצמם לקבל מלכות שמים בעמידה - טעות היא בידם, שהרי בפירוש אמרו בית-הלל (שם) "כל אדם קורא כדרכו" (הגהות מיימוניות בשם רש"י, וכן בשו"ע או"ח סימן סג, סעיף ב'). (8) על צדס, כמבואר בסמוך. (9) ברכות ל: "היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה... ישב במקומו ויתפלל". ואם בתפילה שכולה צריכה כוונה - כך, בקריאת שמע שאין בה צורך כוונה, אלא בפסוק הראשון בלבד - על-אחת-כמה-וכמה (קובץ). והכסף-משנה מציין מקורו בקידושין (לג:). (10) דבוקות, כלומר: שפניו כלפי הקרקע. (11) ברכות יג: , כי אסור לקבל מלכות שמים דרך שררה וגאווה. ושכיבה זו נקראת בלשון הגמרא "פרקדן". (12) שם.

14 ג. מי שהיה מהלך על רגליו - עומד בפסוק
15 ראשון¹³, והשאר קורא והוא מהלך. היה ישן¹⁴ -
16 מצעדין אותו ומעירין אותו עד שיקרא פסוק
17 ראשון¹⁵. ומכאן ואילך אם אנסתו שנה, אין מצעדין
18 אותו¹⁶.

(13) לפי שאינו מיושב בדעתו כל-כך כשהוא מהלך, ואינו יכול לכוין כראוי (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א), ובמדרש נחומא (לך, אות א) אמרו: "אסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד, ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברתת ובוזע, ביחוד ה', ויקרא שמע

ישראל... ואחר-כך ברוך שם כבוד וכו', וכשמתחיל "ואהבת" - רצה מהלך, רצה עומד". (14) מנמנם, אף-על-פי שאינו ישן ממש. (15) בכוונה. (16) אלא קורא כשהוא מנמנם, ואף-על-פי שאינו מכוין בה כראוי (ברכות יג:).

19 ד. מי שהיה עוסק במלאכה - מפסיק עד שיקרא
20 פרושה ראשונה בלה¹⁷. וכן האמנין¹⁸ בטלין
21 ממלאכתן בפרושה ראשונה, כדי שלא תהא קריאתן
22 עראי; והשאר - קורא הוא¹⁹ כדרך²⁰ ועוסק
23 במלאכתו. אפילו היה עומד בראש האילן או בראש
24 הפתל²⁰ - קורא במקומו ומברך לפניה ולאחריה²¹.

(17) (שם טז), ואף-על-פי שאין כל הפרשה צריכה כוונה אלא פסוק ראשון בלבד, בכל זאת כדי שלא תהא קריאתו נראית כ"קריאת עראי" הצריכוהו החכמים להפסיק ממלאכתו ולקרוא. (כסף-משנה בשם הרי"ף). (18) פועלים העוסקים במלאכת אחרים, אע"פ שיש בקריאתם משום ביטול מלאכה, והם משועבדים למלאכת בעליהם. (19) אפילו זה שעוסק במלאכת עצמו. (20) ואין דעתו מיושבת עליו כל-כך, שהרי מפחד הוא שמא יפול. (21) ולא הטריחוהו החכמים לירד למטה ולקרוא (שם). וכתב הרב מנוח: "בעל הבית שאינו עוסק במלאכה, אלא עומד על פועליו לזרום בעבודה - יורד למטה וקורא".

25 ה. היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת-
26 שמע - פוסק וקורא²² ומברך לפניה ולאחריה. היה
27 עוסק בצרכי רבים - לא יפסק²³, אלא יגמר עסקיהן
28 ויקרא, אם נשאר עת לקרות²⁴.

(22) (שבת יא.), שקריאת-שמע יש לה זמן קבוע, וקודמת לתלמוד תורה שאין לה זמן קבוע, אלא כל היום מצוותה היא, וכן אמרו (ברכות י:): "גדול הקורא קריאת-שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה". (23) שהרי עוסק במצוה הוא, ופטור מקריאת-שמע, וכן אמרו (ברכות יא.) על הפסוק: "ובלכתך בדרך" בלכת שלך (הפרטית) אתה חייב לקרות שמע ולא בלכתך בדרך מצוה (לחם-משנה). הרבה נתלבטו מפרשי הרמב"ם למצוא מקור ישיר להלכה זו, ויפה הראה הגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים (אדר"ת), שהדברים מפורשים בתוספתא (ברכות פ"א): "מעשה ברכי עקיבא ורבי אליעזר, והגיע זמן קריאת-שמע ולא קראו מפני שעסוקים בצרכי ציבור היו" וכו'. (24) משמע שאפילו יעבור זמן קריאת-שמע בעודו עוסק בצרכי ציבור, לא יפסיק (כסף-משנה).

29 ו. היה עוסק באכילה²⁵, או שהיה במרחץ, או
30 שהיה עוסק בתספורת²⁶, או שהיה מהפך בעורות²⁷,
31 או שהיה עוסקין בדין²⁸ - גומר, ואחר-כך קורא
32 קריאת-שמע²⁹. ואם היה מתירא ששם יעבר זמן
33 קריאה ופסק וקרא - הרי זה משבח³⁰.

(25) שהתחיל באכילתו בהיתר, קודם זמן קריאת-שמע. (26) בגילוח שערו. (27) לבדוק אם עובדו כתיקונו. (28) דיינים היושבים בדין. (29) הואיל ועדיין יש שהות

22 שֶׁל 'תִּזְכְּרוּ' 49. וְצִירָהּ לְהַצִּירָהּ בְּדִלָּתָהּ שֶׁל 'אֶחָד',
23 כְּדִי שְׂמִילִיכְהוּ בְּשָׂמִים וּבְאַרְצָהּ וּבְאַרְבַּע רוּחוֹת 50.
24 וְצִירָהּ שֶׁלֹּא יִחַטֵּף בְּחִיָּיתָהּ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּאוֹמֵר
25 "אֵי חַד" 51.

(43) הדגוש. שלא יבטא את האות הדגושה כרפויה, כגון: "ב"שדך במקום "ב"שדך. (44) ב"ב"יתך במקום ב"ב"יתך. (45) שלא יבטא שוא-נע כשהוא נח, כגון: לִבְכָּךְ במקום לִבְכָּךְ. (46) שוא-נח כשוא-נע, כגון: וְאֶהֱבֶתָּ במקום וְאֶהֱבֶתָּ. והמדקדק ר' אליהו בחרו נתן סימן לשוא-נע: א' ב' ג' ד' ה', כלומר: השוא הוא נע בחמשה אופנים אלה: א - באות הראשונה שבמילה: שְׁלֵמָה, דְּכָרִים. ב - שני שואים רצופים באמצע המילה, כגון: מִשְׁפָּטִי, בְּשִׁכְכָךְ, השוא השני הוא נע. ג - גדולה, אחרי תנועה גדולה, כגון: שוֹמְרִים, פְּתָכָה. ד - אות דגושה, יִדְבְּרוּ, הִפְרָכָה. ה - הדומות, שתי אותיות דומות, כגון: רִנְנָה, קָלְלָה; וזולת אלה, השוא הוא נח. וב"מגן אברהם" (או"ח ס"א ס"ק יג) נתן סימן לתנועה גדולה "פיתוחי חותם" כל אלה הנקודות הן גדולות, והיתר הן קטנות. ולדעת מפרשים אחרים (מגדל עוז, ועוד) הכוונה בדברי רבינו "נח ונד" על כל אות נחה שלא יניעה וכן להיפך, כגון: "בכל לבבך" הלמ"ד של "בכל" היא נחה, שכן היא בסוף המילה, והלמ"ד של "לבבך" היא נדה, ואם יניע את הלמ"ד של "בכל" הרי הוא מבליעה בלמ"ד של "לבבך", ויראה כאומר "בכה לבבך", וכן להיפך. (47) הואיל וצריך לדקדק באותיותיה, ולהבחין בין נע לנח. (48) ברכות טו. וסמכו חז"ל על הפסוק: "ולמדתם" שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים. וב"טור" (או"ח סא) הוסיף: שצריך ליתן ריוח בין "וחרה אף" שלא יהא נראה כקורא "וחרף". וכן צריך להקפיד להפסיק בכל מילה המתחילה באל"ף הבאה אחרי מילה המסיימת במ"ם, כגון: "ולמדתם אותם" שלא יהא נראה כקורא "מותם", וכן "ושמתם את" "וראתם אותם", ועוד. (49) ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד. שלא יהא נראה כקורא "תשכרו" שתעבדו את ה' עלימנת לקבל פרס ושכר, בניגוד לדברי חכמינו באבות (פ"א, מ"א). (50) ברכות יג. כל המאריך באחד, מאריכים לו ימיו ושנותיו. (51) שאם הוא מקצר בחי"ת ומאריך באל"ף, הרי הוא כאומר "אי-חד" כלומר אינו חד אלא שנים; ואם הוא חוטף גם באל"ף, הרי אינו אומר שום מילה שהיא (כסף-משנה).

26 י. קוֹרֵא אֶדָם אֶת 'שְׁמַע' בְּכָל לְשׁוֹן שִׁיחָהּ מִבִּינָהּ 52.
27 וְהַקּוֹרֵא בְּכָל לְשׁוֹן, צִירָהּ לְהַצִּירָהּ מִדְּבָרֵי שְׁבוּשׁ
28 שְׁבָאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן; וּמִדְּקָדָק בְּאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן 53 כְּמוֹ
29 שְׁמִידָקָדָק בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(52) ברכות יג., שנאמר "שמע" בכל לשון שאתה שומע. (53) שישתמש בביטויים אמיתיים ונכונים, שיתאימו לתוכן "קריאת שמע" בעברית, ולא ישתמש בביטויים שאינם הולמים את המשמעות הנכונה של תוכן "קריאת שמע" (כסף-משנה).

30 יא. הַקּוֹרֵא לְמַפְרָע 54 - לֹא יֵצֵא 55. בְּמָה דְּכָרִים
31 אֲמוּרִים? בְּסִדֵּר הַפְּסוּקִים; אֲבָל אִם הִקְדִּים פְּרָשָׁה

לקרוא, אינו מחוייב להפסיק (סוכה לח.). וטעם הדבר שבאכילה, רחיצה ותספורת וכו' אינו פוסק, ואילו בדברי תורה הוא פוסק וקורא? (לעיל ה"ד) - משום שהמפסיק מתלמוד תורה לקריאת-שמע אין הפסקו הפסק גמור, שגם קריאת-שמע בכלל תלמוד תורה היא; אבל העוסק באכילה וכיוצא בה, והוא יפסיק מאכילה לקריאת-שמע, הרי זה הפסק ממש (כסף-משנה). (30) סוכה, שם.

1 ז. מִי שִׁירָד לְטָבִל 31 - אִם יָכוֹל לַעֲלֹת וּלְהַתְפַּסֹּת
2 קִדְּם שְׁתַּנְּנִן הַחֲמִיּוֹת 32, יַעֲלֶה וְיִתְפַּסֵּה וְיִקְרָא. וְאִם הָיָה
3 מִתְּרִיא שְׂמָא תַּנְּנִן הַחֲמִיּוֹת קִדְּם שִׁיחָהּ - יִתְפַּסֵּה
4 בְּמִים שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהֶן וְיִקְרָא. וְלֹא יִתְפַּסֵּה, לֹא
5 בְּמִים הָרְעִים שִׁרְיָהּ 33 רַע, וְלֹא בְּמִי הַמְּשֻׁרָה 34, וְלֹא
6 בְּמִים צְלוּלִים 35, מִפְּנֵי שְׁעִירָתוֹ נִרְאִית בָּהֶן 36. אֲבָל
7 מִתְפַּסֵּה הוּא בְּמִים עֲכוּרִין 37, שְׂאֵין רִיחַן רַע, וְקוֹרֵא
8 בְּמִקְוָמוֹ.

(31) מטומאתו. (32) שהוא זמן קריאת שמע-של ותיקין (ראה לעיל פ"א הי"א ובביאורנו). (33) שאסור לקרוא דברי תורה במקום שיש ריח רע משום בזיון, וחכמינו (ברכות כד:) קראו על העושה כן את הפסוק: "כי דבר ה' בזה". (34) מים ששורים בהם פשתן ונקבוס וריחם רע. (35) זכים ושקופים. (36) והתורה אמרה "ולא יראה כן ערות דבר ושב מאחריו" (דברים כג, טו). (37) שאינם צלולים (ברכות כה:).

9 ח. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יִרְמֹז 38 בְּעִינָיו וְלֹא
10 יִקְרֵץ בְּשִׁפְטָיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאַצְבָּעוֹתָיו 39, כְּדִי שֶׁלֹּא
11 תִּהְיֶה קְרִיאָתוֹ עֲרָאִי. וְאִם עָשָׂה כֵן - אֶף-עַל-פִּי
12 שִׁינְאָה יָדִי חוֹבָתוֹ, הֲרִי זֶה מִגְּנָהּ 40. וְצִירָהּ לְהַשְׁמִיעַ 41
13 לְאָזְנוֹ כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יֵצֵא.
14 וְצִירָהּ לְדַקְדָּק בְּאוֹתֵיהֶם; וְאִם לֹא דִקְדָּק - יֵצֵא 42.

(38) רמז שהוא לצורך דבר אחר שלא מענין הקריאה. (39) יומא יט: "ויכול לשון אחת הן, אלא שזה נופל על העינים, וזה נופל על האצבעות, שנאמר (משלי ו, יג): קורץ בעיניו מולל ברגליו, מורה באצבעותיו" (לשון רש"י שם). (40) ועל העושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה מג, כב): "ולא אותי קראת יעקב", כלומר: אינך מכיין בקריאתך אלי, והכתוב אומר "ודברת בם" עשה אותם קבע (תדירי ולא מקרי) ואל תעשם ארעי (מקרי וטפל) (יומא, שם). (41) שיחתוך קריאתו בשפתיו, לא שיקרא בלבו (כסף-משנה), משום שנאמר "שמע ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפין (ברכות טו.). (42) ברכות טו:

15 ט. פִּיצֵד וְדִקְדָּק? יִשְׁמַר שֶׁלֹּא יִרְפֶּה הַחֻזָּק 43, וְלֹא
16 יִחַזַּק הַרְפָּה 44; וְלֹא יִנִּיחַ הַנֶּדָּר 45, וְלֹא יִנְיֵד הַנֶּחֱץ 46.
17 לְפִיכָךְ 47 צִירָהּ לְתֵן רֵיחַ בֵּין הַדְּבָקִים, בֵּין כָּל שְׂתֵי
18 אוֹתִיּוֹת הַדּוּמוֹת, שְׂאֻחַת מֶהֶן סוּף תִּבָּה וְהֶאֱחָרָת
19 תַּחֲלִיל תִּבָּה הַסְמוּכָה לָהּ; כְּגוֹן 'בְּכָל לִבְכָּךְ' - קוֹרֵא
20 'בְּכָל' וְשׁוּהָה, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא 'לִבְכָּךְ'; וְכֵן
21 'וְאֶבְדֶּתָם מִהֲרָה'; 'הִכְנַף פְּתִיל' 48. וְצִירָהּ לְבָאֵר ז' ו' ו'

לקרוא את שמע, קוראה עם ברכותיה (תשובת הרשב"א סימן ש"ך, הובאה בכסף-משנה). (65) כי הברכות אינן אלא מדברי סופרים ואין חוזרים ומברכים מספק בדבר שאינו מן התורה (ראה לקמן הל' ברכות פ"ח, הי"ב). (66) שדילג על פסוק אחד, או אפילו על מילה אחת. (67) ויגמור ויקרא על הסדר, שאם לא יקרא הלאה, הרי זה כקורא למפרע, שלא יצא. (68) שידוע שהתחיל לקרוא את שמע, ומוצא עצמו במקום הספק, ואינו יודע מה הספיק כבר להשלים, ומה עדיין לא קרא. (69) כי ההפסק הראשון בקריאת-שמע הוא בין "לעולם ועד" הנמשך לפסוק "שמע", שענינו קבלת מלכות שמים, ובין "ואהבת" שהוא ענין חדש (ברכות טז, וראה ב"י אור"ח ס' סד).

יד. טעם באמצע הפרק ואינו יודע להיכן פסק -
חוזר לראש הפרק⁷⁰. הנה קורא וכתבתם, ואינו יודע אם הוא ב' וכתבתם של שמע או ב' וכתבתם של שבויה אם שמע - חוזר ל' וכתבתם של שמע.
ואם נסתפק לו אחר שקרא למען ירבו ימיהם -
אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך⁷¹.

(70) שם. ודוק שאינו יודע אם קרא איזה פסוק מהפרק; אבל אם ברי לו שקרא פסוק אחד או שנים, ואח"כ טעה ודילג איזה פסוק - אינו צריך להתחיל אלא ממקום שדילג בלבד (כסף-משנה). (71) ברכות, שם. אבל בין "קשרתם" של "שמע", לבין "קשרתם" של "והיה אם שמוע", אי אפשר לו להסתפק, שהראשון בקמץ וקשרתם, והשני בסגול וקשרתם (ט"ז אור"ח סימן ס"ד בשם מהר"ל מפראג).

טו. הנה קורא ופגע באחרים, או פגעו בו אחרים - אם היה בין פרק לפרק, פוסק, ומתחיל ושואל שלום⁷² מי שהוא חייב בכבודו; כגון שפגע באביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה; ומשיב שלום לכל אדם שנתן לו שלום⁷³.

(72) מקדים לשאול בשלום, ואין צריך לומר שמותר לו להשיב אם הם הקדימו לומר לו שלום. (73) אבל להתחיל בשאלת שלום - אסור לו (ברכות יג:).

טז. הנה קורא באמצע הפרשה - אינו פוסק ומתחיל לשאל אלא בשלום מי שהוא מתירא ממנו⁷⁴, כגון מלך או אנש⁷⁵ וכיוצא בהן. אבל מי שהוא חייב בכבודו, כגון אביו או רבו - אם נתן לו שלום תחלה, פוסק ומשיב לו שלום.

(74) שם. ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק ראשון שבקריאת-שמע שאינו מפסיק, אם לא מפני הסכנה (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א). ובנוגע לקדיש, לקדושה ולברכו, הסכימו הפוסקים, שמותר לו להפסיק אפילו באמצע הפסוק, שהרי אין זה גרוע ממה שמפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד (שו"ע אור"ח סימן סו סעיף ג). וכדאי להעיר שרבינו בתשובותיו, אומר: "אין ראוי להפסיק ביניהם בשום דבר, אפי' באחת הברכות - לפי שהוא עוסק

לפרשה - אף-על-פי שאינו רשאי⁵⁶, אני אומר שיצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה⁵⁷. קרא פסוק, וחזר וקראו פעם שניה - הרי זה מגנה. קרא מלה אחת וכפלה, כגון שקרא "שמע שמע" - משתקין אותו⁵⁸.

(54) בסדר הפוך, שמקדים לקרוא הפסוק המאוחר למוקדם. (55) ברכות טו, ע"א. (56) שלכתחילה צריך להקדים "שמע" שיש בו קבלת מלכות שמים, ל"והיה אם שמוע" שיש בו קבלת המצוות, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (57) שגם לפי מקומן בתורה הן רחוקות זו מזו, ואינן סדורות כפי סדר קריאתנו, שהרי פרשת "ציצית" קודמת בתורה לכולן, ובסדר קריאתנו היא האחרונה. (58) (ברכות לג:): שנראה כמקבל עליו שתי מלכיות, וכאילו שתי רשויות הן. ברם הכופל פסוק שלם, אינו אלא מגונה, אבל אין משתקין אותו; שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכויות אלא למתלוצץ בעלמא (ע"פ רש"י שם). ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ג) אמרו: "אין הדברים הללו אמורים אלא בציבור, אבל ביחיד - תחנונים הם". והכסף-משנה מעי: "אע"פ שקורא פסוק וכופלו - הרי זה מגונה", בכל זאת עדיף יותר לכוין לבו ולקיים מצות קריאת-שמע כתיקונה ולכפול אותה אם לא כיון בפעם הראשונה, ולא איכפת לנו אם יקרא "מגונה". ומה שאנו אומרים ה' הוא האלהים" שבע פעמים ביום הכיפורים וביום הערבה (הושענא רבה) מנהג כשר הוא, שמשבחים את ה', שדר למעלה משבעה רקיעים, וגם במקרא (מלכים"א, יח, לט) נכפל פסוק זה פעמיים (תוספות ברכות לר, ושו"ע אור"ח סימן סא, סעיף יב).

יב. קראה סרוגין⁵⁹ - יצא; אפלו שהיה בין סרוג לסרוג פדי לגמר את פלה⁶⁰, יצא; והוא שיקרא על הסדר. קראה מתנמנם, והוא מי שאינו ער ולא נרדם בשנה - יצא⁶¹; ובלבד שיהיה ער בפסוק ראשון⁶².

(59) בהפסקות הפסקות, כלומר: קורא מעט ושוהה, וחוזר וקורא מעט ושוהה (רע"ב, מגילה פ"ב, מ"ב). (60) ברכות כד: ר"ה לד: (61) ברכות יג: (62) כדי שיקראנו ככוונה, וכמבואר לעיל (ה"ג).

יג. ספק קרא קריאת-שמע ספק לא קרא - חוזר וקורא⁶³, ומברך לפניה ולאחריה⁶⁴. אבל אם ידע שקרא, ונסתפק לו אם ברח לפניה ולאחריה או לא ברח - אינו חוזר⁶⁵ ומברך. קרא וטעה⁶⁶ - יחזר למקום שטעה⁶⁷. נעלם ממנו בין פרשה לפרשה, ואינו יודע איזו פרשה השלים ואיזו צריך להתחיל⁶⁸ - חוזר לפרשה ראשונה, שהוא וְאֵהָבָה את ה' אלהיו וגו'⁶⁹.

(63) ברכות כא. מפני שמצות קריאת-שמע מן התורה היא. לפיכך עליו לחזור ולקרא לצאת מידי הספק. (64) אע"פ שהברכות עצמן אינן אלא מדברי סופרים, בכל זאת חוזר ומברך, כי כך היתה תקנת החכמים מתחילה, שכל שחייב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט' סיון - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שייזרה בפעם אחרת (כסף-משנה). וכן אמרו (ברכות כב:):
 "הואיל וחטא (שהתפלל ומצא צוה במקומו), אף על פי
 שהתפלל, תפילתו תועבה".

- ג. פית-הכסא החדש שהוכן ועדין לא נשתמש בו
- מִתֵּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע לְנִגְדּוֹ, אֲבָל לֹא בְּתוֹכּוֹ¹⁰.
- מִרְחֵץ הַחֹדֶשׁ¹¹, מִתֵּר לְקִרְוֹת בְּתוֹכּוֹ¹². הָיוּ שְׁנֵי
- בָּתִּים; זְמַן אֶחָד מֵהֶם לְבֵית הַכֶּסֶּא, וְאֶמֶר עַל הַשְּׁנִי:
- יְזוּה' - הָרִי הַשְּׁנִי סָפַק אִם הִזְמִינוּ לָכֶּךָ¹³ אִם לֹא¹⁴.
- לְפִיכֶךָ אֵין קוֹרִין בּוֹ לְכַתְחִלָּה¹⁵; וְאִם קָרָא - יִצְא¹⁶.
- אָמַר: 'גַּם זֶה' - הָרִי שְׁנֵיהֶם מְזַמְּנִין, וְאֵין קוֹרִאִין
- בֵּהֶן. חֲצֵר הַמִּרְחֵץ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁבְּנִי-אָדָם עוֹמְדִין
- בּוֹ לְבוֹשִׁין - מִתֵּר לְקִרְוֹת בּוֹ קְרִיאַת-שְׁמַע¹⁷.

(10) שעצם ההזמנה שהזמין את המקום לבית כסא פוסלתו
 מלקרות בו, הואיל ושמו מגונה ומאוס (שבת דף י עמוד ב;
 ברכות דף כו עמוד א). (11) שלא רחץ בו אדם מעולם.
 (12) הואיל ולא הייתה בו זוהמא מעולם, וגם שמו אינו
 מגונה כל כך (שם). (13) לבית הכסא. (14) כי אפשר
 שהתכוון לומר "זוה" לתשמיש אחר (נדרים דף ז עמוד א),
 ודיבור כזה שאינו מבואר כל צרכו נקרא בלשון התלמוד
 (שם) "יד", כי כשם שיד הכלי אינה עיקר הכלי אלא
 שהאוחז בה כל הכלי מיטלטל עימה, אף זה לא פירש אלא
 מקצת דבריו והיתר משתמע ממילא. (15) כי שמא "יד בית
 הכסא כבית הכסא". (16) הואיל והזמנה גרידא אינה
 מועילה אלא מדרבנן, לא החמירו בספק הזמנה, כי כלל
 הוא: "ספיקא דרבנן להקל" (ר"ן שם). (17) (שבת דף י
 עמוד א) מכיוון שאין בני אדם עומדים שם ערומים, אין
 ערוות דבר נראית שם, ואתה קורא בו: "והיה מחניך
 קדוש".

- ד. וְלֹא קְרִיאַת-שְׁמַע בְּלִבְדּוֹ, אֲלֵא פֶלַע עֲנִין שֶׁהוּא
- מִדְּבַרֵּי הַקֹּדֶשׁ¹⁸, אֲסוּר לְאָמְרוֹ בְּבֵית-הַמִּרְחֵץ וּבְבֵית-
- הַכֶּסֶּא, וְאֶפְלוּ אָמְרוּ בְּלִשּׁוֹן חַל. וְלֹא לְאָמְרוֹ בְּלִבְדּוֹ,
- אֲלֵא אֶפְלוּ לְהִרְהַר בְּלִבּוֹ בְּדַבְרֵי-תוֹרָה בְּבֵית-הַכֶּסֶּא
- וּבְבֵית-הַמִּרְחֵץ וּבְמָקוֹם הַטְּנֵפֶת, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ
- בּוֹ צוּאָה וּמִי־רַגְלִים - אֲסוּר¹⁹.

(18) כגון: דברי תורה ותפילה. (19) (ברכות דף כד עמוד
 ב) אמרו שם: כל הקורא דברי תורה במקומות המטונפים,
 עליו הכתוב אומר: "כי דבר ה' בזה" (במדבר פרק טו פסוק
 לא). וכתב הראב"ד, הובא בכסף משנה, שאין איסור להרהר
 בדברי תורה במקומות אלו אלא לכתחילה, כלומר: לכוון
 מחשבתו וליבו בדברי תורה - אסור; אבל אם היה תלמודו
 שגור בפיו והרהר לאונסו - אין בכך כלום, כמבואר בזבחים
 (דף קב עמוד ב). וכתוב בספר חסידים סימן תקמ"ו:
 שלפיכך ראוי לאדם לחשב חשבונותיו החילוניים בבית
 הכסא, כדי שלא יבוא להרהר בו בדברי תורה, והכתוב
 אומר: (תהילים פרק יב, פסוק ז) "אמרות ה' אמרות
 טהורות", ואין ראוי להם אלא מקום טהור.

- ה. דְּבָרִים שֶׁל חַל, מִתֵּר לְאָמְרוֹ בְּלִשּׁוֹן קֹדֶשׁ
- בְּבֵית-הַכֶּסֶּא²⁰. וְכֵן הַפְּנוּיִים²¹, כְּגוֹן 'רְחוּם' ו'חֲנוּן'

במצוה, ולמה יפסיק ממנה בעד מצוה אחרת" (תשו'
 הרמב"ם הוצ' פריימן סי' לא). (75) חמסן. ולא רק
 שמתירא שיהרגנו, אלא אפי' מתיירא שיצערנו, מותר לו
 להפסיק (כסף-משנה).

- יז. וְאֵלוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים: בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה
- לְשִׁנְיָה⁷⁶; בֵּין שְׁנִיָּה לְשִׁמְע'; בֵּין 'שְׁמַע' לְוְהִיָּה אִם
- שְׁמַע'; בֵּין וְהִיָּה אִם שְׁמַע' לְוִיֵּאמָר'. בֵּין הַפְּרָקִים
- הָאֵלוּ, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּמַשִּׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם.
- אֲבָל בֵּין וִיֵּאמָר' לְאַמֶּת וְיִצִּיב' - הָרִי זֶה פְּאָמְצַע
- הַפְּרָק, וְלֹא נִפְסִיק⁷⁷ אֲלֵא לְשִׁאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה
- וּלְהַשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד.

(76) בין "יוצר המאורות" ל"אהבת עולם". ראה במוספנו
 "תשובות רבינו". (77) שכן כתוב (ירמיה י, י) 'וה' אלהים
 אמת, לפיכך אין מפסיקים בין סוף פרשת ויאמר: "אני ה'
 אלהיכם" לאמת ויצִיב (ברכות יד:).

יום רביעי ט' סיון ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) המקומות שאין קוראים בהם; אם נזדמן לו להפריש
 חבירו מדבר האסור בבית המרחץ כיצד מפרישו; כנגד איזה
 ערווה אסור לקרות.

- א. הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע, רוֹחֵץ יָדָיו² בְּמֵים קֹדֶם שִׁיקְרָא.
- הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאַתָּהּ, וְלֹא מִצָּא מֵים קֹדֶם שִׁיקְרָא -
- לֹא יֵאָחֵר קְרִיאַתָּהּ וְיִלָּךְ לְבָקֵשׁ מֵים, אֲלֵא מִקְנֵם יָדָיו
- בְּעֶפֶר אוֹ בְּצִוּר³ אוֹ בְּקוֹרָה⁴ וּבִיּוֹצֵא בֵּהֶן וְקוֹרָא⁵.

(2) ברכות טו. אף על פי שאין ידיו מלוכלכות - מצוה עליו
 לרחצן, שכן ידיים עסקניות הן, ושמא נגעו במקומות
 המכוסים בגוף, או בדבר מזוהם; וחו"ל סמכו רחיצה זו על
 הפסוק: ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה' (תהילים
 כו, ו). (3) אבן, והוא שם נדרף ל"צור", ונמצא בתנ"ך
 (שמואל-ב יז, יג; עמוס ט, ט). (4) העץ שעושים ממנו
 התקרה (הערוך). (5) ואין המים מעכבים, כי לא כתוב
 ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כפי - בכל דבר שהוא מנקה
 (ברכות שם). ולענין נטילת ידיים לתפילה (ראה לקמן
 הלכות תפילה פרק ד, הלכה ד).

- ב. אֵין קוֹרִין לֹא בְּבֵית-הַמִּרְחֵץ וְלֹא בְּבֵית-הַכֶּסֶּא⁶,
- אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין בּוֹ צוּאָה; וְלֹא בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וְלֹא
- בְּצֵד הַמֶּת⁷ עֲצָמוֹ. וְאִם הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַקֶּבֶר
- אוֹ מִן הַמֶּת - מִתֵּר לְקִרְוֹת⁸. וְכָל מִי שִׁקְרָא בְּמָקוֹם
- שְׁאֵין קוֹרִין בּוֹ - חוֹזֵר וְקוֹרָא⁹.

(6) (ברכות כו). לפי שכתוב: "כי ה' אלוךך מתהלך בקרב
 מחניך... והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), ומקומות אלה
 שמוזהמים הם, אין אתה קורא בהם "מחניך קדוש".
 (7) (ברכות יח). משום שנאמר: "לועג לרש חרף עושהו"
 (משלי יז, ה), והקורא בבית הקברות כאילו לועג למתים,
 שאינם יכולים לקרוא. (8) (שם). (9) כיוון שעבר על
 דברי חכמים קנסוהו לחזור ולקרוא, ואפילו היה שוגג, כדי

29) זה מוסב על צואת כלבים וחזירים, שנוהגים לתת אותה בעורות בשעת עיבודם ואז ריחה רע; אבל צואת אדם שריחה רע בכל אופן אפילו בלא עורות - אסור לקרות שמע כנגדה. (30) כגון: צואה אדומה של תרנגולין (כסף משנה). (31) (ברכות דף כה עמוד א; ירושלמי שם פרק ג, הלכה ה). (32) שאין ריחם רע, ולא מצינו להם איסור בשום מקום. והראב"ד משיג: שבירושלמי הנ"ל נאמר: "מי רגליים של חמור שבא מן הדרך אסור לקרוא כנגדן". ברם, נראה שנוסח הירושלמי של רבינו היה "מגללי חמור". ואמנם כן היא הגירסה בירושלמי שלפנינו. אגב, בירושלמי (שם) הוסיפו: "מרחיקים מצואת התרנגולים, ובלבד באדומים", והתוספות בברכות (דף כה עמוד א) נסתפקו בפירוש המלה "אדומים", ומעניין פירושם של בעל "ספר החרדים": אדומים - מארץ אדום, לפי שבארץ אדום היו השעורים רעות מאוד, כמבואר בכתובות (דף סד עמוד ב), והיו מאכלים התרנגולים שעורים וצואתם מסרחת, וכן בב"ח (אורח חיים סימן ע"ט). (33) שם כולל לחמשת מיני תבואה, והם: חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (34) בתוך שיעור הזמן. (35) (סוכה דף מב עמוד ב), והטעם - שאין ריחם רע.

- ז. הִיִּתָּה צוֹאָה יִבְשָׁה בְּחָרָשׁ, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֻגְדָּה³⁶.
וְאִם הִיִּתָּה יִבְשָׁה יוֹתֵר מִחָרָשׁ, עַד שָׁאֵם זֶרְקָה
תִּתְפַּרֵּץ³⁷ - הִרִי הִיא כְּעֶפֶר, וּמִתֵּר לִקְרוֹת כְּנֻגְדָּה³⁸.
מִי־רִגְלִים שֶׁנִּבְלָעוּ בְּקֻרְקָע: אִם הָיוּ מְרִטִיבִין הֵיד³⁹
- אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֻגְדָּן; וְאִם לֹא - מִתֵּר⁴⁰.

36) אף על פי שנתייבשה כבר כחרס עדיין שם צואה עליה (ברכות דף כה עמוד א). (37) תישבר לשברים רבים. אבל אם אינה נפרכת בזריקה, אף על פי שנפרכת בגלילה (על ידי הרגל), אינה נידונית כעפר, וזהו שכתב רבינו: "עד שאם זרקה" וכו' - למעט נפרכת על ידי גלילה (כסף משנה). (38) ודווקא שאין לה ריח רע, שאם לא כן, הרי היא כ"ריח שיש לו עיקר" ואסור לקרוא על ידו, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב). (39) ואף על פי שאין בהרטבה זו "טופח על מנת להטפוח" (ללחלח), כלומר: שיד זו הנרטבת אין בה כדי להרטיב גם אחרים - אסור לקרוא כנגדם (ברכות דף כה עמוד א). (40) אף על פי שרישומם ניכר בקרקע (שם).

- ח. בְּמָה יִרְחִיק אָדָם מִצוֹאָה וּמִמִּי־רִגְלִים וְאַחֲרֵי־כֵן
יִקְרָא? אֲרַבַּע אַמּוֹת⁴¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמָּן
שֶׁהֵם מְלֹאֲחֻרָיו אוֹ מְצַדִּיו; אֲבָל אִם הָיוּ כְּנֻגְדָּ פָנָיו
- מִרְחִיק מֵהֶן עַד שְׁלֹא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאַחֲרֵי־כֵן
יִקְרָא⁴².

(41) (שם כב:). (42) (שם כו.). וראוי להעיר, שמה שמתיר רבינו בהרחקת ארבע אמות בזמן שהם "מצדידיו", אינו אלא כשאי אפשר לו לסלקם לאחריו על ידי הליכה לפניו, כגון שנהר שוטף לפניו, אבל כשאפשר - הרי הם כ"לפניו" וצריך להרחיק מהם כמלוא עיניו (כסף משנה).

- ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? כְּשֶׁהָיָה עִמָּהֶן בְּבֵית
בְּמָקוֹם שָׁוֶה; אֲבָל אִם הָיָה שָׁם מָקוֹם גָּבֹה מֵהֶן

- וְנֶאֱמָן' וְכִי־צָא בָהֶן - מִתֵּר לְאֶמְרָן בְּבֵית־הַפֶּסֶא²².
אֲבָל הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִּים, וְהֵן הַשְּׁמוֹת שְׁאִינָן
נִמְחָקִין²³ - אָסוּר לְהִזְכִּיר בְּבֵית־הַפֶּסֶא²⁴ וּבְבֵית־
הַמֶּרְחָץ יִשְׁוֶן²⁵. וְאִם נִזְדַּמָּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן דְּבַר
הָאִסוּר²⁶ בְּבֵית־הַמֶּרְחָץ אוֹ בְּבֵית־הַפֶּסֶא - מִפְּרִישׁ²⁷,
וְאִפְלוּ בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ וּבְעֵינָיו קֹדֶשׁ²⁸.

(20) (שבת דף מ עמוד ב) ומידת חסידות היא להחמיר שלא לומר בבית הכסא אפילו דברים של חול בלשון הקודש, (ספר חסידים סימן תתקצ"ד, הובא ב"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה סעיף קט ב'). (21) השמות שמשבחים בהם את ה' על דרך הכינוי בלבד, ואינם שמותיו המיוחדים (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ה). (22) (שבת דף י עמוד ב). (23) שאסור למחקם, משום שנאמר: ואיברתם את שמם... לא תעשון כן לה'... (דברים פרק יב, ד) ושבעה שמות הם שאינם נמחקים: יהוה, או: אדני, אל, אלוה, אלוקים, אהיה, שדי, צבאות, (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ב). (24) (שבת דף י עמוד ב). ובעל כסף משנה תמה: שלא הזכיר רבינו שאסור לומר "שלום" לחבירו במקומות אלה, משום שנאמר (שופטים פרק ו, פסוק כד) "ויקרא לו ה' שלום", כמבואר במסכת שבת (שם)? ויש לומר: שרבינו סובר שאין הלכה כאותה הסוגיא שבמסכת שבת. שהרי נאמר בסוטה (דף י עמוד א): שכל שם הניתן להימחק אינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא "מעין" שמו; והואיל ולא מנו חכמינו ז"ל (שבועות דף לה עמוד א) את השם "שלום" בכלל אלה השמות שאינם נמחקים, - על כורחך אתה אומר ש"שלום" אינו אלא כינוי בלבד ומותר לאמרו בבית הכסא (לחם יהודה). אולם בתוספות (סוטה דף י עמוד א, דיבור המתחיל "אלא") כתבו: ש"שלום" אינו נמחק, ומסדר הברייתא בשבועות (דף לה עמוד א) תנא ושייר, לפיכך פסק ה"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה (סעיף קטן ג), שגם "שלום" אסור להזכיר בבית הכסא. (25) מוסב רק על בית המרחץ, אבל בית הכסא אפילו חדש אסור להזכיר בו שם שמים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (26) כגון שחבירו רוצה לעשות שם דבר איסור, והוא רוצה להרחיקו מזה. (27) כמסופר במסכת (שבת דף מ עמוד ב): "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ (בשבת) וביקש להדיח הקרקע. אמר לו: אין מדיחין" (שם) ושווה הגומות שברצפה ויתחייב משום חורש) - הרי שאף בבית המרחץ לא נמנע רבי מאיר מלהורות לתלמידו דין בענייני שבת, כדי להפרישו מאיסור. (28) כרבי מאיר שהורה לתלמידו עניין (דין) קודש ובלשון הקודש.

- ו. צוֹאֵת הָאָדָם וְצוֹאֵת כְּלָבִים וְחִזְרִין בְּזִמָּן שִׁישׁ
בְּתוֹכָן עוֹרוֹת²⁹, וְכָל צוֹאָה שֶׁרִיחָה רַע בְּגוֹן אֱלָף³⁰ -
אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע כְּנֻגְדָּן³¹; וְכֵן כְּנֻגְדָּ מִי־
רִגְלִים שֶׁל אָדָם. אֲבָל מִי־רִגְלִים שֶׁל בְּהֵמָה, קוֹרִין
כְּנֻגְדָּן³². קֵטָן שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְאַכֵּל פִּזִּית דָּגָן³³ בְּכֻדָּ³⁴
שִׁיאֵכֵל הַגְּדוֹל כְּשֶׁלֶּשֶׁה בִּיצֵי דָגָן - אֵין מִרְחִיקִין, לֹא
מִצוֹאָתוֹ וְלֹא מִמִּי רִגְלָיו³⁵.

מגולה, ואסור לקרוא בצידה (ירושלמי ברכות פרק ג, הלכה ה). (56) התפשטות, מלשון: והינם נטושים על פני כל הארץ (שמואל-א פרק ל, פסוק ט"ז). ועניינה: שאין שם עיקר צואה, אלא הגוף מטושטש ומלוכלך ממראה הצואה. (57) (ברכות כה). ורמז לזה "כל הנשמה תהלל יה" (תהילים קנ, ו) הפה והחוטם (אברים הנושמים) בכלל ההילול, ולא שאר האיברים (מלשון רש"י שם). (58) בפי הטבעת. (59) (יומא ל). רב האי גאון ומפרשים אחרים, הובאו בפירושו "רבינו יונה" לברכות (פרק ג). (61) שאף על פי שמצד הדין אין לאסור הקריאה, בשעה שידי מטונפות, הואיל ואין להם ריח רע - בכל זאת מגונה הוא לקרוא קריאת שמע בידיים מטונפות. וחכמינו ז"ל (ברכות כה) סמכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהילים לה, ו), כלומר: גם האברים שאינם נושמים כמו הפה והחוטם, צריכים להיות טהורים ונקיים בשעת קריאתנו אל ה'.

23 יב. ריח רע שיש לו עקר⁶² - מרחיק ארבע אמות⁶³
24 וקורא, אם פסק הריח: ואם לא פסק הריח - מרחיק
25 עד מקום שפסק הריח. ושאין לו עקר, כגון מי
26 שצא ממנו ריח מלמטה - מרחיק עד מקום
27 שתכלה הריח⁶⁴ וקורא⁶⁵. גרף של רעי ועביט של
28 מימי-רגלים⁶⁶, אסור לקרות קריאת-שמע כנגדן,
29 ואף-על-פי שאין בהם כלום ואין להם ריח רע,
30 מפני שהם כבית-הכסא⁶⁷.

(62) שצואה מונחת שם ומעלה ריח רע. (63) כשהיא מכוסה; שאלו הייתה מגולה ומונחת לפניו, היה צריך להרחיק ממנה כמלוא עינו, כמבואר לעיל (הלכה ח). (64) אבל אינו צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (ברכות כד). והראב"ד משיג וסובר שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, כדעת רב חסדא בגמרא (שם), וכן נפסקה ההלכה בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ע"ט, סעיף א). (65) (ברכות, שם). (66) שניהם כלי חרס הם, אלא רעי קרוי: גרף, ושל מי רגליים קרוי: עביט, מלשון רש"י (ברכות כה). (67) הואיל ומיוחדים לכך, ואפילו יתן לתוכם רביעית מים אינה מועילה, כדין כל בית כיסא. ואם הם של זכוכית או של מתכת ורחוצים יפה ואין בהם ריח רע - מותר לקרות קריאת שמע בצידם (שולחן ערוך אורח חיים פרק ז, סעיף א).

31 יג. צואה עוברת, כגון שהיתה שטה על-פני המים⁶⁸
32 - אסור לקרות כנגדה⁶⁹. ופי חזיר - כצואה עוברת
33 דמי⁷⁰, ואסור לקרות כנגדו עד שיעברו ממנו ארבע
34 אמות⁷¹.

(68) או שהעבירו לפניו גרף של רעי וכיוצא בה. (69) עד שיעבירוהו לאחוריו ארבע אמות, כמבואר לעיל (הלכה ח). (70) דומה. (71) מפני שפיו מלוכלך תמיד בצואה (ברכות כה). ושם בגמרא הוסיפו: "אפילו עולה מן הנהר", כלומר: אף על פי שרק עכשיו התרחץ בנהר - אסור לקרוא כנגדו, מכיוון שפיו מלוכלך תמיד, יש לו דין של "גרף של רעי", הנידון כבית הכיסא, כמבואר לעיל (הלכה י"ב).

יד. היה קורא והגיע למקום השנפת⁷² - לא יניח⁷³

1 עשרה טפחים או נמוך מהם עשרה טפחים - יושב
2 בצד המקום וקורא⁴⁴, שהרי נפסק ביניהם. והוא⁴⁵,
3 שלא יגיע לו ריח רע⁴⁶. וכן אם פפה כלי על הצואה
4 או על מימי-רגלים - אף-על-פי שהן עמו בפיה,
5 הרי אלו כקבורין⁴⁷, ומתיר לקרות כנגדן⁴⁸.

(43) שצריך להתרחק מהם. (44) ואפילו כשהם בבית אחד עימו, הרי הם כברשות אחרת (ברכות כה). (45) ובלבד. (46) ולפי זה כשהוא מתפלל בביתו ומריח ריח רע ממקום אחר, צריך הוא להפסיק בתפלתו ולשהות עד שיעבור הריח (כסף-משנה). (47) מכיוון שהם מכוסים, ככתוב: "וחפרת בה... וכיסית את צאתך" דברים כג, יד). (48) (ברכות כה:).

6 י. היה בינו ובין הצואה מחצה של זכוכית -
7 אף-על-פי שהוא רואה אותה מאחרי הזכוכית, מתיר
8 לקרות כנגדה⁴⁹. נתן רביעית מים לתוך מי-רגלים
9 של פעם אחת⁵⁰ - מתיר לקרות עמהן בתוך ארבע
10 אמות⁵¹.

(49) שאין הדבר תלוי בראייה אלא בכיסוי, כלשון הכתוב: "וכיסית את צאתך" - והרי מחצית הזכוכית מכסה עליה (ברכות שם). (50) ולשתי פעמים שתי רביעיות וכן לעולם. (51) ואפילו קדמו המים למי הרגליים, אין הם מבטלים אותם בפחות מרביעית. ואין אומרים: "ראשון, ראשון בטל", כלומר: כל טיפה הנופלת למים, מתבטלת תיכף בנפילתה - אלא תמיד צריך שיהיה שיעור רביעית במים (שם). רביעית - רביעית הלוג והיא: כשיעור ביצה וחצי (שבת עו: ברש"י). ובלשון רבינו: "מצבעים על מצבעים ברום מצבעים וחצי" (הלכות נשיאת כפיים פרק ט"ז הלכה ד, על פי דברי התלמוד פסחים קט). וכיצד משערים ביצה וחצי? - ממלא כלי במים ומערה את המים לכלי אחר, וייתן לכלי הראשון שלוש ביצים, ואחר כך יערה לתוכו את המים מהכלי השני, ומחצית המים ההם שנשארו בכלי השני - הוא שיעור של ביצה וחצי (על פי טור אורח-חיים סימן תנ"ו).

11 יא. היתה צואה בגמא - עומד בסנדלו על הגמא
12 וקורא⁵²; והוא⁵³ שלא יהיה סנדלו נוגע בה⁵⁴. היתה
13 כנגדו צואה מעוטה ביותר, כמו טפה - רוקק עליה
14 רק עבה עד שתתפסה וקורא⁵⁵. היתה נטושת צואה
15 על פשוט⁵⁶, או ידיו מטונפות מבית-הכסא, ולא היה
16 להן ריח רע כלל מפני קטנן או יבשותן - מתיר
17 לקרות, לפי שאין להן ריח⁵⁷ רע. אבל אם היתה
18 במקומה⁵⁸, אף-על-פי שאינה נראית כשהוא עומד
19 - הואיל ונראית כשהוא יושב, אסור לקרות עד
20 שיקנח יפה יפה, מפני שהצואה לחה היא ויש לה
21 ריח⁵⁹ רע. וכמה גאונים⁶⁰ הורו, שאסור לו לקרות
22 אם היו ידיו מטונפות; וכך ראוי לעשות⁶¹.

(52) שהרי היא מכוסה על ידי סנדלו. (53) ובלבד. (54) שסנדלו נידון כמלבושו (שם). (55) ודווקא לאלתר כשהרוק בעביו, אבל לאחר שהרוק נבלע בצואה - הרי היא

הפראים השוכנים בנקיקי הסלעים והולכים ערומים כחיותו שדה" (תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ד). (82) ממקום שדרכו להיות מכוסה. (83) (ברכות כה.), והעירו ב"הגהות מיימוניות" שדווקא באשתו צריך טפה, אבל באשה אחרת פחות מטפה נקרא ערוה ואסור לקרות כנגדה.

יז. וכשם שהוא אסור פנגד ערות אחרים, כך הוא אסור לקרות פנגד ערותו⁸⁴; ולא יקרא כשהוא ערוה, עד שיכסה ערותו. היתה חגורה של פגד או עור או שק על מתניו⁸⁵, אף-על-פי ששאר גופו ערוה - מותר לו לקרות קריאת-שמע⁸⁶; והוא שלא יהיה עקבו⁸⁷ נוגע בערותו. היה ישן בטליתו והיה ערוה - חוצץ בטליתו מתחת לבו⁸⁸ וקורא. אבל לא יחץ צוארו ויקרא, מפני שלבו רואה את הערוה, ונמצא כמי שקורא בלא חגורה.

(84) (ברכות כה:). (85) והוא מכוסה ממתניו ולמטה. (86) (שם כד:). (87) כשהוא יושב ורגליו מקופלות תחתיו. והוא הדין לשאר איבריו שלא יגעו בבשרו בעת קריאתו, אלא "עקבו" משמיענו לרבותא: שאם אינו נוגע בערוותו אף על פי שהוא מכונן נגד ערוותו ורואה אותה, מותר לקרוא נגדו (רבינו יונה לברכות). (88) (שם כד:). שאם לא יפסיק בטליתו מתחת ליבו הרי ליבו רואה את הערוה ואסור. ומה שחילקו חז"ל בין "ליבו רואה" לשאר אברים, אפשר משום שמצינו בלב לשון "ראייה", ככתוב (קהלת א, טו): "וליבי ראה הרבה חכמה" (תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ה).

יח. שנים שהיו שנים בטלית אחת - כל אחד מהן אסור לקרות, אף-על-פי שיכסה מתחת⁸⁹ לבו; עד שתהא טלית מפסקת ביניהן, עד שלא יגע בשר זה בבשר זה מתניו ולמטה⁹⁰. ואם היה ישן עם אשתו או בניו ובנותיו הקטנים⁹¹ - הרי גופן כגופו, ואינו מרגיש מהן. לפיכך אף-על-פי שפשוו נוגע בהם, מחזיר פניו⁹² וחוצץ מתחת לבו⁹³ וקורא⁹⁴.

(89) ולא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (90) שאם לא כן הרי בשר זה נוגע בזה ויבואו לידי הרהור עבירה (ברכות כד:). (91) שהוא רגיל בהם ולא יביאוהו לידי הרהור. (92) אבל אם לא יחזיר פניו אי אפשר שלא יבוא להרהר בה. (93) שלא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (94) (שם).

יט. עד אימתי הם קטנים לענן זה? עד שיהא הזכר בן שתים-עשרה שנה ויום אחד, והנקבה בת אחת-עשרה שנה⁹⁵ ויום אחד; והוא שיהא תבניתם כתבנית גדולים, שדים נכנו ושערף צמת⁹⁶; ואחר-כך לא יקרא עד שתפסיק טלית ביניהן. אבל אם עדין לא היו שדים נכנו ושערף צמת - קורא עמהן בקרוב בשר ואינו צריך הפסק, עד שיהיה הזכר בן שלש-עשרה שנה ויום אחד, והנקבה בת שתים-עשרה שנה ויום אחד.

ידו על פיו⁷³ ויקרא⁷⁴, אלא יפסיק עד שיעבר מאותו מקום. וכן הקורא שיעתה ממנו רוח מלמטה - יפסיק עד שתכלה באשה⁷⁵, וחוזר לקריאתו; וכן בדברי-תורה. יעתה רוח מחברו - אף-על-פי שפסיק לקריאת-שמע, אינו פוסק לדברי-תורה⁷⁶.

(72) מקום צואה או מי רגליים. (73) שיקרא בלחש, שלא יהא ניכר כלל שמרחש בשפתיו (פרישה, לטור אורח חיים סימן פ"ה). (74) (ברכות כד כד) ריח הרע, מלשון הכתוב (יואל ב, כ) "ועלה באשו ותעל צחנתו". (76) (ברכות כה.), והטעם - כי בדברי תורה אי אפשר לו לעזוב את בית המדרש וללמוד בחוץ; אבל בקריאת שמע - יצא לחוץ ויקרא (מפירוש רש"י שם).

טו. היה קורא קריאת-שמע בפית, ונסתפק לו אם יש שם צואה או מי-ירגלים או אין שם - הרי זה מותר לקרות⁷⁷. היה קורא באשפה, ונסתפק לו אם יש שם צואה או אין שם - לא יקרא עד שיכדק, שחזקת האשפה שהיא מקום הטנפת. אבל ספק מי-ירגלים - אפילו באשפה, מותר לקרות⁷⁸.

(77) כי סתם בית הוא בחזקת נקי. (78) (ברכות, שם), והטעם - כי לא אסרה תורה לקרות בצד מי רגליים אלא כנגד עמוד הקילוח בלבד (זאת אומרת: בשעת זרימת השתן). ככתוב: (דברים כג, יג) "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", כלומר: לא נאמר בהם כיסוי, אלא יציאה לחוץ כדי שלא יקראו אחרים כנגד עמוד הקילוח. ברם החכמים גזרו שלא לקרות בצידם גם אחרי נפילתם לארץ, אבל לא גזרו אלא על וודאם ולא על ספיקם; אבל בצואה שנאמר בה: "וכסית את צאתך" (שם, יד) יש להחמיר אפילו בספיקא.

טז. כשם שאסור לקרות פנגד צואה ומי-ירגלים עד שירחיק, כך אסור לקרות פנגד הערוה⁷⁹ עד שיחזיר פניו. אפילו בותי⁸¹ או קטן, לא יקרא פנגד ערותו, אפילו מחצה של זכוית מפסקת - הואיל והוא רואה אותה, אסור לקרות עד שיחזיר פניו. וכל גוף האשה ערוה. לפיכך לא יסתפל בגוף האשה כשהוא קורא, ואפילו אשתו. ואם היה מגלה טפח⁸² מגופה, לא יקרא פנגדה⁸³.

(79) משום שנאמר (דברים כג, טו): "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריו". (80) אבל אינו צריך להרחיק ד' אמות כמו בצואה, כי לא הקפידה התורה אל על הראייה בלבד, ולפי זה אם עצם את עיניו, או בלילה, או סומא שאינו רואה את הערוה - מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, מה שאין כן בצואה, אפילו כשאינו רואה אותה, כגון שעצם את עיניו וכדומה - אסור לקרות כנגדה. שכל זמן שהמקום מלוכלך אין אתה קורא בו "והיה מחניך קדוש" (שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ט סעיף א; סימן ע"ו סעיף ו). (81) (ברכות כה:). שהייתי יכול לומר: הואיל "ובשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג, כ), דינם כשאר בעלי חיים - קא משמע לן שאסור. "ומכוון זה אל העמים

ג. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל¹³ עליו - 14
פטור מקריאת-שמע עד שיקברנו, מפני שאין דעתו 15
פנויה לקרות¹⁴. ואם היה משמר את המת - 16
אף-על-פי שאינו מתו, פטור מקריאת-שמע¹⁵. ואם 17
היו השומרים שנים - האחד משמר, והשני נשמט¹⁶ 18
למקום אחר¹⁷ וקורא, וחוזר ומשמר, ונשמט האחר 19
וקורא¹⁸. וכן החופר קבר למת, פטור מקריאת- 20
שמע¹⁹. 21

13 כגון אחד מששת קרוביו המנויים בפרשת אמור (ויקרא 13
כא, ב"ד). 14 כלומר: אפילו כשיש מי שישתדל בכל
צרכי המת, פטור האבל מקריאת-שמע, כי אין דעתו
מיושבת עליו מפני אבלו (ירושלמי ברכות פרק ג, ה"א).
וסמכו חכמינו ז"ל על הפסוק למען תזכור את יום צאתך
מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז, ג) - "ימים שאתה
עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים"
(שם. 15) משום שהעוסק במצוה, פטור ממצוה אחרת.
(16) מסתלק. (17) שאסור לקרוא בתוך ארבע אמות של מת
- משום "לועג לרש", הואיל והמת אינו בכלל מצוות,
והכתוב אומר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה).
(18) ברכות יח, ע"א. (19) שם יד, ע"ב.

ד. אין מוציאים את המת לקברו סמוך לזמן 22
קריאת-שמע²⁰, אלא אם-כן היה אדם גדול²¹. ואם 23
התחילו והוציאו והגיע זמן הקריאה, והן מלוין את 24
המת - כל שיש למטה צרף בזה, כגון נושאי המטה 25
וחלופיהן וחלופי חלופיהן²², בין שהיו לפני 26
המטה, בין שהיו לאחר המטה - פטורין. ושאר 27
המלוין, שאין למטה צרף בהן²³ - חייבין²⁴. 28

20 שלא יתבטלו מקריאת-שמע בזמנה. 21 שם יט, ע"א.
הואיל ואדם חשוב הוא אין כבודו שיתעסקו בשום דבר
ואפילו בקריאת-שמע, עד שיקברוהו בכבוד ('בית יוסף'
'טור' אר"ח סימן ע"ז). וכדאי להעיר שב'שולחן ערוך' לא
הביאו חילוק זה להלכה; וכן ה'טור' לא כתב לחלק בין
אדם פשוט לאדם חשוב, והטעם - מפני שאין בדרותינו
אדם חשוב כזה, שיהא ראוי שלא יקראו קריאת-שמע בגללו
עד שיקברוהו ('בית יוסף', שם). 22 רגילים היו להתחלף
בנשיאת מיטת המת, שהכל חפצים לזכות בה. 23 אלא
מלווים את המת משום כבודו בלבד. 24 ברכות יז, ע"ב.

ה. היו עוסקין בהספד²⁵ והגיע זמן קריאת-שמע, 29
בזמן שהמת מנח לפניהן - נשמטים אחד אחד²⁶ 30
וקוראים, וחוזרין להספד. אין המת מוטל לפניהם²⁷ 31
- כל העם קורין קריאת-שמע, והאבל יושב 32
ודומם²⁸, לפי שאינו חייב לקרות עד שיקבר את 33
מתו. 34

25 שהעם שומע דברי הספד מפי החזנים המספידים ('טור'
'אר"ח סימן ע"ב). 26 אבל לא כולם בבת אחת, משום
כבוד המת. 27 כגון שהמת בבית אחר והם מספידים
אותו כאן, או שהיה המת נתון (באותו החדר) לצד אחר

95) שער אז לא באו לכלל ביאה ואין אדם מתאוה להם.
(שם. 96) מלשון הכתוב (יחזקאל טז, ז), והוא השער
הגדל במקום הערוה והוא מהווה סימן נעורות לבת, וסימן
גדלות לבן ומפורש בניה (פרק ו, משנה א), וכן מבוארים
פרטי סימני הנעורות ב"משנה תורה" (הלכות אישות פרק
ב). 97) כי מגיל זה ואילך נקראים הם בנידון דידן:
גדולים (ברכות כד); ואפילו כשאינם מפותחים בגופם ולא
הביאו "סימני נעורות".

פרק רביעי

1) מי הם הפטורים מקריאת שמע; אם הטמאים חייבים
לקרות קריאת שמע וברכותיה, תקנת עזרא ובית דינו
שבתלה.

א. נשים ועבדים² וקטנים³ פטורים מקריאת-שמע⁴. 1
ומלמדין את הקטנים לקרותה בעונתה, ומברכין 2
לפניה ולאחריה, כדי לחנכן⁵ במצות. מי שהיה לבו 3
טורד ונחפז לדבר מצוה - פטור מכל המצוות⁶ 4
ומקריאת-שמע⁷. לפיכך חתן שנשא בתולה, פטור 5
מקריאת-שמע עד שיבא עליה, לפי שאין דעתו 6
פנויה, שמה לא ימצא לה בתולים⁸. ואם שהה עד 7
מוצאי שבת ולא בעל - חייב לקרות ממוצאי-שבת 8
ואילך, שהרי נתקרה דעתו ולבו גם כה⁹ אף-על- 9
פי שלא בעל¹⁰. 10

2) כנענים, שנמכרו לישראל, ומחוייבים בכל המצוות
שהנשים חייבות בהן. 3) הפחותים מ"ג שנה. ואע"פ
שכבר הגיעו לחינוך במצוות, והאב מצווה ללמדם "לקרותה
בעונתה" כבסמוך. 4) ברכות כ., והטעם שנשים ועבדים
פטורים מקריאת-שמע - מפני שמצוות קריאת-שמע נוהגת
רק בשעות ידועות מן היום, וכל מצוות-עשה "שהזמן
גרמא", נשים ועבדים פטורים ממנה (הלכות עבודה-זרה
פרק י"ב, הלכה ג). ובירושלמי ברכות (פ"ג, ה"ג) אמרו:
"עבדים מניין? שנאמר: "שמע ישראל... ה' אחד" - את
שארין לו אדון אלא הקב"ה, יצא העבד שיש לו אדון אחר".
5) אף-על-פי שמן התורה אין הקטנים בכלל המצוות, אבל
מדברי סופרים הוא לחנכם במצוות - ולפיכך חייב האב
ללמד את בנו הקטן לקרותה בזמנה, כדי לחנכו במצוות,
וכן אמר שלמה (משלי כב, ו): "חנך לנער על פי דרכו, גם
כי זיקין לא יסור ממנה". 6) שכן הלכה היא: "העוסק
במצוות פטור מן המצוה" (סוכה כה.). 7) אף-על-פי
שחשובה מאד, שיש בה קבלת עול מלכות שמים. 8) והרי
הוא כטורד לדבר מצוה. 9) שהוא כבר היום החמישי
לנשואיו, שהרי זמן נשואיהם היה ביום רביעי, כדברי
המשנה (כתובות פ"א, משנה א) "בתולה נישאת ליום
הרביעי". 10) מתוך שנתרגל בה, שוב אין עליו טרדת
הנישואין. 11) ברכות טז, ע"א.

ב. אבל הנושא את הבעולה, אף-על-פי שעוסק 11
במצוה - חייב לקרות, והאיל ואין לו דבר שמקבל 12
דעתו¹². וכן כל פיוצא בזה. 13

12) שהרי אינו מחשב על עסק בתולים.

(מלשון רש"י ברכות יט.). (28) ובגמרא (ברכות יט.) אמרו, שהאבל מצדיק עליו את הדין, ואומר: "צדיק אתה ה' על כל הבא עלי; יהי רצון מלפניך שתגדור את פרצותי ואת פרצות כל עמך ישראל ברחמים". וכן הוא ברי"ף וברא"ש.

1 ו. קָבְרוּ אֶת הַמֵּת, וְחִזְרוּ הָאֲבֵלִים לְקַבֵּל תְּנֻחָמִין,
2 וְכָל הָעָם הוֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם מִמָּקוֹם הַקָּבֵר לְמָקוֹם
3 שְׁעוֹמְדִים בּוֹ הָאֲבֵלִים לַעֲשׂוֹת שְׂוָרָה²⁹ לְקַבֵּל
4 תְּנֻחָמִים: אִם יוֹכְלִים הָעָם לְהִתְחִיל וּלְגַמֵּר אֶפְלוֹ
5 פְּסוּק אַחֲדָה³⁰ קָדָם שְׂיַגִּיעוּ לְשׂוּרָה - יִתְחִילוּ; וְאִם
6 לֹא - לֹא יִתְחִילוּ; אֲלֹא יִנְחֲמוּ אֶת הָאֲבֵלִים³¹, וְאַחֵר
7 שְׂיַפְטֵרוּ מִהֵן יִתְחִילוּ לִקְרֹת³². בְּגִי-אֲדָם הָעוֹמְדִים
8 בְּשׂוּרָה³³ - הַפְּנִימִיִּים, שֶׁהֵן רוֹאִין פְּנֵי הָאֲבֵלִים,
9 פְּטוּרִין מִקְרִיאַת-שְׁמַע; וְהַחִיצוֹנִים, הוֹאִיל וְאִינֶן
10 רוֹאִין אֶת הָאֲבֵלִים - חִיבִין בְּקִרְיַת-שְׁמַע בְּמָקוֹמָן³⁴.

(29) שהעם עומד בשורה מכאן ומכאן, והאבל עובר ביניהם ומנחמים אותו. (30) הוא הפסוק הראשון של קריאת שמע, שיש בו עיקר קבלת עול מלכות שמים. (31) (ברכות יז:) שתנחומי אבליים, מצוה מן התורה היא. ובכלל גמילות חסדים היא, שגומל חסד לחיים ולמתים כאחד. וגמילות חסדים מן התורה היא, כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא ל:): והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (שמות יח, כ) "את הדרך" - זו גמילות חסדים, וכן מצוה בהקדוש-ברוך-הוא שניחם אבליים, שנאמר (בראשית כה, יא): "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו" (ראה סוטה יד.). ולפיכך פטורים המנחמים מקריאת-שמע, שכבר אמרנו: העוסק במצוה פטור מן המצוה (רבינו יונה). (32) מדברי רבינו משמע שאין הדברים אמורים אלא כשיש עוד שהות לקרוא, אבל אם אין עוד שהות לקרוא - יתחילו בכל אופן, כיון שעדיין לא התחילו במצוות תנחומין (כסף-משנה, וראה מגן-אברהם או"ח סי' ע"ז סק"ד). (33) ונוסח אחר: בשורות. (34) ברכות יז, ע"ב. והראב"ד חולק, וסובר שאין הפירוש "פנימיים" כמשמעות דברי רבינו, אלא כל שהם קרובי האבל הצריכים לראותו, הם הנקראים: "פנימיים", ואפילו כשהם עומדים בשורה החיצונה; וכל שאינם ממשפחת האבל ואינם צריכים לראותו, נקראים: "חיצוניים", ואפילו הם עומדים בשורה הפנימית קרוב לאבל.

11 ז. כָּל מִי שֶׁהוּא פְּטוּר מִלְּקְרֹת קְרִיאַת-שְׁמַע, אִם
12 רָצָה לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ לִקְרֹת - קָוָא; וְהוּא,
13 שֶׁתִּהְיֶה דַעְתּוֹ פְּנוּיָה עָלָיו³⁵. אֲבָל אִם הָיָה זֶה הַפְּטוּר
14 מִלְּקְרֹת מִבְּהִלָּה³⁶ - אֵינוֹ רָשָׁא לִקְרֹת עַד שֶׁתִּתְּיֵשֶׁב
15 דַּעְתּוֹ עָלָיו³⁷.

(35) כמו שמצינו ברבן גמליאל "שקרא בלילה הראשון שנשא" (אשה), ואמר לתלמידיו - שהעירו לו על כך - "איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת" (ברכות פ"ב, מ"ה). (36) נרעש, בלתי מיושב. (37) כדי שיוכל לקרוא ק"ש בכוונה. והראב"ד שואל: ומה בכך

16 ח. כָּל הַטָּמְאִין חִיבִין בְּקִרְיַת-שְׁמַע, וּמִבְּרִינִין
17 לְפָנֶיהָ וְלֹא-אַחֲרֶיהָ וְהֵן בְּטָמְאָתָן³⁸, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵפְשָׁר
18 לָהֶן לַעֲלוֹת מִטָּמְאָתָן³⁹ בּוֹ בְּיוֹם, כְּגוֹן הַנוֹגְעִין בְּשֶׁרֶץ
19 אוֹ בְּנֶזֶק וְנֶזֶק וּמִשְׁפָּכָה⁴⁰ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן⁴¹. וְעוֹרָא
20 וּבִית-דִּינֵנוּ תְּקַנּוּ⁴², שֶׁלֹּא יִקְרָא בְּדִבְרֵי-תוֹרָה בַּעַל-
21 קִרְיָ⁴³ לְבָדוֹ, וְהוֹצִיאָהוּ מִפְּלִל שְׁאֵר הַטָּמְאִין⁴⁴ עַד
22 שְׂיִטְבֵּל⁴⁵. וְלֹא פָּשְׁטָה תְּקַנָּה זֹאת בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא
23 הָיָה כֵחַ בְּרַב הַצְּבֹר לַעֲמֹד בָּהּ, לְפִיכֵךְ בְּטִלָּה⁴⁶.
24 וּכְבֵּר נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִקְרֹת בְּתוֹרָה לִקְרֹת קְרִיאַת-
25 שְׁמַע⁴⁷ וְהֵן בַּעֲלֵי קִרְיָיִם⁴⁸, לְפִי שְׁאִין דְּבִרֵי-תוֹרָה
26 מִקְבְּלִין טָמְאָה⁴⁹, אֲלֹא עוֹמְדִין בְּטַהֲרָתָן לְעוֹלָם,
27 שְׁנֵאמַר: 'הָלוֹא כֹה דְּבָרִי פֶּאֶשׁ נֶאֱמַר יי' - מָה אֵשׁ
28 אֵינָה מִקְבֵּלַת טָמְאָה, אֶף דְּבִרֵי-תוֹרָה אֵינָם מִקְבְּלִין
29 טָמְאָה⁵⁰.

(38) אף-על-פי שעדיין טומאתם עליהם. (39) על-ידי טבילה במקוה מים. (40) כנוסח בעל "מעשה רוקח" ועוד. ונוסח אחר: "ומשכבה". (41) כגון הנוגע בזה או בטמא מת, שמיד אחרי טבילתם נטהרים - בכל זאת מותרים לקרוא בדברי תורה בעוד טומאתם עליהם, שהרי אפילו זבים ומצורעים עצמם קיבלו את התורה בהר סיני (ברכות כב.). (42) בבא-קמא פב, ע"ב. (43) בעל מקרה לילה, כלשון הכתוב (דברים כג, יא. וראה ויקרא טו, טז). (44) המותרים לקרוא. (45) כי בעל קרי אין טומאתו באה לו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, לפיכך גזרו עליו (ברכות כב. וברש"י שם). וחכמינו ז"ל מצאו סמך לתקנה זו. נאמר בדברי תורה: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמך לו נאמר: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים יד, ט"ז) מה להלן בעלי קריין אסורין (שהרי קודם מתן תורה נצטוו לפרוש מנשותיהם, ראה שמות יט, טו), אף כאן בעלי קריין אסורים (ברכות כא:). (46) כלומר: בטלה מעצמה ולא שביטלוהו בית-דין, שהרי "אין בית-דין יכול לבטל את דברי בית-דין חבירו אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדות פרק א, משנה ה), ואחרי בית-דינו של עזרא לא קם עוד בית-דין כמוהו, אלא מתוך שלא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה, לא כפה בית-דין את העם על קיום התקנה ובטלה מאליה. וכלל הוא: כל שלא פשט האיסור ברוב הציבור מחמת שאין בו כח לעמוד בו - הרי האיסור בטל מאליה, ואין צורך אפילו בבית-דין אחר שיבוא לבטלו (עבודה-זרה לו.). (וראה הלכות ממרים פ"א, ה"ו). (47) ואין זה סותר לדברי רבינו לעיל (פ"ג, ה"ד), שאסור

פָּרָק ראשון

- (1) אם מניין התפילות וזמנן מן התורה; אם מותר להוסיף במנין התפילות; אם מותר לציבור להתפלל תפילת נדבה.
- א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאָמַר: ⁴
 וְעַבְדְּתֶם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם². מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³ לְמִדּוֹ,⁵
 שְׁעַבְדוּהָ זֶה הִיא תְּפִלָּה, שְׁנֵאָמַר: וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל
 לְבַבְכֶם⁴ - אָמְרוּ חֲכָמִים⁵: אֵיזֶוּ הִיא עֲבֹדָה
 שְׁפִלָּב? זֶה תְּפִלָּה⁶. וְאֵין מִנֵּין הַתְּפִלּוֹת⁷ מִן הַתּוֹרָה;⁸
 וְאֵין מִשְׁנֵה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה⁸; וְאֵין לַתְּפִלָּה
 זְמַן קָבֹעַ⁹ מִן הַתּוֹרָה.¹⁰

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם . . וְנֵאָמַר: וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם"; אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵיזֶוּ הִיא עֲבֹדָה שְׁפִלָּב? זֶה תְּפִלָּה".
 על הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" הובאו בספרי שתי דרשות: הראשונה: "ולעבדו - זה תלמוד" והשניה: "ולעבדו - זו תפילה".

הסוברים שתפלה דרבנן פסקו כדרשה הראשונה "ולעבדו זה תלמוד" והשתמשו בפסוק היחיד בתורה היכול להתפרש לתפילה, ללמוד ממנו חוב תלמוד תורה ולכן חוב התפילה הוא מדרבנן.

אבל הרמב"ם הביא כאן הלימוד "ולעבדו זו תפילה" המתאים לשיטתו שתפלה דאורייתא וגם בספר במצוות הלך לשיטתו והביא הדרשה "ולעבדו זו תפלה". אלא שקשה מדוע בסיום דבריו שם הוסיף: "וכן אמרו ולעבדו זה תלמוד" ומדוע הביא דרשה זו והרי היא היפך שיטתו, שהרי לדרשה זו הרי תפילה דרבנן!

ויש לומר הביאור בזה, הרמב"ם אכן סובר כדרשה השניה בספרי "ולעבדו בכל לבבכם זו תפילה" ופוסק שתפילה דאורייתא, ומה שבסב"מ² הוסיף גם הדרשה הראשונה - "וכן אמרו ולעבדו זה תלמוד" הוא להביא ראיה שתפילה דאורייתא:

אילו הביא הדרשה "ולעבדו זו תפילה" ללא התוספת וכן אמרו "ולעבדו זה תלמוד" יכולים היינו לחשוב שעדין תפילה דרבנן, כי יתכן והדרשה "ולעבדו בכל לבבכם זו תפילה" היא רק אסמכתא שסמכו חכמים על הפסוק, וממילא תפילה דרבנן. לכן הוסיף וכתב "וכן אמרו ולעבדו זה תלמוד" להוכיח שכמו שהדרשה על תלמוד אינה מדברת באסמכתא של חכמים למצוה מדבריהם אלא בחיוב דאורייתא שהרי ת"ת דאורייתא לכ"ע, כך גם הדרשה השניה "ולעבדו בכל לבבכם זו תפילה" מדברת בחיוב דאורייתא ולא במצוה דרבנן שסמכוה על הפסוק. מטעם זה הקדים הדרשה השניה "זו תפילה" ואיחר הדרשה הראשונה "ולעבדו זה תלמוד" (היפך הסדר

לקרוא "שמע" וכן להרהר בדברי תורה במקומות המוטנפים - כי שם מדובר בדבר נמאס המונח לעינינו, או שאנו מרגישים בריחו הרע, ויש בזה משום בזיון שאומרים דברי תורה שם; אבל טומאת הטמאים האמורה כאן איננה דבר מורגש ומוחש, אלא דבר עיוני הוא: שאיש זה טמא הוא מצד גזירת התורה, ועל זה נאמר: "אין דברי תורה מקבלים טומאה" (כסף-משנה). (48) שלא טבלו מטומאת קרי. (49) ובנוגע לתפילה, ראה לקמן הלכות תפילה (פ"ד, הלכה ד"ו ובביאורנו שם). (50) ברכות כב, ואמרו שם: "מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם (לא ביטא את תלמודו בצחות, כי בעל קרי היה) למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר לו: בני! פתח פין ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלים טומאה".

סליק הלכות קריאת-שמע

הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים

- 1 יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל
 2 יוֹם בַּתְּפִלָּה. (ב) לְבָרֵךְ כְּהֻנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם.
 3 וּבְאֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"לַעֲבֹד אֶת ה' בַּתְּפִלָּה".

אבל במנין המצוות כתב "להתפלל" שהוא לשון דיבור כי במצוות המורכבות משני חלקים - מחשבה, ודיבור או מעשה, מונה את חלק הדיבור והמעשה שבה ולא את המחשבה, שהחוב הוא על הדיבור שבתפילה. ואף ש"תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה" ובלי הרגש של תחינה ובקשה אין משמעות לאמירת מילות התפילה, מכל מקום נחשבת מצות התפילה כמצוה שבדיבור.

ביסוד זה תתיישב גם השאלה הידועה מדוע לא מנה מצות התשובה במנין המצוות, כיון שגם בה ישנם שני חלקים האחד הוא הוידוי בדיבור, והאחר הוא הקבלה בלב, ומכיון שבמצוות כאלו מונה רק חלק הדיבור והמעשה שבהם לכן מנה רק הוידוי כמצוה ולא התשובה שעיקרה בלב ובמחשבה.

עד"ז מציינו במצות תלמוד תורה דק"ל בשו"ע דאינו מברך על הרהור משום דלאו כדבור דמי, שמעשה המצוה של ת"ת הוא הדיבור אע"פ שבתושבע"פ אם אינו מבין מה שאומר אין זה נחשב ללימוד כלל.

לקוטי שיחות חלק ג' עמוד 20 והערות 26-27.

(1) משורש פלל. וענינו - שפוט, כמו: ופללו אלהים (שמואל-א ב, כה): ונתן בפלילים (שמות כא, כב), והמתפלל מבקש מאת ה' פלילה ומשפט, כלומר: שישפטנו ברחמים, כדברי הנביא (ירמיה י, כד): יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובתחנה, ואחר-כך נותן שבת והודיה¹⁵ לה' על
הטובה שהשפיע לו, כל אחד לפי כחו¹⁶.

(10) הואיל ואין לתפילה זמן קבוע. (11) שהם פטורים מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא. (ראה הלכות ע"ז פ"ב, ה"א).
ובעבדים כנענים מדובר כאן שחייבים במצוות שנשים חייבות (חגיגה ד.). (12) כי מן התורה זמנה היא (ברכות פ"ג, מ"ג). (13) כלומר: מכיון שאין מטבע התפילות ומניין מן התורה, א"כ מה נתחייבנו להתפלל? וכמה נתחייבנו להתפלל? את זה הולך לבאר רבינו כאן ובהלכה הבאה, ומיישב: שיהא אדם מתחנן וכו' (כסף-משנה). (14) ברכות לב, ע"א: "דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש-ברוך-הוא ואחר-כך יתפלל (יבקש צרכיו), שכן מצינו במשה: ואתחנן אל ה'... אתה החילות להראות את עבדך... אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך... וכתוב אחריו: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים, ג כד-כה) - הרי הקדים משה שבחו של מקום קודם שהציע לפניו את בקשתו. (15) המקור לזה ב"ספרי" (פרשת ברכה) "ויאמר: ה' מסיני בא וזרח משעיר" - מגיד הכתוב, שכשפתח משה לא פתח בצרכם של ישראל תחילה עד שפתח בשבחו של מקום, שנאמר: ויאמר ה' מסיני בא וגו', ואח"כ פתח בצרכם של ישראל, שנאמר: ויהי בישורון מלך, וחזר וחתם בשבחו של מקום, שנאמר: אין כאל ישורון (דברים לג, כו). (פרי מגדים' בפתחתו לשו"ע אר"ח). וראה סמוכים לזה (ברכות לד.). (16) כח השגתו ויכלתו.

ג. אם היה רגיל¹⁷ - מרבה בתחנה ובקשה; ואם
היה ערל שפתיים¹⁸ - מדבר כפי יכולתו, ובכל עת
שירצה. וכן מנין התפלות - כל אחד כפי יכולתו:
יש מתפלל פעם אחת ביום, ויש מתפללין פעמים
הרבה. והפל יהיו מתפללין נכח המקדש¹⁹, בכל
מקום שיהיה²⁰. וכן היה הדבר תמיד²¹, ממשה רבנו
ועד עזרא²².

(17) שיש לו לשון לימודים לדבר צחות. (18) כלומר: שאינו רגיל לערוך תפילות ותשבחות. (19) שיעמוד בתפילה כשפניו מכוונים לאותה רוח שבת-המקדש עומד שם, כמו שדרשו ב"משנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי" על הפסוק: "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד" (דברים ו, יג): עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו, כלומר: התפלל נוכח המקדש (כסף-משנה). ובברכות (ל). אמרו: מניין שיכוין את לבו כנגד בית-המקדש? שנאמר (ד"ה ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה, (השווה ספר המצוות לרבינו מצוה ה). (20) חזר אל המתפלל: בין שיהיה בארץ בין שיהיה בחוץ לארץ. או שמוסב על המקדש: בין שיהיה במדבר, בין שיהיה בגלגל ובין שיהיה בירושלים - לעולם יתפללו נכחו (כסף-משנה). (21) שהיה כל אחד מתפלל כפי יכולתו. (22) שהיו מדברים בלשון הקודש ובקייאם בה.

ד. פיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע,
נתעברו בפרס ונין ושאר האמות²³, ונולדו להם

בספרי) כיון שלשיתנו "ולעבדו זו תפילה" היא הדרשה העיקרית וממנה למדנו שתפילה דאורייתא, והדרשה השניה - "ולעבדו זה תלמוד" היא רק לראיה שתפילה דאורייתא כנ"ל.

יון מלכות ספר אהבה סימן א.

(2) זו קריאת-שמע ותפילה (בבא-מציעא קז:). ואף-על-פי שלא נתפרש בפסוק זה שחייב תפילה הוא בכל יום - הדעת מחייבת זאת; שאם לא כן, נבוא לומר שהיא פעם אחת בכל ימי חייו - זהו דבר שלא תסבלהו הדעת (כסף-משנה). ואף-על-פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר: ולעמוד בבוקר להודות ולהלל לה' וכן לערב (דברי הימים-א כג, ל). ויש אומרים: הואיל ובסוף פסוק זה נאמר: "וברך את לחמך ואת מימך", והרי לחם ומים הם צרכים חיוניים שהאדם צריך להם בכל יום - לפיכך גם התפילה שאדם שואל בה צרכיו, היא בכל יום ('קריית ספר'). (3) כל דבר מתורה שבעל-פה שקבלוהו חז"ל איש מפי איש עד למשה רבינו, ויש לו אסמכתא בקרא - קוראו רבינו: "מפי השמועה" ("יד מלאכי"). (4) הואיל ומן הפסוק הקודם "ועבדתם" שבו נצטוונו על עבודת ה' לא נתפרש עבודה זו מה טיבה. לפיכך הוצרך רבינו להביא פסוק זה שעבודת ה' היא עבודה שבלב, וזו - תפילה. ומאחר שהפסוק הזה אינו מדבר בתורת מצוה ומחייב אלא דרך סיפור דברים: אם שמוע תשמעו... לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם - ונתתי מטר ארצכם, לכן משמש הפסוק "ועבדתם" המקור למצות תפילה (כסף-משנה). (5) תענית ב, ע"א. (6) המביעה רחשי לב האדם ושפך שיחו לפני קונו. - כאן סוף הלכה א (לפי דפוס מנטובה, שכ"ו). וה'חינוך' (מצוה תל"ג) אומר: "כבר הקדמתי לך שהברכות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם וטוב לבבם. ואדון הכל שבראם הדריכם במצוותיו שיזכו בהן, ופתח להם פתח אשר ישיגו בו כל משאלותיהם לטוב, והוא: שייבקשו ממנו ברוך-הוא, אשר בידו הסיפוק והיכולת למלא את כל חסרונם, כי הוא יענה לכל אשר יקראוהו באמת". (7) שבכל יום. אלא חז"ל קבעו מנינם, כמבואר בסמוך (הלכה ה). (8) אלא באיזה נוסח שיוזמן לו לאדם - יתפלל. משנה - נוסח, מלשון הכתוב: משנה התורה הזאת (דברים יז, יח) שתרגומו: פתשגן אורייתא הדא. ופירוש פתשגן - נוסח (כסף-משנה בשם ה"ר מנוח). וכן 'הערוך', ערך: פתשגן, ויש גורסים: "מטבע התפילה". (9) לומר: שעה זו זמן תפילה היא, וכשעברה השעה - עבר זמנה; אלא כל השעות כשרות לתפילה, לא כקריאת-שמע שזמנה קבוע "בשכבך ובקומך". אבל חכמינו ז"ל קבעו זמנה, כמו ששנינו (תוספתא ברכות פ"ג): "כשם שנתנה תורה קבע לקריאת-שמע, כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

ב. ולפיכך¹⁰ נשים ועבדים¹¹ חייבין בתפילה, לפי
שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא¹². אלא חייב
מצוה זו כף הוא¹³ - שיהא אדם מתחנן ומתפלל
בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש-ברוך-הוא,
ואחר-כך שואל צרכיו¹⁴, שהוא צריך להם, בבקשה

מתעפלין³⁸ והולכין כל הלילה, שנאמר: 'היא
העלה וגו'; פענן שנאמר: 'ערב³⁹ ובקר וצהרים
אשיחה ואהמה וישמע קולי'. ואין תפלת ערבית
חובה כתפלת שחרית ומנחה⁴⁰. ואף-על-פי-כן נהגו
כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל
ערבית, וקבלוה עליהם כתפלת חובה⁴¹.

(37) והיא הנקראת: תפילת ערבית. (38) נקטרים ונשרפים.
(39) הרי שגם בערב יש תפילה (וראה ברכות לא.).
(40) שם כז, ע"ב: "תפילת ערבית רשות". ויש להעיר
שלדעת ה'תוספות' (שם) אין הכוונה ב"רשות" שיכול
לבטלה מתי שירצה, אלא היא נחשבת "רשות" ביחס
למצוה אחרת שזמנה עובר, אז תידחה תפילת ערבית
מפניה, אבל בחינם אין לבטלה. (41) רי"ף פ"ד דברכות.
ומכל-מקום, אין הש"י חוזר על תפילת שמונה-עשרה בקול
רם, כמו שהוא חוזר בשאר התפילות - מפני שאין תפילת
ערבית חובה, ולפיכך אין לברך ברכות לבטלה; שהרי אין
כאן אדם שנתחייב בה, כדי להוציאו ידי חובתו. מדברי
רבינו (פ"א ה"ט).

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה, סמוך
לשקיעת החמה, ביום התענית בלבד⁴², כדי להוסיף
תחנון ובקשה מפני התענית; וזו היא התפלה
הנקראת תפלת נעילה⁴³, כלומר - ננעלו שערי
שמים בעד השמש ונסתרה, לפי שאין מתפללין
אותה אלא סמוך לשקיעת החמה⁴⁴.

(42) כמו יום צום כיפור ושאר תעניות ציבור שגזורים
בית-דין על כל צרה שלא תבוא, כגון: על עצירת גשמים
וכדומה; אבל לא בט' באב ובי"ז בתמוז, שהם רק זכר
למאורעות שאירעו בהם לפנינו, ראה לקמן (פרק י"ד, הלכה
ב). (43) ובירושלמי (ברכות פ"ד, ה"א) אמרו: "מנין
לנעילה? אמר רבי לוי: נאמר: גם כי תרבו תפילה. (ישעיה
א, טו) מכאן: שכל המרבה בתפילה - נענה", כלומר: אף
תפילת נעילה, לריבוי תפילה תקנוה. (44) כלומר:
מתחילים אותה בעוד השמש על ראשי האילנות, ולכשתגמר
תשקע השמש (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א).

ח. נמצאו התפלות בכל יום שלש: ערבית ושחרית
ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי-חודשים -
ארבע: שלש של כל יום, ותפלת המוספין; וביום-
הקפורים - חמש: ארבע אלו, ותפלת נעילה.

ט. תפלות אלו, אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין
עליהם. אם רצה אדם להתפלל כל היום כלו -
הרשות⁴⁵ בידו. וכל אותן התפלות שיוסף - כמו
מקריב נדבות. לפיכך צריך שיחידש⁴⁶ דבר בכל
ברכה ובברכה מן האמצעיות מעין הברכות⁴⁷. ואם
חדש אפלו בברכה אחת - דיו, כדי להודיע שהיא
נדבה ולא חובה. ושלש ראשונות ושלש אחרונות,
לעולם אין מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן ואין
משנין בהן דבר⁴⁸.

בנים פארצות הגוים, ואותן הבנים נתפללו שפתם,
והיתה שפת כל אחד ואחד מערכת מלשונות
הרבה²⁴; וניין שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל
צרכו בלשון אחת, אלא בשבוש, שנאמר: 'ובניהם
חצי מדבר אשדודית וגו', ואינם מכירים לדבר
יהודית וכלשון עם ועם. ומפני זה, כשהיה אחד
מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד
שבח הקדוש-ברוך-הוא בלשון הקדש, עד שיערכו
עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית-דינו
כך, עמדו ותקנו²⁵ להם שמונה-עשרה ברכות על
הסדר²⁶: שלש ראשונות²⁷ - שבח לה', ושלש
אחרונות²⁸ - הודיה, ואמצעיות - יש בהן שאלת כל
הדברים, שהן כמו אבות²⁹ לכל חפצי איש ואיש
ולצרכי הצבור³⁰ פלן, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל
וילמדו אותן, ותהיה תפלת אלו העלגים³¹ תפלה
שלמה, כתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה
תקנו כל הברכות והתפלות מסדרות בפי כל ישראל,
כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלג.

(23) ישבו בקרבם. (24) שפה כלולה, זירגון בלע"ז.
(25) מגילה יז, ע"ב: "מאה ועשרים זקנים - ובהם כמה
נביאים - תקנו שמונה-עשרה ברכות על הסדר". (26) לפי
סדר המקראות, להקדים המוקדם ולאחר המאוחר.
(27) שהן: אבות, גבורות, קדושה. (28) שהן: עבודה,
הודאה ושים שלום. (29) דברים עיקריים. (30) וכמו
שאמרו (ברכות לד.): "ראשונות - דומות לעבד שמסדר
שבח לפני רבו, אמצעיות - דומות לעבד שמבקש פרס
מרבו, אחרונות - דומות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר
והולך לו". (31) שאינם יכולים להביע בקשתם כראוי,
מלשון הכתוב (ישעיה לב, ד): "ולשון עלגים תמהר לדבר
צחות".

ה. וכן תקנו³², שיהא מנין התפלות כמנין
הקרבנות: שתי תפלות בכל יום - כנגד שני
תמידין³³; וכל יום שיש קרבן מוסף³⁴, תקנו בו
תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף³⁵. ותפלה שהיא
כנגד תמיד של בקר, היא הנקראת תפלת השחר;
ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים, היא הנקראת
תפלת מנחה³⁶; ותפלה שכנגד המוספין, היא נקראת
תפלת המוספין.

(32) אנשי כנסת הגדולה. (33) שהקריבו במקדש שנים ליום
עולה תמיד; אחד בבוקר, והשני בין הערבים (במדבר כח,
ג"ד). (34) כגון: בשבתות ובראשי חודשים. (35) ברכות
כו, ע"ב. (36) על שם זמן תפילתה שהוא בעת מנוחת
השמש והשקט אורה הגדול. "לרוח היום" (בראשית ג, ח)
מתרגם אונקלוס: "למנח יומא" (רמב"ן לשמות יב, ו);
ומעין זה ב"פירוש המשנה" לרבינו (ברכות פ"ד מ"א).

ו. וכן התקינו, שיהא אדם מתפלל תפלה אחת
בלילה³⁷, שהרי איברי תמיד של בין הערבים

ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים". וה"מינים" - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראום: מינים, כי יש ביניהם מינים ממינים שונים (הערות). וכן כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31): "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות: 'צדוקים', 'בייתוסים' וכיוצא בהם". והמדקדק רבי אליהו בחור בספרו ("תשב"י", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורס היו שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו: מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל"). על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז). על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי. (5) הרהקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה. (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים" (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על שם תחילתה.

ב. בכל תפלה שפכל יום מתפלל אדם תשע-עשרה ברכות אלו על הסדר. במה דברים אמורים? כשמצא דעתו מכוננת¹⁰ ולשונו תמהר לקרות. אבל אם היה טרוד ודחוק¹¹, או שקצרה לשונו מהתפלל - יתפלל שלש ראשונות, וברכה אחת מעין כל האמצעיות¹², ושלש אחרונות, ויצא ידי חובתו¹³.

(9) שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. (10) שהיא צלולה והוא יכול להתרכז ולכוון. (11) שרוחו קצרה ואינו יכול לכוון. (12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות. (13) (ברכות כט:).

ג. וזוהי הברכה שתקנו מעין כל האמצעיות: "הביננו יי אלהינו לדעת את דרכיך¹⁴, ומול את לבנו ליראתך¹⁵, לסלח¹⁶. הנה לנו להיות גאולים¹⁷, רחמנו ממקאוב¹⁸, ודשגנו¹⁹ וישקנו בנאות²⁰ ארצך, ונפוצים מארבע²¹ תקבץ, והתועים²² בדעתך ישפטו²³, ועל הרשעים תניף ידך²⁴, וישמחו צדיקים בכנן עירך ובתקון היכלך²⁵ ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובצריכת גר²⁶ לבן ישי משיחך. טרם נקרא אתה תענה, בדבר שנאמר: 'והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע'. פי אתה הוא עונה בכל עת, פודה ומציל מכל צוקה²⁷. ברוך אתה יי, שומע תפלה".

(14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". (15) כנגד "השיבנו אבינו לתורתך". (16) כנגד "סלח לנו". (17) כנגד ברכת "גואל ישראל". (18) כנגד "רפאנו". (19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). (20) לשון נוה, כמו: בנאות דשא ירביצני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך

(45) ברכות כא, ע"א. (46) כדי שלא תהא תפילתו נראית כחובה, והיא דעת רבינו האי גאון. הובאה ברא"ש לברכות (פ"ג, אות ט"ו). (47) כגון: אם היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת "רפאנו", כפי צחות לשונו (לקמן פ"ו, ה"ג). (48) ברכות לד, ע"א. ומה שאנו נוהגים בעשרת ימי תשובה להוסיף בשלוש הראשונות: "זכרנו" "מי כמוך אב הרחמים", ובאחרונות: "וכתוב" ועוד - מפני שהן בקשות בצרכי רבים, אבל בצרכי יחיד אין מוסיפין בברכות אלו, ראה לקמן (פ"ו, ה"ג).

י. אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, לפי שאין הצבור מביאין קרבן נדבה⁴⁹. ולא יתפלל, אפלו יחיד, מוסף שמים: אחת חובת היום ואחת נדבה, לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף⁵⁰. ויש מן הגאונים מי שהורה, שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהן נדבה, אלא חובת היום בלבד⁵¹.

(49) שכל קריבנות הציבור, קריבנות חובה הם. (50) אלא היה בא חובה מטעם הציבור (דעת הרי"ף, ברכות סג). ולדעת הראב"ד, גם בלי טעם זה אסור להתפלל מוסף בנדבה, שלא אמרו: "הלואי ויתפלל אדם כל היום" (ברכות כא:), אלא בתפילת שמונה-עשרה של חול שהיא תפילת רחמים ותחנונים, לפיכך יכול הוא לכופלה ולהוסיף בה בקשות; אבל בתפילת שבת ויום-טוב שאינה אלא הודאה ושבח לה' - ודאי אסור להודות ולחזור ולהודות, שלא תהא ברכתו לבטלה. וכן בכל ברכות המצוות והפירות. (51) וכתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "צריך שיהא האדם מכיר את עצמו וזריו וזהיר ואמיד בדעתו, שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף - אז קוראים בו: נדיב לב עולות (דברי הימים ב כט, לא); אבל אם אין יכול לכוין יפה - קרינן בו: למה לי רוב זבחיכם (ישעיה א, יא). והלואי שיוכל לכוין יפה בשלוש תפילות הקבועות ליום". וכן הוסכם להלכה בשולחן ערוך או"ח סימן ק"ז, ס"ד.

יום חמישי י' סיון ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) ברכת המינים למה תקנוה; תפילה קצרה (הבינונו) מתי יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל מאורעות השנה.

א. בימי רבן גמליאל² רבו האפיקורוסין³ בישראל, והיו מצרים לישראל⁴ ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם. וכיון שראה שזו⁵ גדולה מכל צרכי בני-אדם - עמד הוא וביתו⁶ דינו והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורוסין, וקבע אותה בתפלה⁷, כדי שתהיה ערוכה בפי הכל. נמצאו כל הברכות שבתפלה - תשע-עשרה⁸ ברכות.

(2) לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי

אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". (36) ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל - מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז מששת ימי בראשית ואיננה תלויה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעות בית דין (ביצה ז.י). (37) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים שיעלה זיכרוננו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה טז.).

ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּתְּפִלָּה עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה, אֲבָל תְּפִלַּת הַמוֹסָפִין שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה מִתְּפִלָּה תִּשְׁעָ בְּרֻכּוֹת: שֶׁלשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁלשׁ אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל כָּל יוֹם, וְשֶׁלשׁ אֲמֻצְעִיּוֹת. רֵאשׁוֹנָה מִן הָאֲמֻצְעִיּוֹת, עֲנִינָה מְלָכוּיּוֹת³⁸; שְׁנִיָּה - זְכָרוֹנוֹת⁴⁰; שְׁלִישִׁית - שׁוֹפְרוֹת⁴¹. וְחוֹתֶם בְּכָל אַחַת מֵהֶן מֵעֲנִינָה⁴².

(38) שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד. (39) שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. (40) שניזכר בזיכרון טוב לפניו. (41) שיתקע בשופר גדול לחירותנו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוהיכם (ויקרא כג, כב), וסמוך לזה: בחודש השביעי..., זיכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוהיכם" - אלו: מלכויות; "זיכרון תרועה" - אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" - אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות - ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות - ברוך אתה ה' זוכר הברית; חתימת שופרות - ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה").

ז. בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים מִתְּפַלֵּל בְּכָל תְּפִלָּה מַחֲמָשׁ⁴³ תְּפִלּוֹת שֶׁבַע בְּרֻכּוֹת⁴⁴: שֶׁלשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁלשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְאֲמֻצְעִיּוֹת מֵעֵין הַיּוֹם; וְחוֹתֶם בְּכָל אַחַת מֵהֶן: מִלֵּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקֹּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכַּפּוּרִים⁴⁵. וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חוֹתֶם בְּכָל תְּפִלָּה מֵהֶן: מִלֵּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל יוֹם הַכַּפּוּרִים⁴⁶.

(43) והן תפילת ערבית בליל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. (44) (יומא פז.). (45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו).

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיוֹם צוֹם שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה, אֲבָל בְּיוֹם צוֹם שֶׁל שָׁנַת הַיּוֹבֵל מִתְּפַלֵּל תְּפִלַּת הַמוֹסָפִים תִּשְׁעָ בְּרֻכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהַתְּפִלָּה בְּמוֹסָף רֹאשׁ-הַשָּׁנָה; וְהֵם אוֹתָן הַבְּרֻכּוֹת עֲצָמָן⁴⁶, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. וְאִין מִתְּפַלֵּלִין אוֹתָן אֲלָא בְּזִמָּן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁷.

(46) כמו ששינונו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות" (ראש השנה כו.). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים

עלינו". (21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול לחרותינו". (22) הם ישראל התועים בין הגויים ונשפטים על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. (23) יהי רצון שיישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן ק"י), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה". (24) לייסרם כרשתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם (זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". (25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ו"לירושלים עירך". (26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערکتני נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השילטון והחזק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". (27) כנגד "שמע קולנו".

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיָמֵי הַחֲמָה; אֲבָל בְּיָמֵי הַגָּשְׁמִים אֵינוֹ מִתְּפַלֵּל 'הַבִּינְנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיד לֵאמֹר שְׁאֵלָה²⁹ בְּכֻרְתָּ הַשָּׁנִים³⁰. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים אֵינוֹ מִתְּפַלֵּל 'הַבִּינְנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיד לֵאמֹר הַבְּדִלָּה³¹ ב'חוֹנֵן הַדָּעַת'.

(28) שיוצאים ידי חובת תפילה בתפילת "הביננו". (29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". (30) היא ברכת "ברך עלינו". (31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הביננו" אמרו חז"ל (ברכות כט). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמא יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה.

ה. וּבְשַׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים³², מִתְּפַלֵּל שֶׁבַע בְּרֻכּוֹת בְּכָל תְּפִלָּה וְתַפְלָה מֵאַרְבַּע תְּפִלּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם³³: שֶׁלשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁלשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרֻכָּה אֲמֻצְעִית מֵעֵין אוֹתוֹ הַיּוֹם³⁴. בְּשַׁבָּתוֹת חוֹתְמִין בְּכֻרְתָּ אֲמֻצְעִית מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת, וּבְרֻכָּלִים חוֹתֶם בָּהּ מִקֹּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַיָּמִים³⁵. וְאִם הָיָה שַׁבָּת יוֹם-טוֹב - חוֹתְמִים בָּהּ: מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל³⁶ וְהַיָּמִים³⁷. וְאִם הָיָה שַׁבָּת, חוֹתֶם מִקֹּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַזְּכָרוֹן³⁷. וְאִם הָיָה שַׁבָּת, חוֹתֶם בָּהּ: מִלֵּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל יוֹם הַזְּכָרוֹן³⁸.

(32) שאינם ימי תחינה ובקשה, באשר ימי מנוחה ושמחה הם. (33) כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). (34) מעניין היום. (35) הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחיי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלויה בקדושתם של ישראל: שבית דין מקדש אותם. כמו ששינונו (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אִתָּם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו (הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה י): "שאיין הדבר מסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 חותם בזה, כמו שהוא חותם ביום טוב שחל להיות
21 בשבת.

55) כגון, בשבת ראש חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כליית מלאכתך ביום השביעי". 56) לא שהוא חותם בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון "ישמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יז., וכפירוש הספ"מ שנה). 57) (ברכות מט.).

22 יב. ויום טוב שחל להיות באחד בשבת, מתפלל
23 בברכה רביעית בלילה: "ותודיענו" 58 משפטי צדקה
24 ותלמדנו לעשות חקי רצונך. ותתן לנו יי אלהינו
25 קדשת שבת וכבוד מועד 59 וחגיגת הרגל 60. בין
26 קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת 61, ואת יום
27 השביעי מששת ימי המעשה הקדשת 62 (והבדלת
28 והקדשת את עמך ישראל בקדשתך 63). ותתן לנו יי
29 אלהינו מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון
30 וכו'". ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב של כל
31 השנה מבדיל באתה חונן 64, אף על פי שהוא
32 מבדיל על הכוס 65.

58) (ברכות לג.). 59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה לכבדו בכסות נקייה וכיוצא בזה. 60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. 61) שביים טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". 62) ככתוב: על כן ברח' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד". 63) שהכהנים מובדלים מהלויים, והלויים מובדלים מישראל. הרי שבישראל עצמם יש הבדל בין קדושת שבת לשבת (פסחים קד. ובתוספות שם). 64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעה בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג.). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין?" 65) שעיקר התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקנוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירו - תיקנוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התינוקות ואנשי הבית שישמעוה ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם).

33 יג. בהנפה ובפזרים מוסיפין ב'הודאה': 'על
34 הנסים' 66. שבת שחלה להיות בהנפה - מזכיר 'על
35 הנסים' במוסף, כמו שמזכיר בשאר תפילות 67.

66) (שבת כד.). 67) אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם).

(ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי - לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות - אף כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). 47) והוא - כשכל שבטי ישראל יושבים בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גר וחצי שבט מנשה (דבריהם-א ה, כו) שאז פסק היוכל, שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י), ואמרו חז"ל (ערכין לב:): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויוכל פרק י, הלכה ח).

1 ט. בכל תפילה מהתפילות פותח קדם לברכה
2 ראשונה: 'יי שפתי תפתח ופי נגיד תהלתך' 48.
3 וכשהוא חותם בסוף התפילה אומר: 'יהיו לרצון'
4 אמרי פי וגו', ואחר-כך צועד לאחוריו 50.

48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפוץ זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה במזיד שאין קרבן מכפר עליו - עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקרבינות שיכפרו בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע בכוונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א). ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבעוהו לאמרו בתפילה הרי הוא נידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). 49) (תהילים יט, טו), ומתוך שדוד אמרו אחר שמונה עשר פרקים - כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גויים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בו" לאחד נחשבים - תיקנוהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות שם). 50) שלוש פסיעות (יומא נג:).

5 י. בראשי-החדשים ובחלו-של-מועד מתפלל ערבית,
6 שחרית ומנחה, תשע-עשרה ברכות בשאר הימים,
7 ואומר ב'עבודה' 51: 'אלהינו ואלהי אבותינו יעלה
8 ויבוא'. במוסף, בחלו-של-מועד, מתפלל תפלת
9 המוסף 52 כמו שמתפלל ביום טוב. ובראשי-החדשים
10 מתפלל שבע ברכות: שלש ראשונות, ושלש
11 אחרונות. ואמצעית מעין 53 קרבן ראש-הדש, וחותם
12 בזה 'מקדש ישראל וראשי חדשים' 54.

51) בברכת רצה. 52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד.). 53) מעניין. 54) (ברכות מט.).

13 יא. שבת שחלה בחלו-של-מועד, וכן ראש-הדש
14 שחל להיות בשבת - מתפלל ערבית ושחרית ומנחה
15 שבע ברכות בשאר השבתות, ואומר 'יעלה ויבוא'
16 בעבודה. במוסף מתחיל בברכה אמצעית 55 בענין
17 שבת, ומשלים 56 בענין שבת. ואומר קדשת היום
18 באמצע ברכה, וחותם בזה בראשי-החדשים: 'מקדש
19 השבת וישראל וראשי חדשים' 57, ובחלו-של-מועד

ז"ל מְשֻׁלוֹ: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט.), כלומר: צא מלפני, אי אפשר בשימושך - ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני העצרת שאינו זמן סוכה. (76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב.). (77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב.): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל.

טז. מְשַׁבְּעָה יָמִים בְּמִרְחָשׁוֹן שְׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים⁷⁸
בְּבִרְכַּת שְׁנֵים⁷⁹, כָּל זְמַן שֶׁמְזַכְּרִים הַגְּשָׁמִים⁸⁰. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשָׁנֵינוּ⁸¹
וּבְסוּרֵיָא וּבְמִצְרַיִם וּבְמִקְוֹת הַסְּמוּכוֹת לְאֵלֵינוּ
וְהַדּוּמִין לָהֶן, שְׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּיוֹם שְׁשִׁים
אַחַר תְּקִיפַת תְּשִׁרִי⁸².

(78) מתפללים לה' שיוריד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריצוי - שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית (פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שישגה אחרון שבישראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ז' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרידם הגשם, אבל משבעה במרחשון, שהוא חמישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. (79) (ברכות לג.) היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פרנסה, קבעו בברכת פרנסה. (80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. (81) היא בבל, "בארץ שנער: (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". (82) (תענית י.), מתוך שהמקומות האלה נמוכים ואינם צריכים כל כך מהר למטר - לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו.). הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב.).

יז. מְקוֹמוֹת שֶׁהֵן צְרִיכִין לְגַשְׁמִים בְּיָמֵי הַחֲמָה,
כְּגוֹן אֵי תֵּים הֶרְחֹקִים - שְׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּעֵת
שֶׁהֵן צְרִיכִין לָהֶן⁸³ בְּשִׁשְׁמֵעַ תְּפִלָּה⁸⁴. וּמְקוֹמוֹת שֶׁהֵן
עוֹשִׂין יוֹם-טוֹב שְׁנֵי יָמִים⁸⁵, אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַגְּשָׁם'
בְּתִפְלַת מוֹסֵף שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁמִינִי-עֶצְרַת⁸⁶,
וּמְתַפְּלֵל וְהוֹלֵךְ כָּל יָמֵי הַגְּשָׁמִים.

(83) ולא ב' במרחשון כמנהג ארץ ישראל - "שהרי הגשמים בארצות ההן אינם טובים להם, אלא ממיתים ומאבדים; ואיך ישאלו אנשי זה המקום במרחשון, הלא זה מן השקר והאיוולת? (פירוש המשנה להרבינו תענית פרק א, משנה ג.). (84) ככל יחיד השואל את צרכיו ב"שומע תפילה" לפני חתימת הברכה (עבודה-זרה ח.). ולא שואלים

יד. בְּיָמֵי הַתַּעֲנִית, אֶפְלוּ יָחִיד שֶׁהִתְעַנֶּה⁶⁸, מוֹסִיף
בְּשִׁשְׁמֵעַ תְּפִלָּה⁶⁹: 'עֲנֵנוּ וְכוּ'. וְשִׁלַּח-צְבוֹר אוֹמְרָה
בְּרָכָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה בֵּין גּוֹאֲלִי לְרוּפְאִי, וְחוֹתֵם בָּהּ:
'הַעֲנֵנָה בְּעֵת צָרָה⁷⁰ (וּמוֹשִׁיעַ); וְנִמְצָא מְתַפְּלֵל
עֹשֶׂה בְּרָכוֹת. בְּתַשְׁבֵּה בְּאֵב מוֹסִיפִין בְּבוֹנֵה
יְרוּשָׁלַיִם: 'רַחֵם⁷¹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ
וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל הָעִיר הָאֲבֵלָה וְכוּ'.

(68) שקיבל עליו להתענות תענית חלום וכדומה. (69) היא תפילת "שמע קולנו" שחותם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג.). (70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב.). (71) ירושלמי (שם), ובנוסף התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הך. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ז) כותב: "דעתי, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאומרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ"מי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אומרים: 'רחם': ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה הרא"ש (תענית פרק ד, אות ל"ד) למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "יעלה ויבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף)? ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינוי בברייתא (תענית כט.): שבתשיעי סמוך לחשיכה הציתו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תנחומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז).

טו. כָּל יָמֵי הַגְּשָׁמִים אוֹמֵר בְּבִרְכַּת שְׁנֵי⁷² מוֹרִיד
הַגְּשָׁם, וּבְיָמֵי הַחֲמָה⁷³ - מוֹרִיד הַטֵּל⁷⁴. מְאִימָתִי
אוֹמֵר מוֹרִיד הַגְּשָׁם? מְתַפְּלֵת הַמוֹסֵפִין שֶׁל יוֹם-
טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חָג⁷⁵, עַד תְּפִלַּת שְׁחִירִית שֶׁל
יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח⁷⁶, וּמְתַפְּלֵת הַמוֹסֵפִין שֶׁל
יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח אוֹמֵר מוֹרִיד הַטֵּל⁷⁷.

(72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שם אין גשמים אין יבול), קבעו בתחיית המתים (ברכות לג.). (73) שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. (74) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד.). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חייבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שעיקר בקשתנו אז לגשם העלול להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח.). (75) הוא שמיני עצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח - בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. וחכמינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היום³. ואם עבר או טעה והתפלל אחר ארבע עד
חצות היום יצא ידי חובת תפילה⁴ אבל לא יצא ידי
חובת תפילה בזמנה. שפישם שתפלה מצוה מן
התורה כף מצוה מדבריהם להתפלל אותה בזמנה
כמו שתקנו לנו חכמים ונביאים⁵.

(2) משעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. וראה
בביאורנו הלכות קריאת שמע (פ"א, הלכה י"א). וחכמינו
ז"ל (ברכות ט:) סמכו זה על הפסוק (תהלים עב, ה) ייראוך
עם שמש וגו'. כלומר: מתי מקבלים מוראך עליהם? "עם
שמש", כשהשמש יוצאת - וזה עם הנץ החמה (רש"י שם).
(3) בזמן שהיום שתיסע שעה שעות. וכל שעות האמורות
בענינים אלו, הן "שעות זמניות", כמו שביארנו (הלכות
קריאת שמע פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות כו:)
אמרו: "מפני מה תפילת השחר עד ארבע שעות? - שהרי
תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות, וכן העיד רבי
יהודה בן בבא (עדות פ"י, מ"א) "על תמיד של שחר שקרב
בארבע שעות". שפעם אחת לא היו להם כבשים לתמידים
ונשתהו (נתעכבו) להקריב התמיד, עד שהאיר להם הקב"ה
את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת התמיד,
והקריבם בארבע שעות ביום, ועל אותה שעה העיד רבי
יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות
(ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א). (4) ברכות כו, ע"א. ולדעת
הכסף-משנה, מתפלל הוהלך עד שש שעות וחצי, שהוא זמן
תפילת המנחה. שכל עוד שלא הגיע זמן מנחה אין לו
להמנע מלהתפלל תפילת שחרית, ויצא ידי חובתו;
ו"חצות" האמורה כאן, היא לאו דוקא. (5) תוספתא
(ברכות, פ"ב).

ב. כפר אִמְרוֹנָה⁶ שתפלת המנחה נגנז תמיד של בין
הערבים תקנו זמנה. ולפי שהיה התמיד קרב בכל
יום בתשע שעות ומחצה⁷ תקנו זמנה מתשע שעות
ומחצה. והיא הנקראת 'מנחה קטנה'⁸. ולפי שבערב
הפסח שחל להיות בערב שבת היו שוחטין את
התמיד בשש שעות ומחצה⁹ אמרו שהמתפלל
מאחר שש שעות ומחצה יצא. ומשהגיע זמן זה
הגיע זמן חיובה. וזו היא הנקראת 'מנחה גדולה'¹⁰.

(6) לעיל (פ"א, ה"ה). (7) פסחים (פ"ה, מ"א). אף-על-פי
שזמן שחיתו הוא משיטו צללי ערב שהוא בשש שעות
וחצי, היו מאחרים את זמן שחיתו לשמונה וחצי - כדי
שיספיקו להקריב לפניו כל הנדרים והנדבות שהיו היחידים
מביאים, שאסור להקריבם אחרי תמיד של בין הערבים. ועד
שהכינו אותו להקריב על המזבח, כבר הגיעה שעה תשע
וחצי (פסחים נח.). (8) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה אינו אלא
שעה ורבע בלבד. (9) כדי שיספיקו לשחוט אחריו את
קרבן הפסח ולצלולו מבעוד יום, שאין צלייתו דוחה את
השבת (פסחים נח.). (10) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה משש
שעות וחצי עד תשע שעות וחצי. וגדול יותר מזמנה של
מנחה קטנה (מפירוש רבינו חננאל לברכות כו: הובא
ב"אוצר הגאונים" עמוד 31).

ג. נהגו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה²⁹

אותה ב"ברכת השנים", הואיל והמטר מזיק לרוב העולם
בתקופת תמוז - אין זה זמן שאילת ציבור, ולכן הם נידונים
כיחידים שאין מבקשים את צרכיהם אלא ב"שומע תפילה"
(תענית יד:). (85) המקומות שבחוץ לארץ, ששלוחי בית
דין לתשרי (המודיעים על יום קביעת החודש) לא היו
מגיעים אליהם, שם היו עושים יום טוב שני ימים מפני
הספק, והוא: יום טוב שני של גלויות. ואפילו כיום
שבקיימים בקביעות החודש על פי חשבון ידוע, אינם משנים
מנהגם ממנהג אבותיהם (ביצה ד:). (86) שהוא ספק
שביעי ספק שמיני. ומכיוון שהתחיל בבוקר בתפילת המוסף
שוב אינו פוסק גם במנחה ובערבית, אף על פי שיש לחוש
שמה שביעי הוא (תענית ה:).

יח. כל השנה פלה חותם בברכה שלישית 'האל
הקדוש', ובברכת עשתי-עשרה - 'מלך אוהב צדקה
ומשפט'; ובשירת הימים שמראש-השנה עד
מוצאי יום-הקפורים חותם בשלישית 'המלך'⁸⁷
הקדוש', ובשתי-עשרה - 'המלך המשפט'⁸⁸.

(87) (ברכות יב:) לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו
לשפוט את העולם. (88) שהוא שופט את העולם; ואין זה
דומה למובן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט",
שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט.
המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא
כמו "ארון הברית" (ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו
בתשובות (בלשון ערבית) אמר, שנוסח החתימה בכל
השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך
להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ
"תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה רוקח" דף א
עמוד ב).

יט. יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו
בברכה ראשונה: 'זכרנו לחיים' וכו', ובשניה - 'מי
כמוף אב הרחמים' וכו', ובהודאה - 'זכר רחמיה'
וכו', ומוסיפין בברכה אחרונה 'בספר חיים'⁸⁹ וכו'.
וכן יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו
בברכה שלישית 'ויבן תן פחדך... ויבן כו' אבל
בראש השנה וביום הקפורים מנהג פשוט הוא
להוסיף בשלישית, 'ויבן תן פחדך' וכו'.

(89) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה
רק לענין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי
תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל ישאל אדם צרכיו בשלוש
ראשונות ואחרונות" - אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי
רבים שואלים (ברכות לד., ובתוספות שם דיבור המתחיל:
"אל ישאל"), וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובביאורנו).

פרק שלישיו

(1) מאימתי זמן תפילת השחר; זמן מנחה גדולה וקטנה, ומי
שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו.

א. תפלת השחר מצוה שיתחיל להתפלל עם הנץ
החמה². וזמנה עד סוף שעה רביעית שהיא שלישית

למצוות (מגילה כ, ע"ב; וראה הלכות מעשה הקרינות פ"ד, ה"ו).

ו. תפלת הערב, אף-על-פי שאינה חובה - המתפלל אותה, זמנה מתחלת הלילה עד שיעלה עמוד השחר¹⁹. ותפלת נעילה זמנה - כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה²⁰.

(19) שכן אברי תמיד של בין הערבים מתעכלים והולכים כל הלילה, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ו). (20) ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א. ומבואר לעיל בביאורנו (פרק א, ה"ו).

ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחזור ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק²¹ אחר שעלה עמוד השחר²² - יצא²³. וישל²⁴ להתפלל תפלת ערבית של לילי-שבת בערב-שבת, קדם שתשקע החמה²⁵. וכן יתפלל ערבית של מוצאי-שבת בשבת²⁶, לפי שתפלת ערבית רשות²⁷, אין מדקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קריאת-שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים²⁸.

(21) כגון שהיה צריך לצאת לדרך. (22) אף-על-פי שעיקר מצוותה משעת הנץ החמה. (23) ברכות ל, ע"א. (24) יכול הוא, אבל אינו מחוייב. (25) מסוף זמן מנחה קטנה שהוא בעשר שעות ושלשה רבעי שעה, הואיל ולרבי יהודה זה הוא סוף זמן מנחה - מותר לו להתחיל מכאן והלאה תפילת מעריב (ברכות כז:). וצריך שיקבל עליו קדושת שבת שלא יעשה מלאכה מאותה שעה ואילך (שם). (26) אף-על-פי שנראה כמקצר בקודש ועושהו חול. ואין הדברים אמורים, אלא במי שהוא אנוס לדבר מצוה, כגון: שצריך להחשיך על התחום על עסקי המת, או על עסקי חתן וכלה. והוא מבדיל ואינו מברך על הנר; וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. אבל שלא לדבר מצוה - אינו מתפלל של חול עד יציאת הכוכבים (רב האי גאון, הובא ב"טור" או"ח, סימן רצ"א; וכן ב'תוספות' לברכות שם). (27) זה מוסב רק על תפילת מוצאי שבת בשבת, אבל לתפילת שבת בערב שבת, אין צורך בטעם זה - שהרי מצוה היא להוסיף מחול על הקודש, ומכיון ששעה זו היא סוף מנחה קטנה לרבי יהודה, ראוי לו להתפלל בה תפילת מעריב של שבת. (28) ירושלמי ברכות פרק א, ה"א: "הקורא קודם לכן (לפני צאת הכוכבים) - לא יצא ידי חובתו".

ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל - במזיד, אין לו תקנה²⁹, ואינו משלים. בשוגג³⁰, או שהיה אנוס או טרוד - משלים³¹ אותה תפלה בזמן תפלה הסמוכה לה; ומקדים תפלה שבזמנה, ואחריה מתפלל את התשלומין³².

(29) ועליו אמרו חכמינו ז"ל: מעוות לא יוכל לתקן (קהלת א, טו) - זה שביטל (במזיד) תפילה של ערבית, או תפילה של שחרית (ברכות כו). (30) ששכח להתפלל. (31) כאחד הפורע מה שחייב. (32) שם.

והאחת רשות. והורי מקצת הגאונים שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה. וכן הדין נותן. מפני שהיא כנגד דבר שאינו תדיר בכל יום¹¹. ואם התפלל הגדולה חובה לא יתפלל קטנה אלא רשות¹².

(11) שרק כשחל ערב פסח בערב שבת, שחטו את התמיד בשש שעות וחצי. (12) וצריך לחדש בה דבר, באחת מברכותיה, כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. כמבואר לעיל (פרק א, ה"ט).

ד. הא למדת שזמן מנחה גדולה משש שעות ומחצה עד תשע שעות ומחצה. וזמן מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה עד שישאר מן היום שעה ורביע¹³. ויש לו¹⁴ להתפלל אותה עד שתשקע החמה¹⁵.

(13) שהוא בעשר שעות ושלשה רבעים, כדעת רבי יהודה (ברכות כו:). וזמן זה מכוון כנגד הקטרת הקטורת של בין הערבים שהיתה מתשע שעות וחצי עד עשר ושלשה רבעים. וכן הכתוב אומר (תהלים קמא, ב): תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב - הרי שתפילת מנחה מכוונת כנגד הקטורת ('תוספות' ברכות כו, ע"ב; לחם-משנה). (14) כלומר: אין בזה הלכה פסוקה, שהרי החכמים (שם) סוברים שזמנה עד הערב; והואיל ולא הכריעו בגמרא שם הלכה כדברי מי, ואמרו (שם, כז): "העושה כזה - עושה; והעושה כזה - עושה", לפיכך מי שרוצה לתפוס כדעת החכמים - יכול להתפלל עד שקיעת החמה. (15) כזמן הקרבת התמיד וזריקת דמו; אבל משקיעת החמה ומעלה אע"פ שעדיין לא יצאו הכוכבים - אסור להתפלל מנחה, שגם זריקת הדם נפסלת משקיעת החמה ומעלה, כמבואר (זבחים נו). וכן דעת רבינו יונה לברכות (פ"ד, מ"א).

ה. תפלת המוספין זמנה אחר תפלת השחר עד שבע שעות ביום¹⁶. והמתפלל אותה אחר שבע שעות אף-על-פי שפשע¹⁷ יצא ידי חובתו. מפני שזמנה כל היום¹⁸.

(16) שכן זמן הקרבת קרבן מוסף היה בשש שעות, שנאמר במוסף (ויקרא כז, לז): דבר יום ביומו, ולא נאמר "בבוקר" - וכל "יום" משמע איחור, כשם ש"בוקר" משמע הקדמה (מלשון רש"י פסחים נח). (17) על שהתעצל ואיחר זמן התפילה לפי עיקר מצותה (ברכות כח). וראוי להעיר: שהמונח "פושע" משמעותו בתלמוד גם במובן "עצל", ראה (ברכות מג:). "אל יכנס לבית-המדרש באחרונה - שלא יקראו לו: פושע", כלומר: מתעצל (כפירוש רש"י שם); וכן בחגיגה (ז:): "מי מהם תעשם פושעים ומי מהם תעשם זריזים", (הגהות אדר"ת). כי כשם שה'זריזות' היא היסוד והשורש לכל מדה טובה ונכונה, כדברי רבי פנחס בן יאיר (סוטה פ"ט, משנה ט"ו): "זריזות מביאה לידי נקיות" וכו' עד לרוח הקודש - כך העצלות היא אם כל חטא ופשע. (18) שכן מוסף הולך וקרב כל היום, אלא שזריזים מקדימים

פרק רביעי

(1) חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

- א. חמשה דברים מעכבין את התפילה, אף-על-פי שהגיע זמנה: טהרת ידים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום תפלה, ודברים החופזים אותו, וכוונת הלב.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

חמשה דברים מעכבין את התפילה . . טהרת הידים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום התפילה, ודברים החופזין אותו, וכוונת הלב.

ידועה השקו"ט בזה שמכאן משמע שהעיכוב בכוונת הלב נוגע לכל התפילה כולה וא"כ הוא בסתירה למה שכתב בהלכות שלאח"ז "מי שהתפלל ולא כיון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה, ואם כיון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך" היינו שכוונת התפילה אינה מעכבת אלא בברכה ראשונה.

והביאור בזה: בכוונת הלב ישנם שני גדרים: הגדר הכללי של תפילה וגדרה הפרטי של תפילה זו. על דרך שיסנם שני גדרים בקבלת עול מלכות שמים שמצד הגדר הכללי הוא תנאי בכל המצוות שנעשות בגלל קבלת עול ציווי ה', אבל גדרה הפרטי של מצות קריאת שמע הוא קבלת עול מלכות שמים (בפרשה ראשונה) וקבלת עול מצוות (בפרשה שניה). ומובן שרגש הקבלת עול בק"ש הוא באופן אחר מאשר רגש הקב"ע בקיום כל המצוות.

כמו"כ הוא בעניין כוונת הלב בתפילה: זה ש"כוונת הלב" היא אחד מהדברים המעכבים את התפילה הוא בגדרה הכללי של התפילה כשאר הדברים שנמנו כאן כגון "טהרת מקום התפלה" שצריך להתפלל במקום הראוי לתפילה ועד"ז "כוונת הלב" בגדרה הכללי שהלב יהיה ראוי לתפילה כפי שממשיך בהלכה שלאח"ז "כיצד היא כוונת הלב שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה" וכוונה זו צריכה להיות במשך כל התפילה.

ומה שכתב ש"אם כיון לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך" היינו כוונה בתפילה פרטית ("ברכה ראשונה") שצריכה להיות כוונה בתוכן תפילה זו.

יין מלכות ספר אהבה סימן ו'.

(2) המביאים את להיות נחפז ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקיבו, כמבואר בסמוך (הלכה י').

- ב. טהרת ידים כיצד, רוחץ ידיו במים עד הפרק³ ואחר כך יתפלל⁴. ה"ה מהלך בדרך והגיע זמן תפלה ולא ה"ה לו מים - אם ה"ה בינו ויבין המים ארבעה מילין, שהם שמונת אלפים אמה, הולך עד מקום המים ורוחץ, ואחר-כך יתפלל⁵. ה"ה בינו

- ט. כיצד? טעה ולא התפלל שחרית, ועבר חצי³³
- היום - יתפלל מנחה שתים: ראשונה - תפלת מנחה, והשניה - תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד ששקעה החמה - יתפלל ערבית שתים³⁴:
- ראשונה - ערבית, ושניה - תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד שעלה עמוד השחר, מתפלל שחרית שתים: ראשונה - שחרית, והשניה - תשלומי ערבית³⁵.

(33) לאו דוקא, אלא חצי היום ועוד חצי שעה שאז הגיע כבר זמן מנחה; שאם לא כן, כיון שלא הגיע עדיין זמן מנחה, איך יתפלל ראשונה תפילת מנחה? (כסף-משנה). (34) שתי פעמים תפילת 'שמונה-עשרה'. ואין אנו אומרים "עבר יומו בטל קריבנו", כי תפילה - רחמים הוא, וכל אימת שהוא מתפלל זמנו הוא (ברכות כו.). (35) אבל אם טעה ולא התפלל מוסף ביומו - אינו חוזר בערב להתפלל שתיים, שהרי מוסף אינו אלא הזכרת קריבנות היום, ואין יזכור בערב את קריבנות היום שכבר עבר זמנם? ('הגהות מיימוניות' בשם ה'תוספות', ברכות שם).

- י. טעה ולא התפלל, לא תפלה זו ולא תפלה הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד.
- כיצד? טעה ולא התפלל, לא שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שתים: ראשונה - ערבית, והאחרונה - תשלומי מנחה. אבל שחרית אין לה תשלומין, שפך עבר זמנה³⁶. וכן בשאר תפלות.

(36) שלא מצינו בתלמוד שיועילו תשלומים לשהיה ארוכה כזו, וכן דעת ה'תוספות' (ברכות שם), והוא-הדין אם טעה ולא התפלל שחרית, והתפלל תפילת מנחה בזמנה; ובשלישית נזכר שלא התפלל שחרית - אין לה תשלומין, כיון ששהה כל-כך; שלא תיקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה (לחם-משנה). וראוי להעיר: שבכל המקרים ההם, אם רוצה להתפלל ב"תורת נדבה" ושיחדש בה דבר, כפי המבואר לעיל (פ"א, ה"א) - הרשות בידו, ונכון לעשות כן (כסף-משנה).

- יא. ה"ו לפניו שתי תפלות, של מנחה ושל מוספין³⁷
- מתפלל של מנחה, ואחר-כך מתפלל של מוספין³⁸. ויש מי שמונה, שאין עושין בצבור בן, כד"י שלא יטעו³⁹.

(37) כגון שהגיע זמן תפילת מנחה, ועדיין לא התפלל תפילת מוסף. (38) ברכות כח, ע"א. שתפלת מנחה היא תדירה (נוהגת בכל יום), ותפילת מוסף אינה תדירה, והלכה היא: "תדיר ושאניו תדיר - תדיר קודם". (39) ויבואו להקדים ביום אחר, אפילו קודם שיגיע זמן מנחה, תפילת מנחה לתפילת מוסף. ונתכוין רבינו לתרץ את המנהג שאנו נוהגים ביום הכיפורים להקדים תפילת מוסף למנחה אפילו כשכבר הגיע זמן מנחה - שזה כדי "שלא יטעו". והעיר הכסף-משנה: שמהראוי לקצר ביום הכיפורים בפיוטים שבתפילת שחרית, כדי להתחיל מוסף קודם שיגיע זמן תפלת מנחה.

1 ויבין המים יותר על פן - מְקַנֵּה יָדָיו בְּצִרּוֹר אוֹ בְּעֶפֶר
2 או בְּקוֹרָה⁶ וּמִתְפַּלֵּל.

(3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידיים פ"ב, מ"ג; חולין קו:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו (הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידי נקיות (כסף-משנה). (5) ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. (6) ובגמרא (ברכות טו.) הגירסא: "בעפר, ובצירור ובקסמית".

3 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁷? לְפָנָיו⁸; אָבֵל אִם הִיָּה
4 מְקוֹם הַמֵּים לְאַחֲרָיו - אֵין מְחַבֵּין אוֹתוֹ לְחֹזֵר
5 לְאַחֲרָיו, אֲלֹא עַד מִיל. אָבֵל אִם עָבַר מִן הַמֵּים יוֹתֵר
6 - אֵינוֹ חַיֵּב לְחֹזֵר⁹, אֲלֹא מְקַנֵּה יָדָיו וּמִתְפַּלֵּל. בְּמָה
7 דְּבָרִים אֲמֹרִים, שְׁאֵינוֹ מְטַהֵר לְתַפִּילָה אֲלֹא יָדָיו
8 בְּלִבָּד? בְּשָׂאֵר תַּפְלוֹת חוּץ מִתַּפִּילַת שְׁחִירִית; אָבֵל
9 שְׁחִירִית, רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו¹⁰ וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְפַּלֵּל.
10 וְאִם הִיָּה רְחוֹק מִן הַמֵּים - מְקַנֵּה יָדָיו בְּלִבָּד
11 וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְפַּלֵּל.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אָבֵל שְׁחִירִית - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו".

והשיג עליו ברבאב"ד "לא ידעתי רגליו למה" ותיריך המגדל עז "ואני תלמידו מצאתי אותו שנוי בברייתא דפרק במה טומנין . . . רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בשביל קונוהו משום שנאמר כל פעל ה' למענהו". ובכסף משנה" כתב שבוודאי ראה הרבאב"ד ברייתא זו אלא, כיון שאינה מדברת בתפילה כי אם בהיתר לרוחץ פניו ידיו ורגליו כדי ליפות עצמו, הקשה על הרמב"ם וכתב "לא ידעתי רגליו למה".

האחרונים הוסיפו לבאר שיטת הרמב"ם על פי גרסת כת"י בש"ס שבת שם "רוחץ פניו ידיו ורגליו משום שנאמר הכון לקראת אלקיך ישראל . . . כל פעל כו", שהרמב"ם גרס כך בש"ס שרחיצה זו היא משום "שנאמר הכון לקראת אלקיך ישראל" ולכן מפרש שהברייתא שנוי' לענין תפילה, ואילו לרבאב"ד היתה הגרסא שלפנינו שבה הובא רק הפסוק "כל פעל ה' למענהו" ולכן פירש שאין כוונת הברייתא לענין תפילה אלא לענין ההיתר ליפות את עצמו.

אלא שא"כ צ"ל:

א. מדוע לא הביא כאן את הפסוק שהוא המקור לחידוש דין זה – "הכון לקראת אלקיך ישראל" ע"ד שהביאו לקמן לענין תפילת בעל קרי.

ב. לפי גרסא זו בברייתא אין חילוק לכאורה בין תפילת שחרית למנחה וערבית שגם בהם צ"ל "הכון לקראת אלקיך

ישראל" ומדוע כתב דין זה רק בשחרית.

בשו"ת "ושב הכהן" ביאר שטעמו של הרמב"ם הוא כשל הרשב"א שכתב: בטעם החיוב בשחרית "לפי שבשחר אנו נעשים כברי' חדשה . . . ולפיכך אנו צריכים להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו" ועפ"ז מבאר שהואיל ו"כל כהן צריך לקדש ידיו ורגליו קודם העבודה לכן לא תיקנו רגליו בשאר תפילות רק נטילת ידיים מפני שעסקניות הן".

והנה, דין נט"י לפני התפילה מהטעם הנ"ל ברשב"א, הביא אדה"צ בשו"ע בהלכות נט"י אלא שהוסיף "אפילו אינו רוצה להתפלל עד לאחר כמה שעות" והיינו שהנטילה היא הכנה כללית לכל עבודת היום, ובנוסף, כתב החיוב רק לרחיצת הידים אף שטעם החיוב שייך לקידוש דכהן. וי"ל ששני השינויים תלויים בז"ז, ובחיוב "ורחצו אהרן ובניו גו' ורחצו גו' ישנם שני עניינים:

א: טעם רחיצה זו (כמ"ש הרמב"ן) "דרך כבוד של מעלה, כי כל הקרב לשולחן המלכים לשרתו כו' רוחץ ידיו כו'" והיינו שאינה רק רחיצת ידיו כפשוטה אלא שהיא בגדר טהרה כמו טהרה מטומאה שע"י טבילה.

ב: כלשון התרגום "ויקדשון" ומלשון חז"ל "קידוש ידיים ורגלים" משמע, שאין זה ענין של טהרה בלבד אלא שיש כאן תוס' קדושה ע"י רחיצה זו.

והנפק"מ בניהם: לענין טהרה ישנו דין אחד לידיים ולרגלים וכשם שבטבילה צריך לטבול כל גופו, כך לענין טהרה הידים והרגלים הם כמצאיות אחת ואין טהרה לחצאין, משא"כ דין קדושה שבקידוש ידיים ורגלים עיקרו בידים שבהן נעשות בפועל עבודות המקדש.

מעתה יובן החילוק בין ההלכה ברמב"ם (לפירוש שו"ת ושב הכהן) והדין בשו"ע אדה"צ: לדעת הרמב"ם רחיצת הידים כו' בזמן הזה היא מעין טהרה שבקידוש ידיים ורגלים וכלשונו: "חמשה דברים (ש)מעכבים את התפלה" – **טהרת ידיים** כו'" ובזה גופא מוסיף שלשחרית אינו די בטהרת הידים אלא צ"ל גם רחיצת פניו ורגליו כקידוש ידיים ורגלים של הכהן לפני עבודתו במקדש.

אבל האדה"צ ס"ל בפירוש דברי הרשב"א, שתקנה זו אינה מצד טהרה כי אם מצד קדושה, וכמודגש בלשון הרשב"א "לפיכך אנו צריכים **להתקדש** בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש כו'", ולא הזכיר לשון של טהרה ולכן ס"ל שזה מתקיים בקידוש ידיים בלבד כיון שגם בקידוש ידיים ורגלים שבמקדש ה' עיקר הקידוש בידים.

וי"ל יסוד החילוק בניהם: לרמב"ם הוא מפני התפלות שכנגד קרבנות תיקנום ותפילה היא כעין עבודת הכהן במקדש שדין טהרה שבו הוא בעיקר מצד הגברא כי שאינו טהור אינו ראוי לעבודה. משא"כ דין קדושה הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(11) ברכות פ"ג, מ"ז: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה, ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי - הכל מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו (הרי"ף, שם). (12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (13) מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה (ברכות כב. וברש"י שם). (14) כי עזרא לא גזר לתפילה, משום שהיא רחמים ותחנונים, ושם לא ימצא מים לטבילה ונמצא נמנע מלהתפלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג, ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא מותר (לתלמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן' מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריי בטלוה לתורה - שאין דברי תורה מקבלים טומאה - והעמידה אך לתפילה. וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה), כמו שנבאר. (15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). (16) ומשום טורח טבילה, ימנעו. (17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתרגול לא ישיביע תאוותו לעולם.

מצד קדושת המקדש שקודם שנכנס או עושה עבודה במקדש צ"ל במצב של קדושה. וזהו טעם הרמב"ם שהיא מעין טהרה אבל זה שהתפילה במקום תמידין אינו ממשיך עליו קדושה כבמקדש וההשוואה היא רק מצד טהרת הגברא. בנוסף, טהרה היא יציאת ממצב קודם וקדושה היא הכנה לענין עתידי וכיון שלשיטת הרמב"ם תוכן החיוב הוא טהרה לא הביא הפסוק "הכון לקראת אלקך ישראל" שמשמעותו הכנה לענין עתידי.

משא"כ לאדה"ז הדמיון לעבודת הכהן אינו מצד תפילה שבמקום קרבן אלא מפני שהאדם מפקיד נשמתו עיפה והקב"ה מחזירה לו חדשה ורגועה כדי לעבוד את השי"ת, ומטעם זה ס"ל שאין הרחיצה בגדר טהרה כי טהרה היא הכנה לעבודה מסויימת משא"כ זה שאדם עובד כל היום, שזהו מעין דין קדושה שבקידוש ידים ורגלים שאינה בכדי לטהרו ולהבדילו ממצבו הקודם בכדי שיוכל לעבוד ולשרת, אלא הוא כעין הכשרה ועבודה ושירות, ולכן סבר שגדר רחיצה זו היא קדושה.

לקו"ש חלק ל"א עמוד 184.

(7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים נמצאים בדרך שלפניו. (9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא שלפנינו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר"; ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל מיל חוזר" (ב"י אור"ח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה - המיל, ונזכר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על-פי ה'ערוך'. (10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר, הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת שחרית בלבד - לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה, ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך, וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו ולברך בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א). והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרחוץ את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים, וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו מגולות - אין צורך ברחיצתן ('טורי אבן').

ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפילו זב שראה קרי¹⁸, ונדה שפלט¹⁹ שכבת¹⁹ זרע, ומשמשות שראתה דם-נדה²⁰, צריכין טבילה לקריאת-שמע וכן לתפלה מפני הקרי, אף-על-פי שהם טמאין²¹; וכן הדין נותן²², שאין טבילה זו מפני טהרה, אלא מפני הגזירה, שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד²³. וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה, לפי שלא פשטה בכל ישראל, ולא היה כח בצבור לעמוד בזה²⁴.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה, לפי שלא פשטה בכל ישראל".

אעפ"כ, מעולם לא ביטל הרמב"ם תקנת הטבילה וכתשובתו הידועה לרבי פינחס ב"ר משולם שאע"פ שפסק שטבילה אינה מעכבת את התפילה, מעולם לא ביטל טבילת עזרא.

לקו"ש חלק כ' עמוד 145 והערה 177.

(18) שאין טבילתו לקריי מטהרתו מזובו, שהרי טמא הוא שבעת ימים מחמת זובו. (19) בתוך שלשה ימים לתשישה, שפליטתה מטמאת כטומאת קרי. (20) אחרי התשישי. (21) שגם אחרי טבילתם לקרנים - עדיין טמאים הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. (22) שלמרות טומאתם הנשארת, יטבלו לקרנים. (23) ולא חילקו חכמים בין קרי לקרי. (24) ברכות כב, ע"א. וראה בבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי ה'טורי אבן' שבהלכה

ד. כל הטמאין, ורחיצתן ידיו בלבד פטהו¹ ונתפלים¹¹ - אף-על-פי שאפשר להם לטבל ולעלות מטמאתן, אין הטבילה מעפבת. וכבר בארנו¹², שעזרא תקן שלא יקרא בעל-קרי בלבד בדברי-תורה עד שיתפיל¹³; ובית-דין שעמדו אחר-כן התקינו אף לתפלה¹⁴, שלא יתפיל בעל-קרי בלבד עד שיתפיל. ולא מפני טמאה וטהרה נגעו בה¹⁵, אלא כדי שלא יהיו תלמידיו חכמים מצויים אצל נשותיהם¹⁶ פתרגולים¹⁷, ומפני זה תקנו טבילה לבעל-קרי לבדו, והוציאנוהו מכלל הטמאין.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י' סיון - ספר אהבה - הלכות תפילה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמלוא עיניו. (36) שצריך להחזיר פניו ולא לקרות כנגד העורה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, הט"ז).
(37) ברכות כו, ע"א. אמרו שם - "וכן לתפילה".

ט. המתפלל ומצא צואה במקומו - הואיל וחטא, מפני שלא בדק³⁸ עד שלא התפלל, חוזר ומתפלל במקום³⁹ טהור. ה"ה עומד בתפילה ומצא צואה כנגדו: אם יכול להלך לפניו כדי שיזרקנה⁴⁰ לאחוריו ארבע אמות - יהלך; ואם לאו⁴¹ - יסלקנה לצדדין⁴²; ואם אינו יכול - יפסיק. גדולי החכמים לא היו מתפללים בבית שיש בו שכר⁴³ ולא בבית שיש בו מוריס⁴⁴ בעת עפוש⁴⁵, מפני שריחו רע, אף-על-פי שהמקום טהור.

(38) במקום "שאנו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה).
(39) ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל - תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "זבח רשעים תועבה" (משלי כא, נז). (40) כלומר, שישאירנה. (41) כגון שנהר מושך לפניו, או שיש צואה בכל הכיוון שלפניו.
(42) ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד' אמות; אבל לאחריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו יונה לברכות, שם). (43) עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר משכרו וטורדו. (44) שם. מוריס - מלה רומית. ופירושה: מלח ניתן במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן הציר היוצא מדג כבשו ('הערוך'). (45) כשהוא מעלה עיפוש לבנוני על גבו וריחו רע.

י. דברים החופזים אותו פיצד? אם היה צריך לנקבו - לא יתפלל; וכל הצריך לנקבו והתפלל - תפלתו תועבה⁴⁶, וחוזר ומתפלל אחר שייעשה צרכיו. ואם יכול להעמיד עצמו כדי פרכה⁴⁷ - תפלתו תפלה; ואף-על-פי-כן, לכתחלה לא יתפלל עד שיבדק עצמו יפה יפה. ויבדק נקביו⁴⁸, ויסיר פיהו⁴⁹ וניעו וכל דבר הטורדו⁵⁰, ואחר-כך יתפלל.

(46) ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהיו נקביו (הגהות מיימוניות). (47) שם. פרסה - מרחק של ארבעה מילין, כמבואר בפסחים (צד). (48) ורבותינו בברכות (שם) דרשו את הפסוק (קהלת ד, יז): שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, לומר: "שמור נקבך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני". (49) הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון בכח. ניעו - הוא היוצא מן הפה על-ידי נענוע כל שהוא ('תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כיוו וניעו") וזוהרים בברייתא (נדה נה:). (50) ומפריע אותו בתפילתו.

יא. מי שגהק⁵¹ ופהק⁵² ונתעטש⁵³ בתפלתו - אם לרצונו, הרי זה מגנה; ואם בדק גופו קדם שיתפלל ובא לאנסו - אין בך פלוגה⁵⁴. נזדמן לו רק בתפלתו - מבליעו בטליתו או בכבדו. ואם היה מצטער בך⁵⁵ - זורקו בידו⁵⁶ לאחוריו, כדי שלא יצטער

הקודמת, שמקודם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך ביטלו גם הטבילה לתפילה.

ו. מנהג פשוט בשנער ובספרד, שאין בעל-קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים²⁵, משום 'הפוך לקראת אלהיך ישראל'²⁶. במה דברים אמורים? בבריא או בחולה שפעל; אבל חולה שראה קרי לאנסו²⁷, פטור מן הרחיצה²⁸, ואין בזה מנהג²⁹. וכן זב שראה קרי ונדה שפלטת שכת-זרע - אין בהן מנהג³⁰, אלא מקנהיחן עצמן ורוחצין ידיהן ומתפללין.

(25) בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב.). (26) כלומר: אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת מחמירים הם על עצמם לרוחץ את כל גופם משום כבוד התפילה, הדורשת הכנת הגוף וטהרתו בעמדתו לפני ה'. (וראה ברכות כג.). (27) נגד רצונו, כגון מקרה לילה. (28) כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה). (29) כלומר: אפילו כשנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה שראה קרי לאנסו ירחץ - אין תוקף למנהג זו והוא בטל, כי מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור מטבילה ומרחיצה. אבל הבריא שראה לאנסו - ודאי שרוחץ הוא, לפי מנהג שנער וספרד. והמקור שיש לחלק בין בריא לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב. (30) כלומר: אינם נוהגים לרוחץ. הואיל וגם אחרי הרחיצה ישארו בטומאתם, לא נהגו לרוחץ אלא מקנהיחן וכו'. אבל אם נהגו באיזה מקום לרוחץ - אין זה מנהג בטל ויש לו תוקף, שהרי בזמן התקנה היו מחייבים בטבילה. (לחם-משנה).

ז. פסוי הערוה פיצד? אף-על-פי שפסה ערותו כדרך שמכסין לקריאת-שמע³¹ - לא יתפלל עד שיכסה את לבו³². ואם לא כסה לבו, או שנאנס ואין לו במה יכסה - הואיל וכסה ערותו והתפלל, נצא ולכתחלה לא יעשה.

(31) שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). (32) ברכות כה, ע"א. כי בתפילה "צריך הוא להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני המלך" (לשון רש"י, שם).

ח. טהרת מקום התפלה פיצד? לא יתפלל במקום הטנפת³³, ולא במרחץ, ולא בבית-הכסא, ולא באשפה, ולא במקום שאינו בחזקת טהרה³⁴, עד שיבדקנו. בללו של דבר: כל מקום שאין קורין בו קריאת-שמע, אין מתפללין בו. וכשם שמרחיקין מצואה וממירגלים³⁵ וריח רע ומן המט ומראית הערוה³⁶ לקריאת-שמע, כך מרחיקין לתפלה³⁷.

(33) הוא המקום שיש בו צואה, כלשון רבינו הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"ד). (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם צואה. (35) ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו -

1 בתפילה ונמצא טרוד⁵⁷; יצא ממנו רוח מלמטה, 2 כשהוא עומד בתפילה, שלא לדעתו - שוהה עד 3 שתכלה הרוח, וחזר לתפלתו⁵⁸.

51) שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. (52) שפתח פיו בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד משנתו. ויש דורשין גטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר: מקים ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפותח פיו הרבה (רש"י, ברכות כד.). (53) הוא הזרירה: התפרצות הרוח מהנחירים, ונזכר במקרא (איוב מא, י) עטישותי תהל אור. וכן אמרו (ברכות נו, ע"ב): "עיתוש יפה לחולה". (54) ברכות כד, ע"ב. אלא ישישים ידו על פיו שלא תראה פתיחתו המלאה ('טור') או"ח סימן צ"ז. (55) שהוא אנין הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. (56) אבל לא בפיו, משום קלות ראש. (57) שאינו יכול לכיין בתפלתו. (58) הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

4 יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו 5 יכול להעמיד עצמו⁵⁹ - מהלך לאחרי⁶⁰ ארבע 6 אמות וממתין עד שתכלה הרוח, ואומר: "רבון כל 7 העולמים, יצרתנו נקבים⁶¹ נקבים חלולים חלולים, 8 גלוי וידוע לפניך הרפתנו וקלמתנו; הרפה וקלמה 9 בחיינו, תולעה ורמה במיתתנו". וחזר למקומו 10 ומתפלל.

59) להתאפק. (60) אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך שיהיו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך לפניו, היה מניח לאחוריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין כוונתו לחזור לתפלתו (רבינו יונה). (61) ברכות כד, ע"ב. נקבים - כגון: הפה, החוטם והאזנים. חלולים - כגון: הלב, הכרס והמעיים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).

11 יג. היה עומד בתפילה ונטפו מירגליו על ברקיו - 12 ממתין עד שיקלו המים⁶² וחזר למקום שפסק. ואם 13 שקה פדי לגמר את התפלה - חזר לראש.

62) ברכות כג, ע"א. וכתשובות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה במגן אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חולי האבן, שמי רגליו מטפטפים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו, והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל; ובשעת הטפת מי רגלים - יפסיק".

14 יד. וכן המשתין מים, שוהה פדי הלוח ארבע 15 אמות⁶³, ואחר-כך יתפלל. ומשהתפלל - שוהה אחר 16 תפלתו פדי הלוח ארבע אמות, ואחר-כך משתין, 17 פדי שפסק דברי התפלה מפיו⁶⁴.

63) מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטפנו בגדיו. (64) שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הילוך ארבע אמות אחר התפילה). תפלתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין שפתיו מרחשות.

18 טו. פונת הלב כיצד? כל תפלה שאינה בכונה,

אינה תפלה⁶⁵; ואם התפלל בלא כונה - חזר 19 ומתפלל⁶⁶ בכונה. מצא דעתו משבשת⁶⁷ ולבו טרוד 20 - אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא 21 מן הדרך והוא עיף או מצר⁶⁸, אסור לו להתפלל עד 22 שתתישב דעתו. אמרו חכמים⁶⁹: ישעה שלשה ימים 23 עד שינוח ותתקדר דעתו, ואחר-כך יתפלל. 24

65) וזה לשון רבינו בחיי בספרו "חובת הלבבות" שער חשבון הנפש (פרק ג, חשבון תשיעי) "ודע כי המילות התיינה בלשון - כקליפה, והעיון במילות - כלב. ותפילה - כגוף; והעיון (הכוונה) - כרוח. וכשיתפלל המתפלל בלשון ולבו טרוד בזולת עיון התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח, וקליפה בלא לב. וכן אמר הכתוב (ישעיה כט, יג): יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וכו'. ורבינו בספר ה"מורה" (חלק ג, פרק נא) יאמר: "אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל, ואתה חושב במקחך וממכרך... לא תחשוב שהגעת לתכלית, אבל תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם (ירמיה יב, ב) קרוב אתה בפייהם ורחוק מכליותיהם וכו'". (66) ברכות ל, ע"ב. וראה דברי רבינו לקמן (פרק י, הלכה א). (67) בלתי מיושבת. (68) מצטער. (69) עירובין סה, ע"א. שנאמר (עזרא ח, טו): ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם שלשה ימים, ואבינה בעם וגו' - הרי שגם עזרא לא התחיל להתבונן כשבא מן הדרך רק אחרי שלשה ימים, שאז נתישבה דעתו. ואין אנו נזהרים בכל אלה בזמן הזה, כי בין כך אין אנו מכוונים כ"כ בתפילה (הגהות מיימוניות).

טז. כיצד היא הפונה? שיפנה את לבו מפל 25 המשתבשות, ויראה עצמו פאלו הוא עומד לפני 26 השכינה⁷⁰. לפיכך צריך לישב מעט קדם התפלה 27 פדי לכון את לבו, ואחר-כך יתפלל בנחת 28 ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו פמי שהיה נושא 29 משאויו⁷¹ ומשליכו והולך לו. לפיכך⁷² צריך לישב 30 מעט אחר התפלה, ואחר-כך יפטר. חסידים 31 הראשונים היו שוהין שעה אחת קדם תפלה ושעה 32 אחת לאחר תפלה, ומאריכין בתפלה שעה⁷³. 33

70) סנהדרין כב, ע"א. שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח). (71) ברכות כט, ע"ב. (72) כדי שלא יהא נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשוי. (73) שם לב, ע"ב.

יז. שכור - אל יתפלל, מפני שאין לו⁷⁴ פונה. ואם 34 התפלל, תפלתו תועבה⁷⁵. לפיכך חזר ומתפלל 35 כשיתרוקן⁷⁶ משכרותו. שתוי⁷⁷ - אל יתפלל. ואם 36 התפלל - תפלתו תפלה⁷⁸. איזה שכור? זה שאינו 37 יכול לדבר לפני המלך. שתוי? - יכול לדבר בפני 38 המלך ואינו משתבש⁷⁹; אף-על-פי-כן, הואיל 39 וישעה רביעית יין לא יתפלל עד שפסיק יינו 40 מעליו⁸⁰. 41

74) שאין דעתו מיושבת עליו. (75) עירובין סד, ע"א.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"א סיון - ספר אהבה - הלכות תפילה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה - אינה צריכה שלש ברכות ראשונות ואחרונות, ומתפלל אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו - הוא חוזר ומתפלל.

יום שישי י"א סיון ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם; השתחווייה, כריעה וקידה ודיניהן; נפילת אפיים ומנהגיה.

א. שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן, ואם היה דחוק? או נאנס³, או שעבר⁴ ולא עשה אותן, אין מעכבין.⁵ ואלו הן: עמידה, ונכח המקדש, ותקון הגוף, ותקון המלבושים, ותקון המקום, והשניית הקול, והפריעה, והשתחויה.⁶

(2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר בסמוך (הלכה ב). (3) מחמת חולי וכיוצא בו. (4) בלי שום סיבה, במזיד. (5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק הקודם המעכבין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים ולהתפלל. (6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו בהלכות הבאות.

ב. עמידה פיצד? אין מתפלל אלא מעמד. היה יושב בספינה או בעגלה - אם יכול לעמד, יעמד; ואם לאו,⁸ יושב במקומו ויתפלל. חוליה מתפלל אפלו שוכב על צדו; והוא שיכול לכוון את דעתו. וכן הצמא והרעב, הרי הן בכלל חולים; אם יש בו יכולת לכוון את דעתו - יתפלל; ואם לאו - אל יתפלל.¹⁰ עד שיאכל וישתה. היה רוכב על בהמה, אף-על-פי שיש לו מי שיאחז בהמתו - לא ירד¹¹, אלא יושב במקומו ויתפלל, כדי שתהא דעתו מישבת עליו.

(7) (ברכות ל). כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב: "ולעבדו בכל לבבכם" - ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה, שנאמר (דברים י, ח): לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח חיים סימן צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה" בפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז, הלכה י"ב). (8) שהעגלה מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות מיימוניות). ואמרו חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית הכנסת שבעירך; ואם אין אתה יכול לילך - התפלל על מיטתך; ואם אין אתה יכול - הרהר בלבבך, ובלבד שתדום מעבירה שבך, שנאמר (תהילים ד, ה): אימרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני). (10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המיצר - אסור להתפלל", מפני שאין דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם ירד, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו.

ג. נכח המקדש פיצד? היה עומד בחוצה לארץ -

(76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח") הנוסח: "כשיתרונן מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרונן מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרון יינו ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששתה, וכתרגום יונתן: כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא "מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". (77) ששתה יין ושכר, אבל לא לשכרה. (78) עירובין, שם. (79) מתבלבל וטועה. (80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה כל שהיא - מפיגים את היין. במה דברים אמורים? כששתה רביעית; אבל שתה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו ושינה משכרתו". וכתב ה'טור' (או"ח סימן צ"ט): 'ו'ש'כ'ר' א'ל' ת'ש'ת' (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שתה כדי רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".

יח. וכן אין עומדין להתפלל, לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות-ראש, ולא מתוך שיחה⁸¹, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך פגע, אלא מתוך דברי-תורה.⁸² ולא מתוך דין⁸³ והלכה⁸⁴, אף-על-פי שהם דברי-תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה; אלא מתוך דברי-תורה שאין בה עיון, כגון הלכות פסוקות.⁸⁵

(81) ליצנות. (82) ברכות לא, ע"א. (83) ישיבה בדין, כגון: הדיינים שיושבים בדין. (84) משא ומתן הלכתי, הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל לכוין. ונוסח אחר: דין הלכה. (85) שאין בהן מחלוקת ואינן צריכות עיון והרהור (שם).

יט. תפלות הפרקים⁸⁶, כגון תפלת מוסף ראש-חודש⁸⁷ ותפלת מועדות, צריך להסדיר תפלתו ואחר-כך עומד ומתפלל, כדי שלא יפשל בה⁸⁸. היה מהלך במקום סכנה, כגון מקום גדודי⁸⁹ חיות ולסטים, והגיע זמן תפלה - מתפלל ברכה אחת, וזו היא: "צרכי עמך ישראל מרבים ודעתם קצרה"⁹⁰. יהי רצון מלפניך יי אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה, והטוב בעיניך⁹¹ עשה. ברוך אתה יי, שומע תפלה⁹². ומתפלל אותה בדרך כשהוא מהלך; ואם יכול לעמד - עומד. וכשהוא מגיע לישוב ותתקרב דעתו - חוזר ומתפלל תפלה כהנחתה, תשעה-עשר ברכות⁹³.

(86) שהן לזמנים ידועים ולא תדירות. (87) שהיא פעם לשלשים יום. (88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה). (89) קבוצות. (90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם. (91) "לא תתן לנו מה שטוב בעינינו. אולי לא תהיה התכלית טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו" (כסף-משנה בשם רבינו מנוח), וכן מצינו במקרא: עשה אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). (92) ברכות כט, ע"ב. (93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו" ל"תפילה קצרה": תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות הראשונות ושלוש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו - אינו חוזר ומתפלל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 מחזיר פניו נכח ארץ-ישראל ומתפלל¹². הנה עומד
2 בארץ - מכון את פניו כנגד ירושלים¹³. הנה עומד
3 בירושלים - מכון פניו כנגד המקדש¹⁴. הנה עומד
4 במקדש - מכון פניו כנגד בית קדש הקדשים¹⁵.
5 סומא, ומי שלא יכול לכוון את הרוחות¹⁶, והמהלך
6 בספינה¹⁷ - יכוון את לבו¹⁸ כנגד השכינה ויתפלל.
- (12) (ברכות ל), שנאמר (מלכים-א ח, מח): והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (13) (שם), שנאמר (שם, מד): והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה. (14) שנאמר (דברי הימים-ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה. (15) שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית קודש הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים. (17) בסירה ידובר כאן שאי אפשר לו להחזיר פניו לירושלים מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו ורעיונו ויחשוב שפניו כנגד קודש הקדשים. רבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה).
- 7 ד. תקון הגוף כיצד? כשהוא עומד בתפלה, צריך
8 לכוון את רגליו זו בצד זו¹⁹, ונותן עיניו למטה,
9 כאלו הוא מביט לארץ; ויהיה לבו פנוי למעלה,
10 כאלו הוא עומד בשמים²⁰. ומניח ידיו על לבו
11 כפותיות²¹, הימנית על השמאלית²², ועומד כעבד
12 לפני רבו, באימה, ביראה ופחד²³. ולא יניח ידיו על
13 חלציו²⁴.
- (19) (ברכות י:), שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז) נראין כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך השרת. וטעם אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח, ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' (בית יוסף אורח חיים סימן צה). (20) כתוב אחד אומר (מלכים-א ט, ג): והיו עיני וליבי שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר (איכה ג, מא): נישא לבבנו אל כפיים - הא כיצד? מלמד: "שהמתפלל צריך שיתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל, רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות הללו" (יבמות קה:). (21) חבירות אחת ברעותה כאילו הן קשורות. (22) רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד שמאל (בית יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י:). (24) שנראה כעומד לפני ה' בקלות ראש. וכן לא יאחז נשען ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד:): "ולא היה מניח ידו על סנטרו" (בשעת התפילה) ופירוש הערוך סנטרו - צידו, כמו: "סנטרו, והנו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).
- 14 ה. תקון המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחלה,
15 ומצניץ²⁵ עצמו ומהדר, שנאמר: 'השתחוו לה'
16 בהדרת קדש'. ולא יעמד בתפלה באפנדות²⁶, ולא
17 בראש מגלה²⁷ ולא ברגלים מגלות²⁸, אם דרך אנשי
- המקום, שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי
הרגלים²⁹. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו
וספר-תורה בזרועו ויתפלל, מפני שלבו טרוד
בהן³⁰. ולא יאחז פלים ומעות בידיו³¹. אבל מתפלל
הוא ולולב בידו בימות החג, מפני שהוא מצות
היום³². הנה משוי על ראשו, והגיע זמן תפלה -
אם היה פחות מארבעה קבין, מפשילו לאחוריו³³
ומתפלל בו. הנה ארבעה קבין - מניחו על-גבי
קרנע, ³⁴ ואחר-כך יתפלל. דרך כל החכמים
ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא כשהן עטופים³⁵.
- (25) ומקשט עצמו בבגדיו, וכן אמרו (ברכות ל:): "רב יהודה הוזה מצוין נפשיה, והדר מצלי". (26) בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים בזיעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו, ברכות פרק ט, משנה ה). (27) "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (28) (חגיגה יג:): "לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. (29) נתכוון רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני גדוליהם ברגליים מגולות - שלהם מותר להתפלל ברגליים מגולות (כסף משנה). (30) שלא יפלו על הארץ ויתבזו (ברכות כג:). (31) כי ליבו טרוד, שמא יפלו מידו; הכלים יישברו והמעות יתפורו ויאבדו (שם). (32) ומתוך שחביבה עליו המצוה, אין משאה כבד עליו ואינו נטרד (סוכה מא: וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיוק, אין משאו כבד ואינו נטרד, והרי זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"ו, סעיף ב). (33) שאז אין כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא קה:), אלא ששם הנוסחא "הנושא משאו על כתיפו" ורבינו גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ז). (34) (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו. (35) בטליתם (שבת י:). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידיו, שזה דרך גאווה. ועליו הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני (תהלים לו, יב).
1. תקון המקום כיצד? יעמד במקום נמוך³⁶, ויחזיר
פניו לפתח³⁷. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד
ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שנאמר: 'וכוין'
פתחן לה בעלייתה נגד ירושלים³⁸. וגו'. וקובע
מקום לתפלתו תמיד⁴⁰. ואין מתפלל בחורבה⁴¹, ולא
אחורית⁴² בית-הכנסת, אלא-אם-כן החזיר פניו לבית-
הכנסת. ואסור לישוב בצד העומד בתפלה⁴³ או לעבר
לפניו, עד שירחיק ממנו ארבע אמות.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"... וְצִירָהּ לַפֶּתַח חֲלוֹנוֹת או פֶּתָחִים בְּגֵד יְרוּשָׁלַיִם, בְּדִי לַהֲתַפֵּל בְּגָדָה".

הצורך בחלונות אינו רק משום ש"גורמין לו שיכוון לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע" אלא כדי שיעברו תפילותיו דרך ירושלים כדמוכח מזה שהחלונות צריכים להיות "כנגד ירושלים" כי העליה ברוחניות קשורה עם העליה בגשמיות.

דוגמא לדבר מצינו בהקטרת הקטורת ביוה"כ שלדעת הרמב"ם אם לא נתן בקטורת את העשב ששמו (וענינו) "מעלה עשן" חייב מיתה משא"כ בקטורת של כל השנה. ובספרי על הפסוק "ישימו קטורה באפך" מפרש "ישימו קטורה זו קטורת ש(היו מכניסים ביוה"כ) לפני ולפנים" היינו עלית הקטורת "באפך", ועלית עשן הקטורת נעשית על ידי ה"מעלה עשן" שעיקרו ביוה"כ שאז הוא לעיכובא ובחיוב מיתה. שגם בזה קשורה העליה ברוחניות (ישימו קטורה באפך) עם העליה בגשמיות ("מעלה עשן").

לקו"ש חלק י"ד עמוד 128 הערה 1.

(36) לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י:). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'. (37) (ברכות ה:): שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן ז) כתב: שהטעם שהצריכו להתקרב אל הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. (38) חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם). (39) כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים א ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים (רבינו סעדיה גאון בפירושו לדניאל, שם). ורש"י (ברכות לד:): כתב: "חלונות גורמים לו שיכוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנע ליבו". וראה במוספיו "תשובות רבינו". ובוזוהר פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמוס, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). (40) כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוקי אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל ב טו, לב): ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלוקים. "השתחוה" לא נאמר אלא "ישתחוה" - מכאן שצריך אדם ליחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. (41) כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה: מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין - ובא רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתיירא שמה יפסיקוהו עובדי דרכים - גם כן לא ייכנס לחורבה (לחם משנה). (42) (ברכות ו:): פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם

למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). וחכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סביב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). (43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשיושב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבותינו ז"ל למדה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימכה בזה להתפלל אל ה' (שמואל א א, כו) שמשמע שהיא עמדה וגם הוא עמד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסור אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות, שם).

- 1 ז. לא יַעֲמֵד בְּמָקוֹם גְּבוֹה שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים או יוֹתֵר
- 2 וְיִתְפַּלֵּל⁴⁴; וְלֹא עַל-גְּבִי מְטָה, וְלֹא עַל-גְּבִי סַפְסָל,
- 3 וְלֹא עַל-גְּבִי כְסֵא⁴⁵. הֵיחָה בִּנְיָן גְּבוֹה - אִם יֵשׁ בוֹ
- 4 אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שְׁעוֹר הַבֵּית,
- 5 הָרִי הוּא פְּעֻלָּה וּמִתֵּר לַהֲתַפֵּל בוֹ. וְכֵן אִם הֵיחָה
- 6 מִקֶּף מַחְצוֹת מִפֶּל רִחוּתָיו, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין בוֹ
- 7 אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַ (אַרְבַּע אַמּוֹת - מִתֵּר לַהֲתַפֵּל בוֹ,
- 8 מִפְּנֵי שְׁאִין גְּבוֹה נָפֵר, שֶׁהִרִי חָלַק רְשׁוֹת לְעֶצְמוֹ⁴⁶.

(44) (ברכות דף י' עמוד ב') "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. (45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבוד על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח). "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עזר").

- 9 ח. הָאֱמָנִין שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂין מְלֶאכֶה⁴⁷ בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ
- 10 בְּרֹאשׁ הַנֶּדֶבֶךְ⁴⁸ אוֹ בְּרֹאשׁ הַתְּפֵל, וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה
- 11 - יוֹרְדִין לַמָּטָה וּמִתְפַּלְלִין⁴⁹, וְחֹזְרִין לְמֶלֶאכֶתָּהּ. וְאִם
- 12 הָיוּ בְּרֹאשׁ הַזֵּית אוֹ בְּרֹאשׁ הַתְּאֵנָה - מִתְפַּלְלִין
- 13 בְּמָקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁטְרוּחָן⁵⁰ מְרִבָּה. וְהֵאָּה הֵן מִתְפַּלְלִין?
- 14 אִם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסֻעֻדָתָן בְּלִבְדָּם⁵¹ - מִתְפַּלְלִין שְׁלֹשׁ
- 15 תְּפִלוֹת שֶׁל תְּשַׁע-עֶשֶׂר בְּרִכּוֹת⁵². הָיוּ עוֹשִׂין בְּשִׁכְרָן
- 16 - מִתְפַּלְלִין הַבִּינְנוּ⁵³. וְכֵן כֶּף וְכֵן כֶּף, אֵין יוֹרְדִין
- 17 לַפְּנֵי הַתְּבָה⁵⁴ וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן⁵⁵.

(47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נותן עבודה. (48) שורת בניין החומה וזוכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן: "נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִיָּמִין עֲצֻמָּה⁶³, וְאַחֲרֵיכֶּן מִגְּבִיָּה רָאָשׁוּ מִן הַכְּרִיעָה.¹²
וּכְשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ בְּאַרְבַּע הַכְּרִיעוֹת - כּוֹרֵעַ בְּכַרְוֶה⁶⁴; ¹³
וּכְשֶׁהוּא זֹקֵף, זֹקֵף בְּשֵׁם⁶⁵. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? ¹⁴
בְּהִדְיוּט; אָבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל כּוֹרֵעַ בְּתַחֲלֹת כָּל בְּרָכָה ¹⁵
וּבְסוֹף כָּל בְּרָכָה. וְהַמְלִיךְ - בֵּינָן שִׁשְׁחָה בְּרֹאשׁוֹנָה, ¹⁶
אֵינוֹ מִגְּבִיָּה רָאָשׁוּ עַד שְׁגֻמָּר כָּל תְּפִלָּתוֹ⁶⁶. ¹⁷

(60) (ברכות דף ל"ד עמוד א.) (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב)
כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שונצינו וכן בכתב יד
התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר
בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה".
(65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה'
זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"ו, פסוק ח). (66) (ברכות
לד:) "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל
עצמו" (לשון רש"י, שם).

יֵא. וְלִמָּה נֹתֵן שְׁלוֹם לְשִׁמְאֵלוֹ תַּחֲלָה? מִפְּנֵי ¹⁸
שִׁשְׁמֵאֵלוֹ הוּא יָמִין שֶׁנֶּגְדָּה פָּנָיו; כְּלוּמָר - כְּשֶׁהוּא ¹⁹
עוֹמֵד לִפְנֵי הַמְּלִיךְ, נֹתֵן שְׁלוֹם לְיָמִין⁶⁷ הַמְּלִיךְ, ²⁰
וְאַחֲרֵיכֶּן לְשִׁמְאֵל הַמְּלִיךְ; וְקָבְעוּ, שִׁשְׁפֹּטֵר מִן ²¹
הַתְּפִלָּה כְּמוֹ שֶׁנִּפְטָרִין מִלִּפְנֵי הַמְּלִיךְ⁶⁸. ²²

(67) שהימין היא חשובה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא
אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. (68) שנותנים
לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו
שכינה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח):
שיויתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם).

יב. כָּל הַכְּרִיעוֹת הָאֵלּוּ, צָרִיךְ שִׁיכְרַע בָּהֶן עַד ²³
שִׁתְּפִקְקֶנָּה⁶⁹ כָּל חֲלִילוֹת שְׁבִשְׁדָּרָה, וְיַעֲשֶׂה עֲצֻמוֹ ²⁴
כְּקִשְׁתָּה⁷⁰. וְאִם שָׁחָה מְעַט וְצָרַע עֲצֻמוֹ, וְנִרְאָה כְּכוֹרֵעַ ²⁵
בְּכָל כַּחוֹז⁷¹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁷². ²⁶

(69) שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חליותיו (רש"י
ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק
ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב). (70) וכדאי להעיר
שבתלמוד שם, לא נזכר "כקשת", אלא "עד שיראה איסר
כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאור. ואמר הרב האדר"ת
שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה
יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו כקשת" ואז
יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר:
שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה.
(72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרם: "כיוון שנענע בראשו
- שוב אינו צריך" (ברכות, שם).

יג. הַשְּׁתַּחֲוִיָּה בִּיצֵד? אַחֲרֵי שֶׁמִּגְּבִיָּה רָאָשׁוּ מִכְּרִיעָה ²⁷
חֲמִישִׁית, יָשֵׁב לְאַרְצָה, וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו ²⁸
וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתַּחֲנוּגִּים שִׁרְיָה⁷⁴. כְּרִיעָה הָאֲמֹרָה ²⁹
בְּכָל מְקוֹם - עַל בְּרִפְּיָה⁷⁵; קִידָה - עַל אִפְּיָה⁷⁶; ³⁰
הַשְּׁתַּחֲוִיָּה - זֶה פְּשׁוּט יָדַים וְרַגְלַיִם, עַד שֶׁנִּמְצָא ³¹
מוֹטֵל עַל פָּנָיו אֲרָצָה⁷⁷. ³²

פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בני הקירות בעפר להציב
שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ
יד עד יאחזו תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות
ההם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציאת
מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר במ יבנה ויכונו
הקיר קוראים אותו: "גדבך", וזה פירוש המלה על
אמיתתה". (49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם
למעלה, מפני הפחד שמא יפלו (ברכות דף ט"ז עמוד א).
(50) (ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות
מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם
ובירידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו
ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). (51) שהיו
מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. (52) כי אין אנו
חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט
(ברכות, שם). (53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). (54) אין
מעמידים שליח ציבור (חזון) לפני התיבה, כלומר: אין
מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי.
(55) לברכת כהנים (שם).

ט. הַשְּׁוֹת הַקּוֹל בִּיצֵד? לֹא יִגְבִּיָּה קוֹלוֹ בְּתַפְלָתוֹ ¹
וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּלִבּוֹ⁵⁶, אֶלָּא מִחֲתָךְ הַדְּבָרִים בְּשִׁפְתָיו ²
וּמִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ בְּלִחְשׁוֹ⁵⁷. וְלֹא יִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ⁵⁸, אֶלָּא- ³
אִם-כֵּן הָיָה חוֹלָה, אוֹ שְׁאִינוֹ יָכוֹל לִכְנוֹן אֶת לִבּוֹ עַד ⁴
שִׁישְׁמִיעַ קוֹלוֹ - הֲרִי זֶה מִתָּר; וּבִלְבָּד שֶׁלֹּא יִהְיֶה ⁵
בְּצַבּוּר, כְּדִי שֶׁלֹּא תִטָּרֵף דַּעְתָּן מִקּוֹלוֹ⁵⁹. ⁶

(56) בלי הנעת שפתיים וחיתוך דיבור. (57) (ברכות דף
ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל-א פרק
א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך
בשפתיו; וקולה לא יישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה
קולו בתפילתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני
מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי
עבירה" (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם).
(58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "המשמיע קולו
בתפילתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך-
הוא שומע תפילת לחש); המגביה קולו בתפילתו (בקול רם
יותר) - הרי זה מנביא השקר" שנאמר בהם (מלכים-א יח,
כח): ויקראו בקול גדול. (59) (ברכות שם) והמנהג
להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר
תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית
יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל
ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי
תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש
לטוירת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים
דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם
מחזורים ולא יתבלבלו.

י. כְּרִיעָה בִּיצֵד? הַמִּתְפַּלֵּל כּוֹרֵעַ חֲמֵשׁ כְּרִיעוֹת בְּכָל ⁷
תְּפִלָּה וְתַפְלָה: בְּכַרְכָּה רָאשׁוֹנָה, בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף⁶⁰; ⁸
וּבִהְדִּיָּה' - בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף; וּכְשֶׁגֻּמָּר הַתְּפִלָּה - ⁹
כּוֹרֵעַ וּפּוֹסֵעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרֵיוֹ⁶¹. וּכְשֶׁהוּא ¹⁰
כּוֹרֵעַ⁶² - נֹתֵן שְׁלוֹם מִשְׁמֵאֵל עֲצֻמוֹ, וְאַחֲרֵיכֶּן ¹¹

טו. מנהג פשוט⁸⁴ בכל ישראל, שאין נפילת אפים
בשבתות ובמועדים, ולא בראש השנה ולא בראשי
חדשים ובחגגה ובפורים, ולא במנחה של ערבי
שבתות וימים טובים⁸⁵, ולא בערבית⁸⁶ שבכל יום.
ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. וביום
הפורים בלבד נופלים על פניהם בכל תפלה
ותפלה⁸⁷, מפני שהוא יום תחנה ובקשה ותענית.

(84 שנתקבל בכל ישראל. (85 כי כל אלה ימי חג ומועד,
ואין מרבם בהם בתחנונים. (86 כי נפילת אפיים רומזת
למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השוררים בלילה לפי
תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא
כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר
צורות"). ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן קל"א) הוסיפו
עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד,
ראה שם. (87 ומנהגנו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום
תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר:
והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח).

פרק ששי

(1 העובר אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל בו
איך יתנהג; אם מותר לטעום קודם התפילה, המלאכות
שאסור לעשות לפני זמן התפילה; מי הם הפטורים
מתפילה.

א. אסור לו לאדם לעבר אחר² בית הכנסת בשעה
שהציבור מתפלל³, אלא אם כן היה נושא
משאו⁴, או שהיה לבית הכנסת שני פתחים בשני
רוחות; שהרואה אומר, שמא ילך ויכנס מפתח
האחר. וכן אם היה בעיר שני בתי כנסיות, לאמר
הרואה: שמא ילך לבית הכנסת הרגיל בו. ואם יש
לו תפילין בראשו, מתר לו לעבר, ואף על פי שאין
שם אחד מכל אלו; שהתפילין מוכיחין עליו שהוא
רודף אחר מצות ואינו מובטל תפלה⁵.

(2 באותו הצד שבו הפתח. (3 ברכות סא ע"א, שכיון
שאינו נכנס, נראה כפורק עול ומבזה בית הכנסת (רש"י).
(4 כי אז ניכר שמפני משאו נמנע מלהכניס. (5 שם.

ב. המתפלל עם הציבור, לא יאריך את תפלתו יותר
מדי; אבל בינו לבין עצמו - הרשות בידו⁶. ואם
כא לומר אחר תפלתו⁷ אפלו כסדר ודוי יום
הפורים⁸ - אומר. וכן אם רצה להוסיף בכל פרקה
ובפרקה מן האמצעיות מעין הפרקה - מוסיף¹⁰.

(6 ברכות לא. "כך היה מנהגו של רבי עקיבא: כשהיה
מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור;
וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו
ומוצאו בזוית אחרת - מפני כריעות והשתחויות".
(7 אחרי גמר תפילת "שמונה עשרה". (8 שהוא ארוך
מאד (שם). (9 מענין. (10 ע"ז ח, ע"א.

ג. כיצד? היה לו חולה, מבקש עליו רחמים בברכת

(73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתנפל לפני ה' וגו'
(דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה
וגו' (יהושע פרק ז, ו); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב
עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל
על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפילתו בשלושה סדרים:
תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דמזמרה וקריאת שמע, ואחר
כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל
בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר
(דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י
פסוק י); ואתנפל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח
חיים (סימן קל"א). (74 בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור"
(ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת
"תחנון" וכל אחד התחנן כרצונו. ואחר כך קבעה בנוסח
ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום וחנון חטאתי לפניך"
וכו'. (75 (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על
ברכיו (מלכים א פרק ח, פסוק נ"ד) - הרי שלשון כריעה
נופלת על כריעת ברכיים. (76 על הפנים, אינו אלא מטה
פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים א
פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77 כמו
שנאמר (בראשית פרק לז, פסוק י): הבוא נבוא אני ואמך
ואחיך להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה).

1 יד. בשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה - יש מי
2 שהוא עושה קידה, ויש מי שהוא עושה השתחויה.
3 ואסור לעשות השתחויה על האבנים⁷⁸, אלא
4 במקדש⁷⁹, כמו שבארנו בהלכות עבודת פוכבים⁸⁰.
5 ואין אדם חשוב רשאי לפל על פניו, אלא אם כן
6 הוא יודע בעצמו שהוא צדיק ביהושע⁸¹. אבל מטה
7 פניו מעט, ואינו כובש אותן בקרקע⁸². ומתיר לאדם
8 להתפלל במקום זה ולפל על פניו במקום אחר⁸³.

(78 שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א): ואבן משכית לא
תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות
על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב). (79 (שם)
שנאמר: "בארצכם" - (בגבולין) אי אתה משתחוה, אבל
אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש. (80 (פרק ו
הלכה ז). (81 שמובטח הוא שיענה בתפילתו בזכות
מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י): ויאמר
ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם
אינו מובטח בצידיקתו לא ייפול - שמא לא ייענה ויחרפוהו
(תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה
ו) אמר: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא
לו שהקהל יהרהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו
לבין עצמו - מותר. (82 אלא כמו שאנו עושים כיום
(ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83 מקורו במגילה (דף כ"ב
עמוד ב), שמסופר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן
תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם
הטעם: מפני שבמקומו הייתה רצפה של אבנים ואסור
להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום
שהציבור עומד וייפול על פניו עימהם? וכו' וכו' הרי
שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר
(לחם משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר בשו"ע (סימן רפ"ו, סעיף ג.) (21) ברכות כח, ע"ב. (22) סעודה קבועה. (23) חצי שעה קודם למנחה (שבת ט: ובר"ן שם).

ה. כיון שהגיע זמן מנחה גדולה²⁴, לא יבנס למרחץ, אפילו להזיע²⁵, עד שיתפלל, שמו יתעלה²⁶ ויבטל מן התפלה. ולא לאכל, אפילו אכילת עראי, שמו ימשיך באכילה²⁷. ולא לדון, אפילו בגמר-דין, שמו יסתר²⁸ הדין וימשיך, ויבטל מן התפלה. וכן לא ישב לפני הספר לספר, אפילו תספרת הדיוט²⁹, עד שיתפלל, שמו יספר³⁰. ולא לבנס לבד³¹ סמוך למנחה עד שיתפלל, שמו יראה הפסד במלאכתו ויתעסק בה, ויתעכב מן התפלה. ואם התחיל באחת מאלו³² - לא יפסיק, אלא גומר, ואחר-כך מתפיל תפלת מנחה³³.

(24) שהוא בשש שעות וחצי (כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב). (25) בלבד, מבלי שיתרחץ וישתטף בחמים ובצוננים. (26) יחלש מרוב הזיעה (שבת ט:). (27) ויבטל מן התפילה. (28) על-ידי טענות חדשות של בעלי הדין, בית-דין יחזור בו מהחלטתו הקודמת ויתחיל לעיין בדיון מחדש, כאילו הוא בהתחלת דין. (29) רגילה, שאינה אמנותית כתספורת של כהן-גדול שהיא תספורת מיוחדת ודורשת זמן רב: ש"ראשו של שער זה בצד עיקרו של זה" (נדרים נא.), כלומר: שלא היה מספר כל ראשו לגמרי, אלא מניח כל השערות קצת, כדי שיהיה ראשו של שער אחד בצד עיקרו של השני הסמוך לו. (ראה הלכות כלי המקדש פרק ה, ה"ו). (30) של המספרים, ויצטרך לחזור אחר זוג אחר. (31) בית עיבוד עורות. (32) אפילו כשהתחיל באיסור שהוא בזמן מנחה. (33) הואיל ויש לו עוד שהות להתפיל עד הערב (שבת, שם), אבל כשאין לו עוד שהות להתפיל - יפסיק ויתפיל.

ו. מאימתי התחלת תספרת³⁴? משנייח מעפרת³⁵ של ספרין על ברפיו. ומאימתי התחלת מרחץ³⁶? משפשוט הפגד הסמוך לבשרו. ומאימתי התחלת תספרת³⁷? משקשר פגד בין כתפיו, כמו שהאמנין עושין. ומאימתי התחלת אכילה³⁸? לבגיו ארץ-ישראל³⁶ - משטל ידיו, ולבגיו בכל³⁷ - משיתיר תגורו. ומאימתי התחלת הדין³⁸? משיתעטפו³⁸ הדיינים וישבו. ואם היו יושבין³⁹ - משיתחילו³⁹ בעלי-דינין לטעון.

(34) שאם התחיל בה אינו מפסיק לתפילת מנחה. (35) הוא הסדין שהספרים מכסים את המספרים, שלא יפול השער הגזוז על בגדיהם, ובעל "הערוך" מפרש: מעפורת - "סודר שמעטף ראשו; וכשמגלח מניחו על ברכיו שיפול שם שעריו". ויחפש באפר על עיניו (מלכים-א כ, לח) מתרגם יונתן: וכריך במעפרא עינוהי. (36) שאינם רגילים לחגור עצמם בחזק. (37) שהיו חוגרים את עצמם באזור, וכן מעיד עליהם הכתוב (יחזקאל כג, טו): חגורי אזור במתניהם, וכשהם אוכלים צריכים להתירו. (38) בטליהם.

חולים¹¹ כפי צחות לשונם¹². היה צריך לפרנסה - מוסיף תחנה ובקשה בברכת השנים¹³, ועל דרך זה בכל אחת מהן¹⁴. ואם רצה לשאל כל צרכיו ב'שומע תפלה'¹⁵ - שואל; אבל לא ישאל, לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות¹⁶.

(11) היא ברכת "רפאנו". (12) לפי ידיעתו ויכלתו. (13) היא ברכת "ברך עלינו" המדברת בתבואת השנה וביבולה (עבודה-זרה ח.). (14) כגון: אם היה שוכח תלמודו - מאריך ב"חונן הדעת"; אם בעל תשובה הוא - מאריך ב"השיבנו" (רש"י, שם). (15) שהיא כוללת כל הבקשות (שם). (16) ברכות לר: "ראשונות - דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו; אמצעיות - דומה לעבד שמבקש פרס מרבו; אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו", שמשבחו והולך לו ('טור') או"ח סימן קיב. וראה לעיל (פ"א, ה"ד). ודוקא "צרכי יחיד" אין שואלים בהן, אבל "צרכי רבים" שואלים, שהרי תוכן כל שלש האחרונות, בקשת צרכי רבים הוא, ומטעם זה אנו אומרים: "יעלה ויבוא" "בעבודה". וכן בראשונות, שמסדר בהן שבח רבו, יכול לשאול "צרכי רבים" שזה שבח וכבוד לרב שרבים צריכים לו. ולפיכך אנו אומרים בהן: "זכרנו לחיים", "מי כמוך אב הרחמים" - בעשרת ימי תשובה. וכן מותר לומר בהן שאר דברי שבח וכבוד היום, ולפיכך אנו אומרים בהן "קרובין", דברי פיוט ("הגהות מיימוניות" על-פי דברי הגאונים ועוד).

ד. אסור לו לאדם שיטעם פלוג¹⁷ או שיעשה מלאכה¹⁸, מאחר שיעלה עמוד השחר עד שיתפיל תפלת שחרית. וכן לא ישפם לפתח חבירו לשאל בשלומו קדם שיתפיל תפלת שחרית¹⁹. ולא יצא בדרך קדם שיתפיל; אבל טועם²⁰ ועושה מלאכה קדם שיתפיל מוסף וקדם מנחה²¹; אבל אינו סועד²² סמוך למנחה²³.

(17) ברכות י, ע"ב: "כל האוכל ושותה קודם שיתפיל, עליו הכתוב אומר: ואותי השלכת אחרי גוך (מלכים-א יד, ט), אל תקרא גוך - אלא "גאץ", אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה (שהאכילה גורמת לידי גאווה, ככתוב (דברים ח, יב-יד): פן תאכל ושבעת... ורם לבבך וגו') קיבל עליו מלכות שמים". ומותר לשתות מים לפני התפילה. כי אין בשתייתם משום גאות (כסף-משנה). וכן התיר ה'פרי חדש' (או"ח סימן פ"ט) לשתות קפה, כדי שיוכל לכונן דעתו ולהתפיל, וביחוד בארצות המזרח שאין הדעת מתיישבת בלי קפה; ורק הדברים המשכרים הם אסורים. (18) ברכות יד: שנאמר (תהלים פה, יד): צדק לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו - יתפלל קודם התפילה המצדיקה אותו לברואו, ואחר-כך יפנה לחפציו. (19) שם. שנאמר (ישעיה ב, כב): חדלו לכם מן האדם (אל תתעסקו בכבוד האדם, כשיש לכם לעסוק בכבוד ה') אשר נשמה באפו - כי במה נחשב הוא? במה חשבתו לזה (האדם) ולא לאלוה שהקדמת כבודו לכבוד ה'? אבל כשמצאו בדרך - שואל. (20) כגון אכילת פירות, או אפילו פת מועטת, שיש בו כדי לסעוד את הלב,

עקרב - פוסק, נחש - אינו פוסק (שאינו הנחש מוכן כ"כ לישון כעקרב). א"כ אין להשוות נחש לעקרב. אולם דברי רבינו מיוסדים ע"ז שאמרו (שבת קז): "העז נחש בשבת... שלא ישכנו - פטור ומותר. מניין? דתנן: כופין קערה על עקרב שלא תישוך" - הרי שאין לחלק בין נחש לעקרב ושנים הם (קרבן נתנאל על הרא"ש למסכת שבת פ"ג, אות א).

י. נשים ועבדים וקטנים⁵⁷ חביבין בתפילה⁵⁸. וכל איש²⁴ שפטור מקריאת-שמע⁵⁹, פטור מן התפילה⁶⁰. וכל המלוין את המט - אף-על-פי שאין למטה צרף²⁶ בהן⁶¹, פטורין מן התפילה⁶².

57) שהגיעו לכלל חינוך. וקטן - אביו מחוייב לחנכו בתפילה. 58) ואף-על-פי שנים ועבדים פטורים מקריאת שמע, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"א), משום שמצות-עשה שהזמן גרמא היא - חייבים הם בתפילה, מפני שהתפילה "רחמים" היא, ותיקנו חכמינו שאף אלה יהיו בכלל מבקשי רחמים (ברכות כ:). ולדעת רבינו לעיל (פ"א, ה"ב) חייבים הם בתפילה מן התורה - משום שתפילה מ"ע שלא הזמן גרמא היא. 59) כגון אונן, או שומר המט, ונושאי המטה המנויים לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ג-ד). 60) ברכות יז, ע"ב. 61) וחייבים בקריאת-שמע, כמבואר לעיל (שם). 62) מפני טרדת לבם. וכבר אמרנו, שכל שאין דעתו מיושבת עליו - אל יתפלל (ברכות, שם). ויש מפרשים: מפני שתפילה צריכה עמידה, והמלוים אינם יכולים לשהות ולעמוד; אבל קריאת-שמע יכולים לאמרה בלכתם בדרך. ודי להם לקרות פסוק ראשון בעמידה. ואינם מתעכבים כ"כ (רבינו יונה, שם).

פרק שביעי

1) כמה ברכות חייב אדם לברך בכל יום, סדרן ודיניהן.

א. כשתקנו חכמים דברי תפלות אלו, תקנו ברכות²⁸ אחרות לברך אותן בכל יום. אלו הן: כשיקנס אדם²⁹ למטתו לישון בלילה, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המפיל חבלים³⁰ שנה על עיני, והמשקיץ שנת תרדמה, והמאיר לאישון בתי-עין³¹. יהי רצון מלפניך יי אלהי שתצילני מיצר רע ומפגע רע, ואל יבהלוני חלומות רעים ולא הרהורים רעים, ותהא מטתי שלמה³² לפניך, ותעמידני ממנה לחיים ולשלום, והאירה עיני פן אישון המות³³. ברוך אתה יי, המאיר לעולם פלו כבודו³⁴".

2) מלשון חבלי יולדה (הושע יג, יג), כי הער יותר מדי יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, ולפ"ז ניקוד: חבלי. ויש מפרשים, מענין חבלי בוך (אסתר א, ו), כי ע"י השינה תאסרנה העינים כביתרים חזקים, ולפ"ז יהיה ניקודו: חבלי (מתוך "עיון תפילה" לסדר "אוצר התפילות"). 3) מלשון הכתוב (תהלים יז, ח). והוא השחור שבעין שהאור תלוי בו; וע"ש שחוריותו קרוי: אישון, לשון חושך כמו: אישון לילה ואפלה (משלי ז, ט) (רש"י, שם). 4) מחשבות, מלשון הכתוב (דניאל ד, ב). 5) שלא יהא פסול בזרע.

כי כן דרכם של הדיינים להתעטף בטליתם מאימת השכינה, ושלא להפנות ראשם לכאן ולכאן, למען תהא דעתם מיושבת עליהם (מלשון רש"י שבת י.). 39) כבר, ועסקו בדינים שונים זה אחר זה, והיו מעוטפים ממושב הדין הראשון.

ז. אף-על-פי שתפלת ערבית רשות⁴⁰ - לא יבוא אדם ממלאכתו ויאמר: אכל מעט, ואישן מעט⁴¹, ואחר-כך אתפלל; שמה תאנס⁴² אותו שנה, ונמצא ישן כל הלילה. אלא מתפלל ערבית, ואחר-כך אוכל ושותה או ישן⁴³. ומתיר להסתפר ולקנס למרחץ סמוך לשחרית, מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה, שהוא דבר המצוי⁴⁴, שרוב העם נכנסין שם ביום; אבל בשחר, דבר שאינו מצוי, לא גזרו בו⁴⁵.

40) ראה לעיל (פרק א, הלכה ו). 41) מעט. 42) תתקפהו. 43) ברכות ד, ע"ב. 44) רגיל. 45) על-פי הכלל הידוע: "דבר שאינו שכיח - לא גזרו בו החכמים" (עירובין ג:).

ח. מי שהיה עוסק בתלמוד-תורה והגיע זמן התפילה - פוסק ומתפלל⁴⁶. ואם הייתה תורתו אמנותו⁴⁷ ואינו עושה מלאכה פלל, והיה עוסק בתורה בשעת תפלתו - אינו פוסק⁴⁸, שמצות תלמוד-תורה גדולה ממצות תפילה⁴⁹. וכל העוסק בצרכי רבים, פעוסק בדבר-תורה⁵⁰.

46) כי אם אנו מפסיקים תורתנו למלאכתנו, כל-שכן שנפסיק לתפילה. 47) כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו. 48) שבת יא, ע"א. 49) ורבינו בהל' ת"ת (פרק ג, ה"ג) אומר: "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה... שהתלמוד מביא לידי מעשה - לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום". 50) שתורתו אומנותו, ואינו מפסיק לתפילה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א).

ט. אין המתפלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת נפשות בלבד. ואפלו מלך ישראל⁵¹ שואל בשלומו - לא ישיבנו⁵²; אבל פוסק הוא למלך עובד כוכבים, שמה יתרגנו. היה עומד בתפילה, וראה מלך עובד כוכבים או אנס⁵³ בא כנגדו - יקצור⁵⁴; ואם אינו יכול⁵⁵ - יפסיק. וכן אם ראה נחשים ועקרבים באים כנגדו - אם הגיעו אליו, והיה דרפן באותן המקומות שהן קמיתין - פוסק⁵⁶ ובורח; ואם לא היה דרפן להמית - אינו פוסק.

51) שגדול כבודו וחייב לכבודו. 52) כי בשעה שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אין לו להפסיק לכבוד מלך בשר-ודם, שהיום כאן ומחר בקבר (ברכות לג.). 53) איש מציק, ובעל זרוע. 54) שיאמר רק פתיחות הברכות וחתימתן. 55) שלא יספיק לגמור תפילתו למרות קיצורו (שם). 56) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א. וראוי להעיר, שבתלמוד בבלי (ברכות לג.) מצינו: אמר רב ששת:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והב' - על תחיית המתים לעתיד-לבוא. כי כמו שמחזיר הקב"ה הנשמות לאדם בכל בוקר, כן יחזיר הנשמות לישינו עפר לעתיד-לבוא, ולקוחה היא ממליצת חכמינו ז"ל (סנהדרין קח): "אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים" (עבודת ישראל).

ד. כְּשֶׁשׁוֹמֵעַ קוֹל הַתְּרַנְגּוּלִים, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנוֹתֵן לִשְׁכֻנָּה¹⁷ בֵּינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה". כְּשֶׁלּוּבֵשׁ בְּגָדָיו, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְלַבֵּשׁ עֲרוּמִים". כְּשֶׁמְנִיחַ סְדִינוֹ עַל רֹאשׁוֹ, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בַּתְּפָאֲרָה"¹⁸. כְּשֶׁמַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו¹⁹, מְבַרֵךְ "פּוֹקֵחַ עֵרוֹרִים"²⁰. כְּשֶׁיֹּשֵׁב עַל מִטָּתוֹ, מְבַרֵךְ "מְתִיר אֲסוּרִים"²¹. כְּשֶׁמּוֹרִיד רִגְלָיו מִן הַמִּטָּה וּמְנִיחָם עַל-גַּבֵּי קֶרֶעַ, מְבַרֵךְ "רוֹקֵעַ הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם"²². כְּשֶׁעוֹמֵד, מְבַרֵךְ "זוֹקֵף כְּפופִים"²³. כְּשֶׁנוֹטֵל יָדָיו, מְבַרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדִים". כְּשֶׁרוֹחֵץ פָּנָיו, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּעֲבִיר חֲבָלֵי שָׁנָה מֵעֵינֵי וְתוֹנְקָה מֵעַפְעָפִי. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר מִצְוָה וְאֵל תְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר עֲבָרָה וְעוֹן. וְתִשְׁלַט בִּי יָצָר טוֹב, וְאֵל יִשְׁלַט בִּי יָצָר רָע"²⁴. וְתַתְּנֵנִי בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֻלְקִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתַתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאֵי, וְתַגְּמִלֵּנִי חֲסִדִּים טוֹבִים"²⁵. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים".

(17) תרנגול. שכן קוראים במקומות ידועים לתרנגול - שכו (ראש השנה כו). והראש"ל לברכות (פ"ט אות כ"ג) אומר: "הלב נקרא: שכו בלשון המקרא (איוב לח, לו): מי נתן לשכו בינה, והלב הוא המבין. ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ללילה. ומפני שהתרנגול מבין גם כן להבחין בין יום ללילה (שבאשמורת הבוקר הוא קורא בקול), התקינו לומר ברכה זו בשמיעת קול התרנגול. אולם אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו, שאינה אלא הודאה לה' שנתן לנו בינה, וברא לנו כל צרכינו: שאף אם יישן אדם בבית אפל - יבחין בביאת היום על ידי קול התרנגול". (18) מלשון הכתוב (ישעיה סב, ג): והיית עטרת תפארת ביד ה'. ומעם ברכה זו: לפי שאסור לילך בגלוי ראש, כמבואר בשבת (ק"ח): ואפילו לדעת המפרשים שאין זה אלא משום מדת חסידות, אבל הכל מודים שמן הנכון הוא לכסות הראש כדי שיהיה עלינו מורא שמים. ומכיון שישאר נצטוו על כך, אנו מברכים עוטר ישראל וכו' (בית יוסף או"ח סימן מו). ובוזהר פרשת נשא דף קכ"ב (הובא בבית יוסף שם) נאמר: "מתוך שהשכינה היא מעל לראשו של האדם, אסור לו ללכת ארבע אמות בגלוי ראש. (19) בעוד שהענינים עצומות דרך הבריות להעביר ידיהם עליהן, שעל-ידיהן כאלו הם מעבירים חבלי שינה מעיניהם (פרישה, או"ח סימן מ"ו). וכבר תמהו מפרשי הרמב"ם: איך אפשר לו ליגע בעיניו טרם שנטל ידיו, הלא בפירוש אמרו (שבת קח): "יד לעין - תיקצץ" שאסור לנגוע בעין קודם נטילת

(6) מלשון הכתוב (תהלים יג, ד) שלא אמות בשנתי לישון שנת המות, כי המיתה נקראת גם היא שינה: וישנו שנת עולם (ירמיה נא, נז). (7) על שם הכתוב: והארץ האירה מכבודו (יחזקאל מג, ב). שאחרי השינה מעמיד הבריות לאור היום ללכת לעסקיהם (אבודרהם). ונוסח ברכה זו נמצא בשינויים קלים במסכת ברכות (ס:).

ב. וְקוֹרֵא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִקְרִיאֵת-שְׁמַע⁶ וְיִשָּׁן, וְאַפְלוּ אֶשְׁתּוֹ יִשְׁנָה עִמּוֹ⁷ (קוֹרֵא פְּסוּקִי רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים, וְאַחֲרֶיךָ יִישָׁן); וְאִם אֲנִסְתּוֹ שָׁנָה - קוֹרֵא אֶפְלוּ פְּסוּקִי רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים¹⁰, וְאַחֲרֶיךָ יִישָׁן.

(8) ברכות ד, ע"ב: "אף-על-פי שקרא אדם קריאת-שמע בבית הכנסת - מצוה לקרותה על מיטתו". וראוי להעיר, שבנוסח התלמוד (ברכות ס:) הקדימו קריאת-שמע לברכת "המפיל", ורבינו מקדים ברכת "המפיל" לקריאת-שמע - מפני שהוא סומך על הירושלמי (ברכות פ"א, ה"א) האומר: "רבי זעירא היה קורא את שמע, וחוזר וקורא עד שהיה משתקע בשינה". מכאן משמע: שקריאת-שמע צריכה להיות סמוכה לשנתו ("הגהות מיימוניות" בשם רב נסים גאון). (9) כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ג, הלכה יח). ובכתי" התימנים אין המשפט הזה. (10) כגון: "בידך אפקיד רוחי וגו' (תהלים לא, ו) וכך נאמר בברכות (ה). ובשבועות (טו): הוסיפו עוד פסוקים של רחמים, כגון: ה' מה רבו צרי וגו' (תהלים ג, ב), שרבי יהושע בן לוי היה קוראם לפני שנתו.

ג. כְּשֶׁעָשָׂה שְׁיִיקָץ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ¹¹, מְבַרֵךְ וְהוּא עַל מִטָּתוֹ כֵּן: "אֱלֹהֵי, נִשְׁמָה שְׁנַתָּה בִּי טְהוֹרָה¹². אַתָּה בְּרָאתָהּ וְאַתָּה יִצְרָתָהּ וְאַתָּה נִפְחָתָהּ¹³ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְרָהּ בְּקֶרְבִּי¹⁴, וְאַתָּה עֲתִיד לְטַלָּהּ מִמֶּנִּי, וְאַתָּה עֲתִיד לְהַחְיֶיהָ בִּי לְעֵתִיד¹⁵ לְבּוֹא. כָּל זְמַן שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָהּ בְּקֶרְבִּי, מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי, רְבוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמַּחְזִיר נְשָׁמוֹת לְפָגְרִים¹⁶ מְתִים".

(11) שאין בדעתו לישון עוד, פרט למתעורר באמצע שנתו. (12) וכמאמרם ז"ל (שבת קנב): והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת יב, ז) - "נתנה לו, כמו שנתנה לך מה הוא נתנה לך בטהרה, אף אתה החזירה לו בטהרה". ונוסח רבינו הוא כגירסת התלמוד (ברכות ס:). והנוסח הרווח: "טהורה היא", מוטעה, כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה? וכן החליט החיד"א (קשר גודל ס"ה): אין אומרים "טהורה היא" - אלא: טהורה. (13) כנגד ג' לשונות שבבריאת האדם: ויברא אלהים את האדם (בראשית א, כז); וייצר ה' אלהים את האדם (שם ב, ז); ויפח באפיו נשמת חיים (שם). (14) שלא תצא לפני זמנה. (15) בעת תחיית המתים, ככתוב: ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל, יד). (16) גופות בני אדם או בעלי-חיים כשהם מתים (מלכים-ב יט, לה). וכאן כינוי לישנים, כמאמרם ז"ל: "שינה - אחד ממששים למיתה" (ברכות נז:). וסיום ברכה זה סובל ב' פירושים: האחד - הודאה על היקיצה מן השינה;

וחלולים - שם מספר רבים מן היחיד חלול על משקל כרוב, זבול ("עבודת ישראל"). (31) מן הנקבים הפתוחים. (32) מן האברים החלולים. (33) הכוונה ליציאה שהיא רפואת כל הגוף (רש"י לברכות ס:). (34) כשאדם עושה נאד, אפילו יש בו נקב אחד מלא מחט, הרוח יוצאת מתוכו ואין היין נשמר בתוכו; והקב"ה ברא באדם נקבים רבים, ואף-על-פי-כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזוהי פליאה וחכמה (על-פי מדרש ב"ר פ"א).

11. ו. פִּשְׁחוּגֵר חֲגוּרוֹ, מִבְּרֶךְ "אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל" ³⁵ בְּגִבּוֹרָה.
12. בְּשִׁלּוּבֶשׁ נִעְלִי, מִבְּרֶךְ "שְׁעִשִּׁית" ³⁶ לִי כָּל צָרָתִי ³⁷.
13. בְּשִׁמְהֶלֶךְ לְצֵאת לְדֶרֶךְ, מִבְּרֶךְ "הַמְכִּין מִצְעָדִי
14. גִּבּוֹר" ³⁸. וּמִבְּרֶךְ אֲדָם בְּכָל יוֹם: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
15. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי גִּיּוֹ" ³⁹; "בְּרוּךְ
16. אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי אִשָּׁה" ⁴⁰;
17. "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי
18. עֶבֶד" ⁴¹.

(35) כי על ידי האזור החגור במתניו, יוכל האדם להתנועע ביתר כח וגבורה, ככתוב (איוב לח, ג): אור נא כגבר חליצך. (36) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח בתלמוד (ברכות ס:): ששם המקור לברכות אלו. ונוסח אחר: "שעשית". (37) שכל זמן שהוא יתף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו ועסקיו (אבודרהם). (38) ע"פ הכתוב (תהלים לז, כג). (39) שאינו מחוייב אלא בשבע מצוות של בני נח בלבד. (40) שאינה מחוייבת במצוות-עשה שהוזמן גרמן. "והטעם שנפטרו הנשים ממצוות-עשה שהוזמן גרמן - יאמר אבודרהם - לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו ומצוותיו; ואם היתה מחוייבת במצוות-עשה שהוזמן גרמא, אפשר שבשעה שהיא עושה את המצוה, יצוה עליה בעלה לעשות מצותו - ומה עליה לעשות אז? לפיכך פטרה הבורא ממצוותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה. שכן מצינו, שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים, כדי להטיל שלום בין אשה לבעלה". (41) שגם הוא פטור מכל מצוות-עשה שהוזמן גורם אותן, ומזולזל הוא ביותר: שאין לו זכות אבות, וגם אסור לו לבוא בקהל. ואלה שלש ברכות האחרונות מקורן במסכת מנחות (מג:). ונתקנו ברכות אלו בדרך שלילה ולא בדרך חיוב כגון: "שעשני ישראל", "שעשני איש" וכיוצא בהם - לפי שאמרו חכמינו ז"ל: "נמנו וגמרו: שנח לו לאדם שלא נברא משנברא" (עירובין יג:). אם כן תהיה הכוונה בברכות אלו: מי יתן שלא עשני כל עיקר, ועכשיו שעשני - אברך את ה' שלא עשני גוי וכו' ("לבוש"). וראה בב"ח (סימן מז, סעיף ז). וראוי להעיר, שסדר ברכות אלו ב"טור" (סימן מו) הוא: גוי, עבד, אשה; וכן השכל מחייב שבתחילה הוא מברך על הגרוע יותר, ואחר-כך על העבד שהוא עדיף מגוי, ולבסוף הוא מברך "שלא עשני אשה" מפני שהיא חשובה מהעבד. ורבינו נמשך אחר גירסת התלמוד במנחות (מג:). ואולי: מפני שהאשה לא תבוא לתרי"ג מצוות לעולם, בעוד שהעבד אם רק ישתחרר ויהא לבן חורין יושלם להיות כבן ישראל לכל דבריו ("מעשה רוקח"). ומעניין שבכת"י התימנים נזכר עבד לפני אשה.

היד? וה"מגן אברהם" באו"ח (סימן מ"ו ס"ק א) אומר שנוגע בענינו על-ידי מפת, וזה מותר. (20) מלשון הכתוב (תהלים קמו, יח). וכדאי להעיר, שבתלמוד שלנו (ברכות ס:): כתוב כן: "כשפותח עיניו יאמר... פוקח עורים", אלא שגירסת רבינו היא כגירסת הרי"ף (שם). (21) בגלל הנעת אבריו שהיו אסורים במשך הלילה. (22) מלשון הכתוב (תהלים קלו, ו), והיא הבעת שבח לה' ששטח הארץ על פני המים, היפך הטבע, שהרי לפי טבע היסודות המים מקיפים את הארץ; אבל ה' רצה שהבריות יהלכו בארץ, הפך את הטבע והשקיע את הארץ (לבוש). (23) (תהלים קמו, ח) כי בהיות האדם במיתתו קומתו כפופה. (24) אף-על-פי שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג:): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" ואין איפוא מקום לתפילה: "ואל ישלוט בי יצר הרע", שהרי אין זה תלוי אלא בו בעצמו? בכל זאת ראוי לו לאדם לבקש מה' שיסיר ממנו כל המונעים המעכבים אותו לעבוד אותו ("עבודת ישראל"). (25) על-פי לשון הכתוב (ישעיה סג, ז): חסדי ה'... רוב טוב. ואחד מאלה החסדים הוא: שהקב"ה העביר שנתו מענינו וחיידש כוחותיו, וכמו שדרשו במדרש תהלים פרק כ"ה על הפסוק חדשים לבקרים (איכה ג, כג): "אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום, והקב"ה מחזירה לו חדשה ורגועה".

1. ה. וְכַל זְמַן שִׁינָנִס לְבֵית-הַפֶּסֶא, אוֹמֵר קִדְם שִׁינָנִס:
2. "הַתַּפְּבָּדוּ מִכְּבָּדִים" ²⁶, קִדְוִשִׁים, מְשַׁרְתִּי עֲלִיּוֹן. עֲזֻרוֹנִי
3. עֲזֻרוֹנִי, שְׁמֻרוֹנִי שְׁמֻרוֹנִי ²⁷, הַמְתִּינוּ לִי עַד שְׁאֲפָנִס
4. וְאֵצָא, שְׁזֵה דֶרֶךְן שֶׁל בְּנֵי-אָדָם" ²⁸. וְאַחֵר שִׁינָנִס
5. מִבְּרֶךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
6. יִצֵּר אֶת הָאָדָם בְּחֻמָּה, וּבָרָא בּוֹ נְקָבִים וְנָקָבִים" ²⁹
7. חֲלֹלִים חֲלֹלִים ³⁰. גְּלוֹי וְיִדּוּעַ לִפְנֵי כֶּסֶא כְבוֹדְךָ,
8. שְׁאֵם יִסְתֵּם אֶחָד מֵהֶם ³¹ אוֹ אֵם יִפְתַּח אֶחָד מֵהֶם ³²,
9. אִי אֶפְשָׁר לְהַתְקִים אֶפְלוֹ שְׁעָה אֶחָת. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
10. רּוֹפֵא כָּל בָּשָׂר ³³ וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת" ³⁴.

(26) למלאכים המלוים אותו, כמו שכתוב (תהלים צא, יב): כי מלאכיו יצוה לך וגו' - הוא אומר כן (רש"י ברכות ס:). ואומר להם: התכבדו - שאל יתבזו ויכנסו אתו לבית הכסא אלא ישמרו על כבודם וישארו מבחוץ (פרישה לאו"ח סימן ג). (27) מן המזיקים המצויים במקום הטינופת (שם). (28) כלומר תחכו בחוץ ואל יהי זה לכם לטורח, כי כן דרך בני האדם ואין אני פושע בהליכתי (שם), וכל נוסח בקשה זו במסכת ברכות (ס:). וכבר העיר הרב דוד אבודרהם, שאין לומר זה אלא לירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליו, אבל איש אחר לא, מפני שזה נראה כיהירות. ומטעם זה, אומר ה"בית יוסף" (או"ח סימן ג), נתבטלה אמירתו בדורות הללו. (29) כגון הפה החוטם וכו' וכפל אותם להורות על רבויים. (30) כגון הלב והמעים שהם אברים חלולים, ולשון "בריא" נופלת על האברים שהם חלולים, לא על החללים עצמם שבהם לא תיזדק לשון בריאה, שהרי אין בהם ממש. ואף-על-פי שגירסת התלמוד שלפנינו: חללים, (ראה ברכות ס:), נמשך רבינו אחרי הרי"ף שם הגורס: חלולים. וכן הגירסא בברכות כד: (ב"י לאו"ח סימן ו).

כראוי, תקנו שידרור בבית-הכנסת, ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן ('טור' או"ח סימן מו). והגאונים: רב נטרונאי רב עמרם (הובאו דבריהם ב'בית יוסף' שם) נימקו שיש לברך אפילו כשלא נתחייב בעצמו - כי לא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם הוא מברך את ה' שעשה כל הטובות והחסדים תמיד לכל. וכן אין להקפיד על זה שמברך אחר זמן עשייתו, כי כלל זה לא נאמר אלא בברכות המצוות, כגון: תקיעת שופר, או נטילת לולב וכדומה, שיש לברך קודם לעשייתו; אבל בברכות הודאה ושבח יכול לברך אפילו אחר עבור זמן - כי תמיד ראוי להודות לו.

י. המְשָׁפִים לְקִרְאָה בְּתוֹרָה לְדָם שִׁיקְרָא קְרִיאַת־
שְׁמַע⁴⁶ - בֵּין קְרִיאַת בְּתוֹרָה שֶׁבְּקִטְבּוֹ, בֵּין קְרִיאַת בְּתוֹרָה
שֶׁבְּעֵלֶּפֶה - נוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה וּמְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת,
וְאַחֲרֵי־כֵן קוֹרֵא. וְאֵלּוּ הֵן: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה"; "וְהִעֲרַב נָא"⁴⁷ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת
דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִנְיָנוּ וּבְפִסְפּוֹת עֲמָךְ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ⁴⁸ וְצִאֲצֵאֵי עֲמָךְ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ⁴⁹
וְעוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל"⁵⁰. "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה".

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה".

בגמרא ישנו לימוד מיוחד לברכת התורה מהפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו". הטעם שלא נכלל במה שמברכין על כל המצות הוא מפני החילוק המהותי שביניהם.

בכל המצוות הברכה היא הודאה לקב"ה על שקידש אותנו במצוותיו, ולכן הנוסח בהן הוא "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו". אבל ברכת התורה היא על עצם לימוד התורה, ועל דרך ברכת הנהנין ולכן נאמרת בנוסח ברכת הנהנין אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו כו'.

אלא שעפ"ז צריך להבין מה שכתב אדה"ז "נשים מברכות ברכת התורה שהרי חייבות ללמוד מצות שלהם לידע היאך לעשותן והיאך לזהר מכל ל"ת שהן מזהירות בהן כאנשים כו'". ולפי הנ"ל שברכת התורה אינה מפני חיוב המצות של תלמוד תורה (כברכת המצות) אלא על עצם הענין של תלמוד תורה הרי גם ללא הטעם שנשים "חייבות ללמוד מצות שלהן כו'" צריכות לברך ברכה"ת לפני' כי גם עליהן צריך לחול לימוד הגמרא הנ"ל.

ויבואר בהקדים הקושיא שלכאורה לא היה צריך להיות זמן קבוע לברכה"ת אלא בכל עת שבא אדם ללמוד תורה היה חייב לברך, אמנם להלכה נפסק שמברך רק פעם אחת לפני הלימוד בתחילת היום וכתב אדה"ז (לדעה הא') "אם

ז. שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלּוּ אֵין לָהֶם סֵדֶר⁴², אֲלֹא
מְבָרֵךְ כָּל אֶחָת מֵהֶן עַל דְּבַר שֶׁהַבְּרָכָה בְּשִׁבְלָהּ
בְּשַׁעְתּוֹ. בִּיצֵד? הֲרִי שֶׁהִגֵּר חֲגוּרָו וְהוּא עַל מִשְׁתּוֹ,
מְבָרֵךְ "אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בְּנִבְרָה"; שְׁמַע קוֹל
הַתְּרַנְגּוּל⁴³, מְבָרֵךְ "הַנּוֹתֵן לְשִׁכּוֹי בִּינָה". וְכָל בְּרָכָה
מֵהֶן שְׁלֹא נִתְחַיֵּב בָּהּ - אֵינוּ מְבָרֵךְ אוֹתָהּ.

(42) שיתחייב לאמרן בהמשך אחד על פי הסדר. (43) ודעת ה'תוספות' (ברכות ס:) שאפילו לא שמע קריאת התרנגול - מברך, שאין ברכה זו אלא על הנאת האורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האורה. ולא הוזכרה בתלמוד "שמיעת קול התרנגול", אלא להוציא מי שנמצא במדבר שאין שם תרנגול כלל, או את החרש שאינו שומע כלל ("הגהות מיימוניות"). ומנין שמונה-עשרה ברכות אלו, הוא בצירוף "ברכת המפיל" שאדם מברך לפני שנתו בלילה שנתבארה לעיל (ה"א). כן ראוי להעיר, שברכת יהי רצון וכו' המבוארת לעיל (הלכה ד) אינה ברכה מיוחדת לעצמה, אלא המשכה של הברכה הקודמת - ברכת המעביר חבלי שינה - והיא נחתמת ב"גומל חסדים טובים". ואנו נוהגים לומר "ויהי רצון" להורות שזה המשך הברכה הקודמת. וכן היא נוסחת הגמרא (ברכות ס:), אשר על כן אין לענות אמן אחר "המעביר שינה" וכו' שאינה סוף ברכה. וכך נפסק להלכה ב'טור' אורח-חיים (סימן מו).

ח. בִּיצֵד? לֵן בְּכִסּוּתוֹ - אֵינוּ מְבָרֵךְ בְּשַׁעְוֹמֵד
מִלְּבִישׁ עֲרוּמִים; הַלֵּךְ יַחַף - אֵינוּ מְבָרֵךְ "שֶׁעֲשִׂיתָ
לִי כָּל עֲרָפִי". בְּיוֹם-הַכִּפּוּרִים וּבִתְשַׁעָּה בָּאָב, שְׁאֵין
שָׁם רְחִיצָה - אֵינוּ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם", וְלֹא
הַמְעַבִּיר חֲבָלֵי שִׁנָּה⁴⁴; אִם לֹא נִכְנס לְבֵית-הַכֶּסֶּא
- אֵינוּ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם"; וְכֵן שְׁאֵר
בְּרָכוֹת אֵלּוּ.

(44) שאינו אומרה אלא אחרי שרחץ פניו, כמבואר לעיל (הלכה ד). רבינו נאמן לשיטתו בהלכות "שביתת עשור" (פרק ג, ה"ב) שאין נטילת ידיים ביום הכיפורים בבוקר, אלא-אם-כן נתלכלכו ידיו בטיט וכדומה. אבל שאר הפוסקים והראב"ד בראשם סוברים: שנוטל אדם ידיו ביום הכיפורים בבוקר, משום רוח רעה השורה עליהן והרי הן כמלולכלכות בטיט; ולדבריהם יש מקום לברכות אלו אף ביום הכיפורים (הגהות מיימוניות).

ט. נִהְיָ הָעָם בָּרִב עֲרִינוּ לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֵלּוּ זֹו אַחֵר
זֹו בְּבֵית-הַכֶּנֶסֶת, בֵּין נִתְחַיֵּבוּ בָּהֶן, בֵּין לֹא נִתְחַיֵּבוּ
בָּהֶן - וְטַעוֹת הוּא, וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת בָּן, וְלֹא יִבְרָךְ
בְּרָכָה אֲלֵא-אִם-כֵּן נִתְחַיֵּב בָּהֶן⁴⁵.

(45) לפי פירוש הכסף-משנה בדעת רבינו, שתי טעויות טועה העם: אחד - שמברך אחר זמן עשייתם (שהרי רוחץ פניו בביתו, ולאחר זמן הוא מברך בבית-הכנסת על נטילת ידיים); שנית - שאין לברך ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה. אבל כבר פשט המנהג לסדר כל הברכות זו אחר זו בבית הכנסת, מפני שרבים מעמי הארצות אינם יודעים לברך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"א סיון – ספר אהבה – הלכות תפילה קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

49) על שם הכתוב: כי כולם ידעו אותי (ירמיה לא, לג). כלומר: שנכיר גדולתך בכל פעולותיך. 50) כנוסח דפוס וונציא ש"י, וכן היה הנוסח לפני "הגהות מיימוניות", כמבואר לפנינו. ונוסח אחר: "המלמד תורה לעמו ישראל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואנו נוהגים לחתום המלמד תורה וכו' כגירסת התלמוד (ברכות יא:): ובריי"ף שם.

1 **יא. בכל יום חיב אדם לברך שלש ברכות אלו,**
2 **ואחר-כך קורא מעט מדברי-תורה⁵¹. ונהגו העם**
3 **לקרא ברכת פהנים⁵²; ויש מקומות שקורין: "צו**
4 **את בני ישראל⁵³; ויש מקומות שקורין שתייהן.**
5 **וקורין פרקים⁵⁴ או הלכות⁵⁵ מן המשנה ומן**
6 **הברייתות⁵⁶.**

51) כדי שלא להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברך עליו. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה): "והוא ששנה על אתר" (מיד). 52) שגם אנשי משמר היו נוהגים לקרותה בכל בוקר, כמבואר ב'תוספות' למסכת ברכות (שם). 53) (במדבר כח, א"ט) המדברת בקרבן התמיד. כמו שאמרו (תענית כז:): שאל אברהם אבינו את הקב"ה, בזמן שאין בית-המקדש קיים, מה תהא עליהם? א"ל: כבר תקנתי להם סדר קריבות. בזמן שקוראים בהם לפני - מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם. 54) שלמים. כגון: איזהו מקומן של זבחים. ובחרו פרק זה, שאין בכל הפרק מחלוקת, והכל משנה ברורה למשה מסיני ('בית יוסף' אור"ח סימן ג.). 55) חלק מן פרק שלם, כגון: "אלו דברים שאין להם שיעור" וכו', שהוא המשנה הראשונה למסכת פאה. 56) כגון: "תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום", ועוד ברייתות כאלה, המובאות בסוף ספר זה ב"סדר תפילות כל השנה" לרבינו.

7 **יב. וישבחו חכמים⁵⁷ למי שקורא זמירות מספר**
8 **תהלים בכל יום ויום, מ'תהלה לדוד⁵⁸ עד סוף**
9 **הספר⁵⁹. וכבר נהגו לקרות פסוקים לפנייהם⁶⁰**
10 **ולאחריהם⁶¹. ותקנו ברכה לפני הזמירות, והיא**
11 **'ברוך ש'אמר', וברכה לאחריהם, והוא 'ישתבח'⁶².**
12 **ואחר-כך מברך על קריאת-שמע וקורא קריאת-**
13 **שמע.**

57) שבת קיח, ע"ב: אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום... והסיקו שם של'פסוקי דמרה" התכוין. 58) פרק קמא. 59) ע"פ הרי"ף (ברכות פ"ה). 60) כגון: יהי כבוד ה' לעולם וכו'. 61) כגון: ברוך ה' לעולם אמן ואמן וכו'. 62) ברכות אלו הוזכרו ברי"ף (שם). ולדעת בעל "אור זרוע" ועוד - ברכה זו אנשי כנסת הגדולה תקנוה. וב'הגהות מיימוניות' מובא בשם הירושלמי: "המספר בין 'ישתבח' ל'יוצר אור' - עבירה היא בידו, וחוזר עליה ממערכי המלחמה". ורבינו יונה בברכות (פ"ה) מעיד שראה במדרש כן. ובספר "אבודרהם" מביא בברכת "ישתבח" מדרש האומר על הפסוק: מי האיש הירא ורך הלבב וגו': זה המפסיק בין ברוך שאמר עד סוף התפילה - הרי מבואר

הוא אדם שרגיל ללמוד ואף כשיוצא להתעסק בפרנסתו ממחר לעשות צרכיו. . כדי לחזור וללמוד. . אינו הפסק וה"ה למרחץ. . ובה"כ. . וכן אם ישן שנת ארעי כו" [ואח"כ מביא הדיעה הב' שברכה"ת היא כברכת השחר שתקנה פ"א ביום].

וצלה"ב מאי שנא מתפילין שפסק ש"אם עשה צרכיו בינתיים. . אינו מועיל כלום מה שהיה בדעתו כו" וצריך לחזור ולברך ומדוע לענין ברכת התורה המרחץ ובה"כ לא הוי הפסק והיסח הדעת.

והביאור בזה: במצות תפילין שני ענינים: א. הנחת התפילין. ב. כוונת המצוה "לשעבד הלב" וגם אם אין דעתו על התפילין א"י בגדר היסח הדעת והפסק בהנחת התפילין שהרי בזה שמונחים עליו מקיים מצוה כל הזמן וגם בנוגע לברכה לא נפסקה שייכותו לברכה שברך בעת ההנחה. אבל כשחולץ התפילין נפסקה שייכותו אליהם ולכן צריך לחזור ולברך כשחוזר ומניחן וא"כ דעתו עליהן - לחזור ולהניחן.

משא"כ לגבי התורה הרי יש לאדם שייכות אליה גם כשאינו עוסק בה ולכן לכו"ע א"צ דעת בפועל במשך כל היום שלא יקרא הפסק והיסח הדעת כי עצם החיוב לעסוק בה תמיד מקשר את האדם למצוה.

בזה יובן הטעם שכתב אדה"ז ע"כ שנשים מברכות ברכה"ת "שהרי חייבות ללמוד מצות שלהן כו' והאיך ליהרר מכל ל"ת כו", כי ללא טעם זה אף שהיה מקום לומר שנשים מברכות ברכה"ת כהקדמה ללימודן (מצד הלימוד "כי שם ה' אקרא כו" או על דרך ברכות הנהנין) בכל זאת היה צריך להיות הדין שתברכנה בכל פעם שמתחילות ללמוד והרי זה חידוש שלא מצאנוהו בשום מקום ולכן מבאר אדה"ז "שהרי חייבות ללמוד" וכוונתו: כשם שאנשים מברכים פ"א ביום כיון שמצד החיוב התמידי של ת"ת מספיקה ברכה אחת ליום (אם אין היסח הדעת גמור) עד"ז בנשים מאחר שחייבות ללמוד מצות שלהן כו' והיאך ליהרר מכל ל"ת כו" שחייבן כל היום, חל עליהם במילא חיוב הלימוד כל היום ולכן גם לנשים מספיקה ברכת התורה פעם אחת ביום.

לקו"ש חלק י"ד עמוד 148.

46) אבל אחרי שקרא קריאת-שמע עם ברכותיה - אינו צריך לברך, שכבר נפטר בברכת "אהבה רבה", שיש בה מעין ברכות התורה: "ותן בלבנו... ללמוד... ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך" (ברכות יא:). 47) כגירסת דפוס ונציה ש"י ("מעשה רוקח"). ובדפוסים אחרים: "והערב", ואין זה מדויק, שברכה זו נפרדת היא ואינה שייכת לשלפניה, ורק אלה שסוברים שזו המשכה של הברכה שלפניה גורסים "והערב" (ראה 'תוספות' לברכות מו.). הערב - המתק. 48) יוצאי חלצינו, ככתוב (ישעיה מח, יט): וצאצאי מעיך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26 פֶּל הַלִּילָה, וְלֹא הַתִּיר חֲגֹרֹו, וְלֹא נָכַנס לְבֵית־הַפֶּסֶא
27 וּכְיוֹצֵא בָּאֱלוֹ - צָרִיךְ לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת מִן
28 הַפְּרוֹת.⁷³

70) ראה לעיל (פ"ב, ה"א). 71) ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ב, ה"א). 72) שתיים בברכת המזון, לשתי סעודות היום, ושלש בשלש תפילות היום. 73) מנחות מג, ע"ב. וב"הגהות מיימוניות" כתוב: שהברכות שמברכים העולים לתורה כל אחד, שתי ברכות בקריאת שחרית, וכן בקריאת מנחה, וכן ברכות המפטיר שהן ז' ברכות - עולות לחשבון לשומעיהם, לפיכך נכון הוא לברך בקול רם, כדי שישמעו ויכוונו לצאת. כן ראוי להוסיף שבע ברכות שבתפלת מוסף לשבת. וגם ברכת "מגן אבות" שבליל שבת. וב"בית יוסף" או"ח (סימן מו) הוסיף עוד שבע ברכות שבסעודה שלישית לשבת, באופן שיש כבר יותר ממאה אפילו בשבת.

29 טז. פִּיעֵד? אוֹכֵל מֵעֵט יִרָק, וּמִבֶּרֶךְ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו;
30 וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מִפְּרֵי זֶה וּמִבֶּרֶךְ⁷⁴ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו⁷⁵;
31 וּמוֹנֶה כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שְׁמִשְׁלִים מֵאָה בְּכָל יוֹם.

74) כשלא היה בדעתו לאכול עוד ידובר כאן. כי אם בתחילה היה בדעתו לאכול בשעה זו מאותו הפרי - אסור לו לברך ברכה בשניה, שהרי זו ברכה לבטלה (לחם-משנה). 75) ברכת "בורא נפשות רבות". ראה לקמן הלכות ברכות (פ"ח, ה"א).

32 יז. סֵדֶר תְּפִלוֹת כֶּךָ הוּא: בְּשַׁחַר מְשַׁכִּים אֲדָם וּמִבֶּרֶךְ
33 בְּרָכוֹת אֱלוֹ, וְקוֹרֵא הַזְמִירוֹת⁷⁶ וּמִבֶּרֶךְ לִפְנֵיהֶם
34 וּלְאַחֲרֵיהֶם; וְקוֹרֵא אַחֲרֵי כֶּךָ 'שְׁמַע' וּמִבֶּרֶךְ לִפְנֵיהֶם
35 וּלְאַחֲרֵיהֶם, וּמְדַלֵּג קִדְשָׁה מִן הַבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה
36 שֶׁלִּפְנֵיהֶם, שְׁאִין הִיחִיד אוֹמֵר קִדְשָׁה⁷⁷; וּכְשֶׁהוּא
37 חוֹתֵם 'גָּאֵל יִשְׂרָאֵל', מִיָּד יַעֲמֵד, כְּדִי שְׁיִסְמַךְ גָּאֵלָה⁷⁸
38 לַתְּפִלָּה, וּמִתְפַּלֵּל מַעֲמֵד, כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוֹ⁷⁹;
39 וּכְשִׁישְׁלִים, יֵשֵׁב וְיַפִּיל עַל פָּנָיו, וּמִתְחַנֵּן, וּמִגְבִּיהַ
40 רִאשׁוֹ וּמִתְחַנֵּן מֵעַט, וְהוּא יוֹשֵׁב, בְּדַבְרֵי תְּחִנוּנִים⁸⁰;
41 וְאַחֲרֵי כֶּךָ יִקְרָא 'תְּהִלָּה לְדָוִד'⁸¹ (מִישָׁב); וְיִתְחַנֵּן כְּפִי
42 כַּחוֹ, וְיִפְטֹר לְמַעֲשָׂיו.

76) פסוקי דזמרה. 77) כמו ששינוי (מגילה כג:): "ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה", ולפיכך כשמגיע ל"בשפה ברורה ובנעימה" מדלג ומתחיל: לאל ברוך נעיונות יתנו. וכדברי רבינו מפורש ב"זוהר" שמות (דף קל"ב): הובא ב"בית יוסף" לאו"ח סימן נ"ט. וראוי להעיר, שב"ארחות חיים" מובא בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם, שחזר בו אביו מזה, והורה למעשה שהיחיד אומר קדושה זו (כסף-משנה). ורבינו בתשובתו (הובאת בחידושי הרמב"ם ל"מעשה רוקח" עמוד א) מנמק: שקדושת יוצר היא רק דרך סיפור: איך המלאכים מקדישים את השם, ומכיון שאין אנחנו המקדישים, אין זה בכלל: "דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה". 78) ודוד רמזה בספר תהלים שנאמר (שם יט): ה' צורי וגואלי, וסמוך לזה: יענך ה' ביום צרה (שם כ, א) ובירושלמי ברכות (פרק א, הלכה א) אמרו: "מי שאינו

שחכמי התלמוד הזכירו ברכות אלו, ובריי"ף לברכות (שם) מפורש: ותקינו רבנן לומר ברכה לפנייהם וכו'. וכן נזכרת ברכה זו בזוהר (פרשת ויקהל רסו): בתקונא תניינא וכו' (מעשה רוקח).

1 יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ בָהֶן לְקִרְוֹת בְּכָל יוֹם, אַחֵר
2 שְׁמִבְרָכִין יִשְׁתַּבַּח⁶³, שִׁירַת הַיָּם, וְאַחֲרֵי כֶּךָ מִבְּרָכִין
3 עַל 'שְׁמַע'. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוֹרִין שִׁירַת 'הַאֲזִינוּ'.
4 וְיֵשׁ יְחִידִים שְׁקוֹרִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת - הַכָּל לִפְנֵי
5 הַמִּנְהֵג.

63) ובזמננו אין נוהגין כן. אלא אומרים שירת הים לפני ישתבח. ובתשעה באב נוהגים הספרדים לומר במקום שירת הים - שירת האזינו (המדברת בכל מיני פורעניות). אבל הכל לפני ישתבח (מעשה רוקח).

6 יד. חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַיּוֹם וְהַלִּילָה⁶⁴.
7 וּמֵה הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת אֵלֶּי? עֲשָׂרִים-וְשָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת
8 שְׁמַנִּינוּ בְּפֶרֶק זֶה; וְשִׁבְעַת בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת-שְׁמַע
9 שֶׁל שַׁחֲרִית וְעֶרְבִית, לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם⁶⁵; וּכְשֶׁמִּתְעַטֵּף
10 בְּצִיצִית, מִבֶּרֶךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
11 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית";
12 וּכְשֶׁלּוּבֵשׁ תְּפִלִּין, מִבֶּרֶךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
13 מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנָּח
14 תְּפִלִּין"; וְשֶׁלֹשׁ תְּפִלוֹת, שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה מִהֵן שְׁמוֹנֶה-
15 עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - הֵרִי שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת; וּכְשֶׁהוּא
16 אוֹכֵל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהַלִּילָה, מִבֶּרֶךְ אַרְבַּע-
17 עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - שִׁבְעַת בְּכָל סְעוּדָה: אַחַת כְּשִׁישַׁל יָדָיו
18 תְּחִלָּה, וְעַל הַמִּזוֹן אַחַת בְּתַחֲלָה⁶⁶ וְשֶׁלֹשׁ בְּסוּף⁶⁷,
19 וְעַל הַיַּיִן⁶⁸ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו⁶⁹ - הֵרִי שִׁבְעַת בְּרָכוֹת. הֵרִי
20 מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַכָּל.

64) מנחות מג, ע"ב: "היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב): ועתה ישראל מה ה' אליך שואל מעמך וכו' ופירש רש"י: אל תקרא "מה" אלא "מאה". וראה ב'תוספות' שם. וב'טור' או"ח (סימן מו) מובא בשם רב נטרונאי גאון, שדוד המלך תיקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל-ב כג, א): הוקם על - "על" בגימטריא מאה (על פי מדרש במדבר רבה פרשת קרח). 65) שבשחר - מברך שתיים לפנייה ואחת לאחריה; ובערב - מברך שתיים לפנייה ושתיים לאחריה, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ה). 66) ברכת המוציא. 67) בברכת המזון שהן: הזן את הכל, על הארץ ועל המזון, בונה ירושלים. 68) שאם יש לו יין מברך ברכת המזון על הכוס. 69) ברכה אחרונה שהיא מעין שלש, ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ח, הלכה ט"ו).

21 טו. בִּזְמַן הַזֶּה, שֶׁתִּקְנוּ בְּרַבַּת הָאִפִּיקוֹרוּסִין
22 בְּתַפְלָה⁷⁰, וְהוֹסִיפוּ 'הַטוֹב וְהַמְּטִיב' בְּבִרְכַּת-הַמִּזוֹן⁷¹
23 - נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁה⁷² בְּרָכוֹת יְתֵרוֹת. בְּשִׁפְתוֹת וְיָמִים
24 טוֹבִים, שֶׁהַתְּפִלָּה שִׁבְעַת בְּרָכוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב
25 בְּשָׁאֵר הַיָּמִים בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּי, כְּגוֹן שֶׁלֹא יֵשֵׁן

(2) (תענית דף ח עמוד א). (3) (ברכות ח). שנאמר (איוב פרק לו פסוק ה): הן אל-כביר לא ימאס (תפילת רבים לא ימאס, רש"י). (4) אפילו כשהוא מתפלל בביתו ביחידות, יכול להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, שנאמר: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" - הרי שיש עת שהיא של רצון, וזוהי עת תפילת הציבור (ברכות, שם). (5) לפי רמב"ם כתב התימנים "ולא יתפלל יחיד". (6) אמר רבי יהושע בן לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נותנים לו שכר כנגד כולם (ברכות דף מ"ז עמוד ב). (7) אפילו כשאין הציבור מתפללים בבית הכנסת, מצוה ליחיד להתפלל בבית הכנסת ששם התפילה נשמעת ביותר (ברכות דף ו עמוד א). (8) שאם אמנם יש עת שתפילתו נשמעת אפילו בביתו - וזוהי עת שהציבור מתפללים - אבל "בכל עת" איננה נשמעת אלא בבית הכנסת. (9) (שם, דף ח עמוד א).

ב. ומצוה לרוץ¹⁰ לבית הכנסת, שנאמר: "ונדעה נדפה לדעת את יי". וכשיצא מבית הכנסת, אל יפסיע פסיעה¹¹ גסה, אלא ללך מעט מעט. וכשיכנס בבית הכנסת, יכנס שיעור שני פתחים¹² ואחר כך יתפלל, לקיים מה שנאמר: "לשמור מזוזת פתחי"¹³.

(10) (שם, דף ו עמוד ב). (11) לפי שמראה בעצמו שעיכוב בית הכנסת דומה עליו כמשא (רש"י, שם). (12) רוחב שני פתחים שלא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו עיכוב בית הכנסת כמשא ויושב מזומן סמוך לפתח לצאת (שם דף ח עמוד א), אבל אם יש לו מקום קבוע אצל הפתח - אין בכך כלום, שהדבר ידוע שזה מקומו הקבוע (רבינו יונה, שם). (13) מזוזת ולא מזוזות; פתחי ולא פתחי - לימד על כניסה לפנים בית הכנסת כשיעור שני פתחים (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א).

ג. בית המדרש¹⁴ גדול מבית הכנסת¹⁵. ויחכמים גדולים, אף-על-פי שהיו להם בעירם בתי-כנסיות הרבה, לא היו מתפללים אלא במקום שהיו עוסקין שם בתורה¹⁶; והוא, שיתפלל שם תפלת הצבור¹⁷.

(14) שמרביצים בו תורה ברבים. (15) שמיחד לתפילה בלבד (מגילה דף כז עמוד א). (16) (ברכות דף ח עמוד א) "רב אמי ורב אסי אף על גב שהיו להם שלושה עשר בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא בבית מדרשם שהיו עוסקים שם בתורה, הוא שאמר הכתוב (תהילים פרק פז, פסוק ב): אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב "אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות". (17) אבל אם אין בבית המדרש מניין עשרה, ילך לבית הכנסת להתפלל בציבור ואל יחוש לביטול תורתו - כי "זמן תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד" (שבת דף י עמוד א). וכן כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "שתלמיד חכם צריך לחוש שלא ילמדו אחרים ממנו ולא יחושו על התפילה כלל, ונמצא בתי כנסיות בטלים; כי לא ידונו אותו לכף זכות לומר שאינו בא בשביל לימודו.

ד. וכיצד היא תפלת הצבור? יהיה אחד מתפלל¹⁸

סומך גאולה לתפלה, למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג (נחרק) אף הוא הפליג" אלא יהיה אדם מתקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקילוסים של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו (על-פי רש"י ברכות ד:). (79) לעיל (פ"ה, הלכה ב). (80) כגון: "ואנחנו לא נדע מה נעשה" וכו'. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה"). (81) ברכות ד, ע"ב: "כל האומר תהלה לדוד (תהלים, פרק קמה) בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא בן עולם הבא".

1 יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרא תהלה לדוד;
2 מ"ש; ואחר-כך עומד ומתפלל תפלת המנחה;
3 וכשמשלים, נופל על פניו ומתחנן, ומגביה ראשו
4 ויתחנן פני כחו, ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב
5 קורא קריאת-שמע ומברך לפניו ולאחריה, וסומך
6 גאולה לתפלה, ומתפלל מעמד; וכשמשלים, יושב
7 מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית - הרי זה
8 משבח⁸³. ואף-על-פי שמברך השכיבנו אחר גאול
9 ישראל, אינה הפסק בין גאולה לתפלה, והרי
10 שתייהן כבדקה אחת ארבה⁸⁴.

(82) כמפורש לעיל (פרק ד' הלכה טז) שצריך לישב מעט אחר התפילה, כדי שלא תעשה תפילתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך לו. (83) שאף-על-פי שהיא רשות, הוא מאריך בה בדברי תחנונים, לפיכך הוא ראוי לשבח (מעשה רוקח). (84) ברכות ד, ע"ב: "כגאולה אריכתא דמ"א. והטעם: מפני ש"השכיבנו" מעין הגאולה היא, שבשעה שעבר ה' לנגוף את מצרים, היו אבותינו מפחדים ומתפללים לבוור עולם לקיים דברו, שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם, שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרום החטא, וכנגד אותה התפילה התקינו לומר "השכיבנו", שיצילנו ה' מכל דבר רע, וכיון שהתקינו לאמרה כנגד מה שהיה בשעת הגאולה - הרי היא מעין הגאולה (רבינו יונה לברכות שם).

יום ש"ק י"ב סיון ה'תשפ"ב

פרק שמיני

(1) שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור בתפילתו; בית המדרש ובית הכנסת מי מהם גדול יותר; את מי מוציא השליח-ציבור ידי חובתו, את מי ממנים להיות שליח ציבור.

11 א. תפלת הצבור נשמעת תמיד; ואפילו היו בהן
12 חוטאים², אין הקדוש-ברוך-הוא מואס בתפלתן של
13 רבים³. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור;
14 ולא יתפלל ביחיד⁵, כל-זמן שיכול להתפלל עם
15 הצבור. ולעולם ישכים אדם⁶ ויעריב לבית הכנסת,
16 שאין תפלתו נשמעת בכל עת⁸ אלא בבית הכנסת.
17 וכל מי שיש-לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו
18 עם הצבור, נקרא שכן רע⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ישראל נביאיהם וחכמיהם ימות המשיח . . . כו' כדי שיזכו לחיי העולם הבא" ואין כתב לפנ"ז שאינה מעלת הנביאים?

להלן בפרק י' ממשיך "העובד מאהבה . . . לא מפני דבר בעולם . . . אלא עושה האמת מפי שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה ומעלה גדולה היא והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה". ולכאורה גם כאן סותר עצמו כי בה"א כתב שהעבודה מיראה היא דרך עמי הארץ ואינה מעלת החכמים והנביאים שמעלתם עבודה מאהבה וכאן כתב על עבודה זו "שאין כל חכם זוכה לה".

והביאור בזה: מה שכתב בפ"ט "כדי שיזכו לחיי העוה"ב" אין פירושו כדי לקבל השכר של העולם הבא אלא כדי להגיע להמשך העסק בתורה ובמצוות באופן שהוא בעולם הבא כי חיי העולם הבא אינם רק שכר על עסק התורה ומצוותיה אלא המשך עליה והתקרבות תמידית לשלימות הדביקות בה' שע"י התורה ומצוות.

וזהו החילוק בין מה שכתב בתחילת פ"י "אל יאמר אדם הריני . . . כו' כדי שאקבל . . . או כדי שאזכה לחיי העוה"ב" כי כאן שולל עשיית מצוות התורה בכוונה לקבלת שכר. אבל מה שכתב בפרק ט' ש"נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם . . . כו' כדי שיזכו לחיי העולם הבא" אין כוונתו לפרס על עבודתם אלא לתכלית העבודה ושלימות האהבה והדביקות בה' לשגות בה תמיד שתגרום על ידי שירבו ויוסיפו תמיד בחכמה בימות המשיח.

אמנם, ישנה דרגא נעלית יותר מדרגת החכמים והנביאים העובדים מאהבה והיא מדרגתו של אברהם אבינו שכאשר העבודה היא מאהבה הרי עסק התורה והמצוות הוא לא התומו"צ עצמום אלא שהם אמצעי להגיע להתקשרות ודביקות בקב"ה, אבל אע"ה היה בדרגא של "עושה את האמת מפני שהוא אמת" ואין כל מבוקש אחר בעבודתו ועל כך כתב "ואין כל חכם זוכה לזה".

ומעתה יובן גם עניין המרגלים שהיו במעלה גדולה – עבודה מאהבה – לפיכך אפשר ללמוד מהם לענין "עדה" כי היו עדת מבקשי ה' וכל חפצם להגיע לשלימות הדבקות בקב"ה, ומכל מקום הכניסה לארץ ישראל מביאה לדרגא נעלית יותר והוא קיום ציווי ה' בלי שום מבוקש כלל, "עושה האמת מפני שהוא אמת". וי"ל שדרגא זו מרומזת בדברי יהושע "טובה הארץ מאד מאד" היינו שהמעלה הרוחנית שאפשר להשיג בא"י היא למעלה מעלה מההשגות שבמדבר שבו לא היו דברים המפריעים לעבודת ה' ויכלו לישב פנויים למצוא להם מרגוע ולהרבות בחכמה וכו'.

מכאן מובן עונשם שלא נכנסו לארץ, כי הכניסה לארץ

1 בקול רם והפל שומעים¹⁸. ואין עושין בן פפחות
2 מעשרה גדולים¹⁹ ובגני-חורין²⁰, ושליח-צבור אחד
3 מהם²¹. ואפלו היו מקצתן שכתב התפלה ויצאו ידי
4 חובתן, משלימין להם לעשרה; והוא, שיהיו רב²²
5 העשרה שלא התפללו. וכן אין אומרים קדשה, ולא
6 קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה, ולא
7 מפטירין בנביאים, אלא בעשרה²³.

(18) ראה בסמוך (הלכה ט"י). (19) בני שלוש עשרה שהביאו שתי שערות (מגילה דף כג עמוד ב). (20) פרט לעבדים כנענים שאף על פי שחייבים במצוות כנשים, אינם מצטרפים למניין (גיטין דף לח עמוד ב). (21) שגם הוא מן המניין, הואיל וגם הוא בכלל תפילה. (22) שישה אנשים, וכן אמרו במסכת סופרים (פרק י', הלכה ז): נאמר (שופטים פרק ה פסוק ב) בפדע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', מכאן שאפילו שישה שלא התפללו משלימים עליהם לעשרה, שהרי יש כאן שש מלים עד ברכו, וכן הדין: שרובו - ככולו, כמקובל בהרבה מקומות בתלמוד (כסף משנה). (23) (מגילה דף כג עמוד ב).

8 ה. וכן לא יהיה אחד מברך ברפת שומע²⁴. והפל
9 שומעים²⁵ וענין אחריו אמר, אלא בעשרה. וזה
10 הוא הנקרא פורס על שומע²⁶. ואין אומרים קדיש
11 אלא בעשרה. ואין הפהנים נושאים ידיהם²⁷ אלא
12 בעשרה, והפהנים מן המנין²⁸. שפל עשרה מישראל
13 הם הנקראים עדה, שנאמר: "עד מתי לעדה הרעה
14 הזאת וגו', והיו עשרה, שהרי יצאו יהושע וכלב²⁹.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שפל עשרה מישראל הן הנקראין עדה, שנאמר: "עד מתי לעדה".

צריך להבין איך יתכן שהמקור לתפילה במנין - ענין שבקדושה - נלמד דווקא מעדת המרגלים והלא המרגלים היו בגדר מורדים בה' (כדברי כלב "אך בה' אל תמרודו כו'") ובפרט שע"פ הלכה אין פשוט כלל לצרף "מורדים" למנין עשרה. ולא עוד אלא שהלימוד מעדת המרגלים משמש גם מקור למנין הסנהדרין שבהם פשיטא שאין רשע כלל.

בתורת החסידות מבואר שהמרגלים היו בדרגא נעלית מאוד ולא רצו להפרד מדביקותם באלוקות על ידי הכניסה לארץ הכרוכה בהתעסקות עם גשמייות העולם, אמנם עניין זה חייב להתאים גם עם חלק ההלכה שבתורה ובהקדים: בפרק י' מהלכות תשובה מאריך וכתב: אל יאמר אדם "הריני עושה מצות התורה . . . כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא . . . אין ראוי לעבוד על דרך זה והועבד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים".

וקשה ממה שכתב לפנ"ז בפרק ט' "ומפני זה נתאו כל

כרוכה בהתעלות גדולה יותר שלא "כל חכם זוכה לה" והגם שהיו במדרגה נעלית של עבודה מאהבה לא זכו להגיע לדרגה של "עושה האמת מפני שהוא אמת".

לקו"ש חלק ל"ג עמוד 85.

(24) הברכות שלפני שמע. (25) והיודע לקרות עימו - קורא, כמבואר בסמוך (פרק ט, הלכה א). (26) האמור במסכת מגילה (פרק ד, משנה ג). פורס - הוא הפריסה וההצעה, מעין פריסת מפה, שהיא קודם קריאת שמע והן ברכות "יוצר, ואהבה" (מלשון רבינו בפירושו למשנה שם). והטעם שצריך עשרה, מפני שאלה היוצאים בקריאת החזן, ואינם אומרים עימו, אלא שומעים ועונים אחריו אמר, אין עניית אמר מועלת להם, אלא כשמברכים בעשרה. ורבינו יונה (לברכות פרק ג) מפרש: פורס - מברך, כי הוא יברך הזבח (שמואל-א, פרק ט פסוק יג) מתרגם יונתן: ארי הוא יפרוס על נכסתא. (27) לברכת כהנים. (28) שהרי בית הכנסת שכולו כהנים - כולם עולים לדוכן ומברכים לאחיהם שבשדות (סוטה דף לח עמוד ב); ואם הם לבדם - מניין, כל שכן שמצטרפים למניין (כסף משנה). (29) שלא הוציאו דיבת הארץ רעה (מגילה דף כג עמוד ב). ושם ביארו יותר, נאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא פרק כב פסוק לב) ונאמר: היבדלו מתוך העדה הזאת (במדבר פרק טז פסוק כא) אנו דנים גזירה שווה "תוך תוך": מה להלן עשרה, שהרי אין עדה פחותה מעשרה, כמבואר - אף כאן עשרה. מכאן לכל דבר שבקדושה שלא יהא פחות מעשרה.

1 ו. וְכָל דָּבָר קִדְּשָׁהוּ³⁰ לֹא יִהְיֶה אֵלָּא בְּתוֹךְ הָעֵדָה
2 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".
3 וְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים, אִם הִתְחִילוּ בָהֶם בַּעֲשֶׂרָה וְהִלְכוּ
4 מִקְצָתָם - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין רִשְׁאִין³¹ - יִגְמְרוּ
5 הַשְּׂאָר³².

(30) כגון: ברכת הזימון בשם (שהמברך אומר "נברך אלוהינו"). ראה ברכות (פרק ז, משנה ג). (31) ועליהם נאמר (ישעיה פרק א פסוק כח): ועוזבי ה' יכלו (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד). (32) כגון: שהתחילו לקרוא בתורה בעשרה ויצאו מקצתם - גומרים, והעולה לתורה מברך כאילו היו שם עשרה (ירושלמי, שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

6 ז. וְצָרִיף לִהְיוֹת פֶּלֶם בְּמָקוֹם אֶחָד, וּשְׁלִיחַ-צַּבּוּר
7 עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד. חָצֵר קִטְנָה שְׁנֵפֶרְצָה בְּמִלּוּאָה
8 לְחָצֵר גְּדוּלָּה³³, וְהָיוּ תֹשְׁעָה בְּגִדּוּלָה וְיָחִיד בְּקִטְנָה
9 - מְצַטְרְפִין³⁴; תֹּשְׁעָה בְּקִטְנָה וְיָחִיד בְּגִדּוּלָה - אֵין
10 מְצַטְרְפִין³⁵; צַבּוּר בְּגִדּוּלָה וּשְׁלִיחַ-צַּבּוּר בְּקִטְנָה -
11 יוֹצְאִין יָדֵי חוֹבְתָן³⁶; צַבּוּר בְּקִטְנָה וּשְׁלִיחַ-צַּבּוּר
12 בְּגִדּוּלָה - אֵין יוֹצְאִין יָדֵי חוֹבְתָן, שֶׁהָרִי הוּא מְפַלֵּג
13 מֵהֶם וְאֵינוֹ עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד; מְפִנִי שֵׁישׁ בְּגִדּוּלָה
14 פִּסִּין³⁷ מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן³⁸, הָרִי הִיא כְּמוֹ מְפַלֵּגָתָ³⁹ מִן
15 הַקִּטְנָה, וְאֵין הַקִּטְנָה מְפַלֵּגָתָ מִן הַגְּדוּלָה, אֵלָּא הָרִי
16 הִיא בְּקֶרֶן-זוּיָת שְׁלֵה.

(33) והרי היא פתוחה כולה לחצר הגדולה, אבל אין החצר הגדולה פרוצה במלואה לקטנה מפני שחלקי קיר הגדולה העודפים מכאן ומכאן חוצים ביניהן. (34) כי הקטנה נגדרת אחרי הגדולה - והרי היא כזוית ממנה. (35) כי אין הרוב שבקטנה נמשך אחרי המיעוט שבגדולה למרות פריצת זו לזו (עירובין דף צב עמוד ב). (36) כי השליח ציבור יחיד הוא ונמשך אחרי הציבור. (37) מחיצות, קירות. (38) אבל אילו לא נשתיירו בקיר הגדולה פסים מכאן ומכאן - כגון שהקטנה והגדולה שוות ברוחבן - אז היו נידונות כחצר אחת ממש. (39) מורחקת ומבודדת. ואין הדברים אמורים אלא לעניין צירוף עשרה, אבל לעניין עניית קדושה וברכו יכול כל יחיד הנמצא מחוץ לבית הכנסת לענות, אף על פי שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, והרי הוא בכלל ציבור שבפנים, כדברי רבי יהושע בן לוי (פסחים דף פה עמוד ב): "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". וראה בתוספות לעירובין (דף צב עמוד ב) דיבור המתחיל: "תשעה בגדולה".

17 ח. וְכָן אִם הָיְתָה צוּאָה בְּגִדּוּלָה, אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל
18 וְלִקְרֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּקִטְנָה⁴⁰; הָיְתָה צוּאָה בְּקִטְנָה,
19 מִתֵּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּגִדּוּלָה, אִם לֹא
20 הָיְתָה שֵׁם רִיחַ רַע, מְפִנִי שֶׁהִיא מְפַלֵּגָתָ מִמָּנָה⁴¹.

(40) שאין הקטנה מופלגת מהגדולה, ואנו רואים הצוואה כאילו היא בקטנה. (41) (עירובין, שם) ואף על פי שאנשי הגדולה רואים את הצוואה שבחצר הקטנה אין היא אוסרת עליהם, הואיל וברשות אחרת היא, הרי היא כצוואה המונחת מאחורי מחיצה של זכוכית, שאף על פי שרואה אותה, מותר לקרות כנגדה כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י) מפני שהרשויות חלוקות (כסף משנה).

21 ט. שְׁלִיחַ-צַּבּוּר מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יָדֵי חוֹבְתָן.
22 בִּיצֵד? בַּשְּׁעָה שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין
23 'אָמֵן' אַחֵר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - הָרִי הֵן כְּמִתְפַּלְלִין.
24 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל; אֲבָל
25 הַיּוֹדֵעַ אֵינוֹ יוֹצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ, אֵלָּא בְּתַפְלַת עֲצָמוֹ⁴².

(42) ראש השנה דף לד עמוד ב) והש"ץ אינו חוזר על התפילה בקול, אלא כדי שיענו קדושה אחריו (טור אורח חיים סימן ככד). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

26 י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? בַּשְּׂאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ
27 מִרֹאשׁ-הַשָּׁנָה יוֹם-הַכַּפּוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁴⁴; אֲבָל
28 בַּשָּׁנִי יָמִים אֱלוֹ שְׁלִיחַ-צַּבּוּר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדֵעַ, כְּשֵׁם
29 שֶׁמוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, מְפִנִי שֶׁהֵם בְּרוּכוֹת אֲרָכוֹת,
30 וְאֵין רֵב הַיּוֹדְעִים אוֹתָן יְכוֹלִין לִכְנוֹן דַּעְתָּן בְּשְׁלִיחַ-
31 צַבּוּר⁴⁵. לְפִיכָּךְ אִם רָצָה הַיּוֹדֵעַ לְסַמֵּךְ בַּשָּׁנִי יָמִים
32 אֱלוֹ עַל תַּפְלַת שְׁלִיחַ-צַּבּוּר לְהוֹצִיאוֹ יָדֵי חוֹבְתוֹ -
33 הָרְשוּת בְּיָדוֹ.

(43) שהיודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילת עצמו. (44) שיש בו תשע ברכות בתפילת מוסף כבמוסף ראש השנה כמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). (45) (ראש השנה דף לה עמוד א).

סוף נהנה גם הוא מהאור, כמאמרו של רבי יוסי (מגילה דף כד עמוד ב): "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: והיית ממשש בצהריים, כאשר ימשש העיוור באפלה (דברים פרק כח, פסוק כט) וכי מה איכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה? עד שבא מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה ביד, בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפתחים ומן הקוצים". (53) לתפילה, אמנם במשנה שם (מגילה פרק ד, משנה ו) אינו נזכר אלא שפורס על שמע; אבל שעובר לפני התיבה אין שם, אלא שדברי רבינו מיוסדים על דברי הגאונים הובאו ב"אוצר הגאונים" למגילה כד, (סימן קנ"ט) האומרים: "סומא, או שכהו עיניו מרוב זיקנה, יורדים לפני התיבה ומוציאים את הרבים ידי חובתם. (54) כמו ששנינו (מגילה פרק ג, משנה ו): "פוחח פורס את שמע" ופירש שם רבינו אלפס: פוחח - מי שבגדיו קרוצים וכתפיו וזרועותיו ערומות, "כאשר הלך עבדי ישעיה ערום ויחף" (ישעיה פרק כ, ג) מתרגם יונתן: פָּחִיחַ ויחף. (55) משום כבוד הציבור (מסכת סופרים פרק י"ד הלכה טו).

פרק תשיעי

(1) סדר תפילת הציבור בחול ובשבת; את מי משתקים באמצע התפילה; חזרת תפילת מעין שבע - בשבת, למה תיקנה.

- א. סדר תפילות הציבור² כִּן הוא: בַּשַּׁחַר כָּל הַעַם יושבים, וְשְׁלִיחַ-צִיבּוֹר יוֹרֵד³ לְפָנֵי הַתִּבְיָה⁴, וְעוֹמֵד בְּאֶמְצַע הָעַם⁵, וּמִתְחִיל וְאוֹמֵר קְדִישׁ⁶, וְכָל הָעַם עוֹנִים: "אָמֵן, יְהִי שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעֹלָם וּלְעֹלָמֵי עֲלָמֵיָא"⁸ בְּכָל כַּחַךְ⁹, וְעוֹנִין אָמֵן בְּסוֹף קְדִישׁ¹⁰. וְאַחֲרֵי כֵן אוֹמֵר: "בְּרַכּוּ אֶת יְיָ הַמְבָרֵךְ", וְהֵם עוֹנִים: "בְּרוּךְ יְיָ הַמְבָרֵךְ לְעֹלָם וָעֶד". וּמִתְחִיל וּפּוֹרֵס¹¹ עַל שְׁמַע בְּקוֹל רֶם, וְהֵם עוֹנִים אָמֵן אַחֲרֵי כֵן בְּרַכָּה וּבְרַכָּה. וְהַיּוֹדֵעַ לְבָרֵךְ וּלְקַרֵּת עִמּוֹ קוֹרֵא, עַד שֶׁמְבָרַךְ אֶגְלָל יִשְׂרָאֵל.

(2) לעיל (בפרק ז, ה"ז) דיבר רבינו בסדר תפילה של יחיד, וכאן הוא מרצה על סדר תפילות הציבור. (3) לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך, כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ו), נופלת בו לשון "יורד" (ר"ה לב. ברש"י שם). (4) נוסף להיכל שבו נמצאים כל ספרי-תורה שבבית-הכנסת, היתה תיבה ארוכה וצרה ובה רק ספר-תורה אחד, ולפניה הש"ץ יורד להתפלל (ב"ח לאור"ח סימן ק"ג). ותיבה זו מוציאים לרחובה של עיר בתענית ציבור, כמפורש במשנה (תענית פ"ב, מ"א). וראה לקמן (פ"א, הלכה ג"ד) ובביאורנו שם. ואין מנהגנו כיום להניח ספר-תורה ב"תיבה" אלא כל הספרים בהיכל מונחים. (5) כלומר: במקום האמצעי שבין צפון לדרום. (6) על שם שתפילה זו כוללת דברי שבח לה' וקידוש שמו ברבים. ונזכרת תפילה זו בשם "קדיש" במסכת סופרים (פ"טז, ה"ב). (7) שמו הגדול. (8) לעולם ועד. וכן תרגם אונקלוס את הפסוק: ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו, יח). וראה בסוף ספר זה ב"נוסח הקדיש" לרבינו, ובביאורנו שם.

- יא. אֵין מְמַנִּין שְׁלִיחַ-צִיבּוֹר, אֶלָּא גְדוֹל שְׁבַצְבוֹר בְּחֻמָּתוֹ וּבִמְעֻשָׁיו⁴⁶. וְאֵם הִיָּה זֶקֶן - הִרִי זֶה מִשְׁבַּח בְּיוֹתֵר. וּמִשְׁתַּדְּלִין לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ-צִיבּוֹר אֲדָם שְׁקוּלוֹ עָרֵב וְרָגִיל לְקִרּוֹת⁴⁷. וּמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זִקְנוֹ⁴⁸ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חָכֵם גְּדוֹל, לֹא יֵהָא שְׁלִיחַ-צִיבּוֹר, מִפְּנֵי כְבוֹד הַצִּבּוֹר; אֲבָל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע, מִשְׁיָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחֵר שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנִים⁴⁹.

(46) (תענית דף טז עמוד א). ושם אמרו: "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה פרק יב, פסוק ח) זה שליח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה". (47) בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן בקי בכל הברכות, שיהו הפסוקים של תפילה סדורים בפיו (תענית דף טז עמוד א). הדברים אמורים שם בעיקר לעניין שליח-ציבור בתפילת תענית ציבור, ומשם למד רבינו לתפילות יום-יום. (48) שהוא צעיר לימים (חולין דף כד עמוד ב). וכבר נשאל רבינו על אדם אחד שהגיע לגיל הארבעים ולא צמח לו זקן כלל, היוכל להיות שליח-ציבור, אם לא? והשיב: לא נצריך צמיחת השער אלא למי שאפשר זה, אמנם זה הנזכר יהיה דינו כ"סריס חמה", או מי שאירע לו חולי שהפיל שער, שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והיעדרו, כי אילו כן היה להם לומר: "מי שאין לו זקן..." אבל הכוונה על השלימות של הדעת אשר יגיע לה בעת עליית הזקן וצמיחתו, ולכן ראוי לו להיות שליח-ציבור בלי ספק ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טו, עם קצת שינויי לשון לפי מקורות אחרים). (49) (מגילה דף כד עמוד א). וכדאי להעיר, שכל התנאים שמונה רבינו במינוי שליח-ציבור, אינם אלא בשליח-ציבור קבוע, כלשון התחלת ההלכה: אין מְמַנִּין, במינוי שליח-ציבור קבוע ידובר כאן, אבל לעבור לפני התיבה דרך ארעי, אפילו רק הביא שתי שערות אחר י"ג שנה, הואיל ואיננו קטן, יכול הוא (לחם משנה).

- יב. וְכֵן הָעֵלֵג, כִּגוֹן מִי שְׁקוֹרָא לְאַלְף עִי"ן או לְעִי"ן אֶלְף, וְכָל מִי שֶׁאִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹתִיוֹת פֶּתְקוֹנָן - אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ שְׁלִיחַ-צִיבּוֹר⁵⁰. וְהֵרֵב מְמַנֵּה אֶחָד מִתַּלְמִידָיו לְהַתְפַּלֵּל לְפָנָיו בְּצִבּוֹר⁵¹. הַסּוֹמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵² וְנַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ-צִיבּוֹר⁵³. אֲבָל מִי שֶׁפִּתְפוּי מְגֻלֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵⁴, אֵינוּ נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ-צִיבּוֹר לְתַפְלָה, עַד שִׁיְהִיָּה עֲטוּף⁵⁵.

(50) (שם, דף כד עמוד ב) אין מורדין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקוראין לאלפ"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפ"ן (וכשמגיעים לברכת כהנים הם אומרים: יְצַר ה' פְּנוֹי (במקום יאר) ולשון קללה הוא, כי יש "פנים" המתפרשים לשון כעס, (רש"י שם). (51) אף על פי שבדרך כלל אין ממנין שליח-ציבור אלא גדול שבציבור וכו' כמבואר (לעיל הלכה י"א) בכל זאת יכול הרב למנות אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור, אף על פי שאין בו כל התנאים האמורים (כסף משנה). וכן יש להוכיח ממסכת ברכות (דף לג עמוד ב). (52) ומברך ברכת "יוצר המאורות" אף על פי שאינו רואה את אור השמש, כי סוף

ד. ואומר קדשה בברכה שלישית. וכיון שהגיע
שליש צבור לקדשה, יש רשות לכל אחד ואחד
לחזור במקום שעמד בו בתפלה¹⁸. וכשיגיע שליח
צבור למודים וכורע - כל העם שוחזין¹⁹ מעט, ולא
ישחו יותר מדאי²⁰, ואומרים: "מודים אנחנו לך יי
אלהינו ואלהי כל בשר, יוצרנו יוצר בראשית.
ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על
שהחייטנו וקיימתנו, בן תחינו ותחננו ותאסף
גליתינו לחצרות קדשך²¹, לשמר חקיך ולעבדך
באמת ולעשות רצונך בלבב שלם²², על שאנחנו
מודים לך²³. וכל האומר: 'מודים מודים',
משתקין אותו²⁴.

(18) הרי"ף לברכות (סוף פ"ה). (19) ירושלמי ברכות (פ"א,
ה"ה) "הכל שוחים עם ש"ץ בהודאה". (20) שם. מפני
שכבר התפללו בלחש, ואינם שוחים עכשיו אלא כדי שלא
יראו ככופרים (אם לא ישחו יחד עם הש"ץ) - לפיכך די
שישחו מעט; ומי ששוחה יותר מדאי, הרי זה נראה כיהיר
וגאה (כסף-משנה). (21) לחצרות ירושלים עיר הקודש,
כלשון הכתוב (ישעיה סב, ט): "ומקבציו ישתחו בחצרות
קדש". (22) כל הנוסח הזה נמצא במסכת סוטה דף מ,
ע"א. ונקרא "מודים דרבנן" מפני שהוא מורכב מכמה
"מודים" שאמרו רבנן. (23) שנתת בלבנו להיות דבקים בך
ומודים לך (מפירוש רש"י, שם). ויש מפרשים: "בעבור
ההודאה", כלומר: בזכות ההודאה שאנו מודים לך תחינו
ותקיימנו (סדר "עבודת ישראל"). ובירושלמי (ברכות פ"א,
ה"ה) חותם בה: "ברוך אתה ה' אל ההודאות".
(24) גוערים בו, מפני שנראה כמקבל עליו שתי רשויות:
שמודה לאלוה, אחר אלוה (מגילה כה. וברש"י שם).
ובירושלמי (ברכות פרק א, ה"ה) אומר: במה דברים
אמורים בציבור, אבל ביחיד אין אנו מקפידים עליו, ולכן
כתב רבינו דין זה בסדר תפילות הציבור.

ה. ואחר שישלים כל התפלה, ישב ויפל על פניו
ויטה²⁵ מעט, הוא וכל הצבור, ויתחנן והוא נופל²⁶.
וישב ויגביה ראשו, הוא ושאר העם, ומתחנן מעט
בקול רם מישב. ואחר-כך יעמד שליח-צבור לבדו
ואומר קדיש פעם שנייה, והם עונים, פדרך שעונין
בתפלה²⁷. ואומר 'הוא רחום' וכו', 'תהלה' וכו'
- הוא עומד והם יושבים, והם קוראים עמו.
ואחר-כך אומר 'ובא לציון גואל' וכו', 'ואני זאת'
וכו', 'ואתה קדוש'... וקרא זה אל זה ואמר קדוש,
וגומר הקדשה, והם עונין 'קדוש קדוש' שלש
פעמים, וחוזר וקורא הקדשה תרגום, ואומר
'ותשאני רוח' וכו' וקורא אותו תרגום, ואומר 'יי
ימלך לעלם ועד' וקוראהו תרגום, כדי להבין
העם²⁹.

(25) ראה לעיל (פ"ה, הי"ד) ובביאורנו שם. (26) כלומר:
בשעה שפניו מטים למטה. (27) בקדיש שלפני ברכו,

(9) בכל כוונתם (שבת קי"ט). ויש מפרשים: בקול רם
(תוספות' שם). ואמרו שם: כל העונה אמן בכל כחו
פותחים לו שערי גן עדן, שנאמר: "פתחו שערים ויבוא גוי
צדיק שומר אמונים". אל תקרא אמונים אלא שאומרים אמן.
מאי אמן? "אל מלך נאמן" (שמעיד על בוראו שהוא אל
מלך נאמן). (10) רבינו מונה ב"נוסח הקדיש" שלו, חמשה
"אמנים" שעונים בכל קדיש וקדיש; וכאן כנראה, סמך
רבינו על מה שמבאר שם (לחם-משנה). (11) ראה לעיל
(פ"ח, ה"ה).

ב. והכל עומדין מיד ומתפללים בלחש¹². ומי
שאינו יודע להתפלל - עומד ושותק, עד שיתפלל
שליח-צבור בלחש¹³ עם שאר העם. וכל מי שיגמר
תפלתו עם הצבור, יפסיע שלש פסיעות לאחוריו,
ויעמד במקום שהגיע אליו¹⁴ בעת שיפסיע¹⁵.

(12) משום שאסור להגביה קול בתפילת "שמונה-עשרה",
כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ט). (13) ורבינו אברהם בנו של
הרמב"ם מעיד בחידושו, שכבר נודע מה שתיקן אביו
והסכימו עמו חכמי דורו: "שראה כשיחזור הש"ץ על
התפילה בקול רם, לא יתנו כל העם אוזן קשובה לשמוע
ממנו באימה, אלא יעמדו כעומד בעל כרחו וישחו זה עם
זה שיחה בטילה, בהיות שכבר יצאו ידי חובתם בהתפללם
בלחש. וראה אבא מארי ז"ל, שיש בזה זלזול גדול בכבוד
שמים - לפיכך תיקן שיגביה הש"ץ קולו מתחילה ולא
יתפלל הש"ץ בלחש כלל, וינהוג המנהג בתפילה כמו שנוהג
בפריסה על שמע, שמגביה את קולו להוציא מי שאינו בקי.
והבקיאים להתפלל יתפללו עמו בלחש, או בקול נמוך
מקולו להוציא עצמם בתפילתם. ויסיים הש"ץ והציבור
תפילתם כאחד, ופשט המנהג הזה בארץ מצרים כל ימי
חייו, ואחרי פטירתו ז"ל". וראה במוספנו "תשובות רבינו".
(14) יומא נג, ע"ב: "משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר
לאחור" וכו' שסופו מוכיח על תחילתו שלא פסע לאחוריו
כדי להפטר מרבו, כיון שחוזר אליו מיד ('טור' או"ח סי'
קכ"ג). (15) עד שיגיע ש"ץ לקדושה כמבואר בסמוך
(ה"ד).

ג. ואחר שיפסיע שליח-צבור שלש פסיעות
לאחוריו ויעמד¹⁶, מתחיל ומתפלל בקול רם מתחילת
הברכות, להוציא את מי שלא התפלל. והכל
עומדים ושומעים ועונין 'אמן' אחר כל ברכה
וברכה - בין אלו שלא יצאו ידי חובתן, בין אלו
שכבר יצאו ידי חובתן¹⁷.

(16) להתפלל במקום שכלו שלש פסיעותיו, וזה בניגוד
למנהגנו כיום: שהש"ץ חוזר למקומו ומתחיל להתפלל
(כסף-משנה). אולם אפשר לפרש דברי רבינו שכוונתו
לומר: שיעמוד ויחכה מעט, ומיד חוזר למקומו ומתחיל
להתפלל. וכן דעת הרשב"א בתשובותיו סימן תל"ו הובאת
ב'בית יוסף' או"ח סימן קכג (מעשה רוקח). וברמב"ם כת"י
התימנים, תיבת "ויעמוד" איננה. (17) כדעת רב כהן צדק
גאון, הובאה ב'תוספות' לסוכה (נב). וב'ערוך' ערך "אמן".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנו ביום אחד להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם, כי צער בעלי־חיים בזה גדול מאד". וראה ברמב"ן (דברים כב, ו) האומר שם: "כי טעם לשתי המצוות אלו, הוא: לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם. (35) ברכות לג, ע"ב. שמראה כאילו כבר סיים את כל שבחי ה' ותואריו - ועדיין לא הגיע אפילו למקצת שבחו. "משל למלך בשר־ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו". וראה במו"נ (ח"א, פ"נט) פירוש יפה בכוננת המשל הזה. (36) האל הגדול הגבור והנורא (דברים י, יז). וכן תיקנו אנשי כנסת הגדולה בתפילתם, כמו שמצינו בעזרא הסופר (נחמיה ט, לב).

ח. בַּמִּנְחָה אוֹמֵר שְׁלִיחַ־צְבוֹר 'אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ' וכו', 'תְּהִלָּה³⁷ לְדוֹד' וכו', קוֹרֵא הוּא וְהָעָם מֵיִשְׁבָּ, וְעוֹמֵד שְׁלִיחַ־צְבוֹר וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְהֵם עוֹמְדִים אַחֲרָיו וְעוֹנִין בְּדֶרֶךְ, וּמִתְפַּלְלִין כָּלָם בְּלִחָשׁ. וְאַחֲרֵי־כֵן חוֹזֵר שְׁלִיחַ־צְבוֹר וּמִתְפַּלְל בְּקוֹל רָם, בְּדֶרֶךְ שְׁעֵשָׂה בְּשַׁחֲרִית, עַד שֵׁשִׁשִּׁים כָּל הַתְּפִלָּה. וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וּמִתְחַנְּנִין וּמִגְבִּיִּה רֹאשׁוֹ, הוּא וְהֵם, וּמִתְחַנְּנִין מֵעַט מֵיִשְׁבָּ בְּדֶרֶךְ שְׁעֵשָׂה בְּשַׁחֲרִית, וְעוֹמֵד וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין בְּדֶרֶךְ וְנִפְטָרִין לְמַעֲשֵׂיהֶן.

(37) תיקנו להשלים אמירת מזמור זה ג' פעמים ביום, שכן אמרו חז"ל (ברכות ד:): "כל האומר 'תהלה לדוד' שלש פעמים ביום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא".

ט. בְּעֶרֶב כָּל הָעָם יוֹשְׁבִין, וְהוּא עוֹמֵד וְאוֹמֵר 'וְהוּא³⁸ רְחוּם' וכו', "בְּרַחוּ אֵת יְיָ הַמְבָרֵךְ" וכו', וְהֵם עוֹנִין "בְּרוּךְ יְיָ הַמְבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד". וּמִתְחִיל לְפָרֵס עַל שְׁמֵעַ³⁹, וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְאַחֲרֵי־כֵן הִפֵּל עוֹמְדִים וּמִתְפַּלְלִין בְּלִחָשׁ, וּבְשִׁמְשִׁלְמִין אוֹמֵר קְדִישׁ, וְהֵם נִפְטָרִין. וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם עֲרִבִית, לְפִי שְׁאִין תְּפִלַּת עֲרִבִית חוֹבָה⁴⁰; לְפִיכָּךְ לֹא יִבְרַךְ בְּרִכּוֹת לְבִטְלָה, שְׁאִין פָּאן אָדָם שְׁנִתְחַיֵּב בָּהֶם, בְּדִי לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ⁴¹.

(38) וטעם אמירתו - לפי שבשחרית ובמנחה יש קריבנות התמיד שהם מכפרים; אבל ערבית שאין בה קרבן לכפר, תיקנו לומר: "והוא רחום יכפר עון" ('רוקח' סימן ש"ט). ועוד, שכל היום אדם חוטא, ולערב צריך לומר: והוא רחום וגו' ('כל בו'. הובא בב"י או"ח סימן רל"ז). (39) שתי ברכות שלפניה ושתיים שלאחריה. וב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה, כותב רבינו, שאומר פסוקים שונים אחרי ברכת "השכיבנו", כגון: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" וחותם בברכה נוספת. (40) מצד הדין, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ו), ולכן לא תיקנו מתחילה חזרת הש"ץ בקול. ואף־על־פי שקבלוהו אחר כך כתפילת חובה, כמבואר לעיל (שם), בכל זאת התקנה הראשונה במקומה עומדת (ב"ח או"ח, רל"ז). (41) ע"י חזרת הש"ץ.

י. בְּלִילֵי שְׁבִתוֹת חוֹזֵר⁴² שְׁלִיחַ־צְבוֹר, אַחֵר שְׁמִתְפַּלֵּל

כמבואר לעיל ה"א. (28) אנו נוהגים לאמרו רק ביום שני וחמישי בלבד שהם ימי רצון: שארבעים יום של קבלת לוחות האחרונות בהם נתרצה ה' למשה, ומחל לישראל על חטא העגל - התחילו ביום ה' בו עלה משה ונגמרו ביום ב' בו ירד משה מן ההר, כמבואר במדרש תנחומא פ' וירא אות טז (הוצאת בוכר) הובא ב'תוספות' לבבא־קמא (פב). ויש להעיר, שבנוסח ה"קדיש" לרבינו בסוף ספר זה, כתוב: "מנהגנו להתחנן בפילת פנים בדברים ופסוקים אלו פעמים בכולם ופעמים במקצתם". ואולי נתכוין להבדיל בין שני וחמישי לשאר הימים. (29) שלא שמעו אז אלא ארמית בלבד.

ו. וְאֵלֹו הַפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵי קְדִישָׁה וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ עִם תְּרִגּוּמָן, הֵם הַנִּקְרָאִין סֵדֶר קְדִישָׁה³⁰. וְאַחֲרֵי־כֵן מִתְחַנְּנִין בְּדִבְרֵי תַחֲנוּנִים וּבְפְסוּקִים³¹ רַחֲמִים וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין בְּדֶרֶךְ וְנִפְטָרִין.

(30) הקדושה שבסדר "ובא לציון" המלוקט מפסוקים שונים. וכך אמרו חז"ל (סוטה מט.): "מיום שחרב בית־המקדש אין יום שאין בו קללה, וכל יום קללתו מרובה משל חבירו. ואלא עולם בזכות מה קיים? בזכות "קדושה דסדרא". ובאר רש"י: "שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום דבר מועט: שאומר קריאתו ותרוממו - והם כעוסקים בתורה. וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ; ויש כאן שתיים: קדושת השם ותלמוד תורה - חביב הוא. (31) והם ערוכים לקמן ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף הספר.

ז. מִי שְׁאֵמֵר בַּתְּחִנּוּנִים: "מִי שֶׁרַחַם עַל קַן־צִפּוֹר, שֶׁלֹא לָקַח הָאֵם עַל הַבָּנִים³², אוֹ שֶׁלֹא לְשַׁחַט אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד³³, יִרַחֵם עָלֵינוּ", וּכְיוּצָא בְּעוֹנֵן זֶה - מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׁמִצּוֹת אֵלֹו גִזְרַת הַכְּתוּב הֵן וְאֵינֶן רַחֲמִים³⁴; שֶׁאֵלֹו הֵיוּ מִפְּנֵי רַחֲמִים, לֹא הָיָה מִתִּיר לָנוּ שִׁחִיטָה כָּל־עֶקֶר. וְכֵן לֹא יִרְכָּה בְּכַוְנָיִים שֶׁל שָׁם וְיֹאמַר: "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא וְהַחֲזָק וְהָאֱמִין וְהַעֲזוֹז³⁵, שְׁאִין פָּח בְּאָדָם לְהַגִּיעַ בְּסוֹף שְׁבִחָיו; אֲלֹא אוֹמֵר מֶה שְׁאֵמֵר מִשָּׁה רַבָּנוּ, עָלֵיו הַשְּׁלוֹם³⁶."

(32) ככתוב בתורה (דברים כב, ו). (33) ככתוב ב"ויקרא" (כב, כח). (34) ברכות לג, ע"ב. וכפי פירוש רש"י שם, שה' הטיל על ישראל חוקי גזרותיו אף בדברים שיש לשטן ולגויים להשיב עליהם ולומר: מה צורך במצוה זו? ודוקא כשאומר כך בתפילתו דרך תחנונים - אסור, שכשאומר כך בתפילה מחליט הדבר בכל הוודאות; אבל כשאומר כך דרך דרש, או פירוש לפסוק - אין משתקים אותו. וזהו שהדגיש רבינו ואמר: מי שאמר בתחנונים וכו'. ובפירוש מצינו ל'תרגום יונתן בן עוזיאל' על הפסוק: ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח) שמתרגם: עמי בני ישראל! כמו שאבינו שבשמים רחמן, אף אתם בארץ תהיו רחמנים ולא תשחטו שור ובנו ביום אחד. ורבינו בספרו מו"נ (ח"ג פ"מח) יאמר: "וכן אסר לשחוט אותו ואת

חֹתָם בָּהּ מִקֹּדֶשׁ הַשְּׁפָת' בְּלִבָּד, לְפִי שֶׁלֹא נִתְחַיֵּב
הַיּוֹם בְּבִרְכָּה זוֹ.⁵⁴

(55) שאלמלא שבת, אין ש"ץ אומר ברכה זו בליל יו"ט שחל בחול, שהרי לא תקנוה לאמרה אלא משום סכנה, ולא מחמת חובת היום (שבת, שם). והטעם שלא חשו חכמים בליל יו"ט לסכנה, מפני שביו"ט כולם מקדימים לבוא ואין מאחרים (סמ"ג עשין יט).

יג. בַּשְּׁבָתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים, כְּשֶׁגֹּמֵר שְׁלִיחַ-צִבּוֹר
תַּפִּילת שְׁחִירֵית בְּקוֹל רָם, אֹמֵר קִדִּישׁ, וְאַחֲרֵי-כֵן
'תְּהַלֵּל לְדָוִד' וְכו'. וְאֹמֵר קִדִּישׁ, וּמִתְפַּלֵּל לְמִוֶּסֶף
בְּלַחֲשׁ, וְאַחֲרֵי-כֵן מִתְפַּלֵּל מִוֶּסֶף בְּקוֹל רָם, כְּדֶרֶךְ
שְׁעֵשֶׂה בְּשַׁחֲרִית. וְאֹמֵר קִדִּישׁ אַחֵר תַּפִּילת מִוֶּסֶף,
וְהָעֵם נִפְטָרִין. וְאֵין אֹמְרִין קִדִּישָׁה⁵⁶ וְתַחֲנוּנִים אַחֵר
תַּפִּילת שְׁחִירֵית כְּשֶׁאֵר הַיָּמִים⁵⁷, אֲלֵא אֹמֵר אוֹתָהּ
קֹדֶם תַּפִּילת הַמְּנַחָה. פִּינֵצַד? קוֹרֵא 'תְּהַלֵּל לְדָוִד'
וְאֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם⁵⁸, וְדַבְּרֵי תַחֲנוּנִים⁵⁹, וְאֹמֵר קִדִּישׁ,
וּמִתְפַּלֵּל מְנַחָה, וְחוֹזֵר וּמְשַׁמֵּעַ תַּפִּילת מְנַחָה בְּקוֹל
רָם, וְאֹמֵר קִדִּישׁ.

(56) סדר קדושה הנזכר לעיל (ה"ה). (57) מפני שהאריכו הרבה בתפילת שחרית, לא רצו להכביד יותר והניחוה עד המנחה ('רוקח' סימן שס"ב). וכבר השיב רבי אברהם בנו של רבינו על סדר קדושה שאנו אומרים אותה בשבת וביו"ט בתפילת מנחה "כי היא תמורה למה שאין אנו אומרים אותה בבוקר אחרי שחרית" (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל, הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח, סימן פ"ח). (58) הנזכר לעיל הלכה ו'. נוסחנו כנוסח (שוניצני, מנטובה ועוד). ובדפוסים אחרים: "סדר היום". (59) ומוסיפים: "ואני תפילתי וגו' ע"פ המדרש (הובא ב'טור' או"ח סימן רצ"ב): "ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים סט, יג). וכתוב אחריו (שם סט, יד): ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו'. אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אין אומה זו כשאר אומות העולם, כששותים ומשתכרים הולכים ופוחזים; ואנו לא כן, אלא אע"פ ששתינו אנו באים להתפלל לפניך ולשאול ממך עת רצון לכפר על העולם".

יד. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֹמֵר סֵדֶר
קִדִּישָׁה קֹדֶם תַּפִּילת מִוֶּסֶף. בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת אֹמֵר סֵדֶר
הַיּוֹם⁶⁰ גַּם אַחֵר תַּפִּילת הָעֶרֶב⁶¹, וְאֹמְרִים קִדִּישׁ,
וְאַחֲרֵי-כֵן מְבַדִּיל.

(60) כנוסח מנטובה ועוד. ונוסח אחר: "סדר היום". (61) ה'טור' או"ח סימן רצ"ח מביא בשם רב עמרם גאון בסידורו: לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם ששבתו בשבת, ע"כ מאריכים בנעימה ב"סדר קדושה" כדי שישתהו ישראל בהשלמת פדריהם, ולא ימהרו הרשעים לחזור, שבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות: חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) המתפלל בלא כוונה אימתי חייב לחזור ולהתפלל

בְּלַחֲשׁ עִם הַצִּבּוֹר, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם. אֲבָל אֵינוֹ
מִתְפַּלֵּל שָׁבַע, אֲלֵא בִרְכָה אַחַת מֵעֵין שְׁבַע⁴³. וְכֵן
הוּא אֹמֵר: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיּוֹן, קִנְיָה בְּרִחְמִיו שְׁמִים
וְאַרְצָן⁴⁴. מִגֵּן אֲבוֹת⁴⁵ בְּדָבָרוֹ, מְחִיָּה מְתִים⁴⁶ בְּמֶאֱמָרוֹ,
הָאֵל הַקְּדוֹשׁ שְׁאֵין כְּמוֹהוּ. הַמְּנִיחַ⁴⁷ לַעֲמֹו בְּיוֹם שַׁבָּת
קִדְשׁוֹ, כִּי בָם רָצָה⁴⁸ לְהִנִּיחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבֹד בִּירְאָה
וּפְחַד, וְנוֹדָה לְשֹׁמוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵעֵין⁴⁹ הַבְּרָכוֹת.
אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַשְּׁלוֹם⁵⁰, מִקֹּדֶשׁ הַשְּׁפָת וּמִבְּרֶךְ
הַשְּׁבִיעִי, וּמְנִיחַ בְּקִדְשָׁהּ⁵¹ לַעֲם מְדַשְּׁנֵי עֲנִי⁵², זָכָר
לְמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית⁵³. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה נָא
בְּמִנוּחָתָנוּ וְכו'. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִקֹּדֶשׁ הַשְּׁפָת".
וְאֹמֵר קִדִּישׁ, וְנִפְטָרִין כָּל הָעָם.

(42) טעם חזרה זו, מבואר בסמוך הלכה י"א. (43) הכוללת תמצית שבע הברכות שבתפילה בלחש. (44) מלשון הכתוב (בראשית יד, כב), על שם שביום השביעי השלים ה' מלאכתו וקנה שמים וארץ (אבורהם). (45) כנגד ברכת "אבות", וכן הכתוב אומר (בראשית טו, א): אל תירא אברם, אנכי מגן לך. (46) כנגד "ברכת התחיה", וכן כולן. (47) הנותן מנוחה. (48) כנגד "רצה במנוחתנו". (49) ע"פ דברי חז"ל (סוכה מו). על הפסוק "ברוך ה' יום יום": "וכי ביום מברכים אותו, ובלילה אין מברכים אותו? אלא בכל יום תן לו מעין ברכותיו": "של שבת מעין של שבת; של חול מעין של חול; של יו"ט מעין של יו"ט - הכל מעין המאורע" (רש"י, שם). וברמב"ם כת"י התימנים, כתוב: "מעון הברכות", והכוונה להקב"ה, שהוא מעון הברכות ומקורן. (50) כנגד "שלום רב". (51) השבת היא יום מנוחה וקדושה לישראל. (52) מלשון הכתוב (ישעיה נה, ב): ותתענג בדשן נפשכם, והם המענגים את נפשם ביום השבת יום העונג, ככתוב (שם נח, יג): וקראת לשבת עונג. (53) השבת היא זכר לחידוש העולם.

יא. וְלִמָּה תִקְנוּ חֲכָמִים זֶה? מִפְּנֵי שֶׁרַב הָעָם בָּאֵין
לְהַתְפַּלֵּל עֲרִבִית בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת, וַיְהִיָּה שָׁם מִי
שֶׁנִּתְאַחַר לָבֹא וְלֹא הַשְּׁלִים תַּפִּילתוֹ, וַיִּשְׁאַר לְבָדוֹ
בְּבֵית-הַפִּנְסָת וַיֵּבֵא לִידֵי סִפְהָ⁵⁴. לְפִיכָךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ-
צִבּוֹר וּמִתְפַּלֵּל, כִּדִּי שִׁיתַּעֲכָבוּ כָל הָעָם, עַד שִׁישְׁלִים
הַמִּתְאַחַר וַיֵּצֵא עִמָּהֶם.

(54) סכנת מזיקים המצויים מחוץ לשיבוש; שבת כנסיות שלהם היו מחוץ לעיר. (לבית הכנסת באו רק בליל שבתות, ובלילות החול היו עסוקים במלאכתם והתפללו ערבית בבתיהם) (שבת כד: וברש"י שם). ובדורותינו שאין סכנת מזיקים מצויה, אין אנו אומרים אותה אלא משום מנהג אבותינו בידניו ('טור' או"ח סי' רס"ח).

יב. לְפִיכָךְ יוֹם-טוֹב שֶׁחָל לְהִיטֵב בְּשַׁבָּת או יוֹם-
הַכְּפֻרִים או רֵאשִׁי-חֲדָשׁ, אֵין שְׁלִיחַ-צִבּוֹר הַיּוֹדֵד
עֲרִבִית לְפָנֵי הַתִּבָּה מְזַפֵּיר עֲנָן הַיּוֹם בְּבִרְכָּה זוֹ, אֲבָל

בכוונה; טעה ולא הזכיר גשם וטל בתפילתו מה דינו; המתפלל של חול בשבת, או שלא הזכיר "יעלה ויבוא" בראש חודש מה דינו.

א. מי שהתפלל ולא כונן את לבו - יחזור ויתפלל בכוונה²; ואם כונן את לבו בברכה ראשונה³, שוב אינו צריך⁴. מי שטעה באחת משלש ברכות הראשונות - חוזר לראש⁵. ואם טעה באחת משלש ברכות אחרונות - יחזור לעבודה⁶. ואם טעה באחת מן האמצעיות - חוזר לתחלת ברכה שטעה בה, ומשלים תפלתו על הסדר⁷. וכן שליח צבור שטעה בפשהו מתפלל בקול רם - על דרך זו הוא חוזר⁸.

(2) ברכות ל, ע"ב. (3) "ברכת אבות". (4) לחזור ולהתפלל בכוונה (שם, לד.). והטעם שהכוונה ב"ברכת אבות" מעכבת, הוא: "מפני שהיא הברכה הראשונה, ובשעת הכניסה לתפילה צריכה שקידה בכוונה. ועוד: כי תכלית ברכה זו היא קבלת עול מלכות שמים, והיא ראויה ביותר לכוונה (מלשון תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן ע"ט הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח). "וכיום אין אנו חוזרים בשביל חסרון כוונה - שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכיון, א"כ למה יחזור?" ('טור' או"ח סימן קא). (5) שם לד, ע"א. מכיון שכולן ענין אחד הם: לסדר שבחו של הקב"ה לפני הבקשה בתפילה, יש להן דין של ברכה אחת ארוכה. (6) שם. שהיא הברכה הראשונה מהשלוש האחרונות. וגם אלה האחרונות ענין אחד להן: שהן "כעבר שקיבל פרס מרבו ומשבחו והולך לו", לפיכך דינן כברכה אחת (כסף משנה). (7) (שם) וממשיך תפילתו ממנה והלאה על הסדר. וסובר רבינו, שאם שכח איזו ברכה ונזכר בה אחרי שעבר מקומו, שאינה אומרה במקום שזוכרה ודיו, אלא מוכרח הוא לחזור למקומה הראוי ולחזור ולהתפלל משם ואילך כדי שיתפלל על הסדר. (8) שכיון שחזרתו מכוונת להוציא את שאינו בקי, ראה לעיל (פ"ח, ה"ט), דינו בחזרה כדין יחיד שטעה ('מעשה ורקח').

ב. אבל אם טעה שליח צבור פשהו מתפלל בלחש - אני אומר, שאינו חוזר ומתפלל פעם שנייה⁹, מפני טרח צבור, אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם. והוא, שלא טעה בשלש ראשונות; שאם טעה בהם, לעולם חוזר, כמו שהיחיד חוזר¹⁰.

(9) בלחש. (10) והחילוק בין "שלש ראשונות" לשאר הברכות, מיוסד על דברי התלמוד (מגילה יז): שאמרו: מנין שאומרים אבות? - שנאמר: הבו לה' בני אלים (הזכירו לפניו את אילי הארץ - האבות). ומנין שאומרים גבורות? שנאמר: הבו לה' כבוד ועוז. קדושות מנין? שנאמר: הבו לה'... בהדרת קודש - הרי שכולן נאמרו בלשון ציווי שמשמעה חיוב בהחלט, בעוד ששאר הברכות נשענות על פסוקים שאין בהם ציווי אלא רמז בעלמא, כמו שמבואר שם, לפיכך לא הקפידו בהן כל-כך ('אור שמח'), והכסף-משנה מעיר שה'טור' או"ח קכ"ו מביא דברי רבינו בגירסא אחרת לגמרי, ושם נאמר: "ואם טעה באותה שמתפלל בקול

רם - חוזר לעולם; אבל טעה בתפילתו בלחש אינו חוזר, אפילו בטעות של השלש הראשונות". ואמנם בכת"י התימנים, הגירסא: "סומך על התפילה שהוא מתפלל בקול רם. והיא אם טעה בה לעולם חוזר" - הרי שאין ההקפדה אלא על התפילה בקול.

ג. שליח צבור שטעה ונבהל ולא ידע מהיכן יתחיל, ושהה שעה¹¹ - יעמד אחר תחיתו¹². ואם טעה בברכת האפיקורסין, אין ממתינין לו, אלא מיד¹³ יעמד אחר תחיתו, שמא אפיקורסות נזרקו¹⁴ בו; והוא, שלא התחיל בה; אבל אם התחיל בה - ממתינין לו¹⁵ שעה. ולא יהא השני סרבן¹⁶ באותה שעה¹⁷.

(11) זמן ממושך. (12) ואין אנו ממתינים לו עד שתשוב דעתו עליו (ברכות לד.). (13) אפילו אם לא שהה כלל. (14) ולפיכך אינו רוצה לומר ברכה זו שענינה: אבדן המינים, כי אינו רוצה לקלל את עצמו. וראוי להעיר שבי'ירושלמי' ברכות ה"ג (לפי גירסת ה'טור' או"ח סי' קכו) אמרו: "לכל אין מסלקים אותו חוץ ממי שלא אמר 'מחיה המתים, מכניע זדים, ובונה ירושלים' כי בכל אלה יש לחוש שמא מין הוא ואינו מאמין בתחיית המתים או בביאת המשיח". (15) כי מאחר שהתחיל בה מתברר שאינו מין, ואינו אלא כטועה בשאר הברכות (שם, כט.). (16) ממאן לרדת לפני התיבה, משום שאין זה כבוד הציבור לעמוד ולחכות באמצע התפילה (שם, לד.). (17) אבל שלא בשעת טעות באמצע התפילה - ראוי לו לסרב, ולעשות עצמו כאילו אינו כדאי, ואינו יורד לפני התיבה (אם אינו ש"ץ קבוע), אלא אחרי שהפצירו בו שלש פעמים. (שם).

ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת ברכה שטעה בה ראשון, אם טעה באחת מן האמצעיות. אבל אם טעה באחת מן השלש ראשונות, מתחיל השני מן הראש. ואם טעה באחת מן האחרונות, יתחיל השני מן העבודה¹⁸.

(18) ברכות לד, ע"א. כדין יחיד הטועה, וכאמור לעיל ה"א.

ה. האומר: אני יורד לפני התיבה, מפני שבגדי צבועים! - אף בלכנים לא יעבר¹⁹ באותה תפלה²⁰. אומר: אני עובר, מפני שיש בגלי סנדל! - אף יתף לא יעבר²¹.

(19) מגילה כד, ע"ב. חוששים שמא נזרקה בו מינות, שדרך המינים להקפיד בכך. ועוד כיון שאין דרכם של ישראל להקפיד בכך, חוששים שמא הרהורי שטות נכנסו בלבו ומינות נזרקה בו (ר"ן שם). (20) אבל לתפילה אחרת ראוי הוא לעבור לפני התיבה, כי אין זה אלא חשש בעלמא, ודי לנו לחוש לו בשעתו ולא שנחזיקהו כמין גמור לעולם (ריב"ש סימן רכד). ולדעת הראב"ד, אינו יורד לפני התיבה לעולם. (21) מגילה, שם.

ו. מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל²², אלא אם כן מתפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה²³; שאם רצה יחיד להתפלל כל

(ירושלמי תענית פ"א, ה"א). (35) שהגשמים בימות החמה סימן קללה הם, ואין זה מבורך אלא מקלל (שם). (36) שאלמלי נעצר לא היה העולם מתקיים (תענית ג). ולמודו מדברי אליהו שאמר לאחאב (מלכים א' יז, א): חי ה'... אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ואחרי ימים רבים היה דבר ה' אל אליהו לאמור: לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה (שם, יח, א) ולא הזכיר טל כלל, סימן מזה שאין הטל נעצר, ואפילו באותן השנים שלא ירד מטר. (37) אבל לכתחילה מזכיר אותו, בלי דרך בקשה, וכן קבעו רבינו ב"נוסח תפילות כל השנה" שבסוף הספר. וראה לעיל (פ"ב, הלכה ט"ו), שאומר: "בימות החמה: מוריד הטל". ובירושלמי תענית (פ"א, ה"א) אמרו: התפלל ואינו יודע אם הזכיר מוריד הגשם, כל שלשים יום הראשונים חזקה שלא למוד לאמרו (וצריך לחזור ולהזכיר), מכאן ואילך, למוד הוא לומר, וחזקה אליו שהזכיר. וכן בכל הדברים שצריך להזכירם מתקופה לתקופה, וספק בידו אם הזכירם אם לא, הכל על דרך זו הולך ("הגהות מיימוניות").

ט. מי ששכח שאלה בברכת השנים: אם נזכר קדם שומע תפלה - שואל את הגשמים בשומע תפלה³⁹; ואם אחר שברך שומע תפלה - חוזר לברכת השנים⁴⁰; ואם לא נזכר עד שהשלים כל תפלתו - חוזר לראש ומתפלל שניה⁴¹.

(38) ששואל בה: "ותן טל ומטר לברכה". (39) שהיא סוף ברכות האמצעיות והיא כוללת כל מיני בקשות, כמבואר לעיל (פרק ו, הלכה ג). (40) ברכות כט, ע"א. (41) ואין הדברים אמורים אלא כשמתפלל ביחיד, אבל המתפלל בציבור אינו חוזר, שהרי שומעה מתפילת שליח ציבור בקול (כסף-משנה בשם ר' משה כהן). וכן מבואר מסוגיית התלמוד (ברכות, שם).

י. טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא⁴²: אם נזכר קדם שישלים תפלתו - חוזר לעבודה⁴³; ומזכיר; ואם נזכר אחר שהשלים תפלתו - חוזר לראש⁴³; ואם היה רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו⁴⁴, ונזכר אחר שהשלים תפלתו, קדם שיעקר רגליו - חוזר לעבודה⁴⁵.

(42) בברכת ה"עבודה". (43) ברכות כט, ע"ב. (44) כגון: "אלהי נצור לשוני מרע" שאנו אומרים בעמידה אחר התפילה. (45) (שם) אבל אם אינו רגיל, אפילו לא עקר עדיין רגליו - הרי הוא כהשלים תפלתו וחוזר לראש (כסף-משנה).

יא. במה דברים אמורים? בחלו של מועד, או בשחרית ובמנחה של ראשי חודשים; אכל ערבית של ראש-חודש, אם לא הזכיר, אינו חוזר⁴⁶.

(46) לפי שאין בית-דין מקדשים את החודש בלילה (ברכות ל:). וכתב ב"הלכות גדולות" וכן ב"שאלות דרב אחאי": מי ששכח ולא אמר "יעלה ויבוא", או כל דבר שצריך

היום תפלת נדבה, יתפלל²⁴. מי שהיה עומד בתפלה, ונזכר ששכח התפלל - פוסק, ואפילו באמצע ברכה²⁵. ואם היה תפלת ערבית - אינו פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה, אלא על דעת שאינה חובה²⁶.

(22) כי שמא כבר התפלל אסור לו להתפלל שנית - שהרי הוא כמקריב שני תמידים בשחרית (כי התפילות כנגד תמידים תוקנו), ועובר על: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים ד, ב). (23) ויכול אדם להביא קרבינותיו דרך נדבה כרצונו. (24) ברכות כא, ע"א: "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו" ובתנאי שיחדש איזה דבר באחת הברכות כדי להודיע שהיא נדבה, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ט). ובספק התפלל, אפילו חידוש אינו צריך (לחם-משנה). (25) שם. כי מאחר שהתחיל להתפלל על דעת שהיא חובה, אסור לו להתפלל עוד. (26) כי כבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"ו) שתפילת ערבית רשות, והראב"ד משיג ואומר: "אין כאן נחת רוח", כלומר: אפילו בתפילת ערבית עליו לפסוק, הואיל וכבר קבלנוה עלינו כתפילת חובה. אבל הרמב"ם סובר שעלינו להתחשב עם תחילת תיקון תפלה זו שלא ניתקנה אלא על דרך רשות בלבד (כסף-משנה).

ז. מי שטעה והתפלל של חל בשבת - לא יצא²⁷. ואם נזכר והוא בתוך התפלה - גומר²⁸ ברכה שהתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים אמורים²⁹? בערבית או בשחרית או במנחה; אבל במוסף פוסק אפילו באמצע הברכה³⁰. וכן אם השלים תפלה של חל על דעת³¹ שהוא מוסף - חוזר ומתפלל מוסף. אחר שבת ואחר יום-טוב ואחר ראש-חודש.

(27) שהרי לא הזכיר של שבת בתפלתו. (28) ברכות כא, ע"א. ואינו מחוייב להפסיק באמצע הברכה, הואיל ובדין הוא שגם בשבת יתפלל י"ח ברכות, אלא משום כבוד שבת לא הטריחוהו החכמים להאריך כל כך, לפיכך לא חייבוהו להפסיק באמצע. (29) שגומר את ברכתו שנזכר בה. (30) הואיל ואין תפלת מוסף של י"ח ברכות אפילו בחול, כגון ר"ח וחזה"מ, לפיכך יפסיק כי אין זה ממין חיובו. (31) בחשבו.

ח. מי שטעה בימות הגשמים ולא אמר מוריד הגשם, ולא מוריד הטל - חוזר לראש³²; ואם הזכיר הטל³³, אינו חוזר³⁴. ואם טעה בימות החמה ואמר מוריד הגשם - חוזר לראש³⁵; ואם לא הזכיר טל - אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר³⁶ ואין צריך בקשה³⁷.

(32) ל"ברכת אבות" שהיא התחלת התפילה. (33) אע"פ שלא הזכיר "מוריד הגשם" שזו עיקר חיובה. (34) שגם הטל מסמל גבורתו של הקב"ה המשפיע מים על הארץ, והוא ממלא במדה ידועה את חסרון הזכרת "ירידת הגשם"

"אתה חוננתנו", או "אתה הבדלת" וכו' כנוסח התפילות לרבינו, וכמבואר לעיל (פרק ב, הלכה יב). (54) שהרי יכול לאמרה אחר-כך על הכוס (ברכות כט). (55) שכלל הוא, ימים שאין בהם קרבן מוסף, כגון: חנוכה ופורים אם לא אמר מעין המאורע אין מחזירים אותו (שבת כד). והטעם: מפני שאינם מן התורה, אלא מתקנת חכמים. (56) כדעת הרי"ף (תענית פ"א). (57) ואינו חותם בברכה, כי לא תוקנה הברכה אלא כשואמרים אותה במקומה, אבל כשואמרים אותה אחר התפילה, שלא במקומה הקבוע - הרי זו ברכה לבטלה (מהר"ח, ו"טור"א ו"ח סימן תקס"ה). אבל "על הנסים" אינו אומר אפילו כשנזכר קודם שיעקור רגליו, משום שאינה אלא הודאה ושבח; לא כן "תפלת עננו" שהיא בקשה מאת ה', אנו מקפידים בה יותר (מ'מעשה רוקח').

לחזור בשבילו ולהתפלל - יכוין דעתו וישמע מהשליח-ציבור י"ח ברכות מראש ועד סוף ויוצא ידי חובתו בהתאם לדברי רבן גמליאל האומר (ר"ה לד:): ש"ץ מוציא את הבקי להתפלל, כשם שמוציא את שאינו בקי; ומה גם את זה שהתפלל בעצמו אלא ששכח דבר מתפילתו ('הגהות מיימוניות'), וכן נפסק להלכה בשו"ע א"ח (סי' קכד ס"י).

1 יב. כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, שליח-ציבור
2 חוזר ומתפלל, אם טעה כמותו בעת שמתפלל בקול
3 רם, חוזר משחרית של ראש-החדש, שאם שכח
4 שליח-ציבור ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' עד שהשלים
5 תפלתו⁴⁷ - אין מחזירין אותו, מפני טרח צבור⁴⁸;
6 שהרי תפלת המוספין לפניו, שהוא מזכיר בה
7 ראש-החדש⁴⁹.

22 טו. שכח ולא התפלל מנחה בערב-שבת - יתפלל
23 ערבית שתים של שבת, וכן ביום-טוב. שכח ולא
24 התפלל מנחה בשבת או ביום-טוב, מתפלל
25 במוצאיהן ערבית שתים של חל⁵⁸ - מבדיל
26 בראשונה⁵⁹ ואינו מבדיל בשניה⁶⁰; ואם הבדיל
27 בשתייהן או לא הבדיל באחת מהן⁶¹ - יצא⁶²; אבל
28 אם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה⁶³ - חוזר
29 ומתפלל תפלה שלישית, מפני שהראשונה לא
30 עלתה לו, מפני שהקדימה לתפלת ערבית⁶⁴. וכל
31 המתפלל שתים⁶⁵ תפלות, אפילו שחרית ומוסף⁶⁶ - לא
32 יתפלל זו אחר זו, אלא ישהה בין תפלה לתפלה
33 כדי שתתחזק⁶⁷ דעתו עליו.

(47) אבל אם עדיין לא השלים תפילתו, הואיל ואינו חוזר אלא לעבודה, אין זה טורח מרובה ויחזור לעבודה. (48) ברכות ל, ע"ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית, אין מחזירים אותו מפני שיכול לאמרה במוסף. אמר רבי יוחנן ובציבור שנינו. ופירוש הרי"ף: בשליח ציבור שנינו, משום טורח הצבור. (49) אבל כשטעה במוסף - מחזירים אותו, ואין אומרים הרי מנחה לפניו, מפני שאין נוהגים להתפלל מוסף ומנחה כאחד, ולא שייך לומר בזה: "הרי מנחה לפניו" (הרא"ש לברכות שם). וגירסת התלמוד שלפנינו משובשת, ודברינו מכוונים ע"פ גירסת הרי"ף שם. ומכאן המקור לדברי רבינו (לעיל, ה"א) שגם: "ש"ץ שטעה כשהוא מתפלל בקול רם - חוזר", וכמו שרמזנו בבאורנו שם.

8 יג. עשרה ימים שמראש-השנה עד יום-הכפורים,
9 טעה וחתם בהם בברכה שלישית 'האל הקדוש'⁵⁰ -
10 חוזר לראש. טעה וחתם בעשתי-עשרה 'מלך אוהב
11 צדקה ומשפט'⁵¹ - חוזר לתחלת הברכה, וחותם בה
12 'המלך המשפט', ומתפלל והולך על הסדר; ואם
13 לא נזכר אלא עד שהשלים כל תפלתו, חוזר
14 לראש⁵². אחד יחיד ואחד שליח-ציבור.

(50) במקום "המלך הקדוש". (51) במקום "המלך המשפט", ראה לעיל (פרק ב, הלכה יח). (52) ברכות יב, ע"ב. ואם שכח ולא אמר בימים אלה "זכרנו", או "וכתוב", או "בספר חיים" אין מחזירין אותו כי לא נזכרו בתלמוד: ואין מחזירים אלא על דברים שהוזכרו בתלמוד בפירוש ('הגהות מיימוניות' לעיל פרק ב אות כ').

15 יד. טעה ולא הזכיר הבדלה בחזונו⁵³ הדעת' -
16 משלים תפלתו ואינו צריך לחזור⁵⁴. וכן מי שלא
17 הזכיר 'על הנסים' בחנכה ובפורים, ו'עננו' בתפלת
18 תענית - אינו חוזר ומתפלל⁵⁵. אחד יחיד ואחד
19 שליח-ציבור. ואם נזכר קדם שיעקור את רגליו,
20 אומר: "עננו"⁵⁶ כי אתה שומע תפלה, פודה ומציל
21 בכל עת צרה וצוקה - יהיו לרצון אמרי פי" וגו'⁵⁷.

34 טז. אסור לו למתפלל בצבור שיקדים תפלתו
35 לתפלת הצבור⁶⁸. הנכנס לבית-הכנסת ומצא צבור
36 שמתפללין בלחש: אם יכול להתחיל ולגמור עד
37 שלא יגיע שליח-ציבור לקדשה - יתפלל; ואם לאו
38 - ימתין⁶⁹ עד שיתחיל שליח-ציבור להתפלל בקול
39 רם, ויתפלל עמו בלחש מלה מלה עד שיגיע
40 שליח-ציבור לקדשה, ועונה קדשה עם הצבור⁷⁰,
41 ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל
42 קדם שליח-ציבור, והגיע שליח-ציבור לקדשה - לא
43 יפסיק ולא יענה קדשה עמו. וכן לא יענה אמן

(53) בתפילת מעריב למוצאי שבת ויום-טוב שאומר בה

גאון, הובאה ברי"ף לברכות שם. (71) שבתפילת קדיש (שם). (72) כשהוא עומד באמצע איוו ברכה שהיא מברכות המצוות, או ברכות הנהנין שאסור לו להפסיק לעניית אמן וכו'. שאם באמצע תפילה אסור לו להפסיק אפילו בין ברכה לברכה, באמצע הברכה לא כל-שכן (כסף-משנה). ויש מפרשים: שלא יפסיק בתפילתו לעניית אמן לשאר הברכות (לחם-משנה).

1 **יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ**⁷¹ **וְהוּא בְּאִמְצָע הַתְּפִלָּה, וְאֵין**
2 **צְרִיךְ לומר בְּשָׁאָר הַבְּרָכוֹת**⁷².

(68) אלא ימתין כדי שיתפיל עם הציבור, שתפילת הציבור רצויה יותר לפני ה' (ברכות כח:). (69) כי אם לא ימתין לא יוכל לענות קדושה עם הציבור שאסור לו להפסיק באמצע תפילתו, וגם ביחיד לא יוכל לאמרה שאין אומרים קדושה פחות מעשרה (שם, כא:). (70) כדעת רב האי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ו'י"ב סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון ו' סיון ה'תשפ"ב

הלכות כלים

פרק אחד עשירי

(1) יבאר כמה שיעור השבר שיישבר כלי מתכת ולא יקבל טומאה. ודין כלי מתכת שניקבו.

3 **א. בְּמָה שְׁעוֹר הַשִּׁבְרָה**² **שִׁישְׁבֹר כְּלֵי מַתְכָּת וְלֹא יִקְבַּל**
4 **טָמְאָה אוֹ יִטְהַר מִטָּמְאָתוֹ?**³ **הַכֹּל לְפִי מָה שֶׁהוּא**⁴.

(2) כלים פי"ד מ"א. (3) שירדה עליו לפני שנשבר. (4) אין שיעור אחד לכל הכלים, השיעורים השונים יתבארו בהלכות הבאות.

5 **ב. כֹּל זֶמֶן שֶׁהַכֵּל יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂין מְלֹאכְתּוֹ** -
6 **עֲדֵין הוּא כְּלִי וְחֹשֶׁב כְּלִי שֶׁלֹּם. בִּיּצֵד? כְּלִי שֶׁל**
7 **מַתְכָּת**⁷ **שֶׁנִּשְׁבֵּר וְהָרִי הוּא יִכּוֹל לְמַלְאוֹת בּוֹ** - **הָרִי**
8 **הוּא כְּלִי כְּשֶׁהִיָּה. הַקָּמָקוֹם - כְּדִי לַחֵם בּוֹ חֲמִין.**
9 **הַמַּחֵם**⁸ - **כְּדִי לְקַבֵּל סִלְעִים**⁹. **הַלֶּפֶס**¹⁰ - **כְּדִי לְקַבֵּל**
10 **קִיתוֹנוֹת**¹¹ **שֶׁל מַתְכָּת. הַקִּיתוֹן - כְּדִי לְקַבֵּל**
11 **פְּרוֹטוֹת**¹². **מִדּוֹת הַיַּיִן**¹³ - **כְּדִי לְמַד בֶּהֶן הַיַּיִן**¹⁴. **וְכֵן**
12 **מִדּוֹת הַשֶּׁמֶן**¹⁵ - **כְּדִי לְמַד בֶּהֶן הַשֶּׁמֶן. מְסַנֵּגֶת שֶׁל**
13 **חֲרָדֵל**¹⁶ **שֶׁנִּפְרָצוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה נִקְבִּים מְלֻמָּטָה**¹⁷ **זֶה**
14 **לְתוֹךְ זֶה**¹⁸ - **טְהוֹרָה**¹⁹, **לְפִי שְׁאִינָה מְשֻׁמָּשֶׁת מַעֲשֵׂין**
15 **מְלֹאכְתָּהּ. מְגֻרָפָה**²⁰ **שֶׁנִּשְׁטְלָה בָּפָה, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא**
16 **בְּקוֹרֶנֶס - טְהוֹרָה; שְׁאִינָה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂין מְלֹאכְתָּהּ**
17 **אֲלֹא מַעֲשֵׂין הַקּוֹרֶנֶס, וְהִיא לֹא נַעֲשִׂית לְתַקֵּעַ בָּהּ**
18 **בְּקוֹרֶנֶס. וְכֵן כֹּל בִּיּוֹצֵא בְּזֶה**²¹.

(5) שם. (6) שלפני שברתו. (7) במשנה: "דלי". וגם רבינו מתכוון לדלי שמלאכתו הקבועה היא מילוי מים. (8) שהוא גדול יותר מקומקום. (9) ולא יפלו דרך הנקב. סלע = מטבע כסף עתיק (ראה פ"ט ה"י). מפני שהוא כלי גדול נתנו לו שיעור גדול, נראה שרגילים היו להשתמש לפעמים במיחם להניח בו סלעים, שאם לא כן - הרי אינו ראוי למלאכתו הראשונה (תפארת ישראל'). (10) כלי

19 **ג. מְסַרְקָה**²² **שֶׁל צִמְרָה**²³ **שֶׁנִּשְׁטְלוּ שְׁנָיו, אִם נִשְׁתַּיַּר בּוֹ**
20 **שְׁלֹשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד**²⁴ - **טָמֵא. הֵיתָה הַחֲצִיצוֹנָה**²⁵ **אֶחָת**
21 **מִן הַשְּׁלֹשׁ - טְהוֹר, לְפִי שְׁאִינוּ יִכּוֹל לְסַרְק בּוֹ**
22 **פֶּשֶׁתָּן**²⁶, **שֶׁהַחֲצִיצוֹנָה אֵינָה מוֹעֵלֶת לְסַרְק, וְכֹל שְׁאִינוּ**
23 **עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂין מְלֹאכְתּוֹ בְּכִלֵּי מַתְכָּת - טְהוֹר. נִשְׁטְלוּ מִן**
24 **הַמְסַרְק שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים**²⁷ **לְמַלְקָטָה**²⁸ - **טָמְאוֹת. אֶחָת**²⁹
25 **וְהַתְקִינָה לְצִרָה**³⁰ **אוֹ לְלִפְתָּה**³¹ **עָלֶיהָ הַחוּט לְרִקּוֹם -**
26 **מְקַבֵּלֶת טָמְאָה. וְאִם הֵיתָה הַשֵּׁן עֲבָה וְגִדּוּלָה, אָף**

- 1 על פי שלא התקיינה - הרי זו מתטמאת בפני
2 עצמה.³²

- 12 שפגמו⁵¹ - עדין מקבלין טמאה⁵². נטל חסומין⁵³ -
13 טהורין⁵⁴. וכלן שפגמו לקי לשנים⁵⁵ - טמאין⁵⁶; חוץ
14 מן המקדח, שהרי אינו יכול לנקב בו⁵⁷. והרונקין⁵⁸
15 בפני עצמה - אינה מקבלת טמאה, מפני שהיא
16 מקצת כלי.

(22) שם פ"ג מ"ח. (23) שסורקים בו את הצמר. בית היד של המסרק עשוי מעץ, ומחטים של ברזל תחובות בו. (24) ראוי הוא עדיין לסרוק בו. (25) השן החיצונה שהיא רחבה ואינה ראויה לסרוק בה. (26) תיבה זו נשתרבה לכאן בטעות ויש למוחקה. מסרק של צמר שמחטיו דקות, אינו ראוי כלל לסרוק בו פשתן. (27) את שתי המחטים. (28) כעין מלקחיים להוריד בהן את השיער מן הגוף. (29) ניטלה שן אחת. (30) כפף קצה אחד בתבנית מתאימה להוציא בה את הפתילה מהגר. (31) לכרוך. (32) מפני שהיא ראויה לכתוב בה על לוח של שעווה. כרב פפא ביבמות מג, א (ראה כסף-משנה).

- 3 ד. מסרק³³ של פשתן³⁴ שנטלו שניו ונשתיר בו
4 שטים - טמא³⁵; נשתיר בו אחת - טהור³⁶.

(33) שם. (34) חוטי הפשתן הם יותר עבים, ושיני המסרק עבות ומרוחקות זו מזו יותר מבמסרק של צמר. (35) ראוי הוא עדיין לסרוק בו פשתן. (36) שתי הלכות אלו ג' ר"ד מנוגדות לשיטת הסוגיא ביבמות (שם). העיר על זה ב'כסף משנה' בהלכה הקודמת. (ראה שם).

- 5 ה. הכדומים³⁷ ששפגמו ואונקלי³⁸ שלחן קנמת -
6 טמאין³⁹, שהרי אפשר להוציא בהן הדלי מן
7 הבאר⁴⁰ פשהיו מקדם.

(37) שם מ"ז: הכדומים האשקלוניים. (38) השלשלת עם הווים. (39) באשקלון היו רגילים להשתמש בכלי זה המורכב ממוט עץ ארוך, ובו קבועות שלשלאות של ברזל שבראשיהן ווים כפופים, בכלי זה מוציאים כלים שנפלו לבור. והוא מקבל טומאה אף-על-פי שהמוט הוא עץ פשוט, מפני שהשלשלאות והווים הם עיקר הכלי, והעץ משמש אותם. (40) כשהבאר אינה עמוקה או אם יקשור בה חבל.

- 8 ו. מגירה⁴¹ שנטלה שן אחת מבינתים⁴² - טהורה⁴³.
9 נשתיר בה⁴⁴ מלא הסיט⁴⁵ במקום אחד - טמאה,
10 שהרי אפשר לגר⁴⁶ בנשאר.

(41) משור (שם מ"ד). (42) מבין כל שתי שיניים ניטלה אחת [כל שן שנייה ניטלה, ולא נשארו שתי שיניים בלי הפסק ביניהן]. (43) כי אי-אפשר לנסר בה. (44) מקום שלא ניטלו שיניה. (45) כשיעור ארבעה אגודלים. רבינו בפירושו למשנתנו מבאר, שיש הבדל בין מלוא הסיט לרוחב הסיט, מלוא הסיט שיעורו כמו שאמרנו, ורוחב הסיט הוא המרחק בין ראש האגודל וראש האצבע כשמרחיקים אותן זה מזו עד קצה האפשרות. [בפירושו למשנה שבת קה, ב - כותב רבינו, שמלוא הסיט הוא שתות הזרת, ושיעור זה הוא פחות מחצי השיעור האמור כאן, שהרי הזרת הוא חצי אמה = שתיים עשרה אצבעות (לא אגודלים), וצע"ג, ראה פירושו לערלה פ"ג מ"ב]. (46) לנסר.

- 17 ח. הפיף⁵⁹ והספין, והספין העקם כמו מגל⁶⁰,
18 והרמח ומגל יד⁶¹ ומגל קציר⁶² וזוג מספרים קטנים
19 של בעלי בתים וזוג מספרים גדולים של ספרים⁶³
20 שפגמו⁶⁴ - כל חלק מהן מקבל טמאה, מפני שהוא
21 עושה מעין מלאכתו⁶⁵.

- (59) שם מ"א. (60) רבינו מפרש כך פגיון שנאמר במשנה. והר"ם מפרש סכין שיש לו שני פיות. (61) משתמשים לצרכי הבית. (62) שקוצרים בו תבואה. (63) מדובר בכלים של חוליות מחוברות או שיש להם בית יד המחובר בהם. ראה 'משנה אחרונה'. (64) נתפרקו בחלקים ולא נשברו. (65) אפשר לחתוך שערות בכל חלק מהם.

- 22 ט. מספרים⁶⁶ שפגמו לקי לשנים⁶⁷ - טהורה, לפי
23 שאינה מעבדת את השער⁶⁸ אלא בדיקה.

- (66) במשנה כתוב "מספרת". כלי זה אינו מורכב משני סכינים. רב האי גאון, מפרש: "יביאו רדיד (טס דק) של ברזל ויחודו אותו משני ראשיו ומכפלים אותו לצד אחד". (67) נשברה. (68) שערות סבוכות. [בתוספתא, שם פ"ג ה"ב, אמרו: "רבי יהודה מטמא, מפני שהוא כבתחילתו, בתחילה חותך בה את הסבך ועכשיו חותך בה את הסבך,

- והכמים מטהרים". ופירש שם הגר"א חותך סבכי אילנות, ורבינו מפרש סבכי שערות.
- י. שריון⁶⁹ שנהלק לארכו - טהור⁷⁰; לרחבו⁷¹, אם משמש מעין מלאכתו ראשונה - טמא. מאימתי טהרתו? משיבילה⁷² ואינו משמש מעין מלאכתו. בלה ונשתיר בו רבו: אם מלמעלה⁷³ - טמא⁷⁴, ואם מלמטה - טהור. קצץ ממנו ועשה חליא לתכשיט - הרי זו מקבלת טמאה⁷⁵.
- (69) תוספתא, כלים בבא מציעא פ"ג. (70) אינו ראוי להגן, שהרי אינו מכסה כל רוחב הגוף. (71) ונשתיר חלק מכסה חלקו של הגוף לכל רחבו. (72) על-ידי חלידה. (73) החלק העליון נשאר. (74) מפני שהוא מכסה את הלב ואת החזה. (75) כלי חדש בא לכאן - תכשיט אדם שהוא מקבל טמאה (ראה למעלה פ"ח ה"ו).
- ז. יא. שפופרת⁷⁶ של זהבים⁷⁷ ושל זוגין⁷⁸ ושל נפחים⁷⁹ ושל עושי זכוכית⁸⁰ שנהלקה לארבה - טהור; לרחפה: אם משמשת מעין מלאכתה ראשונה - טמאה, ואם לאו - טהורה.
- (76) תוספתא, שם ה"ו. (77) מפות קטן שמנפים בו הגחלים כדי להתך את הזהב. (78) בתוספתא כתוב: זגין. (79) מפות לליבון ברזל. (80) הגר"א גורס בתוספתא "עושי כלי זכוכית". נראה שהוא מפרש שזגנים הם המהתכים את הזכוכית ומשתמשים במפותים גדולים, ועושי כלי זכוכית משתמשים בזכוכית מהותכת או רכה.
- יב. בלבאי⁸¹ של ספרים⁸² ושל רופאים ושל עושי זכוכית שנהלקה לשנים - טהורה⁸³; ושל נפחים⁸⁴ - טמאה, מפני שהוא פתחלה [חותה בה את הגחלים]⁸⁵ ועכשו חותה בה את הגחלים.
- (81) תוספתא, שם. (82) כלי מיוחד להניח בו את הכלים השונים שמשמשים בהם רופאים, ספרים ועושי זכוכית בשעת מלאכה. (83) עיקר תשמישה הוא לקבץ את הכלים במקום אחד כדי שלא יצטרך לחפשם, ואם נחלקה לשניים - נופלים הכלים מתוכה ומתפזרים. (84) ב'ערוך השלם' מפרש, כלי שתחובים בו מסמרים מעוקמים בראשיהם, ובהם מוציאים הברזל החם מן הכור. (85) כשהנפח רוצה להוציא את הברזל החם מן הכור, הוא חותה את הגחלים שעל גביו ומצדדיו.
- יג. מראה⁸⁶ של מתכת שנשברה או שנשטטשה⁸⁷: אם אינה מראה רב הפנים - טהורה; היתה מראה רב הפנים - עדן היא כלי כשהיתה⁸⁸.
- (86) משנה, כלים פ"ד, ו. (87) אינה מבריקה ואינה מחזירה תמונה ברורה. (88) מפני שאפשר להשתמש במראה קטנה כזו.
- יד. מחט⁸⁹ שנשטטשה קצתה הנקוב או עקצה - טהורה⁹⁰. ואם התקנתה⁹¹ ללפף⁹² עליה החוט לרקם
- (89) מחט⁸⁹ שנשטטשה קצתה הנקוב או עקצה - טהורה⁹⁰. ואם התקנתה⁹¹ ללפף⁹² עליה החוט לרקם
- (108) שם פ"ד מ"ח. (109) שמקום העקימה הוא עגול כמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

130) למקום שהאצבעות מחוברות לפס היד. (131) כדי שיוכל לאחוז את המכתב בכף היד ולמחוק בו.

21 **כא. קָרַדְם¹³² שְׁנִטְלָ עֲשָׂפֹו¹³³, וְהוּא הִצֵּד שֶׁהֲחָרַשׁ**
22 **מִנְגֵּר בּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית בִּקְוֵעוֹ; נָטַל בֵּית בִּקְוֵעוֹ**
23 **- טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית עֲשָׂפֹו. נִשְׁבֵּר מִקּוּפֹו¹³⁴ - טָהוֹר¹³⁵.**

(132) שם מ"ג. (133) הקורדום שני קצותיו מחודדים, האחד רחב מאד ומשתמשים בו הנגרים, והשני קצר ומעוגל קצת ומבקעים בו עצים במשק הבית. הראשון נקרא עושף, מפני שהוא דומה למחרישה [במחרשתו] (שמואל-א יג, כ) מתרגם יונתן עושפיה, והשני נקרא "בית ביקוע". (134) בית קיבולו של הקת (ראה 'הגהות מים טהורים' לפירוש המשניות, שם). (135) מפני שאינו ראוי למלאכתו.

24 **כב. תִּרְחֹור¹³⁶ שֶׁנִּפְגַּם¹³⁷ - עֲדִין הוּא כְּלִי עַד שֶׁיִּשְׁנֹטֵל**
25 **רְבוֹ¹³⁸. נִשְׁבֵּר מִקּוּפֹו¹³⁹ - טָהוֹר.**

(136) הברזל שמכניסים בו ראש המרדע ומנערים בו את העפר מן המחרשה וגם חותכים בו שרשים, ראה הלכה כג. (137) נטל חלק מחודו. (138) של החוד. (139) ראה בהלכה הקודמת. [בפירושו למשנתנו, גורס רבינו "קופו"].

26 **כג. הַמְּרָדֵעַ¹⁴⁰ הוּא הַמִּלְמֵד¹⁴¹, וְהוּא עֵץ אֲרֹף עֵב.**
27 **וְכִמּוֹ מִסְמֵר חֵד תִּקְוֵעַ בִּקְצָתוֹ מִלְמַעְלָה, וְזֶה הַבְּרִזָּל**
28 **נִקְרָא דְרִבָּן. וּבִקְצָה הַשְּׁנִי מִלְמַטָּה בְּרִזָּל כְּמוֹ רִמָּח**
29 **וְהָעֵץ נִכְנָס בּוֹ¹⁴², וְזֶה הַבְּרִזָּל נִקְרָא תִּרְחֹור.**

(140) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ג ה"ה (בדפוס ראם וילנא, כתוב "מרדה". וצ"ל "מרדע"). (141) שנותנים על צואר הבהמה ליישר הילוכה. (142) ע"פ דפוס רומא. בדפוסים מאוחרים, הושמטה המילה "ברו".

30 **כד. מְנִיקֶת¹⁴³ שֶׁל מַתְכָּת, שֶׁהִיא כְּמוֹ שְׂפּוּפֶרֶת¹⁴⁴, שֶׁנִּשְׁטַמָּא - מִשִּׁיבְרָעָנָה בְּמִקְלָ¹⁴⁵ אוּ בְדִלָּת¹⁴⁶**
31 **וּיְחַבְרָנָה¹⁴⁷ עִם הָעֵץ תִּטְהַר¹⁴⁸. לֹא נִטְמָא וְיִקְבָּעָה**
32 **בְּמִקְלָ¹⁴⁹ אוּ בְדִלָּת¹⁵⁰ - הִרי זוּ מְקַבְּלֶת טָמֵאָה**
33 **בְּמִקְוָמָה¹⁵¹; שֶׁכָּל כְּלִי מַתְכּוֹת שֶׁקָּבְעִם בְּקוֹרָה אוּ**
34 **בַּפְתָּל - מְקַבְּלִין טָמֵאָה כְּשֶׁהִיוּ עַד שֶׁיִּשְׁשַׁנָּה¹⁵² אֶת**
35 **מַעֲשִׂיהֶם. לְפִיכָךְ, דָּף שֶׁל נַחְתוּמִין¹⁵³ שֶׁל מַתְכָּת**
36 **שֶׁקָּבְעוּ בַּפְתָּל - טָמֵא¹⁵⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה מִשְׁאָר**
37 **כְּלִי מַתְכּוֹת שֶׁנִּקְבָּעוּ¹⁵⁵, בֵּין מְקַבְּלִיהֶן בֵּין פְּשׁוּטִיָּהֶן**
38 **- מְקַבְּלִים טָמֵאָה כְּשֶׁהִיוּ.**
39

(143) שם פ"ד מ"ב. (144) שמשתמשים בה לשאוף יין מן החבית. (145) יש אנשים שמרכיבים שפופרת של מתכת קטנה על מקל – לנוי. (146) לנוי, [ויש מפרשים שנותנים אותה תחת הדלת, כדי לשמור על העץ שלא ירקב]. (147) במסמרים (רבינו בפירושו למשנתנו). (148) מפני שהאדם שינה תשמישה במעשה בגופה ממש, שתקע בה מסמרים וניקבה, ועכשיו היא משמשת את העץ. (149) תחב בה את המקל ולא חיברה במסמרים. (150) הכניסה בחריץ שבדלת ולא קבעה במסמרים. (151) ומכל-שכן אם נטמאה, לא פקעה ממנה טומאתה.

ברך ('תפארת ישראל'). (110) אף-על-פי שנשאר קצת עיקום במקום השבירה. והטעם, מפני שהעיקום אינו מגיע עד מקום הבריה ולא יעתיקו ממקומו. (111) אות יוונית שצורתה כך: ? (112) צ"ל בו, פירוש בחלק השבור. (113) בליטות שאפשר לאחוז בהן את הבריה ולהעתיקו. (114) ואפשר להכניס בהם את הבריה ולהעתיקו. היו להם מנעולים שקצה הבריה הסוגר נכנס לנקבי המפתח המסיע אותו ממקומו, וסוג שני נפתח על ידי שיניים שבמפתח כדוגמת המפתחות שלנו. (115) אפשר לפתוח בו מנעול בדוחק בעזרת השיניים או הנקבים. (116) ראוי עדיין לפתוח בו מנעול מהסוג הראשון שאמרנו. (117) ונעשה חור אחד גדול שאינו ראוי להזיז את הבריה ממקומו.

1 **יט. כְּלִי¹¹⁸ שֶׁיֵּשׁ בְּרָאשׁוֹ הָאֶחָד כֶּף לְהָרִים בּוֹ**
2 **הַדָּשָׁן¹¹⁹ וּבְרָאשׁוֹ הַשְּׁנִי מְזֹלֵג לְצִלּוֹת בּוֹ הַבֶּשֶׂר:**
3 **נִטְלָה כְּפּוֹ¹²⁰ - טָמֵא מִפְּנֵי שְׁנֵי¹²¹; נָטְלוּ שְׁנֵי -**
4 **טָמֵא מִפְּנֵי כְּפּוֹ. וְכֵן מִכְּחֹול¹²² שֶׁנִּטְלָה כְּפּוֹ שְׁגוּרָפִין**
5 **בָּהּ הַכְּחֹול¹²³ - טָמֵא מִפְּנֵי הַזְּכָר¹²⁴ שֶׁכּוֹחָלִים בּוֹ**
6 **הָעֵץ; נָטַל הַזְּכָר - טָמֵא מִפְּנֵי הַכֶּף.**

(118) שם פ"א מ"ב. (119) רבינו מפרש כך "קוליגריפון" שנאמר במשנה. (120) ואינו ראוי לגרוף בו את האפר. (121) שאפשר להשתמש בהן לצלות בשר, ועדיין תורת כלי עליו. (122) כלי שתשמישו לצבוע את העיניים, קצחו האחד עגול ככף קטנה ובה נוטלים את הצבע, וקצחו השני ישר. (123) הצבע. (124) הקצה הישר של המכחול, שבו מכניסים את הצבע לתוך העין.

7 **כ. כְּלִי¹²⁵ שֶׁבְּרָאשׁוֹ אֶחָד כֶּף בְּסִבְכָּה¹²⁶ לְצִלּוֹת עָלָיו**
8 **וּבִקְצָה הַשְּׁנִי שְׁנִים לְהוֹצִיא מֵהֶן הַבֶּשֶׂר מִן הַקְּדֵרָה**
9 **אוּ מֵעַל הָאֵשׁ¹²⁷; נִטְלָה כְּפּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי שְׁנֵי;**
10 **נָטְלוּ שְׁנֵי - טָמֵא מִפְּנֵי כְּפּוֹ. וְכֵן עַט שֶׁל מַתְכָּת¹²⁸**
11 **שֶׁכּוֹתְבִין בְּרָאשׁוֹ הָאֶחָד וּבְרָאשׁוֹ הַשְּׁנִי מוֹחֲקִין¹²⁹:**
12 **נָטַל הַכּוֹתֵב - טָמֵא מִפְּנֵי הַמוֹחֵק; נָטַל הַמוֹחֵק -**
13 **טָמֵא מִפְּנֵי הַכּוֹתֵב. וְכֵן פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ. וְהוּא שִׁיחִיָּה**
14 **הַנִּשְׁאָר יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲיָן מְלֹאכְתּוֹ. פִּיּוּצָא? עַט**
15 **שֶׁנִּטְלָה הַמוֹחֵק שֶׁלּוֹ וְנִשְׁאָר הַכּוֹתֵב, אִם נִשְׁאָר מְאָרְכוֹ**
16 **כְּדִי שִׁיגִיעַ לְקִשְׁרֵי אֲצָבָעוֹתָיו¹³⁰ - טָמֵא, שֶׁהִרי**
17 **אֶפְשָׁר שִׁיאֲחִז בּוֹ וְיִכְתֹּב בּוֹ. נָטַל הַכּוֹתֵב וְנִשְׁאָר**
18 **הַמוֹחֵק, אִם נִשְׁאָר מְאָרְכוֹ מְלֹא פֶס יָדוֹ¹³¹ - טָמֵא,**
19 **שֶׁהִרי אֶפְשָׁר לוֹ לְמוֹחֵק בּוֹ. נִשְׁאָר פְּחוֹת מְזָה -**
20 **טָהוֹר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.**

(125) שם. (126) רשת. מניחים עליה את הבשר ונותנים אותה על גחלי אש. (127) זהו לדעת רבינו "זומא לסטרא" שנאמרה במשנה. [הראב"ד וכן ה'כסף משנה' הסבירו, שהלכה יט היא פירוש של זומא לסטרא, והלכה כ' של "קוליגריפון". כנראה לא הגיע לידם פירוש למשניות אלו, שעליו מסתמך פירושו כאן]. (128) שכותבים בו על השעווה או חומר רך אחר. (129) ראשו זה הוא רחב קצת ומחליקים בו את השעווה שחרטו בה אותיות.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ז' סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולא לדין "חזר ועשה כלי". (6) אפילו שלא כדוגמת הכלים שנשברו. (7) מוחלטת, שאינה חוזרת לעולמים, אפילו על ידי היתוך ועשיית כלים חדשים. (8) טבילת השברים אינה מונעת חזרת הטומאה, מפני שהם טהורים אין טבילתם מוסיפה ולא גורעת.

- ב. וחזרת כלי מתכות לטמאתן הישנה - מדברי סופרים⁹. ומפני מה גזרו על כלי מתכות שיחזרו לטמאתן הישנה? גזרה שמה שטמא לו כלי ויתכנו ויעשה ממנו כלי אחר בו פיוס. אם יאמר שהוא טהור בדין תורה, יבוא לומר: השכינה מטהרת והטבילה מטהרת; פשוט שאם נשבר והתיכו ועשה ממנו כלי פשהיה - הרי הוא טהור בו פיוס¹⁰, כך אם הטבילו, אף על פי שהוא פשהיה - הרי הוא טהור בו פיוס, ויבואו לומר שאין הכלים צריכין הערב שמש. מפני זה החשש גזרו טמאה עליהם¹¹.

(9) גזירת חכמים. (10) לפני הערב שמש. (11) כרבא שם. [לשון רבא: "שמה יאמרו טבילה בת יומה עולה לה", ומפרש רש"י שם, הוראה שמשתמשים בכלי ביום שנטמא ואינו יודע שהתיכוהו יחשוב שהטבילוהו ומשתמשים בו לפני הערב שמש. אולם רבינו במשנתנו פירש כאמור כאן]. בגמרא שם אמרו: מעשה בשלומציון המלכה שעשתה משתה לבנה ונטמאו כל הכלים ושברתם ונתנתן לצורף וריתכן ועשה מהן כלים חדשים ואמרו חכמים יחזרו לטומאתן ישנה.

- ג. אחד כלי שנטמא במת או¹² בשאר הטמאות¹³, אם התיכו - חזר לטמאתו הישנה עד שיטביל. נטמא במת והזה עליו בשלישי¹⁴ ואחר כך התיכו ונשאוהו כלי אחר והזה עליו בשביעי והטבילו - הרי זה טמא, ואין היתה שקדם התוף מטרפת להזאה שאחר התוף. ואין לו טהרה עד שיזה עליו שלישי ושביעי ויטביל פשהיה כלי לך שביירה, או יזה עליו שלישי ושביעי ויטביל אחר שייתכנו¹⁵.

(12) בין ... ובין. (13) כחכמים, שלא גזרו אלא על טומאת מת בלבד, כדי שלא תיבטל הזאת מי אפר פרה אדומה בכלים, כי בעל הכלים שנטמאו במת לא ירצה לחכות שבעה ימים ולטרוח ולהזות פעמיים ויעדיף לשבורם ולהתיכם ולעשות כלים חדשים, וחשש זה אינו בשאר טמאות שאינן צריכות הזאה. (14) כלי שנטמא במת צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. (15) מלשוננו משמע, שאם הזה וטבל את השברים המהותכים - ניטהר. וכן כתב בפירוש בביאורו למשנה (שם פרק י"ד ז): ויצטרך הזאת שלישי ושביעי על הכלי או על הנתך, וזה מנוגד לדבריו בהלכה א: "שיטבילם במקוה כשהם שלמים". ונראה שכוונתו כאן עד שיתכנו ויעשה כלים חדשים וזה יתאים ללשונו של רבי יהושע במשנה (שם משנה ז) "אין מיטהרין אלא שלמים" וכן תתפרש המלה "נתך" שהבאנו למעלה.

ומדובר כשלא עשה השפופרת לכתחילה בכוונה לקובעה בדלת או במקל, אבל אם עשאה לכתחילה לשם כך - לא ירד עליה תורת כלי, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. (152) ע"י מעשה בגופם. [כל פירוש הלכה זו מיוסד על פירוש רבינו למשנתנין]. (153) שהנחתום עורך עליו את הלחם. (154) מקבל טומאה, מפני שלא עשה מעשה בגופו. (155) ולא נעשה שינוי בגופם.

יום שני ז' סיון ה'תשפ"ב

פרק שנים עשר

(1) יבאר כלי עץ ועור ועצם שנשברו ועשה משבריהם כלי. ודין חזרת כלי מתכות לטומאתם הישנה. ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור וכו'. ודין כלי זכוכית שנטמאו ונשברו אם טהרו בכל הכלים. ושבריהם אם מקבלים טומאה. ודין כל כלי זכוכית המקבלים טומאה ושאינן מקבלים.

- א. כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו - טהרו מטמאתן. חזר ועשה כלי משבריהם או שקבץ את שבריהן ועשה מהן כלים אחרים - הרי אלו פשאר הכלים הטהורים שלא נטמאו מקדם⁴, שהן מקבלין טמאה מקצת ולהפך. וכן כלי מתכות שנשברו אחר שנטמאו - טהרו. התיכו וחזר ועשה מהן כלים אחרים⁶ - חזרו לטמאת הישנה. ואין לכלי מתכות טהרה גמורה⁷ עד שיטבילם במקוה פשהיה שלמים⁸ או ישארו שבורים⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו טהרו מטומאתן חזר ועשה כלי משבריהם .. הכלים טהורים".

כלי עץ, כלי עור וכלי עצם רומזים על כל אחד ואחד מישראל, עץ - "כי האדם עץ השדה", ועור שאינו מציאות לעצמו אלא טפל לבשר ומגן עליו, מרמז על יהודי ש"אני נבראתי לשמש את קוניי", ועצם מרמז על עצמיותו של יהודי - "חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו".

וכולם הם כלים כיהודי שהוא כלי לאלוקות, אלא שירד לעוה"ז ויש לו יצר הרע וכו' ובגלל זה יכול להיות אצלו היפך הטהרה. והעצה לזה שבירת הכלי שהוא ענין "לב נשבר" - עבודת התשובה ואז "טהרו מטומאתן". אמנם אין הכלי צריך להשאר שבור, וכל ענייני הקדושה צריכים להיות בכלים שלמים ומלאים, וכך גם האדם צריך להיות כלי שלם גם בענייניו הגשמיים - בני חיי ומזונא רויחא. ולכן אחרי השבירה: "חזר ועשה כלי משבריהם" חזר והופך להיות כלי שלם ובאופן נעלה יותר ממה שהיה קודם השבירה כשאר כלים הטהורים שלא נטמאו מקודם.

(על פי יין מלכות 99 טהרה סימן כח)

(2) כלים פרק ב משנה א ופרק טו משנה א. (3) כמו שהיה לפני שבירתו. (4) הטומאה הישנה פקעה לחלוטין ואינה חוזרת. (5) המלה "וכן" נמשכת לדין "נשברו טהרו" בלבד

בַּטְמָאָה יִשְׁנָה. וְכֵן כָּלִי זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁפְּרוּ, אָף עַל
 פִּי שֶׁשִּׁבְּרִיהֶן כָּלִים²⁹ וְרֹאוּיָן לְתַשְׁמִישׁ, הוֹאִיל
 וְהֵם שִׁבְרֵי כָלִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טְמָאָה³⁰, לְפִי
 שְׂאִינָן דּוֹמִין לְכָלִי חֶרֶס³¹. פִּיעֵד? קַעֲרָה שֶׁל
 זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁפְּרָה וְהִתְקִין שׁוֹלִים³² לְתַשְׁמִישׁ - אֵין
 הַשׁוֹלִים מְקַבְּלִין טְמָאָה, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּקַעֲרָה.
 וְאִם קֶרֶס³³ אֶת מְקוֹם הַשִּׁבְרָה וְשִׁפּוֹ בְּשׁוֹפִין³⁴ -
 הֲרִי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה³⁵.

(28) כלומר, עיקר טומאת כלי זכוכית היא גזירת חכמים,
 שאפילו אם נגעו בשרץ או במת אינם מקבלים טומאה מן
 התורה. באמרו "שעיקר" התכוון רבינו להסביר את ההבדל
 בין ההלכה הקודמת ובין זו, ואומר שכלי מתכת עיקר
 טומאתם היא מן התורה, אלא שכאן המדובר כשנטמאו
 בטומאה דרבנן ולפיכך אפשר שגזרו בהם חכמים על טומאה
 ישנה, מה שאין כן בכלי זכוכית (וכן הסבירו גם התוספות
 עבודה זרה שם דיבור המתחיל תיבעי ושבת טז, א דיבור
 המתחיל בטומאה). (29) שאפשר להשתמש בהם כמו
 בכלים שלמים, כגון כד שנשבר דופנו וחלק ממנו נשאר
 וראוי הוא לקבל משקין, אמנם לא כשיעורו שלפני שבירתו.
 (30) שלא כדין כלי חרס. (31) אין דרכו של אדם להשתמש
 בכלי זכוכית שבור משום שמקום השבר חד ועלול לפצוע
 את היד האוחזת בו. (32) המדובר בשוליים שלהם שפה
 סביב וכשהופכים את הכלי על פיו אפשר להשתמש בבית
 הקיבול שלהם. (33) הוריד את הגבשושיות שבמקום
 השבר. (34) החליקו בפצירה דקה. (35) מפני שאפשר
 להשתמש בשוליים ללא סכנת פציעה.

יא. צְלוּחִית³⁶ קִטְנָה הַנִּשְׁלֶת בְּיַד אַחַת שֶׁנִּשְׁטַל פִּיהָ -
 מְקַבֵּל טְמָאָה, מִפְּנֵי שְׂאִין מְכַנִּסִּין יָדוֹ לְתוֹכָהּ אֲלֵא
 יוֹצֵק מִמֶּנָּה³⁷. אֲבָל גְּדוּלָה הַנִּשְׁלֶת בְּשְׁתֵּי יָדִים שֶׁנִּשְׁטַל
 פִּיהָ - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חוֹבֶלֶת בְּיַד בְּשִׁעָה
 שֶׁמְכַנִּס יָדוֹ לְתוֹכָהּ. וְכֵן צְלוּחִית שֶׁל פְּלִיטוֹן³⁸, אָף
 עַל פִּי שֶׁהִיא קִטְנָה, אִם נִטַּל פִּיהָ - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי
 שְׁחוֹבֶלֶת בְּאַצְבָּעוֹ בְּשִׁעָה שֶׁמוֹצִיא הַבֶּשֶׂם מִתּוֹכָהּ.

(36) בקבוק. (37) ואפשר להשתמש בה ללא חשש פציעה.
 (38) מין בושם סמך ואינו נשפך מעצמו וצריך להוציאו
 באצבע.

יב. לְגִינִים הַגְּדוּלִין שֶׁנִּשְׁטַל פִּיהֶן - עֲדִין הֵן כָּלִים,
 מִפְּנֵי שֶׁמִּתְקִינָם הוּא לְכַבְּשָׁנִים³⁹.

(39) משתמש בהם לכבוש ירקות ופירות והם נשארים שם
 זמן רב ללא כל טיפול.

יג. כּוֹס⁴⁰ שֶׁנִּפְגַּם רְבּוֹ⁴¹ - טְהוֹר. נִפְגַּם בּוֹ שְׁלִישׁ
 הַקֶּפֶף בְּרֹב גְּבָהוֹ - טְהוֹר⁴². נִקַּב וּסְתָמוֹ, בֵּין כִּבְעֵץ
 בֵּין בְּזֶפֶת - טְהוֹר. וְהַפּוֹס וְהַצְלוּחִית שֶׁנִּקְבּוּ, בֵּין
 מְלַמְעָלָה בֵּין מְלַמְטָה - טְהוֹרִין.

(40) של זכוכית. (41) רוב היקף השפה. (42) אין אדם
 משתמש בכלי פגום שכזה.

ד. בְּרִזֵּל טְמֵא שֶׁבָּלְלוֹ עִם בְּרִזֵּל טְהוֹר¹⁶: אִם רַב מִן
 הַטְּמֵא - טְמֵא; וְאִם רַב מִן הַטְּהוֹר - טְהוֹר; מִחֲצָה
 לְמִחֲצָה - טְמֵא¹⁷. וְכֵן טִיט¹⁸ שֶׁבָּלְלוֹ בְּגִלְלִים¹⁹ וְשִׁרָף
 הַכֵּל בְּכִבְשָׁן וְעִשָּׂאָהוּ כָּלִי: אִם רַב מִן הַטִּיט - הֲרִי
 זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּלִי חֶרֶס; וְאִם רַב מִן
 הַגִּלְלִים - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה.

(16) התיכם יחד ועשה מהם כלי. (17) אף על פי שהברזל
 הטמא נטהר מן התורה על ידי התכתו, גזרו חכמים טומאה
 ישנה גם על מחצה למחצה. (18) כלי העשוי מטיט שרוף
 בכבשן הוא כלי חרס ומקבל טומאה. (19) צפיעי בהמה.
 נתבאר למעלה (פרק א הלכה ו), שכלי גללים אינם מקבלים
 טומאה.

ה. כָּלִי מִתְכוֹת הַטְּהוֹרִין שֶׁאֵנָּכֶן²⁰ בְּאַנְהָ²¹ טְמֵא -
 טְמֵאִים. אֲבָל הָעוֹשָׂה כָּלִים מִן הָאֲנָה הַטְּמֵא - הֲרִי
 הֵן טְהוֹרִין²².

(20) ציפה אותם. (21) מתכת מתוקנת למלאכת ציפוי.
 (22) בתוספתא מוחלפת הגירסא: ברישא כתוב "טהורין"
 ובסיפא "טמאין", ויש להתאים את דברי רבינו כאן לגירסת
 התוספתא. וביאור הדברים: אנכם - הם טהורים לשיטת
 רבינו, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה. ובסיפא
 מלמדת התוספתא, שמתכת שבעיקרה עומדת לציפוי ולא
 לעשות ממנה כלים, גם כן חוזרת לטומאתה הישנה אם עשה
 ממנה כלי.

ו. קָרְדֵם שֶׁעִשָּׂאָהוּ מִן הַבְּרִזֵּל הַטְּהוֹר וְעִשָּׂה עֶשְׂפוֹ
 מִן הַטְּמֵא - הֲרִי זֶה טְמֵא. עִשָּׂה עֶשְׂפוֹ מִן הַטְּהוֹר
 וְהַקָּרְדֵם מִן הַטְּמֵא - הֲרִי זֶה טְהוֹר. שֶׁהַכֵּל הוֹלֵךְ
 אַחֵר עוֹשֶׂה הַמְּלָאכָה.

ז. קָרְדֵם טְהוֹר שֶׁחֲסָמוּ²³ בְּבְרִזֵּל טְמֵא - טְהוֹר²⁴.

(23) ציפה את חודו בברזל קשה (=פלדה). (24) ציפוי דק
 זה בטל לגבי הכלי.

ח. קִיתוֹן²⁵ שֶׁעִשָּׂאָהוּ מִן הַטְּמֵא וְשׁוּלֵיו מִן הַטְּהוֹר
 - טְהוֹר. עִשָּׂאָהוּ מִן הַטְּהוֹר וְשׁוּלֵיו מִן הַטְּמֵא -
 טְמֵא. שֶׁהַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַמְּקַבֵּל²⁶ הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה²⁷.

(25) כוס גדולה. (26) השוליים הם המקבלים העיקריים.
 (27) מלאכת הקיבול.

ט. כָּלִי מִתְכוֹת שֶׁנִּשְׁטָמָה בְּטְמָאָה שֶׁהִיא מִדְּבָרִי
 סוֹפְרִים, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁטָמָה בְּעִבּוּדָה זָרָה וְכִיּוּצָא בֵּה, וְנִשְׁפְּרָה וְהִתְיַכּוּ וְחִזּוֹר וְעִשָּׂה מִמֶּנּוּ כָּלִי אַחֵר - הֲרִי זֶה
 סָפֵק אִם חִזּוֹר לְטְמָאָתוֹ הִישָׁנָה אוֹ לֹא חִזּוֹר.

י. כָּלִי זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁטָמָה וְנִשְׁפְּרוּ - טְהוֹר כָּכֵל
 הַכָּלִים. וְאִפְּלוּ הִתְיַכּוּ וְעִשָּׂה מִהֵן כָּלִים אֲחֵרִים -
 אֵינָם חוֹזְרִים לְטְמָאָה הִישָׁנָה; לְפִי שֶׁעָקַר טְמָאָתָם
 מִדְּבָרִי סוֹפְרִים²⁸, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, לֹא גִזְרוּ עֲלֵיהֶן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ח' סיון - ספר טהרה - הלכות כלים רא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעין של כופת. כלי חרס שהיו לו שלוש שפיות זו לפנים מזו וכו'. אילפסים זה בתוך זה ושפתותיהם שוות ושרץ בעליון וכו'. הנקרא חיבור לטומאה ולא להזייה, לא לטומאה ולא להזייה או לזה ולזה.

א. פָּכַר בְּאַרְנוּ בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת, שְׁאִין כְּלֵי חָרָס מְתַטְמָא אֱלָא מְאֻירֵי אוּ בְּהֶסֶט הַזֵּבִי; וְשָׁאָר כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּגְעָה בָּהֶן הַטְּמָאָה - נְטָמָא, וְאִם נִכְנְסָה טְמָאָה לְאֻירָן וְלֹא נִגְעָה בָּהֶן - הָרִי הֵם טְהוֹרִין. נִמְצָא⁴ הַטְּמָא בְּכֵלֵי חָרָס - טְהוֹר בְּכֵלִים,⁵ וְהַטְּמָא בְּכָל הַכֵּלִים - טְהוֹר בְּכֵלֵי חָרָס. וּמִנֵּינן שְׁאִין כְּלֵי חָרָס מְתַטְמָא אֱלָא מְאֻירֵי? שְׁנָאֵמַר: וְכֵלֵי חָרָשׁ אֲשֶׁר יָפַל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ וְגוֹמֵר - מֵתוֹכוֹ הוּא מְתַטְמָא, לֹא מֵאֲחוּרָיו.⁶

(2) אם נכנסה הטומאה לתוך הכלי, ואפילו לא נגעה בדופן הכלי. (3) אם הזיזו הזב ממקומו, שהרי הזיז גם את אורו. (4) חולין כד ב. (5) בכל הכלים האחרים. (6) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה. בחולין כה, א למדו דין זה מן הכתוב (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח", ורבינו העדיף דרשת ה'תורת כהנים' שהיא יותר פשוטה.

ב. וּכְשֶׁם שֶׁמְתַטְמָא מְאֻירֵי, כִּן מְטָמָא אֲכָלִין וּמִשְׁקִין מְאֻירֵי. בִּיצֵד? כְּלֵי חָרָס שֶׁנְּטָמָא וְנִכְנְסוּ אֲכָלִין וּמִשְׁקִין לְאֻירֵי, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִגְעוּ בּוֹ - הָרִי אֵלּוּ טְמָאִין; שְׁנָאֵמַר: כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יְטָמָא⁷. אֲבָל שָׁאָר הַכֵּלִים הַטְּמָאִין אֵינָן מְטָמָאִין אֲכָלִין וּמִשְׁקִין עַד שִׁיגְעוּ בָּהֶן.

(7) בחולין שם מבאר ר' יונתן "התורה העידה על כלי חרס, ואפילו מלא חרדל". פירוש, התורה אמרה, שכל הנמצא בכלי חרס טמא - נטמא. אפילו גרעינים קטנים כחרדל, שרק חלק קטן מהם נוגע בכלי.

ג. אֵין כְּלֵי חָרָס⁸ מְטָמָא כְּלִים מְאֻירֵי, בֵּין כְּלֵי חָרָס בֵּין שָׁאָר כְּלִים. בִּיצֵד? כְּלֵי חָרָס גְּדוֹל שֶׁהֵיוּ בְּתוֹכוֹ כְּלִים וְנִכְנְסָה טְמָאָה בְּאֻירֵי - הוּא טָמֵא וְכָל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין. הֵיוּ מִשְׁקִין בְּכֵלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ - נְטָמָא וּמִשְׁקִין מְאֻירֵי, וְחוֹזְרִין וּמִשְׁטָמָאִין אֶת הַכֵּלִים¹⁰. וְהָרִי זֶה אוֹמֵר¹¹: מְטָמָאִין¹² לֹא טְמָאוֹנִי, וְאֵתָה טְמָאֵתִנִּי.

(8) כלים פ"ח מ"ד. (9) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ט ה"א, דרשו: יכול (אפשר לחשוב) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס? תלמוד לומר: "האוכל" (אחר שנאמר "כל אשר בתוכו יטמא", ממשיך הכתוב ואומר: מכל האוכל אשר יאכל), אוכלים מיטמאין באויר כלי חרס, ואין כלים מיטמאין באויר כלי חרס. (10) גזור חכמים שמשקין יטמאו כלים (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ז ה"ב). (11) הכלי אומר למשקין. (12) הכלי שטימא אותך.

ד. כְּלֵי חָרָס¹³ שֶׁנִּגְעוּ מִשְׁקִין טְמָאִין בְּאֲחוּרָיו בְּלִבָּד

יד. הַתְּמָחוּי⁴³ וְהַקְעָרָה שֶׁנִּקְבְּרוּ: מְלַמְעָלָה - טְמָאִין⁴⁴, מְלַמְטָה - טְהוֹרִין. נִסְדָּקוּ: אִם יָכוֹלִין לְקַבֵּל אֶת הַחֲמִין בְּצוֹנְנִין⁴⁵ - טְמָאִין, וְאִם לֹא - טְהוֹרִין.

(43) קערה גדולה. (44) שהרי אפשר להשתמש בחלק השלם. (45) אם יש ביקוע בכלי ונותנים לתוכו חמים מתרחב הסדק ולפעמים הוא מתפוצץ ולכן אינו מקבל טומאה, אלא אם כן הכלי עבה או חזק וראוי לקבל חמים.

טו. הַפּוֹסוֹת הַחֲתוּכִין⁴⁶, אָף עַל פִּי שֶׁשְּׁפֹתֵיהֶם סוֹרְכִין⁴⁷ אֶת הַפֶּה - מְקַבְּלִים טְמָאָה⁴⁸.

(46) השפה חתוכה ואינה חלקה כל כך. (47) מסרטים קצת. (48) ראיות הן לשימוש, מפני שאינן גורמות חבלה ממשית.

טז. הָאֶפְרָסִי⁴⁹ שֶׁל זְכוּכִית - טְהוֹר, שֶׁהָרִי הוּא כְּמוֹ מַחֵץ שְׁאִינוֹ מְקַבֵּל.

(49) משפך גדול רחב מלמעלה וצר מלמטה.

יז. זְכוּכִית שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָהּ לְמֶרְאָה⁵⁰ - טְהוֹר, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבְּלֵת⁵¹, לִפִּי שְׁלֹא נַעֲשִׂית לְקַבְּלָהּ. הַתְּרוּד שֶׁל זְכוּכִית שֶׁהוּא מְקַבֵּל, אָף עַל פִּי שֶׁשְּׁמָנִיחוֹ עַל הַשֵּׁלֶחָן נִהְפֵּךְ עַל צִדּוֹ⁵² וְאֵינּוּ מְקַבְּלִים - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה.

(50) נעשתה מלכתחילה לשם כך. (51) אינה שטוחה לגמרי אלא יש בה שקעורורה, והיא מקבלת מה שנותנים לתוכה. (52) מפני שהוא עגול.

יח. תְּמָחוּי שֶׁל זְכוּכִית שֶׁעָשָׂא מֶרְאָה⁵³ - מְקַבֵּל טְמָאָה⁵⁴. וְאִם מִתְחַלָּה עָשָׂאָהּ לְמֶרְאָה כְּדִי שִׁיחִי וְדָבָרִים שֶׁמִּנִּיחוּ בּוֹ נִרְאִין מֵאֲחוּרָיו⁵⁵ - הָרִי זֶה טְהוֹר. וְכָל כְּלֵי זְכוּכִית אֵין מְקַבְּלִין טְמָאָה עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּן, כָּכָל הַכֵּלִים.

(53) מתחילה נעשה לתבשיל ואחר-כך ייחדו להשתמש בו כמבראה. (54) לא יצא מתורת כלי, שהרי לא עשה שינוי בגופו ממש ודבר המקבל טומאה אינו יוצא מידי קבלת טומאה על ידי מחשבה. (55) במשנה כתוב "אספקלריא" ורבינו מפרש שם: זכוית שקופה ומפני ששיטחה מעוגל רואים את הדברים שמאחוריה בתבנית מוגדלת או מוקטנת ושלא במקומם, ואין מראה זו דומה למראות הצובאות (שמות לח, ב) המחזירות את התמונה כמו שהיא.

יום שלישי ח' סיון ה'תשפ"ב

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שהטמא בכלי חרס טהור בכל הכלים, והטהור בכל הכלים טמא בכלי חרס. ודין אם כלי חרס מטמא כלים מאוירו ואם היו משקין בתוך הכלים. כלי חרס שנגע במשקין טמאים מאחוריו. כלי חרס שכפאו על הטומאה המונחת בארץ. גומא שהיה השרץ מונח בתוכה וכפה כלי חרס עליה. השרץ שנמצא בעין של תנור, בעין של כירה,

טהורים או טמאים. (25) בפ"ג מהלכות אבות הטומאות הי"ג. (26) ולא נטמא מן המחט והטבעת. (27) המונח על קרקעית התנור. (28) לומר, שמעולם לא נכנסו לאויר התנור. (29) שם מ"א. (30) תחובות בקרקע התנור, ואינן בולטות למעלה משטחו. (31) הבצק הוא רך, ונדחק לתוך הגומא הזעירה שעל המחט והטבעת. (32) ונדחק בסדק דק.

ז. השרץ³³ שנמצא בעין של תנור³⁴, בעין של פירה³⁰, בעין של פפח, אם נמצא מן השפה הפנימית ולחוץ³⁵ - טהור. וכן אם נמצא באויר העין³⁶ - טהור; שהרי לא נכנס לאויר התנור או הפירה או הפפח, אלא תחת עבי דפנותיהן הוא תלוי. ואפילו היה שם פזית מן המת - טהורין³⁷; אלא אם כן היה בעבי העין פותח טפח³⁸, שהרי מביא את הטמא לאויר התנור, כמו שנתבאר³⁹ בענין טמאת מת.

שאינו נכנס אלא לגומא רחבה. (34) שם פ"ח מ"ז. (35) חור שבתנור, שדרכו יוצא העשן, וסותמים אותו מבפנים בשעת אפיה כדי שישמר החום. (36) דופן התנור הוא עבה, וכסותמים את העין מבפנים, נשאר שטח מסויים של קירות התנור מחוץ לסתימה, ואומר רבינו שאם נמצא שרץ באותו שטח - לא נטמא התנור (ראה לקמן ה"ט). תנור כירה וכופח, שלשתם תנורים עשויים בתבניות שונות (ראה ספר זמנים הלכות שבת פ"ג). (37) לא נתבארה לי כוונתו, הרי נמצא שם השרץ הוא גם כן באויר הכלי? (ראה ראב"ד וכסף-משנה). (38) התנור ומה שבתוכו, עובי דופן החור נידון ככלי בפני עצמו, ולפיכך לא נטמא התנור מנגיעה זו. ואפילו אם נאמר שחלק זה נטמא, אין בכוחו לטמא את התנור, מפני שכלי חרס אינו מטמא כלים אפילו מאוירו, שהרי הוא ראשון לטומאה אפילו נגע במת (ראה הלכות אבות הטומאות פ"י ה"ח). (39) טפח על טפח ברום טפח.

ח. נמצא⁴⁰ השרץ במקום הנחת העצים⁴¹ מן השפה הפנימית ולחוץ - טהור⁴². נמצא במקום ישיבת הפלץ⁴³, במקום ישיבת הצפע, במקום ישיבת שולקי היתים⁴⁴ - הכל טהור.

(40) בפ"ב מהלכות טומאות מת. ודין זה נאמר בטומאת מת בלבד, אבל טומאת שרץ וכדומה אינה נכנסת אפילו בפותח טפח. (41) שם מ"ח. (42) בתנורים גדולים, היה מקום זה משוך מחוץ לחלל התנור. (43) כחכמים שם. דינו כדין עיין, ולמה לא כלל רבינו שני הדינים בבת אחת? מפני שבעיניו אין כל מחלוקת, אבל במקום הנחת עצים חולק ר' יהודה, ומטמא מן השפה החיצונה ולפנים. (44) המחמם את המים בבית המרחץ.

ט. אין התנור⁴⁵ ולא הפירה ולא שאר מקומות היקוד⁴⁶ מתטמאין אלא אם כן נמצאת הטמא מן הסתימה⁴⁷ ולפנים⁴⁸.

(45) תנורים אלה רחבים מאוד מלמטה, ויש מקום מספיק

1 - נטמאו אחוריו, פשאר כל הכלים¹⁴. במה דברים אמורים? בשהיה לו תוף; אבל אם אין לו תוף ונגעו בו משקין טמאין - הרי זה טהור¹⁵; שכל שאין לו תוף בכלי חרס - אין אחוריו מתטמאין במשקין. נגעו אכלין או משקין באחורי כלי חרס הטמא - הרי אלו טמאין¹⁶. ואחד כלי חרס ואחד שאר כל הכלים בדבר זה. שכל הכלים השמאין שנגעו אכלין או משקין בהן, בין מתוכן בין מאחוריהן - נטמאו.

(13) ראה פ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ב וה"ג, ובהערותינו שם. (14) אבל תוכו לא נטמא. (15) ב'תורת כהנים' של פרשת ו' ה', אמרו בשם רבן גמליאל: "כל שאין לו תוף בכלי חרס, אין לו אחוריים". פירוש, כלי חרס שאין לו תוף אינו מקבל טומאה כלל, אפילו כשנגע במשקין טמאים. (16) בכלים פ"ב מ"א אמרו, שכלי חרס "מטמאים מאחוריהם", ומפרש רבינו, שכלי חרס שנטמאו מאוירים מטמאים גם את הנוגע בהם מאחוריהם. [ה"ש שם מפרש, שהכוונה לבית קיבול שבאחורי הכלי, כגון ששולי הכלי מוקפים שפה מבחוץ].

ה. אחד כלי חרס שנכנסה טמא לאוירו או שפכהו על הטמא המנחת על הארץ ונעשה אהל עליה¹⁷, שהרי הטמא בתוכו. מפי השמועה¹⁸ למדו, שזה שנאמר: אל תוכו¹⁹ - לרבות את האהלים.

(17) 'תורת כהנים' שם ה"א. (18) איש מפי איש עד משה רבינו. (19) ב'תורת כהנים' שם למדו מן "וכל כלי חרס".

ו. גמא²⁰ שהיה השרץ מנח בתוכה וכפה כלי חרס על הגמא - לא נטמא; שנאמר: אל תוכו - עד שתפגס עצמה של טמא בתוכו²¹. לפיכך, השרץ שנמצא למטה מנחשתו של תנור²², שהיא קרקעית - התנור טהור; שאני אומר: חי נפל, ועכשו מת בתוך גמא זו²³. וכן אם נמצאת מחט או טבעת למטה מנחשתו, אף על פי שכל הכלים הנמצאים - טמאים, כמו שבארנו²⁵, הרי התנור טהור²⁶; שאני אומר: שם היו עד שלא בא התנור, והתנור נכנה עליהן, ולא נפלו בתוכו. נמצאו בדשן²⁷ - הרי התנור טמא, שאין לו במה יתלה²⁸. נמצאו בנחשתו²⁹ של תנור³⁰ נראין אכל אינן יוצאין לאוירו: אם אופה את הבצק והוא נוגע בהן³¹ - נטמא התנור כאלו היו בתוף אוירו; ואם לאו - התנור טהור כאלו היו למטה מנחשתו. באי זה בצק אמרו? בבצק הבינוני, שאינו רך ביותר ולא קשה³².

(20) כלים פ"ט מ"ג. (21) וכאן הטומאה מונחת למטה מדופני הכלי ולא באוירה. (22) המדובר בתנור שאין לו שוליים ועומד על הקרקע, והמקום שהתנור עומד עליו נקרא "נחושתו של תנור". (23) שאם נפל מת, הרי היה באויר התנור בשעת נפילה. (24) ואין אנו יודעים אם

הַשֶּׁרֶץ בְּאֵיזָה; וְשָׂאָר הָאֲלֻפְסִין⁷⁵ שֶׁבְּתוֹךְ הַתַּחְתּוֹנָה
טְהוֹרִין, שְׂאִין⁷⁶ כְּלֵי חָרָס מִטְמֵא כָּלִים שֶׁבְּתוֹכָם⁷⁷.
וְאִם הָיָה בִּיגִינָה מִשְׁקָה טוֹפֵחַ⁷⁸ - כֹּל שֵׁשׁ בָּהּ מִשְׁקָה
טוֹפֵחַ טְמֵאָה⁷⁹; שֶׁהַמִּשְׁקָה מִתְטַמֵּא מֵאוֹרֵי הַתַּחְתּוֹנָה
הַעוֹדֶפֶת וְחוֹזֵר וּמִטְמֵא אֶת הָאֲלֻפְסִים.

(64) כחכמים במשנה שם. (65) שם פ"י מ"ח. קערות גדולות. (66) הפנימית. (67) שהיא החיצונה. (68) האילפסים עצמם טהורים, מפני שכלי - אפילו כלי חרס - אינו מיטמא מאויר כלי חרס, והרי השרץ אינו נמצא באוירים, והאוכלין טהורים, מפני שאינם נמצאים בתוך כלי שהטומאה בתוכו אלא בכלי הנמצא בו, והתורה אמרה "אל תוכו . . . יטמא" (ויקרא יא, לג), ודרשו חכמים (תורת כהנים' שמיני פרשת ז' וז'): "אל תוכו" ולא תוך תוכו. (69) אם יתנו מקום הנקב על משקה, ייכנס לכלי דרך נקב זה. (70) אבל האילפסים עצמם טהורים, מפני שיצאו מתורת כלי. [רבינו מפרש שהמדובר בכלים שהנקב מטהר אותם]. (71) לקמן בפ"ד ה"ט, שכלי נקוב אינו מציל על האוכלין והמשקין שבתוכו, והרי הם כאילו מונחים בכלי שהשרץ בתוכו. (72) שהיא החיצונה. (73) הטומאה אינה נכנסת דרך השוליים אלא דרך פי הכלי. (74) אילמלי היתה החיצונה עודפת, היה כל הנמצא באילפסים שדפנותיהם נמוכים, כאילו הוא מונח באויר של הדפנות הגבוהים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. (75) מכאן ואילך המדובר בכלי שלם. (76) אם שפתם שוה לשפת העליונה. (77) כמבואר למעלה בהלכה ג, ואף-על-פי שהכלים לא נטמאו - נטמאו האוכלין והמשקין שבתוכם. ואינם ניצולים מכוח תוך תוכו, מפני שהתחתונה עודפת, רואים אותם כאילו הם מונחים באוירה ממש. (78) מרטיב את האצבע הנוגעת בו. (79) והוא-הדין לאילפס המונח בו ושוליו נוגעים במשקה, שהרי משקין מטמאים כלי חרס מגבו, לדעת רבינו בפ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ג. ראה ראב"ד והשלמות.

יג. טבֵּלֵא⁸⁰ שֶׁל חָרָס שֶׁהָיוּ קְעֵרוֹת דְּבוּקוֹת בָּהּ
בַּתַּחֲלֹת מַעֲשִׂיהָ⁸¹ וְהָרִי הִכַּל כְּלֵי אֶחָד, וְנִטְמָא אֶחָת
מֵהֶן - לֹא נִטְמָאוּ כָּלָן⁸². וְאִם הָיָה לְטַבֵּלֵא דִּפְּן
עוֹדֶף⁸³, שֶׁנִּמְצָאוּ כָּל הַקְּעֵרוֹת בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמָא אֶחָת
מֵהֶן - נִטְמָאוּ כָּלָן⁸⁴. וְכֵן הָיָה בְּבֵית הַתְּבִלִּין⁸⁵ שֶׁל
חָרָס, וְקִלְמִירִין הַמְּתַאֲמָוּת פְּיוֹצָא בּוֹ.

(80) שם פ"ב מ"ז. (81) לפעמים עושים טבלא מטיט ושורפים אותה, ואחר-כך מדביקים לה קערות קטנות, אולם כאן המדובר כשהאומן עשה מלכתחילה מטיט טבלא עם קערות דבוקות בה ונשרפו יחד בכבשן. (82) כל קערה נידונית ככלי בפני עצמו. (83) שפה גבוהה עודפת על שפת הקערות הדבוקות בה. (84) השפה עושה כולן כלי אחד. (85) טבלא עם בתי קיבול רבים, שנותנים בהם תבלינים שונים.

יד. בֵּית הַתְּבִלִּין שֶׁל עֵץ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִבִּתּוֹ
בְּמִשְׁקִין - לֹא נִטְמָאוּ שְׂאֵר הַבָּתִּים⁸⁶. וְאִם יֵשׁ לוֹ
דִּפְּן עוֹדֶף, שֶׁנִּמְצָאוּ כָּל הַבָּתִּים בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמָא אֶחָד

לאומנים לשבת ולא להיכוות. (46) סיום המשנה שם. (47) מקומות שהאש יוקדת. (48) התפארת ישראל מפרש, שקירות התנורים האלה הם עבים מאוד, ועושים שקע במוזוותיהם כרחבו של אדם, ושקע זה הוא מקום ישיבת האומנים.

י. כְּלֵי חָרָס⁴⁹ שְׂשׁוּתִין בּוֹ בְּעָלִי בָתִּים הַמִּים, שֶׁבְּאֲמַצְעוֹ⁵⁰ כְּמוֹ רֶשֶׁת שֶׁל חָרָס וְשִׁפְתוֹ שֶׁלְמַעַלָּה מִן הָרֶשֶׁת כְּמוֹ מַסְרֵק⁵¹, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא צִרְצוֹר, אִם נִכְנָסָה הַטְּמָאָה לְאוֹרֵי הַמַּסְרֵק לְמַעַלָּה מִן הָרֶשֶׁת - נִטְמָא כָּלָן⁵², שֶׁזֶּהוּ תוֹכוֹ שֶׁל כְּלֵי זֶה.

(49) ונטמא התנור, ונטמאו גם החלקים שמן השפה הפנימית ולחוץ (ראה השלמות). (50) שם פ"ב מ"ח. (51) נראה שהכוונה לפי הכלי, וכן פירשו הר"ש והברטנורא. (52) פגימות רבות סביב כל השפה, ונראית כמו מסרק. הפגימות האלו נעשו בכוונה לנוי.

יא. כְּלֵי חָרָס⁵³ שֶׁהָיָה לוֹ שְׁלֹשׁ שְׂפִיטוֹת⁵⁴ זו לַפְּנִים מִזֹּו: הָיְתָה הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת⁵⁵ וְנִכְנָסָה טְמָאָה לְאוֹרֵי הַפְּנִימִית⁵⁶ - כֹּל הָאֲכָלִין וְהַמִּשְׁקִין שֶׁבְּאֵוֹרֵי שְׂבִין הַשֶּׁפָּה הַפְּנִימִית וּבֵין הָאֲמַצְעִית וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרִין⁵⁷. הָיְתָה הָאֲמַצְעִית עוֹדֶפֶת וְנִטְמָא אֲוִירָה⁵⁸ - מִמֶּנָּה וְלַפְּנִים⁵⁹ טְמָא⁶⁰, מִמֶּנָּה וְלַחוּץ טְהוֹר⁶¹. הָיְתָה הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת וְנִטְמָא אֲוִירָה - הִכַּל טְמָא⁶². הָיוּ שְׁוֹת - כֹּל שֶׁנִּטְמָא אֲוִירָה טְמָאָה, וְהַשְּׂאֵר טְהוֹר⁶³.

(53) כחכמים שם. (54) שם פ"ד מ"ד. (55) דפנות, וביניהם ריווח כזה: כאן יש ציור (הציור שבפירוש רבינו למשנה הוצאת ראם אינו מדויק, כי הוא מדגים שלוש קדירות זו בתוך זו). (56) גבוהה יותר משתי השפיות האחרות. (57) לאויר הקדירה. (58) מקומות אלה נידונים כגב הכלי, וכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו. (59) נכנסה טומאה לרווח שבינה ובין הפנימית. (60) כל הנמצא במקום הרווח הזה, וכן הנמצא בקדירה עצמה. (61) מפני שכל זה נמצא בתוך אוירה של שפה זו. (62) מפני שזה גב הכלי שהטומאה בתוכו. (63) מפני שאויר כל הקדירה עולה עד לגובהה, והשרץ מטמא את כולו.

יב. אֲלֻפְסִים⁶⁴ זֶה בְּתוֹךְ זֶה וְשִׁפְתוֹתֶיהֶן שְׁוֹת וְהַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה⁶⁵ אוּ בַּתַּחְתּוֹנָה⁶⁶ - זֶה שֵׁשׁ בָּהּ הַשֶּׁרֶץ טְמָאָה, וְשָׂאָר הָאֲלֻפְסִין טְהוֹרִין הֵן וְכֹל הָאֲכָלִין שֶׁבֵּהֶן⁶⁷. הָיָה כֹּל אֲלֻפְסִים מֵהֶן נְקוּבָה כְּכּוֹנֵס מִשְׁקָה⁶⁸ וְהַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה - כֹּל הָאֲכָלִין וְהַמִּשְׁקִין שֶׁבְּכֹל הָאֲלֻפְסִים טְמֵאִים⁶⁹; שֶׁהַטְּמָאָה בְּאֵוִיר כָּלָן, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר⁷⁰. הָיָה הַשֶּׁרֶץ בַּתַּחְתּוֹנָה⁷¹ - הִיא טְמָאָה וְכָלֵן טְהוֹרוֹת; שֶׁהָרִי לֹא נִכְנָס שֶׁרֶץ לְאוֹרֵי הָעֲלִינָה⁷², וְאִין שִׁפְתַּת הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת כְּדִי לְטַמֵּא כֹּל הָאֲכָלִין וְהַמִּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ⁷³. הָיָה הַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה⁷⁴ וְהָיְתָה שִׁפְתַּת הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת - הָעֲלִינָה טְמָאָה, שֶׁהַשֶּׁרֶץ בְּתוֹכָהּ; וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁפְתָּהּ עוֹדֶפֶת הָרִי

- 1 מִבְּתוֹי בְּמִשְׁקֵין - נְטָמָא פֻּלָּן; שְׁהִפֵּל⁸⁷ בְּכָלִי אֶחָד⁸⁸,
- 2 וְכָלִי שֶׁנְּטָמָא תוֹכוֹ בְּמִשְׁקֵין - נְטָמָא פֻּלוֹ. הָיָה בְּתוֹי
- 3 קְבוּעֵין בְּמִסְמָר⁸⁹ - הָרִי אֵלָיו חֲבוּרָה זֶה לָזֶה לְטָמְאָה
- 4 וּלְהִזָּה⁹⁰. הָיָה תְּקוּעֵין בְּלִבְד⁹¹ - הָרִי אֵלָיו חֲבוּרָה
- 5 לְטָמְאָה וְלֹא לְהִזָּה. וְאִם הָיָה בְּתוֹי נְטָלִין וְנִתְּנִין⁹² -
- 6 אֵינָן חֲבוּרָה לֹא לְטָמְאָה וְלֹא לְהִזָּה.

- 7 ב. וְכֵשֶׁם שֶׁאֵין צָמִיד פְּתִיל לְטָמְאָה⁹ בְּאֶהָל
- 8 הַמֶּת¹⁰, כִּף אֵין צָמִיד פְּתִיל לְטָמְאָה בְּאֹוִיר כָּלִי
- 9 חָרָס. בִּיצֵד? קִדְרָה שֶׁהִיא מְלֵאָה אֶכְלִין וּמִשְׁקֵין
- 10 וּמִקְפֵּת צָמִיד פְּתִיל וְנִתְּנָה בְּתוֹף הַתְּנוּרָה¹¹ הַטָּמָא
- 11 - הָרִי הַקִּדְרָה וְכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוּרִין¹². הָיָה
- 12 הַשֵּׁרֶץ אוֹ מִשְׁקֵין טָמְאִין בְּתוֹכָהּ וּמִקְפֵּת צָמִיד
- 13 פְּתִיל וְנִתְּנָה בְּאֹוִיר הַתְּנוּרָה - נְטָמָא הַתְּנוּרָה¹³. [וְכֵן
- 14 כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.

- 9 צמיד פתיל מציל שלא תיכנס הטומאה לתוכו ותטמא את
- הדבר הטהור הנמצא בו, אבל אינו מעכב על הטומאה
- הנמצאת בו מלצאת. (10) כזית מן המת סגור בכלי צמיד
- פתיל המוטל באוהל, טומאתו חודרת ומטמאה כל הנמצא
- באוהל. (11) של חרס. (12) הכלי הסגור עיכב על
- הטומאה מלהיכנס. (13) הטומאה יצאה מהצמיד פתיל
- וטימאה את התנור וגם את כל מה שבתוכו (תוספתא, כלים
- פ"ו ה"ו).

- 15 ג. טַבְעֵת¹⁴ טָמְאָה שֶׁמְבַלְעֵת בְּתוֹף הַלִּבְנָה אוֹ מַחֲט
- 16 טָמְאָה שֶׁמְבַלְעֵת בְּתוֹף הָעֵץ וְנִפְּלוּ לְאֹוִיר כָּלִי חָרָס
- 17 - נְטָמָא¹⁵. אָף עַל פִּי שֶׁאֵם נִגַּע בְּכַף תְּרוּמָה בְּעֵץ זֶה
- 18 אוֹ בְּלִבְנָה זֶה - טְהוּר¹⁶, הָרִי הֵן מְטָמְאִין כָּלִי חָרָס
- 19 מְאֹוִיר¹⁷.

- 14 משנה, שם פ"ט, מ"ו. (15) כלי החרס וכל שבתוכו.
- 16 מפני שרק נגיעה ישירה, כשאין דבר חוצץ בין הטמא
- לטהור - מטמאה. (17) מפני שכלי חרס מיטמא
- כשטומאה נמצאת באווירו, בלי נגיעה כלל, והרי כאן
- הטומאה נמצאת באווירו, מה שאין-כן בטומאת נגיעה.

- 20 ד. תְּרַנְגוּל¹⁸ שֶׁבֹּלַע שֵׁרֶץ אוֹ בִּשְׂרֵי מֵת וְנִפֵּל לְאֹוִיר
- 21 הַתְּנוּרָה¹⁹ - הָרִי זֶה טְהוּר²⁰. וְאִם מֵת שֶׁם הַתְּרַנְגוּל -
- 22 נְטָמָא הַתְּנוּרָה²¹. שֶׁהַבְּלוּעִין בְּחֵי מַצִּילִין מִיָּד כָּלִי
- 23 חָרָס²², כִּדְרָךְ שֶׁמַּצִּילִין בְּאֶהָל הַמֶּת²³.

- 18 שם פ"ח מ"ה. (19) ויצא כשהוא חי. (20) מבואר
- בסוף ההלכה, שטומאה בלועה בגוף חי אינה מטמאה.
- (21) מן הטומאה שבמעיי התרנגול. התרנגול עצמו אינו
- מטמא, כי נבלת עוף טהור מטמאה רק בבית הבליעה של
- האדם האוכלה (ראה הל' אבות הטומאות פ"ג ה"א).
- (22) מטומאת אוויר כלי חרס שטמא אפילו בלי נגיעה.
- וכל-שכן שנגיעתה אינה מטמאה. (23) ראה הל' טומאת
- מת פ"כ ה"א-ב.

- 24 ה. דְּבָרִים²⁴ שֶׁבְּתוֹף הַפֶּה אוֹ בְּתוֹף הַקֶּמְטִין²⁵ - אֵינָן
- 25 בְּבִלְוֵעִין. בִּיצֵד? אָדָם שֶׁהָיָה מִשְׁקֵין טָמְאִין בְּתוֹף פִּיו
- 26 וְקִפְצִין²⁶ פִּיו וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ לְאֹוִיר כָּלִי חָרָס - טָמְאָהּ.
- 27 וְכֵן טְהוּר שֶׁהָיָה אֶכְלִין וּמִשְׁקֵין לְתוֹף פִּיו וְהִכְנִיס

(86) ודווקא כשנטמא במשקין טמאים. אבל אם נטמא
בשרץ, נטמא כולם, אפילו כשאין שם דופן עורף. בטבלא
של חרס (בהלכה יג) כתב סתם "ונטמאת", ולא הגביל את
הדין לטומאת משקין בלבד, משמע שאפילו שרץ אינו
מטמא את כולו. וטעם ההבדל הזה נתבאר בפירוש רבינו
למשנתנו, כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, וכאשר נגעה
הטומאה - אפילו שרץ שטומאתו מן התורה - בתוכו של
בית אחד הרי לגבי שאר הבתים יש לדון נגיעה זו כנגיעה
בגבם, ולפיכך לא נטמאו, אלא-אם-כן יש לטבלא לבזבז
עורף על שפת הכלים, שאז תוכה של הטבלא משמשת תוך
משותף לכל הכלים. וכל זה בטבלא של חרס, אבל בכלי
עץ שהוא מטמא מגבו, נטמאו כל הבתים ע"י נגיעת השרץ
באחד מהם כאילו נגע בגבם. וכל זאת בטומאת שרץ, אולם
כשנטמאו במשקין טמאים, נתבאר כבר (בפ"ז מהלכות
אבות הטומאות ה"ג) שאם נגעו באחורי כלים - לא נטמא
תוכם. ומכיון שאמרו, שתוכו של זה (הבית שנגע בטומאה)
נעשה גב לחבירו, הרי שאר הבתים לא נטמאו במשקין אלה
כלל. (87) כל הבתים, וגם חלקי הטבלא שבין הבתים.
(88) וכל בית נטמא מנגיעה בטומאה עצמה. (89) ללא
חיבור טבעי מתחילת עשייתם. (90) אם נטמאו במת, והזה
מי אפר פרה על אחד מהם - נטהרו כולם. והמדובר בדופן
עורף. (91) בלי חיבור מסמרים. (92) לפרקים מוציאים
אותם מהחורים שהם תקועים בהם, ולפעמים מחזירים
אותם.

יום רביעי ט' סיון ה'תשפ"ב

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר שכל המציל בצמיד פתיל באוהל המת - מציל
בכלי חרס. ודין כשם שאין טומאת צמיד פתיל לטומאת
אוהל כך הוא באויר כלי חרס. ודין הבלועים בחי אם
מצילים מיד כלי חרס ובאי זה מקום הם כבלועים. ודין תוכו
ולא תוך תוכו והדבר שמציל בסתימת זפת מיד כלי חרס.

- 7 א. כָּל הַמַּצִּיל² בְּצָמִיד פְּתִיל³ בְּאֶהָל הַמֶּת⁴ - מַצִּיל
- 8 בְּצָמִיד פְּתִיל בְּאֹוִיר כָּלִי חָרָס⁵. אִם הִצִּיל בְּמֵת
- 9 הַחֲמוּר⁶, דִּין הוּא שֶׁיַּצִּיל בְּכָלִי חָרָס⁷ הַקָּל⁸. וְכָל
- 10 שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל בְּאֶהָל הַמֶּת - אֵינוֹ מַצִּיל בְּאֹוִיר כָּלִי
- 11 חָרָס.

- (2) כלים פ"ח מ"א. (3) כיסוי מחובר ומהודק.
- (4) בטומאת אוהל המת, אמרה תורה (במדבר יט, טו): "וכל
- כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא", ומכאן
- שאם יש עליו צמיד פתיל - הוא וכל מה שבתוכו טהורים.
- (5) אוכלין ומשקין הנמצאים בכלי חרס צמיד פתיל המוטל

לקיש), כיוון דיכול לצאת אף-על-פי שלא הקפיד - טמא, ומר סבר (דעת רבי יוחנן) אף-על-גב דיכול לצאת, אם הקפיד - אין (כן, פירוש טמא, אפילו בלי היסק) אי לא - לא". מדובר שם במשקין חמורים, ופסק רבינו כרבי יוחנן. (41) פסולת זיתים אחר שנשחט שמנם. (42) שלא נתייבשה. (43) מפני שכבר נתייבש כל המשקה שבה. (44) רואים שיש בה עוד לחלוות כמות שהחום מסוגל להוציא. (45) כלומר לאחר זמן רב, ואפילו יותר משלוש שנים.

ז. כלי חרס⁴⁶ שחלקו במחיצה משפתו עד קרקעיתו, ונכנסה טמאה באויר אחד משני החלקים - נטמא הכלי כולו, לפי שאין דרך בני אדם לחלק כלי חרס⁴⁷ בדרך שחולקין האהלים⁴⁸. לפיכך, תנור שחצצו בנסרים או ביריעות, ונמצא השרץ במקום אחד - הפל טמא.

(46) כלים פ"ח מ"א. (47) נימוקו של תנא-קמא במשנה, שם. (48) כלומר, אף-על-פי שבאוהל המת מועילה מחיצה שכזו, ומת הנמצא מצד זה של המחיצה אינו מטמא מה שמעבר למחיצה, בכלים שאין דרכם של בני אדם להעמיד בתוכם מחיצה - אינה מועילה.

ח. כלי שהייתה הטמאה בתוכו, והכניס הכלי לאויר כלי חרס⁴⁹, ושפת הכלי הטמא חוץ לכלי חרס, אף על פי שהטמאה מכוננת בתוך כלי חרס⁵⁰ - הרי זה טהור⁵¹; שנאמר: אל תוכו - לא אל תוך תוכו⁵².

(49) טהור. (50) הטומאה שבכלי הפנימי נמצאת בחלק השקוע בין דפנות כלי החרס. (51) כלי החרס לא נטמא. (52) 'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשת ז ה"ח.

ט. וכן⁵³ אם היה כלי חרס טמא והכניס לאוירו כלי אחר שיש בו אכלים ומשקין, ושפת הכלי האחר חוץ לכלי חרס, אף על פי שהאכלין והמשקין מכוננים בתוך כלי חרס הטמא⁵⁴ - הרי אלו טהורין; שנאמר: כל אשר בתוכו יטמא - ולא שבתוך תוכו⁵⁵. כיצד? פורת או קפה⁵⁶ או קדרה או חמת⁵⁷ וכיוצא בהן שהיה השרץ בתוכה, ושלשל הקפה לאויר הקבית או לאויר התנור, אף על פי שהשרץ מכון בתוך אויר הקבית, הואיל ושפת הקפה או החמת למעלה משפת הקבית או משפת התנור - הרי אלו⁵⁸ טהורין. ואם היה בתוך החמת או בתוך הקדרה וכיוצא בהן אכלין או משקין ושלשלן לאויר התנור או לאויר הקבית הטמאין⁵⁹ - הרי הן טהורין. היתה הפורת או הקפה או החמת וכיוצא בהן נקובין - אינן מצילין⁶⁰; אלא אם היה השרץ לתוך ושלשלן לאויר כלי חרס הטהור - נטמא, ואם היו אכלין או משקין לתוך ושלשלן לאויר כלי חרס הטמא - נטמאו. וכן⁶¹ ויהיה בנקב? אם היה בכלי שטף⁶² - במוציא זיתים⁶³. ואם היה בכלי חרס: העשוי לאכלין⁶⁴ - שעורו בזיתים; והעשוי

ראשו לאויר תנור טמא - נטמאו אכלים שפפיו. היה לו בתוך קמטו בעדשה²⁷ מן השרץ והכניסו לאויר התנור - נטמא התנור, אף על פי שהטמאה בתוך הקמט²⁸.

(24) שם מ"י. (25) שבגוף בעל חי (נדה מב, ב). (26) סגר. (27) בשר השרץ כעדשה - מטמא. (28) כרובא שם, שקמט נידון כבית הסתרים שטמא באויר כלי חרס, ולא כבלוע בבעל חי.

ו. ספוג²⁹ שפלע משקין טמאין, אף על פי שהוא נגוב מבחוץ, אם נפל לאויר כלי חרס - טמאהו, שסוף משקה לצאת³⁰. וכן חתיכה של לפת³¹ ושל גמרים³². חרסים שנשתמשו בהן משקין טמאין ונגבו ונפלו לאויר כלי חרס - לא טמאוהו³³. נפלו לתנור³⁴ והסק - נטמא, שסוף משקה לצאת³⁵. במה דברים אמורים³⁶? במשקין קליו³⁷; אבל בחמורין, כגון דם הנדה וימימי רגליה³⁸, אם היו יכולין לצאת³⁹ והקפיד עליו שיצא - הרי זה מטמא התנור אף על פי שלא הסק; ואם אינו מקפיד עליו - אינו מטמא עד שישק ויצא המשקה⁴⁰. וכן בגפת⁴¹ חדשה⁴² הבאה ממשקין טמאין שהסק בה התנור - נטמא, שסוף משקה לצאת; אבל בישנה - טהור⁴³. איזו היא ישנה? לאחר שנים עשר חדש. ואם ידוע שיוצא ממנה משקה בשעת הסק⁴⁴ אפילו לאחר שלש שנים⁴⁵ - נטמא התנור בשיסק.

(29) שם פ"ט מ"ד. (30) הספוג עומד לסחיטה. ועוד, שהמשקין יוצאים מאליהם טיפה אחר טיפה. [בתוספתא, שם פ"ו ה"י, אמרו: "מפני שעשוי להכניס ולהוציא". ונראה ששני הנימוקים משלימים זה את זה]. (31) הראב"ד בהשגותיו כאן מפרש שסוחטים את הלפת ומוציאים את המשקה ומניחים את הלפת היבש על המכה והוא מוצץ את הלחה. (32) בתוספתא שם מנמק תנא-קמא, מפני שעושי יין נותנים גמי ביין וסוחטים את הנבלע בו, כדי לבדוק את טיב היין. (33) אף-על-פי שלדעת רבינו, טומאה בלועה בכלי מטמאה. וטעמו של דבר, מפני שלא אמרו בלועים אינם מצילים אלא כשהטומאה הבלועה נשארה כמו שהיתה לפני שנבלעה, אלא שהיא מחופה מכל צד, אבל משקין שנבלעו בחרסים מתלכדים עמהם ובטלה לגמרי עמידתם העצמית, כזה מציל אפילו בכלים. (34) שם מ"ה. (35) על ידי החום. (36) שאין מטמאים בלי היסק התנור. (37) שטומאתם קלה. (38) שהם אב הטומאה. (39) אם אפשר להוציאם על ידי היסק. (40) בנידה סב, ב - נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בפירוש המשנה. ריש לקיש אומר: "לא שנו אלא משקין קלים, אבל משקין חמורים אף-על-פי שלא הוסק התנור טמא". ורבי יוחנן אמר: "אחד משקין קלים ואחד משקין חמורים, אם הוסק התנור - אין (כן), אי לא - לא". ובמסקנא שם אמר רב פפא "יכול לצאת והקפיד עליו, דבריה הכל טמא, כי פליגי (במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש) ביכול לצאת ולא הקפיד עליו, מר סבר (דעת ריש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכלי הטמא אלא בתוך תוכו, אבל כשהפחת למטה משפת הכלי - מתחבר אוויר החמת עם אוויר כלי החרס הטמא. (80) כלומר, אף-על-פי שבית הקיבול נמצא בתוך הכלי הטמא. המילה "ויהיה" מתפרשת כאן - אפילו אם יהיה (ראה למעלה ה"ט).

18 יג. עור⁸¹ פשוט⁸² וכיוצא בו שהיה שקוע לאויר
19 כלי חרס או לאויר התנור והשרץ בתוך העור⁸³ -
20 הרי התנור טמא. ואם היה השרץ בתנור - אכלין
21 ומשקין שבתוך העור טמאין. שאין מציל מיד כלי
22 חרס אלא כלים שיש להן תוף⁸⁴, כגון הסל והקפה
23 והחמת.

(81) שם ה"ב. (82) שאין לו תוף. (83) כרוך ומכוסה מכל צד. (84) דין צמיד פתיל, כתוב בתורה (במדבר יט, טו) בלשון "כלי פתוח". אמנם שם נאמר לענין טומאה, אבל ממנו למדנו להצלה.

24 יד. כלי חרס⁸⁵ שהיתה טמאה בתוכו, והיה כלי חרס
25 טהור כפוי על פי הכלי הטמא, או שהיה הכלי
26 שהטמאה דבוקה בתוכו כפוי על פי הכלי הטהור,
27 אף על פי שאויר שניהן מערב⁸⁶ - הטמא בטמאתו
28 והטהור בטהורו, שהרי לא נכנסה הטמאה עצמה⁸⁷
29 לאויר כלי חרס הטהור⁸⁸. לפיכך, חבית שהיתה
30 מלאה משקין טהורין ונתונה למטה מנחשתו⁸⁹ של
31 תנור, ונפל שרץ לתוך התנור - הרי החבית
32 והמשקין טהורין⁹⁰, אף על פי שאויר התנור מערב
33 עם אויר החבית. וכן אם היתה החבית כפוייה על
34 פי התנור ופיה לאויר התנור⁹¹ - אפלו המשקה
35 שבשולי החבית⁹² טהור.

(85) משנה, כלים פ"ח ג. (86) פירוש, האווירים נוגעים זה בזה. (87) המונחת בכלי. (88) בהי"ב למדנו שאם פחת החמת למטה משפת הכלי הטמא - נטמא מה שבחמת, ואין בזה סתירה לנידון כאן, כי שם דפנות הכלי מקיפין את הפחת ונמצא אוירה בתוך הדפנות, ולכן אין זה בכלל תוך תוכו, מה שאין-כן בהלכה שלפנינו. (89) משולי התנור. (90) התנורים הגדולים לא היו להם שוליים אלא דפנות בלבד, ומעמידים אותם על הקרקע. ומשמיענו כאן, שאם היתה גומא במקום שהתנור עומד עליו, ובאותה גומא מונחת חבית טהורה, וכולה למטה מראשי הדפנות התחתונים של התנור - לא נטמאה החבית. (91) למעלה. (92) המוקפים שפה ויש להם תוך (ראה למעלה פ"ג ה"ו בד"ץ שרץ בגומא).

יום חמישי י' סיון ה'תשפ"ב

פרק חמשה עשר

(1) יבאר שאין כלי חרס מקבל טומאה עד שתיגמר מלאכתו, ומאימתי הוא גמר מלאכתו. תנור וכיריים של אבן או של מתכת. כל המקבל טומאה משום תנור או משום כירה. של אבנים שחברן בטיט ועשאן שתי כירות וכו'.

1 לְמִשְׁקִין - שְׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מִשְׁקָה; וְהָעֲשׂוּי לְכָף וְכָף⁶⁴
2 - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחִמְרוֹ, וּכְשִׁינֶקֶב כְּלֵי חֶרֶס זֶה בְּכוֹנֵס
3 מִשְׁקָה - אֵינוֹ מַצִּיל מִיד כְּלֵי חֶרֶס⁶⁵.

(53) כלים פ"ח מ"ב. (54) מונחים במקום שהוא למטה משפת הכלי הטמא. (55) והרי האוכלין ומשקין אינם מונחים באופן ישר באוויר (בתוכו) של הכלי הטמא אלא בתוך כלי הנמצא בתוכו של הטמא, וזה נקרא תוך תוכו. (56) כלי עץ. (57) נוד - כלי עור. (58) החבית והתנור והאוכלין והמשקין שבהם. (59) גם בבבא זו מדובר, כששפת החבית או התנור נמוכה משפת החמת והקדירה. (60) ב'תורת כהנים' (שם) למדו זה מן הכתוב. (61) כלים שטבילה במקווה מטהרת אותם. (62) נקב שזייתים נופלים דרכו ('תורת כהנים' שם, ראה השלמות). (63) משנה, שם. (64) לאוכלין ולמשקין. (65) ולענין קבלת טומאה קובע השיעור הגדול יותר, ואם ניקב ככונס משקה - עודנו מקבל טומאה כמו העשוי לאוכלין.

4 י. סתם⁶⁶ נקב כלי חרס בזפת: אם היה השרץ בכלי
5 זה ושלשלו לאויר התנור הטהור - נטמא⁶⁷; שאין
6 הצמיד מציל על הטמאה מלִטְמָא, כמו שבארנו⁶⁸.
7 אבל אם היה בכלי זה אכלין או משקין ושלשלו
8 לאויר התנור הטמא - הרי הן טהורין, שהרי הנקב
9 סתום⁶⁹. ושאר כל הכלים שסתמן בזפת וכיוצא בו
10 - אינו מציל⁷⁰ מיד כלי חרס⁷¹.

(66) הלכה זו אינה מדברת בכלים פתוחים ששפתם החיצונה עודפת, אלא בשילשל כלי שלם וסתום וברין צמיד פתיל. (67) דין זה פשוט, ונאמר כעין מבוא לבבא שלאחריו. (68) למעלה פי"ד ה"ב. [פירושו זה מיישב השגתו של הראב"ד]. (69) זפת מתחבר יפה עם החרס (ראה לקמן פי"ט ה"ד). (70) הזפת אינו מתחבר יפה עם כלים אלה, ודינם כנקובים. (71) אם שילשל כלי (שאינו חרס) נקוב סתום בזפת שאוכלין ומשקין בתוכו לתוך כלי חרס ששרץ בתוכו - נטמא האוכלין והמשקין מאוויר כלי החרס.

11 יא. פורת⁷² פחותה⁷³, אף על פי שסתם הפחת בקש
12 - אינה מצלת מיד כלי חרס⁷⁴, שהרי אינה כלי.

(72) שם. (73) נפלה חתיכה ממנה ונשאר כעין חלון (רבינו בפירושו). (74) ראה סוף ההלכה הקודמת. [ראה ההערות להלכה יב].

13 יב. החמת⁷⁵ והכפיש⁷⁶ שנפחתו במוציא רמון, אף
14 על פי שבטלו מתורת כלי⁷⁷ - הרי אלו מצילין מיד
15 כלי חרס⁷⁸. והוא שהיה הפחת למעלה משפת כלי
16 חרס מבחוץ⁷⁹ ויהיה בית קבול שלהן משלשל לתוך
17 כלי חרס⁸⁰.

(75) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ו ה"ו. (76) באהלות פ"ה מ"ו, פירש רבינו: "כלי אשר לו שפה ניצבת על השטח". (77) לענין קבלת טומאה. (78) אם שלשלו אותם לכלי חרס טמא, לא נטמא מה שבתוכם. (79) ואווירו אינו בתוך

להסיקו. (19) זה מובא במשנתו ומסתיים: "וטימאן רבן גמליאל". ורבינו סובר שלא חלקו עליו חבריו.
ד. תנור שהסיקו להיות צולה בו²⁰ - הרי זה מקבל טמאה. ללפן בו אונין של פשתן²¹ - טהור; שאין זה עושה מלאכה בגוף התנור²².

(20) ולא התכוון לאפייה. (21) אגודות פשתן מנופץ. הפשתן מראהו כהה ומתלבן בחום. (22) הפשתן אינו צריך לחומו של תנור, אלא לחום נמוך, ואם יתנוהו לתנור מוסק בלתי מצונן - יישרף.

ה. תנור שחצצו²³ לשנים והסיק אחד מחלקיו ונטמא במשקין²⁴ - הוא טמא וחברו טהור²⁵. נטמא בשרץ וכיצא בו מטמאות של תורה - הפל טמא²⁶, ועבי שביניהן²⁷ טמא. הסיק שניהן ונטמא אחד מהן במשקין באויר - חולקין את עביו: המשמש לטמא²⁸ - טמא²⁹, לטהור - טהור³⁰. במה דברים אמורים? בזמן שחצצו ואחר כך הסיקו; אבל הסיקו ואחר כך חצצו³¹, ונטמא אחד מהן אפילו במשקין - נטמא הפל³².

(23) חילקו במחיצה. (24) חכמים גזרו על משקין טמאים שיטמאו את הכלים. (25) מפני שלא נגמרה מלאכתו. (26) בטומאה דאורייתא גזרו חכמים טומאה גם על החלק שלא הוסק. (27) עובי המחיצה. (28) חצי העובי הפונה לצד החלק הטמא. (29) חלק זה של המחיצה נידון כדופן התנור הטמא (ראה כסף משנה). (30) למעלה בהסיק אחד מהם, כל המחיצה נגזרת אחריו, מה שאין כן כאן. (31) ובשעה שנגמרה מלאכתו על ידי ההסקה היה כולו כלי אחד ומוכשר לקבל טומאה. (32) העמדת המחיצה אחר גמר מלאכה אינה מפקיעה תורת קבלת טומאה שירדה עליו בשעת גמר מלאכה.

ו. תנור או פירה של אבן - טהורין לעולם³³. ושל מתכת - טהורין משום תנור וכירים³⁴, שגאמר: יתן את שיש לו נתיצה, ומטמאין משום פלי מתכות. ביצר? אין מתטמאין מאורין ולא במחבר לקרקע תנור וכירים; ואם נגעה בהן טמאה, אפילו מאחוריהן - מתטמאין פשאר פלי מתכות; ואם נטמאו במת - נעשין אב טמאה³⁵ פשאר פלי מתכות; ויש להן טהרה במקנה³⁶.

(33) אינם מקבלים טומאה בכלל. נתבאר למעלה בפרק א הלכה ו, שכלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה (שלא הוסקו) אינם מתטמאים. (34) נתבאר למעלה בהלכה ב שתנור וכירים הם מחוברים לקרקע וכל המחובר לקרקע אין זה מקבל טומאה, אלא שחידשה תורה ואמרה שתנור וכירים הם יוצאים מן הכלל ומטמאין, אף על פי שהם מחוברים לקרקע, ומלמדנו רבינו, שתנור וכירים האמורים בתורה לענין טומאה הם כלי חרס, אבל בתנורי מתכת לא חידשה תורה דין מיוחד ודינם ככל כלי מתכת. (35) אבל תנור של חרס אינו נעשה אב הטומאה אפילו נגע במת, כמבואר

א. אין פלי חרס מקבל טמאה עד שתגמר מלאכתו. ומאימתי הוא גמר מלאכתו? משחצצו³⁷ בכבשן⁴. התנור - משחצצו⁵ כדי לאפות בו ספגנין⁶. הפירה - משחצצו⁷ כדי לבשל עליה ביצת התרנגולין⁸. טרופה⁹ ונתונה באלפס¹⁰. הכפח¹¹: אם עשאהו לאפיה - שעורו כתנור; עשאהו לבשול - שעורו כפירה.

(2) כלים פרק ד משנה ד. (3) כלי חרס עשויים מטיט ושרופים בכבשן, כדי לחזקם. השריפה בכבשן נקראת "צירוף". (4) ואף על פי שלא נגמרה עדיין כל מלאכתו, שהרי האומן משפשף ומחליק וגם מסיר את הבלטות שבשפת הכלי לפני שמוציאו למכירה. (5) מלמדנו, אף על פי שהצירוף מספיק בשאר כלי חרס - בתנור, כירה וכופח אינו מספיק. (6) ואינו צריך צירוף לפני ההיסק. (7) משמשת לבישול ויש בה מקום המעמיד שתי קדרות. (8) במשנה כתוב: "ביצה קלה שבביצים" ובגמרא שבת פ, ב פירשו שהכוונה לביצת תרנגולת שמתבשלת מהר. (9) מעורבת. (10) מרוחה בשמן. (11) קטן מכירה ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד.

ב. תנור שהתחיל לבנות¹²: אם היה גדול - משיתחיל בו ארבעה טפחים¹³ ויסיקנו מקבל טמאה; ואם היה קטן¹⁴ - משיתחיל בו טפח¹⁵ ויסיקנו. הפירה - משיתחיל בה שלש אצבעות ויסיקנה. הכפח: אם עשאהו לאפיה - הרי הוא כתנור, ואם לבשל - הרי הוא כפירה.

(12) התנורים שלהם תבניתם כקדרות גדולות עומדות על הקרקע ומחוברות לו בטיט. והתורה אמרה (ויקרא יא, לה): "תנור וכירים יותץ" ללמד שאף על פי שהם מחוברים בקרקע אינם בטלים לגבו ומקבלים טומאה (שבת קכה, א). (13) כשגבהו מגיע לשיעור זה דינו כתנור שלם אף על פי שבעתו להוסיף עליו פי כמה. (14) במשנה אמרו חכמים: "אבל בקטן תחילתו בכל שהוא וכו'". ורבינו לא פירש שם ולא כאן, קטן מה הוא, והרי כל תנור לפני שנעשה גדול היה קטן ולמה הצריכו ארבעה טפחים? רש"י בחולין קכד, א מפרש תנור שעושים לחינוקות לשחק בו (הכוונה לאפות בו עוגות קטנות, שאם לא נעשה לאפייה אין עליו דין תנור). והר"ש כאן מפרש שתנורים קטנים נעשו בתבנית מיוחדת. (15) טפח = ארבע אצבעות, במשנה אמרו: "כל שהוא" ובחולין שם: "אמרו דבי רבי ינאי - טפח, שכן עושים תנורים בנות טפח".

ג. תנור שהסק מאחוריו¹⁶ או שהסק מבית האמן¹⁷ או שהסק שלא לדעת¹⁸, הואיל והסק מפל מקום - הרי זה מקבל טמאה. מעשה¹⁹ שנפלה דלקה כתנור בכפר מן הכפרים, ובא מעשה לפני בית דין ואמרו: מקבל טמאה.

(16) לא הכניס אש בפנים אלא הדליק שלהבת סביבו מבחוץ. (17) ולא הוסק כדי לאפות בו. (18) בלי כוונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והמדובר כשהטיט המרוח על דפנות החפירה יכול לעמוד בפני עצמו, כי החפירה כשהיא לעצמה אינה מקבלת טומאה אלא הטיט ואם אינו יכול לעמוד בפני עצמו הוא בטל לגבי קרקע. ראה שם פרק ה משנה י' בדיון תנור של בית דינאי. בתוספתא כלים בבא קמא פרק ו הלכה ט אמרו: "ואינו טמא אלא המשמש את הצורך". פירוש, בית השפיתה בלבד מקבל טומאה והחפירה עצמה טהורה.

י. כְּבִשְׁן שֶׁל סִידָּהּ וְשֶׁל זֹגְגִין⁵² וְשֶׁל יוֹצְרִין⁵³ - 14
טְהוֹרִין⁵⁴. הַפּוֹרְנָה⁵⁵, אִם יֵשׁ לָהּ דֶּפֶן⁵⁶ - מִתְטַמְּאָה⁵⁷. 15

(51) ששורפים בו אבנים לסיד. (52) עושי כלי זכוכית או זגוגיות שקופות לחלונות. [עושי זכוכית] שבהלכה הקודמת הם המתיכים את החומרים הגלמיים שמהם עושים זכוכית, היינו החול וחמרי העזר. התכה ראשונה זו נעשית בכור מוטח בטיט, והיא מפרידה את העפר ושאר הפסולת ונשאר גוש זכוכית נקי, והזוגגים מרככים הגוש הזה בחום גבוה עד שהוא נעשה נוזל לטיפול הרצוי. חימום שני זה עושים בתנור בלתי מוטח. (53) עושי כלי חרס. (54) מפני שאינם טוחים בטיט. (55) תנור שפתחו בצידו, כמו תנורים שלנו ומדביקים את הפת ומעמידים את הקדירות על הקרקע. [בתנורים וכירות שבתקופת התלמוד היו מדביקים את הפת על דפנותיהם ושופכים את הקדירות למעלה על פיהם או על בליטות מיוחדות לכך]. (56) במשנה: "לבזבז", ומפרש רבינו דופן עבה עומד על השוליים או על גגה של הפורנא ועל דופן זה מעמידים קדירות ומדביקים פת. (57) בתוספתא שם אמרו שפורנא טהורה "מפני שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע. רבי מאיר אומר בשם רבן גמליאל: אם יש לה ליזבז (לבזבז) = מסגרת - דופן נמוך) טמאה". פירוש פורנא בלי לבזבז טהורה, מפני שמשמשים בשוליה היינו בקרקע ולא בפורנא עצמה, ואומר רבי מאיר, שאם יש לה דופן ואפשר להעמיד עליו את הקדירות ואת הפת מבלי להשתמש בקרקע - טמא. ומפני שאין חולק על דבריו פסק רבינו כמותו.

יא. אֲבָנִים שֶׁחִבְּרָן זֶה לָזוֹ וְעָשְׂאָן תֵּנּוֹר: אִם עָשָׂה לֹו טֶפֶל⁵⁸ מִבְּפָנִים וּמִבְּחוּץ - הָרִי זֶה כְּתֵנּוֹר לְכָל דָּבָר וּמִתְטַמָּא מֵאוּרִי⁵⁹; וְאִם טֶפֶלֹו מִבְּחוּץ בְּלִבָּד - מִתְטַמָּא בְּמַגָּע⁶⁰ וְלֹא בְּאוּרִי⁶¹. חִבְּרָ אֲבָנִים לְתֵנּוֹר וְלֹא חִבְּרָן זֶה לָזוֹ - מִתְטַמָּאוֹת עִם הַתֵּנּוֹר⁶². חִבְּרָן זֶה לָזוֹ וְלֹא חִבְּרָן לְתֵנּוֹר - הָרִי הֵן פְּטִירָה. חִפְּרָ בְּאֶרֶץ וְעָשָׂה טִירָה - טְהוֹר⁶³. וְטִירַת הַפְּטִירָה⁶⁴ - טְהוֹר⁶⁵. 16
17
18
19
20
21
22

(58) של טיט. (59) למעלה בהלכה ו למדנו: "תנור או כירה של אבן טהורין לעולם" ומלמדנו כאן שהטפילה של טיט מורידה עליו תורת תנור של חרס. (60) אם נגע שרץ בפנים התנור - נטמא. (61) נתבאר כבר כמה פעמים, שכלי חרס מטמא מאוירו, פירוש, אם נכנסה טומאה לאויר הכלי נטמא, אף על פי שלא נגעה בדפנותיו, אולם תנור של אבנים שטחוהו מבחוץ בטיט אינו מקבל טומאה עד שתיגע הטומאה בכלי עצמו. דין דומה לזה מצאנו במשנה כלים פרק ה, ג גבי בית הפך ובית התבלין ובית הנר שבכירה.

בהלכות טומאת מת פרק ה הלכה ו. (36) טבילתם במקווה שיש בה ארבעים סאה מטהרת אותם מטומאתם מה שאין כן בכלי חרס, שאמרה תורה (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו".

ז. תֵּנּוֹר שֶׁל מִתְכָּת שְׁנֹקֵב אוֹ נִפְגֵּם³⁷ אוֹ נִסְדָּק וְסִתְּמוֹ בְּטִיט אוֹ עָשָׂה לוֹ טֶפֶל³⁸ שֶׁל טִיט אוֹ מוֹסֶף³⁹ שֶׁל טִיט - הָרִי זֶה מִתְטַמָּא מִשּׁוּם תֵּנּוֹר⁴⁰. וְכִמָּה יִהְיֶה בְּנֹקֵב⁴¹? כִּדִּי שְׂעִיץ בּוֹ הָאוּרִי⁴². וְכֵן בְּכִירָה. וְאִם עָשָׂה לְכִירָה פְּטוּטִים⁴³ שֶׁל טִיט - מִתְטַמָּא מִשּׁוּם כִּירָה. מִרְחָה בְּטִיט⁴⁴, בֵּין מִבְּפָנִים בֵּין מִבְּחוּץ - עֲדִין אֵינָה מְקַבֶּלֶת טִמְאָה⁴⁵. 1
2
3
4
5
6
7

(37) שפתו נפגמה ואינו נוזל לשימוש. (38) הדביק עליו טיט במקום הנקב או הסדק. [סתימה = הכנסת טיט בתוך הנקב והסדק. אבל מריחת טיט על הדופן במקום הסדק אינה נידונית כסתימה]. (39) הוסיף שכבת טיט על שפת התנור והגדילו את בית קיבולו. (40) מפני שהטיט תיקן את התנור או הגדילו הרי הוא נידון כתנור של טיט. והמדובר כשהסיק את התנור אחר הדבקת הטיט. (41) כדי שסתימתו בטיט תוריד על התנור תורת תנור וכיריים לעניין טומאה. (42) שהאש תצא דרכו וזה גורם להורדת חומו של התנור והסתימה של טיט שומרת על החום. [רבינו מדייק ואומר: "כמה יהיה בנקב" (וכן כתוב גם במשנה) ואינו שואל כמה יהיה בסדק. משינוי לשון זה למד בעל משנה אחרונה, שנסדק הכוונה לכל אורכו של התנור וסתם סדק - כל שהוא, ולפיכך לא שאלו על שיעורו]. (43) בליטות בשפת הכירה, כדי להעמיד עליהן את הקדירה. והמדובר בכירה שלימה. (44) המדובר בכירה שלימה. (45) כירה של מתכת כמות שהיא, חומה מספיק לבישול והמירוח אינו מוסיף תועלת ולפיכך דינה ככלי מתכת.

ח. תֵּנּוֹר⁴⁶ שְׂאִינוֹ מִחִבְּרָ בְּאֶרֶץ, אָפֶלוּ תָלוּי בְּצוּרֵי הַגָּמֶל - הָרִי זֶה טִמָּא מִשּׁוּם תֵּנּוֹר⁴⁷; שְׂנַאָמֶר: טִמְאִים הֵם - בְּכָל מְקוֹם. 8
9
10

(46) של חרס. (47) אף על פי שהוא פתוח מלמטה ובמצב זה אי אפשר לאפות בו, פסק כרבנן במשנה כלים פרק ה ו לפי המסקנה של עולא בשבת קכה, א, שאפילו אם לא הוסק מעולם כשהוא עומד על הקרקע - הוא מקבל טומאה אחר היסק בכל מקום שהוא, ודבר זה הוא גזירת הכתוב.

ט. כּוֹר שֶׁל צוּרְפִי מִתְכּוֹת⁴⁸ שִׁישׁ בּוֹ בֵּית שְׁפִיתָה⁴⁹ - מִתְטַמָּא כְּכִירָה⁵⁰. וְכֵן שֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית, אִם יֵשׁ בּוֹ בֵּית שְׁפִיתָה - מְקַבֵּל טִמְאָה. 11
12
13

(48) הצורפים מתיכים את המתכות בחפירה בקרקע ששוליה ודפנותיה טוחים בטיט, חפירה זו נקראת "כור". (49) שקע בדופן הכור, כדי להעמיד בו קדירה ולבשל מה שבתוכה (העמדת קדירה על כירה לצורך בישול נקראה "שפיתה", מלשון המקרא (מלכים-ב ד, לח): "שפות הסיר הגדולה"). (50) השימוש להתכת מתכת אינו מוריד עליו תורת תנור וכיריים, אבל השקע לצורך בישול עושה אותו כירה.

שהם קטנים אין על שניים תורת כירה, אלא על שלושה, אבל אבנים שהן רחבות, מספיקות שתיים.

טו. האבן שהיא שופת עליה⁸⁰ ועל התנור⁸¹, עליה¹⁶ ועל הכירה, עליה ועל הכפח - טמאה⁸². עליה ועל הכתל⁸³, עליה ועל הסלע⁸⁴ - אינה מקבלת טמאה⁸⁵.

(80) המדובר באבן המחוברת בטיט. (81) האבן מרוחקת קצת מן התנור והקדירה עומדת על שניהם. (82) כמו שתי אבנים שחיברן בטיט שבהלכה הקודמת. משמיענו שלא תטעה לומר שדווקא שתי אבנים מצטרפות להיות כירה, אבל אבן אינה מצטרפת לכירה הקיימת כבר. (83) הבעיר אש בין הכותל והאבן והושיב את הקדירה על האבן כשהיא שעונה על הכותל. (84) אבן קבועה במקומה מתחילת בריאתה. (85) בתורה (ויקרא יא, לד) כתוב: "תנור וכיריים יותץ" ודרשו בתורת כהנים: "את שיש לו נתיצה - יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה - אין לו טומאה", ובכותל וסלע אין דין נתיצה.

טז. פירת הטבחים⁸⁶, שהוא נותן אבן בצד אבן וכלן מחברות בטיט, נטמאת אחת מהן - לא נטמאו כלן⁸⁷.

(86) מוכרי בשר מבושל, ודרכם לחבר לקרקע הרבה אבנים מרוחקות קצת זו מזו ומעמידים כל קדירה על שתי אבנים. (87) וזה דומה לטבלא שקערות דבוקות בה.

יז. שלש אבנים שחברן בטיט ועשאן שתי פירות⁸⁸, בין שחברן זו לזו ולא חברן לקרקע בין שחברן בקרקע ולא חברן זו לזו, אם נטמאת אחת משתי הפירות⁸⁹ - האבן האמצעית, המשמש ממנה לפירה הטמאה⁹⁰ טמא, והמשמש ממנה לפירה הטהורה טהור. נטלה האבן החיצונה של פירה הטהורה - החלטת האמצעית פלה לטמאה⁹¹. נטלה החיצונה של פירה הטמאה - טהרה האבן האמצעית פלה⁹². נטמאו שתי החיצונות: אם היתה האבן האמצעית גדולה - נותן ממנה לכירה זו כדי שפיתה⁹³ מצדה ולכירה השניה כדי שפיתה מפאן⁹⁴, והשאר טהור; ואם היתה קטנה⁹⁶ - הפל טמא. נטלה האמצעית: אם יכול לשפוט על שתים חיצונות יורה גדולה - הרי היא טמאה; היו מרחקין יתר מזה⁹⁷ - טהורה. החזיר את האמצעית⁹⁸ - הרי הפל טהור פשהיה⁹⁹. מרחקה בטיט - מקבל טמאה מפאן ולהפא¹⁰⁰. והוא שפסיקנה לכל אחת מהן כדי לבשל עליה את הביצה¹⁰¹.

(88) כל ריווח שבין אבן לאבן ככירה, שהרי אפשר לשפות שם קדירה. (89) כגון שנכנס שרץ לאווירה. (90) חצי עובייה, כלמעלה הלכה י"ב בדין עובי החבית. (91) כל זמן שהאבן החיצונה הטהורה במקומה הרי האמצעית משמשת גם את הכירה הטהורה אבל כשניטלת החיצונה שייכת כל האמצעית לכירה הטמאה. (92) כי היא משמשת את

ובשבת מח, ב נימקוהו, מפני שמן התורה אינם חיבור לטומאה אלא מגזירת חכמים, הקילו בטומאתם לשם היכר, כדי שלא יטעו וישרפו תרומה וקדשים שיתטמאו בטומאה זו. ואותו הנימוק כוחו יפה גם בנידון כאן. (62) אם נטמא התנור - נטמאו גם האבנים ואף על פי שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה כלל (ראה למעלה הלכה ו). והטעם, מפני שהן כיד לתנור שהרי משתמשים בהן לטלטול התנור. (63) אינה מקבלת טומאה. קרקע אינו מתטמא אפילו כשהוא משמש את הכלים. (64) שם. במשנה כלים פרק ה ג כתוב: "עטרת הכירה". ונראה שעטרת כירה וטירת כירה אחת הן (ר"ש) היינו בניין קטן על ראש הכירה להעמיד בתוכו את הקדירות, כדי שלא יצטנן התבשיל אחר הסרתן מן האש. לבניין זה קראו "עטרה", מפני שהוא מעוגל ונתון בראש הכירה (רבינו בפירושו). וטירת התנור בנוייה בצידו של התנור. (65) מפני שאין דרכם של בני אדם לעשות טירה לכירה או מפני שאינה צורך בישולו מה שאין כן בתנור שאופים בו פת ואחר הרדייה מניחים אותה בטיירה. והמדובר, כשאינה מחוברת לכירה.

1 יב. שתי חביות ושני⁶⁶ אלפסין⁶⁷ שעשאן פירה⁶⁸ -
2 מתטמאין באויר⁶⁹ ובמגע⁷⁰. ותוכן של חביות⁷¹ -
3 טהור⁷². ועבי החביות⁷³ חולקין אותו: המשמש את
4 הפירה - טמא, והמשמש את תוף החבית - טהור.

(66) פירוש או שני. (67) קערות גדולות. (68) העמידן זו לא רחוק מזו והדליק אש ביניהן ואת הקדירות השעין על דפנות החביות או האילפסים. (69) אם נכנסה טומאה לאוויר שבין החביות - נטמאו האוכלים הנמצאים שם. (70) אינו צריך להשמיענו טומאת מגע, שהרי אין מגע בתוך הכלי בלי כניסה לאוויר, ומגע בגבו אינו מטמא כלי חרס, אלא מפני שלמדנו כמה הלכות שנאמר בהן: "במגע ולא באוויר", כתב כאן "במגע ובאוויר". (71) שלא נכנסה שם הטומאה. (72) מפני שצידם הפנימי של החביות הוא גב התנור וכלי חרס אינו מטמא מגבו. (73) עובי הדפנות.

5 יג. העושה שלשה פטופיטין⁷⁴ בארץ⁷⁵ וחברן בטיט
6 להיות שופת עליהן את הקדירה - הרי זו טמאה
7 משום פירה. קבע שלשה מסמרין⁷⁶ בארץ להיות
8 שופת עליהן את הקדירה, אף על פי שעשה בראשן
9 מקום בטיט שתשב הקדירה - הרי זו טהורה⁷⁷
10 ככירה של מתכת⁷⁸. וכן אבנים שלא מרחם בטיט
11 שהוא שופת עליהן - אינן מקבלות טמאה, פאלו
12 היא פירה של אבן.

(74) כעין רגליים. (75) העמידם על הארץ בצורת סגול. (76) של מתכת. (77) אינה מקבלת טומאה. (78) שהמסמרות הם עיקר הכלי.

13 יד. העושה שתי אבנים פירה וחברן⁷⁹ בטיט -
14 מתטמאה. חבר את האחת בטיט והשניה לא חבר
15 - אינה מקבלת טמאה.

(79) לקרקע. [ויש מפרשים חיברן זו לזו בראשן]. פטופטים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טהורה בלבד. (93) מקום להעמיד שם קדירה. (94) מצידה השני, ושתי כרי שפיתה אלו טמאות. (95) החלק שנשאר באמצע בין שני מקומות שפיתה. (96) ואין בה כשתי שפיתות ועוד. (97) ואי אפשר להשעין את היורה על שתייה. (98) למקומה בין שתי החיצוניות. (99) הכירות נתפרקו ופקעה טומאתן, והחזרת האבן למקומה אינה מביאה טומאה. (100) ככירה חדשה. (101) נתבאר למעלה בהלכה א, שכירה אינה מקבלת טומאה עד שסיקנה כרי שיעור זה, ומכיוון שזו נידונית ככירה חדשה - צריכה היסק בשיעור הקבוע לכירות חדשות.

1 יח. שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעָשָׂאן פִּירָה וְנִטְמָאת, וְסִמְךָ לְאֶבֶן
2 זוּ מִמֶּנָּה¹⁰² אֶבֶן אַחַת מִפָּאן וְלִזֹּז אֶבֶן אַחַת מִפָּאן¹⁰³
3 - הֲרִי חֲצִי כָּל אֶבֶן מִשְׁתֵּי אֲבָנֵי הַפִּירָה הִרְאֵשׁוּנָה¹⁰⁴
4 טָמֵא, וְחֲצִי הָאֶבֶן טָהוֹר¹⁰⁵. נִטְלוּ הַשְּׁתֵּים הַטְּהוֹרוֹת
5 שֶׁסִּמְךָ - חֲזָרוּ הַשְּׁתֵּים שֶׁל פִּירָה לְטִמְאָתָן¹⁰⁶.

102) מן הכירה. (103) ומירחן בטיט ויש כאן שלוש כירות - האמצעית טמאה ושתי החיצוניות טהורות. (104) חצייה החיצון. (105) מפני שהחצאים החיצוניים משמשים כירות טהורות והרי זה דומה לדין האמצעית שלמעלה בהלכה יז. (106) ואין זה דומה לדין החזיר את האמצעית שבסוף ההלכה הקודמת שהכול טהור כשהיה, מפני שכאן לא נותצה הכירה הטמאה, ואפילו לפני שניטלו האבנים החיצוניות לא פקעה הטומאה לגמרי מן האבנים הפנימיות, שהרי חציין נשארו טמאות, ולפיכך עכשיו, כשהן משמשות רק את הכירה הטמאה בלבד, חלה טומאה על כולן, אבל בדין שלוש אבנים הרי נותצה הכירה והכול נטהר, ומהיכן תבוא טומאה לאבנים אחרי החזרתן?

107) שיש לו בית קבול הקדרות¹⁰⁸
108) נהרמין¹⁰⁹ נתון בתוכו - טהור משום פירה¹¹⁰ וטמא משום כלי קבול. לפיכך, אם היה מחבר בארץ - טהור כשאר הכלים¹¹¹, ואם נקב - אינו מקבל טמאה ככלי קבול¹¹². מה שאין פן בכירה. הצדדין שלו, הנוגע בהן¹¹³ - אינו טמא משום פירה¹¹⁴. הרחב שלו¹¹⁵ שיושבין עליו בשעת בשול - מתטמא אם נטמא הדוכן. וכן הכופה¹¹⁶ את הסל¹¹⁷ ובנה פירה על גבה¹¹⁸ - הרי זו¹¹⁹ טמאה משום כלי עץ¹²⁰, לא משום פירה. לפיכך אינה מקבלת טמאה מאוירה ככירה.

109) יט. דוכן של חרס¹⁰⁷ שיש לו בית קבול הקדרות¹⁰⁸
110) נהרמין¹⁰⁹ נתון בתוכו - טהור משום פירה¹¹⁰ וטמא משום כלי קבול. לפיכך, אם היה מחבר בארץ - טהור כשאר הכלים¹¹¹, ואם נקב - אינו מקבל טמאה ככלי קבול¹¹². מה שאין פן בכירה. הצדדין שלו, הנוגע בהן¹¹³ - אינו טמא משום פירה¹¹⁴. הרחב שלו¹¹⁵ שיושבין עליו בשעת בשול - מתטמא אם נטמא הדוכן. וכן הכופה¹¹⁶ את הסל¹¹⁷ ובנה פירה על גבה¹¹⁸ - הרי זו¹¹⁹ טמאה משום כלי עץ¹²⁰, לא משום פירה. לפיכך אינה מקבלת טמאה מאוירה ככירה.

107) "היו עושים מחרס תמונת מרובע ארוך, לא ארוך ורוחב וגובה (פירוש, יש לו דפנות וגג), והוא חלול מתוכו ושטחו העליון נקוב נקבים עגולים אחד לפני השני וימלא מתוכו באפר החם וירכיב כלים בראשה (פירוש, יעמיד כלים על גבי הנקבים שבגגו) וייקרא דכון, ודכון ודוכן אחת הן". שלדוכן שלושה דפנות ומעמידים אותו ליד הכירה באופן, שדופן הכירה משמש לו דופן רביעי. (108) מעמידים את הקדירות בנקבים שבגגו, כדי שיישמר חומן. (109) אפר חם שמעורבות בו קצת גחלים לוחשות. (110) אינו נידון ככירה לעניין קבלת טומאה. (111) חידוש הוא שחידשה

יום שישי י"א סיון ה'תשפ"ב

פרק נשעה עשירי

1) יבאר שתנור גדול שיריו ארבעה טפחים והקטן שיריו רובו. הכופה שעשאו לאפיייה או לבישול. תנור שנטמא ולא רצה לכתתו כיצד מטהרים אותו. תנור שנידה וטהורה אופות והוא טהור. תנור שבא מחותך מבית האומן ויורת הערביים. המביא שכרי חרס ודבקים זה בזה. והדבר שראוי לחבר הסדקים. תנור שנתן בו עפר עד חציו וכירה שנחלקה לאורכה או לרוחבה. הקלתות של בעלי בתים שנפתחו קרקעיותיהן.

א. תנור² גדול - שיריו ארבעה טפחים, והקטן - שיריו רבו. כיצד? אם נשאר בגדול ארבעה⁴ ובקטן רבו - מקבל טמאה⁶; פחות מפאן - אינו מקבל טמאה. וכן אם נטמא ונתצו עד ששיר בו פחות מארבעה בגדול או פחות מרב בקטן - טהור⁷. נשאר בו ארבעה או רב בקטן - עדין הוא בטמאתו. והכירה⁸ - שיריה שלש אצבעות⁹. הכפח שעשאהו לאפיה - שעורו כתנור; לבשול - שעורו ככירה¹⁰.

2) כלים פ"ה מ"א. 3) נראה שצ"ל "נשבר ונשאר". 4) בגבהו. 5) ראה למעלה פט"ו ה"ב. 6) מפני שראוי הוא עדיין למלאכתו. 7) שכירה כזו מועילה לא רק למנוע קבלת טומאה, אלא גם להפקיע טומאה. 8) שם מ"ב. 9) תנור שמלאכתו לאפייית לחם, אינו ראוי למלאכתו בפחות מארבעה טפחים. אבל כירה, שמשתמשים בה לבישול, מספיק גובה של שלוש אצבעות. 10) ראה פט"ו ה"ב.

ב. תנור שנטמא¹¹ ולא רצה לכתתו¹², כיצד מטהרין אותו? חולקין¹³ לשלשה חלקים, וגוררין¹⁴ את הספלה¹⁵ שעל החרסים, עד שנמצא כל חרס מהן עומד על הארץ בלא טיט על גביו¹⁶. חלקו לשנים, אחד גדול ואחד קטן - הגדול טמא¹⁷ והקטן טהור. חלקו לשנים בשוה - כל אחד מהן טמא¹⁸, לפי שאי אפשר לכונו¹⁹. אכל טבלא של חרס שיש לה דפן שנחלקה לשנים - טהורה²⁰. ואם היה אחד גדול ואחד קטן - הגדול טמא.

בטיט. (33) תוספתא שם ב"ק פ"ד ה"ח. (34) גירסת הגר"א שם "מיטמאת במגע ובאוויר", וכן גורס בעל 'סדרי טהרות'. אולם רבינו - כנראה - גורס כמו שכתב כאן, ולא נתברר למה אינה מיטמאת באוויר כשיש בה בעצמה שיעור תנור גדול. [ראה ר"ש במשנתנו, שתמה גם כן, ושאל מה בין מגע לאוויר, ולא מצא יישוב].

ד. תנור³⁵ שפא מחתף³⁶ מבית האמן ועשה לו סמוכין³⁷ שמקבצין אותו להיות כפאחד ונתנם עליו והוא טהור³⁸ ונטמא³⁹ - כשיסיר את הסומכין אותו וטהר⁴⁰. ואפלו החזיקו - הרי הוא טהור⁴¹. מרחו בטיט - מקבל טמאה להבא. ואינו צריך להסיקו, שפכר הסק⁴².

(35) משנה שם פ"ה, ט. (36) לארכו. (37) חישוקים כמו אלה שמחברים את דפי חביות של עץ. (38) התנור עודנו טהור, אפילו אם נגעו חלקיו בטומאה לפני שנתן עליהם את החישוקים. (39) מפני שהאומן עשהו מתחילה לשם כך שיחברוהו בחישוקים, הרי זה מקבל טומאה אף-על-פי שלא מירחו בטיט. אבל תנור שנעשה מחתיכה אחת, ובעל הבית חתכו לארכו, אינו מקבל טומאה עד שימרח את חלקיו בטיט, כמבואר בהלכה ג. (40) הסרת החישוקים היא נתיצת התנור. (41) לא חזרה טומאתו, ולא עוד אלא שאינו מקבל טומאה מכאן ולהבא שימרחנו בטיט, כי החישוקים מועילים לרוננו כתנור שלם בפעם הראשונה בלבד כשכאו מבית האומן. אבל אחר שהסירם ונותן התנור, הרי הוא כתנור שחילקו בעל הבית, שנתבאר דינו בהלכה ג. (42) ואינו דומה לחילקו בעל הבית ומירחהו בטיט, שאמרנו בה"ג שצריך היסק חדש. והטעם, מפני שהוסק ע"י האומן כשהוא עשוי דפים דפים ולא נשתנה כלום בנופם.

ה. תנור שחתכו⁴³ חליות ונתן חול בין חליא לחליא וטח בטיט על הפל מבחוץ - הרי זה מקבל טמאה⁴⁴.

(43) שם משנה י. (44) אפילו נחתך לרחבו, וכל החוליות פחותות מארבעה טפחים. במשנה חולק ר' אליעזר ומטהר מפני שהחול מפסיק בין החוליות, אין המירוח מועיל. [בכבא מציעא נט, א מסופר באריכות על המחלוקת העצומה שפרצה בבית-המדרש בבעיא זו, שתוצאותיה היו חמורות מאוד.

ו. יורת הערביים⁴⁵, שהוא חופר פארץ וטח בטיט⁴⁶: אם יכול הטיט לעמד בפני עצמו - מקבל טמאה⁴⁷, ואם לאו - טהור⁴⁸.

(45) שם. (46) את כתלי הבור. (47) אם נגעה טומאה בטיט. (48) חפירה באדמה אינה מקבלת טומאה.

ז. המביא⁴⁹ שבירי חרס ודפקן זה בזה ועשאן תנור, ועשה לו טפלה מבית ומבחוץ והסיקו - הרי זה מקבל טמאה, אף על פי שאין בכל אחד מהן כפשעור⁵⁰.

(11) שם מ"ז. (12) לשברו לרסיסים. (13) מלמעלה למטה. (14) צ"ל וגורד. (15) שכבת טיט שמירחה על התנור מבחוץ, אחר צירופו בכבשן ולפני היסקו לאפייה. (16) נראה שהכוונה לטפילה שבמקום החתכים, שאם לא הסירה הרי הטפילה של טיט שלימה, ומיטמאה כשהיא יכולה לעמוד בפני עצמה, אבל אם חתך גם את הטפילה לשלושה חלקים - הכל טהור, כי שכבת הטיט אינה עדיפה מהתנור עצמו. (17) מפני שהוא רוב הכלי. (18) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"י ה"ג. (19) לחלק לשני חלקים שווים בהחלט (בלשון הגמרא: "אי אפשר לצמצם"). (20) מחלוקת רבן גמליאל וחכמים במשנה כלים פ"ב, ופסק כרבים. במשנה כתוב סתם "טבלא", ורבינו מפרש שהמדובר בטבלא של חרס, ולא ביאר טעמו של ההבדל בין תנור לטבלא (ראה השלמות). [ב'תוספות יום טוב' שם מצדד לומר, שטבלא קל יותר לחלק בצמצום. אולם דבריו מנוגדים למה שאמרו (בכורות יז, ב) "שאני כלי חרס, הואיל ויש בו גומות". פירוש, מקום החתך אינו חלק כמו בכלי עץ או מתכת, אלא יש בו בליטות ושקיעות, ולפיכך אי אפשר לצמצם, והרי גם בטבלא שבורה יש שקיעות ובליטות. ובתפארת ישראל מפרש, שטבלא שנחלקה טומאתה מדרבנן, אין לה לבזבז מכל צידיה, ומפני שאי אפשר לצמצם יש להסתפק בכל חלק, שמא הוא הגדול, וספק טומאה דרבנן - טהור.

ג. תנור²¹ שחלקו²² לשלשה ואחד גדול פשנים - הגדול טמא²³, והשנים הקטנים טהורים. חתכו חליות²⁴ לרחבו²⁵, אם היה גבה פל חליא וחליא פחות מארבעה טפחים - טהור²⁶. חזר וסדר החליות זו על גבי זו והמירח עליהם בטיט והחזירו תנור כשהיה - הרי זה כמו שעשה תנור אחר²⁷, ואינו מקבל טמאה אלא מכאן ולהבא²⁸. והוא שסיקנו כדי לאפות בו ספגנין אחר שמרחו²⁹. הרחיק ממנו את הטפלה³⁰ ונתן חול או צרורות בין החליות ובין הטפלה³¹ - אינו מקבל טמאה לעולם³². וזהו שאמרו: הנדה והטהרה אופות בו והוא טהור. היתה בו³³ חליא אחת שיש בה ארבעה טפחים - היא מתטמאה במגע ולא מתטמאה באויר³⁴, ושאר החליות טהורות³⁵.

(21) טמא. (22) כלים פ"ה מ"ז. (23) ודווקא אם הוא גדול כשניים האחרים, אבל אם השניים ביחד גדולים יותר - גם הגדול טהור. (24) שם מ"ח. (25) ויש כאן כמה תנורים נמוכים. (26) נתבאר בהלכה א, ששיירי תנור גדול טהורים אם הם פחותים מארבעה טפחים. (27) דינו כתנור חדש לגמרי, כי התנור הראשון בטל מתורת כלי. (28) אבל הטומאה הראשונה פקעה ואינה חוזרת. (29) בהתאם להאמור למעלה בהלכה א גבי תנור חדש. (30) את הטיט. לא מרח את הטיט על דופן התנור עצמו, אלא עשה תבנית תנור מטיט סביב התנור החתוך, ואויר מפסיק בין התנור הישן ובין הטיט. (31) ומילא את הרווח שביניהם, ומתוך כך נתחברו לכלי אחד. (32) מפני שהחוליות לא נתחברו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. דף 69 ש'ל תנור שנתנו ב'זוית' 70 להיות אוֹפֶה ב'זוית' 71
- טהור. ואם יש בו רב 72 תנור - מקבל טמאה. 16

(69 שם. 70) העמיד אותו בזווית הבית, באופן המבואר בהלכה הקודמת. (71) להסיק במקום הפנוי שבין הדף והקירות. (72) להדביק פת בדף.

יב. תנור 73 שנתן בו עפר עד חציו: אם נטמא מאוירו בלבד 74 - אינו מתטמא אלא מעפר ולמעלה 75; ואם נטמא במגע ונגעה טמאה בו מתוכו 76 - נטמא פלו אף מעפר ולמטה 77. 17
18
19
20

(73) משנה כלים פ"ה, ו. (74) שרץ נתלה באוירו ולא נגע בתנור. (75) אוכלין ומשקין הנמצאים בתנור למעלה מן העפר מתטמאים, אבל הטמונים בתוך העפר לא נטמאו (רבינו בפירושו למשנה). (76) לא נתבאר אם הכוונה לנגע בתוכו למעלה מן העפר בלבד או אפילו אם נגע בתוכו למטה מן העפר. (77) לקמן בפ"ז ה"ה כותב רבינו, שכל הדברים שנאמר בהם בכלי חרס מטמאים במגע ולא באוויר - טומאתם מגזירת חכמים, ולפיכך הקילו בטומאתם, כדי שלא ישרפו תרומה וקדשים על טומאה זו. שם אמנם המדובר בענין חיבור, אבל יש ללמוד משם לכאן. ויוצא מזה, שלדעת רבינו ביטל העפר את חלק הכלי שהעפר בתוכו, ואינו מקבל טומאה מן התורה כלל, אלא חכמים גזרו על המגע ולא על האוויר. [במשנתנו כתוב: "מעפר ולמטן מטמא במגע, מעפר ולמעלן מטמא באוויר". ומפרש רבינו, "מעפר ולמטן", היינו הדברים הנמצאים בתוך העפר. "ומעפר ולמעלן", פירושו מה שנמצא למעלה מן העפר. ובאליהו רבה מפרש: "מעפר ולמטן", היינו שהשרץ נמצא מעפר ולמטן ונגע בשולי התנור - נטמא כל התנור, ואם לא נגע אינו מטמא כלל; "ומעפר ולמעלן", פירושו השרץ נמצא באוויר הפנוי - מטמא כל הכלי. אגב, הוא מקשה, הלא התנור נטמא מאווירו כשנכנס לתוכו השרץ לפני שהגיע לעפר? ותיירץ, שהמדובר, כשהשרץ נמצא בתוך העפר, שהיה מוטל על הקרקע לפני שהעמידו שם את התנור (נתבאר כבר שלתנורים שלהם לא היו שוליים). ראה תפארת ישראל.]

יג. הכירה 78 - מקום שפיתתה 79 שתי קדרות; והפסח - מקום שפיתתה קדרה אחת. לפיכך, כירה שנתלקה לארפה 80 - טהורה; לרחבה 81 - צדין מקבלת טמאה. הכפה שנתלקה, בין לארפו בין לרחבו - טהור 82. 21
22
23
24

(78) שם פ"ז מ"ג. (79) העמדת קדירה על הכירה נקראת שפיתה, מלשון "שפות הסיר הגדולה" (מלכים ב', ד, לח). (80) ונחלקו שני מקומות השפיתה, ואין הכירה ראויה למלאכתה. (81) ושני מקומות השפיתה נשארו שלמים אלא שאינם מחוברים זה לזה. (82) משום שלא נשאר כל מקום שהוא לשפיתת קדירה.

יד. הקלתות 83 ש'ל בעלי בתים שנתתה קרקעיתיה: אם היה עמק הפחת פחות משלשה טפחים - הרי זו מקבלת טמאה; שאם יסיק בפחת מלמטה - תתבשל הקדרה מלמעלה. היה הפחת עמק שלשה 25
26
27
28

(49) תוספתא שם פ"ג ה"א. (50) למעלה, בהלכה ג למדנו, שאם חילק תנור לכמה חלקים, ולאחר מכאן דיבק את אותם החלקים עצמם ומירחם בטיט - מקבלים טומאה. וכאן מוסיף רבינו ומשמיענו, שאפילו נטל שברי חרס שלא היו מחוברים מעולם ודיבקם ומירחם - דינם כתנור שלם.

ה. פטס 51 ש'קדוֹל 52 ועשאהו תנור ועשה לו טפלה מחוץ, אף על פי שמקבל על דפנותיו כשעור 53 - הרי זה טהור; ש'כלי חרס שטהר 54 - אין לו טמאה לעולם, אלא אם פן עשאהו תנור ועשה לו טפלה 55 מבית ומבחוץ 56. 1
2
3
4
5

(51) חבית גדולה של חרס (שם פ"ד ה"ח). (52) שברו (הגר"א), פירוש, חתך את השוליים ואת הגג. פטס כמו שהוא, אינו מתאים לאפיה אלא אם שבר השוליים והגג. (53) דפנות הפיטס הם שקעורים מבפנים, ואפשר להכניס בהם משקין כשיעור האמור לקמן בפ"ח ה"ג. (54) שהיה ראוי לקבל טומאה, ונשבר ונעשה בלתי ראוי לכך. (55) הדביק עליו שכבת טיט וציפרו בכבשן. (56) וכלי חדש בא לכאן. [לקמן בפ"ח ה"י יתבאר, ששברי כלי חרס מקבלים טומאה אם הם מקבלים, ולמה דפנות הפיטס אינם מקבלים טומאה? נראה, שהפיטס שניטלו שוליו וגגו וכולו שלם, אי-אפשר להשתמש בו לקבלה. אולם תמוה הדבר, שאינו מיטמא כשדופנותיו שלמים, ואם יישברו ויישאר כדי לקבלה - ייטמא. ואולי הכוונה כשיש בית קיבול בדופנותיו מבחוץ, ואעפ"כ אינו מקבל טומאה מפני שלא נעשה לקבלה.]

ט. תנור 57 ש'ל סדקין 58 שעשה טפלה לכל אחד ואחד 59 ומקום הסדקין מגלה 60 - אינו מקבל טמאה 61. נתן טיט או סיד או גפיס 62 על גבי הסדקין - הרי זה מתטמא 63. נתן עליהן חרסית 64 או זפת וגפרית, שעוה ושפירים, בצק או גללים - טהור. זה הקלל: דבר שאין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ תנור - אינו מחבר את הסדקין. 6
7
8
9
10
11
12

(57) שם ה"ז. (58) תנור העשוי מחתיכות חרס מחוברות זו לזו, ונשארו סדקים בין החתיכות. (59) מרח טיט על כל חתיכה וחתיכה. (60) לא מרח על מקום הסדקים. (61) מפני שחלקי התנור אינם מודבקים. (62) גבס. (63) אף-על-פי שלא מירח על החרסים. (64) חרס כתוש שנילוש במים (רבינו בפירושו לכלים פ"י מ"ב, אולם בפירושו לשבת פ"ח מ"ד כתב: "טיט האדמה, והוא ידוע אצל הרופאים").

י. סדק 65 תנור שנתנו פלפי זוית 66 ומרח בטיט מן הצדדין 67 - טהור 68. 13
14

(65) שם. (66) העמיד את התנור בזווית הבית, והוא נוגע בשני הקירות באופן שהסדק נמצא בחלול שבין הקירות והתנור (ביאור הגר"א לתוספתא). (67) במקום שדפנות התנור נוגעים בקירות הבית. (68) אף-על-פי שהמירוח מחזק ומעמיד את התנור שלא יתפרק.

כשיש להם הרבה זיתים לבשל. (15) צבעים נזהרים מלהשתמש במוסף, מפני שהצבע מתקלקל על-ידי-זה.
ד. עֲטָרָה¹⁶ הַפִּירָה¹⁷ - טְהוֹרָה¹⁸. וְטִירַת הַתְּנוּרָה, וְהוּא²⁰ הַמְּקוֹם הַבְּנוּי בְּצִדוֹ שֶׁמִּנְחִיחִין בּוֹ אֶת הַפֶּת בַּעַת רִדְיָתָהּ: בְּזֶמֶן שֶׁהִיא גְבוּהָה אַרְבָּעָה טַפָּחִים - טְמֵאָה²² בְּטִמְאָת הַתְּנוּרָה¹⁹; פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טַפָּחִים - טְהוֹרָה²⁰, לְפִי שֶׁאֵינָה חֲבוּרָה לָזֶה²¹. וְאִם חֲבֵרָה לַתְּנוּרָה, אָפְלוּ עַל שְׁלֹשׁ אֲבָנִים²² - טְמֵאָה.²⁵

(16) שם מ"ג. (17) בראש הכירה עשו מקום מעוגל להעמיד עליו את הקדירה שהורידו מן האש, ונקרא "עטרת הכירה". (18) אם נטמאה הכירה, לא נטמאה עטרתה. (19) כשנטמא התנור - נטמאה, מפני שהיא משמשת מלאכת האפייה. (20) טירה קטנה אינה ראוייה להניח בה את הפת. (21) טירה רגילה גבהה ארבעה טפחים כתחילת בנין התנור (ראה למעלה פט"ז ה"א) ואינה מחוברת לתנור, ואעפ"כ היא נטמאת בטומאת התנור, מפני שהיא משלימה את האפייה. בנמוכה משיעור זה אין משתמשים, ולפיכך אין דינה כחלק מן התנור כשאינה מחוברת לו. (22) העמיד שלושה אבנים לשלושת צידי התנור ולא חיבורן, והעמיד עליהן את הטירה וחיברה לתנור.

ה. בֵּית²³ הַפֶּךָ²⁴ וּבֵית הַתְּבָלִין²⁵ וּבֵית הַנֶּר²⁶ שֶׁבַּפִּירָה: אִם נְטִמְאָת הַפִּירָה בְּמִגְעָה²⁷ - נְטִמָּא פֶּלֶן, וְאִם נְטִמְאָת בְּאֹוִיר²⁸ - לֹא נְטִמָּא; לְפִי שֶׁאֵינָן חֲבוּרִים לָהּ אֲלָא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְלִפְיָכָה עָשׂוּ לָהֶן הַכֹּהֲנִים כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עַל מִגְעָן תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים²⁹. וְכֵן כָּל שֶׁאֵינָן אוֹמְרִין בְּעֵינֵן זֶה שֶׁהוּא מִתְטַמֵּא בְּמִגְעָה וְאֵינָן מִתְטַמֵּא בְּאֹוִיר - אֵינָן חֲבוּרִים אֲלָא מִדְּבָרֵיהֶם, וְעָשׂוּ לוֹ הַכֹּהֲנִים כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עָלָיו קִדְשִׁים, אֲלָא תוֹלִין.

(23) שם. מחוברים היו לכירה כלים קטנים. (24) מקום להעמיד בו פך השמן. (25) שמשמים בו תבלין לצורך התבשיל. (26) לשום בו נר. כל אלה הכלים אינם משמשים את פעולת הבישול ממש, ולפיכך אינם חייבור לכירה מן התורה, אלא חכמים גזרו שיהא נידונים כמחברים (שבת מח, ב). (27) כשנגע שרץ בתוכה. (28) נכנס שרץ לאווירה ולא נגע בדופנה. (29) שם. ראה למעלה פט"ו הי"א הערה ע.

ו. חֲצֵרָה³⁰ הַפִּירָה³¹, בְּזֶמֶן שֶׁהִיא גְבוּהָה שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת³² - הָרִי זֶה חֲבוּר; וְאִם נְטִמְאָת הַפִּירָה אוֹ חֲצֵרָהּ, בֵּין בְּאֹוִיר בֵּין בְּמִגְעָה - נְטִמְאָת הַשְּׁנֵי³³. הֵיטָה הַחֲצֵר פָּחוֹתָהּ מִכָּאן וּנְטִמְאָת אַחַת מֵהֶן בְּמִגְעָה - נְטִמְאָת הַשְּׁנֵי; אֲבָל אִם נְטִמְאָת אַחַת מֵהֶן מֵאֻוִירָה בְּלִבָּד - אֵין חֲבֵרָתָהּ טְמֵאָה, לְפִי שֶׁאֵינָה חֲבוּרָה לָהּ אֲלָא מִדְּבָרֵיהֶם³⁴. הֵיטָה חֲצֵר הַפִּירָה מִפְּרִשְׁתָּהּ³⁵ מִמֶּנָּה³⁶: בְּזֶמֶן שֶׁהִיא גְבוּהָה שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת - הָרִי זֶה חֲבוּר לָהּ בֵּין לְטִמְאָת מִגְעָה בֵּין לְטִמְאָת אֹוִיר; הֵיטָה פָּחוֹת מִכָּאן, אוֹ

אוֹ יָתֵר - אֵינָה מְקַבֵּלֶת טְמֵאָה; שֶׁהִרִי הָאֵשׁ³⁴ רְחוּקָה מִן הַקִּדְרָה וְאֵינָה בְּשִׁלָּה. נִמֵּן אֲבָן אוֹ צִרּוֹר עַל פִּי הַפִּירָה³⁵ - עֲדִין הִיא בְּטִהְרָתָהּ³⁶. מִרְחוּ בְּטִיט - נַעֲשֶׂת הָאֲבָן קִרְקַע הַפִּירָה וּמְקַבֵּלֶת³⁷ טְמֵאָה מִכָּאן וּלְהֵבָא.

(83) בסיס של חרס שמעמידים עליו את הכירה. (84) הנמצאת בקרקעית הפחת. (85) ואפשר להסיק על האבן ותגיע האש לקדירה. (86) מפני שהאבן והצורור אינם קרקעית הכירה. (87) הכירה.

יום ש"ק י"ב סיון ה'תשפ"ב

פרק שבעה עשר

(1) יבאר ידות הכלים אם הן ככלים. מוסף תנור של בעלי בתים או של נחתומים. חצר הכירה בזמן שהיא גבוהה שלוש אצבעות וכו'.

א. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים² - הָרִי הֵן כְּכֵלִים, וְאִם נְטִמָּא הַכֵּלִי - נְטִמָּא יָדוֹ הַצִּירָה³ לָהּ⁴ בְּתִשְׁמִישׁוֹ⁴; וְשִׁאֵין צִירָה לָהּ - טְהוֹר, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר⁵. לְפִיכָה, הָאֲבָן הַיּוֹצֵאת מִן הַתְּנוּרָה טַפַּח וּמִן הַפִּירָה שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת - חֲבוּרָה⁷, וְאִם נְטִמָּא הַתְּנוּרָה וְהַפִּירָה - נְטִמָּא אֲבָנִים אֵלָיו. וְאֲבָלִין וּמִשְׁקִין הַנוֹגְעִין בָּאֲבָנִים אֵלָיו - נְטִמָּא. וְאִם נִגְעוּ בַּחוּץ לְטַפַּח שֶׁל תְּנוּרָה אוֹ בַּחוּץ לְשֹׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת שֶׁל פִּירָה - טְהוֹרִין⁸.

(2) כל דבר המחובר לכלי והוא משמש את הכלי לצורך מלאכתו - נקרא יד הכלי. (3) שהכלי צריך לה. (4) בחולין קיח, א - למדו זה מן הכתוב (ויקרא יא, לח): "טמא הוא לכם" - לכל שבצרכיכם (ראה הל' טומאת אוכלין פ"ה). (5) לקמן בפרק זה. (6) כלים פ"ה מ"ב. (7) נידונות כחלק מן התנור והכירה. (8) חלק האבן המרוחק יותר מטפח מן התנור או יותר משלש אצבעות מן הכירה, אינו מתטמא עמהם, מפני שחלק זה אינו מוסיף כלום לצורך תשיש התנור והכירה - אינו יד להם.

ב. הַכְּפֹחִי: עֲשָׂאָהוּ לְאַפִּיָּה - שְׁעוֹר¹⁰ כְּתָנוּר; עֲשָׂאָהוּ לְבִשּׁוֹל - שְׁעוֹר¹¹ כְּכִירָה.

(9) ראה למעלה פט"ז הי"ג. (10) שיעור היד שלו.

ג. מוֹסָף הַתְּנוּרָה¹¹ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים - טְהוֹר¹²; וְשֶׁל נַחְתוּמִין - טְמֵא בְּטִמְאָת הַתְּנוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁסּוּמָן עָלָיו אֶת הַשְּׁפוֹד¹³. בְּיוֹצֵא בּוֹ: מוֹסָף יוֹרֶה שֶׁל שוֹלְקֵי זֵיתִים - טְמֵא¹⁴, וְשֶׁל צִבְעִים - טְהוֹר¹⁵.

(11) שם מ"ה. לפעמים מוסיפים שיכבת טיט על שפת התנור, כדי להגביהו וישמור חומו. שיכבה זו "מוסף התנור" שמה. (12) מוסף זה אינו עוזר למלאכת האפייה, ובדרך כלל מספיק גבהו של התנור עצמו. (13) שצולים בו בשר, והנחתום הצולה בשר בתנור למכירה משעין עליו את השפוד, כדי שלא יצטנן הבשר שעליו, ולפיכך נידון כצריך למלאכתו. (14) דרכם להשתמש גם במוסף היורה,

- 1 שְׁהִיְתָה הַחֹצֵר חֲלָקָה וְאֵין לָהּ שְׁפָה - אֵין חֲבוּר
2 לָהּ; וְאֵם נְטֻמָּאת הַפִּירָה, בֵּין מְאוּרָה בֵּין בְּמִגַּע
3 - הַחֹצֵר טְהוּרָה, וְכֵן אֵם נְטֻמָּאת הַחֹצֵר - הַפִּירָה
4 טְהוּרָה.
- 20 מְתַטְמְאִין עִמָּה אֵם נְטֻמָּאת בְּמִגַּע, וְאֵם נְטֻמָּאת
21 בְּאוּרִי בְּלִבָּד - אֵין מְתַטְמְאִין עִמָּה⁵⁰. וְאֵין
22 מִדְּקִדְקִין⁵¹ בְּכָל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלֵּי, שְׂכָלָן הֵן מִדְּבָרֵי
23 סוֹפְרִים.

(37 שם. 38) דרך האומנים לעשות שלוש בליטות בראש הכירה מסודרות בצורת סגול, ועליהן מעמידים את הקדירה. [נתבאר כבר שבכירה מקום לשפית שתי קדירות, ולפיכך יש להניח שעשו שלוש בליטות לכל מקום שפיתה]. (39) כי הן חלק מהכירה עצמה. (40) שם מ"ה. (41) מדובר בכירה של שלושה פטופטים. (42) אפשר להשתמש בהם בדוחק, ומן התורה אינם מתטמאים עם הכירה, וחכמים גזרו טומאה על המגע ולא על האוויר (ראה למעלה הל"ה). (43) האומן עשה רק שני פטופטים. (44) ואפשר לשפות עליהם קדירות. (45) מפני ששינה מדרך העולם, אין הפטופטים מתטמאים מן התורה אלא מגזירת חכמים ('משנה אחרונה' במשנתנו). [בכל ספרי המשניות שבידינו, הגירסא: "מתמאין במגע ובאוויר". אולם רבינו גורס "ולא באוויר" ('תוספות יום טוב').] (46) יותר משלוש אצבעות. (47) חלק הפטופטים מגובה שלוש עד לכירה (במשנה כתוב: "משלוש אצבעות, משלוש ולמטה". ורצוי להוסיף גם כאן את התיבה "משלוש", וישופר כזה הסגנון). (48) לצד החורץ. (49) המרחק בין הפטופט לבין השפה, הוא פחות משלוש. (50) כל הדינים שבהלכה זו, החל מ"ניטל אחד מהן", שנויים במחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק כרבי מאיר. (51) רבינו לא פירש, עד כמה אפשר לסטות מהשיעורים שנקבעו ובאזיה תנאים [ב'תוספות יום טוב' כתב, שרבינו מסתמך על דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו, עיי"ש].

(30) שם פ"ז מ"ג. (31) חצר - שטח שכנגד פי המוקד. (32) כתחילת בניינה של כירה (ראה למעלה פט"ז ה"א). (33) אם נטמאה הכירה נטמאה החצר, וכן להיפך. (34) נתבאר בהלכה הקודמת גבי טירת התנור. (35) שם מ"ד. (36) אינה מחוברת לכירה. מכאן שבכבות הקודמות מדובר במחבורות, ואף-על-פי-כן אין התנור מועיל אלא לטומאת מגע.

- 5 ז. פְּטוּטֵי פִירָה³⁷ - שְׁלֹשָׁה³⁸. הִיא גִּבָּה פֶּלֶא אֶחָד
6 מֵהֵן שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת אוֹ פָּחוֹת, אֵם נְטֻמָּאת הַפִּירָה,
7 בֵּין בְּמִגַּע בֵּין בְּאוּרִי - נְטֻמָּאוֹ שְׁלֹשָׁתָן³⁹. וְכֵן אֵם הִיוּ
8 אֲרָבָעָה. נִטְלָה⁴⁰ אֶחָד מֵהֵן⁴¹: אֵם נְטֻמָּאת הַפִּירָה
9 בְּמִגַּע - נְטֻמָּאוֹ שְׁנֵי הַפְּטוּטִים שֶׁנִּשְׁאַרוּ, וְאֵם
10 נְטֻמָּאת בְּאוּרִי - לֹא נְטֻמָּאוֹ עִמָּה⁴². עֲשֵׂה לָהּ שְׁנֵי
11 הַפְּטוּטִים⁴³ זֶה כְּנֶגֶד זֶה⁴⁴: אֵם נְטֻמָּאת הַפִּירָה
12 בְּמִגַּע - נְטֻמָּאוֹ, וְאֵם נְטֻמָּאת בְּאוּרִי - לֹא נְטֻמָּאוֹ⁴⁵.
13 הִיוּ הַפְּטוּטִים גְּבוּהִין⁴⁶ מִשְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּלְמִטָּה⁴⁷
14 - מְתַטְמְאִין עִמָּה בֵּין שְׁנֵי נְטֻמָּאת בְּמִגַּע בֵּין שְׁנֵי נְטֻמָּאת
15 בְּאוּרִי; וּמִשְׁלֹשׁ וּלְמַעַלָּה - מְתַטְמְאִין עִמָּה אֵם
16 נְטֻמָּאת בְּמִגַּע, אֲבָל אֵם נְטֻמָּאת מְאוּרָה בְּלִבָּד - אֵין
17 מְתַטְמְאִין עִמָּה. הִיוּ מְשׁוּכִין מִן הַשְּׁפָה⁴⁸ בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ
18 אֶצְבָּעוֹת⁴⁹ - מְתַטְמְאִין עִמָּה בֵּין שְׁנֵי נְטֻמָּאת בְּמִגַּע בֵּין
19 שְׁנֵי נְטֻמָּאת בְּאוּרִי; הִיוּ חוּץ לְשְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת -

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ו'י"ב סיון ה'תשפ"ב

- מֵאֵלָה] וְהַתְּנֻדָּה אֲשֶׁר חָטָא (ויקרא ה, ה) — יְתֻנְדָּה עַל
חָטָא אֲשֶׁר חָטָא; 'עֲלִיָּה' — עַל הַחֲטָאת כְּשֶׁהִיא קִיָּמָה,
לֹא מִשְׁנֻחָטָה. אֵין בְּמִשְׁמַע שְׁיִתְּנָה הִיחִיד אֵלָּא עַל
בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. לְפִי שְׁפִסּוּק זֶה, כְּלוּמַר אָמְרוּ יִתְעַלָּה
אֲשֶׁר חָטָא עֲלֵיהָ (שם) נֶאֱמַר בְּפֶרֶשֶׁת וַיִּקְרָא בְּמִטְמֵא
מִקְדָּשׁ וְקִדְּשׁוּ וְהִנָּחֲרִים עִמּוֹ (קבוצת חטאים שחיבים
עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כְּמוֹ שֶׁכָּבַד בְּאָרְנוֹ (מצוה
עב — שיעור קצ), לְפִיכָךְ אָמַר כָּאֵן בְּמִכְלָתָא, שְׁלֹא הֵינִינוּ
לְמַדִּים מִפְּסוּק זֶה אֵלָּא חִיּוֹב הַיּוֹדִי לְמִטְמֵא מִקְדָּשׁ
(קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מִנֵּין אֵתָּה מִכָּה שְׁאָר
כָּל-הַמִּצְוֹת? אָמַר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דְּבַר אֵל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהִתְּנֻדוּ. וּמִנֵּין אָף מִיתוֹת וּכְרַתוֹת? אָמַר:
חֲטָאתָם, כָּל-חֲטָאתָם — לְרִבּוֹת מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה; כִּי
יַעֲשׂוּ — לְרִבּוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְשֵׁם אָמְרוּ עוֹד: "מִכָּל-

יום ראשון ו' סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה עג.

- 24 הַמִּצְוָה הַע"ג — הוּא הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לַהֲדוֹת
25 בְּחֻטָּאִים שֶׁחָטָאנוּ לְפָנָיו יִתְעַלָּה (להתודות עליהם) בְּדַבּוּר,
26 כְּשֶׁנִּשְׁכַּח מֵהֶם — וְזֶה הַדּוּדִי וְעִנְיָנוּ, שִׁיאֲמַר: "אֲנִי
27 הֵשֵׁם! חָטָאתִי, עֲוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי וְעִשִּׂיתִי כָךְ וְכָךְ". וְיַרְחִיב
28 אֶת-הַדַּבּוּר וַיִּבְקֹשׁ כְּפָרָה בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי צָחוֹת לְשׁוֹנוֹ. דַּע,
29 שֶׁאִפְלוּ הַחֻטָּאִים שֶׁחִזְכִּים עֲלֵיהֶם מִיָּה הַקְּרִבּוֹת הָאֵלָּה
30 שֶׁנִּצְטוּרֵי מִקְדָּם, שֶׁבָּהֶם אָמַר יִתְעַלָּה, שְׁמִי שֶׁמִּקְרִיבֵם
31 נִתְּכַפֵּר לוֹ — צָרִיף עַל-כָּל-פָּנִים גַּם לַהֲתוֹדוֹת בְּשִׁעַת
32 הַקְּרִבָּתָם. וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה: "דְּבַר אֵל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
33 אוֹ-אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל-חֲטָאת הָאֵדָם וְגו' וְהִתְּנֻדוּ אֶת-
34 חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (במדבר ה, ו), וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא
35 בְּפִירוּשׁ פְּסוּק זֶה: "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְנִתְּנָה כִּי-יֵאָשֵׁם לְאַחַת

לְקִרְיַת שְׁמַע, כִּף נִתְּנוּ חֲכָמִים זְמַן לְתַפְלָה, כְּלוֹמֵר: 35
זְמַן תַּפְלָה אֵינָם מִן-הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוַת הַתַּפְלָה עֲצֻמָּה 36
הִיא מִן-הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (מצות עשה ה), וְחֲכָמִים 37
תִּקְּנוּ לָהּ זְמָנִים — וְזֶהוּ עֲנִין אֲמָרָם (ברכות כו): "תַּפְלוֹת 38
כִּנְגֵּד תְּמִידִין תִּקְּנוּם", כְּלוֹמֵר: תִּקְּנוּ זְמָנֵיהֶן בְּזְמַנֵּי 39
הַהֶקְרָבָה. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיְבוֹת בָּהּ". 40

יום רביעי ט' סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה י. ה.

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם. 41
הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּנוּ לְעֵבְדוֹ 42
יְתַעֲלֶה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעִבְדְתָם 43
אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֵתוּ תַעֲבֹדוּ" 44
(דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתוּ תַעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר 45
"וְלַעֲבֹדוּ" (שם יא, יג). וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁגַּם הַצּוּי הַזֶּה הוּא 46
מִן-הַצּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָל (בשורש) 47
הַרְבֵּיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחִיד, כִּי הוּא צּוּי עַל הַתַּפְלָה. 48
וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יא, יג): "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּפְלָה". 49
וְאָמְרוּ עוֹד: "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּלְמוּד". וְכַמִּשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי 50
אֱלִיעֶזֶר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אָמְרוּ: "מִזְנִין לְעֵקֶר 51
תַּפְלָה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהָּכָא (מכאן): אֵת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא 52
וְאֵתוּ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עֲבָדְהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עֲבָדְהוּ 53
בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוֹמֵר יוֹשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתַּפַּלֵּל בּוֹ (במקדש) 54
וְנִכְחוּ (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָ שְׁלֹמֹה ("וְהַתַּפְּלוּ אֶל-הַמִּקְדָּשׁ 55
הַזֶּה", "הַבֵּית הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים-ב ו, 56
יט)). 57
58

חֲטָאת הָאָדָם' — מִמָּה שֶׁבִּינוּ לְבִין חֲבָרוּ: עַל הַגְּבוּלוֹת 1
וְעַל הַגְּזוּלוֹת וְעַל לְשׁוֹן הָרַע; 'לְמַעַל' — לְרַבּוֹת הַנִּשְׁבָּע 2
בְּשֵׁם לְשָׁקֶר וְהַמְקַלֵּל; 'וְאִשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ' — לְרַבּוֹת כָּל- 3
חֲבִי מִיתוֹת שִׁיתוּדוֹ. יָכוֹל אִף הַנֶּהְרָגִין עַל-פִּי זִמְמִין? 4
לֹא אָמַרְתִּי אֵלָּא 'וְאִשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא' כְּלוֹמֵר שֶׁאֵינוּ חַיִּב 5
לְהִתְנוּדוֹת אִם יָדַע שֶׁלֹּא חָטָא, אֵלָּא הֵעִידוּ עָלָיו עֲדִי 6
שָׁקֶר". הִנֵּה נִתְּבָאֵר לָךְ, שֶׁעַל כָּל-סוּגֵי הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים 7
וְהַקָּלִים וְאִפְלוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה חַיִּבִּים עָלֵיהֶם וְדוּי, וְלִפִּי 8
שֶׁנֶּאֱמַר הַצּוּי הַזֶּה, כְּלוֹמֵר "וְהִתְנוּדוּ", יָחַד עִם חַיִּיב 9
הַקְּרָבָן, הִנֵּה יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּדַעַתְנוּ, שֶׁאֵין הַדּוּי לְבִדּוֹ 10
מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה אֵלָּא הוּא מִהֲנַגְרָרִים אַחֵר הַקְּרָבָן, 11
לְפִיכָף הִצְרָכּוֹ לְבָאֵר אֵת-זֶה בְּמִכְלָתָא בְּלִשׁוֹן זֶה: "יָכוֹל 12
בְּזְמַן שֶׁהֵם מְבִיאִין (קרבן) מִתְנוּדִין; וּמִזְנִין אִף בְּזְמַן שֶׁאֵין 13
מְבִיאִין? אָמַר: דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְנוּדוּ (בכל מצב). 14
אֵין בְּמִשְׁמַע וְדוּי אֵלָּא בְּאֶרֶץ; מִזְנִין אִף בְּגָלוּת? אָמַר: 15
וְהִתְנוּדוּ אֶת-עֵינֵם וְאֶת-עֶזְרֵן אֲבֹתָם" (שם כו, מ). וְכֵן דְּנִיָּאל 16
אָמַר: "לָךְ אֲדִנִּי הַצְדָּקָה וְלִנְנוּ בִּשְׁתַּת הַפְּנִים" (דניאל ט, ז). 17
הִנֵּה נִתְּבָאֵר לָךְ מִכָּל מַה-שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁהוּדִי מִצְוָה בְּפָנֵי 18
עֲצֻמָּה וְחֻכָּה עַל הַחוּטָא עַל אֵיזָה חֲטָא שֶׁחָטָא, בֵּין 19
בְּאֶרֶץ בֵּין בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, בֵּין שֶׁהִבִּיא קְרָבָן וּבֵין שֶׁלֹּא 20
הִבִּיא קְרָבָן, חַיִּב לְהִתְנוּדוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְתַעֲלֶה: "וְהִתְנוּדוּ 21
אֶת-חֲטָאֲתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ". וְלִשׁוֹן סִפְרָא (ויקרא טז, כא, 22
פִּרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת) גַּם-כֵּן: "וְהִתְנוּדָה — זֶה וְדוּי דְּבָרִים". 23
וְכִבֵּר נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִרְקָא אַחֲרוֹן מִכְּפֻרִים (פז). 24

יום שני ז' סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם

יום שלישי ח' סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה עג. י.

הַמִּצְוָה הָע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן 27
הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּנוּ לְקִרְא קְרִיאַת 28
שְׁמַע בְּכָל-יּוֹם — עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית — וְהוּא אָמְרוּ 29
יְתַעֲלֶה: "וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ" (דברים ו, ב). וְכִבֵּר 30
נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכַּת בְּרֻכּוֹת, וְשֵׁם (כא). נִתְּבָאֵר 31
שֶׁקְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרִיָּתָא (מן התורה). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפְתָא 32
4 (ריש פרק ג דברכות): "כְּשֶׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה קִבֵּעַ (ומן) 33
34

הַמִּצְוָה הָע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן 27
הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּנוּ לְקִרְא קְרִיאַת 28
שְׁמַע בְּכָל-יּוֹם — עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית — וְהוּא אָמְרוּ 29
יְתַעֲלֶה: "וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ" (דברים ו, ב). וְכִבֵּר 30
נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכַּת בְּרֻכּוֹת, וְשֵׁם (כא). נִתְּבָאֵר 31
שֶׁקְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרִיָּתָא (מן התורה). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפְתָא 32
4 (ריש פרק ג דברכות): "כְּשֶׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה קִבֵּעַ (ומן) 33
34

יחזקאל פרק-כא ב-כה

כ למען | למוג לב והרבה המכשולים על פלשעריהם נתתי אבחת-חרב אח עשויה לברק מעטה למבח: כא התאחדו הימני השמימי אנה פניך מעדות: כב וגם-אני אכה כפי אל-פפי והנחתי חמתי אני יהוה דברתי: (פ) כג ויהי דבר-יהוה אלי לאמר: כד ואתה בן-אדם שים-לך | שנים דרכים לבוא חרב מלך-בבל מארץ אחד יצאו שניהם ויד ברא בראש דרך-עיר ברא: כה דרך תשים לבוא חרב את רפת בני-עמון ואת-יהודה בירושלם בצורה:

רש"י

וטעם, אבל דונש פתר אותו כמו עוטה אור כשלמ' (תהלים קד): (כא) התאחדו. אל מקום אחד או לימין או לשמאל: מועדות. מזומנות: (כב) וגם אני אכה כפי אל כפי. אני אומר לך הכה כף אל כף וגם אני כמון מקונן עליהם ואכה כפי אל כפי אך חמתי בוערת בי והניחותי אותה: (כד) שים לך שנים דרכים. כמו שהוא מסיים המקרא: ויד ברא בראש דרך עיר. פנה לך מקום בראש דרך שאתה בה עשה לך כמין דרך מפוצלת לפרשת דרכים אחד פונה לימין ואחד פונה לשמאל. יצאו שניהם. שני הדרכים: ויד ברא. מקום פנוי מן הקוצים והברקני אישרטי"ר בלע"ז ודוגמתו בספר יהושע (יז) עלה לך היערה ובראת לך שמה ועוד כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראת (שם) ומנחם חברים כולם לשון ברירה כמו ברו לכם איש (שמואל א יז) ברא לישנ"ט בלעז: (כה) דרך תשים לבוא וגו'. סי' שתי דרכים הללו למלך בבל היוצא מארצו על מנת לילך או לירושלים או לרבת בני עמון לאיזה משתייהן שיפול לו גורל בקסמיו עליה כמו שמפורש כי עמד מלך בבל וגו':

(כ) למוג. לשון הנעה. לשון אחר לשון דבר נמס: והרבה המכשולים. והרבות המכשולים וכן כל הרבה שבמקרא לשון הרבות הוא לשון פעול: אבחת חרב. יש פותרין טבחת טי"ת תחת אל"ף בא"ט ב"ח ויש פותרין כמו אבעת לשון בעתה ולא יתכן כי התיו באבחת אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה והתי"ו בבעתה מן היסוד ואני אומר אבחת חרב השמעת קול הרוגי חרב לשון נביחה גלאפ"י שמינ"ט בלע"ז כי נר"ן בנביחה יסוד נופל הוא כמו נר"ן בנשיכה ותבא אל"ף במקומה כמו (איוב יג) ואחותי באזניכם אסוך שמן (מלכים ב יד) ומנחם פירש כמו אימת חרב ואין לו דמיון אלא פתורו לפי עניינו: אח עשויה לברק. אוי ואח כי עשויה היא ללהט מרוטה ומוברקת: מעטה למבח. ועטויה בשמלה עד תתפש בכף לטבח ביום המלחמ' ויש פותרין מעטה על ל' מיעוט שמתמעטת כשמשננין אותה וטעות הוא בידם כי חסרון הוי"ו ודגשות הטי"ת יורה עליה כי אין המ"ם שורש בתיבה כמ"ם של מעונה ומשונה ומעוט' ומעולפת ספיר' (שיר ה) ומנחם חבר מעטה לשון מחשבה כמו (דניאל ב) התיב עיטה

מצודת ציון

(כ) למוג. ענין המסה: המכשולים. ענין התשות ונפילת הכח: אבחת. עניינו כמו טבחת בחלוף אל"ף בטי"ת באטב"ח: אח. כמו האח והוא ענין לשון יללה: מעוטה. ענין עטיפה וכריכה כמו מעטה תהלה (ישעי' סא): (כא) התאחדו. מל' אחד: השימי. מל' שימה: השמילי. מל' שמאל: אנה. להיכן: מועדות. מזומנות דמו מועדים לפני היכל ה' (ירמיה כ"ד): (כב) והניחותי. מלשון מנוחה ויאמר על השקטת הכעס וכן והניחותי חמתי כך (לעיל טז): (כד) ויד. מקום כמו יד אבשלום (ש"ב יח): ברא. מל' ברירה כמו ברו לכם איש (ש"א יז): (כה) את רבת. אל רבת וכן ואת יהודה כמו וירדפו אל מדין (שופטים ז): בצורה. מל' מבצר:

מצודת דוד

(כ) למען למוג לב. הביאה תהיה למען המס לב האנשים ולהרבות המכשולים ועל כל שערי עריהם אתן טבחת חרב כי בכל עריהם יחרגו בחרב: עשויה לברק. החרב עשויה לטושה למען היות לה זוהר להבהיל אנשים והיא מעופפת בבגד לבל יסור החודוד להיות נכונה לטבוח בה: (כא) התאחדו. כאילו אל החרב יאמר אתה החרב היוצאת מבבל לך באחד מן הדרכים או פנה עצמך אל הימין ר"ל ליהודה היושב בימין או תשימי עצמך אל השמאל ר"ל לרבת בני עמון היושב בשמאל: אנה פניך מועדות. ומזומנות ללכת: (כב) וגם אני וגו'. כאומר אבל כמו שצויתי לך הנבא והך כף אל כף כן גם אני אכה כפי על כפי כי ידעתי שעל יהודה תלך החרב ובוזה תנוח חמתי מאשר קצפתי עליהם: אני ה' דברתי. וכן יהיה:

(כד) שים לך. עשה לך שני דרכים לבוא באחד מהם חרב מלך בבל: מארץ אחד. הוא בבל: ויד ברא. ברור מקום מיוחד על הדרכים ההם ובהתחלת דרך היוצא מן העיר שם ברור ר"ל את המקום הזה ברור: (כה) דרך תשים. דרך אחד תהיה לבוא בה החרב אל רבת בני עמון: ואת יהודה. ר"ל וגם תשים דרך אל יהודה היושב בירושלם בצורה וחושב להשגב בה:

דברי הימים א פרק ד לה-מג

לֹא וַיֵּזְאוּ וַיְהִי־אֵל בְּנוֹי־שִׁבְיָה בֶן־שִׁרְיָה בֶן־עֲשִׂיאל: לוֹ וְאֶלְיוֹעִינִי וְעַקְבָּה וְיִשׁוּחִיָּה וְעִשָׂיָה וְעִדְיָאֵל וְיִשְׂמָאֵל וּבְנֵיהֶם: לוֹ וַיֵּזְאוּ בֶן־שַׁפְעִי בֶן־אֶלְוָן בֶּן־יִדְיָה בֶן־שִׁמְרִי בֶן־שִׁמְעִיָּה: לֹא אֱלֹהֵי הַבָּאִים בְּשִׁמּוֹת נְשִׂאִים בְּמִשְׁפְּחוֹתָם וּבֵית אֲבוֹתֵיהֶם פָּרְצוּ לְרֹב: לֹט וַיִּלְכּוּ לְמָבֹוא גָּדֹר עַד לְמִזְרַח הַגֵּיא לְבָקֶשׁ מַרְעָה לְצֹאֲנָם: מ וַיִּמְצְאוּ מַרְעָה שָׁמֶן וְטוֹב וְהָאָרֶץ רַחֲבַת יָדַיִם וְשִׁקְטָה וְשָׁלוֹה בִּי מִן־חֶם הַיֹּשְׁבִים שֶׁם לְפָנִים: מֵא וַיָּבֹאוּ אֱלֹהֵי הַפְּתוּלִים בְּשִׁמּוֹת בִּימֵי | יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ אֶת־אֱהִלְיָהֻם וְאֶת־(הַמַּעֲוִנִּים) הַמַּעֲוִנִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ־שָׁמָּה וַיַּחֲרִימֵם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתֵּיהֶם כִּי־מַרְעָה לְצֹאֲנָם שֶׁם: מֵב וּמֵהֶם | מִן־בְּנֵי שִׁמְעוֹן הִלְכּוּ לְהָר שְׁעִיר אֲנָשִׁים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וּפְלִטָּה וְנַעֲרָה וְרַפְּיָה וְעִזְיָאֵל בְּנֵי יִשְׁעִי בְּרֵאשִׁים: מֵג וַיָּבֹאוּ אֶת־שְׂאֵרֵית הַפְּלִטָּה לְעַמְלֵק וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

דברי הימים א פרק דה

א וּבְנֵי רֵאוּבֵן בְּכוֹר־יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וַיַּחֲלִלּוּ יְצוּעֵי אֲבִיו נִתְּנָה בְּכֹרְתוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף בֶּן־יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְהַתִּיחֵשׁ לְבְכֹרָה:

רש"י

(לח) אלה הבאים. בשמות נשיאים במשפחותם: ובית אבותיהם פרצו לרוב. לא היה להם מקום לישב: (לט) וילכו. על כן למבוא גדור וגו' לבקש מרעה לצאנם: (מ) כי מן חם היושבים שם לפנים. בשקט ובשלוה היו יושבים ולא בא אדם להרע להם לפיכך לא נזהרו כשבאו עליהם להלחם ודוגמתו בשופטים ויבאו על ליש על עם שקט ובוטח וגו' ודבר אין להם עם אדם לפי שהיו שקטים לא היו יראים ולא כרתו ברית עם שום אדם לעזרם לפיכך נצחום אותם חמש מאות וגם כתיב לשם כמשפט צידונים שקט ובוטח

וגו': (מג) ויכו את שארית הפליטה. מהכרת דוד כי דוד הכרית כל זכר באדום:

(א) ובני ראובן בכור ישראל. ואם תאמר אם כן שהיה בכור למה לא יצא ממנו מלכות כי הוא בודאי הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף ואם תאמר אם כן למה לא מלכו בני יוסף לכך אמר ולא להתייחס לבכורה חלק בכורות ולא בכור כי יהודה אפילו לא חילל ראובן הבכורה ולא נלקחה ממנו אפילו הכי היה הגון יהודה למלך:

מצודת ציון

(לח) פרצו. ענין התחזקות כמו מה פרצת (בראשית ל"ה): (מ) ידים. מקומות כמו יד אבשלום (ש"ב יח): (מג) הפלטה. ענין שיר כמו שריד ופליט (יהושע ח'): (א) ובחללו. מלשון חולין ובזיון: יצועי. מצעת המיטה וכן על ערש יצועי (תהלים קל"ב):

מצודת דוד

(לה) אלה הבאים בשמות. רצה לומר אלה הנזכרים בשמותם היו נשיאי' במשפחות' ובית אבותיהם התחזקו להיות עם רב ולא יכלו לשבת בהמחוז הנשאר: (לט) וילכו. ולזה הלכו עד המקום שבאים בה אל גדר וכו' לבקש מקום מרעה: (מ) רחבת ידים. מקומות רחבות וגדולות: ושוקטת ושלוה. עמה יושבת בהשקט ואינה נשמרת מן המלחמה: כי מן חם. כי המה מבני חם היושבים שמה מימים קדמונים ולא היה מי מערער על ארצם להיות נשמרים מן המלחמה: (מא) הכתובים בשמות. הם שובב וימלך וכו': את אהליהם. רצה לומר יושבי האהלים: המעוננים. שם אומה מעון: עד היום הזה. רצה לומר נחרמו ונאבדו משם עד היום הזה ולא חזרו לה אף לאחר שגלו ישראל מארצם: וישבו. אז בעת שהחרימום ישבו במקומם כי מקום מרעה היא והוטב בעיניהם: (מב) ומהם. וחזרו ומפרש מן בני שמעון: בראשם. המה היו הראשים להם: (מג) את שארית הפלטה. הנשארה מה שלא החרימם שאלו דוד שנאמר בו עד הכרית כל זכר באדום (מ"א י"א) ועמלק הוא מבני אדום: עד היום הזה. כי חזרו לשבת בה כאשר שבו מבבל:

(א) כי הוא הבכור. ר"ל עם כי הוא הבכור והיה א"כ מהראוי להזכיר יחוסו ראשון: ובחללו. אבל בעת שחילל וביזה יצועי אביו ובלבלה לבל יהא מצוי תדיר אצל בלהה או נלקחה הבכורה מעמו וניתנה ליוסף להיות נוטל פי שנים בכבור להיות בניו נחלקים לשני שבטים: ולא להתיחש לבכורה. לא שיהיה יוסף מיוחס לבכורה מכל וכל לשיצא ממנו גם המלכות:

ט עור שֶפְסָפוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִדְלַק; וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֹאכֵל כִּנְגֵדוֹ. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עוֹר שֶפְסָפוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, יִדְלַק. אָמַר לָהֶם: שְׁתַּקּוּ! לֹא אָמַר לָכֶם מִה שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ.

י וְעוֹד אָמְרוּ לִפְנֵינוּ: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הָאוֹכֵל פֶּת פּוֹתִים כְּאוֹכֵל בֶּשֶׂר חֲזוֹר. אָמַר לָהֶם: שְׁתַּקּוּ! לֹא אָמַר לָכֶם מִה שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ.

יא מִרְחֵץ שֶׁהִסְקָה בְּתֵבָן אוֹ בֶקֶשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מִתֵּר לְרִחוּץ בָּהּ. וְאִם מִתְחַשֵּׁב הוּא, הָרִי זֶה לֹא יִרְחֹץ.

פירוש ברטנורא

ט שתוקו לא אומר לכם מה ר"ע אומר בו. ר"ע קבל מר"א רבו דמוקל טפי בסיכה, וכשאמרו לו שהיה ר"א ידלק אמר להם שתוקו, שאינו רשאי לפרש כמה היה ר"א מוקל בו, והלכה כחכמים:

י כְּאוֹכֵל בֶּשֶׂר חֲזוֹר. לאו דוקא, שאין האוכל פת כותי לוקח מן התורה אלא מכת מדרות מדרבנן: מה ר"א אומר בו. דמיקל בו טפי: לא ואם מתחשב הוא. אם אדם חשוב הוא שבני אדם למדים ממנו צריך להחמיר על עצמו:

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ר א ש ו ן

ב א ו ר מ ש נ ה ט

עוֹר שֶפְסָפוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִדְלַק – יִשְׂרָף הָעוֹר, שֶׁמֶפְנֵי הַשֶּׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁנִּבְלַע בּוֹ אֶסוֹר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וְהוּא הָדִין בְּכָלִים שֶׁסָךְ אוֹתָם בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, כְּפִי שֶׁשֵּׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה הַקְּדוּמָּת, שֶׁדַּעְתּוֹ הָיָה שִׁידְלָקוּ ("תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב"). וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֹאכֵל כִּנְגֵדוֹ – יִקְנֶה מִמֶּמוֹנוֹ דְּבָרִי אֲכִילָה כִּנְגֵד שׁוּרֵי שֶׁל הַשֶּׁמֶן וְיֹאכֵלֻם בִּקְדוּשַׁת שְׁבִיעִית. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עוֹר שֶפְסָפוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, יִדְלַק – רַבִּי עֲקִיבָא לָמַד אֶצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְכִשְׁאֲמָרוּ לוֹ חֲכָמִים, שֶׁכֵּן הָיָה אוֹמֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר לָהֶם: שְׁתַּקּוּ! – אֵל תֹּאמְרוּ דִּין זֶה מִשְׁמֹ: לֹא אָמַר לָכֶם מִה שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ – כְּלוּמֹר שֶׁלֹּא רָצָה לְגַלּוֹת לָהֶם אֵת דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר; וְנִחְלָקוּ אֲמוּרָאִים בִּירוּשָׁלַיִם: אֶחָד אוֹמֵר שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַחֲמִיר יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁאֲמָרוּ בִּשְׁמוֹ, שֶׁאֲמָר: "עֲצֻמּוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ אִישׁ (שֶׁסָךְ אֶת הָעוֹר בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית) יִישְׂרָפוּ", וְאֶחָד אוֹמֵר לְהִיפֹךְ, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָקֵל בּוֹה יוֹתֵר מֵהַחֲכָמִים, וְלִדְעוֹתוֹ מוֹתֵר לִסּוֹךְ כָּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית. רַב הַמְּפָרְשִׁים נִקְטוּ כְּדַעַת הַשְּׁנִיָּה שֶׁמֶפְנֵי שֶׁהָקֵל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בּוֹה לֹא רָצָה רַבִּי עֲקִיבָא לְגַלּוֹת.

ב א ו ר מ ש נ ה י

אֵגֶב הַמִּשְׁנָה הַקְּדוּמָּת מְבִיאָה מִשְׁנַתוֹ עֵינִן נֹסֵף שֶׁאֲמָרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא בְּשֶׁמֶן שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר רַבּוֹ, וְרַבִּי עֲקִיבָא הִשְׁתִּיקֵם וְלֹא רָצָה לְגַלּוֹת לָהֶם אֵת דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּאוֹתוֹ עֵינִן.

וְעוֹד אָמְרוּ – חֲכָמִים, לִפְנֵינוּ – לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הָאוֹכֵל פֶּת פּוֹתִים כְּאוֹכֵל בֶּשֶׂר חֲזוֹר – כִּבְר בַּאֲרֵנוּ (בְּרִכּוֹת ז, א; ת, ח. דמאי ג, ד; ה, ט), שֶׁהַכּוֹתִים הֵם הַשּׁוֹמְרוֹנִים שֶׁהִתְגַּיֵּירוּ מֵאִימַת הָאֲרִיּוֹת שֶׁהָיוּ הוֹרִיגִים בָּהֶם, כְּמִסּוּפֵר בְּמַלְכִּים ב (פּוֹק יז), וְהָיוּ שׁוֹמְרִים תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב וּמִדְּקָדִיקִים בְּקֻצַּת הַמִּצְוּוֹת. וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיָּאִים בַּהֲרַבָּה מִדְּקוּדֵי מִצְוּוֹת, מְכַל מְקוֹם הָיוּ נֹאמְנִים לָהֶם בְּאוֹתָן הַמִּצְוּוֹת שֶׁהִתְחִיבּוּ בָהֶן, שֶׁכֵּן מְקוּבָּל הָיָה אֶצֶל הַחֲכָמִים, שֶׁכֵּל מִצְוָה שֶׁהִתְחִיבּוּ בָהּ כּוֹתִים, מִדְּקָדִיקִים בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל (פִּיּוּשׁוֹן עא, א). מְכַל מְקוֹם חֲשׂוּרִים הָיוּ בַּהֲרַבָּה דְּבָרִים וְלֹא הָיוּ נֹאמְנִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁשֵּׁנִינוּ בַּמִּסְכָּת בְּרִכּוֹת (ח, ח), וּבַמִּסְכָּת דְּמַאי (ג, ד; ה, ט). כֵּן הָיָה הָר גְּרִיזִים מְקוּדָּשׁ בְּעִינְיָהּ וְלֹא הָיוּ הָרֹדִף בִּקְדוּשַׁת יִירוּשָׁלַיִם. מִכָּאֵן רַבּוֹ הַחֲשָׁדוֹת כִּלְפֵיהֶם עַד שֶׁבִּדְקוּ אַחֲרֵיהֶם וּמִצְאוּ לָהֶם דְּמוּת יוֹנָה בְּרֹאשׁ הָר גְּרִיזִים, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים אוֹתָהּ, וּמֵאֵז גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם חֲכָמִים וְעִשְׂאוּם כְּגוּיִים גְּמוּרִים לְכָל דְּבָרֵיהֶם. – בְּרַם, מִה שֶׁשֵּׁנִינוּ כֹּאן, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיָה אוֹמֵר: כֹּל הָאוֹכֵל פֶּת כּוֹתִים כְּאוֹכֵל בֶּשֶׂר חֲזוֹר, אֵין הַכּוֹנֵנָה (לְפִי מְפָרְשִׁים אֶחָדִים) לְאַחַר שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶם אֲלֵא אִף קוֹדֵם הַגְּזִירָה,

וְהַטַּעַם הוּא, לְפִי שֶׁלִּדְעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גְּרִי אֲרִיּוֹת הֵם, וְאִינֶם מַעֲשִׂים כָּל ("מִלְּאֲכַת שְׁלֵמָה"). וּבִפְרָקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר" מוּבָא, שֶׁהָיוּ מְבַטְלִים בְּנִיין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמֵי עוֹרָא וְלִכְּנֵן נִידוֹ אוֹתָם, וְהַבְרִייתָא מְסִימַת שֶׁם: "מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כֹּל הָאוֹכֵל פֶּת כּוֹתִי כְּאוֹכֵל אוֹכֵל בֶּשֶׂר חֲזוֹר" ("עֵינִן" "תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב"; "תּוֹפְאוֹת יִשְׂרָאֵל"). וְהַרְמַב"ם כּוֹתֵב (בְּפִירוּשׁוֹ לַמִּשְׁנָה): "דִּין פֶּת כּוֹתִים, שֶׁהָיָה אֶסוֹרָה, אֲבָל אֵין אוֹכִילָה לְלוֹקִים מְלָקוֹת אֲלֵא מִכַּת מִדְּרוֹת מְדַרְבְּנָן"; וּמִשְׁמַע מְדַרְבְּרֵי הַרְמַב"ם, שֶׁאֲמַנֵם הַמְּדוּבָר בַּמִּשְׁנָתוֹ לְאַחַר שֶׁגָּזְרוּ עַל הַכּוֹתִים וְעִשְׂאוּם כְּגוּיִים גְּמוּרִים ("תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב"; "מִלְּאֲכַת שְׁלֵמָה"). מְכַל מְקוֹם כִּשְׁאֲמָרוּ חֲכָמִים דִּין זֶה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לָהֶם – רַבִּי עֲקִיבָא: שְׁתַּקּוּ! – אֵל תֹּאמְרוּ דְּבַר זֶה בְּשֶׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר! בְּרַם לֹא אָמַר לָכֶם מִה שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ – דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא אוֹכֵל לְגַלּוֹת לָכֶם. וּמִבּוֹאֵר הַטַּעַם בַּמְּפָרְשִׁים, לְפִי שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיָה אֲמַנֵם מְקַל מֵאֵד בְּדִין זֶה (רַמְבַּ"ם; בְּרִטְנוֹרָא).

י ו ס ש נ י

ב א ו ר מ ש נ ה יא

מִרְחֵץ שֶׁהִסְקָה בְּתֵבָן אוֹ בֶקֶשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית – אִף עַל פִּי שֶׁלִּכְתַּחֲלִילָה אֶסוֹר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְהִסְקָה, הוּאֵל וְהֵם רְאוּיִים לְמַאכֵל בַּהֶם (כְּמִבּוֹאֵר לַהֲלֵן ט, ז), מְכַל מְקוֹם בְּדִיעֵבַד אִם הוֹסְקָה בָּהֶם הַמְּרָחֵץ, מִתֵּר לְרִחוּץ בָּהּ – וְעַל "כֶּסֶף מִשְׁנָה" כּוֹתֵב, שִׁישׁ לּוֹמֵר, שֶׁאִף לְכַתַּחֲלִילָה מוֹתֵר לְהִסִּיק בָּהֶם מְרָחֵץ, לְפִי שֶׁצּוֹרֵךְ אִדָּם הוּא, וְהָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁשֵּׁנִינוּ: "כֹּל שֶׁאֵינוֹ מִיּוֹחַד לְמַאכֵל אִדָּם עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאִדָּם". הַרְמַב"ם מְפָרֵשׁ: "מוֹתֵר לְרִחוּץ בָּהּ בִּשְׁכָר". וְהַרְבַּב"ד מְשִׁיג עֲלָיו, וְהוּא מְבַאֵר: מוֹתֵר לְרִחוּץ בָּהּ בַּחֲנִינֵם, אֲבָל בִּשְׁכָר לֹא, שֶׁהָרִי זֶה כְּעוֹשֶׂה סְחוּרָה (הַל' שְׁמִיטָה יוֹבֵל ה, כ), וְאִם מִתְחַשֵּׁב הוּא – אִם אִדָּם חָשׁוּב הוּא, שֶׁבְּנֵי אִדָּם לּוֹמְדִים מִמַּעֲשֵׂיו, הָרִי זֶה לֹא יִרְחֹץ – שֶׁאִדָּם כֹּזֵה צָרִיךְ לְהַחֲמִיר עַל עֲצֻמוֹ (יְרוּשָׁלַיִם; רִישׁ; בְּרִטְנוֹרָא). וְלְפִי פִירוּשׁ הַרְבַּב"ד הַטַּעַם הוּא, לְפִי שֶׁבַעל הַמְּרָחֵץ מִתְכַּבֵּד בּוֹ כִּשְׁהוּא רֹחוֹץ בְּמַרְחָצוֹ, וְלִכְּנֵן הָרִי זֶה כִּרְחוּץ בִּשְׁכָר. הַרְמַב"ם מְפָרֵשׁ, שֶׁאִם הוּא אִדָּם חָשׁוּב, יֵשׁ חֲשֵׁשׁ שֶׁמֶא יִסְקוּ לְכַבּוֹד בְּדַבְּרִים שִׁישׁ לְשֵׁם רִיחַ טוֹב, הָרְאוּיִים לְמַאכֵל, וְנִמְצְאוּ מִפְסִידִים פִּירוֹת שְׁבִיעִית.

בַּעַל "מִשְׁנָה רֶאשׁוֹנָה" מְקַשֶּׁה עַל כָּל הַפִּירוּשִׁים הַלְלוּ, וְהוּא כּוֹתֵב: "לּוֹלֵא דְּבָרֵי רְבוּתֵינוּ נִרְאָה, שֶׁדִּין זֶה יֵשׁ בּוֹ חִלּוּק זֶה, שֶׁבְּמִקּוֹם שֶׁאֵין עֲצִים מִצְוִיִּים שֶׁם וְכָל הַעֵם מְסִיקִים בְּתֵבָן וּבִקֵּשׁ, וְדִין מוֹתֵר לְהִסִּיק בָּהֶם לְכַתַּחֲלִילָה בְּשְׁבִיעִית, אֲבָל בְּמִקּוֹם שֶׁעֲצִים מִצְוִיִּים, וְהִסִּיק בְּתֵבָן וּבִקֵּשׁ, אֲפִילוֹ בְּדִיעֵבַד אֶסוֹר לְרִחוּץ בְּמַרְחָץ מְשׁוּם קֶנֶס", כְּלוּמֹר שֶׁמֶה שֶׁשֵּׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָתוֹ: "זֹאת מִתְחַשֵּׁב הוּא" – אֵין זֶה מוּסָב עַל אִדָּם אֲלֵא עַל הַתֵּבָן וְהַקֵּשׁ, שֶׁאִם הַתֵּבָן אוֹ הַקֵּשׁ הוּא דְּבַר חָשׁוּב, שֶׁאֵין מִשְׁתַּמְשִׁים בּוֹ לְהִסְקָה, וְהַכֵּל מְסִיקִים בְּעֲצִים, הוּאֵל וְעִשָׂה אֶסוֹר, שֶׁאִבְדּוּ פִּירוֹת שְׁבִיעִית, הָרִי זֶה לֹא יִרְחֹץ.

פרק תשיעי

א הפיגם, והירבוזין השוטים, והחללגוגות, בספר שפיהרים, והפרפס שבנהרות, והגרגר של אפר – פטורין מן המעשרות, ונלקחים מפל אדם בשביעית, שאין פיוצא בהם נשומר. רבי יהודה אומר: ספיחי חרדל מתרין, שלא נחשדו עליהן עוברי עברה. רבי שמעון אומר: כל הספיחין מתרין, חוץ מספיחי כרוב, שאין פיוצא בהם בירקות שדה. וחכמים אומרים: כל הספיחין אסורין.

פירוש ברטנורא

ט א הפיגם. עשב שקורין רוט"א בלע"ז: וחירבוזין. אספג"י בלע"ז: והשוטים הם אספג"י של שדות אותן שאינן של גנות: וחחללגוגות. בערבי רגל"א ובלע"ז: ויורדולאג"ש: **וכוסבר.** קולאגנ"ר בלע"ז: ודוקא של הרים אבל של גינה חשוב הוא. וכן כרפס של נהרות דוקא אבל לא של גינה: **כרפס.** אפי"ז בלע"ז: גרגיר. אוריג"א בלע"ז: **שבאפר.** הגדל באחו. אבל של גינה חשוב הוא: **פטורין מן המעשר.** בכל השנים כדמפרש טעמא שאין כיוצא בהן נשמר שאינן נחשבו בעיני בעליהן ומפקרין אותן, והפקר פטור מן המעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יכול מעשרותיו, יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: **ונלקחים מכל אדם בשביעית.** לפי שאין דרך לשמור. וכל דבר שדרך לשמור אסור לקנות אותו מעם הארץ שהוא חשוד לשמור הפירות ושלא להפקיין והלוקח מן המשובר אפילו כחצי איסר אסור. וכל הנך דמתניתין שחוקתן שאין משמרין אותן מותר לקח מהן מעם הארץ כדי מוון ג' סעודות בלבד ולא יותר, שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, אף על פי שהפירות הן מן ההפקר, יותר ממוון ג' סעודות, מפני שהוא חשוד לאצור הדמים ואינו נוהג בהם קדושת שביעית: **שלא נחשדו עליהם עוברי עברה.** להביאם מן השמור. ואין הלכה כר"י: **כל הספיחין מותרין.** לקחת מכל אדם דמחוקינן להו שאינם מן השמור: **חוץ מספיחי כרוב.** שחוקתן מן השמור, לפי שאין כיוצא בהם בירקות שדה שאין גדלים כמותן במדבר. ואין הלכה כר"ש:

משניות מבוארות – קהתי

בדמים מועטים, מפני שאינם נוהגים בהם קדושת שביעית כדין. ואף בגידולי הפקר לא אמרו שמוותר לקנות אלא מעם הארץ סתם, אבל מי שהוא חשוד לעשות סחורה בפירות שביעית או לשמור פירות שביעית ולמכור מהן, אין לוקחים ממנו דבר שיש עליו זיקת שביעית כלל (רמב"ם הל' שמיטה ויובל ח, יז). **רבי יהודה אומר: ספיחי חרדל מתרין** – מה שגדל ממאלי מן הזרעים שנפלו בארץ לפני שביעית נקרא "ספיח", וסובר רבי יהודה שספיחי חרדל מותר לקנות מכל אדם, **שלא נחשדו עליהן עוברי עברה** – להביאם מן השמור; ואין הלכה כרבי יהודה. **רבי שמעון אומר: כל הספיחין מתרין** – לקנותם מכל אדם, שסתמם מן ההפקר הם, **חוץ מספיחי שדה כרוב** – שחוקתם מן השמור, **שאין פיוצא בהם בירקות שדה** – הגדלים ממאליהם, ובדואי ירקות גינה הם. **וחכמים אומרים: כל הספיחין אסורין** – לקנותם מעם הארץ, שמא מן השמור הם (רמב"ם: הגר"א).

יש מפרשים, שהמחלוקת שבמשנתנו היא לדעת חכמים (בתורת כהנים), שספיחים אסורים באכילה מדברי סופרים; וסובר רבי יהודה: ספיחי חרדל מותרים באכילה, שלא גזרו חכמים עליהם כמו שגזרו על שאר ספיחים, שאמנם על שאר ספיחים גזרו שיהיו אסורים באכילה מפני עוברי עברה, שלא יביאו ממנה שורעו בשביעית ויאמרו: ספיחים הם. אבל על חרדל לא נחשדו עוברי עברה לזרוע בשביעית. ורבי שמעון סובר שכל הספיחים לא גזרו עליהם, לפי שניכרים הם, שיש הברל בין מה שגדל ממאלי ובין מה שנזרע וגדל על ידי עבודה, חוץ מספיחי כרוב, שאין כיוצא בהם בירקות שדה. וחכמים אומרים, שגזרו על כל הספיחים ("מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהודה). ויש מפרשים, שבמשנתנו מדובר בספיחי שיטת שנכנסו לשביעית, דהיינו שנגמל גידולם בערב שביעית ונלקטו בשביעית, וסובר רבי שמעון, שכל הספיחים מותרים לאכלם בתורת חולין, מאחר שנגמל גידולם בערב שביעית, חוץ מספיחי כרוב, שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית, משום גזירה שמא ילך ויביא מן האיסור, שבכרוב אי אפשר להכיר בין הגידולים שנגמלו בשיטת לגידולם של שביעית; וחכמים אומרים בכל הספיחים משום ספיחי כרוב. – ברם, ממסכת פסחים הגירסה היא: כל הספיחים אסורים חוץ מספיחי כרוב: דברי רבי שמעון. וחכמים אומרים: כל הספיחים אסורים. שכן המדובר שם בספיחי שביעית, היינו שתחילת גידולם היתה בשביעית, שאסורים הם באכילה, כמו ששינו בתורת כהנים: "כתוב (ויקרא כה, כ): 'הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתו' – אם אין זורעים, היכן הם אוספים? אמר רבי עקיבא: מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהיו אסורים בשביעית. וחכמים אומרים: אין ספיחים אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים" (גורא משום עוברי עברה, כמו שבארנו לעיל); וסובר רבי שמעון שספיחי כרוב אינם בכלל האיסור של ספיחי שביעית, משום שיש לו קלח גדול וענפים כאילן; וחכמים גזרו של ספיחי כרוב משום שאר הספיחים, שסוברים הם כרבי עקיבא שספיחים אסורים מן התורה (תוספות סוכה לס, ב; ועיין ר"ש שמבאר ענין זה באריכות).

באור משנה א

למדנו בפרקים הקודמים, שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, אבל מותר לאדם למכור מעט מן הפירות שליט, כדי לקנות בו מאכל אחר, וכן אם קנה פירות שביעית לאכילתו והותר, מותר לו למכור את הנשאר. כן למדנו שהמוכר פירות שביעית, אף הדומים נתפסים בקדושת שביעית, ודינם כדן הפירות עצמם, שאינם ניתנים אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה; כמו ששינו, שאין פורעים חוב מדמי שביעית (לעיל ח, ד), ואין נותנים לא לבייר ולא לבלן ולא לספר (לעיל ח, ה), ואין לוקחים בהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה (לעיל ח, ח), אלא קונים בהם דברי אכילה ואוכלים אותם בקדושת שביעית. מכאן גם אמרו חכמים, שאין מוסרים דמי שביעית לעם הארץ, שהואיל ואינו יודע להיזהר בדני שביעית חוששים שמא לא ינהג בהם קדושת שביעית (ברייתא בבבלי סוכה לט, א). וכן כותב הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל ח, י): כשם שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית או לשמור. כך אסור ליקח מעט הארץ. לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ. ואפילו כל שורא. שומא לא יאכל אותן בקדושת שביעית" – משנתנו באה ללמד, שאמנם אם עם הארץ היה מוכר פירות שביעית שחוקתם מן ההפקר, כגון ירקות שדה שאינם מצויים בגינות, מותר לקנות ממנו. ברם, לפי הברייתא שהבאנו למעלה, אף בכגון זה אין קונים אלא מעט, כדמי שלש סעודות בלבד, שהן כדי חייו ליום אחד, שבכמות מועטת כזו אין חוששים שמא לא ינהג בדמים קדושת שביעית (עין שם).

הפיגם – מין ירק הגדל בעיקר באזורי ההרים בארץ (רוט"א בלע"ז), **והירבוזין השוטים** – ירבוזי הבר (לפי מפרשים אחדים: אספג"י בלע"ז); ויש גורסים: הירבוזים והשוטים (עין סוכה לט, ב), ומפרש רש"י: הירבוזין – הם עשבים, וטעמם קרוב ללולבי גפנים (הנפל"ש: בלשון אשכנז, וכאן קורין לו אוידל"ש), והשוטין – מין ירק (אישפור"ש); **והחללגוגות** – מין עשב מאכל הנקרא גם "רגילה" (לעיל ז, א), **בספר שפיהרים** – היינו גד שבמקרא (קוריאנד"ר); שבהרים – היינו הגד הגדל בהרים, **והגרגר של אפר** – גרגר (ארוק"א) הגדל ממאלי סמוך לנהרות, **והגרגר של אפר** – גרגר (ארוק"א) הגדל באחו; כל אלו **פטורין מן המעשרות** – בכל השנים, שסתמם מן ההפקר, והפקר פטור מן המעשר, שנאמר (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" – בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך **יטול מעשרותיו**, יצא הפקר שיש לו חלק עמך; **ונלקחים מפל אדם בשביעית** – מותר לקנותם בשביעית מכל אדם, **שאין פיוצא בהם נשומר** – שגידולים אלה גידולי בר הם, ואין הדרך לשמורם, הלכך בחזקת הפקר הם, ומותר לקנותם אפילו מעם הארץ שאינן יודע להיזהר בדני שביעית, וכבר הזכרנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), שלפי הברייתא בבבלי (סוכה לט, א), אף על פי שבחזקת הפקר הם, אין מותרים לקנות מעם הארץ אלא בכמות מועטת, היינו כדי שלש סעודות, שבכגון זה אין חשש שמא לא ינהג בדמים קדושת שביעית. ברם, אם עם הארץ היה מוכר פירות שיש כמותם במשומר, דהיינו שדרך בני אדם לעשות מהם גינות ולשמור, אסור לקנות ממנו אפילו

ב שֶׁלֶשׁ אֲרָצוֹת לְבַעֲוֹר: יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל; וְשֶׁלֶשׁ אֲרָצוֹת לְכָל אֶחָת וְאֶחָת. גָּלִיל הָעֲלִיּוֹן, וְגָלִיל הַתַּחְתּוֹן, וְהָעֶמֶק; מִכֶּפֶר חֲנַנְיָה וְלִמְעֵלָה, כָּל שְׂאִינֹה מִגְדַּל שְׁקִמְיָן – גָּלִיל הָעֲלִיּוֹן; וּמִכֶּפֶר חֲנַנְיָה וְלִמְעֵלָה, כָּל שְׂהוּא מִגְדַּל שְׁקִמְיָן – גָּלִיל הַתַּחְתּוֹן; וּתְחֹמֹס טַבְרִיָּא – הָעֶמֶק. וּבִיהוּדָה: הָהָר, הַשְּׂפֵלָה, וְהָעֶמֶק. וּשְׂפֵלַת לֹד כְּשֶׁפֵּלַת הַדְרֹם, וְהָהָר שֶׁלָּהּ כְּהָר הַמֶּלֶךְ. מִבֵּית חוּרֹן וְעַד הַיָּם – מְדִינָה אֶחָת.

פירוש ברטנורא

ב שלש ארצות. כא"י חלוקות זו מזו לענין ביעור. וביעור האמור בכל מקום בשביעית הוא שכל זמן שאין נמצא בשדה מאותו המין שאסף אליו בבית חייב לבער אותו המין מן הבית מיד. כגון אם לקט תאנים ועשה מהן גרונרות, אינו יכול לאכול מאותם גרונרות אפילו בשנה השביעית אלא כל זמן שנמצאים תאנים מחוברות לאלו, וכשכלו התאנים מן האילנות חייב לבער הגרונרות שבביתו, או לאכלן כולן מיד, או להפקירן עד שלא ישרא מהם בביתו, דכתיב (ויקרא כה) ולבמתך ולחיה כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבמתך מן הבית. והשוא קאמר שארץ ישראל כולה נחלקת לשלושה חלקים לענין ביעור, וכל חלק וחלק מנחה נחלק לשלושה חלקים: **כל שאינו מגדל שקמנים גליל העליון**. שהשקמים אין גדלים אלא בשפלה, ויסמן לדבר שקמים אשר בשפלה (מלכים א':) **ותחום טבריה**. הוא העמק, אלו הג' הם מהגליל: **ההר והשפלה והעמק**. הם שלשה חלקים של ארץ יהודה: **שפלת לוד**. והר [שלח] **לוד**. ומבית חורון עד הים. הם שלשה חלוקות של עבר הירדן, ושפלת לוד כשפלת הדרום וכל זמן שאוכל בשפלה [הדרום] אוכל בשפלת [לוד], ויהיה של שפלת לוד אוכלים בו כל זמן שאוכלים בהר המלך. **מבית חורון ועד הים מדינה אחת**. וכל זמן שלא כלה לחיה מאחת מן המקומות שביניהם יכולים כל אנשי הגבול ההוא לאכול על ידי המקום האחד שלא כלה בו לחיה מן השדה:

משניות מבוראות – קהתי

שעל יד הירדן מעברו המערבי (כמו שנבאר להלן). אבל לפי התוספתא והירושלמי הכוונה היא לעבר הירדן המזרחי, שנוהג בו דין שביעית מדברי סופרים (עיי' תפארת ישראל): **ושלש שלש ארצות לכל אחת ואחת** – שכל ארץ חלוקה אף היא לשלש ארצות, כלומר שתשע ארצות הן לביעור (הריש על פי הירושלמי). ויש מפרשים, שאמנם רק שלש ארצות לביעור, אלא שמשנתנו באה להשמיע רבותא, שאף על פי שכל אחת ואחת מחולקת שוב לשלושה אזורים שאין פירותיהם כלים בזמן אחד, מכל מקום נחשבים כל שלשת האזורים כארץ אחת לענין זמן הביעור (רש"י פסחים נב, ב; רמב"ם: ברטנורא). ואילו הן שלש הארצות של הגליל: **גליל העליון, וגליל התחתון, והעמק**. והרי הגבולות של כל אחת מהן: **מכפר חנניה ולמעלה** – בכון צפונה, **כל שאינו מגדל שקמנים** – כל אותו אזור שאין גדלות בו שקמים, הרי זה **גליל העליון** – שהוא האזור ההררי של הגליל, והשקמים אינן גדלות אלא בשפלה (עיי' מלכים א' י, כז); **ומכפר חנניה ולמטה** – בכון דרומה, **כל שהוא מגדל שקמנים**, הרי זה **גליל התחתון** – שהריו נמוכים וביניהם בקעות ועמקים; **ותחום טבריה** – כלומר טבריה וסביבותיה, הן **העמק** של הגליל. **וביהודה** – שלש הארצות שביהודה הן: **ההר** – כלומר הר המלך, שרוב הרי יהודה ואפרים כלולים בו, **השפלה** – הנקראת שפלת דרום, **והעמק** – מעין גדי ועד בקעת יריחו (תוספתא: ירושלמי). **ושפלת לוד כשפלת הדרום** – כלומר שדינה של שפלת לוד לענין ביעור כשפלת הדרום, שכל זמן שאוכלים בשפלת הדרום אוכלים בשפלת לוד, **וההר שלה** – שבשפלת לוד, **כְּהָר הַמֶּלֶךְ** – דינו לענין הביעור כהר המלך, **מִבֵּית חוּרֹן וְעַד הַיָּם, מְדִינָה אֶחָת** – כלומר ומבית חורון, שבצפון יהודה, ועד הים הרי זו מדינה אחת, ודינה כעמק שביהודה (רי"ח אלבק). בירושלמי מובא, שאמר ר' יוחנן: עוד יש בה הר ושפלה ועמק. מבית חורון ועד אמאוס – הר, מאמאוס ועד לוד – שפלה, מלוד ועד הים – עמק. ושואל הירושלמי: אם כן למה לא שנו "ארבע ארצות לביעור"? ומתגר: מעורבות הן. כלומר לא עשו אותן ארץ רביעית, לפי שמעורבות הן, ההר והשפלה שלה, בארץ יהודה. – ושלש ארצות של עבר הירדן לא נימנו במשנתנו, והן מפורשות בתוספתא (ז, ט) ובירושלמי (ז, ט).

כפי שהזכרנו לעיל, דעת הרמב"ם והרב מברטנורא היא, שעבר הירדן הנוצר במשנתנו היינו מצד מערב של הירדן, ולפי פירושם מונה הסיפא של משנתנו את שלש הארצות של עבר הירדן, והן: שפלת לוד, ההר כששפלה, ומבית חורון ועד הים. ברם, פירוש זה קשה הוא. וכן כותב הגר"א: אי אפשר לומר כן, שהרי ירושלים הוא מהלך יום אחד מן הירדן, ולוד הוא מהלך יום מירושלים לצד מערב, ובית חורון היה גם כן במערב הגבול, והיאך אפשר לומר שהם מן הירדן? ונראה שהמשנה אינה מונה אלא הארצות שביהודה

יו"ט ש"י

באור משנה ב

משנה זו דנה במצוות ביעור. וכבר הזכרנו שמצוה זו למדים מן הכתוב (ויקרא כה, ז): "ולבמתך ולחיה אשר בארצך תחיה כל תבואתה לאכול" – כל זמן שחיה אוכלת בשדה, בהמה אוכלת בבית; כלה [לשון עבר] לחיה שבשדה, כלה [לשון צווי] לבמתך שבבית" (ספרא בהר). מכאן, שאם כנס אדם לתוך ביתו מין ממיני הפירות, יכול הוא לאכול מאותם הפירות כל זמן שמין זה מצוי לחיה בשדה, אבל אם כלה אותו המין בשדה ואינו מצוי לחיות, חייב הוא לבער מה שיש בביתו מאותו המין. כגון אם אסף תאנים של שביעית וייבשן, יכול הוא לאכול מהן כל זמן שנמצאות תאנים לחות באילנות בשדה הראויות למאכל החיות, אבל לאחר שכלו התאנים מן השדה, הרי הוא חייב לבער את מותר התאנים שיש לו בבית. בדרך הביעור יש שלש דעות (כמו שבארנו כבר בפתיחה למסכתנו): א. דעת הרמב"ם ור"א, ש"ביעור" פירושו: איבוד מן העולם, ומכאן הוא פוסק, שכשמיני זמן הביעור, משאר בידו מזון של סעודות מהמין החייב בביעור, וכן מחלק מזון של סעודות לכל אחד ואחד, והשאר שורף באש או משליך לים המלח ומאבדו. – ב. דעת הרמב"ן ור"א, ש"ביעור" כאן מובנו הפקר, שהרי "לא מנו חכמים פירות שביעית לא מן הנשרפים ולא מן הנקברים". ומכאן המצוה היא, שכשמיני זמן הביעור, הרי הוא מפקיר את הפירות מאותו המין החייב בביעור, ומוציאם לרשות הרבים, ואחריו כן רשאי הוא עצמו לחזור ולזכות בהם. אמנם לרש"י חייב הוא להתייחס במקום שחיה יכולה ליטול אותם משם, אבל לרמב"ן אינו צריך להפקיר אלא לאדם. – ג. דעת הרמב"ד ור"א, שיש שני ביעורים: "כשיכלו פירות העיר ותחומיה מוציאם כל אדם מה שבבתיהם ומביאים אותם לאוצר שליד בית דין, והם מחלקים לכל אדם שלש סעודות... עד שיכלו. ואם אין שם אוצר ובית דין – מוציאם לשוק ומפקדים, ואף הוא יכול לזכות בהם ככל אדם, ואוכל הוזהר בהם עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ... ואז יתבער לגמרי, לשריפה או לאיבוד". ענין הביעור הראשון הוא לזמן מן הכתוב (שם כג, יא): "ואכלו אביוני עמך", וענין הביעור השני – מן הכתוב "ולבמתך ולחיה" וגו', כמו שהבאנו לעיל. – שיטת רוב הפוסקים היא כדעת הרמב"ן, וכן גם מובא בתוספתא: "מי שיש לו פירות שביעית, והגיעה שעת הביעור, מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על (פתח) ביתו, ואומר: 'אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יטול ויטול, וחזור ומניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו' (תוספתא שביעית ח). מכאן גם האחרונים כתבו שיש לסמוך על דעת הרמב"ם ("פאת השולחן")." ונרדף השולחן העתיד: "משפט כהן", "חזון איש". – משנתנו באה ללמד, מה הם המקומות הנכללים בגדר של "כלה לחיה מן השדה".

שֶׁלֶשׁ אֲרָצוֹת לְבַעֲוֹר – ארץ ישראל מחולקת לשלש ארצות לענין ביעור פירות שביעית, שאם כלו הפירות של אחד המינים מארץ אחת ואינם מצויים שם לחיות שבשדה, חייבים לבער שם אותו המין גם מהבית, אף על פי שעדיין מצויים פירות אלו בארץ אחרת: **יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל** – כגון אם כלה ביהודה ולא כלה בגליל, בני יהודה מבכרים, אבל בני הגליל אינם מבערים, וכן להיפך. בענין "עבר הירדן" יש חילוקי דעות במפרשים: יש סוברים, שאין הכוונה לעבר הירדן המזרחי, שכן חבל ארץ זה אין דינו כארץ ישראל לענין שביעית, אלא הכוונה היא (לדעת הרמב"ם והרב מברטנורא) לחבל ארץ

ג וְלִמָּה אָמְרוּ שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת? שֵׁיהִיו אוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת עַד שִׁכְלָה הָאֲחֵרוֹן שָׁפָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: לֹא אָמְרוּ שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת אֲלָא בִּיהוּדָה, וּשְׂאָר כָּל הָאֲרָצוֹת בְּהַר הַמֶּלֶךְ. וְכָל הָאֲרָצוֹת בְּאַחַת לַיְתִים וְלַתְּמָרִים.
ד אוֹכְלִין עַל הַמֶּפְקֶר, אָבָל לֹא עַל הַשְּׁמֹר. רַבִּי יוֹסִי מְתִיר אֶף עַל הַשְּׁמֹר. אוֹכְלִין עַל הַטְּפִיחִין וְעַל הַדּוּפְרָא, אָבָל לֹא עַל הַסְּתוּנִיּוֹת. רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר, כֹּל זֶמֶן שֶׁבָּכְרוּ עַד שֶׁלֹּא יִכְלָה הַקֶּיֶץ.

פירוש ברסנורא

ג וְלִמָּה אָמְרוּ ג' אֲרָצוֹת. הואיל ושלש ארצות בכל אחת הרי כאן תשע ארצות, למאי הלכתא אמרו שלש ארצות לביעור ותו לא: שיהיו אוכלים בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. אוכלים ביהודה עד שיכלה האחרון שבג' ארצותיה, וכן בגליל, וכן בעבר הירדן. אבל אין אוכלים ביהודה על ידי אותן שבגליל, ולא בגליל על ידי אותן שביהודה, דגמירי דאין חיה שביהודה מתרחקת לצאת מיהודה לגליל, ומגליל ליהודה, אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה: ושאר כל הארצות בהר המלך. שאר כל הארצות שבא"י אוכלים ע"י הפירות הנמצאים בהר המלך והוא היה רב הפירות ואחרון מכל שאר ארצות שבארץ ישראל: וכל הארצות באחת לזיתים ולתמרים. כל הארצות שבארץ ישראל אוכלים זיתים ותמרים על ידי ארץ אחת שלא כלו בה הזיתים והתמרים לחיה מן השדה, בין שתהיה הארץ ההיא ביהודה או בעבר הירדן או בגליל. ואין הלכה כר"ש:

ד אוֹכְלִים עַל הַמּוֹפֶקֶר. אוֹכְלִים מִמָּה שֶׁבִּבֵּית ע"י שְׁמֻצֵי מֵאוֹתוֹ הַמִּין בִּשְׂדֵה בְּמִקּוֹם מוֹפֶקֶר. אָבָל אִם פֶּסֶק וְכֹלֵה אוֹתוֹ הַמִּין מִמְּקוֹם הַמּוֹפֶקֶר, אֵע"פ שֶׁנִּמְצָא מִמֶּנּוּ בְּמִקּוֹם הַשְּׁמֹר בְּתִיבִים אוּ בְּגוֹת, כְּדֹאמְרֵן כֹּלֵה לְחִיה מִן הַשְּׂדֵה כֹּלֵה לְבַחֲמֶתֶךָ מִן הַבֵּית: ר' יוֹסִי מְתִיר אֶף עַל הַשְּׁמֹר. ואין הלכה כר"י: אוֹכְלִים עַל הַטְּפִיחִים. עַל מֵה שֶׁמְשִׁימִים הַעוֹפֹת בְּטַפִּיחִים, שֶׁהֵן כְּלֵי חֶרֶס הַבְּנוּיִם כְּכוֹתֵל אֲשֶׁר שֵׁם צִפְרִים יִקְרָנוּ. ואוכלים ממה שבבית כל זמן שמצוי מאותו המין בטיפוחים: ועל הדופרא. אילן שעושה פירות שני פעמים בשנה, אוכלים בראשון עד שיכלה האחרון שבמינם: אבל לא על הסתוניות. אין

משניות מבוראות – קהתי

הפירות בהר ואינו מצוי שם לחיה בשדה, חייבים יושבי ההר לבער אותו המין מבתיים, אף על פי שעדיין מצוי ממנו בשדות השפלה והעמק, ושאר כל הארצות – שבארץ ישראל, דהיינו הגליל ועבר הירדן, בְּהַר הַמֶּלֶךְ – שכל זמן שלא כלה מאותו המין בהר המלך, מותר לאכול ממנו בגליל ובעבר הירדן, שכן בהר המלך גדלו הרבה פירות והיו מצויים שם זמן רב. וְכָל הָאֲרָצוֹת – כל שלש הארצות שבארץ ישראל, בְּאַחַת – כארץ אחת הן, לַיְתִים וְלַתְּמָרִים – שמותר לאכול אותם בכל הארץ כל זמן שהם מצויים בשדה באיזה מקום שהוא בארץ, ביהודה או בגליל או בעבר הירדן. ואין הלכה כרבי שמעון. – יש מפרשים, שהפסקה האחרונה – "וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים" – אינה מדברית רבי שמעון, אלא סתם משנה היא ודבריה הכל ("תוספות יום טוב": "מלאכת שלמה"). ובירושלמי מובאת כרייתא: "אף לחורבין כל הארצות כאחת". ומבואר עוד שם, שאוכלים על התמרים עד שיכלו מיירותו שהיא עיר התמרים (ובבבלי – פסחים נג, א – אמרו: עד שיכלה האחרון שבצנור), ועל הזיתים אוכלים עד שיכלו ממירון ומגוש חלב. כן מובאת כרייתא בבבלי (פסחים נג, א): "אוכלין בענבים עד הפסח (של השנה השמינית), בזיתים עד העצרת, בגרוגרת עד החנוכה, בתמרים עד הפורים. וכן פוסק הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל ז, יא).

יום רביעי

באור משנה ד

אוֹכְלִין עַל הַמֶּפְקֶר – מותר לאכול מפירות שביעית שבבית, כל זמן שמצויים פירות מאותו המין לחיה בשדה במקום מופקר, בין במחובר בין בתלוש, אָבָל לֹא עַל הַשְּׁמֹר – אם כלה אותו מין לחיה בשדה מן המופקר, והוא מצוי עדיין בשמור, כגון באילנות שבתוך החצרות ("תוספות יום טוב" ע"פ הרמב"ם), אסור לאכול עליו, וחייב לבעור מן הבית. רַבִּי יוֹסִי מְתִיר אֶף עַל הַשְּׁמֹר – כל זמן שמצוי אותו מין במחובר לאילן, אף שהאילן נמצא במקום שמור, מותר לאכול ממה שבבית. ויש מקשים על פירוש זה, שאין טעמו של רבי יוסי מבוואר. ונראה להם לפרש, שלדעת רבי יוסי לא הקפידה התורה במה שאמרה ("לבהמתך ולחיה") שהיא מצוי מאכל לחיה, אלא עיקר האזהרה היא, שלא יאסוף כל בנותאן כאחד לביתו כדרך שנוהג בשאר השנים, ותלה הכתוב דבר זה במאכל חיה, שישאיר בשדה ולא יאסוף הכל. ולכן אם אסף כל מה שבשדה ושייר מן המחובר השמור, כגון ענבים שהיו עומדים ליבצר ולא בצרם, הואיל ושייר ולא בצר הכל, אין כאן חיוב ביעור. ותנא קמא סובר שכוונת הכתוב כפשוטו, שהקפידה התורה להשאיר מאכל לחיה, וזה שלא

ובגליל, אבל הארצות של עבר הירדן לא נימנו במשנה, מפני שהן מפורשות בספר יהושע (פרק ג), והובאו בתוספתא ובירושלמי... והטעם משום שארץ ישראל נחלקת לשני חלקים: נגב וצפון, כמו שכתוב (יהושע יח, ה): "יהודה יעמוד על גבולו מנגב ובית יוסף... מצפון". ויהודה היינו שבט יהודה, והשאר הם בכלל יוסף; ומונה המשנה שלש הארצות של הגליל שהן: הגליל העליון והגליל התחתון והעמק; ושלש הארצות של יהודה, שהן ההר, השפלה והעמק (כמו שבארנו); ועוד נשתתיר שבט בנימין שהיה בין יהודה ובין יוסף; ומוסיפה איפוא המשנה בסיפא את שלשת החלקים שבשבט בנימין, והם: שפלת לוד, ההר, ומבית חורון ועד הים, להשמיענו שכל אלו בכלל יהודה הם ורינם לענין ביעור כדין הארצות שביהודה (עיי' "שנות אורות").

באור משנה ג

וְלִמָּה אָמְרוּ שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת – לשם מה אמרו חכמים "שלש ארצות לביעור ושלש שלש ארצות לכל אחת"? להשמיענו, שֵׁיהִיו אוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת עַד שִׁכְלָה הָאֲחֵרוֹן שָׁפָה – שמותר לאכול בכל ארץ וארץ מהפירות שבבית עד שיכלה לחיה הפרי האחרון מאותו מין בכל אותה ארץ, כגון בהר שביהודה אין חייבים לבער מין ממני הפירות שבבית עד שיכלה אותו מין לחיה מכל ההר, ולאחר שכלה שם חייבים בביעור, אף על פי שעדיין לא כלה בשפלה או בעמק, שדרך החיה כשאינה מוצאת פירות במקומה היא הולכת למקום אחר, אבל החיה שבהר אינה גדלה אלא על הפירות שבהר ואינה הולכת לא לשפלה ולא לעמק, וכן החיה שבשפלה אינה גדלה אלא על פירות שבשפלה, והחיה שבעמק על הפירות שבעמק. כן גם החיה שביהודה אינה גדלה על פירות שבגליל, והחיה שבגליל אינה גדלה על פירות שביהודה, ומכאן שאין החיה הולכת מיהודה לגליל או מהגליל ליהודה אפילו מהר להר או מעמק לעמק (ר"ש על פ' חירושלמי; תוספות). – ויש מפרשים: ולמה אמרו שלש ארצות – כיון ששנינו "שלש שלש ארצות לכל אחת ואחת", הרי תשע ארצות הן, ולמה אמרו: שלש ארצות לביעור? שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה – כלומר שבה התנא להשמיענו, שאף על פי שיש בכל אחת שלש ארצות, הר ושפלה ועמק, מכל מקום מותר לאכול בכל אחת מהארצות, היינו ביהודה או בגליל או בעבר הירדן, עד שיכלה מאותו המין בכל שלשת האזורים שבארץ זו, כגון אם כלה מין ממני הפירות בגליל העליון וגם בגליל התחתון, אין חייבים עדיין לבער אותו מין מבית כל זמן שיש מאותו מין בתחום טבריה. אבל לאחר שכלה מכל הגליל, אף שעדיין יש מאותו מין ביהודה, חייבים אנשי הגליל לבער אותו מין מבתיים (ר"ש; רמב"ם; ברסנורא). רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: לֹא אָמְרוּ שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת אֲלָא בִּיהוּדָה – שיהודה בלבד מחולקת לשלש ארצות: הר, שפלה ועמק, וכגון אם כלה מין ממני

ה הפובש שלשה פכשים בחבית אחת – רבי אליעזר אומר: אוכלין על הראשון. רבי יהושע אומר: אף על האחרון. רבן גמליאל אומר: כל שפלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית; והלכה כדבריו. רבי שמעון אומר: כל ירק אחד לבעור. אוכלין ברגילה עד שיכלו סגירות מבקעת בית נטופה.

ו המלקט עשבים לחים – עד שייבש המתוק; והמגבב פביש – עד שתדר רביעה שניה. עלי קנים ועלי גפנים

פירוש ברטנורא

אוכלין בענבים על ידי הענבים הגדלים בימות הסתיו: רבי יהודה מתיי. לאכול בענבים ע"י הסתונויות כל זמן שכבר קודם שיכלה הקץ. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה הכובש ג' כבשים. שלשה מיני ירק: בחבית אחת. של חומץ או של ציר, כדי שיתקיימו שלשה מיני הירק יחד: רבי אליעזר אומר אוכלים על הראשון. וכיון דכלה מין אחד מהן מן השדה נאסרו כולם ואפילו אותן שלא כלו, שאותן מין שכלה נתן טעם באותן שלא כלו ואסרו, דנתן לעיל פרק ו' שביעית אוסרת במינה במשהו שלא במינה כ"ט: רבי יהושע אומר אף על האחרון. על סמך מין הכלה אחרון יאכל משלשתן אע"פ שכבר כלו השנים לחיה בשדה. וטעמא דרבי יהושע הואיל ואילו שכלו בלועים מטעם אותו שלא כלו, דאמר קרא (ויקרא כה) מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית, והאי קרא יתירה הוא דהא דרשנו לה מן ולביתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לביתך מן הבית וכו', אלא קרא לכבושים הוא דאחא וז"ל מן השדה תאכלו את תבואתה אם יש בשדה מקצת מן הדבר הנכבש בבית, שהטעם הבלוע בדבר הנכבש יש במינו עדיין בשדה שעדיין לא כלו, אע"פ שעיקר הפרי כלה אעפ"כ תאכלו את תבואתה ואינו זקוק לבעור: כל ירק אחד הוא. לא נתנו חכמים שיעור לכל ירק וירק בפני עצמו, אלא אע"פ ששלשתן כלו מן השדה הואיל ואיכא שאר ירקות שלא כלו אוכל ע"י שאר ירקות ולא יבערם מן החבית עד שיכלו כל הירקות כולן מן השדה, והלכה כ"ג: דכל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואוכל את השאר:

ו המלקט עשבים לחים. אוכלין בלא ביעור עד שייבש לחלוטית הארץ המתקת את הפירות, משם ואילך חייב לבעור: המגבב פביש. המלקט בעשבים יבשים, אוכלין בלא ביעור: עד שתדר רביעה שניה. שהיא בשנה בינונית ככ"ג במרחשון, משם ואילך חייב לבעור: מגבב. תרגום לקושש קש (שמות ה)

משניות מבוארות – קהתי

השאייר לחיה, חייב לבעור ("משנה ראשונה"), ואין הלכה כרבי יוסי. **אוכלין על הטפחיתין** – הרמב"ם מפרש, שטפחיתין הם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות שאינם נזרעים אלא צומחים מאליהם ומתקיימים הרבה זמן בארץ, כגון הטופח הנזכר בתחילת כלאים ("הפורקן והטופח"), ובאה המשנה ללמדנו, שאף כשעדיין מצויים גרגרים קשים כאלו בשדה, כלומר פירות גרועים קשים, מותר לאכול מאותו מין שבבית. ויש מפרשים, ש"טפחיתין" היינו כדי חרס הנתונים בחורים שבכותל והם משמשים קנים לצפרים, ובאה המשנה ללמד, שאוכלים ממה שבבית כל זמן שמצוי מאותו מין בטפחיתין. **ועל הדופרף** – אילן שעושה פירות פעמיים בשנה, באביב ובקיץ, אוכלים עליו כל זמן שמצויים בו הפירות שבקיץ. **אבל לא על הסתנוניות** – אין אוכלים בענבים עד שיכלו הסתנוניות, היינו הענבים שבישולם נגמר בסתיו, לפי שענבים אלו רעים וגרועים הם ואינם ראויים לאכילה ("משנה ראשונה"), והרמב"ם מכאן הטעם, לפי שדומים לפירות של שנה אחרת (ה'ל' שמיטה ויובל ז, ה). **רבי יהודה מתיי** – לאכול בענבים עד שיכלו הסתנוניות, **כל זמן שפכרו עד שלא יכלה הקץ** – אם התחילו להתבשל קודם שכלה הקץ, אף על פי שנגמרו בסתיו. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ה

הפובש שלשה פכשים – שלושה מיני ירק, בחבית אחת – בחומץ או במי מלח, **רבי אליעזר אומר: אוכלין על הראשון** – כלומר שלאחר שכלה מין אחד מהם מן השדה, נאסרו כולם, ואפילו שני המינים האחרים שלא כלו, וחייב לבעור הכל. **רבי יהושע אומר: אף על האחרון** – כל זמן שמין אחד מהם מצוי בשדה, מותר לאכול מכולם, אף על פי ששני המינים האחרים כבר כלו מן השדה. בירושלמי מבואר טעמם, שרבי אליעזר סובר: "הראשון נותן טעם באחרון". כלומר הואיל ואותו המין שכלה נאסר נתן טעם בשאר שני המינים, אף אלו אסורים. ורבי יהושע סובר להיפך: "האחרון נותן טעם בראשון". כלומר הואיל והמין שלא כלה נתן טעם במינים שכלו, מותר לאכול עד שיכלה המין האחרון, משום טעמו הבלוע בהם. **רבן גמליאל אומר: כל שפלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית** – כל מין שכלה צריך לבעור מן החבית, והשאר מותר באכילה, שלעניין ביעור אין חוששים לנתינת טעם כלל. **והלכה כדבריו** – כדברי רבן גמליאל. וכתוב הרמב"ם בפירושו למשנתנו:

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ו

המלקט עשבים לחים – מותר לאכול, עד שייבש המתוק – עד שתיבש לחלוטית הארץ המתקת את הפירות, שמאותה שעה ואילך חייב לבעור, שאלה שנשארו בשדה אינם ראויים כבר למאכל החיה (עין לעיל ג, א – שם הבאנו באורים שונים בענין "המתוק"), ויש מבארים: עד שייבש המתוק – עד שייבשו העשבים המתוקים שבשדה (רוח אלבק). **והמגבב פביש** – והמלקט עשבים יבשים מותר לאכול, **עד שתדר רביעה שניה** – הגשם של העונה השנייה, שכן גשמי היורה מתחלקים לשלש עונות גשמים, שכל אחת מהן קרויה רביעה (מלשון רביעה והפואה, שהגשמים רובצים על הקרקע ומפריים אותה), והן: רביעה בכירה, רביעה בינונית, רביעה אפילה, ושנינו בברייתא (תענית ו, א): "איזהו זמנה של רביעה? הבכירה – בשלושה (במרחשון); הבינונית – בשבעה; האפילה – בעשרים ושלושה; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: בשבעה, בשבעה עשר, ובעשרים ושלושה; רבי יוסי אומר: בשבעה עשר, בעשרים ושלושה,

— עד שִׁישְׁרוּ מֵאִבְהֵן; וְהַמְגַבֵּב בִּבְשׁ — עד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: בְּכָל עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה.

ז פִּיּוּצָא בּו, הַמְשִׁפִּיר בֵּית לְחֵבְרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים — עד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. הַמְדֵּר הֵנָּה מִחֵבְרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים — עד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. עַד אֵימָתִי עֲנִיִּים נִכְנָסִים לְפִרְדָּסוֹת? עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. מֵאִימָתִי נִהְיִין וְשׁוֹרְפִין בְּתֵבָן וּבִקְשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית? מִשְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה.

ח מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית וְהִגִּיעַ שְׁעַת הַבַּעֲוֹר, מִחֻלָּק מִזֶּזֶן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחֵר

פירוש ברטנורא

לנבא: רביעיה. על שם שהמטר רובע את הארץ ומולידה כוכר זה שרובע את הנקבה. פ"א שמרביץ העפר ומשכיכו, תרנום רובץ (בראשית כט) רביע: ועלי גפנים. לחים, אוכלים בהן כל זמן שנמצאים באביהן, כלומר במחזור אלילן: שישורו. שפלו: והמגבב בביש. בעלי קנים וגפנים יבישם, אוכל עד שתדר רביעה שניה ואחר כך יבער: בבולן. בין עשבים בין קנים וגפנים בין לחים בין יבישם. ואין הלכה כר"ע:

ז עֲנִיִּים נִכְנָסִים לְפִרְדָּסוֹת. בשאר שני שבוע ליטול לקט שכחה ופאה, וכן נכנסים לגנות במוצאי שביעית עד שתדר רביעה שניה. מפני מותרות פירות שביעית שנשארו בה: בתבן ובקש של שביעית. דסתם תבן וקש חזי למאכל בהמה ויש בו קדושת שביעית ואסור לשרפו ולהנות בו הנאה של [אבוד], משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד. אבל כשנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית:

ח והגיע שעת הביעור. זמן ביעור הפירות לפי מקומן כדתנן לעיל ג' ארצות לביעור ובבביתא [פסחים ג:] שנינו אוכלים בענבים עד הפסח, בויתם עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים, וכולן של שנה השמינית. וזמנים הללו בסתם שאין ידוע אם כלה לחיה מן השדה אם לאו אבל בידוע

משניות מבוארות – קהית

יא, ובאה המשנה ללמד: מאימתי מותר לשרוף תבן וקש של שביעית ולהינות משרפתם או ליהנות בהם הנאה אחרת של איבוד? מִשְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה — שאז נרקבים התבן והקש שבשדה ושוב אינם ראויים למאכל החיה, וכיון שנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה, פקעה קדושת שביעית ממה שנמצא בבית (רש"י; ברטנורא). וכן אמרו בירושלמי: "מכיון שנסרח מה שבשדה, מותר מה שבבית."

ויש מקשים על פירוש זה, שהרי אם כלה מן השדה, חייב לבער מן הבית ("משנה ראשונה": "משנה ראשונה").

אמנם בעל "תוספות יום טוב" כותב, שמסתבר הטעם כירושלמי, משום שאין לומר "כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתן מן הבית" אלא בכגון שאילו מה שיש בבית היה נמצא בשדה היתה החיה יכולה לאכול ממנו, אבל הואיל והמין הזה כל מה שהיה ממנו בשדה נרקב ונפסד, אם כן אילו גם מה שבבית היה בשדה, היה אף הוא נפסד ובטל ממאכל החיה; נמצא שלא נחסר לחיה כלום במה שכנס זה לביתו, ולכן אינו חייב לבערו.

אבל בעל "תוספות חרדים" כותב: "צריך עיון, שהרי טעם זה אינו מספיק אלא שלא יהיו חייבים בביעור, אבל מכל מקום יש להם דין שביעית, ולמה פקעה קדושת שביעית מהן? אלא שהירושלמי מטעם אחר התייר, שכיון שנתבטל מה שבשדה הרי זה כאלו נתבטל גם מה שבבית ונפסד, שמוותר לאבדו".

כן גם בעל "משנה ראשונה" דוחה טעמו של בעל "תוספות יום טוב", שהתורה לא אמרה לבער משום הפסד החיה, אלא שאם אין לחיה לאכול, לא תאכל הבהמה יותר מן החיה, וצריך להוציא מאכל הבהמה ולהפקירו, שיהא לחיה ולבהמה בשורה, וזהו מצוות הביעור, שיהא הפקר ושורה לכול, ואין לאחד זכות יותר מחברו, ואין הברל אם כלה לחיה מחמת אכילה או מחמת הפסד. אלא הטעם הוא — לדעת "משנה ראשונה" — שסתם תבן וקש עומדים למאכל בהמה, וקודם זמן הביעור אסור להשתמש בהם להסקה, אף על פי שהוא צורך האדם, שאין זה דומה למלוגמא (לעיל ח, א), שאי אפשר שם בדבר אחר, אבל לצורך הסקה שאפשר להשתמש בעצם, אסור להפסיד מאכל בהמה, אבל משהגיע זמן הביעור, שהתורה התירה לכלות מאכל בהמה מן הבית, אין גם להפקיד מלהשתמש בו להסקה, שאף שמטעם בזה מאכל בהמה, אין בכך כלום. וכן כתב הרא"ש (עיי' "משנה ראשונה").

ובעל "תפארת ישראל" כותב: נראה לי, שהמשנה באה להשמיענו כשיטת הרמב"ן, שכשנגיע זמן הביעור אין צורך לאבדו אלא רק מפקירו, ויכול כל אדם ואף הוא עצמו לזכות בו ולהנות ממנו, וזהו שנינו כאן: "נהנין ושורפין", שקדם זמן הביעור רק ליהנות ממנו מותר, אבל לא לשרפו, ואולם משהגיע זמן הביעור, יכול ורשאי ליהנות ממנו או לשרפו.

י ו ט ו ש י

באור משנה ח

משנה זו באה ללמדנו, כיצד מקיימים מצוות הביעור. וכבר הזכרנו שיש שלש דעות בענין זה, ולהלכה נתקבלה דעת הרמב"ן שהיא שישת רוב הפוסקים (עיי' הקדמה למשנה ב בפרקנו), ולפיها נבאר את משנתנו.

ובחודש (בראש חודש) כסלו". כוונת משנתנו אפוא לרביעה הבינונית, שהיא לדעת רבי מאיר בשבעה בחשוון של השנה השמינית, ולדעת רבי יהודה — בשבעה עשר בו, ולדעת רבי יוסי — בעשרים ושלושה בו. ומאותה שעה ואילך חייבים היבשים בביעור, שאלו שבשדה אינם ראויים כבר למאכל החיה (ר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"). והרמב"ם כותב: "עד מתי יהיה אדם רשאי ללקט עשבים לחים בשביעית? עד שייבש המתוק. ויגבב עשבים יבשים? עד שתדר רביעה שנייה במוצאי שביעית" (הל' שמיטה ויובל ז, יז). עֲלֵי קִנִּים וְעֲלֵי גָפְנִים — הלחים, אין חייבים בביעורם, עַד שִׁישְׁרוּ מֵאִבְהֵן — עד שיפלו מבדיהם, ומאותה שעה שנובלים ונושרים, חייבים העלים בביעור. וְהַמְגַבֵּב בִּבְשׁ — בעלים יבשים של קנים וגפנים, אין חייבים בביעורם עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה — כמו שבארנו לעיל. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: בְּכָל — בין בעשבים ובין בעלים, בין בלחים ובין ביבשים, עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה — אין חייבים בביעורם אלא לאחר שירד הגשם של העונה השנייה במוצאי שביעית. בירושלמי אמרו: אין גורסים במשנה "עלי קנים" אלא "עלי גפנים" בלבד, שעלי קנים אין להם ביעור, וכן מובא בתוספתא: "עלי קנים ועלי זיתים ועלי חרובים אין להם ביעור, מפני שאין מינם כלה". וכן פוסק הרמב"ם.

באור משנה ז

אגב המשנה הקודמת מונה משנתנו עוד עניינים שזמנם עד שתדר רביעה שנייה. פִּיּוּצָא בּו — בדומה למה ששינו במשנה הקודמת, שהזמן הוא עד שתדר רביעה שנייה, הַמְשִׁפִּיר בֵּית לְחֵבְרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים — כלומר שכך התנה עמו, שמשכיר לו את הבית עד הגשמים. עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה — זמן השכירות הוא עד שירד הגשם של העונה השנייה, כמו שבארנו במשנה הקודמת. הַמְדֵּר הֵנָּה מִחֵבְרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים — מי שאסור על עצמו בנדר, שלא ייהנה משל חברו עד הגשמים, או שהדירו חברו שלא ייהנה משלו עד הגשמים. אסור לו ליהנות מחברו עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה — (עיי' נדרים ח, א). עַד אֵימָתִי עֲנִיִּים נִכְנָסִים לְפִרְדָּסוֹת — בשאר השנים ליטול לקט שכחה ופאה, וכן במוצאי שביעית ללקט פירות שביעית המופקרים (רמב"ם) עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה — ומכאן ואילך לא ייכנסו שדריסת רגליהם מוזיקה לאדמת הפרדס. מֵאִימָתִי נִהְיִין וְשׁוֹרְפִין בְּתֵבָן וּבִקְשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית — שכן תבן וקש ראויים למאכל בהמה, ואסור לשרפם בשביעית אף לצורך הנאת האדם, להסיק בהם תנור, וכן אסור ליהנות בהם בדרך אחרת של איבוד, כגון ליחנם בטיט, לפי שאסור להפסידם, שנאמר: "לאכלה" — ולא להפסד (עיי' לעיל ח, ח).

פירוש ברטנורא

משניות מבוארות – קהתי

בירושלמי מובא: ר' יצחק בר דרפא היו לו פירות שביעית והגיע זמן ביעורם, ובא ושאל לר' אישיהו ואמר לו (ר' יאשיהו): בחר לך שלושה אוהבים והפקר לפניהם, כלומר הואיל והם אוהבך לא יטלו מהפירות שתפקיר, ותחזור אתה ותוכה בהם. — קפדאָקא (אנשים קפדנים) מצפופיר באו ושאלו את רבי אמי: כגון אנחנו שאין לנו אוהבים ולא מכירים הדורשים בשלומנו, היאך נבער? אמר להם רבי אמי: כשתראו השוק פנוי מאנשים, תוציאו הפירות לשוק וצעקו: הפירות היללו הפקר, וכשיתחילו אנשים לבוא ולטול, הקדימו וזכו בהם אתם (לפי ההלכה הקדומה).

פ ר ק ע ש י ר י

א שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטת אֶת הַמְּלוּהַ בְּשֹׁטֵר וְשֹׁלָא בְּשֹׁטֵר. הִקְפַּת הַחֲנוּת אֵינָהּ מְשַׁמֶּטת; וְאִם עָשָׂאָה מְלוּהַ, הָרִי זֶה מְשַׁמֶּטת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרִאשׁוֹן הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט. שֹׁכֵר שֹׁכֵר אֵינוֹ מְשַׁמֵּט; וְאִם עָשָׂא מְלוּהַ, הָרִי זֶה מְשַׁמֵּט. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל מְלֹאכָה שְׁפוֹסֶקֶת בְּשִׁבְעִית – מְשַׁמֶּטת; וְשִׁאֵינָהּ פּוֹסֶקֶת בְּשִׁבְעִית, אֵינָהּ מְשַׁמֶּטת.

פירוש ברטנורא

א שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטת אֶת הַמְּלוּהַ. המלוה את חברו ועברה עליו שביעית אחר ההלואה אינו יכול לתבוע הלואתו מחבירו כדכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו: בשטר. שכתב לו שטר באחריות נכסים ושעבר קרקעות על המלוה דמיוחו כמי שמשכן קרקעות אצלו, אעפ"כ שביעית משמטתו: הקפת החנות. שקנה ממנו באמנה: אינה משמטת. דאין זה חוב ואין זו דרך מלוה: ואם עשאה מלוה. שחשב עם הקונה וקפן עליו במלוה: הראשון הראשון משמט. אם לקח באמנה פעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח שנייה הראשונה נעשית מלוה ומשמטת ולא השנייה. חזר ולקח שלישית. ראשונה ושנייה נעשו מלוות ושביעית משמטתן ולא השלישית. וכן לעולם, האחרונה אין שביעית משמטתה וכל האחרות שביעית משמטתן, הואיל והיה ראוי שיתן לו מעות הראשונה קודם שיקח השנית בהקפה ולא נתן נעשית הראשונה מלוה, וכן לעולם. ואין הלכה כרבי יהודה: כל מלאכה שפוסקת בשביעית. אם שכר שכיר זה ממלאכות הפוסקות בשביעית, כלומר ממלאכות שאסור לעשותן בשביעית כגון חרישה וקצירה ועבודת קרקע, נעשה שכר זה בשביעית כמלוה, ושביעית משמטת, ואם לאו, ששכר זה שחייב לו היה משאר מלאכות שאין אסורות בשביעית, לא נעשה כמלוה ואין שביעית משמטת. ואין הלכה כרבי יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

אחריות נכסים, כלומר שכתוב בו שנכסי הלווה משועבדים לפרעון ההלואה, ושללא בשטר – היינו שטר שאין בו אחריות נכסים, וכל שכן מלווה בעל פה. ורבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש אומרים: בשטר – היינו שטר שאין בו אחריות נכסים, ושללא בשטר – היינו מלווה בעל פה. אבל שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט. ברם, מובא בגמרא (שם), שרבי יוחנן פסק הלכה למעשה בשטר שהיה בו אחריות נכסים שהוא משמט וכששאל אותו רבי אסי: "והלא מר הוא שאמר שאינו משמט", אמר לו רבי יוחנן: "וכי מפני שאנו מדמין (נראה בעינינו, וכמדומין אנו כן, ולא שמענו מרבתינו – רש"י), נעשה מעשה (להוציא ממון בידים)?! מכאן גם פוסק הרמב"ם: "שביעית משמטת את המלווה, ואפילו מלווה שבשטר שיש בו אחריות נכסים הרי זה משמט" (הל' שמיטה ויובל טו). הִקְפַּת הַחֲנוּת – קניית מצרכים בחנות בהקפה, אֵינָהּ מְשַׁמֶּטת – שאינה בכלל מלווה, ואין דרך פרעונה כפרעון חוב; וְאִם עָשָׂא מְלוּהַ – שסיכם החנווני עם הקונה את חשבון ההקפה וקפה עליו במלווה, כלומר שסכום ההקפה נרשם כתוב; ויש מפרשים, שקבע לו זמן לפרוע (הרא"ש), הָרִי זֶה מְשַׁמֶּטת – כדין מלווה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרִאשׁוֹן הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט – לאחר שלקח בהקפה פעם שנייה, ההקפה הראשונה נעשית מלווה, והרי זו משמטת. לקח בהקפה פעם שלישית, גם השנייה משמטת, וכן לעולם ההקפה האחרונה אינה משמטת וכל הקודמות משמטות; ואין ההלכה כרבי יהודה. שֹׁכֵר שֹׁכֵר – שכר מלאכתו של פועל, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט – שאין דינו כמלווה; וְאִם עָשָׂא מְלוּהַ – שחישב הפועל עם בעל הבית וקפן עליו את השכר במלווה, כלומר בתורת חוב, הָרִי זֶה מְשַׁמֵּט – שדינו כמלווה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל מְלֹאכָה שְׁפוֹסֶקֶת בְּשִׁבְעִית – אם הפועל עסק במלאכה שהיא פוסקת בשביעית, כגון עבודת קרקע שהיא אסורה בשביעית, וכשפסקה נתחייב בעל הבית לשלם לו שכרו, מְשַׁמֶּטת – שאם לא שילם לו, נעשה שכרו ממילא כמלווה, ושביעית משמטת אותו; וְשִׁאֵינָהּ פּוֹסֶקֶת בְּשִׁבְעִית – אבל אם עסק במלאכה שאינה פוסקת בשביעית, כגון עבודות המותרות בשביעית, אֵינָהּ מְשַׁמֶּטת – שלא נעשה שכרו כמלווה. ויש מפרשים שאין כוונת המשנה לעבודות האסורות או המותרות בשביעית, אלא שאם עבודת השכיר פסקה בשנה השביעית, הואיל ובעל הבית נתחייב בשכרו, נעשה השכר כמלווה ולכן שביעית משמטת אותו, אבל אם לא פסקה בשנה השביעית, הואיל ושכירות אינה משתלמת אלא בסוף, עדיין לא נתחייב בעל הבית בשכרו, לפיכך אין שביעית משמטת את השכר (הרא"ש).

חששו, שאם יתחלקו הפירות כדרך הביעור, יחזיקו האוכלים טובה למוריש או לנותן. שהרי סוברים הם, שיותר לאכול פירות שביעית בטובה, ונמצא חוטא נשכר, שהחזקת טובה זו הנאה היא למוריש או לנותן, והרי חוטא הוא; אלא הפירות עצמם יימכרו ודמיהם יתחלקו, שדמים אינם ניכרים ולא יחזיקו טובה בהם. ויש מפרשים משנתנו לשיטת ריש לקיש בפנים אחרות (ענין "מלאכת שלמה"; פירוש חזון איש על הירושלמי). הָאוֹכֵל מֵעֵפֶת שְׁבִיעִית עַד שֹׁלָא הוֹרְמָה חֲלָתָה – קודם שהופרשה ממנה חלה, חֲבִיב מִיָּתָה – בידי שמים, כדין האוכל חלה במזיד (חלה א, ט). משנתנו באה להשמיע שאף על פי שפירות שביעית פטורים מן המעשרות, עיסת שביעית חייבת בחלה (רמב"ם). ובבבלי (בבבלי יב, ב) שואלים: למה עיסת שביעית חייבת בחלה, והלא אמרה תורה "לאכלה" ולא לשריפה, ואילו חלה אם נטמאה הרי היא טעונה שריפה? ומשיבים: שונה היא חלה, שכתוב בה: "לדורותיכם" (במדבר טו, כא), ומשמע אפילו בשביעית. ויש למדים זה מהכתוב (שם): "ראשית עריסותיכם" – מאיזו עיסה שתהיה תרימו חלה (רש"י; רמב"ם; וענין "חטופות יום טוב").

ש ב ת ק ו ד ש

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרק זה עוסק בדיני שמיטת כספים. וכתוב הרמב"ם בענין זה: "מצוות נעשה להשמיט המלווה בשביעית. שנאמר (דברים טו, ב): 'זוה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו'. והתובע חוב שעברה עליו שביעית. עבר על 'לא תעשה', שנאמר (שם): 'לא יגוש את רעהו ואת אחיו'. – אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג. שיש שם שמיטת קרקע, שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף. ודבר זה קבלה הוא. אמרו חכמים: בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ. ובזמן שאין שם שמיטת קרקע (שם יב, א). אין אתה משמיט כספים בשביעית אפילו בארץ. – ומדברי סופרים שנתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום. ואף על פי שאין היובל נוהג, כדי שלא תשתנה תורת שמיטת הכספים מישראל. – אין שביעית מושמטת כספים אלא בסופה. שנאמר (שם שם, א-ב): 'מקץ שבע שנים תעשה שמיטה. וזה דבר השמיטה', ושם הוא אומר (דברים לא, י): 'מקץ שבע שנים כמועד שנת השמיטה תהא הסוכות', מה שם אחר שבע, אף השמטת כספים אחר שבע. לפיכך הלוח את חברו בשביעית עצמה, גובה חובו כל השנה; וכשתשקע חמה בלילי ראש השנה של מוצאי שביעית, אבר החוב" (הל' שמיטה ויובל ט, ד-ה). משנתנו באה ללמד, שאין שביעית משמטת אלא מלווה או חוב אחר שנעשה מלוה.

שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטת אֶת הַמְּלוּהַ – שאין אדם רשאי לתבוע הלוואתו מחברו לאחר שעברה עליה שביעית, כמבואר לעיל (בהקדמה למשנתנו), **בְּשֹׁטֵר וְשֹׁלָא בְּשֹׁטֵר** – בין הלוואה שיש עליה שטר ובין הלוואה שניתנה בלא שטר. בבבלי (גיטין ד, א) נחלקו אמוראים בפירוש פיסקה זו. רב ושמואל אומרים: בשטר – היינו שטר שיש בו

ב השוחט את הפרה וחלקה בראש השנה – אם היה החדש מעובר, משמט; ואם לאו, אינו משמט. האונס, והמפתה, והמוציא שם רע, וכל מעשה בית דין – אינן משמטין. המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין – אינן משמטין.

פירוש ברטנורא

ב השוחט את הפרה. בשנה שביעית, וחלקה ביום ראשון של שני ימים טובים של ראש השנה, אם היה אלול מעובר נמצא דיום א' שנתחלקה היה חול והיה יום אחרון של אלול של שנה השביעית, ושביעית משמטת בסופה דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים תעשה שמטה: **האונס והמפתה.** שנותנים חמשים שקל: **והמוציא שם רע.** שנותן מאת: **וכל מעשה בית דין.** ממון שכתבו עליו פסק דין, חייב אתה ליתן לו: **אינן משמטין.** שכיון שפסקו בית דין על הממון, כנבוי דמו וכאילו הגיע לידו: **המלוה על המשכון.** דכתיב (שם) ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך, פרט לזה שיש לאחיד בידך: **והמוסר שטרותיו לביד.** דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך, פרט למוסר שטרותיו לבית דין שביט דין יש להם זה החוב אצל אחיו:

משניות מבוארות – קהתי

טוב, לא נזקף עליהם החוב אלא משעת חלוקת הבשר, שהיתה כבר בשנה השמינית (ד"ח אלבק). **האונס, והמפתה** – האונס את הבתולה או המפתה אותה, שחייב לשלם קנס חמישים כסף (שמות כב, טז; דברים כב, כט). **והמוציא שם רע** – על אשתו, שחייב לשלם מאה כסף (דברים כב, יט). **וכל מעשה בית דין** – פסק בית דין, שכתבו שפלוני חייב לשלם לפלוני, **אינן משמטין** – באונס ומפתה וכו' הטעם הוא, שהקנסות שהם חייבים אינם כשאר חובות (רמב"ם); ויש מבארים הטעם, שכל זמן שלא עמדו בדיון אין כאן חוב ממון, שהרי המודה בקנס פטור. ואמנם לאחר העמדה בדיון, הרי הם משמטים. ובמעשה בית דין הטעם הוא, שהממון שבית דין מחייב הרי הוא כגבוי ואין בו משום "לא יגוש". ויש סוברים, שאף האונס והמפתה והמוציא שם רע, אין חיוביהם משמטים, לפי שמעשי בית דין הם; ולכן שנויים כאחד "האונס והמפתה והמוציא שם רע וכל מעשה בית דין". **המלוה על המשכון** – ואפילו אם ההלוואה מרובה על המשכון, **והמוסר שטרותיו לבית דין** – שגיבוי את חובו, והוא איננו תובע את הלווה, **אינן משמטין** – שכתוב (דברים טו, ג): "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך" – פרט לזה שיש לאחיד (משכון) בידך. מכאן שהמלווה על המשכון אינו משמט. ויש מבארים הטעם, שהרי זה כאילו הקנהו את המשכון בממון שהלווה לזמן ידוע (רמב"ם). **וטעם** המוסר שטרותיו לבית דין – שכתוב: "ואשר יהיה לך את אחיך", פרט לזה שנסתלק מלתבוע את החוב אצל אחיו, אלא בית דין הם התובעים את החוב.

ב אור משנה ב

השוחט את הפרה וחלקה בראש השנה – של השנה השמינית בין הלקוחות, כלומר ביום הראשון של ראש השנה, **אם היה החדש מעובר** – בימי המשנה היו מקדשים את החדש על פי ראייה, כלומר: עדים שראו את הלבנה בחידושה, היו באים לבית הדין הגדול ומעידים על כך, ואחרי שבית הדין חקר אותם ומצא שעדותם נכונה קידשו את החדש והודיעו זאת לכל ישראל בארץ ובארצות הסמוכות. ואם לא נראתה הלבנה בליל שלושים, היו מעבירים את החדש, כלומר שיום השלושים נימנה עם החדש שעבר, וראש חודש נקבע ביום השלושים ואחד. ברם, בראש השנה, מפני קדושת החג, נהגו לקדש מספק גם את יום השלושים באלול עם כניסתו, שמא יבואו עדים ויעידו שראו את הלבנה, ובית דין יקדשו את יום השלושים ויקבעוהו ראש השנה. ואם לא באו עדים, היה חודש אלול מעובר, וראש חודש תשרי היה ביום שני של ראש השנה. זהו ששינוי כאן: אם היה החודש מעובר – אם היה חודש אלול מעובר, בן שלושים יום, ונמצא שיום הראשון של ראש השנה הוא יום השלושים באלול של שביעית, **משמט** – החוב של הלקוחות בעד הבשר, ששביעית משמטת בסופה, וכגון שלא נתן בהקפה אלא דרש להביא משכון, ונמצא שמי שלא נתן משכון נעשה חובו כמלווה, הלכך הוא משמט (ענין "תפאות ישראל", "משנה ראשונה"). **ואם לאו** – אם חודש אלול לא היה מעובר, **אינו משמט** – ואפילו אם נימנו עליה הלקוחות מערב יום

אגרות קודש

ב"ה, י"ד סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיי"א סיון, בו כותב ע"ד התנאים של אחיו מר... שי, ואשר מצטער הוא וכו'.

הנה ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע טובה פעולה אחת מאלף אנחות, וכיון שאינו מגדיר אופן האנחה, הרי בטח הכוונה אף אם האנחה היא מפנימיות הלב. ועליו הי' לדבר עם הכלה ובפרט שכותב שהיא נערה תמימה, ולהודע אפשר ישנם בין הקרובים של הכלה משפחות חרדיות, ובלבד שישפיעו עלי' שתחליט בלי ישונה להתנהג כמנהג בנות ישראל הכשרות. ואף אם אינו רואה איך שיפעול זה אצלה, הרי בהדי כבשי דרחמנא למה לו, וכו'. וכן הי' עליו להסביר גם לאחיו שי אשר בהנהגתם הנ"ל תלוי האושר בגשמיות וברוחניות לא רק של החתן והכלה אלא גם של הנולדים אחי"כ, ואשר אחריות הוא לסכן חיי ילדים שאין בהם בחירה בזה החיים שלהם הן בגשמיות והן ברוחניות. רק מפני שאין משיגים עדיין - ההורים - נחיצות הדבר, אף שכמה וכמה מומחים למקצוע זה אומרים שנוחץ ואי אפשר בלא"ה וכו' וכו', ובטח בהתענינות המתאימה וועט עם ניט פעלען קיין אותיות להסבירם בזה. והשי"ת יצליחו ואת אחיו שיחיו אשר הוא יצליח בהנ"ל, ואחיו שי יבנה בית בישראל על יסודי התורה והמצוה כדבעי...

בברכה.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

המאכילך מן במדבר וגו' רבי אמי ורבי אסי וכו' – ולית הכא רומיא דקראי אלא קרא מפרש "המאכילך למען ענותך" – אוכל ומעונה. אין לו פת בסלו – אוכל היום ודואג על למחר. אינו רואה ואוכל – אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן. עינו בכוכו – אוהב שכרות. כל העולם דומה עליו כמישור – ממון אחרים דומה לו היתר. ישיחנה לאחרים – שמא ישיאורו עצה. דאנה – פחד שדואג על הפסד שום דבר פן יבואהו. יורד עמו לחייו – בכל דבר שהוא יכול להקניטו ולהפסידו הוא יורד.

דף עד ע"ב: אגב הזכרת העינוי שבאכילת המן, מבארת הגמרא מה היה העינוי באכילתו: נאמר בתורה (דברים ח טז) **'המאכילך מן במדבר למען ענותך'**, ומבואר שאכילת המן נחשבת לעינוי, **רבי אמי ורבי אסי** נחלקו בביאור הדבר. **חד אמר**, לפי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו לצורך מחר, ולפיכך הוא אוכל בנחת, **למי שאין לו פת בסלו** ודואג שמא מחר לא יהא לו לאכול, ובמין הרי נאסר עליהם לשייר ממנו למחרת. **וחד אמר**, אינו דומה מי שדומה ואוכל, **למי שאינו רואה ואוכל**, שאף שטעמו במן כל הטעמים, אך כיון שלא ראו אותם לא שבעו לגמרי. **אמר רב יוסף**, **מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין**, לפי שאינם רואים את המאכל.

אמר אביי, הלכך – מאחר ומי שאינו רואה את מאכלו אינו שבע, מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלה אלא ביממא – מי שיש לו לסעוד, לא יאכל אלא ביום כשיש אור, כדי שישבע. אמר רבי ירמיה, מאי קרא – מהו הפסוק בו נרמז דבר זה, שנאמר (קהלת ו ט) **'טוב מראה עינים'**

מהלך נפש' – דבר שאדם רואה בעינו עדיף מדבר שהוא מרגיש אותו בנפש בלבד.

ביאור נוסף באותו פסוק: **אמר ריש לקיש, טוב מראה עינים באשה יותר מנופו של מעשה – יותר נהנה אדם בראיית עינו מאשר בעבירה עצמה, ולפיכך עליו להיזהר מאוד מכך, שנאמר **'טוב מראה עינים מהלך נפש'**.**

פסוק נוסף שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בביאורו: **'כי יתן בבוס עינו יתחלף במישורים'** (משלי כג לא), נחלקו **רבי אמי ורבי אסי** בביאור הפסוק. **חד אמר**, **כל הנותן עינו בבוס – שאוהב שכרות, איסורי עריות כולן דומות עליו כמישור – נדמים לו כהיתר. וחד אמר**, **כל הנותן עינו בבוס, כל העולם כולו דומה עליו כמישור – ממון אחרים נדמה לו כשלו, ונוטלו.**

פסוק נוסף שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בפירושו: **'דאנה בלב איש ישיחנה'** (משלי יב כה), **רבי אמי ורבי אסי, חד אמר ישיחנה [יסיח אותה] מדעתו, וחד אמר ישיחנה לאחרים – ישיח אותה לחבריו, אולי ישיאו לו עצה.**

עוד פסוק שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בביאורו: **'ונחש עפר לחמו' (ישעיה סה כה), רבי אמי ורבי אסי** נחלקו מה היה עונשו של הנחש כשפיתה את חוה לאכול מעץ הדעת. **חד אמר**, שאפילו אוכל כל מעדני עולם, טועם בהם טעם עפר. **וחד אמר**, אפילו אוכל כל מעדני עולם, אין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל עפר.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בקללתו של הנחש: **תנאי, אמר רבי יוסי, בוא וראה שלא במדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם – הנהגת הקדוש ברוך הוא עם ברואיו שונה מהנהגתם זה עם זה, שהרי מדת בשר ודם כשאחד מקניט [מזער] את חבירו, הלה יורד עמו לחייו – מצערו בכל מה שיוכל. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, שעל אף שקלל את הנחש שיאכל עפר, בתוך הקללה טמונה ברכה, שמזונותיו מצויים בכל מקום, עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו. וכן אף שקלל את בנען להיות עבד לאחיו, טמונה ברכה בתוכה, שמזונותיו מצויים אצל רבו, אוכל מה שרבו אוכל ושותה מה שרבו שותה. ועוד, אף שקלל את האשה בטומאת נדה ולידה, אין מתרחקים הימנה, אלא הכל רצין אחריה. וכן קלל את האדמה שנאמר (בראשית ג יח) **'קוץ ודרדר תצמיח לה'**, והכל ניזונין – מוציאים את מזונם הימנה.**

רבי מאיר בברייתא שאם שילם במזיד אין תשלומיו תשלומין ואין
 הפירות של הכהן, ואין קידושו קידושין, וקשרין אשת איש
 לעלמא – ובכך אנו מתירים לאשה זו, שמן התורה היא אשת איש,
 להנשא לכל העולם, ומוכח שחכמים עוקרים דבר מן התורה.
 דוחה הגמרא: אין כוונת רבי מאיר לומר שאין תשלומיו תשלומין
 לגמרי, אלא מאי 'אין תשלומיו תשלומין' דקאמר רבי מאיר, דכע
 למיחיד שילומי חולין מהוירין – שעליו לשוב ולשלם לכהן פירות
 חולין טהורים, אך גם הפירות הראשונים שייכים לכהן, ואם קידש
 בהם אשה, הרי היא מקודשת.
 תמחה הגמרא: אי הכי, סומכים תינין רבנן – דברי סומכוס בשם
 רבי מאיר הם כדברי רבנן, ובמה נחלק, הרי גם לרבנן תשלומיו
 תשלומין וחייב לשוב ולשלם שנית. מתרצת הגמרא: אמר רב אחא
 בריה דרב איקא, קנסו שונג אמו מיד איבא ביניהו – המחלוקת
 ביניהם היא האם אגב כך שקנסו את המזיד, קנסו גם את המשלם
 בשונג, לדעת סומכוס בשם רבי מאיר קנסו רק את המשלם חולין
 טמאים במזיד, אבל אם שילם בשונג לא קנסוהו, ואילו לדעת
 חכמים קנסו אף את המשלם בשונג שיצטרך לחזור ולשלם חולין
 טהורים.
 הגמרא מביאה ראייה אחרת שחכמים עוקרים דבר מן התורה: תא
 שמע, שנינו בברייתא, דם קרבנות העומד לזריקה על המזבח,
 שנמטא וזרקו, אם נעשה כך בשונג הורצה הקרבן לבעלים ונתכפרו
 בו. אבל אם עשה כך במזיד, לא הורצה הקרבן לבעלים וצריכים
 להביא קרבן אחר להתכפר בו. והא דקאמר, בדם שנמטא,
 דמזבח דהיינו ארצות מצה – מן התורה הקרבן מרצה, אף שהיה
 הדם טמא, והבעלים מתכפרים, והראיה לכך מדתניא בברייתא,
 על מה הציץ מרצה, על הדם ועל הכפר ועל החלב של קרבנות
 שנמטא, בין בשונג בין במזיד, בין באינס בין בריצו, בין בקרבן יחיד
 בין בקרבן צבור. ומכל מקום אמרי רבנן, שבמזיד לא הורצה, ויביא
 קרבן אחר, וקא הדר מעייל חולין לעוזה – ונמצא שהוא חורר
 ומקריב בהמה שמדאורייתא היא חולין, שהרי כבר התכפר,
 ומוכח שיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה, ולהתיר להביא
 חולין בעוזה.
 דוחה הגמרא: אמר רבי יוסי בר חנינא, אין כוונת הברייתא שבמזיד
 יביא הבעלים קרבן נוסף, אלא מאי 'לא הורצה' דקאמר התנא
 בברייתא, שאמרו חכמים שלא הורצה הקרבן בזריקת הדם להתיר
 את הכפר באכילתו, אבל בעלים נתכפרו בו ואינם צריכים להביא
 קרבן אחר.
 ממשיכה הגמרא ומוכיחה: סוף סוף קמתקרא אכילת כפר –
 עוקרים חכמים בגזירתם את המצוה של אכילת הבשר של הקרבן
 שדמו נטמא במזיד, והרי כתיב בתורה על אכילת בשר הקרבנות
 'ואכלו אתם' (הכזבים) אשר כפר בהם' (שמות כט לג), ופסוק זה מלמד,
 שהכזבים אוכלים ובעלים מתכפרים, ומוכח מהברייתא שעקרו
 חכמים מצות עשה של אכילת הכהנים בבשר הקרבנות.
 דוחה הגמרא: אמר ליה רבה לרב חסדא, שכ ואל תעשה שאני –
 שונה הוא דבר שעקירתו על ידי חכמים בהימנעות מקיום מצוה,
 שבוה גם אני מודה שיש כח לחכמים לומר לאדם שימנע מלעשות
 מצוה מסוימת באופן מסוים, וכגון כאן שציצו את הכהנים שלא
 לאכול מבשר קרבן כזה, שנוקד דמו בטומאה במזיד. אך עדיין אין
 מכאן ראייה שיש כח לחכמים לומר לאדם לעבור עבירה ב'קום
 ועשה', וכגון בדברי רב חסדא (לעיל פט). שהתורם מהטמא על
 הטהור במזיד, אפילו מה שתרם אינו כלום, וחורר לטבילו, שזו
 עקירה ב'קום ועשה', לומר שאותם פירות שמדאורייתא חל
 עליהם שם תרומה, יוצאים לחולין, ומותרים לזרים.

רב חסדא מביא ראייה אחרת לדבריו מהמשך אותה ברייתא שיש
 כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה. שנינו בברייתא: ואפלת
 אשתו הקטנה פנינו תרומה, כדין כל אשה הנשואה לכהן. ואף
 שמדין תורה אין היא נשואה לו, ואסורה בתרומה. דוחה הגמרא:
 הברייתא עוסקת בתרומה דרבנן, אך באמת אסור לה לאכול
 תרומה דאורייתא.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת כדי להוכיח ממנה האם יש כח ביד
 חכמים לעקור דבר מן התורה: ישראל שאכל תרומה חייב לשלם
 לכהן את שיעור התרומה בתוספת חומש, שנאמר, (ויקרא כב יד)
 'איש כי יאכל קדש בשגגה ונסף חמשיתו עליו ונתן לכהן את
 הקדש'. חכמים פירשו, שצריך האוכל לתת לכהן פירות חולין
 כנגד מה שאכל, כמו שנאמר ונתן לכהן את הקדש, שיתן לכהן
 דבר הראוי להיות קודש, והיינו פירות חולין, ואותם הפירות
 שמוחזר לו, נעשים תרומה. תא שמע, שנינו בברייתא, אדם שאכל
 בשונג פירות של תרומה טמאה, משלם לכהן פירות חולין מהוירים.
 ואם עבר ושילם לכהן פירות חולין טמאים, סומכים אמר משום רבי
 מאיר, שאם שילם את הפירות הטמאים בשונג, שהיה סבור
 שהפירות שהוא משלם טהורים, ואחר כך התברר לו שהיו
 טמאים, תשלומיו תשלומין, וחל על הפירות הטמאים שם תרומה.
 אך אם שילם פירות טמאים במזיד, שידע שהם טמאים, קנסוהו
 חכמים שאין תשלומיו תשלומין, וצריך לחזור ולשלם פירות
 טהורים. וחקמים אמרים, אחר זה ואחר זה תשלומיו תשלומין, וחל
 על מה ששילם שם תרומה, ונתקנו חכמים שבין בשונג ובין במזיד
 חוזר ומשלם חולין מהוירין.
 מבררת הגמרא את דברי הברייתא: והיונן בה – נשאנו ונתנו
 בביאור דברי הברייתא, ששנינו בה שאם שילם פירות טמאים
 במזיד, קנסוהו חכמים שאין תשלומיו תשלומין, וקשה, מדוע
 קנסוהו, והרי אדרבה, תא עליו ברכה, דאכל מינה – שהרי אכל
 משל הכהן מיד ולא קחוי ליה פייט טומאתו – דבר שאינו ראוי
 לאכילה לכהן כשהוא טמא, והיינו תרומה טמאה, וקא משלם מיד
 דקחוי ליה פייט טומאתו – וזהו משלם לכהן דבר הראוי לו
 כשהוא טמא, והיינו חולין טמאים, ומדוע קנסוהו במזיד שאין
 תשלומיו תשלומין. ובתירוץ קושיא זו אמר רבא, ואמר ליה ברי,
 חפזי מיתקרא והכי קתני – יש ללמוד את הברייתא כאילו היא
 חסירה, וכך יש לשנות בה, אדם שאכל בשונג תרומה טמאה,
 משלם לכהן כל דהו – כל שהוא, כלומר מה שירצה לשלם ישלם,
 ואפילו פירות חולין טמאים. אבל בשונג תרומה מהוירה, משלם
 לכהן פירות חולין טהורים, ואם עבר ושילם לכהן פירות חולין
 טמאים, סומכים אמר משום רבי מאיר, אם שילם את הפירות
 הטמאים בשונג, תשלומיו תשלומין, והפירות ששילם נעשים
 תרומה. אך אם שילם במזיד, אין תשלומיו תשלומין, ולא חל על
 הפירות שם תרומה, אלא הם נשארים חולין וחוזרים לבעליהם,
 וחייב לחזור ולשלם לכהן פירות טהורים. וחקמים אמרים, בין
 בשונג בין במזיד תשלומיו תשלומין, וחל על הפירות שם תרומה
 והם של הכהן, וחוזר האוכל לכהן פירות חולין מהוירין.
 אחרים.
 לאחר שביארה הגמרא את הברייתא, מוכיחה ממנה הגמרא שיש
 כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה: והא דקאמר דמזבח דהיינו
 כששילם במזיד פירות טמאים על התרומה שאכל, תשלומיו מעליא
 הו – תשלום טוב הוא. וחל עליהם שם תרומה אף שהם טמאים,
 והם שייכים לכהן, דאי מקדש בהו בהו אשה – שאם יקדש הכהן
 אשה באותם הפירות, תפסו לה קדושי – יחולו הקידושין, כיון
 שקידש בממון שלו, ולמרות זאת אמר רבנן – נתקנו חכמים ולדעת

לפי שנתאווה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, לכן ניתנה התורה למטה דווקא.

ממאמר ליל א' דחג השבועות (לפנות בוקר), ה'תשכ"ז

יבמות. פרק עשירי - האשה רבה דף צ עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רכט רש"י תוספות

אבל תרומה - בשוגג. משלם חולין טהורים - דכתיב (ויקרא כב) "ונתן לכהן את הקדש" - דבר הראוי להיות קדש בפרק "כל שעה" (פסחים לב,א). בשוגג תשלומי תשלומין - אם בשוגג שילם טמאים, כסבור טהורים הם. במזיד אין תשלומי תשלומין - דקנסין ליה. תבא עליו ברבא כו' - אמאי קנסת ליה? מאי מויד יש כאן, אף על פי שיודע שזן טמאים - נתכוין הוא לתשלומין הגונים. דאבל

מיניה וכו' - ואף על גב דתשלומין נעשים תרומה, ולא חזו ליה בימי טומאה - הא מיהא לתשלומין מעליא איכות. תרומה טמאה לא חויה לאבילה - כהן טהור קאי עלה בעשה בפרק "הערל" (יבמות עג,ב), וכהן טמא קאי עלה במיתה, דלא חלק הכתוב לגבי טומאת הגוף בין קדשים טהורים לקדשים טמאים. כל דהו - ואפילו חולין טמאים, והבא דמדאורייתא תשלומין מעליא ניתו - דחולין טמאים נמי ראויין להיות קדש, כדרכי אילעי לעיל (יבמות פט,ב). ואמור רבנא אין תשלומי תשלומין כו' - מדרכי מאיר קמותיב. קנסו שוגג אפוי מויד איבא בינייהו - לרבי מאיר בשוגג תשלומי תשלומין, ולא בעי לשלומי תו טהורים. ואתו רבנא למימר כעלים נתכפרו - ולא בעי לאתויי קרבן אחרינא. שב ואל תעשה - לאו עקירה היא. כגון אבילת בשר עשה היא, ואמור רבנן: שב ואל תאכל - לאו עקירה בידיה הוא, אלא ממילא היא מיעקרא. אבל תרומה, דקאמר לא עשה ולא כלום, ומפקת לה לחולין - עקירה ממש היא.

אמר

רבי מאיר - דבכעי למיהדר שלימי חולין טהורין? אי הכי סומכוס היינו רבנן? אמר רב אחא בריה דרב איקא: קנסו שוגג אפוי מויד איבא בינייהו. תא שמעי: דם שגממא וורקו, בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה. והא הכא, דמדאורייתא ארצויי מרצה, דתניא: על מה הציץ מרצה - על הדרם, ועל הכסף, ועל החלב שגממא בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, בין ביחוד בין בצבור, ואמרי רבנן לא הורצה, וקא דדר מעיל חולין לעזרה! אמר רבי יוסי בר חנינא: מאי לא הורצה דקאמר - דלהתיר בשר באכילה, אבל בעלים נתכפרו בו. סוף סוף קמתעקרא אכילת בשר, וכתיבי: "ואכלו אתם אשר כפר בהם" מלמד שהכהנים אוכלים ובגלים מתכפרים! אמר ליה: שב ואל תעשה שאני.

אמר

שפסדי לכהן. חסורי מחסורא כו' אבל תרומה טהורה כו' - ואם תאמר: אי לפי דמים משלם, כשמשלם כאן חולין טמאין אמאי תשלומי תשלומין? הלא הן נעשין תרומה טמאה, ואינם שוים בתרומה טהורה שאכל? ויש לומר: דמשלם חולין טמאים כל כך דכשנעשין תרומה טמאה היוו שוים לחסקה בתרומה טהורה שאכל. ומכל מקום קנסין ליה כשמשלם במזיד. אף על פי ששוים כדמי תרומה, משום דמשלם מידי דלא קפיץ עליה וביגא. אויל כהן ומקדש אשה כו' - ואם תאמר: ולמה אינו מדרק דמדאורייתא תשלומי תשלומין, ונעשית תרומה, וקאמרי רבנא דאין תשלומין דהו חולין ושריין לורסו! ואמר רבינו יצחק: דהו מצי למימר ד"אין תשלומי תשלומין" דקאמר - היינו לגבי הא דדרי למריה, דלעיל תרומה הוה. ואם תאמר: ומאי מדרק מקידושין? דלמא היינו משום דהפקר, בית דין היה הפקר כדאמר לעיל (פסחים כה,ב). ואמר רבינו יצחק: והבא אין שייך לומר כן, דהו פשע כהן שעל לה לחפקר ממנו? והא דמדאורייתא ארצויי מרצה דתנן על מה הציץ מרצה כו' - תימא: דב'חוקין רבה' (מנחות כה,ב) וב'כיצד צולץ' (פסחים פ,ב) פריך להו אהדי, ומשני: רבינא ורב שילא, חד אמר: טומאה בין בשוגג בין במזיד וריקתו בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה. וחד אמר איפכא. והבא משמע דחד מתניתין איירי מדאורייתא, וחדא מדרבנן! ואמר רבינו יצחק: דהתם לא מצי לשנוי דהך דקתני בין במזיד בין בשוגג היינו מדאורייתא, אבל מדרבנן במזיד - לא הורצה, דמשמע כיון דקתני סתמא דפסק הלכה אתא לאשמועינן, דבין בשוגג בין במזיד מרצה אפילו מדרבנן. והבא מוכח נמי שפיר. דמאור דקתני דציץ מרצה בין בשוגג בין במזיד אטומאה או אוריקה, למר כדאיתא ליה ולמר כדאיתא ליה - מדאורייתא לכתא לפלוגי, ומרצה בתריותו בין בשוגג בין במזיד. ונראה לרבינו יצחק: דבהא סברא פליגי, דמר סבר: דבטומאה איבא למיקנס טפי במזיד, דהו אתחלתא דפסולא, ולא עביד נמי מצוה בשעה שנטמא, ומר סבר: בוריקה שייך למיקנס טפי, שמקריב דבר טמא לגבוה חילא מילתא טפי.

ועל דהבשר - למאן דאמר (פסחים עו,א): יש דאף על פי שאין בשר - נפקא מינה במה שהציץ מרצה על הבשר, דמשוי ליה כי טהור למיקבעיה בפגול, ולאפוקיה מידי מעילה, כדמפרש בפרק "כיצד צולץ" (שם עח,א), אבל להתיר בשר באכילה - לא מחזי רציץ ציץ, כדמוכח התם. בין בידיו בין בצבור - כמאן דאמר טומאה דחיה בצבור, (אלא) דלמאן דאמר הותרה בצבור - לא בעי ציץ לרציץ, כדמוכח ב'כיצד צולץ' (שם).

כולהו

על-ידי קבלת התורה בחג השבועות נמשך על כל השנה כולה כללות העניין דלימוד התורה.

ממאמר ליל א' דחג השבועות (לפנות בוקר), ה'תשכ"ז

יבמות. פרק עשירי - האשה רבה דף צ עמוד ב - מותר מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" תוספות

בולח נמי שב ואל תעשה הוא - ואם תאמר: סדן בציצית היכי הוה שב ואל תעשה? דכי מכסה בטלית דבת חיובא היא, ואין בו ציצית - הרי עובר בידים ויש לומר: דבשעת עיטוף אכתי לא מיידיד עד אחר שנתעטף. ד"כסותך" משמע שאתה מכוסה בה כבר. ר"אשר הכסה בה" אלא לדרשא אחרינא, כדאמרין במנחות (מא.א), ולאחר שנתעטף

דמתחייב - שב ואל תעשה הוא. ואם תאמר: בפרק "מי שמתו" (ברכות כא.) משמע כשהוא לבוש כלאים ואין פושטן - לא חשיב שב ואל תעשה, אלא עמוד ועשה! ואומר רבינו יצחק: דשאני כלאים, דעיקר האיסור בשעת לבישה שלבש באיסור. אבל כאן - לא מתחייב עד אחר שנתעטף, כדפרישית. ומיהו קשה: מדמברכין "לתתעטף בציצית" - משמע דבשעת העיטוף עביד מצוה, ומלשון "ולתעטף" מוכיחות נמי [בהלכות גדולות] דקיימא אף בציצית דחובת גברא הוא.

ולויגמר מנייה - ואם תאמר: שאני התם דעל פי הדבור יהיה מנתבא לעבור, והיכי נגמר מנייה לעבור משום תקנתא דרבנן, שלא על פי הדבור? ונראה דכיון דעל פי הדבור שרי משום צורך שעה - והוא הדין שלא על פי הדבור, שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, כדנפקא לן במגילה (בב.) מקראי. ואם תאמר: דאמר בפרק "אלו הן הגזענים" (סנהדרין פט.ב.) היכא דמוחק - שאני. דאי לא תימא הכי - אברדס היכי שמע ליה יצחק בהר המוריה, אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועברי שחוטין חוץ? אלא היכא דמוחק - שאני. ובאליהו למאן לן משום דמוחק? הא משמע דאפילו בלא נביא שרי נמי לבית דין לעבור משום מיגדר מילתא ואומר רבינו יצחק: משום דאיתחוק בנביאתי דהי סומכים עליו במה שהיה מבטיח בירידת אש, ושחוטין על הבטחתו קרשים בחוץ, שכווכותו ותפלתו תרד אש מן השמים ויהיה מיגדר מילתא, שיתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא ברבים, ועל ידי כך יחזור ישראל למוטב. **כל** דמקדש אדעתא דרבנן מקדש - פירשתי בפרק "השלוח" (גיטין לג.א).

טעמא מאי אמור רבנן מציאתא האשה לבעלה משום דלא תיהוי ליה איבה - תימא: דבריש "מציאתא האשה" (כתובות לו.א) דאמר: מציאתא כהדפיה על ידי הדחק דמי - משמע דמציאתא תחת מזונות, כמו מעשה ידיה, כיון דמדמי ליה להדפיה, והכא משמע טעמא דמציאתא משום איבה! ומיהו, מעינו למימר דמעשה ידיה משום איבה הוה, כדאמר בפרק "אף על פי" (שם נח.ב) קסבר כי תקינו רבנן מזוני - עיקר, ומעשה ידיה - משום איבה. אבל קשיא: כיון דמציאתא ומעשה ידיה תרויירו משום מזונות ואיבה, מאי שנא דגבי מציאתא קאמר טעמא משום איבה, וגבי מעשה ידיה קאמר משום דקמתנא? הוה ליה למימר בתרויירו דוד טעמא. **היתה** בת ישראל נפסלה מן הכהונה פשיטא - ואם תאמר: אמאי פשיטא? הא בפרק "ארבעה אדון" (יבמות לה.א) איצטריך ליה למימך

ממתניתין דאשת ישראל שנאסרה דפסולה מן הכהונה! ואומר רבינו יצחק: דהתם לא איצטריך למידק אלא משום שאף על פי שמתרת לבעלה - אפילו הכי פסולה לכהונה. אבל הכא, כיון דאשמעין מתניתין דאסורה לבעלה מדרבנן, דקתני תצא מזה ומזה - פשיטא דפסולה נמי לכהונה, כיון דמדרבנן נמי קרינן ביה "ונטמאה".

אמר

אמר ליה: בעאי לאותובך ערל, הוואה, ואזל, סדן בציצית, וכבשי עצרת, ושופר, ולולב, השתא דשנית לן "שב ואל תעשה" לא מיעקר הוא - פולח נמי "שב ואל תעשה" ניהו. תא שמע: "אליו תשמעון" אפילו אומר לך עבדך על אחת מפל מצות שבתורה, כגון אליהו בהר הכרמל, הכל לפי שעה - שמע לו. שאני התם, דכתיב: "אליו תשמעון". ולויגמר מנייה! מיגדר מילתא שאני. תא שמע: פולח מבטל דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו יכול לא לבטל ולא להוסיף על תנאו, אם בן מה פח בית דין יפה. והא הכא, דמקדשין תאבטל גמ, ומשום "מה פח בית דין" קא שרינן אשת איש לעלמא! מאן דמקדש - אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושתין. אמר ליה רבינא לרב אשי: התינה דקדוש בכספא, קדוש בביאה מאי איכא למימר? שויה רבנן לבעלתה בעילת ונות. תא שמע, אמר רבי אלעזר בן יעקב: שמעתי שבית דין מפין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סניג לתורה. ומעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך. ושוב מעשה באדם אחד שהחמיץ באשתו תחת התאנה והביאהו לבית דין והלקוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך! מיגדר מילתא שאני. **"ולא זה וזה מטמאין לה" מנלן? דכתיב: **"כי אם לשארו הקרוב אליו"**, ואמר רבי: **"שארו"** זו אשתו, וכתיב: **"לא יטמא בעל בעמיו להחלו"**, יש בעל שמיטמא ויש בעל שאין מיטמא. הא מיציד? מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. **"ולא זה וזה וזה וזה במציאתה וכו"**. טעמא מאי אמור רבנן מציאתא אשה לבעלה - כי היכי דלא תיהוי ליה איבה, הכא - תיהוי ליה איבה ואיבה. ובמעשה ידיה. טעמא מאי אמרי רבנן מעשה ידיה לבעלה - משום דקאבכלה מזוני, הכא פיון דמזוני לית לה - מעשה ידיה לאו דידה, ולא מיפר נדריה, טעמא מאי אמר רחמנא בעל מיפר - פדי שלא תתנגה, הכא תתנגה ותתנגה. **"היתה בת ישראל נפסלה מן הכהונה וכו"**. פשיטא!**

איכא למימר אפקעתא, דשוינו למעות מתנה. מאי אפקעתא איכא למימר? האי ביאה מאי שויה. אמר ליה - כיון דבדעתא דרבנן תלה, ורבנן אמור דכי ידבי לה גט כי האי - תבטל ביאה, דתיהוי בעילת ונות. ואית דאמר: תינח קדוש בכספא - דקדושת כסף דרבנן, קדוש בביאה - דקדושת דמדאורייתא ניהו, מאי איכא למימר? וטעות גדול הוא בידם. דקדושת כסף דאורייתא ניהו, ומגוריה שוה ד"קדחה" "קדחה"

משדה עפרן גמר לה במסכת קדושין (כא.) וגזירה שוה בסיני נאמרה, וכל שלש עשרה מדות, ואי קדוש כסף מדרבנן - נמי קטלינן נפשא דרעל ארוסה כפסלה. ועוד מאי שכיבא דשני שויה רבנן כו - הא קשיא ליה: היכי מצו רבנן לאפקועי מידי דאורייתא? ומשני ליה: שויה רבנן, דא נמי אפקעתא היא שויה ריב על סום - ואילו כן שויה רבנן לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה (ביצה לה.ב.) וסקלוהו - כמחלל שבת גמור. צריכה לכך - היתה עת צרה, והיו פרוצין בעבירה. שהשיח - בעל. כד שלא תתנגה על כפלה - כגון דררי עיני נפש "שלא ארחץ" "שלא אתקשט".

אמר ליה - רב חסדא לרבא. **בעאי לאותובך ערל הוואה וכו'** - דכל הני עוקרין בית דין דבר מן התורה. **ערל** - דאמר בפסחים (צב.א): הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. וגר שנתגייר ערב הפסח אין שוחטין עליו. ואמר בגמרא, טעמא דבית הלל - גזירה שמא יטמא לשנה הבאה כו' בפרק "האשה", אלמא: משום גזירה דרבנן מבטלינן ליה מנסת. **הוואה** - שבות, ולית עלה בשבת אלא איסורא דרבנן, ועומדת בפני הפסח ומבטלתו, דאמרין: **הוואה שבות**, ואינה דוחה שבת. **ואזל** - לגבי מילה אמור רבנן (שבת קלב.) אין מביאין אותו דרך גגות וקרפפות. והוצאה דידהו מדרבנן, ומיעקרא מילה בזמנה. וסדן **בציצית** - דמדאורייתא שרי, דכתיב (דברים כב.) **"לא תלבש שעטנ"**, אבל **"גדילים תעשה לך"**, וגזור רבנן משום כסות לילה שפטור מן הציצית, והיי כלאים שלא במקום מצוה. במסכת מנחות **"בהתכלת"** (מא.) **וכבשי עצרת** - לא קבלתי מרבותי, ומכל מקום כך נראה בעיני, וכשר הדבר, ששנו בתוספתא, ומייתי לה במסכת ביצה בגמרא פרק שני (בב.) **כבשי עצרת ששחטן כלאים לשמן** - הדרם יורק, והבשר יאכל. דכל הוואה שנבחרו שלא לשמן כשרין. **עשה** שלא עלו לבעלים לשם חובה, והיי כן כשלמים דעלמא. ואם היתה שבת, שחלה עצרת בשבת, וניתנה שבת לדחות אצל לשמן, וטעה זה ושגג בשלא לשמן - לא יורק, ואם זרק הורגה כו. וזה הכא, דוריקא בשבת שבות בעלמא הוא, כדשנינן התם שאני שבות דשבת כו, וקתני **"לא יורק"**, ועקרא שבות דרבנן דשבת שלשה עשה: דוריקת דם, ודהקטרת אימורים, ודאכילת בשר. אלא שב ואל תעשה שאני. **שופר ולולב** - מצות עשה, ומבטלינן להו בשבת מדרבנן משום גזירה שמא יטלנו בידו כו. **אליו תשמעון** - בנביא אמת כתיב. כגון אליהו בהר הכרמל - שהקריב בבמה, ושעת איסור הכהונה היתה, ואיכא כרת דשחוטין חוץ וכתר דהעלאה. מיגדר מילתא - לעשות גדר ותקנה, כי התם שהשיבן על ידי כן מעברדה ורה. **ביטלו** - בעל ששלח גט לאשתו וקדם ובא אצלה, או ששלח לה שליח, ואמר לה: **"גט ששלחתי לך בטל הוא"** - הרי זה בטל. ותנן (גיטין לב.א) בראשונה היה עושה בית דין במקום אחר ואיסור ומבטלו, ולא היה מודיע לה. התקין רבן גמליאל חזקן שלא יהיו עושין כן מפני תקון העולם, דוימנין דמבטל ולא ידעה, ואינסבא ובניה ממזרים. ועלה תני: בטלו לגט לפני בית דין במקום אחר אחר תקנת רבן גמליאל - מבטלו. **והא הכא דמדאורייתא מצי מבטל ליה** - עד דמטי לידה, דכתיב (דברים כד.) **"ונתן בידה"**, ועד דמטי לידה לא גיטא הוא. מה כח בית דין יפה - שהתקינו שלא לעשות כן. **אדעתא דרבנן** - תולה בדעת חכמים, דהא כרת משה וישראל קאמר. **ואפקעינהו רבנן** - על ידי גט זה לקדושין מינה ושויהנו למעות דקדושין מתנה למפרע, דהפקר בית דין היה הפקר. התינח **קדוש בכספא**!

איכא למימר אפקעתא, דשוינו למעות מתנה. מאי אפקעתא איכא למימר? האי ביאה מאי שויה. אמר ליה - כיון דבדעתא דרבנן תלה, ורבנן אמור דכי ידבי לה גט כי האי - תבטל ביאה, דתיהוי בעילת ונות. ואית דאמר: תינח קדוש בכספא - דקדושת כסף דרבנן, קדוש בביאה - דקדושת דמדאורייתא ניהו, מאי איכא למימר? וטעות גדול הוא בידם. דקדושת כסף דאורייתא ניהו, ומגוריה שוה ד"קדחה" "קדחה"

יבמות דף צ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רלא

שיכול לעקור דין תורה, שגם חכמים יכולים לנהוג כן. מתרצת
הגמרא: מִיִּנְדֵּר מִלְּתָא שְׁאֵינִי – שונה הדבר במעשהו של אליהו
בהר הכרמל, שעשה זאת משום גדר ותקנה, למנוע את כל ישראל
מעבודה זרה, אבל בשאר דברים אין כח ביד חכמים לעקור דבר
מן התורה בקום ועשה.
הגמרא מביאה הוכחה נוספת שיכולים חכמים לעקור דין תורה
אף בקום עשה: תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָו בְּבִרְיָתָא, כַּעַל שְׁלַח גִּט לְאִשְׁתּוֹ,
וקודם שהגיע הגט לידה פָּסֵל, שלא בידיעת האשה, ועבר בכך
על תקנת רבן גמליאל שלא יבטל הבעל את הגט אלא בידיעת
האשה או השליח, הגט מְבֻטֵּל, אף שעבר על התקנה, ואין האשה
מגורשת, דְּבִרִּי רַבִּי. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אֵינִי יָכוֹל לֹא
לְבַטְּלוֹ, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל תְּנָאֵה הַכְּתוּב בָּגֵט, אִם אֵכָן הִיא בָּגֵט תְּנָאִי,
כִּיּוֹן שֶׁאִם בֶּן – שַׁחַל בִּיטּוּלוֹ אוֹ הוֹסַפְתּוֹ עַל הַתְּנָאִי שֶׁלֹּא בִּפְנֵי
הָאִשָּׁה, מָה בֶּן בֵּית דִּין יֵפֶה – מַה כָּחַל שֶׁל תִּקְנַת רַבֵּן גַּמְלִיאֵל
שֶׁהִתְקִין שֶׁלֹּא לְבַטְּלוֹ, הֲרִי אִם עָבַר עַל הַתְּנָקָה, הוֹעִילוֹ מַעֲשִׂיו.
מוכיחה הגמרא: וְהָאֵלָּא, דְּמִדּוּחֵי תַּלְמִידָא מְבֻטֵּל גַּם, כִּיּוֹן שֶׁבִּיטּוּלוֹ
קודם שבא ליד האשה, ונאמר 'ונתן בידה', ללמד שעד שלא בא
הגט לידה אינה מגורשת, וְשִׁשּׁוּם סִבְרָתָא מָה בֶּן בֵּית דִּין יֵפֶה? סוֹבֵר
רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יוֹעִיל בִּיטּוּלוֹ, וְקָא
שְׂרִינָן אִשְׁתּוֹ אִישׁ לְעַלְמָא – ואנו מתירים אשת איש להנשא למי
שתרצה. והרי זו עקירת דבר מהתורה בקום עשה.
דוחה הגמרא: מָאן דְּרַבְּנֵי – כל המקדש אשה, אִתְּעָתָא דְּרַבְּנֵי
מְקִדָּשׁ – הרי הוא תולה את הקדוּשָׁן בדעת חכמים ומקדש על
דעתם, ובאופן זה שביטל את הגט שלא בפני האשה, אִתְּעָתָא דְּרַבְּנֵי
רַבְּנֵי לְקִדּוּשֵׁין – הפקיעו חכמים את קידוּשֵׁי מִלְּפָרֵי, על ידי
שאמרו שהכסף שקידש בו את האשה יהא מתנה מכח הפקר בית
דין הפקר, ואם כן אין מכאן ראיה שבכוחם לעקור דבר מן התורה
בקום ועשה.
תמחה הגמרא על הדחיה: אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אֲשֵׁי, הֲתִינִי דְּרַבְּנֵי
בְּכִסְפָּא – תירוק זה מובן באופן שאדם זה קידש את אשתו בכסף,
שאו יכולים חכמים להפקיר את המזמון וממילא פוקעים הקדוּשָׁן,
אבל קָדִישׁ בְּבִיָּאָה – אדם שקידש בבִּיָּאָה, שלא שייך בה הפקעה,
מָאִי אִתְּעָתָא לְמִיָּר – כיצד הפקיעו חכמים את מעשה הקידוּשָׁן
למִפְרַע. מתרצת הגמרא: אף המקדש בבִּיָּאָה עושה כן על דעת
חכמים, וְשִׁוְיָהּ ו-הַחֲשִׁיבֵיהוּ רַבְּנֵי לְכַעֲלֵיתָ בְּעִלְתָּ וְנֹתָ, ולא כביאת
קידוּשֵׁין.
הגמרא מביאה הוכחה נוספת שיכולים חכמים לעקור דין תורה
אף בקום עשה: תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזָרָה, שְׁמַעֲתִי מִרְבוּתִי,
שְׁבִית דִּין מִכֵּן ו-עֲנוּשׁ מַלְקוּתָא וְעֲנוּשֵׁין ו-עֲנוּשׁ מִיתָהוּ שְׁלֹא מִן
הַתּוֹרָה – במקום שאין חיוב מלקות או מיתה מן התורה, וְלֹא
עושים כן כדי לַעֲבֹר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, לבדות מלבם עונש מיתה או
מלקות לזה שאינו חייב, אֵלָּא כְּדִי לַעֲשׂוֹת כִּיּוֹן לְתוֹרָה. מביאה
הברייתא דוגמאות לכך, וּמַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁדָּבַק עַל סוֹם בְּשֶׁבֶת
בְּיָמֵי יוֹנִיס, וְהִבְיָאוּהוּ לְבֵית דִּין וּפְקָלוּהוּ כְּדִין מַחֲלֵל שֶׁבֶת גָּמוּר, לֹא
מִפְּנֵי שְׂרָאוֹ לָכֶּךָ – לעונש סקילה מן התורה, שהרי לא עבר על
איסור תורה המחייב בסקילה, אלא על איסור דרבנן שאמרו (ביצה)
ל: שאין רוכבין על גבי בהמה בשבת, גזירה שמא יתלוש ענף כדי
להכותה, אֵלָּא סְקָלוּהוּ כִּיּוֹן שֶׁהִיתָה הַשְּׁעָה צְרִיכָה לָכֶּךָ – שבאותו
זמן גזרו היונים גזירות על עם ישראל לבטלם מן המצוות, והיו
המצוות בזויות בעיניהם, והיו פרוצים בעבירה וממלולים בשביתת
שבת, ולכן החמירו חכמים לענוש בעונש חמור אף באיסור
מדבריהם. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהִתִּיב בְּאִשְׁתּוֹ – בא עליה תחת
התְּאֵמָה, שהוא מקום גלוי, והוא עושה פריצות, וְהִבְיָאוּהוּ לְבֵית דִּין
וְהִלְקִיּוּהוּ, לֹא מִפְּנֵי שְׂרָאוֹ לָכֶּךָ, שֶׁהָרִיץ עָבַר עַל אִיסוּר תוֹרָה
המחייב מלקות, אֵלָּא שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה לָכֶּךָ – שבאותו הזמן היו
פרוצים בעריות, והיו חכמים צריכים לגדור אותם. הרי שיש כח
ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפילו בקום ועשה, שהרי אסור
מן התורה להכות או להרוג אדם שאינו חייב עונש זה.
דוחה הגמרא: מִיִּנְדֵּר מִלְּתָא שְׁאֵינִי – רק במקום שיש צורך לגדור

אָמַר לִיה רַב חֲסִידָא לְרַבְּהּ, בְּעָמִי לְאִתְּוָךְ – היה בדעתי להקשות
עליו מדינים נוספים שמהם מוכח שחכמים עוקרים דבר מן
התורה, והם, עָרֵל – גר שנתגייר בערב פסח, שמדין תורה יכול
להקריב קרבן פסח מיד, ואמרו בית הלל (פסחים צב.) שאין שוחטין
עליו קרבן פסח, מחשש שמא לשנה הבאה יטמא בטומאת מת
בערב פסח, ויאמר, הרי שנה שעברה בערב פסח טבלתי לגירוּתִי
ואכלתי מיד, וגם עכשיו אטבול ואקריב קרבן פסח מיד, והוא אינו
ידע שבשנה שעברה הוא היה נכרי שאינו מקבל טומאה, וכיון
שלא היה טמא בטומאת מת אינו צריך הזאות שלישי ושביעי ויכל
לאכול קרבן פסח מיד, ולכן גזרו בית הלל שכל גר שנתגייר צריך
להמתין שבעה ימים, כנגד הזאת שלישי ושביעי, עד שיקריב קרבן
פסח.
וְהָוָהָ – טמא מת שחל יום השביעי להזאתו להיות בערב פסח
שחל בשבת, אף שמדין תורה מותר להזות עליו ויאכל קרבן פסח
לערב, אסרו חכמים (שם סו.) להזות עליו בשבת מפני שנראה
כמתקן את האדם מטומאתו, ואף שעל ידי כן לא יקריב את קרבן
הפסח.
וְאִמְרָא – אמרו חכמים (שבת קל.) שאין מביאים אומל למול בו תינוק
בשבת ממקומות שלא עירבו זה עם זה, ועקרו בכך דין מילה
בזמנה, אף שמן התורה אין איסור טלטול במקומות אלו.
כִּדְּרִין בְּצִיצִית – אף שמדין תורה מותר להטיל תכלת, שהיא צמר,
בבגד של פשתן, כיון שמצות עשה של ציצית דוחה את איסור
שעטנ, אסרו חכמים לעשות כן מחשש שמא יהיה לו בגד מיוחד
ללילה, שהוא פטור מציצית, ונמצא שנחנה מכלאים שלא במקום
מצוה. הרי שבתקנתם עקרו חכמים דין תורה שחייבה גם סדין של
פשתן בציצית, והתירו ללבוש אותו בלא תכלת.
וְכַבְשִׁי עֲצֵרָת – שני כבשים הבאים בתה השבועות יחד עם שתי
הלחם שהם קרבן ציבור, שיש לשוחטם לשם שלמי ציבור, ואם
נשחטו בשבת שלא לשם שלמי ציבור אלא לשם עולה, אמרו
חכמים (ביצה כ.) שכיון שאסור לבשל היום את הבשר ולאכול, לא
יזרק את הדם, משום שבות, וקשר בזה שלש מצוות עשה, וזריקת
הדם, הקטרת אימורים, ואכילת בשר הקרבן.
וְשׁוֹפֵר וְלֹלֶב – תקנו חכמים (סוכה מג.) שאין תוקעין בשופר בראש
השנה שחל בשבת, ואין נוטלים לולב אפילו ביום טוב ראשון, אם
חל בשבת, גזירה שמא יעבירם ארבע אמות ברשות הרבים כדי
ללכת לבקש שילמדנו, ויעבור על איסור תורה, ועקרו בכך מצוות
עשה של תקיעת שופר ונטילת לולב.
סיים רב חסדא ואמר לרבבה: אף שמכל הדינים הללו היה בדעתי
להוכיח לך שיכולים חכמים לעקור דין תורה, אבל הִשְׁתַּמְתָּ דִּשְׁנֵית
לִי – עכשיו שתרצת לי על קושייתי, שעקירת מצוה בשם וְלֹא
תַעֲשֶׂה, לֹא מִיַּעֲקֹךְ הוּא – אינה נחשבת 'עקירה', ויכולים חכמים
לעשות כן, כְּפֻלְהוּ גַּם – כל הדינים שהיה בדעתי להקשות מהם,
כיון ששם וְלֹא תַעֲשֶׂה נִיגְהוּ ו-הֵם, אין מהם קושיא על דבריך,
שאין בהם עקירת דבר מן התורה בקום ועשה.
הגמרא מוסיפה להביא ראיות שיש כח ביד חכמים לעקור דין
תורה ואפילו בקום ועשה: תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָו בְּבִרְיָתָא, נֹאמַר בַּפְּסוּק
(דברים יח טו) 'וְיָבִיא מִקְרָבָךְ מֵאֲחֵיךָ כִּמְנִי קִמֵּי לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו
תִּשְׁמָעוּן', ויש ללמוד מלשון הפסוק שֶׁאֵפִילוֹ אִם הִנְבִּיא אֹמֵר לָךְ
עָבֹד עַל אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת שִׁפְתוֹרָה, כְּגוֹן – כמו שעשה אֱלֹהֵינוּ הִנְבִּיא
בְּהָר הַבְּרָמָל, שהקריב קרבן בבמה, אף שהיה זה אחר שנבנה בית
המקדש בירושלים ונאסרה הקרבה בבמות באותה שעה, והיה
בכך חיוב כרת על השחיטה ועל העלאת קרבן מחוץ לבית
המקדש, הֵבֵל לְפִי שְׁעָה – שהתיר זאת רק לזמן מסוים, ולא שאמרו
שמכאן ואילך בטלה מצוה זו לגמרי, שְׁמַע לֹא. הרי שיש כח ביד
חכמים לעקור דבר מן התורה ואפילו בקום ועשה כשחיטה או
העלאה של קרבן בחוץ.
דוחה הגמרא: שְׁאֵינִי הָתָם – שונה הדבר לגבי נביא דְּבִתְיָב אֵלָיו
תִּשְׁמָעוּן, ולא מצינו שיש כח זה אף בחכמים.
מקשה הגמרא: וְלִיָּמֵר מִיָּנִיה – נלמד מדין הנביא שמפורש בתורה

המשנה, שאמר שאחיו של ראשון חולץ או מייבם לה, ולא קנסה
לאוסרה עליו, מויד ליה לרבי אלעזר, שהראשון זכאי במציאתה
ומעשה ידיה והפרת נדריה. והראיה לכך, דמה ביאה - ביאת
היבם, דעיקר איסורא - שהרי זהו עיקר איסורה לענין האישות
שתהיה אסורה לבעלה, וממילא ליבם, ואף על פי כן לא קנים רבי
שמעון, אלא הוא סובר שביאתו של היבם קונה אותה ופוטרת את
צרתה, ואם כן כל שכן שלגבי מציאתה ומעשה ידיה, דממילא הוא,
ואין זה עיקר הנישואין, שבדאי לא יקנסו ריבם, שהם יניגו לו
אלעזר, שאמר שהראשון זכאי במציאתה, במעשה ידיה ובהפרת
נדריה, לא מויד ליה לרבי שמעון, משום שרק לגבי מציאתה ומעשה
ידיה דממילא הוא, לא קנים, אכל לגבי ביאה, דאיסורא הוא, קנים
רבי אלעזר.
ממשיך רב הונא ומבאר: ותרנייהו - רבי שמעון ורבי אלעזר, מויד
ליה לרבי יוסי, שאמר שכתובתה על נכסי הראשון, שהרי אם
הני - דברים אלו, מציאתה ומעשה ידיה וריבם, שהם יניגו לו
בזמן דיתבא תותיה - שיושבת תחת בעלה, שיש סברא לומר שאם
ייתנו לו יבוא לקיימה תחתיו הואיל ונזהג בה מנהג בעל באשתו,
ומכל מקום סוברים רבי שמעון ורבי אלעזר דלא קנים, וכל שכן
שבתופה, דלמשקל ויפיק קא - שזהו דבר שניתן לאשה רק
כשיוצאת מבעלה והוא תחילת גירושין, שבדאי לא קנסו. ואילו
רבי יוסי לא מויד להו לדינא של רבי שמעון ורבי אלעזר, אלא
סובר שבמציאתה ומעשה ידיה וריבם, קנסו, כיון שדווקא בתופה,
דלמשקל ומפיק - שהיא עשויה ליטול לבעלה, הוא דלא קנים,
אכל הני דיתבא תותיה - שהם דברים הנוהגים כשהיא יושבת
תחתיו, קנים.
הגמרא מביאה דעה אחרת בביאור שיטות התנאים במשנתו: רבי
יוחנן חולק על רב הונא, ואמר בהיפך מדברי רב הונא, קמאי מויד
לבתראי - התנאים שבתחילת המשנה מודים לאלו שבסוף
המשנה, אבל בתראי, לא מויד לנפאי. מפרש רבי יוחנן את דבריו:
רבי יוסי שאמר שכתובתה על נכסי בעלה הראשון, מויד ליה לרבי
אלעזר, שאמר שבעלה הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה
ובהפרת נדריה, שהרי אם בתופה, דמדידה לדידה - שהיא ניתנת
מבעל לאשה, והיה ראוי לקנסה על שעשתה איסור, ואף על פי
כן לא קנים רבי יוסי, אלא אמר שיש לה כתובה מבעלה הראשון,
ואם כן כל שכן שבמציאתה ומעשה ידיה, דמדידה לדידה - שהם
ניתנים מהאשה לבעל, ופחות מסתבר לקנסו בזה, שבדאי לא קנס
בהם רבי יוסי, אלא שפארים לבעל זכויות אלו באשתו. ורבי אלעזר
מויד ליה לרבי יוסי, כיון שהוא סובר שדווקא מציאתה ומעשה
ידיה הוא - זהו הטעם, דכיון שהם מדידה לדידה - מהאשה
לבעלה, לא קנים, אכל בתופה, דמדידה לדידה - שהיא ניתנת
מבעל לאשתו, קנים.
ממשיך רבי יוחנן ומבאר: ותרנייהו - רבי יוסי ורבי אלעזר, מויד
ליה לרבי שמעון, שלא קנסו על היבום, וביאתה או חליצתה מאחיו
של ראשון פוטרת צרתה, והטעם, שהרי מה הני - דברים אלו,
כתובה ומציאתה ומעשה ידיה, דמתיים - שהם דברים שנוהגים
בחי הבעל, מכל מקום לא קנים, ביאה של יבום דלאחר מיתה הוא,
לא כל שכן שלא קנסו. ואילו רבי שמעון לא מויד להו לרבי יוסי
ורבי אלעזר, אלא סובר שכתובה ומציאתה ומעשה ידיה, קנסו,
כיון שדווקא ביאה הוא - זהו הטעם, דלאחר מיתה היא ולכן לא
קנים, ומותרת היא להתייבם, אכל הני דמתיים - אבל כתובה
ומציאתה ומעשה ידיה, שהם נוהגים מחיים, קנים, כדי שלא
תמשיך לדור עמו.
שנינו במשנה: נשאת שלא ברשות וכו', מותרת לחזור לו. והיינו
כשנשאת על פי שני עדים, ולא הוצרכה לרשות' של בית דין,
בשונה מאשה שנשאת על פי עד אחד, שעושה כן רק ברשות בית
דין, שהתירו להנשא. אמר רב הונא אמר רב, הכי הלכתא - כך
ההלכה כדברי המשנה, שבנשאת שלא ברשות, אלא על פי שני
עדים, מותרת לחזור לבעלה הראשון.
אמר ליה רב נחמן, נבא נגבי למה לך - מדוע אתה אומר את דיןך
בגניבה, כלומר, למה אתה אומר דין זה בלשון שמשמע שגם

מקשה הגמרא: פשיטא שבת ישראל נפסלת להנישא לכהן, שהרי
נבעלה לפסול לה ונעשית זונה. מתרצת הגמרא: באמת בדין זה
אין חידוש, אלא הדין שאחריה, שבת לוי נפסלת מן המעשר
אצטריקא ליה - הוא שהוצרך לתנא להשמיענו, ואגב כך שנה
התנא גם את פסול בת ישראל מכהונה.
מקשה הגמרא: וכת לוי מן המעשר מי מפסלא - וכי היא נפסלת
בזנות, והתניא בברייתא שאין זנות פוסלת כלל מאכילת מעשר,
וכך שנינו בה, ליה שששית שבין הגויים, שיש לחשוש שנבעלה
לגוי, או בת לוי שנבעלה בעילת זנות, כגון לגוי, לעבד או לחלל,
שפוסלים בת כהן מלאכול בתרומה, נותנין לה מעשר ראשון
ואוכלת. ואם כן מדוע משנתנו פסלה בת לוי מן המעשר. מתרצת
הגמרא: אמר רב ששית, פסול זה של משנתנו קנסא הוא, וכמו שאר
הדברים שקנסוה משום שנישאת על פי עד אחד, ולא דקדקה
היטב דבר, שהרי הוברר שהיה בעלה חי.
עוד שנינו במשנה: היתה פת ביהן פוסלת מן התרומה. מפרשת
הגמרא: אמנם לאחר שהתבאר שאפילו בת לוי נקנסה להאסר
במעשר ראשון, פשוט שקנסו בת כהן שתיפסל מתרומה, אלא בא
התנא לחדש שאפילו בתרומה דרפן קנסוה שתיפסל.
עוד שנינו במשנה: ואין יורשיו של זה ויורשיו של זה יורשין כתובתה
וכו'. מקשה הגמרא: כתובה מאי עבדתה - מה ענינה של כתובתה
ליורשה, והרי כבר התבאר בתחילת המשנה שקנסו את האשה
עצמה שאין לה כתובה, ואם כן כיצד היינו מעלים בדינתנו
שתייה כתובתה ליורשה. מתרצת הגמרא: אמר רב פאפא, אין
כוונת המשנה לכתובה שאשה מקבלת כשמת בעלה בחייה או
שגירשה, אלא הכוונה לכתובת בנן דיתרין - כתובת בנים זכרים,
וזה תקנת חכמים שכל אשה שמתה בחי בעלה, ונמצא שלא גבתה
את כתובתה, לאחר מיתת בעלה יורשים בניה את דמי כתובתה
מנכסי האב, בנוסף על חלקם בירושה עם שאר הבנים שיש לאב
מנכסי אחרות, וכאן קנסוה חכמים שאף בניה לא יירשו את
כתובתה, אם תמות בחי בעלה.
מקשה הגמרא: פשיטא - אף דין זה פשוט הוא, שהרי כיון שקנסוה
חכמים שאין לה כתובה, ממילא אף לבניה אין כתובה. מתרצת
הגמרא: מהו דיתקא - היינו סוברים לומר, שרק לדידה - לאשה
עצמה, דעבדא איסורא - כיון שעשתה איסור ונישאת בזמן
שבעלה היה חי, קנסוה רפן, אבל לזרעה שלא עשו איסור, לא
קנסו רפן, ויקבלו כתובת בנן דיתרין, קא משמע לן - השמיעה לנו
המשנה שגם בזה קנסוה חכמים, שבניה יפסידו כתובת בנן דכרין.
שנינו במשנה: אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין.
מפרשת הגמרא: מה שאחיו של ראשון חולץ, הוא מדאורייתא,
שהרי היא היתה אשת הראשון מן התורה, וכשמת ללא בנים
זקוקה אשתו ליבום או חליצה מאחיו. ומה שלא מייבם, הוא
מדרבנן, שהרי מן התורה מותר לו לייבם, וקנסוה חכמים שלא
תתייבם לו, אלא תצא בחליצה. ואילו אחיו של שני, מה שחולץ
הוא מדרבנן, כחל מן התורה אינה אשתו של השני כלל, ואינה
זקוקה לאחיו כלל, ורק חכמים קנסוה והחמירו להצריכה גט
מהשני, וכמו כן אם מת הצריכה לקבל חליצה מאחיו. ומה שלא
מייבם, זהו לא מדאורייתא - שמן התורה אינה צריכה יבום, שהרי
לא היתה אשת אחיו כלל מן התורה, אך מן התורה היא גם
מותרת להנישא לאחיו של שני, ולא מדרבנן - שהוסיפו חכמים
וקנסוה שתהא אסורה על אחי השני, כאילו היא אשת אחיו שלא
במקום מצוה.
שנינו במשנה: רבי יוסי אומר, כתובתה על נכסי בעלה הראשון וכו',
רבי אלעזר אומר, הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת
נדריה. רבי שמעון אומר, ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון
פוטרת צרתה. ואף שכל אחד מהתנאים הללו עוסק בקנס אחר,
הגמרא מבארת האם התנאים הללו מודים זה לזה, או שכל אחד
חולק על חבריו: אמר רב הונא, בתראי מויד לקמאי - התנאים
שנשנו אחרונים במשנה מודים לדברי התנאים הראשונים, אך
קמאי לא מויד לבתראי - התנאים הראשונים אינם מודים
לאחרונים. מפרש רב הונא את דבריו: רבי שמעון, המובא בסוף

יבמות. פרק עשירי – האשה רבה דף צא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלג רש"י תוספות

פשיטא — וזנה היא. ליה שנסבית — וחיישין שמא נבעלה לכנרי. או שנבעלה בעילת זנות — כגון לכנרי ועבר וחלל, וכל הנך דאמר ב"אלמנה לכהן גדול" (יבמות סח,א) דמפסלא בהו בת כהן מתרומה — גבי ליה לא פסלי ממעשר. בתרומה דרבנן — דאילו בתרומה דאורייתא לא איצטריך למיתני, דכיון דקנסה אמעשר — כל שכן אתרומה.

אמר רשע קנסא — ולא מצי לשנויי דמתניתין כרבי מאיר, דאמר (יבמות פה,ב): מעשר ראשון אסור לזרים, דגמר מתרומה וחכי קאמר: מה תרומה מיתסרא לזונה — אף מעשר כן, דאפילו רבי מאיר מודה דזונה לא מיתסרא במעשר, דלא לפינן מתרומה לגבי הא. משום דמה תרומה לא מיפסלה מתרומה אלא בביאה דמיפסלה לכהונה, אף במעשר נמי לא מיפסלה במעשר אלא בביאה דמיפסלה

פשיטא! בת לוי מן המעשר איצטריכא ליה. ובת לוי מן המעשר מי מיפסלא בנות? והתניא: ליה ששביית, או שנבעלה בעילת זנות, נותנין לה מעשר ואוכלת! אמר רב ששת: בקנסא. בת כהן מן התרומה. אפילו בתרומה דרבנן. "ואין יורשיו של זה יורשיו של זה יורשין בתובתה וכו'". בתובה מאי עבדתה? אמר רב פפא: בתובת כהן דכרין. פשיטא! מהו דתימא: לדידה דעברא איסורא קנסיה רבנן, לזרעה לא קנסו רבנן, קא משמע לן. "אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מיפמינן". אחיו של ראשון חולץ — מדאורייתא, ולא מיפבם — מדרבנן. אחיו של שני — חולץ מדרבנן, ולא מיפבם — לא מדאורייתא ולא מדרבנן. "רבי יוסי אומר: בתובתה על נכסי בעלה וכו'". אמר רב הונא: בתראי מודו לקמאי, קמאי לא מודו לבתראי. רבי שמעון מודי ליה לרבי אלעזר דמה ביאה דעיקר איסורא לא קנים, וכל שכן מציאתה ומעשה ידיה דממונא הוא. ורבי אלעזר לא מודי ליה לרבי שמעון: מציאתה ומעשה ידיה דממונא הוא, לא קנים, אבל ביאה, דאיסורא הוא, קנים. ותרוייהו מודו ליה לרבי יוסי: הני דיתבא תותיה לא קנים וכל שכן בתובה, דלמשקל ומיפק קאי. ורבי יוסי לא מודי לה, בתובה דלמשקל ומיפק — הוא דלא קנים, אבל הני דיתבא תותיה — קנים. רבי יוחנן אמר: קמאי מודו לבתראי, בתראי לא מודו לקמאי, רבי יוסי מודי ליה לרבי אלעזר: בתובה דמדידיה לדידה — לא קנים, וכל שכן מציאתה ומעשה ידיה דמדידיה לדידיה. ורבי אלעזר לא מודי ליה: מציאתה ומעשה ידיה, הוא דמדידיה לדידיה — לא קנים, אבל בתובה דמדידיה לדידיה — קנים. ותרוייהו מודו ליה לרבי שמעון: ומה הני דמתיים — לא קנסו, ביאה דלאחר מיתה לא כל שכן. ורבי שמעון לא מודי להו: ביאה הוא דלאחר מיתה — לא קנים, אכל הני דמתיים — קנים. "נשאת שלא ברשות וכו'". אמר רב הונא אמר רב: הכי הלכתא. אמר ליה רב נחמן: גנבא גנובי למה לך? אי סבירא לך פרבי שמעון — אימא: הלכה פרבי שמעון, דשמעון תיבא פרבי שמעון קאזלה. ובי תיבא, אי אמיןא: הלכה פרבי שמעון, דשמעון תיבא, אימא: הלכה פרבי שמעון פאחרונה, קשיא. אמר רב ששת: אימיןא, כי גייס ושכיב רב אמרה להא שמעתא. הלכה — מפלל דפליגי, מאי הוה לה למיעבד — מיאנס אנסה. ועוד תניא: כל עריות שבתורה אין צריכות הימנו גט חוץ מאשת איש שניסת על פי בית דין. על פי בית דין הוא דבעיא גיפא, על פי עדים לא בעיא גיפא. מני? אימיןא רבי שמעון — על פי בית דין מי בעיא גט? והתניא, רבי שמעון אומר: עשו בית דין בהוראתן — פזרון איש באשה, על פי עדים — כשגגת איש באשה, אידי ואידי לא בעיא גט. אלא לאו — רבנן היא. לעולם רבי שמעון היא, ותרין הכי: רבי שמעון אומר עשו בית דין בהוראתן — ככוונת איש באשה [ובעיא גט], על פי עדים — כשלא ככוונת איש באשה [ולא בעיא גט]. רב אשי אמר: לענין איסורא קתני, והכי קאמר: עשו בית דין בהוראתן — פזרון איש באשה ומיתסרא על בעלה, על פי עדים — כשגגת איש באשה ולא מיתסרא על בעלה. רבינא

בה ללוייה, דעל כרחי בריתא דפרין מינה רבי מאיר היא, דלרבנן לא איצטריך למיתני וזנה אוכלת במעשר, דמדיכא סלקא דעתך דמיפסלה? אלא ודאי לרבי מאיר נמי שריא, אם לא מטעם קנסא דקאמר. ושמואל לרבי מאיר דוקא מיפסלה באכילת מעשר דקנסה שתחשב כזונה וזר אסור במעשר, אבל לרבנן לא שייך לקנסה, דלא גרעה מור. ומתניתין רבי מאיר היא. אי נמי, אפילו כרבנן דקנסה שלא ליתן מעשר לה, אף על פי שמותרת לאוכלה.

כל שכן מציאתה ומעשה ידיה דממון הוא — דלא קניס. וחשיב קנס מה שאין מציאתה ומעשה ידיה לבעל, משום דאיכא לה איבה, וגם מתוך כך אין לה ממונות. ומכל מקום קאמר לקמן מדידה לדידיה, משום דסתם נשים מעשה ידיהן ערפומת ממונותיהן.

הני דמתיים קניס — ואם תאמר: כיון דרבי שמעון מודה דצריכה גט מזה ומזה — אלמא חיישין שמא גירשה זה ונשא זה, דבהכי תלי טעמא, כדאמר לעיל (פה,ב) — מהאי טעמא גופיה אבן כן לא תתייבם, שמא יאמרו גירש זה ונשא זה, ונמצא נשוא גרושת אדחיו ואומר רבינו יצחק: דמכל מקום, כיון דלא קניס לאחר מיתה — לא חיישין, מידי דהוה אנתקשה ואחר כך בא בעלה, דמותרת לו.

על פי בית דין הוא דבעיא גיטא על פי עדים לא בעיא גיטא — ואם תאמר: היכי מדקדק מזה דעל פי עדים מותרת לחזור לרבנן? לעולם אימא לך דאסורה, אף על גב דלא בעיא גט, מידי דהוה אנשאת על פי בית דין לרבי שמעון, דאמר: אידי ואידי לא בעיא גט — ואפילו הכי מודה רבי שמעון בנשאת בעד אחד דתנא מזה ומזה ואומר רבינו יצחק: דאין ראייה מדריב שמעון לרבנן, דלרבי שמעון לית ליה קנסא דגט בשום מקום. אבל רבנן, דקנסו להצריכה גט מזה ומזה בעד אחד, אם איתא דהוה קנסין בשני עדים הוה בעיא גיטא, ומדלא בעיא גט — שמע מינה דלא קנסה בשני עדים, ומותרת לחזור. רבינא

רבינא

יבמות. פרק עשירי – האשה רבה דף צא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

רבינא אמר לענין קרבן קתני – והכי קאמר: עשו בית דין בהוראתן כוון איש באשה. וליכא למימר משום דחשיבא כמדידה הוא דלא מייחביא קרבן, משום דהוי לה למיד – דהא תנן (יבמות פ"ב) הורוהו בית דין לנישא חוורה וקלקלה – חייבת בקרבן, שלא חוורה אלא לנישא. ויותר קרובה היא למיד כשקלקלה מכשניטא. אלא טעמא משום חיד

רבינא אמר: לענין קרבן קתני, עשו בית דין בהוראתן
- פודון איש באשה ולא מתניא קרבן, על פי עדים
- בשגגת איש באשה ומתניא קרבן. ואיבעית אימא:
הא קמייחבא רבנן היא, ותרין הכי: חוץ מאשת איש
ושניסת על פי בית דין. מתיב עולא: מי אמרין מאי
הוה לה למיעבד? והתנן: כתב לשם מלכות שאינה
הוגנת, לשם מלכות מדי, לשם מלכות יוון, לנגן
הבית, לחורבן הבית, הוה במזרח וכתב במערב,
במערב וכתב במזרח - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים
האלו בה. ואמאי? לימא: מאי הוה לה למיעבד?
איבעי לה לאקרוי לנישא. אמר רב שימי בר אשי,
תא שמע: הפגום את ובמתו והלכה צרתה ונשאת
ונמצאת זו אילנית - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים
האלו בה. ואמאי? נימא מאי הוה לה למיעבד?
איבעי לה לאמתני. אמר אביי: תא שמע, כל עריות
שאמרו פטורות צרותיהן, הלכו צרות ונישאו, ונמצאו
אלו אילניות - תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו
בה. ואמאי? נימא מאי הוה לה למיעבד? איבעי לה
לאמתני. אמר רבא, תא שמע: כתב סופר גט לאיש
ושובר לאשה, ומטה ונתן גט לאשה ושובר לאיש,
ונתנו זה לזה וזה לזה, ולאחר ומן הרי הגט יוצא
מתחת ידי האיש, ושובר מתחת ידי האשה - תצא
מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. ואמאי? נימא מאי
הוה לה למיעבד? איבעי לה לאקרוי לנישא. אמר
רב אשי, תא שמע: שינה שמו ושמה, שם עירו
ושם עירה - תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו
בה. ואמאי? נימא מאי הוה לה למיעבד? איבעי
לה לאקרוי לנישא. אמר רבינא, תא שמע: בנסה
בגט קרן - תצא מזה ומזה כו'. איבעי לה לאקרוי
לנישא. רב פפא סבר למיעבד עובדא במאי הוה
לה למיעבד, אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע
לרב פפא: והתניא כל הגי מתנייתא! אמר ליה: ולאו
שנינו? אמר ליה: ואשינו? ליקו ולסמוך? ופסק.
אמר רב אשי: וקלא לא חיישינן. הי
קלא? אילימא קלא דבתר גשוואין - הא
אמרה רב אשי חדא זמנא, דאמר רב אשי:

כל

ולא מייחבא קרבן – יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, כדילפינן בהוריות (ב"ב)
מ"בעשותה". הך קמייחבא – דקתני: חוץ מאשת איש – כולה רבנן היא, ולא תיתי
"שניסת", דמשמע אבל בעדים לא, אלא תריץ "שניסת", ומשתמעין תריוויה. חוץ מאשת
איש – דהיינו בעדים. ושניסת על פי בית דין – בעד אחד, דתרייהו בעי גט. וכיון דבעין
גטא אלמא מילתא היא ומתסרא אקמא. כתב
לשם מלכות שאינה הוגנת – סופר שזיה צריך
למנות למלכי ישראל, או לשם מלך כבדי של
אותה מלכות, וכתב לשם מלכות אחרת, כגון
לשם מלכי רומי. ותנא קרי לה שאינה הוגנת –
משום דאין להם לא כתב ולא לשון, כדכתיב
(עובדיה א): "בזי אתה מאד". תצא מזה ומזה
– אם ניסת באותו גט, כל הדרכים – כל הך
קלקלי וממתניא מאי הוה לה למיעבד –
סבורה היתה שזוא גט כשר. לאקרוי לנישא –
לפני חכם, והלכה צרתה ונשאת לשוק –
שפטרה ביבום חברתה. ואחר כך נמצאת זו
אילנית, ואין ביאתה פטורת צרתה, כדאמר
בפרק קמא (י"בא), פטרא לאילנית שאין יולדת.
תצא – צרתה מזה שניסת לו ומיבמה. ורבי
עקיבא, ד(צ"בא) דעביד חייבי לאין בנש
יבמה לשוק כחייבי בריתות, כאשת איש מנש
כל עריות שאמרו פטורות צרותיהן – לשוק
בלא חליצה ויבום, כגון חמש עשרה נשים דפרק
קמא (ב"א). הלכו צרות אלו ונישאו – לשוק
ונמצאת הערה אילנית ונדע שהזקקה צרתה
ליבום למפרע. דערה אילנית אינה פטורת
צרתה, דאילניות מקח טעות הוא, ולא אשתו
היא ואין זו צרת ערה, וזקקה ליבם כרתנן
בפרק קמא (שם) וכולן שמתו או שמיאו או
שנמצאו אילניות צרותיהן ומתורת. תצא –
הצרה מזה ומזה כו'. גט לאיש ושובר לאשה –
שבעל נתן שבר הגט, והאשה כותבת שובר
לגבות כותבתה מן בעלה ולתת לו השובר,
שאם לא היתה נותנת לו שובר לא יפרע לה
כתובה. ונתנו זה לזה – כסבורה זו לקבל גט
מיד בעלה וקבלה שובר, והיא נתנה לו גט. גט
קרה – בגט מקושר קמיידי, כדאמר בבבא
בבא (ק"סא), גט פשוט – עדי מותב, כו'
מקושר – עדי מאדורי. כשהיה כופל חותם
הדע על הכפל וחזרו וכופלו וחתם עד שני וכן
שלישי. ואם היו קשריו מרובים מעדי – היינו
גט קרה, ופטול. סבר למיעבד עובדא במאי הוה
לה למיעבד – ולחזרו לבעלה אשת איש
שנשאת בעדים. והתניא כל הגי – ולא אמרינן:
מאי הוה לה למיעבד. אמר ליה ולא שנינו
אמר ליה ואשינו? לסמוך – אם זה דחק
ומתרץ לדחוק התשובה – אגן ממלא שמעין
דלא אמרינן מאי הוה לה למיעבד. ופסק –
ונמנע ולא עבד עובדא, וקלא לא חיישינן –
אם ניסת בבית דין, ואחר כך יצא קול שבעלה
חי, ולפנינו לא בא.

כל

תא שמע
כל עריות כו' – סלקא דעתך כבונס יבמות שיך
למימר "איבעי לה לאמתני", שהיתה בחוקת איסור לשוק עומדת. ואין לה להנשא עד שיתברר הדבר שמותרת לשוק. אבל כאן – בחוקת דיתר לשוק עומדת. תא שמע
כאשר כו' – סלקא דעתך דהכא לא שיך איבעי לה לאקרוי גטא. כמו לעיל דמיייר אפילו אקריאת גטא אחר כתיבה קודם נתינה, ועייליה לבי ידיה ואיחלף. ומשני: דאיבעי לה לאקרוי
לגטא לאחר שנתן לה הסופר. תא שמע
שינה שמו ושמה כו' – כגון שיש לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל. והיה ביהודה וכתב שם של גליל. סלקא דעתך דהכא מאי הוה לה
למיעבד? אף על גב דאקרוייה לגטא – קא סלקא דעתך כשר, ומשני: דאיבעי לה לאקרוייה גטא ולשאול ולסאוק דעתא דכאן ביהודה אין שמו כו'. תא שמע
בנסה בגט קרן – תצא מזה ומזה כו'. איבעי לה לאקרוי
לנישא. רב פפא סבר למיעבד עובדא במאי הוה
לה למיעבד, אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע
לרב פפא: והתניא כל הגי מתנייתא! אמר ליה: ולאו
שנינו? אמר ליה: ואשינו? ליקו ולסמוך? ופסק.
אמר רב אשי: וקלא לא חיישינן. הי
קלא? אילימא קלא דבתר גשוואין - הא
אמרה רב אשי חדא זמנא, דאמר רב אשי:

דמסתמא בו ביום שנמצא נכתב, כמו שמוכחין מכתב, ומסתמא שם היה הסופר וכתב מקומו. אי נמי: בידוע שהסופר שם. תא שמע
למימר "איבעי לה לאמתני", שהיתה בחוקת איסור לשוק עומדת. ואין לה להנשא עד שיתברר הדבר שמותרת לשוק. אבל כאן – בחוקת דיתר לשוק עומדת. תא שמע
כאשר כו' – סלקא דעתך דהכא לא שיך איבעי לה לאקרוי גטא. כמו לעיל דמיייר אפילו אקריאת גטא אחר כתיבה קודם נתינה, ועייליה לבי ידיה ואיחלף. ומשני: דאיבעי לה לאקרוי
לגטא לאחר שנתן לה הסופר. תא שמע
שינה שמו ושמה כו' – כגון שיש לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל. והיה ביהודה וכתב שם של גליל. סלקא דעתך דהכא מאי הוה לה
למיעבד? אף על גב דאקרוייה לגטא – קא סלקא דעתך כשר, ומשני: דאיבעי לה לאקרוייה גטא ולשאול ולסאוק דעתא דכאן ביהודה אין שמו כו'. תא שמע
בנסה בגט קרן – תצא מזה ומזה כו'. איבעי לה לאקרוי
לנישא. רב פפא סבר למיעבד עובדא במאי הוה
לה למיעבד, אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע
לרב פפא: והתניא כל הגי מתנייתא! אמר ליה: ולאו
שנינו? אמר ליה: ואשינו? ליקו ולסמוך? ופסק.
אמר רב אשי: וקלא לא חיישינן. הי
קלא? אילימא קלא דבתר גשוואין - הא
אמרה רב אשי חדא זמנא, דאמר רב אשי:

כל

יבמות דף צא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שני) רלה

לשוק, ואנוסה היא. דוחה הגמרא: איכעי לה לאמתני - היה לה
להמתין עד שיתברר אם היבמה איילנית או לא, וכיון שנישאת
קודם לכן קנסוה.
ראה נוספת לדחות את סברת רב ששת: אמר רב, תא שמע,
שנינו במשנה (גיטין פא), כל צריית שהיו נשואות לאדם שמת בלא
בנים, והן אסורות באיסור כרת על אחיו שהוא היבם, כגון שהיא
בתו של היבם, שפאמרי שהן פומרות מיבום וחליצה את צרותיהן -
את הנשים האחרות שהיו לבעל, אם הלכו הצרות ונשא לאחרים,
ונמצאו אלו העריות אילניות, ומתברר שקדושה של האיילניות
למת היו קדושי טעות, וצרתה אינה צרת ערוה כלל וחיבת ביבום
וחליצה, ונישאת באיסור, תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה.
ואמאי קנסו אותה, נימא, מאי הוה לה למיעבד, שהרי לא ידעה
שצרתה איילנית. דוחה הגמרא: איכעי לה לאמתני - היה לה
להמתין עד שיתברר האם צרתה איילנית, וכיון שלא המתנה
והתברר שהיתה צרתה איילנית, קנסוה.
ראה נוספת: אמר רבא, תא שמע, שנינו במשנה (שם), אם כתב
הסופר גט לאיש, לגרש בו את אשתו, וכן כתב שובר - שטר פרעון
על הכתובה, לאשה, שתתן לבעלה לאחר שיפרע לה את כתובתה,
וכשמסר להם הסופר את השטרות, טעה ונתן את הגט לאשה ואת
השובר לאיש, והם נקנו את השטרות זה לזה וזה לזה, ולפי האמת
אינה מגורשת, שהרי לא נתן לה הבעל את הגט, אך הם לא
הבחינו בכך והלכה נישאת, ולאחר זמן ראו שהרי נשאת ויצא מתחת
ידיו האיש, ולא נתנו מעולם לאשה, ושוב יוצא מתחת ידי האשה,
והבינו שאינה מגורשת, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה.
ואמאי קנסו אותה, נימא, מאי הוה לה למיעבד, שהרי לא היה לה
לחשוש שהוחלפו השטרות, ואנוסה היא. דוחה הגמרא: איכעי לה
לאקריי לנימא - היה לה להקרות את הגט לפני מי שבקי בו,
שיאמר לה שאכן קיבלה גט.
הגמרא מביאה ראייה נוספת לדחות את סברת רב ששת: אמר רב
אשי, תא שמע, שנינו במשנה (שם), שנה הסופר את שמו של הבעל
וכן אם שניה את שמה של האשה, או ששניה את שם עירו ושם
עירה, שפסלו חכמים גט זה, ונישאת על פיו, תצא מזה ומזה וכל
הדרכים האלו בה. ואמאי, נימא, מאי הוה לה למיעבד, שהרי לא
ידעה שהגט נפסל בכך. דוחה הגמרא: איכעי לה לאקריי לנימא
לפני חכם היודע בגיטין.
חכמים תיקנו (בבב סא) שהכהנים יגרשו את נשותיהם בגט מקושר,
והוא גט שכל שורה שכותבים בו כופלים אותה על השורה
הקודמת וקושרים אותה, ועד חותם על גבי הקשר, ומתוך כך
עשייתו נמשכת זמן רב. ותיקנו כך לפי שבהנים קפדנים הם
ועשויים לגרש מתוך קפדנותם, וכשיתחרטו לא יוכלו להחזיר את
נשותיהם, שהרי כהן אסור בגרושה, ולכן תיקנו להם גיטין כאלו
שעשייתם ארוכה, כדי שבינתיים תתיישב דעתו של הכהן וימנע
מלגרשה. הגמרא מביאה עתה משנה העוסקת בגט מקושר שלא
חתמו עדים על כל קשריו, והוא מכונה 'גט קרח', לפי שיש בו
שורה שלא חתמו בה עדים, והיא 'קרח' מחמתיות.
מביאה הגמרא ראייה נוספת לדחות את סברת רב ששת: אמר
רבא, תא שמע, שנינו במשנה (גיטין פא), כנסה - נשא אדם את
גרושת הכהן, שהתגרשה בגט קרח, והוא גט מקושר שלא חתמו
עדים על כל קשריו, והוא פסול, תצא מזה ומזה בו, ואף כאן קשה,
הרי לא ידעה שהגט נפסל בכך, והיא אנוסה. דוחה הגמרא: איכעי
לה לאקריי לנימא - היה לה להקרות את הגט לפני חכם. נמצא
שדחתה הגמרא את כל הקשיות על סברתו של רב ששת, שיש
להתיר את אותה אשה מחמת שהיא נחשבת כאנוסה בדבר.
מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רב פפא כרב - סבור היה, למיעבד
עובדא - לעשות מעשה כפאי הוה לה למיעבד, כלומר, באשה
שנישאת על פי שני עדים שהעידו שמת בעלה, והוברר שהיה
בעלה חי, ורצה להתירה לבעלה משום שהיא נחשבת אנוסה. אמר
ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא, והתניא כל הני מתניתאי
- והרי נשנו כל אותן משניות שהבאנו לעיל, ומהם מוכח שאף

הגמרא מביאה דחיה נוספת לראיית רב ששת מהבירייתא: רבא
אמר, באמת רבי שמעון מודה שאשה הנישאת על פי עד אחד
צריכה גט, ומה שאמר בבירייתא שעשו חכמים בהוראתן כדון
איש באשה, ומשמע שהנישאת על פי עד אחד אינה צריכה גט,
אין זו ראייה, כיון שרק לענין חיוב קרן קרן, וכך אמר רבי שמעון,
עשו בית דין בהוראתן, את הנישאת על פי עד אחד, כדון איש
באשה, ולא מתניא - ואינה מביאה קרן, כשם שאין מביאים קרן
על המזיד, אבל הנישאת על פי עדים שמעוה עשו נישאת על
ומתניא קרן, אך לא אמר רבי שמעון שהנישאת על פי עד אחד
אינה צריכה גט, וניתן להעמיד כמותו את הבירייתא המצריכה גט.
עד עתה בכל הדחיות של הגמרא סברנו שהבירייתא הראשונה
סוברת כרבי שמעון, ופירשנו שהוא סובר שהנישאת בעד אחד
צריכה גט. עתה מתרצת הגמרא שהבירייתא לא נאמרה בשיטת
רבי שמעון. מתרצת הגמרא: ואיכעי אמר - ואם תרצה תתיר
כך, הנישאת הראשונה שמעוה עשו נישאת על
פי עד אחד צריכה גט, כדעת רבא, ובאמת רבי שמעון סובר
שגם בנישאת על פי עד אחד אינה צריכה גט, וכמו שדייק רב
ששת מהבירייתא השניה, אך אין להוכיח מהבירייתא שדווקא
הנישאת על פי עד אחד צריכה גט, ואילו הנישאת על פי שני
עדים אינה צריכה גט, וממילא אסורה על בעלה, ותרין הני -
אלא כך נתיר את לשון הבירייתא, כל העריות שבתורה אין
צריכות הימנו גט, הני ממשות איש, והיינו הנישאת על פי שני
עדים, וממי שנישאת על פי בית דין, והיינו הנישאת בעד אחד,
ומבואר בבירייתא ששתיהן צריכות גט, וכיון שצריכה גט מהשני
הרי היא נאסרת על הראשון, ונמצא שהבירייתא אינה עוסקת רק
בנישאת על פי עד אחד, אלא גם בנישאת על פי שני עדים, ואף
בה חלקו רבי שמעון וחכמים, ולכן הוצרך רב לפסוק הלכה כרבי
שמעון, שהנישאת בשני עדים, מותרת לבעלה.
עד כאן דחתה הגמרא בכמה אופנים את ראיית רב ששת
מהבירייתא, עתה מקשה הגמרא גם על סברתו שאשת איש
שנישאת על פי שני עדים, נחשבת אנוסה, ומותרת לבעלה
הראשון. מקשה הגמרא: מתיב עולא, מי אמרין - וכי אנו אומרים
סברא זו דמאי הוה לה למיעבד - מה היה בידה לעשות, ולכן דינה
כאנוסה ואין קונסים אותה, והתנן במשנה (גיטין עט), סופר שכותב
גט בבבל, וכתב את הזמן לשם - לפי מנין שנות מלכות שאינה
הוגנת - מלכות רומי, לשם מלכות מדי, לשם מלכות יון, למנין
השנים שעברו מבין הפית - בית המקדש, או למנין השנים שעברו
מהחורבן הפנימי, שבכל אלו ביטל את התקנה למכתוב את הזמן
לפי מקום הכתיבה, וכן אם היה הסופר בצד מזרח של המדינה,
וכתב בגט שהוא בצד מערב, או שהיה במערב וכתב במזרח, גיטין
אלו פסולים, ואם נשאת לאחר תצא מזה ומזה - מהבעל הראשון
והשני, וכל הדרכים האלו - הקנסות ששנינו במשנה, נוהגים בה.
ולסברת רב ששת יש להקשות, אמאי - מדוע קונסים אותה, לימא
- נאמר מאי הוה לה למיעבד, הרי היתה סבורה שהגט כשר, ולא
נקנסוה.
מתרצת הגמרא: באופנים אלו אין היא אנוסה, משום דאיכעי לה
לאקריי לנימא - היתה צריכה להקרות את הגט לפני חכם הבקי
בגיטין, שיאמר לה אם הגט כשר, וכיון שלא עשתה זאת, קנסוה.
אבל בנישאת על פי שני עדים לא היה לה מה לעשות ולא קנסוה.
מביאה הגמרא ראייה אחרת לדחות את סברת רב ששת: אמר רב
שימי בר אשי, תא שמע, שנינו במשנה (שם פא), הבונים את יבמותיהם,
שמת אחיו בלא בנים והיו לו לנפטר שתי נשים, ויבם את האחת
ובכר התיר את צרתה לשוק, והלכה צרתה ונישאת לאדם אחר,
ואחר כך נמצאת זו - הראשונה שהתייבמה, שהיא אילנית - אינה
ראויה ללדת, והיא פטורה מיבום, והתברר שיבומה אינו יבום ולא
התיר את צרתה, ונמצא שנישאת הצרה לאחר בזמן שהיא זקוקה
ליבום, תצא הצרה מזה ומזה - מהיבם, וממי שנישאת לה, וכל
הדרכים האלו שקנסו חכמים נוהגים בה. וקשה, אמאי קונסים
אותה, נימא, מאי הוה לה למיעבד, שהרי סברה שהיא מותרת

60 לה להינשא על פיו. וּמֵאִי מַעֲמָא – ומדוע כאן דנים לפי חזרתם
61 האחרונה להתירה, אף שהיא רק על פי עד אחד ואין זה טעם
62 מבורר. לָא – האם אין זה מִשּׁוּם דַּעְיוֹת הוּא, שאנו אומרים שמה
63 שסמכו בהוראתם הראשונה על העד האחד, לא על שיקול דעתם
64 סמכו, אלא על דברי העד, והעד הטעה אותם, ואף שעד זה
65 הוכחש משני עדים, מכל מקום כשבא אחר כך עד אחר ומעיד
66 שעתה מת הבעל, רשאים בית דין לקבל את עדותו ולהתירה. אך
67 אילו מה שהתירו אותה בראשונה על פי עד אחד היה מכח סברא
68 ושיקול דעת של הדיינים שבדאי תברר האשה היטב את הדבר,
69 אך בשעה שבאו שני העדים התברר שלא היתה זו סברא נכונה,
70 שהרי הם סמכו על כך שהאשה תברר, ונמצא שנישאת ולא
71 ביררה, שהרי בעלה חי, ואם כן אין אנו יכולים לסמוך עליהם
72 כאשר הם מתירים אותה שוב על סמך דברי עד אחד שאין היתר
73 זה ברור.

74 הגמרא מביאה תנא הסובר כדעת זעירי: וְאִם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָבַר
75 כדברי זעירי, דְּהֵיתֵר אִשָּׁה בְּבֵית דִּין עַל פִּי עֵד אֶחָד שְׁמַת בַּעֲלָהּ
76 מַעֲוֹת הוּא, ולא הוראה, דְּתֵנָּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אִשָּׁה שְׁנִישָׂאת
77 עַל פִּי בֵּית דִּין בְּעַד אֶחָד, ואחר כך התברר שבעלה חי, אין אומרים
78 שכיון שנישאת על פי הוראת בית דין תיפטר מקרבן, אלא יָקוּב
79 הַדִּין אֶת הָהָר – פוסקים את הדין אחר עומק הדברים שהוא טעות
80 ולא הוראה, וְתֵבִיא תְּפִלָּתָא שְׁמִינָה. ומבארת הגמרא את הראיה: אִי
81 אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא – דבר זה מובן אם תאמר דְּהוֹרָאתָ מַעֲוֹת הוּא,
82 שטעו לסמוך על העד, מִשּׁוּם הָכִי מַתְיָא – לכן מביאה האשה
83 קָרְבָּן, שהרי במקום שהיתה לבית דין טעות במציאות חייב היחיד
84 להביא קרבן, אֲלֵא אִי אֲמַרְתָּ דְּהוֹרָאתָ הוֹרָאָה הִיא, שהיו סבורים
85 בדעתם שיש להתיר את האשה, אֲמַאי מַתְיָא קָרְבָּן – מדוע היא
86 מביאה קרבן, והרי העושה על פי הוראה מוטעית של בית דין
87 פטור מקרבן.

88 הגמרא מנסה לדחות את הראיה, ולבאר את טעמו של רבי
89 אליעזר באופן אחר. שואלת הגמרא: וְלִלְמָא – שמא קָבַר רַבִּי
90 אֱלִיעֶזֶר שִׁחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאָה בֵּית דִּין, גם בהוראה גמורה, חֵיב
91 קרבן, ובאמת כאן זו הוראה ולא טעות. משיבה הגמרא: אִי אֲפֻשֶׁר
92 לפרש כן, דָּאם בְּן, מָה הוּא בִּיאור לְשׁוֹנוֹ יָקוּב הַדִּין אֶת הָהָר,
93 שמשמע שאחר שנעין היטב בדין ונאמר שזו טעות, אז נאמר
94 שהיא חייבת קרבן, ואילו אם היינו סבורים שזו הוראה, היתה
95 פטורה מקרבן, ועל כרחק הטעם הוא כיון שיחיד העושה על פי
96 הוראת בית דין פטור מקרבן, ומוכח מדבריו שהוא סובר שכאן זו
97 טעות, וכדברי זעירי, שאילו סבר שזו הוראה אלא שיחיד שעשה
98 בהוראת בית דין פטור לא היה צריך לעיין בדין היטב אלא פשוט
99 שפטור.

100 שנינו במשנה: הוֹרֹתָ בֵּית דִּין הֶלְנָשָׁא ב'ו' והלכה וקלקלה, חייבת
101 בקרבן, שלא התירוה אלא לינשא. מבררת הגמרא: מָא – באיזה
102 דבר קָלְקְלָה האשה המזוכרת במשנתנו. מביאה הגמרא מחלוקת
103 בדבר: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, שוֹנֵתָה, ואפילו אם זינתה עם בני אדם
104 שמתרין לשאת אותה, לפי שבית דין התירו לה רק להינשא ולא
105 לזנות, ולכן היא חייבת בקרבן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שנישאת באיסור,
106 כגון אֶלְמָנָה לְבָתָּן גְּדוּלָּה, או גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לְבָתָּן הַדְּיוּמָה, שלא התירו
107 לה אלא להינשא בהיתר, ולכן חייבת בקרבן.

108 מפרשת הגמרא: מָאן דְּאָמַר שְׁמֻדָּבַר באשה שוֹנֵתָה, כָּל שָׁבִין
109 שְׁאֵלְמָנָה הַנִּישָׂאת לְבָתָּן גְּדוּלָּה או גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לְבָתָּן הַדְּיוּמָה,
110 שחייבת קרבן, שהרי יש בהם איסור לא תעשה, וזרעם נפסל, ועל
111 דעת כן לא התירוה בית דין להינשא, וכיון שלא נישאה בהוראתם,
112 חייבת קרבן, אַבְל מָאן דְּאָמַר שְׁמֻדָּבַר וְחֻלּוּצָה לְבָתָּן גְּדוּלָּה,
113 סובר הוא שדווקא בזה חייבת קרבן, אֲבָל זִינָתָה, לֹא – אינה חייבת
114 קרבן. וּמֵאִי מַעֲמָא, כִּיּוֹן דְּאִמְרָתָהּ אִשָּׁה לְבֵית דִּין, אֲתָּו הוּא
115 דְּשִׁוּתָּהּ פְּנִיָּה – אתם עשיתם אותי כפנויה ומותרת לכל, בכך
116 שהתרתם אותי להינשא למי שארצה, ולכן אף על זנות עם
117 כשרים, אינה חייבת קרבן. אַבְל כִּיּוֹן שְׁלֹא הַתִּירוּהָ לְהִנְשָׂא
118 לפסולים לה, כגון אלמנה לכהן גדול, לכן עליה להביא קרבן.

1 כָּל קָלָא דְּתֵבִיא נְשׁוּאִין – כל קול הפוסל את האשה שיצא אחרי
2 הנישואין, לֹא תִישָׁיִן – אין חוששים לה, ואין האשה נאסרת
3 מחמתו, ואם כן מדוע הוצרך רב אשי לחזור ולומר כאן דין זה.
4 מתרצת הגמרא: מָהוּ דְּתֵבִיא – היינו סבורים לומר שכאן יש
5 לחשוש לאותו קול, דְּהוּאִיל וְאִתָּא לְבִי דִּינָא – כיון שבאה האשה
6 לבית דין קודם שנישאת, וְשִׁרְיָן – והתרנו לה להינשא על פי עדות
7 של עד אחד, אם כן כשיצא עתה קול שבעלה חי, קָלָא דְּתֵבִיא
8 נְשׁוּאִין – הרי זה בקול שיצא קודם שנישאת, שהרי כבר קודם
9 הנישואין היה ספק אם הוא חי, וְתִתְקַפֵּר – תיאסר האשה בקול זה,
10 קָא מַשְׁמַע לָן רַב אִשֵּׁי שאין הדבר כן, אלא כיון שבפועל יצא הקול
11 רק אחר הנישואין, אין חוששים לו.

12 בית דין הגדול שבירושלים שטעו והורו לציבור היתר בדבר
13 איסור שחייבים על שגגתו חטאת, ונהגו הציבור על פיו, חייב בית
14 הדין להביא פר העלם דבר של ציבור לחטאת, ואין כל יחיד שנהג
15 על פיהם מביא קרבן חטאת. הגמרא מביאה מחלוקת באלו
16 הוראות נאמר כלל זה.

17 שנינו במשנה: נִשְׁפָּת עַל פִּי בֵּית דִּין – שבית דין התירוה להינשא
18 על פי עדותו של עד אחד, תַּצֵּא וכו' ופטורה מן הקרבן. אָמַר זְעִירִי,
19 לִיתָא לְמַתְנִיתִין מַתְּנֵי בִי מִדְּרָשָׁא – הדין של משנתנו שאשה זו
20 פטורה מקרבן, נדחה מחמת הברייתא ששנו בבית המדרש, דְּתֵנָּה
21 בִּי מִדְּרָשָׁא, הוֹרֵי בֵּית דִּין שֶׁשָּׁקָעָה חֲמָה וכבר יצאה שבת ומותר
22 לעושה מלאכה, וְלִבְפֻּם רָאוּ שוֹרָקָה – טרם שקעה, אִין זו נחשבת
23 'העושה' שחייב אין זה נידון התלוי בסברא. אֲלֵא 'מַעֲוֹת', שטעו
24 במציאות הדברים, שהיו סבורים ששקעה חמה והוברר שלא
25 שקעה, ולכן אין בית דין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא
26 כל יחיד מביא חטאת על עצמו, כדן מחלל שבת בשוגג. ואם כן,
27 אף באופן האמור במשנתנו, שנישאת על פי היתר של בית דין
28 שסמכו על עד אחד שמת בעלה, ועתה הוברר שטעו במציאות
29 ובעלה חי, שהרי בא לפנינו, אין זו הוראה בטעות אלא טעות
30 במציאות, ויש לחייבה בקרבן, ושלא כאמור במשנתנו שהיא
31 פטורה מקרבן.

32 וְאִילוּ רַב נִחְמָן נִחְלַע עַל זְעִירִי וְאָמַר, אִשָּׁה שְׁנִישָׂאת עַל פִּי בֵּית דִּין,
33 והתברר שבעלה חי, אין זו 'טעות' של בית דין אלא הוֹרָאָה הִיא,
34 ודינה כמי שנהג על פי הוראה מוטעית של בית דין, שפטור
35 מקרבן, וכמבואר במשנתנו.

36 ומוכיח רב נחמן את דבריו: אָמַר רַב נִחְמָן, תַּדַּע – אביא לך ראיה
37 דְּהוֹרָאָה הִיא – שהתרת אשת איש על פי עד אחד המעיד שמת
38 בעלה זו טעות בהוראה ובשיקול הדעת, ולא טעות במציאות,
39 דְּהֵרִי כָּל הַתּוֹרָה בּוֹלָה עַד אֶחָד לֹא מַתְיָא – אינו נאמן בדבר
40 שבערוה, וְהָכָא מַתְיָא – ואילו כאן האמינוהו חכמים, מֵאִי מַעֲמָא,
41 לָא מִשּׁוּם דְּהוֹרָאָה הִיא – האם אין זה משום שסברו חכמים
42 בדעתם שיש לסמוך על כך שהאשה לא תינשא עד שתברר היטב
43 שאכן מת בעלה, וכיון שאשה זו נישאת ללא בירור ונמצא
44 שבעלה חי, התברר שטעו החכמים בשיקול דעתם, וזו טעות
45 בהוראה ולא טעות במציאות.

46 הגמרא מביאה ראיה לדברי זעירי: אָמַר רַבָּא, תַּדַּע דְּהִתְרַת אִשָּׁת
47 אִישׁ עַל פִּי עֵד אֶחָד מַעֲוֹת הוּא, ולא הוראה, דְּאִילוּ הוֹרֵי בֵּית דִּין
48 פְּסוּגִים מִסּוּיִם שֶׁל חֵלֶב וְכִסּוּג מִסּוּיִם שֶׁל דָּם לְהִיתִירָא – שהם מותרים
49 באכילה, ולא אמרו בזה טעם ברור, וְהָדָר חָזוּ – ושוב ראו בית דין
50 מַעֲמָא – סברא ברורה לחזור בהם ולפסוק באותם חלב ודם
51 לְאִישׁוֹרָא, אִזּוּ בִּי הָדָר – כשיחזרו בהם אחר כך שוב וְאִמְרֵי בֵּית דִּין
52 שוב סברא שאינה ברורה לגמרי לְהִיתִירָא, כְּמוֹ שֶׁפִּסְקוּ בַּתְּחִילָה,
53 לֹא מַשְׁמַעֲנִין לָהּ – אין מקבלים חזרתם זו להתיר. וְאִילוּ בַּעֲדוֹת
54 אִשָּׁה שְׁמַת בַּעֲלָהּ, הִיאָא דְּאִתָּא – במקום שבא עַד אֶחָד והעיד שמת
55 בעלה, שאין זו עדות גמורה, שִׁרְיָנָא – מתירים אותה להינשא,
56 וְנִישָׂאָה עַל פִּיו, ואחר כך אִתָּו תִּרִי – באו שני עדים שבעלה חי,
57 שזה דבר ברור, אֲמַרְנָא – אוסרים את האשה, וְכִי הָדָר אִתָּא עַד
58 אֲתִירָנָא – ואם שוב יבוא עד אחד אחר שמעיד שמת בעלה עכשיו,
59 אחרי עדותם של השנים האחרונים שהוא חי, שִׁרְיָנָא לָהּ – מתירים

יבמות. פרק עשירי – האשה רבה דף צב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלז

תוספות

כל קלא דבתר נשואין – כגון כהן שנשא אשה, ואחר כך יצא עליה קול גרושה או זונה.
 כיון דאתא לבי דין ושרינן לה – הואיל והוצרכה לבא לבית דין להיתירא – אלמא
 בחי הוה מספקין ליה קודם נשואין, והלכך כמי שיצא הקול מאותה שעה דמי, קא
 משמע לן, הווי בית דין ששקעה חמה – בשבת, והתירו לעשות מלאכה, אין זו הוראה
 – לסמוך עליה ולפטר יחד ששעה על פיהם.

אז אם עשו צבור על פיהם – אין מביאין פר
 כשאר שאלין דבר, אלא כל אחד כשבו או
 שעירה, שאין זה העלם דבר, אלא טעות,
 כסבורים שבא בעולם דבר שלא בא. דהא לכולי
 עלמא גליא השתא דטעות הואי, והבא נמי
 דמתניתין טעות היא, כסבורים שגת – והנה בא
 בעלה, והכל רואים, אלא אעד סמוך. תדע
 דהוראה היא – על ידי הוראת בית דין היא
 ניסת, ועלייהו תליא, ולא אעד. דהא בכל
 התורה עד אחד לא מהימן, והבא מהימן,
 דתורה לא האמינתי – והם האמיננהו, ועבדינן
 אפומיהו. מאי טעמא לא משום דהוראה היא
 – וכשהיה שחלב הקיבה מותר, דאיעלם
 מניה, וסמוך אדעתיה. והבא נמי אדעתיה
 הוא דסמוך, דאמר: כל אשה דייקא ומינסא
 ונמצא דטעו בהוראתה, דהא לא דייקא
 ואינסבא. חזו טעמא – טעם מובהק, וכי הדר
 אמרי להיתירא – בטעם שאינו מובהק, מי
 משגיחין בהו? אתו תרי ואסבחי – הרי טעם
 ברור. כי הדר אתא עד – אחד ואמר: עכשיו
 מת – שרינן לה. מאי טעמא לא משום –
 דאמרין: עד קמא אטעינן, והאי בתראא מהימן.
 דאי קמייתא הוראה היא, דאדעתין סמכי, מבי
 חזינן טעמא על ידי השנים הללו דלא אורנין
 שפיר, ודיכי מצינן למיהדר לדעתין קמייתא?
 יקוב הדין את החר – בניסת על פי בית דין לא
 אמרינן על פי בית דין הוא ומפטר, אלא
 הולכין אחר עומק הדברים, ואמרין: טעותא
 הוא, דאעד סמוך, ותביא חטאת שמינה, אם כן
 מאי יקוב בו? – מדתני הכי, משמע דאי לא
 מעינינן בה שפיר – לפום ריהטא הוה פטר לה.
 כל שכן אלמנה לבנה – ולחכי לא שרייה. על
 כל ביאה וביאה – קסבר רבי אלעזר ביאות
 מחלקות. טעמא במסכת כריתות (טו,א), קרינן
 אחד על הכל – הואיל ולא נודע לה בינתיה.
 והיא לא באוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד.
 משנה ואחר כך מת בגד – ולא הוזקק
 לייבום, ונשאת לשוק. ראשון ואחרון – מפרש
 בגמרא. מזור – וכרבי עקיבא מיתוקמא. דאמר
 (יבמות מט,א): יש מזור מחייבי לאוין. קיים היה
 – כשניסת. הולד הראשון – שהיה לה בעודו
 חי. גמרא אין מזור מיבמה – שנשאת בשוק
 בלא חליצה, הואיל וליתה עליה אלא בלא.
 האי תנא – וחכמים אומרים אין מזור מיבמה.
 אלמא כסברא להו דש חיבי לאוק שהולד
 מזור מוק, תנא דבי רבי עקיבא היא, דאיכא
 תנא בפרק "החולץ" (יבמות מט,א) אליבא דרבי
 עקיבא, דאמר: יש מזור מחייבי לאוק דשאר,
 דמחמת קורבה, כגון אנוסת אביז לרבי יהודה
 דאמר: קאי עלה בלא, בפרק "נושאין" (יבמות
 צז,א), ובגון נשאת את חליצתה, דקאי עלה ב"ל
 יבנה" (דברים כה) ולאו דקורבא הוא, הוי מזור.
 מחייבי לאוין גירדי – כגון יבמה לשוק ודומה
 לה.

בעניותינו

כל קלא דבתר נשואין לא חישינן – יש מפרשים: דוקא דיצא הקול שחלתה הנשואין היו
 באיסור, דלקלא כי האי לא חישינן, דמדעבר נשואין מסתמא דיקו בה במלתא, ושקך
 הוה, אבל במאי דהוה אחר נשואין – אסרינן שפיר בקלא. ולפי זה אתי שפיר הדיא דרוכל
 דלעיל (כד,ב), ואומר רבינו יצחק: דאי איפשר לומר כן, דבהדיא אמרינן בגיטין (פא,א) דבכל
 ענין לא חישינן, גבי כתב גט לאשתו ודיא יושבת
 ומשמשתו – תנא, והדר צריך בדיקה, ופרך
 עלה: והאמר רב אשי: כל קלא דבתר נשואין לא
 חישינן. והדיא דרוכל דלעיל, כדפירש לעיל.
 ואמר לה מת בעליך והדר מת בגד כר הולד
 הראשון והאחרון ממור – אמר רבינו
 יצחק: דראשון היינו לפני שמועה, והאחרון אחר
 שמועה. כי ההיא דסיפא, כדמפרש בגמרא. דאין
 לפרש דלמסקנא דגמרא הוי דהבא מבעל ראשון
 ומבעל אחרון, דהיינו מיבם, דקסוד נמי לאוסרה
 איבם – דהא על כרחך האי ממזר דהבא
 מדאורייתא קאמר, כמו שאפרש. ומיבם לא הוי
 ממזר מדאורייתא, אפילו לרבי עקיבא דמשוי נזות
 יבמה כנות דאשת איש לאוסרה איבם. דאפילו
 אשת איש לא מיתסרא מדאורייתא על ידי טעות.
 ואפילו מדרבנן לא מיתסרא איבם הכא, למאי
 דמוקי לה לקמן (צד,א) בתרי ותרי ובעידי הומה.
 וגט נמי לא בעיא מאותו מן השוק, אם מתחלה
 נשאת בשני עדים, כמו שהיתה מותרת לבעל אם
 ודה קיים.

אבל חכמים אומרים אין ממזר מיבמה – ואם
 תאמר: הא משמע בגיטין דאפילו לרבנן
 הוי ממזר מיבמה לשוק, דבפרק "החולץ" (גיטין פ,ב)
 בעי התלמוד אמנשה דכל עריות שאמרו צרותיהן
 מותרות, נישאו – אין, זינו – לא, לימא יתידו
 תיובתא לרב דהמנא, ובגיטין דוקא, משום
 דמיחלפא

מאי קלקלה? רבי אלעזר אומר: וינתה, רבי יוחנן אומר: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה
 לכהן הדיוט. מאן דאמר וינתה, כל שכן אלמנה לכהן גדול. מאן דאמר אלמנה לכהן גדול,
 אכל וינתה לא. מאי טעמא – [דאמר]: אתון הוא דשוריתין פגויה. תניא פוותיה דרבי יוחנן:
 הורוה בית דין להנשא, והלכה וקלקלה, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן
 הדיוט – חייבת בקרנן על כל ביאה וביאה, דברי רבי אלעזר. וחכמים אומרים: קרנן אחד
 על הכל. ומוזדים חכמים לרבי אלעזר נשאת לחמשה בני אדם, שחייבת בקרנן על
 כל אחד ואחד, הואיל וגופין מוחלקין. משנה האשה שהלך בעלה ובה למדינת הים,
 ובאו ואמרו לה: מת בעליך ואחר כך מת בגד. ונשאת, ואחר כך אמרו לה: חילוף היו
 הדברים – תצא, ותולד ראשון ואחרון ממזר. אמרו לה: מת בגד ואחר כך מת בעליך,
 אמרו לה: מת בעליך, וניסת, ואחר כך אמרו לה: קיים היה, ומת – תצא, ותולד ראשון
 ממזר, והאחרון אינו ממזר. אמרו לה: מת בעליך, ונתקדשה, ואחר כך בא בעלה – מותרת
 לחזור לו. אף על פי שנתן לה אחרון גט – לא פסקה מן הכהונה. את זו דרש רבי אלעזר
 בן מתתיה: "ואשה גרושה מאישה" – ולא מאיש שאינו אישה. גמרא מאי ראשון ומאי
 אחרון? אלימא לראשון – לפני שמועה, ואחרון – לאחר שמועה, ליתני: הולד ממזר! משום
 דקבעי למיתני סיפא, אמרו לה: מת בעליך, ונשאת. ואחר כך אמרו לה: קיים היה, ומת
 – הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר, תנא נמי רישא: ראשון ואחרון ממזר. תנו רבנן: זו
 דברי רבי עקיבא, שהיה אומר: אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, אכל חכמים אומרים:
 מאין ממזר מיבמה – ולימא: אין ממזר מחייבי לאוין! האי תנא תנא דרבי עקיבא הוא,
 דאמר: מחייבי לאוין דשאר הוי ממזר, מחייבי לאוין גירדי לא הוי ממזר. אמר רב יהודה

אמר

דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים, או דלמא נישאו הוא דין וינו, ומסייע לרב המנונא. אם כן בעי למימר דההיא משנה אתאי כרבנן, דלרבי עקיבא הוא דאסורה ליבם, אפילו מאן דלית ליה דרב המנונא. כדמוכח בסוטה בפרק "היה מביא" (יחב). ובההיא משנה קתני: כל החרכים האלו בה, אלמא הוי ממזר לרבנן מיבמה. ואומר רבינו יצחק: דהתם הוי ממזר מדרבנן משום דמיחלפא באשה שהלך

אמר רב: מנין שאין קדושין תופסין ביבמה? שנאמר:
"לא תהיה אשת הויה להחיה לאיש זר" - לא תהא בה הויה לזר. ושמואל אמר: בעניינא דאשת גמ. מספקא ליה לשמואל האי "לא תהיה אשת הויה" אי ללאו הוא דאתא, אי דלא תפסי בה קדושין הוא דאתא. אמר ליה רב מרי בר רחל לרב אשי, הכי אמר אמימר: הלכה פוותריה דשמואל. אמר רב אשי: השתא דאמר אמימר הלכתא פוותריה דשמואל, אם היה יבמה בהן - חולץ לה ושריא ליה. איתגברי איתגרי? אם כן מצינו חוטא נשפרי! אלא, אם היה יבמה ישראל - נותן לה שני גט והותרה לו. אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב: יבמה, קדושין אין בה, נשואין יש בה. אי קדושין אין בה, נשואין נמי אין בה? אימא: קדושין ונשואין אין בה. ואיבעית אימא: מאי נשואין יש בה - בנות, בדרב המנונא, דאמר רב המנונא: שומרת יבם שויגתה - אסורה ליבמה. ואי בעית אימא: לעולם פדאמרן מעיקרא, קדושין אין בה, נשואין יש בה - דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים.

בעניינא - מתוך עניות דעתנו, שאין אנו יודעים פירוש המקרא. אי ללאו הוא דאתא - הרי היא כשאר חייבי לאוין, ותפסי בה קדושין. אם היה יבמה בהן - וזו נישאת לשוק בעד אחד, או בשני עדים שאמרו לה: "מת בעליך, ואחר כך מת בנך". ואמר שמואל: בעיא גט, וכיון דיהיב לה גיטא - מיפסלא על היבם, שהוא כהן, משום גרושה. חולץ לה - יבם, ושריא לבעלה. והותרה לו - ליבם. נשואין יש בה - קסלקא דעתך לענין גט - דאם ניסת לזר, שאמרו לה: "מת בעליך ואחר כך בנך" - צריכה גט. בנות - דהוי כזונה, ומיתסרא איבם, כרב המנונא ורב אשי דאמר לעיל נותן לה שני גט והותרה לו - לית ליה דרב המנונא. כדאמר מעיקרא - נשואין יש בה לענין גט. ולאו כדאמר קדושין ניהו, אלא משום דאי מפקעת לה בלא גט, אתי למימר נמי באשה שהלך בעלה למדינת הים וניסת על פי בית דין בעד אחד - תצא בלא גט. אבל נתקדשה - לא בעיא גיטא, דהא אשת איש גופה שנתקדשה על פי בית דין בעד אחד - תצא בלא גט, כדתנן: אף על פי שנתן לה האחרון גט - לא פסלה מן הכהונה. נמנו וגמרו ב' - דדרשינן: "לא תהיה" - לא תהא בה הויה. אינה מקודשת - כיון דהשתא לא תפסי בה קדושין - לקמיה נמי לא תפסי, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. פי משכחת פרגינא - אי לא דאמרין לך לא הוית מסיק אדעתך דטעמא משום דלא תפסי בה קדושין השתא הוא, אלא דאין מקנה דבר שלא בא לעולם, ואפילו יש בידו לעשות עבשיו. אמר ליה ריש לקיש - דלרבי יוחנן, קונם

אמר רבי ינאי, בחבורה נמנו ונקמרו: אין קדושין תופסין ביבמה. אמר ליה רבי יוחנן: רבי, לא משנתנו היא זו? דתנן, האומר לאשה: "הרי את מקודשת לי לאחר שתתגיר", "לאחר שתתגיר", "לאחר שאשתחרר", "לאחר שתשחתחרר", "לאחר שיבמה בעליך", "לאחר שתמות אחותיך", או "לאחר שיהלוצ לך יבמך" - אינה מקודשת. אמר ליה: אי לאו דללאי לך חספא מי משפחת מרגינא תותיה? אמר ליה ריש לקיש: אי לאו דקלקס גברא רבה, הוה אמינא לך אנא: מתניתין רבי עקיבא היא, דאמר אין קדושין תופסין בתייבי לאוין. ואי רבי עקיבא, פי אמר לה: "לאחר שיהלוצ לך יבמך", ליתפסי בה קדושי! דהא שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. דתנן: קונם

רבי מנין שאין קדושין תופסין ביבמה - אפילו לרבנן דרבי עקיבא, דרבנן סבירא ליה לרב, מדמכשיר נכרי ועבד הבא על בת ישראל ב"החולץ" (יבמות מהא), ולרבי עקיבא הוי ממזר, כדאמרין בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עה). ולקמן נמי בשמעתין דאמר רבי ינאי נמנו וגמרו שאין קדושין תופסין ביבמה, אמר ליה רבי יוחנן: רבי לא משנתנו היא זו? כי ודח: הא מני רבי עקיבא היא, מכלל דאיתו אמר אפילו אליבא דרבנן. והא דקתני לעיל: זו דרבי רבי עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, משמע דהביי תלוי מה שהוא ממזר ביבמה - פירשתי בסוף "החולץ". אי ללאו הוא דאתא - פירש רבינו יום: אי ללאו גירא הוא דאתא, אי לקדושין ולא תפסי נמי הוא דאתא. ולעיל פירשתי (שם).

לה שני גט והותרה - אומר רבינו תם דאריי שנתקדשה ולא נישאת. ודוקא היכא דבעי יבם ליבומי הוא דאסירא לשני, אבל אי לא בעי ליבומי - חולץ לה, ושריא ליה להאי שקידשה. דבקדושין לא קסנין אפילו באשת איש. אלא דוקא כשניסת דעבדה איסורא. וכי היכי דמותרת לחזור לו - מותרת נמי למקדש, אם מת הבעל או גירש. וכל שכן הבא ביבמה ושריא למקדש. וכן הורה רבינו תם הלכה למעשה באשה שלא ידעה שהיה לה יבם, ונתקדשה. והתירה למקדש אחר חליצה היבם. והא דפריך הכא איתגורי איתגור - היינו משום דקאמר חולץ לה יבם ושריא לבעלה. דמשמע חולץ בעל כרחו, שכופין אותו, אף על פי שברצונו היה מייבם אילו לא קדשה. ומשום הכי פריך איתגורי איתגור. אבל אם מדעתו היה חולץ - היתה מותרת לו, ואין זה איתגורי איתגור, והא לא איצטרך ליה לרב אשי לאשמעינן, ואם תאמר: והשתא נמי מאי קא משמע לך דקאמר נותן שני גט? דלאשמעינן דבעיא גט - לא איצטרך, דכבר פסק אמימר בהדיא הלכתא כשמואל! ואומר רבינו תם: דקא משמע לך שכופין אותו ליתן גט, כדי שלא יהיה חוטא נשכר. אבל אם נשאת, אפילו רצה היבם לחלוץ - אסורה לבעלה, ותצא מזה ומוזה. כדמסיק בירושלמי דיבמה שנשאת בלא חליצה תצא. ולא אמרין זה חולץ זה מקיים. ומתניתין ד"הורוק" (גיטין פא), קתני ביבמה לשוק תצא מזה ומוזה אפילו בשואי טעות, וכל שכן בשואי מיד, דקסנין לה טפי. ואפילו אם תרצה לומר כבשנשאה במזיד לא שייך למגור ולמקנסיה, זה היכי דלא קסנין ליה בוינו, משום דנשואי מיד לא שכחו כמו זנות - מכל מקום לא מיסתבר לאוקמי קדושתא בשואי מיד, ולא איירי הגמרא בכי, ומיזו מצינו חוטא נשכר משמע קצת דבמזיד איירי. ומתוך פירוש הקונטרס משמע דאריי בניסת, דפירש בסמוך דרב אשי דהבא לית ליה דרב המנונא. ורבינו חננאל פסק כהלכות גדולות דאפילו נתקדשה - תצא מן דמקדש. וכדבר רבינו תם נראה לרבינו יצחק עיקר.

אינה צריכה ממנו גט כדי להתירה ליבם, שהרי אפילו אשת איש
שהתקדשה לזר על פי עד אחד שמת בעלה אינה צריכה ממנו גט,
אך נשואין יש בה, שאם נישאה לזר צריכה היא גט ממנו, ואף
שלפי האמת אינה נשואה לו, שהרי אין קידושין תופסים בה, יש
לגזור משום דמיתלף – עשויים בני אדם לטעות ולהחליף את
דינה בדין אשה שחלה בעלה למדינת הים, ונישאה על פי עד
שהעיד שמת הבעל, שתיקנו חכמים שצריכה גט בגין שהני כדי
שלא יטעו לומר שהראשון גירשה והשני נשאה בדין והרי היא
יוצאת ממנו בלא גט, ומחמת כן תיקנו שאף יבמה צריכה גט מזה
שנישאה לו, אף שלא חלו קידושיה.
הגמרא מבארת את ההלכה בענין יבמה לשוק, האם תופסים בה
קידושין: אמר רבי ינאי, בבהמה – בחבורת בני הישיבה נקנו ונקרו
– עמדו למנין, ורבו האומרים כרב ובטלו המועטים וחזרו בהם
להורות כדבריו, שאין קידושין תופסים בבהמה, משום שהכתוב לא
תהיה אשת החוצה מתפרש, שלא תחול בה הויית קידושין.
אמר ליה רבי יוחנן לרבי ינאי, רבי, לא משנתנו היא זו – האם דין
זה אינו מוכרע מן המשנה, ואם כן אין צורך לדון בו, דתנן
בקידושין (בבבא, דא) גוי האומר לאשה ישראלית הרי את מקודשת לי
לאחר שאתניי, או ישראל שאמר לגויה הרי את מקודשת לי לאחר
שתניי, ועבד כנעני ושאין קידושין חלים עתה, המקדש
ישראלית לאחר שאתתה, וישראל המקדש שפחה לאחר
שתתתה, וכן האומר לאשת איש התקדשי לי לאחר ששמות
בעלי, וישראל שאמר לאחות אשתו והאסורה עליו בברית
התקדשי לי לאחר ששמות אחותי ותהי מותרת לי, או אדם זר
שאמר לאשה הזקוקה ליבם התקדשי לי לאחר שחלוץ לי בבהמה,
בכל האופנים הללו הדין הוא שאינה מקודשת, כיון שבשעה
שקידש לא היו הקידושין ראויים לחלו, והרי זה כקונה דבר שלא
בא לעולם, וכיון שמנתה המשנה בכלל אלו את היבמה, מוכח
שאין קידושין תופסים ביבמה לשוק, שאם לא כן היו קידושיה
חלים, ככל מקדש אשה ומנתה שיחולו הקידושין לאחר זמן.
אמר ליה רבי ינאי דרך משל, אי לאו דללא לך חספא – לולא
שהגבתי לך את החרס שביסה את המונח תחתיו, מי משפחת –
וכי היית מוצא את המונח – מרגלית שהיתה מונחת תחתיה –
תחתיו, והיינו שאם לא שאמרתי לך דין זה, שאין קידושין תופסים
ביבמה, לא היית לומד זאת מהמשנה, אלא היה אפשר לפרש את
המשנה באופן אחר, שאף שבידו לקדשה עתה, מכל מקום כיון
שאמר שיחולו הקידושין לאחר החליצה, שזוהו דבר שלא בא
לעולם, אין הקידושין חלים.
הגמרא מביאה את דחיית ריש לקיש לפירושו של רבי יוחנן
במשנה, וממילא נדחית הוכחתו לשיטת רבי: אמר ליה ריש לקיש
לרבי יוחנן, אי לאו דקלף גברא רבה – לולא ששיבחר רבי ינאי
שהוא אדם גדול, בפירוש במשנה, הוה אמינא לך אגא – היית
מפרש לך שמתניין שמבואר בה שאין קידושין תופסים ביבמה,
אין הטעם משום דינו של רבי, שאין קידושין תופסים ביבמה, אלא
כשיטת רבי עקיבא היא, דאמר שאין קידושין תופסים בכל חייבי
לאוין, וכיון שיבמה אסורה להנשא לשוק באיסור לאו, אין
קידושין תופסים בה, ואילו מחלוקתם של רבי ושמואל לגבי יבמה
לשוק היא בדעת חכמים, שקידושין תופסים בשאר חייבי לאוין.
תמדה הגמרא על דברי ריש לקיש: ואי המשנה כרבי עקיבא היא,
אם כן קשה, שהרי כי – כאשר אמר לה ליבמה התקדשי לי לאחר
שחלוץ לי בבהמה, ליתפסי בה קידושי – יחולו הקידושין לאחר
החליצה, אף שאין בידו לקדשה עתה, דהא שמענו ליה – שהרי
שמענו לרבי עקיבא דאמר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דתנן
במשנה (נדרים פה),

אמר רב, מנין שאין קידושין תופסים בבהמה, שנאמר בפרשת יבום
(דברים כה ה) לא תהיה אשת הית החוצה לאיש זר, ויש ללמוד
מהלשון לא תהיה, שלא תהא בה הויה לזר – לא תחול בה הויית
קידושין לאדם אחר, מלבד יבמה. ושמואל אמר, בעניותינו – כיון
שעניים אנו בדעת מלהכריע את משמעות הכתוב, ויתכן שאין זו
כוונת הפסוק, לכן מספק צריכה היא גט מן המקדש.
מבארת הגמרא: מספקא ליה – היה ספק לשמואל, הא – לשון זה
של לא תהיה אשת הית, מזה משמעותו, אי ללא הוא דאמא –
האם בא הפסוק לומר שיש איסור לא תעשה בנישואי יבמה לזר,
והרי היא ככל חייבי לאוין שקידושין תופסים בהן, אי – או ללמוד
דלא תפסי בה קידושין הוא דאמא – בא הפסוק, וכדברי רב, שבא
הפסוק לומר שאין קידושין תופסים ביבמה לשוק.
אמר ליה רב כרי בר רחל לרב אשי, הרי – כך אמר אמימר, הלכה
בנותיה דשמואל, שיבמה שנתקדשה לזר צריכה גט מספק.
אמר רב אשי, השתא – עתה, דאמר אמימר הלכתא בנותיה
דשמואל, נמצא שיבמה שנישאה בטעות לאדם זר, על פי עדות
שמת בעלה קודם לבנה, ואחר כך נודע לה שמת בנה קודם
לבעלה והיתה זקוקה ליבום, הרי מספק היא זקוקה לגט מזה
שנישאה לו ומתייבמת ליבם, אך אם היה יבמה – אחי בעלה שמת,
בין, ונישאה לזר על פי עד אחד או שני עדים שאמרו שאינה
זקוקה ליבום, והתברר שהיתה זקוקה ליבום, אינו יכול לייבמה
אחרי שתקבל גט מאותו שנישאה לו, שהרי כהן אסור בגרושה,
ולכן אינה צריכה להתגרש מאותו שנישאה לו, אלא חלוץ לה
היבם, ונשואין ליה – והיא מותרת לזר עם זה שנשאה.
תמדה הגמרא על דברי רב אשי: אם כן, נמצא שהנשוא אותה
בעבירה בזמן שהיתה אסורה עליו, איתגורר איתגר – נשתכר
והרויח שהיא נשואת מותרת לו, ואם כן מצינו חופא נשקר, שאם
לא היה נשוא אותה, היתה מתייבמת, שהרי אלמנה מותרת לכהן,
ועתה שנשאה פסלה על היבם, ואחרי שיחלוץ לה יוכל לקיימה
כאשתו.
מזמנת קושיא זו מבארת הגמרא את דברי רב אשי באופן אחר:
אלא כך אמר רב אשי, אם היה יבמה ויכול הוא לייבמה
אפילו כשהיא גרושה, נותן לה שני – אותו שנישאה לו גט, והותרה
לו ליבם.
הגמרא מביאה מימרא של רב בענין יבמה, ומפרשת אותה: אמר
רב גידל, אמר רב תימי בר יוסף, אמר רב, יבמה, קידושין אין בה,
נשואין יש בה, והבינה הגמרא שכוונת רב היא שיבמה שהתקדשה
לזר מחמת שאמרו לה שהיא פטורה מייבום, אינה צריכה ממנו
גט, כיון שאין קידושין תופסים בה, אך אם נישאה לו צריכה גט.
תמדה הגמרא: אי קידושין אין תופסים בה, נשואין גמי – גם כן אין
בה, ואין ביאתו בה אלא כביאת זנות, שאינה מצריכה גט. מביאה
הגמרא את דברי רב באופן אחר: אימא – כך יש לבאר את דברי
רב, קידושין ונשואין אין בה, לפי שאין קידושין תופסים בה, ואף אם
נישאה אינה צריכה גט.
הגמרא מיישבת באופן נוסף את דברי רב: ואיבעית אימא – ואם
תרגה תבאר כך את דברי רב, שבאמת כוונת רב לומר שקידושין
אין בה ונישואין יש בה, ופא נשואין יש בה, אין זה לענן שצריכה
גט, אלא בנות, שכיון שנישאה ובא עליה נחשבת ביאה זו לביאת
זנות ואוסרת אותה על היבם, ובדרב הנונא, דאמר רב הנונא,
שוקרת רבם – אשה הזקוקה ליבום שזינתה, אסורה ליבמה, כדן
אשת איש שזינתה תחת בעלה שנאסרת עליו.
הגמרא מבארת את דברי רב באופן שלישי: ואי בעית אימא, לעולם
דברי רב הם דאמרינן מעיקרא – כפי שביארנו מתחילה, שנישואיה
לזר לא אסורה על היבם, ושלא כדברי רב המנונא, אלא דברי רב
נאמרו לענן גט מהזר, שקידושין אין בה, ואם רק התקדשה לזר

פירות דקל לחברו בימות הגשמים, כשעדיין העץ לא הוציא את
פירותיו, נחלקו אמוראים בדינו, אמר רב הונא, עד שלא באו
הפירות לעולם, והיינו לפני חודש ניסן שהוא הזמן שפירות הדקל
יוצאים, יכול כל אחד מהם לחזור בו מהמכירה, שכל זמן שאין
הפירות קיימים לא חלה המכירה לגמרי, אך משבאו הפירות
לעולם, והיינו לאחר חודש ניסן, אין אחד מהם יכול לחזור בו,
משום שכבר חלה המכירה על הפירות בשעה שבאו לעולם, והם
שייכים ללוקח. ורב נחמן אמר, כשם שלפני שבאו הפירות לעולם
היו שניהם יכולים לחזור בהם, כך אף משבאו הפירות לעולם יכול
כל אחד מהם לחזור בו, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,
וכיון שלא היו הפירות בעולם בשעה שעשה מעשה קנין ולא חל
קניינו, אין הוא חל לכשיבואו הפירות לעולם. אולם אמר רב נחמן,
אף שהקנין לא חל ויכול המוכר לחזור בו, מודיעא – מודה אני דא
שמיט ואכיל – שאם תפס הלוקח את הפירות קודם שחזר בו
המוכר ואכל אותם, לא מפקין מיניה – אין המוכר יכול להוציאם
ממנו, כיון שכל זמן שלא חזר בו אנו מחשיבים זאת כמחילה, ואף
שהיא מחילה בטעות, היא מועילה.
עתה מבאר הגמרא היכן מצינו שרב סובר שאדם מקנה דבר
שלא בא לעולם. אומרת הגמרא: אף רב סובר כן, דאמר רב הונא
אמר רב, האומר לחברו, שעה זו שאני לוקח – עומד לקנות,
למשקנתה – לאחר שאקנהה תהא קנויה לך במתנה מעכשיו, קנה
זכה המקבל, וכשיקנה הלה את השדה יזכה בה מקבל המתנה,
ואף שבשעת ההקנה לא היתה השדה ברשותו, ומוכח שיכול
אדם להקנות לחבירו דבר שלא בא לעולם.
ממשיכה הגמרא ומבאר מנין שרבי חייה ורבי ינאי סוברים כן:
רב ינאי סובר בריבי חייה, וכמו שיבאר במעשה שלפנינו ששניהם
סוברים כן, דרבי ינאי היה אריסא – היה לו אריס שעבד
בשדהו, דהנה מיתא ליה – שהיה רגיל להביא לרבי ינאי, בנתא
דפירי – סל של פירות כל מעלי שבתא – כל ערב שבת. והוא יקח
באחד מימי שיש נה ליה ולא אהא – נתאמר האריס ולא בא
בשעה שהיה רגיל לבוא בכל ערב שבת, וחשש רבי ינאי שייבא
האריס את הפירות בזמן שכבר לא יוכל לעשרם מפני השבת, ולכן
שקל עשר מפירי דביתיה עליהו – נטל ועישר מפירות טבל שהיו
בביתו על הפירות שעתיד האריס להביא. לאחר שעשה כן נסתפק
אם נהג כראוי שעישר על פירות שעדיין לא באו לרשותו, וכדי
לברר את הדין אהא לקמיה דרבי חייה – בא לפני רבי חייה
לשואלו אם עשה כראוי. אמר ליה רבי חייה, שפיר עבדת – יפה
עשית, דתניא שהרי שנינו בברייתא, נאמר בפסוק בפרשת
מעשרות (דברים יד כג) 'למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים',
ויש לדרוש ש'כל הימים' אלו שבתות וימים טובים, שיש להזהר
שלא תתבטל בהם מצות עונג ושמחה מחמת שאין הפירות
מעושרים. ומבאר רבי חייה את כוונת הברייתא ושואל, למאי
הלכתא – לאיזה ענין הוצרכה הברייתא לדרוש כן מהפסוק,
אליהא – אם תאמר שבא הכתוב לומר שאם אין לו בשבת אלא
פירות טבל, שהוא רשאי לעשרו ומיכל – להפריש מעשרותיהם
ולאובכלם, אם כן קשה, וכי איצטריך קרא למישרי – וכי יש צורך
בפסוק להתיר לעשר בשבת, והרי האיסור ששייך בהפרשת
מעשרות בשבת, אינו אלא בכך שמתלטל את הפירות בזמן שהוא
מפריש מהם מעשרות, וכיון שהם אסורים באכילה הרי הם
מוקצים באותה שעה, ועיקר איסור מלשול מוקצה אינו אלא
דרכן, ואין צורך בפסוק כדי להתיר זאת.

אשה שאמרה לבעלה קונים שאני עושה לפיך – באיסור נדר יהיו
מעשי ידי שלא יהנה פיך מהם, אין הבעל צריך להפריש את הנדר,
כיון שנדר זה אינו חל כלל, שהרי האשה משועבדת לבעלה
למלאכה ומעשה ידיה שלו, ואינה יכולה לאוסרם עליו, שהרי אין
אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו. וסובר תנא קמא שאפילו
אם דחקה את עצמה ועשתה מלאכה יותר מהשיעור שחייבה
חכמים לעשות, שייכת העדפה זו לבעלה, ואינה יכולה לאוסרה
עליו. רבי עקיבא חולק ואומר, יפר הבעל את נדר אשתו, ואף
שמעשה ידיה שייכים לבעל ואינה יכולה לאוסרם עליו, יש לחוש
שלא תעדיף עליו – תוסיף על שיעור המלאכה יותר מן הראוי לו
– יותר מהשיעור שחייבה חכמים לעשות, וסובר רבי עקיבא
שאם דחקה עצמה והעדיפה, העדפה זו שייכת לה, והיא יכולה
לאוסרה על בעלה בקונם, ואם לא יפר לה יאסר הבעל באותה
העדפה. ועל כל פנים מבואר בדברי רבי עקיבא, שאף שבשעת
נדרה אין אותה העדפה קיימת בעולם יכולה האשה לאוסרה על
בעלה, ומוכח שרבי עקיבא סובר שאדם מקנה דבר שלא בא
לעולם, ואם כן לא יתכן שהמשנה בקדושין האומרת שאין אדם
יכול לקדש יבמה לאחר שיתלוץ לה היום סוברת כרבי עקיבא,
שהרי לדבריו צריכים לחול הקדושין לאחר זמן, אף שעתה אינם
יכולים לחול.

מתרצת הגמרא: אין ראייה מהמשנה בנדרים שרבי עקיבא סובר
שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, דהא איתמר עלה – הרי
נאמר למירא זו על המשנה, אמר רב הונא בריה דרב יהושע,
משנה זו עוסקת באשה האומרת לבעלה יקדשו ידי לעושיהם – למי
שעשאו, שהוא הקדוש ברוך הוא, וקונם בלשון זו הוא על דבר
שלא לעולם, דידים איתנהו בעלמא – שהרי הידים עצמן קיימות
בעולם באותה שעה, וחל עליהן הקונם לאסור את הנאת בעלה
מהן, וממילא נאסר בכל מה שתעשה בידיה. ואמנם אותו שיעור
של מעשה ידיה שחייבה חכמים לעשות אינו נאסר על בעלה,
כיון שלגבי זה היא משועבדת לו שיעבוד גמור, ואינה יכולה
לאסור זאת עליו, אך אותה העדפה שאינה חייבת בה, נאסרת
עליו. ונמצא שאין ראייה ממשנה זו שרבי עקיבא סובר שאדם יכול
להקדיש דבר שלא בא לעולם, ואין קושיא על דברי ריש לקיש
שהעמיד בשיטת רבי עקיבא את המשנה בקדושין, האומרת
שהמקדש יבמה לאחר שתתלוץ אינה מקודשת.

הגמרא מביאה שיש שיטה החולקת על רב הונא בריה דרב
יהושע, האומר שלדעת רבי עקיבא אין אדם מקנה דבר שלא בא
לעולם. אומרת הגמרא: ופליגא – ורב הונא בריה דרב יהושע חולק
על דבריו דרב נחמן ברי יצחק, דאמר רב נחמן ברי יצחק, שכל אותם
אמוראים ותנאים שזיבאו להלן הם תלמידיו ותלמידי תלמידיו
של רבי עקיבא, וסברו כמותו בענין זה, רב הונא ברי, ורב ברי
ינאי, ורבי ינאי ברי חייה, ורבי חייה ברי, ורבי ברי מאיר, ורבי
מאיר ברי אליעזר בן יצחק, ורבי אליעזר בן יצחק ברי עקיבא,
דאמר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ולפי זה מה שאמר רבי
עקיבא במשנה בנדרים שצריך הבעל להפריש את נדר אשתו מחמת
שאם תעדיף במעשה ידיה יותר מכפי חיובה יחול הקדש על מעשי
ידיה, היינו אף אם הקדישה את מעשה ידיה עצמה, ואף שאינם
בעולם עתה, כיון שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

הגמרא מבאר עתה היכן מצינו שכל אותם חכמים שמנה רב
נחמן בר יצחק סוברים שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. מבררת
הגמרא: רב הונא, מאי היא – היכן מצינו שהוא סובר כן. מבאר
הגמרא: דאיתמר – שנאמרה מימרא זו בבית המדרש, המוכר

יבמות. פרק עשירי - האשה רבה דף צג עמוד א - מתוך מהדורות "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) רמא רש"י תוספות

קונם שאני עושה לפיך - אשה שאמרה לבעלה: מה שאני עושה מלאכה יאה אסור לפיך בקונם. אינו צריך להפיר - דכיון דקא משעבדא ליה למעשה ידיה - לא מציא נדרה. שם תעריך עליו כו' - דתנן (כתובות סדב), מה היא עושה לו - משקל חמי סלעים שתי כו'. וטפי לא משעבדא ליה. ואחזקה - חזיל נדר, ואף על גב דעדיין לא נעשית המלאכה. ופליגא דרב נחמן - הא

דאוקימנא דלרבי עקיבא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. רב הונא כב - כלומר, מרב שהוא רביה קבלה, ורב מרבי ינאי, וכן כולם, זה למעלה מדורו של זה היה. המוכר פירות דקל - בימות הגשמים. עד שלא בא לעולם - אם בא לחזור בו קודם ניסן, שזו האילנות מוציאין - יכול לחזור בו. משבאו לעולם אין יכול לחזור בו - דכי אתו - חזיל זבנינא אלמנא: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. האומר לחבירו - קודם שקנה את השדה. קנה - והוא מתנה. אלמא מרב שמיע ליה. ננה ליה - שזה יותר ממנו. עילוייהו - ואף על גב דאבתי לא אתה. לפען תלמד - גבי תרומה ומעשרות כתיב, "ואכלת לפני ה'" וגו'. כל הימים אלו ימים טובים ושבתות - לא מנביהו תרומות ומעשרות. שבת בשביל תיקון הטבל. לפאי הלכא - ומה אתא קרא לאזהורי? אי נימא עשורי בשבתא ויטייל - ואיצטריך לאשמועינן דאף על גב דשבת הוא מתקין - פשיטא וכו' איצטריך קרא למישרי טלטול דרבנן? הפרשת מעשרות בשבת אינה אלא משום שבות. דתנן: אלו הן משום שבות: לא מגביהון תרומות ומעשרות. במסכת ביצה (לזב). והיא אסור לן קרא טלטול בעלמא דאיצטריך למשריה הכא? אלא

ליה: שפיר עברת, דתניא: "למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים" - אלו שבתות וימים טובים. למאי הלכתא? אולימא לעשורי ומיכל - איצטריך קרא למישרי מלטול דרבנן?!

קונם שאני עושה לפיך - אין צריך להפיר. רבי עקיבא אומר: יפה, שםא תעריך עליו יותר מן הראוי לו. הא איתמר עליה, אמר רבי הונא בריה דרב יהושע: באומרת "קדשו ידי לעושהיהם", הדין איתנהו בעלמא. ופליגא דרב נחמן בר יצחק. דאמר רב נחמן בר יצחק: רב הונא כרב, ורב כרב, ינאי, ורבי ינאי כרבי חייא. ורבי חייא כרבי, ורבי כרבי מאיר, ורבי מאיר כרבי אליעזר בן יעקב, ורבי אליעזר בן יעקב כרבי עקיבא דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. רב הונא מאי היא - דאיתמר: המוכר פירות דקל לחבירו, אמר רב הונא: עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו, משבאו לעולם אין יכול לחזור בו. ורב נחמן אמר: אף משבאו לעולם יכול לחזור בו. אמר רב נחמן: מודינא דאי שמיט ואכיל לא מפיקין מיניה. רב - דאמר רב הונא אמר רב: האומר לחבירו "שדה זו שאני לוקח, לכשאקנהה קנייה לך מעכשיו" - קנה. רבי ינאי כרבי חייא, דרבי ינאי הוה ליה ארסא דתהו מייתי ליה פתא דפירי פל מעלי שבתא. ההוא יומא ננה ליה ולא אתא. שקל עשר מפירי דביתיה עליהו, אתא לקמיה דרבי חייא, אמר

אלא

אין צריך להפיר - במעלה לה מוונת ומעה כסף איירי, ולכן אין צריך להפיר, שהמותר הכל שלו. והערה שעל ידי הדחק נמי סבר דהויא לבעל. אבל אין לומר דאין צריך להפיר משום דקסבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם - דאם כן אמאי נקט "שאני עושה לפיך"? ליתני "המקדיש מעשה ידיו של עצמו"!

רבי עקיבא אומר יפה - דקסבר העדפה שעל ידי הדחק לאשה, כדאמר בריש "מציתא האשה" (כתובות סו.א). ואם תאמר: והיא ככל להפיר? והא אין זה דבר שביתו לבניה? ויש לומר: דחשיב נמי ביתו לבניה, לפי שאין יכול ליהדר וליקח במצמצום את הראוי לו ליקח. אי נמי: גם חלקה משעבד לו, שילקח בהם קרקע חזוא אוכל פירות. ואם תאמר: ואם כן, היאך יכולה להדיר, כיון דמשועבדת לזו ויש לומר: דוקא בעיקר מעשה ידיו אלמנה לשיעבודיה דבעל, שהם לגמרי שלו, אבל הכא דאין לו אלא פירות - לא אלמנה.

יתקדשו ידי לעשיהן - להקדוש ברוך הוא שעשאו. אבל אין לפרש לעשיהן היינו למלאכתם - דאם כן הוה ליה למימר למעשיהן, כדאמר בסוף פרק קמא דנדרים (ג.ב). ידי למעשיהם.

ורב נחמן אמר אף משבאו לעולם וכו' - סברת רב הונא הפוכה מדבר נחמן לענין דבר שלא בא לעולם. כדפירשתי בפרק קמא דכתובות (ז.ב) ובסוף פרק קמא דגיטין (ג.ב).

קניניה לך מעכשיו קנה - וקשה לרבינו יצחק: למה צריך "מעכשיו"? דכיון דאית ליה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כאילו בא לעולם. ובדבר שבא לעולם אין צריך מעכשיו, כדאמרין בפרק "האומר" בקדושין (ט.א). גבי האומר לאשה הרי את מקודשת לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום - מקודשת לשני. לא בא אחר וקידשה בתוך שלשים מהו? רב ושמואל דאמרי תרויהו מקודשת, אף

על פי שנתאכלו וכו'. ולעיל (צב.ב) נמי, גבי "לאחר שתתגייר" - ליכא מעכשיו. וכן גבי פירות ערוגה לקמן ואומר רבנו תם: דהכא אצטריך מעכשיו משום דסתם קנין שדה הוא בחליפין או בשטר ובחזקה. דכסף אין קונה במזקם שכותבין שטר אם לא שפירש בהדיא: אי בעינא בכסףא - איקני, בפרק קמא דקדושין (כ.א). ובמקומו של רב הוה כותבין את השטר, ובכמה מקומות מציינו בתלמוד שלא היו קונים בכסף. כדאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא נד.ב): נכרי מבי מטו וזו ליהדי אסתלק ליה, ישראל לא קני עד דמטי שטרא ליהדי. ובפרק קמא דבבא מציעא (טז.א): מכדי האי גברא במאי קני ליה - בהאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא, ולחכי צריך מעכשיו, דאפילו דבבר שבא לעולם, אי אמר קני בחזקה או בחליפין לאחר שלשים, ולא אמר מעכשיו - לא קנה, והאילו באשעה שיש לקנין לחול, דהיינו לאחר שלשים - כבר פסקה החזקה או החזר הסודר, כדאמרין ב"האשה שנפלה" (כתובות פט.א). משו פרה זו ולא תהא קניה לך עד אחר שלשים - לא קנה, כי לא אמר מעכשיו, כבר פסקה החזקה או החזר הסודר, כדאמרין ב"האשה שנפלה" (כתובות פט.א). משו פרה זו ולא תהא קניה לך עד אחר שלשים - לא קנה, כי לא אמר מעכשיו, כבר פסקה החזקה או החזר הסודר, כדאמרין ב"האשה שנפלה" (כתובות פט.א). משו פרה זו ולא תהא קניה לך עד אחר שלשים יום - קנה, דמיא לא דאמר מעכשיו, אפילו עומדת באגם, אי חזרה הוי - אמאי קנה? ואי תנא הוי ונגמר הקנין מעכשיו - למה לי עומדת באגם, אפילו ברשות הרבים או ברשות מקנה נמי, ובי"האשה שנפלה" (שם פ"א). משמע דדוקא נקט אגם, שראוי למשיכה? ואומר רבינו יצחק: דלא קשה מידי, דרבי יוחנן לטעמיה דאית ליה ב"האומר" (קדושין ס"א) דמעכשיו ולאחר ל' לא הוי לא תנאה ולא חזרה, אלא הכי קאמר: דמעכשיו יתחיל הקנין, ולאחר שלשים יגמור. ולחכי בעינן שחזא בסוף שלשים במזקם הראוי לקנין ולמשיכה, שאז נגמר הקנין. ודין קנין אחר שלשים פירש רבינו יצחק דהיינו: דבכסף אפילו אינו בעין, ובשטר כשהוא בעין ברשות קנה - בסוף שלשים קני בלא מעכשיו לכולי עלמא. אבל משיכה חזקה וחליפין ושטר שנקרע - לא מהני לכולי עלמא. ואף דאם אמר מעכשיו ולאחר שלשים מהני לכולי עלמא - שטר הנאבד חזקה וחליפין לא מהני לקנות לגמרי לרבי יוחנן, כיון דבשעת גמר הקנין אין שטר חזקה וחליפין, אבל משיכה קונה במעכשיו ולאחר שלשים, כיון דבסוף שלשים עומדת באגם שהוא מקום הראוי לקנין. דעל ידי תחלת משיכה שהותחל קנין נעשה האגם רשות, והוי לה כמשיכה אריכתא, ואפילו יצתה מן האגם תוך שלשים, או אפילו משכה המקנה לחצרו ושוב בתוך שלשים חזרה לאגם - קני. ולרב דמספיקא ליה אי חזרה הוי - לא מהני מידי מה שעומדת באגם. ולשמואל דפשיטא ליה דתנאה הוי - בכולהו קני, כיון שלא חזר בו תוך חזמן, ואם תאמר: ואמאי לא קני לרבי יוחנן פרה אפילו ברשות הרבים, או ברשות המקנה, כמו שקנה קרקע במהדיו ולאחר מיתה, דקני מהדיו גוף ולאחר מיתה פירו? ושמואל במהדיו ולאחר מיתה משמע טפי שרצה להקנות גוף מהדיו, ומסתברא דכיון דאמר לאחר מיתה - דלהבדיל נכסים משאר יורשים קאתי, ומקני ליה לגוף מהשאה. רבינו יצחק, מייית כנתא דפירי - אומר רבינו יצחק: דמשל ארס הוה, שהיה נתון לרבי ינאי. דאי משל רבי ינאי - לא חשוב דבר שלא בא לעולם, ואפילו הוה מחזירי, כיון שבידו לחלוש. כדמוכח ב"האומר" בקדושין (סב.א). ולא מסתבר לומר דחשיב הכא בידו לפי שהיה רחוק מהם - דאין נראה לחלק בין קרוב בן רחוק.

אלא

אלא לאו כי האי גונא - מותר פירוש הקונטרס משמע דאיצטרך ליה למילף מקרא משום דבר שלא בא לעולם, וקשה לרבינו יצחק: דמה לי בשבת וימים טובים משאר ימים? ונראה לרבינו יצחק כמו שפירש רבינו חננאל, דאמא קרא למישרי שבת שלא מן המוקף, ואם תאמר: וכיון דשרי לתרום בשבת מדאורייתא, דכי אתא קרא למישרי שלא מן המוקף כיון דכולל להמתין עד השבת ויתרום

מן המוקף? ויש לומר: דאמא קרא דהיא דיש לו פירות אחד אחרת, ואין לו בידו אלא כדי סעודת שבת, דאי היה מעשר מניניהו גופיהו - הוה בער ליה, ושרי משום עונג שבת לעשר מאותן של עיר אחרת שלא מן המוקף, ואם תאמר: ובהאי עובדא דרבי ינאי, היכי הוה שרי לתרום שלא מן המוקף כיון דמדאורייתא יכול לתרום למחר מן המוקף? ויש לומר: דהכא בתרומת פירות דרבנן התירו שלא מן המוקף משום עונג שבת, כיון דבעלמא כשהם בעיר אחרת, שאין יכול לתקן, שרי מדאורייתא, ועוד יש לומר: דשרי לתרום בערב שבת שלא מן המוקף כדי שלא יצטרך לטרוח ולתרום בשבת, דכל זה עונג שבת.

לאחר שאתגירי, "לאחר שתתגירי", "לאחר שאשתחרר", "לאחר שתשתחררי", "לאחר שמינות בעליך", "לאחר שתמית אחותיך", "לאחר שיהלוציך לך יבמך" - אינה מקודשת. רבי מאיר אומר: מקודשת. רבי אליעזר בן עקיב - דתניא: יתר על כן אמר רבי אליעזר בן עקיב: אפילו אם אמר "פירות ערוגה זו תלושים יהו תרומה על פירות ערוגה מחוברים", או "פירות ערוגה מחוברים על פירות זו תלושים יהו תרומה על פירות ערוגה מחוברים", ונתלשו - דבריו קיימין. רבי עקיבא - דתני: "קונם שאני עושה לפיך" - אינו צריך להפריש. רבי עקיבא אומר: ופר, שפא תעדיף עליו יתר מן הראוי לו. בעו מיניה מרב ששת: עד אחד ביבמה מהו? טעמא דעד אחד משום דמילתא דעבידא לאיגלווי לא משקר והכא נמי לא משקר, או דלמא טעמא דעד אחד משום דאיהי דייקא ומינסבא, והכא כיון דזימנין דרחמא ליה לא דייקא ומינסבא. אמר להו רב ששת, תניתיה: אמרו לה "מת בגג ואחר כך מת בעליך", ונתייבמה, ואחר כך אמרו לה "חילוף הדברים" - תצא, והולד ראשון ואחרון ממוה. היכי דמי? אולימא תרי ותרי - מאי חזית דסמכת אהני, סמוך אהני! ועוד, ממוזר? ספק ממוזר הוא! וכי תימא לא דק, והא מדתקני ספא: הראשון ממוזר והאחרון אינו ממוזר - שמע מינה דוקא קתני! אלא לאו שמע מינה: חד, ומטעמא דאתו בי תרי אכחשוה, הא לאו הכי - מזהימן. ואיכא דאמר: הא לא תיבעי לך, דאפילו איהי נמי מהימנא, דתני: האשה שאמרה "מת בעלי" - תנשא, "מת בעלי" - תתייבם. כי תיבעי לך למישרי יבמה לעלמא. מאי טעמא דעד אחד - משום דמילתא דעבידא לאיגלווי לא משקר, הכא נמי לא משקר, או דלמא טעמא דעד אחד משום דאיהי דייקא ומינסבא, והא לא דייקא ומינסבא, דמיכנא הוא דמניא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם? והתניא: דרי את מקודשת לי לאחר שאתגירי וכו', ומשני: מהדיא - אין, מהא - ליכא למשמע מינה. והשתא הא מהדיא נמי לא שמעינן שיכול להקדיש דבר שלא בא לעולם כלל, כגון מעשה ידיה שלה, ואבתי מצנין למימר דלא קדשי מעשה ידיה שלה, אי לא משום דנעשה כאומר יקדשו יריך לעשה! ויש לומר: כיון דחזוין דבמקצת סבר כרבי אליעזר בן עקיב רבו - הוא הדין דדבר שלא בא לעולם כלל סבר כותיה, ואיזו אית ליה בסמוך דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם כלל, ואם תאמר: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמא, ב) משמע דגרע עובר לרבי מאיר מוגר, דאמר: לרבי מאיר המזהב לעובר לא קנה. ורב הונא נמי, דסבר הכא כרבי מאיר, סבירא ליה אף משתלד לא קנה, ואפילו הכי לאחר שאתגירי מקודשת, ולרבי חנינא הוה איפכא, בקדושין בפרק "האומר" (סב, ב) דקסבר לאחר שאתגירי - אינה מקודשת, ואפילו הכי אמר רבי חנינא (שם): האומר לחברו אם לידה אשתך נקבה מקודשת לי, דאם אשתו מועברת - דבריו קיימין! ויש לומר: דאין לחוש כל כך, שכמו כן מצנין סברות רב נחמן ורב הונא הפוכות זו מזו, ועוד יש לומר: דרבי חנינא למאן אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דוקא מסיק הכי, אף על פי שדמשנה סוברת אין אדם מקנה - מכל מקום ניחא ליה לאוקמי הא דקתני התם "אם לידה אשתך נקבה מקודשת לי" אינה מקודשת לדברי הכל, משום דלא קתני לה בגמרא בבביתא בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן. ער אחד ביבמה מהו טעמא דעד אחד וכו' - ואם תאמר: מאי קמיבעיא לה? הא ודאי טעמא דעד אחד משום דדייקא ומינסבא הוא, כדמוכח לעיל! ואומר רבינו יצחק, דמיכניא להו: הא דסמכין אדיוקא דידה משום דעבידא לאיגלווי הוא, והאי דעבידא לאיגלווי - הוא עיקר תשעם, ולהכי יש לסמוך אדיוקא וטא כי הכא, דלא דייקא כולי האי, משום דמרחמא ליה, או דלמא: עיקר טעמא דעד אחד משום דדייקא, והואיל וכן - בעינן דיוקא רבה, והכא כיון דמרחמא ליה - לא דייקא כולי האי. וממאי דהיא גופה נאמנת לומר "מת בעלי" להתייבם - לא בעי למיפשט להא לישנא, דקסבר דודאי משום דמרחמא ליה לא משקרא במידי, אבל אעד אחד איכא למימר דסמכה שפיר, ולא דייקא הכא כבעלמא. ופשיט רב ששת, תניתיה: אמרו לה מת בגג ואחר כך בו, אלמא עד אחד מהימן כאן, אף על פי שהיא אינה נאמנת לומר מת בני ואחר כך מת בעלי כשהלכת היא ונבה למדינת הים, כדתנן בהדיא ב"האשה שלהם" (יבמות קח, ב), דחשינן דמשקרא משום דמרחמא ליה, כל שכן במת בעליך שבעצמה נאמנת - שעד אחד היא נאמן, ואם תאמר: והיכי מצוי למימר דדייקא כשמתירה עד אחד להתייבם? והא ליכא חומר בסופה כשנפלת מן הגשושין, דבין לרב ובין לשמואל דפליגי ביבמה מן האירוסין אם היא כאשת איש ואסורה לחזור, או לא, אבל מן הגשושין - לכולי עלמא מותרת לו לחזור! ויש לומר: דדייקא מכל מקום, לפי שאין יודעת אם יבסס או יחלוץ, ודחשינן שמא יחלוץ ותנשא לשוק, ואיכא חומר. ועוד: והואיל ואיכא חומר בכל שאר נשים - מדקדקת גם זו באחרות שמורגלות לדיקא, מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני - אף על גב דתרי ותרי ספיקא דרבנן, ואיכא לאוקמא בחזקת איסור ליבם, - אומר רבינו יצחק: היכא דיבם אומר ברי לי ודיא אומר ברי לי ודיא לן למימר תצא, מידי דהוה אניסת לאחד מעידיה דריש פרקין (פח, ב). כי תיבעי לך יבמה לעלמא - דאיהי לא מהימנא, כדאמר בסמוך, ולהאי לישנא סבר דעד אחד עדיף מינה, ולא כמו שהיה סבור בלישנא קמא דעד אחד גרע מינה. והוא הדין דהוה מצוי למיבעי ביבמה ליבם במת בגג ואחר כך מת בעליך, דאיהי לא מהימנא, אלא שכן היה מעשה, דיבמה לעלמא בעי מינה. ועוד יש לומר: דאפילו

אלא לאו כי האי גונא - דמותר לעשר על מה שלא בא לעולם, ועתיד לבא, לצורך עונג שבת, והא אקריין בחלמא - ליל שבת זה, קנה רצוין - מקרא אחד ושמו קנה רצוין, מאי לאו הנה כפחת בו? - ולא שפיר עבדיה, לא - קרא אחרינא אקריין, קנה רצוין לא יעבור - סיפיה דקרא "לאמת יוציא משפט", דשפיר עבדת, על מנת לשחררו - ומוחזר שלא להשתעבד בו, לכשיביאו שליש - דהוי גמר מלאכה, כדאמר בראש השנה (א, א): "ועשת את התבואה שלש" - אל תקרי לשלש, אלא שלש. עד אחד ביבמה - מעיד שמת בעלה, כדי שתתייבם, דרחמא ליה - אודהב את יבמה, הולד ממוזר - דבר חיבי כריתות הוא, דאשת אח שיש לה בנים בכרת, מת בעלי תנשא - אם אין באן יבום, יבמה לעלמא - עד אחד מתירה לשוק, שאומר לה: מת יבמך או מת בעליך, ואחר כך מת בגג, דסניא

לאחר שאתגירי, "לאחר שתתגירי", "לאחר שאשתחרר", "לאחר שתשתחררי", "לאחר שמינות בעליך", "לאחר שתמית אחותיך", "לאחר שיהלוציך לך יבמך" - אינה מקודשת. רבי מאיר אומר: מקודשת. רבי אליעזר בן עקיב - דתניא: יתר על כן אמר רבי אליעזר בן עקיב: אפילו אם אמר "פירות ערוגה זו תלושים יהו תרומה על פירות ערוגה מחוברים", או "פירות ערוגה מחוברים על פירות זו תלושים יהו תרומה על פירות ערוגה מחוברים", ונתלשו - דבריו קיימין. רבי עקיבא - דתני: "קונם שאני עושה לפיך" - אינו צריך להפריש. רבי עקיבא אומר: ופר, שפא תעדיף עליו יתר מן הראוי לו. בעו מיניה מרב ששת: עד אחד ביבמה מהו? טעמא דעד אחד משום דמילתא דעבידא לאיגלווי לא משקר והכא נמי לא משקר, או דלמא טעמא דעד אחד משום דאיהי דייקא ומינסבא, והכא כיון דזימנין דרחמא ליה לא דייקא ומינסבא. אמר להו רב ששת, תניתיה: אמרו לה "מת בגג ואחר כך מת בעליך", ונתייבמה, ואחר כך אמרו לה "חילוף הדברים" - תצא, והולד ראשון ואחרון ממוה. היכי דמי? אולימא תרי ותרי - מאי חזית דסמכת אהני, סמוך אהני! ועוד, ממוזר? ספק ממוזר הוא! וכי תימא לא דק, והא מדתקני ספא: הראשון ממוזר והאחרון אינו ממוזר - שמע מינה דוקא קתני! אלא לאו שמע מינה: חד, ומטעמא דאתו בי תרי אכחשוה, הא לאו הכי - מזהימן. ואיכא דאמר: הא לא תיבעי לך, דאפילו איהי נמי מהימנא, דתני: האשה שאמרה "מת בעלי" - תנשא, "מת בעלי" - תתייבם. כי תיבעי לך למישרי יבמה לעלמא. מאי טעמא דעד אחד - משום דמילתא דעבידא לאיגלווי לא משקר, הכא נמי לא משקר, או דלמא טעמא דעד אחד משום דאיהי דייקא ומינסבא, והא לא דייקא ומינסבא, דמיכנא הוא דמניא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם? והתניא: דרי את מקודשת לי לאחר שאתגירי וכו', ומשני: מהדיא - אין, מהא - ליכא למשמע מינה. והשתא הא מהדיא נמי לא שמעינן שיכול להקדיש דבר שלא בא לעולם כלל, כגון מעשה ידיה שלה, ואבתי מצנין למימר דלא קדשי מעשה ידיה שלה, אי לא משום דנעשה כאומר יקדשו יריך לעשה! ויש לומר: כיון דחזוין דבמקצת סבר כרבי אליעזר בן עקיב רבו - הוא הדין דדבר שלא בא לעולם כלל סבר כותיה, ואיזו אית ליה בסמוך דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם כלל, ואם תאמר: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמא, ב) משמע דגרע עובר לרבי מאיר מוגר, דאמר: לרבי מאיר המזהב לעובר לא קנה. ורב הונא נמי, דסבר הכא כרבי מאיר, סבירא ליה אף משתלד לא קנה, ואפילו הכי לאחר שאתגירי מקודשת, ולרבי חנינא הוה איפכא, בקדושין בפרק "האומר" (סב, ב) דקסבר לאחר שאתגירי - אינה מקודשת, ואפילו הכי אמר רבי חנינא (שם): האומר לחברו אם לידה אשתך נקבה מקודשת לי, דאם אשתו מועברת - דבריו קיימין! ויש לומר: דאין לחוש כל כך, שכמו כן מצנין סברות רב נחמן ורב הונא הפוכות זו מזו, ועוד יש לומר: דרבי חנינא למאן אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דוקא מסיק הכי, אף על פי שדמשנה סוברת אין אדם מקנה - מכל מקום ניחא ליה לאוקמי הא דקתני התם "אם לידה אשתך נקבה מקודשת לי" אינה מקודשת לדברי הכל, משום דלא קתני לה בגמרא בבביתא בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן. ער אחד ביבמה מהו טעמא דעד אחד וכו' - ואם תאמר: מאי קמיבעיא לה? הא ודאי טעמא דעד אחד משום דדייקא ומינסבא הוא, כדמוכח לעיל! ואומר רבינו יצחק, דמיכניא להו: הא דסמכין אדיוקא דידה משום דעבידא לאיגלווי הוא, והאי דעבידא לאיגלווי - הוא עיקר תשעם, ולהכי יש לסמוך אדיוקא וטא כי הכא, דלא דייקא כולי האי, משום דמרחמא ליה, או דלמא: עיקר טעמא דעד אחד משום דדייקא, והואיל וכן - בעינן דיוקא רבה, והכא כיון דמרחמא ליה - לא דייקא כולי האי. וממאי דהיא גופה נאמנת לומר "מת בעלי" להתייבם - לא בעי למיפשט להא לישנא, דקסבר דודאי משום דמרחמא ליה לא משקרא במידי, אבל אעד אחד איכא למימר דסמכה שפיר, ולא דייקא הכא כבעלמא. ופשיט רב ששת, תניתיה: אמרו לה מת בגג ואחר כך בו, אלמא עד אחד מהימן כאן, אף על פי שהיא אינה נאמנת לומר מת בני ואחר כך מת בעלי כשהלכת היא ונבה למדינת הים, כדתנן בהדיא ב"האשה שלהם" (יבמות קח, ב), דחשינן דמשקרא משום דמרחמא ליה, כל שכן במת בעליך שבעצמה נאמנת - שעד אחד היא נאמן, ואם תאמר: והיכי מצוי למימר דדייקא כשמתירה עד אחד להתייבם? והא ליכא חומר בסופה כשנפלת מן הגשושין, דבין לרב ובין לשמואל דפליגי ביבמה מן האירוסין אם היא כאשת איש ואסורה לחזור, או לא, אבל מן הגשושין - לכולי עלמא מותרת לו לחזור! ויש לומר: דדייקא מכל מקום, לפי שאין יודעת אם יבסס או יחלוץ, ודחשינן שמא יחלוץ ותנשא לשוק, ואיכא חומר. ועוד: והואיל ואיכא חומר בכל שאר נשים - מדקדקת גם זו באחרות שמורגלות לדיקא, מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני - אף על גב דתרי ותרי ספיקא דרבנן, ואיכא לאוקמא בחזקת איסור ליבם, - אומר רבינו יצחק: היכא דיבם אומר ברי לי ודיא אומר ברי לי ודיא לן למימר תצא, מידי דהוה אניסת לאחד מעידיה דריש פרקין (פח, ב). כי תיבעי לך יבמה לעלמא - דאיהי לא מהימנא, כדאמר בסמוך, ולהאי לישנא סבר דעד אחד עדיף מינה, ולא כמו שהיה סבור בלישנא קמא דעד אחד גרע מינה. והוא הדין דהוה מצוי למיבעי ביבמה ליבם במת בגג ואחר כך מת בעליך, דאיהי לא מהימנא, אלא שכן היה מעשה, דיבמה לעלמא בעי מינה. ועוד יש לומר: דאפילו

אלא לאו כי האי גונא - דמותר לעשר על מה שלא בא לעולם, ועתיד לבא, לצורך עונג שבת, והא אקריין בחלמא - ליל שבת זה, קנה רצוין - מקרא אחד ושמו קנה רצוין, מאי לאו הנה כפחת בו? - ולא שפיר עבדיה, לא - קרא אחרינא אקריין, קנה רצוין לא יעבור - סיפיה דקרא "לאמת יוציא משפט", דשפיר עבדת, על מנת לשחררו - ומוחזר שלא להשתעבד בו, לכשיביאו שליש - דהוי גמר מלאכה, כדאמר בראש השנה (א, א): "ועשת את התבואה שלש" - אל תקרי לשלש, אלא שלש. עד אחד ביבמה - מעיד שמת בעלה, כדי שתתייבם, דרחמא ליה - אודהב את יבמה, הולד ממוזר - דבר חיבי כריתות הוא, דאשת אח שיש לה בנים בכרת, מת בעלי תנשא - אם אין באן יבום, יבמה לעלמא - עד אחד מתירה לשוק, שאומר לה: מת יבמך או מת בעליך, ואחר כך מת בגג, דסניא

אשת איש (לעיל פה), או שאינו נאמן, כפי שבדרך כלל אין עד אחד
נאמן בדבר שבערוה, והיא נשאת בחזקת איסור לאחי בעלה.
וצדדי הספק הם, האם מַעֲמָא דְעַד אֶחָד נאמן להעיד שהבעל מת
ולתתיר איסור אשת איש, הוא מִשּׁוּם דְּמִילִיתָא דְּגִבְרִיא לֹאִיגְלוּי לֹא
מִשְׁפָּר – שבדבר שעשוי להתברר אין אדם משקר בו, ולכן ודאי
לא ישקר העד לומר שמת הבעל, שהרי הוא חושש שיבא הבעל
לפניו ויתברר ששקר, וְהָכָא נִמְי – וגם כאן, בעדות שהבעל מת
וזקוקה לייבום, לֹא מִשְׁפָּר, ועד אחד נאמן, או דְּלִמָּא – או שנאמר,
מִעֲמָא דְהֵאֱמִינוּ לְעַד אֶחָד להתיר אשת איש הוא מִשּׁוּם דְּאִתֵּי –
האשה, דְּיִיקָא וּמִינִסְבָּא – מדקדקת ומבטלת היטב שמת בעלה
קודם שתינשא, שהרי אם תינשא ויתברר שבעלה חי, תאסר על
שניהם ויקנסוה בכל הקנסות שנאמרו לעיל (פה), ולכן התירוה
להנשא, ואילו הָכָא, לגבי ייבום, מִיָּן דְּיוֹמִינִן דְּרִיקָמָא לִיה – לפעמים
היא אוהבת את הדיים ורוצה להינשא לו, ולכן לֹא דְּיִיקָא וּמִינִסְבָּא
– לא תברר היטב שבעלה מת קודם שתינשא ליבום, ולכן לא סמכו
על עד אחד להתירה לו.
רב שש פושט את הספק מתוך משנתו: אִמֵּר לְהוּ רַב שְׁשֵׁת,
תְּנִיתוּה – שנינו זאת במשנתנו, כלומר, ניתן ללמוד דין זה
ממשנתנו, שכך שנינו בה, אשה שהלכו בעלה ובנה למדינת הים,
ואמרו לה מַת בְּנָךְ וְאִתְּרִי כִּךְ מַת בְּעִלְיָךְ, ואת זקוקה לייבום,
וְתִתְּיבְתָּ, וְאִתְּרִי כִּךְ אִמְרוּ לָהּ, חֲלוּף הֵיוּ הַדְּבָרִים, שתחילה מת
הבעל ואחריו מת הבן, ונמצא שהיתה פטורה מיבום אסורה על
אחי בעלה, תַּצֵּא מִדִּבְרֵיהֶם, וְתוּלַד שְׁנוּלָה לַה מִמֶּנּוּ, רֵאשׁוֹן וְאַחֲרֵי –
בין אם עיברתו אמו קודם שנודעה הטעות ובין אחר שנודעה, הרי
הוא מְזוּר, שהרי נולד מאיסור ערוה שיש בו כרת, ויש לברר, הִכִּי
דְּמִי – באיזה אופן עוסקת המשנה, מי העיד בתחילה ומי העיד
בסוף, אִילִיבָא – אם נאמר שהיו אלו תְּרִי וְתִרִי – שני עדים העידו
בתחילה שהיו זקוקה לייבום, ושני עדים העידו אחר כך שאינה
זקוקה, אם כן קשה, מֵאִי הֵוִית דְּסִפְכָּת אֲהֵי – מה ראית לסמוך על
האחרונים, לאוסרה על היבום, מִפְּוֹךְ אֲהֵי – על עדות הראשונים,
שהיתה זקוקה לייבום, וְעוֹד קשה, מדוע אמרה מהמשה שהולד
מְזוּר, והרי כיון שיש שתי כתות עדים המכחישות זו את זו, רק
סִפְכָּ מְזוּר הוּא. וְכִי תִיקָא שהתנא במשנה לֹא דִק – לא דייק
בלשונו, וקרא לספק ממזר בשם ממזר, וְהָא מְדַקְדָּנִי סִפָּא לגבי
אשה שאמרו לה שבעלה מת, ונישאה, והתברר לה שבשעה
שנישאה היה חי ורק אחר כך מת, שהולד הִרְאשׁוֹן, שעיברתו בחי
בעלה, הרי הוא מְזוּר, וְהָאֲחֲרֵי, שעיברתו לאחר מיתתו, אִינוּ
מְזוּר, שהרי באותה שעה לא היתה אשת איש, שִׁמְעָ מִיָּנָה דְּיִיקָא
קִתְּנָה – מוכח שדקדק התנא לבאר את דין כל אחד מהולדות, ואף
ברישא כוונתו שהוא ממזר ודאי, ולא יתכן שמדובר בתרי ותרי.
מסיים רב ששת: אֲלָא, לֹא שִׁמְעָ מִיָּנָה – ודאי מוכח שהמשנה
עוסקת בַּחַד – בעד אחד, שהעיד בתחילה שהיא זקוקה לייבום,
והתירוה על פיו ליבום, ואחר כך העידו שנים שמת הבעל תחילה
והיא אסורה בייבום, וכיון שעדותם עדיפה מעד אחד מקבלים את
דבריהם ומוציאים אותה מן היבום, והולד ממנו ממזר. וְיֵשׁ לְדִיקָא,
מִעֲמָא דְאֵתִי בִי תְּרִי וְאִתְּרִי שֵׁי – רק משום ששני עדים הכחישו את
הראשון אוסרים אותה על היבום, הָא לֹא הִכִּי – אך לולא זאת,
מִיָּיָן – נאמן העד האחד לומר שהיא זקוקה ליבום, ומוכח
שסומכים על כך שתברר היטב שמת בעלה, וכמו בכל אשת איש
המותרת להנשא על פי עד אחד.

המשך בעמוד קיא

אֲלָא לֹא – ודאי הברייטא עוסקת בִּי הָא מְזוּרָא – באופן זה,
שמותר לתרום מדבר שלא בא לעולם לצורך שבת. אִמֵּר לִיה רבי
ינאי, וְהָא אֲמַרְיָן בְּהִלָּמָא – והרי הקריאו לי בחלומי בליל שבת זה
פסוק שנאמר בו קִנְיָה רְצוּן – קנה שבור, מֵאִי לֹא הִכִּי קִאֲמַרִי לי
– האם לא היתה הכוונה לפסוק זה 'הִנֵּה בְּמִקְהָה לָךְ עַל מִשְׁעָנָה
הַקִּנְיָה הַרְצוּן הָיָה עַל מִצְרִים אֲשֶׁר יִסְמָךְ אִישׁ עֲלֶיךָ וְכָא בְכַפּוֹ
וּנְקָבָה' (מלכים ב' יח כא), ורמזו לי שהיתה זה כקנה רצון הוא, שאין
לסמוך עליו. השיבו רבי חייה: לֹא – אין הכוונה לפסוק זה, אלא
הִכִּי קִאֲמַרִי לָךְ – פסוק זה התכוונו להראות לך, קִנְיָה רְצוּן לֹא
יִשְׁבוֹר וּפְשָׁתָהּ בְּהָה לֹא יִכְבְּשָׁה' (ישעיה מב א), וסיום הפסוק הוא
'לְאֻמָּת יוֹצִיא מִשְׁפָּט', לרמז לך שדינך דין אמת הוא.
ממשיכה הגמרא ומבארת: ואף דעת רבי היא כן, דְּתִנְיָא, נאמר
בפסוק (דברים כג טו) 'לֹא תִסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו, רַבִּי אִמֵּר, באדם
הלוקח עֶבֶד עַל מִנָּה לְשִׁחְרָוֵהוּ תִתְּנוֹב מִדָּבָר, שהזהירה התורה את
הלוקח שלא ישתעבד בו לאחר שיקנהו. וְהִכִּי דְּמִי – וכיצד עשה
הלוקח שבשעת הקנין יחול השחרור, אִמֵּר רַב נָחֲמָן בְּרַי יִצְחָק, כגון
דְּתִתְּבַל לִיה הלוקח שטר לעבד לפני שקנאו, בנוסח זה, לְכִשְׁמִינְךָ –
כשאקנה אותך הרי עֲצָמְךָ קִנְיָ לָךְ מִעֲבָשׁוֹ, ואף שבשעה שכתב
זאת לא היה העבד שייך לו, חל שחרורו, ומוכח שאדם מקנה דבר
שלא בא לעולם.
ואף דעת רבי מאיר היא כן, דְּתִנְיָא בברייטא שהובאה לעיל (צב),
הָאִמֵּר לְאִשָּׁה הִרִי אֵת מְקוּדָּשָׁתָּ לִי לְאַחֵר שְׁאֲתִנְיָא או לְאַחֵר
שְׁתִּתְּנִי, לְאַחֵר שְׁאֲשִׁתְּתִיר או לְאַחֵר שְׁתִּשְׁתְּתִיר, לְאַחֵר שְׁיִמְתָּ
בְּעִלְיָךְ, לְאַחֵר שְׁתִּמְתָּ אַחֲרֵיךְ או לְאַחֵר שְׁיִחְלוּן לָךְ יְבִמְיָ, בכל אלו
אִינָה מְקוּדָּשָׁתָּ, משום שבשעת המעשה לא היו הקדושין יכולים
לחול, ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. רַבִּי מֵאִיר חולק
וְאִמֵּר, שבכל האופנים הללו האשה מְקוּדָּשָׁתָּ, משום שאדם מקנה
דבר שלא בא לעולם.
ואף רבי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סובר כן, דְּתִנְיָא לגבי דיני תרומה, שפירות
מחבורים פטורים מתרומה ולכן אין תורמים מהם ואין תורמים
עליהם, אֶךְ אִם אמר אדם שפירות מחבורים אלו יהיו תרומה
לכשיתלשׁו, או שפירות תרומה מפירות תלושים על פירות
מחבורים 'לכשיתלשׁו', דבריו קיימים. ומוסיפה הברייטא על כך,
יֵתֵר עַל כֵּן – דין מחודש יותר אִמֵּר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, אִפִּילוּ אִם
אִמֵּר שְׁפִירֹת עֲרִיבָה זו התלושים יהיו תְּרֻמָּה עַל פִּירֹת עֲרִיבָה [וז]
המחבורים שעדיין לא גדלו שליש גידולם, שאין בידו לחייבם
במעשר שהרי אפילו אם יתלשו עתה הם פטורים מתרומה, או
שאמר פִּירֹת עֲרִיבָה [וז] המחבורים שעדיין לא גדלו שליש גידולם,
יהיו תרומה על פִּירֹת [עֲרִיבָה] זו התלושין, ובשני אופנים אלו אמר
שתחול התרומה לְכִשְׁבִּיאָא שְׁלִישׁ וְתִלְשׁוּ, ואכן אותם פירות הביאו
שְׁלִישׁ וְתִלְשׁוּ, דְּבִרְיָ קִיָּיָ, וחלה תרומתו, ומוכח שאף שבשעה
שתרם לא היו הפירות ראויים לכך, אך מכל מקום כשיבואו לכלל
חיוב ויתלשו, תחול תרומתו.
ואף דעת רבי עֲקִיבָא היא כן, דְּתִנְיָא בנדרים (פה), והובאה משנה זו
לעיל (עיא), האומרת לבעלה קוֹנֵם שְׂאֵנִי עוֹשֶׂה לְפִי, אִינוּ צָרִיךְ
לְהִפָּר לָהּ, כיון שהיא משועבדת לעשות לו מלאכה. רַבִּי עֲקִיבָא
אִמֵּר, יֵפֶ, מחשש שִׁמָּא תִצְרִיף עָלָיו מלאכתה יֵתֵר מִן הָרִאשִׁי לו,
והעדרה על שייכת לה ויכולה היא לאוסרה עליו. ומוכח שסובר
רבי עקיבא שיכולה האשה להקדיש את מעשה ידיה העתידים
לבא, אף שעתה אינם בעולם.
שנינו במשנה (לעיל צב) את דין האשה שאמרו לה שמתו בעלה
ובנה, ונעתה מעשה ונישאה על פי דברים אלו, ואחר כך נודע
שהאומרים החליפו את סדר מיתתם, והתברר שנישאה בעבירה.
בסוגיא להלן יבואר כיצד נודע לה מתחילה סדר מיתתם, וכיצד
נודע לה אחר כך שסדר מיתתם הוחלף.
מביאה הגמרא ספק בדינים אלו, ומתוך התשובה יבואר דברי
המשנה. מסתפקת הגמרא: בְּעוֹ מִיָּנָה בְּנִי הִשִּׁיבָה מִרַב שְׁשֵׁת, עַד
אֶחָד בְּיָמָה – עד המעיד על אשה שמת בעלה ללא בנים, מֵהוּ –
האם היא מותרת ליבום על פיו, כשם שהאמינו לעד אחד להתיר

גם כאן דהוא ניהו דלא מְהִימָן - שדוקא הוא אינו נאמן, הא עד
אֶחָד מְהִימָן לומר שמתה אשתו והוא מותר באחותה, הרי אי
אפשר לומר כן, דבְּשִׁלְמָא גַבִּי אִשָּׁה להחזירה לייבום, ליבום, אפשר
לומר שאמנם מן התורה אין עד אחד נאמן לומר שמת יבמה, אך
מִשּׁוּם עֵינְיוֹנָא - כדי שלא תישאר עגונה מחמת שזקוקה ליבם,
אֶקְיִלוּ בָּהּ רַבָּנִי - הקילו בה חכמים והאמינו לעד אחד. אִלָּא גַבִּי
אִישׁ, שעד אחד שמעיד שמתה אשתו, מֵאִי אִיכָּא לְמִימָר - מה יש
לומר בטעם הדבר, מדוע יתקנו לו חכמים נאמנות, והרי אף אם
אין עדות העד מתקבלת אינו מתעגן בכך שהוא אסור באחות
אשתו, אלא יכול הוא לישא נשים אחרות, ואם כן אף ברישא אין
לדייק שדוקא האשה אינה נאמנת, אלא באמת אף עד אחד אינו
נאמן. וְאִלָּא מה שהקשית, מדוע נקטה המשנה דוקא שהאשה
עצמה אינה נאמנת לומר שמת יבמה, ולא חידשה שעד אחד אינו
נאמן, יש לומר דבִּי אֶיִצְטְרִיךְ - מה שהוצרכה המשנה לנקוט אופן
זה, שהאשה מעידה על מיתת היבם, לְדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא אֶיִצְטְרִיךְ,
דלולי חידוש המשנה סָלָא דְעִתָּהּ אִמְיָנָא - היה עולה בדעתנו
לומר, הוֹאִיל וְאֶחָד רַבִּי עֲקִיבָא שֵׁשׁ מְסֻרָה מְבִיאה שֶׁל חֵבִי לְאִוִּי,
ואם כן יבמה האסורה לשוק באיסור לא תעשה, ועברה ונישאה,
הולך יהיה ממזר, אִיכָּא - הייתי סבור לומר דהִיִּישָׁא אֶקְלִילָא
דְּרִיבָא - שחששת היא לקלקל את זרעה בפסול ממזרות, ובודאי
דִּיבָא - מבררת היטב לפני שנישאה, וניתן לסמוך על דבריה
ולהחזירה, ואף שהיתה המשנה אומרת שעד אחד אינו נאמן בכך
היינו סבורים שהוא מושג שהאשה שונאת את היבם לכן היא
סומכת על דברי העד ואינה מדקדקת היטב, אבל כשהיא עצמה
אומרת כן היה מקום לומר שהיא נוהרת כדי שלא תקלקל את
זרעה, ותהיה נאמנת. קָא מְשַׁמְעֵנָּה לָן שאף היא עצמה אינה נאמנת
לומר שמת היבם, כיון שאנו חוששים שמחמת שנאתה של האשה
ליבם תשקר ותאמר שהוא מת, וכן כשיעיד עד אחד על מיתתו לא
תדקדק בדבר היטב את תינשא ללא ביורר, אף שבכך היא
עשויה לפסול את זרעה, ולכן לא הקילו חכמים לסמוך על
עדותם. (דְּאֶקְלִילָא דִּיהָ דִּיהָ דִּיהָ אֶקְלִילָא דְּרִיבָא לֹא דִּיִּישָׁא).
הגמרא מביאה את דעת רבא בענין עד אחד ביבמה: רַבָּא אָמַר, עַד
אֶחָד נֶאֱמָן בִּיבְמָה להחזירה לשוק, ובגון לומר שמת היבם, מִקָּל
וְחוֹמֶר, שהרי לְאִיסוּר בְּרִית - לאשת איש שעונשה כרת, הִתְרַת
להינשא על פי עד אחד שמעיד שמת בעלה, אם כן לְאִיסוּר לֹא -
ליבמה, שאף אם היבם חי יש בנישואיה לשוק רק לא תעשה, לֹא
כָּל שֶׁכֶּן שעד אחד נאמן להחזירה.
מקשה הגמרא: אָמַר לִיהָ הֵיאָה מְבִינָה לְרַבָּא, יש להקשות על קל
וחומר זה, שהרי הֵיאָה - האשה עֲקִיבָא תוֹכִיחַ שאין זה קל וחומר
נכון, דְּלְאִיסוּר בְּרִית, והיינו לאשת איש, הִתְרַת להינשא על פי
דבריה שמת בעלה, ואילו ליבמה שיש בה רק אִיסוּר לֹא, לֹא
הִתְרַת להינשא על פי דבריה. וְאִלָּא, אִיהִי מֵאִי מְשַׁמְעָא לֹא מְהִימָנָא
- מדוע באמת אין האשה נאמנת לומר שמת היבם, אף שהוא
איסור קל יותר מאיסור אשת איש, הרי הטעם הוא דְּכִיּוֹן דְּוִינְיָן
דְּסָנְיָא לִיהָ - שכיון שלפעמים היא שונאת את היבם ואינה רוצה
להינשא לו, לֹא דִיִּיבָא - אינה מבררת היטב שאכן הוא מת,
וּמִינְיָנָא, ולכן אין להאמינה שאכן מת היבם, וממילא בְּעַד אֶחָד
נָמִי יש לומר כן, דְּכִיּוֹן דְּוִינְיָן דְּסָנְיָא לִיהָ ליבם, ואינה רוצה להינשא
לו, לֹא דִיִּיבָא וּמִינְיָנָא, ולכן לא האמינו חכמים לעד אחד בהתרת
יבמה, מה שאין כן באשת איש שאין סברא לחשוש שתינשא
האשה בלא ביורר, האמינו חכמים לעד אחד, וסמכו על כך
שהאשה עצמה תברר את הדבר היטב.
שנינו במשנה: 'אמרו לה מת בעליך ונתקדשה ואחר כך בא בעלה
מותרת לחזור לו, אף על פי שנתן לה אחרון גט לא פסלה מן
הכהונה. וְהַ מְדַרְשׁ דְּרִישׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מִתְיָא וכו' וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה
מְאִישָׁה לֹא יִקְחוּ' (ויקרא כא ז), ולא מאיש שאינו אישה. אָמַר רַב
יְהוּדָה אָמַר רַב, הָיָה לִי - היה לו לְרַבִּי אֶלְעָזָר בן מתיא לְמִדְרַשׁ בֵּית
- לדרוש מפסוק זה דרשה יקרה כְּמִנְיָנָא - מרגלית, וְתַחְתִּיהָ
דְּרִישׁ בֵּית דְּרִישָׁה שאין בה צורך, המשוּלָה לְחִסְפָּא - חתיכת חרס,

דְּסָנְיָא לִיהָ - כיון שהיא שונאת את היבם, ואינה רוצה להתייבם
לו.
אָמַר לִיהָ רַב שְׁשֵׁת, תְּנִיתוּהָ בַּמִּשְׁתַּנָּה, שכך שנינו בה, האשה
שהלכו בעלה ובנה למדינת הים, וְאָמְרוּ לָהּ מַת בְּעָלֶיךָ וְאֶחָד בָּךְ
מַת בְּנֶךְךָ, ואת פטורה מייבום, ומחמת כן הלכה וְנִשְׁאָת לאחד מן
השוק, וְאֶחָד בָּךְ אָמְרוּ לָהּ חֲלוּף הָיוּ הַדְּבָרִים, שתחילה מת הבן
ואחריו הבעל, ונמצא שהיא זקוקה לייבום והיתה אסורה להינשא
לשוק, תַּצֵּא מִמִּי שְׁנִישָׂאָה לו, שהרי היא אסורה עליו, וְהוֹלֵךְ
שְׂנוּלָה לַה מִמֶּנּוּ, רִאשׁוֹן וְאַחֲרָיו - בין אם נולד קודם שנודעה
הטעות, ובין אם נולד לאחר מכן, הרי הוא מְסֻרָה, והיינו כדעת רבי
עקיבא שיש ממזר מחייבי לאוין. וְהִכִּי דָמִי, אִילָּיָא בְּתָרִי וְתָרִי,
שתחילה העידו שנים שהיא פטורה מייבום ואחר כך העידו שנים
שהיא זקוקה לייבום, אם כן קשה, מֵאִי תְּוִית דְּסָמְכָת אֲהֵנָּה, מִמֶּנּוּ
אֲהֵנָּה - מדוע אתה סומך על האחרונים האוסרים אותה, סמוך על
הראשונים שהתירוה, ומדוע תצא. ועוד קשה, וְכִי הוּלֵךְ מְסֻרָה
רואי, במשמעות לשון המשנה, הרי רק כִּפְסָא מְסֻרָה הוּא, כיון שיש
כאן שתי כתות המכחישות זו את זו. וְכִי תִּימָא שהתנא במשנה לא
דָּק וקרא לספק ממזר בשם ממזר, וְהָא מְדַקְּתֵנִי סִיפָא לגבי אשת
איש שנישאה על פי עדות שמת בעלה, והתברר שבזמן שנישאה
היה בעלה חי ורק אחר כך מת, שְׁתֵּרָאשׁוּן, שעוברתו בחיי בעלה,
מְסֻרָה, ואילו הַאֲחֲרָיו, שעוברתו לאחר מיתת בעלה, אִינוּ מְסֻרָה,
שְׁמַע מִיָּה דְּדוּקָא תְּנֵי - שדקדק התנא בלשונו. אִלָּא, לֹא - האם
לא מוכח שיש לפרש שבתחילה העיד יד - עד אחד, וקיבלו את
דבריו והתירוה להינשא, ואחר כך הכחישוהו שנים, וכיון שהם
נאמנים יותר מאחד, תצא והולך ממזר. וְיֵשׁ לדייק, דְּמִימָנָא
שנאסרת הוא משום דְּאִתּוּ בִּי תָרִי - שבאו שני עדים וְאֶבְחָשׁוּהָ, הָא
לֹא הָכִי - אך אם לא באו שנים, ונשארה עדות הראשון לבדה,
מְהִימָן העד לומר שמת הבעל תחילה ואחריו מת הבן ואינה זקוקה
ליבם, והיא מותרת לשוק, וכמו כן נאמן העד לומר שמת היבם,
והאשה מותרת לשוק.
הגמרא דוחה את ראיית רב ששת ומבארת את המשנה באופן
אחר. דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אפשר לפרש את המשנה בְּתָרִי וְתָרִי,
שתחילה העידו שנים שהיא פטורה מייבום, ואחר כך העידו שנים
שהיא חייבת ביבום, ומה שהקשית מדוע מאמינים לאחרונים, יש
ליישב שזהו כְּדָאֶמַר רַב אֶהָא פִּר מִינְיָן בענין אחר, שמדובר בְּעַדִּי
הַקָּוָה, וְהָכֵא נָמִי יש לפרש את המשנה בְּעַדִּי הַקָּוָה, שהאחרונים
הזימו את הראשונים פליגי, והיו עמם העדים עצמם במקום אחר,
הבעל והבן במקום פלוגי, דרי עמם העדים עצמם במקום אחר,
ובכך הזימו את עדותם, ומלבד זאת גם הכחישו את דברי העדים
ואמרו שמת הבן תחילה ואחר כך האב, והיא זקוקה לייבום, וכיון
שהזימו את הראשונים, מתקבלים דברי האחרונים. ונמצא שאין
ראיה מהמשנה שעד אחד נאמן להחזיר יבמה לשוק.
הגמרא מנסה להביא ראיה אחרת שעד אחד נאמן להחזיר יבמה
להינשא: אָמַר לִיהָ רַב מְדַרְשֵׁי לְרַב אִישִׁי, וְאֶמְרִי לִיהָ, שאמר כן רַב
אֶהָא לְרַב אִישִׁי, תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (להלן קי"ח), אִין הָאִשָּׁה
הַזְקוּקָה לִיבּוּם נֶאֱמָנָת לומר מַת בְּכִי, שְׁמַתוּךָ כִּן אֲנִישָׁא לִמִּי
שארצה, וְלֹא נאמנת לומר מַתָּה אֲחוֹתִי, שְׁמַתוּךָ כִּן אֲנִינָה לְבִיתָה -
אנשא לבעלה. וְיֵשׁ לדייק מהמשנה, שְׁהֵיא נִיהוּ דְּלֹא מְהִימָנָא -
דוקא היא אינה נאמנת לומר שמת היבם ולהחזיר את עצמה, הָא
עַד אֶחָד, מְהִימָן לומר שמת היבם, שאם לא כן היתה המשנה
מחדשת שאף עד אחד אינו נאמן לומר שמת היבם, משום שאין
סומכים על כך שהאשה תברר היטב, והיינו לומדים מכך שלא
האשה אינה נאמנת לומר כן, שמא לא תברר היטב. ומכך שלא
אמרה זאת המשנה מוכח שעד אחד נאמן לומר שמת היבם או
שמת הבעל תחילה ואחר כך הבן, ואין האשה זקוקה לייבום.
דוחה הגמרא: וְלִישְׁעִיךָ - ולדברך, שמדויק מלשון המשנה
שדוקא אשה אינה נאמנת, ואילו עד אחד נאמן, אִיכָּא סִיפָא, אִין
הָאִישׁ נֶאֱמָן לומר מַת אִהִי ללא בנינים וברצוני שְׁאִיכָּא אֶת אִשְׁתּוֹ,
וְלֹא נאמן לומר מַתָּה אִשְׁתִּי, וברצוני שְׁאִישָׁא אֶת אֲחוֹתָה, וכי נדייק

יבמות. פרק עשירי – האשה רבה דף צד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמה

דפניא ליה – ליבם. וחולד פסור – כרבי עקיבא. בערי הופה – שהאחרונים חזינו את הראשונים, ואמרו: "עמנו הייתם", דרחמנא הימניה, כדכתיב: "ודרשו השופטים היטב והנה עד שקד" (דברים יט.) ומוקמין ליה ב"עמנו הייתם", במסכת מכות (הא.). שאכנס לביתה – ואינסבא לבעלה. סיפא דקתני בו – הא עד אחד מהזמן? בתמיה. מי מהזמן עד אחד לומר מזה אשתך לישא אחותה? אלא – לא תידוק מיניה: הא עד אחד מהזמן, דהיא גופה איצטריך לאשמועין דלא מהימנא. ואליבא דרבי עקיבא איצטריך, דסלקא דעתך אמינא: הואיל ואמר רבי עקיבא יש ממזר מיבמה לשוק – חיישא אקלקלא, וכי אמרה "מת יבמי" תנשא, קא משמע לן דלא מהימנא, משום דזימנן דסניא ליה, וכדאמרן. אבל גבי בעלה לא אמרין סניא ליה. ואית גורסי: קא משמע לן דאקלקלא דידה חיישא. כגון "מת בעלי". דאי אתי בעלה אמרין תצא מזה ומזה, וכל קלקלי דמתניתין בה, הלכך מהימנא. אקלקלא דזרעה, כגון "מת יבמה", דאי נמי משקרא לא מקלקלא אלא זרעה, ואפילו לרבי עקיבא לא חיישא. ולא נהירא לי, דהא לרבי עקיבא היא גופה מקלקלא בכל קלקלי דמתניתין, כדתנן במסכת גיטין (פ.א.) ולעיל בשמעתין מיתנין לה בתויבתא: הכונס את יבמות והכלה צרתה וניסת בו – תצא מזה ומזה. וכל הדרכים האלו בה, ואוקימנא כרבי עקיבא, אלמא ביבמה לשוק נמי אית לן כל הני קלקלי. ועוד: אי אידה לא מיקלקלא – למא לי למיתנייה בלל? הא מסיפא שמעינן דאקלקלא דזרעה לא חיישא, דקתני: אינה נאמנת לומר מזה אחותי שאכנס לביתה. והני דאי לדברי הכל ממוזרי ניהו, וקתני דלא מהימנא. וכל שכן "מת יבמי", דחייבי לאון בעלמא ניהו. אלא הא איצטריך לאשמועין: דאף על גב דאידי מיקלקלא, ותצא מבעלה ומיבם – לא מהימנא, משום דזימנן דסניא ליה. לאיסור ברת – לומר "מת בעליך", הנשוא. לא נתגרשה אלא מאישה – כגון שכתב לה גט ואמר לה: הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת לכל אדם. שלא נתגרשה זו לגמרי, אלא מאישה נפרדה. פסולה לבונה – אם את, והותרה לנישוא. הכי גרסינן: והיינו ריח הגט דפוסל בפסולת בבונה. משנה מותרת לחזור לו – דקדושי שניה אינן כלום, וחזרי היא כונת. ואמר בגמרא (יבמות צה.א): אותה שכביחה אוסרתה, ואין שכבת אחותה אוסרתה. ומור

דפניא ליה. אמר להו רב ששת: תניתיה, אמרו לה "מת בעליך ואחר כך מת בנך", ונשאת ואחר כך אמרו לה "חילוף היו הדברים" – תצא, והולד ראשון ואחרון כמזור. היכי דמי? אילימא תרי ותרי – מאי חזית דסמכת אהני, סמוך אהני! ועוד: כמזור? ספק כמזור הוא! וכי תימא לא דק, הא מדרקתני סיפא: הראשון כמזור והאחרון אינו כמזור – שבע מינה דדוקא קתני. אלא לאו – חד, וטעמא דאתו בי תרי אכחשוה, הא לאו הכי – מהימן. לעולם תרי ותרי, וכדאמר רב אחא בר מניומי: בעדי הוקמה, הקא נמי בעדי הוקמה. אמר ליה רב מרדכי לרב אשי ואמרי ליה רב אחא לרב אשי, תא שבע: אין האשה נאמנת לומר "מת יבמי", שאנשא, ולא "מתה אחותי", שאכנס לביתה. היא ניהי דלא מהימנא, הא עד אחד מהימן! וליטעמיה, אימא סיפא: אין האיש נאמן לומר: "מת אחי", שאיבם את אשתו, ולא "מתה אשתי", שאנשא את אחותה. הוא ניהו דלא מהימן, הא עד אחד מהימן. בישלמא גבי אשה – משום עיגונא אפילו בה רבנן, אלא גבי איש – מאי איפא למימר? אלא פי איצטריך, לרבי עקיבא איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל ואמר רבי עקיבא יש כמזור מחייבי לאון – אימא חיישא אקלקלא דזרעה דייקא, קא משמע לן דאקלקלא דידה חיישא, אקלקלא דזרעה לא חיישא. רבא אמר: עד אחד נאמן ביבמה כולל וחומר: לאיסור ברת התרה, לאיסור לאו לא כל שפין? אמר ליה יהודה ברת התרה, לאיסור לאו לא עצמה תוכיח דלאיסור ברת התרה, לאיסור לאו לא התרה. ואלא, איחי מאי טעמא לא מהימנא, דכיון דזימנן דסניא ליה לא דייקא ומינסבא – עד אחד נמי, דכיון דזימנן דסניא ליה לא דייקא ומינסבא. זה מדרש דרש רבי אלעזר בן מתתיהו. וכו'. אמר רב יהודה אמר רב: הוה ליה לרבי אלעזר למדרש ביה מרגניתא ודרש ביה חספא. מאי מרגניתא? דתניא: "אשה גרושה מאישה" – אפילו לא נתגרשה אלא מאישה – פסולה לבונה, והיינו ריח הגט דפוסל בבונה. משנה מי שחלכה אשתו למדינת הים פאו ואמרו לו "מתה אשתך", ונשא את אחותה, ואחר כך באת אשתו – מותרת לחזור לו.

דאפילו במת בנך ואחר כך מת בעליך קאמר, דהא לא תיבעי לך, דכיון דנאמנת לומר מת בעלי ואתייבם, ולא חיישין דלמא משקרא משום דמרחמא ליה, דאי הוה לן למיחש דלמא לא דייקא שפיר משום דמרחמא ליה וסמכה אעד – אם כן לא הוה לן להימנה במת בעלי ותתייבם, דלמא משקרא משום דמרחמא ליה. אלא ודאי משום דמרחמא ליה אינה מונעת מלדקדק שפיר, ואף על גב דדייקא שפיר – מכל מקום היא גופה לא מהימנא לומר מת בנה ואחר כך מת בעלה, שלא האמינה רבנן אלא במיתת בעלה לאפוקי מחזקת איסור אשת איש על ידי דיוק שלה, משום עגונא. אבל לאפוקי מחזקת איסור ליבם – לא יצא להאמינה, ואף על גב דדייקא שפיר, ויש להאמינה על ידי עד אחד. כי תיבעי לך יבמה לעלמא – דהתם איכא למימר טפי דלא דייקא שפיר משום דסניא ליה. אף על גב דמשום דמרחמא ליה לא שבקה מלמידק, משום דסניא שבקה טפי שגדולה שנות השונות מאהבת האחות, ושכיח טפי דסניא ליה דמרחמא ליה, כדמשמע בסוף "האשה שלום" (יבמות קיז.א. קיז.ב.), ועוד, שיותר קשה לה כשתפול לפניו כששונאה אותו ממה שנוה כשאהבת אותו. וכדשארבת אותו אין לה כלל נוח כשתפול לפניו, כי שמא יחלוץ, ואפילו יכנס – אינה שומחה כל כך, כי הרבה יש לה למצוא כיוצא בו, או טובים ממנו. אבל אם שונאה – אינה יכולה להציל ממנו להנשא לאחר אם לא יחלוץ, ועל כרחך צריכה לנישא לשני לה, או תתען. להכי מביעא ליה אי עיקר טעמא הוא משום דדייקא – והבא לא דייקא שפיר, ואי טעמא משום דעבידא לאיגלויה הוא – איכא למסמך אדיוקא פורתא, הכי נמי דייקא קצת, אף על גב דסניא ליה. ואם תאמר: ומאי קביעינא ליה. וחתנן ביהאשה שהלכה? שויה נאמנת לומר מת בעלה ואחר כך מת בנה, כיון דאידי מהימנא – כל שכן עד אחו! ויש לומר דאידי מהימנא – משום דאית לה מינו, דאי בעיא אמרה מת בעלי ושתקה מכן אבל בעד איכא למיחש שמא שכרוה, או שונא אותה, או היא עצמה חשודה לקלקלה ויבא דמסמכה עליה ולא דייקא שפיר. ולכן אין להאמינה כמותה, דאידי אית לה מינו, ואיהו לית ליה מינו, דסבר: אי אסחידינא אבעל לחזיה, כי שמעה דמת חבן – תחזיק איהא מת ראשון, ולא אוכל לקלקלה. אבל אי אסחידינא אתרייה, אבן ובעל, כי שמעה נמי דמת בן – סמכא עילוא, ומיקלקלא. ואפילו מהזמן כאן עד בהנך תרתי בעיי אבתי איכא למיבעי לקמן עד אחד בקטטה ועד אחד במלחמה. דאיכא למימר דהכא דייקא טפי מהתם. ודחת נמי הכי בעי, עיקר טעמא משום דדייקא ובעינן דיוקא רבה, או עיקר טעמא משום דעבידא לאיגלויה, ולהכי מסכינן אדיוקא וזוטא כי תהוה. וליטעמיה סיפא דקתני אין איש נאמן בו – ואם תאמר: למא לי למידק מינסבא לאחרינא ואמר רבנו יצחק דהוי מצי לדחויי גבי אשה שייך לומר עיגונא אפילו כבי האי גונא דשמו לא תמצא אדם שישא אחותה – דהם לא חזינא דבעיא לאינסובי ליה. דהא משה בנרא קאתי האי עד, כדמשמע לישנא. ואם תאמר מכל מקום יכול לדקדק, דעל כרחך לא מהזמן עד אחד במתה אחותה שתכנס לביתה, ואפילו שייך בה עיגונא – דהא לא דייקא דבא, כיון דליכא חומר בסופה. ולפי מה שפירשתי לעיל (צג.ב.) דנשים מורגלות לדקדק – נחא.

לרבי

עקיבא איצטריך – לרבנן לא איצטריך "אף על גב דהוי ממזר מדרבנן" כדפירשתי לעיל (צג.ב. דבור המתחיל "אבל"). לאיסור ברת התרת – פירש רבינו יצחק: דעד אחד נאמן לומר מת בעלה שתתייבם. ולא אמר דלא דייקא משום דמרחמא ליה, לאיסור לאו – לא כל שכן דלא אמרין משום דסניא ליה לא דייקא, אבל מה שפירש בקונטרס לאיסור ברת מת בעליך תנשא – אין נראה לרבינו יצחק, דהתם ליכא טעמא למימר דלא תידוק כי הכא דסניא ליה. דהיא עצמה תוכיח – דנאמנת לומר דתתייבם, אף על גב דמרחמא ליה, ואינה נאמנת לומר מת יבמי משום דסניא ליה.

ואף על גב דאזיל אשתו וגיסו למדינת הים - אין לפרש דמשמע ליה מתניתין באזיל אשתו וגיסו, משום דאחות אשתו פניה לא היה צריך לומר דמותרת לחזור לה, דהא איצטריך דלא נימא דשכיבת אחותה אסורה מקל דחומר דאי אפשר, כדקאמר לקמן. אלא משמע ליה דאיידי בנשואה, מדקאמר עלה רבי יוסי: כל שפוסל על ידי אחרים בו, משמע דתנא קמא איירי בפוסל על ידי אחרים, ומיירי

באמר לו שני עדים שמתה אשתו, ועד אחד על גיסו. אבל בעד אחד על מתת אשתו - אין יכול לישא אחותה. אי נמי, בדאיכא תרי על גיס נמי, וכמאן דאמר לעיל (צא, א.) דרבנן פליגי ארבי שמעון בביטא שלא ברשות, וקניס אפילו בשני עדים. ולקמן נמי בשמעתין דפריך: ותאסר בשכיבתה דאחותה, מידי דהוה אאשה שהלך בעלה למדינת הים - על כרחך פריך אליבא דמאן דקניס בשני עדים, ומייתת אשתו לא מיתוקמא אלא בשני עדים.

אשת גיסו אסורה - דקניסין ככולהו קנסא דמתניתין. אבל טל לא בעיא, דלא שייך כאן שמא יאמרו גירש זה וזה וזה. דכיון דאשתו קיימת - לא שייך בה קדושין, וידעי דעל ידי שמועת טעות נשאת לה, ומשום הכי אשתו שויה דהא דקניי מתניתין: דאם מתה הראשונה מותר בשניה - והיא לא באזיל אשתו וגיסו איירי, דכיון דאסירא אגיסו - לדידיה נמי תאסר, אלא בפניה מיירי. **ליבא** מתניתין דלא רבי עקיבא - משום דמשמע ליה דאזיל אשתו וגיסו קאמר מתניתין דלא רבי עקיבא. אבל אי הוה מיירי בפניה - בהדיא פשיטא דלא בעיא אחות אשתו גט, אפילו לרבי עקיבא. כיון דלא שייך בה קנסא, כדאמר לקמן דלא קניסין, כיון דבמזיו אן שכיבת אחותה אסורה. **רבי** עקיבא מוסיף אף אשת אח בר - אשת אביו ואשת אחי אביו לא בעי למנקט, דלא שכיב דנסבי להו על ידי שמועת טעות דאסירא לאחר מיתה. **ולאו** איתמא עלה בר - הך שנייה לא מיתוקמא אלא רבי אמי לקמן (צהב, דלרבי יצחק נפתא לא מיתוקמא ת"ק רבי עקיבא. ולדידיה רבי יוסי הוה דקאי רבי עקיבא דמפליג בין ארוסתו וגיסו לאשתו וגיסו, אבל תנא קמא לא שני ליה. **אלא** נשואין מי איכא למימר תנאה הוה ליה בנשואין - ואפילו למאן דאמר (כתובות עא, א.) המקדש על תנאי ובעל - אינה צריכה דימנו גט, מכל מקום לא שכיחא מילתא שיתבטלו הנשואין מחמת התנאי. משום דאיכא חיבת ביאה, ושלא יהא בעילתו בעילת זנות. תדע, דהא שמואל אית ליה האי סברא ואתי ליה יש תנאי בנשואין, לקמן בפרק "בית שמואי" (קרב). **אי** רבי עקיבא יתני נמי חמורת - אבריתא לא קשה ליה אמאי לא מוסיף נמי רבי עקיבא חמורת - דאיכא למימר דלדבריהם דרבנן קאמר לדידי אף חמורת נמי, אלא לדידכו - אדור לי מידת באשת אח ואחות אשה. אבל במתניתין הוה ליה למינקט חמורת, דהוי חידוש טפי מאחות אשה. **למיסורא** מי מיעטה רחמנא - כלומר מלאו וכתב לא מיעטה, אלא משרפה, על

לו ומותר בקרובות שניה, ושניה מותרת בקרוביו, ואם מתה ראשונה - מותר בשניה. אמרו לו "מתה אשתו", ונשא את אחותה, ואחר כך אמרו לו "קיימת היתה ומתה" - הולך ראשון ממזר, והאחרון אין ממזר. רבי יוסי אומר: כל שפוסל על ידי אחרים פוסל על ידי עצמו, וכל שאין פוסל על ידי אחרים אינו פוסל על ידי עצמו. **גמרא** ואף על גב דאזיל אשתו וגיסו למדינת הים, דאחיה הני נשואים דקמיתסרא אשת גיסו אגיסו, אפילו הכי - אשת גיסו אסירא, אשתו שריא, ולא אמרינן: מותרת ששאסרה אשת גיסו אגיסו תיאסר אשתו עליו. **ליבא** מתניתין דלא רבי עקיבא, דאי רבי עקיבא הויה לה אחות גרושתו. **דתניא:** כל עריות שבתורה אין צריכות הימנו גט, חוץ מאשת איש שנשאת על פי בית דין. ורבי עקיבא המוסיף אף אשת אח ואחות אשה. וכוון דאמר רבי עקיבא בעיא גט, ממילא איתסרא עליה, דהויה לה אחות גרושתו! ולא איתמר עלה: אמר רב גידל אמר רבי תייה בר יוסף אמר רב: האי אשת אח היכי דמי - כגון שקדש אחיו את האשה והלך למדינת הים, ושמע שמת אחיו, ועמד ונשא את אשתו, דאמרי אינשי: הך קמא תנאה הוה ליה בקדושין, והאי שפיר נסיב. והאי אחות אשה נמי, היכי דמי - כגון שקדש את אשה והלכה למדינת הים ושמע שמתה, עמד ונשא את אחותה, דאמרי אינשי: הך קמיתא, תנאי הוה ליה בקדושין, והאי שפיר נסיב. אלא נשואין מי איכא למימר תנאה הוה ליה בנשואין? אמר ליה רב אשי לרב כהנא: אי רבי עקיבא ליתני נמי חמורת! דהא שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר: חמורת לאחר מיתה לאו בשרפה. **דתניא:** "פאש ישרפו אותו ואתהו" - אותו ואת אחת מהן, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אותו

אחות

ומותר בקרובות השניה - לישא בתה. דקיימא לן (יבמות צא, א.) נשואין על האנוסה ועל המפוחה. רבי יוסי - בגמרא מפרש לה. **גמרא** וגיסו - בעל אחות אשתו, ובא עד אחד ואמר לה: מתה אשתך, ולו אמר: מת בעליך, ועמד ונשאה. ואחר כך באו אשתו וגיסו. **ליבא** מתניתין - דקתני: מותרת לחזור לה. **דלא** רבי עקיבא דאי רבי עקיבא - כיון דבעיא הך גיטא מיניה - הויה ליה אשתו אחות גרושתו. חוץ מאשת איש שנשאת על פי בית דין - ומשום גזירה, שמא יאמרו גירש זה בו, כדאמרין לעיל בפירקין (פחב, ב.) רבי עקיבא מוסיף - והשתא סלקא דעתך אפילו נשואת אחיו ושמע שמת ויבמה ובא אחיו בעיא גט, וכן באחות אשה. וטעמא לא ידעינן, דהבא ליבא למימר גירשה זה ונשאה זה, שאפילו גירשה בעלה אין קדושין של זה תופסין בה. וכן לגבי אחות אשה, מאחר שבאת אשתו גלו לכל שאין קדושי שניה קדושין, ואפילו הכי קניס לה רבי עקיבא אגיסא. **דאמרי** אינשי - כי חזו לארוס קמא, אמרי: מנסבה אחיה - תנאה הוה ליה לקמא בקדושין, ולא נתקיים, והא בתרא שפיר נסיב. ואי מפיק כל בלא גט, נמצאת אשת איש נרצית יוצאה בלא גט, וכן נמצאת אשה בר. **אבל** נשואין - כי מתניתין, דאשתו הראשונה היתה נשואה לה, מי איכא למימר תנאה הוה ליה בנשואין? הא כולי עלמא ידעי דאין אדם משים בעילתו בעילת זנות, הלכך קים להו דנשואי שניה אינם כלום. **אי** רבי עקיבא - אי מתניתין רבי עקיבא דהיא, דקמחפכת לאוקומי נמי רבי עקיבא - ליתני חמורת. אמרו לה: מתה אשתך, ונשא אמה, דלרבי עקיבא חמורת לאחר מיתה אשתו שריא. ואת אחת מהן - שכן בלשון זיני קורין לאחת "הינא", ואמרה רחמנא: אחרונה, שנשא באיסור - תשרף. אותו ואת שתיהן - כדקבעינן הגהם בסנהדרין: מאי בנייהו? הא דאי אשתו חמורת לא אמר רבי עקיבא דבשרפה, שהרי עניה זו מה חטאה? הרי בהיתר נשאת לה ואמר אביי: משמעות דורשין איכא בנייהו, דרבי עקיבא סבר תרתי כתיבי, חמורת ואם חמורת נפקי מהאי קרא דבשרפה, דהכי אמר קרא: "איש כי יקח את אשה ואמה" ושתייהן איסור - כגון שנשא חמורת ואם חמורת "פאש ישרפו", ורבי ישמעאל סבר חדא כתיב, חמורת לחודה שמעינן מינה, דהאי "כי יקח את אשה" - היינו אשתו הראשונה הנשאת בהיתר, "זאת אמה" - זו חמורת, ואמר רחמנא ישרפו אותו ואת אחת מהן. ואם חמורת דבשרפה - מגזירה שוה נפקא לן כ"אלו הן הנשרפין" (סנהדרין עהב, ורבי אמר: חמורת לאחר מיתה אשתו איכא בנייהו, דלרבי ישמעאל בשרפה. דהכי קאמר: אותו ואת אחת מהן, אפילו אין שתיהן קיימות, כגון שמתה אשתו ונשא את אמה - תשרף. ורבי עקיבא סבר: אותו ואת שתיהן, בזמן ששתיהן קיימות - אשתו וחמורת - ישרפו אותו. ומסתמא, בדין כן דין חמורת, ודחשוה דכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ומתניתין דלא קתני חמורת - הניחא לאביי דאמר משמעות דורשין איכא בנייהו, דרבי עקיבא נמי

נפקא ליה אם חמורת מהאי קרא. ולרבי ישמעאל לא נפקא ליה מהכא, ולא איירי רבי ישמעאל ורבי עקיבא בחמורת לאחר מיתה כלל - שפיר. אלא לרבא ליתנייהו ומשנינן: נהי דמיעטה קרא לחמורת אחר מיתה משרפה בו, ותאסר - אשתו הראשונה עליו בשכיבתה דאחותה. מידי דהוה אאשה שהלך בעלה למדינת הים - דמיתסרא לבעלה בשכיבת האחרון, ואף על פי שהיא שוגגת. ואמאי קתני מתניתין מותרת לחזור לז? ומשנינן: לא דמי. אשה שהלך בו, דבמזיד מיתסרא מדאורייתא - דכתיב (במדר דה) "והיא לא תתפשה", דמשמע איסורא. הלכך, בשוגג, כגון על פי בית דין - גזרו בה רבנן.

שהאח קיים. וחשש רבי עקיבא דאם יוציאנה בלא גט, אָמַר אִינְשִׁי
 – יאמרו האנשים שהאח שלפנינו לא נשאה באיסור בגלל שחשב
 שאחיו מת, אלא הֵךְ קָמָא – בעלה הראשון, תִּנְיָנָה הָיָה לִיה
 בְּקִדּוּשֵׁי – קידש אותה בתנאי, ולא נתקיים התנאי ובטלו
 הקידושין, וממילא הָיָה שני שנשאה שְׂפִיר נָסִיב – בהיתר נשאה,
 ואם תצא ממנו ללא גט יאמרו שאשת איש יוצאת בלא גט. וכמו
 כן יש לפרש דהא אָחוּת אִשָּׁה נָמִי, שדיבר בה רבי עקיבא, הִכִּי
 דָּמִי, כְּגוֹן שֶׁקִּדְּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְעֵדִין לֹא נִשְׁאַלָהּ וְהִלְכָה לְמִדַּת
 הַיָּם, וְהַמְקֹדֶשׁ שָׁמַע שֶׁמִּתָּה אִשְׁתּוֹ הַמְקֹדֶשֶׁת לוֹ וְעַד וְנִשְׁאַל אֶת
 אָחוּתָהּ, וְהִתְבַּרְר שֶׁאִשְׁתּוֹ שֶׁבְּמִדַּת הַיָּם חִיָּה, וְקִדּוּשֵׁי בִּאחֻתָּה
 לֹא תִפְסוּ כֻלָּם, דָּאֵף בּוֹזֵה יֵשׁ לְחֹשׁוֹשׁ שֶׁאֵם תִּצָּא בְּלֹא גֵט, אָמַר
 אִינְשִׁי שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶת הַשְּׂנִיָּה בְּטַעוֹת וּבִאִסּוּר, אֲלֵא הֵךְ קָמִיתָא –
 אִשְׁתּוֹ שֶׁקִּדְּשׁ בְּתַחֲלִילָה, תִּנְיָא הָיָה לִיה בְּקִדּוּשֵׁיהּ – הִיָּה לוֹ תִּנְיָא
 בְּקִדּוּשֵׁי, וְלֹא נִתְקִים תִּנְיָא וּבְטִלוּ קִדּוּשֵׁיהּ, וְהָא – ואחות זו
 שֶׁנִּשְׁאַ אַחֲרֶיהָ שְׂפִיר נָסִיב – בְּהִתְרָה נָשָׂא, וַיִּאֲמָרוּ שֶׁנִּשְׁאַ אִשָּׁה
 יוֹצֵאת בְּלֹא גֵט, וְלֹכֵן הִצְרִיכָה לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ גֵט. וּמִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא
 מְדוּעַ דִּין זֶה אֵינוֹ שִׁיךְ בְּמִשְׁנֵתָּה: אֲלֵא בְּמִשְׁנֵתָּה שֶׁמְדוּבָר בְּנִשְׁוֹאִין
 – שֶׁנִּשְׁאַ אִשָּׁה, וְאַחֵר כֵּךְ שָׁמַע שֶׁמִּתָּה וְנָשָׂא אֶת אִחֻתָּה, מִי אִיכָא
 לְמִימָר – וְכִי יֵשׁ לְחֹשׁוֹשׁ שִׁטְעוֹ וַיִּאֲמָרוּ תִּנְיָא הָיָה בְּנִשְׁוֹאִין שֶׁל
 הָרִאשׁוֹנָה, וְכִינן שֶׁלֹּא נִתְקִים הַתִּנְיָא נָשָׂא אֶת הַשְּׂנִיָּה כְּדִין, וְנִמְצָא
 שֶׁאִשְׁתּוֹ אִשָּׁה יוֹצֵאת בְּלֹא גֵט, וְהֵלֵא אֵין אָדָם עוֹשֶׂה תִּנְיָא בְּנִשְׁוֹאִין,
 כִּדִּי שֶׁתִּיעֶשֶׂה בְּעִילָתוֹ עֵילָת זָנוּת. לְפִיכֵךְ, בְּמִשְׁנֵתָּה גַם רַבִּי
 עֲקִיבָא מוֹדָה שֶׁאֵין אִחֻתוֹ צְרִיכָה גֵט, וְכִינן שֶׁאִינָה צְרִיכָה גֵט, אָף
 אִשְׁתּוֹ מוֹתֵרָת לְחֹזֵר אִלָּיו.
 הַגִּמְרָא מְנַסֶּה לְהוֹכִיחַ מִטַּעַם אַחֵר שֶׁמִּשְׁנֵתָּה אֵינָה סוֹבֵרָת כְּרַבִּי
 עֲקִיבָא: אָמַר לִיה רַב אִשִּׁי לָרֵב כְּהִנָּה, אִי מִשְׁנֵתָּה כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא,
 אֵם כֵּן לִיתֵּינָי נָמִי 'חֲמוּתוֹ' – הִיָּה לְמִשְׁנָה לְכַתּוּב גַּם אֶת דִּין הַשּׁוּמַע
 שֶׁמִּתָּה אִשְׁתּוֹ, וְנָשָׂא אֶת אִמָּהּ, וְאַחֵר כֵּךְ בָּאָה אִשְׁתּוֹ וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׁאַ
 אֶת אִמָּהּ בִּאִסּוּר, דְּהָא שְׂמַעֲנִין לִיה – שְׁהָרִי שָׁמַעֲנִי לְרַבִּי עֲקִיבָא
 דְּאָמַר שֶׁהִנּוּשָׁא לֹא חֲמוּתוֹ לְאַחֵר מִיתָה שֶׁל אִשְׁתּוֹ, לֹא – אֵין עוֹנֵשׁ
 בְּשִׁרְפָּה, וְסוֹבֵרָה עֵתָּה הַגִּמְרָא שֶׁהוּא מוֹתֵר בַּה לְכַתּוּלָּהּ, וְכּוֹסֶסֶר
 שֶׁמִּתָּה אִשְׁתּוֹ הִיָּה רִשְׁאִי לִישָׂא אֶת חֲמוּתוֹ, וְהִיָּה לְמִשְׁנֵתָּה לְבָאָר
 דִּין זֶה. מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא הִיכֵן מִצָּאנּוּ שׁוּז דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא, דְּתִנְיָא,
 נִאֲמַר בְּפִסּוֹק (וַיִּקְרָא כ"ד) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ וְזָמָה
 הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרָפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהָן, וְכוּנֹת הַפִּסּוֹק לְחִיב מִיתָה אוֹתוֹ –
 אֶת הַנּוּשָׂא אִשָּׁה וְאִמָּהּ, וְאֶת אִחֻתָּהּ מִתָּה, שֶׁבִּלְשׁוֹן יוֹנוֹי מִשְׁמַעוֹת 'הָךְ'
 הִיא 'חִידִי', וְהַכּוּנָה לְחֲמוּתוֹ, שֶׁעֲבָרָה אִסּוּר בְּנִשְׁוֹאִיהָ, וְלֹא
 לְאִשְׁתּוֹ שֶׁנִּשְׁאַ לֹא בְּהִתְרָה, דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר,
 כּוּנֹת הַפִּסּוֹק לְכָלֹל אוֹתוֹ, וְאֶת שְׂתִיָּהּ, אֲמַנָּם וְדִיאֵין אֵין הַכּוּנָה
 שֶׁאִשְׁתּוֹ שֶׁנִּשְׁאַ לֹא בְּהִתְרָה חִיבָת מִיתָה, וְנִחְלָקוּ אֲמוּרָאִים
 בְּפִירוּשׁ דְּרַבִּי רַבִּי עֲקִיבָא, אֲבִי מִפְּרָשׁ שֶׁמְדוּבָר בָּבָא עַל חֲמוּתוֹ
 וְאֵם חֲמוּתוֹ, וְכִינן שֶׁשְׁתִּיָּה אִסּוּרֹת עֲלֵיהּ, שְׁתִּיָּה נִשְׂרָפוֹת וּרְבִי
 יִשְׁמַעְאֵל גַּם מוֹדָה לוֹ שֶׁכֵּךְ הִדִּין אֲלֵא שְׁסוּבֵר שׁוּז לֹא כְּתוּב
 בְּפִרְשָׁה אֲלֵא זֶה נִלְמַד מִגְּזֵרָה שׁוּהָ, וְרַבָּא מִפְּרָשׁ שֶׁהַכְּתוּב בָּא
 לְלַמֵּד שֶׁאֵין עֲלֵיהּ חִיב מִיתָה אֲלֵא בּוֹמֵן שֶׁשְׁתִּיָּה קִיּוּמוֹת (וְכִינן
 שֶׁאִשְׁתּוֹ קִיּוּמָת בָּאָה הַתּוֹרָה לְלַמֵּד שֶׁהוּא חִיב שְׂרִיפָה וּמִסְתַּמָּא
 כְּדִינוֹ כֵּךְ דִּין חֲמוּתוֹ שְׁהָרִי הַשּׁוּז הַכְּתוּב אִשָּׁה לֹאִישׁ לְכָל עוֹנֵשֵׁן
 שְׁבִתּוֹרָה, אֲבָל אֵם נָשָׂא אֶת חֲמוּתוֹ לְאַחֵר מוֹת אִשְׁתּוֹ אֵינוֹ חִיב.
 מִמְּשִׁיכָה הַגִּמְרָא בְּקוּשִׁיתָּהּ: וּבְשִׁמְעָאֵל לְאַבְרָהָ, דְּאָמַר שֶׁלֹּא נִחְלָקוּ
 רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וּרְבִי עֲקִיבָא בְּדִין, אֲלֵא רַק מִשְׁמַעְעוֹת דּוֹרְשִׁין אִיכָא
 בְּיָנִיחוּ – נִחְלָקוּ בְּבִיאוֹר הַכְּתוּב, דְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל סָבַר, דְּהָא כְּתִיב –
 'שִׂאתָהּ' הֵינִי לְאַחֵר מִתָּה, וְנִלְמַד מִכָּאן רַק עַל חֲמוּתוֹ שֶׁנִּשְׂרָפָת
 וְהֵינִי חֲמוּתוֹ מִגְּזֵרָה שׁוּהָ, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר תְּרִינִי כְּתִיב – מִשְׁמַעוֹת
 הַכְּתוּב 'אֶתְהָן' הִיא שְׁתִּיָּה נָשִׁים נַעֲשִׂוֹת, וְהֵינִי כְּנִשְׂאָה אֶת
 חֲמוּתוֹ וְאֶת אִמָּהּ, שְׂפִיר – מוֹבֵנָת מִשְׁנֵתָּה אָף לְרַבִּי עֲקִיבָא, כִּינן
 שֶׁאֵף לְדְרַבְרִי אֵין חֲמוּתוֹ מוֹתֵרָת לְאַחֵר מִיתָה אִשְׁתּוֹ, וְאָף אֵם שָׁמַע
 שֶׁמִּתָּה אִשְׁתּוֹ הִיָּה אִסּוּר בְּחֲמוּתוֹ. אֲלֵא לְרַבָּא, דְּאָמַר שְׁדִין חֲמוּתוֹ
 לְאַחֵר מִיתָה שֶׁל אִשְׁתּוֹ, אִיכָא בְּיָנִיחוּ – נִחְלָקוּ בּוֹ, שֶׁלְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל
 הִיא אִסּוּרָה וְחִיב עֲלֶיהָ מִיתָה, וְלְרַבִּי עֲקִיבָא הִיא מוֹתֵרָת, אֵם כֵּן

לוֹ, וְאֵין אֲמוּרָאִים שֶׁכִּינן שֶׁנִּשְׁאַ אֶת אִחֻתָּה תֹּאסֵר עֲלֵיהּ אִשְׁתּוֹ מִדִּין
 'אִחֻת אִשָּׁה', וְכִמּוֹ כֵּן הִבְעֵל מוֹתֵר בְּקִרְבּוֹת שְׂנֵי וּבְקִרְבּוֹת
 הָאִשָּׁה הַשְּׂנִיָּה שֶׁנִּשְׁאַ, כְּגוֹן לִישָׂא אֶת בִּתָּה, וְאֵינָה אִסּוּרָה מִשּׁוּם
 בִּת אִשְׁתּוֹ, וְכֵן שְׂנֵי – אִחֻת אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּשְׁאַ מוֹתֵרָת בְּקִרְבִּיהּ, כּוּנן
 לְהִנְשָׂא לְבִנּוֹ, וְאֵינָה אִסּוּרָה מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, וְאֵם אַחֵר כֵּךְ מִתָּה
 אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה, מוֹתֵרָת הִבְעֵל בְּשְׂנֵיהָ, כֻּלָּל אִחֻת אִשָּׁה שֶׁמִּתָּה
 אַחֲרֶיהָ אִחֻתָּה.
 אֲפֹן נִסְפָּה בְּרִידִים אֵלֶּה: אָמַר לוֹ – בֹּא עַד וְהַעִיד שְׁמִתָּה אִשְׁתּוֹ,
 וּמִחֲמַת כֵּן נִשְׂא אֶת אִחֻתָּהּ, וְאַחֵר כֵּךְ בָּאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְהִכְחִישׁוּ אֶת
 הַעֵד וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁקִּיּוּמָת הִיָּה אִשְׁתּוֹ בְּשַׁעָה שֶׁנִּשְׁאַ אֶת אִחֻתָּה, וְרַק
 אַחֵר כֵּךְ מִתָּה, וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׁאַ בִּאִסּוּר, אָךְ עֵתָּה הִיא מוֹתֵרָת לוֹ.
 הַלֵּךְ שְׁנוֹלָד לוֹ מִן הָאִחֻת רִאשׁוֹן – שְׁעִיבְרָתוֹ לִפְנֵי שְׁמִתָּה אִשְׁתּוֹ,
 הִרִי הוּא מְמוּן, כִּינן שְׁנוֹלָד מֵאִסּוּר עֲרוּה שְׁהוּא בְּכִרָתָה, וְהָאִחֻתָּה –
 שְׁעִיבְרָתוֹ לְאַחֵר שְׁמִתָּה אִשְׁתּוֹ וְהִיָּה מוֹתֵרָת לוֹ, אֵין מְמוּן. רַבִּי
 יוֹסִי אָמַר, כֵּךְ שֶׁהִבְעֵל פּוֹסֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיו אֶת אֲחֵרִים, וְהֵינִי אֶת
 אוֹתָהּ אִחֻת שֶׁנִּשְׁאַ בִּאִסּוּר, הִרִי הוּא פּוֹסֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיו אֶת
 אִשְׁתּוֹ עַל עֲצָמוֹ, וְכֵךְ שֶׁאֵין פּוֹסֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיו אֶת אֲחֵרִים, אֵינוֹ
 פּוֹסֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיו אֶת אִשְׁתּוֹ עַל עֲצָמוֹ, וּבִגְמָרָא יוֹבֹאֵרוּ דְּבִרּוֹ.

גמרא

שְׁנִינָה בְּמִשְׁנָה: מִי שֶׁהִלְכָה אִשְׁתּוֹ לְמִדַּת הַיָּם וּבָאוּ וַאֲמָרוּ לוֹ מִתָּה
 אִשְׁתּוֹ, וְנָשָׂא אֶת אִחֻתָּהּ, וְאַחֵר כֵּךְ בָּאָה אִשְׁתּוֹ מוֹתֵרָת לְחֹזֵר לוֹ.
 מִדִּיִּיקָת הַגִּמְרָא: וְאָף עַל גַּב דְּהִיָּה אוֹתָהּ אִחֻת נִשְׁוֹאָה לְאַחֵר,
 וְאָפִיל – וְאָף שֶׁהִלְכָה אִשְׁתּוֹ וְנִסְפָּה לְמִדַּת הַיָּם, שְׁהִיָּה אִחֻת אִשְׁתּוֹ
 נִשְׁוֹאָה וְכֹא עַד וְהַעִיד לָהּ שְׁמַת בַּעֲלָה וְהַעִיד לוֹ שְׁמִתָּה אִשְׁתּוֹ,
 וְעַל פִּי עֲדוּתוֹ הוֹתֵרָה אִחֻת אִשְׁתּוֹ מֵאִסּוּר 'אִשְׁתּוֹ אִש' וּמֵאִסּוּר
 'אִחֻת אִשָּׁה', וְנִשְׁאַ, וְעֵתָּה בָּאוּ אִשְׁתּוֹ וְנִסְפָּה מִמִּדַּת הַיָּם,
 וְהִתְבַּרְר שֶׁהִיא הִיָּה אִסּוּרָה בִּאִסּוּר אִשְׁתּוֹ אִשׁ וּבִאִסּוּר אִחֻת
 אִשָּׁה, דְּהִנָּה הֵינִי נִשְׁוֹאִים – שֶׁאֵף שְׁהוֹעִילוּ נִשְׁוֹאִין אֵלֶּה, דְּקִמְיָתָא
 – שֶׁנִּאֲסָרָה אִשְׁתּוֹ נִסְפָּה וְשֶׁהִיא אִחֻת אִשְׁתּוֹ אֵינִסְפָּה, כְּדִין אִשְׁתּוֹ אִשׁ
 שֶׁנִּשְׁאַ עַל פִּי עַד אַחַד שֶׁאִסּוּרָה לְחֹזֵר לְבַעֲלָה (לַעֲלֵל 10), אֲפִילוּ
 הִכִּי, רַק אִשְׁתּוֹ נִסְפָּה אִסְרָא לְבַעֲלָה, אָךְ אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאָה מִמִּדַּת הַיָּם
 שְׂרָפָה – מוֹתֵרָת לְחֹזֵר לְבַעֲלָה, וְלֹא מְקִינָה שֶׁבְּנִשְׁוֹאִיהָ אֵלֶּה
 נִאֲסָרָה אִשְׁתּוֹ נִסְפָּה אֵינִסְפָּה, תִּיאָסֵר גַּם אִשְׁתּוֹ עֲלֵיהּ, אֲלֵא הוּא מוֹתֵר
 בִּאִשְׁתּוֹ, וְאִחֻתָּהּ אִסּוּרָה בְּבַעֲלָה.

וְהַתְּבַאָר בְּמִשְׁנָה שֶׁהִנּוּשָׂא בְּטַעוֹת אֶת אִחֻת אִשְׁתּוֹ, וְהִתְבַּרְר
 שֶׁאִשְׁתּוֹ חִיָּה, מוֹתֵרָת אִשְׁתּוֹ לְחֹזֵר אִלָּיו. הַגִּמְרָא מְבַרֵּרָה הָאֵם יֵשׁ
 לְהוֹכִיחַ מִכָּאן שֶׁאוֹתָהּ אִחֻת אֵינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט. שְׁוֹאֵלָת
 הַגִּמְרָא: לְמִיָּא מִתְּנִיחִין – הָאֵם נִאֲמַר שֶׁהִשְׁמַנָּה נִשְׁתֵּה לֹא רַבִּי
 עֲקִיבָא, דֹּא רַבִּי עֲקִיבָא, הִרִי אִחֻתוֹ צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט, וְהָיָה אֵם
 נִעֲשִׂית אִשְׁתּוֹ בִּאִחֻת וְנִשְׁתִּי, וְאִסּוּרָה עֲלֵיהּ. תִּנְיָא בְּרִייתָא, כֵּךְ
 עֲרִיזוֹת שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁנִּשְׁאַ בִּאִסּוּר, אֵין צְרִיכּוֹת חֲמוּתוֹ, שְׁהָרִי אֵין
 קְדוּשִׁין תּוֹפְסִים בָּהּ, חֲוִין מֵאִשְׁתּוֹ אִשׁ שֶׁנִּשְׁאַ עַל פִּי בֵּית דִּין,
 שֶׁהִתִּירוּהָ בְּעַד אַחַד שֶׁהַעִיד שְׁמַת בַּעֲלָה, שֶׁאֵם הִתְבַּרְר שֶׁבַּעֲלָה חִי
 וְנִשְׁאַ שֶׁלֹּא כְּדִין, צְרִיכָה גֵט מוֹזֵה שֶׁנִּשְׁאַ לֹא. וְרַבִּי עֲקִיבָא מוֹסִיף,
 אָף הַנּוּשָׂא אִשְׁתּוֹ אֵם שֶׁלֹּא כְּשֶׁשָּׁמַע שְׁמַת בָּלֹא בְּנִים וַיִּבֵּם אוֹתָהּ,
 וְהִתְבַּרְר שֶׁאִחֻת קִיָּם וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׁאַ כְּשֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אִשׁ, צִירָךְ
 לֵת לָהּ גֵט, וְכֵן הַנּוּשָׂא אִחֻת אִשָּׁה כְּשֶׁשָּׁמַע שְׁמִתָּה אִשְׁתּוֹ,
 וְנִמְצָא אִשְׁתּוֹ קִיּוּמָתָהּ, שֶׁגַּם הוּא צִירָךְ לֵת לָהּ גֵט. מִסִּימָת
 הַגִּמְרָא אֶת רִאִייתָהּ: וְכִינן דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאִחֻת אִשְׁתּוֹ בְּעֵינָא –
 צְרִיכָה גֵט, מִמִּילָא אִתְּסָרָה עֲלֶיהָ – נִאֲסָרָה עֲלֵיהּ אִשְׁתּוֹ, דְּהָיָה לָהּ
 – שַׁעַל יְדֵי הַגֵּט שֶׁל אִחֻתָּהּ הִיא נַעֲשִׂית אִחֻת וְנִשְׁתִּי מִדְּרַבְנָן.

דוּחָה הַגִּמְרָא: אֵין זוֹ רִאִיָּה שֶׁמִּשְׁנֵתָּה אֵינָה סוֹבֵרָת כְּרַבִּי עֲקִיבָא,
 וְהַטַּעַם לָכֵךְ, וְלֹא אִתְּסָרָה עֲלָהּ – הָאֵם לֹא נִאֲמַר עַל בְּרִייתָא זוֹ,
 אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב חִיָּא בְּרִי יוֹסֵף, אָמַר רַב, הָא – אוֹתָהּ אִשְׁתּוֹ
 אֵם שֶׁהִצְרִיךְ בָּהּ רַבִּי עֲקִיבָא גֵט, הִכִּי דָּמִי – בִּאִיזָה אֲפֹן הוֹצִרָכָה
 לָכֵךְ, כְּגוֹן שֶׁקִּדְּשׁ אֶחָיו אֶת הָאִשָּׁה וְעֵדִין לֹא נִשְׁאַלָהּ וְהִלְכָה
 לְמִדַּת הַיָּם, וְהָאֵם שֶׁנִּשְׁאַ כֹּאן שָׁמַע שֶׁמִּתָּה אִחֻת בְּמִדַּת הַיָּם בְּלֹא
 בְּנִים, וְעַד וְנִשְׁאַ אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַחִיו כִּדִּי לִיבְמָה, וְעֵתָּה הִתְבַּרְר

1 אבל הבא על אחות אשה בשוגג, דאפילו אם היה בא עליה במזיד,
2 לא היתה אשתו אסורה עליו מדאורייתא, וכמו שיבאר לחלן, לכן
3 כשבא עליה בשוגג, לא נזרז בה רבנן לאוסרה עליו.
4 מבררת הגמרא: ומנן דלא אסרה – מנן שאין האשה נאסרת על
5 בעלה, כשבא על אחותה אפילו במזיד. מבארת הגמרא: דתניא
6 בברייתא, נאמר בפסוק לגבי אשת איש שזינתה (במדבר ה יג) 'ושבב
7 איש אתה, ויש לדייק מלשון 'אתה', שדווקא שכיבתה אסורה
8 לבעלה, שנעשה מעשה בגופה, ואין שכיבת אחותה שנבעלה
9 לבעלה של זו אסורה לבעלה. מוסיפה הברייתא: והוצרך הכתוב
10 ללמוד כן, משום שכלל היתה לומר, והלא דין הוא – והרי יש ללמוד
11 מקל וחומר שהיא נאסרת על בעלה, ומה במקום שפא אדם על
12 אשה שאסורה לו באיסור קל, והיינו אשת איש, נאסר האסור –
13 הגורם לאיסור, מקום שפא אדם על אסור המזיד כגון אחות אשתו,
14 אינו דין – האם אין זה קל וחומר, שבביאה זו נאסר האסור, ונמצא
15 שיש לנו לאסור את אשתו, שהיא בנישואיה, אסרה על בעלה את
16 אחותה, ולכן הוצרך הפסוק 'אתה' ללמד שאין שכיבת אחותה
17 אסורה.

18 הגמרא מביאה ברייתא בדינים אלה: אמר רבי יהודה, לא נחלקו
19 בית שמאי ובית הלל בדין בעל שפא על חמות, שפוסל את אשתו
20 עליו, אלא על מה נחלקו בית שמאי ובית הלל, בדין אדם שפא על
21 אחות אשתו, שפית שמאי אומרים, פוסל הוא את אשתו עליו, וכמו
22 שהתבאר לעיל שיש ללמוד כן, בקל וחומר מאשת איש, ואינו
23 דורשים 'אתה', ובית הלל אומרים, לא פוסל – אינו פוסל בכך את
24 אשתו עליו, כיון שדרשו מהפסוק 'אתה' שהובא בברייתא לעיל,
25 שרק שכיבתה אסורה, ואין שכיבת אחותה אסורה.

26 מביאה הברייתא את דעת החולק על רבי יהודה: אמר רבי יוסי,
27 לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין אדם שפא על אחות אשתו,
28 שלדעת כולם הוא לא פוסל את אשתו עליו, משום שדרשו את
29 הפסוק 'אתה' וכאמור לעיל, אלא על מה נחלקו, בדין אדם שפא
30 על חמות, שפית שמאי אומרים שהוא פוסל את אשתו, ובית הלל
31 אומרים לא פוסל את אשתו. ומבאר רבי יוסי את הטעם שהבא על
32 אחות אשתו לדברי הכל אינו נאסר באשתו, לפי שבתחלה, לפני
33 שקידש את אשתו, הוא מותר בכל הנשים שבעולם, והוא מותר
34 בכל הנשים שבעולם, וכשקדשה, הוא אסור בבני אדם אחרים,
35 והוא אסור בנשים אחרות, אולם מדינת האיסור שהוא אסור
36 יותר מאיסור שהיא אסורה, שהרי הוא אסור בכל הנשים
37 שבעולם, כדן אשת איש, והוא אסור אלא בקרובותיה, כגון
38 אחותה ואמה, ולא בנשים אחרות, ואם כן, הלא דין הוא – הרי יש
39 ללמוד דין זה שאין לאסור עליו את אשתו כשבא על אחותה מקל
40 וחומר, ומה הוא, שאסור בכל הנשים שבעולם, שהוא איסור
41 חמור, מכל מקום כאשר שנגה אשתו באדם זר שהוא אסור לה,
42 אינה נאסרת לבעלה המותר לה, שנלמד מן הכתוב (במדבר ה יג)
43 'והיא לא נתפשה' שבעשה אשה אסורה לבעלה, אם כן היא,
44 שלא אסרה לבעלה אלא בקרובותיה, שהוא איסור קל יותר, ושנג
45 הבעל בביאה נאסר לו, כגון באחותה, אינו דין – האם אין זה קל
46 וחומר שלא נאסר לו (לז) הבעל המותר לו – באשתו המותרת לו.

47 ממשיך רבי יוסי ואומר, וזה הדין הנלמד מקל וחומר, אינו אלא
48 לשונג, שאם בא הבעל בשוגג על אחות אשתו, אינו נאסר באשתו,
49 אך לבא על אחות אשתו במזיד, מנן שאינו נאסר באשתו, תלמוד
50 לומר בפרשת סוטה, לגבי אשת איש הנבעלת במזיד לאחר (במדבר
51 ה יג) 'ושבב איש אתה, ויש לדייק מלשון 'אתה', שאף במזיד, רק
52 שכיבתה, שנעשה מעשה בגופה, אסרה לבעלה, ואין שכיבת
53 אחותה על בעלה אסורה לו.

54 אחרי שהתבאר דעת רבי יוסי, הגמרא מבארת את דעת רבי
55 יהודה: אמר רבי אמי, אמר ריש לקיש, מאי טעמא דרבי יהודה,
56 שהבא על חמותו נאסר באשתו לדברי הכל, דכתיב (ויקרא כ ד)
57 'ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה ומה הוא באש ישרפו אתו
58 ואתה', ויש לתמוה, ובי אפשר שכל הפית בולו – אשתו ואמה
59 בשרפה, והרי אשתו שנשא ראשונה לא חטאה כלל ומדוע תיענש,

60 אלא ודאי שאם אינו ענין לשפה – אם אין הפסוק בא לחייב את
61 שתיקה בשריפה, אלא רק את חמותו שבא עליה באיסור, תנהו ענין
62 – עליו לפרש שכונת הכתוב 'ואתה' היא לאיסור, שחל איסור
63 על שתיקה, ונאסר אף באשתו, הגם שלא עברה איסור.

64 הגמרא מביאה את פסק ההלכה בדין זה: אמר רב יהודה, אמר
65 שמואל, אין הלכה כרבי יהודה שהבא על חמותו נאסר באשתו,
66 אלא כרבי יוסי, שלדעת בית הלל הבא על חמותו אינו נאסר
67 באשתו.

68 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: הווא דעבר איסורא בבתיה –
69 מעשה באדם שבא במזיד על חמותו, אתניה – הביאו רב יהודה,
70 נגדיה – והלכה אותו. הוסיף ואמר ליה רב יהודה לבעל, אי לאו –
71 אם לא דאמר שמואל אין הלכה כרבי יהודה, שאסור את אשתו
72 כשבא על חמותו, אסריה ענף – הייתי אוסר עליך את אשתך
73 איסורא דעלם – איסור עולם, ואף לאחר מיתת חמותך, אלא כיון
74 שאין ההלכה כרבי יהודה, לא אסרתי עליך.

75 הגמרא מבארת את דברי הברייתא לעיל, שהיא אפשר ללמוד
76 שהבא על אחות אשתו נאסר באשתו, בקל וחומר מאיסור קל
77 שהאסור בו נאסר באשתו, ולא התבאר שם מה הוא אותו איסור
78 קל. מבררת הגמרא: מאי 'איסור קל' שאמרה הברייתא שניתן
79 ללמוד ממנו כן. מבארת הגמרא: אמר רב הירש, איסור קל היינו
80 המזיד – נושא שוב את גרושתו משנשאת לאיש אחר, וגירשה
81 והאזרחו, שאסור לבעלה הראשון לחזור ולשאת אותו כיון
82 שנישאה לאחר, והוא איסור קל שהוא בלא בלבד. ובביאה זו
83 נאסר האסור, שהרי כשבא עליה האי – השני, אסרה עליה דהאי
84 – על הראשון, שמעתה היא גרושתו שנשאת, וכשנתגרשה
85 מהשני ופא עליה איך – הראשון, שנשאה באיסור, אסרה – זה
86 הראשון עליה דהאי – על השני, משום שנישאה לראשון לאחר
87 שנתגרשה ממנו וחלו קדושיה, שהרי אין זה אלא איסור לא
88 תעשה, ואסורה לחזור אליו לעולם, ונמצא שבעל השני שהוא
89 האסור את האשה על בעלה הראשון, נאסר על אשה זו מחמת
90 הבעל הראשון. וכל שכן באיסור אחות אשה החמור שהוא בכרת,
91 שכשבא על אחות אשתו תיאסר עליו אשתו, שהיא זו שאסרה
92 מתחילה את אחותה על בעלה.

93 דוחה הגמרא: אין ללמוד מאיסור מחזיר גרושתו את דין הבא על
94 אחות אשתו, שהרי יש לדחות את הקל וחומר, מה למחזיר גרושתו
95 משנשאת, שהטעם שהיא נאסרת על בעלה השני הוא מחמת שכן
96 נאסר חזרה, שהרי נבעלה אחרי שנתגרשה מבעלה, ועליה אמר
97 הכתוב (דברים כד ו) 'לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב
98 לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה, וטומאתה היא
99 שאוסרתה על בעלה. אבל באחות אשתו לא נעשה כל מעשה
100 באשתו. ועוד טעם יש לאוסרה, משום שאיסורה נעשה פרוכ בני
101 אדם, שכל אדם שישאנה לאחר שנתגרשה מבעלה אוסרה על
102 המגרש, מה שאין כן לגבי אחות אשה, שאפילו אם הייתי אומר
103 שאשתו נאסרת כשבא על אחות אשתו, אך אינה נאסרת אלא
104 מחמת שנבעלה בא על אחותה, ולא מחמת שאדם אחר בא על
105 אחותה, וטעם נוסף יש לאוסרה, משום שאיסורה לבעלה איסור
106 עולם הוא ואין לו היתר לעולם, אבל איסור אחות אשתו אינו אלא
107 בחיי אשתו, אך לאחר מיתתה מותר באחותה, ולכן אין ללמוד
108 ממחזיר גרושתו באיסור, שהנשא את אחות אשתו, תאסר עליו
109 אשתו.

110 הגמרא מבארת את דברי הברייתא באופן אחר: אלא אמר ריש
111 לקיש, איסור קל היינו יבמה שנבעלה באיסור. שאלת הגמרא:
112 יבמה למה – למי נבעלה היבמה באיסור, שנלמד מאיסורה לאסור
113 האשה בשכיבת אחותה, אילימא – אם תנבעלה לאדם
114 אחר, שאינו מאחי בעלה, ועברה על הכתוב (דברים כה ה) 'לא תהיה
115 אשת יבמה החורץ לאיש זר', ונאסרה לייבום כדכתיב, דאמר
116 רב הונאה, שומרת יבם – יבמה הממתנת שאחיו של בעלה ייבמה
117 או יחלוץ לה, שצויה עם אדם זר, אסרה ליבמה – אחי בעלה,
118 כאשת איש שזינתה שאסורה לבעלה, וכונת הברייתא היא שיש

יבמות. פרק עשירי – האשה רבה דף צה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) רמט רש"י תוספות

1 אחות אשה – דאפילו במזיד בא על אחותה לא מיתסרא אשתו עליוהי מדאורייתא.
2 בדרקתני לקמן, הלכך בשוגג כו. אחות – ושכב איש אותה. והלא דין הוא – שתאסר,
3 ולכך נאמר "אחות". מקום שבא על איסור קל – לקמן מוקים לה באשת איש, ואמאי
4 קרי לה איסור קל – שאין האסורה אוסרת כל ימיו, שהרי הותר יש בגט. נאסר האוסר
5 – נאסר בה בעלה האסורה לאחרים. מקום
6 שבא על איסור חמור – כגון אחות אשתו,
7 שאשתו אוסרת את אחותה כל ימיה. אינו דין
8 שנאסר האוסר – שתאסר אשתו, האסורת את
9 אחותה. לכך נאמר "אחות". בבא על חמות –
10 שפסל את אשתו עליו, ולקמן יליף לה מקרא.
11 שביט שמאי אומרים פוסל – מקל וחומר,
12 כדאמרן. ראוותה? לא דרשי. אמר רבי יוסי לא
13 נחלקו בו? שלא פוסל – דדרשין "אחות". שביט
14 שמאי אומרים פוסל – דדרשין: "אנתו ואתחן",
15 כדלקמן. לפי שבתחלה כו' – רבי יוסי מפרש
16 טעמא דלא נחלקו על אחות אשה. שבתחלה –
17 עד שלא קדש אשתו. הוא אוסרה – על כל
18 אדם, והיא אוסרתו בקרובותיה. לא נאסרה
19 במזיד לה – כדדרשין (נ"ב). הא נתפשה
20 מותרת. שגג באסור לו – באחותה. וזה הדין
21 לישוגג – הדין הזה מלמדנו על השוגג שלא
22 פסלה. מאי טעמא דרבי יהודה – דאמר: הבא
23 על חמותו פסל את אשתו. וכי כל הבית כולו
24 בשפיפה – אשתו מה טעמא. אסריתו עלך –
25 לאנתחן. בא עליה האי – כשנשאה האחרון –
26 אסרה על הראשון. בא עליה האחד – גירשה
27 השני וחזרה הראשון – הרי לך איסור קל
28 בלאו, ואסרה על השני – דהדר היא לבגיה
29 גרושתו משנשאה, והיינו נאסר האוסר – נאסר
30 שני זה שהיה אוסרה על זה הראשון שהזירה.
31 מה למחזיר כו' – תאמר בבא על אחות אשתו
32 שתאסר אשתו, שלא נטמא גופה, ואיסור אחות
33 אשתו אינו איסור עולם, שאם מותה אשתו –
34 מותר באחוזתה. איסור ברוב. לא גרסינן. יבמה
35 למאן – מי בא עליה באיסור? אלימא יבמה
36 לאחר – שבא עליה אחד מן השוק, והיינו
37 איסור קל, דלאו בעלמא. וקתני: נאסר האוסר,
38 נאסר בה יבמה שהיה אוסרה על זה, וכדבר
39 המנוא. ואיסורה ברוב – לכל אדם היא
40 באיסור עד שלא חלצה. תאמר באחות אשה
41 שאינה אוסרה אלא לזה? אלא יבמה לאחין –
42 שבא עליה אחד מן האחין באיסור – אסרה על
43 האסורה עליו. וזיכי דמי – דעבד בה קמא
44 מאמר, ואסרה על אידך. והאי מאמר יבמן
45 דרבנן הוא, ולאו קדושין גמורין למיהוי אשת
46 איש, וכי בא עליה שני – בא על איסור קל הוא,
47 ואפילו הכי אסרה על הראשון האוסרה עליו.
48 מאי איריא בא עליה – שני, דקתני: מקום שבא
49 על איסור קל, אפילו חור ועשה בה מאמר –
50 נמי אסרה לבעל המאמר הראשון, כרבנן
51 דאמר: יש מאמר אחר מאמר. אלא אפילו נתן
52 גט – כלומר, אלא פריך הכי: אפילו עשה זה
53 מאמר, ובא אחיו נתן גט או חלץ – פסלה על ידו. סוטה למאן – למי נבעלה? דקרי לה "איסור קל". אי נמי אלא – שנבעלה לבעל אחר שקינא לה ונסתרה, דאסריא לה, דכתיב
54 "ונסתרה והיא נטמאה" (במדבר ו). וקתני: נאסר האוסר, אסרה על הבעל אפילו לאחר מיתתו, או אפילו כשיגרשנה. מאי איריא בא עליה – בלא בא עליה נמי, משעה שנסתרה
55 עמו נאסרה על בעל ועל בועל לעולם, עד שתשתה, כדתנן (סוטה כ"ב): "נטמאה" נטמאה שתי פעמים – אחד לבעל ואחד לבעל. אלא סוטה – שנבעלה לבעל, נאסר בעלה
56 האסורה עליו. והאי – מי הוי בא על איסור קל? איסור חמור הוא. דהיינו אשת איש!

1 על מה נחלקו בבא על חמותו שביט שמאי אומרים פוסל – וטעמא דביט שמאי כדמפרש
2 בסמוך לרבי יהודה: וכי כל הבית כולו בשפיפה כו.
3 זה הדין לשוגג למזיד מנין – ותימא: אמאי מיבעי ליה קרא למזיד? מהיכא תיתי לן
4 לאיסורא? אי משום קל וחומר דקאמר לעיל: ומה במקום שבא על איסור קל נאסר
5 האוסרה כו' – כיון דאית ליה ההוא דינא, למה
6 ליה לרבי יוסי דינא דהבא? היה לו לחלק על רבי
7 יהודה בפשיטות, שאין דין זה ענין למחלוקתו
8 כלל. מה למחזיר גרושתו שכן איסורה ברוב –
9 כלומר: על ידי כל אדם יכול לבא לידי איסור זה.
10 שגרושתו נאסרה על ידי כל מי שישאנה. אבל
11 אחות אשה, אפילו תאסר אשתו משיבית אחותה
12 לא מיתסרא אשתו עליו במה שיבא איניש
13 דעלמא על אחותה. עבד בה מאמר האי
14 אסרה עליו דהאין – השתא נקט מילתיה כמאן
15 דאמר (יבמות כ"ט, א) מאמר קונה מדאורייתא.
16 מאי איריא בא עליה כו' נתן גט או חלץ נמי
17 – כלומר: לא דמי לאחות אשה דאתנא לאסרה
18 על ידי ביאת איסור, אבל כאן הדבר תלוי ביוקד.
19 אלימא בסוטה לבעל – פירוש: כשבא
20 עליה בעל אסורה לבעול לעולם,
21 ששוב אין מים בודקין אותה, מאי איריא בבא
22 עליה? אפילו נתן גט וחזרו וקדשנה ויבניסנה
23 לחופה, או אמר "איני משקה" – שוב אין יכול
24 להשקותה, ואסורה לבעול לעולם. ותימא לרבינו
25 יצחק: דמגן! כשאומר איני רוצה להשקותה דשוב
26 אין יכול להשקותה? ואמר רבינו יצחק שיש
27 להוכיח קצת דכי אמר איני משקה קתני במתניתין
28 בסוטה (כ"ג, א) בהדי הדגו דמנחותין נשרפות
29 שאין ראיות עוד לשנות.
אלא

במותר לו? וזה הדין לישוגג, למזיד מנין? תלמוד לומר: "אחותה" – אותה שביביתא אוסרתה, ואין שביבית אחותה אוסרתה. אמר רבי אמי אמר ריש לקיש: מאי טעמא דרבי יהודה – דכתיב: "באש ישרפו אותו ואותה" וכי כל הבית כולו בשפיפה? אם אינו ענין לשרפה תנאו ענין לאיסורא. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין הלכה כרבי יהודה. והוא דעבד איסורא בתקנתיה, אתייה רב יהודה נגדיה. אמר ליה: אי לאו דאמר שמואל אין הלכה כרבי יהודה – אסריתיה עלך איסורא דעלם. מאי איסור קל? אמר רב חסדא: מחזיר גרושתו משנשאת, בא עליה האי אסרה עליה דהאי, בא עליה אידך אסרה עליה דהאי. מה למחזיר גרושתו משנשאת שכן נטמא חגוף ואיסורה ברוב ואיסורה איסור עולם! אלא אמר ריש לקיש: יבמה. יבמה למאן? אלימא לאחר, וכדבר המנוא, דאמר רב המנוא: שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה. מה ליבמה שכן נטמא חגוף, ואיסורה ברוב! אלא יבמה לאחין. עבד בה מאמר האי – אסרה עליה דהאי, בא עליה אידך – אסרה עליה דהאי. מאי איריא שבא עליה שני? אפילו עבד בה נמי מאמר! הא לא קשיא, כרבן גמליאל, דאמר: אין מאמר אחר מאמר. אלא אפילו נתן לה גט, ואפילו חלץ לה! אלא אמר רבי יוחנן: סוטה. סוטה למאן? אלימא לבעל, בא עליה בעל אסרה עליה דבעל, מאי איריא בא עליה? אפילו נתן לה גט, ואפילו אמר אין אני משקה! אלא סוטה לבעל – האי איסור קל הוא? איסור חמור הוא, דהיינו אשת איש! אלא

מאמר, ובא אחיו נתן גט או חלץ – פסלה על ידו. סוטה למאן – למי נבעלה? דקרי לה "איסור קל". אי נמי אלא – שנבעלה לבעל אחר שקינא לה ונסתרה, דאסריא לה, דכתיב "ונסתרה והיא נטמאה" (במדבר ו). וקתני: נאסר האוסר, אסרה על הבעל אפילו לאחר מיתתו, או אפילו כשיגרשנה. מאי איריא בא עליה – בלא בא עליה נמי, משעה שנסתרה עמו נאסרה על בעל ועל בועל לעולם, עד שתשתה, כדתנן (סוטה כ"ב): "נטמאה" נטמאה שתי פעמים – אחד לבעל ואחד לבעל. אלא סוטה – שנבעלה לבעל, נאסר בעלה האסורה עליו. והאי – מי הוי בא על איסור קל? איסור חמור הוא. דהיינו אשת איש!

אלא

יבמות. פרק עשירי – האשה רבה דף צה עמוד ב – מותר מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

אלא אמר רבא אשת איש – לא שייך למיפרך שכן חנק, דיש לנו להחמיר, כיון שהאיסור
נמשך כל ימיו. אבל קשה קצת לרבינו יצחק: דאבתי תקשה ליה כל הני פירכי
דלעיל: שכן נטמא הגוף, ואיסורה ברוב. **כל** שאין פוסל מאי עבירותיה – ולא מסתבר
למימר: כל שאין פוסל על ידי אחרים כמו שאחות אשתו פניה. דלישא ד"כל שאינו פוסל
על ידי אחרים" משמע דאיכא אחרים שאין פוסל
על ידם. **וקאמר** תנא קמא לא שניא אשתו
וגיסו לא שניא ארוסתו וגיסו אשת גיסו אסירה –
ואם תאמר: ומנא ליה דלתנא קמא אשת גיסו
אסורה? דלמא לתנא קמא אפילו בארוסתו וגיסו
שריא אשת גיסו, כיון דלא בעיא גט, כי היכי
דלרבי יוסי היבא דלא בעיא גט אשת גיסו משני,
כגון באשתו וגיסו – קאמר דאשת גיסו שריא
ואומר רבינו יצחק: דמדאורייתא תנא קמא בשריותא
דאשתו, ובאשת גיסו לא איירי – ש"מ דאשת
גיסו אסורה אנסי, אף על גב דלא בעיא גט.
ולכיא למימר דתנא הזה ליה, וגיש זה ונשא
זה, דבכל ענין קנסי רבנן. אבל רבי יוסי ודאי לא
קנסי לחזור לגיסו אלא היבא דבעיא גט, דממאי
למחזיר גרושתו כמו בארוסתו וגיסו, דאיכא
למימר תנאה הוה ליה בקדושיה. ושמואל, דאמר
בסמוך דארוסת אחיו אינה כאשת איש, סבר לה
כרבנן בחדא. דבתנאה לא תלו אינשי, וסבר לה
כרבי יוסי בחדא – דהיבא דלא בעיא גט לא
דמיא למחזיר גרושתו, ולא מיתסרא משום קנס.
ודלמא

אלא אמר רבא: אשת איש. וכן פי אתא רבין אמר
רבי יוחנן: אשת איש, ומאי קרי לה איסור קל – שאין
האוסרה אוסרה כל ימיו. תניא נמי הכי, אבא חנן
אמר משום רבי אלעזר: אשת איש. ומה במקום הבא
על איסור קל שאין האוסרה אוסרה כל ימיו, נאמר
האוסר – הבא על איסור חמור, שהאוסרה אוסרה
כל ימיו, אינו דין שנאמר האוסרה?! תלמוד לומר:
"אותה" – אותה ששכיבתה אוסרתה ואין שכיבת
אחותה אוסרתה. "רבי יוסי אומר כל שפוסל" וכו'
מאי קאמר רבי יוסי? אילימא דקאמר תנא קמא
דאזיל אשתו וגיסו למדינת הים אשת גיסו אסירה
ואשתו שריא, וקאמר ליה רבי יוסי: כי היכי דאשתו
שריא אשת גיסו נמי שריא, אי הכי "כל שאין פוסל
על ידי אחרים אין פוסל על ידי עצמו"? "כל שאין
פוסל על ידי עצמו אינו פוסל על ידי אחרים" מיבעיא
ליה! ואלא, כי היכי דאשת גיסו אסירה אשתו נמי
אסירה – התינה "כל שפוסל", "כל שאינו פוסל"

מאי עבדותיה? אמר רבי אמי: ארישא, ניסת על פי בית דין – תצא ופטורה מן הקרנן.
על פי עדים – תצא ותיכת בקרנן. ופה כחו של בית דין שפטרה מן הקרנן. וקאמר תנא
קמא: לא שניא על פי עדים דאשת גיסו שריא, ולא שניא על פי בית דין דאשת גיסו
אסירה, וקאמר ליה רבי יוסי: על פי בית דין דפוסל על ידי אחרים – פוסל על ידי עצמו,
על פי עדים דאינו פוסל על ידי אחרים – אינו פוסל על ידי עצמו. רבי יצחק נפתח אמר:
לעולם אסיפא, הא דנסיב אשת גיסו, והא דנסיב ארוסת גיסו, הא דאזיל ארוסתו וגיסו,
הא דאזיל אשתו וגיסו, וקאמר תנא קמא: לא שניא אשתו וגיסו, ולא שניא ארוסתו וגיסו
– אשת גיסו אסירה ואשתו שריא, וקאמר ליה רבי יוסי: אשתו וגיסו, דליכא למימר תנאה
הוה ליה בגשואין, דאינו פוסל על ידי אחר – אינו פוסל על ידי עצמו, ארוסתו וגיסו,
דאיכא למימר תנאה הוה ליה בקדושיה ופוסל על ידי אחרים – אף פוסל על ידי עצמו.
אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה פרבי יוסי. מתקיף לה רב יוסף: ומי אמר שמואל
הכי? והאתמר: יבמה, רב אמר: הרי היא כאשת איש, ושמואל אמר: אינה כאשת איש.
ואמר רב הונא: כגון שקדש אחיו את האשה, והלך לו למדינת הים, ושמע שמות אחיו,
ועמד ונשא את אשתו. דרב אמר: הרי היא כאשת איש, ואסורה ליבם, ושמואל אמר: אינה
כאשת איש, ושריא ליה. אמר ליה אבבי: וממאי דכי אמר שמואל הלכה פרבי יוסי אדרבי
יצחק נפתח קאמר? דלמא אדרבי אמי קאמר? ואי נמי אדרבי יצחק נפתח, ממאי דאפוסל
ודלמא

אלא אמר רבא אשת איש – והיינו איסור קל לגבי אחות אשה, לפי שאין האוסר אוסרה
כל ימיו, שאפילו בחייו יש לה חיתר בגט, אבל אשתו האוסרתו באחותה אוסרתו כל
ימיה. הכי גרסינן: כל שאין פוסל על ידי עצמו אין פוסל על ידי אחרים מבעי ליה. אלא
כי היכי דאשת גיסו אסורה אשתו נמי אסורה – הואיל ואהוה הני נשואין לפוסלה על
בעלה, אהנו נמי להיות חשובה כאשתו ולאסור
את אחותה עליו משום אחות אשה מדרבנן, כל
שאין פוסל מאי עבדותיה – אינו פוסל, מאן
איירי בה לעיל. אמר רבי אמי – האי "כל
שאינו פוסל" – ארישא קאי, דאיירי באינו פוסל
על ידי אחרים, דאיירי לעיל בגשאת על פי
עדים תצא והיא מותרת לבעלה. וקתני סיפא:
ואחר כך באתה אשתו – מותרת לחזור לו, לא
שנא על פי עדים שאמרו לו: מתה אשתך,
ולאחות אשתו אמרה: מת בעליך, דאשת גיסו
שריא לחזור לבעלה, לא שנא על פי עד אחד,
דאשת גיסו אסורה, אשתו שריא. וקאמר ליה
רבי יוסי – בעל פי בית דין פליגנא עלך,
דהואיל ופוסל על ידי אחרים פוסל על ידי
עצמו, אבל בעל פי עדים מורידא לך. לעולם
אסיפא – כדנקט ואזיל סדירא דמנותניך
בגשאת בעד אחד, ומאי פוסל ואין פוסל איכא
– חדא דאזיל אשתו וגיסו למדינת הים, וחדא
דאזיל ארוסתו וגיסו למדינת הים. וקאמר ליה
רבי יוסי אשתו דליכא למימר תנאה הוה ליה
– להאי באשתו ראשונה, וכולי עלמא ידיעי
דנשואי שניה טעות הן, ולא אתי למימר גירשה
בעלה ונשאה זה. דהא אפילו גירשה בעלה
אסורה להאי, ומידע ידי דסדרי אטעינהו –
אינו פוסל על ידי גיסו כשאר אשה הנשאת בעד
אחר. דהתם הוה דאתי למימר גירש זה כו', ואי
מחזיר אמר: זה מחזיר גרושתו מן הגשואין.
אבל הכא – לא. הלכך, אין פוסל נמי על ידי
עצמו. אבל אהוי דהואי קמיתא גירשה,
דאיכא למימר תנאה הוה ליה בקדושיה, סברי
אינשי דנשואי שניה נשואין גמורין, ואמרי
גירשה בעלה ונשאה זה, ואי משום אחות אשה
– תנאה הוה לו בקדושי ראשונה, ולא נתקיים.
ואי הדרא אשת גירשה לבעלה, אמרי אינשי
מותר להחזיר גרושתו משנייה, הלכך אהוי
פוסל על ידי אחרים. והואיל ואהנו מעשי פוסל
נמי על ידי עצמו. ולתנא קמא, טעמא דהניסא
בעד אחד אסורה לחזור – לאו משום שנא
יאמרו זה מחזיר גרושתו משנשאת, אלא משום
דקנסה רבנן משום דלא דייקא שפיר. הלכך, כל
מאן דנסבה – פסל לה אקמא. הכי גרסינן: הא
דאזיל אשתו וגיסו והא דאזיל ארוסתו וגיסו
וחכי גרסינן: אשתו וגיסו דליכא למימר תנאה
הוה ליה בגשואין דאין פוסל על ידי אחרים.

לישנא אחרינא גרס לה: הא דנסיב אשת גיסו והא דנסיב ארוסת גיסו – ואין אדם יכול להעמידה. הלכה כרבי יוסי – קסלקא דעתך: אבלא מילתא דרבי יוסי קאי שמואל, ואמר
דהאי דמתסרא אשה הנשאת בעד אחד – משום שמא יאמר: גירש זה ונשא זה, והוא מחזיר גרושתו משנשאת. וכל היבא דאיכא למימר הכי – מיתסרא, ואפילו היא אחות ארוסתו
דראשון, והואיל ואיכא למימר תנאה הוה ליה בקמיתא. הרי היא כאשת איש – רב הונא מפרש מאי היא. ואמר רב הונא – מאי אשת איש דקאמר רב – כגון שקדש אחיו אשה
כו', שאלמלא נשאה ראשון תרוייהו מורו ומותרת לחזור לו, דליכא למימר מחזיר גרושתו הוא, והא הכי לידעים שטעות היתה, שאם גירשה – לא היתה כאשת לאו, אבל קדש
– בהויא אמר רב רדי היא כאשת איש הניסא בעד אחד שאסורה לבעלה, וכו' נמי אסורה לראשון, שהוא עכשיו יבמה. דאמרי אינשי: הראשון תנאה הוה ליה בקדושיה וכו', ונתקיים,
ומותרת היתה לשני, ועכשיו יוצאה משני ונושאה ראשון, ונמצא נושא את אשת אחיו. ושמואל אמר אינה כאשת איש ושריא – לראשון, דלא אמרי תנאה הוה, דמלתא דלא שכיחא
היא, אלא ידיעי דטעות הוא, ואטעינהו סדרי. אלמא לשמואל לא מסקי אינשי תנאה אדעתיה, וגבי ארוסתו וגיסו אמאי אמר שמואל הלכה כרבי יוסי דמיתסרא אשת גיסו לגיסו?
דלמא אדרבי אמי – כדנרצה רבי אמי לטעמא דרבי יוסי, דלא איירי בתנאה כלל. דאפילו באשתו וגיסו נמי פוסל, ואף על גב דליכא למיחש לתנאה. דשמואל ארשמואל הו' לא
קשיא, דלא דמי אחות אשה ואשת את; דאחות אשה, אי קדים ואתא גיסו מקמי אשתו – הא מיתסרא אשת גיסו מיד אנסי, ובעיא גט משני משום שמא יאמר: גירש זה ונשא זה.
ואי אמרת משום אחות אשה – אמרי: מתה אשתו. אבל באשת אחיו, מכי חוו דאתא אחיו – הו' לא אמרי: גירש זה ונשא זה, דהא גרשת אחיו היא לו. ואי נמי אדרבי יצחק נפתח
במאי דאפוסל – קאמר שמואל הלכה, ותקשה לך: דלמא לשמואל אפילו בארוסתו וגיסו נמי לא פסיל, והאי דקאמר הלכה כרבי יוסי – איך פוסל קאמר, לאפוקי מדתנא קמא
דאפילו גבי אשתו וגיסו, דאשת גיסו אסירה, קא משמע לן שמואל כרבי יוסי, דשריא.

שלא נתן גט לאחותה, לכן גם אחות אשתו מותרת לבעלה, ואם
 כן, **כָּל שְׂאֵין פּוֹסֵל עַל יְדֵי עֲצָמוֹ, אֵינוֹ פּוֹסֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים, מִיַּעֲקֹב**
 לִיה – היה צריך רבי יוסי לומר, כלומר, כל שאין ביאתו באחות
 אשתו פוסלת עליו את אשתו, לפי שלא נתן גט לאחותה, אינה
 פוסלת אף את אחות אשתו על גיסו.
 הגמרא מנסה לבאר את דברי רבי יוסי באופן אחר: **וְאֵלָּא** אם
 תרצה לומר שכוונת רבי יוסי להפוך, דבי חיבי דאשת גיסו **אֲסִירָא**
 – שכמו שאשת גיסו נאסרה על בעלה מחמת ביאתו, ככל אשת
 איש שנישאה על פי עד אחד, הרי היא נחשבת כאשתו מדרבנן,
 ולכן **אֲשֶׁתוֹ נִמְי אֲסִירָא** – אף אשתו נאסרה עליו, כיון שיש לה דין
 של 'אחות אשתו' מדרבנן.
 מקשה הגמרא גם על ביאור זה: **הֲתִינָה** – אכן לפי זה נוחים
 ומבוארים תחילת דברי רבי יוסי, שאמר **כָּל שְׂפּוֹסֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים**
 פוסל על ידי עצמו, שכיון שפסל את אשת גיסו על גיסו, נפסלה
 גם אשתו עליו. אבל סיוס דברי רבי יוסי, שאמר **כָּל שְׂאֵין פּוֹסֵל**
 על ידי אחרים אינו פוסל על ידי עצמו, **מֵאִי עֲבִידְתִּיהּ** – מה עניינו
 לכאן, הרי משנתנו לא עסקה כלל באופן שאשת גיסו אינה אסורה
 על בעלה.
 מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַבִּי אֲמִי, סְיוֹס דְּבְרֵי רַבִּי יוֹסִי נִאֲמַר אֲרִישָׁא** –
 על הדין שנכתב במשנה בתחילת הפרק (פס), שאשה שניסת על פי
 בית דין, כלומר, שהתירו להינשא על פי עד אחד שהעיד שמת
 הבעל, ובא בעלה, **תֵּצֵא מִהֶרָשׁוֹן וּמִהֶשֶׁנִּי, וּפְסוּדָהּ מִן הַקֶּרֶן** –
 אינה יציבת חטאת על שגגתה, כיון שנישאה על פי בית דין, ויחיד
 שעשה על פי הוראת בית דין פטור מחטאת, אך אם נישאה על פי
 שני עדים שהעידו שמת בעלה, ובא בעלה, **תֵּצֵא מִן הַשֵּׁנִי וְתִיָּבֵת**
בְּקֶרְכָּן, שהרי שגגה בדבר שזדונו כרת, ולא עשתה זאת מחמת
 הוראת בית דין, שהרי לא הוצרכה להוראתם. ובזה יפה בחו **שֶׁל**
בֵּית דִּין שהתירו להינשא על פי עד אחד, **שְׂפִסְפָּתָהּ מִן הַקֶּרֶן**,
 ואילו בנישאת על פי שני עדים, שלא הוצרכה להיתר בית דין,
 חייבת קרבן. והביאה שם המשנה את דברי רבי שמעון, שאם
 נישאת על פי שני עדים מותרת לחזור לבעלה, **וְעַל זֶה קָאָמַר תַּנְאִי**
קָמָא בְּמִשְׁתַּנְתּוֹ, שְׁלֹגְבִי אִישׁ שֵׁנִשָּׂא אֶת אַחֲוָת אִשְׁתּוֹ מִמְדִּינַת עֵדוֹת
שְׁמִתּוֹ אִשְׁתּוֹ וְגִיסוֹ, וּבֵאֵה אִשְׁתּוֹ, שֵׁנִשָּׂא מוֹתֵר לָהּ, לֹא שְׂנָא – אין
 חילוק בין אופן שנישאו על פי עדים שאמרו לו שמתו אשתו וגיסו,
 דבאופן זה **אֲשֶׁת נִיבֹא שְׂרִיא** – מותרת לחזור לבעלה, וברבי שמעון,
לֹא שְׂנָא אם נשא את האחות על פי בית דין, שהתירו לו בעדות
 של עד אחד, ואף דבאופן זה **אֲשֶׁת נִיבֹא שְׂרִיא** לבעלה, ככל אשת
 איש שנישאה על פי עד אחד ובא בעלה, שהיא אסורה לו, בכל
 אופן אותו אדם שנשא את האחות לא נאסר באשתו. והטעם לכך,
 כיון שהאחות אינה אשתו, וממילא אין אשתו נחשבת כ'אחות
 אשתו' ואינה נאסרת.
וְקָאָמַר לִיה רַבִּי יוֹסִי לתנא קמא שיש לחלק ביניהם, שהנישאת על
 פי בית דין שהתירו להנשא על פי עד אחד, **דְּפּוֹסֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים**
 – שנמצא שנישואיו לאחות הועילו לפוסלה על בעלה, ונחשבת
 קצת כאשתו, **פּוֹסֵל עַל יְדֵי עֲצָמוֹ** – אף אשתו נפסלת עליו, משום
 שנחשבת כאחות אשתו מדרבנן, אך כאשר נישאה לו על פי עדים
 שהעידו שמת בעלה, **דְּאֵינוֹ פּוֹסֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים** – שלא פסלה
 לחזור לבעלה, וברבי שמעון, **אֵינוֹ פּוֹסֵל עַל יְדֵי עֲצָמוֹ** – אף אשתו
 מותרת לו, משום שאין האחות נחשבת כלל כאשתו, וממילא אין
 אשתו נחשבת כ'אחות גרושתו', ומותרת לה.
 הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי רבי יוסי: **רַבִּי יִצְחָק נִפְתָּא אֲמַר,**
לְעוֹלָם דְּבְרֵי רַבִּי יוֹסִי לא נשנו על המשנה שבתחילת הפרק, אלא
אֲסִירָא – על משנתנו בלבד, העוסקת באשה שנישאה על פי עד
 אחד שהעיד שמתו בעלה ואחותה, ועל זה אמר רבי יוסי **כָּל**
שְׂפּוֹסֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים פוסל על ידי עצמו, וכל שאין פוסל על ידי
 אחרים אינו פוסל על ידי עצמו, וכך הוא ביאור דבריו, **(הָא דְּנִסְבִּי**
אֲשֶׁת נִיבֹא, וְהָא דְּנִסְבִּי אֲיוֹסֵת נִיבֹא), הָא – דברי רבי יוסי שכשפסל
 על אחרים פסל על עצמו, נאמרו באופן דאָלִי אֲיוֹסֵת וְנִיבֹא –
 שהכלו ארוסתו ובעל אחותה למדינת הים, והעיד עד אחד שמתו

אֵלָּא אֲמַר רַבָּא, כוונת הברייתא שאמרו 'איסור קל', היא לאשת
 איש שנבעלה לאחר באיסור. **וְכֵן בִּי אֲמָתָא** – כשבא רבין מארץ
 ישראל, **אֲמַר בֶּשֶׁם רַבִּי יוֹחָנָן,** שכוונת הברייתא לאשת איש
 שנבעלה לאחר. מבארת הגמרא: **וּמֵאִי קָרִי לָהּ** – ומדוע הברייתא
 קוראת לאיסור זה איסור קל, אף שעונשו מיתת בית דין, משום
שְׂאֵין הַאֲוִסְרָה, שהוא בעלה, **אֲוִסְרָה** על אחרים כל ימיו, שהרי
 כשנותן לה גט היא מותרת לאחרים ואפילו בחייו, ואינה כאשתו
 האסורה את אחותה כל ימי חייה, ואף אם נתגרשה ממנו.
 מסייעת לכך הגמרא מברייתא: **תַּנְיָא נִמְי הָבִי** – שנינו כן גם
 בברייתא, **אֲמַר תַּנְיָא אֲמַר מִשּׁוֹם רַבִּי אֶלְעָזָר,** שיש ללמוד מאיסור
אֲשֶׁת אִישׁ שנבעלה לאחר בקל וחומר לאסור את אשתו כשבא על
 אחותה. וכך הוא הלימוד, **וְיָהּ בְּמִקְוִים הָבָא** על איסור קל, והיינו
 אשת איש, וקולתה בכך שֵׂאֵין בעלה **הַאֲוִסְרָה** על כל העולם **אֲוִסְרָה**
כָּל יְמֵיו, שהרי אם יגרשנה היא מותרת לאחרים, אף על פי כן
 האסירה תורה באיסור זה, שאם עברה על האיסור ונבעלה לאחר
נֶאֱסַר בָּהּ הַאֲוִסַר, והיינו בעלה, אם כן **הָבָא** על איסור קל, והיינו
 הבא על אחות אשתו, **שְׁהַאֲוִסְרָה** – שאשתו, האסורה בנישואיה
 את אחותה, **אֲוִסְרָה** כל ימיו, שהרי אחותה אסורה להינשא
 לבעלה אף אם התגרשה, **אֵינוֹ דִּין** – האם לא נלמד בקל וחומר
 שֶׁכְּשֶׁעֲבַר הִבְעֵל בְּאִיסוֹר זֶה וְבֵאֵל עַל אַחֲוָתָהּ, **נֶאֱסַר הַאֲוִסְרָה** –
 נאסרה עליו אשתו, שהיא אסורה מתחילה את אחותה עליו, ואף
 שאשתו לא עברה עתה כל איסור, **תַּלְמוּד לֹאָמַר** – לפיכך אמרה
 התורה (במדרב ה יג) **וְשָׂכַב אִישׁ אִתָּהּ,** שיש לדייק מלשון הכתוב
 שדווקא **אִתָּהּ,** כשנעשה מעשה איסור בגופה, **שְׂכִיבָתָהּ אֲוִסְרָתָהּ**
 על בעלה, **וְאֵין שְׂכִיבָתָהּ אֲחֻוּתָהּ** עם בעלה **אֲוִסְרָתָהּ** לזו על בעלה.
 שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסִי אֲמַר,** **כָּל שְׂפּוֹסֵל וְכוּ'** על ידי אחרים, פוסל
 על ידי עצמו, וכל שאין פוסל על ידי אחרים, אינו פוסל על ידי
 עצמו. מבררת הגמרא: **מֵאִי קָאָמַר רַבִּי יוֹסִי,** ובמה בא לחלוק על
 תנא קמא. **אֵילִיָּמָא** – אם תאמר שכך הוא פירוש המשנה, **דְּקָאָמַר**
שֵׁנִי תַנָּא קָמָא, שבאופן (דאָלִי) – שהכלו אֲשֶׁתוֹ וְנִיבֹא
 – אשתו ובעלה של אחות אשתו לְמִדִּינַת הָיִם, ושעם שמתו שניהם,
 ונשא מחמת כן את אחות אשתו, ועתה באו שניהם ממדינת הים,
 הדין הוא שֵׁנִי **אֲשֶׁת נִיבֹא אֲסִירָא** לבעלה, כאשת איש שנישאה על פי
 עד אחד, שאסורה לחזור לבעלה, **וְאֲשֶׁתוֹ שְׂרִיא** – מותרת לחזור
 אליו, שהרי לא עברה כל איסור. ועל זה קָאָמַר לִיה רַבִּי יוֹסִי לתנא
 קמא, שאין הדין כן, אלא **בִּי חִיבִי דְּאֲשֶׁתוֹ שְׂרִיא** – כשם שאשתו
 מותרת לו ולא אסורה חכמים, כמו כן **אֲשֶׁת נִיבֹא שְׂרִיא** –
 מותרת לבעלה. כלומר, כיון שאשתו מותרת לו, הרי זו ראתה שלא
 הצריכוהו חכמים לתת גט לאחותה, שאילו היה נותן לה גט היתה
 אשתו נחשבת כ'אחות גרושתו' מדרבנן, ואסורה עליו, וכיון שלא
 נתן גט לאחות אשתו, אין היא נאסרת על בעלה. והטעם לכך, כיון
 שסברה עתה הגמרא שלדעת רבי יוסי מה שאשת איש שנישאה
 לאחר על פי עד אחד נאסרת על בעלה, זהו רק באופן שהשני נותן
 לה גט, כדי שלא יאמרו שהיתה גרושה לשני וגירשה, וחזרה
 לראשון, ויסברו שמותר להחזיר גרושתו לאחר שנישאת לאחר
 והתגרשה. והטעם שבאמת אין השני נותן לה גט, כיון שכל מה
 שהצריכו גט [אף שבאמת לא חלו קדושיה כלל] הוא מחשש שמא
 יאמרו שבאמת הראשון גירשה ונישאה לשני, ועתה היא יוצאת
 מרשותו ללא גט, ויאמרו שאשת איש יוצאת בלא גט, אבל כאן
 לא יאמרו כן, שהרי כולם יודעים שלא יתכן שנישאה לשני מחמת
 שגירשה הראשון, שהרי היא אחות אשתו ואסורה עליו אף אחר
 גירשה, ויבינו שנישואיה היו בטעות מחמת שהעידו שמתה
 אשתו. ועל כל פנים, כיון שאינה צריכה ממנו גט, אינה נאסרת על
 בעלה.
 דוחה הגמרא ביאור זה במחלוקת רבי יוסי ותנא קמא: **אִי הָבִי** –
 אם כך שזו כוונת רבי יוסי, מדוע נקט בסוף דבריו **כָּל שְׂאֵין פּוֹסֵל**
 על ידי אחרים **אֵין פּוֹסֵל עַל יְדֵי עֲצָמוֹ,** כששמע שכיון שביאתו לא
 פסלה את אחות אשתו לאחרים לכן לא פסל את אשתו על עצמו,
 והרי לפי ביאור זה הכלל הוא הפוך, שכיון שאשתו מותרת לו,

ממשיכה המשנה ומבארת את דין הנשים האסורות עליה: ואדם זה
 אסור בשניה שנשא, שהיא אחות אשתו הראשונה, ואין קדושו
 תופסים בה, וכן אסור הוא בריבית, כיון שקדושו בשלישית
 תפסו, נמצא שהריבית היא אחות אשתו, ואין קדושו תופסים
 בה, וכיון שכך, אם מת אותו אדם ללא זרע ואשתו זקוקה ליבום,
 אין ביאת היבם על אחת מהן – השניה והריבית, פוסקת צרחה,
 כיון שאין נשות המת כלל, ועדיין נשארו נשותיו האמיתיות, שהן
 הראשונה השלישית והחמישית, זקוקות ליבום.
 המשנה מביאה אופן שונה בדינים אלו: ואם בא על השניה – נשא
 את אשתו השניה, אחות הראשונה, רק לאחר מיתת אשתו
 הראשונה (צירוף ב), כלומר, שהעדות על מיתת הראשונה היתה
 אמת, ותפסו קדושו בשניה ושהרי אחר מיתת הראשונה מותרת
 אחותה להינשא לו, ואחר כך אירע המשך המעשה כמו ברישא,
 שהעידו לו שמתה השניה, ונשא את אחותה מאמה, והעידו לו
 שמתה השלישית ונשא את אחותה מאמה, והתברר שמלבד הראשונה
 הרביעית ונשא את אחותה מאמה, והתברר שמלבד הראשונה
 שבאמת מתה, כולן קיימות, הרי הוא מותר בשניה, שנשאה בזמן
 שכבר מתה אחותה, שהיתה אשתו הראשונה, ואסור בשלישית,
 שהיא אחות אשה של השניה. וכן הוא מותר בריבית, כיון
 שאינה קרובה של השניה, ואף שהיא קרובה של השלישית, הרי
 השלישית עצמה אינה אשתו ולא תפסו בה קדושו, וכמו
 שהתבאר. מוסיפה המשנה: ואם מת אדם זה ללא בנים, וחלץ
 אחיו לאותו מהן, השניה או הרביעית, הרי הן פוסקות את צרותיהן
 מחליצה, כיון שהן נשותיו.
 ממשיכה המשנה ומבארת מי הן הנשים האסורות עליו באופן זה:
 ואסור בשלישית, שהיא אחות אשה של השניה, ואין קדושו
 תופסים בה, וכן הוא אסור בהמישית, כיון שהיא אחות אשה
 לרביעית, שתפסו בה קדושו. ואם מת, אין ביאת אחיו באחת מהן
 – בשלישית או בהמישית, פוסקת מן היבום את צרחה – השניה
 או הרביעית, כיון שהשלישית והחמישית אינן נשות המת כלל,
 ואין מצות יבום מתקיימת בהן.
 אשת אדם שמת ללא בנים אסורה להנשא לכל אדם מלבד לאחי
 המת, ומדין תורה קונה היבם את היבמה להיות אשתו גמורה רק
 בביאה, אבל כסף ושטר אינם קונים בה. והיבם יכול לפטור ממנו
 ולהתירה לכל אדם רק בחליצה, ואילו גט אינו מועיל בה. ותקנו
 חכמים, שגם כסף ושטר יקנו ביבמה, וקידושין אלו מכונים
 'מאמר', ובקדושין אלו מייחד היבם לעצמו את היבמה ואוסרה על
 שאר האחר, אך כיון שאין זה קנין גמור כמו ביאה, לכן אם הוא
 רוצה להוציאה אין די לו בחליצה, אלא יש צורך גם בגט. וכן
 תיקנו חכמים שיועיל גט ביבמה, ואמנם אינו מועיל לגמרי
 בחליצה להתירה לכל העולם, אלא מועיל רק לאוסרה על נותן
 הגט ועל אחיו, ומעתה אינם יכולים לייבם אלא רק לחלוץ, ובכך
 להתירה לגמרי. משנתנו דנה באופן שאחד מן האחים הוא קטן
 תשע שנים ויום אחד, אופן אחר הוא אוסר את היבמה על שאר
 אחיו, ובאיהו אופן שאר האחים אוסרים עליו.
 יבם בן תשע שנים ויום אחד, שבא על היבמה הוא פוסק את היבמה
 על ידי אחיו – בשביל האחים, שאסר עליהם לייבמה, והאחין
 פוסקין את היבמה על ידו – בשבילו. אלא שיש חילוק ביניהם,
 שהוא – הקטן, פוסק רק בתחלה – אם בא עליה לפני שהאחים עשו
 בה מאמר, אך אחרי שאחד האחים הגדולים עשה בה מאמר או
 ייבמה, אין הקטן יכול לפוסלה עליו בביאתו. ואילו האחין, פוסקין
 את היבמה על הקטן, בין אם עשו בה מאמר וכל שכן ביאה תחלה
 – קודם שהקטן בא עליה, ובין בסוף – לאחר שהקטן בא עליה.
 מבארת המשנה: כיצד הם האופנים של דינים אלו, בן תשע שנים
 ויום אחד שבא על יבמתו, פסל אותה על ידי אחיו, והיא אסורה
 עליהם. ואם באו עליה אחין וכן אם עשו בה מאמר לאחר שבא
 עליה הקטן, או שנתנו לה גט, או שחלצו לה, לאחר שבא עליה
 הקטן, הם פוסקין אותה על ידו של הקטן, כיון שאין ביאתו נחשבת
 כייבום גמור, ובכוחם לאוסרה עליו אף אחרי שבא עליה.

והלא – ושמה מה שפסק שמואל הלכה כרבי יוסי, זהו רק אמינו
 פוסק – בדין כל שאינו פוסל על ידי אחרים שאינו פוסל על ידי
 עצמו, שאם הלכו אשתו וגיסו למדינת הים ונשא את אחות אשתו
 על פי עד אחד, מותרת האחות לחזור לבעלה כשחזר ממדינת
 הים, ושלא כדעת תנא קמא שאשת גיסו אסורה לחזור לבעלה.
 אך באמת הוא סובר שאף בארוסתו וגיסו שהלכו למדינת הים
 ונשא את אשת גיסו, היא מותרת לבעלה, שאין חוששים לתנאי
 בקידושין.
 אי נמי – עוד אפשר לפרש את דברי שמואל שפסק הלכה כרבי
 יוסי, שלא יסתור את דבריו ביבמה, ממה – מנין דאיתא לדרב הונא
 – שפירשו של רב הונא נכון, ששמואל במחלוקתו עם רב התיר
 את המתייבמת על פי עד אחד לחזור לבעלה, הלא – ושמה ליתא
 – אין האמת כפירוש דרב הונא כלל, ורב ושמואל, בדין דרב
 הונא קמיפליג – נחלקו, דאמר רב הונא, שומרת יבם – יבמה
 הזקוקה ליבם וממתינה שייבם אותה או יחלוץ לה, שזינתה
 ונבעלה לאחר, אסורה להתייבם ליבמה, כאשר איש שזינתה
 שאסורה לבעלה. ובדין זה נחלקו רב ושמואל, דרב אמר כדברי רב
 הונא שיהי' היא באשת איש שזינתה, ומיפסלא על היבם בנות.
 ושמואל אמר, אינה באשת איש שנאסרת לבעלה כשזינתה, ולא
 מיפסלא בנות.
 ואי נמי – ועוד אפשר לפרש, שרב ושמואל בקדושין תופסין ביבמה
 קמיפליג – נחלקו האם יכול אדם זר לקדש יבמה הזקוקה ליבום,
 דרב אמר, שייבמה הרי היא באשת איש ולא תפסי בה קדושין.
 ושמואל אמר, שהיבמה אינה באשת איש, ותפסי בה קדושין של
 אדם זר.
 שואלת הגמרא על הביאור האחרון: והא מפליגו בה תנא וימנא –
 והרי כבר נחלקו במחלוקת זו פעם אחת, כמבואר לעיל (צא)
 שנחלקו אם יבמה שהתקדשה לזר צריכה ממנו גט או לא, ומדוע
 חזרו ונחלקו בזה שוב. מביאה הגמרא: באמת רב ושמואל נחלקו
 בפירוש המחלוקת זו רק פעם אחת, ותנא וימנא דתפסה איחיה
 – וממחלוקת אחת נלמדה המחלוקת השניה, שהרי הדברים
 תלויים זה בזה, שאם תפסו קדושה הרי היא צריכה גט, ואם לא
 תפסו הקדושין, אינה צריכה גט.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון באדם שנשא את אחות אשתו, ומביאה
 אופן שבו נשא אדם אחד כמה נשים האסורות עליו מדין אחות
 אשה: אדם שהלך למדינת הים, ואמר לו, מתה אשתך, ומחמת כן
 נשא לאשה שניה את אחותה של אשתו מאמה, שאינה אחותה
 מאמה. ושוב באו עדים ואמרו לו שמתה אשת השניה, ונשא
 לאשה שלישית את אחותה של אשתו השניה מאמה, שאינה
 אחותה מאמה, נמצא שאשתו השלישית אינה קרובה כלל של
 אשתו הראשונה. שוב באו ואמרו לו שמתה אשתו השלישית,
 ונשא לאשה רביעית את אחותה של אשתו השלישית מאמה,
 שאינה אחותה מאמה, נמצא שאשתו הרביעית אינה קרובה של
 אשתו השניה, ואף לא של הראשונה. שוב באו ואמרו לו שמתה
 אשתו הרביעית, ונשא אשה חמישית, את אחותה של אשתו
 הרביעית מאמה, שאינה אחותה מאמה, נמצא שאשתו החמישית
 אינה קרובה של שלשת הנשים הראשונות. לבסוף נתברר שכל
 העדויות הללו היו שקר, ונמצאו בולן – כל הנשים, קיימות וציר
 אן, הדין הוא שתפסו הקדושין באותן נשים שאינן קרובות לאשתו
 הראשונה, ואינן קרובות לנשים שתפסו בהן קדושין, ולכן מותר
 הוא באשתו הראשונה, שנשארה נשואה לו בדין, וכן הוא מותר
 בשלישית, שאינה קרובה של הראשונה, ואף שהיא קרובה של
 השניה, הרי קדושו בשניה לא תפס כלל, וברביעית לא תפסו
 קדושו, לפי שהיא אחות אשה של השלישית, ומותר בהמישית,
 כיון שלא תפסו קדושו באחותה, שהיא הרביעית.
 מוסיפה המשנה: ונשים אלו, הראשונה השלישית והחמישית,
 פוסקות את צרותיהן מיבום וחליצה, שאם מת אותו אדם ללא
 בנים, וייבם או חלץ אחיו לאחת משלשתן, נפטרו כולן.

יבמות. פרק עשירי – האשה רבה דף צו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רנ"ג רש"י

הכי גרסינן אי נמי ליתא לדרב הונא כלל, ודברך המנונא קמפליג. והא אפליגו בה חדא
 זימנא — בחאי פירקא גופיה (יבמות צבב). דאמר שמואל: בעניותינו צריכה גט.
משנה אמרו לו מטה אשתך ונשא אחותה מאביה — שלא מאמה. וחזרו ואמרו לו
 מטה — השנייה ונשא אחותה של שנייה מאמה ולא מאביה, ונמצאת שלישית רחוקה
 מן הראשונה, ולא קרובתה היא. וחזרו ואמרו לו
 מטה — ונשא אחותה של שלישית זו מאביה
 ולא מאמה, נמצאת רביעית רחוקה מן השנייה.
 וכל שכן גט הראשונה. חזרו ואמרו לו מטה —
 ונשא אחותה מאמה ורחוקה מן השלישית,
 ואחר כך אמרו לו: כולן קיימות. מותר בראשונה
 ובשלישית ובחמישית — שאין קרובות זו לזו.
 ואף על גב שהשלישית אחות השנייה היא
 שריא, דקדושי שנייה לא תפסי, דאחות אשה
 היא, והיא לא באנוסה ומפותרה, ותניא (יבמות
 צזא): אנס אשה מותר לישא בתה, דלא אסרה
 תורה אלא אחות אשה, והביא דלא תפוס
 קדושין לאו אשה היא. וכן חמישית, אף על פי
 שהיא אחות הרביעית מותרת, והואיל ותפסי
 קדושי שלישית, נמצאת ביאת רביעית שהיא
 אחות שלישית ביאת זנות ולא אסרה חמישית
 עליו, ופשוט צרותיהן — אם מת ובא יבם
 ויבם את אחת מהן — בנטרה צרתה. ואמרו
 בשניה וברביעית — בשניה משום ראשונה,
 וברביעית משום שלישית. לאחר מיתת
 הראשונה — שאמת היו הדברים של ראשונה,
 ושאר הדברים שקר היו. ואמרו בשלישית —
 מפני שנייה, ובחמישית מפני רביעית. והא פוסל
 תחלה — כשבעל תחלה, אבל לא יבם
 כדמפרש בגמרא. פוסלין על ידו — דביאתו לא
 קנייה לגמרי אלא כמאמר בעלמא, והא קיימא
 לן (יבמות נא) דיש מאמר וגט וביאה וחליצה
 אחר מאמר. **גמרא** לבסוף לא פסל — אם
 עשה בה גדול מאמר קודם ביאת בן תשע — לא
 פסל לה ביאת בן תשע אבעל מאמר. והתני רב
 זביד ב' — ומשנה: ביאת בן תשע פסלה אפילו
 בסוף. אבל מאמר של בן תשע, אם הוא תחלה
 פסל, לבסוף לא פסל. והא קתני הוא פוסל
 תחלה — ומפרש ביאה לאלתר, אלמא אביאה
 קאי. חסורי מחסרה ב' — אבל ביאה אפילו
 בסוף כיצד? בן תשע שנים שבא על יבמתו פסל
 על ידי אחין שעשו בה מאמר תחלה, דהא
 "כיצד" אבסוק קאי. יש לו גט — לפוסלה על ידי
 אחין, דקיימא עליהו כ"כין שלא בנה — שוב
 לא יבנה". עשו חליצת בן תשע — לדרוח, כגט
 בגדול שפוסל על ידי אחין, וצריכה חליצה, כן
 חליצת בן תשע אינה לפטור, אלא לפסול. אית
 ליה — גט, וזושר — מנגט דגדול, אבל חליצתו
 היא כגט דגדול, ומשום הכי לא תני כגט.
 והשתא קמפרש ואילך מאי בצירייתיה דגטו מנגט
 דגדול לרבן גמליאל ב'.
 משנה

וְדִלְמָא אֵאֵינוּ פּוֹסְלִי? אִי נָמוּ: מִמָּאִי דְאִיתָא לְדָרְבִּי
הוּנָא, דְּלִמָּא לִיתָא דָּרְבִּי הוּנָא כְּלָל, וּבְדָרְבִּי הִמְנוּנָא
קְמִיפְלִיגִי. דְּאָמַר רַב הִמְנוּנָא: שׁוּמְרֵת יָבֵם שְׁנִייתָהּ
אִסּוּרָה לִיבְמָה, דָּרְבִּי אָמַר: הָרִי הִיא כְּאִשְׁתִּי אִישׁ
וּמִיפְסָלָא בְּנוּת, וְשִׁמּוּאֵל אָמַר: אֵינָהּ כְּאִשְׁתִּי אִישׁ
וְלֹא מִיפְסָלָא בְּנוּת, וְאִי נָמוּ בְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבְמָה
קְמִיפְלִיגִי, דָּרְבִּי אָמַר: הָרִי הִיא כְּאִשְׁתִּי אִישׁ וְלֹא תִפְסִי
בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְשִׁמּוּאֵל אָמַר: אֵינָהּ כְּאִשְׁתִּי אִישׁ וְתִפְסִי
בָּהּ קִדּוּשִׁין - וְהָא אִפְלִיגוּ בָּהּ חֲדָא זִימְנָא! חֲדָא
מִכְּלָל דְּתִבְרַתָּהּ אֵיתִמַּר. מִשְׁנָה אָמְרוּ לוֹ: "מֵתָה
אִשְׁתְּךָ", וְנִשָּׂא אַחֲוֹתָהּ מֵאִבֶּיהָ; "מֵתָה", וְנִשָּׂא אַחֲוֹתָהּ
מֵאִמָּהּ; "מֵתָה", וְנִשָּׂא אַחֲוֹתָהּ מֵאִבֶּיהָ; "מֵתָה",
וְנִשָּׂא אַחֲוֹתָהּ מֵאִמָּהּ, וְנִמְצְאוּ פּוֹלִין קִימוֹת - מוֹתֵר
בְּרִאשׁוֹנָה וּבְשִׁלִּישִׁית וּבְחֲמִישִׁית וּפְטוּרוֹת צְרוּתֶיהָ,
וְאִסּוּר בְּשִׁנִּיָּה וּבְרַבִּיעִית, וְאֵין בִּיאַת אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת
צָרְתָּהּ. וְאִם בָּא עַל הַשְּׁנִיָּה לְאַחַר מִיתַת הָרִאשׁוֹנָה
- מוֹתֵר בְּשִׁנִּיָּה וּבְרַבִּיעִית וּפְטוּרוֹת צְרוּתֶיהָ, וְאִסּוּר
בְּשִׁלִּישִׁית וּבְחֲמִישִׁית, וְאֵין בִּיאַת אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת
צָרְתָּהּ. בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד - הוּא פּוֹסֵל עַל
יְדֵי אַחִין, וְהָאֲחִין פּוֹסְלִין עַל יְדּוֹ. אֶלָּא הוּא פּוֹסֵל
תַּחֲלָה, וְהָאֲחִין פּוֹסְלִין תַּחֲלָה וְסוֹף. בִּיצֵד? בֶּן תִּשְׁעֵי
שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל יְבָמָתוֹ - פָּסֵל עַל יְדֵי
אַחִין. בָּאוּ עָלֶיהָ אַחִין, וְעָשׂוּ בָּהּ מֵאִמֶּר, נִתְּנוּ גִט,
אוֹ חֶלְצוֹ - פּוֹסְלִין עַל יְדּוֹ. גִּמְרָא אֲמַר פּוֹלְהוּ לְאוֹ

וְדִלְמָא אאינו פוסל — ואם תאמר: ומאי דוחקיה לומר כן? נימא דברבך המנונא פליגי,
 ואכולה מילתא דרבי יוסי! ויש לומר: דלא מסתבר ליה למימר דפליגי דברב
 המנונא, משום דאמר בסוטה בסוף (יהב) דלית הלכה כוותיה, ולא ניחא ליה
 נמי לומר דפליגי באין קידושין תופסין ביבמה — משום דאיפליגו בה חדא זימנא.
וכן אמר רב תחליפא בר אבימי יד לו מאמר
 — אומר רבינו יצחק: דמאן דאמר יש לו מאמר
 מאמר, אבל גט — לא, דמאמר עדיף, שהוא
 במקום ביאה, אבל גט הוא במקום חליצה, וביאה
 עדיפה מחליצה. דהא ביאה אמרין דפסיקא ליה
 בין בתחלה בין בסוף אבל חליצה לא, ושמואל
 דאמר גט יש לו — כל שכן מאמר דיש לו.
רבי מאיר אומר עשו חליצת בן תשע ב' —
 אומר רבינו יצחק: דלרבי מאיר יש לו
 חליצה וכל שכן ביאה, אבל לרבנן — דוקא ביאה
 יש לו, אבל חליצה אין לו. ומתניתין ובריתא
 דלעיל דקתני: בן תשע פוסל על ידי אחין בדרך
 אחד — על כרחך רבנן היא. דלרבי מאיר פסיקא
 ליה חליצה כמו ביאה, דאמר: חליצת בן תשע
 כגט בגדול, וגט של גדול פוסל אפילו לבסוף. והא
 דפליגי שמואל ורבי אלעזר בריש "כל הגט" (גיטין
 כד), דלשמואל חליצת קטן פסולה ופסולת,
 ולרבי אלעזר אינה פוסלת — ליכא למימר
 דאליבא דרבנן פליגי, וסבר שמואל דלרבנן
 פוסלת בתחלה ורבי אלעזר סבר דאפילו בתחלה
 לא פסלה — דעל כרחך מודה שמואל דלרבנן אין
 לו חליצה כלל, דבפרק "מצות חליצה" (יבמות
 קהב) אמתניתין דהחולצת מן הקטן חליצתה
 פסולה, אמר שמואל: זו דברי רבי מאיר אבל
 חכמים אומרים: אין חליצת קטן כלום. ואליבא
 דרבי מאיר נמי ליכא למימר דפליגי, דהא בחדא
 קאמר הכא: עשו חליצת בן תשע כגט בגדול.
 אלא במתניתין דפרק "מצות חליצה" (שם) פליגי,
 דשמואל מוקד לה רבי מאיר ורבי אלעזר מוקד
 לה רבנן.

נשא

לְאַחַר מִיתַת רִאשׁוֹנָה יִנְהוּ? אָמַר רַב שֶׁשֶׁת: לְאַחַר מִיתַת רִאשׁוֹנָה וְדֹאִי. "בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים
 וְכו'". בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד, תַּחֲלָה פָּסִיל, בְּסוֹף לֹא פָּסִיל? וְהִתְּנִי רַב זְבִיד בַּר רַב
 אוֹשְׁעִיא: הַעֲוֵשָׁה מֵאִמֶּר בִּיבְמָתוֹ וְאַחַר כֵּךְ בָּא אַחִין, שְׁהוּא בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד,
 עָלֶיהָ - פָּסִילָה! אָמְרִי: בִּיאַה פָּסִיל אִפְּלוּ בְּסוֹף, מֵאִמֶּר - תַּחֲלָה פָּסִיל, בְּסוֹף לֹא פָּסִיל.
 וּבִיאַה אִפְּלוּ בְּסוֹף פָּסִיל? וְהָא קִתְּנִי: אֶלָּא שְׁהוּא פּוֹסֵל תַּחֲלָה, וְהֵן תַּחֲלָה וְסוֹף, בִּיצֵד?
 בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל יְבָמָתוֹ וְכו'! חֲסוּרִי מִיחֲסָרָא וְהִכִּי קִתְּנִי: בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים
 וְיּוֹם אֶחָד, הוּא פּוֹסֵל תַּחֲלָה, וְהֵן פּוֹסְלִין תַּחֲלָה וְסוֹף. כְּמָה דְּכָרִים אָמְרוּ - בְּמֵאִמֶּר,
 אֲבָל בִּיאַה פּוֹסְלָת אִפְּלוּ בְּסוֹף. בִּיצֵד: בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד הֵבָא עַל יְבָמָתוֹ פָּסֵל
 עַל יְדֵי אַחִין, וְמִי אֵית לִיה מֵאִמֶּר כְּלָל עַל יְדֵי אַחִין? וְהִתְּנִיא: בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד
 הוּא פּוֹסֵל בְּדָרְבִּי אֶחָד וְהָאֲחִין פּוֹסְלִין עַל יְדּוֹ בְּאַרְבַּעַת דְּכָרִים. הוּא פּוֹסֵל עַל יְדֵי אַחִין
 בְּבִיאָה, וְהָאֲחִין פּוֹסְלִין עַל יְדּוֹ בְּבִיאָה, בְּמֵאִמֶּר, כְּמָה, בְּחִלְצָה! בִּיאַה דְּפָסְלָה בֵּין בְּתַחֲלָה
 בֵּין בְּסוֹף - פְּסִיקָא לִיה, מֵאִמֶּר דְּבְּתַחֲלָה פָּסִיל, בְּסוֹף לֹא פָּסִיל - לֹא פְּסִיקָא לִיה. אֵיתִמַּר
 נָמוּ, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: יֵשׁ לוֹ גִּט. וְכֵן אָמַר רַב תַּחֲלִיפָא בַּר אֲבִימִי: יֵשׁ לוֹ
 מֵאִמֶּר. תִּנְיָא נָמוּ הִכִּי: יֵשׁ לוֹ גִּט וְיֵשׁ לוֹ מֵאִמֶּר, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְסָבַר רַבִּי מֵאִיר יֵשׁ לוֹ גִּט? וְהִתְּנִיא: עָשׂוּ בִּיאַת בֶּן תִּשְׁעֵי
 כְּמֵאִמֶּר בְּגִדּוֹל. רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר: עָשׂוּ חֲלִיצַת בֶּן תִּשְׁעֵי כְּמָה בְּגִדּוֹל. וְאִם אֵיתָא - לִיתְנִי כְּנִיּוֹ? אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ:
 אֵית לִיה וְזוּמָר. רַבִּי גִּמְלִיאֵל דְּאָמַר: אֵין גִּט אַחַר גִּט - הֵנִי מִיָּלִי בְּגִדּוֹל אַחַר גִּדּוֹל וְקָטָן אַחַר קָטָן, אֲבָל גִּדּוֹל אַחַר קָטָן -
 מְהֵנִי. לְרַבְּנָן דְּאָמְרִי יֵשׁ גִּט אַחַר גִּט - הֵנִי מִיָּלִי בְּגִדּוֹל אַחַר גִּדּוֹל, אוֹ בְּקָטָן אַחַר קָטָן, אֲבָל קָטָן אַחַר גִּדּוֹל - לֹא מְהֵנִי.

משנה

כל עניין של יאוש ועצב הרי-זה מפיתויי היצר ותחבולותיו לכלכל את האדם מעבודת הבורא.

משנחנה בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ואחר כך בא עליה אחיו שהוא בן תשע שנים ויום אחד - פוסל על ידו. רבי שמעון אומר: לא פוסל. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ואחר כך בא על צרתה - פוסל על ידי עצמו, רבי שמעון אומר: לא פוסל. **גמרא** תניא, אמר להם רבי שמעון לחכמים: אם ביאה ראשונה ביאה - ביאה שנייה אינה ביאה, ואם ביאה ראשונה אינה ביאה - ביאה שנייה נמי אינה ביאה. מתניתין דלא כבן עזאי, דתניא, רבי עזאי אומר: יש מאמר אחר מאמר בשני מיני צרות, והם יצוי ומצוי, ומצוי ומצוי.

1 **נשא** אשה ומת דריו ופטורה — ואף על גב 1
2 דלא תקיפו רבנן נשואין לקטן — ממל 2
3 מקום אומר רבינו יצחק דליכא איסורא, דלא 3
4 חשיבא ביאת ונות. ומצוה נמי איכא להשייא אשה 4
5 לבנו קטן, כדאמר ב'הרשפין' (סנהדרין ע"ב) 5
6 דעילו הכתוב אומר: "ידעת כי שלום אהלך? ונ' 6
7 **קריעו** סלקא דעתך — "קרע" משמע בכוחה. 7
8 **אגורה** באהלך עולמים — בשנשמתו בישיבה 8
9 של מעלה שפתותיו נעות בקבר 9
10 כאילו מדברות, נמצא שבשעה אחת דר בשני 10
11 עולמים. 11

יִבְמֹת וְיִבְמֵהוּ אַחֶר. מִשְׁנֵה בֵּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיִוִּם אֶחָד שָׁבָא עַל יִבְמֹתוֹ, וּמֵת - חוֹלְצָת וְלֹא
מִתִּיבָמָת. נִשָּׂא אִשָּׁה, וּמֵת - הָרִי זֶה פְטוּרָהּ. בֵּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיִוִּם אֶחָד שָׁבָא עַל יִבְמֹתוֹ,
וּמִשְׁהַגְדִּיל נִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת, אִם לֹא יָדַע אֵת הָרִאשׁוֹנָה מִשְׁהַגְדִּיל - הָרִאשׁוֹנָה חוֹלְצָת
וְלֹא מִתִּיבָמָת, וְהַשְּׁנִיָּה, אִם חוֹלְצָת אִם מִתִּיבָמָת. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: מֵיִיבָם לֹא זֶה שִׁירָצָה,
וְחוֹלֵץ לַשְּׁנִיָּה. אֶחָד שֶׁהָיָה בֵּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיִוִּם אֶחָד, וְאֶחָד שֶׁהָיָה בֵּן עֶשְׂרִים שָׁלָא הָבִיא
שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת. גִּמְרָא אָמַר רַבָּא: הָא דְאָמַר רַבָּנָן זִיקַת שְׁנֵי יִבְמִין מִיחֻלָּץ חֲלָצָה וְבוֹמִי לֹא
מִיבָמָה, לֹא תִימָא הֵיכָא דְאִיבָא צָרָה, דְאִיבָא לְמַגְזֵר מִשּׁוּם צָרָה, דְהָא תֵּכָא לִיבָא צָרָה -
מִיחֻלָּץ חֲלָצָה וְבוֹמִי לֹא מִיבָמָה. "נִשָּׂא אִשָּׁה וּמֵת כּו'". תִּנְיָנָא לֵהָא דְתִנְיָנָא רַבָּנָן: שׁוֹמֵה וְקָטָן
שֶׁנִּשָּׂא וּמֵתוֹ - גִּשְׁתִּיתִין פְטוּרוֹת מִן חֲתוּלָצָה וּמִן הִיבָבוֹם. "בֵּן תִּשַׁע וְכו' מִשְׁהַגְדִּיל וכו'".
וְעָשׂוּ בִּיאַת בֵּן תִּשַׁע כְּמֵאמָר בְּגִדּוֹל, וְתִדְרַחַה צָרָה מִיבּוּם! אָמַר רַב: לֹא עָשׂוּ בִּיאַת בֵּן תִּשַׁע
כְּמֵאמָר בְּגִדּוֹל, וְשִׁמּוּאֵל אָמַר: עָשׂוּ וְעָשׂוּ. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָשׂוּ וְעָשׂוּ. וְעָשׂוּ? תִּנְיָנָא הִיא,
הֵךְ תִּנְיָנָא דְאֶרְבֵּיעָה אַחִין גִּזֵּר מִשּׁוּם צָרָה, וְאִשְׁמַעֲיִין בְּגִדּוֹל וְהָיָה הָדִין בְּקָטָן, וְהָיָה דְאָמַר גִּדּוֹל
מִשּׁוּם דְּבִגְדּוֹל קָאִי, וְהָיָה תִנְיָנָא דְהֵכָא סְבִירָא לִיה עָשׂוּ, וְלֹא גִזֵּר מִשּׁוּם צָרָה, וְאִשְׁמַעֲיִין בְּקָטָן
וְהָיָה הָדִין בְּגִדּוֹל. וְהָיָה דְאָמַר בְּקָטָן - דְּבִקָטָן קָאִי. אִזֵּל רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר לְשִׁמְעֵתָא בִּי
מִדְרָשָׁא, וְלֹא אָמְרָה מִשְׁמִיחָה דְרַבִּי יוֹחָנָן. שָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן, אִיקְפַּד. עוֹל לְגַבִּיָּה רַבִּי אָמִי וְרַבִּי
אִסִּי, אָמְרוּ לִיה: לֹא כִּד הָיָה הַמַּעֲשֶׂה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל מִכְרִיא בְּגֵר שֶׁשֶּׁ בְּרִאשׁוֹ גְלוּסְטֵרָא,
שֶׁנִּחְלָקוּ בּוֹ רַבִּי אֱלֶעָזָר וְרַבִּי יוֹסִי עַד שֶׁקִּרְעוּ סֵפֶר תוֹרָה בְּחִמְתָּן. קִרְעוּ סֵלְקָא דַּעֲתִיד? אֵלָּא
אִימָא: שֶׁקִּרְעוּ סֵפֶר תוֹרָה בְּחִמְתָּן. וְהָיָה שֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִיסְמָא, אָמַר: תִּמְיָה אֲנִי אִם לֹא
יְהִי בֵּית הַכְּנֶסֶת זֶה עֲבוּדָה זָרָה, וְכֵן הָיָה. הִדֵּר אִיקְפַּד טַפֵּי, אָמַר: תְּכִירוּתָא נִמְי? עוֹל
לְגַבִּיָּה רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי. אָמַר לוֹ: "כֹּאשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עֲבֹדוּ בֶן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ
וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא חִסֵּר דְּבַר מִכָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". וְכִי עַל כָּל דְּבַר שֶׁאָמַר יְהוֹשֻׁעַ
הָיָה אֹמֵר לָהֶם: כִּד אָמַר לִי מֹשֶׁה? אֵלָּא, יְהוֹשֻׁעַ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ סֵתָם וְהַפֵּל יוֹדְעִין שְׁתוּרָתוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה הִיא, אֵף רַבִּי אֱלֶעָזָר תִּלְמִידִיד יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ סֵתָם, וְהַפֵּל יוֹדְעִין כִּי שֶׁלֹּךְ הִיא. אָמַר
לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אֵי אֲתֶם יוֹדְעִין לִפְנֵים כֶּבֶן אִידִי חֲבֵרִינוּ? וְרַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי טַעְמָא קְפִיד כּוּלִי
הָא? דְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מֵאִי דְכִתְיָב: "אֲנוּרָה בְּאֶהֱלֶךְ עוֹלָמִים". וְכִי אֲפֹשֶׁר לוֹ לְאָדָם
לְגֹזֵר בִּשְׁנֵי עוֹלָמִים? אֵלָּא אָמַר דּוֹד לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, יְהִי רִצּוֹן

שיאמר

דאורייתא — חליצה נמי לא תיבעי ומשינן; מדרבנן, גזירה שמוא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות כו, ויעשו ביאת בן ב' כמאמר בגדול — לדחות אשתו גמורה
מייבום, כי הדיא ד'ארבעה אחין' (שם) דקתני; הרי אלו חולצות. ואפילו אשתו גמורה נדחיה, מפני שהיא צרת בעלת זיקת שני יבמין, ואמאי קתני מתניתין; שנייה או חולצת או
מתייבמת? וכן אמר רבי יוחנן — עשו ועשו. ויעשו — ואמאי מייבמה שנייה? בגר שיש בראשו לנכסיה — שראשו עב, וראוי לשחוקת שומים ולשאר תשמיש. ותולקו בו לענך
נעילת דלת; רבי אלעזר אוסר לנעול בו, ורבי יוסי מתיר, לפי שיש תורת כלו עליו ומותר לטלטלו. הבריותא נמי — את תלמידי אתם עושים חכירי? אתם מבאיס ל' רביה מרבי
אלעזר ורבי יוסי שהיו כהרים. וכן עשה יהושע — העיד עליו המקרא שכל מה שפעה — מפני משה עשה, ואפילו מה שאמר סתם. שהרי אי אפשר בכל דבר ודבר שאמר יהושע,
אמר: כן אמר רבינו, ואפילו הכי אסדיקו רבפי משה דהוה.

משנה

במשנה הקודמת (ע"א) התבאר שביאת קטן ביבמה פוסלת אותה על האחים אף לאחר שעשה בה הגדול מאמר. משנתינו דנה בביאת קטן הנעשית לאחר ביאת קטן, כלומר, שני קטנים שבאו על יבמה אחת בזה אחר זה, או קטן אחד שבא על שתי יבמות בזה אחר זה. בן תשע שנים ויום אחד שָׁבָא על יבמתו, ואחר כך בא עליה אחיו שגם הוא בן תשע שנים ויום אחד, פוסל על ידו – פוסלת ביאת השני את היבמה על אחיו הראשון. שמכיון שביאת קטן היא כמאמר של גדול, הרי זה כמאמר של גדול לאחר מאמר של גדול, שלדעת רבנן לעיל (ג) פסל השני את היבמה על הראשון. והטעם שהם פוסלים, כיון שהמאמר הראשון אינו קנין גמור, והוא משאיר מקום אף למאמר או לביאה של השני, וכיון שעשה השני מאמר או ביאה, חייב השני לגרשה, ועל ידי גט זה נפסלת ליבום לגמרי על כל האחים, כמו שדרשו חכמים (לעיל י) מהפסוק (דברים כה ט) 'אשר לא יבנה', שכיון שלא בנה את בית אחיו, אלא חלץ, שוב לא יבנה, והוא הדין בנתינת גט, שאסורה מדרבנן על כל האחים. רבי שמעון אומר, הקטן השני לא פוסל בביאתו את היבמה על אחיו שבא עליה ראשון. וטעמו, משום שהוא מסתפק האם ביאת הקטן קונה קנין גמור, או שאינה קונה כלל, ועל כן היא מותרת לראשון ממנה נפשך, אם ביאת קטן קונה, הרי קנאה הראשון בביאתו לגמרי להיות כאשתו, ואין השני יכול לאסרה עליו, ואם אין ביאתו קונה אותה כלל, ממילא אף ביאת השני אינה כלום, ואינה אוסרתה על הראשון. אמנם השני אסור בה, כיון שיתכן שביאת הראשון היא קנין גמור, ואסורה על שאר האחים. המשנה מביאה אופן נוסף שנחלקו בו חכמים ורבי שמעון: בן תשע שנים ויום אחד שָׁבָא על שתי נשות אחיו ליבום, ותחילה בא על יבמתו האחת, ואחר כך בא גם על צרתה, הרי זה פוסל את שתיהן על ידי עֲצָמוֹ, כיון שהביאה הראשונה אינה עושה קנין גמור, וממילא כשבא על השניה עשה גם בה קנין מועט, ועליו לפוטרה בגט, שהרי אין היבם רשאי לייבם אלא יבמה אחת ולא יותר, וכיון שפוטרה בגט נאסרה עליו גם הראשונה, כמו שהחולץ לאחת היבמות נאסרות עליו כולן, כמבואר לעיל שלומדים כן מהפסוק. רבי שמעון חולק ואומר, הקטן לא פוסל את הראשונה, כיון שלדבריו יש ספק בביאת קטן, או שהיא קונה לגמרי או שאינה קונה כלל, וממילא, אם ביאתו בראשונה היא קנין גמור, דינה כאשתו גמורה ואין ביאת השניה פוסלתה, ואם אין ביאתו בראשונה קונה כלל, הרי גם ביאתו בשניה אינה כלום, ואינה פוסלת עליו את הראשונה, ולכן אף שבשניה הוא אסור מספק, שמא תפסו קדושי הראשונה, בראשונה הוא מותר בודאי.

גמרא

שנינו במשנה: בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ואחר כך בא עליה אחיו שהוא בן תשע שנים ויום אחד פוסל על ידו, רבי שמעון אומר לא פוסל. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמו של רבי שמעון: תנא, אמר להם רבי שמעון לחכמים הסוברים שביאת קטן שני או ביאת קטן ביבמה השניה פוסלת, והלא ממה נפשך הוא, אם בִּיָּאָה רִאשׁוֹנָה של הקטן נחשבת בִּיָּאָה, וקנה הקטן את היבמה לגמרי, אם כן בִּיָּאָה שֵׁנִיָּה אֵינָה בִּיָּאָה, שהרי הראשונה כבר אשתו לכל דבר, ופקעה הזיקה משאר האחים או משאר היבמות. ואם בִּיָּאָה רִאשׁוֹנָה של הקטן אֵינָה חשובה בִּיָּאָה, ולא קנאה הקטן, אם כן בִּיָּאָה שֵׁנִיָּה של הקטן השני או של היבמה השניה, נָמְי וְגוֹם – אם כן אֵינָה חשובה בִּיָּאָה, ואינה אוסרת את היבמה על הקטן הראשון או את היבמה הראשונה על הקטן. התבאר במשנה שאין חילוק בין אם שני יבמים קטנים באו על יבמה אחת, לבין יבם קטן שבא על שתי יבמות. שבשני האופנים לרבנן יש בוסטן ביאה אחת ביאה, וכמו שיש בגדול מאמר אחד מאמר. הגמרא מביאה דעה שמחלקת בין שני האופנים הללו. אומרת הגמרא: מְתִינִיתִי, שלא חילקה בין יבם קטן שבא על שתי

יבמות, לבין שני יבמים קטנים שבאו על יבמה אחת, דְּלֹא כֵּן עֲזַאי היא, שכן מצאנו שכן עזאי מחלק בין שני האופנים הנוכרים. דְּתִנְיָא בברייתא, בן עזאי אומר, יש מאמר אחר מאמר, פְּשִׁי יִבְמִין ויִבְמָה אחת – בשני אחים שעשו מאמר ביבמה אחת בזה אחר זה והוא הדין בשני קטנים שבאו על יבמה אחת בזה אחר זה, כאופן הראשון במשנתינו, כיון שלכל אחד ואחד תיקנו חכמים מאמר ואין אחד יכול להפקיע כוחו של השני על ידי מאמרו, לכן אף לאחר שעשה האחד מאמר, יכול גם השני לעשות מאמר. ואין מאמר אחר מאמר פְּשִׁי יִבְמִין ויִבְמָה אחר – כאשר עשה יבם אחד מאמר בשתי יבמות זו אחר זו, אין המאמר השני תופס ומותרת לו הראשונה. משום שלאחר שעשה מאמר בראשונה פקע כל כוחו וקניינו שהיה לו מתקנת חכמים, שנתנו לו כח לקנות רק יבמה אחת, ושוב אין לו כח לעשות קנין ביבמה השניה. והוא הדין בקטן אחד שבא על שתי יבמות בזה אחר זה, כאופן השני במשנתינו, שכיון שבא על היבמה הראשונה פקע כוחו וקניינו ואין לו כח לקנות את השניה, והראשונה מותרת לו.

משנה

שנינו במשנה לעיל (לא), שלשה אחים שהיו נשואים שלש נשים, ומת אחד מהם, ועשה בה השני מאמר ומת, ונפלה האשה לאח השלישי לייבום, לדעת חכמים אין השלישי יכול לייבם אותה אלא רק לחלוץ לה, כיון שיש עליה זיקה משני היבמים האחרים, שזיקת הראשון לא נפקעה במאמרו של השני, לפי שאין זה קנין גמור, ואף לשני יש זיקה מחמת המאמר שעשה בה, ודרשו חכמים מהפסוק (דברים כה ה) 'ונתן אחד מהם וגו' יבמה יבא עליה, שרק מי שיש עליו זיקה יבם מהראשון, ולא מי שעליה זיקת שני יבמים. ועוד סוברים חכמים במשנה שם, שגם על אשת השני, שהיא אשתו גמורה וזקוקה בודאי לייבום, גזרו חכמים שאינה מתייבמת לאח השלישי, אלא חולצת. ורבי שמעון שם חולק וסובר שהאח השלישי מייבם לאי זו שירצה וחולץ לשניה, משום שלדעתו אין על אשת הראשון זיקת שני יבמין, וממה נפשך, אם מאמר קונה, הרי הוא קונה לגמרי, והיא נחשבת כאשה גמורה של השני, ואין עליה זיקה מהראשון. ואם מאמר אינו קונה, הרי אינו קונה כלל, ונשארה עליה רק זיקת הראשון. אמנם אסור לו לייבם את שתיהן, כיון שיתכן שמאמר קונה קנין גמור והרי שתיהן נחשבות כנשות השני, ואסור לייבם שתי יבמות הבאות מבית אחד ו–מאיס אחד, ולכן מייבם אחת מהן וחולץ לשניה, ואז ודאי שהיבום נעשה כדין, ויתכן שגם השניה נפטרה בכך ולפי הצד שמאמר קונה לגמרי, ואם לא, הרי חלץ לשניה ונפטרה. ולפי המבואר במשנה הקודמת שעשה ביאת קטן ביבמתו כמאמר בגדול, דנה משנתינו ביבמה שבא עליה קטן, לענין דין זה של זיקת שני יבמים. והיינו, באופן המבואר לעיל, שהיו שלשה אחים נשואין לשלש נשים, ומת האחד והניח אשה הזקוקה לייבום, ובא עליה השני כשהוא קטן, שביאתו נחשבת כמאמר, ומת גם הוא, האם נאסרה היבמה על השלישי מחמת זיקת שני יבמין, כלומר, זיקתה מבעלה הראשון וזיקתה מחמת ביאת הקטן. וכמו כן דנה משנתינו בדין צרתה של יבמה זו, והיינו אם היתה לקטן אשה אחת שהיא אשתו מן התורה ובגון שגדל ונשא אשה, אך לא בא על היבמה מאז שהגדיל, האם היא אסורה על האח השלישי בשל היותה צרתה של בעלת זיקת שני יבמין, הפטורה מייבום. בן תשע שנים ויום אחד שָׁבָא על יבמתו, שדינו כגדול שעשה בה מאמר, ומת, ונפלה האשה לפני האח השלישי לייבום. דינה הוא שחולצת ולא מתייבמת – צריכה חליצה מהאח השלישי אך אסור לו לייבמה, כיון שביאת הקטן חשובה כמאמר שאינו קונה קנין גמור, ונשארה עליה איפוא גם זיקת הבעל הראשון, ומדרבנן נוספה עליה גם כן זיקה לקטן בשעה שמת, שהרי ביאתו קנתה במקצת, ואשה שיש עליה זיקה של שני יבמים אינה מתייבמת. המשנה מבארת תחילה את דינה של אשת קטן בעלמא לענין יבום: נִשְׂאָה קטן בן תשע שנים ויום אחד אֲשֶׁה סתם, וְיָמָּה בלא בנים,

גמרא

שנינו במשנה: 'ואם בא על השניה לאחר מיתת הראשונה מותר בשניה וברביעית', וסברה עתה הגמרא שכוונת המשנה שנשא את השניה לאחר שאמרו לו שמתה הראשונה, ובאמת לא מתה. תמחה הגמרא: **אָמְרו בְּיָדָהּ** – האם כל האופנים הקודמים במשנה, **לֹא לְאַחֵר מִיתַת רִאשׁוֹנָה יִנָּהוּ** – אינם עוסקים כאשר בא על השניה לאחר שאמרו לו שמתה האשה הראשונה, והרי כבר בתחילת המשנה נאמר 'אמרו לו מתה אשתך'.

מתרצת הגמרא: **אָמְרָה רַב שִׁשְׁתִּי**, בתחילת המשנה מדובר כשרק 'אמרו לו' שמתה הראשונה, אך באמת לא מתה, ולכן הוא אסור בשניה. ואילו כסיפא מדובר שנשא את השניה **לְאַחֵר מִיתַת רִאשׁוֹנָה וְיָאֵר** – שמתה באמת, ובאופן זה הוא מותר בשניה, ותפסו בה קדושי.

שנינו במשנה: **בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וְכוּ'** הוא פוסל תחילה, והאחים פוסלים תחילה וסוף. והבינה עתה הגמרא שמדובר במשנה בביאת קטן, שפוסלה רק כשבא עליה קודם למאמר או לביאה של אחיו הגדול, ולא לאחר מכן. מקשה הגמרא: האם בן **תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד** שבא על יבמתו, תחלה

פְּסִיל – רק אם עשה כן קודם לאחים הוא פוסל, ואילו באופן שבא עליה **בְּסוֹף** – לאחר שעשה בה אחיו מאמר, **לֹא פְּסִיל לָהּ, וְהִתְנִי רַב זְבִיד בַּר רַב אִשְׁשִׁי, יֵבֵם גְּדוֹל הַעוֹשֶׂה מֵאָמֶר בִּיבְמָתוֹ, וְאַחֲרָיָה בָּא אַחֲרָיו שְׁהוּא בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד עָלֶיהָ, פְּסִילָה בְּבִיאָתוֹ עַל אַחֲרָיו הַגְּדוֹל, הִירָא שְׂבִיאת קֶטֶן פּוֹסְלָתָא אִף לְבִסּוּף, לְאַחֵר שְׁעָשָׂה בַּה גְּדוֹל מֵאִמֶּר.**

מתרצת הגמרא: **אָמְרָה** – תירצו בני הישיבה, שיש חילוק בין ביאת קטן לבין מאמר של קטן, שאם עשה הקטן **בִּיבְמָתוֹ, פְּסִיל לָהּ** על אחיו הגדול **אִפְּלִי בְּסוֹף** – לאחר שעשה בה הגדול מאמר, וכברייאת ששנה רב זביד. אך משנתנו עוסקת באופן שעשה הקטן **מֵאָמֶר בִּיבְמָתוֹ, וְכוּ** יש חילוק, שאם עשה כן תחלה – קודם שעשה בה הגדול מאמר, **פְּסִיל**, אך אם עשה כן **בְּסוֹף** – לאחר שעשה בה הגדול מאמר, **לֹא פְּסִיל**.

תמחה הגמרא: וכי כך הוא הדין, **שְׂבִיאתָהּ** של קטן **אִפְּלִי בְּסוֹף פְּסִיל, וְהָאֵתְנִי** במשנתנו **אִלָּא שְׁהוּא** – הקטן, **פּוֹסֵל עַל הָאֲחִין דּוּקָא בְּתַחֲלָה, וְהָן פּוֹסְלִים עַל הַקֶּטָן בֵּין בְּתַחֲלָה בֵּין בְּסוֹף, וְעַל דִּין זֶה, שֶׁהִקְטֵן פּוֹסֵל תַּחֲלָה וְאִינוּ פּוֹסֵל בִּסּוּף, בִּיבְמָתוֹ הַמִּשְׁנָה בְּצִיד, בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל יְבָמָתוֹ וְכוּ' פֶּסֶל עַל יְדֵי אַחֲרָיָה, וּמוֹכַח שְׂבִיאת קֶטֶן פּוֹסְלָת דּוּקָא בְּתַחֲלָה וְלֹא בִסּוּף.**

מתרצת הגמרא: **חֲסִידֵי מִיתְבָּרָא וְהִי קִתְנִי** – יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה. **בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הוּא פּוֹסֵל תַּחֲלָה, וְהָן פּוֹסְלִין תַּחֲלָה וְסוֹף, וְכִמוּ שְׁהִיא הִגִּירָסָא לַפְּנִינִי, וְעַתָּה יֵשׁ לְהוֹסִיף, בְּמָה דְּכָרִים מְאֻרִּים** – מתי נאמר דין זה, שאין הקטן פוסל בסוף, **בְּמֵאָמֶר, אֲבָל בִּיבְמָתוֹ** של קטן, **פּוֹסְלָתָהּ עַל הָאֲחִין אִפְּלִי** אם בא עליה הקטן **בְּסוֹף** – לאחר שעשו בה האחין מאמר. ועל אופן זה, של ביאה, נאמר המשך המשנה כפי שהיא בגירסא לפנינו, **בְּצִיד בִּיבְמָתוֹ קֶטֶן פּוֹסְלָתָהּ אִפְּלִי לְבִסּוּף, בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד הָבָא עַל יְבָמָתוֹ, פְּסִיל עַל יְדֵי אַחֲרָיָה, וְאִפְּלִי אִם בָּא עָלֶיהָ לְאַחֵר שְׁעָשָׂה בַּה מֵאִמֶּר.**

נמצא לפי ביאור הגמרא, שמשנתנו עוסקת אף במאמר של קטן, שאם נעשה לפני המאמר או הביאה של הגדול, פוסל את היבמה על האחים. מקשה הגמרא: ומה אית ליה **מֵאָמֶר כָּלָל** – וכי יש לקטן כח לעשות מאמר ביבמתו ולפוסלה על ידי האחין הגדולים, **וְהִתְנִי בְּבִרְיָתָא, בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הוּא פּוֹסֵל אֶת הַיְבָמָה עַל הָאֲחִין דְּבָרָה אֶחָד** – בדרך אחת, **וְהָאֲחִין פּוֹסְלִין אֶת הַיְבָמָה עַל יְדֵי שֶׁל הַקֶּטָן בְּאִתְּקָה דְּכָרִים** – בארבעה דרכים. ומבארת הברייטא, **הוּא פּוֹסֵל עַל יְדֵי אַחֲרָיָה רַק בְּבִיבְמָתוֹ, וְהָאֲחִין פּוֹסְלִין עַל יְדֵי בְּבִיבְמָתוֹ, בְּמֵאָמֶר, בְּגִטָּה וּפְתִילִיבָה, שֶׁאִם עָשָׂה אֶחָד מֵאַרְבַּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ, פֶּסֶלָהּ עַלֵּי, וּמִבּוּבָא בְּבִרְיָתָא שֶׁקֶטֶן אִינוּ יָכוֹל לְפִסּוֹל אֶת הַיְבָמָה עַל הָאֲחִין בְּשׁוּם דֶּרֶךְ מִלְּבַד בְּבִיבְמָתוֹ, וְהִיאךָ נִתֵּן לְבָאָר שֶׁמִּשְׁנַתְנו עוֹסֶקֶת בְּמֵאִמֶּר שֶׁל קֶטֶן, שְׁהוּא פּוֹסֵל בּו אֶת הַיְבָמָה עַל הָאֲחִים.**

מתרצת הגמרא: אמנם אף מאמר של קטן פוסל את היבמה על האחים, וכמו שביארנו את המשנה, ומכל מקום כתבה הברייטא שקטן פוסל רק בדבר אחד. והיינו משום שדין **בִּיבְמָתוֹ** של קטן, כיון

דְּפִסְלָהּ לְאַחֲרֵי בֵּין בְּתַחֲלָה בֵּין בְּסוֹף, פְּסִיקָא לִיה – דין זה פסוק ומוחלט הוא, ולכן כתבו התנא. אבל **מֵאָמֶר, דְּדוּקָא אִם עָשָׂה בְּתַחֲלָה פְּסִיל לָהּ, אֲבָל בְּסוֹף** – לאחר שעשו בה האחין מאמר, **לֹא פְּסִיל לָהּ, לֹא פְּסִיקָא לִיה** – אינו מוחלט, ולכן לא שנה אותו התנא. הגמרא מוסיפה לדון בקטן, מתי הוא פוסל את יבמתו: **אִתְּמַר נָמִי, אָמְרָה רַב יְהוּדָה אָמְרָה שְׂמוּאֵל, קֶטָן יֵשׁ לוֹ דִּין יָמִי, שֶׁאִם נָתַן הַקֶּטָן גִּט לַיְבָמָתוֹ בְּתַחֲלָה, פֶּסֶלָהּ עַל הָאֲחִים, וְכֵן אָמְרָה רַב תַּחְלִיפָא בַּר אֲבִיבִי, יֵשׁ לוֹ מֵאָמֶר** – שאם עשה הקטן מאמר ביבמתו פסלה על האחים.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: **תַּנְיָא נָמִי חָכִי** – שנינו כך גם בברייתא. קטן יֵשׁ לוֹ גִּט וְיֵשׁ לוֹ מֵאָמֶר, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.

תמחה הגמרא: וכי **כָּבֵד רַבִּי מֵאִיר** שקטן יֵשׁ לוֹ גִּט, וְהִתְנִי בְּבִרְיָתָא. עָשָׂה חֲכָמִים בְּתַקְנָתָם שְׂבִיאת קֶטָן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים לֹא אֶת הַיְבָמָה וְתִאסֹר אוֹתָהּ עַל הָאֲחִים, **בְּמֵאָמֶר בְּגִדוֹל** – כפי שהיבמה נאסרת לשאר האחים על ידי מאמר הנעשה על ידי גדול. רבי **מֵאִיר אָמְרָה, עָשָׂה חֲכָמִים שְׂחִילִיצָת קֶטָן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים תַּפְסוֹל אֶת הַיְבָמָה מִיִּבּוּם לוֹ וּלְשָׂאֵר הָאֲחִים, בְּגִט בְּגִדוֹל** – כפי שהיבמה נפסלת מייבום על ידי גט שנתן לה גדול. **וְאִם אִיתָא שְׂרִי מֵאִיר סוֹבֵר שֶׁגֵּם גִּט שֶׁל קֶטָן פּוֹסֵל אֶת הַיְבָמָה, מְדוּעָה אָמַר שְׁעָשָׂה אֶת חִלְצַת קֶטָן כְּגִט שֶׁל גְּדוֹל, לִיתְנִי 'בְּגִיטוֹ' – הִיָּה לְרַבִּי מֵאִיר לִמְדָּה שְׁעָשָׂה אֶת חִלְצַת בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים כְּגִיטוֹ, שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁגֵּט שֶׁל בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים כְּחִלְצַת בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים, וְאִילוּ מִכָּר שְׂדֵימָה רַבִּי מֵאִיר חִלְצָהּ שֶׁל קֶטָן לִגִּט שֶׁל גְּדוֹל מִשְׁמַע שֶׁגֵּט שֶׁל קֶטָן אִינוּ פּוֹסֵל.**

מתרצת הגמרא: **אָמְרָה רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ, לְעוֹלָם סוֹבֵר רַבִּי מֵאִיר דְּאִית לִיה** – שיש לקטן גט הפוסל ביבמה. וזוהי – אך חלש הוא מגט של גדול, ולכן דימה רבי מאיר את חליצת הקטן לגט של גדול, לומר לך שחליצת קטן היא כגט של גדול, ועדיפה מגט של קטן.

מבארת הגמרא במה חלש גט של קטן מגט של גדול: **לְרַבִּי גְמִלְיָאֵל דְּאָמְרָה אֵין גִּט אַחֵר גִּט – אִדָּם שְׁמַת לֵאלָא בְּנִים וְהִנֵּחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, וְנָתַן אַחֲרָיו גִּט לְשִׁתִּיהֶן בּוֹז אַחֵר זֶה, או ששני אחי המת נתנו גט בזה אחר זה ליבמה אחת, סובר רבן גמליאל שאין הגט השני חשוב גט לאחר הגט הראשון בקרובותיה מדין 'אחות גרושתו', **הִנֵּי מִיָּלִי** – דין זה נאמר רק בייבום גדול שנתן לו ליבמתו **לְאַחֵר** גט שנתן לה אח אחר גדול, או שיבם גדול אחד נתן גיטין לשתי יבמות בזה אחר זה. וכן אם נתן יבם קָטָן ליבמתו גט אַחֵר גט שנתן לה יבם קָטָן אחר, או שיבם קטן אחד נתן גיטין לשתי יבמות בזה אחר זה, באופנים אלו אין גט אחר גט. אֲבָל גִּט שֶׁנָּתַן יבם גדול ליבמתו **לְאַחֵר** גט שנתן לה יבם קָטָן, **מִיָּנִי** – מועיל הגט לאסור על הגדול את קרובותיה, משום שלגט של הגדול יש כח יותר מאשר לגט של הקטן, שכן אין כח בגט של קטן להפקיע את כל הדיקה, ומועיל הגט של הגדול אחריו להפקיע חלק מהדיקה שנשארה לאחר גיטו של הקטן. ונמצא שעדיף גיטו של הגדול מגיטו של הקטן, ולכן דימה רבי מאיר את חליצת הקטן דוקא לגט של גדול, משום שלחליצת הקטן יש כח כמו גט של גדול לענין דין גט אחר גט, שחליצת הקטן מועילה אחר גט של קטן כפי שגט של גדול מועיל אחר גט של קטן. וכן גט של גדול לא יועיל אחר חליצת קטן, כפי שאינו מועיל אחר גט של גדול.**

ואף לְרַבִּינָן שֶׁחֲלָקִים עַל רַבִּינָן גְמִלְיָאֵל, דְּאָמְרָה יֵשׁ גִּט אַחֵר גִּט, **הִנֵּי מִיָּלִי** – אימתי סוברים רבנן שיש גט אחר גט, דוקא בְּגִט שֶׁנָּתַן יבם גדול אַחֵר גט שנתן יבם גדול אחר, או בְּגִט שֶׁנָּתַן קָטָן אַחֵר גט שנתן קָטָן אחר, שכיון שמדחות הגט השני דומה לגט הראשון, ששניהם בגדול או שניהם בקטן, סוברים חכמים שיש לו משמעות אף אחר הגט הראשון, להפקיע את הדיקה. אֲבָל גִּט שֶׁנָּתַן קָטָן אַחֵר גט שנתן גדול, **לֹא מִיָּנִי** – אין לו כל משמעות ואינה נחשבת גרושת הקטן בגללו, שכן אין כח בגט של קטן כמו גט של גדול. ולכן דימה רבי מאיר את חליצת הקטן דוקא לגט של גדול ולא לגט של קטן, משום שחליצת הקטן יש לה אכן תוקף כמו גט של גדול לענין דין גט אחר גט, שחליצת הקטן מועילה גם אחר גט של גדול, כפי שגט של גדול מועיל אחר גט של גדול. נמצא שבין לרבן גמליאל ובין לחכמים, חליצת הקטן אינה דומה לגט של קטן, אלא לגט של גדול.

צָרָה, ואף על פי כן שנינו במשנה שאם מת הקטן ונפלה לייבום, 58
 מִיִּחְלָץ חֻלְצָה וְיִבְמוּ לֹא מִיִּבְמוּ, והיינו כיון שאף שביאת הקטן קונה 59
 רק מדרבנן, מכל מקום די בכך כדי להחשיבה כמי שיש עליה זיקת 60
 שני יבמים. 61
 שנינו במשנה: נָשָׂא אִשָּׁה וְיָמָת בֹּי' הרי זו פטורה, משום שאין 62
 קידושין לקטן. מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תִּנְיָא לָהּ דְּתַנִּי 63
 רַבִּינָן – שנינו במשנתנו דין זה ששנו חכמים בברייתא, שכך שנינו 64
 בברייתא, שוּמָה וְקָטָן שֶׁנִּשְׂאוּ אִשָּׁה וְיָמָתוּ בְּלֹא בָנִים, נְשֻׁתֵיהֶן 65
 פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וְמִן הַיִּבּוּם, כיון שאין שוטה וקטן יכולים 66
 לקדש אשה. והרי זה כמבואר במשנתנו, שאין קדושין לקטן. 67
 שנינו במשנה: לְבָן תִּשָּׂע וְכו' ויום אחד שבא על יבמתו, ומִשְׁהַגְדִּיל 68
 וְכו' נשא אשה אחרת, אם לא ידע את הראשונה לאחר שהגדיל, 69
 הראשונה חולצת ולא מתייבמת, והשניה או חולצת או מתייבמת, 70
 והטעם שאין הראשונה מתייבמת הוא לפי שיש עליה זיקת שני 71
 יבמים. 72
 מקשה הגמרא: מדוע השניה מותרת להתייבם, ויַעֲשֶׂה אֵת בִּיֵּאת בֶּן 73
 תִּשָּׂע בְּדִין מִאֲמֵר בְּגִדּוֹל, שמבואר לעיל (לא) שאם עשה השני 74
 מאמר ביבמתו וימָת, אין בעלת המאמר מתייבמת לשלישי, משום 75
 שיש עליה זיקת שני יבמין, ואף אסורת היא את צרתה ביבום, 76
 משום שהיא צרת בעלת זיקת שני יבמין, ואף כאן נאמר שְׂתִּיחָהּ 77
 הַצָּרָה מִיבּוּם, ורק תחלוץ, ומדוע אמרה משנתנו שהשניה יכולה 78
 להתייבם. 79
 מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּי, לֹא עָשׂוּ חֲכָמִים אֵת בִּיֵּאת בֶּן תִּשָּׂע 80
 בְּמִאֲמֵר בְּגִדּוֹל לְכָל דָּבָר, שגם תדחה את צרתה מן היבום, אלא 81
 היא בלבד אסורה להתייבם כיון שמדרבנן יש לה זיקת שני יבמים, 82
 אבל צרתה אינה אסורה מחמת כך, ורק במאמר ממש אמרו 83
 חכמים שפוסלת אף את צרתה מיבום. ואילו שְׂמוּאֵל אֲמַר, עָשׂוּ 84
 ויַעֲשׂוּ אֵת בִּיֵּאת קָטָן כְּמֵאמֶר בְּגִדּוֹל, גם לענין לדחות מייבום את 85
 צרתה. וכן אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עָשׂוּ ויַעֲשׂוּ אֵת בִּיֵּאת קָטָן כְּמֵאמֶר בְּגִדּוֹל 86
 לְכָל דָּבָר. 87
 מקשה הגמרא: לפי דברי שמואל ורבי יוחנן, אם כן ויַעֲשׂוּ – שיעשו 88
 חכמים את ביאת הקטן כמאמר לגמרי ויאסרו את צרתה, ומדוע 89
 נאמר במשנה שצרתה מותרת להתייבם. מתרצת הגמרא: תִּנְיָא 90
 הָיָא – מחלוקת תנאים היא, מדוע אשה שעשו בה מאמר אסורה 91
 להתייבם, הֵךְ תִּנְיָא – אותו תנא דפרק ארבעה אהין (לעיל לא), גִּזְרִי 92
 מִשּׁוּם צָרָה – סובר שהטעם שאמרו חכמים שאשה שעשו בה 93
 מאמר אינה מתייבמת, אינו משום זיקת שני יבמים, אלא מחשש 94
 שאם ייבם את בעלת המאמר יבוא לייבם גם את הצרה שלה, וכיון 95
 שנראה הדבר ששתייהן באו מבית אחד, מהאח השני, יאמרו 96
 ששתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות, ומטעם זה אף אין 97
 חולץ לאחת ומייבם לשניה, משום שאו יאמרו ששתי יבמות 98
 שבאות מבית אחד חולצים לאחת ומייבמים את השניה, ועלול 99
 להיות שקודם יחלצו לאחת ואחר כך ייבמו את השניה, ודבר זה 100
 אסור משום שאחרי שחלץ לאחת אסור לו לייבם את השניה, מדין 101
 'כיון שלא בנה שוב לא יבנה' (לעיל יא), וְאִשְׁמִיעֵינָּה חֲתָנָא שם את הדין 102
 בְּגִדּוֹל שעשה מאמר ביבמתו, שאם מת אין היבמה ולא צרתה 103
 מתייבמות לאחיו, וְהוּא תְּרִין בְּכָפָן שבא על יבמתו, לפי שביאת בן 104
 תשע חשובה כמאמר של גדול, ואם נשא אשה אחרת כשגדל, 105
 שתייהן חולצות ולא מתייבמות. וְהָיָא – והטעם דְּאִמְרָה הֵתָנָא אֵת 106
 דינו בְּגִדּוֹל שעשה מאמר, ולא בקטן שבא על יבמתו, אף שדינם 107
 שווה, הוא מִשּׁוּם דְּבִגְדּוֹל קָטָן – שהוא עוסק שם בדיני מאמר של 108
 גדול, אבל באמת הוא הדין לביאת קטן. ואילו הָיָא תִּנְיָא דְּהָבָא – 109
 התנא של משנתנו, כְּכִיָּרָא לִיה שֶׁעָשׂוּ בִּיֵּאת בֶּן תִּשָּׂע כְּמֵאמֶר 110
 בגדול, ואף על פי כן השניה מותרת להתייבם, וְלֹא גִזְרִי מִשּׁוּם צָרָה 111
 – כיון שהטעם שאסור לייבם את בעלת המאמר אינו מחשש 112
 שייבם גם את צרתה, אלא משום שאשת שני מתים משום אסורה 113
 מדאורייתא, ולכן גזרו חכמים אף באשה שרק עשו בה מאמר, 114
 שלא תתייבם, כיון שמדרבנן היא נחשבת כאשת שני מתים, 115

הָיָא זֶה פְּטוּרָה מִיבּוּם וְחֲלִיצָה וּמוֹתֶרֶת לְהִנְשֵׂא לְשׁוֹק, שאף 1
 שביאת קטן בן תשע חשובה ביאה לכל דבר, אבל קידושי אינם 2
 קידושין ואינו יכול לקנות אשה עד שיגדל ויביא שתי שערות, ורק 3
 ביבמה הואיל וזקוקה לו להתייבם, אמרו חכמים שביאתו תיחשב 4
 כמו שעשה בה הגדול מאמר, שקונה אותה קצת להיאסר על 5
 האחין. 6
 המשנה חוזרת עתה לדין שנלמד ברישא ומלמדת גם את דין 7
 צרתה של היבמה המדוברת שם: בֶּן תִּשָּׂע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל 8
 יְבָמָתוֹ, ויש לו בה מקצת קנין, וּמִשְׁהַגְדִּיל – לאחר שגדל נָשָׂא אִשָּׁה 9
 אַחֶרֶת ויש לו בה נישואין גמורים, וְיָמָת בְּלֹא בָנִים, ונפלו שתייהן 10
 לפני האח השלישי, הדין הוא כך, אִם לֹא יָדַע אֵת הָרִאשׁוֹנָה – לא 11
 בא על היבמה שנפלה לו מאחיו, מִשְׁעָה שְׁהַגְדִּיל, ונמצא שלא 12
 קנאה עדיין להיות באשתו גמורה, הָרִאשׁוֹנָה חוֹלְצָת וְלֹא מִתִּיבְמָת 13
 לאחר השלישי, כיון שיש עליה זיקת שני יבמים, שהרי עדיין לא בא 14
 עליה האח השני משהגדיל ואין היא אשתו גמורה, ונשארה עליה 15
 גם זיקת האח הראשון. וְאִשְׁתּוֹ הַשֵּׁנִיָּה, שנשאה כשהיה כבר גדול, 16
 אינה נפטרת בחליצת הראשונה, כיון שהראשונה לא היתה אשתו 17
 גמורה, אלא קנינו בה היה מדרבנן, וכיון שהשניה זקוקה אף היא 18
 לאחר השלישי, לכן או חוֹלְצָת, או מִתִּיבְמָת לו. רַבִּי שְׁמִעוֹן אֲמַר, 19
 השלישי מִיִּבְמוֹ לֹא זֶה שִׁירָצָה, ואף את הראשונה יכול הוא לייבם, 20
 והטעם לכך, כיון שביאת קטן יש ספק אם קונה לגמרי או שאינו 21
 קונה כלל, וממה נפשך, אם קנה לגמרי הרי היא אשתו גמורה של 22
 השני, ונפלה לפניו לייבום מכח השני, ואין עליה זיקה מהראשון 23
 כלל. ואם אין ביאתו קונה כלל, הרי יש לה זיקה רק מכח הראשון, 24
 ויכול השלישי מתייבמה, ולאחר שמייבם אחת מהן, חוֹלֵץ לַשֵּׁנִיָּה, 25
 משום שלפי הצד שביאת קטן אינה קונה כלל, הרי פטר ביבומה 26
 רק את זיקת אחד מן האחים, וכיון שעליו לפטור גם את זיקת השני 27
 שמת בלא בנים, עליו לחלוץ לשניה. אמנם אינו יכול לייבם את 28
 שתייהן, כיון שאנו חוששים שביאת קטן קונה לגמרי, ושתייהן נשות 29
 השני, ואסור לייבם שתי נשים הבאות מבית אחד. ורבי שמעון 30
 חולק (לעיל לא) גם בדין של הרישא, לגבי קטן שבא על יבמתו ומת, 31
 וסובר שמותר לייבמה כיון שאין לה זיקת שני יבמים מהטעם 32
 האמור, שאם ביאת קטן קונה לגמרי הרי היא אשת הקטן, ואם 33
 ביאתו אינה קונה, או שדינה כמאמר שאינו קונה, הרי היא אשת 34
 הראשון ויש לה רק זיקה אחת. 35
 המשנה מבארת מה הוא השיעור של 'קטן' האמור במשנתנו: אֶחָד 36
 – בין יבם שְׁהוּא בֶּן תִּשָּׂע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְאֶחָד – ובין יבם שְׁהוּא בֶּן 37
 עָשָׂרִים שָׁנָה, שְׁלֹא הָיָא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, דינם כקטנים לגבי כל הדינים 38
 המבוארים לעיל. 39

גמרא

שנינו במשנה: 'בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומת, 41
 חולצת ולא מתייבמת', והיינו כיון שכשנפלה לפני האח השלישי 42
 יש עליה זיקת שני יבמים. מבארת הגמרא באיזה אופן נאמר דין 43
 זה: אֲמַר רַבָּא, הָא דְּאִמְרָה רַבִּינָן – דין זה שאמרו חכמים, שייבמה 44
 שיש עליה זיקת שני יבמין, מִיִּחְלָץ חֻלְצָה וְיִבְמוּ לֹא מִיִּבְמוּ, כיון 45
 האמור במשנה לעיל (לא) שלשה אחים נשואים לשלש נכריות 46
 ומת אחד מהם, ועשה בה השני מאמר ומת, שנאמר שם 'שתייהן 47
 חולצות ולא מתייבמות', לֹא תִיָּמָא – אל תאמר שדין זה אמור רק 48
 הִכָּא דְּאִיָּמָא צָרָה – כשיש לאח השני אשה נוספת, כמשמעות 49
 לשון המשנה שם, ובאופן זה הטעם הוא כיון דְּאִיָּמָא לְמִגְדוֹר – יש 50
 לגזור על אשת הראשון שלא תתייבם, מִשּׁוּם צָרָה – שלא יבוא 51
 לייבם גם את צרתה שהיא אשת השני, ואז יאמרו ששתי יבמות 52
 שבאות מבית אחד מתייבמות, אבל באופן שאין לה צרה, מותרת 53
 היא להתייבם לשלישי, הואיל ולפי האמת אין עליה זיקת שני 54
 יבמים, כיון שביאת קטן אינה נחשבת כקנין גמור, והיא נחשבת 55
 לאשת הראשון בלבד, אין לומר כן, דְּהָא הָכָא – שהרי כאן, 56
 ברישא של משנתנו, מדובר אף כאשר לִיָּבָא – אין לאותה יבמה 57

50 לא נאסרה לבעלה, וכן אם ימות בעלה רשאית להינשא לכהן,
51 שהרי אינה זקוקה לגט. ומבאר המשנה מהיכן למדו זאת: **אֵת זֶה**
52 **דְּרַשׁ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן פְּתִינָא**, נאמר באיסור גרושה לכהן (ויקרא כא ז)
53 **וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה** ו-מבעלה) לא יקחו', ומנהאמר 'מֵאִשָּׁה'
54 נלמד שדווקא אם נגרשה מבעלה, אסורה לכהן, **וְלֹא**
55 כשנתגרשה מֵאִשׁ שְׂאִינִי אִשָּׁה, ושני זה אינו בעלה כלל.

נמרא

56 שנינו ברישא של המשנה לגבי אשה שלא ידעה שהיא זקוקה
57 ליבום, ונישאת לאדם זר, שהולד הראשון והאחרון ממזר. מבררת
58 הגמרא: **מֵאֵי** – מי הוא המכונה 'רֵאשׁוֹן', ו**מֵאֵי** 'אַחֲרוֹן', **אֵלִימָא** –
59 אם נאמר שרֵאשׁוֹן היינו ולד שעברתו לפני שמועה ששמעה שהיא
60 זקוקה ליבום, וְאַחֲרוֹן היינו שעברתו לאחר שמועה ששמעה שהיא
61 זקוקה ליבום, ולא יצאה מבעלה השני אלא נתעברה ממנו, אם כן
62 קשה, **לִיְהִי** – היה לתנא לשנות תוֹלַד מְמוֹר בסתם, שהרי לעולם
63 היא אסורה עליו, וכל הולדות שלהם שוים באיסור זה של יבמה
64 לשוק.

65 מבאר הגמרא: באמת 'רֵאשׁוֹן' היינו לפני ששמעה שהיא זקוקה
66 ליבום, ו'אַחֲרוֹן' היינו אחרי ששמעה זאת, ואף שיכלה המשנה
67 לומר סתם 'הולד ממזר' נקטה המשנה לשון זו, **מִשּׁוּם דְּקִבְעִי**
68 **לְמִיתֵי סִיפָא** – כיון שרצתה לשנות בסופא דין זה, אָמְרוּ לָהּ מֵת
69 **בְּעִלְהִי**, וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר, וְאַחֵר כָּף אָמְרוּ לָהּ שְׂבוּמָה שְׁנִישָׁת קָיָם הָיָה
70 בעלה, וְמֵת אַחֵר כֵּךְ, שְׂבוּהָ יֵשׁ חִילּוּק, שהולד הֵרֵאשׁוֹן, שעברתו
71 לפני שמת בעלה, הרי הוא מְמוֹר, וְאִילוּ הוּלַד הֵאֲחֲרוֹן, שעברתו
72 אחרי שמת בעלה, אֵינוּ מְמוֹר, וכיון שבוה יש חילוק בין ראשון
73 לאחרון, הֵנָּה נִמֵּי רִישָׁא – שנה התנא גם ברישא לשון זו, וכתב
74 רֵאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מְמוֹר, אף שאכן אין חילוק ביניהם.

75 שנינו במשנה, שאשה הזקוקה ליבום ונישאה לאדם זר, הולד
76 ממנו ממזר. הגמרא מביאה ברייתא המבאר מִי הוּא הַסּוֹבֵר כֵּן:
77 תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, משנה זו, האומרת שהולד של היבמה מאדם זר הוא
78 ממזר, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, שֶׁהָיָה אוֹמֵר שְׂאִין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין
79 בְּחִיבֵי לֵאוּיִן, וכמו כן גם ולדותיהן ממזרים, וממילא אף יבמה זו
80 שאיסורה לשוק הוא רק ב'לא תעשה', הולד ממנה ממזר. אָבֵל
81 חֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין מְמוֹר מִיָּבָמָה.

82 הגמרא סברה עתה שדעת חכמים שבברייתא היא שאין ממזר
83 אלא מחייבי בריתות ומיתות בית דין, וכיון שכך מקשה הגמרא:
84 וְלִימָא – שיאמר התנא שלדעת חכמים אֵין מְמוֹר בְּחִיבֵי לֵאוּיִן,
85 ומדוע אמר שלדבריהם 'אין ממזר מיבמה', מתרצת הגמרא: הֵאֲ
86 תִנָּא – תנא זה שאמר את דעת חכמים, הֵךְ תִנָּא דְרַבִּי עֲקִיבָא הוּא
87 – סובר כשיטת רבי עקיבא, דָּאָרִי – שסובר תנא זה שדברי רבי
88 עקיבא שאומר שיש ממזר מחייבי לאוין, אינם בכל החייבי לאוין,
89 אלא בְּחִיבֵי לֵאוּיִן דָּשָׁאָר – שמחמת קירבת משפחה, כגון אשה
90 שנאנסה על ידי אביו, שאסורה על בנו בלאו, הֵוֹ הוּלַד מְמוֹר,
91 אולם ולד הנוול בְּחִיבֵי לֵאוּיִן גְּרִידִי – בלבד, שאין איסורם מחמת
92 קירבת משפחה, לֹא הֵוֹ מְמוֹר, ולכן יבמה שנישאת לשוק שאין
93 איסורה מחמת קירבת משפחה שיש לה עם אותו שנישאת לו, אין
94 ולדה ממזר.

95 לאחר שהתבאר שדין ולד של יבמה לשוק תלוי במחלוקת תנאים,
96 מבררת עתה הגמרא האם קדושין תופסים ביבמה לשוק: אָמְרֵי רַב
97 יְהוֹדָה,

1 מסייעת הגמרא לדברי רבי יוחנן: תִּנָּא בברייתא כְּוִנְתִּיה דְרַבִּי
2 יוֹחָנָן, ש'קלקלה' היינו דווקא בנישואי אלמנה לכהן גדול וגרושה
3 וחלוצה לכהן הדיוט. שכך שנינו בברייתא, הוֹדִיָה בֵּית דִּין לְהִנָּשֵׂא
4 על פי עד אחד, וְהִלְכָה וְקִלְקְלָה, כְּגוֹן אֶלְמָנָה לְכַהֵן גָּדוֹל, גְרוּשָׁה
5 וְחִלּוּצָה לְכַהֵן הַדְיוּט, והתברר שבעלה חי, חִיבָת כְּרִבָּן חֲטָאת עַל
6 כָּל בִּימָה וּבִימָה, על אף שלא נודע לה האיסור בין ביאה לביאה,
7 דְבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, אינה חייבת אלא כְּרִבָּן חֲטָאת
8 אַחֵר עַל הַכֹּל, כיון שכל הביאות היו בהעלם אחד, שלא נודע לה
9 האיסור בין ביאה לביאה. ומוֹרִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׂאֵם נִשְׂאֵת
10 לְחִמְשָׁה בְּנֵי אָדָם, ואחר כך נודע שבעלה חי, שְׁחִיבָת כְּרִבָּן עַל כָּל
11 אַחֵר וְאַחֵר מִהַחֲמִשָּׁה, הוֹאִיל וְהַעֲבִירָה נַעֲשֵׂתָה בְּנוֹפִין מוֹחֲלָקִין.
12 ועל כל פנים מבואר בברייתא שדווקא אלמנה לכהן גדול או
13 גרושה לכהן הדיוט נחשבת כמי ש'קלקלה', וחייבת קרבן, אבל
14 בנות לאיש שמותרת לו אינה חייבת בקרבן.

משנה

15 משנתנו עוסקת בדִין אשה שידוע שבעלה מת, אך לא ידוע אם
16 התחייבה ביבום: הֵאֲשָׁה שֶׁהָלַךְ בְּעָלָהּ וּבָנָה לְמִדְּיָנָה הֵימָּן, וְכֵאֵין וְאָמְרוּ
17 לָהּ מֵת בְּעָלֶיהָ וְאַחֵר כָּף מֵת בָּנָהּ, וכיון שלדבריהם בזמן מיתת
18 בעלה הניח אחריו בן, הרי היא פטורה מיבום, ואף שאחר כך מת
19 בנה אינה חוזרת ונזקקת ליבום, כמבואר לעיל (18), וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר
20 על פיהם, וְאַחֵר כָּף אָמְרוּ לָהּ, חִלּוּף הֵוֹ תְּדַבְּרִים – סדר הדברים
21 היה מוחלף, ובאמת תחילה מת בנה ואחר כך מת בעלה, ונמצא
22 שהתחייבה ביבום, ונישואיה לאחר היו באיסור, תִּצָּא מבעלה
23 השני, שהרי היא זקוקה ליבום או לחליצה, וְהוֹלַד הַנוֹלַד לָהּ מִמֶּנּוּ,
24 רֵאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן – בין לפני שנודע לה שהתחייבה ביבום, ובין לאחר
25 שנודע לה, הרי הוא מְמוֹר.

26 אופן נוסף אָמְרוּ לָהּ לאשה מֵת בָּנָה תחילה וְאַחֵר כָּף מֵת בְּעָלֶיהָ,
27 ואם כן שמת בעלה בלא ודע הרי היא זקוקה ליבום, וְנִתְיַבְּמָה
28 לאחי בעלה, וְאַחֵר כָּף אָמְרוּ לָהּ, חִלּוּף הֵוֹ תְּדַבְּרִים, ובאמת תחילה
29 מת בעלך ואחרי כן מת בנך, ונמצא שלא היתה זקוקה ליבום,
30 והיתה אסורה על אחי בעלה, תִּצָּא מן האח, וְהוֹלַד הַנוֹלַד לָהּ
31 מִמֶּנּוּ, רֵאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן – בין לפני שנודע לה שהיתה פטורה מיבום
32 ואסורה על אחי בעלה, ובין לאחר שנודע לה, הרי הוא מְמוֹר.
33 עתה עוברת המשנה לדון באשה שנישאת בשעה שהיה בעלה חי,
34 אך עד שנודע לה הדבר, מת בעלה: אָמְרוּ לָהּ לאשת איש מֵת
35 בְּעָלֶיהָ, וְנִשְׁתָּ לְאַחֵר, וְאַחֵר כָּף אָמְרוּ לָהּ, באותו זמן שנישאת לאחר
36 קָיָם הָיָה בעלך, וְאִמְנָם אַחֵר כָּף מֵת, תִּצָּא מזה שנישאה לו, שִׁקְנָסוּ
37 אותה על שלא חקרה כראוי בשעה שנישאה לו שאכן מת בעלה,
38 וְהוֹלַד שְׂנוּלַד לָהּ מֵאוּתוֹ שְׁנִישָׁת לָהּ, הֵרֵאשׁוֹן – שעברתו קודם
39 שמת בעלה, מְמוֹר, שהרי אשת איש היתה באותה שעה, וְהֵאֲחֲרוֹן
40 – שעברתו לאחר שמת בעלה הראשון, אף שאמרו חכמים
41 שתצא, מכל מקום אֵינוּ מְמוֹר, שהרי באותה שעה כבר לא היתה
42 אשת איש.

43 המשנה מבררת את דינה של אשת איש שרק התקדשה לאחר:
44 אָמְרוּ לָהּ מֵת בְּעָלֶיהָ, וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר, ועדיין לא נישאה לו, וְאַחֵר
45 כָּף בָּא בְּעָלָהּ, מוֹתֶרֶת לְחֹזֵר לוֹ – לבעלה, ואינה נאסרת עליו,
46 שהרי לא עשתה שום עבירה, ואף אינה צריכה גט מהשני, שהרי
47 אשת איש היא ולא חלו קדושיו כלל. מוסיפה המשנה: אָף עַל פִּי
48 שְׁנֵתָן לָהּ הֵאֲחֲרוֹן גַּם, לֹא פְּסָלָה מִן הַתְּכֻנָּה – שאם היא אשת כהן
49 יתקדשה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 מו חלוק שפכסו אותו ותחבו בו קנה תיא[מערב שפת תיב[לתלותו בו ליכשו - יכול לשמטו מן
- 2 הקנה תיגיתיד. אבל לשול הקנה מתוכו - אסור, לפי שאינו כלי תטון, אלא אם כן יחד הקנה לכך תטון,
- 3 שאז נעשה עליו תורת כלי על ידי יחוד זה, כמו שיתבאר. ואם תחבו בו כלי תיז[מתר לטלו מתוכו, אפלו
- 4 הוא כלי שמלאכתו לאסור תיח[, כיון שטלטול זה הוא לצורך מקומו, דהיינו חלל החלוק שהקנה בתוכו תיט[:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף מו

ביאורי הלכה

- עליו את הבגד קודם השבת³⁹⁰. תיז[ייחד הקנה לכך – ייחוד לעולם³⁹¹. תיז[בו כלי – כגון קנה המשמש למסיקת זיתים או קנה של אורגים³⁹². תיח[שמלאכתו לאיסור – אטבי כביסה, חבל כביסה מתקן כביסה וכיו"ב הם כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלם כדי להסיר בגד התלוי בהם או להוסיף אטבי כביסה על בגד התלוי מערב שבת³⁹³. תיט[שהקנה בתוכו – היינו אותו כלי שמלאכתו לאיסור שמשמש כקנה.
- תיא[בו קנה – מוט המחזיק את הבגד שבתוכו הוא תחוב שלא יתקפל בזמן ייבושו. תיב[מערב שבת – הבגדים ניתלו לפני השבת³⁸⁶, והתייבשו לפני או במהלך השבת³⁸⁷. תיג[מן הקנה – אף אם הקנה מתנדנד מעט בשעה שמשירים ממנו את החלוק – אין לחוש לכך³⁸⁸. תיד[מן הקנה – בגד שהוכנס למכונת ייבוש קודם השבת והתייבש במהלך השבת – מותר להשתמש בו בשבת לאחר ייבושו³⁸⁹. תיז[שאינו כלי – הקנה לא נחשב ככלי אף שתלו

ציונים והוספות

- (390) כיון שאין דרך לייחד מוט מסוים לתליית בגדים לא די בכך שהשתמשו בו לתליית בגדים אלא צריך לייחדו לכך לעולם, כדלהלן סעיף נג.
- (391) ראה הערה הקודמת.
- (392) ראה רמב"ם פכ"ו ה"ז, ורש"י שבת קמ, ב. ד"ה ואם כלי.
- (393) דווקא כשהוא בגד המותר בטלטול, אבל אין להוריד או להוסיף אטבים על בגד הרטוב לגמרי (כגון שהיה שרוי במים, משא"כ בגד היוצא ממכונת כביסה שכבר נסחט ומותר בטלטול אפילו הוא עדיין רטוב) משום שהאטבים נעשים בסיס לבגד ואסור להסירם אפילו לצורך גופו, ובנתינת אטבים נוספים יש משום ביטול כלי מהיכנו.
- (386) אבל בשבת עצמה אסור לתלות את הבגדים לייבשם שמא יאמרו שכיבסם בשבת (כמבואר לעיל סי' שא סעיף נו), ואם הקנה אינו "כלי" אסור לתחבו בתוך הבגד בשבת גם מטעם מוקצה.
- (387) הבגדים מותרים בטלטול אף אם בכניסת השבת היו אסורים בטלטול מחמת שהיו ספוגים במים וחוששים שמא יסחטם (עי' לעיל סי' שא הערה תפ).
- (388) כי הוא טלטול מן הצד (ראה סי' שיא סי"ד).
- (389) אף אם לא היה אפשרי לפתוח את המכונה בכניסת השבת לא הוקצה הבגד לכל השבת כדלעיל סי' שא הערה תפ, וכן מכונת הייבוש היא כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לפתחה בשבת לצורך הוצאת הבגדים.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שפא דיני המבטל רשותו ועבר והוציא:

- 1 ואפילו המבטל מותר להוציא מביתו לבית חברו שהרי הכל
- 2 של חברו כיון שביטלו לו ואפילו קודם שהחזיק חברו
- 3 בביתו יכול הוא להוציא ממנו לבית חברו.
- 4 ואינו דומה להמבטל רשות חצירו שאין לו להוציא מביתו
- 5 לחצר אפילו ביטל גם רשות ביתו עד שיחזיקו הם תחלה
- 6 ואפילו אם החזיקו אינו מועיל אלא ביחיד שביטל לרבים
- 7 אבל לא ביחיד ליחיד כמו שנתבאר בסי' ש"פ לפי שכיון
- 8 שהיה לו חלק בחצר אלא שביטלו להם א"כ כשמוציא
- 9 מביתו לחצר נראה כחזור מביטולו ומחזיק בחלקו שבחצר
- 10 ולכן צריך שיחזיקו הם תחלה ואז נעשה הוא כאורח אצלם
- 11 יש ביטול רשות בחורבה שאם היו ב' בתים וחורבה
- 12 ביניהם שהיא של שניהם (או שאינה של שניהם אבל
- 13 שניהם משתמשים בה בתשמיש נוח שהם אוסרים זה על זה
- 14 כמו שנתבאר בסי' שע"י) ושכחו ולא עירבו יכול אחד
- 15 לבטל לחבירו להיותו מותר בה ואין אומרים שלא הקילו
- 16 חכמים בביטול רשות אלא בחצר שלפני הבתים שבה הוא
- 17 עיקר תשמישם:
- 18 יש ביטול רשות מבית לבית שאם היו ב' בתים פתוחים
- 19 זה לזה ולא עירבו יחד אחד מבטל רשות ביתו לחבירו

אם הם רבים אבל לא יחיד אצל יחיד משא"כ כשמוציא
לבית חבירו שלא היה לו בו חלק מעולם ולא ביטלו אינו
נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו:

* * *

אבל אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו שכשמוכנס
לביתו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו ואפילו החזיק בו
כבר חבירו אינו מועיל להתיר גם לו כיון שאינו נעשה
כאורח אצל חבירו מפני שהוא יחיד אצל יחיד ואם הוא
יחיד אצל רבים עכ"פ לא יכניס לביתו מבתיהם עד שיחזיקו
הם תחלה בביתו.

ואם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו בלבד בלי
החדר אסור להוציא מהחדר לביתו שהחדר מיוחד לו והבית
לחבירו ונמצא מוציא מרשות לרשות ואפילו הוא יחיד אצל
רבים אינו נעשה כאורח אצלם לענין הוצאה והכנסה מחדר
לבית כמו שהמבטל רשות חצירו ולא רשות ביתו אינו
נעשה כאורח אצלם לענין הוצאה והכנסה מביתו לחצר כמו
שנתבאר בס' ש"פ.

אבל יכול להכניס מבתיהם לביתו אפילו קודם שהחזיקו הם
בביתו כמו שהמבטל רשות חצרו יכול להוציא מבתיהם
לחצר קודם שיחזיקו הם שאינה נקראת חזרה אלא
כשמוציא מביתו אבל לא מבתיהם.

ויש אומרים שאין לבטל רשות מבית לבית אלא אם כן
ישאיר לעצמו חדר אחד שלא יבטלנו לפי שיש לחוש שלא
תשתכח תורת עירוב מבתיים אלו הפתוחים זה לזה שכולם
יבטלו בעליהם לאחד וגם הם יהיו מותרים להוציא כל
אחד מביתו לבית חבירו הואיל ואינו נראה כחוזר ומחזיק
ברשותו בהוצאה זו מה שאין כן כשמשאיר חדר אחד
שאסור להוציא ממנו לבית ואם היה עירוב מותר נמצא
משתכר הוא בעירוב ושוב אין לחוש שיבטלו הכל ותשתכח
תורת עירוב.

והעיקר כסברא הראשונה שהרי אף אם אינו משאיר שום
חדר משתכר הוא בעירוב שיהא מותר לו להכניס לביתו
מבית חבירו שביטל לו ביתו שאסור לו עכשיו אפילו לאחר
שהחזיק בו חבירו אם הוא יחיד אצל יחיד ואצ"ל רבים אצל
יחיד ואעפ"כ טוב להחמיר לכתחלה להשאיר חדר אחד:

* * *

הביטול הוא במקום עירוב שמבעוד יום לפיכך
במקום שלא היו יכולים לערב מבעוד יום אינם
יכולים לבטל משתחשך כגון ב' בתים בב' צידי רשות
הרבים והקיפום נכרים מחיצה בשבת בענין שיש ביניהן כמו
חצר שב' בתים אלו פתוחים לה והרי הם אוסרים זה על זה
אינם יכולים לבטל אחד לחבירו כיון שלא היו יכולים לערב
מבעוד יום:

אבל מי שירש בית בשבת ונכנס לדור בו שאסור הוא
על בני החצר כגון שלא עירב עמהם המוריש יכול לבטל
להם רשותו ואף ע"פ שלא היה יכול לערב עמהם מבעוד
יום שהרי לא היה דר בבית זה מבעוד יום, מכל-מקום
היורש במקום מורישו הוא עומד והרי מורישו היה יכול
לערב לכן יכול הוא לבטל:

מבטלין וחוזרין ומבטלין, כלומר שמבטלין רשותן בני
חצר זו לבני חצר אחרת שעירבה לעצמן או לאחד מבני
חצר עד שיוציאו מה שירצו וחוזרים ומבטלים רשותם
לאותם שביטלו להם עד שיוציאו גם הם מה שירצו אבל
אם לא היו חוזרים ומבטלים להם לא היו מותרים להוציא
אפילו ביטלו גם רשות בתיהם הואיל והם רבים ואינם
נעשים אורחים כמו שנתבאר בס' ש"פ:

* * *

חלק ב סימן שפב אם דירת גוי מעכבת בעירובו:

א דירת נכרי כדירת בהמה לפיכך הדר עם הנכרי בחצר
אינו אוסר עליו עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים
ואוסרים זה על זה וצריכים לערב יחד אזי גם הנכרי אוסר
עליהם ואין עירובם מועיל עד שהנכרי ישכיר להם רשותו
שבחצר ולא משום שדירתו דירה אלא מפני שחששו חכמים
שלא ילמדו הישראלים ממעשה הנכרי כשידורו בחצר אחת
ובקשו עילה למנוע דירת הישראל עם הנכרי ולכן אמרו
שאיין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל
בנכרי עד שישכיר והנכרי לא ירצה להשכיר מפני שיחוש
לכשפים ויקשה בעיני הישראל דירתו עמו מפני איסור
טלטול ויצא משם ולפי שאינו מצוי שידור ישראל אחד עם
נכרי בחצר מפני שיחוש לעצמו שמה יהרגנו כי הנכרים
חשודים על שפיכת דמים לכן לא הוצרכו לאסור עליו
הטלטול משום דירת הנכרי כדי שיצא משם אבל ב'
ישראלים אינם יראים ממנו ודרים עמו וילמדו ממעשיו.

ומכל-מקום אם ישראלים רבים דרים בבית אחד אינו אוסר
עליהם אע"פ שאינם יראים ממנו כי לא רצו חכמים לחלוק
בין בית שדר בו אחד לבית שדרים בו הרבה והתירו בבית
אחד בכל ענין ולא עוד אלא אפילו בתים הרבה שבחצר
והם כבית אחד שאינם אוסרים זה על זה כגון האחין שדרים
כל אחד בבית בפני עצמו ומקבלים פרס מאביהם הדרים עם
הנכרי בחצר וכל כיוצא בהם ממה שנתבאר בס' ש"ע שאין
צריכים לערב ביניהם אין צריכים ג"כ לשכור רשות מנכרי
הדר עמהם בחצר:

ב ישראל שהשכיר או השאיל בית לנכרי בחצר אינו אוסר
עליו אע"פ שיש עוד ישראל דר עמו בחצר לפי שלא
השכיר או השאיל לו ביתו על דעת שיאסור עליו (ואע"פ
שבמשכיר או משאיל לישראל אין אומרים כן כמו שנתבאר
בסימן ש"ע גבי נכרי הקיל).

אבל אם הבית של נכרי ושכרו ישראל ממנו והנכרי דר עמו
בחדר בפני עצמו בענין שאוסר עליו כמו שיתבאר אין
שכירת הבית מועלת לענין שכירות להתיר טלטול אלא
צריך לחזור ולשכור ממנו כדי להתיר טלטול (שאל"כ לא
יקשה בעיני דירתו עמו ולא יצא משם):

* * *

ג ישראל שיש לו ב' בתים בחצר שנכרי דר בה והוא דר
באחד מהם והשני השאיל או השכיר לישראל אחר ויש
לו בו תפיסת יד דהיינו כלים שאינם ניטלים בשבת אף על
פי שהם אינם צריכים לערב ביניהם כמו שנתבאר בס' ש"ע
צריכים לשכור מהנכרי לפי שתפיסת יד אין לה להועיל יותר

45 הדמים כיון שכבר הועילה שכירותו לשבת אחת.
46 במה דברים אמורים כששכרו ממנו סתם ולא פרשו לו זמן
47 אבל אם שכרו ממנו לזמן אינו יכול לחזור בו בתוך הזמן
48 עד שיחזיר הדמים לפי ערך אורך הזמן הנשאר (וכן אם
49 שכרו ממנו לעולם בפירוש):

50 י אם שכרו מהנכרי לזמן ידוע כשיכלה הזמן צריך לחזור
51 ולשכור ממנו שנית וצריך לחזור ולערב שאין עירוב
52 הראשון חוזר וניעור שכבר נתבטל בכלות הזמן (ואינו דומה
53 לעירוב לשנה ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת שהעירוב
54 חוזר וניעור כמו שנתבאר בסימן שע"ד לפי שבשעת עשייתו
55 נעשה אף לשבת זו ולא היה עומד להתבטל בתחלת שבת
56 זו שהרי הפתח שהיה פתוח אז לא היה עומד להיות נסתם
57 בתחלת שבת זו משא"כ כאן שבשעת עשיית העירוב היה
58 עומד להתבטל כשיכלה זמן השכירות עד שיחזור וישכור
59 שנית והרי זה דומה לבא נכרי בשבת שיתבאר בסימן
60 שפ"ג):

* * *

61 יא אם שכרו מן הנכרי לזמן ידוע ובתוך הזמן השכיר
62 הנכרי דירתו לנכרי אחר די בשכירות הראשון שלא
63 נתבטלה במה שהשכירה לאחר לפי שבזה לא סילק נפשו
64 ממנה כיון שלאחר זמן תחזור לו והרי זה כאילו לא זה ידו
65 ממנה כלל והרי היא אף עכשיו ברשותו אבל אם מת או
66 שמכרה לאחר בתוך הזמן צריך לחזור ולשכור מהיורש או
67 מהלוקח שכבר פסק רשות הראשון ונתבטלה שכירותו כמו
68 שהישראל שעירב ומת נתבטל עירובו כמו שנתבאר בסימן
69 שע"א):

70 יב חמשה הדמים בחצר אחד אינם צריכים כל אחד לשכור
71 מהנכרי הדר עמהם אלא אחד שוכר בשביל כולם ואינו
72 צריך לפרש לו גבי שכירות שישכיר לכולם אלא שוכר
73 לעצמו וכולם מותרים שכיון שהוא עירב עמהם הרי כולם
74 כאיש אחד ודי שישכיר לאחד מהם כמו שלענין עירוב אם
75 הם רוצים לערב עם חצר אחת די שאחד מהם יתן הפת
76 אפילו משלו וכולם מותרים כיון שכבר עירב עמהם כמו
77 שנתבאר בסימן שע"ב):

78 יג אם שכרו ממנו בעל כרחו אינו מועיל אפילו היה רגיל
79 להשכיר מקודם ואינו דומה לעירוב שישאל הרגיל
80 לערב נוטלין ממנו עירובו בע"כ לפי שהישראל אנו יכולים
81 לכופו לקיים דבר מצוה שהורגל בה משא"כ בנכרי:

82 יד אבל מאשתו או בני ביתו או אפילו משכירו ולקטו
83 (שבביתו) שוכרים אע"פ שהוא מוחה שכיון שדירת
84 הנכרי אינה אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו הקילו בה
85 להיות אפילו שכירו נחשב כמוהו לפי שלפעמים גם השכיר
86 לא ירצה להשכיר ויצא הישראל משם ומזה הטעם אפילו
87 שכירו של שכירו יכול להשכיר כמו השכיר עצמו ואפילו
88 אם השכיר [ן]בעל הבית מוחים:
89

1 משאלו עירבו ביניהם שאינו מועיל לערבם ולשתפם שיהיו
2 כיחיד במקום נכרי שאין הנכרי אוסר עליו:

3 ד אם ביטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב
4 כיחיד במקום נכרי אינו מועיל לו שיש לחוש שבכל
5 שבת יעשו כך ותתבטל תורת עירוב מאותה חצר ואם יערבו
6 יש לחוש שיטעו לומר עירוב מועיל במקום נכרי:

7 ה אם אין לנכרי דריסת הרגל על הישראלים אינו אוסר
8 כגון ב' חצירות הפתוחות זו לזו ואין להן דריסת הרגל
9 זו על זו והיינו שאין זו לפניו מזו אלא זו בצד זו ושתייהן
10 פתוחות למבוי ובאחת מהן דר נכרי ובשניה דרים ב'
11 ישראלים או יותר מכניסים ומוציאים מזו לזו דרך פתחים
12 וחלונות שביניהן ואינם צריכים לשכור מהנכרי אלא א"כ
13 רוצים להשתתף במבוי שאז הוא אוסר עליהם במבוי כיון
14 שיש לו בו דריסת הרגל:

15 ו השוכר מן הנכרי סתם מועיל ואינו צריך לפרש לו שהוא
16 להתיר הטלטול ואינו צריך לכתוב שום כתיבה על
17 השכירות:

18 ז שוכרים מן הנכרי אפילו בפחות משהו פרוטה לפי
19 שלגבי בן נח אפילו פחות משהו פרוטה נחשב לו ממון
20 אבל ישראל שאינו רוצה לבטל רשותו אלא להשכיר אין
21 פחות משהו פרוטה נחשב לו ממון כלל אע"פ שהוא
22 מתרצה בו ואע"פ שאם היה מבטל בחנם היה מועיל,
23 מכל-מקום כיון שאינו רוצה אלא להשכיר ושכירות אין כאן
24 וביטול אין כאן שהביטול הוא שמסלק עצמו מרשות וזה
25 לא סילק עצמו אלא להשכיר:

* * *

26 ח מותר לשכור מן הנכרי אפילו בשבת ואין בזה משום
27 מקח וממכר שהרי אינו קונה רשות מן הנכרי אלא
28 שוכרה ואף ששכירות ג"כ אסורה בשבת משום שדומה
29 למקח וממכר שנותן לו דמים בעד החפץ ששוכר כמו
30 שהלוקח נותן בעד המכר מ"מ כאן כיון שאינו שוכר רשותו
31 כדי להשתמש בה אלא להתיר הטלטול בלבד א"כ הדמים
32 שנותן לו אינו אלא מתנה בעלמא ואינו דומה למקח וממכר
33 שנותן לו בעד המכר הנקנה לו להשתמש בו.

34 אבל לקנות רשות בשבת אסור אף שאינו קונה אלא להתיר
35 טלטול ואפילו במתנת חנם כמו שנתבאר בסי' ש"פ וכמו
36 שיתבאר בסי' תקכ"ח):

37 ט כל זמן שאין הנכרי חוזר בו מועלת השכירות ואפילו
38 לזמן מרובה ואינו יכול לחזור בו משכירותו עד שיחזיר
39 הדמים אם חוזר בו קודם שבת ראשונה.

40 ואם החזיקו בחצר קודם שחזר בו שוב אינו יכול לחזור בו
41 לשבת זו אע"פ שמחזיר הדמים והוא שהחזיקו אחר כניסת
42 שבת כמו שנתבאר בסי' שפ"א.

43 אבל לשבת האחרת יכול לחזור בו אף ע"פ שאינו מחזיר

לְקוּטֵי תוֹרַה פֶּרֶשֶׁת נֶשֶׂא – הַפֶּרֶשֶׁה הַחֲסִידִית

גם, כִּי יַעֲקֹב הוּא "בְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן [...] מְבַרֵּחַ מִן הַקֶּצֶה 28
אֶל הַקֶּצֶה" 28, שֶׁהוּא הַתַּחֲבֵּרוֹת וְהַמְשָׁכַת אֹר אֵין־סוֹף 29
בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹת 29.
וְהֵינּוּ "הַפֶּעַם" דּוֹקָא – עַל יְדֵי בְּחִינַת לִוִּי. וְכֵמו 31
שְׁכָתוֹב בְּרַבּוֹת וַיֵּצֵא, פֶּרֶשֶׁה ע"א, עַל פֶּסוּק (וַיֵּצֵא כֵט, לֵד) "עַל 32
בֵּן קִרְאָה 30 שְׁמוֹ לִוִּי": "לִוִּי זֶה עֲתִיד לָלוֹת אֶת הַבְּנִים 33
לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִי"ם 31. וְלִפִּי זֶה, שׁוֹרֵשׁ בְּחִינַת לִוִּי הוּא 34
הַדַּעַת – שֶׁהוּא הַמַּחֲבֵר חֲכֵמָה וְבִינָה, וְכֵן תַּפְאֶרֶת – 35
הַמַּחֲבֵר חֲסֵד וְגִבּוּרָה. 36
וְכֵן יֵשׁ פִּירוּשׁ בְּ"פֶרֶדֶס" בְּ"עֲרֵכֵי הַכִּינּוּיִים" עֶרֶךְ לִוִּי, 37
עַל פִּי מֵאֲמֵר הַזֶּהר חֶלֶק ג', פֶּרֶשֶׁת שֶׁלַח (דָּף קע"ד, א'). וּבְפֶרֶשֶׁת 38
שְׁמוֹת (דָּף ר"א, סוֹף עֲמוּד ב'), בְּפִירוּשׁ "וַיִּלָּךְ אִישׁ מִבֵּית לִוִּי" 39
(שְׁמוֹת ב, א): 40
אַתָּה דְּחֲכֵמָה־עֵילָאָה וְהוּא נֶהָר מִתַּחֲבָרֵן בְּחֵדָא, 41
וְלֹא מִתַּפְרִשִׁין לְעֵלְמִין כִּי, הָדָא הוּא דְּכִתִּיב (תַּהֲלִים קד, כו): 42
"לִוִּיתָן זֶה יֵצֵרֶת" כִּי. עֵינֵי שָׁם. 43
וּבְ"מִקְדָּשׁ מֶלֶךְ" בְּפֶרֶשֶׁת שְׁמוֹת שָׁם, בְּשֵׁם הַרְחִוִּי: 44
"שְׁמִלּוּהוּ תַּמִּיד כִּי". וְכֵמו שְׁכָתוֹב בְּ"פֶרֶי עֵץ חַיִּים" שְׁעַר 45
הַקְּרִיאַת־שְׁמַע, פֶּרֶק ו 32: שְׁזִיּוּג חֲכֵמָה־וְבִינָה הוּא תִּדְרִי 46
וְאֵינוֹ נִפְסָק לְעוֹלָם. כִּי אִם יִתְבַּטֵּל רֵגַע אֶחָד יִתְבַּטְּלוּ כָּל 47
הָעוֹלָמוֹת. כִּי הֵנָּה הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְהַתַּחֲבֵּרוֹת מֵאֵין לִישׁ 48
צִרִּיף לְהִיּוֹת תַּמִּיד. כֵּמו שְׁכָתוֹב בְּ"סֶפֶר שֶׁל בִּינוּיִם" חֶלֶק ב' (פֶּרֶק 49
א), וְלֹא מֵאֵין לִישׁ גִּשְׁמִי בְּלָבָד, אֲלֵא אֶפִּילוֹ רוֹחֲנִיִּים. 50
וְזֶהוּ עֵינֵי "יַחֲוִד חֲכֵמָה־וְבִינָה": 51
כִּי "הַחֲכֵמָה מֵאֵין תַּמְצֵא", וְחֲכֵמָה – בְּחִימָה 33 – 52
בִּישׁוּל. וְלָכֵן אֵין אֹר אֵין־סוֹף שׁוֹרָה אֲלֵא בְּחֲכֵמָה 34. 53

ב. וְהֵנָּה, ג' יְדוֹת הֵם ג' בְּחִינּוֹת: צִמְצוּם, וְהַתַּפְּשׁוּת, 1
וְהַמְשָׁכָה 20. וְהֵן הֵן מִדְּרָגוֹת ג' לְוִים נוֹשְׂאֵי הַמְשָׁכָה: 2
גֶּרֶשׁוֹן, וְקֹהֵת, וּמִרְיָה. 3
וְלָכֵן כְּאֲשֶׁר יִלְדָה לָאָה אֶת לִוִּי אֲמָרָה (וַיֵּצֵא כֵט, לֵד): 4
"הַפֶּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בְּנִים" 21, כִּי 5
לָאָה הִיא "אִם הַבְּנִים" (תַּהֲלִים קיג, ט), שֶׁהֵן ו' קְצוֹת 6
דְּאֲצִילוֹת – רֵאוּבֵן – חֲסֵד כִּי, וְלָאָה הִיא בְּחִינַת מַחְשְׁבָה, 7
חִיצוֹנוּיּוֹת־בִּינָה 22, שֶׁהִיא אִם וּמִקּוֹר לְשֹׁשׁה מִדּוֹת – 8
שְׁכּוֹלִם מִתַּפְּשׁוּתִים וְנוֹלָדִים עַל יְדֵי הַמַּחְשְׁבָה 23. 9
וְזֶהוּ "שֵׁם הַגְּדוֹלָה לָאָה" (וַיֵּצֵא כֵט, טו), פִּירוּשׁ: שֵׁם־ה' – 10
גְּדוֹלָה כִי 24. 11
וּפִירוּשׁ "וַיִּלְוֶה אִישִׁי אֵלַי", הָעֵנִין: כִּי הֵנָּה עֵינֵךְ 12
הַתַּחֲבֵּרוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת אֲבִי־ע, הַשׁוֹרֵשׁ הוּא מִבְּחִינַת 13
מַחְשְׁבָה. דְּהֵינּוּ מֵה שְׁעָלָה בְּמַחְשְׁבָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ – 14
"אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עֵם" 25, וּבְמֵאֲמֵר: "אֲנֵא אֲמֵלוֹךְ" – מִן 15
מַחְשְׁבָה אַחַת הַזֹּאת נִשְׁתַּלְשְׁלוּ וְנִבְרְאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת עִם 16
כָּל פֶּרֶטִי הַתַּחֲלָקוֹת אֲבִי־ע. 17
אֵף בְּאֵמֶת, מֵה שִׁדְּיָהּ לֹא רָצוֹן "אֲנֵא אֲמֵלוֹךְ", זֶהוּ גַם 18
בֵּן רַק כֵּמו שְׁכָתוֹב (תַּהֲלִים צג, א): "ה' מֶלֶךְ גָּאוֹת לְבָשׁ", 19
שְׁאִינוֹ כֵּמו מֶלֶךְ בְּשָׂר וְדָם דְּשִׁיף רָצוֹן בְּאֵמֶת כִּי, מֵה 20
שְׁאִין בֵּן לְמַעַלָּה הוּא רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ. וְכֵמו שְׁנִתְבָּאָר 21
לְעֵיל. 22
וְלָכֵן, בְּכִדִּי שִׁדְּיָהּ הַמְשָׁכַת רָצוֹן־עֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא 23
בְּבְּחִינַת מַחְשְׁבָה זֶה, עַל זֶה אֲמָרָה וּבִיקְשָׁה לָאָה: "הַפֶּעַם 24
וַיִּלְוֶה אִישִׁי אֵלַי", לְהִיּוֹת הַתַּחֲבֵּרוֹת מִמֶּשׁ אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־ 25
הוּא בְּמַחְשְׁבָה זֶה. וְהֵינּוּ "וַיִּלְוֶה אִישִׁי", עַל דֶּרֶךְ (הוֹשַׁע ב, 26
יח): "בַּיּוֹם הַהוּא 26 תִּקְרָאִי אִישִׁי" 27.

פִּירוּשׁ "מִי בָרָא אֱלֹהִי" (לְעֵיל פִּקּוּדֵי ה, א).
24. (בְּמִבְּאָר בְּזֶהר חֶלֶק א קג, ב). וְעֵינֵי בְּרַבּוֹת וַיֵּצֵא פֶּרֶשֶׁה ע'.
25. (סֶפֶר דְּחַיִּים, סֶפֶר הָאֵלּוּל פֶּרֶק ב, בְּחִי וַיֵּשֶׁב לֵח, א. עֵמֶק הַמֶּלֶךְ, שְׁעַר
שְׁעִשְׁעֵי הַמֶּלֶךְ רִישׁ פֶּרֶק א. פֶּרֶק דְּרַבִּי אֲלֵיעָזָר פֶּרֶק ג).
26. (נָאֵם ה').
27. וְעֵינֵי מֵה שְׁנִתְבָּאָר מִזֶּה סוֹף דְּבּוּר הַמִּתְחִיל "וְאִשָּׁה כִּי תִדְרִי".
28. (מִשְׁפָּטִים כו, כח. וְזֶה חֶלֶק א קפ, א. וְעוֹד).
29. (וְעֵינֵי מֵה שְׁנִתְבָּאָר מִזֶּה בְּפֶרֶשֶׁת צו (לְעֵיל ח, ד וְאִילָף)).
30. (קִרְאָה).
31. וְעֵינֵי מִזֶּה בְּזֶהר חֶלֶק ב': שְׁמוֹת, י"ט, א'. מִשְׁפָּטִים, ק"ד, א'.
32. (רִאָה גַם עֵץ חַיִּים, שְׁעַר הַכְּלָלִים בְּסוֹפוֹ. שְׁעַר הַזְּוּיִים. וּבִכְמָה מִקּוּמוֹת).
33. (הַקְּדָמַת תַּקּוּנֵי זֶהר בְּתַחֲלָתָהּ. וּבִכְמָה מִקּוּמוֹת).
34. (רִאָה עֵץ חַיִּים שְׁעַר מו פֶּרֶק ב, וּבִכְמָה מִקּוּמוֹת. תִּנְיָא פֶּרֶק לה בְּהַנְהִיגָה).

20. (כִּי הֵנָּה, צִמְצוּם וְהַתַּפְּשׁוּת וְהַמְשָׁכָה הֵם ג' בְּחִינּוֹת: יו"ד, 20
ה"א, וְאֵין דְּשֵׁם הַיּוֹ"ה. וְלָכֵן הֵם הַמְּכַוְּנִים "מִקְדָּשׁ ה'" שֶׁהוּא
ה' אַחֲרוּנָה דְּשֵׁם הַיּוֹ"ה. וְזֶהוּ גַם בֵּן עֵינֵי ג' פֶּעַמִּים "קְדוֹשׁ", עַד
שְׁנִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת "מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". כֵּמו שְׁנִתְבָּאָר דְּבּוּר
הַמִּתְחִיל "רִנִּי וְשִׁמְחִי" (תוֹרָה אור לו, ב). וּבִבְיָאוֹר עַל פֶּסוּק "וְנִקְדַּשְׁתִּי".
אֵף שִׁיכּוֹת ג' בְּחִינּוֹת הַנֶּ"ל לְעֵנֵן "ג' יְדוֹת" יֵשׁ לוֹמֵר, עַל פִּי
מֵה שְׁכָתוֹב הַרְמִ"ז פֶּרֶשֶׁת עֵקֶב שָׁם, דְּפִירוּשׁ יֵד הֵינּוּ: ד'
אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַיּוֹ"ה, וְהַמִּלּוֹי דְּשֵׁם הַיּוֹ"ה שֶׁהוּא יוֹד אוֹתִיּוֹת.
יֵשׁ ג' מִילּוּאִים: ע"ב, ס"ג, מ"ה – הֵן "ג' יְדוֹת". וַיְדוּעַ, דְּשֵׁם
ע"ב – בְּחֲכֵמָה, שֶׁהוּא יו"ד דְּשֵׁם, וְשֵׁם ס"ג – בְּבִינָה, שֶׁהוּא ה'
רֵאשׁוֹנָה דְּשֵׁם, וְשֵׁם מ"ה – בִּזָּא, שֶׁהוּא וְא"ו כִּי).
21. (וְעֵינֵי מֵה שְׁנִתְבָּאָר מִזֶּה: בְּפֶרֶשֶׁת וַיְחִי, עַל פֶּסוּק "וַיְהִי וְהָיָה אֵתָהּ"
תוֹרָה אור מה, א). וּבְפֶרֶשֶׁת וַיֵּצֵא, דְּבּוּר הַמִּתְחִיל "וַיִּלָּכֵן שְׁתֵּי בְנוֹת"
(תוֹרָה אור כג, א)).
22. (רִאָה מֵאוּרֵי אֹר אוֹת ל, סְעִיף א).
23. וְעֵינֵי מֵה שְׁנִתְבָּאָר דְּבּוּר הַמִּתְחִיל "אֱלֹהִי פִקּוּדֵי הַמְשָׁכָה", בְּעֵינֵי

מבואר ב"סדור וס' דא"ח", בדרוש "ברכת הוימו"ן" (עמוד קב),
וגם, הנה השחוק והתענוג נמשך מביטול-היש"ש, ומה
שנקרא ביטול-היש"ש "לוי"ן", היינו בנ"ל, ד"לוי"ן ו"לוי"ן"
– לשון חיבור והתאחדות היש עם האין, שזהו ענין יחוד
חכמה ובינה. וכמו כן מלמטה למעלה, היינו שהיש
בטל באין. וזהו בחינת לוי"ן ו"נוני ימא".

וכמו שנתבאר במקום אחר (תורה אור), בפרשת בשלח, על
פסוק (טו, א) "אז ישיר משה", בענין ההפך שבין יבשה ליס:
שהברואים שבים אינם נראים לחוץ כל – והיינו בחינת
היש הבטל ממש באין. מה שאין כן הברואים שביבשה
– היש הוא דבר נפרד כל. ועיין שם שזהו ממש בחינת
לוי"ן, והיינו כי לוי הוא בחינת לוי"ן.

וזהו גם כן בחינת משה, שנאמר בו "ונחננו מזה", והיינו
"כי מן המים משיתיהו" (שמות ב, י).

ועל זה נאמר (שם, א"ב): "וילך איש מבית לוי כל,
ותהר⁴⁰ ותלד כל", פירוש "איש מבית לוי", זהו בענין
"הפעם ולוה אישי".

והנה על דרך זה הוא בחינת למסור נפשו ב"אחד",
שהוא להבטל באור אין-סוף ברוך-הוא, ועל ידי זה
נמשך יחוד פנימי מאין ליש כל.

והנה, תכלית היחוד פנימי דאבא ואימא שבקריאת
שמע, שהוא ענין יחוד י"ה, הוא להמשיך מוחין לזו"ג,
להיות יחוד ר"ה. דהיינו, שפכו כן בזו"ג יהיה יחוד
והיבור הנ"ל. והיא ההמשכה מסובב כל עלמין
בממלא כל עלמין בבריאה, כי המלכות היא מקו
דבר"ע.

והיינו מה שכתוב בזהר פרשת קרח (דף קע"ח, ב') על
פסוק "ועבד הלוי הוא" – "כמה דאת אמר (ואתחנן ד, לה):
'כי ה' הוא האלקים". פירוש, לחבר זו"ג יחוד – שנקרא
"היה" – אלקים". וכמו שכתב ב"מקדש מלך" שם. ועבודת
הלוי – להמשיך ליווי והיבור זה.

וזהו מה שכתוב גם כן: "וילך איש מבית לוי ויקח את
בת לוי", שהיא בחינת מלכות, שנקראת "בת לוי" –
"דאבא ואימא תקינו לה כל". ובזהר משפטים, דף ק"ד, תחלת
עמוד א': "לוי – חברא דכולא".

וענין המשכה זו, היינו על ידי "ודברת בם" (ואתחנן ג, ז)

ואפילו בבינה אינו שורה אור אין-סוף אלא על ידי
ההתלבשות בחכמה, וחכמה מתלבשת בבינה.

והיינו, כי בינה נקרא יש, ויחוד חכמה ובינה – היינו
ההמשכה מאין ליש כל. וצריך להיות המשכה זו תדיר
ממש. ויחוד זה – היינו על ידי חכמה ובינה, כי היש
דבינה נכלל ובטל באין דחכמה. ושם אין היש נפרד חס
ושלום, אלא שעל ידי זה הוא מקור להשפעה מאין ליש
ממש. וכמו שכתוב³⁵: "ונהר יצא מעדן כל, ומשם יפרד
כל". ולכן יחוד חכמה ובינה נקרא "בית לוי", "ולוה אישי
אלי" – "דלא מתפרשין לעלמין". מה שאין כן יחוד
תפארת ומלכות שמתחברים לזמנים.

והוא על דרך משל המחשבה, היא נובעת בתמידות
מהשכל. וזהו בחינת "ונהר יצא מעדן" – שיוצא ונמשך
תדיר. מה שאין כן ההמשכה בדבור הוא לזמנים – "עת
לחשות ועת לדבר"³⁶ (קהלת ג, ז).

אך מה שכתוב "הפעם ילוה", מלבד שיש לומר:
"הפעם" – על ידי לוי דייקא, וכדפירש ב"פרדס" ערך
לוי, שהוא בחינת הדעת המחבר ומזווג חכמה ובינה.
עוד זאת, כי עם היות יחוד חכמה ובינה הוא תדיר, אך
להיות יחוד פנימי דחכמה ובינה – אינו תדיר, כי אם
לוה צריך העלאת מ"ן³⁷.

וזהו שכתוב (בראשית ב, טו): "ויניחהו בגן עדן לעבדה
ולשמרה" – בשני "הדין", להמשיך האור בשני הדין
דשם. ואף שבלאו הכי "ונהר יצא כל" – תמיד, ד"לא
פסיק מימיו לעלמין"³⁸ – זהו רק כפי הקצוב להחיות
העולמות, אבל צריך להיות "לעבדה" – להמשיך
תוספת ורובי אור כל. וזהו "הפעם ילוה כל". וזהו מה
שנתבאר לעיל בפירוש "לוה אישי", שהיה המשכת
רצון-העליון ברוך-הוא בבחינת מחשבה זו כל.

וזהו ענין פסוק ראשון דקריאת שמע למסור נפשו
ב"אחד", שעל ידי זה דייקא ממשיכים יחוד פנימי
דחכמה ובינה. וזהו גם כן עבודת הלוי, וכמו שכתוב (קרח
יח, ב): "ועבד הלוי הוא", "הוא" היינו בינה, והיינו
שמחבר ומיחד חכמה ובינה.

וענין זה הוא כמו שכתוב בזהר ד"לוי" מענין "לוי"ן.
ופירוש "לוי"ן זה יצרת לשחק בו" (תהלים קד, כו) – הנה

ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת ואתחנן בדבור המתחיל "ואהבת את"
(לקמן ואתחנן יג, א).

35. (בראשית ב, י) "ונהר יצא מעדן להשקות את הגן, ומשם יפרד והיה
לארבעה ראשים".

36. (ועיין מה שנתבאר מזה בבאור על פסוק "עד הגל הזה" (סדור עם
דא"ח שח, א ואילך)).

37. כמו שכתב ב"פרי עץ חיים" שם. ופרק י"א.

38. (זהר חלק א, תי שרה קל, א).

39. (וכמו שנתבאר במקום אחר – בפרשת פנחס, על פסוק "צו את
בני ישראל").

40. (האשה).

41. (ראה מאורי אור ב, מא).

יש ג' משפחות: קהת, גרשון ומררי. עד כאן לשונו.²⁴
 ואפשר ליישב שני הדעות: דהלויים הם מבחינת דעת²⁵
 וגם מבחינת גבורה, כי הדעת כולל חסד וגבורה⁴⁷, ויש²⁶
 בו ה' חסדים וה' גבורות, והלויים, יש לומר ששרשן²⁷
 מ'עטרה דגבורה' שבדעת⁴⁸.
 ועוד יובן בענין "הפעם ילודה", על פי מה שכתוב²⁹
 בזהר חלק א' חיי שרה (דף קל"ג, א'): "בין דאיתיהבת כו".³⁰
 וזהו ענין ג' הלויים, קהת גרשון ומררי – שעל ידי גרשון³¹
 ומררי "איתיהבת בין תרין דרועין – יד הגדולה ויד³²
 החזקה", וקהת הוא הממשיך יחוד העליון, וזהו "כוננו³³
 ידיך"⁴⁹ :
 קיצור. ג' ידות הם צמצום והתפשטות והמשכה – להיות בגין³⁵
 ה' תתאה. וזהו ענין "הפעם ילודה אישי". "תקראי אישי" –³⁶
 שיומשך בבחינת ה' גדולה לאה, בחינת מחשבה. ולפי זה, לוי³⁷
 – בחינת דעת המחבר חכמה ובינה, אין ויש.³⁸
 "ויניחהו בגן עדן לעבדה" ולהמשיך תוספת אור. והיינו על³⁹
 ידי ביטול היש לאין. שזהו ענין לוי – ללוות את הבנים לאביהם⁴⁰
 שבשמים. "לחיתן זה יצרת לשחק בו". וכענין "נוני ימא". ועל⁴¹
 ידי זה ממשיכים יחוד י"ה, ואחר כך נמשך בחינת ו"ה. והיינו⁴²
 על ידי עסק התורה. וברוב המקומות משמע לויים הם מקו⁴³
 השמאל, שהיחוד והחיבור מתעורר על ידי קו השמאל, כמו⁴⁴
 שכתוב "שמאלו תחת לראשי כו". וזהו ענין ראש השנה⁵⁰ :
 ביאור על פרשת נשא

1 – בדברי תורה⁴².
 ועיין מה שנתבאר במקום אחר (לעיל פקדי ו, א) על פסוק²
 (פקדי לח, כא) "עבודת הלויים ביד איתמר כו": "איתמר" – לשון³
 איתמר שבגמרא, "אז נדברו יראי ה'" (מלאכי ג, טז), "אני המשנה⁴
 המדברת בפיר'⁴³.
 ועל ידי זה ממשיכים ליווי וחיבור הנ"ל גם בזו"נ,⁶
 והיינו על ידי שמתחלה למסור נפשו ב'אחד' בקריאת⁷
 שמע כו'⁴⁴.
 וזהו "מן המים משיתהו", וכענין: "נוני ימא דאזלין⁹
 ביבשתא"⁴⁵, להמשיך גם למטה ביטול זה. והיינו על ידי¹⁰
 התורה כו'. וזהו ענין "מקדש אך" כוננו ידיך". וכמו¹¹
 שנתבאר (לקמן בזהר מג, ב) על פסוק (בזהר כו, ב) "וימקדשי¹²
 תיראו", שזהו בחינת התורה.
 ועיין ב'לקוטי תורה' ולהאריך לו, בזכריה על פסוק (יד, ט):¹⁴
 "ביום ההוא יהיה" – שלעתידי, בחינת ו"ה, שהם זו"נ –¹⁵
 יהיו גם כן בבחינת י"ה – "תרין ריעין כו". וזהו שכתוב¹⁶
 בזהר חלק א', וישב, דף קפ"ג, סוף עמוד ב': "דאיתחברת אמא¹⁷
 בכרתא והוה כחרא"⁴⁶.
 והנה, ברוב המקומות משמע דלויים הם מבחינת¹⁹
 גבורה. וכמו שכתוב ב'פרדס' שם בערך לוי. וב'מאורי²⁰
 אור" אות למ"ד, סעיף י"ד:
 לוי בבינה או בגבורה. והקרוב אלי, כל קו ימיני –²²
 כהן, וכל קו שמאלי – לוי כו'. ויש ג' מיני גבורות, ולכן²³

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שוש אישי כו" תגל נפשי כו",
 שבראש השנה הוא בחינת "שמאלו תחת לראשי כו".
 49. (ועיין עוד מענין "ועבד הלוי הוא": בזהר חלק ג': קע"א, א'. קפ"ג
 ב'. חלק ב', קי"ד, א'. ועיין עוד בזהר פרשת פנחס, דף ר"נ, עמוד ב',
 על פסוק "וילך איש מבית לוי כו".
 ועיין בפירוש הרמ"ז סוף פרשת קרח. ובפרשת בהעלותך, דף קנ"א,
 ע"ב, על פסוק "קח את הלויים כו". ולעיל מיניה דף ק"ג, על פסוק
 "בנה בנתי בית דבלי לך", בענין "מקדש אך" כוננו ידיך". ועיין ב'לקוטי
 תורה' ולהאריך לו בתחלת יחזקאל, הובא ב'ספר של בינונים' פרק
 חמישים (דף ע, ב):
 50. (ועיין מה שנתבאר בפרשת "אלה פקודי המשכן כו" עבודת הלויים
 כו" (לעיל פקדי ג, א ואילוף).

42. (ברכות כא, א).

43. (מגיד מישרים ריש פרשת ויקרא).

44. (ועיין מה שנתבאר בפרשת אחרי, בדבור המתחיל "כי ביום הזה
 וכפר", בפירוש וענין "ודברת גם כו". עיין שם באריכות).

45. (ראה זהר חלק ג קפו, ב. תכוני זהר תקון כא בתחילתו. באקדמות).

46. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "רני ושמחי בת". ועיין מה
 שנתבאר על פי זהר פרשת שלח דף קע"א א', על פסוק "והיה ביום
 ההוא יצאו מים חיים מירושלים כו". ועיין עוד מענין לויים, בזהר חלק
 ב', שמות, דף י"ח, עמוד ב'.

47. (ראה עץ חיים שער תיקון הנוקבא פרק ג. תניא סוף פרק ג. סוף פרק מג).

48. וכן פירש הרמ"ז סוף פרשה קרח, אלא שהוא ז"ל פירש כן מדרגת
 קהת. ועיין מה שנתבאר על פסוק "ולקח קרח בן יצחק".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

- 1 (ו) והנה להבין שרש כל הנ"ל בתוס' ביאור יש
 - 2 להקדים ענין אחד הידוע בפסוק (ש"א ב,
 - 3 ג) כי אל דעות ה' כו' ב' דעות ד"ע וד"ת כו' וכמ"ש
- כי שמש ומגן הוי"ה אלקים והכל ענין אחד דכל
 בריאות העולמות היה ע"י בחי' צמצום הראשון בבחי'
 העלם והסתר האור דעצמות כמו נרתק השמש

הצומח מאחר שנמשכה משם מאין ליש כו' וזהו עיקר
הטעם לכל הנ"ל בהעלאת המלאכים בשיר בבטול היש
לאין בתחלה דוקא כדי שיחזור ויומשך להם אור וחיות
חדש מאין האלקי ליש כנ"ל וד"ל. כי אותו צירוף
אותיות שנמשך בהן שמזה חיותם וקיומם מאין ליש
צ"ל בהעלאת והתכללות למעלה במקור חוצבו
באלקים חיים שמחיה הכל מאין ליש כנ"ל ואז יוחזר
המשכת אור וחיות בצירוף אותיות חדשים כו' (וכמ"כ
בהתחלקות הזמן לשנים וחדשי' וימים ושעות
שצירופים הראשוני' עולים ומסתלקים למעלה אז חוזר
ונמשך צירוף חדש בכלל כו"ה ובפרט ביו"כ וכל יום
וכל שעה כמ"ש במ"א שהוא כמו בחי' רו"ש של
הנבראים כו' וכמ"כ בהפוך הטבע כמ"ש רחב"ד מי
שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק שצריך
שיסולק המא' דאותיות צירוף ההטבעה לשמן ויאמר
צירוף זה לחומץ וידליק וכה"ג בכל הנסים שהן הפוך
הטבע לפי שכל בריאה מאין ליש בחדוש השפעתה
ממקורה צ"ל הסתלקות ובטול היש לאין כרו"ש
דמלאכים וכנ"ל. וכך גם בשפע פרנסה בחסד גשמי
כנ"ל וכן בנשמה בתפלה כנ"ל וגם בנשמות הגבוהים
כנביאים היו צריכים להיות בבחי' בטול היש לגמרי
תחלה שהוא הפשט הגשמי בהסתלק' חושים
הגשמיים לפ"ע הזדככות חומרם במס"נ היה לערך
גלוי האור האלקית עליהם כנבואתם וכמ"ש (הושע יב,
יא) וביד הנביאים אדמה כו' לפי שנמשך מבחי' מראה
דמות כבוד ה' בשנוי המהות כמ"ש במראה כו' (אע"פ
שזהו למעלה מאור האלקי שמאיר במלאכים שהוא רק
מחיצוניות האותיות דשם אלקים והנבואה בשם הוי"ה
מ"מ נק' דמות הוי"ה כו' שכל הנביאים נתנבאו בכה
אמר ה' בכף הדמיון כו' שנקרא מחזה כידוע אבל
נבואה דמשה היה פא"פ כאשר ידבר איש אל רעהו
שלא היה צריך לבטול והפשטת החומר כלל כענין
שכינה מדברת מתוך גרונו של משה כמ"ש (דברים לד,
י) ולא קם עוד נביא בישראל כמשה אשר ידעו ה'
פא"פ כו' בלי בטול במציאות כלל וכך יהיה לע"ל
בעוה"ב וגם בימות המשיח שישפוך ה' רוחו על כל
בשר (יואל ג, א) ונבאו בניכם ובנותיכם כו' (ישעי' מ,
ה) ונגלה כבוד הוי"ה וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי"ה
דבר שזהו פנימיו' האור דעצמו' שם הוי"ה שיאיר
בדבור העליון שלא ע"י צמצום שזהו בחי' ד"ע כנ"ל.
וכמ"ש (שם יא, ט) כי מלאה הארץ דעה את ה' ממש
וכן אמר (ירמיה לא, לג) כלם ידעו אותי ממש וכה"ג
וע"כ כל בשר יראו כבוד ה' עצמו שלא ראו הנביאים
עכשיו כענין ראתה שפחה על הים מה שלא ראה
יחזקאל הנביא לפי שלא יצטרך להיות בטול היש לאין

שמעלים ומסתיר על עצם אור השמש ועכ"ז זהו עצמו
הסבה להתפשטות האור והזיו המאיר לארץ ולדרים
(שנק' ליכטיקייט) וכמו"כ שם אלקים נרתק לשם
הוי"ה כשמש ומגן וע"י צמצום הזה הוא שמאיר אור
וזיו המתפשט בעולמות להחיותם מאין ליש נפרד
בע"ג לפי שאין ערוך כלל להיות מציאות בע"ג מבלתי
בע"ג שהוא עצם האור דא"ס שנק' בשם שמש אלא
ע"י העלם אור העצמו' דוקא שנק' הארה דהארה כמו
שמאיר ע"י מסך שבא האור בשנוי המהות וכמ"ש
(תהלים לו, י) כי עמך מקור באורך נראה אור כו'. וז"ש
ז"ל (שבת עז, ב) כברייתו של עולם ברישא חשוכא
שהוא הצמצום דשם אלקים והדר נהורא בחי' הארה
דהארה שזהו אותיות שנבראו בהן שמים וארץ וכל
העולמות העליונים הרוחניים שהרי כל מע"ב נבראו
ע"י שם אלקים דוקא כמ"ש בראשית ברא א' ויאמר
אלקים יהי אור תדשא הארץ כו'. וזהו שא' בזוהר
דאתון אתגליפו כחקיקת האותיות בדבר נבדל
כאותיות החותם הנחקקים בשעוה וכה"ג כך אותיות
הי"מ שיצאו להאיר לחוץ להיות מהם התהוות
הנבראים מאין ליש ממש שנק' כח הפועל בנפעל כמו
(תהלי' סח, יח) אדני בם ממש כו'. וזהו בחי' ד"ת
שנק' מאין האלקי דהיינו זיו דשם אלקים והארה
דהארה הנ"ל ליש שלא נראה לנבראים בהשגה בגלוי
כ"א מרחוק בהעלם ואין כו' אבל ד"ע הוא כמו שמאיר
מאור העצמות ממש שלא ע"י צמצום דשם אלקים
שנק' מיש לאין מיש האמיתי לאין שהארה זו נכללת
בעצם אור העצמות וכלא חשיבא כו' כמ"ש במ"א
והוא שיתגלה לע"ל בעוה"ב שיוציא חמה מנרתקה
שהוא שם הוי"ה משם אלקים המצמצם וכמ"ש
(ישעיה מ, ה) ונגלה כבוד הוי"ה וראו כל בשר כו'
(כמשי"ת) וע"כ מאחר שבבחי' ירדת האור ושפע
מאלקים חיים לעולמות ע"י צמצום בא בשנוי המהות
(בהתלבשות כח הרוחני כצמיחת החטה שיורד מן
הרוחני אל הגשם שהן ב' הפכים שהוא ע"י צמצום
והוא ע"י ממוצע שגשמיות שברוחניות נעשה רוחניות
בגשמיות שהוא מה שמצמיח החטה הגשמית כמו
ירדת החיות הרוחניו' שבנפש עצמה שמחיה לגשם
הגוף בדם הוא הנפש שיש בזה בחי' ממוצע ג"כ והוא
מה שמתצמצם מהות הרוחני בעצם להיות מקור לחיות
הגשמי שברם שהוא הדפק שבלב ודפק שברם כמ"ש
במ"א בפי' אדם א' דם כו' וזהו כתנוע' הרוחני' שכלול
בעצם החי שמגיע דבר בפועל כו' וכ"ה אור השמש
העצמי שנשתנה בשנוי המהות ע"י הנרתק כו' וכך גם
בעלייה מתחתון לעליון צ"ל תחל' בטול היש לאין
(כרקבון החטה תחל' שנכללת באין הרוחני דכח

7 שבהפוך הטבע שנקרא פלא מבחי' עלמא דאתכסיא
8 דמח' שמאיר בדבור בשנוי כו' אבל כמו הנסים
9 שבטבע עצמה כנס דאחשוורוש עם אסתר שגם הטבע
10 עצמה אינה בחי' נפרד כלל אלא כמו שהוא בבחי' יש
11 מאיר בה מאור העצמות דא"ס שנק' יש האמיתי בבחי'
12 ד"ע הנ"ל וד"ל:

ותלד עדה את יבל

1 מאחר שהאור יאיר שלא ע"י מסך מבדיל ששם גם
2 חשך לא יחשיך וגם בחשך יאיר כמו באור שגם הטבע
3 עצמה אינה בבחי' נפרד כלל שיצטרך להיות בטול
4 היש לאין דלא כעכשיו שהטבע באה ע"י צמצום
5 והסתר אור האלקי דאלהים גי' הטבע ע"כ א"א להיות
6 שנוי הטבע כ"א בחילוף הצירופי' דאותיות וזהו הנסים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וביאור הענין:

21 שיומשך החסד עליון הנמשך על נפשו לירד ממדריגה
22 למדריגה מרוחניות לגשמיות, או אינו ראוי, ואז ישאר
23 החסד למעלה, ושם יקבלנו במה שיוסיפו לו תענוג בגן
24 עדו.

25 והשפעת חסד זה, גם כשהוא נדון להיות נמשך
26 בעולם הזה – הוא מתעבב ושוהה בדרך התמשכותו,
27 שהרי בכל הליכה ועקירה מהיכל להיכל הוא על ידי
28 דינים אם ראוי הוא, ומעיינים בדינו, ויש מי שמעבב
29 לומר שחטא ואינו ראוי לזה¹⁵.

30 אבל כשנמשכה השפעה על ידי אהרן וכל כהן הנושא
31 את ידיו ומברך את העם, אזי היא נמשכת במהירות
32 גדולה מן העולם היותר עליון עד העולם השפל שלנו
33 דרך כל הממוצעים באין מונע ומעבב¹⁶, ואין מעיינים
34 בדין כלל¹⁷.

35 וזהו סוד ברכת כהנים¹⁸: "ויברכה ה' וישמרה", ואמרו
36 רבותינו זכרונם לברכה¹⁹: "ויברכה – בממון", שנמשך
37 החסד עליון הרוחני מיד כרגע בגשמיות להיות הברכה
38 בממון. "זאר ה' פניו" היינו בחינת "הארת פנים"²⁰.
39 "ויחנה" שנמשך למטה מטה²¹.

40 ואמנם הסיבה לזה – על היות המשכת חסד אהרן

2 הנה נתבאר מצוה קע"ד פרק ב'י¹² הקושיא: מהו
3 שמבקשים בכל יום¹³ "רפאנו", "ברך עלינו", הרי כבר
4 נגמר דינו של האדם בראש השנה ויום הכפורים, ונכתב
5 ונחתם ושוב לא ישונה – ואם כן ממה נפשך הבקשה
6 ללא צורך!

אף הענין:

8 כי באמת מה שנכתב ונחתם דין האדם למעלה, אף
9 שנמשך לו חסד, היינו על מקור נפשו כמו שהיא
10 למעלה, וצרכיה שם הוא ברוחניות להשיג השגות
11 ולהנות מזיו השכינה. והיינו מה שאומרים "בטובו, בהן
12 ובחסד" שלו, שהוא חסד עליון ברוך-הוא, שהתחסדותו
13 הוא בהשפעות רוחניים;

14 ולהיות נמשך חסד זה למטה עד שיהיה התחסדותו
15 בגשמיות כצרכי הנפש בגוף, הוא צריך לירד
16 ולהשתלשל מדריגות רבות מהיכל להיכל, ירידה אחר
17 ירידה עד שיתגשם להיות חסדו בעיניים גשמיים –
18 לרפאות הגוף ולברך השנים.

19 ועל זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "אדם נידון
20 בכל יום"¹⁴, שנדון לפי מעשיו – האם ראוי וכדאי הוא

(17) "דנוסף לזה שבהמשכה זו אין דינים שיעבבו ההמשכות שממדריגה
למדריגה, הנה גם ההמשכות עצמם הם באופן דבורך ממילא". ספר המאמרים
מלוקט שם.

(18) נשא ה' כד ואילך.

(19) במדבר רבה פרשה יא, ה.

(20) ראה לעיל מצות נר חנוכה פרק ב.

(21) ראה לקוטי תורה נשא כו, ד: "ויחנה לשון חן ולשון חנייה, ויחן שם
ישאל" ויתרו יט, ב'. וכמו "חנה דוד" וישעיה כט, א'. להיות בבחינת "ושכנתי
בתוכם" ותרומה כה, ח' "דירה בתחתונים", דירת והשקאת אור אין סוף ברוך
הוא ממש בבחינת גילוי למטה כמו למעלה".

(12) מצות תגלות מצורע.

(13) בתפלת שמונה עשרה

(14) ראש השנה טו, א.

(15) "וזהו מאמר ר"ל ברבות ויחלש פרשה עו על פסוק ומלכים יא, א. (לו
"יאמר בניהו כו' אמן כן יאמר" – והלא כבר נאמר ודברי הימים יא כב, טו) "הנה
כן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה". אלא אמר: הרבה קטגורין יעמודי מקאן ועד
יחוד". לקוטי תורה שם (נה, ד) בהגהה

(16) "ועל דרך זה יש לומר פירוש הפסוק (תהלים קמו, טו) "השולח אמרתו
אריך עד מהרה ירוץ דברו". דפירוש "השולח" הוא כשיורד השפע לאט לאט
ובהדרגה ובמתון. אבל "עד מהרה ירוץ דברו" היינו כשהשפע הולך במהירות
על דרך הנ"ל. לקוטי תורה שם.

בַּמְהִירוֹת בְּאֵין מַעֲכָב וּמוֹנֵעַ נִגְדוּ – הוּא לְפִי שְׁשָׁרְשׁוּ
מִבְּחִינַת "רַב חֶסֶד"²², שֶׁהוּא בְּחִינַת חֶסֶד גָּדוֹל מְאֹד,
שִׁינֹרֵד בְּמִים מְגֹבֶה לְנִמּוֹךְ בְּמַהִירוֹת גְּדוֹלָה²³ וְאֵין שׁוּם
אֶחָד יִכּוֹל לַעֲכָב עַל יָדוֹ.
עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל: נַחַל גָּדוֹל מְאֹד שֶׁהֵלִיכְתוּ בְּזֶרֶם גָּדוֹל
וְעוֹ, עַד אֲשֶׁר לֹא יוֹכְלוּ לַעֲכָבוּ וּלְהִסְתִּירוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים
לְנִהְרֹת הַקְּטָנִים שְׁאִין מִיָּמֵן גָּדוֹל כָּל כֶּף וְאֵין שְׂטֶפֶס

22) תשא לר, ו.
23) "בלקוטי תורה... מביא דרשת רז"ל... "יברכה בממון כו' יברכה בבנים כו' וישמרך מן המזיקים", דלכאורה אינו מובן, הרי בדרשת רז"ל הנ"ל מבוואר רק מהי ההמשכה (ברכה בממון ובבנים ושמירה מן המזיקים), ובלקוטי תורה מביא דרשה זו לענין שההמשכה היא במהירות.

כִּשְׁהַשְׁפָּעָה נִמְשַׁכֶּת לְמִשְׁכַּת מִטָּה (וְיִשְׁמָרְךָ מִן הַמְּזִיקִין) הִיא בְּרִיבּוֹ גָּדוֹל (יִבְרַכְךָ
בְּמִמּוֹן וּבְבָנִים), הוּא לְפִי שֶׁהַהֲמִשְׁכָּה הִיא בְּמַהִירוֹת וְאֵינָה מִתְּעַכֶּכֶת.

וְיֵשׁ לֹמֵר, שֶׁמִּהֲשָׁעֲמִים עַל זֶה שֶׁהַסִּיּוֹם וְהַחֲוָתָם דְּבִרְכַּת בְּהִנִּים הוּא "יֵשׁ לָךְ
שְׁלוֹם", הוּא, כִּי הַכֹּל לְרִיבּוֹ בְּרָכָה, וְעַד לְרִיבּוֹ בְּלִתי מוֹגֵבֵל וְדְרִיבּוֹ הַהֲשָׁעָה
דְּבִרְכַּת בְּהִנִּים הוּא (בְּשָׁרְשׁוֹ) רִיבּוֹ בְּלִתי מוֹגֵבֵל, וְכֵן לְ שְׁוֹרֵשׁ הַהֲשָׁעָה
דְּבִרְכַּת בְּהִנִּים הוּא לְמַעֲלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, הוּא הַשְׁלוֹם, דְּ"לֹא מִצָּא הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא כָּלִי מִחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשְׁלוֹם" (סוֹף מִסְכַּת עוֹקֶצִין) סֵפֶר
הַמֵּאמָרִים מְלוֹקֵט שָׁם.

24) "כך הנמשל בענין ההמשכה מבחינת "ורב חסד" הוא הולך ונמשך
במרוצה וכל הדינים מתעברין ומתבטלין מחמתו". לקוטי תורה חקת נו, ב.

וְיֵשׁ לֹמֵר הַבִּיאָר בְּזֶה, דְּ"יִבְרַכְךָ" בְּמִמּוֹן וּבְבָנִים מוֹרָה עַל רִיבּוֹ הַהֲשָׁעָה
שֶׁהַהֲשָׁעָה הִיא בְּכָל הָעֲנִינִים דְּבִנֵּי חַיִּי וּמוֹזִנֵי וְדְבִ"יִבְרַכְךָ בְּמִמּוֹן" נִכְלָל גַּם
הַבְּרָכָה עַל חַיִּי, דְּכִי יֵהִיב רַחֲמָנָא שׁוֹבְעָא לְחַיִּי הוּא דְּיֵהִיב" (תַּעֲנִית ח, ב), וְעַנֵּן
"וְיִשְׁמָרְךָ מִן הַמְּזִיקִין" מוֹרָה שֶׁהַמְּשַׁכֶּת הַהֲשָׁעָה הִיא לְמִטָּה מִטָּה בְּיוֹתֵר, אֲפִילוּ
לְמִקּוּם שְׁצִרִיף לְשִׁמְרָה מִן הַמְּזִיקִין, וְהַחֲבִירוֹ דְּשֵׁנִי עֲנִינִים אֵלֶּה, שֶׁגַּם

ד.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מֵרֵנָא וּרְבִנָא שְׁמוּאֵל – אַדְמו"ר מוֹהֵר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

הַשְׁמִי' הַחֲדָשִׁי וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנוֹ'
בְּהֵם ל' עֲשִׂיָּה לְפִי שֶׁהֵן בְּרִי' חֲדָשָׁה, וְהִינֵנוּ שְׁקָאֵי עַל
הַעֲבוּדָה שִׁיחִי לַע"ל (או לֵאחֲרֵי הַתַּחֲחִי) שְׁעִיז אֲנוּ
אוֹמְרִי בְּמוֹסָפִי וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כּו', כַּמְצוֹת רַצוֹנֶךָ,
שְׁעִיז הַנִּלְכָּתִי וְנִגְלוּ כַּסְפֵּר הַשְׁמִי, וְכַתִּי הַשְׁמִי'
הַחֲדָשִׁי וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה שֶׁלֹּא יֵהִי שְׁמִי וְאָרֶץ גְּשָׁמִיִּים
הַמַּעֲלִימִי וּמַסְתִּירִים כְּבוֹד ה' לֵהוֹיֹת יֵשׁ וְדַבֵּר בְּפִי, ע'
שֶׁהִרִי בְּכָל דָּבָר נִמְשָׁךְ אוֹא"ס ב"ה כְּמִשְׁ וְהִרִי סִינִי עֲשֵׁן
כּוֹלוּ עוֹלָם שְׁנָה נֶפֶשׁ, עוֹלָם בַּחֲי' מִקּוּם שֶׁשֶׁם נִמְשָׁךְ
בַּחֲי' אוֹא"ס כְּמִשְׁ הֵנָּה מִקּוּם אֲתִי, וְכֵן בַּבְּחִי' שְׁנָה
בַּבְּחִי' אוֹא"ס כּו', וְכֵן בְּנֶפֶשׁ יֵשׁ הָאֲרֵץ אוֹא"ס וְכָל הַחַיִּים
יִדּוּךְ סִלָּה וְגִ'עַלִּין וְתַחֲתוֹן וְיֵשׁ גִּ'עַלִּה לְמַעֲלָה מִגִּ'עַ
עַד אֵין קֶץ וְתַכְלִית בְּעִלּוֹי אַחֵר עִלּוֹי כּו', וְלַעֲתִיד
כְּשִׁיזְדַּכֵּךְ הָעוֹלָם וְחוֹמְרִיּוֹת וְגִסּוֹת שָׁבוּ אוֹי עֵין בְּעֵין
יֵרָאוּ כּו' וְאִזִּי יֵהִי שְׁלָמוֹת הַעֲבוּדָה בְּעִשְׂיַת הַמְצוֹת
כַּמְצוֹת רַצוֹנֶךָ.

וְעַ' בְּפִרְדָּס' שְׁעִיז הוּא שְׁעִיז אֲבִי"ע פִּיז וּפִי"ה,
וְלִכֵּן יִלְ שִׁינֵי מִקּוּם דּוּגְמַת הַתְּלַבְּשׁוֹת הַשְׁכִּינָה
בְּמִטָּה בִּימֵי הַחֹל, וְאִי כִּי דִּי לַעֲבֹד לֵהוֹיֹת כְּרַבּוֹ. וְעַ'
בְּגַמ' בְּשַׁבַּת פֶּרֶק חֲבִיּוֹת דְּקַמָּה סַע"ב מִפְּנֵי מַה תִּ"ח
שֶׁבְּכָל מִצְוִינֵי לְפִי שְׁאִין בְּמִקּוּמָן, יִלְ עִיז הַנִּלְכָּתִי.
וְיֵשׁ לַהֲעִיר עוֹד מִמִּשְׁ בְּמִדָּר פ' תִּשָּׁא ר"פ מ"ד
עוֹקְרִין אוֹתָהּ מִמִּקּוּמָהּ וְשׁוֹתֵלִין אוֹתָהּ בְּמִקָּא וְהִיא
מִשְׁבַּחַת כּו', וְזֶהוּ עִיז שֶׁאִי לֵהוֹיֹת מִיֵּשׁ יֵשׁ אֲאִ"כ
יֵבֵא לְבַחֲי' אֵין תַּחֲלָה, וְכִמּוֹ שֶׁתַּחֲשֵׁךְ הַלְּבָנָה קוֹדֵם
שֶׁתַּקְּבֵל אוֹר חֲדָשׁ מִהַשְׁמֶשׁ. וְעַ' בְּתִ"א פ' וִיקָהֵל בְּד"ה
קָחוּ מֵאֲתַכֶּם תְּרוּמָה וּבִסְדִּירוֹ ד"ה וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲה לֵה
מַחֲרִישׁ, לִכֵּן עִיז לֵךְ לֵךְ כּו' שֶׁתַּבֵּא לְבַחֲי' אֵין עִיז
וְאֵעֲשֶׂךְ בְּרִי' חֲדָשָׁה, כְּמִשְׁ בְּרַבּוֹת בְּמִקּוּמוֹ ע"פ וְאֵעֲשֶׂךְ
לְגוֹי גָּדוֹל שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתָךְ בְּרִי' חֲדָשָׁה.
וְעַ' כִּה"ג בְּרַבּוֹת אֲמֹר ס"פ ק"ט בְּעִנֵּין מוֹסָף דְּר"ה
שְׁנֵא' בּוֹ וְעִשְׂתִּים וּבִשְׁאֵר מוֹסָפִים נֵא' וְהַקְּרַבְתֶּם,
כֹּאֲלוּ הַיּוֹם נַעֲשִׂיתֶם בְּרִי' חֲדָשָׁה, כְּמִשְׁ כִּי כֹאֲשֶׁר

ד"ה ויאמר כו' לך

בס"ד. (ש"פ לך לך, רל"א)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

- 1 וע"פ הנ"ל יובן מ"ש והאבן הזאת אשר שמתי מצבה,
- 2 דהנה ענין מצבה הוא הקמת המל' להיות בה
- 3 גילוי אור כו', דהנה אבן הוא בחי' נקודה לבד שאין
- 4 בה אור ומצבה הוא בחי' פרצוף שיש בה גילוי אור כו'
- 5 וכמשי"ת, וזהו מה שחידש בעשיית המצבה כו', ועי"ז
- 6 יהי מבחי' המל' גילוי אלקי' בעולמו' ג"כ היפך בחי'
- 7 הגל דלבן כו', וענין בית אלקי' הוא שיהי' במל' גילוי
- 8 בחי' פנימי' ועצמו' אוא"ס ב"ה מה שלא ע"פ ס'
- 9 והדרגה דס' השתל' (והו"ע קיימא סיהרא באשלמותא
- 10 שית' לקמן), ושעי"ז גילוי אוא"ס ממש בעולמו'
- 11 וכמשי"ת. ובכדי שיהי' תוס' אור זה במל' צ"ל תחלה
- 12 עליית המל' להיות בבחי' נקודה לבד כו', וזהו והאבן
- 13 הזאת כו' יהי' בית אלקים דע"י ההעלאה להיות בבחי'
- 14 אבן נקודה נעשית בבחי' בית אלקי' כו'. וז"ש יהי' בית
- 15 אלקים ל', זכר להיות שבמל' מאיר גילוי אוא"פ ועצמי
- 16 והיא משפעת בבי"ע ע"כ נא' יהי' ל' זכר, וכמשתל' (ד"ה שובה ישראל) בענין אדון עוזנו דכד סלקין מילין
- 18 לעילא מכנס"י כולו דכר אינון, וכן המל' כשמקבלת

- 19 מהבינה נק' אדון וכמו"כ כשמאיר בה בחי' אור עצמי
- 20 נא' בה יהי' ל' דכר. וגם י"ל יהי' הוא שו"ה יהי'
- 21 במדרי' י"ה וכנ"ל בש' הלק"ת מהאריז"ל שקודם
- 22 החטא הי' באופן כזה וכן יהי' לעתיד כו' וז"ש יהי' בית
- 23 אלקים כו'. וזהו והאבן הזאת בחי' מל' שהיתה בבחי'
- 24 נקודה, אשר שמתי מצבה בבחי' פרצוף כו', יהי' בית
- 25 אלקי' בבחי' תוס' אור פנימי ועצמי כו', וזהו יהי'
- 26 שהמל' תהי' בבחי' דכר ומשפיע, ומדרי' המל' יהי'
- 27 כמו אוא"ס כו' ויהי' הגילוי ע"י המל' למטה בבי"ע כו'.
- 28 קיצור. וז"ש עד הגל ועדה המצבה, יבאר ב' פי'
- 29 בענין הגל שעשה לבן, הא' שזהו הפרסא
- 30 שבין המאציל לנאצלים והיא מבחי' אותיות החקיקה,
- 31 וע"כ ההעלם הוא רק להיות בבחי' מדה וגבול
- 32 (ובתחלה המשיך יעקב אור עצמי והוא האור דתומ"צ,
- 33 גם חיצוניות האור בבחי' גילוי), הב' שזהו הפרסא
- 34 שבין אצ"ל לק"נ ועשה לבן שלא יאיר בו האור להיות
- 35 בבחי' ביטול, ומשה המשיך הביטול גם בנוגה,
- 36 והתחלה הי' ע"י יעקב. ובהו יובן מ"ש והאבן הזאת.

בס"ד. ש"פ ויצא. תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

ב.

- 1 ארבעת הדברים – צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה – המבטלים את גזר הדין, הם דרכי
- 2 התשובה והמעשים הטובים הבאים על-ידי העבודה של לב נשבר ונדכה.
- 3 זה שיש לו את הרגש לחוש את הזולת, ומביט בעין טובה אל מצבו הקשה של הזולת, הן בבריאות
- 4 והן בפרנסה, איך הלה הוא עני וסובל יחד עם בני ביתו רעב וקור, ובגדיהם בלויים, הוא מעריך בשיקול
- 5 דעת ברור את עצם מהותו של הסובל, שבאמת הוא אכן נעלה ממנו במעלה. שכן אף אדם, אפילו העשיר
- 6 ביותר, אינו מחוסן מפני אסון המביא לידי עניות.
- 7 הגמרא¹⁴ אומרת שלעולם צריך אדם לבקש מה' יתברך שלא יגיע לעניות ודוחק, כי גלגל הוא הסובב
- 8 בעולם. גם אם ה' יתברך שומר על האדם מדוחק ועניות, עדיין לא בטוח שבנו לא יעני ולא יסבול מדוחק.
- 9 וגם אם ה' יתברך יתן גם לבנו עשירות, עדיין לא בטוחים שכן בנו לא יעני ולא יסבול דחקות.

- 1 העצה לכך היא לתת צדקה. כפי שהגמרא מספרת¹⁵, שמונבו המלך חילק את אוצרות המלוכה
- 2 לעניים.
- 3 כאשר שאלו אותו מדוע הוא מחלק את האוצרות הגדולים שאבותיו אספו במשך דורות רבים, ענה
- 4 שאבותיו החביאו את האוצרות שלהם במרתפים, אבל הוא מוסר אותם לשמירה לקב"ה, כי צדקה היא
- 5 בטחון מפני הזדקקות.
- 6 כאשר האדם מתבונן בזה, לבו נשבר והוא מסייע לזולת במה שהוא יכול.
- 7 צעקה, כאשר אדם עורך חשבון נפש שכל מה שנעשה אתו הוא בהשגחה פרטית וה' יתברך נותן
- 8 לו בריאות ופרנסה יותר מכפי שראוי לו, ואם הוא חס-ושלום לא בריא או שאין לו פרנסה, הרי רק הוא
- 9 עצמו אשם בכך, כפי שאומרת המשנה¹⁶ "הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי";
- 10 כאשר אדם עושה חשבון-צדק ומתבונן בכך היטב, נשבר לבו, ומעומק נקודת לבו הוא נושא תפילה
- 11 אל ה' יתברך, כמו שכתוב¹⁷ "אליך הוי' אקרא ואל הוי' אתחנן. מה בצע בדמי ברדתי אל שחת, היודך
- 12 עפר היגיד אמתך". איזו טובה תצמח מכך שאני אפול לתהום, וכי המטרה היא שהארץ תשבח את ה'
- 13 יתברך ותאמר את האמת של האלקות!;
- 14 למרות שאכן הארץ אומרת שירה, אבל הרי המטרה שלשמה ברא ה' יתברך את האדם, היא לשם
- 15 כך שהאדם יבין אלקות, אשר לכן נתן ה' יתברך לאדם שכל וחכמה. אך לכך מוכרח האדם מנוחה
- 16 מסוימת, שיהיה לו את המצטרך. ועל-ידי לב נשבר, הצעקה הופכת להיות זעקה מעומק הלב עם בקשה
- 17 לה' יתברך.
- 18 קיצור. המשתתף בתחושות חיי העוני הקשים ובסבל הזולת, ועורך חשבון נפש, שאף אחד, גם
- 19 העשירים מאוד, אינם – הם עצמם, בניהם או נכדיהם – מוגנים מפני עוני וסבל, נעשה אצלו לב
- 20 נשבר והוא מתפלל אל ה' יתברך בזעקה וקריאה מעומק הלב.

קרוב ה' לכל קוראיו (סיון ה'תש"ב)

(17) תהלים ל, ט"ז. וראה שער הכולל פרק ה אות ג.
(18) בפסוקים ו. יג. יט. כח.

(15) בבא בתרא יא, ע"א.
(16) קידושין פב, ע"א.

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ליל א' דחג הסוכות בסעודה

- 10 מרגישים ויכולים להוציאו, ואילו דבר רך לא
- 11 מרגישים בו וגם לא יכולים להוציאו.
- 12 שאלה: כיצד נעשים שייכים לכך?
- 13 תשובה: צריכים לשעבד את הרצון. אי אפשר
- 14 להיות משועבד לשני מקומות. יש להינתק ממקום
- 15 אחד ואז יכולים להיות משועבד במקום שני.
- 16 ב. ההבדל בין ראייה לשמיעה. ראייה היא מקרוב
- 17 ושמיעה – מרחוק. שמיעה – כשהוא שומע את הדבר
- 18 ומבינו עד שהוא מצייר לעצמו איך הדבר נראה, אף
- 2 א. בשנת תרנ"ד התוועד הוד כ"ק אאמו"ר
- 3 הרה"ק רבות בסוכה בליל ראשון של סוכות. הוא
- 4 אמר אז: המקיף של הסוכה הוא מענן הקטורת של
- 5 יום הכיפורים וכל אחד יוכל להרגיש זאת.
- 6 מורי החסיד הרשב"ץ שאל אז: הרי שצריכים
- 7 אוזניים. ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: אוזניים
- 8 הן הרי "אוזן מילין תבחן"¹, אלא שהן סתומות בצמר
- 9 גפן, וצריכים להוציא את צמר הגפן, סקאפקע

קשה יותר ליישר מדה מאשר להבין הבנה והשגה
באלקות. כשמהרהרים בענין של חכמה עילאה
במשך עשרים וארבע שעות - מעשירים נאצלים.
ואילו על ידי מדה טובה ממשיכים מסוף כל דרגין עד
ריש כל דרגין, וזהו "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה
רצוני"³.

ו. בראש השנה ממשיכים קבלת עול מלכות
שמים. ביום כיפור קונים מלכות שמים, ובסוכות
צריכים להתחנן ולבקש מדות טובות.

כשמקבצים נדבה, על המקבץ לתת בעצמו את
המטבע הראשונה. המטבע איננה צריכה להיות
פסולה. מטבע פסולה היא מטבע מחוקה. כפי
שהאדם נותן בעצמו כך נותנים אחרים.

ז. אדם יודע שהוא דר בסוכה⁴. צריכים להכניס
דעת במקיף ומקיף בדעת. על ידי הכנסת דעת במקיף
יכולים להכניס מקיף בדעת.

ח. פנימיות המקיף פנימית יותר מאשר אור
פנימי. אור פנימי משפיעים למקבל, ואילו מקיף הוא
העלם. פנימיות המקיף היא עצמית.

ט. אז - חג הסוכות תרנ"ד - דובר ששפע הוא
נגלה, ואור - החסידות. אור הוא מהות, ושפע הוא
בעיניים. דובר אז על ההבדלים בין שפע ואור
במשפיע ומקבל.

י. אז לא היו צריכים לחזור על הדברים. הדיבור
דיבר לעצמו. היו צריכים לדבר רק מסביב לדיבורים.
כשהיה מתן תורה ידעו כולם מכך. כפי שמובא⁵
שאומות העולם באו אל בלעם ושאלו: מה הרעש
הזה, וענה להם, הקב"ה נותן תורה לישראל. הדיבור
עצמו דיבר. ויתרה מזו: רואין את הנשמע⁶.

יא. באותו סוכות תרנ"ד לא היה מאמר, כי הוד
כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא חש בטוב. בדרך כלל היה
מאמר ביום ראשון של סוכות בערב.

באותו סוכות התוועדו הרבה. למרות שהוא כ"ק
אאמו"ר הרה"ק נאלץ לנסוע ביום ראשון של חול
המועד לבית המשפט ברוזניא⁷, אך בערב הוא חזר
והמשיכו בהתוועדות. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא
ישן אז בסוכה, אבל לשבת כל הלילה בסוכה - כן.
יב. (אחר ברכת המזון - על הכוס ובעשרה -
אמר כ"ק אדמו"ר):

היה מנהג⁸ להזכיר בסוכה את הבעל שם טוב,
המגיד, רבנו הזקן, רבנו האמצעי ואת ה"צמח צדק".

על פי כן כשיראה לאחר מכן את הדבר בפועל -
יתפעל. ענין נוסף בשמיעה - שכחה. מה שאין כן
בראיה אין שכחה. ראייה - כשהוא רואה את הדבר
ואין הוא מבינו, הרי גם כשיסבירו לו לאחר מכן את
מה שראה והוא יראה את הדבר עוד פעם - לא
יתפעל. למרות כשראה את הדבר בפעם הראשונה
לא הבין אותו, אף-על-פי-כן אין הוא מתפעל
כשהוא רואה את הדבר עוד פעם. טעמו של דבר הוא
מפני שבראיה הוא מתעצם עם הדבר.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דיבר אז - חג הסוכות
תרנ"ד - בענין טביעת עין, שהעין נאבדת במה שהיא
רואה. לכן כשמראים לו את הדבר הוא מכיר אותו,
אבל סימן אין הוא יכול לתת. אך כשמראים לו דבר
אחר שדומה לאותו דבר, יאמר שזה לא זה. זה הענין
של "טביעת עין", שהעין נטבעת במה שהיא רואה.

ג. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נתן אז ציור מחסידי
הוד כ"ק רבנו הזקן, מחסידי הוד כ"ק אדמו"ר
האמצעי ומחסידי כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק".
מורי הרשב"ץ הכיר את חסידי רבנו הזקן². הוא
למד אצל ר' מיכעלע, מחסידי רבנו הזקן, והתפלא
כיצד צייר אותם נכון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. הוא
לא דיבר על פרטים, כי-אם על טיפוסי בני אדם.

ד. שלש מדרגות בחסידים: בעל מוחין; חסיד של
עבודת הלב וחסיד "נעדר עול". חסיד כזה הוא כמו
בהמה שלוחת רסן. בהמה כזו היא שאין לה בעל
הבית. כשיש לה בעל הבית יש זמן שחולבים אותה,
יש זמן שנותנים לה אוכל, שמוציאים אותה למרעה
וכדומה. ואילו בהמה שלוחת רסן רועה מעצמה וכו'.
אי אפשר לומר שהוא אינו חסיד. כשם שאי אפשר
לומר על בהמה שלוחת רסן שהיא איננה בהמה, כך
אי אפשר לומר שהוא אינו חסיד.

ישנה עבודת הלב, שהרי צריך להיות "ליבא פליג
לכל שייפין". וישנה עבודת המוח, והמוח משפיע בכל
האברים גם בעקב, אלא שלא דרך הלב, בלי לב,
הנהגה קרירה.

ה. שאלה: כיצד יכולה להיות עבודת הלב בלי מוח?
תשובה: גם מי שיש לו עבודת המוח יש לו לב וגם
מי שיש לו עבודת הלב יש לו מוח. שהרי כשאין לב
אין ההשכלה - השכלה, תלוי מה הוא העיקר.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר באותה התוועדות
- חג הסוכות תרנ"ד - : אני בן לאב, בנו של רבי
שהיה בן רבי, אל תסתכלו שאני אברך, יגעתי רבות.

(2) ראה "התמים" חוברת ר' ע' סז ואילך. ספר השיחות ה'תש"א ע'

96 ואילך.

(3) ספרי פנחס כח, ח.

(4) סוכה ב, א.

(5) זבחים קטז, א.

(6) מכילתא יתרו.

(7) ראה לקמן שיחת ליל ב' דחגה"ס אות ב'.

(8) ראה שיחת חגה"ס תש"ד בפרטיות יותר.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קי"ב – ה"נזיר" ברומא

- 1 ר' משה שהה תחלה במנטובה שבאיטליה. משם התכתב תכופות עם המלומד הצעיר גדליה
- 2 משה, המכונה עתה בשם פרופסור גורדון. שניהם חשו כי יש לנהל, באמצעות המלה המודפסת,
- 3 מלחמה רוחנית עיקבית נגד עולם הנצרות, על מנת לחזק את יסודות האמונה היהודית.
- 4 ממנטובה נסע ר' משה ללונדון. בלונדון היו שתי קהילות, ספרדית ואשכנזית. בראש הקהילה
- 5 הספרדית עמד הרב רבי דוד ניטו, ובראש הקהילה האשכנזית – רבי אורי מנהיימר. שני הרבנים
- 6 נודעו בגדלותם בתורה ויראת שמים.
- 7 ביקורו של ר' משה בלונדון נועד לצרכי מסחר, אך ר' משה עסק שם במיוחד בענינים כלל
- 8 ישראליים, ובעיקר בהדפסת תשובות מוחצות לטענות הנוצרים נגד יהודים ויהדות, דבר שר'
- 9 משה היה משוכנע בנחיצותו הדחופה.
- 10 ממכתביו של גדליה משה גורדון מרומא, התברר לו כי רובם של הסטודנטים היהודיים
- 11 באקדמיה של הוותיקן, שהיו ברובם רחוקים לגמרי מיהדות ורבים מהם עמדו על סף ההמרה,
- 12 חזרו עתה בתשובה שלימה. כגדליה משה עצמו, ובעידודו ודחיפתו, החלו להתמסר ללימודי
- 13 יהדות ושוכנעו החלטית כי דרך חייהם בעתיד צריכה להיות במחנה היהודי, ולא, חלילה,
- 14 בהתקרבות לנצרות.
- 15 ר' משה חש וידע כי חלק מכריע במיפנה זה, יש לביקורו ברומא ולויכוח שניהל בוותיקן.
- 16 מי שהיה ראש קהילת פוזנא, שנאלץ לעזוב את מקום הולדתו בגלל התנכלויות הנוצרים בעניני
- 17 אמונה, הרגיש עתה בכל לבו ונפשו כי יש לפרסם יותר ויותר ספרים וחוברות שיסבירו ויבססו
- 18 את אמונת היהדות.
- 19 לונדון שימשה אז מרכז יהודי גדול והיו בה אפשרויות רבות להדפסת ספרים וחוברות. ר'
- 20 משה השתדל לנצל אפשרויות אלה, ואף עסק בפרסום חוברת על היהדות בשפה האנגלית, על
- 21 מנת לחזק את האמונה בין יהודים שהתרחקו ביותר, וגם כדי להביא להכרת היהדות בין גויים.
- 22 מובן שר' משה ידע כי הדבר עלול לעורר רוגז אצל נוצרים קנאים, אך למרות זאת היה
- 23 משוכנע כי זו הדרך היחידה להוכיח את האמת שביהדות.
- 24 בעבודתו זו קיבל עידוד רב ממכתביו של גדליה משה שכתב אליו מרומא, וכללו בין השאר
- 25 דיווחים מפורטים על ההתרחשויות השונות בוותיקן.
- 26 בין הדיווחים הללו נכלל סיפור מסעיר שריתק את תשומת לבו של ר' משה, סיפור שנשמע
- 27 כדמיוני, אך כפי שהתברר היה זה מעשה אמיתי שהתרחש במציאות.
- 28 — ברומא הופיע לפתע אורח נכבד ביותר, המלומד והפילוסוף הנוצרי הישיש פרופסור
- 29 כריסטיאן דילציאטה. אישיות זו תפסה לפני שנים רבות מקום נכבד בעולם הנוצרי, אך זה שנים
- 30 רבות שנעלם מן האופק. בצעירותו היה תלמידו המובהק של הארכיבישוף גריגורי דילציאטה
- 31 מוונציה, ולאחר מכן זכה לשם ולתהלה בזכות עצמו כאיש רוח רם מעלה בכנסיה הקתולית.
- 32 עתה, עם הופעתו המפתיעה ברומא, הודיע דילציאטה כי בא באופן מיוחד כדי להתראות

1 עם האפיפיור. כשנודע בוותיקן על בואו לרומא, נשלחה אליו משלחת מיוחדת של אישי כמורה
2 בכירים כדי לקדם את פניו בברכה הראויה לאישיות רמת מעלה. הוחלט להזמין להתאכסן
3 בקרית הוותיקן, בדירה מיוחדת שהוכנה עבורו בארמון האפיפיור, שבה גם יוחד עבורו חדר
4 לפולחן. כן נקבעה ליום מסויים קבלת פנים חגיגית ומפוארת שתיערך לכבודו על-ידי האפיפיור
5 בהשתתפות כל הקרדינלים ושאר נכבדי הוותיקן.

6 האורח הודה למשלחת על הכבוד שרוצים לתת לו, אך הסביר כי זה למעלה משלושים
7 וחמש שנה שהוא מתנזר מכל מגע מיותר עם אנשים, ומקיים צומות וסיגופים.

8 דרישה אחת בלבד היתה לו: להתראות פנים אל פנים עם האפיפיור ולשוחח אתו בארבע
9 עינים. הוא הסביר כי עליו לגולל לפניו דברים שעל לבו ולמסור לו סודות מיוחדים.

10 תשובתו של די-לציאטה הישיש הדהימה את אנשי המשלחת האפיפיורית. בשום פנים ואופן
11 לא יכלו להבין כיצד מוכן אדם לוותר על כבוד בעל ערך עולמי. אך לא היתה להם כל ברירה,
12 והם נאלצו להשיב לשולחיהם את תשובתו המוזרה.

13 עברו של הפרופסור די-לציאטה היה לוט בערפל. ראשית דרכו היתה ידועה ומפורסמת:
14 הוא נולד בוורונה שבאיטליה, ובשחר ילדותו התייתם מהוריו. דודו, שהיה כומר, גידלו בביתו.
15 היתום גילה כשרונות מיוחדים במינם והצליח מאד בלימודיו. בגיל עשרים הוכתר בתואר
16 "פילוסוף", ודודו שלח אותו להמשיך לימודיו אצל הארכיבישוף די-פירנטה בוונציה.

17 די-לציאטה הצעיר התקדם במהירות בסולם הכמורה והמדע, ומאחר שניחן נוסף לכך בכושר
18 ריטורי מיוחד במינו, הועמד בראש סגל הכמרים שתפקידו היה לנהל ויכוחים עם יהודים
19 ו"לפקוח עיני הרבים" בצדקת הנצרות.

20 שנים רבות השמיע די-לציאטה נאומים נלהבים, וגם פירסם חוברות, בשבח הנצרות, הוא
21 רכש לעצמו שם, ותהלתו הגיעה לוותיקן. עתיד מזהיר ציפה לו בכנסיה הקתולית.

22 הארכיבישוף די-פירנטה כתב עליו אל האפיפיור ושיבח אותו מאד. במיוחד ציין לשבח את
23 הוויכוחים שניהל די-לציאטה עם יהודים מלומדים ידועים אשר לפי השמועה עמד בהם בהצלחה
24 רבה. פעמיים נתקבל די-לציאטה אצל האפיפיור לפגישות מיוחדות לפי המלצת הארכיבישוף
25 די-פירנטה ונחל בהן כבוד רב.

26 אלא שלפתע נעלם די-לציאטה מבלי שהשאיר אחריו כל עקבות. פשטו שמועות כי הכומר
27 הצעיר היה ל"נזיר" והסתגר אי-שם בהתבודדות מלאה. שמועה מסויימת אף אמרה כי נסע להודו.

28 עברו שנים רבות, ושמו הפך לאגדה מן העבר. מובנת, איפוא, ההפתעה המרעישת שהיתה
29 בהופעתו המחודשת ברומא. כאמור היה שוב מעוניין להיפגש עם האפיפיור, אלא שהפעם רצה
30 לעשות זאת בניגוד לכל כללי הטקס והפומביות שבהם היה אמור להתקבל כראוי למעמדו ועברו
31 המזהיר.

32 דמותו בלבד של די-לציאטה, הישיש המופלג, עוררה יראת-כבוד. קומתו היתה תמירה,
33 ולמרות צומותיו וסיגופיו היו פניו מלאות ומאירות. על רקע בגדיו השחורים שיוו לו שערותיו
34 הארוכות הכסופות, שהשתפלו על כתפיו, דמות של קדוש. מבעד לגבותיו העבותות, בלטו שתי
35 עינים שחורות, בוערות ובעלות מבט חודר. כל מי שנתקל במבטו חש רגש של התבטלות
36 ותחושת התגמדות מול אדם הגבוה משכמו ומעלה.

- 1 לאחר התייעצות ממושכת כיצד לנהוג באורח הדוחה את כל גינוני הכבוד, הוחלט להעביר
- 2 את הנושא להכרעת האפיפיור. ההנחה היתה כי בריחתו מן הכבוד כרוכה בסיגופים שקיבל על
- 3 עצמו. האפיפיור החליט כי למרות הכל יש לקיים לכבוד די-לציאטה הישיש קבלת פנים רשמית
- 4 וחגיגית כנהוג כלפי אישים רמי מעלה. מאידך כובדה גם משאלתו להיפגש עם האפיפיור בארבע
- 5 עינים, והדבר יתבצע במסגרת פגישה מיוחדת לאחר קבלת הפנים.
- 6 הוסבר ל"נזיר" הישיש כי גם אם אין הכבוד הפומבי לפי רוחו, הרי אין הדבר נועד כדי
- 7 להעניק לו קורת רוח, אלא כדי להראות קבל עולם כיצד מתייחסת הכנסיה לאישים שהקדישו
- 8 את חייהם למען הנצרות עוד משחר ילדותם. התאריכים שנועדו לשתי הפגישות נמסרו לידיעת
- 9 האורח, מתוך הנחה כי יקבל את החלטת ראש הכנסיה ברצון.
- 10 ביום שבו נקבעה קבלת הפנים החגיגית, יצאה מרכבתו הפרטית של האפיפיור, לפי הוראתו
- 11 האישית, כשהיא רתומה לשמונה סוסים, לאכסניית פרופסור די-לציאטה. אחרי מרכבה זו נסעו
- 12 עוד חמש מרכבות הדורות שבהן ישבו נציגים רמי מעלה של הוותיקן. את המרכבות ליוו פרשים
- 13 מיחידת המשמר של האפיפיור כשהם לבושים במדיהם המפוארים.
- 14 בדרכה לאכסניה, משכה אליה השיירה את תשומת לב ההמונים, כאשר רבים מהם כורעים
- 15 ומצטלבים למראה מרכבתו האישית של האפיפיור.
- 16 בהגיע המשלחת הכבודה אל האכסניה, נדהמו אנשיה לשמוע כי ה"נזיר" איננו במקום. בעל
- 17 האכסניה סיפר כי האורח ביקש בבוקר לדעת את החשבון המגיע ממנו, שילם את חובו, נטל
- 18 את ילקוטו על שכמו ועזב את המקום. איש לא ידע לאן הלך ומדוע.
- 19 נציגי האפיפיור עמדו בפני חידה, ולא ידעו מה לעשות. על-פי תכנון מוקדם, מוכן הכל
- 20 בארמון לקבלת-הפנים החגיגית, כאשר כל הקרדינלים ובכירי האישים שבוותיקן, ואתם אורחים
- 21 נכבדים, מצפים שם לבוא האורח רם המעלה. איך יבואו אל הארמון בידיים ריקות,
- 22 הוחלט כי אחד הפרשים ירכב מיד אל הוותיקן ויבקש הוראות מה לעשות.

אגרות קודש

בי"ה, י"ג אייר, ת"ש
נויארק

6 בהנוגע למלח אינני נזיר גמור, רק הנני תחת ביקורו של
7 הד"ר ווילדער מווינצן הנותן לי ויטמינים שונים, והשי"ת
8 ישלח לי רפואה.

9 ת"ל הנני חוזר מאמרים מדי שבת בשבתו.
10 נהניתי לשמוע שת"ל הסתדר בעבודה רפואה והוראה,
11 יצליח לו השי"ת בגשם וברוח.

12 בטח יקיים הבטחתו לשלוח לי את ספרו.
13 כבוד אמי מורתי הרבנית, רעייתי ובי"ב שליט"א
14 פורשים בשלומם ומאחלים לו רוב טוב בגשם וברוח.
15 והנני ש"ב ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו.

כבוד ידידי ש"ב החכם הנודע לשם
תהלה ותפארת, בעל מדות תרומיות גזע
תרשישים, ווי"ח אי"א מוה"ר פישל שי,
המכונה פראפיסור שניאורסאהן

1 שלום וברכה!
2 ובמצב בריאותי אין עדיין דבר המשמח, הדיעטא של
3 גערזאן הנני שומר רק לחצאין ולשל[ן], כי ישנם דברים
4 שהנני זהיר בהם מאד כמו העישון שעזבתי לגמרי, מאכלי
5 בשר ודגים פעמים בשבוע, פעם בשר עוף ופעם דגים, כן

פרשת בהעלותך

ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶמְרָתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֹּתֹת אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ וַיֹּאמְרוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ הָעֵלִי וְנָתַתִּיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מִקְשָׁה זָהָב עֲדִי-יִרְכָּה עַד־פְּרָחָה מִקְשָׁה הִוא כַּמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמִּנְחָה: פ (לוי) ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קח אֶת־הַלֵּלִים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם: וְכִהֲתַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרֵם הִזָּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת וְהַעֲבִירוּ תַעַל עַל־כָּל־בִּשְׂרָם וְכַבְּסוּ בַגְדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ: ח וְלָקַחוּ פֶּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֶלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפְרִשְׁנֵי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחֲטָאת: ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֵּלִים לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֵּלִים לִפְנֵי יְהוָה וְסַמְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלֵּלִים: יא וְהִנִּיף אַהֲרֹן אֶת־הַלֵּלִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה: יב וְהַלֵּלִים יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעָשָׂה אֶת־הָאֹחֵד חֲטָאת וְאֶת־הָאֹחֵד עֹלָה לִיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלֵּלִים: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלֵּלִים לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלִפְנֵי בְנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִיהוָה: יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלֵּלִים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלֵּלִים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 316)

בהעלותך את הנרות (ח, ב)

הצווי על הדלקת הנרות אמנם נאמר לאהרן בלבד, אבל "הדלקה כשרה בנר". לומר לך, שכל אחד חייב לעסוק ב'הדלקת' נשמות ישראל וקריבן לאביהם שבשמים, וצריך להיות "שלהבת עולה מאליה": שיהא ה'צר' 'דולק' בכחות עצמו, כך שאינו זקוק עוד ל'מדליק'.

שני ט ואחר־כֵּן יבאו הללִים לעבֹד את־אֹהֶל

מוֹעֵד וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: ט כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הַמָּוֶל לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטִירַת כָּל־רָחֵם בְּכוֹר כָּל־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי: י כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבִבְהֵמָה בַּיּוֹם הַפְּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: יא וְאָקַח אֶת־הַלֵּלִים תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל: יב וְאַתְּנָה אֶת־הַלֵּלִים נִתְּנִים: יג לַאֲהֲרֹן וּלְבְנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל זִנְיָה בְּגִשְׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: יד וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוּיִם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוּיִם בְּנֵי־עֲשׂוֹ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: טו וַיִּתְּחַטְּאוּ הַלֵּלִים וְכַבְּסוּ בַגְדֵיהֶם וַיִּנִּיף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכַּפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרֵם: יז וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלֵּלִים לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלִפְנֵי בְנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלֵּלִים כֵּן עָשׂוֹ לָהֶם: יח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יט זֹאת אֲשֶׁר לְלוּיִם מִבְּנֵי חֲמֹשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יָבוֹא לְצִבָּא צִבָּא בְּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: כ ומִבְּנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצִּבָּא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: כא וְשֵׁרֶת אֶת־אֲחִיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת וְעֲבָדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוּיִם בְּמִשְׁמֹרֹתָם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' קסא)

פי לי כל בכר בכני ישראל (ח, טז)

אמרו רז"ל "הני דומה לו", מה הוא רחום, אף אתה רחום. ואף כאן: מה הקב"ה פדה את בכורי ישראל בעת מפת בכורות, אף עלינו להשתדל (מי שהדבר בידו) להציל את ילדי וילדות ישראל שלא ישמעו בין הגוים. ואף ש"אלקיכם כהן הוא", ובכחן אין פדיון הבן - גרי אדרבה: בכחן לא מספיקים חמשה סלעים כדי לפדותו, כִּי־אם גופו נקדש על־ידי־זה.

שלישי ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי

יכול לעשות פסח שני; הרי שיש כאן תקין אפילו למי שאומר "אחטא ואשוב". ולא זו בלבד שאין כאן מלכתחלה כל הענן של "אין מספיקין בגדו", אלא אדרבה: האדם נקטה להקריב פסח שני.

רביעי ^{טו} וביום הקים את־המשכן כִּפְסֵה העֵנָן את־המשכן לאהל העֶדֶת ובעֶרְב יְהִיָּה עַל־הַמִּשְׁכָּן כַּמֵּרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר: ^{טז} בַּן יְהִיָּה תְּמִיד הָעֵנָן יִכְסֶּנּוּ וּמֵרְאֵה־אֵשׁ לַיְלָה: ^{יז} וּלְפִי הַעֲלֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן־שָׁם הָעֵנָן שָׁם יִחַנו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{יח} עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְ�רָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יִחַנו כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יִחַנו: ^{יט} וּבַהֲאֲרִיךְ הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסְעוּ: ^כ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יְהִיָּה הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יִחַנו וְעַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ: ^{כא} וְיֵשׁ אֲשֶׁר יְהִיָּה הָעֵנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בִּבְקָר וְנִסְעוּ אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ: ^{כב} אוֹ־יָמִים אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בַּהֲאֲרִיךְ הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עֲלָיו יִחַנו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ וּבַהֲעֲלֹתוֹ יִסְעוּ: ^{כג} עַל־פִּי יְהוָה יִחַנו וְעַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שְׁמְרוּ עַל־פִּי יְהוָה בִּיד־מִשְׁחָה: ^{כד} "וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^{כה} עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסְעָ אֶת־הַמַּחֲנֹת: ^{כו} וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אִלֶּיךָ כָּל־הַעֲדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^{כז} וְאִם־בָּאֶתְּ יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אִלֶּיךָ הַנְּשִׂאִים רֹאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כח} וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִיּוֹם וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִיּוֹם תִּימִנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמִסְעֵיהֶם: ^{כט} וּבַהֲקָהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעִי: ^ל וּבְנֵי אֶהֱרֹן

בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֹאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: ^א וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: ^ב בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרָבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכֹל־חֻקֹּתָיו וְכָכֹל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: ^ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח: ^ד וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרָבִים בְּמִדְבַּר סִינַי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֶשְׂרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ה וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: ^ו וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הִנֵּהמָה אֵלָיו אָנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְדַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת־קֶרְבֵּן יְהוָה בְּמוֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאַשְׁמְעָה מִה־יְצִיַּהּ יְהוָה לָכֶם: ^ח פ ^ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ^{יא} לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה: ^{יב} בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרָבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלֻהוּ: ^{יג} לֹא־יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֵצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בּוּ כְּכֹל־חֻקֹּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: ^{יד} וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־יִהְיֶה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמּוּיָה כִּי ^{טו} קָרְבַּן יְהוָה לֹא הַקָּרִיב בְּמוֹעֲדוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: ^{טז} וְכִי־יִגֹּר אֹתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כַּחֲקֵת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת יְהִיָּה לָכֶם וְלִגֵּר וְלֹא־זֶרֶח הָאֶרֶץ: ^{יז} ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (נקודות משיחות ח' עמ' 74)

או בדרך רחקה . . . וַעֲשֵׂה פֶסַח לַה' (ט, ט)

רז"ל אמרו, "הואמר אחטא ואשוב, אין מספיקין בגדו לעשות תשובה". אמנם, מי שלא הקריב את הפסח במועדו משום שסמך על פסח שני - לא מצינו בשום מקום שאינו

הַפְּהָנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לַחֲקֹת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ^ט וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הָצֹר הַצָּר אֶתְכֶם וְהִרְעַתְם בַּחֲצֹצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם: ^י וּבָיוֹם שִׁמַּחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֹאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 28)

על עלתים ועל זבחי שלמים (י, ט)
עולה, שהיא כלי לה', רומז לבטול מחלט לה'. שלמים, שיש בו הנאה לבעלים, רומז לעבודת ה' מתוך הקנה והשגה. לכן קדם עולה לשלמים, כי תחלת העבודה צריכה להיות מתוך בטול והקנעה.

חמישי יא ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדת: י ויסעו בני־ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישפן הענן במדבר פארן: י ויסעו בראשנה על־פי יהוה ביד־משה: י ויסע דגל מחנה בני־יהודה בראשנה לצבאתם ועל־צבאו נחשון בן עמינדב: י ועל־צבא מטה בני יששכר נתנאל בן־צווער: י ועל־צבא מטה בני זבולן אליאב בן־חלן: י והורד המשפן ונסעו בני־גורשון ובני מררי נשאי המשכן: י ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל־צבאו אליצור בן־שדיאור: י ועל־צבא מטה בני שמעון שלמיהל בן צורישדי: י ועל־צבא מטה בני־גד אליסף בן דעואל: י ונסעו הקהלים נשאי המקדש והקימו את־המשפן עד־באם: י ונסע דגל מחנה בני־אפרים לצבאתם ועל־צבאו אלישמע בן־עמיהוד: י ועל־צבא מטה בני מנשה גמליאל בן־פדהצור: י ועל־צבא מטה בני בנימן אבירן בן־גדעוני: י ונסע דגל מחנה בני־דן מאסף לכל־המחנה לצבאתם ועל־

צבאו אחיעזר בן־עמישדי: י ועל־צבא מטה בני אשר פגעיאל בן־עכרון: י ועל־צבא מטה בני נפתלי אחרע בן־עינן: י אלה מסעי בני־ישראל לצבאתם ויסעו: י ויאמר משה לחבב בן־רעואל המדיני חתן משה נסעים | אנחנו אל־המקום אשר אמר יהוה אתו אתו לָכֶם לָכֶה אִתָּנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבְרָטוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל: י ויאמר אליו לא אֵלֶךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֶךְ: י ויאמר אל־נא תעזוב אתנו כי | על־כֵּן יִדְעַת חֲנֻלָּנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינִים: י והיה כִּי־תֵלֶךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִטִּיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ: י ויסעו מהר יהוה דרך שלשת ימים וארון ברית־יהוה נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: י וענן יהוה עליהם יומם בנסעים מן־המחנה: י

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 252)

וארון ברית ה' נסע לפניהם (י, לג)

ובו שבקרי לוחות מנחים (רש"י)

שבקרי לוחות - רומזים לשפלות ובטול, הדרושים כדי 'לקחת' תורה, כמאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל־גדי־זה דוקא) פתח לבי בתורתך". וטעם הדבר, כי הקב"ה הוא אינסוף, ואין שכל נבדל תופס בו, והוא הדין לגבי תורתו. לכן צריך הנבדל להגיע לבטול מחלט, כי רק אז יוכל להשיג באמת חכמה אלקית ו"לקחת" את התורה, שהיא בעצם מעל לנבדל.

ששי ז ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה | יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ז ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: ז פ יא ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער־בם אש יהוה ותאכל בקצה המחנה: ז ויצעק העם אל־משה ויתפלל משה אל־יהוה ותשקע האש: ז ויקרא שם־המקום ההוא תבערה כִּי־בִעְרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה: ז והאספסף אשר

וְאָכְלֶתֶם: ^א לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּ וְלֹא יוֹמִים
וְלֹא ^ב חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא
עֶשְׂרִים יוֹם: ^ג עַד ^ד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא
מֵאִפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לזֶרָא וְעַן פִּי־מִאֲסַתֶּם אֶת־
יהוה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְכַבּוּ לִפְנֵיו לֵאמֹר לָמָּה
זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם: ^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁש־מֵאוֹת
אַלֶּף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אִמְרַתָּ
בְּשֵׁר אֶתְּנֶן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים: ^ו הֲצֵאֲנִי
וּבִקֹּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דִּגְיֵי
הַיָּם וַיֹּאסֶף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: ^ז וַיֹּאמֶר יהוה
אַל־מֹשֶׁה הִנֵּה יהוה תִּקְצֹר עֲתָה תִּרְאֶה הַיִּקְרָךְ
דְּבָרִי אִם־לֹא: ^ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם
אֵת דְּבָרֵי יהוה וַיֹּאסֶף שְׁבַעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבַת הָאֹהֶל: ^ט וַיֵּרֶד יהוה ^י
בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו
וַיִּתֵּן עַל־שְׁבַעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עֲלֵיהֶם
הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֹפוּ: ^{יא} וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי־
אֲנָשִׁים ^{יב} בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד ^{יג} אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי
מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַהֲמָה בַּכְּתָבִים וְלֹא
יֵצְאוּ הָאֹהֶלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: ^{יד} וַיִּרְץ הַנָּעַר
וַיַּגִּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים
בַּמַּחֲנֶה: ^{טו} וַיַּעַן יהוָשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה
מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כִּלָּאִם: ^{טז} וַיֹּאמֶר לוֹ
מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֹתָה לִּי וְכִי יִתֵּן כָּל־עָם יהוה

נְבִיאִים פִּי־יִתֵּן יהוה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד' עמ' 1039)

שְׁטוֹ הָעָם וְלִקְטוֹ (יא, ח)

רְשָׁעִים, שְׁטוֹ וְלִקְטוֹ (יזמא עה, א)

'לחם' סתם, רומז לחלק הנגלה שבתורה. המן, לחם מן
השמים, רומז לפנימיות התורה. העבדה שהמן נתן גם לרשע
מלמדנו, כי יש להביא את מענינות פנימיות התורה גם
לרשע: אין לך יהודי שאינו ראוי ללמד חלק זה בתורה.
וכבר אמרו רז"ל: "המאור שבה (סודות החכמה) מחזירו
למוטב".

בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּ תִּאוָה וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בְּשֵׁר: ^א זָכַרְנוּ אֶת־
הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חָגֶם אֶת הַקִּשְׁאִים
וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים
וְאֶת־הַשּׁוּמִים: ^ב וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל
כֹּלֵתִי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ: ^ג וְהַמֶּן כּוֹרֵעַ־גַּד הוּא
וְעֵינֵנו כְּעֵין הַבְּדֹלַח: ^ד שְׁטוֹ הָעָם וְלִקְטוֹ וְטַחְנוּ
כִּרְחִים אוֹ דָּכָל בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלֹל בַּפְּרוֹר וַעֲשׂוּ
אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁךְ הַשָּׁמֶן:
^ה וּבִרְדַּת הַטָּל עַל־הַמַּחֲנֶה לִילָה יֵרֶד הַמֶּן עָלָיו:
^ו וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בִּכְהָ לְמַשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ
לִפְתָּח אֹהֶלוֹ וַיַּחֲרִאֵף יהוה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
רָע: ^ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יהוה לָמָּה חֲרַעְתָּ
לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא־מִצַּתִּי חֶסֶד א' חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׁוּם
אֶת־מִשְׁאָ פְּלִי־הָעָם הַזֶּה עָלַי: ^ח הָאֲנִכִּי הִרִיתִי
אֵת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנִכִּי יִלְדִּיתִּהוּ פִּי־תֹאמַר
אֵלַי שְׂאֵהוּ בַּחֲיוֹךְ כַּאֲשֶׁר יֵשֵׁא הָאֱמֹן אֶת־הַיִּנֹּק
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו: ^ט מֵאֵין לוֹ
בְּשֵׁר לִתֵּת לְכָל־הָעָם הַזֶּה פִּי־יִכְבּוּ עָלַי לֵאמֹר
תִּנְהַלְנוּ בְּשֵׁר וְנֹאכְלָה: ^י לֹא־אוּכַל אֲנִכִּי לְבִדִּי
לִשְׂאֵת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֹּר מִמֶּנִּי:
^{יא} וְאִם־כִּכָּה ^{יב} אֶת־עֵשָׂה לִי הָרַגְנִי גַּל הָרֹג
אִם־מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאָה בְּרַעְתִּי: ^{יג} פ
^{יד} וַיֹּאמֶר יהוה אֶל־מֹשֶׁה אֲסַפְּהָ לִּי שְׁבַעִים אִישׁ
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם
וַיִּשְׁטְרוּ וְלִקְחָתָ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ
שָׁם עִמּוֹךְ: ^{טו} וַיֵּרְדֹּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמּוֹךְ שֵׁם וְאֶצְלָתִי
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ
אֹתְךָ בְּמִשְׁנַת הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אֹתָה לְבִדְךָ:
^{טז} וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הַתְּקַדְּשׁוּ לְמוֹחָר וְאָכְלֶתֶם
בְּשֵׁר כִּי בְכִיתֶם בְּאוֹנֵי יהוה לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ
בְּשֵׁר פִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנִתֵּן יהוה לָכֶם בְּשֵׁר

שביעי ^א וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ב וְרוּחַ נָסַע ^ג מֵאֵת יְהוָה וַיָּגֹז שְׁלֹשִׁים
מִן־הֵימָּן וַיִּפֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדָרְדָּר יוֹם כֹּה וּכְדָרְדָּר
יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֻמֹּתֵים עַל־פְּנֵי
הָאָרֶץ: ^ד וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלַּיְלָה וְכָל ^ה יוֹם הַמַּחֲרָת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב
הַשְּׁלֹוֹ הַמִּמֶּלֶיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֹרִים
וַיִּשְׁמְחוּ לָהֶם שְׂמֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה: ^ו הַבָּשָׂר
עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יִכְרֹת וְאָף יְהוָה חָרָה
בָּעָם וַיִּדַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד: ^ז וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתְּאֻנָּה כִּי־שָׁם
קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאֻנִּים: ^ח מִקִּבְרוֹת הַתְּאֻנָּה
נָסְעוּ הָעָם חֲצֹרוֹת וַיְהִיו בַּחֲצֹרוֹת: ^ט פ
יב ^א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמוֹשֶׁה עַל־אֲדֹת
הָאִשָּׁה הַכִּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי־אִשָּׁה כִּשִּׁית
לָקַח: ^ב וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אֶדְ-בְּמוֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא
גַם־בָּנוּ דִּבֶּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: ^ג וְהָאִישׁ מֹשֶׁה כְּתִיב
עֲנֵו קִרִי עָנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאָדָמָה: ^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאֵם אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צֵאוּ שְׁלֹשְׁתֶּכֶם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם: ^ה וַיֵּרֶד יְהוָה בַּעֲמֹד עָנָן
וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ
שְׁנֵיהֶם: ^ו וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּ־נָא דְבָרִי אֲסִי־יְהִי
נִבְיֵאֲכֶם יְהוָה כִּמְרָאֵל אֵלָיו אֶתְּוֹדַע בַּחֲלוֹם
אֲדַבְּרֶבּוּ: ^ז לֹא־כֵן עֲבַדְי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֹאמֵן
הוּא: ^ח פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבְּרֶבּוּ וּמְרָאֵל וְלֹא בְּחִידָת
וּתְמִנַּת יְהוָה יִבִּיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרְאוּם לְדַבֵּר
בְּעַבְדִּי בְּמוֹשֶׁה: ^ט וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּם וַיִּלְךְ:
וְהָעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מִצְרַעַת
כְּשֶׁלֶג וַיִּפֹּן אֶהֱרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מִצְרַעַת:
^י וַיֹּאמֶר אֶהֱרֹן אֶל־מֹשֶׁה כִּי אֲדֹנִי אֶל־נָא תִשֶׁת
עֲלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נִזְאֵלְנוּ וְאֲשֶׁר חָטֵאנוּ:
^{יא} אֶל־נָא תְהִי כַּפָּת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אֲמֹ

וַיֹּאכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: ^ב וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ: ^ג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֵם
שִׁבְעַת יָמִים תִּסְפָּר שִׁבְעַת יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְאַחֵר תֹּאסֶף: ^ד וַתִּסְפָּר מִרְיָם מַחוּץ לַמַּחֲנֶה
שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הָאֶסֶף מִרְיָם:
^ה וְאַחֵר נָסְעוּ הָעָם מִחֲצֹרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר
פָּאָרָן: ^ו פפפ

★ ★ ★

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶזְרָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מִכֵּד
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מִכֵּד לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה דְקֻדְשָׁא
בְּרִיד הוּא. אֲמֵן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

★ ★ ★

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם א עמ' 149)

בְּכָל בֵּיתִי נֹאמֵן הוּא

לְכַאוּרָה, מַה שִׁידִּי נֹאמְנוֹת כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַחַת שׁוּם דְּבָר
מִהַבִּית. אֵלָּא, הַנֹּאמְנוֹת הֵיא בְּכָךְ שְׁלֹא כָל מַה שְׂרֹאִים
מִגְלִים. וּמִסְפָּר עַל הַרֵב הַמְּגִיד, שְׁנִכְנֵס אֵלָיו תִּלְמִיד אֶחָד
קֹדֶם שְׁחֹזר לְבִיתוֹ. הַמְּגִיד נִפְרֵד מִמֶּנּוּ, אִף אִמֵּר לְחִבְרִיָּא
שֶׁנִּסּוּ לְעַכֵּב אוֹתוֹ מִנְּסִיעָתוֹ. הַחִבְרִיָּא לֹא הִצְלִיחוּ, וְהַתִּלְמִיד
יָצָא לְדֶרֶכּוֹ. כְּבוֹאוֹ לְבִיתוֹ, מֵת. וּמִדּוּעַ לֹא אָמַר לוֹ הַמְּגִיד
בְּמִפְּרֵשׁ שְׁלֹא יֵסַע — כִּי לֹא כָל דְּבָר מִתֵּר לְגִלּוֹת.

קל"ו פסוקים, מוהלל"ל סימן.

מפסיר ^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק
בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסְפָּר שִׁבְעַת
יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֵר תֹּאסֶף: ^ה וַתִּסְפָּר
מִרְיָם מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא
נָסַע עַד־הָאֶסֶף מִרְיָם: ^ו וְאַחֵר נָסְעוּ הָעָם
מִחֲצֹרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּאָרָן: ^ז פפפ

בעת הגבחה הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבחה הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיֵתִים הָיָא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיהָ דְּרַכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימֻנָהּ, בְּשִׂמְלָתָהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יֵד רַגְי וְשִׁמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנֵּנִי־בָא אֶל יְרוּשָׁלַם וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָהּ נֶאֱמַרְיָהּ: טו אָז וְנִלְוִי וְיִתְחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שִׁתְּנִירוּ וְיִקְבְּלוּ דַת הָאֱמֶת, וְכָל זֹאת וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָהּ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיִדְעִתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלַיִךְ כִּי הִשְׁלַחְתִּי הַקּוֹדֶשֶׁת הַיְּהוּדָה לְהוֹדִיר אֶת הַגּוֹיִם, וְשִׁלַּחְתָּ וְזוֹ הִיא אֵלֵיכֶם, לְבַשֵּׁר אֲתֶכֶם כִּי יֵשׁ תְּהִיָּה: טו וְנַחֲלֵל יְהוָה הַמְּקוֹם וְנַחֲלֵל אֶת־יְהוּדָה לְהוֹיֵת חֶלְקוֹ לְעוֹלָם עַל־אֲדַמַּת הַקֶּדֶשׁ וְלֹא יִגְדֹל עוֹד מִמֶּנָּה וּבְחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם לְהַשְׁכִּין שָׁם שְׂכִינָתוֹ כְּמֵאֵז: יז הֵם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי גָעוֹר מִמַּעַן קִדְּשׁוּ: א וַיֵּרָאֵנִי

בְּמִרְאָה חֲבוּאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (הוא הָיָה כֹהֵן גָּדוֹל בְּתַחֲלִיל וְעַתָּה בְּתַחֲלִיל שְׁנֵי עָרֵי אֱלֹהִים) עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה שֹׁדֵן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהַשְׁטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ עַל יְמִין יְהוֹשֻׁעַ לְשִׁמּוֹן לְקַטְרֵי עֲלִיו שְׁלֹא

הפטרה לפרשת בהעלותך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בוכריה פרק ב"ד

ב יֵד רַגְי וְשִׁמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנֵּנִי־בָא וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָהּ נֶאֱמַרְיָהּ: טו אָז וְנִלְוִי

גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָהּ וְיִדְעִתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלַיִךְ: טו וְנַחֲלֵל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אֲדַמַּת הַקֶּדֶשׁ וּבְחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם: יז הֵם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי גָעוֹר מִמַּעַן קִדְּשׁוּ: ג א וַיֵּרָאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה וְהַשְׁטָן עֹמֵד

שי למורא

טו) וְנִלְוִי, וְיִתְחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם, בְּלִזְמֵר, לְהַאֲמִין בָּהּ. וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָהּ, אֲבָל שְׂכִינָתִי תִהְיֶה בְּתוֹכָהּ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הַרְבִּים. חֶלְקוֹ, לְהוֹיֵת חֶלְקוֹ וְלִהְיוֹת. (יז) הֵם כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה', שִׁתְּנוּ כָּל הָאֱמֶת מִפְּנֵי ה'. כִּי גָעוֹר, לְשׁוֹן הַעֲרָה וּמִצָּה. מִמַּעַן קִדְּשׁוּ, מִן הַשָּׁמַיִם. לְקַדֵּשׁ לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בַּגּוֹיִם. א) וַיֵּרָאֵנִי, בְּמִרְאָה חֲבוּאָה. עַל יְמִינוֹ, שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְשִׁמּוֹן, לְקַטְרֵי עֲלִיו. עַל שְׁלֹא מִתָּה בְּכִינוּ שִׁנְשָׁאוּ נָשִׁים

אחת שבעה עינים, סופו להרחיב על אהר פי שבעה, כי נתן הקב"ה עיניו להרבות את כבוד הבית בבנינו. הנני מפתח פתחה, מתי את קשוריה, כלומר, מפר עצת הגוים אשר כתבו שטנה לבטל את המלאכה. ומושתי, ונסירותי. את עון, את העונות וענשם. ביום אחד, ביום שיוסד ההיכל, או תשקנו לבטח. (י) אל תחת גפן

וגו', כלומר תשבו לבטח, איש תחת גפנו ותאנחו. (ב) וגלה על ראשה, מפעל על ראשה היה מען כמראה ספל גדול עגל. ובה היה השמן. ושבעה גרוותיה עליה, על קני המנורה היו שבעה גרוותיה, הם הכלים שבהם הפתילות והשמן להאיר. שבעה ושבעה מוצקות, לכל גר וגר היו באים שבעה צורות קטנים שהשמן זב מן הגלה דרך אותן מוצקות לכל גר וגר. (ג) ושנים זיתים עליה, אצל המנורה היו שני אילנות שהזיתים גדלים בהם. (ד) מה אלה אדני, מה זה שהזיתים נמסקים במליהם, והשמן בא אל הנרות מאליהם. (ה) זה דבר ה' אל זרובבל לאמר, זה סימן לך לתבטיה על מלך המשיח שבא מנרע זרובבל. לא בחיל ולא בכח, כלומר, ממשלתו על האמות לא תהיה על ידי צבאות חילים רבים ולא בכח זרועו יכבשם במלחמה. כי אם ברוחי, הוא ימשל באמות מבלי טרח מלחמה, ורק ברוחי, כלומר ברצוני אשר אמן כלב האמות להיות נכבדים לו וקרים למשמעתו. (ז) מי אתה הר הגדול, אתה מלך גוג שהנך חושב עצמך כהר גדול לעמוד בדרך של המלך המשיח, מה פה יש בך. לפני זרובבל למישר, למול המלך המשיח תהיה פארץ מישור לעבר בקלות, ולא תוכל לעשות שום עובד. והוציא את האבן הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן המוכה והמשובה להנחיק ביסוד בנן בית

ביסוד בנן בית העתיד אשר נתתי ביד זרובבל, מוכן הוא לפני יהושע על-אבן אחת שבעה עינים לשמורות רבות מאת המקום ברוח-הוא על הבנן שהוא הנני מפתח פתחה ה' בעצמו תחוק צורות על האבנים לפיתן, כלומר הוא ימן פה ועור על המלאכה. נאם יהוה צבאות ומשתי

והסירותי את-עון הארץ-הזאת ביום אחד כי אז לא יחטאו עוד ועונות הקודמים אסלה, ואז י' ביום יהיה שיוסד ההיכל נאם יהוה צבאות או תשקנו לבטח תתקראו איש לרעהו אל-תחת גפן ואל-תחת תאנה לשבת בצלה ולאכול מפרה מרוב הטובה שיהיה אז: א הנביא לא הבין את המראה הקודם, ולא ידע הפנה על מה שאמר שפתח פתחה שבעה עינים, ועל פן גפל בשניה ותרדמה וישב המלאך הדבר כי העיני ויעירני באיש אשר-יעור משנתו ויראהו מראה אחר שהוא פירוש המראה הראשון: ב ויאמר אלי מה אתה ראה כמראה הנבואה ואמר ראיתי והנה מנורת זיהב כלה כל המנורה היתה זיהב וגלה כמין ספל גדול עגול ובה היה השמן על-ראשה כראשי קני המנורה ושבעה גרוותיה כמין זוכין שותנין השמן והפתילה לחוקה עליה שבעה ושבעה מוצקות לכל גר וגר באין שבעה צורות קטנים שהשמן זב מן הגלה דרך אותן מוצקות לצרות אשר על-ראשה: ג ועוד ראיתי ושנים אילני זיתים עמרי עליה אצל המנורה, אחד מימין הגלה ואחד על-שמאלה: ד ואען תריסותי קול ואמר אל-המלאך הדבר כי לאמר מה-אלה אדני על מה באו אלה לרמוז: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלא ידעת הלא מעצמך תשפיל לדעת מה-המה אלה ואמר לא אדני לא השפילתי לדעת: ו ויען

הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על-אבן אחת שבעה עינים הנני מפתח פתחה נאם יהוה צבאות ומשתי את-עון הארץ-הזאת ביום אחד: ביום יהיה נאם יהוה צבאות תתקראו איש לרעהו אל-תחת גפן ואל-תחת תאנה: ד א וישב המלאך הדבר כי ויעירני באיש אשר-יעור משנתו: ב ויאמר אלי מה אתה ראה ואמר ראיתי והנה מנורת זיהב כלה וגלה על-ראשה ושבעה גרוותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לצרות אשר על-ראשה: ג ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על-שמאלה: ד ואען אל-המלאך הדבר כי לאמר מה-אלה אדני: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלא ידעת מה-המה אלה ואמר לא אדני: ו ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר-יהוה אל-זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר יהוה צבאות: ז מיר אתה הר-הגדול לפני זרובבל למישר

ויאמר אלי לאמר זה כמו במנורה שהכל נעשה מעצמו, והוא רמז לדבר-יהוה אל-זרובבל על המלך המשיח שבא מנרע זרובבל לאמר או תהיה הנחנה ה' לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי שיהיה לך בידו יתני וימשול אמר יהוה צבאות: ז על מלך גוג יאמר מיר-אתה שמתשוב שאתה הר-הגדול לעמוד לפני זרובבל בפני המשיח לכל יוכל לעבור, לא כן, כי למולו תהיה למישר ובכל נעבור והוציא וימלך המשיח יוציא את-האבן

שי למורא

המקדש. תשואות חן חן לה, אז
ישמע קול תשואות, שכלם יענו
ויאמרו "הנה לאבן הוואת יש לה חן
רב", כי היא טובה וחשובה עד מאד.

עטרת מרים

הראשה הראשון להניחה ביסוד בגן
בית העתיד, ואז ישמעו תשואות
והמקה לאמר חן חן לה לאבן הוואת
יש לה חן רב בעיני כלם:

והוציא את־האבן הראשה תשואות
חן חן לה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק:
נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא
ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל
דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
במינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

למטה ראובן שמוע בן־זפור: ה למטה שמעון
שפט בן־חורי: ו למטה יהודה כלב בן־יפנה:
ו למטה יששכר יגאל בן־יוסף: ה למטה
אפרים הושע בן־נון: ו למטה בנימין פלטי
בן־רפוא: ו למטה זבולן גדיאל בן־סודי:
ו למטה יוסף למטה מנשה גדי בן־סוסי:
ו למטה דן עמיאל בן־גמלי: ו למטה אשר

קריאת התורה למנחת שבת־קודש
יג « וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב שלח־לך
אנשים ויתרו את־ארץ כנען אשר־אני נתן
לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה
אבתיו תשלחו כל גשיא בהם: וישלח אתם
משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם אנשים
ראשי בני־ישראל הקמה: (לח) ואלה שמותם

הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֵק הוּא הַרְפָּה הַמַּעֲט הוּא
אִם־רַב: ^ט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ
הַטּוֹבָה הוּא אִם־רַעָה וּמָה הָעָרִים אֲשֶׁר־הוּא
יֹשֵׁב בָּהֶנָּה הַבְּמִחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים: ^כ וּמָה
הָאָרֶץ הַשְּׂמִנָּה הוּא אִם־רְזָה הַיֹּשֵׁבָה עַן
אִם־אֵין וְהִתְחַוְּקֶתֶם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרֵי הָאָרֶץ
וְהַיָּמִים יָמִי בַּפּוּרִי עֲנִיבִים:

סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל: ^ד לְמַטָּה נִפְתָּלִי נַחֲבִי בֶן־
וּפָסִי: ^{טו} לְמַטָּה גֵּר גָּאוּאֵל בֶּן־מְכִי: ^{טז} אֵלֶּה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־
הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון יְהוֹשֻׁעַ:
(ישראל) ^{יז} וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עָלֶיזָה בְּנֹגֵב וְעָלִיתֶם אֶת־הָהָר:
^{יח} וַרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מִה־הוּא וְאֶת־הָעָם

המשך מעמוד סח

לקוטי-שיחות – פרשת בהעלותך – ע"פ מחזור הלימוד השבועי

17 ואילו לצדיקים אין כח זה, אפילו כשקיימת אצלם
18 עבודת התשובה.

19 זוהי הסיבה לכך שפסח שני הוא יום אחד ופסח
20 ראשון הוא שבעה ימים, כי למרות שגם בפסח ראשון
21 קיים ענין התשובה, בכל זאת זוהי תשובת צדיקים,
22 שהיא מוגבלת – אפילו "בכל מאודך" של צדיק הוא
23 בדרגה של סדר והגבלה⁸⁹. כפי שמוצאים, שאפילו
24 לאחר שתשובתו של רבי אלעזר בן דורדיא גרמה
25 ל"בכ רבי", שבכיה היא מעל להגבלה⁹⁰, בכל זאת לא
26 היה אצלו הענין של "קונה עולמו בשעה אחת", שמעל
27 להתחלקות.

28 דוקא פסח שני – תשובה על חטא, הפיכת זדונות
29 לזכויות [כמאמרו הנ"ל של כ"ק מו"ח אדמו"ר: אפילו
30 "לכם", שזה היה ברצונו, ובכל זאת ניתן לתיקון], יכול
31 להגיע למקום שמעל להתחלקות – יום אחד. כמעלתו
32 של רבי אלעזר בן דורדיא – תשובה על חטא –
33 שדוקא אצלו ישנו הענין של "קונה עולמו בשעה
34 אחת"⁹¹.

(משיחות ש"פ אחו"ק תשכ"ד)

1 פסח ראשון הוא עבודת הצדיקים, ופסח שני – עבודת
2 התשובה, אך בכל זאת, אין דרושה הקרבת פסח שני
3 אם הקריב פסח ראשון, כי פסח ראשון כולל גם את
4 תשובת הצדיקים, ונכלל כאן הענין של "רגל בפני
5 עצמו" שבפסח שני.

יג.

ההסבר לכך שפסח שני - יום אחד

6 אמנם בפסח ראשון – צדיקים – ישנה תשובה,
7 אבל זוהי תשובת הצדיקים, שאין בה המעלה של
8 תשובת פסח שני, שהיא בעיקר תשובה על חטא⁸⁶ –
9 "תקנתא" ו"תשלומין" (אלא שפסח שני כולל את כל
10 אופני התשובה, ובתוכם גם תשובת הצדיקים).

11 וזאת בשני ענינים: (א) צמאנונו של בעל-התשובה
12 נובע דוקא מכך ש"עד הנה היתה נפשו בארץ ציה
13 וצלמות היא הסטרא-אחרא..."⁸⁷, ולכן הוא צמא
14 "ביתר עז", יותר מאשר צדיקים⁸², שאצלם אין ענין זה
15 קיים⁸⁸. (ב) תשובה על חטא מגיעה לדרגה שמעל
16 לסדר השתלשלות, ובכוחה להפוך זדונות לזכויות.

(89) ראה שע"ת שם (נה, רע"ד ואילך).

(90) תו"א כו, א. ובכ"מ.

(91) להעיר משה"מ תקס"ב (ע' יג) במעלת המס"נ דראב"ד על המס"נ

צדיקים, עיי"ש.

(86) ובפרט לפי פסק הרמב"ם (ראה לעיל הערה 6), שגם לדעת רבי

יש בפסח שני הענין תשלומין ותיקון לראשון, שהרי ע"י פטורים מכרת.

(87) תניא פ"ג.

(88) ראה בארוכה שע"ת ח"ב חינוך פמ"ח.

פרק א משנה יז

שְׁמַעוֹן בֶּנִי אוֹמֵר, כָּל יָמַי גִּדְלָתִי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאִיתִי לְגוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הִמְדַּרְשׁ עֵקֶר, אֶלָּא הִמְעֵשָׂה. וְכָל הַמְרַבֶּה דְּבָרִים, מְבִיא חֲמָא.

נקודות משיחות קודש

הקב"ה: שכדי שתהיה מציאות של עולם שנראה כנפרד [=זולת] מאלוקות, צריך שתהיה בריאה על-ידי בחינת הדיבור - "בעשרה מאמרות (דוקא) נברא העולם".

אולם "ישראל עלו במחשבה", דהיינו שהם מאוחדים בקב"ה - "חלק אלוקה ממעל ממש"⁶, ואינם בבחינת "זולת"; וזהו תפקידן של נשמות ישראל, לגלות בעולם את בחינת המחשבה, דהיינו לאחד גם את העולם עם אלוקות [שלא יהיה כ"זולת"]. זהו "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם!", דהיינו שתפקידו של יהודי הוא לגלות את בחינת "מחשבה" (ההיפך מדיבור - אילם) כאן בעולם.

והנה שתי בחינות אלה - מחשבה ודיבור - ישנן גם בתורה, מחשבה שבתורה היא התורה כפי שהיא ברוחניות, דהיינו פנימיות התורה; דיבור שבתורה, הוא מה שהתורה מדברת בעניני עולם הזה הגשמי שהוא על-דרך שמגלה לזולתו מה שנמצא במחשבתו.

על כך אומרת הגמרא, "יכול אף בדברי תורה", דהיינו שהיתה סברא לומר שכשם שבעניני העולם צריך להתעלות מבחינת הדיבור, על-דרך-זה גם בתורה יעסוק אדם רק בפנימיות התורה; על כך התשובה - "צדק תדברון"! יש להתעסק ב"גליא דתורה", מכיון שתכלית נתינת התורה למטה היא לזכך את עולם הזה הגשמי.

על-דרך-זה יש לפרש את המשנה "לא מצאתי לגוף טוב משיקָה" - שהביטול הטוב ביותר לגוף (אומנותו של אדם בעולם הזה) הוא שיהיה בטל במציאות לאלוקות (על-דרך התאחדותה של הנשמה בקב"ה). ואולם, כאמור, בנוגע לדברי תורה, "לא המדרש עיקר אלא המעשה", והכוונה היא שיש ללמוד את התורה כפי שירדה למטה (בדיבור ובמעשה), כדי לזכך את העולם⁷.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1186)

ממשמעות דברי המפרשים¹ יצא שהפיסקה הראשונה של המשנה עוסקת בדיבורים השייכים לגוף אשר בהם אין טוב משיקָה, ואילו הפיסקה השנייה מכוונת לדברי תורה, שאמנם שם הדיבור הוא טוב, אבל גם בזאת "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

והביאו בהתאם לזה את דברי הגמרא² על הפסוק³: "האמנם אלם צדק תדברון" - "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר, צדק תדברון".

וצריך להבין:

א. מהמשנה ומהגמרא נראה כי השתיקה וההמנעות מדברים בטלים, אינה אלא הנהגה טובה ("לגוף טוב") או "אומנותו של אדם". ולכאורה, דברים בטלים כפשוטו, הרי זה איסור גמור - "ודברת כס ולא בדברים בטלים"!

ב. "יכול אף לדברי תורה" - האמנם קא-סלקא-דעתך שיש להימנע מלהרבות דברי תורה?!

ג. "מה אומנותו של אדם" - איך אפשר להגדיר את תפקיד האדם בעולם בכיוון של "סור מרע" ("ישים עצמו כאילם") בשעה שברור כי התכלית היא ב"עשה טוב" ואילו ה"סור מרע" הוא רק בגדר הקדמה והכנה ל"עשה טוב"?!

ד. מהו דיוק הלשון "אומנותו של אדם בעולם הזה"?

ויש לבאר כל זאת על דרך החסידות:

דיבור ושתיקה ברוחניות, הם דיבור ומחשבה. בחינת דיבור הוא מה שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו"⁴, "בעשרה מאמרות נברא העולם"⁵. ושייכות בריאת העולם לדיבור היא, כי יחודיותו של הדיבור הוא שעל-ידו אפשר לגלות לזולתו את הענינים הצפונים במחשבה שאינם גלויים לזולת. מה- שאין-כן מחשבה היא לעצמו ולא לזולתו, והנמשל הוא אצל

(1) ראה מדרש שמואל כאן. (2) חולין פט, א. (3) תהלים נח, ב. (4) תהלים לג, ו. (5) להלן פרק ה משנה א. (6) איוב לא, ב. ובתיאור פרק ב, מוסיף "ממש". (7) אמנם, אין להסתפק ב"גליא שבתורה", אלא צריך להתעסק גם בלימוד פנימיות התורה, וכמאמר חז"ל (שבת לא, א) שיש לערב בחטים "קב של חומטין", שהכוונה לפנימיות התורה (לקוטי תורה ויקרא ו, א).

הנשמות ירדו למטה ונתלבשו בגוף - ארצה, אבל שרשם מגיע השמימה.

ממאמר ליל א' דחג השבועות (לפנות בוקר), ה'תשכ"ז

כיוון שהמלאכים מסייעים לישראל בעבודתם, מתעלים גם המלאכים על-ידי עבודתם של ישראל.

ממאמר ליל א' דחג השבועות (לפנות בוקר), ה'תשכ"ז

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך באה"ק (נשא בחו"ל) - בערים שונות בעולם רפה

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:36	05:37	08:25	08:25	09:06	09:06	10:18	10:19	13:15	13:16	19:42	19:45	20:12	20:15	19:25	20:27
חיפה (ק)	05:32	05:31	08:21	08:21	09:04	09:03	10:16	10:17	13:14	13:15	19:49	19:51	20:16	20:19	19:18	20:31
ירושלים (ק)	05:34	05:33	08:23	08:23	09:04	09:04	10:16	10:17	13:13	13:14	19:47	19:50	20:12	20:15	19:10	20:27
תל אביב (ק)	05:35	05:34	08:24	08:24	09:05	09:05	10:18	10:18	13:15	13:16	19:44	19:47	20:14	20:17	19:25	20:29
אוסטריה, וינה (ק)	04:56	04:54	07:38	07:41	08:53	08:52	10:14	10:14	13:33	13:34	20:50	20:55	21:34	21:39	20:36	21:58
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:29	07:32	09:12	09:14	09:52	09:54	10:42	10:44	12:49	12:50	17:09	17:09	17:39	17:39	16:49	17:50
אוקראינה, אודסה (ק)	05:06	05:04	07:55	07:52	08:59	08:58	10:19	10:19	13:35	13:36	20:46	20:50	21:27	21:31	20:31	21:49
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:31	04:29	07:17	07:14	08:27	08:27	09:49	09:49	13:07	13:08	20:24	20:28	21:07	21:12	20:09	21:31
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:40	04:38	07:25	07:22	08:37	08:37	09:59	09:59	13:18	13:20	20:37	20:41	21:21	21:26	20:22	21:45
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:58	04:55	07:34	07:27	08:59	08:58	10:22	10:22	13:44	13:46	21:11	21:15	21:58	22:03	20:57	22:25
אוקראינה, קייב (ק)	04:49	04:47	07:24	07:16	08:51	08:50	10:14	10:14	13:37	13:38	21:04	21:09	21:52	21:57	20:50	22:19
אחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:33	05:33	08:19	08:19	08:55	08:56	10:05	10:06	12:55	12:56	19:09	19:11	19:36	19:38	18:51	19:49
איטליה, מילאנו (ק)	05:36	05:34	08:26	08:24	09:27	09:27	10:47	10:47	14:01	14:02	21:10	21:14	21:48	21:52	20:53	22:09
אקוואדור, קיטו (ח)	06:09	06:10	08:38	08:39	09:09	09:10	10:11	10:13	12:43	12:44	18:16	18:17	18:40	18:41	17:59	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:54	07:57	09:43	09:45	10:21	10:23	11:13	11:15	13:22	13:23	17:51	17:51	18:20	18:19	17:32	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:04	09:07	10:40	10:42	11:22	11:24	12:10	12:12	14:14	14:15	18:24	18:23	18:56	18:56	18:05	19:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:40	05:39	08:32	08:31	09:21	09:21	10:37	10:37	13:42	13:43	20:30	20:33	21:04	21:08	20:15	21:22
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:25	05:24	08:17	08:16	09:08	09:08	10:25	10:25	13:32	13:33	20:23	20:27	20:59	21:02	20:08	21:17
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:26	05:25	08:17	08:17	09:08	09:08	10:25	10:26	13:32	13:34	20:24	20:27	20:59	21:03	20:09	21:18
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:56	05:55	08:48	08:47	09:42	09:41	10:59	11:00	14:09	14:10	21:05	21:09	21:42	21:46	20:50	22:01
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:20	06:20	09:09	09:09	09:48	09:49	11:00	11:01	13:55	13:56	20:21	20:23	20:49	20:51	20:04	21:03
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:41	08:31	08:31	09:14	09:14	10:27	10:28	13:26	13:28	20:00	20:03	20:31	20:34	19:45	20:47
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:29	06:29	09:15	09:15	09:52	09:53	11:03	11:03	13:54	13:55	20:10	20:13	20:38	20:40	19:54	20:51
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:19	05:18	08:11	08:10	09:03	09:03	10:20	10:20	13:28	13:29	20:21	20:25	20:57	21:01	20:06	21:16
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:50	05:49	08:42	08:41	09:32	09:32	10:49	10:50	13:56	13:57	20:47	20:50	21:22	21:26	20:32	21:40
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:16	05:15	08:08	08:07	09:01	09:01	10:18	10:19	13:27	13:28	20:22	20:26	20:58	21:02	20:07	21:17
בוליביה, לה-פס (ח)	06:56	06:57	09:09	09:11	09:41	09:43	10:39	10:41	13:01	13:02	18:07	18:07	18:31	18:32	17:49	18:42
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:30	05:27	07:54	07:42	09:33	09:33	10:57	10:57	14:22	14:23	21:53	21:57	22:42	22:47	21:39	23:10
בלגיה, בריסל (ק)	05:32	05:29	08:02	07:49	09:34	09:34	10:58	10:58	14:22	14:23	21:51	21:56	22:39	22:45	21:37	23:07
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:43	06:45	08:49	08:50	09:22	09:24	10:18	10:19	12:35	12:36	17:32	17:32	17:53	17:54	17:09	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:30	06:32	08:36	08:38	09:09	09:11	10:05	10:07	12:23	12:24	17:17	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	04:46	04:43	06:59	07:00	08:51	08:50	10:15	10:15	13:40	13:41	21:14	21:19	22:02	22:08	21:01	22:31
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:44	04:40	07:07	07:09	08:54	08:53	10:20	10:19	13:49	13:51	21:32	21:37	22:27	22:33	21:21	23:00
גרמניה, ברלין (ק)	04:47	04:44	07:05	07:06	08:54	08:53	10:19	10:19	13:47	13:48	21:25	21:31	22:16	22:22	21:10	22:47
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:18	05:16	07:56	07:49	09:19	09:18	10:42	10:42	14:04	14:06	21:30	21:35	22:17	22:22	21:16	22:44
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:49	06:51	08:51	08:53	09:25	09:27	10:20	10:22	12:36	12:37	17:29	17:29	17:49	17:49	17:04	18:00
הודו, מומבאי (ח)	06:00	06:00	08:42	08:43	09:17	09:17	10:25	10:26	13:10	13:11	19:14	19:16	19:40	19:42	18:58	19:52
הודו, פונה (ח)	05:57	05:57	08:39	08:40	09:13	09:14	10:21	10:22	13:06	13:07	19:09	19:11	19:35	19:37	18:53	19:47
הונגריה, בודפשט (ק)	04:48	04:46	07:35	07:33	08:43	08:43	10:04	10:04	13:22	13:23	20:36	20:41	21:19	21:24	20:22	21:42
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:29	04:28	07:20	07:20	08:12	08:12	09:29	09:29	12:36	12:38	19:29	19:32	20:04	20:08	19:14	20:23
יוון, אתונה (ק)	06:03	06:02	08:54	08:54	09:41	09:41	10:57	10:57	14:00	14:02	20:44	20:48	21:18	21:21	20:29	21:35

רפו לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך באה"ק (נשא בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה	שקיעה	צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת				
		מג"א		אדמוה"ז												
		ש	א	ש	א											
ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א			
מולדובה, קישינב (ק)	05:09	05:11	07:57	07:59	09:05	09:05	10:26	10:26	13:42	13:42	20:55	20:59	21:37	21:42	20:41	22:00
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:57	08:39	08:40	09:14	09:14	10:22	10:23	13:07	13:09	19:12	19:14	19:38	19:40	18:56	19:51
ניו-זילנד, קרייטסטצ'רץ' (ח)	08:02	08:06	09:27	09:30	10:13	10:13	10:59	11:01	12:58	12:59	16:53	16:52	17:29	17:28	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	05:07	05:08	07:55	07:55	08:33	08:33	09:44	09:45	12:37	12:38	18:57	18:59	19:25	19:28	18:41	19:39
סין, בייג'ינג (ח)	04:45	04:46	07:37	07:38	08:28	08:28	09:44	09:44	12:50	12:51	19:39	19:43	20:14	20:18	19:22	20:32
סינגפור, סינגפור (ח)	06:57	06:58	09:27	09:28	09:58	09:59	11:01	11:02	13:34	13:35	19:09	19:10	19:33	19:34	18:52	19:43
פולין, ורשא (ק)	04:15	04:18	06:34	06:36	08:24	08:23	09:49	09:49	13:16	13:17	20:52	20:57	21:43	21:49	20:38	22:14
פרו, לימה (ח)	06:23	06:25	08:42	08:43	09:13	09:14	10:12	10:14	12:37	12:38	17:50	17:51	18:15	18:15	17:33	18:25
צרפת, ליון (ק)	05:51	05:52	08:42	08:40	09:44	09:44	11:04	11:04	14:18	14:19	21:26	21:30	22:07	22:11	21:12	22:28
צרפת, פריז (ק)	05:47	05:49	08:33	08:29	09:47	09:47	11:09	11:09	14:29	14:31	21:51	21:56	22:34	22:39	21:35	22:59
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:43	08:16	08:17	08:47	08:48	09:51	09:52	12:26	12:27	18:07	18:08	18:31	18:32	17:50	18:42
קנדה, טורונטו (ק)	05:36	05:37	08:28	08:27	09:25	09:24	10:43	10:43	13:54	13:56	20:58	21:02	21:33	21:37	20:41	21:53
קנדה, מונטריאול (ק)	05:05	05:07	07:57	07:55	08:58	08:58	10:18	10:18	13:32	13:33	20:40	20:44	21:19	21:23	20:24	21:41
קפריסין, לרנקה (ק)	05:31	05:32	08:22	08:22	09:06	09:06	10:20	10:21	13:20	13:21	19:56	19:59	20:28	20:31	19:41	20:44
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:19	04:22	06:55	06:56	08:37	08:35	10:04	10:04	13:37	13:39	21:28	21:33	22:27	22:34	21:14	23:05
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:46	03:50	06:28	06:29	08:07	08:06	09:35	09:35	13:11	13:13	21:12	21:18	22:10	22:18	20:54	22:53
רוסיה, חוסטוב-על-הדון (ח)	04:27	04:27	07:14	07:12	08:21	08:21	09:42	09:42	12:59	13:00	20:13	20:17	20:55	21:00	19:58	21:18
שווייץ, ציריך (ק)	05:29	05:31	08:18	08:16	09:26	09:25	10:47	10:47	14:04	14:05	21:23	21:28	22:00	22:05	21:04	22:24
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:50	08:28	08:29	09:01	09:02	10:08	10:09	12:49	12:50	18:44	18:46	19:09	19:11	18:27	19:20

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' ב

22 חכמים שמציאת אשה תהא שייכת לבעלה, כי חיבי דלא תיהיו ליה
23 - בכדי שלא תהיה ביניהם איבה - שנאה ומריבה, אבל הקא,
24 באשה האסורה עליו, אדרבה, תיהיו ליה איבה ואיבה - מוטב
25 שתהיה ביניהם איבה ותצא ממנו, שהרי אסורה היא לו.
26 ממשיכה הגמרא לבאר את המשנה: ואין בעלה הראשון והשני
27 זוכים למעשה ידיה, מבארת הגמרא הטעם שבעלה הראשון אינו
28 מקבל את מעשה ידיה, מפני שאי אפשר לו שישמע את מעשה ידיה של
29 האשה שייכים לבעלה, משום דקאכלה מזוני - שהיא מקבלת
30 מזונות מבעלה, וכנגדם תיקנו לו חכמים שמעשה ידיה שלו, אבל
31 הקא, באשה האסורה עליו, בין שקנסה חכמים דמזוני לית לה -
32 שאין לה מזונות ממנו, מעשה ידיה לא ידירה - לא תקנו לו חכמים
33 שמעשה ידיה שלו.
34 עוד שנינו במשנה: וילא מיפר נדריה, מבארת הגמרא: הטעם
35 שבעלה הראשון אינו מיפר את נדריה, דמקמא מאי אפר דקמא
36 - מדוע אמרה התורה בעל מיפר את נדרי אשתו, הרי זהו כדי שלא
37 תתנגד על בעלה בנדרים שיש בהם עינוי נפש, כגון שלא תרחץ
38 או שלא תתקשט, אבל הקא, באשה האסורה לו, טוב הדבר שלא
39 יוכל להפר את נדריה, תתנגד ותתנגד, כדי שתצא ממנו.
40 עוד שנינו במשנה: היתה בת ישראל נפסלה מן הבהמה וכו' ובת
41 לוי מן המעשר.

1 את הציבור לפי שעה מאיסורים, עקרו חכמים דין תורה גם בקום
2 ועשה, אבל בתקנה לדורות לא מצינו שעקרו חכמים דבר
3 מהתורה בקום עשה.
4 שנינו במשנה (פ): שאשה שהלך בעלה למדינת הים ואמר לה עד
5 אחר שמת בעלה, ונישאת לאחר, ואחר כך בא בעלה, נוהגים בה
6 כמה דינים, וביניהם, ולא זה וזה - בעלה הראשון וכן השני
7 שנשאה לו, מצינו לה - אם הם כהנים אסורים הם להיטמא לה
8 במותר. מבררת הגמרא: מנלן דין זה, שאם בעלה הראשון כהן
9 אסור להיטמא לה. מבארת הגמרא: דכתיב במצות טומאת הכהן
10 לקרובים (ויקרא כב א) כי אם לשאריו הקרב אליו וגו' להיטמא, ואמר
11 מר בפירוש הפסוק, "שאריו" זו אשתו, שמותר לכהן להיטמא
12 לאשתו, וכתיב באותה פרשה (שם כא ד) לא יטמא בעל צעמיו
13 להללו, שמשמע שבעל אינו מיטמא לאשתו, הרי שיש בעל
14 שמיטמא ויש בעל שאין מיטמא, הא כיצד, כלומר מתי נטמא הבעל
15 לאשתו ומתי אינו נטמא, מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא
16 לאשתו פסולה, ולכן במשנתנו שאשתו הלכה ונישאת לאחר הרי
17 היא מחללת אותו, ולכן אין בעלה הראשון מיטמא לה.
18 הגמרא ממשיכה לבאר את מה ששנינו במשנתנו על אותה אשה:
19 ולא זה וזה - בעלה הראשון והשני אינם זכאין למציאתה של
20 האשה וכו'. מבארת הגמרא: הטעם שבעלה הראשון אינו זכאי
21 במציאתה, כיון דמקמא מאי אפר דקמא - מה הטעם שתיקנו

סדר מצות הדלקת נרות לחג השבועות ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. כאשר חג ושבט סמוכים זה לזה, נותנים צדקה לפני הדלקת הנרות הראשונה, של ערב חג או ערב שבת - גם עבור היום שלאחריו.

חג השבועות

זמן הדלקת נרות הערב - רק בלילה, במוצאי שבת, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת השבת. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחור"ל יום שני של חג השבועות

מדליקים את הנרות - על ידי העברה מאש הדלוקה מלפני כניסת השבת - ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתִחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיזִת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתִתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00838
05/06/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

